

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
9
C
32

PRACTICARVM QVAESTIONVM LIBER VNVS AVTHORE DIDACO Couarruuias à Leyua Archiepisco. Sancti Dominici designat.

AD PHILIPPVM *magnum Hispaniarum, Angliæ, Franciæ, Hiberniæ, Neapolisque Regem.*

Cui Veterum collationem Numismatum cum his, quæ modò expenduntur, publica & regia authoritate percusa eodem authore adiecimus.

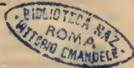
LVGDVNI,

Apud Hæredes Iacobi Iuntæ.

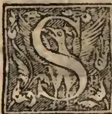
1558.

AD PHILIPPVM MAGNVM EVNDEMQVE CHRISTIANISSIMVM

Hispaniarum, Angliæ, Franciç, Neapolis, ac Siciliç Regem, Burgundiç, Brabantiæ, & Mediolani Ducem, Flandriæ Comitem, Didaci Couarruuias à Leyua Archiepiscopi, S. Dominici designat. in Practicarum Quæstionum librum vnum.

PRAEFATIO.

SVMMA CVIVSQVE REIPVBLICæ fœlicitas est, PHILIPPE Rex Christianissime, eũ sibi diuino munere obtinuisse rectorem, ac principẽ, qui ciuilibus, ac militaribus magistratibus cõstituẽdis eam operam det, qua cõmunitatis reginimis, eiúsque tutelæ ad benè, beatéque viuendum sit omninò salutaris. Sic sanè rectè, & fœliciter Rempublicam administrabit qui vigilantissimè eam ab iniustitiæ tyrannide, atque ab hostibus immanissimis tutissimam constituerit, & hoc ipsum effecerit, vt imperio dignus iudicetur, non tantùm Reipublicæ statu, sed virtutis, & animi erga subditos excellentia: quippè qui subditorũ singulis præstet communi pro omnibus cura, & sollicita pro vniuersa republica gubernatione. Prima equidem pars, quam optimo principi necessariã esse censemus, ad iustitiam pertinet, & æquitatis disciplinam: in cuius exercitatione quietus, ac tranquillus, beatæ vitæ status conquiescit. Eadem etenim omnibus magistratibus, quibus totius reipublicæ salus continetur, imperandi rationẽ præscribit: quam necesse est, vt omnes principes sequantur, qui suos stabilire, & confirmare principatus volunt. Hinc denique fit, Princeps Maxime, vt faciliùs domesticis, & ciuibus, tandem exteris, ac publicis hostibus resistere valeat respublica illa, quæ ab optimo rectore, iustitiæ cultu, moribus integer

rimus, æquitatis ratione, quietè, & tranquillè fuerit instituta. Tāta qui*dem est conditio subiectorum, vbi viuitur sub æquitate regnantium, cùm & principis opinionem longè latéque disseminet subditorum eidem custodita securitas.* Quod si rem istam paulo altiùs examinare velimus ex Christianæ reipublicæ legibus à Deo optimo maximo, Iesu, proprio sanguine in humani generis salutem conscriptis, illud planè fateri cogemur, omnes cuiúsque optimi principis conatus in hoc esse piè, ac religiosè constituendos, vt eam quietem, & tranquillitatē respublica consequatur, quæ spiritualem illi salutem conferat, ad cuiúsque hominis æternā, & cælestem illam beatitudinem, ad quam suprà omnem naturā à Deo diuina prouidentia creatus est. Hoc nomine, inclyte Rex, multis æquum est gratulari regnis, gentibus, & prouincijs, quibus hæreditario gētilitiæ familiæ titulo, populorum omnium applausu, post fœlicem Caroli Cæsaris principatum, maxima parentis laude, qui talem te educauerit, primogenitus eius filius, & hæres patriæ verus pater, & princeps designatus eras. Nunc vero eisdem regnis, gentibus, & prouincijs ab ipso inuictissimo Carolo præ eius animi magnitudine, tibi traditis principatus legitimis iuribus Rex constitutus censeris. Vicaria namque patris potestate apud Hispanos hucusque ita quidem vsus es, vt clementissimi, ac vigilantissimi patris Zelum iustitiæ, pietatem & religionis Christianæ cultum maximoperè fueris imitatus. Verum Anglicæ reipublicæ verè, & ex animo exultantes, qui euangelicam legem profitemur, gratulari quidem possumus: quippè cui ex Christianissima Mariæ eius gentis Reginæ coniugis tibi dilectissimæ Sacrosancto coniugio illud diuina sorte obtigerit, quod te Regem, patronum, & protectorem habuerit, in tanta eius regni calamitate, in summo rerum periculo dictatorem electum, vnicum veluti refugium, præsidiúmque ad arcendos ab ea republica communis humano generi immanissimi hostis conatus, Satana duce atrocissimo ita instructos, vt non aliter, quàm Deus è machina, (quod aiunt,) assistente tibi, & in omnibus benignissimè cooperante optimo, maximóque Deo, qui adiutor est fortis, & in se sperantes non derelinquit, saluti spirituali tantæ reipublicæ, iamdiu à dæmone oppressæ, quam citissimè prospexeris: quasi votum illud Dauidicum vna cum desponsatione serenissimæ coniugis emuseris. Etenim sicut iurauit domino votum vouit Deo Iacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, Si ascendero in lectum strati mei. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Nimirùm in tanto rerum, & negotiorum conflictu nihil sanctiùs esse duxisti, quàm statim, neglectis itidem tot delicijs, & voluptatibus, quæ regios animos a iusto auocare solent, in tali regno, charissimæ Reginæ votis cōsentiens, tabernaculum Deo Iacob constanti animo constituere, Christianam fidem, & religionē maximo totius Christiani orbis dispendio tot annis

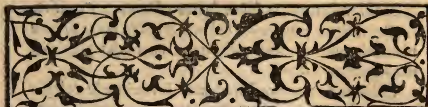
ab Anglia repudiatam, eidē Reipublicæ Augustissimo, & verè diuino conatu restituens. Iulius Cæsar Primus ille Romanorū Imperator, post deuictum Pharnacem hæc tria verba ad amicos scripserat: veni, vidi & vici. Hæc eadem Romæ Pontico triumpho inter Pompæ fercula in titulū postea prætulit, non acta belli significantia, sicut cæteris, sed celeriter confecti notam. Tuæ verò maiestati huius catholici triumphi ferculærem fœliciter, & celeriter confectā significantia non alia verba proferant oportet, quàm illa tria Psalmi admirabilis. Dominus illuminatio mea. Soluisti enim, Magne PHILIPPE, aura Sancti Spiritus ex Hispania, & Angliā appulsus vidisti publicam illius amplissimi regni, imo Christianæ Reipublicæ calamitatem, vicistique eius authorē statim: vt iure optimo, Si tibi Ethnicorum superbi, & arrogātes tituli placuissent, posses iustius, quàm Cæsar illo vti titulo: veni, vidi, & vici. Erit tandem post tot aduersus Christiani nominis publicos hostes ab Hispaniarū catholicis Regibus, Austriaca, & Hasburgentium principum familia, Belgica domo, parente inuictissimo Carolo edita facinora, totque triumphales titulos nouus hic tibi decretus triumphus cùm præclarissimus, tùm ecclesiæ catholicæ eiúsque summo præsuli, & Christi vicario quàm gratissimus. Grauiter equidem, ac molestè ferebat Christiana Respublica, regnum illustrissimum, totque annis catholicis eius institutis, tot martyrum, tot sanctorum virorum testimoniis impensissimè addictum nuper ab eadem maximo cum dolore, & commiseratione segregatum fuisse. Venerat olim in Britanniam, quæ nūc Anglia est, Ioseph ille, qui teste Matthæo Euangelista, ab Arimathæa ciuitate oriundus Christi corpus sepeliuerat: atque in eo loco tàm ipse, quàm eius socij, cùm de euangelio prædicarent, dogma Christi sedulò docerent, multi per hæc ad veram pietatem traducti, salutiferáque fruge imbuti baptizati sunt, isti deinde viri diuino spiritu afflati cum à Rege Aruirago parum terræ ad habitandum proximè Vuelliam oppidum, circiter millia passuum quatuor domo accepissent: ibi nouæ religionis prima iecerunt fundamenta, vbi hodiè est templum magnificum, cœnobiúmque monasticæ familiæ diui Benedicti nobile: nomen est Glasconia. Hæc Christianæ pietatis in Britannia extitere primordia: quam deinde cum Lucius Rex propè extinctam fonte Baptismi sublatus mirabiliter adauxisset, demùm Britanni eam pietatem eatenus integram seruarunt, quo ad furor Diocletiani dira in Christianos persequutione propè ad internecionem erupit. Paulò post in ea insula Christiana religio multis bellorum tumultibus perturbata, frequenter varia vndique consequitur interualla: donec Anglis eam prouinciā occupātibus diuus Gregorius summus ecclesiæ Pontifex propè annum sexcentesimū à Christi natalibus sub Rege Ethelberto, & eius vxore Christianissima Bertha, missis ad id negocium Augustino, & Mileto monachis, religionis Christianæ dogmata conatu maximo Anglorum gentem edocendam, hortatu, &

prædicatione illuſtrandam curauit. Hanc illuſtrem Catholicæ fidei Anglorum profeſsionem hoc ſeculo aliquot annis interruptam, tu quidem primus huius nominis apud eã gentẽ Rex PHILIPPE *Magne, in idẽ regnũ nutu dilectiſsimæ coniugis reſtituiſti, vt denique tuum hoc primum in Anglica republica nomen inſigni edito facinore ita illuſtrares, ſicut & primus ex Romanis imperatoribus. M. Iulius Philippus Cæſaream dignitatem ſacro baptiſmatis lauacro olim illuſtrauit. Habuit ſanè Anglia eo tẽpore, quo Britanni illam obtinebant, ex Britannorum gente diuam Helenam Coylli cuiuſdam Reguli filiam Magni Conſtantini matrem, quã ſingulari pietate prædita crucem Domini ſub ſpurciſsimo Veneris ſimulacro Hieroſolymis latentem, ab eáque maxima cura, & ſollicitudine repertam Chriſtianis adorãdam exhibuit, eúſque partem, vt Hiſtorici quidam teſtantur, altera Hieroſolymis parte relicta, Romam ſecum attulit, eámque gemmis, & auro diſtinctam in Æde Sanctæ Crucis Seſſoriano in theatro conſtructa collocauit. Habuit & diuam Vrſulam cum vndecim milium virginum Sodalitio, filiam equidem Dionoti Cornubiæ Reguli. Habet nũc Mariam coniugem tuam, animi conſtantia, pio in Chriſtianam religionem affectu, inter tot apud Anglos aduerſus fidem catholicam tumultus, acerrimáſque communis humani generis inſidiatoris incurſiones illuſtriſsimã. Cuius & tuæ Maieſtatis laudes eloquentiſsimorum virorum panegyricas orationes digniſsimè poſtulantes, me ipſum tantæ rei magnitudine deterritum huius conatus vlteriori progreſſu abſtinere pluribus compellunt rationibus: quibus tamen minimè auertar, quin publicæ lætitiæ cauſa gratulaturus tibi, Rex potentiſsime, Practicarum quæſtionum librum vnum in hac Granatenſi curia, poſt Variarum reſolutionum Libros: poſt alias in publicum editas relectiones, continuo labore, & indefeſſo elaboratum tuæ Maieſtati offeram audacter, tuam admirabilem conſiderans cùm erga omnes clementiam, tùm verò in miniſtros huius publici muneris, cui operam ipſe octo fermè annis dederim, ſingularem humanitatem. Cogor tamen opus iſtud breuiùs, quàm ab initio animo conceperam abſoluere, quod Cæſareæ Maieſtatis iuſſu, & maximo in me beneficio, te dubiò procul authore, in Hiſpaniolam inſulam Deo auxiliante ſim profecturus, quo illic Archiepiſcopi munere & officio fungar. Suſcipe igitur, princeps Maxime, hilaro vultu æquoque animo opus iſtud ea qua potuimus diligentia editum, vt tuis auſpicijs tutiùs inter tot hominum manus verſetur. Vale fœliciſsime. E tua Granata Menſe Aprili Anno à Chriſto nato, M.D.LVI.*

SVMMA

SVMMA CAPITVM HVIVS OPERIS.

De his rebus,

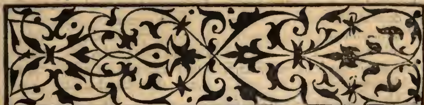

INTELLECTVS NOTABILES VARIORVM LOCORVM IVRIS CAnonici, Ciuilis, & Regij.

***

Ex iure Regio.

Ex iure Pontificio.

INDEX COPIOSISSIMVS MATERIARVM OMNIVM, RErúmque maximè notabilium, quæ hoc in volumine continentur, ordine alphabetico digestus.

*

De litera A.

Argenti

De litera B.

Beneficium

Clericales

De litera D.

De litera E.

Exemplo

De litera F,

Iudex

De litera L.

De litera M.

De litera N.

De litera O.

Pretium

De litera S.

Seruus

De litera T.

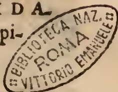
De litera. V.

Author

INDICIS FINIS.

PRACTICARVM QVAESTIONVM LIBER VNVS, AVTHORE DIDACO Couarruuias à Leyua, Archiepiscopo Sancti Dominici designat.

EX CAPITE SEQVENTI.

1 *Gothi qua ratione, & quo tempore Hispaniarum imperium obtinuerint?*

2 *Potestas temporalis, ciuilisque iurisdictio penès ipsam Rempublicam est, & apud eos, quibus ipsa id muneris cõmiserit, in quo ab ecclesiastica differt.*

3 *Romana Respub. omne Imperium in Cæsarem Augustum, & eius successores transtulit.*

4 *Regius principatus, vel libera electione populorum, vel hæreditaria Gentilitij primogenij successione, moribus, aut lege probata iustus omninò censetur.*

5 *Regnum omnium Rerum publicarum est præstantissimum.*

6 *Regia potestas ex Dei, & naturæ ordinatione stabilitur.*

7 *Castellanũ regnũ iure Gẽtilitiæ successionis primogenitis defertur.*

8 *Salica lex apud Gallos, quæ sit?*

9 *Castellanæ Reipublicæ tota iurisdictio penès Regem est.*

10 *Castro à Rege alicui concesso: an censeatur cõcessa iurisdictio: & quid de mero, ac mixto imperio?*

Tota ciuilis Castellanæ Reipublicę potestas, & iurisdictio, qua ratione penès ipsum Regem sit.

CAP. I.

ROMANIS olim Hispanias ob tinentibus, Gotísq; à septentrione totam Europã bello, armis, & industria vastãtibus, Cùm & tunc Vandali, Alani, & Sueui relictis Gallijs Hispanias inuasissent, Honorius Imperator, Gothis eorum Rege Radagoso in Fœsulanis mõtibus occiso, clade insigni ab Sullicone Romanorũ duce, & cõsule afflictis
1 eiusdem gentis principi Alarico Gallias, Hispaniásque, quas iam penè perdiderat, inito cum Senatu consilio concessit: vti commemorant Paulus Orosius, & Rodericus Toletanus lib. ij. rerum in Hispania gestarum cap. iiij. Quo iure, mortuo post euersionem Romanæ vrbis, Consentiæ Alarico, Athaulphus Gothorum Rex misertus calamitatis Hispanorũ, quam à Barbaris patiebantur, auxilium eis impigrè laturus Hispaniam aggreditur, eóque intra breue tempus à suis interfecto ann. Dñi quadringẽtesimodecimosexto. Post hũc Vuallia Gothorũ Rex, cũ pace Honorio pacta, Vãdalos & Alanos penè extinxit, ob eásque res benè gestas ab Imperatore Aquitania, & maxima Narbonensis prouinciæ parte donatus est. Quod prosper Aquitanicus, & Isidorus testantur. Idem scribit Rodericus Toletanus cap. vij. Et post eos Paulus AEmilius hoc ipsum asseuerat. Rursus Theodoredus Rex non satis his prouincijs apud Gallias contentus, Hispanias inuasit: cui Turismundus successit, eóque à quodam familiari occiso, Theodoricus permissu Imperatoris Hispanias ingressus, primus in eis Gothorum Rex obtinuit Imperium, bellóque Sueuos domuit, ac paulatim maxima Hispaniarum parte subacta Gothorum genti eas sedes stabilire ita conatus est, vt qui eidem in regno successerunt grauiter, ac molestè tulerint, Romanorum nomen adhuc in Hispanijs veteris Imperij, & principatus iura quædam obtinuisse, donec Sisebutus Rex propè annum Domini. DCXV. expulsis profligatísque Romanis Hispaniarum Monarchiam consequutus est. Huic siquidem regi hoc tribuit Paulus Aemilius li. j. De gestis Francorum. Diuus tamen Isidorus, Rodericus Toletanus, & Alfonsus Burgensis id de Suintilla Rege, Rhicaredi primi filio tradidêre, qui cœpit regnare anno Domini. DCXXI. atque ideò apparet, id contigisse circa annum Domini. DCXXIII. Nam & S. Isidorus ad annũ quintum Suintillæ Regis Gothorum historiã prosequutus est. Post hæc Gothorum

thorum principes Hispaniarum Imperiũ regio Monarcharum nomine pacatissimum habuerunt ad annum vsque Domini. DCCXIIII. Quo ex proditione Comitis Iuliani Arabes ab Africa Calpen, quæ nunc Gibraltar dicitur, transuecti, cruentissimo prælio ipsis Gothis, eorúmq; Rege Roderico profligatis totam ferè Hispaniam occuparunt. Quo in prælio Gothorum omnis nobilitas cecidit: totáque Hispania in ditionẽ Sarracenorum venit præter Astures & Cantabros apud quos Pelagius Fafilæ Cantabriæ ducis filius, nepos Gothorũ Regis Cindasunthi, animum ad opem patriæ ferendam adijciens, multos Christianos metu hostium latitantes in ordinẽ coegit, eósq; adhortatus alacres admodum ad quoduis subeundum pro religione Christiana, & patria periculum reddidit, adeóque sibi subditos, & obnoxios effecit, vt ab ipsis Rex electus, & nominatus, animo inuicto, diuinóq; auxilio cœperit Arabes bello premere aliquotque vrbibus, & oppidis ita cedere coegerit, vt Reges, qui post eum Hispaniarum sceptrum consequuti sunt, maximis cladibus eos afficientes ab Hispanijs prorsus expulerint. Cui negocio & Catholici Reges Fernandus, ac Elisabeth vltimam, extremáque dedêre operam, dum hoc Granatensi Regno armis capto, vrbẽ hanc multis titulis celebratissimam anno Domini. M. CCCCXCII. in eorũ ditionẽ redactã Christi vexillo prędůcente ingressi fuêre. Hinc sanè illud ipse deduxerim, Hispanias Monarchiæ, & Regũ Imperio subditas fuisse ab hinc fermè mille annis, quibus Reges è Gothorũ sanguine progeniti fœlicissimè, rempublicã istã bello, & pace, datis iustissimis, ac saluberrimis legibus, sub Christiana religione Catholicè tutati sunt. Verũ ex aliquot Hispaniarũ prouincijs, quę regna modò appellamus, Castulonensis sese nobis offert, de cuius iurisdictione, & ciuili potestate hoc in capite, agere cõstituimus, illud equidem tractaturi, quanã ratione sit penes Castelanũ Regẽ ipsa ciuilis potestas, totáque huius Reipublicę iurisdictio, in ferẽdis legibus, in mero, ac misto Imperio deniq; exercenda. Castellam autem prouinciam, Castulonensem diximus eos sequuti, qui ita eam quandoque nominarunt, non ignari, veterem Castellam Barduliam propriùs dici, & ipsos Castellanos Bardulos. Nec tamen hoc quicquam refert quod ad nostrum institutum, cui equidem aptiùs erit aliquot exponere conclusiones, quibus examinatis multa constabunt, quæ huius

quæstionis decisioni potissimè suffragantur.

¶Prima conclusio. Temporalis potestas, ciuilisque iurisdictio tota, & suprema penès ipsam Rempublicam est: idcirco is erit princeps temporalis, om-
2 nibúsque superior Reipublicæ regimen habiturus, qui ab eadē Republica fuerit electus, & cōstitutus: quod ex natura rei iure ipso gentium & naturali constat, nisi humanus ipse cōuictus pactione aliud induxerit. Huius conclusionis nos obiter meminimus in reg. peccatum. de regul. iur. libr. vj. ij. parti. §. ix. numer. vj. eiúsque probatio ex eo constat, quòd ab ipsa natura homines ita instituti sunt: vt, nisi humanus intellectus cœcutiat, planè percipiāt lumine naturali, in quauis hominū ciuili societate: quæ ad tutelam generis humani conducit omninò, constituendum esse necessariò gubernatorem quendam, penès quem sit illius societatis regimen, & cura: eúmque nō posse ab alio, quàm ab ipsa societate constitui. Etenim authore Aristotele lib. j. Polit. cap. ij. Homo animal est omni ape, omníque animante gregali ciuilius: atque ideo est homo natura ipsa sociale animal lōgè magis, quā apes, formicæ, grues, & eiusmodi genera, quæ gregatim alūtur, gregatimq; se tuētur. At cùm Deus ipse per naturā dederit rebus singulis facultatē se cōseruandi, suísq; resistendi cōtrarijs quantū ad incolumitatem salutis, nec homines facultatem hanc exequi dispersi potuissent, instinctus eisdem adiectus est gregatim viuendi, societatémque ciuilem constituendi: vt adunati alijs alij suffi cerent, victúmque faciliùs com plures, quàm singuli compararent, tutiúsque ab incursu ferarum, & hostium degerent. Qua ratione manifestum sit, ciuitatem, id est, ciuilē societatem, natura cōsistere, hominémq; natura esse ciuile animal, eámq; consociationem boni causa sensim appetere. Prima hæc argumentationis pars potuisset pluribus autoritatibus philosophorum instrui, multísque rationibus, ex Aristotele in libr. j. Polit. Platone in libris de republica, Cicerone lib. j. de inuentione, & Patritio lib. j. de institutione reipublicæ titul. iij. & tamen cum alio tendat nostrum hoc institutum, satisfecisse opinabimur, si hæc veluti per transennam obiter ad propositæ conclusionis probationem tetigerimus.

¶Deinde illud constitutissimum est ciuilem hanc societatem: quam humano generi necessariam diximus, neutiquàm potuisse ciuiles homines gubernare, hostes auertere, ac propulsare: & malefactorum audaciam co-

ciam cohibere, nisi magistrati-bus, principibus, aut rectoribus suam tribueret facultatē, sibiq; iudices, ac duces constitueret, quibus multitudo ipsa, totiusq; congregationis homines subessent, & obedirent. Cùm alioqui ciues ipsi sine ordine, & capite minimè possent ea prouidere, quæ totius communitatis vtilitati expedirent. Igitur constat secunda pars collectionis, qua diximus, in quauis ciuili societate necessarium esse gubernatorē quendam, qui eius curā habeat, reliquósque ciues in officijs cōtineat. Hoc Aristoteles cap. j. & ij. Poli. Et cæteri paulò antè citati probant: huncq; in scopum tendunt ferè libri omnes ab eodem Aristotele, & alijs de Republica editi. Apud nos text. est optimus in cap. in apibus. vij. q. j. cap. cùm non liceat. de præscripti.

¶Huius verò ciuilis societatis, & Reipublicæ rector ab alio quàm ab ipsamet Republica cōstitui non potest iustè, & absque tyrannide. Si quidē ab ipso Deo constitutus non est, nec electus cuilibet ciuili societati immediatè Rex, aut princeps. Saulem equidem, Dauidem, eiúsque posteros tantùm à Deo, iure positiuo diuino per prophetas, ore proprio Reges in regno Israelitico electos fuisse constat ex sacris testimonijs. Præter hos nullus vnquàm Rex, aut princeps à Deo immediatè cōstitutus est: tametsi Deus populū Hebræū ferè quadringentis annis instar regni per vnum gubernauerit; nempè Mosem, & eius successores iudices. Sic Deuter. cap. 17. inquit Deus, cùm dixeris, constituam super me Regem, eum cōstitues, quem dominus Deus tuus elegerit. Cæteris verò gentibus Deus ipse ab ipso naturæ iure liberam fecisse videtur potestatem sibi principes, Reges, & magistratus constituendi. Ergo quælibet Respublica diuinitùs naturæ lumine erudita ciuilem potestatem, quam habet, potest, & debet in aliūm, vel alios transferre, qui Regum, principum, Consulum, aut aliorum magistratuū titulis ipsius communitatis regimen suscipiant. Qui verò esse in societate nequit, aut nihilò indiget propter copiam, is pars ciuitatis non habetur. Itaque aut bestia est, aut Deus. Quibus verbis Aristoteles in dicto capit. ij. vsus est ad huius ciuilis societatis commendationem: omnes etenim homines secundum eum in hanc societatem natura sunt propensi: quam qui primus constituit, is author extitit maximorum bonorum. vt enim homo perfectionem nactus, animantium est optimus: Sic cùm à lege, iustitiáque discesit, om-

nium pessimus habetur. Sed & hanc primam conclusionem palam asserit, ac tenet S. Thom. j. ij. quæsti. xcvij. articu. iij. ad. iij. Eandem probat multis rationibus Alfonsus à Castro libr. j. de potestate legis pœnalis capitul. j. versi. postquàm,

¶ Secunda conclusio. Potestas ecclesiastica in hoc à ciuili, & seculari potestate differt, quòd ea non est immediatè penès totam rempublicam: sed fuit ab ipso Deo Iesu, Petro, vt principi. & Apostolis cæteris, eorúmque successoribus concessa. Probatur hæc assertio. Nam hæc potestas supernaturalis est, in finẽque supernaturalem tendit: & ideo iure naturali nō potest alicui competere: imò apud illum erit, cui ab ipso Deo supernaturaliter data fuerit: Deus autem summus Iesus Christus humani generis saluator eam Petro vt principi, & cæteris Apostolis, eorúmque successoribus dedit: ergo ea non competit toti Reipublicæ Christianæ, nec penès eam residet, sicuti nos probauimus in dict. regu. peccatum. ij. part. §. ix. nume. vj. ex Caietano. ij. ij. quæsti. j. articu. x. & in tracta. ij. de potesta. Papæ, & conci 3 lij. capit. j. Hoc ipsum coadiuuatur ex eo, quod cum Christus fuerit vniuersalis redemptor, & Rex vnicus regni cœlorum toto orbe diffusi, potuit, ac potest per vnum Vicarium totum regere orbem, maximè quia sub illo Vicario instituit Patriarchas, Archiepiscopos, aliósq; antistites, & sacerdotes: qui afflatu spiritus sancti ministrarent spiritualia. Reges autem quia à suis regnis potestatem recipiūt, non est cur ab vno omnes dependeant, nec id natura fieri posset commodè. Qua ratione hanc item conclusionem probat Dominicus Soto. libr. iiij. de iustitia & iure. quæsti. iiij. articu. ij. eandem repetit Caieta. in ij. parte Apologiæ de potestate Papæ cap. ij. & ix. qui in cap. x. versicu. ad secundam scribit, Deum ita genus humanum instituisse, vt ad ordinem, & finem naturalem, potestatẽ communitati dederit, non vni: in ordine autem ad finem supernaturalem, potestatem vni delegauerit, non communitati.

¶ Tertia conclusio, Romana respublica, cùm eius initio Reges sibi elegerit, & constituerit ac demùm in annales consules summam potestatem transtulerit: tandem in Augustum Cæsarem, eiúsq; successores, Regia lege lata per populum ipsum, ac Romanā communitatẽ, omne suum Imperium, & potestatem contulit. Huius cōclusionis plura sunt quidem testimonia. id enim constat ex l. j. ff. de consti. princip. l. ij. §. & cū placuisset. ff. de ori-

de orig.iur.& paulò ante.§.nouissimè.quo in loco Iurisconsultus testatur populũ Romanum necessitate constrictũ summum ius vni principi dedisse,omniũq; rerum arbitrium eidem permisisse,vt omnium factionum occasio tolleretur:tùm vt in administratione prouinciarũ succenturiaretur princeps senatui, qui non perinde prouincias omnes regere poterat. Sic Archadius Iurisconsultus scribit, regimenta Reipublicæ ad Imperatores perpetuò translata.l. vnic.ff.de offic.Præfect.præto.& Iustinianus ait in l.j.§.sed & hoc studio sum.C.de veteri iure enuclean. antiqua lege, quæ regia nuncupabatur, omne ius, omnémque potestatem populi Romani in Imperatoriam maiestatẽ translatam fuisse. Eadem lex appellatur lex Imperii in l. ex imperfecto. C. de testamen. proptereà quod de Cæsaris Imperio lata fuerit. Moris autem erat apud Romanos,vt quoties ferenda lex esset, præsertim de re graui, ea ad populum ferretur: quemadmodum multi tradiderunt; potissimum Asconius Pædianus in Oratione pro C.Cornelio. & Budæus in d. l. ij.§. & cùm placuisset. Romulus enim populo Romano hoc ipsum reliquit,ac permisit,vt leges suffragijs per Curias accersitus comprobaret, authore Dionysio, cui & Polybius consentire videtur, dum describit, populum Romanum suo tempore hanc potestatem habuisse. Hinc Curiatæ leges apud Iurisconsultum in dicta l. ij. in princip. Suetonium in Augusto. & Ciceronem in epistolis ad Lentulum. Quæ leges & populares dicuntur ab eodem in orationibus. Ferebantur verò leges istæ conuocato per triginta Curias populo, singulísque Curijs in separata septa constitutis, & sententiam rogatis:vt Zasius in eadem l. ij. adnotauit. Hæc verò lex Regia dicta est, vt quidam existimant, quod per eam ius regnandi deferretur. Sed Ioannes Corasi. lib. vj.miscel.cap.viij. existimat, Regiam legem idcircò dictam fuisse, quod ius Regis creandi lege lata Romulus Rex populo Romano concesserit: vt Dionysius & Liuius lib. j. scripsere. atque ideò solebant Tarquinij Seruio Tullo obijcere, quod iniussu populi Romani Regnũ inuasisset. Cum itaq; Augustus à populo Romano creatus fuerit Imperator,in eũmq; vt olim in Reges; translata fuerit Reipublicæ potestas, videtur in vsum reuocata lex illa vetus Romuli,quę ideo Regia dicta fuit, qđ ea ad populũ ius creãdi Regis pertineret. Ego verò etsi nequaquã contendã,hãc huius no

minis,& appellationis rationem veram esse:cùm & Augusti tempore nō de Rege,(nomen enim istud maximo erat odio apud Romanos) sed de vno Principe constituendo ageretur:attamen opinor legem à populo Romano latam fuisse tunc de hac potestatis,& Imperij translatione: ac posse eam legem Regiam dici,quòd ea lata fuerit de vno Principe in Romana Republica designando: vt olim Reges ab ipso populo constituebantur. Ipse quidem Augustus, ne videretur statim veterem Romanæ Reipublicæ statum, & maiestatem euertere: & tyrannide Rempublicam opprimere, Regiam planè potestatem nusquàm vsurpauit.quippè qui sua populo, suáque senatui munia permiserit obire. Sed & Strabo libro xv.testatur, consensu populi translatum fuisse in Augustum ius omne belli,& pacis. Vidi ipse æreum vetustissimū numisma, cuius altera facie imago sculpta erat Augusti his quidem literis: Diuus Augustus: Altera verò Iouis imago cum hoc titulo. CONSENSV SENAT. ET EQ. ORDIN. P. Q. R. Id est consensu senatus & equestris ordinis, populique Romani. Ex interpretatione Valerij Probi in libello de literis antiquis. Sic denique Cæsares, vt veteris Romanæ Reipublicæ imaginem referrent, & ne viderentur Imperium inuito populo obtinere, magistratus sæpissimè petebāt, qui plebis electione obtinebantur:tametsi omnia fierent libero Cæsarum arbitrio. vnde Tribunitiæ potestatis dignitatem, Pontificatum Maximum,&consulatus affectabant: eorúmque numismatis,quorū ipse plura vidi,inscriptū est,quot consulatus Cæsar is obtinuerit, & quoties Tribunus plebis fuerit electus.

4 ¶Quarta conclusio. Ad iusti principatus rationem, quæ à libero Reipublicæ,& communitatis cōsensu deducitur, satis est plebis, vel optimatū suffragijs, aut denique hæreditaria successione iure primogenij gentilitij, Regiam dignitatem deferri. Hæc etenim conclusio duas sortitur partes, vtraque tamen eandē iustitiæ rationem habet, cōsensum scilicet populi,& reipublicæ expressum,vel tacitum. Prior tamē pars præmittit, principē electione quandoque constitui per ipsum populum, aut per optimates, qui populi, ac Reipublicæ, & communitatis nomine consensum omnium in electum sibi Regem præstant. Esset sanè plerunquè difficillimum, suffragia omniū ciuium & eorum,qui alicuius reipublicæ partes sunt,à singulis exigere:idcirco conuenit, plebis multitudi-

titudinem per eius optimates negocia publica ita expedire, vt absque tumultibus,&seditiosis contentionibus tutò, & è Republica res ipsa peragatur. Igitur horum optimatum suffragia ea lege censenda sunt, qua omnium ciuiũ consensus, quem referunt, censeretur. l. item eorum. §. si decuriones. ff. quod cuiusque vniuer. nomi. cap. vlt. de præbend. in vj. Qua ratione septem illi Germaniæ principes, quibus facultas delata est Christiani orbis Imperatorem eligendi, populum ipsum, & Christianam cõmunitatem, quæ ab ipso Imperatore gubernanda est, omninò repræsentant, eiusque vicaria vtuntur potestate, vicésq; ea in electione gerunt. Vnde fit, quod electio Imperatoris ad Septemuiros Germaniæ, vt collegium, non vt singulos pertineat: quemadmodum optimè probat Lupoldus libr. j. de iuribus Romani imperij ca. vj. Panor. in capi. venerabilem. col. iiij. & ibi Card in §. verum. de elect. Ioan. Cirier libr. ij. de primogenitura. q. xij. Castaldus in tract. de Imperatore. q. xj. & q. xv. Hinc sane constat, ad iustitiam principatus cuiuslibet satis esse, quòd ipsius societatis consensus per optimates hunc in modum præstitus sit. Tametsi non negauerim, olim Romæ aliter in plebeis comitijs suffragia præstita fuisse ad Consulum electionem, & posteà Imperatores, Augustos, ac Cæsares ab exercitu militari electos quandoquè extitisse: licet hæc electio minimè censeretur iusta, nisi Senatus, Populíque Romani comprobatio accessisset. Reges verò, & Principes ab origine mundi populorum suffragijs creabantur: quod ex Iustino lib. j. cõstat, & Cicerone lib. iij. de legib. Idem & nos paulò ante probauimus in prima huiusce capitis conclusione. Nec enim ad Regiam maiestatem, & excelsum dignitatis locum ambitio popularis, sed spectata inter bonos virtus ipsa euexit. text. optimus in l. j. ff. ad le. Iul. de ambitu. cap. vnic. in fine dé aliena. feud. cap. Moyses. viij. q. j. ex Hieronymo super epistolam Pauli ad Titum. Atque ita iure ipso naturali, & humano nisi aliud moribus, aut speciali lege à populo lata institutum fuerit, Regũ, & principum creandorum ius ad populorum suffragia est omninò referendum. Sensit & hoc Panor. in ca. venerabilem. pen. notab. de electon. idem Panor. in cap. intellecto. ij. col. de iureiu. quo in loco cita. glo. not. ad hoc in dict. c. Moyses. eandem adducit ad hoc Ioan. à terra Rubea tract. j. contra rebelles art. j. concl. iij. notátque ex iij. reg. cap. xvj. &

Pract. Couar. rub.

iiij.reg.ca.xiiij.explicat Aluarotus in titul.de feudo. Marchio. colū.ij. Quam ob rem fallitur Ioan.Cirier in tract.de primogenitura lib.ij. quæst.xiij.dum existimat, post mundi creationem statim regna & principatus iure sanguinis, & successione hæreditaria delatos fuisse: & deinde multò post, donec prohibita fuit in principatibus successio. Etenim si iure ipso naturali potestas ciuilis penès ipsam rempublicā erat,& apud eum,quem populi consensus in id munus cōstitueret,palàm est tunc electione, nō successione, principatus,& regna delata fuisse.Eadem ratione tollitur opimo glo.in c.denique.vij.q.j.verbo,Rege suo.dum probare nititur,Regis filium,iure Regem post patrem futurum. ¶ Posterior conclusionis pars iustitiæ itidem innititur. Nam si lege à Populo lata, vel ab eo recepta principatus successione hæreditaria, genti cuidam, & familiæ defertur,cōstat manifestè hunc principatum consensu populi saltem tacitò deferri: quem admodum idem erit, si absque lege scripta consuetudine,& moribus regnat & Imperia Gentilitia successione deferantur: si quidem ea consuetudo consensum populorum,qui ea vsi fuère, omninò præmittit.cap.consuetudo.j.distin.l. de quibus.ff. de legib. sic denique consuetudine, & plerisque in locis lege diu iam recepta Regnum defertur successione & iure primogenituræ. Quod glo. sensit in d.c.Moyses.Panor.in d.c. venerabilem.& in d.c. intellecto. Aluaro.in tit.de feu. Marchiæ. col.ij.Anto. Corset.in tract. de potest.& excell.Reg.q.ix.optimus tex. in c. licet. de voto. & in cap.grandi.de supp.negl.prælat.in vj.c.j.§.præterea. de prohib.feud.alic. per Frede. tradit alios allegans Ioannes Cirier. in tract.de primogenit.ij.lib.q. xiij.& q.xiiij,latissimè omnium Andræ.Tiraquel.in tractat. de primogenijs.in ipsa præfatione. quo in loco multa refert, ex quibus apparet,consuetudinem istam ferè in toto orbe diu receptam fuisse. Nam & Diuus Hieronymus in Epistola ad Onagrium: & super Genesim enarrans illud,quod est ca.xlix. vende mihi primogenita scribit apud Hæbreos .Iudaicum regnum olim primogenitis debitum fuisse.quod probatur.ij.Paralipo.cap. xxj. regnum autem tradidit Ioram, quod esset primogenitus. Eodem iure tradit Iosephus lib.xiiij.antiquit. cap. j. iniquum à multis existimatum fuisse, Aristobulum Alexandri regis Iudæorum filium iuniorem regnare, & Hircanum maiorem, cui propter ætatem Im-

tem Imperium debebatur, priuatum manere. Apud AEgyptios quoque hunc etiam morem fuisse constat, vt primogenitus cæteris anteponeretur in Imperio. Quod liquidò scriptum est Exodi cap. xj. Media nocte ingrediar in AEgyptum, & morietur omne primogenitum in terra AEgyptiorum à primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, vsque ad primogenitum ancillæ: ita sanè illum locum Lyranus ibi interpretatur. idipsum & Pausanias lib. j. ac Iustinus lib. xvj. & libr. xxxix. scriptum reliquerunt. Quin & Herodotus in Polihymnia asseuerat, apud vniuersos homines institutum fuisse, vt maximus natu liberorum obtineret principatum: quod & ex nostris tradidere Baldus in l. ex hoc iure. col. ij. ff. de iusti. & iur. glo. Hostien. & docto. in d. c. licet. & in cap. grandi. de supplen. negli. prælat. in vj. Alber. in proœmio ff. §. discipuli. & plerique alij, quorum diligentissimè Tiraquellus meminit in dict. præfatione. nume. 32. ¶ Sed & consuetudinem hanc, qua regna, & principatus successione potiùs, quàm electione primogenitis deferuntur, vtilem esse valdè, & reipublicæ omninò conducere magis quidem, quàm conueniat ipsa Principum electio: probat ex multis Ioann. Cirier. libr. ij. de primogenitura quæstio. xiiij. post Cardinalem à Turre cremata, & Præposi. in dicto cap. Moyses. viij, q. j. AEgidium Romanum libro tertio, de regimine principum. cap. v. Augusti. de Anchona in tractatu de potestate ecclesiæ. q. xxxv. artic. septimo. disputat amplè Buridanus super Aristotelem, tertio libro Politicorum. q. xxv. Eandem consuetudinem laudat, & scribit optimam esse Ioannes de terra rubea in j. tracta. contra rebelles. articul. primo. conclus. iiij. ¶ Verùm Aristoteles ipse libro tertio Politic. cap. x. & xj. palàm asserit præstantiùs esse, quod regna suffragijs populorum, eorúmque voluntate deferantur, quàm quòd hæreditaria sint. quasi illa sint verè Regia imperia: hæc verò tyrannica, & Herilia barbaris gentibus propria. Addit tamen ca. x. quoddam esse regni genus, quo regna Heroicorum temporum voluntaria, hæreditariáque ex lege continentur. Primi enim voluntate populorum, quos artibus, aut bello demeruissent, seu dispersos in vnum congregassent, vel agros, sedésque ad habitandum tribuissent, Reges fiebant, eadémque regna posteris hæreditario iure tradebantur. Hæc Aristoteles, à quo libet

primùm deducere, initio quidem communitatum, & eo tempore, quo homines cœperunt ciuili ratione in vnum conuenire locum, regna electione, non succeßione delata fuiße. Quod nos paulò ante adnotauimus. Deinde ex eodē apparet hanc quartam conclusionem maximè probare, & admittere regna hæreditaria, quæ tyrannica non sint, nec barbara, sed ab initio, & origine populorum voluntate delata: postea vel expreßo, vel tacito consensu eorundem, moribus, vel lege lata facta sint hæreditaria. ¶ Quinta conclusio. Ex tribus rerum publicarum speciebus, Aristocratia scilicet, Democratia, & regno, hoc vltimum omnium est præstantißimum. Huius assertionis author mihi videtur Aristoteles li-
5 bro tertio Politic. cap. x. & seq. eámque elegāti oratione probat Isocrates de dignitate regni: ex quo multa hac in re, & ex alijs authoribus adducit Ioannes Stobæus in sermone 45. Qui eandem sententiam elegit, eandem potiorem esse censet Plutarchus in libello de tribus reipublicæ generibus. His admodum suffragatur Plato in libro ciuili, vel de regno. Et in Dialogo octauo de republica. Apud Herodotum Darius pulchra oratione contendit, vnius regnum præstare: siquidem ex plurium, etiam optimatum gubernatione, odia, seditiones, cædes oriri, quòd quisq; princeps esse sua sententia, alios vincere optet. Cornelius Tacitus libro xvij. pacis interfuisse dicit omnia in vnum conferri. Etenim commodiùs, ac pacatiùs res per vnum, quàm per multos geritur, & expeditur. text. optimus in l. ij. §. apparet. ff. de admi. tutor. l. ij. §. nouißimè. ff. de orig. iur. vbi Accur. Bald. & Alberi. ac post eos Anto. Corset. in tractat. de excellen. regis, quæstio. 74. hanc quintam cōclusionem tenent. Eadem Regia Partitarum lege multis rationibus stabilitur in l. j. v. & vij. titulo primo. Partita secunda. plura congerit Patritius titulo tertio de regno, & regis institutione: idem de institutione reipublicę titulo primo. Et ne quis contendat Aristotelem in dicto capit. xij. libro tertio Politicor. nobis aduersari, ac Aristocraticā rempublicam Regiæ prætulisse: illud libenter admoneo, hac in parte nos Regem illum laudibus efferre, qui à senioribus, & probatißimis viris minimè dissentiat, cuncta libera, & absoluta voluntate, ac libidine acturus: imò ab his dum leges condere velit, aliáque in Reipublicæ vtilitatem expedire, sententiam petat, cùm his de rebus publicis consultet, ac deliberet.

Alioqui

Alioqui facilè princeps vnus, & Rex in tyrannidem labitur, & ideò postponendus erit Aristocratiæ, quæ certis, optimisq; legibus instituta, ac temperata fuerit. Igitur cæteris paribus Regia Respublica præferenda est Aristocratiæ. Hæc verò rectè instituta potior erit regiæ potestati, quæ mera, & absoluta sit: quod ipse Aristoteles ostendit ac demonstrat.

¶ Aegyptij primi omnium teste Plinio libro vij. cap. lvj. regium principatum habuerunt, quippe qui, vt ait Herodotus, nullo temporis momento poterant sine Rege viuere. Apud eos primus regnauit Menes: authores huius rei sunt Herodotus in ij. & Diodorus in primo. à quibus hoc accepit Polydorus lib. ij. de inuentoribus rerum c. ij. Constat etenim ex sacris Biblijs Aegyptiorum regnum vetustissimum esse, cùm mentio fiat Genesis cap. xxxix. Pharaonis: idest Regis Aegyptij: hoc equidē nomine illi appellabantur: quia ea vox Reges significat: vt Iosephus scribit libr. viij. Antiquit. cap. vj. quo in loco tradit primū Aegyptiorum regem Mineum dictū, qui Memphim ædificauit, ac multis annis Abraham præcesserit. Mineum verò intelligit Iosephus eum, quem Menem alij dixêre: cùm & ipse Herodotū citet. Sed & Pharaonum mētio fit Genesis capi. xij. & xiij. atque item à Iosepho libro primo antiq. capitu. 16. de his lector poterit plura petere ab Eusebio, Beroso, & Manethone: atque item à Ioanne Lucido lib. 5. de temporibus. ¶ Sexta conclusio. Regia potestas, cęterorúmque principum ciuilis authoritas, non hominum est inuentum, sed ab ipso Deo per legem naturalem, quæ suæ sempiternæ participatio est, 6 sanctissima fuit ordinatio. Hæc conclusio probatur ex his rationibus, quas in prima huius capitis conclusione nos tradidimus. Ciuilis etenim potestas naturæ, & Dei ordinatio est, ad humanum conuictum, & humani generis conseruationem necessaria omninò. Nam etiam si respublicæ & populi ius habuerint naturali ratione creandi principes, & Reges: quia tamen hoc fecerint diuinitùs eruditæ, publica hæc, ac ciuilis potestas, Dei ordinatio dicitur. Ideò Paulus ad Roma. 13. inquit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit: Dei ordinationi resistit. Et iterum ad Titum iij. Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse. Sic & Christus ait ad Pilatum: Nō haberes potestatem aduersum me

vllam, nisi tibi datum esset desuper. Vnde etsi in primordijs ecclesiæ omnes fermè principes essent infideles, precepit nihilominùs Petrus Christianis, primæ Petri.capit.ij. vt subiecti essent omni humanæ creaturæ, propter dominum: siue regi, inquit, quasi præcellenti. Et Prouerbio.capit. viij. scriptum est. Per me reges regnant, & legũ conditores iusta decernunt. capit. quo iure. viij. distin. Authē. de instrument. caut. & fide collat. vj. & in Authen. quomodò opor. Episco. Quibus probatur imperiũ, & principatum à Deo esse constituta. Hæc tamen intelligenda sunt in hoc quidem sensu, ꝙ ciuilis potestas à Deo procedat mediatè, quippe quæ ab ipsamet republica mediante lege naturæ, electione, aut con sensu populorum constituatur. Non sic spiritualis potestas: cũ hæc à Deo ipso supernaturaliter immediatè processerit. Nã etsi aliquot reges, nempe Saulem & Dauidē diuino iure positiuo Deus instituerit, præordinauerat tamen iure naturæ, vt alij à republica eligerētur. Qua ratione Reges à deo dicuntur potestatem habere. textus optimus in l. vij. titul. j. parti. ij. idcir co semel constituta Regia potestate, siue libera populorum, & Reipublicę electione, siue lege lata, seu moribus in ius successionis hæreditariæ translata, nõ potest per republicã Rex regno expoliari, nisi is fuerit in grauissimam tyrannidem lapsus. De quo non satis dignè tractat Corset. in tract. de excell. Regis q. iij. tametsi aliquot authores nominatim citauerit, qui hanc quæstionem attigerunt. Sed hæc principalis sexta asser tio probatur diligenter à Dominico Soto lib. iiij. de Iustitia & Iure. q. iiij. artic. primo. His adde text. optimum in l. x. titul. j. ad finem ij. partita.

7 Septima coúclusio. Etiam si olim in Hispaniarum monarchia Gothorum Reges non iure primogenituræ, nec genulitiæ successionis à Magnatibus, & populo, qui regno digni videbantur, eligerentur: post Arabum tamen, & Maurorum inuasionem, ipso Rege Pelagio mortuo, eius posteri iure hæreditario primogenij, annos iam plus octingentos continenti successione Castellæ Regnum obtinuerunt, & iustissimè obtinent. Prior huius conclusionis pars constat ex canone iij. concilij Toletani quinti. Si quis, inquit, ad Regię maiestatis ambit peruenire fastigia, quem nec electio omnium præficit, nec Gothicæ gentis nobilitas ad hunc apicem trahit, sit consortio Catholicorum priuatus, & diuino anathemate condemnatus. Hęc

Toleta

Toletana synodus, quæ satis comprobatur multis Gothicæ historiæ testimonijs. Nam & ipse Pelagius primus post cladem illam insignem, ac maximè lugendam Rex, vt vir fortißimus à Gothis, qui apud Cantabros & Astures vastationi Maurorum supererant, princeps eius gentis electus fuit. Sed & posterior pars apparet ex eo, quod statim ferè post Pelagium Castellanæ Reipublicæ regnum ipsis regum primogenitis ad hunc vsque diem delatum est: & ideò tacitus gentis Gothicæ, & populorum consensus, vbi alia deficerent iura, hoc ius regnandi iustißimum, & æquissimum faceret. Sed & lege idipsum constitutißimum fit, lex quidem. ij. titulo xv. partita secunda tradit de regno Castellæ. Panor. in consi. 85. libro j. & de regibus Hispaniarum idem tradidêre Oldradus consi. 94. & seq. Item consi. 231. Albericus in l. donationes, quas. C. de donation. inter virum & vxorem. Cardin. Alexand. in cap. ius naturale. col. iij. j. distinct. Paulus Castren. in consi. 164. libro ij. Deci. consilio 397. colum. ij. & plerique alij, quorum meminit Andræas Tiraquellus in tractatu de primogenijs in ipsa præfatione, numero iiij. Qui longè rem istam discutit totius ferè orbis consuetudines huic similes adducens. Sed & Ioannes Cirier. libro ij. de primogenitura. quæstione xiij. ad idem ius multa congerit, quæ ad huius legis, & consuetudinis iustitiam pertinere videntur. Nam & Franciscus Patritius homo doctus & diligens in hisce rebus perscrutādis libro ix. de Regno, titulo xxij. inquit, Ius naturæ exigit, & gentiū cōsuetudo confirmat, vt maximus natu ex filijs mortuo Rege, Regi succedat. Nos item in huius capitis conclusione quarta huius vniuersalis consuetudinis mentionem fecimus. quæ denique iuri naturali in hoc plurimùm conuenit, quod vbi regnum successione, & sanguinis iure obtinendum est, id vni filiorum primogenito, ac natu maximo deferatur. Apud Gallos idem moris diu obtinuit quemadmodum Tiraquel. ipse refert Ioan. Cirier in dicta quæst. xiij. Ioannes à Terra Rubea in primo tractat. contra rebelles articul. j. conclusio. iij. & sequen. Petrus Iacob. in titul. de succes. reg. Franciæ. colum. iij. Andre. Isernia in cap. j. §. prætereà ducatus. de prohib. feud. alien. per Frede. Dec. consi. 445. Affli. decis. Neapoli. 119. Oldra. consi. 224. Angelus consi. 287. Cuius origo ad leges Salicas referēda est. Leges autē Salicę latę fue-

runt sub Pharamondo primo Francorum Rege circa annum Domini 425. & fuerunt Responsa quædam, & iudicia Aulicorum, qui oriundi erant à Salijs
8 Alpinis Populis: vt censet Balduinus in prolegomenis pagina 101. de lege Salica ita scribit Paulus Aemylius de gestis Francorum in Philippo Longo. legis Salicæ verba hæc itidem recitans. In terram Salicam mulieres ne succedant. Terram Salicam, regnum, Franciámq; interpretabantur. Salios Francorum gentem fuisse Amminianus Marcellinus refert, Iuliani Augusti, qui res in Gallia gessit, comes, ac suorum temporum scriptor. Hæc Paulus Aemylius lib. viij. qui & Saliorum meminit paulò post in Caroli Pulchri vita. idem in lib. ij. sub Carolo Magno tradit, Salios Francos initio dictos fuisse à Sala flumine, qui prope Albim labitur. Locus Marcellini est lib. xvij. Quibus inquit, paratis petit primos omnium Francos, eos videlicet, quos consuetudo Salios appellauit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter. Beatus Rhenanus lib. ij. Germanicarum, leges aliquot Francorum refert, & inquit, ipsi Franci nunc Salicã legem, nunc Gombetam præferebant. Salici Franci maius priuilegium habebant. Nam hi solidum duodecim denariorum pro multa soluebant. Si Frisius, aut Saxo offendisset Salicum Francum quadraginta denariorum solido multabatur. hactenus Rhenanus. Ioannes Ferrarius in l. ij. ff. de reg. iuris. Legem Salicã ex eo dictam existimat, quod Pharamondus Salicus eam tulerit. Pharamondum verò Salicum appellat ex eo quòd Francis, qui Salij dicti fueruut, iussa dederit. Eandem interpretationem probat Carolus Molinæus in consue. Parisi. titul. j §. xxvj. Rursus & Beatus Rhenanus lib. j. rerum Germanicarum Claudiani locum, Stiliconem effusè laudantis exponens ex prima panegyri.

Rhenúmq; minacem
Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
Vt Salius iam rura colat.

Inquit à poeta Sali nomine Francum intelligi ex Ammiano Marcellino, licet in vulgatis codicibus pro Salius Sueuus indoctè substitutus fuerit. & addit: Vna sanè præstans Francorum natio Salingos à Sala fluuio se nuncuparunt. Hæc ipse. Sic & Andre. Alciat. lib. ij. dispunct. cap. xxij. legem Salicam dictam esse scribit à Salijs, qui & Fräci fuerunt. vnde & Sidonius Apollinaris.

Salius pede, falce Gelonus.

Ex quibus ipse censeo, legem Salicam dictam fuisse à Salijs, quos ita-

quos itidem opinor Francorum fuisse nationem, & gentem quandam apud eos nobilitate, prudentia, & virtute præstantiorem cæteris Franconiæ populis. Legis etiam Salicæ mentio fit in cap. j. de filijs natis ex matri. ad Morganat.: contracto. Quamobrem etsi de lege Salica, quæ fœminas à regni successione exclusit, latè & optimè disputauerit Pyrrhus post Aurelianenses consuetudines, eius tamen originem visus est ignorasse, etiam si cautè de eius initio dixerit, Pharamondum prius ac citis proceribus nec citra maturum consilium Salicam legem tulisse, vt ab optimis legibus sanctissima regni auspicia captaret: quam vel à sale, rectáque ratione, vel á Salica terra, vel à Salijs sacerdotibus: id est à generosis, sapientibúsque viris conditam, vel vndecunque libet Salicam veteres, & nos eorum legibus adscripti nominamus. Sic & Guaguinus libr. j. scribit Pharamundũ quatuor ex Sycambris spectatos proceres selegisse, qui populo legem ferrent: Vsugastum, Losogastum, Sologastũ, & Visogastũ: eosdémque legem tulisse communi gentis, & procerum authoritate fretos: eamque à Pharamundo promulgatam à loco, vbi condita fuit, dictam fuisse Salicam.

¶ Octaua cõclusio. In Castellana Republica tota ciuilis potestas, & iurisdictio penes ipsum solum Regem est, ab eóque deriuatur in alios. Hoc planè cuilibet manifestũ erit, si diligenti vsus collectione perceperit ex proximè traditis, ciuilem potestatem, & iurisdictionem, quę iure ipso naturali, & gentium penes rempublicam, id est apud ipsam populorum & hominum societatem, existit: in hoc regni Castellani principatu, vel expresso, vel tacito reipublicæ totius consensu ab initio electione deinde obseruatissima ab octingentis annis cõsuetudine gentilitiæ successionis, ac primogenij iure translatam esse. Sed & legibus Regijs hęc eadem cõclusio constat videlicet. l. ij. v. vj. vij. & viij. titu. j. parti. ij. l. xviij. titulo iiij. l. xviij. xix & xx. tit. xxiij. partic. iij. rursus. l. ix. titu. iiij. eadem part. l. iiij. titu. j. libr. ij. l. j. titu. j. libr. iij. ordinat. Iure autẽ communi Romanorum idem apparet authoritate l. j. ff. de constit. princip. & his omnibus, quæ ad probationem tertiæ conclusionis tradidimus. Tandem multa hoc in loco missa faciam, vel ex eo, quod cõstitutissimum sit, qđ hac in parte asseuerauimus: cũ eius rei causa prænotatas conclusiones hoc in capite instruximus. Sed & hanc conclusionem multis comprobat, & diligẽtissimè extendit Petrus Nu-

nius Aduendanius in tracta.de mandatis regijs exequendis.capitu.j. Primum ex his deducitur adeò esse certum totam ciuilē potestatem, & iurisdictionem apud regem esse, ab eòque in singulis totius regni ciuitatibus villis,castris,& oppidis exercendam fore,vt qui dixerit,se iurisdictionem aliquam habere, aliquo in loco, ciuitate, vel villa exercendam, id planè optimè probare debeat, si velit obtinere:alioqui succūbet ex sola præsumptione iuris,quæ regi omni nò suffragatur:quemadmodum probatur l.iij.titul.j.libr.ij.l.j.titu.j.& l.vltim.titul.xiij.libr.iij.ordinat.l.ij.& viij.titul.j.parti.ij.capitul.j.& ibi Bald.quæ sint regalia.text in authen.de defensorib.ciuita.l.deprecatio.ff.ad legem Rhod.de iact.notāt Ioan.Lup.in c.per vestras.de donati.inter virū & vxorem.ij.notabi.§ j.nume.43.Roderi.Suares allegat.vij.colum.ij.text.optimus in capitul.cùm personæ.de priuileg.numer.vj.Bald.in titul.de pace Constant.in princi.col.vj.Matthę.Afflict.in constit.Neapolitanis,quæstio.vj.præludiorū. Idem post Iserni.inibi quęstio.iij.nos itèm id probauimus in reg.possessor.§.iij.statim citando.

¶Secundò hinc apparet,posse in his castellæ regnis iurisdictionem alicui nobili competere, & ab eo in aliquo territorio, aut villa,vel oppido exerceri specia li iure, priuilegij videlicet à principe concessi,vel præscriptionis iuxta leges Regias vim,& authoritatem obtinentis. Etenim de iurisdictione,quod ea possit vsucapione,& præscriptione adquiri,nos latè probauimus in relectione reg.possessor.de regu.iuris in vj.ij.parte.§.iij.vbi ostēdimus,posse iurisdictionem simplicem,merū,& mistum Imperiū præscriptione adquiri,etiam lege Regia:modò semper excepta sit apud Regem suprema illa iurisdictio,quæ verè Regia est,& ad Regē querelas,& appellātium causas, vt ad summū principē defert.Hæc siquidem præscriptio cùm à Regia lege vim capiat,ipsius itidem consensu principis,saltem tacito, iurisdictionem tribuit:idcirco& hęc iurisdictio præscriptione adquisita ab ipso Rege deriuatur. Tertiò deducitur inde posse à Rege speciali priuilegio, & tit. iurisdictionem, merum,ac mistum Imperium alicui concedi in aliqua ciuitate,villa, vel oppido aut territorio exercēdum. Quod multis constat,& maximè in legibus Regijs,quę ad huius octauæ conclusionis probationem fuēre adductæ. Cuius equidem rei indagandæ causa subijciam aliquot conclusiones quas aptissimè pręcedētibus con

uenire

uenire non temerè sum opinatus. ¶ Nona conclusio. Concesso castro, territorio, & iurisdictio, quæ castro annexa sub dominio disponentis erant tempore concessionis, data itidem censetur. Huius opinionis authores sunt Bald. in capitu. j. de capita. qui curi. vendi. col. iij. & col. vltim. idem in l. cũ multa. C. de bonis, quæ liber. & in l. j. §. in
10 initio. colum. j. vbi Bart. in §. cũ vrbem. ff. de officio Præf. vrb. Ancha. in reg. accessorium. de reg. iur. in vj. in fine. iij. q. principal. Corset. in tracta. de excell. regis. quæstio. v. Paul. Castren. consil. 406. colum. ij. libro ij. Bartol. in l. inter eos. ff. de acquirendo rerum domi. sensit Innocentius in capitul. cùm ad sedem. de restitu. spoliat. & in capi. ex literis. de iure patron. vbi Host. Ioan. Andr. & alij ex ea decisione idem videntur collegisse. Est ad hoc text. elegans in dicto. §. cùm vrbem. Nam etiam si ibi tractetur de simplici commissione iurisdictionis facta ob vtilitatem publicã, & ad reipublicæ regimen: omnium tamen consensu idem traditur in concessione, quæ à principe fit, priuilegij, venditionis, aut beneficij titulo, propter eandem rationem ex eo deductam quòd hæc omnia Castro adhærent, & accessoria sunt. Idẽ probant Roderi. Suares in d. allegat. vij. colum. iij. & iiij. Carol. Molinæ. in consuet. Paris. titu. j. §. j. gl. v. nu. 47. Paul. Parisien. consil. 9. libro j. numer. 16. ex quibus ipse opinor hanc esse cõmunem opinionem: quæ obtinet, & in hunc sensum, vt etiam merũ, ac mistum Imperium exceptis Regalibus in hanc concessionẽ veniant. Quemadmodum in specie tenent Bart. in d. §. cùm vrbem. idem in l. si quando. in prima. C. de bonis vacãt. lib. x. Bald. in dict. l. cum multa. Carolus Molinæ. & Parisien. ac Roderi. Suares paulò antè citati: imò & omnes, quibus hæc nona conclusio placet, ad extensionem istam optimè possunt adduci. sed & Felin. in ca. quod sedes. de offic. ordin. hoc ipsum sequitur. notant Docto. in l. vlt. ff. de constitu. princip. maximè Bald. & Alberic. Oldra. consil. 252. Ludouic. Roma. consil. 444. multi quos refert, & sequitur Alexander in l. j. numero. 33. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Nec oberunt huic conclusioni, quæ solent adduci de iurisdictionis concessione: nam vt in hac disputatione congrua fiat distinctio, & tollantur multa, quæ solent eam difficilem reddere, sequentem exponam conclusionem illud præmittens iurisdictionem, & mistum Imperium alicui ciuitati, Castro, vel oppido adhærere, non tan-

tùm cùm ea exercenda sunt ab ipsomet populo, seu à magistratibus eiusdem: sed & cùm iurisdictio, merum & mixtum Imperium saltem materialiter & passiuè ciuitati accessoria sunt ibidem ab alio exercẽda, vt ipsius loci domino, & principe immediato, qui illius populi, & communitatis nomine Imperio, & iurisdictione vtitur. Quasi secus sit dicendum, quoties alicui castro iurisdictio plena passiuè accessoria est, vt alterius communitatis membro, cui castrum illud subditur vt capiti, & à quo regitur, ac gubernatur. Quod ipse censeo Barto. sensisse in d.l. inter. ff. de acquir. rerum domi. simul & in l.j. ad finem. ff. de iurisdictio. omnium iudic. Carol. Molinæus in dict. glo. v. nu. 45. & 48. Sic sanè vulgò dicimus, hoc castrum habet iurisdictionem, cùm nulli cõmunitati, aut ciuitati subitum est, quò ad primam causarum criminalium, & ciuilium cognitionẽ: tametsi hæc ipsa iurisdictio exercenda sit per Regium præfectum, aut sanè per aliquem nobilem Ducem, Comitẽ, aut Marchionem, qui eiusdem loci dominus sit.

¶ Decima cunclusio. Concesso castro, cui nulla adhæret iurisdictio, nec merum, nec mistum Imperium (quia quantum ad hæc ciuitati, villæ: vel comitatui subijcitur) nõn censetur vlla trãslata iurisdictio, etiam si princeps, qui concedit, eam vt princeps alioqui habeat ibidem. Hanc assertionẽ probamus ex eo, quod iurisdictio hæc in specie minimè adhæreat rei concessæ, nec ei accessoria sit: atque ideò manet hoc Castrum sub iurisdictione illius ciuitatis, cui prius adhærebat: censetúrque quantum ad proprietatem absque iurisdictione concessum. Qua ratione qui obtinet Castrum intra fines, & limites alicuius ciuitatis territorium habentis, nisi probet à Principe expressim sibi fuisse illius Castri iurisdictionem concessam, nequaquàm, quò ad eam obtinebit, sed erit Castri dominus quo ad proprietatem: cùm nihil habeat commune proprietas prædiorum cum iurisdictione: sicuti ipse tradidi in regu. peccatũ. de regu. iur. lib. vj. ij. parte. §. ix. nume. viij. ex Socino consil. xv. & cõs. xcv. col. iiij. lib. iij. & eodẽ in l. j. nu. xxvij. ff. de acquiren. possessio. l. x. titu. xxix. parti. ij. l. iiij. v. & ix. titu. xxviij. parti. iij. Denique in specie hanc decimã conclusionem deduximus ex Bald. in l. à procuratore. C. mandat. & in rubric. ff. de rer. diuis. colum. iij. & in cap. vnico. §. vlt. quib. mod. feud. ami. & ibi Aluarot. eodem. Bald. consil. 238. libro quarto. Oldrad. consilio 176. Roman. consil. 444. Barto. in consil.

in consil.39. & in l.j. ad finem atque ibidem Curtio iuniore. colum. vlti. ff. de iurisdictione omni.iudic. qui asserit, hanc opinionem communem esse, quam etiam sensêre Iason consil.146. libr. ij. in quinto fundamento secundæ partis. Bald. in capitul.j. de capit.qui curi.vendi. & in capitul. j. numer. ij.de feudo Marchiæ. Gulielm.Bene. in capitul.Raynutius. de testamen. verb. & vxorem nomine Adelasiam. ij.decisione.numer. 307. Carolus Molinæus in dict. glo.v.numer.xlv. ¶ Qua ratione in huiusmodi specie, vt transferatur iurisdictio, necessarium est, eam speciali concessione transferri, sicuti omnibus præcitatis visum est. Imò quibusdam plauit in facto,& hypothesi huius decimæ conclusionis, concessa iurisdictione expressim, simplicem tantùm iurisdictionem,non merum, nec mistum Imperium,concessam censeri. Huius sententiæ ex iunioribus author est Carolus Molinæus in dict.gloss.v.numer.48. ex eo,quòd in generali mandato,ac multò fortiùs in noua, ac perpetua concessione in proprietatem non venit merum,nec mistum Imperium, nisi expressim, & specialiter dicatur.l.j.in principio.ff.de offic.eius,cui manda est iurisd. igitur etiã cõcessa iurisdictione,non venit in concessionem merum,nec mistum Imperium. Huic opinioni suffragatur,quòd concesso castro cum iurisdictione,nõ censentur concessa merum, nec mistũ Imperium,quemadmodùm ex rationibus præmissis,&alijs. adnotarunt Iason numer.x.& Curti.iunior nume.xl.in l. Imperium.ff. de iurisdict.omnium iudic. His accedit,quòd simpliciter concessa iurisdictione,non venit in concessionem merum, nec mistum Imperium secundùm Salycet. in l.placet. col.xij. C.de peda.iudic. Bald. in capitu.quarto.colum. penult.de iudic. Angel. in dict.l.Imperium.colum.ij.quorum opinio communis est:vt testatur Curti.Iunior.in dict.l. Imperium.nume.xlij. & idem in l. j.ff.de offic.eius,cui manda. est iurisdict.nume.liij. quo in loco omnium latissimè disputat hanc quæstionem Alexand. nu.lxvj. ¶ Ipse verò multis authorum allegationibus prætermissis ne lõgiùs quàm initio constitueram, progrediatur huius controuersiæ resolutio,ac præsertim ex eo quod apud Alexandrum & Iasonem satis obuiæ sint vtriusq; partis rationes,vtar breui quadam distinctione specierũ, quo apertiùs cõstet.quonam in sensu quæ modò adduximus, fuerint accipienda.

¶ Primum etenim, cùm in specie, & casu decimæ conclusio-

quit, omnes hanc in sententiam consensisse, nec refragantur Curtius Iunior in dict.l. Imperium.& Carol.Molinæ. in dict. glo.v. imò palàm hoc ipsum fateri videntur.

¶ Tertiò, constat hoc idem respondendum esse, cùm concessio à principe fit alicuius castri, cui iurisdictio, merum, & mistum Imperium adhærent, iuxta nonam conclusionē. Nam & tunc omnia hæc in concessionem venire ibidem probauimus.

¶ Quartò, & regulariter, concessa iurisdictione etiam absque concessione castri, & alicui commissa, itidem merum, & mistum Imperium in eandem concessionem, & commissionem venire, ex eo quod concessio iurisdictionis fauorabilis sit.l.iij.§.vlt. ff.de offic.præf.& ibi Bald. constanter asseueramus frequentiori authorum, & interpretum consensu receptum esse: modò non subsit aliqua ratio, quæ strictā suadeat interpretationem, hoc etenim probatur ex auth.de defenso.ciuit.§ iusiurandi. iuncta glo.colla.iij.glo.cōmuniter recepta, & ibi Bart.iij.q.in dict.l. Imperium. Sic sanè hanc opinionem tenent Abb.in dict.capitu. quod sedem. Alexan. in consil. 35.libr.iiij.idem in l.j.ff. de offi. eius cui manda.est iurisdict.nu. lxvj.& est cōmunis opinio, sicuti asseuerant eam sequuti Deci.in d.l. Imperium. nu.xxvij. Alciat. in d.c.quod sedē.nu.38.idem sensim fatetur Iason in d.l. Imperium. nu.12.& seq. Eandem sententiam sequitur Deci. in c.licet causam.de proba. col.j. tametsi Iason, contrariā defendere conetur, & asserat communem esse Curt.Iunior in dict.l.Imperium.nume.42.idem in l.j.ff.de offic. eius cui manda.est iurisd. nu.53.quem omninò legito. nu. 50.aduersus Baldum in cap.iiij. de iudi.col.ij.extat & de concessione iurisdictionis optima Boerij decisi.227. quæ multa hoc in tractatu compendio quodam exponit.

Ex capite sequenti.

1 *Iurisdictio à principe concessa in aliquo Castro, an extendi debeat ad ipsius Castri augmentum? Et rursus numer.8.*

2 *Traditur latè intell.l.cùm fundus. ff.de legat.ij.*

3 *Legato fundo simpliciter, vel parte fundi cōmunis pro indiuiso, non adiecto pronomine meū, veniet in legatum, quod rei legatæ post testamentum accesserit.*

4 *Legato fundo, vel parte fundi communis pro indiuiso apposito pronomine meum, an veniat in legatum quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum?*

5 *Intellectus l.si ita.ff.de auro & argento legato.*

6 *Expenditur, ac defenditur opinio glo. in l. serui electione. §. vltim. ff. de lega. j.*

7 *Legato fundo, qui certis est in testamento limitibus designatus, an veniat in legatum quod post testamentum eidem fundo adiectum fuerit à testatore?*

8 *Iurisdictio, an concessa censeatur à Principe in Castri donati, aut venditi augmento?*

Iurisdictio alicuius Castri à principe cõcessa, an in nouos incolas, & in eiusdem oppidi augmento exerceri possit?

CAP. II

CONCEDIT frequenter princeps aliqui nobili aut cõitati iurisdictionem, in aliquo Castro, vel oppido exercendam: post eam verò concessionẽ ipsius oppidi incolæ augentur constructis ad habitationẽ ædificijs: quæritur nõ temerè, an noui incolæ eiusdem iurisdictionis
1 sint, cuius & veteres iure Regię concessionis cẽsentur? Extat hac de re Baldi sentẽtia in l. cùm fundus. de legat. ij. ita enim inquit, & est argumentum, quod si Imperator exemit Castrum, & illud castrum posteà crescat, & efficiatur ciuitas, quod totum hoc sit exemptum. Hęc Baldus quem sequuti sunt Cuman. ibi, & Mart. Laudensis in tracta. de Castellanis conclus. 32. Qui Potissimũ authoritatem habent à Iurisconsulti responso in dicta l. cùm fundus. Cùm fundus, inquit Labeo, nominatim legatus est, si quid ei post testamentum factum adiectum sit, id quoque legato cedit, etiam si illa verba adiecta non sint, qui meus erit: si modò testator eam partem non separatim possedit, sed vniuersitati prioris fundi adiunxit. Hactenùs Iurisconsultus.

¶ Cæterùm, ni fallor, Baldi opinio ita erit accipienda: vt obtineat quoties concessio iurisdictionis, aut exemptio villæ, vel castri facta fuerit sub nomine ipsius castri & vniuersitatis nullis constitutis limitibus, tunc siquidem noui ciues, nouæ ad habitationem domus veteribus sub eodem vniuersitatis nomine accedunt. l. peculium. in princip. ff. de legat. ij. l. si ex toto. in princ ip. & in l. quod in rerum. §. ij. l. grege legato. & l. sequen. ff. de lega. j. Grege, inquit, legato, & quæ postea accedunt, ad legatarium pertinent. Quod si exemptio villæ, aut concessio iurisdictionis fiat certis expressim diffinitis, aut constitutis limitibus: tunc quicquid extra limites illos, villæ, castro veteri-

veteribúsque ciuibus accederet, non esset eiusdem iurisdictionis, vel exemptionis censendum: sicuti deducitur ex l. in agris.ff.de acquiren.rerum dominio. l.non modus. C. de seruitu. & ibi Baldus.notatur in l. serui electione.§.vltim. ff.de legat.j. gloss. in l.egi.§.vltim.ff. de exceptio. rei iudicat. tradit que ad hanc cóclusionem multa Albertus Brunus in tractat. de augmen. & diminut. in vj. conclusione principali. Quibus mirè concinit, quod Bartol.scribit in l. Iulianus. §. si Titius. ff. de actio.empti.

¶Hinc planè deducitur, quòd si in specie per Baldum proposita in dicta l. cùm fundus. princeps vel eximeret villam, aut iurisdictionem in ea concederet alicui certis quibusdam limitibus constitutis, non posset illa villa, aut castrum augeri nouis constructis domibus, ac nouis incolis saltem cum eiusdem exemptionis, aut iurisdictionis iure vltra limites specialiter designatos, etiam si extra eosdem limites iurisdictio esset propria ipsiusmet principis concedentis, eique soli praeiudicium ex augmento, & extensione fieret. Nam deficeret ipsius principis consensus ad eam iurisdictionem concedendam vltra limites ab ipso nominatim circunscriptos.

¶Eadem ratione constat interpretatio conueniens admodum Iurisconsulti responso in d.l.cùm fundus. Etenim si testator legauerit fundú certis constitutis limitibus & post testamentum eidem fundo testator partem aliquam, aut alterum fundum adiecerit, non veniet haec adiectio in legatum vltra limites ab ipso testatore constitutos. Quod coadiuuari videtur ex d.l.serui electione.§.vlt. iuncta glo. ibidem in principio glos.magnae. vbi si quis legauerit fundum, qui communis est, censetur tantùm fundi partem legasse, quae propria erat tempore testamenti, non solidum fundum, etiam si post testamentum alteram fundi partem redemerit. Quę quidem decisiones dubiae profectò sunt propter d. l.cùm fundus. & l. quod in rerum. ac deinde ob egregiam sententiam Angeli Perusini. is enim scribit in authen.de aequalit.dot.§.aliud. colla. viij. & in l.item si fundi.§.huic.ff.de vsufru. quod si princeps in aliqua villa, & castro, ac eius territorio iurisdictionem concesserit: ac demum ipse princeps territorium illud augeat, & extendat, competit iure, ac titulo concessionis iurisdictio in id augmentum. Cui opinioni suffragatur d. l. cùm fundus. & praeterea l.etiam.C.de iur.dot.tex.

Pract. Couar. r ab.

item in d.§.aliud.sic Angeli opinionem sequti sunt Iason in l. j.nu.xv.& xvj.ff.de iurisdi.om. iud.& Alber.Brunus in tract.de augmen.& dimin.in ix.& xvij. conclusionibus. Idcircò cùm hæc Ange.opinio vera sit, oportet rem istam distinctiùs examinare, vt quid in praxi magis sit conducibile, euidentiùs constet expositis quibusdã assertionibus ad quæstionis examen.

2 ¶ Primò si quidem obseruandum erit, exemptionem, aut concessam iurisdictionem in proposita specie quò ad augmẽtum obtinere, quoties princeps, qui certis constitutis limitibus castrum exemit, aut iurisdictionem in eo concessit, pateretur tacitè, vel expressè illius castri incolas, & habitationes augeri vltra limites præfinitos ea in parte, quæ iurisdictioni ipsius principis immediatè alioqui suberat. Hoc probatur ex Angeli decisione,& quia ipsius tantùm principis præiudicium tractatur. Quòd si alterius minimè, nec tacitè nec expressè consentientis præiudicium verlaretur, tunc dubio procul iurisdictio, aut exemptio vltra fines ab homine constitutos in præiudiciũ alterius nequaquã obtineret, nec exerceri posset. Sic sanè colligitur ex ratione, quam doct. tradidère ad decisionem pontificiam. c. quia circa.de priuile. notant Rom.in l. damni.§.si is qui ædes.ff.de dãno infect. Albertus Brunus de augmen.& dimin. conclusione ix. ver.prædicta conclusio. Ange.in l.si seruitus.in princ.pen. col.ff.de seru.vrb.præd.

¶ Secundò ipse arbitror ad veram interpretationem dict.l. cùm fundus.& l.serui electione. §.vlti.l.si ita.ff.de aur.& argen. leg. parùm referre, aut certè nihil, quòd in ipso legato, vel testamẽto testator vsus fuerit pronomine, meũ: ad hũc effectum, vt legatum intelligatur secundum tempus testamẽti, vel tempus mortis. idem enim est in vtroque casu. Quemadmodum satis constat ex l.vlti.§.j.ff.de legat.ij.l.nomen.§.j.ff.de leg.iij.l. Aurelius.§.j.& ij.l.vlti.in fin. ff. de liber.lega.in quibus denique responsis non est appositũ pronomen meum: & tamen intelligitur, ac restringitur dispositio ad existentia tempore præsenti. Huius opinionis authores habeo Cuma. Alex.col.ij.Vincen. Hercula.col.vj.in d.l.serui electione.§.vlti.Caro.Moli.in consue.Pari.tit.j.§.j.glo.v.nu.xviij. Quamuis in hoc maximã constituant differentiam & vim.gl. Bart.Imol. Paul. Soci. conclus. iij.& Ripa conclus. j.in d.l.serui electione.§.vlti.Bart.in l. seruũ filij.num.iij. & ibi Bal. & Ang. ff.de leg.j.in princ. nam pronomen hoc

men hoc meum: adiectum rei legatæ non videtur eidem apponi causa restrictionis, sed causa demonstrationis: ideóque non oberit huic assertioni responsum iurisconsulti in l. si ita. ff. de aur. & arg. lega. Quod Paulus Castren. mihi visus est sentire in l. si ex toto. nume. v. ff. de leg. j. quamuis non omninò excludat præfatam differentiã, quam Bartol. & alij constituerunt, vbi sit legatum rei, quæ communis est testatori, & alteri.

¶ Tertiò est omninò adnotandum, non esse hac in re quò ad propriã dispositionis cognitionem discrimen aliquod constituendum, an testator legauerit partem fundi, vel totum fundum. Nam absque vlla differentia venit in legatum id, quod rei legatæ accesserit: aut non magis venit, si legetur totus fundus quàm si legetur pars fundi. Hoc ipsum probatur ex ratione vera d. l. cùm fundus. & l. si ex toto. l. quod in rerum. §. ij. ac in specie ita voluêre Cuman. & Vincen. Herculan. in dicta l. serui electione. §. vlti. atque ibidem ex iunioribus Gulielmus Pontanus Baldus in dicta l. si ex toto. Carolus Molinæus in dicto nu. xviij. sensit Bartol. in dicta l. cùm fundus. etiam si differentiam ex legatione partis, vel totius fundi, aut simpliciter pronunciata constituerint Iacob. Aren. Bartol. Paul. Angel. Alexan. Socin. & Ripa post glos. in dicto §. vltim. idem Barto. Paul. Castren. Imola & alij in dicta l. si ex toto. Albertus Brunus in tract. de augmento, & diminutione. xv. conclusio. v. limitatio. Quorum opinio communis est, nulla tamen certa ratione, aut authoritate efficacior, quàm quod pluribus placuerit.

¶ Quartò prænotatis accedit, quòd si quis totius fundi dominus eum ita legauerit vt simpliciter fundum vel totum expressim leget, etiã adiecta distinctione, meum, venit in id legatum, quod tempore mortis testatoris fuerit rei legatæ per testatorem adiectum. Hæc verò conclusio communius est: omnes siquidem in dict. l. serui electione. §. vltim. eam probant, ex his, quæ inibi traduntur, atque in specie Ripa conclusi. iij. eam fatetur esse communem, quam etiam notant Paul. Cast. in d. l. si ex toto. Anto. Rubeus consil. 95. colum. vltim. præmittunt omnes, quibus placent ea discrimina, quæ proximis conclusionibus ipse improbaui.

¶ Quintò, si quis habens partem fundi cum alio communis pro indiuiso, partem, vel fundum simpliciter legauerit non adscripto pronomine, meum, veniet itidem in legatum, quòd rei legatæ accesserit

Pract. Coua. ub.

3 & tempore mortis adiectum fuerat à testatore. quod ex d. l. cùm fundus. satis constat, & præmittitur à gloss.& omnibus in d.l.serui electione.§. vlti.vbi Ripa.nume.x. eam asserit communem esse opinionem, qui eandem sequitur. idem tenet Paul. Castren.in d. l.si ex toto. quin & omnes paulò ante in prænotatis conclusionibus citati idem palam probarunt,etenim hi, qui nihil tribuunt pronomini,meum: rursus & hi, qui aliquid ei tribuendum esse censent, item hi qui differentiam constituerunt inter totum, & partem, idipsum, quòd hac in conclusione asseueramus, concedere videntur: cùm conclusionem de parte fundi legata, quam glo.prosequitur, ita accipiant, vt eam videantur intelligere, vbi apponitur pronomen meum. nam & gloss. quam hi sequuntur, ita id intellexit. Sic sanè Carolus Molinæus & alij idem sequuntur, & probant.

¶Sexta igitur in eundem scopum sit conclusio. Testatore, qui rem communẽ pro indiuiso habet, eam simpliciter legante, etiam adiecto pronomine, meum, venit in id legatũ quod post testamentum ab ipsis dominis fuerit rei legatæ adiectũ ex altero fundo,vel ex parte socij redempta. Hoc probatur ex iurisconsulto in d. l.cùm fundus.notat expressim Cuma.Vincent. & Pontanus in d. l. serui electione.§.vlti. Carol. Molin. in d.numer. xviij. hoc sensit Cinus in d.l.si ex toto.Sicuti eum referunt Alex.& alij in d.§.vlt. tametsi in hac specie, vbi est adiectum pronomen, meum: & pars sensim legata censetur, teneant non venire in legatum id, quod rei legatæ accesserit post testamentũ, adiectúmque fuerit à testatore, Bartol. & alij quos citaui ad differentiam totius,& partis,in vers.tertio. Nihilominùs Barto.in d.l.cùm fundus.huic sextæ conclusioni patrocinari, & fauere videtur. tametsi Alex.in d.§.vltim. existimet nihil differre hanc sententiam Cumani ab opinio.Barto. & aliorum qui distinxerunt inter legatum totius fundi, & legatum partis eiusdem:cùm verè quò ad hoc augmentum accessorium optimè differat.

¶Septimò: quoties testator, qui dimidiam fundi partem habet pro indiuiso,fundum simpliciter, aùt eius partem expressè legauerit, etiam non adiecto pronomine meum, non venit in legatum altera dimidia pars post testamentum à socio redempta. Pars etenim hæc redempta æquè principalis est, nec alteri est accessoria: idcircò cessat ratio iurisconsulti in dicta l.cùm fundus. Quam ob rem hanc

rem hanc conclusionem tenent Cumanus, Vincenti. Herculanus, & Gulielmus Pontanus in dicta l.serui electione. §.vltim. atque ibi Alexand. dum Cumanum sequitur. probatúrque ex Barto.decisione in dicta l. cùm fundus.& ex his,quæ traduntur ab his, qui præscriptas differentias excludunt, & in eo discrimen constituerunt quòd accedat aliquid fundo accessoriè, vel æquè principale. Sed nihilominus,vbi pronomen,meum: non fuerit appositum, etiam in specie huius conclusionis contrarium verum esse cẽsent glossa & doctores, vt fatetur Ripa eos sequutus numero x. in dicta l.serui electione.§.vltim. quorum sententia fortassis obtinebit ea ex causa, quòd frequentiori doctorum consensu sit recepta. ¶Octaua constat ad hæc conclusio. Quoties testator fundum habens commu nem pro indiuiso,& æquis portionibus fundum, vel eius partem propriam legauerit, adie-
4 cto pronomine,meum: non venit,in legatum altera pars à testatore post testamentum redempta.Sic sanè censet in dicto §.vlt. Accursius, quem sequuntur alij communiter: vti fatentur Socin.Ripa & Iason.Sed ipse Cuma. & qui eiusdem opinionis fuêre hanc opinionem admittunt in rationis adsignatione à gloss. discedentes. cùm Accursius, & sequaces hoc adnotauerint ex l. si ita. ff. de auro,& arg.leg. verũ contrariam sententiam veriorem esse existimarunt Iason, & Zasius in d.§. vlti. Carol. Molinæus in d. numer.xviij.qui pro se citat Alex. in d. §. vlti.à quo ipse non potui hoc deducere .Ad l.si ita. respondetur, quod inibi adiectio facta fuit à testatore in diuersis rebus, non ipsis rebus legatis: quasi in d. l.si ita.& eius specie adiectio facta fuerit testatori, non autem rei legatæ.

¶Nona hinc exponitur conclusio.Adiectio à testatore facta post testamentum, regulariter non cedit legatario, siue ad scriptum sit pronomen, meum:
5 siue id omissum fuerit, quoties ea fit in diuersis rebus ab ipsis legatis:non autem ipsimet rei legatæ: sit huius conclusionis exemplum ex d.l.si ita.ff.de auro & argen. legat.Si ita, inquit Paulus, legatum esset, vestem meam, argentum meum damnas esto dare: id legatum videtur, quòd testamenti tempore fuisset:quia præsens tempus semper intelligitur,si aliud comprehensum non sit. Nam cùm dicit vestem meam,argẽtum meum: hac demõstratione, meum,præsens,non futurum tempus ostenditur. Idem est, & si quis ita legauerit,seruos meos. Hæc iuris

consultus. Siquidem semper intelligitur in dubio res testatoris legata, non aliena: atque ita quoties quis legat seruos, idem est ac si diceret seruos meos lego: cùm de seruis proprijs, non de alienis sit legatum intelligendum. igitur iurisconsulti sensus huc pertinet, quòd legatum censeri debeat iuxta tempus testamenti, quod demonstrari videtur adiectione pronominis, meű. Nec per hoc negat idem obtinere, vbi simpliciter facta, & concepta sit testantis dispositio: saltem cùm id constet ex aliorum iurisconsultorum responsis.

¶Decimò in hac satis controuersa quæstione ad defensionem glos. communiter receptæ in dicto §. vltim. iuxta Cumani opinionem considero ipsius Cumani verba, dum distin-
6 guit: an augmentum cõtingens post testamentum fiat personæ, an rebus, vel rei legatæ, vt priori casu augmentum non cedat legatario, sic tamen posteriori. deinde obseruandum esse censeo, quod idem Cuman. Bartol. etiam in d. l. cùm fundus. & omnes fatentur augmentum cedere legatario, quoties accessoriè accedit rei legatę. d. l. si ex toto. & d. l. cùm fundus. non autẽ vbi est æquè principale ipsum augmentũ. hoc etenim fatentur omnes, qui probant distinctionem totius à parte, & rursus hi qui eandem differentiam improbarunt: atque his tandem præmissis ipse aliter defenderem gloss. in d. §. vlti. item & ipsius Cuma. sententiam: quam, ni fallor, verè ita intelligendam esse opinor: vt intelligit Bart. Soci. in d. §. vlti. vt quoties testator pro indiuiso partem habet fundi legati, 7 tunc pars à socio redempta non augeat legatum: quia pars illa personæ accedit, non rei legatę, nec per testatorem rei legatæ post testamentum adijcitur: idcirco res legata manet in eo statu, quo erat tempore testamenti: quo quidem tempore tantùm fuit legata pars dimidia fundi, cui parti non accedit altera. Quod probatur in d. l. cùm fundus. & in l. si ex toto. vbi requiritur, quod post testamentum per testatorem: aut per alluuionem aliquid sit rei legatæ additum, per actum in quam ipsius testatoris. Igitur si quidquam adiectum non est rei legatæ, id non venit in legatum, etiam si testatori accesserit. Sic sanè defenditur opinio glo. & communis ex ipso Cuma. & Soci. in d. §. vlti. ij. conclusio. quòd si altera fundi pars pro diuiso ab aliquo possideretur, eáque sit empta à testatore post testamentum, remotísque limitibus alteri parti addita, venit profectò in legatum per eam rationem, quę à iurisconsultorum

à iuriſconſulto traditur in d. l. cùm fundus. qua ratione ita defendendam eſſe opinionẽ communem arbitramur ex authoritate Cuma.& soci.¶ Vndecimò adhuc ſupereſt explicare, quid reſpondendum ſit, vbi teſtator legauerit fundum certis conſtitutis limitibus, eiſque nominatis: an quod eidem fundo per te-
7 ſtatorem adiectum fuerit poſt teſtamẽtum, veniat in legatum fundi? & ſanè ipſe cenſeo, & id venire: authoritate iuriſconſulti in d.l.cũ fundus.& ex his, quæ ſuperiùs adduximus in initio huius cap.verſ.eadem ratione.nec enim refert conſignatio limitũ, aut confinium quò ad deciſionem d.l.cùm fundus.cùm ea fiat cauſa demonſtrationis: c.forus. de verb.ſigni. non autem reſtrictionis, nec ampliationis. Nam & quò ad d. l.ſerui electione. §. vlt.itidem non refert,quòd legatum fundi fiat certis conſtitutis limitibus: ſiquidem nihilominùs tantùm cõtinetur ſub legato ea pars,quæ eo tempore erat teſtatoris: ſecundum Alex. Aret.Iaſ. & alios in d.§.vlti.Bal. in l.cùm alienam.col.vlt. C.de lega.Bal. & Paul.in l.j.C.qui teſta. facer. poſ.Hoc ipſum probatur ex Angeli Peruſini ſententia ſuperiùs adducta in materia,& ſpecie iuriſdictionis conceſſæ, quæ ex prænotatis ſatis conſtat, ac comprobatur.Nam ſi princeps ipſe, cui tantùm,& verè præiudicium ex adiectione fit, territorio alicui cum iuriſdictione conceſſo, etiam certis nominatim adſcriptis limitibus, partem aliquam addiderit,& in ea cenſetur addita,conceſſáque iuriſdictio: cùm alteri non fiat ex hoc præiudicium principale.Quam ob rem ſecus eſſet reſpondendum,quoties præiudicium alteri inde procederet, ac fieret: tunc etenim minimè poſſet iuriſdictio in augmento exerceri.

¶ Duodecimò ex his apparet veram eſſe primam illationem,quam hoc in capite conſtituimus. Nam cùm ab eodem principe , qui iuriſdictionem conceſſerat in caſtro certis conſtitutis limitibus, non fuerit quidquam eidem additum territorio, nec ex eius conſenſu, ſaltem tacito: profectò minimè cenſendum erit, iuriſdictionem vltra fines ab initio deſignatos extendendam fore, etiam vbi ageretur de ipſius tantùm principis præiudicio. Quod ſi alterius ius ex augmento lædi contingeret: tunc nec principis conſenſus quidquam ſuffragaretur ad damnum inferendum illi, cui princeps ipſe iure lædere non poteſt.¶ Cæterùm præter ea, quæ ſuperius de interpretatione teſtamentorum ad propoſitam de conceſſa iuriſdictione quæſtio-

nem explicuimus, expedit admonere lectorem, an concesso castro, vel concessa vrbe cum iurisdictione à principe sit itidem concessum territorium aliquod, vel tantum possit iurisdictio exerceri ad vsque ipsius castri (quod aiunt) stillicidia? & sanè vbi ipsi ciuitati, vel castro territorium adhæret omninò, constat ex præmissa concessione translatum esse ius iurisdictionis, meri, & misti imperij in eundem districtum, & territorium: quemadmodum traditum à nobis est in capit. j. huius operis nu. x. quo in loco etiam multa de hac re, compendio tamen scripsimus: quibus illud modo adijcimus, maximè esse obseruanda ipsius concessionis, & beneficij, ac priuilegij verba, vt ex his possimus conijcere, quid in ipsam concessionem venerit.

Ex capite sequenti.

1 *Plurimùm interest, an actus venditionis, legati, vel donationis fiat ad rationem mensura, vel corporis certi, & limitati.*

2 *Fundi certis limitibus circunscripti venditio, etiam si mensura, & quantitatis mentio fiat, censenda erit non ad mensuram, sed ad corporis rationem.*

3 *Tot iugera ex certo fundo vendita constituunt actum venditionis ad rationem mensura, & statim latius.*

4 *Quid dicendum vbi modus mensura non rei principali, sed accessoria adscribitur?*

5 *Pretium vnicum, vel pro mensura modo distributum, an constituat hac in re discrimen aliquod?*

6 *Ante mensuram adhibitam, an sit rei periculum venditoris, vel emptoris?*

7 *Intellectus l. quod sape. §. in his. ff. de contrah. empt.*

8 *Intellectus l. si venditor. ff. de act. empt. l. ij. C. de rescin. vend. & glo. in cap. per tuas. de donat.*

9 *Vera interpretatio l. Iulianus. §. si Titius. ff. de act. emp.*

10 *Examinatur responsum iurisconsulti in l. si in venditione. §. j. ff. de peric. & commo. rei vend.*

¶Qua ratione sit intelligenda donationis, concessionis, aut venditionis dispositio ad mensuræ modum concepta.

CAP. III.

IS QVAE proximè discussimus accedit & illud satis practicis obuiũ ad interpretationem earum actionũ, quibus rerum translatio fit ad mensuræ mo-

tę modum: etenim an vltra mensuram præscriptam, vel intra illã minori in parte actus obtineat, ambigui solet esse iuris, & sanè communiter hac in quæstione receptum est, quòd discrimen constituatur an ex certo corpore, vel certa ex mẽsura sit actus
1 discernendus. Nam vbi mensura ponitur, vel eius mensio fit, causa & gratia taxationis, seu restrictionis: vltra mensuram illam minimè locus est actui, nec contractui, nec dispositioni. At si mensuræ mentio fiat causa demonstrationis: vt corpus, quod legatur, donatur, vel transmittitur, notum sit, & certum: tunc mensura minor, aut maior nihil facit ad legati, vel dispositionis ius. sic denique fit, vt si ad mensuram concepta fuerit dispositio, quia ab eadem mensura cæptum est: mensuræ modus appositus seruandus sit: si verò ad corpus ipsum actus referatur: quia initium sumit contractus, aut legatum à corpore. tunc parum referat, an modus mensuræ dictus maior sit, vel minor, l. si seruus legatus. §. qui quinque. ff. de legat. j. l. his verbis. §. pater. ff. de legat. iij. l. si venditor. in princip. ff. de actio. empt. notãt Oldrad. consi. 197. Ioan. Andre. ad Specul. tit. de emptio. & vendit. §. sciendum. ad finem. Bal. in rubri. C. de contrahen. empti. q. 22. tametsi aliquantulum dubius à commum sentẽtia, quam tamen probarunt Ancha. Imol. & Abb. capi. per tuas, de dona. Alber. in l. cùm comprehẽsum. ff. de contrahen. emptio. Iason in l. cunctos populos. col. j. C. de Summa Trini. Felin. in capi. significante. colum. penulti. de rescri. text. optimus in l. quidam testamento. ff. de lega. j. in prin. l. falsa demonstratio. ff. de condi. & demonstratio. eandem opinionem sequuntur omnes, quos statim nuncupatim citabimus, idcirco communem esse eam opinamur: siquidem ita fatentur Iason consil. 79. libr. j. colum. j. Decius consil. 347. colũ. j. idem Dec. latius consi. 500. col. ij. Paulus Parisius consil. 64. nu. 31. & consi. seq. lib. j. Sed quia in exẽplis huius distinctionis quãdoque erratur, operepreciũ duximus eam multis expositis casibus longius explicare.

¶ Primò etenim illud est præmittendum, quòd licet Oldradus loquatur in concessione, ac donatione, eius distinctio pari iure est in contractibus venditionis, in testamentis, & similibus intelligenda. Siquidem ferè omnes Docto. hac in quæstione allegati in vẽditione, & emptione similiter loquũtur, quamuis Imol. in dict. cap. per tuas. dubius sit. & tamen sic in specie responderunt Barbat. in rubric. de emptio. col. vlti. Fabianus in

tractat.de emption. vj. parte in princip.colum.ij. quam sententiam communem esse fatentur eam sequuti Socinus Iunior in consil.42.libr.ij.nume.25.& Paulus Parisius in dict.consi.64.lib. j.numer.76.

¶Secundò, ad huius quæstionis praxim constituenda est species in hunc modum conceptis verbis: Fundum vendo tibi his certis, ac nominatis finibus circunscriptũ, qui est decẽ iugerũ,
2 aut decẽ iugerũ: & in hoc quidẽ casu vẽditio dicitur facta ex corpore certo, nec restringitur ex mẽsura: imò venit in venditionẽ, aut legatum quicquid intra fines præscriptos continetur, licet mensuram decem iugerum excedat. Qua in specie loquuntur Oldrad.& omnes paulò antè citati, qui eum sequuti sunt, atque item Iason in dict. consi. 79.colum.j. idem Iason in l. si fundum.§. si libertus.ad finem. ff.de legat.j. Deci.in dict.consi. 347. column.j. Matthæ. Afflict. decis.68.sensit Bar.in l.Iulianus. §.si Titius. ff. de action.empti. Salice. in l.ij. C. de contrahen. emption. Paul. Castrens. in l. si duorum.in princip.ff.de action. empt.vbi est ad huius conclusionis probationem text.optim. notat Fabianus in tracta.de emptione.vj. parte principali. col. vj.versic.circa quartum. Socin. Iunior in dict.consi.42.libr.ij.hume.vj.Barbat. in rubr.de empt. colum.vltim. Alexand.consi.133. libr.j.numer.vj. & consi.120.lib. ij.& consi. 8.libr.iiij. Capitius decisio. Neapolit.14. numer.ij. quorum opinio dubio procul communis est, quæ etiam probatur in l.qui fundum.ff.de euictionib. Quicquid dixerit glos. inibi malè illud iurisconsulti responsum intelligens, potiùs in certis coniecturis, quàm re vera, quid in eo tractetur exponens.

¶Sed & tertius ab eisdem autoribus deducitur casus parum profectò dubius, cùm in eius diffinitione conueniant omnes hanc
3 quæstionem post Oldradum tractantes, quoties ita concipitur actus, vendo decem iugera fundi Semproniani, etiam si fundi limites nominentur, & distinguantur. Nam vltra mensuram præscriptam nihil venit in venditionem, quãuis intra eosdem limites contineatur. text. est hac de re in capitul.per tuas. de donatio. quod procedit, etiã si totius fundi limites fuerint appositi, modò facta sit venditio ad mensuram, ab eáque cœptũ sit: nam illius fundi pars iuxta prędictam mensurã vendita censetur. quemadmodum voluerunt Barto. Soci.consi.32.lib.iiij.& Soci.Iunior in dict.consil.42.numer.9.communis etenim opinio solum tractat, quid dicendum sit, vbi mensuræ fit mentio. At si post mensuram

furam ponuntur fundi limites, casus is omittitur à doctoribus, qui tamen eadem est ratione discernendus, quia ipse actus à mẽsura incipit secundum vtrumq; Socinũ, quibus adstipulatur tex. celebris in l. quòd sæpè. §. sed & si ex doliario. ff. de cõtra. empt.

¶ Quarta species proponitur, quoties incepit actus à corpore statímque subijcitur mensæ modus, post quem ponuntur corporis limites, & confinia, in hunc sanè modum, vendo fundum Sempronianum decem iugerum his diffinitum, ac distinctum limitibus. Nam in hoc venditionem factam ad corpus, non ad mensuram, asserunt expresśim latè hac de re disputantes Carolus Ruinus in consil. 83. libr. j. Socin. Iunior consil. 42. & consil. 43. libr. ij. qui in priori consilio nume. vj. scribit hãc opinionem esse communem, quam ex propositis ab eis exemplis tenere videntur Paulus Castrens. in l. ij. in fi. C. de pericu. & commu. rei vend. Alexand. consil. 133. libr. j. numer. vj. Ancha. & Imol. in c. per tuas. de donation. Barto. Soci. consi. vlti. libr. iij. probat eam eleganter Pau. Parisi. consi. 64. nume. 55. libr. j. pro ea inducens text. in dict. l. qui fundum. ff. de euictio. qua ratione infertur in hoc casu, & exemplo venire in venditionem quicquid est intra fines nominatos, etiã si id excedat mẽsuræ numerũ. Quod itẽ probatur duabus rationibus, quas tradidere. Caro. Rui. & Soci. Iunior in dictis responsis: tametsi in proposito exemplo censeant, venditionem factam fuisse, ad mensuram Panor. in d. c. per tuas. ad finem de donati. Capitius in d. decis. Neapo. xiiij. nu. ij. Alexand. in additio. ad Bar. in d. §. si Titius Deci. in d. cõsi. 347. col. ij. idem Deci. in consil. 500. col. vlti. num. 15. Nicol. Boerius decis. 50. nume. v. & vj. non enim probatur Abb. opinio in d. cap. per tuas. quia ibidem traditur casus iuxta exemplũ paulò antè à me traditũ in vers. sed & tertius.

¶ Hæc verò ita intelligenda sunt, vt sciamus in re dubia proptereà, quòd verba sint aliter cõcepta: & sit inde ambiguum, an res sit vendita ad mensuræ modum, tunc obseruandas esse, ac perpendendas coniecturas, ex quibus deduci posśit, an ea dispositio facta fuerit ad mensuram, vel ad certum, ac diffinitum corpus: nempè ex quantitate pretij. l. j. §. j. vbi glo. ff. de superficie. atque ibidem Bart. glo. Bart. & alij in l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Deci. in consil. 560. nu. v. qui hoc ipsum in hac speciali quæstione adnotauit. idem Deci. in dict. consil. 347. nu. ij. Corn. in consi. 59. col. ij. libr. iiij. Socin. Iunior in dict. consi. 43. lib. ij. col. penul. & fina.

Maria. Soci. consil. 98. colum. vlt. idem in consi 47. colum. iij. versicu. prætereà si probabitur. libr. j. atque idem esset, vbi similis coniectura posset assumi ex simili qualitate actus, vt Deci. in dictis responsis probat.

¶ Quintus casus ad præmissæ regulæ intellectum proponitur quoties in eadẽ oratione apponitur mensuræ numerus: nempè vendo fundum Sempronianum decem iugerum, nec fuere appositi fines, aut fundi limites, & sanè ipse ab eadem ratione, qua prædicti doctores vtuntur, censeo, venditionem hanc esse factam ad corpus, non ad mensuram: modò constet, de quo fundo contrahẽtes senserint: etenim confinia nusquam adscribuntur nisi vt constet de corpore certo, atque ideò si de hoc alioqui cõstet, nulla vis est, positi fuerint fines, an non: sed an incœperit actus à corpore, an à mensura: & sic an voluerit venditor corpus illud vendere, an ex eo certam partem. Quod si quis dixerit, plurimum referre, an numerus mensuræ ponatur in eadem oratione, vel diuersa, conuictus quidem erit ex prima specie, & doctoribus ad eius decisionem adductis, eorúmque rationibus. Denique cogetur fateri, discrimen esse constituendum in hoc quod apponantur fundi limites, & nominantur: quod falsum omninò est. At vbi de corpore non constat aliter quàm per mensuræ modum, tunc dubio procul ad mensuræ modum iudicanda erit dispositio, ac secũdum eam nominatim adscriptam penitùs discernenda. Quemadmodum deduci poterit ex notatis per Deci. in dict. consil. 500. Hinc quidẽ infertur, falsum esse quod opinatur Anto. Burgensis in capitu. cum causa. limitat. 14., de emptioni. & vendit. dum num. 51. scribit tunc mensuræ modum appositum censeri causa taxationis, quando in eadem oratione subijcitur: causa verò demonstrationis, vbi in diuersa. Prioris partis sit exemplum: vendo fundum Sempronianum decem iugerum. Posterioris autem erit species in hunc modum concepta: vendo fundum Sempronianum, qui est decem iugerum. Idem insinuant, & tenent Soci. in consil. 32. colum. ij. libr. quarto, Paulus Castren. in l. si venditor. in princip. ff. de action. empti. Deci. in dict. consil. 500. vlti. colum. & prius. num. iij. sensit Cardina. in capitu. ij. colum. j. de precar. Nam licet possit aliquã do hæc differentia procedere: in his tamen casibus, de quibus egimus, nihil inducit quò ad earum exempla. Idcirco proponimus sextam huius quæstionis speciem.

¶ Sextum erit huiusce controuer-

trouersiæ causa constituendum exemplum, quo mensuræ modus, & numerus non ipsi rei principali, quæ venditur, sed alteri eidem accessoriæ adscribitur.

4 Et tunc si mensuræ modus in eadem sit oratione, res illa accessoria secundum mensuram erit discernenda, an sit in diuersa oratione, tunc non ad mensuram sed ad corpus actus reducitur, & iudicatur. Hoc etenim est, quod Paulus Castren. scribit in dict. l. si venditor. in princip. quem simpliciter sequuti sunt Socin. & Decius, paulò antè citati. Explicat tamen eleganter Carolus Ruinus consil. 83. libr. j. colum. vltim. huius casus sit exemplum: vēdo seruū cum peculiò decē. Si in peculio sint viginti: non pertinet ad emptorem reliqua decem, nisi aliud actum sit. dict. l. si venditor hominis. in principi. non est enim aliquid, quod rem accessoriam, id est, peculium, certæ quantitatis constituat, nisi numerus ipse ad 5 ditus eadem oratione. Atque ideò in venditione peculij ita concepta, actus iudicatur ex numero: quia is à numero cœpit. Sic si dixero: vendo seruum cum peculio, quod peculium est decem: tunc quia est diuersa oratio, numerus videtur appositus causa demonstrationis, non limitationis, nec restrictionis: actúsque ipse intelligendus est ad rationem corporis, non ad rationem numeri: secūdùm Paulum Castrens. & eos, qui eum sequuntur. Eadem ferme ratione si vendo fundum cum dolijs octuaginta ibi existentibus, venditio doliorum à numero incipit, & ad numerū expressum est censenda. l. penultim. §. vlt. ff. de actionib. empti. At si dixerim vendo fundum cum dolijs ibi existentibus, quæ sunt octuaginta: venditio est ad corpus, non ad numerum intelligenda: & ideò si sint plura dolia, quàm octuaginta, veniunt in venditionem: sicuti in specie Paulus Castrensi. Socin. Deci. & Carolus Rui. tenent, quos ipse sequutus ita opinor rem istam explicandam fore.

¶ Septimò illud est obseruandum, quò ad istum effectum, an à mensura dicta, vel à corpore actus sit censendus, & iudicandus, nihil referre, an venditio facta sit pro vnico tantùm pretio, an distributo pretio pro quolibet fundi iugere, aut mensura probat hoc text. optimus. in l. quod sæpè. §. sed & si ex dolario. ff. de contrahen. empt. vbi iurisconsultus loquitur de venditione facta ad mensuram, & subdit, nihil interesse, quod fiat vnico pretio vel pluribus, atque ideo illum text. ad hoc notarunt in specie Decius in dict. consil. 500. numer. decimoquarto Bar-

tol.Soc.in d.conf.32. ad finē lib. iiij.& sanè vbi vēditio facta fuerit planè ad mēsuram iuxta tertium huius capitis casum: quia venduntur tot iugera ex tali fundo,aut decem iugera simpliciter,non refert,an sit vnicum pretium constitutum, an venditio fiat ad rationem certi pretij,pro quolibet iugere. Hoc probat text.in d.§. sed & si ex doliario. conueniúntque oēs statim nominandi in hoc,quippè qui meminerint huius authoritatis: sed ex professo Deci.ac Soci.in præcitatis responsis.Pau.Par. in consil. 74.nu.73. lib.j. Socin. Iunior in consi.42.& 43.libr.ij. Ant.Burg. in cap.cum causa.de emptio. & vendi.nu.50 sed si vēditio facta sit ad corpus: nempè totius fundi,aut totius rei apposita mensuræ ratione:tunc si pretiū vnicum sit, vel plura pro ratione cuiusq; mensuræ,maximum est discrimen:quia priori casu venditio perfecta est, & periculum, ac cōmodum ad emptorem pertinent:posteriori verò ad venditorem donec fiat mensura, aut certus numerus cōstituatur per numerationem:quemadmodum constat ex l. quod sæpè.§.in his. ff.de contrah.empt. vnde colligitur, quod distributio pretij pro qualibet mensura, aut pro quolibet iugere efficiat venditionē ad mensurā:idcirco in hoc casu hęc venditio erit ad mensuræ modum,& rationem iudicanda,eritq; iuxta hanc decisionem constituendū,plurimū interesse in hoc ipso tractatu, ꝙ vnicum pretium,vel plura distributiuè cōcipiantur:si quidem priori casu actus iudicabitur ad vnius certi corporis rationem: posteriori verò ad mensuræ præscriptæ modum.cuius opinionis authores sunt Bald.in rub.C.de cōtrah.empt.quæstio.22.Bartol.& Paul.in l.Iulianus.§.si Titius.ff. de actio.empt.Salicet.in l.j.col. j.Pau.in l.ij.nu.iij.C.de peric.& commo.rei vendi.Curti.Iunior in d.l.quod sæpè.§. in his.Bologni.in consil.Ananiæ 98. Ioan. Crottus in l.omnes populi. col. j.ff.de iustit.& iure. Contrariū mihi prænotare videntur Caro. Ruinus,Soci.Iunior,& Parisius in dictis responsis dum asseuerant,quod si venditio fiat ad corpus,venit in vēditionē quicquid sub eo corpore continetur, etiā si excedat mensuram à venditore dictam & adijciunt,ꝙ excessus ille est æstimandus maiori pretio quoties pro qualibet mēsura fuerit certum constitutum pretium.Igitur apparet eos velle, quòd venditio sit facta ad corpus, etiam si pretium distribuatur pro ratione cuiuslibet mensuræ: & quòd non sit facta ad mensuram, etenim si esset prædicta venditio facta ad mensuram,profectò non veniret excessus

cessus ille in venditionem: vt omnes præmittunt, nec poterit iure negari. Quia mẽsura tunc apponitur causa limitationis, & restrictionis rei vẽditæ. Quamobrem ad tollendas has authorum controuersias vlterius octauam adijciam conclusionem.

¶ Octauò in eadem disputatione est considerandum, quòd sicut in rebus mobilibus non dicitur perfecta venditio ante mensuram adhibitam, quoties venditio ad mensuram fuit facta, vt
6 denique hoc plurimum referat quò ad translationem dominij, & quò ad periculum, & commodum. dict. §. in his. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vendit. l. xxiiij. titul. v. partit. ita & in rebus immobilibus ad mensuram venditis idem pariter est dicendum. Bartol. per textum ibi in l. si in venditione. §. j. & ibi doctores ff. de pericu. & commod. rei vendi. idem Bartol. in consi. 198. incipi. in quæstione domini Cio li. Salicet. in l. j. colum. j. & ibi Bald. iiij. opposi. C. de pericul. & commo. rei vendi. Curt. Iunior in dict. §. in his. Pau. in dict. l. ij. idem post Bartol. in dict. §. si Titius. sensit glo. in l. j. §. sed & custodiam. ff. de peric. & commo. rei vendi, & in dict. §. in his. & in dict. l. si in. venditione. §. j. glo. item & docto. in d. §. si Titius. Capicius decis. Neapolitana. 14. numer. vj. Alexan. in consil. 33. colum. ij. lib. v. Paul. Pari. plures allegans consil. 59. libr. j. colum. ij. & alij plures, vt tandẽ hæc sit cõmunis opinio: tametsi etiam ante mẽsuram adhibitam obligatio perfecta sit ad hunc effectum, vt non sit locus pœnitentię. quod Paulus Pari. in dict. consi. 59, latè probat & nos obiter hoc in loco adnotamus cum sequenti post glo. j. dum dicit etiam conditionalis dicitur perfecta in l. j. C. de pericu. & commod. rei vendi. glo. in l. necessariò. §. quod si pendente. versic. si ita res. ff. de pericu. & commod. rei vend. & in princ. insti. de empti. notat Bald. Sal. & Paul. in l. ij. C. quando liceat ab empt. disced. idem Sali. in dict. l. ij. C. de peric. & commo. rei vend. cõtr. glo. ibi, quę cõtrarium sensit: nisi intelligatur quò ad obligationem: vt ea ante mensuram nata efficaciter non sit saltem certa, non tamen poterit ea opinio glo. procedere quò ad hũc effectum, vt liceat ab emptione discedere. Quod Paulus notat in dict. l. ij. C. quando liceat ab empti. disced. ad finem, & post eum Paulus Parisius in dict. cõs. 59. numer. 9. Quæ quidem conclusio, quam modò prænotauimus de translatione dominij, & periculo rei ad mensuram venditæ, tunc obtinet quando ante mensuram traditio facta non est: ea etenim facta, etiam ante

mensuram, periculum, & commodum est emptoris. tex. singularis in dict. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vend. & inibi expressim Angel. Paulúsq; Castrensis post eos Corneus consi. 50. libr. j. colum v. Deti. eleganter in consil. 179. quorum opinio admodum vtilis est, & insignis, quam, vt Deti. commemorat, Antonius Burgensis Hispanus proprio responso comprobauit. Nihilominus Curtius Iunior in dict. l. quod sępè. §. in his. 7 ad finem contra opinionem istā notat, & inducit tex. in dict. l. ij. cuius authoritate improbat qd prædicti doct. adnotarunt, & profectò eius inductio mirè cōuenire videtur. Nam secunda pars illius constitutionis, vbi mentio fit traditionis clauium, loquitur eo casu, quo venditio non est facta ad mensuram, vt denique traditio nunc operetur cùm venditio ad mensuram non fuerit facta: licet tunc necessaria traditio non sit, vt ibi considerat & admonet gloss. sed prior opinio Detij, Angeli, Pauli, Cornei, & Burgensis menti est adhuc multum commendanda in praxi. quæ tamen non procedit in traditione facta. nempè ea, quæ fit per constitutum, sicuti docet diligenter Paul. Parisien. in consil. 59. libr. j. colum. iij. & sequenti. quem legito.

¶ Nono ex his constat, quod & si venditio vini, aut alterius rei similis fiat quantum ad totum certi corporis: nempè cùm venditor dolium vini ad rationē viginti: pro qualibet mēsura vendiderit: hæc venditio dicitur etiam facta ad mensurā: & ideò periculum ante mensurationem ipsius venditoris est, non emptoris. text. est ad hoc in dict. l. quod sæpè. §. in his. in princip. & in fine iuncto versic. quod si vinum. vbi optimè Curti. Iunior ita tenet reprobans in hoc Baldus. & Paul. Castr. qui contrarium tenuerant in l. sicut. C. de actio. empt. scribentes, non esse dictam venditionem ad mensuram, nec ad eius rationem iudicandam. Quasi aliud sit vendere omne, vel totum vinum dolarij, vel dolij ad rationē vnius argentei numi pro qualibet amphora: vt tunc sit venditio ad rationem mensuræ censenda: sicuti in dict. §. in his probatur. aliud verò sit, vendere dolium vini ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora, & hoc quidem casu non iudicetur venditio facta ad mensuram. Ego verò non satis percipio hanc differentiam quod ad veram eius rationē cōgruámq; discriminis causam: cùm vtroq; casu vēditū sit totum vinū, quod est in dolio vel in doliario. huius opinionis, quam ipse sequor etiam author est Saly. qui in d. l. sicut. Baldi sententiam

ſententiam reprobat.

¶ Decimò ex his infertur, quid ſit reſpondendum in quæſtione hoc in loco à nobis potiſſimum diſputata. Nam in rebus immobilibus tenent omnes obſeruandum eſſe reſponſum iuriſconſulti in d.§.in his. ex eo verò non negarent Paul. Caſtren. nec Bal.quòd ſi vẽditio fiat hũc in modũ:vendo omnia iugera, omnes vineas,omnia prata,quæ continentur in fundo Semproniano ad rationem vnius aurei pro quolibet iugere: hanc venditionem conceptam eſſe ad menſuram,& periculum ad venditorem pertinere ante menſuram adhibitam. at in ſpecie reſpondent dici venditionem conceptam ad corpus,non ad menſuram,quoties dixerit venditor: vendo fundum Sempronianum ad rationem aurei pro quolibet iugere, etiam ſi dictus ſit certus menſurę modus:nempe fundum decem iugerum ſub his limitibus.Huic opinioni Baldi,& Pauli ſuffragantur Carol. Ruinus. Socinus Iunior, & Paulus Pariſius, quorum ſuperiùs mentionem fecimus.& profectò nõn videtur aliqua congrua diſcriminis ratio inter hunc caſum, & præcedẽtem: quia & in vtroque non certa pars fundi, ſed totus ipſe fundus,vẽditur,& quidquid ſub eo cõtinetur. Quod perpendere videtur iuriſconſultus in d. §. in his. atque ideò ibidem Cur.Iun. Sal.in d.l.ſicut. ſequutus etiam in hoc reprobat Baldi, & Pauli opinionem: idcircò ſi diſtinctio iuriſconſulti in d. §. in his. eſt obſeruanda in venditione rerum immobilium,quod video communiter receptum eſſe,tametſi nullibi, quod ſciam probetur expreſſa quidem authoritate, oportet ad probandam Baldi, & Pauli ſententiam conſtituere prædictam differentiam, quæ mihi non ſatis certa eſt,nec omninò placet.Tandem ſi contra Bal. & Paulum tenendum eſt, neceſſum erit fateri, quò ad duplicem effectum conſiderari venditionem ad menſuram: ſcilicet quò ad periculum, & cõmodum ipſius rei: & tunc etiam venditio fundi dicetur ad menſurã facta, quoties fundus totus venditur ad rationem aurei pro quolibet iugere: quemadmodum aduerſus Bal. & Paulum notarunt Saly.& Curt. Iunior. quibus accedere videntur Bald.& alij ſuperiùs citati ad diſtinctionem precij vnius, vel plurium in verſi.ſeptimo. aut ſanè conſideratur vẽditio ad menſuram, vel ad corpus quò ad hoc, vt quicquid ſit in fundo aut in re vltra ſummam dictam à venditore veniat in venditionem,aut maneat penes venditorem. Et tunc dicetur venditio ad corpus,nõ ad menſurã, quo-

3 & tempore mortis adiectum fuerat à testatore. quod ex d. l. cùm fundus. satis constat, & præmittitur à gloss.& omnibus in d.l.serui electione.§. vlti.vbi Ripa.nume.x. eam asserit communem esse opinionem, qui eandem sequitur. idem tenet Paul. Castren.in d. l.si ex toto. quin & omnes paulò ante in prænotatis conclusionibus citati idem palam probarunt,etenim hi, qui nihil tribuunt pronomini,meum: rursus & hi, qui aliquid ei tribuendum esse censent, item hi qui differentiam constituerunt inter totum, & partem, idipsum, quòd hac in conclusione asseueramus, concedere videntur: cùm conclusionem de parte fundi legata, quam glo.prosequitur, ita accipiant, vt eam videantur intelligere, vbi apponitur pronomen meum. nam & gloss. quam hi sequuntur, ita id intellexit. Sic sanè Carolus Molinæus & alij idem sequuntur, & probant.

¶Sexta igitur in eundem scopum sit conclusio. Testatore, qui rem communẽ pro indiuiso habet, eam simpliciter legante, etiam adiecto pronomine, meum, venit in id legatũ quod post testamentum ab ipsis dominis fuerit rei legatæ adiectũ ex altero fundo,vel ex parte socij redempta. Hoc probatur ex iurisconsulto in d. l.cùm fundus.notat expresim Cuma.Vincent. & Pontanus in d. l. serui electione.§.vlti. Carol. Molin. in d.numer. xviij. hoc sensit Cinus in d.l.si ex toto.Sicuti eum referunt Alex.& alij in d.§.vlt. tametsi in hac specie, vbi est adiectum pronomen, meum: & pars sensim legata censetur, teneant non venire in legatum id, quod rei legatæ accesserit post testamentũ, adiectúmque fuerit à testatore, Bartol. & alij quos citaui ad differentiam totius,& partis,in vers.tertio. Nihilominùs Barto.in d.l.cùm fundus.huic sextæ conclusioni patrocinari, & fauere videtur. tametsi Alex.in d.§.vltimi. existimet nihil differre hanc sententiam Cumani ab opinio.Barto. & aliorum qui distinxerunt inter legatum totius fundi, & legatum partis eiusdem:cùm verè quò ad hoc augmentum accessorium optimè differat.

¶Septimò: quoties testator, qui dimidiam fundi partem habet pro indiuiso,fundum simpliciter, aut eius partem expresse legauerit, etiam non adiecto pronomine meum, non venit in legatum altera dimidia pars post testamentum à socio redempta. Pars etenim hæc redempta æquè principalis est, nec alteri est accessoria: idcircò cessat ratio iurisconsulti in dicta l.cùm fundus. Quam ob rem hanc

rem hanc conclusionem tenent Cumanus, Vincenti. Herculanus, & Gulielmus Pontanus in dicta l.serui electione. §.vltim. atque ibi Alexand. dum Cumanum sequitur. probatúrque ex Barto.decisione in dicta l. cùm fundus.& ex his,quæ traduntur ab his, qui præscriptas differentias excludunt, & in eo discrimen constituerunt quòd accedat aliquid fundo accessoriè, vel æquè principale. Sed nihilominùs,vbi pronomen,meum: non fuerit appositum, etiam in specie huius conclusionis contrarium verum esse cēsent glossa & doctores, vt fatetur Ripa eos sequutus numero x. in dicta l.serui electione.§.vltim. quorum sententia fortasśis obtinebit ea ex causa, quòd frequentiori doctorum consensu sit recepta. ¶ Octaua constat ad hæc conclusio. Quoties testator fundum habens communem pro indiuiso,& æquis portionibus fundum, vel eius partem propriam legauerit, adie-
4 cto pronomine,meum: non venit,in legatum altera pars à testatore post testamentum redempta. Sic sanè censet in dicto §.vlt. Accursius, quem sequuntur alij communiter: vti fatentur Socin. Ripa & Iason. Sed ipse Cuma. & qui eiusdem opinionis fuère hanc opinionem admittunt in rationis adsignatione à gloss. discedentes. cùm Accursius, & sequaces hoc adnotauerint ex l. si ita. ff. de auro,& arg.leg. verū contrariam sententiam veriorem esse existimarunt Iason, & Zasius in d.§. vlti. Carol. Molinæus in d. numer.xviij.qui pro se citat Alex. in d. §. vlti.à quo ipse non potuit hoc deducere. Ad l.si ita. respondetur, quod inibi adiectio facta fuit à testatore in diuersis rebus, non ipsis rebus legatis: quasi in d. l.si ita.& eius specie adiectio facta fuerit testatori, non autem rei legatæ.

¶ Nona hinc exponitur conclusio. Adiectio à testatore facta post testamentum, regulariter non cedit legatario, siue ad scriptum sit pronomen, meum:
5 siue id omissum fuerit, quoties ea fit in diuersis rebus ab ipsis legatis:non autem ipsimet rei legatæ: sit huius conclusionis exemplum ex d.l.si ita.ff.de auro & argen. legat. Si ita, inquit Paulus, legatum esset, vestem meam, argentum meum damnas esto dare: id legatum videtur, quòd testamenti tempore fuisset: quia præsens tempus semper intelligitur, si aliud comprehensum non sit. Nam cùm dicit vestem meam, argētum meum: hac demōstratione, meum, præsens, non futurum tempus ostenditur. Idem est, & si quis ita legauerit, seruos meos. Hæc iuris

consultus. Siquidem semper intelligitur in dubio res testatoris legata, non aliena: atque ita quoties quis legat seruos, idem est ac si diceret seruos meos lego: cùm de seruis proprijs, non de alienis sit legatum intelligendum. igitur iurisconsulti sensus huc pertinet, quòd legatum censeri debeat iuxta tempus testamenti, quod demonstrari videtur adiectione pronominis, meũ. Nec per hoc negat idem obtinere, vbi simpliciter facta, & concepta sit testantis dispositio: saltem cùm id constet ex aliorum iurisconsultorum responsis.

¶ Decimò in hac satis controuersa quæstione ad defensionem glos. communiter receptæ in dicto §. vltim. iuxta Cumani opinionem considero ipsius Cumani verba, dum distin-
6 guit: an augmentum cõtingens post testamentum fiat personæ, an rebus, vel rei legatæ, vt priori casu augmentum non cedat legatario, sic tamen posteriori. deinde obseruandum esse censeo, quod idem Cuman. Bartol. etiam in d. l. cùm fundus. & omnes fatentur augmentum cedere legatario, quoties accessoriè accedit rei legatę. d. l. si ex toto. & d. l. cùm fundus. non autẽ vbi est æquè principale ipsum augmentũ. hoc etenim fatentur omnes, qui probant distinctionem totius à parte, & rursus hi qui eandem differentiam improbarunt: atque his tandem præmissis ipse aliter defenderem gloss. in d. §. vlti. item & ipsius Cuma. sententiam: quam, ni fallor, verè ita intelligendam esse opinor: vt intelligit Bart. Soci. in d. §. vlti. vt quoties testator pro indiuiso partem habet fundi legati, tunc pars à socio redempta non augeat legatum: quia pars illa personæ accedit, non rei legatę, nec per testatorem rei legatæ post testamentum adijcitur: idcirco res legata manet in eo statu, quo erat tempore testamenti: quo quidem tempore tantùm fuit legata pars dimidia fundi, cui parti non accedit altera. Quod probatur in d. l. cùm fundus. & in l. si ex toto. vbi requiritur, quod post testamentum per testatorem: aut per alluuionem aliquid sit rei legatæ additum, per actum in quam ipsius testatoris. Igitur si quidquam adiectum non est rei legatæ, id non venit in legatum, etiam si testatori accesserit. Sic fanè defenditur opinio glo. & communis ex ipso Cuma. & Soci. in d. §. vlti. ij. conclusio. quòd si altera fundi pars pro diuiso ab aliquo possideretur, eáque sit empta à testatore post testamentum, remotisque limitibus alteri parti addita, venit profectò in legatum per eam rationem, quę à iurisconsultis

à iurisconsulto traditur in d. l. cùm fundus. qua ratione ita defendendam esse opinionẽ communem arbitramur ex authoritate Cuma.& soci.¶ Vndecimò adhuc superest explicare, quid respondendum sit, vbi testator legauerit fundum certis constitutus limitibus, eísque nominatis: an quod eidem fundo per te-
7 statorem adiectum fuerit post testamẽtum, veniat in legatum fundi? & sanè ipse censeo, & id venire: authoritate iurisconsulti in d.l.cũ fundus.& ex his, quæ superiùs adduximus in initio huius cap.vers.eadem ratione.nec enim refert consignatio limitũ, aut confinium quò ad decisionem d.l.cùm fundus.cùm ea fiat causa demonstrationis: c.forus. de verb.signi. non autem restrictionis, nec. ampliationis. Nam & quò ad d. l.serui electione. §. vlt.itidem non refert,quód legatum fundi fiat certis constitutis limitibus: siquidem nihilominùs tantùm cõtinetur sub legato ea pars,quæ eo tempore erat testatoris: secundum Alex. Aret.Ias. & alios in d.§.vlti.Bal. in l.cùm alienam.col.vlt. C.de lega.Bal. & Paul.in l.j.C.qui testa. facer. pos.Hoc ipsum probatur ex Angeli Perusini sententia superiùs adducta in materia,& specie iurisdictionis concessæ; quæ ex prænotatis satis constat, ac comprobatur.Nam si princeps ipse, cui tantùm,& verè præiudicium ex adiectione fit, territorio alicui cum iurisdictione concesso, etiam certis nominatim adscriptis limitibus, partem aliquam addiderit,& in ea censetur addita,concessáque iurisdictio: cùm alteri non fiat ex hoc præiudicium principale. Quam ob rem secus esset respondendum,quoties præiudicium alteri inde procederet, ac fieret: tunc etenim minimè posset iurisdictio in augmento exerceri.

¶ Duodecimò ex his apparet veram esse primam illationem,quam hoc in capite constituimus. Nam cùm ab eodem principe , qui iurisdictionem concesserat in castro certis constitutis limitibus, non fuerit quidquam eidem additum territorio, nec ex eius consensu, saltem tacito: profectò minimè censendum erit, iurisdictionem vltra fines ab initio designatos extendendam fore, etiam vbi ageretur de ipsius tantùm principis præiudicio. Quod si alterius ius ex augmento lædi contingeret; tunc nec principis consensus quidquam suffragaretur ad damnum inferendum illi, cui princeps ipse iure lædere non potest.¶ Cæterùm præter ea, quæ superius de interpretatione testamentorum ad propositam de concessa iurisdictione quæstio-

nem explicuimus, expedit admonere lectorem, an concesso castro, vel concessa vrbe cum iurisdictione à principe sit itidem concessum territorium aliquod, vel tantum possit iurisdictio exerceri ad vsque ipsius castri (quod aiunt) stillicidia? & sanè vbi ipsi ciuitati, vel castro territorium adhæret omninò, constat ex præmissa concessione translatum esse ius iurisdictionis, meri, & misti imperij in eundem districtum, & territorium: quemadmodum traditum à nobis est in capit. j. huius operis. nu. x. quo in loco etiam multa de hac re, compendio tamen scripsimus: quibus illud modo adijcimus, maximè esse obseruanda ipsius concessionis, & beneficij, ac priuilegij verba, vt ex his possimus conijcere, quid in ipsam concessionem venerit.

Ex capite sequenti.

1 *Plurimùm interest, an actus venditionis, legati, vel donationis fiat ad rationem mensura, vel corporis certi, & limitati.*

2 *Fundi certis limitibus circunscripti venditio, etiam si mensura, & quantitatis mentio fiat, censenda erit non ad mensuram, sed ad corporis rationem.*

3 *Tot iugera ex certo fundo vendita constituunt actum venditionis ad rationem mensura, & statim latius.*

4 *Quid dicendum vbi modus mensura non rei principali, sed accessoria adscribitur?*

5 *Pretium vnicum, vel pro mensura modo distributum, an constituat hac in re discrimen aliquod?*

6 *Ante mensuram adhibitam, an sit rei periculum venditoris, vel emptoris?*

7 *Intellectus l. quod sape. §. in his. ff. de contrah. empt.*

8 *Intellectus l. si venditor. ff. de act. empt. l. ij. C. de rescin. vend. & glo. in cap. per tuas. de donat.*

9 *Vera interpretatio l. Iulianus. §. si Titius. ff. de act. emp.*

10 *Examinatur responsum iurisconsulti in l. si in venditione. §. j. ff. de peric. & commo. rei vend.*

¶Qua ratione sit intelligenda donationis, concessionis, aut venditionis dispositio ad mensuræ modum concepta.

CAP. III.

HIS QVAE proximè discussimus accedit & illud satis practicis obuiũ ad interpretatiõem earum actionũ, quibus rerum translatio fit ad mensuræ mo-

tę modum: etenim an vltra mensuram præscriptam, vel intra illã minori in parte actus obtineat, ambigui solet esse iuris, & sanè communiter hac in quæstione receptum est, quòd discrimen constituatur an ex certo corpore, vel certa ex mẽsura sit actus
1 discernendus. Nam vbi mensura ponitur, vel eius mensio fit, causa & gratia taxationis, seu restrictionis: vltra mensuram illam minimè locus est actui, nec contractui, nec dispositioni. At si mensuræ mentio fiat causa demonstrationis: vt corpus, quod legatur, donatur, vel transmittitur, notum sit, & certum: tunc mensura minor, aut maior nihil facit ad legati, vel dispositionis ius. Sic denique fit, vt si ad mensuram concepta fuerit dispositio, quia ab eadem mensura cæptum est: mensuræ modus appositus seruandus sit: si verò ad corpus ipsum actus referatur: quia initium sumit contractus, aut legatum à corpore. tunc parum referat, an modus mensuræ dictus maior fit, vel minor, l. si seruus legatus. §. qui quinque. ff. de legat. j. l. his verbis. §. pater. ff. de legat. iij. l. si venditor. in princip. ff. de actio. empt. notãt Oldrad. consi. 197. Ioan. Andre. ad Specul. tit. de emptio. & vendit. §. sciendum. ad finem. Bal. in rubri. C. de contrahen. empti. q. 22. tametsi aliquantulum denius à commum sẽtẽtia, quam tamen probarunt Ancha. Imol. & Abb. capi. per tuas, de donat. Alber. in l. cùm comprehẽsum. ff. de contrahen. emptio. Iason in l. cunctos populos. col. j. C. de Summa Trini. Felin. in capi. significante. colum. penulti. de rescri. text. optimus in l. quidam testamento. ff. de lega. j. in prin. l. falsa demonstratio. ff. de condi. & demonstratio. eandem opinionem sequuntur omnes, quos statim nuncupatim citabimus, idcirco communem esse eam opinamur: siquidem ita fatentur Iason consil. 79. libr. j. colum. j. Decius consil. 347. colũ. j. idem Dec. latius consi. 500. col. ij. Paulus Parisius consil. 64. nu. 31. & consi. seq. lib. j. Sed quia in exẽplis huius distinctionis quãdoque erratur, operepreciũ duximus eam multis expositis casibus longiùs explicare.

¶ Primò etenim illud est præmittendum, quòd licet Oldradus loquatur in concessione, ac donatione, eius distinctio pari iure est in contractibus venditionis, in testamentis, & similibus intelligenda. Siquidem ferè omnes Docto. hac in quæstione allegati in vẽditione, & emptione similiter loquũtur, quàmuis Imol. in dict. cap. per tuas. dubius sit. & tamen sic in specie responderunt Barbat. in rubric. de emptio. col. vlti. Fabianus in

tractat.de emption. vj. parte in princip.colum.ij. quam sententiam communem esse fatentur eam sequuti Socinus Iunior in consil.42.libr.ij.nume.25.& Paulus Parisius in dict.consi.64.lib. j.numer.76.

¶Secundò, ad huius quæstionis praxim constituenda est species in hunc modum conceptis verbis: Fundum vendo tibi his certis, ac nominatis finibus circunscriptũ, qui est decẽ iugerũ,
2 aut decẽ iugerũ: & in hoc quidẽ casu vẽditio dicitur facta ex corpore certo, nec restringitur ex mensura: imò venit in venditionẽ, aut legatum quicquid intra fines prescriptos continetur, licet mensuram decem iugerum excedat. Qua in specie loquuntur Oldrad.& omnes paulò antè citati, qui eum sequuti sunt, atque item Iason in dict. consi. 79.colum.j. idem Iason in l. si fundum.§. si libertus.ad finem. ff.de legat.j. Deci.in dict.consi. 347. column.j. Matthæ. Afflict. decis.68.sensit Bar.in l.Iulianus. §.si Titius. ff. de action.empti. Salice. in l.ij. C. de contrahen. emption. Paul. Castrens. in l. si duorum in princip.ff.de action. empt.vbi est ad huius conclusionis probationem text.optim. notat Fabianus in tracta.de emptione.vj. parte principali. col. vj.versic.circa quartum. Socin. Iunior in dict.consi.42.libr.ij.hume.vj.Barbat. in rubr.de empt. colum.vltim. Alexand.consi.133. libr.j.numer.vj. & consi.120.lib. ij.& consi. 8.libr.iiij. Capitius decisio. Neapolit.14. numer.ij. quorum opinio dubio procul communis est, quæ etiam probatur in l.qui fundum.ff.de euictionib. Quicquid dixerit glos. inibi malè illud iurisconsulti responsum intelligens, potiùs in certis coniecturis, quàm re vera, quid in eo tractetur exponens.

¶Sed & tertius ab eisdem authoribus deducitur casus parum profectò dubius, cùm in eius diffinitione conueniant omnes hanc
3 quæstionem post Oldradum tractantes, quoties ita concipitur actus, vendo decem iugera fundi Sempromani, etiam si fundi limites nominentur, & distinguantur. Nam vltra mensuram præscriptam nihil venit in venditionem, quãuis intra eosdem limites contineatur.text. est hac de re in capitul.per tuas. de donatio.quod procedit, etiã si totius fundi limites fuerint appositi, modò facta sit venditio ad mensuram, ab eáque cœptũ sit: nam illius fundi pars iuxta prędictam mensurã vendita censetur.quemadmodum voluerunt Barto.Soci.consi.32.lib.iiij.& Soci.Iunior in dict.consil.42.numer.9.communis etenim opinio solum tractat, quid dicendum sit, vbi mensuræ fit mentio. At si post mensuram

suram ponuntur fundi limites, casus is omittitur à doctoribus, qui tamen eadem est ratione discernendus, quia ipse actus à mẽsura incipit secundum vtrumq; Socinũ, quibus adstipulatur tex. celebris in l. quòd sæpè. §. sed & si ex doliario. ff. de cõtra. empt.

¶ Quarta species proponitur, quoties incepit actus à corpore statimque subijcitur mensæ modus, post quem ponuntur corporis limites, & confinia, in hunc sanè modum, vendo fundum Sempronianum decem iugerum his diffinitum, ac distinctum limitibus. Nam in hoc venditionem factam ad corpus, non ad mensuram, asserunt expresśim latè hac de re disputantes Carolus Ruinus in consil. 83. libr. j. Socin. Iunior consil. 42. & consil. 43. libr. j. qui in priori consilio nume. vj. scribit hãc opinionem esse communem, quam ex propositis ab eis exemplis tenere videntur Paulus Castrens. in l. ij. in fi. C. de pericu. & commu. rei vend. Alexand. consil. 133. libr. j. numer. vj. Ancha. & Imol. in c. per tuas. de donation. Barto. Soci. consi. vlti. libr. iij. probat eam eleganter Pau. Parisi. consi. 64. nume. 55. libr. j. pro ea inducens text. in dict. l. qui fundum. ff. de euictio. qua ratione infertur in hoc casu, & exemplo venire in venditionem quicquid est intra fines nominatos, etiã si id excedat mẽsuræ numerũ. Quod itẽ probatur duabus rationibus, quas tradidere Caro. Rui. & Soci. Iunior in dictis responsis: tametsi in proposito exemplo censeant, venditionem factam fuisse, ad mensuram Panor. in d. c. per tuas. ad finem de donati. Capiuius in d. decis. Neapo. xiiij. nu. ij. Alexand. in additio. ad Bar. in d. §. si Titius Deci. in d. cõsi. 347. col. ij. idem Deci. in consil. 500. col. vlti. num. 15. Nicol. Boerius decis. 50. nume. v. & vj. non enim probatur Abb. opinio in d. cap. per tuas. quia ibidem traditur casus iuxta exemplũ paulò antè à me traditũ in vers. sed & tertius.

¶ Hæc verò ita intelligenda sunt, vt sciamus in re dubia propterea, quòd verba sint aliter cõcepta: & sit inde ambiguum, an res sit vendita ad mensuræ modum, tunc obseruandas esse, ac perpendendas coniecturas, ex quibus deduci posśit, an ea dispositio facta fuerit ad mensuram, vel ad certum, ac diffinitum corpus: nempè ex quantitate pretij. l. j. §. j. vbi glo. ff. de superficie. atque ibidem Bart. glo. Bart. & alij in l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Decia. in consil. 500. nu. v. qui hoc ipsum in hac speciali quæstione adnotauit. idem Deci. in dict. consil. 347. nu. ij. Corn. in consi. 59. col. ij. libr. iiij. Socin. Iunior in dict. consi. 43. lib. ij. col. penul. & fina.

Maria. Soci. consil. 98. colum. vlt. idem in consi 47. colum. iiij. versicu. prætereà si probabitur. libr. j. atque idem esset, vbi similis coniectura posset assumi ex simili qualitate actus, vt Deci. in dictis responsis probat.

¶ Quintus casus ad præmissæ regulæ intellectum proponitur quoties in eadē oratione apponitur mensuræ numerus: nempè vendo fundum Sempronianum decem iugerum, nec fuère appositi fines, aut fundi limites, & sanè ipse ab eadem ratione, qua prædicti doctores vtuntur, censeo, venditionem hanc esse factam ad corpus, non ad mensuram: modò constet, de quo fundo contrahētes senserint: etenim confinia nusquam adscribuntur nisi vt constet de corpore certo, atque ideò si de hoc alioqui cōstet, nulla vis est, positi fuerint fines, an non: sed an incœperit actus à corpore, an à mensura: & sic an voluerit venditor corpus illud vendere: an ex eo certam partem. Quod si quis dixerit, plurimum referre, an numerus mensuræ ponatur in eadem oratione, vel diuersa, conuictus quidem erit ex prima specie, & doctoribus ad eius decisionem adductis, eorúmque rationibus. Denique cogetur fateri, discrimen esse constituendum in hoc quod apponantur fundi limites, & nominantur: quod falsum omninò est. At vbi de corpore non constat aliter quàm per mensuræ modum, tunc dubio procul ad mensuræ modum iudicanda erit dispositio, ac secūdum eam nominatum adscriptam penitùs discernenda. Quemadmodum deduci poterit ex notatis per Deci. in dict. consil. 500. Hinc quidē infertur, falsum esse quod opinatur Anto. Burgensis in capitu. cum causa. limitat. 14., de emptioni. & vendit. dum num. 51. scribit tunc mensuræ modum appositum censeri causa taxationis, quando in eadem oratione subijcitur: causa verò demonstrationis, vbi in diuersa. Prioris partis sit exemplum: vendo fundum Sempronianum decem iugerum. Posterioris autem erit species in hunc modum concepta: vendo fundum Sempronianum, qui est decem iugerum. Idem insinuant, & tenent Soci. in consil. 32. colum. ij. libr. quarto, Paulus Castren. in l. si venditor. in princip. ff. de action. empti. Deci. in dict. consil. 500. vlti. colum. & prius. num. iij. sensit Cardina. in capitu. ij. colum. j. de precar. Nam licet posit aliquādo hæc differentia procedere: in his tamen casibus, de quibus egimus, nihil inducit quò ad earum exempla. Idcirco proponimus sextam huius quæstionis speciem.

¶ Sextum erit huiusce controuer-

trouersiæ causa constituendum exemplum, quo mensuræ modus,& numerus non ipsi rei principali, quæ venditur, sed alteri eidem accessoriæ adscribitur.

4 Et tunc si mensuræ modus in eadem sit oratione, res illa accessoria secundum mensuram erit discernenda, an sit in diuersa oratione, tunc non ad mensuram sed ad corpus actus reducitur, & iudicatur. Hoc etenim est, quod Paulus Castren. scribit in dict. l. si venditor. in princip. quem simpliciter sequuti sunt Socin.& Decius, paulò antè citati. Explicat tamen eleganter Carolus Ruinus consil.83. libr. j. colum. vltim. huius casus sit exemplum: vēdo seruū cum peculiò decē. Si in peculio sint viginti: non pertinet ad emptorem reliqua decem, nisi aliud actum sit. dict. l. si venditor hominis. in principi. non est enim aliquid, quod rem accessoriam, id est, peculium, certæ quantitatis constituat, nisi numerus ipse additus eadem oratione. Atque ideò in venditione peculij ita concepta, actus iudicatur ex numero: quia is à numero cœpit. Sic si dixero: vendo seruum cum peculio, quod peculium est decem: tunc quia est diuersa oratio, numerus videtur appositus causa demonstrationis, non limitationis, nec restrictionis: actúsque ipse intelligendus est ad rationem corporis, non ad rationem numeri: secūdùm Paulum Castrens.& eos, qui eum sequuntur. Eadem fermè ratione si vendo fundum cum dolijs octuaginta ibi existentibus, venditio doliorum à numero incipit,& ad numerū expressum est censenda. l. penultim. §. vlt. ff. de actionib. empti. At si dixerim vendo fundum cum dolijs ibi existentibus, quæ sunt octuaginta: venditio est ad corpus, non ad numerum intelligenda: & ideò si sint plura dolia, quàm octuaginta, veniunt in venditionem: sicuti in specie Paulus Castrensis. Socin. Deci. & Carolus Rui. tenent, quos ipse sequutus ita opinor rem istam explicandam fore.

¶ Septimò illud est obseruandum, quò ad istum effectum, an à mensura dicta, vel à corpore actus sit censendus, & iudicandus, nihil referre, an venditio facta sit pro vnico tantùm pretio, an distributo pretio pro quolibet fundi iugere, aut mensura probat hoc text. optimus. in l. quod sæpè. § sed & si ex dolario. ff. de contrahen. empt. vbi iurisconsultus loquitur de venditione facta ad mensuram, & subdit, nihil interesse, quod fiat vnico pretio vel pluribus, atque ideo illum text. ad hoc notarunt in specie Decius in dict. consil. 500. numer. decimoquarto Bar-

tol.Soc.in d.consi.32. ad finē lib. iij.& sanè vbi vēditio facta fuerit planè ad mēsuram iuxta tertium huius capitis casum: quia venditur tot iugera ex tali fundo,aut decem iugera simpliciter,non refert,an sit vnicum pretium constitutum, an venditio fiat ad rationem certi pretij,pro quolibet iugere. Hoc probat text.in d.§.sed & si ex doliario. conueniúntque oēs statim nominandi in hoc,quippè qui meminerint huius authoritatis: sed ex pressim Deci.ac Soci.in præcitatis responsis.Pau.Par. in consil. 74.nu.73. lib.j. Socin. Iunior in consi.42.& 43.libr.ij. Ant.Burg. in cap.cum causa.de emptio. & vendi.nu.50 sed si vēditio facta sit ad corpus: nempè totius fundi,aut totius rei apposita mensuræ ratione:tunc si pretiū vnicum sit, vel plura pro ratione cuiusq; mensuræ,maximum est discrimen:quia priori casu venditio perfecta est, & periculum, ac cōmodum ad emptorem pertinent:posteriori verò ad venditorem donec fiat mensura, aut certus numerus cōstituatur per numerationem:quemadmodum constat ex l. quod sæpè.§.in his. ff.de contrah.empt. vnde colligitur, quod distributio pretij pro qualibet mensura, aut pro quolibet iugere efficiat venditionē ad mensurā:idcirco in hoc casu hęc venditio erit ad mensuræ modum,& rationem iudicanda,eritq; iuxta hanc decisionem constituendū,plurimū interesse in hoc ipso tractatu, ꝙ vnicum pretium,vel plura distributiuè cōcipiantur:si quidem priori casu actus iudicabitur ad vnius certi corporis rationem: posteriori verò ad mensuræ præscriptæ modum.cuius opinionis authores sunt Bald.in rub.C.de cō trah.empt.quæstio.22.Bartol.& Paul.in l.Iulianus.§.si Titius.ff. de actio.empt.Salicet.in l.j.col. j.Pau.in l.ij.nu.iij.C.de peric.& commo.rei vendi.Curti.Iunior in d.l.quod sæpè.§. in his.Bologni.in consil.Ananiæ 98. Ioan. Crottus in l.omnes populi. col. j.ff.de iustit.& iure. Contrariū mihi prænotare videntur Caro. Ruinus,Soci.Iunior,& Parisius in dictis responsis dum asseuerant,quod si venditio fiat ad corpus,venit in vēditionē quicquid sub eo corpore continetur, etiā si excedat mensuram à venditore dictam & adijciunt,ꝙ excessus ille est æstimandus maiori pretio quoties pro qualibet mēsura fuerit certum constitutum pretium.Igitur apparet eos velle, quòd venditio sit facta ad corpus, etiam si pretium distribuatur pro ratione cuiuslibet mensuræ: & quòd non sit facta ad mensuram, etenim si esset prædicta venditio facta ad mensuram,profectò non veniret excessus

cessus ille in venditionem: vt omnes præmittunt, nec poterit iure negari. Quia mẽsura tunc apponitur causa limitationis, & restrictionis rei vẽditæ. Quamobrem ad tollendas has authorum controuersias vlterius octauam adijciam conclusionem.

¶ Octauò in eadem disputatione est considerandum, quòd sicut in rebus mobilibus non dicitur perfecta venditio ante mensuram adhibitam, quoties venditio ad mensuram fuit facta, vt
6 denique hoc plurimum referat quò ad translationem dominij, & quò ad periculum, & commodum. dict. §. in his. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vendit. l. xxiiij. titul. v. partit. ita & in rebus immobilibus ad mensuram venditis idem pariter est dicendum. Bartol. per textum ibi in l. si in venditione. §. j. & ibi doctores ff. de pericu. & commod. rei vendi. idem Bartol. in consi. 198. incipi. in quæstione domini Cio li. Salicet. in l. j. colum. j. & ibi Bald. iij. opposi. C. de pericul. & commo. rei vendi. Curt. Iunior in dict. §. in his. Pau. in dict. l. ij. idem post Bartol. in dict. §. si Titius. sensit glo. in l. j. §. sed & custodiam. ff. de peric. & commo. rei vendi, & in dict. §. in his. & in dict. l. si in venditione. §. j. glo. item & docto. in d. §. si Titius. Capicius decis. Neapolitana. 14. numer. vj. Alexan. in consil. 33. colum. ij. lib. v. Paul. Pari. plures allegans consil. 59. libr. j. colum. ij. & alij plures, vt tandẽ hæc sit cõmunis opinio: tametsi etiam ante mẽsuram adhibitam obligatio perfecta sit ad hunc effectum, vt non sit locus pœnitentię. quod Paulus Pari. in dict. consi. 59, latè probat & nos obiter hoc in loco adnotamus cum sequenti post glo. j. dum dicit: etiam conditionalis dicitur perfecta in l. j. C. de pericu. & commod. rei vendi. glo. in l. necessariò. §. quod si pendente. versic. si ita res. ff. de pericu. & commod. rei vend. & in princ. insti. de empti. notat Bald. Sal. & Paul. in l. ij. C. quando liceat ab empt. discced. idem Sali. in dict. l. ij. C. de peric. & commo. rei vend. cõtr. glo. inibi, quę cõtrarium sensit: nisi intelligatur quò ad obligationem: vt ea ante mensuram nata efficaciter non sit saltem certa, non tamen poterit ea opinio glo. procedere quò ad hũc effectum, vt liceat ab emptione discedere. Quod Paulus notat in dict. l. ij. C. quando liceat ab empti. disced. ad finem, & post eum Paulus Parisius in dict. cõs. 59. numer. 9. Quæ quidem conclusio, quam modò prænotauimus de translatione dominij, & periculo rei ad mensuram venditæ, tunc obtinet quando ante mensuram traditio facta non est: ea etenim facta, etiam ante

mensuram, periculum, & commodum est emptoris. tex. singularis in dict. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vendi. & inibi expressim Angel. Paulúsq; Castrensis post eos Corneus consi. 50. libr. j. colum v. Deti. eleganter in consil. 179. quorum opinio admodum vtilis est, & insignis, quam, vt Deti. commemorat, Antonius Burgensis Hispanus proprio responso comprobauit. Nihilominus Curtius Iunior in dict. l. quod sępè. §. in his. 7 ad finem contra opinionem istā notat, & inducit tex. in dict. l. ij. cuius authoritate improbat qđ prædicti doct. adnotarunt, & profectò eius inductio mirè cōuenire videtur. Nam secunda pars illius constitutionis, vbi mentio fit traditionis clauium, loquitur eo casu, quo venditio non est facta ad mensuram, vt denique traditio nunc operetur cùm venditio ad mensuram non fuerit facta: licet tunc necessaria traditio non sit, vt ibi considerat & admonet gloss. sed prior opinio Detij, Angeli, Pauli, Cornei, & Burgensis menti est adhuc multum commendanda in praxi. quæ tamen non procedit in traditione facta. nempè ea, quæ fit per constitutum, sicuti docet diligenter Paul. Parisien. in consil. 59. libr. j. colum. iij. & sequenti. quem legito.

¶ Nono ex his constat, quod & si venditio vini, aut alterius rei similis fiat quantum ad totum certi corporis: nempè cùm venditor dolium vini ad ratione viginti: pro qualibet mēsura vendiderit: hæc venditio dicitur etiam facta ad mensurā: & ideò periculum ante mensurationem ipsius venditoris est, non emptoris. text. est ad hoc in dict. l. quod sæpè. §. in his. in princip. & in fine iuncto versic. quod si vinum. vbi optimè Curti. Iunior ita tenet reprobans in hoc Baldus. & Paul. Castr. qui contrarium tenuerant in l. sicut. C. de actio. empt. scribentes, non esse dictam venditionem ad mensuram, nec ad eius rationem iudicandam. Quasi aliud sit vendere omne, vel totum vinum doliarij, vel dolij ad rationē vnius argentei nummi pro qualibet amphora: vt tunc sit venditio ad rationem mensuræ censenda: sicuti in dict. §. in his probatur. aliud verò sit, vendere dolium vini ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora, & hoc quidem casu non iudicetur venditio facta ad mensuram. Ego verò non satis percipio hanc differentiam quod ad veram eius rationē cōgruámq; discriminis causam: cùm vtroq; casu vēditū sit totum vinū, quod est in dolio vel in doliario. huius opinionis, quam ipse sequor etiam author est Saly. qui in d. l. sicut. Baldi sententiam

ſententiam reprobat.

¶ Decimò ex his infertur, quid ſit reſpondendum in quæſtione hoc in loco à nobis potiſſimum diſputata. Nam in rebus immobilibus tenent omnes obſeruandum eſſe reſponſum iuriſconſulti in d. §. in his. ex eo verò non negarent Paul. Caſtren. nec Bal. quòd ſi vẽditio fiat hũc in modũ: vendo omnia iugera, omnes vineas, omnia prata, quæ continentur in fundo Semproniano ad rationem vnius aurei pro quolibet iugere: hanc venditionem conceptam eſſe ad menſuram, & periculum ad venditorem pertinere ante menſuram adhibitam. at in ſpecie reſpondent dici venditionem conceptam ad corpus, non ad menſuram, quoties dixerit venditor: vendo fundum Sempronianum ad rationem aurei pro quolibet iugere, etiam ſi dictus ſit certus menſuræ modus: nempe fundum decem iugerum ſub his limitibus. Huic opinioni Baldi, & Pauli ſuffragantur Carol. Ruinus. Socinus Iunior, & Paulus Pariſius, quorum ſuperiùs mentionem fecimus. & profectò non videtur aliqua congrua diſcriminis ratio inter hunc caſum, & præcedẽtem: quia & in vtroque non certa pars fundi, ſed totus ipſe fundus, vẽditur, & quidquid ſub eo cõtinetur. Quod perpendere videtur iuriſconſultus in d. §. in his. atque ideò ibidem Cur. Iun. Sali. in d. l. ſicut. ſequutus etiam in hoc reprobat Baldi, & Pauli opinionem: idcircò ſi diſtinctio iuriſconſulti in d. §. in his. eſt obſeruanda in venditione rerum immobilium, quod video communiter receptum eſſe, tametſi nullibi, quod ſciam probetur expreſſa quidem authoritate, oportet ad probandam Baldi, & Pauli ſententiam conſtituere prædictam differentiam, quæ mihi non ſatis certa eſt, nec omninò placet. Tandem ſi contra Bal. & Paulum tenendum eſt, neceſſum erit fateri, quò ad duplicem effectum conſiderari venditionem ad menſuram: ſcilicet quò ad periculum, & cõmodum ipſius rei: & tunc etiam venditio fundi dicetur ad menſurã facta, quoties fundus totus venditur ad rationem aurei pro quolibet iugere: quemadmodum aduerſus Bal. & Paulum notarunt Saly. & Curt. Iunior. quibus accedere videntur Bald. & alij ſuperiùs citati ad diſtinctionem precij vnius, vel plurium in verſi. ſeptimo. aut ſanè conſideratur vẽditio ad menſuram, vel ad corpus quò ad hoc, vt quicquid ſit in fundo aut in re vltra ſummam dictam à venditore veniat in venditionem, aut maneat penes venditorem. Et tunc dicetur venditio ad corpus, nõ ad menſurã, quo-

ties ita fuerit concepta: vendo fundum Sempronianum, vel alioqui certis diffinitum, & limitatum finibus decẽ iugerum, aut qui habet decem iugera, ad rationem aurei pro quolibet iugere. Sic etenim visum est omnibus, quos superiùs allegaui, & ex his illi præcipui authores sunt Caro. inquam Ruin. Pau. Parisius, & Soci. Iunior. deniq; ij, & Bal. & Paul. Castr. in d. l. sicut C. de actio. emp. tametsi hi duo, etiam quò ad periculum hoc ipsum asserere & probare tentauerint. Qua ratione ipse infero ad intellectum iurisconsulti in d. §. in his, quod si vinum ita venditum sit: vendo dolium vini, vel vinum, quod est in hoc doliario ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora:, & habet centum amphoras, vel cuius quantitas est centum amphorarum: his equidem præscriptis verbis, etiam si periculum, & commodum vini sit venditoris, donec mensura fiat: attamen si fuerint in dolio, vel doliario centum quinquaginta amphoræ, etiam hæ quinquaginta amphoræ veniunt in venditionem pro pretio constituto vnius argentei pro qualibet amphora. Hoc probatur ex his, quæ paulò post adnotabimus ad intellectum l. si seruum. §. si modus. ff. de actio. empt.

¶Vndecimò, vt statim proximè tradita vlteriùs explicemus. Etsi verum sit, quoties venditio facta fuerit ad mensurã, cedere lucro vẽditoris, & eius commodo quidquid vltra modum expressum in fundo sit, ac reperiatur, nec venditorem teneri id tradere emptori. arg. tex. in d. c. per tuas. l. pen. §. vlt. & l. si venditor. in princ. ff. de actio. empt. & est cõmunis sententia omnium quas sequitur Nico. Boeri. deci. 50. num. ix. dicens ita pronunciatum fuisse: nisi excessus is esset modicus: tunc etenim emptori cederet. id verò quod deficiat ad mensuram dictam, à venditore supplendũ sit, d. c. per tuas. qui propriè hoc in casu loquitur ad idem. l. si seruum. §. si modus. ff. de actio. empti. & probatur in d. l. penu. §. vlti. & in d. l. si venditor. Attamen si venditio fiat ad corpus, venditor tenetur tradere fundum iuxta mensuram dictam, ita quod si maior sit, cedat lucro emptoris secundum communem eorũ opinionem, qui citati fuêre in ij. conclusione huius capitis. Si verò minor, teneatur vẽditor supplere ad rationem, & numerũ mensuræ in contractu prædictum. Hoc deducitur ex d. §. si modus & in l. si in emptione. in princ. l. Iulianus. §. si Titius. vbi est elegans, & insignis locus ad huius dubij declarationem. ff. de acti. empt. Sed & est tex. in hac quæstione fa-

ftione fatis expreffus in l. fi duo rum, ff. eo. tit. in verf. nec enim. qui omninò eft adnotādus, qui conftat ex eo, quòd ibi tractetur de fundo vēdito ad corpus. Hoc idē probatur in l. qui fundum. §. qui agrum. ff. de cōtra. empt. notant expreſsim Pau. Caftren. in d. § fi modus. & in l. ij. C. de peri. & commo. rei vend. Alex. confil. viij. libr. v. Paul. de Caft. in d. l. fi duorum. Soci. Iunior in d. conf. 42. nu. 21. Bartholo. Socin. in l. demonftratio falfa. col. iiij. ff. de cond. & demon. Capicius decif. Neapol. 14. nu. iij. quidquid contrarium velit Corne. confi. 59. lib. iiij. quem fimpliciter fequitur Boeri. decifio. 50. nume. vj.

¶ Duodecimò eft in hoc animaduertendum, fiquidem facta vēditione ad corpus expreſsim addito menfuræ numero: fi maior is reperiatur, cedit emptoris commodo, nec quidquam pro ea parte tenetur emptor con-
8 uento pretio adijcere: vbi pretium fundi vnicum eft. l. fi venditor hominis. in prin. ff. de acti. empt. quòd fi pretiū fit pro fingulis iugeribus conftitutum facta eius diftributione: tunc emptor tenetur venditori pretium addere pro iugeribus vltra numerū prædictum inuentis. text. in d. l. qui fundū. §. qui agrum. ff. de contrah. empt. notat eleganter Pau. Caftr. in d. §. fi modus. idem in l. ij. C. de pericu. & commo. rei vend. & ibi Sali. Feli. in c. fignificāte. de refcri. nu. vij. Iafon in confi. lv. libro primo. Socinus Iunior in dicto conf. 42. col. vlt. libro ij. Fabianus in tracta. de emptio. vj. parte princip. colum. vj. Anto. Burgenfis in d. c. cum caufa. nu. 50. qui hoc in cafu intellexit Pauli Caftren. opinionem. & verè ipfe Paulus hunc in modum fatis feipfum explicat. notat idem eleganter Caro. Ruinus in d. confil. 23. nu. iij. & iiij. libro j. vbi ad hoc reducere conatur fententiam Baldi in d. rubri. C. de contrah. empt. q. 22.

¶ Decimotertiò ex prænotatis conftat intellectus ad glo. in d. c. per tuas. verb. inuenerunt. vbi conftituit differentiam quo ad decifionem l. ij. C. de refcin. vendit. an deceptio contigerit in quantitate pretij: & tunc locus fit dicta l. ij. an in quantitate rei, & eo cafu fit omninò læfio compenfanda, & refcindenda, etiam fi non fit vltra dimidiam. Idem notant Panormit. ibi notab. iiij. Anania confi. 98. col. iij. Pantaleon Cremenf. in d. l. ij. col. 46. verfic. Nonò limito. etenim falfa eft hæc differentia: quia fi conftituamus fundum effe venditum ad corpus, & menfuræ modum dictum fuiffe, atque fub vnico pretio: locus non eft repara-

tioni, nec satisfactioni læsionis vltra dimidiam, imò totum quicquid est vltra mensuram dictam venit sub eodem pretio in venditionem: vt constat ex proximè traditis. Idcircò glossa illa est intelligenda, vt vera sit in casu illius textus nempè vbi à mensura cœpit actus, & mẽsuræ modus dictus est. Nam si minor inueniatur agere potest emptor ad numerum mensuræ dictum iure ordinario: nec est necessaria Cæsareæ constitutionis actio, quæ in d. l. ij. traditur. & idem, vbi ad corpus sit facta venditio, numerúsque certus dictus sit à venditore, dicto §. si modus. cum similibus, quæ ipse adduxi paulò ante in versicu. xj. Sic in specie notant Imola & Barbat. in dicto capit. per tuas. & Socin. Iunior in dicto consi. 43. colum. vlt. libr. ij. quòd si mensor falsum modum dixerit, tunc agendum erit ex titul. ff. si mensor falsum modum dixerit. Quod existimo notandum fore, ne præcitatæ gloss. opinio huius disputationis veræ resolutioni præiudicium faciat.

¶Decimo quartò, si ad amussim ea obseruentur, quæ hoc in capite scripsimus, colligitur hinc vera interpretatio textus in di-
9 cta l. Iulianus. §. si Titius. Nam Accursius, Iacob. Butrigar. Raine. Bartol. & Salicet. ibi, idem Salic. in l. j. colum. j. C. de pericu. & commod. rei vendit. tandem communiter docto. vt testatur eos sequutus Curti. Iunior. in dicto §. in his. tenent in ea specie venditionem fundi factam fuisse ad mensuram, non ad corpus, venditúmque fundum esse ad rationem certi pretij qualibet mensura, atque ideò quod post venditionem fundo accreuerit venditoris esse, non emptoris. Hic tamen intellectus non potest iure procedere ex textu in l. fundum. ff. de actio. empt. vbi mendacium venditoris, quod nullo incommodo afficit emptorem, non nocet venditori, nec actionem ex empto efficit vberiorem. Sed si in dicto §. si Titius. periculum, & commodum ad venditorem pertinebat, iugera illa, quæ ante mensuram accreuerunt fundo, ipsius venditoris essent, etiam si is per mendacium sciens, fundum non habere centum iugera, dixisset ea dem habere: siquidem nullum damnum ex hoc mendacio contingit emptori, cui centum integra iugera tempore mensuræ traduntur, & tamen in d. §. si Titius. contrarium dicitur. ergo non fuit inibi venditio facta ad mensuram. Quam ob rem Fulgosius, Iacob. de Aren. & Alberic. quamuis hic priori loco aliorum verba, & opinionem retulerit, tenent in eo casu venditionem factam fuisse ad corpus, &

à vendi

à venditore dictum fuisse certum fundi,& mensuræ modum, iuxta quem tenetur,vt superiùs probaui, conuentionem seruare,& tunc non obstat, quòd in hoc casu quod per alluuionem accrescit, sit emptoris indistinctè: cùm ad eum commodum, & periculum,ac damnũ rei venditæ pertineat.instit.de empt. & vend.§.sed si post. l.id quod. ff. de pericu.& com.rei vend.quia secundum Fulgos. incremẽtum alluuionis prodest venditori ad purgandam culpam, licet non prosit quò ad excusationem doli:sicuti & in simili casus fortuitus excusat debitorem,ne teneatur culpæ nomine.l.vlt. §.si ea. ff.ad l.Rho.de iac. & sanè hunc esse proprium, ac germanum intellectum ad d.§.si Titius.patet si aduertas,ibi nihil aliud proponi,quã quod certus fundus venditus fuerit hoc adiecto: eũdem s.fundum esse centum iugerum vel habere centum iugera. nec ibi cõstat, pretium distributum fuisse pro quolibet iugere: atq; ideo non est hoc ad Iurisconsultum adijciendum: siquidem in venditione totius fundi potiùs præsumenda est vnius, & certi pretij constitutio, quã plurium, cùm hæc distributio minimè esset necessaria. Hæc igitur dicta sint, & sufficiant pro illius responsi interpretatione. Etenim actio quanto minoris, quæ hic poterat competere iuxta glo. in l.ij.in princ. ff.de action. empt. & l.Iulianus. §. quid tamen. ff. eod.non obtinet: quia per alluuionẽ habet ea iugera emptor, quæ eodem pretio emisset. Hęc verò Iurisconsulti responso maximè conuenit e videbuntur, si hoc in loco statim eius contextum exponam. Si Titius, inquit Vlpianus, fundum, in quo nonaginta iugera erant, vendidit,& in lege emptionis dictum est,in fundo centum esse iugera: & ante quàm manifestetur modus,decem iugera alluuione accreuerint: placet mihi Neratij sententia existimantis, vt siquidem sciens vendidit, ex empto actio competat aduersus eũ quamuis decem iugera accreuerint: quia dolo fecit, nec dolus purgatur. Si verò ignorans vendidit,ex empto,actio non cõpetat. Hactenus iurisconsultus qui cõmuni interpretationi non admodum visus est suffragari.

¶ Decimo quintò:hunc est examinandus intellectus iurisconsulti in l.si in venditione. §.j.ff. de peric.& com. rei vendit. ex quo Bar. notat in hunc modum conclusionẽ.Sicut in rebus mobilibus non dicitur perfecta ven-
10 ditio anteq̃ia mensuretur: ita nec in rebus immobilibus. vult igitur Bar.tex.illum procedere, vbi venditio sit facta ad mensuram.idem glo. Alberi. & Doct. Pract.Couar.rub.

ibi idem Barto. in d. §. si Titius. quo in loco asserit, quòd si venditio fundi non sit facta ad mensuram, vẽditor tenebitur, etiam si pars fundi post venditionem alluuione perierit. Inducit ad hoc text. in l. Iulianus. in princ. & l. si in emptione. itidem in imo. ff. de actioni. empt. ego verò scio iure compertum esse, quòd si non sit facta venditio ad mensuram, periculum sit emptoris contingens quidem post venditionem: idcirco mihi dubia est, aut sanè falsa sententia Bartol. in hac vltima eius responsione. Nec probatur in locis ab eo adductis. Quia in specie per Barto. proposita venditor nihil mendacio tempore venditionis asseuerauit: siquidem fundus eo tempore eius quantitatis erat, quam ipse dixit licet post alluuionẽ pars eius decreuerit. Sed & si text. in d. l. j. intelligatur de venditione ad mensuram facta, constat periculum esse venditoris, qui tantùm ad custodiam tenetur: & ad hoc ne res eius culpa pereat. Quod si absq; eius culpa perierit, non poterit emptor agere ad interesse, sed ad restitutionem pretij pro ea parte, quæ periit. glo. communiter recepta in d. §. j. & in l. j. §. sed & custodiam. ff. eod. tit. de peric. & comm. rei vendit. Raphael tamen Fulgosius in d. §. j. scribit, posse quidem asseuerari, quòd illud Iurisconsulti responsum procedat, vbi venditio est facta ad corpus, & in specie, non ad mensuram, & tamen venditor modum mensuræ dixerit in venditione, quippè qui dixerit, in fundo esse centum iugera, tenetur etenim verum efficere modum mensuræ, & fundi ipsius quantitatem prædictam certam reddere, ac emptori præstare, l. in emptio. in prin. ff. de actionib. empt. nisi pars quæ deficit, perierit absq; eius culpa, casu quidem fortunæ: non enim tunc tenetur, nec ad restitutionem pretij pro parte perempta: quia ea perit periculo emptoris. Sic sanè visum est Fulg. qui optimè loquitur. Licet communi sententia receptum sit, Iurisconsultum in d. §. j. intellexisse, ac tractasse de venditione ad mensurã. quam sententiam communem esse fatetur eam sequutus Curtius Iunior in d. §. in his. ¶ Hæc denique de contractu venditionis tractauimus eo profectò animo, vt hinc ad donationes, legata, & alias huiusmodi actiones, necnon & ad priuilegia, principúmque beneficia, quibus iurisdictio, oppidum, aut ciuitas conceditur, facilè lector, possit, quæ viderit practicæ quæstioni, & controuersiæ contingenti vtilia fore cautè pro ingenij captu seligere, multáque his addere ad

negotij

negotij diffinitionem conducibilia.

Ex capite sequenti.

1 *Suprema iurisdictio, quam Maioriam dicimus, nõ censetur vllo casu à Rege in aliũ translata.*

2 *Appellandum est ad Regem à prælatis, & episcopis temporalem iurisdictionem exercentibus.*

3 *Populi an possint in Castellana republica iudices eligere?*

4 *Mortuo præside, an eius vicarius possit iurisdictione vti?*

5 *Rectores ciuitatum, an inuitis populis, & nõ petẽtibus dari possint.*

6 *Nobiles habentes iurisdictionem, an habeant ius hoc, vt ad eosdem possit à iudicibus ordinarijs appellari?*

7 *Guadalaiara Regia lex examinatur in summa.*

8 *Appellandum est à delegato ad delegantem: & ibi expenditur Bart. opinio in l.j.§.vlti.ff.quis & à quo appel.*

9 *Iure Regio appellari potest ad Regem omisso medio.*

10 *Curia Regis, quæ dicatur? & ibi de Regijs auditorijs, & Cancellarijs, ac de Cancellarij dignitate.*

De summa Regis iurisdictione, quã Maioriam dicimus, quámque Regio nomine suprema exercent auditoria.

CAP. IIII.

VANVIS Rex ipse ob egregia belli, vel pacis facinora in reipublicæ vtilitatem præclarè gesta aliáue ex causa, nobilibus ciuitates, villas, aut oppida regio beneficio contulerit cum iurisdictione, mero, & mixto Imperio adhuc in amplissimo territorio exercendis: eam tamen iurisdictionem, quæ
1 apud Regem summa est, cuiusque iure vel querelæ, vel prouocationes, aut appellationes à iudicibus inferioribus, aliæque causæ ad Regem, vt supremum reipublicæ patrem deferuntur, nequaquã videtur transtulisse, etiam si vsus fuerit verbis hac in re quo ad significationẽ vberrimis. Hanc etenim iurisdictionem ideò Maioriam vocamus, quod ea propriè pertineat ad supremã principatus recognitionem. Probatur verò hæc sententiã multis, sed potissimum, quòd nulla temporis præscriptione, nullo temporis vsu adquiri potest à subdito ius illud, quòd ab eo ad principẽ, cuius imperio subest, nõ prouocetur. tex. iure Regio insignis in l.vj. ti.xiij.li.iij.Ordi. cuius nos meminimus aliquot additis rationibus in reg. possessor. de reg. iu. in vj.ij. par.§.ij.nu.viij. idẽ probatur in l.ij.tit ix.li.v.Ordi. His Pract. Couar.rub.

accedit, quod suprema hæc iurisdictio nullo modo à Rege alienari potest: vt tradunt in specie Lucas de Penna in l. quęcũque. in ij. C. de omni agro desert. lib. xj. Guiliel. Benedict. in ca. Rainutius. de testam. verb. & vxorem nomine Adelasiam. in ij. decisione. nu. 319. Carolus De grassalius libr. ij. Regalium Franciæ iure. xiiij. & præter hæc, suprema iurisdictio est ipsa forma, & substantialis essentia maiestatis Regiæ: & ideò impossibile quidem erit in regno, & de Regno aliquem esse exemptum, vel exceptum ab illa. text. optimus in cap. cùm non liceat. de præscriptio. Quam ob rem non poterit Rex, nec subinde censetur, aliquem Regni locum, vel eius aliquot homines ita alteri domino subijcere, quod ius appellationum, & supremæ potestatis, etiam quoad administrationem, & exequutionem, realem apud ipsum non remaneat: est etenim maximè contrarium regiæ dignitati, quòd sub eius principatu locus, vel homines sint, quibus non liceat, nec sit præcisum ius Regem ex causa appellationis adire. Sic sanè opinionem istam probat Carolus Molinæ. in consue. Parisien. §. j. glo. iiij. num. 16. 17. & 18. ex authoritate Lucæ de Penna in l. in sacris. ij. colum. C. de proxi. sacror. scrinio. lib. x.

¶ Hinc factum est, & iure regio constitutum vt à pręlatis ecclesiasticis ciuilem, & secularem temporalémue iurisdictionem 2 habentibus, ad Regem ipsum prouocetur, & appellandũ sit. probat hoc regia pragmatica sanctio Regum Catholicorum Fernandi, & Elysabeth Hispali decreta anno M. D. II. est verò lex xix. inter huius regni pragmaticas constitutiones. Cuius item ratio poterit vlteriùs expendi ex eo, quòd cùm temporalis, ac ciuilis potestas in Castellanæ reipublicæ principatu penès ipsum solum regem sit, ab eóque in alios deriuetur: prælati ecclesiastici non possunt aliundè temporalem iurisdictionem habere, quàm ex regia concessione, eiúsque titulo, & causa: atque ideo semper maſit apud regem ipsum, iurisdictionem in alios transferentem hæc suprema iurisdictio, quam Maioriam dicimus, nec in ipsos episcopos translata fuit. Qua ratione habent episcopi, & prælati à regibus hanc iurisdictionem vt eorum subditi, & vassali. Quod satis est manifestum. Sic deniq; hanc conclusionem tenent iure ipso communi Barto. in l. si quando. C. de appellation. Et itidem alij, quorum meminit eos sequutus Feli. in cap. solitæ. colum. iij. de maioric. & obedi. Tametsi non exactè rationem istam, nec praxim hu-

xin huius rei examinauerit: si quidem nō tantùm in Hispania, sed & in Gallia idem receptum est, vt testantur Specul. titul. de appellatio. §. nunc tractemus: ad quem sit appellandum. in fine. Guliel. Benedictus in dict. cap. Raynutius. verb. & vxorem nomine Adelasiam. Secunda decisione. numer. 317. Carolus Degrassalius lib. ij Regalium Franciæ cap. 14. Ioan. Imbertus Rupellanus lib. ij. institutionum forensium. cap. iij. Extat verò de re pontificia insignis decisio in cap. Romana. §. debet. de appellati. in vj. vbi summus pontifex de archiepisco respondens ita inquit. Debet autem ad eos ab episcopis præfatæ prouinciæ super causis, in quibus temporalē iurisdictionem exercent, nisi fortè de consuetudine, aut priuilegio, siue iure alio speciali sit appellandum ad alium, appellari. Hactenus illa cōstitutio. Etenim vbi prælati ecclesiastici titulo feudi temporalem obtinent iurisdictionem, ab eorum vicarijs temporalibus ad feudi dominū directum appellandum erit, iuxta notata in cap. cæterùm. de iudi. notant in hac specie glo. & omnes in dict. §. debet. Bartol. in l. j. § si quis. ff. de appellatio. Ioan. Rupellanus in dict. capitu. iij. Felin. in dict. capitul. solitæ. colum. iij. post glo. & alios ibi Panorm. & Præpo. in rub. de appellatio. numer. 53. vbi Francus idem notat. numer. 35. asseuerantes, appellationem ad archiepiscopum, vel superiorem ecclesiasticum deferendam fore: vbi absque iure feudi temporalis iurisdictio tota, & libera translata fuerit in episcopū: atque hæc videtur magis communis opinio. Ego verò quod & paulò antè admonui, opinor in hoc regno Castellæ nequaquam posse vltimam huius communis distinctionis partem in praxi seruari: quippè qui, vtcunque liberè absque iure fundi, & feudalis recognitionis, fuerit iurisdictio temporalis translata, existimem penes ipsum Regem supremam manere iurisdictionem, nec hāc censeri in ecclesiasticum prælatum aliquo modò transmissam: & ideò ab episcopis temporalē iurisdictionem exercentibus ad Regem ipsum est omninò appellandum: nec locus erit pontificio responso in dict. §. debet. vt in specie asseuerant Guliel. Benedictus in dict. numer. 317. Carolus Degrassalius in dict. ca. xiiij. Massuerius in practica titul. de appellationib. versicul. item à iudice ecclesiastico. Qui tenent in Regno Franciæ non seruari decisionem. dicti §. debet. à quo, ni fallor, non est alienum quod modo probauimus ex ratione superius adducta. Cùm sit satis ab ipso principe seculari. qui iurisdictionum temporalium minister est, & iurisdi

ctionem laicam in episcopos trāstulit, expressim, vel tacitè sibi excepisse supremam iurisdictionem, cuius ratione episcopi eius subditi, & lata dicuntur significatione vassali. Igitur mirū non est; si etiam ex eadem pontificia decisione conemur inst. uere ab ipsis episcopis, qui temporali vtuntur iurisdictione, quatenus eandem attinet, ad Regem appellandum fore.

¶ Quæritur tamē, an Rex, qui alicui nobili, vel episcopo iurisdictionem, merum, & mistum imperium aliquo in oppido, & territorio concesſit, fuerit quidem visus, & ius primarum appellationum itidem transtulisse, vt tandem ad ipsum nobilem, vel episcopum posſit deferri prima appellatio à iudicibus eiusdem loci ordinarijs? Est enim quæstio ista vtilis admodùm, nec est adeo facilis, quin variè sæpisſimè in his Hispaniarum regnis hactenùs fuerit controuersum. Huic quæstioni examinandæ præmittā aliquot, quæ ni fallor, non erunt ab huius tractatus discutione omninò aliena.

¶ Primum quidem constat, in hac Castellana republica totam ciuilem potestatem, & temporalem iurisdictionem penès ipsum solū Regem esse adeò, vt apud populos ipsos nulla manserit ci-
3 uilis iurisdictio. Quod probatur ex his quæ nos adduximus huius operis cap. j. numer. ix. & in regu. possessor. ij. parte §. iij. nume. iij. idcircò populi nullam habent potestatem constituendi iudices ordinarios, nec magistratus creandi, qui ius litiganti bus reddere valeant: sicuti notant iure communi de populis non liberis Innocen. & docto in cap. cùm accesſisſent. de consti. Felin. in rub. de appellatio. num. iiij. Alexand. consi. xvj. num. xiij. lib. v. atque in specie de huius regni populis tradit diligenter Petrus Auendanius in tract. de exequen. manda. regijs. cap. j. num. viij. l. ij. titu. iiij. part. iij. l. j. titu. ij. lib. vij. l. j. titu. xv. libr. ij. ordinat. Quod si Rex ipse negligeret, aut omitteret iudices, & magistratus in ciuitates, aut populos mittere, ac destinare, tunc sanè donec Rex iudices ordinarios mittat, populus ipse, eiúsque nomine Decurionum collegium iudices poterit in eodem loco constituere, ac creare. Ea siquidem lege translata est iurisdictio à populis in Regem, vt nihilominus apud ipsos populos maneat illud naturale ius constituendi sibi rectorem, quoties cō tigerit neminem à Rege mitti, qui id muneris posſit obtinere vacantibus ipsis magistratibus. Sed & hæc opinio manifesta ratione constat absque vlla iuris humani authoritate. Nametiam si nulla esset humana lex, quæ hoc probaret, profectò apparet quia populus, qui omninò recto

reindi-

te indiget,ne vllum habet magistratum à principe sibi constitutum, iure naturali potestatē habet cōstituendi sibi magistratus interim dum Rex ipse nō vtitur potestate à populo in eum translata:alioqui populus ipse,ipsáq; respublica maximū obiret discrimen,& periculū,cui obuiam ire non posset. Quod est egregiè absurdum. Nec desunt iuris humani testimonia,quæ modò nō vacat inquirere,præsertim quia obiter hoc tetigimus ratione,vt opinamur efficaci. Qua quidē & illud probatur, posse rempublicam ipsam totius regni, aut prouinciæ principem,& Regem sibi electione assumere,quoties familia gentilitia,in quam consensu populorum regnandi ius translatum fuit iure sanguinis, prorsus defecerit. Redit etenim status reipublicæ ad primeuum illud ius, quod ab initio mundi omnes populi obtinuere,de quo in capite primo huius tractatus disputauimus.Sic sanè vbi alicuius ciuitatis rector à Rege datus, mortem obierit, interim dū Rex ipse alium mortuo sufficerit,ac substituerit,Decurionum collegium magistratus ad regimen ciuitatis creabit, ne populus ipse rectore magna cū ipsius iactura careat.Nec mortuo præ-

4 side,quem vulgò Correctorē dicimus,eius vicarius,qui iurisdictionem habet ordinariā,vt nos adnotauimus lib.iij.Varia.resol. c.vlt.nu.iiij.poterit eandem exercere:cū morte præsidis,aut rectoris expiret omninò potestas eius qui ab eo fuit vicarius cōstitutus.Hic enim vicarius candē,& non aliā iurisdictionē habet,quā ipse,qui eum constituit, & idē est vtriusq; tribunal.c.Romana.in princ.de appella.in vj. In specie quò ad vicarios episcoporū,etiā quò ad cœpta negotia tenēt glo.singularis,mihi cōiter recepta in cle.vlt.de procu.ver. cōtestata.Panor.in c.extirpādæ. §.quia verò.nu.xiiij.de preb. Archid.Ioan.And.Domi. Franciscus & doct.in c.j.de offi.vicar.in vj. ad finem,quibus admodū suffragatur text.in d.cle.vlti.de proc. Igitur idem erit in vicarijs rectorum,& præsidū,cùm hi non habeant ius potentius,quā episcoporum vicarij. Nec ipse video rationem congruā differentiæ. Idcircò non auderē asseuerare, mortuo ciuitatis rectore, minimè expirare vicarij ab eodem cōstituti potestatem: tametsi vir doctissimus Petrus Auendanius id expressim asserat in d.tracta. de manda.exeq.c.iij.nu.j.Ioan. siquidem Faber in §.item si adhuc. Institu.de mandato.nume. v.contrariū eius quod ego probaui,nequaquam tenet. Nam cùm prænotauerit cōmunē Canonistarū sententiam de vicario episcopi:subdit,posset dici,quòd iudices & Balliui Baronum non reuocentur per mortem eorum

quamuis dicti Balliui habeant quasi omnimodam conformitatem cum officialibus episcoporum: quia barones, qui instituūt, sunt domini, prælati non. De Senescalis verò regijs, & Balliuis 5
non videtur dubium: quia illi sunt verè ordinarij, sicut præsides prouinciarū. Hactenus Faber. qui nusquam loquutus est de vicarijs præsidum, nec rectorum, sed de his iudicibus ordinarijs, qui constituuntur ab his baronibus, ducibus, marchionibus comitibus, & regibus, qui iure proprio habent ius constituendi, & creandi iudices ordinarios qui non appellantur vicarij. Sed & nunc non disputo de his, quæ Faber tradit, id tantùm ex eius relatione deducens, ipsum minimè loquutum fuisse de præsidū aut rectorum vicarijs, qui etsi ordinarij iudices dicantur, eam tamen iurisdictionem habent vicario titulo ab his, qui eiusdem domini non sunt, sed aliorum cō missa iurisdictione vtuntur.

¶Secundò erit prænotandum huius castellani regni plerósq; populos ius habere ex priuilegio principis, vel ex consuetudine, aut præscriptione eligendi iudices ordinarios, quos Alcaldes vulgus appellat. Hi verò primam habent causarum cognitionem. Quod satis constat ex l. j. titul. ij. libr. vij. l. j. titul. xv. libr. ij. ordina. l. ij. tit. iiij. parte iij.

¶Tertiò est obseruandum, in hoc regio Castellæ principatu mitti frequentissimè in ciuitates villas, & oppida, prætertim regia, præsides quosdam, quos vulgò Correctores dicimus, qui iurisdictionem habent & exercent ordinariam, ciuilem, & criminalem quò ad primam causarum cognitionem, quam quidam Audientiam primam, nos passim Instantiam primam appellamus. Hos verò, nō esse dandos, nec mittendos populorum expensis, sancitum extat. l. j. & ij. titul. xvj. libr. ij. ordinat. hoc idem adnotauit Lucas de Penna in l. annonas. C. de erogat. milit. anno. lib. xij. idem ipse senserat in l. quicunque. ad finem C. de omni agro desert. libr. xj. quem sequutus est Petrus Auēdanus in lib. de exequēdis mandatis Regijs. cap. j. nu. vij. quam sententiam nos ita opinamur accipiendam esse, vt constitutissimum sit, olim minimè consuetū fuisse mitti à Rege rectores in ciuitates, villas, & oppida, nec ipsorum populorū, nec ipsius Regis expensis, ex eo, quòd ob veterem illam morum simplicitatem, & rerum publicarum quietem satis idonei erant administrationi, & executioni iustitiæ iudices ordinarij ab ipso Decurionum collegio electi ad Regis confirmationem, quos Alcaldes ordinarios dicimus. Idcircò quia populus habebat ius eligēdi hos iudices ex principum priuilegio

uilegio, aut consuetudine, statutũ est non semel, quòd alij iudices præter hos nequaquã mittantur à Rege, nisi ob causas contingentes fuerint ab ipsis populis, aut cuiuslibet populi maiori parte petiti. Quod mihi admodũ probatur ex dict. l. j. & ij. titul. xvj. lib. ij. ordinat. Sed lõgè apertiùs constat ex petitione. 8. data Regi Alfonso xj. in legionẽsi totius regni cõuentu Aera. 1387. in petitione quarta data regi Henrico ij. in Burgẽsi conuentu Aera. M.ccccxj. Item ex alia petitione oblata Regi Ioanni ij. in Zamorẽsi ciuitate ann. Mcccc-xxxij. à quibus deductæ fuere dictæ ordinationum constitutiones & leges. Sed & hoc apparet; nam si rectores dandi non sunt nec mittẽdi, nisi populis ipsis petentibus manifestè consequitur, in ipsis ciuitatibus, & oppidis iudices ordinarios ad electionem Decurionum nominandos constitutos fuisse, qui ius dicerent litigantibus eo tẽpore, quo non petentibus populis, minimè mitterentur à Rege præsides, aut rectores. Hi verò rectores à Rege missi ad petitionem populorum habere debent stipendium ab ipsismet populis. Princeps enim, qui primam causarum cognitionem ipsis populorũ magistratibus commisit, muneri regio satisfecisse videtur. Vnde populi, qui rectorem à Rege petierint præter ipsos iudices ordinarios, tenentur eidem stipendium publicũ soluere. Alioqui vbi Rex primam causarum cognitionem non cõmiserit, nec reliquerit popularibus magistratibus; tenetur omninò suis quidem expensis rectorẽ, aut iudicem populo dare: cùm id muneris regij sit, eàque ex causa regios reditus percipiat: sicuti explicat Lucas de Penna in d. l. an nonas. col. j. ex illius Cæsareæ constitutionis authoritate. Nec est maior ratio in constituendis à Rege stipendijs, quæ dantur iudicibus appellationum, quam in his quę danda sunt primarum cognitionum magistratibus, vbi & hi sunt à Rege, nõ ab ipsis populis, nominandi. Pari siquidem ratione vtrunq; munus regium est. Duo tamen sunt in hac Castellani regni republica moribus adeò recepta, vt nihil sit in eius regimine frequentius: nempè, quod à rege ipso in quascũq; ciuitates, etiam habentes ordinarios iudices, quos Alcaldes appellamus, mittantur rectores exteri: & id maximè cõducit in publicam vtilitatem propter quietum statutũ cuiuslibet reipublicæ ad legum ipsarũ tutelam, ad ius vnicuiq; suum reddendum. Deinde, quod hi rectores non à Rege, sed ex ipsius publicis cuiusq; vrbis reditibus congrua, & diffinita stipendia percipiant. Vtrunq; verò à frequenti populorum petitione originem ha-

buit, vt iam expeditissimum sit, & idem fiat, etiam populis non petentibus sanctissimè profectò: cùm in eorum tendat commune bonum propter ipsius reipublicæ tranquilitatem. Atque hæc sunt intelligenda de oppidis regijs, & in quibus ipsa iurisdictio Regis est.

¶ In his verò ciuitatibus, & oppidis quæ alicui Duci, Comiti, aut Marchioni nobiliue subdita sunt, hoc ipsum est in controuersia, an domini habẽtes iurisdictionẽ possint populis inuitis, & nõ petentibus cõstituere aut mittere rectorẽ, aliúmue iudicem, qui primã habeat causarũ ciuilium & criminalium cognitionem simul cum ipsis magistratibus à populo electis, vt eam exerceant iure præuentionis. & hoc fieri iure posse, conatur probare Petrus Auendamus in dict. tract. de exequendis mandatis regijs. cap. vj. nu. xxv. quod ipse item admitterẽ, vbi hoc ius fuerit legitimo titulo, aut iusta temporis præscriptione quæsitũ. At in his locis, in quibus nulla extat hac de re consuetudo, aut præscriptio, sed est quæstio ista ex iuris rationibus diffinienda, maximè dubitarẽ. Nam licet Rex aut princeps summus possit hoc facere quippe qui summã, & totam habeat reipublicæ iurisdictionẽ. Domini tamen inferiores non sic poterũt hoc iure vti: nec populis ius, quod habent, auferre, diminuere, aut debilius reddere. Habent enim populares magistratus ius primarum cognitionum, eáque lege oppida dominis à Rege data sunt. Quamobrem iniuria fieret magistratibus popularibus, qui ius istud obtinent, si in eisdem oppidis alij iudices ordinarij à dominis darentur & constituerentur, in hoc, vt & primam haberent causarum cognitionem. Igitur qui hac de controuersia iudicaturi sunt hæc & alia æquissimè perpendent, vt quod reipublicæ sit vtilius, decernant, & exequantur. Nos interim his prænotatis quasdam exponemus conclusiones ad quæstionis propositæ diffinitionem.

6 ¶ Prima conclusio. Concessio iurisdictionis, meri, & mixti imperij, etiam in proprietatẽ, & ratione territorij, intelligitur quò ad primã instantiam, non autem in secũda, nec quò ad causas appellationis. Hoc etenim ius cognoscẽdi de causis appellationum in dubio nõ censetur cõcessum, sed reseruatũ: cùm cõpetat superioribus, & maioribus iudicibus, non autem his, quibus ius primarũ cognitionum etiam cõpetit. Sic conclusionem hanc tenuerunt Angel. in l. j. §. qui mandatam. ff. de offic. eius, cui mandã. est iurisd. Iacobi. de S. Georgio in tracta. de feudo, & eius inuesti. verbo vicarius. & versi. cum mero, & misto imperio. colum. ij.

lom.ij. versi. sed an ille. & vers. vassali. colum. xiij. versic. vnum semper notetis. Carolus Molin. in consuetudi. Paris. titul. j. §. j. glo. v. nume. 50. & quamvis Curtius Iuni. in tracta. de feudis. vij. & vltima parte. q. xij. in specie improbet prædictã Angeli opinionem ex quadam Bart. sententia in l. j. ad finẽ. ff. quis, & à quo appellandum sit. quã paulò pòst examinabimus: & in effectu idẽ fecerint Andræ. Isernia in consti tu. Neapolita. rub. de discret. cognit. caus. folio 49. & Matthæus Afflict. in eisdem constitutionibus rub. 58 ad finem: asseuerantes, nobiles habentes iurisdictionem in aliquo oppido, ius indẽ habere cognoscendi de causis appellationum, prior tamen opinio, quam ex Angelo deduximus, in praxi receptior est, vt asserit Albertus Brunus in cons. 102. colum. ij. & probatur: quia cùm idem sit tribunal, non est ad dominum ab eius vicario, & iudice appellandum. cap. Romana. in princip. de appellation. in vj. l. j. §. vlti. ff. quis, & à quo appellan. sit. Imò & Angeli sententia obtinet, etiam vbi iurisdictio merum & mistum imperium data essent, cum omnimoda iurisdictione. Nam & hisce verbis non videtur translatum ius cognoscendi de causis appellationum, secũdum Carolũ Molinæ. in dict. nume. 50. Iacobi. in dict. verbo vicarius. & Aymonem in consil. 209. numer. ix. libr. ij. licet Iason in consil. 161. libr. ij. & Paulus Parisius cons. 8. num. xxxj. lib. j. teneant in hoc casu quoties omnimoda fuerit iurisdictio concessa, ius hoc translatum censeri, vt à vicario eius, cui concessa est, ad eundem primò appelletur.

¶ Secunda conclusio. Quamuis iudices ordinarij à populo electi, & à domino confirmati, ab eodem domino confirmante iurisdictionem habeant, & accipiant iure, tamen defendi potest ab his iudicibus ad ipsum dominum posse appellari. Prior conclusionis pars probatur in authent. de defensoribus ciuitatũ. §. iusiurandum. Et eam tenent expressim Bald. in cap. ad hæc. de Allodijs. idem Bald. in capitu. cùm omne. nume. xxij. de consti tu. Angelus in dict. authen. de defenso. ciui. §. de cætero. Alex. in l. j. ad finẽ. ff. de iuris. om. iudi. vbi Deci. col. vlt. scribit, hãc opinionem cõmunem esse: qua constat iudices electos iurisdictionẽ accipere, & habere ab ipso cõfirmante. Qua ratione in his oppidis, in quibus iurisdictio quò ad primã causarum cognitionẽ exercetur à magistratibus, quos populus elegerit, & dominus cõfirmauerit, præconia sunt publicè promulganda nomine ipsius domini. Eius etenim est iurisdictio: tametsi ne constituat dominus quò ad primam causarum

cognitioné ibidem exteros iudices, qui forsam inhumanè tractent ipsos incolas & ciues, satis æquum est, & iure subnixum quod iudices ordinarij à populo eligantur, & à domino confirmentur: modo vbique seruetur exactè quod moribus receptum fuerit. Posterior conclusionis pars ex eo mihi placet, quòd nõ sit omninò idem tribunal domini, & magistratuum popularium: cùm hi non constituantur liberè à domino, sed tantùm ab eo confirmentur postquam fuerint à populo electi. Idcircò admodum conuenit, quòd ab ipsis popularibus magistratibus ad dominum appelletur, vt ipse aliquam habeat vel primam vel secundam causarum cognitionem: quam per se, vel per alios ab eo liberè constituendos exercere valeat: alioqui esset profectò iurisdictio penes ipsum absq; vsu ferè, præsertim libero. Atque ita huius conclusionis partem vltimam tenet Albertus Brunus in cons. 102. colum. ij. versicul. Melius tamen est.

¶ Extat verò in hoc tractatu, & materia regia lex à Ioanne Rege huius nominis primo lata anno Domini M.cccxc. vt con-
7 stat ex ipsius Regis ordinationibus. Sed & eiusdem legis mentio fit in chronica eiusdem Ioannis Regis j. anno xij. c. xij. cuius constitutionis decisio videtur hoc ipsum constituere, & permittere, quod in hac secunda cõclusione nos quidem conati sumus probare. Sed eiusdẽ & constitutionis intellectum, & interpretationẽ hoc in loco missam facimus, quod ea petenda sit à summis, & prudentissimis Regij & supremi prætorij iudicibus, & consiliarijs pro ipsius reipublicæ vtilitate.

¶ Tertia conclusio. Nihilominus potest inferioribus à principe, iurisdictionem habentibus competere iure speciali, vel priuilegio ipsa primarum appellationum cognitio. Hæc conclusio satis probatur ex his, quæ superius tradita fuere.

¶ Quarta conclusio. A iudice per dominum alicuius oppidi cõstituto ad audiendas appellationum causas, & ad earũ cognitionem, omninò ad Regem, nõ ad ipsum dominũ est appellãdum. Hæc cõclusio cõstat iure cõmuni, & Regio: cùm idem sit tribunal in hoc casu: sicuti apparet in dict. cap. Romana. de appella. in vj. Nec in hac conclusione potest cõtingere aliqua controuersia. Alioqui prouocatio, seu appellatio ad Regem facillimè tolleretur: cùm possent apud inferiores tres omninò conformes ferri, ac pronuntiari sententiæ, à quibus iure prohibita est appellatio, atque ita Ioann. Faber optimè scribit in princip. institu. de vulgari. numer. iiij.

¶ Quinta conclusio. Vbi dominus cau-

nus causam aliquam appellationis cognoscendam expreſsim, & specialiter alicui delegauerit: ab hoc delegato ad Regem ipſum non ad dominum, nec ad eius appellationum iudices, appellandum eſt. Hæc concluſio conſtat eadē ferè ratione, qua probata fuit præcedens: nec video aliquam in praxi hac de re controuerſiam: tametſi poſſet quis ex iure communi contrarium deducere vel ea ratione, qua probatur, à delegato appellandum eſſe ad delegantem. cap. ſuper queſtionum. §.porrò. de officio deleg. c.ſi delegatus. cap.is cui. c.ſi à delegato. de officio deleg. in vj. l.j. in prin. & §.j. l.iij. ff. quis, & à quo appel. l.pręcipimus. §.j. & §.hæc appellatio. C.de appellat. ex quibus apparet, appellandam eſſe à delegato ad delegantem, quoties non tota, nec omnis iuriſdictio delegata eſt, ſed eius pars, vel ſpecies. Huic rationi accedit elegans ſententia Bar. qui in l.j. §.ab eo. ad finem. ff. quis, & à quo appel. ſcribit, in hoc diſtingui vicarium à delegato, quod vicarius gerat vices ordinarij in eodem loco, & eodem tribunali, in quo conſueuit ipſe ordinarius iudicare: id eſt, vt ipſe interpretor, qui locum tenet ordinarij habens ab eo ſibi delegatā, & commiſſam omnem iuriſdictionem. Quando autem committeret quis alicui vniuerſitatem cauſarum exercendarum in alio loco, vt puta in aliquo caſtro ſui territorij, licet dixerit, Facimus te noſtrum vicarium, non diceretur vicarius, ſed delegatus, nec appellaretur ad ſuperiorem, ſed ad ipſum, qui eum vicarium fecit. notat idem Panor. in c.relatum. ad fin. de officio delegati. Eſt & ad idem optima glo. in clem. ij. de reſcriptis. ver. foraneo. quæ aſſerit foraneum officialem epiſcopi, qui in aliqua parte diœceſis conſtitutus eſt, vt illic nomine ipſius prælati iuriſdictione vtatur eccleſiaſtica, & ſpirituali, in hoc differre, ac diſtingui à generali vicario, quòd hic ſit ordinarius, ille verò delegatus, & ideò ab eo ad epiſcopum appelletur. notant Felin. in rub. de offi. deleg. col. vlti. Panor. in rep. cap. ſi quis contra. num. 35. de for. competen. & ni fallor, hæc eſt magis communis opinio, quàm Ange. Areti. ſequitur in d. l. j. §.ab eo. ff. quis, & à quo appella. & latè Robertus Maranta in tracta. de ordine iudiciorum. parte iiij. diſtinct. v. num. 27. Igitur cùm in ſpecie, & caſu huius quintæ concluſionis iudex hic ſit delegatus, cui cauſa quædā non omnis iuriſdictio, commiſſa eſt, ab eo erit ad delegantem appellandum. Cui ſententiæ patrocinatur gloſſa in cap. non putamus. & illic Dom. de conſuetu. in vj. & Alexander in rubric. ff. de offic. eius, cui mandat. eſt iuriſdi-

ctio.colum.penult. qui sequitur glos.in dict.clement.ij. idem notat Albertus Brunus in con.102. colum.ij.textus optimus in cap. dilecti.de appellatio. Quam ob rem Ioan.Lupi.in tracta. de iustitia regni Nauarrae.ij.parte.§.iiij.regiae legis sensim mentionem faciens scribit, eadem lege permissum esse, quòd à iudicibus particularibus in oppidis nobilibus subditis ad eosdem dominos appelletur: non tamen à iudicibus generalibus,quasi particulares non sint omninò dominorum vicarij,nec cũ eo vnum, & idem tribunal efficiant. Tertiò aduersus hanc quintam conclusionem plurimum conducit text.in l. à proconsulibus. C. de appellatio.à quo Bald.ibi,& Roma.in singu.76.adnotarunt, iure ciuili posse à vicario ad iudicem ordinarium,cuius vices gerit,& à quo constitutus est, appellari: quasi in hoc ius Pontificium à Caesareo differat, cùm iure Pontificio à vicario generali ad episcopum appellare non liceat, nec ad eum, qui illum constituit,quia idem est tribunal.

¶His tamen vtcunque vrgentibus minimè discedimus à proposita conclusione: quippe qui existimemus, haec exactè, ac diligenter intellecta non obesse huic quintae assertioni. Primum etenim non obstat, quia non negamus, iure Caesareo, & Pontificio appellandum esse ad delegantem, vbi is non omnem iurisdictionem, sed eius partem delegauerit: Contendimus tamen hoc intelligendum esse in terminis iuris communis disponentis, quòd à sententia delegati appelletur ad delegantem immediatum: nec tamen ius commune permittit, quòd inferior habens iurisdictionem limitatam quò ad primam causarum cognitionem, & alteri quò ad ius appellationis subditam, possit delegare semel, vel pluries, vt cognoscat de vna, vel pluribus causis appellationis frustrando superiorem iure suo: quia hoc esset in fraudem appellationis ad superiorem deuoluendae. Nam etsi episcopus certam causam committeret speciali vicario,non generali,ad hoc vt ad se non ad superiorem appelletur,non proderit sibi huiusmodi fraus,& cautela: imo poterit ad superiorem omisso delegante appellari, quemadmodum notant Speculat. titu. de appellatio.§.quartò nunc tractemus,numer.vj Ioan.Andre. Domin. & Francus in cap.Romana.in princip.de appellatio.in vj.Bartachinus in tracta. de episcopo. libro iiij.parte viij.quaestio. 26. tradit eleganter Carolus Molinaeus, in consuetudini.Parisiensi. titul. j. §. j. gloss. v. numer.52.quòd si fraus omnis abesset eiúsque suspicio cessaret, posset in hac specie à

cie à delegato episcopi appellari ad delegantem iure Pontificio: sicuti Speculat. idem, & alij post eum voluerunt, quos sequitur glossa in Pragmatica Sanctione. verbo, medio. colum. iiij. Hæc tamen delegatio ob frequentes hominum fraudes hodie maximam haberet suspitionem, atque ideò multò vtilius est, quòd ad Metropolitanum ab hoc delegato, non ad delegantem appelletur.

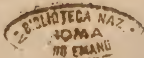
¶Sed & Carolus in dicto num. 52. citat Ioann. Fabr. in princip. Instit. de vulgari. tenentem, iure ciuili non posse appellari à delegato ad delegantem; sed ad eius superiorem appellandum esse: idque generaliter verum esse is author sensit, vt tandem secundum eum, vbi quis alicuius causæ omnem cognitionem delegauerit, non possit ad eum à delegato appellari. Imo & ipse Faber improbare videtur quod secundo loco de iudice episcopi foraneo adduximus ad comprobationem opinionis Bartoli: quæ etiam si refragante Fabro, iure posset admitti, vsu tamen forensi nunimè recepta videtur quò ad seculares iudices. Nam si præses prouinciæ, aut ciuitatis rector in aliquo proprij territorij oppido vicarium constituerit, ab eo vicario ad rectores, vel præsides superiorem, non ad ipsum rectorem, vel præsidem est appellandum. Sic sanè in praxi locus omninò non est opinioni Bartoli in dicta l. j. §. ab eo. ff. quis, & à quo. appellan. qua in re obseruare oportet exactè, quid moribus, & vsu fuerit receptum. Vnde poterunt faciliùs intelligi quæ breuiter scribit Rebuffus in commentarijs ad leges Regias iij. Tomo. titul. de appellationib. in princip. colum. iiij. asseuerans, in Regno Franciæ à vicarijs, & locumtenentibus, & à subdelegatis ad Regem, & eius Curiam non ad delegantem, nec ad eum qui vicarium constituit appellari. Idem etenim & apud nos in his Castellani Regni prouincijs passim fit. Cùm à locumtenentibus, etiam particularibus, non appelletur ad præsides, nec ad prætores, sed ad ipsum Regem, eiúsque Curiam. Quod verò ex Baldo in dicta l. à Proconsulibus tradidimus, falsum esse constat. Siquidem nec de iure ciuili poterit ad ordinarium, vel ad rectorem ciuitatis ab eius vicario appellari: cùm idem sit tribunal: vt explicat Bartolus in dicto §. ab eo. idem Bartol. per textum ibi in l. præcipimus. C. de appellatio. Decius in capitu. dilecti. de appellation. Baldus sibi contrarius in Margarita Innocentiana. litera S. numer. 15. Quibus non oberit decisio textus in dict. l. à Proconsulibus. Quia loquitur in vicario Præfecti Præ-

torio: cuius quidem Præfecti Prætorio tanta fuit olim dignitas, vt ab eo tanquam à principe minimè liceret prouocare: ideirco mirum non est, quòd ab eius vicario ad eum appelletur: cùm ad alium non posſit appellari. Eandem opinionem post Bart. tenet Ange. in d. l. præcipimus. Hoc ipsum sensit & gloſſ. in d. Pragmatica ſanctione. ti. de causis. §. nec ad quemcunque. verb. medio. ſcribens, deciſionem text. in dicta l. à proconsulibus. procedere in vicario eius, qui ſuperiorem non habet, ad quem appelletur. Idem & Francus ſensit in dicto capit. dilecti. quæſti. vj. Vnde fit, vt hæc quinta concluſio ſatis his rationibus fuerit probata. Quamobrem idem fortaſsis, erit in eo caſu, quo dominus alicuius oppidi, cauſam aliquam alteri delegauerit in prima inſtantia, quò ad primã cauſæ cognitionem. & diffinitionem. Nam ab hoc delegato ad Regem, non ad dominum appellabitur: etiam ſi contrarium voluerit Albertus Brunus in dicto conſ. 102. colum. ij.

¶ Sexta concluſio. Quanuis iure Regio domini oppidorum ex dicta lege Guadalaiare, aliòue legitimo titulo ius habeant primarum appellationum, quæ à iudicibus ordinariis proponuntur: poterunt tamen ſubditi liberè omiſſo medio ad Regem, eiúſque Curiam prouocare. Concluſio iſta probatur ex eo quod Regijs legibus, & ordinationibus prohibitum ſit quodcunque grauamen, quod fieri ſoleat in oppidis dominorum nobilium his, qui ad Regem, eiúſque Curiam appellant. Et deinde inſtitutum, quod in his locis liberè permittantur quæcunque ad Regem appellationes. l. xiiij. titul. xvj. libro tertio ordinatio. & l. j. titul. j. eodem libro. Sic ſanè apud Regia Caſtellani regni ſuprema tribunalia paſsim admittuntur appellationes, quæ fiunt, & proponuntur, etiam omiſſo medio nobilium dominorum iuriſdictionem habentium tribunali, cuius quidem tribunalis cognitio pertinet ad eas appellationes, quæ fuerint ad id tribunal delatæ. Hæc autem praxis potuit originem ducere à Regia lege partitarum, quæ permiſit appellationes ad Regem deferri, ad eiúſque Curiam omiſſo medio: quemadmodum deciſum extat in l. xviij. titu. xxiij. parte iij. Idem enim & iure Pontificio conſtat, quia ad ſummum Pontificem appellari poteſt omiſſo medio. cap. ad Romanam. ij. queſtio. vj. & eſt communis opinio doctorum in cap. dilecti. de appellation. Quanuis adhuc aliquot eccleſiaſtici iudices nolint deferre appellationibus ad Summum Pontificem nominatim expoſitis omiſſo medio, quod in concilio Baſilienſi conſtitu

cōstitutum fuit: vt patet in Pragmatica Sanctione Gallicana titulo de causis. Iure tamen Pontificio, etiam ad Legatum de latere omisso medio appellari poterit. gloss. in capitu. Romana. in princip. verbo, ad curiam. de appellation. in vj. notatur in cap. j. de officio legati. tradit optimè Francus in dic. cap. dilecti. quæstio. viij. Quin & omisso medio appellationes ad quemcunque, maximè Regem deferuntur legitimè, si nemo petierit earum remissionem ad eos iudices: qui ex iure ordinario primarum appellationum cognitionem habēt. Nam appellatio omisso medio proposita, causæ cognitionem deuoluit, etiam vbi appellari omisso medio non potest, si nihil fuerit ex aduerso obiectum. gloss. communiter recepta in dicto capitu. dilecti. cuius opinionem fatentur communem esse Imol. & Deci. ibi Cosmas in Pragmati. Sanctione. titul. de causis. verb. medio. Eámque sequitur Rota decisione 387. in nouis. tametsi, & in hac specie Imola, Decius, & Cosmas à frequentissima omnium sententia discesserint, contrariū iure verius esse asseuerātes. Et ideò iuxta eorum sententiam quoties appellatio permissa non est omisso medio, etiam nemine petente, appellationis causa remittenda est ad illud medium tribunal, quod iniustè fuerat omissum. Quæ tamen opinio iure Regio, quo appellari potest ad Regem omisso medio, necessaria non est. His igitur probatur hæc Sexta conclusio ad praxim legis Regiæ, quæ lata fuit Guadalaiaræ, de cuius intellectu plerúmque varijs expositis quæstionibus solet disputari. Nos verò pauca notauimus, quę certam habent ex vsu, & iure diffinitionem: cum lex illa ius primarum appellationum domini oppidorum concedat, quoties appellatio proponitur à iudicibus ordinarijs. Sed appellatione ista omisso medio ad Regem quid apud Gallos receptū fuerit tradit Rebuffus tertio Tomo in leges Regias. titul. de appellationib. articul. ij. Et Author stili Parlamenti Parisiensis, titul. an qui appellauit ad Curiam omisso medio remitti debeat. In regno sanè Neapolitano lege lata obtentum est quod possit ad Regem appellari omisso medio, etiam in Baronum oppidis: vt palàm testantur gloss. Andræas Isern. Et Matthæ. Afflict. libro primo. rubric. 58. col. vltim. notat idem Matthæ. ad hoc constitutionem incip. Cum noua rubric. 78. 4. notab. & Robertus Maranta in tracta. de ordine iudiciorum Parte. 6. ca. de appellationibus. numer. 366. atque hæc, vt exposuimus, hactenus obtinuerunt.

¶ Appellationes autem quæ

ad Regem deferuntur, vt & aliç causæ, quæ eius diffinitionem exigunt, in ipsa Curia regia examinantur, & diffiniuntur.
10 Curiam verò hîc intelligo oppidum, & locum vbi Rex est cum suis consiliarijs, & alijs, qui eius lateri adsistunt, vt ei consulant, quid agendum sit in exequutione iustitiæ, & administratione, ac regimine totius regiæ reipublicæ. Hanc etenim congregationem Curiam dicimus propriè, & inde eodem nomine appellamus locum vbi ea congregatio commoratur. l. xxvij. titul. ix. parte ij. Sic denique quod Innocen. & Panormit. in capitu. ego N. de iureiurand. Idem Innocen. in capitu. cùm ecclesiasticæ. de exception. & in cap. accusatum. de simoni. & ex Herodiano. libro j. Tiraquel. de nobilitat. capit. 31. numero iij. scripsère, asserentes Romam dici locum vbi sit Papa, vel Imperator eo tempore, quo Romã suberat Imperatori. Quod Herodianus scribit, apud quem Pompeianus dixit, Roma est, vbi & Imperator: est in hunc modum accipiendum, si ubi Papa cum Curia simul degat. text. optimus in clemen. ne Romani. §. sanè. de electioni. tametsi contrarium notauerit glo. in regu. cancella. v. & simpliciter idem, quod Innoc. obseruauerint Roma. in sing. 146. Dec. in c. memimimus. de appellat. nu. ij. Domi. in cap. ij. de præben. in vj. penul. notab. Olim autem curiæ authore Festo dicebantur, in quibus vniuscuiusque partis populi Romani quid gerebatur, quales sunt hæ numero xxx. in quas Romulus populum Romanum distribuit, quibus postea additæ sunt v. meminit Budæus in l. ij. ff. de origine iuris. Inde Curiata Comitia dicebantur conuentus. qui curiatim per lictorem calabantur. id est, vocabantur: vt testis est Gellius libro xv. capi. xxvij. Curia item apud Romanos locus ille fuit celebratissimus, vbi de publicis rebus à Consulibus, & Senatoribus tractabatur: à cura quidem dictus. Sic Cicero libro iij. de Oratore ait, Curiam pro Senatu accipi. Curia igitur apud Romanos dicebatur locus, in quem Senatores pro Reipublicæ vtilitate coueniebant. Qua ratione etiam si hodiè in regijs principatibus non omninò conueniat regimen publicum ei, quo Romana respublica vtebatur: nihilominus & summus regius Senatus, summáque Curia hæc nomina poterunt obtinere ad veteris reipublicæ imaginem; siquidem & in summo Senatu regij consiliarij de republicæ administratione tractant & rogantur sententiam dicere, vt reipublicæ cura per eos expediatur. De Curia multa Zas. in l. ij. de origi. iuris. in princip. & Budæus in Fo

in Forensibus ad finem.

¶ Cæterum Castellæ Rex, vt litigãtium subditorum commodis, & expensis consuleret, & ne passim cogerentur Regẽ ipsum sequi omnes hi, qui appellationis causa, aut querelæ, siue pro iure exigendo regiam Curiam adirent: ac subindè, vt summus eius Senatus, & consiliarij eiusdem, tot alioqui negotijs impediti, quæ breuem, ac celerem expeditionẽ exigunt, cõmodiùs reipublicæ vacarent: duo cõstituit itidem regia prætoria, vnũ Pintiæ, alterũ Granatę, quę quidem prętoria Curię regię appellantur. Ad hęc verò causę appellationũ, & regulariter alię oẽs, quæ ex legibus huius regni ad curiã regiã deferri possunt, & deferendæ sunt iure quodã ordinario deferuntur: quibusdam negotijs exceptis, quæ regio supremo Senatui, eiúsque summus consiliarijs excipiuntur, & reseruantur. Dicuntur tandem hæc regia prætoria vulgò *Audientiæ regales*, latinè dici caste poterunt Auditoria: Nam Auditorium locus est, vbi causæ audiuntur, & lites iudicantur. l. contra. §. is qui. ff. de re iudic. l. mulier. ff. ad Trebel. l. minor autem. ff. de minori. l. Titius. in. j. ff. de actio. empt. l. lecta est in auditorio AEmilij Papiniani. Præfecti Prætorio. ff. si certum peta. vbi Alciat. Eadem fermè ratione Epiphanius interpres Sozomeni libr. ij. tripartitæ. c. ij. de Constantino, qui nolebat de causis sacerdotum iudicare, inquit, eum respondisse: mihi ergo homini cõstituto de huiusmodi rebus non licet habere auditorium: id est iudicium: eiusdem dictionis ad eandem significationem, qua significatur locus publicus, vbi causæ & lites audiuntur, mentio fit Actorum c. xxv. altera, inquit diuus Lucas, die, cum venissent Agrippa & Berenice cũ multa ambitione in auditoriũ cum Tribunis.

¶ Sed & hæc auditoria etiam appellantur Regiæ Cancellariæ vt opinor, à Cancellario, qui princeps fuit olim in Curia, & præfectus summus Regij prætorij, & consiliariorum, aliorúmque magistratuum, qui apud Regem munera publica in exequutione iustitiæ, & in expediẽdis negotijs regio nomine obtinebant. Huius Cancellarij officium erat rescripta, & responsa, decretáque Regis inspicere, & malè scripta, aut expedita cancellare: id est, transuersis lineis, veluti cancellis expungegere, & illinire. l. Cancellauerat. ff. de his, quæ in testamen. delen. & l. sequen. & in l. si chirographum. ff. de probationib. Quod verò hoc fuerit officium Cancellarij, probat text. celebris in l. iiij. titul. ix. part. ij. indicat Budæus in rub. ff. de of. Præfec. Pretorio. Magnã & olim fuis

se Cancellarij dignitatem,& authoritatem apud Gallos testis est Paul. A Emil. libro. iij. de rebus Frãcorum: quo in loco Cancellarium appellat Præfectum iuris. Idem Budęus in forensibus eum dicit regni Nomophylacem, penès quem sint iuris Regalis prima auspicia. Hæc tamen sunt intelligenda de Cancellarij dignitate, quæ apud Hispanos, Gallos,& Anglos ab hinc mille annis obtinuit: cùm apud veteres Romani orbis Imperatores, qui Cancellarios instituerunt, non fuerit tantę hæc dignitas æstimationis, quantæ posteà, vel hoc seculo censetur. Apud Flauium Vopiscum legimus Carinum Imperatorem Cancellarios habuisse. Sub Archadio itẽ & Honorio fuère etiam Cancellarij: quorum mentio fit in l. consiliarios,& in l. nemo. C. de assessorib. & domesticis, & Cancellarijs iudicum. Hos autem ipse interpretor eos, qui iudicibus libellos supplicatorios offerebant & legebant, quos notarios hodie vocamus. Eiusdem muneris apud Imperatorem Carinum opinor eius Cancellarios fuisse. Nam & Virgilius Polydorus libro ix. histo. Anglicę. de Gulielmo Rege ita scribit, Instituit item scribarum collegium, qui diplomata scriberent,& eius collegij magistrum vocauit Cancellarium, qui paulatim supremus effectus magistratus, qualis hodie habetur. Idem Polydorus lib. xj. scribit, Cancellarium regni in publicis conuentibus apud principes prolòquutorem esse. Idem lib. xiij. scribit, diuum Thomam Cantuarien. creatum fuisse magni regni Cãcellariũ. Sed & Pau. A Emi. in d. lib. iij. de reb. Francor. opinatur à paruis initijs, & ab scribarum officio munus hoc cancellariorum regni ob magnitudinem virorum, qui eo munere fungebantur apud Regem, ad tantam maiestatem preuenisse.

¶ Ergo Regia Cancellaria Regis verbis responsa facit supliciter adeuntibus,& ius reddit litigantibus, antistítésque in plerisque æquitatis censetur. Denique curia Regis est, ac sub Regio nomine,& sigillo literas decernit super rerum iudicatarum exequutionibus, & super alijs rebus, quæ à cancellariæ eiusdem prætorio examinantur,& diffiniuntur.

Ex capite sequenti.

1 *Ius & priuilegium reuocandi domum, quibus competat: cùm apud iudices curiæ conueniũtur.*

2 *Legati non habent ius reuocandi domum pro contractibus tempore legationis factis.*

3 *Quid si Legatus, vel alij simile ius habentes, contraxerint ut aduenæ: an habeant ius reuocandi domum?*

Priuile-

4 *Priuilegium reuocādi domum non competit his, qui in curia alios ad iudicium vocauerint.*

De iure ac priuilegio reuocandi domum.

CAP. V.

RINCIPIS curia hoc iuris habet, quod quilibet dum in ea est, in ciuilibus apud curię iudices, poterit cōueniri, etiā si ibi nō contraxerit regia.l.iiij. & itē v.tit.iij.par.iij. ex eo quidē, quod Regis curia omnibus sit commune forū, & tribunal: queadmodum de Romana curia dicitur in c.vltim.de foro cōpe.notat glo.in c.iij.de præb. in vj.ex.c.ij.eod.tit. Sed & de curia principis secularis idem præmittit Henric.in d.c.vlti. & tenent expresim Panor.ibi, col. 1 penul.& Soci.nu.lxiij.Bal.Ang. Curt.Iun.& Lanc. Deci.in l.ij. §.legatis.ff.de iudic.Quibus est adijciendum, Romā olim dictā fuisse cōmunem patriam.l.Roma.ff.ad municip. non ex eo, ꝙ ibi quilibet posset cōueniri: sed alia ratione, quam optimè explicuit Andr.Alc.lib.ij.dispu.c.xxj. ¶ Sæpisimè tamen opponitur ab his, qui apud curiæ iudices conueniuntur priuilegium reuocandi domum, quod ex præcitata lege regia cōpetit primum, & deniq; his, qui ad curiam accesserunt ex causa necessaria: nempè vt dominum, quem comitari alioqui tenentur, prosequantur. Item legatis, item missis à municipio, & patria: sicuti in d.l.regia probatur, ita vt habeat hoc priuilegiū locum etiam in legato misso à propria ciuitate, & patria.Bar.Albe.& doct.in d.§.legatis.cōpetit idem priuilegium his, qui ad curiam vocantur causa dicendi testimonij, & his, qui ad prosequendam appellationē ab ipsismet propositam ad curiam accesserunt: item his, qui à Rege vocantur.Horum etenim exemplorum mentio fit in d.l.ij. §.legatis.& in dict.l.iiij. in hunc sanè modum, vt Iurisconsultus in dict.§.legatis.omiserit vocatum à Rege, & addiderit iudicem destinatum, aut missum in prouinciam, transeuntem tamen per Romam, aut curiam. Non enim poterit hic ibi, nec in ipso loco, vbi iudex est, conueniri: vt notat glo.in dict.§.legatis.verb. destinati.Regia verò lex adiecerit missum à municipio, & patria: & eum, qui dominum euntem in curiam sequitur. Etenim hi omnes habent ius reuocandi domū, nec possunt in curia conueniri: cùm in ea sint ex causa necessaria.arg.cap.vlti.de dilatio.missum autem à municipio hoc ius habere intelligo, etiam vbi is missus fuerit, vt sit eius reipublicæ procurator, secun-

dum Inn. Ioan. Andreas, & Doctores communiter in di. c. vlt. de
1 foro cõpe. vt fatetur ibi Marta. So. nu. 66. Cõpent & hoc ius, vt cõstat, nõ tantùm existẽtibus in curia ex causa necessaria, sed & his, qui ibi sint ex causa probabili, quæ sit quasi necessaria: vt causa religionis, vel studij: glo. cõmuniter recepta in d. §. legatis. qua de re multa tradit Marta. Soci. in d. ca. vltim. num. 62. ex quibus aliquot hoc in loco ad legis regię interpretationem adnotabimus.

¶ Primum enim quod dicitur de Legatis est intelligendum, nisi super contractibus tempore legationis ab eisdẽ factis. Nam pro his non habẽt ius reuocãdi
2 domũ. tex. in d. l. ij. §. omnes autem. vers. cęterũ. pro alijs autem contractibus ante legationem, etiam in loco legationis initis, non poterit legatus ibi conueniri, imò habet ius reuocãdi do-
3 mũ: sicuti iurisconsultus ibidem respondit. Qua in re aduertere oportet, quod regia lex in omnibus habentibus ius reuocandi domum censet, priuilegium hoc cessare. nec esse admittendum, vbi contraxerint hi in eodem loco, & expresśim insinuat, tempore, quo ex his causis in eodẽ loco sunt, & morantur. Ita enim inquit. *Pero por qualquier de estas maneras sobre dicas, que viniesse a la corte el demandando, si estando ay vendiere, o cõprare, o fiziere otro pleyto qualquier, o tuerto, o fuerça, o danno, o otro yerro fiziesse tenudo es de responder ay por ello, si gelo demandarem.*

¶ Et tamen ex iurisconsulto ea est interpretatio sumenda, vt in legatis planè procedat, sensus ex contrario: id est quòd habeant ius reuocandi domum, si antè tẽpus legationis in eo loco contraxerant, in alijs autem cesset hic sensus, cùm minimè sint hoc priuilegio vsuri pro contractibus in eo loco gestis, priusquàm ex ea causa in eum locum accesserint. Sic planè loquitur iurisconsultus secundum glos. ibi communiter receptam verbo contraxerint. Est etiam de legato tex. in l. si legationis tempore. ff. de iudic.

¶ Sed & omnes, qui ius habent reuocandi domum ex prędictis causis, illo non possunt vti, quoties conueniantur pro contractibus celebratis, etiã ante causam illam, cuius ratione priuilegium datur, si extra patriam, & prouinciam suam contraxerint: quasi pro his Romæ, & in curia posśint conueniri, nec habeant ius reuocandi domũ, extra quã ipsi contraxerunt, atque ideò nulla eis iniuria fiat: siquidem extrà propriam prouinciam in locis contractus conueniri possent, si ibi essent inuenti, nec haberent ius reuocandi domum. tex. est celebris in d. l. ij. §. item si extra. qui notandus est ad intelle

tellectū regiæ legis.in versi. *Si estando ay vendiere*, vt idem tit, si ante causam huius priuilegij, & priusquā ex ea in curiam venerunt, contraxerint in curia, vel alibi extra eorum propriā prouinciam. Nam exceptis legatis cæteri non habēt in hac specie ius reuocādi domū, hic est enim communis sensus omniū Doct. in d.l.ij.§.omnes.& in d.§.item si extra.hunc siquidem intellectum tradit secundo loco gloss. quam ibi sequuntur Barto.Bal. Paul.de Cast. & est communis opinio secundū Lancelot. Dec. ibi, idem tenet Maria.Soci.in d. c.vlt.nu.76. Igitur si quis habēs priuilegium reuocandi domum eadem causa priuilegij durante contraxerit extra propriam prouinciam, poterit pro hoc cōtractu in curia cōueniri, nec habebit ius reuocādi domū. Hoc probatur, quia idem est pro cōtractibus ante causam priuilegij conuentis: ergo hoc ipsum seruabitur in his, qui contracti sunt tempore illius causæ, quæ ius alioqui reuocandi domū tribuit. Pro illis verò, quæ & hęc tempore intra prouinciam fecerit, habebit quis ius reuocandi domū. Quia solùm excipiútur cōtractus in curia eo tēpore celebrati, vel extra ꝓpriā prouinciā, vel in eo loco, vbi quis cōuenitur: sicuti notatur in d. §.oēs.

¶ Legatus aūt pro contractibus ab eo gestis, etiā Romæ ante legationē, non cōuenitur Romæ, vt diximus, sed tantùm pro cōtractibus ab eo Romæ tēpore legationis celebratis, aut in Italia.l.cū furiosus.§. vlu. ff.de iudi. Qui legationis causa, inquit Pap. Romā venit, ex quali bet causa fideiubere potest cū priuilegio suo: cùm sit in Italia contractū, vti non potest. Hæc legis verba ideo libētiùs retuli, ꝙ gl.ibi cōmuniter approbata, vt fatetur Alber.in d.l.ij.§. oēs. teneat, legatū non habere ius reuocādi domū tātùm in cōtractibus tēpore legationis Romæ celebratis: pro his verò, quæ in Italia extra Romā contraxerit, habere eū ius reuocādi domū, etiā si tēpore legationis cōtractū fecerit: quæ quidē interpretatio dura nimis est, & cōtraria Iurisconsulto. Qua ratione ipse opinor, veriorē esse opinionem Aldr. quā retulit gl. in d. §.itē si extra, vt tādem legatus tempore legationis pro contractibus tunc ab eo Romæ, vel in Italia celebratis possit Romæ cōueniri, nec habeat ius reuocādi: non tamē ꝓ his, quæ extra Italiam, etiā extra ꝓpriā prouinciā tempore legationis, vel antè cōtraxerit. Hic eīm, ni fallor, est planus & apertissimus Iurisconsul. sensus.

¶ Quod verò diximus de legato, & alijs simile ius habētibus, posse nēpe eos in curiā cōueniri, si ibi cōtraxerint, id obtinet, & est intelligendum, etiā

si vt aduenæ contraxerint. glo. in dict. §. legatus. verb. contraxerint: quam sequitur ibi Paul. Castren. glo. idem tenet in l. hæres absens. §. proinde. verb. quotquot. ff. de iudic. quam ibi probarunt Bart. Albe. Paulus Fulgo. numer. vj. Lance. Deci. Curtius Iunior. numer. ix. notat Maria. Soci. in dict. cap. vltim. de foro competen. numer. lxxvj. ex ea ratione, quòd contrahens vt aduena in eo loco, vbi alia ex causa, quàm ratione contractus forum sortitur, poterit ibi conueniri, si fuerit in eodẽ loco inuentus. gloss. communiter recepta in cap. Romana. §. nec etiam suffraganeorum. de foro competen. in vj. propter duplex vinculum, quod in hoc casu datur, & contingit. Idcircò quod modò notauimus satis iure probari videtur, & idem tenet Iacobi. in di. §. omnes. licet Ang. in dict. l. hæres absens, §. j. contrariũ probare velit sentiens, legatum Romæ contrahentem vt aduenam non posse Romæ, nec in curia conueniri, sed habere ius reuocandi domum. Ex quibus constat verus sensus Accur. in dict. verb. quotquot. voluit enim, quòd sicut legatus contrahens Romæ tempore legationis, etiã vt aduena, potest ibi conueniri: quia Roma commune est domicilium, nec habet ius reuocandi domum: ita & fortiori ratione quilibet non legatus, Romæ vt aduena contrahens, ibi poterit conueniri, nec habebit ius reuocandi domum. Sic etenim sensum glo. explicarũt Lanc. Deci. & Curt. Iuni. ibi, licet Bart. non satis percipiens, quid gloss. voluerit, eius partem falsam esse dixerit.

¶ Quid ergo, si contractus sit factus in eo loco, vbi aliâs quàm ratione contractus, ipse contrahens non sortitur forum, & tamen contrahit non vt aduena, sed habens pergulam, & armarium: an possit vti priuilegio reuocandi domum, ne conueniatur in eo loco, vbi est ex causa necessaria vel quasi necessaria? Et Paulus Castren. in dict. §. omnes. numer. iij. existimat, quòd in hoc casu habeat locum priuilegium reuocandi domum. Idem sensit glo. in dict. §. legatis. verb. destinati. Not. & Iacob. in dict. §. omnes. licet glo. in verb. contraxerint. sentire videatur contrarium, dùm excludit ab examine causæ locum contractus ab aduena facti, cui non cohæret aliud domicilij ius: quasi admittat locum contractus facti ab habente pergulam: mihi profectò multum arridet, ac placet Pauli opinio.

¶ His equidem libenter ipse adiecerim, posse pro contractibus celebratis eo tempore, quo causa priuilegij tractatur, non tantùm alios, sed & legatos in eo loco, vbi contraxerint conueniri quan-

ri, quanuis vt aduenæ couentionem fecerint, & nulla alia ratione, quàm contractus, legati ibi forum sortiantur: modò nondũ à loco contractus finita legatione discesserint.

¶ Cæterùm quò ad appellantẽ cuius mentio fit in dict. l. ij. §. legatis. & quò ad legatũ, & alios, si
4 agant in curia extra causam appellationis, aliósque ad iudicium vocauerint, inquit iurisconsultus, quòd cogentur & alijs respondere, nec obtinebunt priuilegium reuocãdi domum. text. in dict. l. ij. §. sed si agant. quem Accurs. ibi ita interpretatur, vt non tantùm teneantur respondere his, aduersus quos egerint, sed & omnibus. Sic enim inquit Iurisconsultus: compelluntur se aduersus omnes defendere, quem intellectum ibidem sequuntur Alber. Angel. Paulus Fulgosi. & Iacobinus à sancto Georgio. Innocen. & Mari. Soci. in dict. cap. vltim. de foro cõpeten. nume. lxxv. ex quibus cõstat, hanc opinionem esse magis communem. Poterit tamen locus hic aliter intelligi, vt teneantur legati se defendere aduersus omnes, contra quos ipsi egerint ita, quidem non tenebuntur omnibus respondere, sed his solùm aduersus quos ipsi egerint, quosque in iudicium vocauerint: quemadmodũ antiquiores quidã ab Accursio citati in d. §. sed si agant. responsum illud intellexère, & præter eos Iacob. de Rauenna. Butrigarius, & Nicolaus, quorũ meminit Alberic. Gulielmus item de Cuneo, & Din. quos Paulus Castren. retulit: quorum opinio planè probatur regia lege in dict. d. iiij. titul. iij. partic. iij. quæ erit apud nos omninò seruanda.

Ex capite sequenti.

1 *Miserabiles personæ possunt vocare quoslibet ad Curiã Regis in prima causæ instantia: & an possint apud iudicem ecclesiasticum eos conuenire?*

2 *Pupillus, & Orphanus hoc priuilegium habent vt possint reos ad curiam trahere quò ad primam cognitionem.*

3 *Pauperes idem ius habent quod orphani, ac pupilli.*

4 *Pauperibus litigantibus, an sint publico stipendio dandi aduocatis: & an teneatur quis gratis eis patrocinari?*

5 *Pauperi litiganti, an cogatur aduersarius diues litis expensas exhibere?*

6 *Intellectus l. si institut a. §. de inofficio. ff. de inoff. testa.*

7 *An sit cautio danda de restituendis alimentis, & expensis, quas reus diues coactus sit pauperi actori ministrare?*

8 *Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patre alimenta.*

De his qui pro iure exigendo possunt alios ad curiam regis vocare, quo ad primam causarum cognitionem.

CAP. VI.

IVRE quidē illud est constitutissimum, quod nemo potest, etiam ad curiā principis vocari pro lite examinanda in prima instantia: tametsi possit inuitus ad eam trahi per appellationē.l. nemo. C. de iurisd.om.iudic.auth. vt differentes iudices,§.j.regia l.14.titu.ij.lib.iij.ord. Sunt nihilominus quidam quibus licet in curiā principis trahere, & vocare illos, à quibus in iudicio aliquid exige revelint,& aduersus quos actiones habeāt. Hoc enim statutum & permissum est in multis casibus, quos vulgò dicimus (*casos de corte.*) Rei etenim extra proprium forum,& domicilium coguntur apud curiæ regiæ iudices actoribus respondere, vbi actor sit pupillus,vidua,pauper aut denique miserabilis persona. Hoc sanè in causis ciuilibus.
1 nam de criminalibus idem est, ac pluribus casibus permittitur. Probatur in l.v.tit.iij.part.iij.inquit enim lex.(*o por pleyto, que demandasse huerfano, o ome pobre, o muy cuytado contra algun poderoso, de que no pudiesse alcancar derecho, tambien por el fuero de la tierra.*) Apud Gallos idē seruari constat ex stilo Parlamenti titu.de minoribus.notant Guid.Papæ.q.466.& Rebuffus primo tomo in leges regias.tit. de senten.prouisionalibus.glos. vlt.col.iiij. Huic praxi & sententiæ adstipulatur Cæsarum constitutio in l.vni.C.quādo Imperator inter pupillū, & viduā ad se.Ita eīn inquit Cōstā.August. ad Andronicū. Quod si pupilli, vel viduę, aliiq́. fortunæ iniuria miserabiles iudiciū nostrę fere nitatis ornauerint, p̄sertim cùm alicuius potentiam perhorrescunt,cogantur eorum aduersarij examini nostro sui copiam facere. Hæc Imperator. Apud quem ipse adnotandam censeo dictionē,præsertim, ex qua deducitur intellectus ad legem regiā:ibi(*& contra algun poderoso.*) Nam praxis idem admisit ac recepit, vbi miserabilis persona agit contra eum,qui non est ex his, qui potiores in iure dicūtur. tametsi regia Neapolitana constitutio libr.j.titu.37. exigat in hoc casu ab his miseris actoribus iusiurandum,quo asseuerent se timere aduersarij potentiam. Scribit ad hæc diuus Hieronimus in commentarijs ad Hieremiam super capitu.22.regum officium proprium esse, facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos,& peregrinis, pupillisqu e

popillisque, & viduis, qui faciliùs opprimuntur à potestatibus, præbere auxilium. c. regum. ca. administratores. c. principes. 23. q. 5. His & illud conuenit, quod viduæ, & miserabiles personæ possunt reos laicos coram ecclesiastico iudice super rebus pro phanis conuenire, vbi iudex secularis neglexerit eis iustitiam ministrare. c. ex tenore. vbi omnes. de foro compe. c. significantibus. vbi glo. de offic. delegat. notat Ioann. Lup. in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxo. ij. notab. nu. v. cùm hæ personæ quò ad protectionem pertineãt etiam ad ecclesiasticum iudicē. c. j. & sequẽtibus. 87. distinctio.

¶ Imò & in hoc tractatu solet adnotari, quod vbi quis sit miserabilis, simul & oppressus, nempe per vim, vel alio modo re propria expoliatus, ita vt possit agere interdicto recuperandæ, poterit ad hoc coràm ecclesiastico iudice agere, etiam aduersus laicum, & de re temporali, cùm ipsemet actor laicus sit, etiam non data negligentia iudicis secularis. Ad huius conclusionis probationem adducitur tex. in c. ex parte B. de foro compe. quo in loco, sicuti cõstat ex Panor. & alijs, ita doctor. communi omnium consensu adnotarunt, & probare conati sunt. Idem Socinus in cap. licet ex suscepto. de foro competent. columna. iij. Et Ioann. Staphilæus. de literis grat. & iustitiæ. fol. 159. colum. ij. Ego verò hanc sententiam non esse admittendam, opinor ex ratione text. in capit. nouit. de iudic. nec enim Papa, nec iudex aliquis ecclesiasticus debet, nec potest cognoscere inter laicos: nec aduersus laicum reum super re temporali, etiam ad petitionem miseri alicuius oppressi, & expoliati, nisi iudex secularis negligens fuerit in administratione iustitiæ. Nam summus pontifex grauiter offenderet principes seculares, si minimè negligentibus ipsis eorum iurisdictionē occuparet. Nec quidquam vrget in contrarium tex. in dict. capitu. ex parte. Quia maxima inerat in eo casu suspicio negligentiæ in iudice seculari propter potentiam rei conuenti, qui actorem expoliauerat. Tandem, vt quid in hac quæstione sentio ingenuè profitear, hoc certò scio, hanc communem canonistarum opinionem apud regia Hispaniarum & Galliæ prætoria risui quidem foro, tantùm abest, vt ea in vsum & praxim recepta fuerit. Sed & legem ipsam regiam quò ad præsentē tractatū paulatim iuxta cõmunē vsum & iuris regulā interpretemur.

2 ¶ Primus igitur casus à lege regia cõstituitur in pupillo, quē orphanum appellat. Est enim Græca dictio ab Hispanis vsur-

pata & eum significat, qui caret patre. Vtitur hac dictione Imperator in l. priuilegia. C. de epi. sco. & cler. tradit hanc significationem. Laurentius Valla libr. iiij. elegāt. cap. xxxiij. distinguēs orphanum à pupillo: quòd pupillus sit qui caret patre, est tamen in ea ætate, cui tutor datur Apud Iurisconsultum in l. pupillus. ff. de verb. significa. accipitur pupillus pro eo, qui cū impubes est, desinit in potestate esse vel morte, vel emancipatione. Nos hac in parte pupillum intelligimus eum, qui simul sit patre orbatus, & minor, pupillaris quidem ætatis quod notant Cinus in l. orphanotrophos. ad finem, C. de episcop. & clericis. Alberi. in dict. l. vnica. colum. j. Praxis verò hoc priuilegium recepit etiam in minore viginti quinq; annis, qui patre sit orbatus. Nam & regia l. xiiij. titul. ij. libr. iij. l. j. tit. j. eod. lib. ordina. l. xx. tit. xxiij. l. xlj. titul. xvij. & d. l. v. parte iij. orphano simpliciter tribuit hoc priuilegium non distinguens eius ætatem, quæ tamen necessariò distinguēda est ad eos annos, in quibus alieno ductu, & consilio viuendum est. Obtinet tamē hoc priuilegium in orphanis, & viduis, etiam diuitibus: secundum Azonem in summa C. quando Imper. inter pup. ad finem. sensit Innocen. in dict. cap. ex parte B. de foro cō peten. numer. iiij. Alberi. in dict. l. vnic. numer. j. Ioan. Lupi in cap. per vestras. de donat. inter virū & vxor. ij. notab. numer. xij. de vidua in specie hoc notat Andr. Isernia in constitu. Neapolitan. titu. de offic. magistra. iustitiarij. constitu. statuimus. nume. vj. licet quidam contrarium notare, & asseuerare conentur tenentes, hoc priuilegium nō dari his qui diuites sint, ex Innoc. in cap. significantibus. de offic. delega. & alijs, quos ibi citat Feli. & Rebuffus in dict. titul. de sententijs prouisionalibus. glo. vltim. col. ij. Nam & horum opinio tunc obtinebit, cùm tractabitur, an his personis sit subueniendum expensis publicis ad litis prosequutionē: non enim his subuenitur, si diuites sint: vt explicat in specie ita hanc quæstionem intelligens Matthæ. Afflict. lib. j. constitu. Neapolita. titu. xxxiij. nu. iiij. post Iserniam ibi. Leges autem præcitate maximè conueniunt in priuilegijs his cōcedendis sacris eloquijs. Cùm scriptū sit Exodi xxij. Viduæ & pupillo non nocebitis. Esaiæ capi. j. Defendite viduam: iudicate pupillo. & Psal. 9. Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor & Psalm. 10. Oculi eius ad pauperem respiciunt. & Psalm. 40. Beatus est qui intelligit super egenum & pauperem.

x ¶ Secundus subsequitur casus in eadem lege Regia, *O ome pobre*. Quia pauperes habent hoc ius

hoc ius, vt posſint apud curiam reos quoſcunque appellare, & ad primam cauſarum cognitionem conuenire. Idem probatur in dict.l.vnic.C. quando Imperator.& deducitur ex ratione textus in dict. cap. ſignificantibus.expreſsimq; hoc ipſum conſtat ex legibus regijs pauló ante citatus.Ad húc verò effectum vt quis citetur ad curiam de iure pauperi reſponſurus apud iudices regios, ſufficit ſummaria quædam probatio paupertatis, ſicut minoris ætatis, & aliarum qualitatum,quarum ratione poteſt quis ad curiá vocari, etiam ſi ea probatio facta fuerit parte non citata,modo fiat ex mandato auditorum regię curiæ:idem erit, vbi qui citationis literas impetrare vult,affert è proprio municipio aliquam probationem ſummariam,factámque ex iudicis inferioris mandato, modò in curia ex mandato auditorum à tabellione cauſæ vnus teſtis præter alios fuerit ad hoc examinatus.Ita enim vſus obtinuit, & decretum eſt à Carolo Cæſare Hiſpaniarum Rege apud Monſiſonem Aragoniæ anno Domini M.D.xlij. Idq; decretum extat inter cancellariæ Granatenſis ordinationes fol.139. Quod ſi reus citatus negauerit hanc paupertatis qualitatem, ad probationem admittitur, vt cauſa quò ad primam cognitioné ad iudices inferiores remittatur, ſi probatum fuerit,actorem non eſſe pauperem, nec minorem, nec viduam,nec orphanum.Sed ſi quis in paupertatem, & miſerum ſtatum inciderit culpa ſua luxu nempè,gula,ludo, aut deni que ob crimen, ſcribit Andræ. Iſernia in dic.conſtitutione Neapolit.num. ix. hunc non eſſe ad hoc priuilegium admittendum. Quia dict.l.vnic.C. quando Imper.de his tractat miſeris,qui fortunę iniuria in eam inciderint miſeriam: quaſi non ſit idem in his,qui culpa propria in miſerum ſtatum peruenerint. Hanc opinionem Iserniæ ſequuntur Matthæ. Afflict.ibi nu.28.& Rebuffus in leges regias tomo primo. titu.de ſenten. prouiſional. gloſ. vlti. col. iiij. quibus multa aſtipulantur quæ glo. & alij tradiderunt in cap.quę in eccleſiarum. de conſtit. maximè Felin. num.67.& Dec.colum.pe.Ego verò contrariam ſententiam potiùs probauerim, quia priuilegium hoc alteri non infert graue præiudicium: cùm in curia non tantùm actori pauperi, ſed & reo diuiti iuſtitia miniſtranda ſit.Idcircò ex hoc priuilegio minimè aufertur alteri res propria, nec ius ſibi ad rem aliquá quęſitum:qua ratione ex multis,quę ipſe ſcripſi lib.ij. variarum reſolut.cap.xvj.num. ix.falſam eſſe cenſeo Iſerniæ opinionem, certò ſciens, eam nequaquàm admittendam fore. Et ideò pau-

per habebit hoc priuilegium, etiam si in paupertatem culpa propria inciderit. Quæ quidem opinio erit temperanda ex his, quæ in dict. cap. xvj. fuêre tradita. Quod si vidua maritum proprium occidisset: profectò non esset ad hoc priuilegium admittenda: cùm actus ille tendat directè in viduitatem. Pauper autem dicitur iuxta communem huius regni vsum quò ad hoc priuilegium, qui non habet in bonis tria millia quadrantum, seu marauedinorũ. Quod alibi oportuniùs tractabimus, dum huius temporis numismata veteribus conferemus. Relinquendum tamen est arbitrio iudicis, quæ dicantur miserabiles personæ preter expressim in iure nominatas secundum Cin. Alber. Bal. Bart. & Doct. in d. l. vni. C. quã. Imp. Ab. & Doct. in c. significãtibus. Alber. in j. parte statuto. q. 112. Rebuf. in d. gl. vlti. col. iiij. quorũ opinio communis est. Eadẽ cõmiserationis causa æquissimum est, & fieri debet, quod pauperibus litigantibus dentur aduocati publicis
4 expensis. Id enim congruit reipublicæ benè institutæ. gloss. in l. j. §. ait prætor. in princip. ff. de postuland. cuius meminit scribens, ita apud Gallos fieri Nicol. Boer. in decis. 325. hoc ipsum apud nos etiam seruatur in cancellarijs, & prætorijs regijs, in quibus constituti sunt aduocati, & procuratores, qui publico stipendio accepto gratis ipsis pauperibus patrocinentur: quemadmodum cautum est in pragmaticis Regum Catholicorum Fernandi, & Elysabeth. l. 40. & 41. imò apud Gallos vbi non fuerit aduocatus pro pauperum patrocinio publicis expensis constitutus, si Rex cum paupere litigat, tenetur ei expensas litis soluere, secundum Boerium decisio. 303. col. 2. & decis. 324. Sed & generaliter quoties deficit aduocatus publico stipendio pauperi suffragaturus, cogendus à iudice erit aliquis aduocatus gratis pauperi patrocinari. gloss. Hostien. Abb. Feli. & omnes in capit. j. de offic. iudic. Bald. in l. si furiosi. C. de nupt. Iason in. §. omnes. versicul. Tripli. col. pen. de actioni. Deci. in capi. j. de probatio. numer. 46. glo. quę in notario, ac tabellione loquitur in l. tam dementis. C. de epis. aud. Regia in aduocato lex 6. tit. 6. part. 3. & de tabellionibus pragmatica constitutio. fl. 56. notat Guido Papæ. q. 561. text. optimus in. l. nulli. §. post vnius verò. C. de epis. aud. Rebuf. Tomo primo in leges regias. titul. de senten. prouisio. gloss. vlti. colum. v. quod si nolet aduocatus mandato iudicis pauperi gratis patrocinari, poterit iudex ad tempus arbitrarium ei interdicere officium aduocationis. l. prouidendum. C. de postul. vbi Bald. Roma. in singula. 263. Abb. in dicto

cap.primo.text.optimus in l.j.§. cura carnis.ff.de officio præfect. vrb.l.moris.§.sunt autem.ff.de pœnis.Regia l.v.titul.19.libr.ij. ordi.quæ statuit, hunc aduocatum interdicẽdum esse propter hanc culpam officio aduocationis per annum.Et hęc sanè rectè instituta sunt. Nam & in conscientiæ iudicio aduocatus reus est mortalis peccati, si nolit pauperi patrocinari, vbi propter extremam necessitatem litis æstimatio, & ea quæ pauper exigit in iudicio necessaria ei sunt ad se ipsum alendum, ne fame pereat, nec possit aliundè patrocinium ministrari: si verò hæc necessitas extrema nõn sit, iuxta huius necessitatis qualitatem erit culpa venialis: sicuti resoluit Thomas sic à Caietano intellectus in ij. ij. quæstio. 71.articulo j. imò & grauis necessitas, litigantis, ipsiúsque aduocati possibilitas ad hoc obligant eundem sub reatu mortalis culpæ: quòd Syluester sentit verbo,aduocatus.quæsti.28. & explicat optimè Domi. Soto lib.v.de iustitia.q.viij. arti. j.

¶ Est tamen in hac quæstione dubium, vtrum actori pauperi cogatur reus diues expensas litis suppeditare? Etenim Guido Papæ quæstio.461. cu-
5 ius modò meminimus tenet cogendum esse reum diuitẽ actori pauperi litis expensas ministrare. ex l.vltim.§. quod si ei. C. de ordin. cognitionum. sequitur Guidonem Aymon Sauillia.consil.164. In contrarium vrget textus in l. Imperatores. ff.de tute.& rationib.distrahen. Imperatores, inquit Vlpianus, Seuerus,& Antoninus rescripserunt in hæc verba:cùm hoc ipsum quæratur, an aliquid tibi à tutoribus,vel curatoribus debeatur,non habet rationem postulatio tua, volentis in sumptum litis ab his tibi pecuniam subministrari. Nec oberit textus in dicta l.vltim.§.quod si ei. ibi, siquidem traditur casus specialis, quoties per dominum agentem in causa seruitutis ablata fuère bona ab eo, qui erat in quasi possessione libertatis, & sancitum est, quod si dominus illum in seruitutem vindicauerit,bona illa sunt pendente lite seruo restituẽda:ita demùm si præstiterit idoneos fideiussores de his bonis domino restituendis eo casu, quo à iudice seruus pronuntietur: quod si non potuerit dare hos fideiussores, bona sequestro tradantur: ex eis tamen litis sumptus, & alimenta litiganti pro libertate dentur.Vnde apparet in hoc casu dari expensas, & alimenta litiganti pauperi ex bonis, quæ ei ablata fuerunt, & quæ præsumebantur ipsius esse propria, quæ ipse item possidebat, quibúsque priuata authoritate fuerat expoliatus, & denique

ipsi restituerentur, si fideiussores dedisset: & tamen non datis fideiussoribus non restituuntur propter status controuersiam. Ex hac verò decisione absurdum (ni fallor) est idem deducere ad bona, quæ pauper actor nec possedit, nec eius esse præsumuntur, nec restituenda ei forent pendente lite, etiam idoneis datis fideiussoribus, & quibus ab ipso reo non fuit expoliatus. Hanc responsionem, & intellectum istum ad dictum §. quod si ei. colligo ex Baldo ibidem, & Ioanne Lupi. in cap. per vestras. de donatio. inter vir. & vxor. §. 39. Quamobrem Boerius decision. 303. column. ij. asseuerat, se nusquàm vidisse in praxi receptam fuisse prædictam Guidonis opinionem: idem ipse profitetur existimans nihilominùs, eam seruandam fore, vbi perpenso statu litis, & causæ, constaret aliqua non leuis præsumptio pro iure actoris pauperis. Nec id temerè opinor, imò iure id verū esse ostendā ex his quę statim examinare constitui. Constat sanè iure ciuili, quòd si quis petat bona paterna sibi restitui, & agat quærela testamenti inofficiosi, cogitur reus dare huic actori pendente lite expensas litis, & alimenta tribus concurrentibus: quorum primū exigit, actorem hunc esse filium, vel nepotem testatoris: Secundum quod sit actor pauper. Tertium, quòd habeat primam sententiam pro se iam aduersus reum latam. textus celebris in l. si instituta. §. de inofficioso. ff. de inoffic. testam. quem ita intellexēre glo. Barto, Albert. Angel. Paul. de Castr. & Fulg. ibi. atq; ideò hæc est communis opinio. Idem notat Alci, de presum. reg. iij. presum. ix. nu. ix. Quantum ad primū idem est dicendum in pronepote, & alio quouis descendente à testatore, cùm eadem sit vtrobique ratio secundum Rebuffum primo tomo in leges regias titulo de sen tent. prouisio. artic. j. glos. ij. column. ij. qui idem probat in patre, & ascendentibus. Nam & his non minori iure legitima debetur, quàm filijs. l. nam etsi parentibus. ff. de inoff. testamen. Idem erit in vxore non tantùm agente contra maritum, quod Ioan. Lupi. tradit in dict. cap. per vestras. §. 39. ampliatione viij. ex his, quæ Innocen. & alij notant in capit. ex parte. de accusation. Matth. Afflict. decisio. 10. Soci, consi. 286. lib. ij. Hostien. in sum ma. tit. de accusat. §. quis posit. versi. quis contingit. Apud quos in specie hoc ipsum explicatur, sed & idem erit in agente vxore mortuo marito ad petitionem dotis, & donationis propter nuptias: quemadmodum colligitur ex traditis in l. pen. ff. vt in possession. legator. per Bartol. in l. si neget. ff. de liberis agnosc. notat in specie ista Rebuffus j. tomo su-

tomo super leges regias titulo de senten.prouision.arti.iij. glo. j.ac traditur in stilo parlamenti Parisiensis titul. de minorib. column.v.siue in titul. de prouisione,ad finem. quo in loco est adnotatum: secus esse in extraneis,&in his, qui agunt ad bona hæreditaria fratris, sororis, alteriusue consanguinei ex transuersa linea:quasi in his locus non sit decisioni Iurisconsulti in dicto §.de inofficioso. quod tunc obtinet,cùm agitur ad hæreditatem ex causa intestati: nam si ex testamento non raso, nec cancellato ageretur, posset fortassis admitti Iurisconsulti responsum ex ratione l. vltim. C. de edict. diui Adrian.tollend. sicuti Rebuffus censet in commentarijs ad leges regias titul. de sentent. prouisional. articul. j: gloss. ij. Ego verò quò ad litis expensas generaliter video à quibusdam probari, quòd vbi actor pauper est,& litigat super bonis,quæ prætendit esse communia,vel ad se pertinere,& habet aliquam pro suo iure præsumptionem, illæ sint ei ab aduersario ministrandæ: vt explicant Specula. titu. de inquisitione.§.vlti.versic.Porrò.Aretin.in cap.si qui testium.de testib. nume.14.& Alciat.de præsumptio. regul.iij.præsumptio.ix.num.ix. atque iuxta hunc sensum posset obtinere quod paulò ante ex Guidone adnotauimus. Tametsi extra casum Iurisconsulti in dict. §.de inofficioso. nusquàm ipse viderim hoc receptum fuisse, nec audiuerim apud Hispaniarum regia prætoria. Nec tamen negauerim, etiam quò ad alimenta maximam habere æquitatem quod Iurisconsultus tradidit,non tantū in filijs, & nepotibus,sed in fratribus, alijsque successoribus ex testamento non raso, nec cancellato, vel ab intestato, quoties ex aduerso non negatur, bona illa, quæ petuntur, ad mortem vsque fuisse à defuncto possessa: vel eorum dominium habuisse illum, donec mortem obierit: & præter hæc subest non leuis præsumptio pro iure agentis. Ipse memoria teneo,semel in hoc Granatensi prætorio,iudicum interloquutione coactum reum alimenta dare ad certam vsque quantitatem actori, qui fratris intestati hæreditatem petebat, quique nondum aliquam sententiam in eius fauorem obtinuerat.Secundum, quod Doctores exigere videntur in d.§. de inofficioso.ad hæc alimēta præstanda,vim habet à sententia prima, quam actor obtinuit. Nam licet ab ea fuerit prouocatum,& ex ea causa suspēsus sit effectus sententiæ ita,vt pro ea non præsumatur vrgenti præsumptione. l. j.ff.ad Turpilianum. cap.venientes. de iureiuran.authen. de his, qui ingrediuntur ad appellatio.

§.illud.cap.cùm inter. de re iudicat.glo.in l.Herennius. §. Caia. ff.de euictioni. tradunt Hostien. Antoni. Ancha. Cardin.& Docto.in cap. in præsentia. de renuntia. Abb.Felin.latè nume. 31.& Dec.num. 32.in cap. quoniam contra.de probatio. Abb. in cap.tenor.nume. vj.de re iudica.Albert.Brunus in tract. de forma.folio 83.column.ij. Curt. consi. 65.colum.xvj. Alexan.in consi. 164.libro ij. Guliel. Cassado. decisio. vnic. de præsum. Alciat.regu.iij.præsumptio. ix. & præsumptione 22. Rursus Decius in rubri.de appella. colum. iiij.& Augusti.Beroius in dict. cap.quoniam contra.num. 228. penès quos lata est examinatio, an pro sententia pendente appellatione præsumatur: item quæ sit præsumptio pro illa,quę iam transierit in rem iudicatam, quò ad ordinem processus, & quò ad eius iustitiam: nihilominùs sententia adhuc appellatione pendente quandam habet præsumptionem iustitiæ, & rectitudinis. Quæ quidem præsumptio aliquot operatur effectus,quorum mentio fit in clementi.vnic.de sequestrat. poss. & fruct. & in dict. §. de inofficioso. cuius ratione controuertitur,an sit locus eidem responso ante primam sententiam, in primáque instantia. Et sanè qui dam opinantur idem seruandum fore, vt denique alimenta illa sint actori pauperi subministranda,etiam si is nullam obtinuerit in causa sententiam: cùm & tūc subsit eadē æquitas, idem que ius modò aliqua non leuis pro iure agentis adsit præsumptio. Hęc enim est sententia Rotæ decis.ij.titu.de iudicijs in antiquioribus,& Matthæi Afflict. decisio.rr.qui testatur,ita bis diffinitum fuisse in magno regni Neapolitani prætorio. Idē probat asseuerans,hoc ipsum in regno Franciæ seruari, Rebuffus. in leges regias in dict.rubri. de sentent.prouision.articu.j. glos. ij.idē quò ad expensas litis probare conantur Aretin.& Alciat. post Speculatorē,quorum paulò ante mētionem fecimus.Non oberit huic opinioni,quam ipse quandoque vidi receptum fuisse in hoc regio prætorio, tex. in dict.§.de inofficioso. Ideò etenim exigitur ibi sententia, quia filius fuerat testamento patris exhæredatus,cui sicut non competit Carboniana bonorum possessio,nec ex ea ius percipiendi alimenta.l.qui de inofficioso.ff. de inoffi. testam.ita nec competit ius petendi ab aduersario alimenta, nec sumptus litis, donec habeat sententiam, ex qua etiam pendente lite deducatur,& oriatur præsumptio contra testamentū patris quę aliqua ex parte elidat præsumptionem illam iure veteri cōstantem pro patris testamento: siquidē olim filio à

filio à patre exhæredato, præ-
sumptio quædam aderat pro iu
sta exhæredationis causa. Et
ideò exhæredatus filius agens
de inofficioso tenebatur proba
re testamentum inofficiosum,
& sine causa fuisse exhęredatū.
l.nam & is.§.j.vbi glo.cōmuni-
ter recepta.ff.de inoffi.testa.ho
die verò diuersa est huius rei
causa:cùm pręsumptio maxima
sit pro iure filij exhæredati ad-
uersus patris exhæredātis testa
mentum:qua ratione,nisi hæres
probauerit causam iustā exhæ
redationis,planè filius obtinebit
sicuti constat ex glo.in l.vlti. in
princ.ff.quod met.cau. & Alci.
regu.j.præsumpt.16. text. opti-
mus in l.omni modo.C.de inof.
testa. & in auth. vt cùm de ap-
pel.cogno.§.aliud quoque ca-
pitulum.Igitur his omnibus ad
amussim perpensis,minimè du-
bitare quisquā poterit, parùm,
aut profectò nihil vrgere au-
thoritatem Iurisconsulti in d.§.
de inofficioso. ad cōmunis sen-
tentiæ probationem. imò dici
non temerè potest, etiam ante
vllam sententiam esse adnutten
dum Iurisconsulti responsum.
Qua in re oportet exactissimè
obseruare vtriusque litigatoris
iura,& presumptiones, vt tandē
alimenta dētur à reo actori quo
ties vrgentior est pro ipso acto-
re pręsumptio, quàm pro ipso
reo:quod si reo potiùs,quā acto
ri patrocinetur vt acta causæ,&
præsumptiones, tunc planè non
est reus cogendus alimenta,nec
litis expensas actori exhibere.

¶ Tertiò requiritur ad intelle
ctum,& praxim huius conclu-
sionis,quòd actor sit pauper ex
his,quæ notantur in l.extraneo.
ff.de ven.in posse.mit per Bar-
to. Alex.in cons.48.in iij.lib. Ab
bas & alios in c. cū haberet. de
eo qui duxit in mat.quā polluit
per adul. atq; ita hæc est cōmu
nis conclusio:tametsi Rebuf. in
d.rub.de sent.prouis.art.j.gl.ij.
scripserit, in senatu Parisiensi
quādoq; seruatū fuisse, vt in ca
su d §.de inofficioso. etiam di-
uiti actori cogatur reus expen
sas litis,& alimenta exhibere.

¶ Quartū his ipse addere mi-
nimè dubitabo: id etenim rece-
ptissimū est, nempè dandā esse
cautionē idoneā de restituendis
his alimentis,& expēsis si actor
ipse in causa succubuerit,aut ac
cepto ferūdis,vbi is victoriā ob
tinuerit. Quod poterit deduci
ex l.cū autem. §.cū redhibetur
mancipiū.ibi,quod tardiùs ho-
minē ei restituit.ff.de ædili.edi.
vbi probatur emptorē debere
omninò vēditori restituere si re
dhibitoria egerit,nō tantū fru-
ctus,sed & si quid à vēditore cō
sequutus est ex eo, ꝙ ei hoīem
venditū tardiùs tradiderit. De-
inde ratio dictat, hoc ipsū agen
dū esse,vel ex eo,ꝙ pauperes nō
inuitentur ad temerè & incautè
agēdū in iudicio,vt interim dū

lis finitur obtineant expensas, & alimenta, quæ posteà minimè sunt præ inopia redditum, si contigerit, eos calumnia litigasse, & ideò vinci: quia ius eis defecerit. Ex contrariò Massuerus in practica ti. de possessorio. nu. 27. assent, nec dandam esse hanc cautionem, nec actorem hunc etiam si victus fuerit, teneri ad restitutionem eius quantitatis, quàm ex hac causa à reo habuerit, vel acceperit. Eandem opinionem probare conatur Boerius decisione 324. col. ij. ex tex. in l. j. §. interesse. ff. si mulier ventris nomin. in poss. missa calumniæ causa esse dicatur. quo in loco apparet mulierem ventris nomine missam in possessionem & demùm victam, non teneri ad restitutionem alimentorum, quę ventris nomine perceperit, nisi per calumniam in possessionem venerit. Alij verò loci, qui ad hoc adducuntur, mihi admodum abesse videntur ab huius opinionis probatione, quinimò & text. in d. §. interesse. speciale quod statuit in fauorem ventris cùm satiùs sit ali non alendum quàm fame necare alendum: eum quidem, qui omninò bona & alimenta habiturus foret, si verè in ventre conceptus esset, & nasceretur: vt inquit Accur. ibi authoritate text. in l. j. §. sed si certam. ff. de ventre in possess. mit. l. vlt. C. de Carbo. edict. vbi glo. adducit, & notat tex. in d. §. interesse. Idcircò priorem opinionē censeo iure veriorē esse, nec vsquàm vidi cōtrariā admitti. Nā quoties hæc alimēta, aut litis sumptus iubetur reus actori exhibere, nō aliter id decernitur quàm data idonea cautione de eis restituendis, si fortè actor succubuerit in causa. Solet tamen dubitari, quænam quantitas sit diffinienda ad hæc alimenta, & litis sumptus? & dubio procul hoc est arbitrio iudicis relinquendum. Nec enim certum quid constitui potest pro omnibus negotijs. arg. l. j. ad finem. ff. de iure delib. & eorum quæ notantur in cap. de causis. de offi. dele. atq; ita receptū esse passim constat: & testatur Rebuffus in dict. titu. de sent. prouis. num. 29. & 30. licet Massuerus in practica tit. de possessorio. nu. 27. Boerius in dict. decis. 324. col. ij. & stilus Parlamenti tit. de prouisionibus ad finem, eiúsque author scripserint quartam partem rei vel fructuum, & redituum eiusdem, super qua litigatur, dandam esse ad hæc alimenta, & litis expensas. l. antiqui. ff. si pars hæred. peta.

¶ Postremò in hac quæstione est omninò considerandum, quod vbi quis asseuerat se esse
8 alicuius filiū, & ea ex causa petat alimēta, vel se illius filiū pronūtiari, iudex interim pēdente lite, præmissa quadā summaria cognitione, an actor sit rei cōuenti filius, com

filius, compellet reum alimenta exhibere actori, donec constet non esse illius filium per diffinitiuam iudicis pronunciationem.glo.quæ hunc sensum commode patitur in cap.ij. qui filij sint legitim.Bal. in l.si neget. ff. de alend. liber.idem sensit glo. in l vlti. C.de alend.liberis & in l. si quis à liberis.§.si vel parens.ff. de liber.agnoscend.Sufficiet autem vnus testis ad huius rei cognitionem summariam. Bartol. in extrauaganti. Ad reprimendum. verb. summariè. Vel ipsius petentis iuramentum,aut fama filiationis regia l.vitim.titu. xix.part.iiij Nam & alimentorum causa pia est:quemadmodum præter alios tradũt Alex. in l.j.nu.vj.ff.solu.matr. & Castelli. Cotta in memorabilibus, dictione Alimentorum. & sanè vbi hoc modo ex præsumpta, vel probata summariè filiatione alimenta pendente lite à parentibus filijs exhibentur mandato iudicis,non repetuntur posteà, etiam si constiterit in plenaria cognitione,actorem filium non esse illius, quem vt verum parentem in iudiciũ vocauit:sicuti glo.censet in l.vlti. C.de Carbon.edicto authoritate text. in dict. §.interesse. sequunturque glos.istam frequentiùs iuris ciuilis interpretes.

Ex capite sequenti.

1 *Vidua habet priuilegium vocandi ad curiam Regis eius aduersarios,modo honesta sit.*

2 *Fœmina virgo,quæ cælibem vitam egit,an habeat priuilegiũ viduæ.*

3 *Ecclesia an habet priuilegium vocandi quemcunque ad curiam Regis, quò ad primam causarum cognitionem?*

4 *Vidua, pupillus, & alij habentes fori priuilegium vtrum possunt eo vti aduersus simile, & partius habentes?*

5 *Vidua habet priuilegium declinandi forum proprij domicilij, & petendi,quod causa tractetur in curia Regis.*

De vidua priuilegium habente trahendi,& vocandi reum ad curiam principis, quando eo vti possit?

CAP. VII.

IDVA, quod paulò antè obiter explicuimus, ius hoc & priuilegiũ habet,vt possit ad curiã Regis quos libuerit vocare quò ad primã causarũ cognitionẽ,& in prima instantia: quẽadmodum probatur in l. vnica C. quando Imperator. inter pup. & vidu.l.xiiij.titul. xviij part. tert.l. xxj. titul. xxiij. eadem parte l.prima titul. primo l.xiiij.titul.secund. lib.tertio ordinat. idem constat ex his au-

thoritatibus, quas in ꝓximo capitul. adduximus. Et verè tunc obtinet, cũ vidua honestã agit vitam. Semper etenim dum res ista discutitur, statim tractatur, an vidua honesta sit, honestáq; vitam agat. si quidem vidua priuilegia iure viduitatis concessa statim amittit, si luxuriosè, aut inhonestè viuat: sicuti passim traditur: & in hac specie huius priuilegij expressim hoc notant Andræ. Isernia in constitutioni. Neapolit. titul. de officio magistrorum. nume. 6. Afflictus lib. j. constitutionum earundem titu. 33. nume. iiij. & v. Lucas de Penna in l. ij. col. ij. C. de priuileg. scholar. libr. 12. Pelin. in capitul. significantibus. col. penul. de officio delegat. text. optimus in l. his solis. vbi Bald. & Salicet. C. de reuo. donationi. authen. eisdem pœnis. C. de secund. nupt. quo in loco Ioannes à Garronibus num. 20. multa hac in re tradit. Quibus & illa ferè similis est quæstio, an vidua ꝓpter stuprum, dotem & alia perdat, quę iure, ac titulo matrimonij pristini obtinuit, & obtinuisset si castam egisset vitam: quam quidem quæstionem ipse olim examinaui in epitome ad quartum Decretalium. ij parte. c. vij. §. vj. nu. x. ¶Sæpè tamen contingit dubium illud quo quæritur, an ea fœmina, quæ cœlibem vitam agit, nec vnquam virum habuit, nec de nuptijs tractat, etsi maior sit, habeat hoc ipsum priuilegium. Accursius etenim in d. l. malum. verb. viduam. ff. de verb. signific. adeo dubius est, vt nec certam sententiam elegerit: scribit tamẽ Iurisconsultus in dict. l. malum. viduam etiam dici eam, quæ cœlibem vitam egit, nec vsquã virũ habuit: ex eo dicta quòd sit sine duitate: vt væcors: væsanus. Quamobrem quidã existimãt, idem in hac, quod in vera vidua dicendum esse: huiúsq; opinionis sunt Azo in summa C. quando Imperator inter pup. & vidu. vbi eandem opinionem probãt Cinus, Oldr. Alberi. Bar. & Ful. gos. Ioan. Lupi. in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxo. ij. notab. nume. 12. Guido Papæ decisione. 566. Andræ. Iser. in consti. Neapolit. tit. de officio magistri iustitiarij in constitutione Statuimus. nu. x. & Matth. Afflict. ibi lib. j. tit. 37. nu. 29. Rebuf. in leges regias primo Tomo. tract. de senten. prouisio. art. iij. gl. vl. col. ij. est & hæc opinio communis vt testatur Fulgosius in dicta l. vnica. Contrariam tamen sententiam mihi videtur eligere glossa in dicta l. vnica. dum hanc vltimo loco ponit: quam sequitur ibi Franciscus Accursius. Quibus suffragatur textus ex diuo Hieronymo in epistola ad Fabiolam de veste sacerdotali in capitul. vidua. 34. distinct. Vidua enim, inquit, est, cuius maritus mortuus est. Hũc etiã pertinet

tinet. ꝙ ex propria significatione, & stricta, vidua dicitur ea, cuius maritus mortuus est: non ea, quæ nunquàm virũ habuit, siquidém Iurisconsulti responsum in dicta l. malum. ex lata significatione procedit, vt placet Socino in capitul. ex tenore. de foro competen. numer. vj. Felino in dicto capitul. significantibus. de officio delegat. nu. viij. & Alciato in dicta l. malum. Hæc verò lata significatio non est admittẽda in hac quidẽ specie, & in hoc casu, vbi agimus de priuilegio aduersus iuris cõmunis regulas exorbitanti. Deindè communis vsus loquendi, qui maximam in his rebus authoritatem habet, l. librorum. §. quod tamen Cassius. ff. de legati. iij. viduam illam appellat, quæ maritum habuit, & amisit, non autem eam, quæ cœlibem vitam egit. glos. in d. l. malum. Abb. in d. capi. ex tenore. ad fin. Quibus sanè rationibus ipse adducor, vt existimem, hoc priuilegium, cuius mentio fit in d. l. vnica. his tantùm viduis concessum esse, quæ maritum habuẽre, non his, quæ cælibem egère vitam. Huic sententiæ non oberit tex. in d. l. malum. Nam præter aliam responsionem, quam ex Soc. item & eam, quã ex Panormit. adduximus, apparet, Iurisconsulti responsum potiùs pertinere ad quandam vocis similitudinem, & analogiam, quàm ad veram dictionis etymologiam. Quod Alciatus arguté ostendit ea ratione, quia vidua habet illud, vi, breue. Ouid. j. Fastorum.

Sustinet in vidua tristia signa domo.

Sed si vidua dicta cõposita fuisset à væ, & diuitate: deberet longo accentu produci prima sylla ba, cũ ea longa sit in væcorde: & væsano. Obstat etiam Iurisconsulto, vt illa non sit vera etymologia, quòd vidua dicitur ab iduo, iduas, verbo antiquo, quod diuidere, separare, & priuare significat: inde Idus appellãt diem diuidentem mensem. Hinc Horatius lib. iiij. carminum. Ode xj. ad Phyllidem, inquit.

Idus tibi sunt agendæ
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem.

Vidua igitur dicitur quasi à viro separata, eo priuata, seu orbata, marito: authore Macrobio libro j. Saturnalium. c. 15. Hoc ipsum notant Huguitio Ioan. Fantucijs. & Archidia. in d. c. vidua. atque hinc deducitur viduare verbum pro priuare, & orbare. Virgilius viij. Æneidos.

Tot ferro sæua dedisset
Funera, tam multis viduasset ciuibus vrbem.

Quo in loco, inquit Seruius, Propriè viduasset dixit, qa vrbs est gñis fœminini: tametsi & verbum idẽ masculis aptari soleat.

¶ Cæterùm. Quia Cinus, Alber. & Bartol. in dict. l. vnica. existimarunt, arbitrio iudicis relinqui, quæ personæ miseræ, aut miserabiles dicantur, vt his hoc priuilegium conueniat fortasis communis sententia, tunc obtinebit, vbi aliqua fœmina iàm grauis ætate, honesta quidem, & quæ vitam cœlibem à iuuentute castißimè duxerit, præsertim vbi ex hoc non numineret grauißimum præiudicium illi, qui ad iudices curiæ vocatur actioni propositæ responsurus, atque ita iuxtà hanc opinionem semel vidi hoc in Granatensi prætorio pronunciatum fuisse, cùm quædam honesta fœmina, maior quinquagenaria, quæ nusquā maritum habuit, huius ciuitatis incola peijsset apud curiæ iudices regios quò ad primam causæ cognitionem quendam vocari, vt actioni ab ea deductæ in iudicium responderet.

¶ Est & in hoc eodem tractatu obseruandum, hoc priuilegium concedi, etiam fœminis, quę maritum habent, si is sit eis inutilis: nempe quia esset captus ab hostibus, exul, vel dannatus ad triremes regias: quod in specie tenent Felin. in d. capt. significantibus. de offi. delegat. nu. viij. & Rebuf in d. gl. vit. ij. col. Nam & Accu. in l. vlt. C. ad le. Fauí. de Plagiar. asseuerat, viduā dici eam, quę maritū habet inutilē: cuius glo. magnæ cū laude meminère Iasin l. vlt. ff. de off. eius, cui mandat. est iurisd. Barb. in d. c. significantibus, col. j. Alci. in c. j. de prescription. iiij. nota. vbi est tex. ad hoc, & in c. inter corporalia. de transl. epis. iuncta glos. verb. inutilem, latè Catellia. Cotta in memorabilibus: dictione, vidua.

¶ Habent prætereà viduæ aliud priuilegium, quo pupilli & similes personæ etiam vtūtur, vt non teneantur extra proprij domicilij forum apud curiæ iudices regios cuiquā agenti respondere, cuiuscunque priuilegij ratione, quod traditur in d. l. vnica. C. quando Imperat. inter pupil. & vid. & est hoc priuilegium distinctum ab altero: cuius hactenus mentionem fecimus: quemadmodum eleganter distinguit regia l. 41. ti. 18. par. 3. & Docto. in dict. l. vnica. Matth. Afflict. in dictis constitutionibus rub. 37. lib. j. nume. 14. ¶ Verùm de ecclesia dubitatur, an habeat hoc priuilegium, quo possit reum laicum apud curiæ iudices regios conuenire extra proprium domicilium? quam quæstionem tradidêre Andr. Iser. in dict. constitutione Neapolit. Statuimus. num. iij. & ibi Matthæ. Afflict. nu. xvj. dicentes in regno Neapolitano decisum hoc olim fuisse, & decretū à Rege Roberto filio Caroli. ij. cùm esset is sui patris vicarius. Qua

ratione in ea republica ecclesia habebit priuilegiū istud, quod vidua,& pupillus habent,tamet si iure communi non posit hoc probari: quia dicta l.vnica.C. quando Imperat.non loquitur nec tractat de ecclesia:nec cen setur ecclesia miserabilis persona:licet vbi ecclesia fuerit propria re priuata authoritate expoliata,posit expoliatorem,etiā laicum coram quo maluerit iudice ecclesiastico, vel seculari cōuenire.Ioan.And & Doct.in cap.cū sit generale. de foro cōpet.Alex.in consi.103.ad finem. lib.5.qui fatetur,hanc opinionē esse cōmunem.Idem asserit Io. Imol.in cap. si clericus. de foro cōpet.vbi hoc ipsū omnes canonistæ frequētissimo suffragio admiserunt. Idcircò ecclesia poterit eligere iudicem ecclesiasticum,vel secularem,cū age re velit contra laicū pro re,quæ per dolum,aut violentiā ei fuerit ablata.Et tamē hi Doct. nec tractant,nec asseuerant, in hac specie laicum posse ab ecclesia conueniri apud curiæ regiæ iudices extra proprij domicilij forum. At in hoc Castellæ regno receptum est,posse quò ad primā causarum cognitionē laicū vocari ad curiæ regiæ tribunal ab ecclesia:si ea sit monasteriū ex quatuor ordinibus mendicātibus:scilicet, Sancti Franc. diui Augu. S.Domin. & Carmelitarum:vel sit monasteriū monialium cuiuscunque ordinis,& institutū,aut pauperum hospitale: etiam si ecclesię istę diuites sint, & pingue,ac opulentum patrimonium habeant. Hoc etenim vsus iam diu ita obtinuit ex pragmatica constitutione regum catholicorum Ferdināndi,& Elysabeth.l.56.quę prohibet,tabelliones,notarios,& alios fori offi ciales ab his exigere laboris salarium,aut stipendium. Quamobrem videntur ecclesiæ istæ similes censeri pauperibus,& his quibus priuilegium d. l. vnicæ: competit.Idem erit in ecclesia, quæ vniuersitatem,& collegiū constituit: tandem quæcunque ecclesia hoc ius habere videtur iuxta praxim iam diu probatā: tametsi præter monachium qua runcunque & monachorū mendicantium monasteria, cæteræ ecclesię pauperes minimè censeantur quò ad immunitatem soluendi laboris stipendia publicis curiæ officialibus. Habuit verò quælibet ecclesia ex vsu forensi hoc priuilegium dict.l. vnicæ.quia minoribus,& pupillis,quorum res sub tutorū arbitrio sint,similis censeatur à iure. c.j.de in int.rest.quo in loco latiùs hęc similitudo disputatur:& rursus in cap. Auditis. eod.tit.

¶ His accedit,quòd licèt iure regio sit à iudicibus ad diffinitiuam,causarum examinatio expedienda ordine quodā in albo iudiciario descripto: quod qui

dem rabulam vulgò dicimus: ſi cuti pragmatica Regum catho licorum 40. ſtatutũ eſt: & deinde edicto, ac decreto Auguſtę Elyſabeth Carolo Cæſare abſente anno M.D.xxxvj. ex viſitatione Petrus. Pachieci nunc Cardinalis Seguntini, quod & Philip. Hiſpaniarum princeps Caroli primus vicaria vſus poteſtate iterum ſanxit: quemadmodum inter Granatenſis Curiæ ordinationes extat typis excuſſum. fol. 117. & folio. 164. tamen cauſæ pauperum, eccleſiarum his ſimilium, & miſerabilium perſonarum prius ſunt diffiniendæ, ac examinandæ, non habita ratione tabulę, nec huius albi, in quod referendæ nõ ſunt, ex ratione glo. in c. in primis. ij. q. j. notat elegãter Rebuf. in cõmentarijs ad leges regias titul. de ſent. prouiſional. arti. iij. glo. vlt. col. iiij. Deducitur etiam ex notatis per Roma. in l. ſi verò, §. de viro. ff. ſolu. matr. Fallen. 25. Quibus ſuffragatur & aliud Caroli Cæſaris edictum anno. M.D. xxvj. Quo decreuit, cauſas pauperum, & miſerabilium perſonarum breuiter, ac ſemota dilatione diffiniendas eſſe. Extat verò hoc decretum Granatæ typis excuſſum inter eius Prætorij ordinationes. Tandem vſu obtentum eſt, vt die Sabbati cuiuſlibet ebdomadæ cauſæ pauperum, & monaſteriorum, quæ pauperibus æquiparantur, omninò examinentur ad earum expeditam diffinitionem.

¶ Hoc tamẽ priuilegiũ, quod pauperes, & his ſimiles obtinent, nunimè admittendũ erit in cauſis, quarum æſtimatio minor ſit ſex mille quadrantibus, quos ipſe marauedinos æreos huius tẽporis interpretor. Nam pauperes non poterunt ad curiã trahere, nec vocare pro his cauſis aliquem inuitum. Sic etenim Carolus Rex, & Cęſar inuictiſsimus ſtatuit in Madricio totius regni conuentu, anno M.D. xxxiiij. l. 120.

¶ Eſt & in hoc tractatu elegans quæſtio, an vidua, pauper, pupillus, & his ſimiles perſonæ poſsint ad curiam regiam quò ad primam cauſarum audiantiam, & cognitionem vocare aliquem ex his, qui ſimile priuilegium habent, & ſanè videbitur quibuſdam, hoc nõ eſſe permittendum ex eo, quod pariter priuilegiatus non poteſt vti priuilegio ſuo contra habentem par priuilegium. l. ſed & milites. ff. de excuſat. tutor. l. verum. §. itẽ quæritur. ff. de minorib. text. in aut. de ſanctiſsimis epiſcopis. §. ſed & hæc præſenti. collatio. 9. tradidère latè Bar. in auth. quas actiones. numer. iij. C. de ſacro ſanct. eccleſ. & ibi Iaſo. Idem Iaſ. in §. rurſus. de action. nume. 56. Abb. in cap. auditis. ij. colu. de in integr. reſtitut. Idem Abb. Felin. Deti. num. 51. & Auguſtinus

nus Bero ius num.451.in capi.in præsentia.de probat. Hippo. sin gu.99. Albe.in l.vlti.vbi est tex. elegans.ff.ex quib.cauſ. maior. ipſe idem explicui de præſcriptione eccleſiæ contra aliam eccleſiam in reg. Poſſeſſor. de regu.iur.in vj.ij. relectionis parte.§.ij. num.iiij.

¶ Præſertim hoc ipſum cōſtat quia vterque tàm actor, quàm reus habet priuilegium idē,non in genere, ſed in ſpecie in hac cauſa:nempe, quod nō poſsit extrahi à proprij domicilij foro,& poſsit ipſe quemcunque ad curiam regiam vocare,vt conſtat. Eſt verò communiter receptū, non poſſe quem vti priuilegio proprio aduerſus par priuilegiū habentem,vbi vtrumque priuilegium concurrit in eadem cauſa ſpeciale. Igitur probatur, quod ab initio conſtituimus.

¶ Rurſus idem conſtat, quia vtrumque priuilegium procedit ab eadem cauſa:nempe miſerationis, & ideò non eſt locus huic actoris priuilegio contra reum par priuilegium habentem.iuſta communem omnium reſolutionem,quàm probat tex. optimus in cap.cùm cauſam. de præb.vbi Panor.

¶ Sed quo meliùs quæſtio iſta intelligi valeat,&diſcuti,conſtituā ſeparatim aliquot caſus,qui poſſunt contingere,atque in his adijciam,quid iure ipſe reſponderem ,] & item quid viderim quandoque ſeruari.

¶ Primus etenim caſus conſtituitur in pupillo,qui in iudiciū ad curiam Regis quò ad primā cauſæ cognitionem proprio ſuſ fultus priuilegio vocat pauperem,viduam, vel miſerabilē perſonā. Et planè Matth æ. Afflict. in conſtitu. Neapol. lib.j.rubri. 36.nume.15.reſpondet,hoc fieri poſſe, nec à reo hoc forum Regium rectè declinari. Quia cauſa ætatis,quæ naturalis eſt, debet præferri cauſæ accidentali, quæ conſtat ex paupertate, vel viduitate.l.qui habet. ff.de tut. vbi Baldus teſte Afflicto hoc ipſum notat in ſpecie. Ego verò apud Bald. legi, ætatis cauſam eſſe naturalem,ac denique præferendam cauſæ paupertatis,quæ accidentalis eſt:& tamē Bald.non tractat quæſtionem, iſtam, & loquitur vbi vtraque cauſa in eadem contingit perſona. Idcirco non rectè inducitur Baldi authoritas ad caſum, quo de præiudicio alterius agitur, alterius (inquam) par priuilegium habentis. Deindè falſam eſſe cenſeo Afflicti opinionem, quæ tamen poſſet inde rationē habere, quod habēs priuilegiū in ſpecie vti pōt priuilegio aduerſus par priuilegiū habentē ex eadē cauſa ſpeciale, vbi prioris priuilegij ratio maior eſt,aut fortior.l.verū.§.vlt.ff.de mino. Bal.Bar.in d.aut.quas actiones. explicat eleganter Dec. in d.c. Pract. Couar.rub. f iiij

in præsentia.nu.51. plura ad hoc allegans. Nos verò arbitramur, in hac quæstione, quam tractamus, non posse admitti hanc argumentationem: quia nõ sit maior, nec fortior ratio eius priuilegij, quod datur pupillo, quàm eius, quod datur viduis, & pauperibus. Et prætereà multis rationibus conabimur hanc tollere in hac parte argumẽtationẽ.

¶ Primò, quia Bar. Bal. & aliorum conclusio procedit quãdo priuilegium vtrũque est diuersæ speciei: in hoc etenim casu Doctores loquuntur. Nos verò agimus de duobus priuilegijs, quæ eiusdem speciei sunt: scilicet circa forum: & ab eadẽ causa procedunt saltem generali: nempe à cõmiseratione: licèt eorum quodlibet procedat à diuersa commiserationis causa:

¶ Secundò, quia vterque hac in parte tam actor, quã reus agit de dãnno vitando. reus (inquã) ne cogatur extrà proprium domicilium litigare. Atque ideo cessat ratio cõmunis, quæ in d. l. verum. §. pen. admittit priuilegium cõtrà priuilegium, ex eo, quod actor agit de dãno vitando, reus verò de lucro captãdo: quasi in hac questiõe à cõtrario argumẽtemur, cũ reus ipse itidẽ, vt actor agat de dãno vitãdo.

¶ Tertiò constat, non esse maiorem miserationis causam in pupillo, qui forsan diues est, quàm in paupere, aut vidua, quæ tutorem nullum habet, qui eius res tueatur: quem tamen minor pupillus habet: cuius causa ideò tutior est, quòd fideiussores regulariter dentur, qui promittunt, rem pupilli saluam fore. Igitur non est maior: imò minor in pupillo priuilegij causa.

¶ Quartò, si res ista ad cõtentionem deducatur, dixeritq; pupillus actor, se posse vti priuilegio contrà habentem par priuilegium: rursus & reus pauper dicet, se velle vti contrà pupillum proprio priuilegio, quod in hoc habet, vt inuitus non conueniatur extrà proprium domicilij forum.

¶ Quintò, esset equidem inutile priuilegium, quod habẽt miserabiles personæ, ne possint inuitæ vocari ad iudicium extrà proprij domicilij forum, si habẽs par priuilegium posset eas vocare ad curiã Regis. Quod manifestè constat, cùm quilibet iure communi non possit extra proprium domicilium citari ad curiam Regis, nisi ab his, qui habent hoc priuilegium vocandi reos ad Regis curiam, vt paret. Igitur vt aliquid operetur priuilegium datum miserabilibus personis, oportet quod id intelligatur etiam ad petitionem aliorum simile habentium priuilegium.

¶ Sextò idem probatur: quia priuilegium actoris deuiat à iure communi, & eius regulis priuile-

priuilegium autem rei iuri communi conuenit: siquidem reus in proprio eius foro, & domicilio conueniendus est, actórque sequi debet forum rei iuxta iura vulgaria. Sed inter paria habentes priuilegia, praefertur is, qui habet priuilegium iuri communi conueniens, aut saltem magis consonum regulis iuris. notant Bald. in l. si quis in graui. §. vlti. & in l. seq. incip. qui posthumos. ff. ad Syllanian. Aretin. consi. 83. colum. iiij. Deci. in dict. capit. in praesentia. de probat. num. 51. ergo reus miserabilis persona habens priuilegium, quod non possit extra proprium domicilium conueniri, cùm hoc sit iuri communi magis consonum, praeferendus erit actori habenti priuilegium contrarium regulae iuris comunis, vt possit quenlibet ad curiam Regis vocare.

¶ Septimò haec eadem opinio deducitur ex praxi, & vsu, qui diu apud Hispanos obtinuit in expediendis literis regijs in fauorem viduarum; quae Regem ipsum, ipsiúsque summos iudices elegerunt ad cognitionem & decisionem propriarum causarum. Dantur etenim literae regiae ad inferiores iudices, quibus eis interdicitur cognitio causarum huiusmodi, & litium, quae propriae viduarum sunt, ipsis viduis inuitis; & declinantibus inferius tribunal, ac postulantibus earum causam ad curiam regiam remitti. Quae quidem literae solis viduis dantur, non alijs miserabilibus personis. tametsi l. vnica. C. quando Imperator inter pupil. & viduam. ac leges regiae pari ratione, & iure de omnibus tractauerint. Denique in hisce legibus agitur de priuilegio miserabilium personarum, vbi ipsae personae agere velint: at si conueniantur: & vocentur ab alijs ad iudicium coràm iudice inferiori, quod possint declinare hoc forum, & petere, vt apud iudices curiae causae examinentur: non cauetur in dict. l. vnica. nec in dictis legibus regijs, si rectè intelligatur Caesarea responsio dum inquit, iudicium nostrae serenitatis orauerint. Et tamen glo. inibi vult, quod possint hae personae iudicis ordinarij forum intra proprium domicilium declinare, & petere, quòd apud curiae regiae iudices conueniantur. Sic enim visum est Accursio ibi verbo, perhorrescunt. Quo in loco scribit Cinus secundam illius constitutionis partem tractare casum, & speciem, in qua solùm agatur, & versutur dubium, vbi persona miserabilis agere vult. non vbi ipsa in iudicium vocatur actori responsura. Nihilominùs literae praedictae decernuntur in viduarum fauorem, exceptis expresśim quinque casibus. Quorum primus est, vbi vidua velit hoc priuilegio, aut hisce

literis vti contra viduam aliam, minorem, & orphanum. Idem ipse censerem, quoties vellet his literis vti contra pauperẽ, aliámue miserabilem personam. Secundus, in causis quæ nondum habent æstimationem sex mille marauedinorum. Tertius, vbi causa fuerit cæpta coram iudice inferiori per litis contestatio nem absque fori præscriptione, & exceptione declinatoria tribunalis inferioris. Quartus, si causa criminalis sit. Quintus, vbi actum fuerit de reditibus regijs à vidua exigendis. Nam in hisce casibus non licet ei viduæ, quę vocata fuerit ad iudicem inferiorem, eius tribunal declinare. Ecce quod primus casus manifestè ostendit vsum, & praxim huius opinionis, quam modò aduersus Mat. de Affl. probamus.

¶ Octauò hanc interpretationem, & intellectum ad l. vnicam. absque vlla distinctione miserabilium personarum tenent Andrę. Iser. in consuetu. Neapoli. Statuimus. rubri. de offi. magistri iustitiarij. nume. iiij. & sequ. ipsemet Afflict. in d. libr. j. constit. Neapol. rubr. 37. & rursus nume. 21. Idem in decisio. Neapoli. 257. Sensere Ioan. Andræ. Domi. Anchar. & Francus in ca. j. §. & idipsum. de priuilegi. in vj. optimè Lucas de Penna in l. ne ad diuersa. C. de silentiar. libr. 12. post Iacobum à Bello visu, quem ad hoc expresśim citat.

¶ Secundus tandem casus contingere poterit, quando vidua agens contrà pupillum, pauperem, vel aliam viduam vult vti hoc priuilegio dictæ l. vnicæ. & planè non poterit eo vti: quod ex prænotatis fit satis manifestum, & notant Andræ. Iserni, Math. Afflict. Lucas de Penna, & Iacobus pauló antè adducti.

¶ Tertius erit casus, vbi pauper agit contra viduam, pupillum, vel ecclesiam pauperem, velitque eos ad Regis curiam vocare prætermisso iudice ordinario domicilij. Et profectò eisdem rationibus, & authoritatibus Iser. Matthæ. de Afflict. & aliorum non poterit hoc vti priuilegio.

¶ Quartus casus facilimè ex his deciditur, vbi pupillus agit contra pupillum: non enim poterit actor reum trahere ad curiam extra proprium domicilij: sicuti apparet ex prædictis: & notant Lucas de Penna Iacob. à Bello visu, quorum pauló antè meminimus.

¶ Quintus deducitur ab huius controuersiæ rationibus casus, quoties aliqua miserabilis persona nempe, vidua, pupillus, vel pauper vocauerit in iudicium apud iudicem ordinarium ipsius domicilij rei conuenti, alium pupillum, viduam, vel pauperem: ipse verò reus declinet iurisdictionem illius iudicis, ac petat causam deferri ad curiam

Regis

Regis. Et sanè res est, vt mihi videtur, expedita, quod nō sit admittenda istęc exceptio fori declinatoria: quia reus est in malitia, & actor equè priuilegiatus elegit forum secundum ius commune semoto quolibet priuilegio, & ideò preferendus sit. Sic etenim visum est Iacob. Lucæ. de Pen. Iser. Afflict. & alijs modo pręcitatis. Nec poterit congruè exemplū aliquod huic casui aptari, nisi in viduis, quę habent ex literis regijs ius declinandi proprium forum, & proprij domicilij tribunal, quemadmodum in primo casu latè tradidimus.

¶ Sextò, deinde poterit contingere, quòd in eo loco vbi est curia Regis, eiúsque auditorium, pupillus, vidua vel pauper ad iudicium iudicis ordinarij, & inferioris vocatus nolit hoc tribunal declinare, & tamen vocatus ad curię iudices ad petitionem actoris petat obnixè, causam ad ordinarium eius loci forum deferri. In hoc equidem casu poterit reus vti proprio priuilegio, secundum Iser. nume. 14. & Afflict. nume. 34. in constitutionibus Neapol. rubr. 37. quibus suffragatur, quòd licet alioqui, vbi reus habet plures iudices ex iure communi, electio sit actoris, vt nos adnotauimus libr. j. Vari. resol. c. 18 nume. vj. attamen vbi reus habet plures iudices ex priuilegio, ipsiusmet rei est electio non actoris. authore Bal. in l. cū clericis. C. de episcop. & cleric. quem sequuntur Afflict. in d. rubri. 37. nume. 18. & Barth. Socin. consi. 94. col. ij. lib. tertio.

¶ Septimò, vbi quis habens priuilegium d. l. vni. vocaret ad curiam Regis eum, qui non haberet priuilegiū declinandi curiam, nec petēdi remitti causam ad pròprium domicilium: tamet si habeat is priuilegium vocandi aduersarios ad curiam. Nam si reus hîc velit obtinere, quòd causa ad iudicē proprij tribunalis, & domicilij remittatur, profectò ex prænotatis constat, non esse hanc causam deferendam ad iudicem inferiorem: sed eam in curia examinādam esse: cùm hic reus non habeat ex priuilegio duos, aut plures iudices, imò tantùm vnū: actor verò habeat priuilegium eligendi iudicem, quem (vt opinor) reus minimè poterit fori præscriptione declinare. Exemplum autem huius casus non potest commodè constitui in his, qui nominantur in d. l. vnic. Quibus cōpetit ius declinandi quodcunque tribunal extra proprij domicilij forum, etiam curiæ regiæ iudicis. Idcircò erit perquirenda persona, quæ huius cōclusionis exemplo possit subseruire, ex his, qui agentes possint ad Regis curiam reos vocare, & hac ratione habeant ex priuilegio plures iudices præcisè tamen va-

leant apud Regem, vel in proprio domicilio ab actoribus vt rei conueniri, & ideò dicantur vnum tantùm iudicem habere: quando ab alijs ad iudicium vocantur: quippè qui non habeant iudicum electionem, id verò fortassis statim constabit.

¶ Octauò, si alicuius castri, villæ, vel ciuitatis cōmunitas actionem aliquam in iudicium deduxerit aduersus eius dominum, & apud curię Regis iudices, atque ipse dominus iure orphani, & minoris, aut iure viduitatis, similiue causa velit declinare regiæ curiæ iudicium, quò ad primam causarum cognitionem, & petat causam remitti ad forum domicilij: profectò is non obtinebit, vel ex eo: quòd tribunal proprij domicilij sit manifestè suspectum in causa ipsius, cuius propria est, quæ inibi exercetur iurisdictio. Igitur hac in specie nec vidua, nec minor, & orphanus poterunt vti priuilegio, quo alioqui possent etiam apud curiæ iudices conuenti petere, causam ipsam quò ad primam cognitionem ad proprij domicilij iudices deferri. Ipsa verò communitas ab ipso domino eiusdem agente, ad curiam Regis vocata, etiam si dominus maior ætate sit, non poterit hoc declinare tribunal. Communitas etenim alicuius oppidi quò ad primam causę cognitionem potest à quocunque ad regiæ curiæ tribunal vocari, nec id declinare valet: quemadmodum vsu forensi est hactenùs satis receptum. Et probatur ex l.37. stili.

¶ Nonò, vbi lis esset cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprij domicilij, non posset vidua petere, causam istam tractari in curia principis, nec ad eam referri: etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integrum restitutionem aduersus litis contestationē ex causa erroris, quo decepta litem contestata fuerit absque fori præscriptione, & declinatoria exceptione. Huius equidem opinionis sum ob fauorem ordinariæ iurisdictionis, & quia non admodum læditur ex hoc errore minor: etiam si Matthæ. Afflict. in constit. Neapo. rub. 36. num. 24. contrarium responderit.

¶ Solet autem dubitari, an priuilegium hoc viduarum, & pupillorum, de quo hactenùs egimus, prosit litis consortibus, & his, qui commune ius cum viduis, & pupillis habere contendunt. Qua in re maximè obseruanda est responsio Cæsaris in l. vnica. C. si in communi eadem que causa. Et prætereà animaduertendum, an possit commodè diuidi causæ cognitio, & examen, quod latè tradit, & expendit Mauritius Dolanus in tract. de in integ. rest. c. 185. & sex capitibus sequentibus. eum legito.

Ex capite

Ex capite sequenti.

1. *Testamenti publicatio fieri debet apud iudicem secularem, etiam si clericus sit institutus hæres.*

2 *Clericus laici hæres litem coram seculari iudice captam cum defuncto, apud eundem iudicem prose qui tenetur.*

3 *Intellectus l. venditor. ff. de iudi. & l. regia. 57. titu. vj. parte j.*

4 *Clericus laici hæres, nondum capta lite apud secularem cum defuncto, vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem ecclesiasticum, Et quid iure regio partitarum?*

5 *Executio instrumenti publici, an possit peti ex lege regia contra clericum, & coram quo iudice petenda sit?*

Clericus hæres laici, an possit ad seculare tribunal pro hæreditatis rebus & iuribus vocari.

CAP. VIII.

IDI nonsemel disputari, possitne clericus in sacris constitutus, & laici hęres, ad iudicium fori secularis vocari ratione illius hæreditatis, quemadmodum potuisset dubio procul laicus ille, cui successit? Quã quæstionẽ aliquot expositis casibus conabor examinare, quos ipse scio frequenter discuti apud Forensia tribunalia, quorum diffinitio conclusionibus distinctis quandoque constabit.

¶ Prima conclusio huius rei examini præuia sit insinuatio, publicatioue testamenti à laico facti etiam si clericus hæres sit, fieri debet apud iudicem secularem. Hanc conclusionem pro-
1 bant Bald. & Corne. in l. omnia testamenta. C. de testa. Bald. in auth. clericus. & in l. repetitas. C. de episcop. & cleri. Gulielm. Benedict. in cap. Raınutius. de testa. verb. & vxorem. nu. 420. Ioan. And. & Abb. in cap. vlti. de fide instrum. Stephanus Aufrer. in cle. j. de offi. ordi. reg. ij. fallentia xj. Barbat. in cap. si hæredes. de testamen. num. x. quo in loco idem ipse adnotaui, num. iij. est & ad hoc regia lex iuj. titul. ij. lib. v. ordina. in secunda eius parte. Nam prima pars quæ aliud respõdet, deducitur à l. xiij. titu. v. lib. iij. fori, quæ fuit etiam comprobata per Regem Henricum iij. in hisce legibus, quas de pœnis delictorum anno domini M. cccc j. in vrbe Taurina tulit.

¶ Secunda cõclusio. Lite cępta contra laicum apud secularem iudicem, eaque pendente si mo-
2 ri contigerit laicus clerico hærede relicto, iudex secularis ad diffinitionem vsque, etiam contra clericum causam istam tractabit. Huic conclusioni suffragatur, text. in l. venditor. ff. de iu

dic. vbi Iurisconsultus respõdet venditorem, qui velit defendere ratione euictionis emptorem ab actione contra eum proposita, teneri defensionem hanc prosequi coram iudice, qui de ista causa, & actione cognoscere cæperat. Quæ quidem responsio locum obtinet, etiam si venditor clericus sit. quod cautum expressim est l. 57. titu. vj. part. prima. idem tamen iure communi quò ad clericum venditorem, tenent apertissimè Bald. Fulgo. & Lancelo. Deci. ac sensit Alber. in dict. l. venditor. Ang. in l. non solùm. §. quod vulgò. ff. de vsucap. optimus text. in l. j. C. vbi in rem act. Panor. & Anto. Burgensis in cap. vlti. num. xvj. de empt. idem Abb. in c. quoniam frequenter. §. in alijs. num. 28. & ibi Anto. Cardi. & Soci. numer.
3 127. vt lite non contest. Ancha. in reg. ea quæ. de regu. iur. in vj. q. 17. Bald. in auth. clericus. ij. col lum. C. de episc. & cleric. Lanfrancus Orianus in tract. de arbitris. q. 47. Pulchrè Bartho. Socin. consi. 91. lib. iij. versi. circa vltimam difficultatem. Qui fatetur hanc opinionem cõmunem esse. Idem asserit Lancelot. Decius in dicta l. venditor. eandem opinionem sequuntur dicentes, eam seruari in regno Franciæ, Stephanus Aufreri. in dict. clemen. j. de offic. ordin. regula secunda. Fallent. v. & Guliel. Benedi. in capit. Rainutius. verb. & vxorem nomine Adelasiam. numer. 417. Tametsi contrariam sententiam probant, & sequuntur Paul. Castren. Ange. & Iacobi. in dicta l. venditor. asseuerantes, illud responsum non procedere in clerico venditore. Idem Imol. in dict. §. quod vulgò. Ioan. de Platea. in l. iij. C. de iure fisci. ex authoritate Accursij ibidem, qui existimat, decisionem Iurisconsulti in dict. l. venditor. minimè obtinere in fisco venditore, quod ibidem Bart. & alij adnotarunt. Imò & Ange. Aretin. in §. actionum. de actioni. numer. 19. asserit opinionem Pauli de Castro seruari in praxi. Ad similitudinem fisci venditoris, qui si velit defendere emptorem ab actione contra ipsum iam in iudicium deducta, poterit causam ab eo iudice eximere, & eius cognitionem deferre ad proprium ac peculiarem fisci iudicem: vt probari videtur quibusdam in dict. l. iij. cui ex aduerso respondetur, nihil ibi esse speciale in fisco, sicuti Bald. super eandem legem explicat: aut nihil refert fisci priuilegiũ quò ad alios, quibus iure idem concessum non est, secundum Burgensem in dict. c. vltimo. & Soc. in dic. consi. 91. qui scribit, casum illum cuius mentio fit in dict. l. iij. esse maximè distinctum à dicta l. venditor. vbi Lancel. Dec. tenet, quò ad speciem l. venditor. nihil esse in fisco speciale.

quod &

quod & Socin. probare nititur. Sed & pro Paulò Castrensi adducitur authoritas Speculatoris titu. de primo, & secundo decreto. §. restat. versicul. quid si. num. 24. & tamen non refert illius sententia, nec ad hanc quæstionem quidquam facit, saltem non vrget. Etenim Speculat. tradit eleganter, quòd clericus non est admittendus coram iudice seculari, etiam si renuntiet priuilegio fori ad defensionem eius, qui ab eo rem habet in feudum vel emphyteusim. Nam hisce verbis non concedit Speculator, causam istam tractandam esse cum emphyteuta, vel feudatario clerici apud iudicem ecclesiasticum: quia propter ius quod habet ipse reus laicus in iudicium vocatus, tractabitur apud iudicem secularem, nec poterit clericus directum dominium habens ac suscipiens defensionem rei, causam aduocare ad iudicium ecclesiasticum: quemadmodum explicat Abb. in dict. capit. quoniam frequenter. §. in alijs. num. 28. quasi eo authore aliud sit respódendum, vbi clericus vt defensor necessarius vocaretur in iudicium ad defensionem coloni, vel inquilini, qui nullum habent ius in re. Tunc enim clericus rei petitæ dominus verus habens dominium vtile, & directum ad iudicium vocatur rem propriã proprio nomine defensurus. Et ideò cùm ipse tunc litiget, causa tractari debet apud iudicem ecclesiasticum. Idem tenent Anton. & alij in dict. §. in alijs. Rursus & aduersus communem adduci solet gloss. in capitu. clericus nullum. xj. quæstio. j. cuius sensus in id tendit, quòd quamuis clericus præstet emptori coram iudice seculari authoritatem, & defensionem, litique adsistat eam assumens, vt verè propositam contra emptorem: non ex hoc dicitur litigare coram seculari, nec dicetur de eius foro esse. Quibus equidem verbis potiùs probatur communis opinio. Etenim hæc lis verè tractatur contra laicum emptorem, & sententia contra eum fertur, fitque contra eum executio. Nec poterit clericus actorem cogere, vt aduersus se ipsum & clericum agat. cùm emptor possideat, & contra ipsum possidentem nomine, & iure proprio sit agendum. Quibus sanè adducor, vt existimem iure Romanorum adhuc seclusa lege regia priorem sententiam, quæ communis est, veriorem esse, & secundum eam fore intelligendum textum in dicta l. venditor. Idémque erit etiam si lis nondum fuerit per litis contestationem cæpta. Nam si actor aduersus emptorem laicum actionis formula vsus, libellum in iudicio dederit iudici, hoc sat erit, vt causa illa co

râm iudice feculari tractetur & diffiniatur, etiam si clericus venditor suscipere voluerit defensionem emptoris. Quod notant in specie Bart. Socinus in d. consil. 91. & Anto Burgensis in dict. capit. vltim. licet Ange. Aret. in d. §. actionum. num. 17. existimet communem opinionem non aliter admittendam esse, quàm si lis fuerit per contestationem[c]cæpta. Denique ipse censeo, idem esse vbi ecclesia rem vendidisset, ac vellet emptorem defendere. Nam si emptor conueniatur apud iudicem secularem, ecclesia nõ poterit eius defensionem assumere ea lege, vt ad ecclesiasticum causa tractanda remittatur: secundum Angel. in d. §. quod vulgò. & Alberi. in dict. l. venditor.

¶Hinc ergo constat lite cæpta contra laicum defunctum apud iudicem seculare, eius hęredem clericum teneri ad eius prosequutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis: nec posse forum istud declinare. Quod in specie tenent Imol. in l. si eum hominem. ff. de fideius. Iason in authen. quas actiones. num. 39. C. de sacrosf. eccle. Paul. Castren. Roma. Alex. & ibi Curti. Iunior in eius additioni. in l. si constante. §. vlt. ff. solut. matrim. Ang. Pau. de Cast. in l. hæres ab sens. in prin. ff. de iudi. vbi est ad hoc text. optimus & in l. si quis postea. ff. eo. tit. & in l. iij. C. de hære. acti. rursus & idem tenent Barba. in c. quia V. de iudic. nu. 45. Aufreri. in cle. j. de offi. ordi. reg. ij. fallen. vj. ad idem conducit admodum quod traditur in l. ij. §. ex his. ff. de verb. obli. l. vbi cæptum. ff. de iudic. c. proposuisti. de foro competent. & quæ notantur ab Angel. in l. tàm ex contractibus. ff de iudic. probatur verò hæc secunda conclusio lege regia Partitarum. in l. 57. ti. vj. part. j. quæ in hunc sanè modum vulgò circunfertur.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del ome lego, e otro alguno demanda contra aquel lego, por razon de aquel auer que heredo ode danno que ouiesse fecho, tenudo es el clerigo de fazer derecho ante aquel iuzgador seglar do lo faria aquel de quien hereda el auer, si fuesse viuo. Hæc autem verba, vt possint sensum iuri, & menti legislatoris conuenientem habere sunt sic intelligenda iuxta vulgarem hanc lectioné, quòd clausula illa (*por razon de aquel auer que heredo*) referatur ad illa m, *tenudo es clerigo.* Quasi velit lex, clericum laici hæredem teneri ratione hæreditatis, & iure hęredis prosequi apud iudicem secularem litem cęptam coram eodem iudice aduersus laicum illum, cui extitit heres. Et dum lex dicit (*que heredo se entiende el clerigo.*) atque ibi, *danno, que vuiesse fecho.* scilicet, *el lego.* Sic etenim est regia constitutio explicanda, ta

canda, tametsi subsit maxima suspicio eam esse vitio scriptorum & impressorum corruptã. Tandem Gregorius Lopez regius apud Cæsarem consiliarius, vir equidẽ vt in omnibus, quæ vtriusq; iuris exercitationẽ attinent, sic in hisce legibus expurgandis,& elimandis diligentissimus, legem istã paucis mutatis verbis ita legendam esse censet.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del ome lego, e otro alguno ha demanda contra aquel lego por razon de aquel auer, o de daño que vuisse hecho, tenudo es el clerigo de hazer derecho ante aquel iuzgador seglar dolo faria aquel de quiẽ hereda el auer, si fuesse viuo.

Verum cõtraria opinio placuit quibusdam, qui censent, clericũ hæredem laici non teneri corã iudice seculari prosequi litem iã contra laicum, cui successit cœptam. Atq; ideò erit denuò super eadem re, vel actione corã ecclesiastico iudice clericus cõueniendus: cùm sit à iurisdictione seculari exemptus,& tandem iure proprio litem ipsam suscipiat, ac defendat. Huius opinionis authores sunt Antoni. Imol. Abb. col. vlt. Feli. col. pe. in cap. quia V. de iudic. Rota in antiquis decisio. 552. & in antiquioribus prima de foro competen. Lance. Deti. Iacobi. & Curtius Iunior in dicta l. hæres absens. in prin. scribitq; Iacobin⁹, quòd secundũ hanc opinionẽ vidit iudicari: & ab ea in practica non esse recedendum asserunt Areti.& Deti. in d. c. quia V. tametsi Aret. de eius veritate dubitet. Nihilominùs ego veriorẽ esse opinor priorem sententiam etiã iure cõmuni considerato: quã & in ecclesia, ac monasterio procedere existimo eisdem rationibus. Nam quòd Bald.& Salyce. scribunt in l. j. C. si pendẽ. appel. mors inter. tunc obtinet cùm ecclesia, vel monasterium haberet ex priuilegio Papæ iudices peculiares similes illis, quos fiscus habet. Aut tandem cum ecclesia, vel fiscus non succedunt iure hæreditario, sed alia ex causa, nempe ecclesia ex ingressu,& professione religionis, fiscus verò ex alia causa, præsertim quia maximè dubium est, an in fiscũ transeat instantia inchoata, quẽadmodũ disputatur in d. l. si constante. §. vltim.& per Deci. post alios in d. c. quia V. Nec est necessaria hæc argumentatio à fisco ad ecclesiam. siquidem licet fiscus non teneatur idem forum admittere, ac sub eo litem iam cœptam prosequi, nõ ex hoc cõsequitur, idem iuris esse in ecclesia. His omnibus ipse illud adiecerim, quod litis contestatio necessaria non est, vt in vniuersalẽ hæredẽ transeat instantia iã cœpta. l. si operarum iudicio. ff. de oper. liber. l. si petitor. ff. de iudi. notant in specie Ang.& alij, præ

fertim Paul. Castr. in l. tam ex contractibus. ff. de iudic. tex. optimus in l. defunctos. ff. de procuratoribus.

¶ Tertia cóclusio, clericus hæres laici, defuncti nondum aduersus eum cępta lite, conueniédus erit apud iudicem ecclesiasticum etiam si vt laici hæres ad
4 iudiciú vocetur ea actione personali, vel mixta, quæ aduersus defunctum actori competebat. Hanc conclusionem ex regula iuris canonici, & ciuilis notant expressim. gloss. inibi recepta in regu. is qui in ius succedit alterius. de regu. iur. in vj. gloss. Archid. Domi. & Præposit. in cap. clericum nullus. xj. q. j. Rota in decisionibus paulò antè nominatim adductis. Abb. Ant. & alij omniú consensu in cap. quia. V. de iudic. quo in loco Deci. asserit nume. xj. non esse in hoc dubitandum. Bar. in l. hæres absens in prin. ff. de iudic. & ibi Iacob. de Raue. Angel. Alberi. Cinus, Fulgosius, Iacobi. & alij cómuniter, vt testatur Curtius Iun. idem tenent Cinus numer. vij. Bald. Fulgosi. & Iason nu. 39. in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Bal. in l. ij. C. vt in pos. legator. ex quibus & his, quorú hi authores meminêre, constat hác opinioné satis cómuné esse. Cui non oberit Iurisconsulti responsum in d. l. hæres absens. Ná intelligitur de priuilegio particulari ipsius hæredis: non de eo, quod est iure communi concessum, aut insertum intra ius commune, & generale. Sicuti deducitur ex gl. ibi & in l. ij. §. legat. s. eo. tit. vel Iurisconsultus tractat quando forus defuncti respectu loci in hærede mutatur, vt ibi animaduertunt Fulgosi. & alij, Fuêre tamen apud veteres qui contrarium probare conati sunt asseuerantes, clericum laici hæredem, his actionibus, quæ aduersus defunctum iure dantur, posse vocari vt hæredem laici apud iudicem secularem, etiam si laicus ea ratione nusquam in iudicium ad incipiendam litem fuerit vocatus. Hanc opinioné veteres quidam olim probarút, vt refert gl. in d. c. clericum nullus. & Alberci. in d. l. hæres absens. qui testatur, olim Bergomi præuia disputatione, ac proposita quæstione ista, sic fuisse diffinitum ex authoritate Iurisconsulti in d. l. hæres absens. in prin. Horum sententiam sequuti sunt viri illi doctissimi, qui iussu regis Alfonsi. x. cócinnandis, & có gerendis huius regni legibus, quæ opere septem partito continentur, operam dedêre: quemadmodum apparet ex dict. l. 57. tit. vj. Part prima. iuxta literam, quæ quandoq; rem istam in forensi controuersia disputantibus aptior visa est his quidem verbis.

Otrosi quando el clerigo hereda los bienes del ome lego, e otro alguno demanda

demanda contra aquel clerigo por razon de aquello que heredo, o de danno qui vuiesse hecho, tenudo es el clerigo de fazer derecho ante aquel iuzgador seglar do lo faria aquel de quiẽ hereda el auer si fuesse viuo.

Hanc literam sensim agnoscũt Ioan. Lupi in rub. de donatio. inter vir. & vxor. §. 39. nu. 8. & Roderi. Xuarez in repe. l. post rem. de re iudi. vbi tractat de intellectu legis regiæ de executione instrumentorum, & contractuũ i. extensione ad regiam legem fol. 123. col. iiij. atque itẽ author summæ peregrine. dictione, clericus. est etenim hæc lectio, vt ex his authoribus deduci videtur, maioris quidem effectus, & quæ regiam decisionem vberiorem efficit ad secularis iurisdictionis authoritatem: tametsi iuri põtificio, ac denique receptissimæ opinioni omninò contraria: nec video iustam aliquã rationem, à iure pontificio deductam, qua potuerint induci regiarum legum conditores, vt hanc sententiam probarent. Idcircò iudices regios admonitos esse velim, quod in eius praxi exactissima diligentia inquirãt, & scrutentur, sit ne seruanda huiusmodi lex, & an regia maiestas velit, eam seruari, præsertim, q̃a prior litera iustior ac verior est, nec vnquã viderim cõtrariã in praxi receptã fuisse. Et nequis hac incõtrouersia, & quæstione dubitare valeat, quænam sit legis regiæ probatissima lectio, lectorem admoneo, regio ædicto cautũ esse, Partitarũ leges publicè in iudicio, & in alijs actionibus seruandas fore iuxtà lectionem illã, quæ typis tradita publicam habet authoritatẽ ex viri doctissimi Gregorij Lopez emendationibus has etenim regia maiestas publica, & certa diffinitione muniuit.

¶ Quarta conclusio: quoties clericus laici hæres in iudicium vocatur petitione hæreditatis, aliáue actione personali, aut reali, quæ tamen non est hæreditaria passiuè, vt aiunt, tametsi ea tractetur super re ipsa hæreditaria, aut eius causa, non est ad seculare tribunal, sed ad ecclesiasticum vocandus. Probatur hęc conclusio in l. si fideicõmissum. in prin. ff. de iudi. vbi Bar. & alij. Nec huic cõclusioni oberit d. l. hæres absens. nec itẽ regia partitarum lex, quæ verè nihil aliud agit, quã extendere decisionem Iurisconsulti ad clericũ laici hæredem: & rationem habet illius fori, ac tribunalis, vbi defunctus posset conueniri, si viueret, iuxta communem omnium interpretationem, quæ Iurisconsulto traditur. Igitur si actio aduersus clericum proponatur non ea quæ contra laicum eius antecessorem proponeretur, nec vt contrà hæredẽ laici, eiúsue in obligatiõe successorẽ,

profecto in hac specie non est: cum sit clericus coram iudice conueniri. Quinta conclusio.
5 Executio contractus & instrumenti publici, quo laicus obligatus est ad certam pecuniæ quantitatem: vel aliud simile, petenda est coram iudice ecclesiastico aduersus clericum huius laici hæredem. Huius opinionis probatio ex eo cõstat, quòd nulla fuerit verè, ac propriè captatis apud iudicem secularem, & ideò clericus non tenetur litem hac de re subire, & tractare in tribunali iudicis laici: imò pro huius contractus executione omninò est iudex ecclesiasticus adeundus: est enim necessaria causæ quædam cognitio, atq; examinatio, quæ aduersus clericum non est apud alium, quàm ecclesiasticum iudicem expedienda: quemadmodum in specie hoc voluêre Rotæ iudices, quorum suffragia traduntur in dict. decis. 552. in antiquis, & decis. ij. tit. de foro competen. in antiquioribus. Eandem opinionem (ni fallor ipse) probare videtur Rodericus Xuares in dict. extensione prima col. iiij. & in extensione. viij. qui sequitur in effectu Bar. opinionem in l. cunctos populos. nu. 29. C. de summa Trinit. & fi. le catho. dum is existimat, ex lege seculari, quæ statuit, instrumenta publica paratam habere executionem, instrumentũ publicum aduersus clericum in proprio foro hoc ipsum priuilegiũ habere. Huius opinionis rationem ipse Bart. rursus probat in l. de quibus. ff. de legib. in re. vlt. col. cui suffragatur tex. in c. cùm venissent. de eo, qui mit. in pos. cau. rei seruan. & in c. cõstitutus. de in inte. restit. Lapus allegat. 81. sequitur Bartolũ Calcane. in cons. 7. & tamen eius ratio communi omniũ suffragio refellitur: siquidem statutum laicorum etiã generale nullã agẽs mẽtionem clericorum minimè est aduersus eos obseruandum. licèt nequaquàm tollat priuilegia, quæ clericis, vel ecclesijs cõcessa sunt: cùm statuentes nullã habeant iurisdictionem in clericos. Qua ratione ratio Bartoli frequentiori consensu improbatur: vt constat ex Felino in c. ecclesia. de const. tu. nu. 81. Decio ibi nu. 50. tradit Rochus Curti. in cap. vlti. de consue. q. 11. principali. Nihilominùs ipse veram esse opinor Bar. sententiam in l. regia. lex etenim Imperatoris, aut principis iura imperij habẽtis, quæ generalis, nec damnum infert speciale clericis, aut ecclesijs est ergà clericos, etiam in foro ecclesiastico seruanda, quod probatur in c. j. de noui operis nuncia. & visum est Imolæ in c. continebatur. de his quæ fiunt à præla. sine consen. cap. col. vlt. Ias. in l. quoniens. C. de rei vendi. nume. 24. Hosti. & Ioan. And. in c. vlt. de solut. Ergo lex regia condita

condita ab Hispaniarũ Rege, qui apud eius subditos ius habet imperij, & quæ generaliter statuit, instrumenta publica paratam habere executionem, etiam aduersus clericos vim habet: quippè quæ non inferat prę iudicium notabile clericis nec directò cõtraria canonibus sit. Nam sub his conditionibus, & qualitatibus leges secularis principis non recognoscentis superiorem, receptæ & probatæ videntur à summis Pontificibus in d.c.j.de noui oper.nuncia.c. inquisitionis.de hæret.in vj.c.j.de iuramen calum.c.venientes.de iureiur.notat longè, ac latè Fortu.in tracta. de vltimo fine illatione.14. cuius, & aliorum nos meminimus in epitome de spon sa.ij.parti.c.vj.in prin.nume.20. Quod si publicum instrumentũ aduersus clericum paratam habet lege regia executionem, ea executio petenda est, ac tractanda coram iudice ecclesiastico, non coram seculari: quemadmodum ex Bart.Rode.Xuares, & Rotæ decisionibus constat, nec vnquàm vidi, nec audiui in cõtrarium actum fuisse. His accedit, quod etiã si apud Gallos clericus cogatur à iudice seculari chirographum suum agnoscere, postquàm tamen agnouerit, causa est ad iudicem ecclesiasticum deferenda, vt ipse cogat clericum soluere pecuniam debitã. sicuti scribunt & asseuerant Rebuf. super leges regias, tract.de Chirogr.art.j.nume.v. tomo j.& Imbert Repel.libr.j. Foren.instit.c.24.& Pyrrhus itẽ in consue. Aurelianens.tit.de execut.instru.c.20.

¶ Fortassis in casu, & specie huius quintæ conclusionis respondebit quispiam, posse huius instrumenti publici executionem peti apud iudicem secularẽ contra clericum hæredem laici, qui quidem laicus ipsum contractũ sub authoritate publica gesserat. Et hæc quidem sentẽtia probabitur ex authoritate regiæ partitarũ legis, cuius modò mẽtionem fecimus in iij. conclusione. Nihilominùs hoc dubiũ est propter multa, & propterea quia dicta regia lex minimè tractat de contractus executione, quæ peculiares leges, & conditiones obtinet: propter quas, etiã si Roder. Xuares, expressim asseueret, esse mandandum executioni contractum istum à laico factum aduersus clericum eius hæredem apud iudicem ecclesiasticum, noluit tamen concedere, eandem executionem fieri posse per secularem iudicem: tametsi partitarum legem citauerit, & induxerit.

Ex capite sequenti.

1 *Auocatio causarũ quid sit: & cui iure competat?*

2 *Metropolitanus nõ potest causam suffraganeis auocare, nec de*

cognoscere absque appellatione.

3 *Auditores regij, nec legatus romani pontificis non habent ius auocandi causas ab inferioribus.*

4 *Duces, Comites, & Marchiones nō possunt causas auocare à iudicibus ordinarijs.*

5 *Causa semel ad curiam delata, nō redit ad iudicis inferioris cognitionem: & quid vbi appellatio non est iustificata?*

6 *Retineri potest causa principalis cognitio in curia principis quandoque ex appellatione quacūq;.*

7 *Auocatio causa cum decreto irritāti, quid operetur: & quid si fiat motu proprio?*

8 *Intel. cle. vnica. de renuncia. an ea obtineat in mandato, quod datum est ad præsentandum?*

9 *Auocatio causa facta ad alterius petitionem, quonam modo sit intelligenda?*

De causarū auocatione, & earum retentione: quæ apud curiā quandoq; fit.

CAP. IX.

DIXIMVS non semel, causarū, ac litiū examē apud regiæ curiæ iudices tractari quoad appellationē frequētius, quādoq; tamen quoad primā causarū cognitionē in quibusdā casibus, quos vulgò curiæ casus appellamus. Nūc verò id in controuersiam incidit, an curiæ iudices posśint causas, & lites corā iudicibus inferioribus pēdentes ad eorū tribunal euocare: aut sanè prohibere iudicibus, ne de causis quibusdā cognitionē adsumere audeāt, eas in curia tractaturi? Forēsis equidē vsus aduocationē causarū appellat hāc prohibitionē, quā reuocationē dixit roma. Pontifex in c. vt nostrum. de ap. Et sanè quo faciliùs appareat huius quæstionis solutio, & præsertim auocationis, ac retentionis discrimē, vtq; posśint aliquot hac de re in præsentiarū adnotari, præmittam libenter qd sit causarū euocatio.

1 ¶ Est etenim euocatio, litis pēdentis coràm inferiore ad principem, vel superiorē absq; prouocatione facta translatio. Hāc fermè diffinitionē tradidit Rebuf. in tract. de euocatio. q. ij. su per leges regias Tomo. j. tametsi aliqua vel omiserit, vel addiderit, quæ ipse nec omittere, nec addere cōstitui, quippe qui videā diffinitionē præscriptā à nobis optimè deduci ex d. c. vt nostrum. de ap. & Iuriscōsulto in l. iudicium soluitur. ff. de iudic. & his, quæ vtrobiq; iuris vtriusq; interpretes scripsere. Fit aūt litis pendentis euocatio propria: siquidē lis, quæ nondū pendet, minimè dicetur euocari. c. ad dissoluendū. de despon. impub. l. decem. ff. de verb. ob. tex. in specie ista. in c. ecclesia. in ij. vt lit. pen.

Ho c

¶Hoc autē ius auocandi causas, & lites pēdentes nō cuilibet iure datur, sed tantùm principi, vel ei, qui liberè potest quacūq; in parte litis iurisdictionē iudicis tollere, & eam reuocare, denique illi, qui iudicare iusserit. Quemadmodum Iurisconsultus fatetur in d. l. iudiciū soluitur, & probatur in d. c. vt nostrum. Is 2 etenim, qui liberè iudicare iussit, & cui liberū fuit causæ cognitionem huic, vel illi cōmittere, & iurisdictionem dare, poterit eandē auocare, & quocunq; in statu causę prohibere, quod iudex ab eo datus de causa illa cognoscat. Princeps igitur auocare potest causas apud inferiora tribunalia pendētes, ex causa tamen id ab eo fieri debet, vt iustè fiat, sicuti Paul. Castren. censet in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi opor. col. j. ex quibus poterunt deduci aliquot illatiōes ad huius quæstionis vberiorem cognitionem.

¶Primò hinc deducitur, episcopum posse auocare causam pēdentem corā eius vicario: quod ita Ioan. Imo. adnotauit in cap. pastoralis. col. ij. de offic. ordin. quem sequitur Rebuf. in d. tracta. de euocatio. q. v. Huius opinionis ea est ratio, quod Episcopus totus, & liberè iurisdictionē propriam eius vicario commiserit: & ideò commissionem liberè poterit in se reuocare: cùm sit idem tribunal episcopi, & vicarij. c. ij. de consuetu. in vj. capit. Romana. in princip. de appellat. in vj.

¶Secundò constat ex præmissis Metropolitanum non posse causam auocare ab episcopo eius suffraganeo: cum Metropolitanus sit iudex quo ad episcoporum subditos tantùm ex causa appellationis. capit. Romana. paulò antè citato. Et ideò nisi ad eum appellatum fuerit, non poterit ipse causas tractare inter subditos eorum episcoporū, qui ad eius Metropolim pertinent. id ipsum notatur in capitu. pastoralis. de offic. ordin. in c. j. in princ. de foro compe. in vj. & in c. venerabilibus. in princip. de senten. excommu. eodem li. probatúrq; ea ratione, qua obtentum est, non habere quem iurisdictionem in subditos eius, qui ei subiectus sit: & ideò licet Episcopus sit subditus Archiepiscopo Metropolita. non ex hoc sequitur, quod Archiepiscopus habeat iurisdictionem inter subditos Episcopi, aliàs quàm per appellationē. Hoc sanè constat ex ratione tex. in l. Modestinus. vbi glo. & Alcia. ff. de ver. signi. Bal. in l. ex placito. C. de rerum permutatio. colum. j. Ludouic. Gome. in regu. de familiaribus. Cardin. q. 14. notant in hac specie Curtius Iunior in consilio secundo, Chassanæ. in consuetudi. Burgund. rubric. j. §. iiij. versi. fui interrogatus, His accedit gl. communiter recepta in c.

j.verb. agant. de offi.ordi.in vj. quæ scribit, Metropolitanũ non posse dare ordines intra diœcesim suffraganeorum ipsius suffraganei subditis. Idem notat Felinus in dict. c. pastoralis. colũ. vlti. principij. de offic. ordi. Domini. per tex. ibi in capit. cùm nullus. de tempo. ordin. in vj. nec ipsius Metropolitani subditis: quia nõ potest solenniter exercere actus pertinentes ad ordinem episcopalem intra alienam diœcesim. gloss. insignis in clementi. vlti. de priuilegijs. verb. etiam celebrare. plura quidem possent ad hanc rem in exemplum, & similitudinem adduci ex cap. j. & capit. vt litigantes. de offic. ordi. in vj. glos. & ibi Iaso. in l. eum qui. ff. de iurisdi. omnium iud. gloss. Abb. & Feli. in capit. pastoralis. de offi. deleg. nu. vj. Feli. in cap. cùm ex officij. nume. vij. de præscrip. & in dict. capit. pastoralis. de offic. ordi. Præsertim conducit ad hoc, quod Metropolit. nõ potest inter episcopi suffraganei subditos de nullitatis causa principaliter absq; appellatione cognoscere: sicuti censent Philippus Francus in capit. dilecto. de appellat. q. 27. Felin. & Deci. in cap. in literis col. vlti. de offic. delegat. Quorum opinio constat: quia iudex, qui non potest adiri per quærelam, non equidẽ poterit de nullitate tractare principaliter absq; appellatiõe. Archid. & Domi. in c. concertationi. super gloss. verb. debitum. de appel. in vj. Metropolitanus autem nõ potest per quærelam adiri. capit. j. de offi. legat. ergo nec poterit is absq; appellatione nullitatis causam examinare. Quærela verò dicitur quoties causa defertur ad iudicem absq; appellatione glos. Panor. & alij in cap. quærelam. de procurato. Corsetus in singularibus. verb. quærela. Saltem propriè: licet quandoque etiam dicatur ipsamet appellatio. gloss. in l. iij. C. quo. & quand. iudex. quandoq; dicitur criminalis accusatio. glo. in c. Maximianus. 81. dist. cuius meminere Cors. in d. verb. quærelam. Feli. in c. quærelam. de iureiurand. col. j. Barb. in capitu. j. col. iij. de offi. lega. atq; hæc vera esse censeo, quamuis Panor. in d. capitul. in literis. & in dict. capitul. dilecto. probare conetur, & asseueret, Metropolitanum tractare posse inter subditos suffraganeorum de nullitatis causa principaliter absq; appellatione proposita: idq; videtur adnotasse ex Barto. in l. si expressim. ff. de appellatio. colum. penulti. qui scribit, causam nullitatis posse non tantùm examinari apud iudicem, qui sententiam pronunciauit, sed & apud superiorem l. absentem. ff. de appellationi. l. accusatoribus. & ibi gloss. C. eod. titul. notatur in l. præses. C. quo. & quand. iudex. Hoc etenim verum est in superiori,

periori, qui potest adiri absque appellatione, non autem in eo, qui tantùm est iudex ex appellationis causa. vt probatur in d. cap. j. de officio legat. Sic denique Dux Marchio, vel Comes, qui iurisdictionem habet, & superior est ordinarijs iudicibus, quos Alcaldes ordinarios dicimus, non poterit causam nullitatis principaliter tractare super ea lite, quæ semel apud iudicem ordinarium ab ipso populo electum cœpta fuit: cùm de hac causa non possit is aliter quàm per appellationẽ cognoscere: quod satis constat: & in hac specie ita probat Petrus Nunius Auendanius in tractat. de exequendis mandatis regijs. capit. v. numer. iiij. Igitur Metropolitanus causam apud episcopum sibi subditum pendentem non poterit auocare: idque expresśim tenet Ripa in cap. cùm M. de constitutio. nume. 195.

¶ Tertiò apparet, regios auditores, qui in Pintiana & Granatensi curijs iura litigantibus præ:ima causarum cognitione reddunt, non posse causas coràm iudicibus inferioribus pendentes auocare: cùm regulariter non posśint hi supremi iudices causas examinare, nisi per appellationem ad eos fuerint delatæ. Imò quoties in quibusdam casibus, prima causarum cognitio curiæ iudicibus competit, speciatim excipitur, modo apud inferiorem iudicẽ lis minimè pendeat, accepta sit. Sic etenim tradidere Montagna. & Boer. in tracta. de anthorit. magni concilij. Rebuf. in tractat. de euocatio. quæst. v. nume. 47 qui idem esse censent quò ad supremum Regis senatum: vt tandem Regis consiliarij non posśint lites apud inferiores iudices pendentes auocare absque speciali Regis consensu & decreto. textus optimus in l. solent. §. sicut autem. ibi, non autem debent inconsulto principe hoc facere. Fortaśsis tamen id commissum à principe videtur supremo eius senatui absque speciali eius consensu qualibet in causa requirendo, propter tanti consilij authoritatem. Quod in magno Franciæ consilio Boerius notat, in tracta. num. 157. nec refragatur Petrus Rebuf. qui præscriptam conclusionem de causis nõ auocandis probat in parlamentis, non in magno consilio, nisi magni consiliarij velint euocare causas à Parlamentis. Hoc enim scribit, eis non permitti, absque speciali Regis consensu.

¶ Quartò hinc iure pontificio probatur, legatum Romani pontificis non posse causas pendentes coràm iudicibus ordinarijs auocare: cùm sit locus præuentioni inter eum, & ordinarios. cap. si à sede. de præben. in vj. notant expresśim Speculat. titu. de legato. §. nunc ostendendum.

versicu. præmissa. Abb. in cap. j. col. ij. de offic. legat. Domini. in cap. j. in prin. de foro compet. in vj. Ripa in dict. cap. cùm M. de constitu. nume. 195.

¶Quintò deducitur in praxi, non posse Duces, Comites, aut Marchiones, aliósue iurisdictionem habentes, qui sint inferio-
4 res, nec iura principis habeât, causas pendentes apud iudices ordinarios, quos Alcaldes ordinarios appellamus, auocare: quod plane constat ex eo, quod hi iudices ordinarij omninò sunt adeò firmam iurisdictionem habentes quòd etiam si ad plebis electioné per ipsum dominum confirmentur, & constituantur, nihilominùs liberum ei non est, eorum iurisdictionem impedire, aut tollere. Et ideò ante appellationem ad eum propositam nequaquàm poterit de causis pendentibus coràm iudicibus ordinarijs cognoscere. authentic. de defensorib. ciuitat. §. nulla. & §. iurisiurandi. Cuius ratione perpensa sic visum est Paulo Castrensi in l. nemo. C. de iurisdictio. omn. iudic. quem sequitur vir doctissimus Petrus Auendanius in tractatu de exequendis mandatis regijs, cap. vj. nume. 29. idque apud regia tribunalia est ideò receptum, vt passim auocationes istæ literis sub sigillo Regis decretis omninò prohibeantur: nisi quibusdam in locis, quorum iurisdictio militaribus ordinibus diui Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ competit: in his etenim certis olim diffinitis casibus auocatio permissa est, quæ innumeris dedit causam controuersijs, quæstionibus, & querelis frequentissimè ad curiam Regis deferendis. Quod si Dux, Marchio, vel Comes, aut is qui iurisdictionem habet in oppido causam auocare velit ab eo iudice, quem ipse solus, & liberè cõstituit, cuique iurisdictionem propriam commisit in eo exercendam oppido, id poterit facere libenter absque vlla subditorum & iudicis iniuria: quemadmodum tenuerunt Ioan. Montagna. in dict. tracta. de author. consilij, & ibi Nicol. Boerius numer. 158. Angel. in dict. l. iudicium soluitur. ff. de iudic. poterátque multis similibus rationibus hæc sententia confirmari, quam & Rebuffus probat in dicto tractat. de euocationibus. q. v. in princip. quæ sunt omninò distinguenda.

¶His quidem prænotatis subsequitur & alia quæstio, cuius examinatio in hoc tendit, vt inquiramus, quotuplex sit auocatio, & quod modis ea fieri rectè possit? Etenim ea duplex est. Fit enim auocatio causarum quandoque expressim: & hæc expressa dicitur, quoties princeps causam coràm aliquo iudice pendentem ab eodem auocat: vt probatur

probatur in dicto capitu. vt nostrum. Quandoque tacitè fit auocatio, nempè: vbi princeps causam coràm iudice ordinario cœptam, alteri scienter delegat & committit. Ex hoc enim videtur eam à iudice ordinario tacitè auocare. capit. cæterùm. de rescript. capitu. sanè. de officio delegat. capitu. pastoralis. §. vltim. de rescript. Innocent. & alij, præsertim Ripa in capitul. cùm M. de constitutio. nume. 198. Rota in nouis. 67. Staphilæus de literis gratiæ, & iustitiæ. pagina 172. qua in re sunt aliquot obseruanda, quæ non erunt inutilia his, qui hoc in tractatu exactam adsequi velint cognitionem.

¶Primùm sanè adnotari solet causam semel ad curiam delatam, nusquàm exire curiam,
5 nisi à principe rursus ad iudicem ordinarium remittatur. Huius opinionis vulgò citatur author Bald. in l. si vt proponis. colum. penultim. C. quomodò & quando iudex. Cuius in hunc sensum meminère Ripa in dict. capitu. cùm M. de constitution. numer. 198. Dec. consil. 137. numer. iij. Iason in l. filiusfamiliâs. §. diui. numer. 58. ff. de legat. j. idem Iason consi. 98. column. j. lib. iiij. Dec. rursum in capitu. prudentiam. de offic. delegat. §. adijcimus. & in dict. cap. vt nostrum. colum. j. Hippolyt. in singul. 301. Ioann. Crottus in l. j. §. si quis simpliciter. numer. 13. de verbor. obligat. hoc ipsum notat Bald. idem in capitul. j §. ad hæc. colum. iij. C. de pace iurament. firmand. Philippus Francus in dict. capitu. vt nostrum. colum. vltim. qui existimat, esse ad hoc textum singularem in capit. pastoralis. §. præterea. de offi. ordinar. notat & AEgidius decisione 48. Hęc verò sunt Baldi verba in dict. l. si vt propos. nis. numer. 15. Nota quòd causa quæ semel est in curia romana, nunquàm exibit de curia, nisi princeps deleget, vel causam remittat ad ordinarium. quod est notatu dignum: & hoc facit hæc lex: nam hæc causa redibit ad præsidem: & præses denuò committit. & facit de offic. ordina. capit. pastoralis. §. prætereà. Hactenùs Baldus cuius eò libentiùs mentionem feci, quod Iason in l. voluntas. col. vltim. C. de fideicommissis. in hunc sensum eum citauerit, scribens, vide quod decidit Baldus in l. si vt proponis. in iij. columm. post Archidiaconum per eum relatum. C. quomod. & quando iudex. Quòd si Papa semel delegauit causam extrà curiam Romanam, quæ debebat agitari in curia Romana, licet delegatio non habuerit effectum quando delegatus mortuus sit, tamen ex quo semel commisit extra curiam Romanam, poterit à modo ordi-

narius de illa causa cognoscere cessante delegato. quod nota, si est verùm. Hæc Iason, qui maximè hallucinatur in percipienda Baldi mente: siquidem ipse Baldus hoc tantùm voluit, quòd causa semel delata ad curiam poterit exire curiã, si eam princeps delegauerit, vel remiserit ad ordinarium. Quòd autem delegato mortuo causa ipsa reuertatur ad ordinarium à quo fuerat iam auocata, Baldus nec dixit, nec sensit: imò contrarium probat, dum citat text. in dict. capit. pastoralis. & expresßim tenet paulò ante adducens Archidiaconi authoritatem: secundum quam ipsemet Bal. in dict. §. ad hæc. colum. iij. respõdit, causam semel à romano pontifice delegatam non redire ad ordinarium, etiam si delegatus pronunciet sententiam, quæ nulla sit. Quam opinionem probarunt Dec. in d. cap. vt nostrum. colum. j. Roma. in consi. 335. Iacob. de Nigris. in rubr. ff. de offic. eius cui est mand. iurisd. fol. iiij. colum. ij. Ripa in dict. capit. cùm M. nume. 198. hæc sanè dicta sint, vt Baldi sententiam iuxta veram, ac propriam eius mentem explicemus. ¶ Quin & illud erit memoria repetendum, quod si causa fuerit ad curiam delata, per appellationem ab interlocutoria sententia, ac per Romanum pontificem delegata, & commissa. sitque pronunciatum malè appellatum fuisse: nihilominùs causa nequaquam redit ad ordinarium: imò in ipsa curia expedienda est, vbi fuit decreta commissio appellationis causæ cum toto negotio. Quemadmodum ex stylo & praxi curiæ romanæ respondet Feli. in cap. causam quæ. de rescript. nume. vj. quem sequitur Ioan. Staphilæ. de literis gratiæ, & iustitiæ. folio 171. colum. ij. Verum quia Felinus testatur hanc forensem, & practicam obseruationem esse contrariam iuri pontificio, oportet expendere quidnam iure ipso esset in hac quæstione dicendum. ¶ Prima conclusio. Causa per appellationem ab interlocutoria ad curiam romanam delata, & alicui auditori commissa nulla facta negotij principalis mentione, si appellatio pronuncietur iniusta, redit cognitio causę principalis ad iudicem, à quo fuerat appellatum. Hoc probatur in cap. vt debitus. de appellat. c. exhibita. de iudic. ex quibus hãc conclusionem post alios probat Francus in dict. cap. vt debitus. nume. 40. super gloss. pe. ex qua constat, iudicem ad quem fuerit ab interlocutoria appellatum, teneri eandem causam remittere ad iudicem à quo vbi appellatio apparet iniusta. Erit autem hæc remisßio necessaria, si iudex inferior appellationi detulerit. cap. cum appellationibus fri

bus friuolis.de appellatio. in vj. explicant Docto.maximè Francus in dicto c. vt debitus.nu.42. post gloss.ibi.

¶Secunda conclusio. Quoties fuerit causa appellationis ab interlocutoria commissa vnà cum ipso negotio principali, non poterit iudex hic delegatus de causa principali cognoscere, si appellatio minimè iustificetur, iniustèque sit appellatum. Probatur hæc conclusio ex eo, quòd præscripta commissio hunc intellectum habet, vt iudex hic tunc de causa principali cognoscat, cùm appellatio iusta pronunciabitur: quasi huius commissionis sit hæc propria conditio, & interpretatio, secundum AEgidium à Bellamera decisio. 419.& seq. idem de iure respondendum esse censent Rotæ iudices decisio.xj. in nouis. Ioan. Staphilæ. de literis gratiæ, & institu. folio 271. Feli.in dict. capit. causam quæ. de rescript. numer. vj. deducto quidem argumento ex responso romani Pontificis.ibidem.& ex l iij.ff.de legat. j.l.non rectè.ff.de fideiusso. notatis per Bart.in l.vxorem. §.testamento.ff.de legat. iij. & in l. hæredes mei.§.cùm ita.ff.ad trebellia. Sed & hanc conclusionem probare mihi videtur Carolus Ruinus in consilio 114. colum. ij. libro iiij. tametsi Francus in dicto capitu. vt debitus. numer.40. existimet, per commissionem istam adeò esse auocatã causam à iudice inferiori, vt delegatus possit principalem causam examinare, etiam vbi fuerit friuolè & iniquè appellatum. Vtrúrque ad huius opinionis probationem ratione textus in dicto capit. vt nostrum. Cuius superiùs mentionem fecimus.

¶Tertia conclusio. Commissa,& delegata causa appellationis à principe, etiam si appellatum fuerit iniustè, poterit iudex hic de causa principali cognoscere, quoties commissio concepta fuit in hunc modum: vt causa appellationis, & ipsum principale negotium fuerint delegata. Etenim copula, &, quæ huic formulę commissionis adscribitur, hunc effectum habet, quòd causa principalis videatur commissa equè principaliter, non eo modo, quo iure accedebat appellationis causæ & eius cognitioni.l.j.& ij.ff.de pecul. legat.ex quibus hoc deduci potest, & ex his, quæ Bartol. notat in l. Titiæ. §. nihil. ff. de legat. j. denique hanc tertiam conclusionem explicat optimè Carolus Ruinus in consilio 114. lib.iiij.colum.ij.

¶Quarta conclusio. Iudex cui est à principe facta commissio causæ appellationis,& principalis coniunctim, vel diuisim, habet omninò cognitionem negotij principalis, etiam si appel-

latio pronuntietur iniusta. Hoc constat ex eo, quod princeps his verbis videatur causæ ipsius principalis cognitionem principaliter delegare, & committere, ac denique à priori iudice auocare, licet appellatio iniusta sit. Atq; ita tenet Caro. Ruinus in d. consil. 114. libr. iiij. col. vlt.

¶ Quinta cõclusio. Iudex delegatus, cui est commissa causa appellationis, poterit absque noua commissione cognoscere de causa principali, si appellatio fuerit iustificata. Nam & responsio summi pontificis in capit. vt debitus. non tantùm obtinet in iudice appellationis ordinario, sed & in iudice delegato. cùm eadem sit vbique ratio: atque ita sensit glo. in cap. ex tenore. de foro competent. verb. terminetis. Idem expresśim tenent Anto. Abb. & Imol. in dict. cap. vt debitus. vbi Dec. numer. 23. & Francus num. 43. ac Felin. in dict. cap. causam quæ. de rescript. numer. vj. fatentur hanc opinionem communem esse, quæ mihi verior videtur, tamet si Francus conetur eam improbare. Quod ante eum tentauit AEgidius à Bellamera decisio. 419. priorem tamen opinionem, quæ frequentior est, etiam probarunt Innocen. Henri. & AEdidius à Bellame. in dict. cap. vt debitus. nume. 47. & glo. vlti. in cap. vltimo. ij. q. vj. Nam in ordinario iudice, cui competit cognitio causæ per appellationem ad eũ deuolutæ, nemo vsq; à'in dubitauit, siquidem is potest iustificata appellatione, causam principalem examinare: quemadmodum expeditum est in d. cap. vt debitus. ac notatur in capi. j. de for. comp. in vj. in prin. Quibus quidẽ prænotatis oportet adscribere quòd praxis curiæ romanæ admiserit. Nam vbi appellatum est ab interloquutoria, & commissa fuerit causa appellationis cum negotio principali, etiam si appellatio pronuntietur iniqua: & iniustè fuerit appellatum, nihilominùs cognitio causæ principalis manet apud eundem iudicem delegatum. Sic enim testantur receptum esse Feli. Staphilæus paulò ante citati. Atque præter hos hoc constat ex AEgi. à Bellam. deci. 37. & decis. Rotæ xj. in nouis. Cuiusmeminit Pau. de Cast. in l. eos. C. de appellat. Quod si causa appellationis simpliciter commissa fuerit nulla facta mentione causæ principalis, tunc licet iudex hic delegatus, qui pronunciauit appellationem iniustam, & malè appellatum fuisse, non posśit de principali causa cognoscere, ipsa tamẽ causa nequaquàm redit ad priorem iudicem à quo fuit appellatũ: imò manet in curia, vt ibidem examinetur, & diffiniatur ex noua, & speciali summi pontificis delegatione quemadmodũ ipse deduci opi-

duci opinor ex præcitatis autho
ribus,& Rotæ deci.116.& 321.in
nouis.& 612.in antiq. Bellamera
deciſ. 129. & 520. Illud ſanè non
eſt prætermittendum, cùm id
maximè huic congruat tracta-
tui,& ſæpiſsimè incidat in vſus
forenſis exercitationem, quod
vbi quis ab interloquutoria ſen
6 tentia iudicis inferioris appella-
uerit ad curiã,& is ſtatim priuſ-
quàm tractetur de iuſtitia, &
rectitudine appellationis, petat
totius negotij examen aduoca-
ri,& retineri apud curiæ iudi-
ces,ſolet planè id fieri, nego-
tiúmque ipſum à iudicibus cu-
riæ retinetur ad diffinitiuam
cognitionem præſtito ab appel
lante iuramento, quo aſſeuerat
nullam ſe habere ſpem conſe-
quendi iuſtitiam apud iudicem
inferiorem. Hanc cõcluſionem
praxis recepit,& in ſpecie iſta te
nent Rotæ iudices deciſio. 42.
in nouis Panor. num. vj. Imola
& Francus num.vj.in cap. Nico
lao.de appellat.Dec. in cap. in-
terpoſita. §.j. eodem titul. Ioan.
Staphilæ.de literis gratiæ,& iu-
ſtitiæ.folio 72. quod minimè li
cet iudici inferiori, qui de cauſa
appellationis cognoſcendi ius
habet:non enim poterit ex cau
ſa appellationis ab interloquu-
toria, niſi ea fuerit iuſtificata,
retinere cognitionem negotij
principalis,nec de eo poterit tra
ctare,etiam ex conſenſu litigan
tium.c.j.de for. comp.in vj. quã
uis ſit legatus,& denique iudex
qui poſsit adiri per viam quære
læ,ſecundum Car.& Dec. in c.
vt debitus.de appella.nume.26.
Domi. & Francum in d.c.j.qui
tenent,legatum non poſſe omiſ
ſa iuſtificatione appellationis ab
interloquutoria cognoſcere de
negotio principali,etiã ex con-
ſenſu vtriuſque litigantis: quaſi
deciſio romani pontificis in c. j.
de appellat.in vj. ſit ſpecialis in
ipſomet principe. quod & Do-
mi.ibi probat contra gloſſ.in d.
c.j.de foro competen.in vj.ver-
bo prætermiſſo. quam ſequun-
tur ibi Inno.Hoſt. & Abb. col.
pe.Prepo.col.xiiij.& rurſus Frã
cus ſibi parũ conſtans in d. c. vt
debitus.ad fi.aſſeuerantes, poſ-
ſe legatũ non iuſtificata cauſa
appellationis,& omiſſa eius iu-
ſtificatione cognoſcere de ipſo
negotio principali ex conſenſu
vtriuſq; litigantis:quod ipſe mi-
nimè probari poſſe iure opinor.
Nã etſi Legatus poſsit per quę-
relã adiri abſq; appellatione, id
obtinet,vbi cauſa nondũ pende
bat coram iudice ordinario:
quo quidem caſu legatus nõ po
teſt cauſæ illius cognitionem a-
uocare nec de ea cognoſcere,ni
ſi per appellationẽ à diffinitiua,
vel ab interlocutoria fuerit ad
eum iure deuoluta: ſicuti hoc
in capite ſuperiùs adnotauimus:
iure verò deuolutio non fit, ni
ſi appellatio ab interloquuto-
ria iuſtificetur, quemadmo-

dum probatur in dic.cap.vt debitus.& in ca.j.de appella.in vj. ¶ Hinc denique poterit facilimè percipi, si præmissa fuerint mente repetita, duplicem esse causarum auocationem: expressam quidem, & tacitam. Expressa verò aduocatio hoc habet speciale, vt quicquid ab inferiori iudice actum fuerit post ipsam auocationem, nullum sit ipso iure, licet iudex ipse nondum cognitionem habuerit auocationis, & fuerit eius prorsus inscius, & ignarus, quoties auocatio fit motu proprio principis, sic etenim probare conantur Abb. in cap. cùm M.de constit. numer. 33. & ibi Dec. colum. vlti. Abb. Imol. & Dec. in c. cæterùm. de rescri. nume. vij. & plerique alij, quorum meminit asserens hanc opinionem communem esse Rebuffus super. leges regias. titu. de euocationibus, num. 18. idem asseuerat Ripa in dict. ca. cùm M. numer. 196. qui adeò perplexis, & confusis doctorum allegationibus vtuntur, vt mihi vtile visum fit distinctiùs aliquot in huius quæstionis, resolutionē conclusiones exponere: quibus possit eius expedita cognitio haberi.

¶ Prima conclusio. Auocatio causæ facta cum decreto irritanti, hanc vim obtinet, vt acta
7 iudicis inferioris post illā, etiam ignorantis, sint omninò nulla. Probatur hæc ex eo, quòd clausula decreti irritantis (sic enim vulgò dicitur) ignorantes, & inscios prohibitione afficit. glo. ibi communiter recepta in capi. j. verb. referri. de concess. præb. in vj. tex. opti. in cap. dudum. §. considerātes. Et in ca. pe. de preb. in vj. & in ca. si postquā. eo. n. gl. in cap. si eo tempore. ver. ignoranter. de electio. in vj. Cardi. in clemen. j. q. xviij. de electio. Anto. Imol. & Feli. col. iiij. in cap. ij. de consti. notatur in cap. si beneficia. de præben. in vj. ex iunioribus idem tradidēre Ioann. Crottus in cap. ij. j limitatione ad iij. nota. de constitu. in vj idem in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. col. xxvj. Ex ea in cap. ij. num. 50. de constitu. Ioan. Staphilæus de literis grat. & iusti. fol. 41. in specie autem huius conclusionis primæ authores sunt Panor. Imo. Feli. num. 18. & Dec. nume. vj. in cap. ceterùm. de rescrip. Ripa in dict. cap. cùm M. nu. 196. Abb. in cap. audita. de restit. spolia. Domi. in cap. j. §. ex parte. de concessio. præben. lib. vj. Ex quibus deducitur manifestè idem esse, siue clausula ista fuerit apposita motu proprio, siue ad petitionem alicuius, qui literas à principe impetrauit. Sic etenim conclusionem istam Panormit. & alij quorum modò meminimus, intellexēre. Quod si is cuius causa, & in cuius fauorem causæ auocatio fiat, ea nolit vti: aut eidem renuntiauerit, valet quod à iudice factum fuerit, non obstante

obstante decreto, quod irrita decernit in contrarium acta, secũdum Domi. in cap. j. d. §. ex parte. col. penult. quem sequi videntur Felin. & Dec. in d. capit. cæterùm. quorum opinio satis cõprobatur ex his, quæ ipse tradidi in capit. quanuis pactum. de pactis. in vj. ij. parte. §. ij. nu. vj. Quo in loco probare conatus sum, posse quem renũciare his, quæ in eius fauorem inducta sint, licèt his accesserit principis decretum, quo acta in contrarium irrita decernũtur. Deindè constat principis voluntas, quæ in hoc tendit, vt huius decreti vis remittatur, si eidem renuntiauerit, qui id à principe in proprium fauorem obtinuit. Eadẽ voluntas præsumenda est in legis cõditore ad hunc effectum, vt lex ab eo lata non liget ignorantes, nec eos prohibitione, præcepto, aut pœna afficiat. Siquidem optimus princeps in id debet, ac tenetur leges ab eo latas dirigere, quod magis sit iustitiæ consonum. Et ideò præsumendũ erit, quod ipse nequaquàm voluerit propria lege eius inscios, & ignaros afficere, quoties ea ignorantia culpa caret, licèt decretum hoc, cuiusmodò vim tractamus, legi adiecerit. Hanc opinionem iure veriorem esse censent Cardin. in dicta clemen. j. q. 18. de elect. Ioan. Crottus in dicta l. omnes populi. col. 26. & in dicto capitul. ij. prima limitatione sub iij. nota. & Andræas ab exea in capit. ij. de cõstitutio. nume. 50. eleganter Ludo. Roma. in consil. 330. colũ. v. qui pluribus rationibus nititur hanc sententiam probare non, tantùm quò ad pœnam legis sed etiam quò ad actus vim, quę minimè tollitur per legem præscriptam, donec tempus accesserit, quo in vniuersum lex obligat, & eius ignorantia culpam aliquam præmittere videtur. de quo dubitat Feli. in dicto cap. ij. nume. vij. limitatione. iiij. Est tamẽ pro Romani sententia optima glo. in dicto capit. ij. verb. dispendijs, quæ illum text. intelligit etiam quò ad vim illius actus, qui fit ex ignorantia iusta legis humanæ.

¶ Secunda conclusio, Expressa causæ auocatio absque decreto facta, motu tamen proprio, reddit omninò nullũ quicquid post illam actum fuerit à iudice inferiori, etiam ignorante. Hãc opinionem tenent Panor. in d. c. cũ M. de constitu. colum. vlti. Imo. in cap. cæterùm. & in capit. cùm contingat. ad fi. de rescrip. Frãc. nume. viij. in capit. vt nostrum. de appellatio. ex illius responsi ratione. Dominic. in consil. 47. quasi hæc sit maxima vis huius clausulæ, motu proprio: quam sententiam scribit communem esse Petrus Rebuf. super leges regias titu. de euocatio. q. iij. numе. 19. adducens ad hoc Francũ

in d.c.vt nostrũ.qui tamen hoc minimè asseuerat, & licet Ripa in dict.cap.cùm M.num.196.videri posit quibusdam asserere, hãc opinionem communẽ esse. Ego existimo aliam conclusionem, cuius statim mentionem agemus,ipsum cõmunem fecisse.Sed & falsam esse hanc secundam assertionem ipse nequaquã dubitauerim:cũ nullibi in iure tãtus huius motus proprij effectus probetur. Sed & plerique viri doctissimi contrariũ tenuerũt,præsertim Anto.Abb.col. pen. Felin.& Dec.in d.c.cæterùm. Inno.in c.j.de concess.præbend. in vj.Præpo.in d.c.vt nostrum.co. vlt. Petr. Rebuf.in d.quæst.iij. ex quibus necessaria est sciẽtiã huius auocationis quò ad iudicem inferiorem, vt nullum sit, quod posteà ipse iudex fecerit, quæ quidem opinio maxima ratione fulcitur, quemadmodum apparet authoritate Iurisconsulti in l.si fortè.ff.de officio præsidis.cuius meminère Roma. in singu.58.& 572. Feli.in d.c.cæterùm.nume.xj. Dec.in c. si duobus.nume.xij.de appellat.iurisdictio etenim semel data,& competens alicui nõ censetur ab eo reuocata, donec ipse habuerit reuocationis cognitionem, & scientiam. Quamuis in specie Iurisconsulti in dict. l. si fortè. alia est ratio congruentior, quòd præses, qui datus est successor, & si hoc sciat, vti potest iurisdictione,& potestate donec successor prouinciam fuerit ingressus: sicuti notatur in l.meminisse.ff.de offi.proconsul.nihilominùs multa sunt, quæ huic opinioni suffragantur, & persuadere possunt, scientiam reuocationis fore necessariam. capit.ij.de off.deleg.l. hæc autem.§. non defendit .ff. quibus ex caus.in poss. eatur. notat Bald.in l.falsus.C. de furtis. Sic Ludouic. Roma.in dictis singularibus asserit collationem beneficij factam à vicario episcopi reuocato,qui eius reuocationis erat ignarus,validã esse. Cuius opinio comprobatur authoritate Calderi. consi. iiij. titu.de offic.lega.Deci.in d.cap. si duobus.numer. xij. Felinu.in dict. capit. cæterùm. numer. xj. Chosmæ in Pragmat. Sanctio. titul.de collationib.§. idem voluit, verbo, vicario. glos. optima in l.tribunus .ff. de testam. milit. Ias.in l. more maiorũ.nu. viij.ff.de iurisdictio. omn. iudi. notat præter hos satis in specie Rebuf.in tract.de beneficijs. titu.de simonia in resignatione. num. xxxiiij. & de publicandis resignationibus.glo.xviij.num. xix.quicquid Francus scripserit in cap. dudum. de præbend. in vj.sufficit tamen in hoc casu scientia simplex reuocationis absque literarum præsentatione.Quòd Feli.expressim notat. & oẽs prẽcitati sentire videntur, maximè

maximè Cald.in dict.consi.iiij. Idem Rebuf.in tract. de beneficijs.in titul.de forma vicariat. num.210.quem omninò legito. Et Boerium decis.347.colu. penul.est & ad hoc tex. optim. in clem. vnica,de renunciatione.

¶ Igitur ex prædictis illud superest,quòd reuocatio iurisdictionis, etiam si motu proprio fiat,non habet effectum, donec ipse,cuius reuocatur potestas, eiusdem reuocationis habuerit scientiam. quod item probatur in cap. j.§.ex parte. de concess. præbend. in vj. quo in loco.§. adijciebatur. adnotatum est hanc regulam non esse admittendam, vbi reuocatio fieret. propter delictum: hoc etenim casu ipso iure,absque vlla scientia etiam ignorante ipso, cui data erat iurisdictio,tollitur omninò eadem,& ab ipso prorsus aufertur. Sic sanè probatur in d. §.adijciatur.quem ad hoc commendarunt Roma.in singu. 58. Felin.in dict.cap.cæterùm. nume.24.Barba.in capit.nollentes. 8 iij.colum.de officio. legat. Ioan.de Selua in tractat.de beneficio.iij.part.quæst.xvj.colum. j.Ioann. Bertach. in tractat. de episcop.libr.iiij.vij.part. quæst. xxj. notat Innocent. in capitul. qualiter. in ij.de accusat. optima glos. in capitu proposuit.de concess. præbend. verbo. vacare. Cuius meminêre Felin. in dict.cap.cæterùm. num. xxiiij. & Cardinal.in consil. 114. incipit Frater Benedi. Huic opinioni accedit glos. elegans in dict. clem.vnica,de renunciat. verb. sponte. quæ illam decisionem intellexit,vbi mandatum ad renunciationem beneficij fuisset datum sponte:quasi scientia reuocationis necessaria non sit, quoties mandatum datum sit per vim,& metum in odium sanè,& pœnam illius, qui metum intulit. Quam interpretationem probarũt mihi Abb.&Selua in d.quæst.xvj. nec id mirũ videri debet, cùm mandatum ad renunciationem beneficij debeat esse liberum:vt & ipsamet renunciatio.cap.procurator.de elect.in vj. tradit Cardin. in d. clemen.vnica,quæst.iiij.

¶ Illud verò obiter admonendum esse cõstitui ad huius quæstionis vberiorem cognitionem, quod Paulus Castrens.in consi. 361.dubio. iiij. libr.j. existimat, non esse admittendum responsum Romani Pontificis in dict. clem.vnica, in mandato, quod datum fuerit ad præsentationẽ alicuius clerici,aut generaliter ad præsentandum ex causa iurispatronatus. Nam secundum eum reuocatio mandati habet vim omninò, etiã si nõ habuerit eius scientiã ille,cui datum erat mandatũ. Huius opinionis probatio à Paulo Castrẽsi instruitur ex regula quadã quã modò prætermittam,quippè qui eam

alioqui non admodum negaue-rint. Hanc Pauli sententiam expressim sequitur Aymon consil. 76. sensit Feli. in capit. cùm contingat. de rescript. nume. ix. dum refert illud Pauli consilium, vt existimat Lambertinus in tract. de iure patronat. ij. libro, parti. prima quæstio. iij. artic. 14. Ego verò, etsi videam Aymonē Cravetam in dicto consil. 76. hanc Pauli Castrēsis opinionem probasse, minimè, ni fallor, coactū eius quæstionis, & controuersiæ decisione, quam eo in responso probare conabatur: cū ad eius veritatem necessaria non foret conclusio Pauli. Attamen negare contendam à Felino eandem nec expressè, nec tacitè receptā fuisse. Aliud etenim ex Paulo ipse deduxit, quod nequaquàm vrget ad præsentis quæstionis veritatem. deindè existimo falsum esse quod Paulus tradidit asseuerans, decisionem Pontificiam dictæ clementi. vnicæ, non obtinere in mandato ad præsentandum. non enim video vllam discriminis rationem, quæ congrua sit. Sic & ipse Lambertinus opinatur, esse necessarium, quod saltem prælatus, aut is, cui præsentatio exhibenda est, habeat reuocationis sciētiam antè institutionem, in quo ipse planè videtur à Paulo discedere, cùm hoc ipsum sit, quod summus pōtifex in dicta clement. vnica. respondit. Tandem Petrus Rebuffus in tract. de beneficijs. in dicta forma vicariatus. nume. 214. opinionem Pauli de Castro falsam esse censet.

¶ Tertia cōclusio, Quoties reuocatio iurisdictionis & auocatio causæ motu proprio fit, & si non afficiat ignorantem, satis tamen erit absque solenni reuocationis exhibitione, quod iudex ipse vndecunque certam habeat reuocationis cognitionem. Hāc opinionem facilimè admittent qui præcedentem cōclusionem probarunt. Sed eam etiam sequitur, & probat Feli. in dicto cap. cæterùm. nume. xj. & numer. 17. vbi Dec. nume. vij. post Anto. & Abb. ibi qui & hoc ipsum tenuerunt.

¶ Quarta conclusio, Reuocatio iurisdictionis cum expressa causæ auocatione facta ad alicuius petitionē, hanc habet conditionē, si qui impetrauit, & obtinuit illam voluerit ea vti: vnde non tollitur iurisdictio à iudice inferiori, donec fuerit per impetrantem reuocatio eidem obiecta, & exhibita. Probatur hæc in c. audita. de restitut. spoliat. vbi Abb. idem tenent Inno. Anto. Abb. Cardi. & Felin. in d. c. cæterùm. Quorum opinio communis est, vt fatetur Ripa. in dicto cap. cùm M. nume. 196. Sed quod in hoc casu sufficiat, iudicem inferiorē, cuius iurisdictio reuocatūr, huius reuocationis scientiam habere, conantur iure defendere

defendere Domi.in d.consi.47. Imo. & Dec.in d.cap.cæterùm. nu.viij.vbi Dec. hoc ex ratione tradita per Imol. deducit additque Rapa. in d.num.196. hanc posteriorem opinionem receptam esse apud curiam Romanam:vt tandem aliud sit,concedi à summo Pontifice impetranti secundum rescriptum, & secundos iudices simpliciter, aliud reuocari priorũ iudicum iurisdictionem, ab eisque auocari causam. Cùm in hoc posteriori casu ex authoritate cap.vt nostrum.posit defendi,& probari, quod sufficiat scientia huius reuocationis,vt iudex non valeat vlterius de causa cognoscere, nec tractare. Nihilominùs nos opinamur priorẽ sententiã veriorem esse,eamque magis conuenire reipublicæ vtilitati, ne illusio fiat facilimè causarum, litiũque diffinitionibus. Hoc ipsum deducitur ex c. gratũ. de offic. deleg.cap.super eo.in ij.de appel.vbi Præpo.notab.vlt.Archi. in cap. is qui. de procurat. in 6. Bald.in l. mandatum.col. penu. C.mandat. Idem Bald. in l.j. C. vt lite pendent. Deci.cons.295. col.ij.nec Imol.in dict.cap. cæterùm.huic quartæ conclusioni aduersatur:imò eam expresſim probat.

¶ Quinta conclusio, Quamuis per literas posteriores, quibus priorum mentio fit,tacitè reuocetur priorum iudicum iurisdictio, & potestas: attamen valet quicquid ab eis actũ fuerit, etiã post cognitionem reuocationis donec fuerint posteriores literę ab ipso impetrante iudicibus oppositæ,& exhibitę. Huius cõclusionis probatio deducitur ab omnibus ex di. c.audita. Et est communis omnium resolutio in dict.cap. cæterũ. Atque hæc dicta sint pro huius capitis breui quadam examinatione.

Ex capite sequenti.

1 *Iudex secularis, & ecclesiasticus mutuò sibi prastant, & praestare tenentur auxilium in exequendis mandatis,& sententijs.*

2 *Iudex ecclesiasticus an posit mittere in carcerem laicos propria authoritate?*

3 *Contractus ratione quando quis posit vbi contraxerit conueniri:latè traditur.*

4 *Intell.cap. Romana. §. cotrahentes.de foro competen.lib.6.*

5 *Renunciatio proprij domicilij,quid in cõtractibus operetur?& demde solutio in aliquem locum destinata?*

6 *Iuramentum quid efficiat in hac specie quò ad fori renuntiationem?*

7 *Iudex an posit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate?*

De mãdatis regijs ad executionem,& obseruatio

nem literarum, quæ vulgò requiſitoriæ dicuntur.

CAP. X.

ON omnibus iudicibus, quibus cognitio, ac diffinitio alicuius cauſæ iure competit, licet nec permiſſum eſt, quæ ſemel diffinierint executioni mãdare: ſiquidem multa ſunt, quæ liberam hanc executionẽ abſque alterius iudicis auxilio, & miniſterio poſsint impedire. Atque ea ex cauſa illud obtinuit, vt quoties res iſta in diſcrimen hoc inciderit: iudex, qui ſententiam tulerit, aut de contractus executione cogniturus eſt, requirat pro exequenda ſua ſententia, & contractu, iudicem alium, qui perſonam & bona debitoris capere poſsit, atque executionem ipſam ad effectum deducere. Sic etenim iudex eccleſiaſticus vbi cenſuris iam fuerit vſus aduerſus laicos, nec potuerit earum viribus ſententiam exequi, requirit pro eius executione iudicem ſecu-
1 larem, vt is captis rebus, & perſona ipſius laici condemnati, eccleſiaſtici ſententiam exequatur. text. vbi gloſ. verb. publicum. ſic intelligenda in capit. j. de officio ordin. & ibi doctor. præſertim Panormit. Felinus & Alciatus. Oldradus conſil. 89. Bald. in l. j. C. de his qui latron. occulta. Matth. Afflic. in procœmio conſtituit. Neapolitan. numer. 54. text. optimus in capitul. dilecto. de ſentent. excommun. in vj. capitul. poſtulaſti. de homicid, capitul. ij. de maledic. capitul. principes. xxiij. q. v. c. quoniam. de officio ordin. l. epiſcopale. C. de epiſcop. & cleric. ca. vt officium. §. compeſcendi. de hæreticis in vj. Ex quo tamen Archi. adnotauit, hoc verum eſſe in iudice ordinario eccleſiaſtico: quaſi delegatus non poſſit iudicis ſecularis auxilium pro executione ſententiæ, implorare: cùm id ſpeciale ſit in iudice delegato ad punitionẽ hæreſum. Hæc verò Archid. opinio falſa eſt. Nam nihil ſpeciale cautum extat in dict. §. compeſcendi. in hoc auxilio à iudice ſeculari implorando, & ideò etiam iudex eccleſiaſticus, ac delegatus poterit auxilium iudicis ſecularis implorare, pro exequenda eius ſententia, cum cenſuris vſus fuerit, nihílque eis profecerit. tex. eſt in huius opinionis nõ leue argumentũ in d. c. dilecto. cuius ad hoc meminit Felin. in c. dilecta. de maiorit. & obed. notant Innocen. Io. And. & Doct. communiter in c. ſignificaſti. de offi. deleg. vbi Abb. & Dec. atque, item Io. Lupi. in ca. per veſtras. ij. not. §. ſed eſt pulchra dubitatio. n. 17. et nouiſsimè

Augusti. Beroius in d. capitul. significasti. numer. 24. ver. extra. glo. fatentur, hanc opinionem esse communem, quam etiam sequūtur Domi. & Francus in dicto §. compescendi. eámq; passim seruari vidimus.

¶ Eadem ratione iudex secularis quoties ea necessitas inciderit, poterit implorare iudicis ecclesiastici auxilium pro exequenda eius sententia aduersus eos, in quos ipse non habet coerctionis ius, authen. sed hodie. C. de adulter. notat Maria. Soci. in cap. cùm sit generale. numer. 24. de foro compet. Qua in re illud discrimen erit obseruandum, quòd iudex ecclesiasticus poterit censuris, & spiritualibus pœnis compellere secularem ad auxilium hoc exhibendum. c. ij. de maledi. iudex verò secularis non potest cogere ecclesiasticum: sed debet Metropolitanū adire, atq; ab eo petere, quòd inferiorem iudicem ecclesiasticum cogat auxilium seculari exhibere, & præstare ad executionem sententiæ. Sic etenim probant Innoc. Abb. & alij in d. capit. j. de of. ordina. vbi Alciatus nume. 26. & numer. 123. scribit hanc opinionē communē esse. Idem distinxit Iaso. in l. à Diuo Pio. §. sententiā. ff. de re iudi. nu. 16.

¶ Quod si iudex ecclesiasticus sit verus, & competens iudex aduersus laicos, deque eorū criminibus aliquot cognoscere possit, eósque punire: nō omninò expeditū est, posse eū laicos capere, & in carcerē mittere. 2 Etenim Oldra. consil. 86. breui hac de re præmissa disputatione non satis explicat. quid sibi iure verius visum fuerit: ac tandem in eam inclinat sententiam, vt existimet non posse iudicem ecclesiasticum in carcerem proprium mittere, nec capere laicum pro criminis alicuius punitione, quæ ad ipsum pertineat, excepto hæresis crimine: in quo hoc erit, & est speciale, & in alijs huic similibus criminibus. cap. excommunicamus. in ij. ad finem de hæreti. capit. vt commissi. eo. tit. in vj. & in clemen. j. eiusdem rubricæ. Huius opinionis ratio vel ex eo deducitur, quòd sæpissimè in iure sit expressum, quoties ecclesiasticus iudex de crimine aduersus laicum cognoscit, cuius cognitio ad eum pertineat, post decretas canonicas censuras, ipsisque minimè sufficientibus ad coerctionem, tūc auxilium à seculari iudice implorandum esse: quasi non alia sit aduersus laicos iudici ecclesiastico permissa coercendi potestas, quàm quæ censuris constat. ea verò non sufficienti, ministerio iudicis secularis punitio est peragenda: sicuti deducitur ex capi. j. de of. ordina. cap. postulasti. de homicid. ca-

pit.cùm C.laicus.de foro comp. l.placet.C. de sacrosanct.eccle. authen.de mandatis princip.§.si verò canonicum.colla.iij.Quibus & alijs rationibus hanc sententiam latissimè omnium conatur defendere Ioannes Lupi. in dicto §. sed est pulchra dubitatio.nume.18.de donat. inter virum & vxor. idem tenet Anch. in cap.cùm episcopus.de officio ordi.in vj. quam opinionem fatentur communem esse Felin. in capitul.significasti.de officio delegat.Aufreri.in repetitio.clemen.j. de officio ordi. in q.v. & in tract.de potest.ecclesiast. super laicos in prin. Fel.tamen loquitur de iudice ecclesiastico delegato, & in ordinario contrarium probare videtur: quod statim latiùs explicabimus.Eandem sententiam aduersus iudices ecclesiasticos tenet Anchar. in regu.ea quæ.de reg.iu.in vj. q.xj.qui scribit,hanc opinionem communem esse, & idem fatetur Ioan.Andræ. in Specul.titu. de offic.ordi. Hanc & leges regiæ admiserśit,& probarunt sæpissimè,præsertim l.vij.ti.iij.li.j. & l.iiij.tit.j.lib.iij. ordinatio. idē statutū est in publicis totius regni comitijs anno M.D.XXV. Toleti.cap.vlt.Contrarium planè verius esse censent Domi. & Francus in dicto c. cùm episcopus. idque multis profectò iuris Pontificij locis ita passim probatur, vt minimè cōgruat, ea omnia effugere velle specialis cuiusdam iuris ratione.Nam posse iudicem ecclesiasticum,qui alio qui iure de crimine cognitionē habet,laicum reum capere,& in carcerem mittere, probatur in cap. attendendum.17.q.iiij.cap. contra idolorum.26.q.v. cuius ad hoc ipsum meminêre Roma. in singul.711. & Feli. in capitul. cùm sit generale. de foro compe.nume.20. qui hanc opinionē probat.idem Felin.in d.c.significasti.colū.vlti.latè Aufreri in d. clemen j.q.v.& in tracta. de potest.eccle.super laicos. in princ. ad cuius quæstionis perfectam resolutionem ipse tria esse obseruanda existimo,ex quibus cōstabit,quid sit hac in controuersia considerandum.

¶Primùm, vbi consuetudine legitimè præscripta obtentum esset, quod iudex ecclesiasticus habens alicuius causæ cognitionem aduersus laicos,posset eosdem capere, ac carceri tradere, vsus hic erit omninò seruandus. Quod Bald. notat in d.capitul. significasti. & sequitur eandem opinionem Ioā.Lupi.in d.§.sed est pulchra dubitatio.nume.26. atque ita in aliquot Hispaniarū diœcesibus iā diu obtinuit, nec Carolus Cæsar, Rex inuictissimus hanc consuetudinem tollere, legéque propria voluit vsquam improbare, etiam si sæpiùs ab eo fuerit petita huius praxis, & vsus abrogatio in publicis to

blicis totius regni conuentibus: vt apparet ex cap. 117. legum Madriciarum anni M. D. XX-VIII. & c. ij. anni XXXIIII.

¶ Secundò, quoties iudex ecclesiasticus legitimè aduersus laicum criminali iudicio vel sententiam tulerit, vel cognitionem, & examen culpæ ad punitionem instituerit, iure poterit laicum ipsum capere, & in carcerem mittere: quemadmodum probatur his authoritatibus. quas vltimo loco adduximus, nec video, etiam seclusa quacunque consuetudine contrariam opinionẽ posse optimè defendi.

¶ Tertiò, illud erit ad hæc omninò notandum, quod si de executione sententiæ alicuius iudicis ecclesiastici actum sit, vt laicus cogatur soluere eã quantitatem, in qua iustè ab eo iudice damnatus ciuili iudicio fuerit, tunc planè non poterit iudex ecclesiasticus laici bona propria capere authoritate, nec ipsius condemnati personam ad rei iudicatæ executionem: imò potiùs tenetur auxilium iudicis secularis ad hanc executionem inuocare. Sic denique sunt accipienda quæ pro communi opinione adducta fuêre. Nam & leges regiæ, etiam si generaliter hac de re fuerint statutæ, nihilominùs in hunc casum tendere frequentiùs videntur.

¶ Quartò, non est prætermittendum, iudicem ecclesiasticum posse clericos, qui dubio procul sunt ecclesiasticæ iurisdictionis, capere, & in carcerem mittere, quoties eidem hoc iure visum fuerit, etiam si non habeat in loco temporalem iurisdictionem, nec tenetur ad hoc auxiliũ brachij secularis implorare: nisi eo casu, quo eius potestas minimè sufficeret ad capiendum clericum maximè rebellem, & contumacem. Hoc probatur in c. cùm episcopus. de offi. ordin. in vj. & est omnium cõmunis opinio, vt interim demirer, quanam ratione Caro. Molin. in consue. Paris. tit. j. §. 41. num. 66. scripserit romani pontificis responsum in dict. cap. cùm episcopus, quo permissum est episcopis capere propria authoritate clericos delinquentes, & in carcerem mittere, solùm obtinere vbi episcopus habeat temporalem iurisdictionem: atque ideò in his locis, in quibus temporalis iurisdictio non pertinet ad episcopum, non posse vicarium episcopi, nec ipsum episcopum absque auxilio iudicis secularis, & eius inuocatione clericos delinquentes capere, & in carcerem mittere. idẽ probare conatur Iaco. de Bello visu in rep. c. romana. §. contrahentes. de foro compet. in vj. nu. 92. prima oppositione. cuius ipse Carolus nullam mentionem fecit. etenim admodum falsa est hæc opinio, nec iure defendi potest, etiam si alioqui soleat disp-

tari, an poſsit habere familiã armatam ad executionem, & ministerium iuſtitiæ: de quo tractauêre latiùs Abb. Felin. Dec. & Auguſt. Beroius in dict. ca. ſignificaſti. de offi. deleg. ¶ Sed & apud iudices ſeculares idem obtinuit, vt poſsit vnus alterius ſententiam exequi, ſi pro eius executiõe fuerit requiſitus. textus eſt hac de re celebratiſsimus in l. à diuo Pio. §. ſententiam. ff. de re iudi. regia l. ij. tit. xxvij. partit. tertia. auth. de exhib. reis. §. ſi verò. & in authen. vt differen. ſint iud. §. j. notatur in cap. romana. §. cõtrahentes. de for. compe. in vj. quod ſi nolit iudex requiſitus ſuum in hoc officium, & auxilium impartiri, compellendus erit ſuperioris iudicis, aut principis authoritate. Nam ex quærela iudicis requirentis, aut priuati cuiuſlibet in cuius vtilitatem requiſitio fit debet ſuperior iudex compellere iudicem requiſitum ad exetionẽ. quod Bart. & omnes vnanimi conſenſu adnotauerũt in dict. §. ſententiam. quo in loco ſatis probatur iuxta eam lectionem, quæ extat in Florentinis pandectis, quas opera L. Taurelij nuper in publicũ edidit Laurentius Torrẽtinus ducalis Typographus. Sententiam (inquit Vlpianus) Romæ dictam etiam in prouincijs poſſe præſides ſi hoc iuſsi fuerint, ad finem perſequi Imperator noſter, cũ patre reſcripſit. Quam lectionem & Iaſ. agnoſcit in dict. §. ſententiam. col. j. Quam ob rem paſſim ad regia Hiſpaniarum prætoria quærelæ deferuntur, iudicum inferiorum negligentiam, aut cõtumaciam inculantes ex eo, quod aliorum iudicum requirentium ſentẽtias, aut mandata de contractibus exequendis, mandare executioni præter mittunt. Quibus tandem quærelis examinatis, ac viſis literis requiſitorijs ſtatim ſummaria cognitione nomine regio mandata decernũtur ipſis iudicibus requiſitis, quibus equidem mandatis præcipitur, quod iudicum requirentium ſententias exequantur, eorúmue mandata de contractibus exequendis rebus & perſonis debitorum captis iuxta leges regias tradant executioni. Quandoque autem iudex hic, qui requiſitus noluit requirẽti auxilium impartiri, condemnatur in expenſis arbitrio auditorum: idque frequẽter fit cùm aliqua culpa non immunis à dolo, & malicia in iudice præſumitur. Quod ſi iudex requiſitus iuſtè proprium officiũ & auxilium negauerit, minimè admittitur aduerſus eum quęrela ad effectum decernendi regias literas, quibus eidem præcipiatur requirentis iudicis ſententiam exequi: imò hoc ipſum expreſsim denegatur, quod ſtatim ad finem huius capitis apertiùs pro-

tiùs probabitur. Atq; ideò nunc oportet expendere, quando iudices ab alijs requisiti teneãtur ministerium,& auxilium exhibere in sententijs, & contractibus exequendis. Extat sanè iuris vtriusque regula,qua cõstat non posse quem ratione contractus conueniri apud iudicem illius loci vbi contraxerit, nisi ibidem inueniatur.tex.celebris in d.c.romana.§.contrahentes. de foro competent. in vj. quo in loco,& in cap.vltim. de for.
3 compet. idem omnes tenent, & probant.Huic etiam cõclusioni accesserunt Accur. & alij in l.hæres absens.§.j.ff.de iudi.latè Sali.in auth.si verò. col.vlti. C.de adult.Ias.in l.j.col.ij.ff.de eo,quod cer.loc. ex quo multa deduci possunt, quæ sunt huic tractatui admodum oportuna.

¶Primum hinc perpendi poterit,quod Anto. But.scribit in d.c.vlt.nu.15.de for.comp. asseuerans,quod iudex loci contractus posit requirere iudicem eius loci,vbi habitat qui cõtraxit,vt contrahentē citet, & iubeat ad iudicem contractus accedere actori responsurũ super cõtractus actione.Nam authore Butrio, iudex requisitus hoc facere tenebitur:&si fuerit contumax, ipse citatus, poterit iudex loci cõtractus de causa tractare vsque ad eius definitionē ac sententiã aduersus illũ pronunciare.huic opinioni accedit Panor.in c.vlt.nu.36. Ego planè cẽseo eã falsam esse. Quod si vera foret,satis manifestè cessaret communis omnium adnotatio, & ipsa responsio romani pontificis in d.§. contrahentes. cùm facilimè iudex loci cõtractus esset huius causæ iudex cõpetens, posśetque eam per sententiam diffinire:& in ea procedere,licet ipse qui cõtraxit non inueniatur in loco contractus. qua ratione opinor hãc sententiam Anto.& Abb.esse contrariã decisioni pontificiæ, quæ in d. §. contrahentes. tradita est. Sic sanè Dec.in c. j.de iudi.nu. 23.ver. secundo hæc limitatio, ab his authoribus discedit, &de eorũ opinione dubitat Feli. in d.c.vlti.nu.21.de for.comp. tametsi potiùs inclinet in Anton. conclusionē, eãq; videatur probare.quod Mari. Soc. in specie facit in c.dilecti. de for.compe. nu.25.ad fi.Ripa tamē in d. c.j. de iud.nu.66.scribit,hãc opinionem Anto.cõmuni iudicio improbari,licet ipse eã sequatur, quoties iudex domicilij non refragatur huic cognitioni. Mihi profectò placet,satis esse, quod ipse reus nolit apud hunc iudicem litigare: imò erit omninò nulla,etiam ipso tacente huius causæ cognitio, modo nec tacitè nec expreśsè cõsenserit iurisdictioni.

¶Scdò ex vera hui⁹ rei cognitiõe apparet,ꝓprius intellectus

& interpretatio ad tex.in dic. §. contrahentes. Etenim fieri debet distinctio, an qui contraxit habeat bona in loco cōtractus, vel his careat possidens bona in loco domicilij, & habitationis.
4 priori etenim casu iudex loci contractus præmissa legitima citatione, & ipso contrahente contumace poterit mittere actorem in possessionem bonorum, quæ reus in eo loco contractus habet. & ad hunc effectum in hoc casu iudex loci contractus erit competens: quippè qui reo legitimè citato, & comparente cognoscet de causa vsque ad diffinitiuam sententiam: eo verò contumace procedere iure optimo poterit ad missionem in possessionem bonorum ex primo decreto. Hoc equidem operatur possessio bonorū, quam habet reus in loco, vbi contraxerat. atque hęc est prior pars tex. in d. §. contrahentes. Idemque erit quò ad secundū decretum quemadmodum ex vera illius decisionis ratione deducitur: cū omnia hæc tendāt ad bona quæ sunt in loco contractus. Nihilominùs Paulus Castren. in dict. §. j. l. hæres absens. nu. ij. & v. satis vrgenti ratione probat, non posse in hoc casu secundum decretum decerni: cùm ad hoc requiratur propria contumacia, quæ minimè cōtingit in eo, qui non tenetur se apud illum iudicem defendere. Idem asserit Iacob. de Bellouisu in d. §. contrahentes. num. 129. atque ita est intelligendus Iurisconsulti locus in l. Titium. §. j. ff. de administr. tuto. à quo potuit deduci prior pars huius responsi. in d. §. contrahentes, Posteriori casu, quoties non habet bona qui contraxit in loco contractus, sed in loco domicilij, tunc iuxta communem opinionem omnium in d. §. contrahentes. & in d. l. hæres absens. §. j. etiam si non possit iudex loci contractus de causa ipsa cognoscere, nec eam propria sententia diffinire, nec sit locus remissioni, poterit tamen vbi reus citatus latitat in loco domicilij, decernere missionem in possessionem bonorum ex primo decreto, & super eius executione requirere iudicem illius loci, in quo sunt, & existunt bona. Hæc etenim est communis interpretatio tex. in dict. §. contrahentes. quæ videtur planè illi responso admodum cōuenire.

¶ Tertiò subinfertur, non rectè pontificium responsum intellexisse eos, qui ab eo adnotarunt, in contractibus locum fore remissioni ad iudicem loci contractus, quoties qui contraxit latitat, nec habet bona in loco, vbi contraxit. Etenim nō est hæc opinio consona decisioni romani pontificis in dict. §. contrahētes. Imò ab ea prorsus abhorret. idcircò licet Bart. in d. l. hæres absens. §. j. eam probasse

videatur

videatur, Paulus Castren. Ang. Iacobinus, & Lancelotus ibi contrariam potiùs probant iuxta interpretationem d. §. contrahentes. quam proxima illatione explicuimus: quæ frequentissimo doctorum omnium consensu recipitur. Quamuis quidam non satis quæstionem istam intellexerint: asseuerantes, propter maximam rei contumaciam, esse in contractibus locum remissioni, ex authoritate Baldi in l. conseu traneum. C. quomo. & quan. iudex. viij. notabili. qui hoc non asseruit, nec scripsit: quemadmodum admonent Lancelot. Dec. in d. l. hæres absens. §. j. & Ripa in dict. cap. j. de iudic. nume. 66.

¶ Quartò, illud præmissis aptè conuenit, quod omnium calculis probatũ extat: nempè locum fore remissioni ad locum, in quo quis priuatim, vel publicè administrationem exercuit, cùm agatur de reddendis rationibus. tex. optimus in d. l. hæres absens. §. j. l. j. & ibi glo. & omnes, C. vbi de ratiocinijs agi oporteat, notant omnes in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paul. de Castr. & iuniores & in d. c. vlt. de foro competen. & in cap. j. de iudi.

¶ Quintò, hinc colligitur, quod vsus forensis passim admisit. Nã locus est remissioni in contractibus, & ad iudicem loci contractus est remissio faciẽda omninò, vbi qui contraxit se submiserit foro illius loci, & proprij domicilij foro expressim renunciauerit. gl. celebratissima in l. j. ff. si quis in ius voca. non ierit. quã
5 omnes inibi secuti sunt: & maxima cum laude, & honoris præfatione in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paulu. nu. viij. Iaco. Lancelo. Dec. & alij, ac præter hos Iacob. de Bello visu in d. §. contrahentes. nu. 94. & ibi Francus post alios. Panor. nu. 37. Fel. nu. xxij. in ca. vlti. de for. comp. vbi Anto. & Cardi. idem Panor. nu. 18. & 22. Dec. num. xxiij. Ripa. nu. 65. August. Beroius. num. 196. Alciat. nu. 52. in cap. j. de iudic. multa Ias. & Curt. Iunior in dict. l. j. ff. si quis in ius voc. non ier. nu. vj. Bald. in l. cùm Archimedoram. C. vt in pos. legat. Baldus idem in c. prætereà. de offi. deleg. Roma. in singul. 283. Ias. in l. j. ff. de eo quod cert. loc. Marian. Soc. in c. dilecti. num. 39. de foro compe. qui tamen asserit, fortè contrariam sententiam esse veriorem. & tamen glo. multi sequuti sunt, quorum opinio dubio procul communis est.

¶ Sextò subdiducitur, idem esse vbi qui cõtraxit in certo loco soluere promisit, & proprio foro renunciauit. Nam etiam si in loco destinatæ solutionis non inueniatur, erit nihilominùs causæ huius examinatio, & cognitio remittenda ad iudicem loci, in quem fuit destinata solutio. Hoc enim omnes fatentur, qui proximam conclusionem secuti

singulari 283. Mari. Soci. in dict. cap. dilecti. de foro compet. numer. 39. Iaso. in l. j. ff. de eo quod certo loco. colum. ij. Felin. in c. vlti. de for. comp. nu. xxij. Curt. Iunior post alios in dict. l. j. ff. si quis in ius voca. non ierit. Ripa num. 66. & Augusti. Beroius. nume. 196. in dict. c. j. de iudi. ex authoritate tex. in authen. de exhibend. reis. §. si verò. colla. v. & in authen. ei, qui iurat. C. de bonis autho. iud. possi. quibus in locis nequaquam hoc probatur. Idcircò erit hæc cōclusio, etiam si communis sit, cautè intelligenda, vt planè admittenda non sit, quoties cōtractus ipse iuramento præstito fuerit confirmatus, nec iuramentum accesserit promissioni factæ de respondendo, & litigando apud iudicem illius loci, in quo contraxit, is, qui iuramentum ad maiorem contractus vim adiecit.

¶ Vndecimò, ex his, quæ proximè tradidimus, illud superest, quòd vbi quis absque renunciatione, & iuramento promiserit, se responsurum apud tribunal loci contractus, tunc non erit locus remissioni, sed poterit, qui contraxit, in loco cōtractus conueniri, si ibi fuerit inuētus: quod si in eo loco inuentus non sit, non tenebitur super eo contractu apud iudicem loci contractus respondere. Quemadmodum omnes fateri videntur, qui rem istam diligentissimè examinarunt. Nec quicquam vrget in contrarium quod notat Dec. in d. cap. j. nume. 23. ex Panor. ibidem nu. xx. de eo qui promisit certo in loco respondere, vel quocunque in loco: potest enim ibidē conueniri. Nam quicquid Dec. senserit hæc Panor. sententia est intelligenda, si qui contraxerit, in eo loco, in quo respondere promisit, inueniatur, censetur enim ibi contraxisse: sicuti Panormit. ipse, & Pau. Castren. in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iudic. nume. v. fatentur, & ideò qui simpliciter respondere promisit certo in loco, non poterit apud tribunal illius conueniri, nec in iudicium vocari, nisi inibi fuerit inuentus. Quod est in hoc tractatu potissimè considerādum, ne facilè detur in contractibus remissioni locus.

¶ Duodecimò, vbi quis soluere certo in loco promisit, & in eo se præsentare, ad eum locum remissio fiet, quoties de promissa solutione tractabitur. Sic etenim censet Bal. in d. l. cū Archimedoram. C. vt in poss. lega. nu. vj. ex argumento text. in l. fideiussor. §. pe. ff. qui satisd. cogant. quam opinionem sequuntur Iason in l. si conuenerit. ff. de iurisd. om. iud. num. 41. Curt. Iunior in d. l. j. num. 9. ff. si quis in ius voc. non ier. Dec. in ca. j. de iud. nu. 23. & ibi Rip. nu. 66. Fel. in c. vlt. de for. compet. num. 22.

¶ Decimotertiò, idem erit, cùm quis solue

quis soluere promisit debitam pecuniæ quantitatem in certo loco, & tempore: nempè in nũdinis quibusdam. Nam etsi eo in loco nundinarum tempore non inueniatur, poterit ibidẽ conueniri, ad eũmque locum remisio facienda est. Quẽadmodum visum est Baldo in ca pitul.j.col.iij. de milit. vas. qui contumax est. Cuius sententiã probare videntur Iason in d.l. si conuenerit. numer. 42. Deci. & Rip. in d.c.j. de iudi. & inibi Alciat. numer. 51. Curt. Iunior in d.l.j. nume. x. fraus siquidẽ à promittẽte committitur, si ad diem, & locum constitutũ non soluerit, & soluturus debitum quantitatem accesserit, idcircò præsens iudicatur, vt ille, qui dolo desijt posidere. l. is qui do lo. & l. fin autem. §. j. ff. de rei vendic. qua quidem ratione ob tentum est, quod in hac specie fiat remisio ad locum, in quẽ fuerit solutio destinata. ¶ Cæterum vbi causa est examinanda in loco contractus, vel solutionis destinatæ, iudex illius loci non poterit, etiam verbali cita tione, vocare ad iudiciũ ipsum
7 reum extra ipsius territorium commorantem. quod probatur in clement. pastoralis. de re iudicata. §. desiperet. l. vlti. ff. de iurisd. om. iud. licèt vtrunq; territorium sub eiusdẽ principis imperio esset, sicuti post variã disputationem responderũt, & probãt Iaco. de Bellovisu in rẽ pe. §. contrahentes. de foro cõpe. in vj. nu. 131. Ioan. Faber. in §. vlti. instit. de pœna teme. liti gant. Saly. in l. omnes. §. execu toribus. C. de epis. & cle. Feli. in c. vlt. col. j. & ij. de foro compe. Mar. Soc. in c. postulasti. eo. tit. nu. 13. quidquid alij fuerint opi nati. Quamob rem iudex loci contractus debet requirere iudicem domicilij, vt faciat citari, & reuocari ad tribunal contractus ipsummet reũ. Sic etenim visum est præcitatis autho ribus: idq; praxis forensis recepit hactenus: & in specie adnotauit Feli. d. c. vlt. nu. 22. versic. tertio fallit., quidquid alij hac in quæstione scripserint. Eadẽ ratione si contractus paratam habeat executionem, ea executio peti poterit apud iudicem loci contractus, ad quem causæ remisio fieri iuxta præmissam resolutionem debet, & ea fieri debet ad requisitionem publicam, & solennem huius iudicis per iudicem ipsius loci, vbi reus domicilium habet: eritq; iudex hic requisitus executor eius sententiæ, & decreti, quod iudex prior super executione cõtractus pronuntiauerit: quẽadmodum & in executione la tæ sententiæ fieri debet. l. à Diuo Pio. §. sentẽtiã. ff. de re iudi. Quod si iudex requisitus nolit exequi decretũ iudicis requirẽtis, nec eius precibus consenti-

re: eius superior est omninò interpellandus, ab eóque petendum est, quod cogat iudicem requisitum exequi ea decreta, quæ illi iudex requirens destinauerit. Hoc etenim cõstat ex dict. §. sententiã Romæ. iuxta literam Codicis Florentini, in quo legitur, si hoc iussi fuerint. est & optimus tex. in capit. nullus. de iure patro. l. si tutor pupillo. ff. de auth. tuto. notat Feli. in d. c. vlt. de foro comp. col. iij. & iiij. post glo. in cle. pastoralis. verb. de more. & ibi Imola & alij de senten. & re iudic. Salycetus in authen. si verò. C. de adul. Anania in d. c. j. de rapto. nu. viij. Soci. in c. postulasti. de foro compe. nu. 14. Boerius decisione. 29. col. j. sic passim ad regia, & suprema tribunalia deferuntur querelæ aduersus iudices requisitos, qui nolunt exequi decreta requirẽtium: ac tandẽ secundum ius & eam distinctionem, quã hac de re præmisimus hoc in capite, dantur regiæ literæ, quibus præcipitur iudicibus requisitis, quòd sententias, & mandata, ac decreta iudicum requirẽtium exequantur, quod paulò ante. numer. ij. adnotauimus. Qua in controuersia duo præ sertim considerantur: primum an casus, de quo agitur eiusmodi sit, vt iudex requirẽs sit próprius, & cõpetens ad ipsius causæ cognitionẽ. Secundũ, quod ab hoc deducitur: an sit remissio facienda ad iudicem requirentem: & an is iudex ritè, & rectè requisierit, nempè ipsis in literis, quibus requirit, contractum inserens, ex quo pateat ius cognitionis legitimæ. Quæ quidem praxis in ciuilibus, & criminalibus obtinet: atque ideò statim de remissione, quæ in criminalibus fieri debet, agemus.

Ex capite sequenti.

1 *Iudex, qui alteri in officio successit, tenetur exequi literas requisitorias ad eius antecessorem destinatas.*

2 *Mandatũ in re necessaria, an morte mandantis expiret: & inibi intellectus l. fundi venditor. §. vlti. ff. de acqui. posses.*

3 *In criminalibus remissio facienda est ad locum delicti, & ibi rationes huius decisionis traduntur.*

4 *In foro conscientiæ nõ sortitur quis forum ratione delicti.*

5 *Quid de exemptis, & intel. ad tex. in c. j. de pri. in vj.*

6 *Iudex quicunque requisitus tamẽ tenetur remittere reum ad locũ delicti, & quid si ipse præuenerit requirentem in causa cognitione?*

7 *Vagabundus, an remittendus sit? & quid in criminibus leuibus?*

8 *Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione.*

9 *Fur rem furtiuam aliò deferens, an sit remittendus?*

Remissio

Rursus agitur de eisdem literis requisitorijs: potissimum ad criminum punitionem.

CAP. XI.

SCIO semel in forensi exercitatione controuersum fuisse: cùm essent literæ requisitionis solennis decretæ, & iudicibus quibusdã destinatæ. Contigit etenim iudicem requirentẽ ante harum literarum præsentationem, & publicam cognitionẽ, mortẽ obijsse, vel officio publico functum, aut priuatũ esse. Nã quidã existimarunt, nõ teneri iudicẽ qui modo post obitum, aut priuationem iudicis requirentis admonetur, & requiritur, easdẽ literas, quas requisitorias dicimus, exequi, & effectui mancipare: quasi vires harum literarũ defecerint omninò, deficiẽte munere, & officio publico apud ipsum iudicẽ requirentẽ integrare, ad exẽplum iudicis delegantis, & delegati. Cùm officium delegati expiret mortuo re integra delegante. c. gratũ. de of. delega. l. & quia. ff. de iuris. om. iud. §. item si adhuc. in sti. mand. l. mandatum. C. mãdat. l. si quidã. C. de act. & obli. Nos verò cõtrarium respondimus, ac modò idẽ respõdemus 1 dubiò procul censentes, teneri iudicẽ requisitum has literas in hac specie exequi, nec posse hãc executionẽ effugere ea ex causa, quòd iudex requirẽs ante requisitionẽ mortẽ obierit, vel officio publico fuerit functus. Hanc verò sentẽtiam, ne quis eã in dubium reuocare cõtendat, aliquot rationibus cõprobare conabimur. primũ in eius probationem adducentes tex. Iurisconsulti in l. fundi vẽditor. § vlt ff. de acqui. posses. ita enim inquit Pomponius. Item si amicus venditoris, mortuo eo, prius quàm id sciret, aut non prohibẽtibus hæredibus id fecerit, rectè possessio ei tradita est. Sed si id fecerit, cũ sciret dominum mortuum esse, aut cũ sciret, hæredes id facere nolle, cõtrà erit. Hactenùs Iurisconsultus, ex quo passim doctores adnotarunt, mãdatũ ex causa necessaria non expirare morte mãdãtis re integra. Nã qui vẽdiderat fundũ, mãdauit amico, vt eũ traderet emptori: & tamẽ antè traditionẽ mortuo vẽditore respõdit Iurisconsultus, mandatarium ignorantem mortem, vel non prohibentibus hæredibus rectè tradere emptori possessionẽ fundi venditi. Qua ratione præ-

alioqui non admodum negauerim. Hanc Pauli sententiam expressim sequitur Aymon consil. 76. sensit Feli. in capit. cùm contingat. de rescript. nume. ix. dum refert illud Pauli consilium, vt existimat Lambertinus in tract. de iure patronat. ij. libro, parti. prima quæstio. iiij. artic. 14. Ego verò, etsi videam Aymoné Cravetam in dicto consil. 76. hanc Pauli Castrẽsis opinionem probasse, minimè, ni fallor, coactũ eius quæstionis, & controuersiæ decisione, quam eo illo responso probare conabatur: cũ ad eius veritatem necessaria non foret conclusio Pauli. Attamen negare contendam à Felino eandem neo expressè, nec tacitè receptã fuisse. Aliud etenim ex Paulo ipse deduxit, quod nequaquàm vrget ad præsentis quæstionis veritatem. deinde existimo falsum esse quod Paulus tradidit asseuerans, decisionem Pontificiam dictæ clementi. vnicæ, non obtinere in mandato ad præsentandum. non enim video vllam discriminis rationem, quæ congrua sit. Sic & ipse Lambertinus opinatur, esse necessarium, quod saltem prælatus, aut is, cui præsentatio exhibenda est, habeat reuocationis sciẽtiam antè institutionem, in quo ipse planè videtur à Paulo discedere, cùm hoc ipsum sit, quod summus põtifex in dicta clement. vnica. respondit. Tandem Petrus Rebuffus in tract. de beneficijs. in dicta forma vicariatus. nume. 214. opinionem Pauli de Castro falsam esse censet.

¶ Tertia cõclusio, Quoties reuocatio iurisdictionis & auocatio causæ motu proprio fit, & si non afficiat ignorantem, satis tamen erit absque solenni reuocationis exhibitione, quod iudex ipse vndecunque certam habeat reuocationis cognitionem. Hãc opinionem facilimè admittent qui præcedentem cõclusionem probarunt. Sed eam etiam sequitur, & probat Feli. in dicto cap. cæterùm. nume. xj. & numer. 17. vbi Dec. nume. vij. post Anto. & Abb. ibi qui & hoc ipsum tenuerunt.

¶ Quarta conclusio, Reuocatio iurisdictionis cum expressa causæ auocatione facta ad alicuius petitioné, hanc habet conditioné, si qui impetrauit, & obtinuit illam voluerit ea vti: vnde non tollitur iurisdictio à iudice inferiori, donec fuerit per impetrantem reuocatio eidem obiecta, & exhibita. Probatur hæc in c. audita. de restitut. spoliat. vbi Abb. idem tenent Inno. Anto. Abb. Cardi. & Felin. in d. c. cæterùm. Quorum opinio communis est, vt fatetur Ripa in dicto cap. cùm M. nume. 196. Sed quod in hoc casu sufficiat, iudicem inferioré, cuius iurisdictio reuocatur, huius reuocationis scientiam habere, conantur iure defendere

defendere Domi.in d.consi.47. Imo. & Dec.in d.cap.cæterùm. nu.viij.vbi Dec. hoc ex ratione tradita per Imol. deducit additque Rapa. in d.num.196. hanc posteriorem opinionem receptam esse apud curiam Romanam:vt tandem aliud sit,concedi à summo Pontifice impetranti secundum rescriptum, & secundos iudices simpliciter, aliud reuocari priorũ iudicum iurisdictionem,ab eisque auocari causam.Cùm in hoc posteriori casu ex authoritate cap.vt nostrum.possit defendi,& probari, quod sufficiat scientia huius reuocationis,vt iudex non valeat vlterius de causa cognoscere, nec tractare. Nihilominùs nos opinamur priorẽ sentẽtiã veriorem esse,eamque magis conuenire reipublicæ vtilitati,ne illusio fiat facilimè causarum, litiũque diffinitionibus. Hoc ipsum deducitur ex c. gratũ. de offic. deleg.cap.super eo.in ij.de appel.vbi Præpo.notab.vlt.Archi. in cap. is qui. de procurat. in 6. Bald.in l. mandatum.col. penu. C.mandat. Idem Bald. in l.j. C. vt lite pendent. Deci.cons.295. col.ij.nec Imol.in dict.cap. cæterùm.huic quartæ conclusioni aduersatur:imò eam expressim probat.

¶Quinta conclusio, Quanuis per literas posteriores, quibus priorum mentio fit,tacitè reuocetur priorum iudicum iurisdictio, & potestas: attamen valet quicquid ab eis actũ fuerit, etiã post cognitionem reuocationis donec fuerint posteriores literę ab ipso impetrante iudicibus oppositæ,& exhibitę. Huius cõclusionis probatio deducitur ab omnibus ex di. c.audita. Et est communis omnium resolutio in dict.cap. cæterũ. Atque hæc dicta sint pro huius capitis breui quadam examinatione.

Ex capite sequenti.

1 *Iudex secularis, & ecclesiasticus mutuò sibi præstant, & præstare tenentur auxilium in exequendis mandatis, & sententijs.*

2 *Iudex ecclesiasticus an possit mittere in carcerem laicos propria authoritate?*

3 *Contractus ratione quando quis possit vbi contraxerit conueniri:latè traditur.*

4 *Intell.cap. Romana. §. cotrahentes.de foro competen.lib.6.*

5 *Renunciatio proprij domicilij,quid in cõtractibus operetur? & demde solutio in aliquem locum destinata?*

6 *Iuramentum quid efficiat in hac specie quò ad fori renuntiationem?*

7 *Iudex an possit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate?*

De mãdatis regijs ad exequutionem,& obseruatio

nem literarum, quæ vulgò requiſitoriæ dicuntur.

CAP. X.

ON omnibus iudicibus, quibus cognitio, ac diffinitio alicuius cauſæ iure competit, licet nec permiſſum eſt, quæ ſemel diffinierint executioni mãdare: ſiquidem multa ſunt, quæ liberam hanc executionẽ abſque alterius iudicis auxilio, & miniſterio poſsint impedire. Atque ea ex cauſa illud obtinuit, vt quoties res iſta in diſcrimen hoc inciderit: iudex, qui ſententiam tulerit, aut de contractus executione cogniturus eſt, requirat pro exequenda ſua ſententia, & contractu, iudicem alium, qui perſonam & bona debitoris capere poſsit, atque executionem ipſam ad effectum deducere. Sic etenim iudex eccleſiaſticus vbi cenſuris iam fuerit vſus aduerſus laicos, nec potuerit earum viribus ſententiam exequi, requirit pro eius executione iudicem ſecu-
1 larem, vt is captis rebus, & perſona ipſius laici condemnati, eccleſiaſtici ſententiam exequatur. text. vbi gloſ. verb. publicum. ſic intelligenda in capit. j. de officio ordin. & ibi doctor. præſertim Panormit. Felinus & Alciatus. Oldradus conſil. 89. Bald. in l. j. C. de his qui latron. occulta. Matth. Afflic. in proœmio conſtituit. Neapolitan. numer. 54. text. optimus in capitul. dilecto. de ſentent. excommun. in vj. capitul. poſtulaſti. de homicid, capitul. ij. de maledic. capitul. principes. xxiij. q. v. c. quoniam. de officio ordin. l. epiſcopale. C. de epiſcop. & cleric. ca. vt officium. §. compeſcendi. de hæreticis in vj. Ex quo tamen Archi. adnotauit, hoc verum eſſe in iudice ordinario eccleſiaſtico: quaſi delegatus non poſſit iudicis ſecularis auxilium pro executione ſententiæ, implorare: cùm id ſpeciale ſit in iudice delegato ad punitionẽ hæreſum. Hæc verò Archid. opinio falſa eſt. Nam nihil ſpeciale cautum extat in dict. §. compeſcendi. in hoc auxilio à iudice ſeculari implorando, & ideò etiam iudex eccleſiaſticus, ac delegatus poterit auxilium iudicis ſecularis implorare, pro exequenda eius ſententia, cum cenſuris vſus fuerit, nihilque eis profecerit. tex. eſt in huius opinionis nõ leue argumentũ in d. c. dilecto. cuius ad hoc meminit Felin. in c. dilecta. de maiorit. & obed. notant Innocen. Io. And. & Doct. communiter in c. ſignificaſti. de offi. deleg. vbi Abb. & Dec. atque, item Io. Lupi. in ca. per veſtras. ij. not. §. ſed eſt pulchra dubitatio. n. 17. et nouiſsimè Auguſti.

Augusti. Beroius in d. capitul. significasti. numer. 24. ver. extra. glo. fatentur, hanc opinionem esse communem, quam etiam sequũtur Domi. & Francus in dicto §. compescendi. eámq; passim seruari vidimus.

¶ Eadem ratione iudex secularis quoties ea necessitas inciderit, poterit implorare iudicis ecclesiastici auxilium pro exequenda eius sententia aduersus eos, in quos ipse non habet coerctionis ius, authen. sed hodie. C. de adulter. notat Maria. Soci. in cap. cùm sit generale. numer. 24. de foro compet. Qua in re illud discrimen erit obseruandum, quòd iudex ecclesiasticus poterit censuris, & spiritualibus pœnis compellere secularem ad auxilium hoc exhibendum. c. ij. de maledi. iudex verò secularis non potest cogere ecclesiasticum: sed debet Metropolitanũ adire, atq; ab eo petere, quòd inferiorem iudicem ecclesiasticum cogat auxilium seculari exhibere, & præstare ad executionem sententiæ. Sic etenim probant Innoc. Abb. & alij in d. capit. j. de of. ordina. vbi Alciatus nume. 26. & numer. 123. scribit hanc opinionẽ communẽ esse. Idem distinxit Iaso. in l. à Diuo Pio. §. sententiã. ff. de re iudi. nu. 16.

¶ Quod si iudex ecclesiasticus sit verus, & competens iudex aduersus laicos, deque eorũ criminibus aliquot cognoscere possit, eósque punire: nõ omninò expeditũ est, posse eũ laicos capere, & in carcerẽ mittere. Etenim Oldra. consil. 86. 2 breui hac de re præmissa disputatione non satis explicat, quid sibi iure verius visum fuerit: ac tandem in eam inclinat sententiam, vt existimet non posse iudicem ecclesiasticum in carcerem proprium mittere, nec capere laicum pro criminis alicuius punitione, quæ ad ipsum pertineat, excepto hæresis crimine: in quo hoc erit, & est speciale, & in alijs huic similibus criminibus. cap. excommunicamus. in ij. ad finem de hæreti. capit. vt commissi. eo. tit. in vj. & in clemen. j. eiusdem rubricæ. Huius opinionis ratio vel ex eo deducitur, quòd sæpissimè in iure sit expressum, quoties ecclesiasticus iudex de crimine aduersus laicum cognoscit, cuius cognitio ad eum pertineat, post decretas canonicas censuras, ipsisque minimè sufficientibus ad coerctionem, tũc auxilium à seculari iudice implorandum esse: quasi non alia sit aduersus laicos iudici ecclesiastico permissa coercendi potestas, quàm quæ censuris constat. ea verò non sufficienti, ministerio iudicis secularis punitio est peragenda: sicuti deducitur ex capi. j. de of. ordina. cap. postulasti. de homicid. ca-

pit.cùm C.laicus.de foro comp. l.placet.C. de sacrosanct.eccle. authen.de mandatis princip.§.si verò canonicum.colla.iij.Quibus & alijs rationibus hanc sententiam latißimè omnium conatur defendere Ioannes Lupi.in dicto §. sed est pulchra dubitatio.nume.18.de donat. inter virum & vxor. idem tenet Anch. in cap.cùm episcopus.de officio ordi.in vj. quam opinionem fatentur communem esse Felin. in capitul.significasti.de officio delegat.Aufreri.in repetitio.clemen.j. de officio ordi.in q.v. & in tract.de potest.ecclesiast. super laicos in prin.Fel.tamen loquitur de iudice ecclesiastico delegato, & in ordinario contrarium probare videtur: quod statim latiùs explicabimus.Eandem sententiam aduersus iudices ecclesiasticos tenet Anchar. in regu. ea quæ.de reg.iu.in vj. q.xj.qui scribit,hanc opinionem communem esse , & idem fatetur Ioan.Andræ. in Specul.titu. de offic.ordi. Hanc & leges regiæ admiserüt,& probarunt sæpißimè,præsertim l.vij.ti.iij.li.j. & l.iiij.tit.j.lib.iij. ordinatio. idē statutū est in publicis totius regni comitijs anno M.D.XXV. Toleti.cap.vlt.Contrarium planè verius esse censent Domi. & Francus in dicto c. cùm episcopus. idque multis profectò iuris Pontificij locis ita paßim probatur, vt minimè cōgruat, ea omnia effugere velle specialis cuiusdam iuris ratione.Nam posse iudicem ecclesiasticum,qui alioqui iure de crimine cognitionē habet,laicum reum capere,& in carcerem mittere , probatur in cap. attendendum.17.q.iij.cap. contra idolorum.26.q.v. cuius ad hoc ipsum meminêre Roma. in singul.711. & Feli. in capitul. cùm sit generale. de foro compe.nume.20. qui hanc opinionē probat.idem Felin.in d.c.significasti.colū.vlti.latè Aufreri in d. clemen j.q.v.& in tracta. de potest.eccle.super laicos. in princ. ad cuius quæstionis perfectam resolutionem ipse tria esse obseruanda existimo,ex quibus cōstabit,quid sit hac in controuersia considerandum.

¶Primùm , vbi consuetudine legitimè præscripta obtentum esset, quod iudex ecclesiasticus habens alicuius causæ cognitionem aduersus laicos,posset eosdem capere, ac carceri tradere, vsus hic erit omninò seruandus. Quod Bald. notat in d.capitul. significasti. & sequitur eandem opinionem Ioā.Lupi.in d.§.sed est pulchra dubitatio.nume.26. atque ita in aliquot Hispaniarū diœcesibus iā diu obtinuit, nec Carolus Cæsar, Rex inuictißimus hanc consuetudinem tollere , legéque propria voluit vsquam improbare, etiam si sæpiùs ab eo fuerit petita huius praxis, & vsus abrogatio in publicis to

blicis totius regni conuentibus: vt apparet ex cap. 117. legum Madriciarum anni M. D. XX-VIII. & c. ij. anni XXXIIII.

¶ Secundò, quoties iudex ecclesiasticus legitimè aduersus laicum criminali iudicio vel sententiam tulerit, vel cognitionem, & examen culpæ ad punitionem instituerit, iure poterit laicum ipsum capere, & in carcerem mittere: quemadmodum probatur his authoritatibus. quas vltimo loco adduximus, nec video, etiam seclusa quacunque consuetudine contrariam opinionē posse optimè defendi.

¶ Tertiò, illud erit ad hæc omninò notandum, quod si de executione sententiæ alicuius iudicis ecclesiastici actum sit, vt laicus cogatur soluere eā quantitatem, in qua iustè ab eo iudice damnatus ciuili iudicio fuerit, tunc planè non poterit iudex ecclesiasticus laici bona propria capere authoritate, nec ipsius condemnati personam ad rei iudicatæ executionem: imò potiùs tenetur auxilium iudicis secularis ad hanc executionem inuocare. Sic denique sunt accipienda quæ pro communi opinione adducta fuêre. Nam & leges regiæ, etiam si generaliter hac de re fuerint statutæ, nihilominùs in hunc casum tendere frequentiùs videntur.

¶ Quartò, non est prætermittendum, iudicem ecclesiasticum posse clericos, qui dubio procul sunt ecclesiasticæ iurisdictionis, capere, & in carcerem mittere, quoties eidem hoc iure visum fuerit, etiam si non habeat in loco temporalem iurisdictionem, nec tenetur ad hoc auxiliū brachij secularis implorare: nisi eo casu, quo eius potestas minimè sufficeret ad capiendum clericum maximè rebellem, & contumacem. Hoc probatur in c. cùm episcopus. de offi. ordin. in vj. & est omnium cōmunis opinio, vt interim demirer, quanam ratione Caro. Molin. in consue. Paris. tit. j. §. 41. num. 66. scripserit romani pontificis responsum in dict. cap. cùm episcopus, quo permissum est episcopis capere propria authoritate clericos delinquentes, & in carcerem mittere, solùm obtinere vbi episcopus habeat temporalem iurisdictionem: atque ideò in his locis, in quibus temporalis iurisdictio non pertinet ad episcopum, non posse vicarium episcopi, nec ipsum episcopum absque auxilio iudicis secularis, & eius inuocatione clericos delinquentes capere, & in carcerem mittere. idē probare conatur Iaco. de Bellovisu in rep. c. romana. §. contrahentes. de foro compet. in vj. nu. 92. prima oppositione. cuius ipse Carolus nullam mentionem fecit. etenim admodum falsa est hæc opinio, nec iure defendi potest, etiam si alioqui soleat dispen

tari,an poſsit habere familiã armatam ad executionem, & miniſterium iuſtitiæ: de quo tractauère latiùs Abb.Felin. Dec. & Auguſt. Beroius in dict. ca. ſignificaſti.de offi.deleg. ¶Sed & apud iudices ſeculares idem obtinuit,vt poſsit vnus alterius ſententiam exequi, ſi pro eius executiõe fuerit requiſitus. textus eſt hac de re celebratiſsimus in l.à diuo Pio. §. ſententiam.ff.de re iudi.regia l.ij. tit. xxvij.partit.tertia. auth.de exhib.reis.§.ſi verò. & in authen. vt differen.ſint iud. §.j. notatur in cap.romana. §. cõtrahentes. de for.compe.in vj.quod ſi nolit iudex requiſitus ſuum in hoc officium, & auxilium impartiri,compellendus erit ſuperioris iudicis,aut principis authoritate. Nam ex quærela iudicis requirentis,aut priuati cuiuſlibet in cuius vtilitatem requiſitio fit debet ſuperior iudex compellere iudicem requiſitum ad executionẽ.quod Bart.& omnes vnanimi conſenſu adnotauerũt in dict.§.ſententiam. quo in loco ſatis probatur iuxta eam lectionem, quæ extat in Florentinis pandectis,quas opera L.Taurellij nuper in publicũ edidit Laurentius Torrẽtinus ducalis Typographus.Sententiam (inquit Vlpianus) Romæ dictam etiam in prouincijs poſſe præſides ſi hoc iuſsi fuerint, ad finem perſequi Imperator noſter, cũ patre reſcripſit. Quam lectionem & Iaſ.agnoſcit in dict. §.ſententiam.col.j. Quam ob rem paſſim ad regia Hiſpaniarum prætoria quærelæ deferuntur, iudicum inferiorum negligentiam, aut cõtumaciam incuſantes ex eo,quod aliorum iudicum requirentium ſentẽtias,aut mandata de contractibus exequendis,mandare executioni prætermittunt. Quibus tandem quærelis examinatis, ac viſis literis requiſitorijs ſtatim ſummaria cognitione nomine regio mandata decernũtur ipſis iudicibus requiſitis,quibus equidem mandatis præcipitur,quod iudicum requirentium ſententias exequantur,eorúmue mandata de contractibus exequendis rebus & perſonis debitorum captis iuxta leges regias tradant executioni. Quandoque autem iudex hic,qui requiſitus noluit requirẽti auxilium impartiri, condemnatur in expenſis arbitrio auditorum: idque frequẽter fit cùm aliqua culpa non immunis à dolo, & malicia in iudice præſumitur. Quod ſi iudex requiſitus iuſtè proprium officiũ & auxilium negauerit, minimè admittitur aduerſus eum quęrela ad effectum decernendi regias literas, quibus eidem præcipiatur requirentis iudicis ſententiam exequi:imò hoc ipſum expreſsim denegatur, quod ſtatim ad finem huius capitis apertiùs pro-

tiùs probabitur. Atq; ideò nunc oportet expendere, quando iudices ab alijs requisiti teneãtur ministerium, & auxilium exhibere in sententijs, & contractibus exequendis. Extat sanè iuris vtriusque regula, qua cõstat non posse quem ratione contractus conueniri apud iudicem illius loci vbi contraxerit, nisi ibidem inueniatur. tex. celebris in d. c. romana. §. contrahentes. de foro competent. in vj. quo in loco, & in cap. vltim. de for.
3 compet. idem omnes tenent, & probant. Huic etiam cõclusioni accesserunt Accur. & alij in l. hæres absens. §. j. ff. de iudi. latè Sali. in auth. si verò. col. vlti. C. de adult. Ias. in l. j. col. ij. ff. de eo, quod cer. loc. ex quo multa deduci possunt, quæ sunt huic tractatui admodum oportuna.

¶Primum hinc perpendi poterit, quod Anto. But. scribit in d. c. vlt. nu. 15. de for. comp. asseuerans, quod iudex loci contractus posit requirere iudicem eius loci, vbi habitat qui cõtraxit, vt contrahentẽ citet, & iubeat ad iudicem contractus accedere actori responsurũ super cõtractus actione. Nam authore Butrio, iudex requisitus hoc facere tenebitur: & si fuerit contumax, ipse citatus, poterit iudex loci cõtractus de causa tractare vsque ad eius definitionẽ ac sententiã aduersus illũ pronunciare. huic opinioni accedit Panor. in c. vlt. nu. 36. Ego planè cẽseo eã falsam esse. Quod si vera foret, satis manifestè cessaret communis omnium adnotatio, & ipsa responsio romani pontificis in d. §. contrahentes. cùm facilimè iudex loci cõtractus esset huius causæ iudex cõpetens, posśetque eam per sententiam diffinire: & in ea procedere, licet ipse qui cõtraxit non inueniatur in loco contractus. qua ratione opinor hãc sententiam Anto. & Abb. esse contrariã decisioni pontificiæ, quæ in d. §. contrahentes. tradita est. Sic sanè Dec. in c. j. de iudi. nu. 23. ver. secundo hæc limitatio, ab his authoribus discedit, & de eorũ opinione dubitat Feli. in d. c. vlt. nu. 21. de for. comp. tametsi potiùs inclinet in Anton. conclusionẽ, eãq; videatur probare. quod Mari. Soc. in specie facit in c. dilecti. de for. compe. nu. 25. ad fi. Ripa tamẽ in d. c. j. de iud. nu. 66. scribit, hãc opinionem Anto. cõmuni iudicio improbari, licet ipse eã sequatur, quoties iudex domicilij non refragatur huic cognitioni. Mihi profectò placet, satis esse, quod ipse reus nolit apud hunc iudicem litigare: imò erit omninò nulla, etiam ipso tacente huius causæ cognitio, modo nec tacitè nec expresśè cõsenserit iurisdictioni.

¶Scdò ex vera hui? rei cognitiõe apparet, pprius intellectus

& interpretatio ad tex.in dic. §. contrahentes. Etenim fieri debet distinctio, an qui contraxit habeat bona in loco ctõractus, vel his careat possidens bona in loco domicilij, & habitationis.
4 priori etenim casu iudex loci contractus præmissa legitima citatione,& ipso contrahente contumace poterit mittere actorem in possessionem bonorum, quæ reus in eo loco contractus habet. & ad hunc effectum in hoc casu iudex loci contractus erit competens: quippè qui reo legitimè citato, & comparente cognoscet de causa vsque ad diffinitiuam sententiam: eo verò contumace procedere iure optimo poterit ad missionem in possessionem bonorum ex primo decreto. Hoc equidem operatur possessio bonorũ, quam habet reus in loco,vbi contraxerat.atque hęc est prior pars tex. in d. §. contrahentes. Idémque erit quò ad secundũ decretum quemadmodum ex vera illius decisionis ratione deducitur: cũ omnia hæc tendãt ad bona quæ sunt in loco contractus. Nihilominùs Paulus Castren. in dict. §.j.l. hæres absens.nu.ij.& v.satis vrgenti ratione probat, non posse in hoc casu secundum decretum decerni:cùm ad hoc requiratur propria contumacia, quæ minimè cõtingit in eo,qui non tenetur se apud illum iudicem defendere. Idem asserit Iacob.de Bellovisu in d.§.contrahentes.num.129.atque ita est intelligendus Iurisconsulti locus in l.Titium.§.j.ff. de administr. tuto. à quo potuit deduci prior pars huius responsi.in d. §. contrahentes,Posteriori casu, quoties non habet bona qui contraxit in loco contractus,sed in loco domicilij,tunc iuxta communem opinionem omnium in d. §. contrahentes.& in d. l. hæres absens.§.j.etiam si non possit iudex loci contractus de causa ipsa cognoscere,nec eam propria sententia diffinire, nec sit locus remissioni, poterit tamen vbi reus citatus latitat in loco domicilij, decernere missionem in possessionem bonorum ex primo decreto,& super eius executione requirere iudicem illius loci,in quo sunt, & existunt bona. Hæc etenim est communis interpretatio tex.in dict. §. contrahentes.quæ videtur planè illi responso admodum cõuenire.

¶Tertiò subinfertur, non rectè pontificum responsum intellexisse eos,qui ab eo adnotarunt,in contractibus locum fore remissioni ad iudicem loci contractus,quoties qui contraxit latitat,nec habet bona in loco,vbi contraxit. Etenim nõ est hæc opinio consona decisioni romani pontificis in dict.§.contrahẽtes.Imò ab ea prorsus abhorret.idcircò licet Bart. in d.l. hæres absens.§. j. eam probasse videatur

videatur, Paulus Castren. Ang. Iacobinus, & Lancelotus ibi contrariam potiùs probant iuxta interpretationem d. §. contrahentes. quam proxima illatione explicuimus: quæ frequentissimo doctorum omnium consensu recipitur. Quamuis quidam non satis quæstionem istam intellexerint: asseuerantes, propter maximam rei contumaciam, esse in contractibus locum remissioni, ex authoritate Baldi in l. consentraneum. C. quomo. & quan. iudex. viij. notabili. qui hoc non asseruit, nec scripsit: quemadmodum admonent Lancelot. Dec. in d. l. hæres absens. §. j. & Ripa in dict. cap. j. de iudic. nume. 66.

¶ Quartò, illud præmissis aptè conuenit, quod omnium calculis probatū extat: nempè locum fore remissioni ad locum, in quo quis priuatim, vel publicè administrationem exercuit, cùm agatur de reddendis rationibus. tex. optimus in d. l. hæres absens. §. j. l. j. & ibi glo. & omnes, C. vbi de ratiocinijs agi oporteat, notant omnes in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paul. de Castr. & iuniores & in d. c. vlt. de foro competen. & in cap. j. de iudi.

¶ Quintò, hinc colligitur, quod vsus forensis passim admisit. Nā locus est remissioni in contractibus, & ad iudicem loci contractus est remissio faciēda omninò, vbi qui contraxit se submiserit foro illius loci, & proprij domicilij foro expressim renunciauerit. gl. celebratissima in l. j. ff. si quis in ius voca. non ierit. quā omnes inibi secuti sunt: & maxima cum laude, & honoris præfatione in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paulu. nn. viij. Iaco. Lancelo. Dec. & alij, ac præter hos Iacob. de Bello visu in d. §. contrahentes. nu. 94. & ibi Francus post alios. Panor. nu. 37. Fel. nu. xxij. in ca. vlti. de for. comp. vbi Anto. & Cardi. idem Panor. nu. 18. & 22. Dec. num. xxiij. Ripa. nu. 65. August. Beroius. num. 196. Alciat. nu. 52. in cap. j. de iudic. multa Ias. & Curt. Iunior in dict. l. j. ff. si quis in ius voc. non ier. nu. vj. Bald. in l. cùm Archimedoram. C. vt in poss. legat. Baldus idem in c. præterea. de offi. deleg. Roma. in singul. 283. Ias. in l. j. ff. de eo quod certo loc. Marian. Soc. in c. dilecti. num. 39. de foro compe. qui tamen asserit, fortè contrariam sententiam esse veriorem. & tamen glo. multi sequuti sunt, quorum opinio dubio procul communis est.

¶ Sextò subdiducitur, idem esse vbi qui cōtraxit in certo loco soluere promisit, & proprio foro renunciauit. Nam etiam, si in loco destinatæ solutionis non inueniatur, erit nihilominus causæ huius examinatio, & cognitio remittenda ad iudicem loci, in quem fuit destinata solutio. Hoc enim omnes fatentur, qui proximam conclusionem secuti

ſunt. Conſtat enim locum deſtinatæ ſolutionis parem, & ſimilem eſſe hac in re loco contractus: cùm inibi contraxiſſe quis videatur, quo ſolutionem deſtinauit. l. contraxiſſe. ff. de actio. & oblig. l. Titium. §. tutores. ff de admi. tut. gl. cõmuniter recepta in c. Romana. §. nec etiam. de foro comp. in 6. notant omnes in dict. c. vltim. de foro compe. Bald. Barto. & alij in l. ſi conuenerit. ff. de iurisd. om. iud. tradit Petrus Gerar. in ſing. 6. Sed & quæſtionẽ iſtam, qua tractatur, an in loco ſolutionis deſtinatæ quis poſſit, vt in loco contractus cõueniri; latè examinant Bar. & alij in d. l. ſi cõuenerit. & in d. c. j. de iud. & in d. l. hæres abſens. §. proinde. & §. vlt. eſt etiã tex. in ſignis in c. dilecti. de for. com.

¶ Septimò, vt ſemel ſuſceptã prouinciam minimè deſtituã, non verebor ampliùs rem iſtã expendere, perpenſa paulò diligentiùs vera ratione, qua præmiſſa probari ſolent. Nam vbi quis haberet ex priuilegio ſpeciali forum aliud preter illud, quod iure communi eidem cõpetebat, quidam exiſtimarunt priuilegij forenſis renuntiatio nem eſſe intelligẽdam quoad illud forum, quod priuilegio, & iure ſpeciali datur eidem, nõ tamen quoad forum ſibi iure communi proprium: vt tandẽ non obſtante hac renuntiatione poſsit debitor effugere remiſsionẽ cauſæ ad locũ contractus, & petere cauſam ipſam examinari in foro iuris cõmunis, cui nõ videtur renũtiaſſe, argumẽto deducto ex l. ſi domus. ff. de ſeruit. vrb. præd. Sic ſanè viſum eſt Iaſ. in d. l. j. ff. ſi quis in ius voca. nõ ierit. nu. 9. & Decij in d. c. j. nu. 23. de iudi. quibus difficilimè acceſſerim, quippè qui planè percipiam ex hac opinione prorſus euerti quod omniũ cõſenſu, & praxi iam diu receptũ extat. Fori etenim præſcriptio, & exceptio, quæ iuxta cõmunẽ ſentẽtiam hac renũtiatiõe tollitur, illa dubio procul eſt, quæ ex cõmuni iure cõpetit. Nam qđ quidã calũniãtur: renũciatiõem iſtã nõ poſſe intelligi quoad forũ iuris cõmunis: quia fit hæc renũciatio in hunc modũ: renuntio priuilegio fori: forũ autem iure cõmuni competens verè dici nõ poteſt priuilegio cõpetere: facili profectò ratione tollitur: ſi illud cautè obſeruauerimus, priuilegiũ fori: hac in parte non adſumi pro foro, quod ex iure ſpeciali datũ ſit alicui, ſed pro illa fori præſcriptione, quæ ex regula iuris communis deducitur, qua cautũ extat, reũ eſſe in proprio domicilio cõueniendũ. ſicuti palàm probatur ex Iuriſconſulto in d. l. j. ff. ſi qs in ius vocat. nõ ierit. deinde illud non leui cõiectura conſtat

hanc ſci

hanc scilicet renũciationem in hoc tendere, & ad hoc fieri, vt in ipso loco cõtractus, cui sum missio fit, de huiusmodi controuersia volente actore tractetur. Nam & renũciatio hac ex causa contractui adscribitur, Baldo authore in ca. præterea. de offi. deleg. & in l. cùm Archimedoram. C. vt in poss. legator. Igitur parum refert, quod reo cõpetãt duo, vel tria tribunalia iure cõmuni, vel speciali priuilegio: cũ actore volente sit causa examinãda in loco contractus: nõ apud alia tribunalia: atque ita huius opinionis, quæ mihi olim placuerat, author, ac defensor est Bosch. Codechanus in rep. d. c. primi de iudic. Folio. 14. colum. 4.

¶ Octauò ab eadẽ radice prõcedit quod Panor. scribit in d. c. vlt. de foro comp. nu. 37. asseuerans, prædictã renunciationem minimè valere, si ea facta sit à clerico absque proprij iudicis, & episcopi cõsensu. ca. significasti. de for. comp. quo expresśim deciditur, nõ posse clericũ consentire absque episcopi cõsensu in alterius iudicis iurisdictionẽ. qua ratione sequũtur hanc Abbatis opinionem Felin. in d. c. vlt nu. 22. Iacobinus in d l. hæres absens. §. j co. ij. Dec. in d. c. j. de iud. nu. 25. & ibi Fel. nu. 6. quorũ opinio mihi omninò placet: cũ in hac specie fiat ab ipso clerico expressa renũciatio proprij tribunalis, & cõsentiat ipse expresśim in alienũ iudicẽ. Quod fieri in re nõ potest, & ideò hæc sentẽtia maxima ratione fulcitur, & tenẽda erit, quãuis Mari. Soci. in d. c. dilecti. nu. 39. & Ripa in d. c. j. de iud. nu. 68. cõtrarium tenuerint.

¶ Nonò ex proximè traditis apparet, aliud dicẽdũ fore, vbi clericus in locũ aliquem destinaret solutionẽ, & in eodem posteà inueniretur: posset etenim apud huius loci tribunal cõueniri ratione illius solutionis in eũ locũ destinatæ, etiam si absque cõsensu episcopi contraxisset, & solutionẽ destinaret. Nã hæc prorogatio iurisdictionis nõ fit solũ ex consensu ipsius cõtrahẽtis, sed & à lege, eiúsque authoritate inducitur: text. elegans in d. ca. dilecti. Ex quo hoc ipsum adnotarũt plerique, præsertim in hac specie Ripa in d. c. j. nu. 68. & ibi Boschus Codechanus, aduersus Philip. De. qui nu. 23. cõtrariã sentẽtiã conatus est defendere.

¶ Decimò, si quis in certo loco cõtraxerit, & apud eius tribunal ꝓmiserit præstito iuramẽto se respõsurũ agẽti ex illo cõtractu, absq; alia fori renunciatione, locus erit remisśioni huius causæ ad locũ istũ contractus: queadmodũ existimarũt Ang. Paul. Cast. & Iaco. in d. l. hæres absens. §. Roma. in

singulari 283. Mari. Soci. in dict. cap. dilecti. de foro compet. numer. 39. Iaso. in l. j. ff. de eo quod certo loco. colum. ij. Felin. in c. vlti. de for. comp. nu. xxij. Curt. Iunior post alios in dict. l. j. ff. si quis in ius voca. non ierit. Ripa num. 66. & Augusti. Beroius. nume. 196. in dict. c. j. de iudi. ex authoritate tex. in authen. de exhibend. reis. §. si verò. colla. v. & in authen. ei, qui iurat. C. de bonis autho. iud. possi. quibus in locis nequaqnam hoc probatur. Idcircò erit hæc cóclusio, etiam si communis sit, cautè intelligenda, vt planè admittenda non sit, quoties cótractus ipse iuramento præstito fuerit confirmatus, nec iuramentum accesserit promissioni factæ de respondendo, & litigando apud iudicem illius loci, in quo contraxit, is, qui iuramentum ad maiorem contractus vim adiecit.

¶ Vndecimò, ex his, quæ proximè tradidimus, illud superest, quod vbi quis absque renunciatione, & iuramento promiserit, se responsurum apud tribunal loci contractus, tunc non erit locus remissioni, sed poterit, qui contraxit, in loco cótractus conueniri, si ibi fuerit inuétus: quod si in eo loco inuentus non sit, non tenebitur super eo contractu apud iudicem loci contractus respondere. Quemadmodum omnes fateri videntur, qui rem istam diligentissimè examinarunt. Nec quicquam vrget in contrarium quod notat Dec. in d. cap. j. nume. 23. ex Panor. ibidem nu. xx. de eo qui promisit certo in loco respondere, vel quocunque in loco: potest enim ibidé conueniri. Nam quicquid Dec. senserit hæc Panor. sententia est intelligenda, si qui contraxerit, in eo loco, in quo respondere promisit, inueniatur, censetur enim ibi contraxisse: sicuti Panormit. ipse, & Pau. Castren. in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iudic. nume. v. fatentur, & ideò qui simpliciter respondere promisit certo in loco, non poterit apud tribunal illius conueniri, nec in iudicium vocari, nisi inibi fuerit inuentus. Quod est in hoc tractatu potissimè considerãdum, ne facilè detur in contractibus remissioni locus.

¶ Duodecimò, vbi quis soluere certo in loco promisit, & in eo se præsentare, ad eum locum remissio fiet, quoties de promissa solutione tractabitur. Sic etenim censet Bal. in d. l. cú Archimedoram. C. vt in poss. lega. nú. vj. ex argumento text. in l. fideiussor. §. pe. ff. qui satisd. cogant. quam opinionem sequuntur Iason in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. om. iud. num. 41. Curt. Iunior in d. l. j. num. 9. ff. si quis in ius voc. non ier. Dec. in ca. j. de iud. nu. 23. & ibi Rip. nu. 66. Fel. in c. vlt. de for. compet. num. 22.

¶ Decimotertiò, idem erit, cùm quis solue

quis soluere promisit debitam pecuniæ quantitatem in certo loco,& tempore:nempè in nũdinis quibusdam. Nam etsi eo in loco nundinarum tempore non inueniatur, poterit ibidẽ conueniri, ad eúmque locum remisio facienda est. Quéadmodum visum est Baldo in cã pitul.j.col.iij. de milit. vas. qui contumax est.Cuius sententiã probare videntur Iason in d.l. si conuenerit.numer.42. Deci. & Rip.in d.c.j.de iudi.&inibi Alciat.numer.51. Curt. Iunior in d.l.j.nume.x. fraus siquidẽ à promittẽte committitur, si ad diem,& locum constitutũ non soluerit, & soluturus debitum quantitatem accesserit,idcircò præsens iudicatur, vt ille, qui dolo desijt possidere.l.is qui do lo.& l.fin autem.§.j. ff. de rei vendic.qua quidem ratione ob tentum est, quod in hac specie fiat remisio ad locum, in quẽ fuerit solutio destinata.¶Cæte rùm vbi causa est examinanda in loco contractus, vel solutionis destinatæ, iudex illius loci non poterit, etiam verbali cita tione, vocare ad iudiciũ ipsum
7 reum extra ipsius territorium commorantem. quod probatur in clement.pastoralis.de re iudicata.§. desiperet.l.vlti.ff.de iuris.om.iud.licèt vtrunq; territorium sub eiusdẽ principis imperio esset, sicuti post variã disputationem responderũt,& probãt Iaco. de Belloviso in rẽ pe.§.contrahentes.de foro cõpe.in vj.nu.131. Ioan.Faber. in §.vlti.instit. de pœna teme.liti gant.Saly.in l.omnes.§. execu toribus.C.de epis.& cle.Feli.in c.vlt.col.j.& ij.de foro compe. Mar.Soc.in c. postulasti.eo.tit. nu.13.quidquid alij fuerint opi nati. Quamob rem iudex loci contractus debet requirere iudicem domicilij,vt faciat citari,& reuocari ad tribunal contractus ipsummet reũ. Sic etenim visum est præcitatis autho ribus:idq; praxis forensis recepit hactenùs:& in specie adnotauit Feli.d.c.vlt.nu.22. versic. tertio fallit., quidquid alij hac in quæstione scripserint. Eadẽ ratione si contractus paratam habeat executionem,ea executio peti poterit apud iudicem loci contractus,ad quem causæ remisio fieri iuxta præmissam resolutionem debet, & ea fieri debet ad requisitionem publicam, & solennem huius iudicis per iudicem ipsius loci, vbi reus domicilium habet: eritq; iudex hic requisitus executor eius sententiæ,& decreti,quod iudex prior super executione cõtractus pronuntiauerit:quẽadmodum & in executione lata sententiæ fieri debet.l.à Diuo Pio.§.sentẽtiã.ff. de re iudi. Quod si iudex requisitus nolit exequi decretũ iudicis requirẽtis, nec eius precibus consenti-

re:eius superior est omninò interpellandus, ab eóque petendum est, quod cogat iudicem requisitum exequi ea decreta, quæ illi iudex requirens destinauerit. Hoc etenim cōstat ex dict.§.sententiā Romæ iuxta literam Codicis Florentini, in quo legitur, si hoc iussi fuerint. est & optimus tex.in capit. nullus.de iure patro.l. si tutor pupillo.ff.de auth.tuto. notat Feli.in d.c.vlt. de foro comp.col. iij.& iiij.post glo.in cle. pastoralis.verb.de more.& ibi Imola.& alij de senten. & re iudic. Salycetus in authen. si verò.C. de adul.Anania in d.c.j.de rapto.nu.viij.Soci. in c. postulasti.de foro compe.nu.14. Boerius decisione.29.col.j. sic passim ad regia, & suprema tribunalia deferuntur quærelæ aduersus iudices requisitos, qui nolunt exequi decreta requirētium: ac tandē secundum ius & eam distinctionem, quā hac de re præmisimus hoc in capite, dantur regiæ literæ, quibus præcipitur iudicibus requisitis, quòd sententias, & mandata, ac decreta iudicum requirētium exequantur, quod paulò ante. numer.ij. adnotauimus. Qua in controuersia duo præsertim considerantur: primum an casus, de quo agitur eiusmodi sit, vt iudex requirēs sit proprius, & cōpetens ad ipsius causæ cognitionē. Secundū, quod ab hoc deducitur: an sit remissio facienda ad iudicem requirentem: & an is iudex ritè, & rectè requisierit, nempè ipsis in literis, quibus requirit, contractum inserens, ex quo pateat ius cognitionis legitimæ. Quæ quidem praxis in ciuilibus, & criminalibus obtinet: atque ideò statim de remissione, quæ in criminalibus fieri debet, agemus.

Ex capite sequenti.

1 *Iudex, qui alteri in officio successit, tenetur exequi literas requisitorias ad eius antecessorem destinatas.*

2 *Mandatū in re necessaria, an morte mandantis expiret: & inibi intellectus l. fundi venditor. §. vlti. ff. de acqui. possess.*

3 *In criminalibus remissio facienda est ad locum delicti, & ibi rationes huius decisionis traduntur.*

4 *In foro conscientiæ nō sortitur quis forum ratione delicti.*

5 *Quid de exemptis, & intel. ad tex. in c. j. de pri. in vj.*

6 *Iudex quicunque requisitus tamē tenetur remittere, reum ad locū delicti, & quid si ipse præuenerit requirentem in causa cognitione?*

7 *Vagabundus, an remittendus sit? & quid in criminibus leuibus?*

8 *Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione.*

9 *Fur rem furtiuam aliò deferens, an sit remittendus?*

Remissio

10 *Remiſsio an fieri debeat ex diuerſo principatu: & à maiori ad mitus tribunal?*
11 *Cuius expēſis fieri debeat remiſsio?*
12 *Hæreticus, an ſit remittendus?*

Rurſus agitur de eiſdem literis requiſitorijs: potiſſimum ad criminum punitionem.

CAP. XI.

SCIO ſemel in forenſi exercitatione controuerſum fuiſſe: cùm eſſent literæ requiſitionis ſolennis decretæ, & iudicibus quibuſdã deſtinatæ. Contigit etenim iudicem requirentē ante harum literarum præſentationem, & publicam cognitionē, mortē obijſſe, vel officio publico functum, aut priuatū eſſe. Nã quidã exiſtimarunt, nō teneri iudicē, qui modo poſt obitum, aut priuationem iudicis requirentis admonetur, & requiritur, eaſdē literas, quas requiſitorias dicimus, exequi, & effectui mancipare: quaſi vires harum literarū defecerint omninò, deficiēte munere, & officio publico apud ipſum iudicē requirentē integrare, ad exēplum iudicis delegantis, & delegati. Cùm officium delegati expiret mortuo re integra delegante. c. gratū. de of. delega. l. & quia. ff. de iuriſ. om. iud. §. item ſi adhuc. inſti. mand. l. mandatum. C. mãdat. l. ſi quidã. C. de act. & obli. Nos verò cōtrarium reſpondimus, ac modò idē reſpōdemus
1 dubiò procul cenſentes, teneri iudicē requiſitum has literas in hac ſpecie exequi, nec poſſe hãc executionē effugere ea ex cauſa, quòd iudex requirēs ante requiſitionē mortē obierit, vel officio publico fuerit functus. Hanc verò ſētētiam, ne quis eã in dubium reuocare cōtendat, aliquot rationibus cōprobare conabimur. primū in eius probationem adducentes tex. Iuriſcōſulti in l. fundi vēditor. §. vlt. ff. de acqui. poſſeſ. ita enim inquit Pomponius. Item ſi amicus venditoris, mortuo eo, prius quàm id ſciret, aut non prohibētibus hæredibus id fecerit, rectè poſſeſsio ei tradita eſt. Sed ſi id fecerit, cū ſciret dominum mortuum eſſe, aut cū ſciret, hæredes id facere nolle, cōtrà erit. Hactenùs Iuriſconſultus, ex quo paſsim doctores adnotarunt, mãdatū ex cauſa neceſſaria non expirare morte mãdãtis re integra. Nã qui vēdiderat fundū, mãdauit amico, vt eū traderet emptori: & tamē antè traditionē mortuo vēditore reſpōdit Iuriſcōſultus, mandatarium ignorantem mortem, vel non prohibentibus hæredibus rectè tradere emptori poſſeſsionē fundi venditi. Qua ratione præ-

missam opinionem Bar. & alij probarũt in d.§.vlt.gl.in l.eius qui in prouincia.§.quas verò. vers.nam & si tibi.& ibi Bar.& alij.ff.si cert.peta.gl.Bar.& Alber.in l.ij.§ sed si quis.ff de donatio.Roman.cõsil.202.Franciscus in c.si super gratia de offi. deleg.in vj. Henric. in c. quoniam Abbas. de offic. delega. Hyp.sing.44 Bal.in l. mandatum, C.mandat.quarta opposi tione.Imola.in l.cùm pater.§. Mæuio.ff.de legat. ij. quorum opinionem sequuntur,ac fatẽtur communẽ esse. Iason in l. more.num.62.ff.de iurisd.om. iudic.Aretin.& Claudi.in d.l. fundi venditor.§.vlti.ff.de acquir. n posses.cui sententiæ patrocinari videtur text.in d.c.si super gratia.Igitur cùm iudex requirẽs teneatur omninò pro executione iustitiæ literas iudici requisito destinare,& sic teneatur in specie istum actũ ei delegare committere,aut saltem eius ministerio agere,manifestum fit.non cessare.nec finiri mandatum istud per mortem iudicis requirẽtis, nec per officij functionem priuatione, aut amotione secuta. Hæc verò ratio,etiam si communis sit, communique omnium con-
2 sensu probetur, dubia nihilominùs est. Nec enim satis iure probatur,mandatum ex causa necessaria procedẽs morte mãdantis non expirare,nec extingui.Siquidem in d.l.fundi vẽditor.§ vlt.hoc nequaquam cõstat. Imò fortasis contrarium si quis diligenter obseruauerit quid Iurisconsultus responderit.Primũ equidem apparet ex eo responso,nõ rectè tradi possessionem à mãdatario,qui sciuerit mãdatorem mortem obijsse:ergo dubio procul palã est,mãdatum illud morte extinctũ:alioqui posset mãdatarius certus de morte mãdatoris exequi mandatum, & possessionem tradere.sic sanè glo. in l.sed interim.§.si vxor. vers. conditione.ff.de donat. inter virum & vxor.expresim notat ex d.l.fundi venditor.§.vlt.mãdatum morte mandantis reuocari. Nã cùm mandantis mors non inducit mandati reuocationem:minimè necessaria est distinctio illa:vtrum mandatarius resciuerit mortem mandatoris,an non:quæ tamen tradi tur in d.§.vlt.quemadmodum in mãdatis,quæ morte non extinguntur,probatur in l.mortis causa capimus.§.Titia.ff.de donatio.causa mor.l.si verò nõ remunerãdi.§.vlti.ff.mandati. not. Bart.in l.ij.§.sed si quis.ff. de donationib. Fit tandem ex his, non probari in d.l. fundi venditor.§.vlt.communem cõclusionem: quæ tamen alibi quod ipse sciam, nusquam probata iuris vtriusque regulam contrariam omninò habens,

erit

ærit professò facilimè refellenda, nec iure poterit admitti. Nec quicquā refert, quod Bar. Angel & Alexan. in dict. l. fundi venditor. §. vlt. & Iaso. in d. l. eius, qui in prouincia. §. quas verò. scripserint, apud Iurisconsultum alternatiuam adsumi pro copulatiua, vt mandatarius, qui mortem mandantis sciuerit, & ab hæredibus fuerit prohibitus possessionem tradere, nō rectè eam tradiderit: quasi mandatum modò per prohibitionem hæredum expressè reuocetur, nondum morte mādatoris extinctum. Quæ quidē interpretatio maximam vim & violentiam infert Iurisconsulti responso, in quo non temerè bis alternatiua dictio cōtinetur iuxta propriam eius potestatem: & significationem, nisi quisquam allucinetur, omninò intelligenda. cùm & in priori parte alternatiua propriam vim habeat: sicuti ab omnibus receptum est, qui fatentur, rectè à mandatario possessionem traditam fuisse, cùm is nondum sciuerit mortem mādatoris etiam si hæredum consensus expressus, vel tacitus non accesserit. Idcircò, si post mortis scientiam, etiā non prohibentibus hæredibus mandatarius rem tradiderit, non erit rectè tradita possessio secundū veram, & propriam præcitati responsi interpretationē quicquid alij fuerint hac in questione commenti. Sed & communis conclusio adhuc non probatur in dict. c. si super gratia de offic. delegat in vj. Nam ea decisio specialem rationem habet propter executionem gratiæ, quæ semel a summo Pontifice concessa, eius morte non finitur: imò valida manet: & ideò ne frustranea sit, executor datus poterit mortuo romano Pontifice: qui eam concessit, eandem executioni mādare. Nec in eo casu scientia mortis impediret gratiæ executionem. cùm & si executor sciuerit, romanum Pontificem mortem obijsse, nihilominùs poterit gratiam ipsam exequi secūdùm communem illius capitis interpretationem. Quod non ita erit admittendum in specie Iurisconsulti in d. l. fundi venditor: nisi quis velit temerè à propria dictionum significatione discedere, deinde illud est iuris constitutissimi, mandatum morte mandantis finiri re integra, etiam ipso mandatario mortem ignorāte. tex. insignis in. §. rectè. Insti. de mādato. l. inter. in princ. ff. mandat. notant glo. & omnes in l. mandatum. C. mandat. l. eius qui in prouincia. & ibi Alexā. & alij cōmuniter. ff. si certum pet. l. si quis. §. morte. ff. mandati. glo. in clement. prima. verb. teneāt. de renuntia. idcircò nō

video, quid referat, aut quia ex causa in dict. l. fundi venditor. §. vlti. scientia vel ignorantia mortis consideretur, si ibidem de mandati reuocatione tractaretur. Nihil enim ad mãdati reuocationem pertinet scientia mortis, vt probauimus. Igitur cùm à Iurisconsulto distinguatur sciẽtia mortis ab ignorantia, planè cõsequitur, ab eo nõ tractari, nec ambigi, an mãdatũ in eo casu fuerit per mortem mãdantis reuocatũ. Hinc sanè fit, Iurisconsultum tantũ respondisse, possessionem rectè traditam fuisse à mandatario ignorante mortem mandatoris, etiam si mandatum iam morte finitum fuerit, non tamen dominiũ: ad exemplum eius procuratoris, qui expressam mandati reuocationem ignorans bona fide rem tradiderit: transfert enim is possessionem. l. mandatum distrahẽdorum. ff. mandat. dominium autem nusquam transfertur à procuratore, cuius mandatum reuocatum est, etiam si ipse bona fide rem tradiderit minimè certus de reuocatione. text. in dict. l. eius, qui in prouincia. §. quas verò. glo. & omnes in. clem. vnica. verb. teneant. de renuntiat. optimus text. in l. Papinianus. ff. de public. in rem actio. & in l. ij. §. sed si quis. ff. de donatio. Hæc denique aduersus communem sentẽtiam adnotauit Petrus Stella in interpretatiõe dictæ l. Papinianus. quo in loco à Iasone discedit, qui in dict. §. quas verò. cõmunem opinionem veram esse cẽset etiam in reuocatiõe expressa: vt tandẽ mandatum ex causa necessaria, etiam re integra minimè expiret per expressam reuocationẽ. Quod probat autoritate text. in d. l. Papinianus, & tamen in eo casu res nõ erat integra, & ideò mandatũ nõ potuit reuocari adhuc expressè: quia re non integra mãdatum, etiam expressè reuocari non potest, saltem regulariter. glo. in. l. si pater. C. manda. probatúrque in d. §. rectè. primo responso: & ideò non satis vrget pro Iasonis opinione locus ille Iurisconsulti: imo Iasoni refragatur tex. in dict. l. fundi venditor. §. vlti. vbi mandatum processit à causa necessaria, & nihilominùs expirat, & finitur expressa reuocatione hæredum, qui quantum ad reuocationem expressam mandati non habent maiorem potestatem, quàm mandans ipse si viueret. l. in his. §. non debeo. ff. de regu. iur. l. cùm hæres. ff. de diuers. & temp. præscrip. Ergo si in dict. §. vlti. potuit hæres mandatum ex causa necessaria datum post mortem mãdatoris reuocare, poterit & ipse, qui mandauit, viuens, idem agere, quamobrem Iasonis opinio non

nio non iniuria refellitur. Ex quibus non omninò certum fit quòd ex dict.l.fundi venditor.§.vltim.secundum cõmunem interpretationem adduximus pro ea sententia, quam probare hoc in loco instituimus: tametsi ea opinio cõmunis, & receptæ sententiæ authoritatem habeat.

¶Secundò hoc ipsum probatur authoritate Bartol. in l. & quia.ff.de iurisd om. iudi. aut potiùs in l.more.nu.6.qui scribit, nuntium, cui est mandatũ missionis in possessionem iniũctum, & decretum, posse mortuo mandante, eandem possessionem tradere, & illud mandatum exequi: ea equidem ratione, quòd hoc in casu nulla fiat delegatio iurisdictiõis, aut potestatis: sed potiùs excitetur officium illius, qui potestatem aut iurisdictionem habebat alterius mandato subordinatã. Quam opinionem Bar. sequũtur Imola & Aretin. in d.l.fundi venditor.§.vlti. Angel. in l. per epistolam. ff. de acquiren. hæred. Felin. in ca. relatum. in fine de offi.delega. atque eandem esse communem asseuerant Iason, & Purpurat. col. penulti. in dict.l.& quia. sic denique in præsentiarum, officium iudicis iurisdictionem habentis excitatur, & requiritur ad executionem eius, quod alter diffiniuit, & pronuntiauit. Vnde nulla hoc in casu contingit nec cõstituitur delegatio, quæ hunc effectum habeat, vt morte delegantis expiret.

¶Tertiò eidem opinioni suffragatur textus, mihi satis elegans in authẽ.vt nulli iudicũ. §.& hoc verò iubemus.vers. si verò. Quo in loco aperti' multò probatur cõclusio hæc, quã in d.l.fundi venditor.§.vltim.

¶Quartò eadẽ sententia probatur authoritate Pauli, Ang. Aret.& aliorũ in d.l.fundi vẽditor.§.vlt. qui expressim asserunt, non extingui morte mãdantis, etiã re integra, mandatum, quo iudex, qui sententiã tulerit, eius executionem alteri commiserit. Par etenim ratio esse videtur, & in executionibus instrumentorum, quæ iure regio paratã habent executionem: quemadmodum explicat Rodericus Xuares in l. post rem.ff.de re iudic. in commentarijs ad legem Regiam.

¶Quinta ratio poterit in hunc modum adsumi ex dict. cap. si super gratia. de officio delegat. in vj. etenim hæc commissio fit ad executionẽ actus principalis iam perfecti, vt patet, cõmissio autẽ huiusmodi morte cõmittentis nunimè extinguitur: vt romanus Pontifex ibidẽ respondit: ergo & in proposita quæstiõe morte, aut remotiõe iudicis cõmittentis nequaquàm extinguitur.

¶Postremò illud his accedit, quod huiusmodi cõmissiones nomine dignitatis quæ nusquam moritur, fieri videntur: quemadmodũ apparet ex his, quæ nos latiùs adnotauimus in cap. requisisti. de testamen. & ideò non extinguntur morte cõmittentis.argumento adsumpto à c. quoniam Abbas. de of.dele. non tamen inficior rationem istã quò ad quæstionem propositam non omninò certam esse. Cùm & potestas delegati finiatur prorsus per mortem delegantis re integra contingentem,etiam si delegatio fiat ratione, & causa dignitatis, quã ipse delegãs obtinet, nisi expressim solius dignitatis nomen foret adscriptũ ex his,quæ tradũtur in cap.si gratiosè de rescrip. & in cap.si super gratia.de of.delegat. in vj. His ergo rationibus, ni fallor, præscripta sententia probari iure poterit,eáque potissimè cõgruit publico iustitiæ ministerio ob varias,ac sæpissimè contingentes iudicũ mutationes.

3 ¶Cæterùm cũ in capite proximo de causis ciuilibus actum fuerit, par est & modò de criminalibus agere, vt in his causis explicemus, quãdo remissioni locus sit, & quonam pacto literæ istæ, quas requisitorias dicimus,sint accipiendæ,& obseruandæ. Illud etenim receptũ est, quod ratione criminis cõmissi quis forum sortitur, & habet in eo loco,vbi delictum commiserit: tametsi alias ibidẽ ex ea causa non posset in iudicium vocari,nec forum sortiretur.text.est in l.j.C. vbi de crimi.agi opor.capit.j.vbi glos. & omnes de raptorib.l.solent.ff. de custo.reo.gl.in l.à diuo Pio. §. sententiam.ff. de re iudicat. cap.vlti.& ibi glo.de foro competen. Cuius decisionis plures rationes cõstitui solent, quas ipse nequaquam omittam, vel ex eo, quod necessariæ sint ad intellectum eorùm,quæ statim sunt exponẽda. Primùm enim maximè congruit reipublicæ, scelera eo in loco publicè puniri, in quò fuerint perpetrata propter exemplum: vt qui nõdum deliquerunt à criminibus abstineant delinquentium punitione territi.l. capitalium.§. famosos.ff.de pœnis.clemen.j. de of.ordi.capi. quapropter.ij. q.vij.capitu.ad liberandum.de iudæ.capit.ij. de calumniatori. quibus accedunt quæ nos ex Diuo Thoma, & Aristotelæ adnotauimus in capitu. Alma mater.in prin.numer.ix. idcircò qui deliquit est puniendus, vbi crimen commiserit.tex. optimùs in authen. vt nulli iudicũm.§.si quis verò comprehensorum. Et in authen.vt omnes obediant iudici.§. hocconsiderantes.l.si cui.§.vltimo.& l. vltima.ff.de accu.c.si ille.23.q.iiij. est & alia

est & alia eiusdem sanctionis, & instituti publici ratio, quod respublica illa, in cuius territorio delictum est perpetratum, absque dubio speciali iniuria afficitur: vt constat, cùm magistratus illius maximè offendun tur: quibus conuenit prouinciam malis hominibus expurgare, ne ab his quieta hominũ vita illius reipublicæ, quæ illis extitit delegata, passim turbetur: & ideò par est, quòd his iudicibus conueniat eorum criminum punitio, vt publica fiat vindicta, & denique satisfactio illi reipublicæ, quæ læsa fuit: vtque in ea tutior sit inter improbos innocentia. l. iij. & l. congruit. ff. de officio præsid. cap. factæ sunt leges. iiij. distin. Tertia his adnectitur ratio ex eo, quod punitio scelerum admodum necessaria reipublicæ, faciliùs fit, ac commodiùs de criminis authore discutitur, si ea causa in loco delicti commissi examine tur: nam si alibi foret examinãda, quotidiè manerent scelera impunita propter occultam authorum cognitionem, quæ difficilimè posset in lucem prodire, si in loco delicti non ageretur de criminis eiusdem punitione. Quod satis constat, & notatur in dict. §. hoc consideran tes. in auth. vt omnes obed. iud. Est & quarta ratio, quia iniuriã passi, & coacti eius publicam vindictam in alieno territorio prosequi, præsertim apud iudicẽ illius loci, cuius incolæ sunt & in quo domicilium habẽt delinquentes, omitterẽt profectò publicam istam, vel priuatam accusationẽ, quam prosequuturi sunt multis expensis in eo loco, vbi qui iniuriam intulerunt amicos, & cognatos habent: atque ideò parum essent tuti, nec temerè incerti de iustitiæ ministerio: quemadmodum & in dicto §. hoc considerantes, insinuatur. Hæ sanè rationes deducuntur ab his locis, quæ modò adduximus, earúmque meminit optimè Iaco. à Bello visu in c. romana. §. contrahentes. nume. 110. de for. comp. in vj. Quibus exactè, ac diligenter præmissis plura sunt in præsenti tractatu exponenda, quæ potissimũ erũt conducibilia huius tractatus examini, & veræ cognitioni.

¶ Primùm, si prænotatæ rationes considerentur, manifestum erit, in animæ iudicio neminem ratiõe delicti forum sortiri, nec illius subditum ea ratione fieri, cuius alioqui iure non esset: Quam opinionem probant & sequuntur glo. in c. placuit. in j. xvj. q. j. Anch. in rep. c. postulasti. nu. xv. de for. compe. iij. oppos. Abb. & Anania col. iij. in c. j. de rapto. & idem Abb. in c. vlt. nu. vij. & in cap. cùm contingat. nu. 29. & in c. si quis contra. nu. 50. de for. comp. idẽ Abb. in c. quod autẽ. de pœnit. & remis.

4 & in ca.cùm ab ecclesiarũ prælatis.col.iij.de offic.ordi.Rom. in firig.459.Rochus Curt.in ca pit.vlti. de consuetu. folio par uo 72. colũ.ij.qui fatetur, hanc opinionem communem esse idem asseuerant Panor.& Ananias in d.§.cap.j.de rapto.Quorum opinio ex eo cõstat, quòd omnes rationes superiùs traditæ quò ad forum iudiciale, & exteriùs omninò cessant in foro cõsciẽtiæ & interiori, vt manifestè apparet. oportet enim proprium sacerdotem oues sibi commissas dilígẽter,& interiùs agnoscere, vt medelam ægris adhibere valeat, quarum cura ab eius regimine pendet, ac deinde in animæ iudicio tantùm agitur de satisfactione eius iniuriæ,quę Deo fit:& ideò de ea tractauit ille iudex, qui constitutus est in illo diuino interiori iudicio. Ex quibus, & aliis, quę à prædictis deduci poterũt, probatur isthæc communis sententia: quicquid in contrarium tentauerit Palud.in iiij.senten. distinc.17.q.iij.col.pe. post Hostien.in summa tit.de pœnit. §. cui confitendum.versic.quintò ratione delicti. & responderit regia l.xxij.tit.iiij.parti.j. Quo in loco decisum extat, posse peccatorem cõfiteri peccatum quò ad absolutionẽ interiorem illi sacerdoti, in cuius parochia deliquerit, si voluerit, quasi liberum sit ei,confiteri illud crimen proprio sacerdoti, vel ei, in cuius parochia delictũ commiserit. Ego priorẽ opinionem adeò veram esse censeo,vt constãter asseuerem,teneri quempiam proprio sacerdoti confiteri crimen illud,quod intra parochiã alterius perpetrauerit. Sic sanè & Andræ. Alciat.in d. cap.j.de offi.ordi.nu.70.sequitur glo.in dict.cap.placuit. cui maximè suffragatur,quod non dicatur propriè alteri subditus, qui intra illius territorium delinquit: cùm propriè subditus dicatur,& sit ratione domicilij,& habitationis.glo.celebris in cle. vnic.de foro competent. verb. subditos.quam ibi Docto.probarunt,& Francus in capi. cùm nullus.colum.ij.de tempor.ordina.in vj.Barbat.in c. nonnulli in princip.colum.vltim.de rescript.Felin.in cap.j.colum.vlt. de sponsalib.Abb.in c.j.col.vlt. & Feli.in cap.vlt.numer.23.de foro compet.glo.Panor.& Fel. in ca. nuper. de senten.excom. propriè verò subditum, exigi censeo à canonibus ad hanc fori, & iudicij interioris iurisdictionem ex his,quæ notantur in capi.omnis vtriusque.de pœniten.& remiss. Igitur quid intersit inter iudicium animæ, & tribunal exteriùs hinc palàm constat.Sed & multa sunt alia, quæ ad hanc rem pertinent: & ideò quantùm ad forum exteriùs pertractanda.

Secun

¶Secundò illud eſt præ cæteris, obſeruandum, in criminibus locum eſſe remiſsioni, & delinquentem remittendum eſſe ad locum delicti, vt ibi puniatur ad illius reipublicæ læſionem compenſandam, & in aliorum exemplum. probatur hæc concluſio in capit. j. de raptor. & in clem. paſtoralis. de re iudi. quibus in locis. glo. hoc ipſum adnotauit. verb. de more. textus eſt ad idem in authen. vt nulli iudic. collatio ix. §. ſi quis verò comprehenſorum. l. ſi cui. §. vlt. & l. vltim. ff. de accuſat. glo. & omnes in l. à diuo Pio. §. ſenten tiam Romæ. ff. de re iudica. notatur in dict. cap. vltim. de foro competen. idem fermè probatur in his locis, quorum meminimus ad illud conſtituendum quòd ratione delicti quis forũ ſortiatur. extat & ad hoc elegans regia l. ij. titul. xvij. libro viij. ordinationum regiarum.

¶Tertiò, iure verum eſſe apparet: remiſsionem eſſe faciendam ad locum delicti, etiam ſi ipſe delinquẽs exemptionis priuilegiũ habeat. Qua de re eſt egregia & elegans pontificis reſponſio in cap. j. de priuileg. in vj. de cuius intellectu nunc
5 eſt oportunè tractandum. Nec enim priuilegium alicui datum etiam exemptiõis per delictum amittitur: & ideò primò eſt adnotandum text. in dict. capit. j. non obtinere quò ad priuilegium exemptionis, ſeu iuriſdictionis iure communi conceſſum, & ſub eodem iure compre henſum, atque ita clericus ratio ne delicti non poterit à iudice ſeculari puniri. auth. clericus. & authen. cauſa. C. de epiſcop. & cleri. idem erit in ſimilibus priuilegijs: quæ clariſsimis viris, & militibus iure conceduntur. Sic nec locus erit prædictæ deciſioni, vbi priuilegium eximit quem à certa ſpecie iuriſdictionis: nẽpè à ſeculari, tũc etenim ratione delicti non eſt quis per iudicem ſecularem puniendus. quod omnes fatentur. Idem denique erit, quoties priuilegio quis eximitur ratione perſonæ à iudicibus ordinarijs. Nam etiam ſi exemptus delictum cõmiſerit, nõ poterit à iudice illo, à quo alioqui exẽptus fuerat, puniri. Igitur in ſumma, ſi rem iſtam exactè conſideremus, tunc demùm erit opus reſponſo romani pontificis in d. c. j. cũ exemptionis priuilegium ſit loco certo circumſcriptum. quia eo caſu delinquẽs, aut cõtrahens extra illum locũ etiã ſi iure communi fuerit exemptus ac iuris cõmunis priuilegio munitus, poterit puniri per iudicẽ illius loci, vbi deliquerit, & apud eum iudicẽ tenebitur ex contractu reſpõdere, qui iudex eſt illius loci, vbi contraxerit. Hæc quidem eſt huius quæſtionis breuis enodatio, quæ dedu-

citur ex dict.cap.j.in princ.& in cap.tuarum. statim citando, & cap.cum capella.de priuil. Anton.in cap.vlti.de for. compet. Abb.in cap.tuarum.de priuile. Ex quibus apparet, exemptos simpliciter,non ratione certi loci,sed generaliter gaudere, & obtinere hoc exemptionis priuilegium vbicunque contraxerint,vel deliquerint. Idem probat tex.optimus in dict.cap.j.§. in eo. de priuile. in vj. cui conuenit regia l.ix.titul.ix. partit. j.expressimque notant Anto.& Panor.in præcitatis locis,tametsi Abb.in dict.cap. vlt.num. xj. & Felin.ibi num.v.probare conentur responsum Pontificis in dict.cap.j.in prin.esse in vniuersum accipiendum,etiamvbi priuilegium indiffinitè, ac simpliciter aliquem eximeret à iurisdictione ordinaria: nam ratione delicti hic exemptus puniri posset à iudice illius loci, vbi deliquit. Quod (ni fallor) est contrà text.in dict. §. in eos. & deinde sequeretur,exemptum simpliciter,non ratione certi loci,priuilegio ferè,ac omninò cariturum,vbi deliquerit, vel contraxerit extra locum illius iudicis,cui ratione priuilegij subditur. Ex quo maximè tollitur priuilegium,iusque eius remittitur. Quid enim si priuilegium exẽptionis romàno pontifici tantùm, non alijs iudicibus faceret subditum eum, quem exemerit?quid item si alicui iudicẽ submitteret, qui non haberet territoriũ? atque hinc sequeretur, monachum exemptum simpliciter, & subditum Abbati,delinquẽtem extra monasterium,non gaudere exemptionis priuilegio. Quod mihi videtur esse priuilegio contrarium,& profectò decisioni pontificiæ in d. §. in eos. Posset tamen Panormitani sentẽtia procedere,& probari, vbi exempti simpliciter,non ratione loci,sed personæ, obtinerent ecclesias parochiales,aliáue officia, quorum administratio, & regimen episcopo competerent, & exemptus delinqueret, aut contraheret in his,quæ ad hæc officia pertinent. sicut probatur in dict.cap.j.§.in eos. de priuileg. in vj. textus optimus in dict. capit.cum capella.eod.titul. quæ quidem decisiones sunt omninò ac diligenter examinandæ, vt possimus percipere, an satis fide, & ad vnguem fuerint in Hispanum sermonem transcriptæ in dicta l.nona, titulo ix. part.j.Obiter tamen erit expendendus textus in dicto capitul. cum capella. ex eo etenim constat, quòd cùm Romanus pontifex exemerit à iurisdictione ordinarij capellani ducis Burgundiæ, ipsam tantùm capppellam exemisse videtur, non autem personas ipsorum capellanorum. Qua ratione

Alexan.

Alexand. in rubric.ff. de noui oper.nunciat.num.26.scribit, in eo responso probari, quòd vbi genitiuus potest extare restrictiuè, & demonstratiuè: est intelligendus potiùs, vt restringat quàm vt demonstret. idem notat Anto.in dict.cap.cum capel la.cuius decisionem scribit singularem esse Curtius Iunior in l.si testamēto.C. de impube. & alijs. Huius adnotationis hic est verus, ac proprius sensus, vt restrictio fiat iuxta propriam, & veram significationem dictionis, & ipsius pronunciantis, & loquentis mentem, atque intellectum: sic denique, vt non fiat demonstratio absoluta & generalis. Idcircò capella Ducis Burgundiæ in prædicta specie censetur exempta cum eius ministris, qua ex parte ministerio capellæ operam ministri dederint, & eius officij ministerio fuerint vsi: non autem in vniuersum capellani erunt exempti. Sic denique restrictio fit secundum subiectam materiam, & ipsius pronunciantis mētem. Quemadmodum deducitur ex dict. capit. cum capella.in quo priuilegij restrictio fit ad capel lam, & eius ministros hisce casibus, quibus eo funguntur ministerio, quòd ad capellam pertineat. Hinc sanè aperitur sensus eorum, quæ Bartol. scripsit in l.cùm pater §.mensæ.ff. de legat.ij. etenim qui legat tabernam pannorum, authore Barto. non ipsas merces, quæ in taberna sunt: sed ipsam tantùm tabernā legasse videtur. Rursus qui tabernam hypothecæ submisit, non tantùm tabernam, sed & merces ipsas pignori, & hypothecæ submisisse videtur. l. cùm tabernam. ff. de pignori. cuius intellectum tradidere Barto. ibi Socin.& Iason in l.qui Romæ. §.Callimachus.ff.de ver.oblig. iiij.quæst.Baldus & Salycet. in dict.l.cùm tabernam. Antonius Fanensis in tract.de pignoribus. ij. parte. primo membro.num. xvij. Nam & hæc distinctio peculiares rationes habet, quæ à mente testantium, & contrahentiū deducuntur, quā obseruare cautè debet is, qui nolit in his controuersijs iudicandis, nec transuersum (quod aiunt) vnguem errare.

¶ His igitur constat quanàm ratione sit accipiendus, hic tertius intellectus quò ad remissionem in delictis faciendam. Quę quidem remissio etiam colligitur ex auth. qua in prouincia. C. vbi de crim. agi.oport. saltē ex eius ratione. & in auth. vt omnes obed.iudi.§.hoc considerantes.

¶ Quarto erit animaduertendum, in criminibus remissionē esse faciendam ad locum delicti, quoties à iudice illius loci fuerit petita: quod satis probatur in dict. §.si quis verò. com-

prehensorum. Idcircò non est facienda, vbi minimè fuerit petita ab eo iudice, sicuti adnotarunt Barto. Bald. & alij in l. j. C. vbi de crim. agi opor. Anan. ia in dict. cap. j. de raptori. num. viij. Abb. in cap. vlt. de foro compe. col. viij. & ibi Felin. colum. iiij. Guido Papæ in quæst. 102. Hippo. in pract. §. opor tunè. nume. xxxiij. quorum opinio communis est, & obtinet quantum ad necessitatem remittendi. Non enim tenetur iudex remittere reum alicuius criminis ad iudicem loci, in quo deliquerit, nisi, ab eo fuerit remissio petita: poterit tamen iudex, si voluerit ex vrbanitate remittere reum ad iudicẽ illius loci, vbi deliquit: vt notat Felin. in dict. capit. vlt. num. x. idem sensit Panor. in cõsil. xxiiij. lib. j. qui scribit etiam inducta consuetudine, quod remissio nõ fiat in criminalibus, posse iudicẽ ex quadam vrbanitate remittere delinquentem ad iudicem loci, in quo deliquerit: vt puniatur cõdigna criminis pœna. Cuius sententia parum hodiè iudicibus placuit, cũ etiam petita remissione, nisi à superiori iudice cogantur, nolint remittere delinquentem, nec remissione vtuntur in ciuilibus, nec in criminalibus.

6 ❡ Quintò, in delictis remissio fieri debet non tamen à quocunq; iudice illius loci, vbi delinquens habitat, aut commoratur. Etenim ille tantùm Iudex poterit, ac debet remittere, qui ratione domicilij, aut originis, alteriúsue causæ habeat iurisdictionem in ipsum delinquentem. Ita quidem existimarunt Anton. Butrius nu. x. Aret. col. iiij. Felin. nu. ix. in d. cap. vlt. de foro com. quam sententiã Are. & Felin. probare conantur ex cap. j. de priuileg. in vj. vbi constat, exemptum, qui iure ad locum delicti remittendus alioqui est, non posse remitti à iudice ordinario, à quo exemptus existit: quia in exemptum iurisdictionem non habet. Igitur necessaria est iurisdictio aliqua ex causa, vt iudex remittere possit delinquentem ad locum delicti. Sed Panor. in dict. cap. vlt. numer. xvj. sequutus Calderinũ ab Antonio discedit, asseuerans, remissionem istam posse fieri, & necessariò exequendam esse, etiam ab eo iudice, qui nec ratione domicilij, nec ratione originis iurisdictionem habet in ipsum delinquentem. Quod poterit planè deduci ex authen. de defensorib. ciuit. § audient. vbi defensor, qui causam grauem audire nequit, remittit delinquentem ad iudicem, qui eum punire potest. Et præterea ratio generalis, quæ continetur in dict. §. si quis verò comprehensorum, hoc ipsum suadere videtur, vt inde maximè constet, non satis iustam esse Antonij

Butrij

Butrij sententiam, quam item improbat Mari. Socin. in dict. cap. postulasti. num. xiiij. non oberit huic opinioni inductio text. in dict. cap. j. siquidem vel Romanus Pontifex illud respōsum intellexit, vbi non sit à iudice delicti petita remissio. Qua quidem in specie remissionē illam, quam diximus non necessariò, sed spontè, & vrbanè fieri, non poterit exequi iudex ille, qui nec ratione domicilij, neç originis habeat iurisdictionem in ipsum delinquentem: atque ita poterit defendi quod Anto. à Butrio diffiniuit. Aut tandem probari potest, prædictam deci sionem esse intelligendam in exempto, etiam ratione loci: vt si is delinquat extra locum illū puniri possit à iudice loci delicti, ad quem remittendus erit per iudicem proprium, cui iure exemptionis submittitur, nō autem per iudicem ordinarium, episcopum, vel alium, in cuius est territorio: cùm ab eo fuerit per priuilegium ita exemptus, quod nulla sit illum iurisdictio, nisi ratione contractus, vel delicti, sic sanè hunc effectum habebit exemptio illa, licet sit restringenda. Qui quidem sensus (ni fallor) admodùm congruit verbis & menti romani Pontificis.

¶ Sextò in hoc tractatu erit item obseruandum, remissionem istam non esse necessario exequendam, nec faciendam etiam petente iudice loci, vbi crimen commissum est, quoties iudex domicilij ipsum delinquētem eius criminis causa propria sententia condemnauerit: quasi non sit remissioni locus in delictis, vbi iudex domicilij, vel originis sententiam de eodem crimine dixerit, & pronunciauerit. Quod notant Salycetus in l. prima. C. vbi de crimi. agi oport. Baldus in l. executorem. C. de exec. rei iud. nu. 27. Anania in capitul. j. de raptorib. nume. octa. Matthæ. Afflict. in constitut. Neapol. rub. 41. numero. xij. quorum opinio potest iure defendi: vt asserit Felinus in dict. cap. vltim. de foro compet. nume. xj. His equidem authoribus suffragatur, quod non tantùm vbi iudex domicilij, vel originis delinquentem sententia lata condemnauerit. remissioni locus non est, sed & vbi iudex in cognitione causæ præuenerit delicti, & illius loci iudicem eadem remissio erit omittenda, causaque tractabitur, delictúmque punietur à iudice, qui prius cognoscere cęperit. Sic visum est Iacobo de Rauen. & Alberic. in l. hæres absens. §. si quis tutelam. numero octauo. ff. de iudic. Iacobo de Bello visu in repetitione. §. contrahentes. de foro competenti in sexto numero. cxxj. & Ancharano

ſequuntur aſſeuerantes, eã cõmunẽ eſſe Hippolytus in practica crimi. §. conſtante. nu. 90. Thomas Grammati. deciſio. Neapolit. 26. Ioan. Bernard. in practi. cap. 9. qui tamen capite præcedẽti ſequutus fuerat obiter in iudice originis cõtrariã opinionẽ. Horum authorum ea eſt ratio, quòd inquiſitio pertineat ad publicã vindictã, quæ minimè videtur cõpetere iudici domicilij, vel originis, ex eo, quòd nulla iniuria illi reipublicæ facta ſit ex delicto, ac potiùs reſpublica illa offenſam patitur, intra cuius territorium delictum fuerit perpetratum. Quæ tandem ratio mihi non ſatis ſufficiens videtur. Maximè ſiquidem intereſt reipublicæ, & illius rectoris, eam prouinciam malis hominibus expurgari, eiúſque ciues, & originarios, etiã ob ſcelera alibi cõmiſſa puniri, ne obtenta impunitate in maiora prolabantur vitia. néue aliorum conciuium benè inſtitutos animos corrũpant: & ideò expedit, vel in exilium mitti, vel alia pœna hoſce delinquentes affici. Quã ob rẽ opinor priorem opinionẽ veriorẽ eſſe. Quod ſi ea vera eſt, vt omnes in iudicio accuſationis fatẽtur, & iudex domicilij præuenerit iudicẽ loci delicti quoad cognitionẽ cauſæ, tunc non eſt locus remiſsioni. Idem aſſeuerat Guido Papæ q. 202.

¶ Contraria ſententia placuit Alexandro in l. à Diuo Pio. §. ſentẽtiam Romæ. ff. de re iudica. nu. iiij. qui exiſtimat, etiam poſt ſentẽtiam latam aduerſus delinquentem per iudicẽ domicilij, eſſe remittẽdum ipſum delinquentẽ ad locum delicti petente iudice, vt inibi fiat ſententiæ latæ executio. Hoc ipſum notant Imola in l. pen. in prin. ff. de publi. iudi. Fulgo. in l. j. C. vbi de crimini. agi oport. Ex quibus conſtat, quòd data præuentione nõ eſt faciẽda remiſsio donec feratur ſentẽtia: qua tamen lata, erit delinquẽs remittendus ad locum delicti: vt ibi executio fiat. Ipſe nõ video, quanàm authoritate, vel ratione probari valeat hæc opinio, nec item illa quã ex Baldo, & alijs adduximus. Idcircò potiùs admitterem, quòd remiſsio fiat, etiam antè ſententiam, etiam poſt præuentionẽ ad iudicem loci delicti, eo petẽte, & eodem modo poſt ſentẽtiã, præſertim vbi ſuſpicio ſubeſſet, non ſatis æquè, nec pro criminis culpa delinquentem à iudice proprij domicilij punitum eſſe, aut puniendum fore. Quod ſi ad petitionem legitimi accuſatoris iudex domicilij cœpiſſet de crimine tractare, mihi admodum placet, præuentionem iſtam ſufficientem eſſe, vt remiſsio non fiat.

¶ Septimò ſunt qui opinen-

tur,non esse locum remißioni ad locum delicti in vagabundo: qui poßit vbique puniri. Huius opiniõis authores sunt Calderi.& Anania in d.c.j. de
7 rapt. Guido Papæ in dict. quæstione.202. quibus suffragatur gloss.in l.j.C. vbi de crimi. agi opor.quam doctores frequentißimo consensu sequuntur ex ea deducentes vagabundum posse puniri vbicũq; fuerit inuentus:quod textus ibidẽ probat. Ipse verò hanc sententiam existimo falsam esse: & ideò iuris esse certißimi cẽseo, remittendum esse vagabundum ad delicti locum, vt in eo publicè puniatur. Sequor equidem in hoc Innocen.& Card.in d.c.j. de raptori. Panormi. post Anto.in dict.capitul.vltimo de foro competen.nume.21.Maria. Soci. in capit.postulasti.eo.tit. nume.xv.nec enim potest certa ratio constitui,quæ vagabũdum ab alijs in hac specie distinguat.imò rationes,quæ remißionem istam iustam efficiunt, omninò & in vagabundo iustiores,æquioresque sunt: sicuti lector quiuis facilimè discernere poterit. Nec oberit huic opinioni text. in dicta l.j. ex quo videtur adnotatũ fuisse,quòd vagabundus poßit puniri vbicunque fuerit inuẽtus: quia id obtinet quoties nõ petitur remißio,nec ea iure faciẽda est: non sic erit idẽ,si remißio petita fuerit per iudicẽ loci delicti. Aut tãdem ea cõclusio erit intelligenda quantùm ad locum, vbi vagabundus crimẽ commiserit. Nam vbi inuẽtus fuerit delinquẽs:idest, vbi quis vagabundus deliquerit,ibi erit puniendus.

Octauò,remißioni locus erit, eáque facienda est in criminibus grauibus, & in his, quæ leuia non sint: nam in leuibus nõ est necessaria remißio, nec tenetur iudex delinquentẽ ad locum delicti remittere: sicuti tenuerunt Calderi.in d.c.j. de raptori.Cinus in authenti.qua in prouincia.C.vbi de crimin. agi opor. Collectarius in c. postulasti. de foro compet.quorũ opinionem sequitur Capella Tolosana.319. & fatentur cõmunem esse eam sequuti Aufreri. inibi in addit. & Panor. in capit. vlti. de foro compet. nume.15. Ex quibus idem erit, vbi crimina sint grauia, modò actum sit ad ciuilem pœnam, & cõdemnationem: tunc etenim remißio non est ad locũ delicti facienda, quod expressim authores prædicti admonent:quibus suffragari videtur regia l.ij.titu.17.libr.viij.ordinat. idem notant Chassane.in consuetudi. Burgundiæ rubri. 12.nu.vij.& Iaco. de Bello visu in §.contrahentes. de foro cõpe.in vj.nume.112. Imola post alios in d.cle.pastoralis.nu.64.

Nonò,

¶Nonò, in hoc tractatu oportet animaduertere, quòd vt remissio fiat ad locum delicti est necessaria quædam summaria criminis cognitio, & probatio: ne alioqui quis innocēs in-
8 famia notetur. Sic visum est gloss. in cle. pastoralis. verb. de more. de re iudicata. Oldrado consil. 124. & alijs authoribus, quorum statim mentio fiet. Omnes enim tendunt in hoc, quòd remissio fieri non debet absque delicti commissi suspicione, & cognitione summaria. quod Bald. expreßsim tradit in d. l. j. C. vbi de crimi. agi opor. Areti. in c. vlti. de foro cō pe. numer. 20. Sunt tamen qui probare velint hanc cognitionem summariam esse præmittēdam à iudice remissuro, qui requisitus est ad remißsionem. quod notant Anton. Abb. nu. 18. & Feli. in d. c. vlt. nume. 10. quam opinionem nec praxis admisit, nec iure veram existimo. Nam & Bar. in l. vlt. §. j. ff. de publica. scribit, iudicē à quo remißsio petitur per iudicē loci delicti, esse merum executorem, nec posse, etiam summariè, cognoscere de ipso crimine. Idem notat Iason in l. magistratibus. ff. de iurisd. om. iud. colū. j. est ergo necessaria summaria delicti cognitio, & probatio ad remißsionem, in quo omnes propemodùm conuenire mihi videntur. Hæc autē fieri debet à iudice loci delicti, qui remißsionem petit. quod mihi videtur Barto. in dicta l. j. Panormita. in dicto capit. vltime. nume. 18. rectè sensisse, & Guidonem Papæ in dicta q. 202. eiusdem opinionis authorem habeo, qui asserit, iudicem requisitum hanc cognitionē habere quoties requirens eā omiserit, aut ad iudicem requisitū non transmiserit. Idem tenet Chassaneus in dicta rub. 12. nume. vj. ex quibus illud superest quod modò potißsimè receptū est, vt iudex requirens teneatur in ipsis literis requisitorijs summatim delicti cognitionem interserere: alioqui nō tenetur iudex requisitus remittere delinquentem. Nec quidquam refert, legem regiā, quæ ij est titul. 17. libr. viij. ordi. exigere ad remißsionem, quòd reus iam fuerit à iudice requirente condemnatus. Nam id obtinet quotiens iudex ille processit contra delinquentem absentem iuxtà formam iuris, eúmque propria sententia damnauerit. Nec tamen ex hoc negat regia lex, posse iudicem loci delicti statim antè condemnationē præmissa summaria quadam cognitione remißsionem petere.

¶Decimò solet controuerti hac in re, an sit remittendus fur ad locū delicti, vbi is cū re furto ablata in aliū fugerit lo-

6 cum? Nam quod non sit locus remissioni tenet Bar. in l. si do minum. ff. de furtis. & ibi Alexan. Bald. in l. vnica. col vij. C. de confe. Gonsalus à villa diego in tract. de hæreticis. quæstione. viij. Angelus de Castro filius Pauli de Castro consil. 457. inter consilia patris. ij. lib. eandem opinionem asserit iure veriorem esse. Bald. in consil. 471. libr. iij. propter nouam rei cõtrectationem, ex qua nouum crimen committitur, cuius ratione poterit fur puniri à iudice illius loci, in quo nouè rem cõtrectauit, nec erit remittendus ad locum delicti. Verũ quia Bald. in dicto consil. 471. scribit, hanc opinionem nõ esse receptã, nec seruari. & quia ipse aliquot authoribus citatis eam dubiam esse existimaui in libr. ij. Variar. solut. c. 20. nu. 15. nunc constanter assero, eam iure non probari, nec admittendam esse. Nã vera iniuria, proprium furtum ex illa prima fit acceptione iniqua: tametsi delictum ipsum vlterius procedat propter repetitam contrectationem, & vsum rei furtiuæ. Quod quidem in hac quæstione parum vrget: cùm de remissione tractemus, quæ fieri debet ad locum delicti, cuius reipublicæ verè facta fuit iniuria tam publica, quàm priuata. Idcircò, si quis rationes ad amussim obseruauerit ex quibus remissio ad locũ delicti fit, planè, ni ipse fallor, fatebitur, etiã in hac specie furẽ cum ipsa re furtiua ad locum delicti remittendum fore. Quod Fulgo. tenet cõs. 149. col ij. idẽ probat Mar. Mantua apophthegmate. 303. ex posterioribus: etiam si Bartoli sententiam teneat Guido Papæ in d. q. 252. & asserat cõmunem esse Nicol. Boer. in decisione. 13. nu. 47. sic & Iac. de Bello visu in d. §. cõtrahentes. nu. 120. scribit, se vidisse cõmuniter seruari Bart. opinionem, licet quidã eã reprobauerint.

¶ Vndecimò erit præthereà adnotandum hanc remissionem tunc obtinere, & faciendam esse, quoties delinquens extrà romanam vrbem degit, & habitat. Nã si is Romæ habitat, non est necessariò facienda remissio, nec tenetur romanus iudex hunc delinquentem remittere: vt scribit Oldra. consi. 124. asseuerans ita Romæ seruatum sæpissimè fuisse. Mihi tamen hæc conclusio videtur à sequẽtibus pendere. Nam siue remissio petatur eo casu, quo Romæ est maius tribunal ad illius criminis punitionem: quia locus delicti subest romanis magistratibus, & curiæ romanæ: vel eo casu, quo distincta est iurisdictio loci delicti à iurisdictiõe romanę curię, vtroq; casu petẽda est hui⁹ sẽtẽtiæ resolutio ab his, q̃ statim tractabunt.

Duode

¶Duodecimo loco ſeſe offert
frequens huius quæſtionis mo
deramen: ſiquidem remiſsio fa
10 cienda non eſt. quoties iudex
requirens, peténſque remiſsio
nem, & requiſitus non ſunt e-
iuſdem imperij, nec principa-
tus. Huius concluſionis ea eſt
ratio, quòd non ſit princeps a-
liquis qui poſsit compellere iu
dicem requiſitum ad remiſsio
nem. Nō enim ſubeſt vterque
iudex vni principi. Sed ſi alio-
qui teneretur iudex requiſitus
remittere, hæc ratio parum vr
geret: cùm poſſet cogi ab illo
principe cui iudex ipſe requiſi
tus ſubditus eſt. Et nihilomi-
nùs hanc opinionem tenent
Bald. in l. ij. C. de ſeruis fugiti.
verſic. ſed nunquid. Odofre in
authē. qua in prouincia. C. vbi
de cri. agi oport. quæ quidem
ſententia communi totius or
bis Chriſtiani vſu, & praxi re-
cepta eſt, vt teſtantur Bald. in
l. j. C. vbi de crimi. agi oportet.
Iaco. de Bello viſu in d. §. cōtra
hentes. nume. 113. Matthæ. Af
flict. in conſt. Neapolit. libr. ij.
rubri. iij. nume. 88. Chaſſanc.
in conſuetud. Burgund. rubri.
xij. nume. 14. Fulgoſi. conſilio
149. colum. ij. Nicola. Boeri. de
ciſ. 29. & plerique alij paſsim
præſertim Paul. Eleazar. Imo-
la & alij in clemen. paſtoralis.
de re iudi. ſuper glo. verbo. de
more. Aufreri. in additio. ad
capellam Toloſanam. q. 319.
imò & apud Italos conſuetu-
dine inductum eſſe, quod re-
miſsio non fiat, etiam in locis
quæ Imperatori ſubſunt, aſſe-
runt Bart in l. qui ſepulchri. ff.
de ſepulchro violat. Ange. in l.
hæres abſens. ff. de iudicijs. Fe
lin. in d. c. vlti. de foro compe.
nu. 11. & profectò vbi vtrique
iudici cōmunis eſſet romana,
& imperatoria lex, quæ remiſ
ſionem fieri iubet, neceſſaria
eſt conſuetudo legitimè præ-
ſcripta ad excuſandum iudicē
qui nolit remittere. Quod fa-
tentur Paul. & Imol. in d. cle-
ment. paſtoralis. & Felin. in d.
c. vltim. nu. 11. Anania in d. c. j.
de raptori. col. pen. At vbi lex
quæ remiſsionem fieri iubet,
non afficiat eodem vinculo
vnius legislatoris vtrunque iu
dicem, remiſsio non eſt in præ
cepto: nec tenetur iudex requi
ſitus remittere, etiā ſecluſa cō
ſuetudine, quæ neceſſaria eſt,
vbi lex præcipiens remiſsionē
ratione eiuſdem legislatoris
eſt vtrique iudici communis.
Ea verò lex quæ à ratione na-
turali deducitur, & quæ docet
ius vnicuique reddendum fo-
re, in vtroque caſu ſeruanda e-
rit. & ideò quoties remiſsioni
locus non eſt, tenetur iudex
priuato læſo, & accuſanti de-
linquētē ius reddere, & ipſum
delinquentem punire: nec ab
hoc iure poterit excuſari con-
ſuetudinę quacunque, nec alia

humana lege: cùm & hæc iniqua foret, & naturali rationi refragaretur. Sic etenim rem istam intellexere Nicol. Boer. in d. decisione. 29. Iason. consi. 121. lib. 1. Thomas Grãma. decis. 26. nu. 3. Calder. in d. c. j. de raptori. sensit Abb. in cõsi. 24. col. ij. lib. j. idẽ Abb. in d. c. vlt. de for. cõpe. nu. 23. Aufreri in d. decis. 319. & Rochus Curti in capi. vltim. de cõsuet. folio par uo 17. col. j. qui expresſsim asse uerãt, validã esse, cõsuetudinẽ quæ remiſsionẽ istã impediat & tollat modo delictũ puniri poſsit, & puniatur à iudice, qui ex eadẽ cõsuetudine remittere nõ tenetur. Igitur iudex requisitus vel remittere tenetur, vel delinquentẽ ipsũm punire ad ipsi⁹ offensi accusationẽ. quod in hac quæstiõe ipse cẽseo maximè cõsiderandum fore. Nec enim me latet apud pleróſque receptum esse, non posse delictum puniri extra locum delicti nisi à iudice domicilij, vel originis: ita quidem tradit Iacob. de Bellovisu in dict. §. contrahentes. nu. 119. Panor. item in d. c. vlt. nu. 13. & alij in dict. clem. pastoralis. de re iudicat. Attamen est animaduertendum, quòd vbi delinquens est vagabundus verè, vel ex præsumptione, quia spes est, & suspicio maxima ipsum in locũ domicilij, vel originis non migraturũ intra breue tẽpus, hic poterit puniri à quocũque iudice illius loci, vbi morã fecerit, aut per quem trãsit viator: quemadmodũ Panor. in dict. nu. 13. & seq. tradit ex Specu. in tit. de competenti iudice. §. j. versi. quadragesimo. & Antonio ibidem. text. opti. in l. j. C. vbi de crimi. agi opor. & in authen. vt nulli iudicũ. §. si quis verò. Atque ita in hisce vagabũdis planè admittetur, quod modò respõdimus: cũ poſsint vbique puniri. Sed & si quis deliquerit in alterius iniuriã, & à loco delicti fugerit in eũ locum à quo remiſsio fieri nõ potest: quia diuersi principatus sit, nec in eo domiciliũ, aut originem habeat ipse criminis author: profectò iniquũ videtur, quòd hic nec sit remittendus ad locũ delicti, nec sit puniendus à iudice illius loci petẽte offenso publicã vindictã. Nam & Docto. ipsi paulò antẽ citati contendunt, non valere consuetudinẽ, quòd delinquens non remittatur à iudice, qui nec sit domicilij, nec originis: quia maneret tũc crimẽ impunitũ: cùm iudex ille punire delictũ nõ poſsit: in quo cõuenire mihi videntur cum Iacobo de Bellovisu, & Panor. & alijs. Hæc autem ratio à naturali iure deducitur, & ideò eadem est, & vbique locorum viget. Igitur sicut non valeret cõsuetudo impediẽs remiſsionẽ, vbi iudex

vbi iudex requisitus delictum punire nõ potest. etiam nec valebit vbi iudex requirens, & requisitus sunt sub diuersis principibus, quoties non potest delictũ puniri à iudice, qui remissionẽ negat. Etenim vtroque casu delictũ manet impunitũ aduersus rationem naturalem & quæ nullo tẽporis vsu tolli potest. Quamobrẽ, vbi iudex requisitus diuersi principatus est tenetur remittere, quod omnes negant, & nos itidem eisdem accessimus: vel punire debet delinquentẽ quẽ offensus accusat. Cui opinioni illud accedit, quod dum offensus agit ad satisfactionẽ iniuriæ, & læsionis, quã iure naturali tenetur offendens omninò impendere: tunc illius satisfactionis debitor est, vt & pecuniæ, alioqui debitæ esse poterat. Nemo verò inficiabitur debitorem hunc posse, cùm in fuga sit, vbique conueniri: ergo & delinquens ratione satisfactionis poterit apud quemcũque iudicẽ accusari si remissioni locus nõ sit ad iudicẽ illum, qui poterat iure ordinario ad criminis punitionẽ procedere. Et prætereà tenetur quilibet princeps, seu iudex ius vnicuique petẽti reddere: cũ hoc sit munus iustitię à lege naturali, quæ vbique vim habet, manifestè procedens: quod si dixeris, hoc verũ esse, si sit iudex cõpetens illius cõtrà quẽ agitur: id ipse facilè cõcesserim modò mihi, & illud detur, in specie: quã tractamus, hunc iudicẽ cõpetentem, & verũ esse: cùm ex culpa rei nõ possit offensus eũ apud proprium iudicẽ deferre fugitiuus etenim est. Sed etsi ad pœnã criminis agatur, quæ non pertineat ad offensi satisfactionẽ saltem eam quæ iure naturali ei debetur ab offendente, tunc erit obseruãdum, an totius reipublicæ vniuersalis intersit crimẽ hoc quod defertur, nõ relinqui impunitũ. Nec enim hoc obtinebit in quibuscũque criminibus, sed tantũ in illis, quę adeò atrocia sunt, vt eorũ impunitas propter scandalũ graue, exemplũ insigne, vel suspicionẽ repetendi sceleris, sit cuilibet reipubl. & denique totius orbis vniuersali detrimentum allatura.

¶ Decimotertiò, illud ab eisdẽ authoribus in disputationẽ adducitur, an remissio faciẽda sit à iudice maiori ad minorẽ. Est etenim exẽplũ huius quæstiõis passim obuiũ: quoties iudex loci delicti subditus est illi iudici, qui ad remissionẽ requiritur. Et Oldr. in d. cõsi. 123. respõdit nõ teneri hoc in casu iudicẽ requisitũ remittere delinquentem: quia remissio fieri debet à minori ad maiorem, vel à pari ad parem: non autem à maiori ad minorem. l.

ad cognitionem.ff. quibus ex cauſ.in poſſ.eatur.l.ad principem.ff.de appella. & in authē. de appella.in prin.idem not. Chaſſaneus in conſuet.Burg. rub.xij.nu.16.quorum opinionem ipſe intelligo, vbi iudex hic maior,vel ſuperior poterat alioqui cauſam iam cæptam à iudice inferiori aduocare ad ſe ipſum,aut retinere cuiuſcunque appellationis occaſione. Nam hic iudex cùm remiſsio petitur,vel cauſam auocabit, vel eandem retinebit vtcunq; appellante reo ab iniquè petita remiſsione,etiam ſi æquiſsimè eadem petita fuerit. Hac equidē de re aliquod ſuperiùs adnotauimus c.iiij.quòd ſi iudex hic ſuperior nō poſsit cauſam apud iudicē inferiorē pendentem auocare,nec eius cognitionē adſumere aliter quā per legitimā appellationem: profectò tenebitur requiſitus delinquentē remittere ad locum delicti:quàuis illius loci magiſtratus inferiores ſint, & hunc ſuperiorē habeāt.Sic denique in Hiſpania ſi delinquēs à loco delicti commiſsi fugerit ad locū, vbi eſt Dux, Comes, aut Marchio loci delicti dominus,& iudex ordinarius loci delicti petierit remiſsioné,non poterit eam negare,nec impedire Dux ille,Comes, vel Marchio,etiā ſi ſuperior ſit iudicibus ordinarijs loci,in quo delictum cōmiſſum fuit. Quam opinionē planè probare videtur Iac.de Belloviſu in d.§. cōtrahētes.nu.112. & Chaſſane. in d.rub.12.nu.16.quo in loco repetitionem prædictā ſuper §.contrahentes.nō tribuit Iacobo à Belloviſu: ſed cuidam Iordano Bretio.& id fortaſsis rectè.Nam id opus ſaltem nō eſt illius celebratiſsimi Iacobi à Belloviſu,qui fuit antiquior Bartolo,Baldo,Fabro,& Salicet.quorum omnium ſæpiſsimè fit mētio in dicta relectiōe.

¶ Decimoquartò,non immeritò quæritur cuius expenſis fieri debeat iſthæc remiſsio? & Bald.in c.Nonnulli.col.iij. de reſcrip.Iaſon in l.à diuo Pio §.
11 ſententiam.col.ij.ff.de re iud. rurſus idem Bald.in c.j.§. ſi iudex.de pace tenend. & Matthæ.Afflict.in conſti. Neapo. lib.j.rubr.41.nu.13. in ea ſunt ſentētia,vt opinētur,has expēſas impēdēdas eſſe ab ipſo accuſatore, ſi is remiſsionē petierit vel eo petente fuerit à iudice loci delicti poſtulata : alioqui ab ipſo iudice publico ex ærario præſtandæ ſunt,qui remiſsionem petit.Primum deducitur ex arg.l.cū ſæpè.C.de erogatio.milit.anno. vltimum ex l.mulier in opus.ff.de captiuis &hæc iure cōmuni At iure regio extat l.ij.tit.17.lib. 8. ordi. qua ſtatutū eſt,has expēſas miniſtrādas eſſe ab ipſomet delinquente,

quente,& ex eius bonis,si bona habeat,alioqui ab ipso accusatore: quod si neuter habeat, vnde possit has suppeditare expensas,tunc præstandæ sunt ex publico ærario illius loci, vbi capitur reus sceleris author. Igitur differt à iure communi regia ordinatio, quæ expressim tractat de remittendo eo delinquente,qui absens à loco delicti,ab eiusdem loci iudice damnatus fuerit & pronũtiatus criminis author. Quod est omninò hac in re considerandum,vt hinc argumẽtemur,sitne idem agendum generaliter, quoties remissio fuerit in criminalibus petita.

¶ Decimoquintò superest examinare, sitne remissioni locus in crimine hæresis? & multis
12 placuit nõ esse remissionem faciendam:sed posse hæreticum puniri quocunque in loco repertus fuerit,tametsi in eo loco nihil impium vlterius fecerit. Quam sententiam veram esse censent pluribus ratiõibus Pau. Eleazar.& Cardi. in clem. pastoralis.de re iudic.§.denique. & ibi Bonifacius in §. nos tam ex superioritate. Gonsalus à Villadiego.de hæreticis. q. viij. ad finem Guido Papæ, quæsti. 201. Iacobus Septimacensis in curia Pintiana regius consiliarius in institutionibus catholicis. capit.ij. Chassane. in consuetudin. Burgundiæ rubric. xij. numer. 17. Quorũ sententiam ipse opinor vlterius esse aperiendam,ne quis in vniuersum ita eam accipiat,quod iuri & æquitati læsio fiat. Primum etenim. vbi qui Granatæ crimen hæresis commiserit, & fugerit Valentiam, ibique in eodem crimine perseuerauerit, si nulla fuerit petita remissio à Granatensibus inquisitoribus dubio procul poterit hic hæreticus puniri Valentiæ: atque in hunc sensum accipiẽda est communis sententia ea quidem ratione,quia crimẽ hæresis,etiam Valentiæ contrahitur: idcircò mirum non est, quod ibi puniatur: imò profectò iustum, & æquum. Idémque sensit glo. & fatentur omnes in cap. vt commissi.de hærreti.in vj. Cinus & alij in l.j.ad finem.C.de summa trinita.& fide catho. Quod si petita fuerit remissio,tunc sanè ni fallor, ea est facienda, cùm hic hæreticus Granatæ crimen per actum exteriorem contraxerit, & commiserit. Valentiæ verò animo tantùm prauo absque exteriori facto in eadem hæresi perseueret, in hac etenim specie pręcipuè agitur de punienda hęresi, quæ per opus exteriùs Granatæ perpetratum in iudiciũ ecclesię incidit. Nec video rationem aliquam efficacem,quę huic obstet remissioni,si ea petita fuerit. Imò hæc pertinent omnes rationes, quę

superiùs traditæ fuère ad remissionis iustitiam comprobãdam. Nec sequitur, hęreticus vbique puniri potest, quod nos fatemur, ergo non est eius facienda remissio, si petatur. hæc etenim collectio falsa est, vt apparet ex his, quæ hoc in capite nõ semel fuère adnotata. Eadem ferè ratione, vbi quis hæresis crimen publicè Granatæ commiserit, isque fugerit Valentiam, vbi occultè idem crimen repetat: erit remittendus, si remissio petatur, ad inquisitores Granatenses. Quod expressim notant Domin. & Franc. in dict. cap. vt commissi. §. & contra illos. Ex quibus & illud apparet, non esse remissionem faciendam, vbi hæreticus ita palàm, & publicè aut ita occultè vtrobique deliquerit. Etenim præferẽdus erit iudex illius loci, vbi modò capitur. Fit ergo, etiam in crimine hæresis, remissionem faciendam fore: quod notant Petr. & Cinus in l. j. ad fin. C. de summa trinit. Ioan. Andr. & Anch. ac Vanchellius in d. c. vt commissi. cũ remissio fiat in prædictis duobus casibus, in quibus & alia crimina eodem iure censentur frequentiùs: si quidem alioqui rara sit in alijs delictis remissio. Denique hinc apparet, quonam modo sit accipienda opinio eorum, qui sentent, in crimine hęresis non esse locum remissioni: quemadmodum placuit Iacobo de Rauen. in dict. l. j. & his, quos nuncupatim in hac quæstione Paulò ante citauimus. ¶ Hæc de remissione sint satis, vt hinc possit quispiam percipere, quando iudex requisitus teneatur reum alicuius criminis ad locum delicti remittere.

Ex capite sequenti.

1 *Petitio hæreditatis est iudicium vniuersale. & inibi quonam modo proponenda sit?*

2 *Quæ sit vera ratio, cur petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem.*

3 *Petitio hæreditatis datur contrà possidẽtem titulo acquisito post mortem testatoris.*

4 *Petitio hæreditatis, an detur contra possidentem titulo putatiuo?*

5 *Petitio hæreditatis non datur contrà possidentem titulo acquisito ab eo qui poterat petitione hæreditatis conueniri.*

6 *Expenditur vera interpretatio Iurisconsulti in l. iiij. ff. de petiti. hæredi.*

De petitione hæreditatis expenditur Pauli Iurisconsulti locus forensi exercitationi maximè commodus.

CAP.

CAP. XII.

IVDICIVM hoc petitionis hæreditatis esse vniuersale scribit Iurisconsul. in l.j.ff. de rei vendic. in princ. & in l.item videndum. §.vltim. & l.sequen.ff. de petit.hæredit. quod licèt mixtum sit partim in rem, partim in personã competens.§.quædam actiones. institu.de actionib. l. hæreditatis petitiones. C.de pet.hære. propriè tamen est in rem, qua ex parte præcipuè ex possessione aduersarij constat.l. sed etsi. §. petitio hæreditatis. ff. de petit. hæreditatis. Idcircò in hoc tendit, vt quis declaretur, ac pronuncietur hæres, ad eũmque
1 hæreditatem: id est vniuersitatem pertinere.l. ex diuerso. §.j. ff.de rei vendicat.Etenim quatenùs de ipsa vniuersali actione tractabitur, ius actoris oportet metiri suo proprio iure:nempè an sit hæres:qua verò ex parte de exequutione huius iudicij agitur,necessum est, quod officio iudicis actori restituatur quicquid ex hęreditate reus possidet: sicuti traditur in l. licet.ff.de petit.hęredita. l. j.§.j. ff.si pars hæredi.petat.Qua ratione satis erit libellum iudici offerre absque vlla rerum expressa mentione, quo petat quis se pronunciari hæredem defuncti,& ad eum illius hæreditatem pertinere, damnarique aduersarium ad restitutionem omnium rerum ad hæreditatem illam pertinentium. Sic sanè ex varijs Iurisconsultorum locis tradidêre Bartolus Paul. Castren.& alij in l.j.ff.de eden. Barto.in d.l.licet. Abb.in capi. ij.de libel.oblat.num.25. & Socin.ibi num.79.text.optimus in l.hæreditas.ff.de acquirend.hæredita. l. non possumus. ff. de petitione hæreditat.Imol. in dicto cap.ij.col.penul t. Lanfran. in cap.quoniam contra. de probatio. verb.petitiones.colũ.iij. regia l.xxvj.tit.ij.part.iij. Quã ob rem non satis huius actionis vim percepit gloss. in dict. capitu. ij.dum scribit, libellum hac in actione ita concipiendum esse. Peto talem hæreditatem.Prius etenim oportet petere quòd pronuncietur hæres Sempronij defuncti. Hoc siquidem in hoc iudicio potissimùm est, cui cõsequitur hæreditatis, & rerum hæreditariarum restitutio,& ideò non rectè petit, qui agens petitione hæreditatis ipsam hæreditatem petit,nisi priùs petierit se pronunciari hæredem: cùm ad hoc detur hoc iudicium,vt per iudicis diffinitionẽ actor hæres pronũcietur.

¶Ex his satis deduci poterit, quæ sit vera ratio cur petitio hæreditatis non detur contra titulo possidentem? quod constat in l. regulariter. ff. de petitione hæreditatis.cuius inter-

pretationem explicat Iaso. in l.
2 j.colum.iiij.C.de inoffic.testa. Idem Ias.in §.actionum. Instit. de actionib.num.218. Nam hoc iudicium in hoc tendit, vt actor pronunctietur hæres defuncti: quòd si reus titulum allegauerit, ex quo etiam si actor hæres sit, nihilominùs res petita ad eũ non pertinebit: profectò non est, cur iudicium petitionis hæreditatis ampliùs examinetur: ac potiùs erit de rei vendicatione agendum. Quo in iudicio actor probare poterit, se dominum esse rei petitæ: quia eius dominium, quod defunctus habuit, in eum fuerit translatum: reus verò negabit actorem vllo iure rei dominium habere. Igitur quoties non est tractandum, an actor sit hæres, quia hoc reus expresse fatetur hoc agens, & allegans, rem non esse actoris, nec eius fuisse tempore mortis, cuius hæres actor dicitur, actione reali rei vendicationis, non petitione hæreditatis erit agendum. Idem erit & quoties reus simul duabus vtatur defensionibus: nempè quia negat, actorem dominum esse rei petitæ, vel quia defunctus eius dominium non habuit, nec in eum id transtulit, etiam si verè sit hæres, vel quia etiã si defunctus dominus fuerit, non tamen eius sit hæres actor ipse. Nam & in hoc casu nõ est agẽdum, nec tractandum de petitione hæreditatis. Quæ deniq; datur aduersus eũ, qui siue bona, siue mala fide putat se hæredem, & pro hærede possidet. l. regulariter. & l. pro hærede possidet. l. regulariter. & l. pro hærede. ff. de petit. hæredit. Sic sanè hac actione agendum erit vbi tantùm id examinandũ est quò ad iudicij diffinitionem, vt missam eius exequutionem faciamus, vter sit defuncti hæres actor, vel reus, vel an actor hoc ius hæredis habeat. Etenim vbi præter quæstionẽ istã oporteat tractari, an res, de qua controuertitur, ad defunctum pertinuerit, vel ad eius hæredem pertineat, & sic de alio titulo, quã hæreditatis, tũc actione reali, & iudicio rei vendicationis est causa peragẽda: siquidem is, qui titulum prætendit, negat aduersario dominium: & ideò rectè tunc cõpetit rei vendicatio. l. sed si lege. §. quod autem. ff. de petit. hæred. l. hæredes. §. quod pro emptore. ff. famil. ercisc. §. omnium. instit. de actio. ad finem. Hanc verò rationem explicuit glo. in l. hæreditatem. C. in quib. casi. cessat log. tempo. præscrip. quæ satis congrua est licet Bart. in l. hæreditatis. C. de pet. hær. Idem in d. l pro hæred. Ang. in l. Pomponius. ff. de rei vendic. Imol. in l. si is qui bona. ff. de acquir. hær. & alibi passim iuris ciuilis interpretes ab hac ratiõe discedẽtes aliam

tes aliam comminiscuntur nec satis congruam, nec iurisconsul torum responsis conuenientem etiam si Ias. in dict. §. actionum. num. 218. scribat, eam communem esse, ipsámque probauerit. Quid enim obsecro refert ad examinandam litigantium cõcertationem, & eorum iura expendenda, quod vterque titulũ, & possessionem alleget: vt tandem hoc in casu non sit locus petitioni hæreditatis? Nam etsi defunctus possederit, cùm hæc possessio in hæredem non transierit, parum vrget, vt petitio hęreditatis detur contra eum, qui possidet, absque titulo pro possessore: vel cùm titulo pro hærede: actor etenim probare debet semper ius, quod in iudiciũ deduxerit. Et ideò non interest ad dandam actionem hanc, vel illam, quòd titulum alleget, & possessionem: imò potiùs erit considerandum, de qua re in iudicio sit examen constituendũ, & quid ad iura vtriusque litigatoris expendendum sit perpensa petitione agentis. Hoc ipsum manifestiùs apparebit ex his, q; statim ad apertiorem huius controuersiæ cognitionem palàm explicabũtur. ¶ Erit equidem ex prænotatis constituendum agentem petitione hæreditatis, vbi verè, & propriè iudiciũ istud tractabitur, non teneri ad probationem dominij rei petitæ: id est, non tenebitur hic actor probare defunctum dominiũ illius rei habuisse tempore mortis: sed satis erit, rem illam in eius hæreditate mãsisse. tex. celebris in l. & non tantũ. ff. de pet. hær. tradit Bart. in d. l. hæreditatis. & est cõmunis omniũ sententia. Vnde maximè refert, an agatur rei vendicatiõe, an petitie hęreditatis: siquidem agens actione reali vẽdicationis tenetur probare dominiũ: alioqui non obtinebit. Extat & aliud non leue discrimẽ: nam reus ab actione rei vendicationis poterit se defendere præscriptione tẽporis viginti, vel decẽ annorum: à petitione autem hæreditatis nõ aliter, quàm triginta annorũ præscriptione. quod probatur in d. l. hęreditatis. Ergo non parui refert an sit iudiciũ tractandum super petitione hæreditatis, an super rei vendicatione.

¶ Tertio hinc apparet, qua ratione petitio hæreditatis detur contra possidentem pro possessore, & sic contra prędonem. l. regulariter. & l. pro hęrede. §. vlt. & l. sequen. ff. de petit. hęre. Etenim cùm reus nullum possessionis titulum allegat, sed tantùm possessionem ipsam: tunc nihil est inquirendũ in eo iudicio ampliùs, quã quòd actor sit heres. nam à reo possidente pro possessore hoc tacite negatur: & quod res manserit, ac relicta fuerit in defuncti hęreditate, huic equidem examini propriè

conuenit hæreditatis petitio. Nec tractandum erit de dominio ipsius rei, cùm reus non dixerit, se rei petitæ dominũ esse, aut dominij titulũ habere, ex eóque rem ipsam hactenùs possedisse.

¶ Quartò ex his poterit examinari quod Bald. elegãter scripsit in l. vlt. C. de edi. diui Adr. toll. oppo. ix. dum existimat, petitionẽ hæreditatis dari contra possidentẽ titulo, quẽ tamen acquisiuit post mortem testatoris defuncti: licet ea non detur contra possidentem titulo ante obitũ defuncti, de cuius hæreditate agitur, acquisitio. Hanc opinio. Bald. probat ex d. l. vlt. vbi constat ex vltima illius constitutionis parte, possessoriũ, cuius inibi mentio fit, cõpetere aduersus habentẽ titulũ, & ex eo possidentẽ: cùm tamen sit iudiciũ illud debilius quã petitio hæreditatis. idcircò illius edicti iudiciũ cõpetit contra possidentem ex titulo acquisito post obitum defuncti: sicut & contra hũc cõpeteret petitio hæreditatis. Nã alias si petitio hæreditatis non daretur cõtra hunc possessorẽ: eodẽ iure negari deberet possessoriũ illud iudicium, de quo in d. l. vlt. agitur. Sic tandem opinio Bald. admittitur à Barb. in consi. 65. incipit. Clementissimi. lib. ij. qui latè conatur eam defendere. Et tamen cõtrariũ aduersus Bal. probare conatur. Sa lic. Alex. Iacob. Pau. Cast. & Ias. in d. l. vlt. ad fi. Idẽ Iason in d. §. actionũ. nu. 218. & ibi Ang. num. 68. Alex. in consi. 73. li. v. qui eãdem opi. Bald. asseuerat cõmuni omniũ cõsensu improbatã esse in consi. 184. & consi. 186. eodẽ libro. vbique communem hanc opinionem sequutus. Sic & Angelus Aretinus. §. sed istæ. de actionib. numer. 13. fatetur communem opinionem, quam ipse probat, esse contra Bald. & licet Curt. Iunior, dubius tamẽ tentauerit sententiã Bald. tueri: nihilominùs aduersus Bald. est optim. tex. in l. ij. §. vlt. iuncta l. hæreditatis. C. de pet. hæred. Ex quo deducitur discrimẽ elegãs, & insigne in hac materia inter emptorẽ hæreditatis, & emptorem rerum singularũ. Emptor, enim hæreditatis tenetur, ac cõuenirí poterit petitione hęreditatis: emptor autẽ rerum singulariũ actione reali rei vẽdicationis. & tamen vt differentia sit apta, præmittendũ est, emptorem singulariũ post mortẽ defuncti testatoris emisse, titulũque habuisse: cùm alioqui admodũ incongrua & inepta esset collatio vtriusque emptoris. His accedit text. in l. etiam. §. j. ff. de petitio. hæreditat. vbi datur petitio hæreditatis contra emptorẽ hæreditatis in quibusdã casibus, quę semper danda foret, si vera esset Bald. sententia. cũ hic titulum post mortem defuncti acquisie

quisierit. Sic & aduersus opin. Bald. vrget ratio, quam adduximus ad probandam iuris regulam, quę docet, petitionem hęreditatis non esse dandam contra titulo possidētem. Is etenim qui titulo possidet, siue eum habuerit ante obitum defuncti, siue post eius mortem, non negat actorem esse hæredem, sed contendit, eum etiam si hæres sit, non esse dominũ rei petitæ, & in hoc titulum allegat. Et ideò agendum erit de dominio rei, an sit penes actorem, vel reum: non de ea quæstione, an actor heres sit per sententiam pronunciandus. Quod quidem iudiciũ actione reali, & sic rei vendicationis erit diffiniendum, quemadmodum paulò antè probauimus. Sed & contra Bald. est optima glos. in l. penul. & vlt. ff. pro legato. Nec suffragatur Baldo tex. in d. l. vltim. qui iuxta glos. ibi verb. Principalem. Ita est intelligendus, vt cùm petitio hereditatis detur contra titulo posidentem, tunc ea excludatur decem annorum pręscriptione: at quoties detur contra posidentem pro herede, vel pro possessore, tollatur triginta annorum tempore: quam interpretationem sequuntur Bartol. Cin. & Alex. ibi quę tamen ex eo non placet, quòd rursus in idem incidamus dubium: cur detur inibi petitio hereditatis, seu interdictum illud contra titulo possidentem. Quã ob rem ipse aliter accipio quod in d. l. vlti. decisum extat. & fateor, interdictum illud possessorium dari contra titulo possidentem, etiam si petitio hereditatis minimè tūc daretur. nec video qua ratione posit congruè deduci argumentatio ista, non datur petitio hereditatis: ergò nec interdictũ possessoriũ. Cũ hęc sint duo iudicia admodũ distincta, nempè iudiciũ proprietatis, & possessionis. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. possession. imò hic argumentationis modus facilimè resoluitur ex l. is qui destinauit. ff. de rei vendication. & his quę notantur per Bartolum in l. in rem alienam. ff. de pignoribus column. iij. sic etenim in dicta l. vltim. detur illud interdictum possessorium contra titulo possidentem: non ex hoc sequitur dari contra eundem petitionem hereditatis: quam interpretationem Alexander longius probat in dicto consilio 73. libro quinto. & probatur, quia iudicium illud possessorium quò ad summariam cognitionem datur pro bonis, quę defunctus tempore mortis possidebat: nec impeditur eius cognitio etiam si à reo allegetur & probetur titulus simul cùm possessione: tametsi actor non obtinebit in eo iudicio, si ex sum-

maria vtrinque recepta probatione constiterit, vel defunctum eam rem non possedisse tempore mortis, vel reum eius dominium habere, etiam si possessio tempore mortis penes defunctũ fuerit: quemadmodum in dict. l. vlt. omnes frequentiori consensu tradidere. At in petitione hæreditatis iudicium impeditur, si probetur titulus, qui verè sufficiens est ad translationem dominij, vel vsucapiendi conditionem, iuxta ea, quæ notantur in d. l. vlt. C. de edict. diui. Adrian. toll. per Alexan. & Ias. colu. vlt. Nam licet ipse Alex. & Iason, & idem Iason in dict. §. actionum. num. 222. asseuerent, communi opinione receptum esse, quòd licèt titulus putatiuus alioqui sufficiat ad vsucapionem, non
4 tamen impedit iudicium petitionis hæreditatis. Quam opinionem tenent glos. in dict. l. vltim. C. de edict. diui. Adri. toll. ad finem. & ibi Bald. 15. opposit. Iacobi. & Fulgosius colum. vltim. rursus idem Ias. in l. j. C. de inof fic. testament. num. x. gloss. & Bartol. in l. Iulianus. in princ. ff. quib. ex caus. maior. gl. in l. j. in prin. & ibi Bartol. ff. quorum bonor. & glos. in l. hæreditatem. C. in quib. caus. cessat longi temp. præscri. & eandem opinion. sequatur, & existimet communem esse Curt. Iunior in d. l. vlt. num. xxj. Ipse verò contrariam sententiam veriorem esse opinor: & ideò arbitror, iudiciũ petitionis hæreditatis impediri, si reus possideat titulo singulari, qui propter iustum errorem sufficiat ad vsucapionem rei petitæ. Hanc sententiam primùm mihi satis probat text. in l. nec vllam. §. j. ff. de peti. hær. ex quo deducitur, petitionem hæreditatis dari contra eum, qui titulo possideat, modo titulus is accedat ad titulum pro possessore: quia omninò mala fides ab ipso reo allegatur, qui verè non alia ex causa possidet, quã quòd sciens, rem alienam esse, & à se ipso mala fide titulo prorsus nullo possideri, ipsam habeat occupatam. Igitur quoties hæc exceptio deficiat, & reus rem petitam bona fide possideat, titulúmque habeat sufficientem ad vsucapionem, ita quidem, vt iusto errore ductus existimet, rem ad se pertinere: tunc planè regulam sequemur, quæ dictat, petitionem hæreditatis non dari contra titulo possidentem. Secundo vrget amplius & hic iurisconsulti locus. Nam is dicitur pro possessore possidere, qui vt prædo possidet. tex. optim. in l. pro hærede. §. vl. & l. nec vllam. in princ. ff. de peti. hæred. Sed titulus inualidus, & nullus, tunc non impedit petitionem hæreditatis, cùm eodem iure censetur, quo titulus pro possessore: sicuti probatur in dicta l. nec vllam. §. j. ergo cùm titulus sufficiens

ficiens ad vsucapionẽ non constituat possessorem prædonẽ, nec possit dici titulus pro possessore, impediet ex regula iuris petitionẽ hæreditatis. Tertiò, vt quorundam rationem excutiamus, oportet animaduertere, ita à Iurisconsulto in d.l. nec vllã.§.j. requiri in possessore scientiam iniusti tituli, vt nequaquã possit congruè dici, per sensum à cõtrario inibi probari, petitionem hæreditatis non dari contrà possidentẽ eo titulo, qui sufficiens erat ad vsucapionẽ. etenim Iuriscõsultus ter requirens in breui responso scientiam iniusti tituli, & sic malam fidem non leui iudicio id requirit responsurus idem, si possessor ignorantiam habuisset iniqui tituli, sed seriò id exigit vt planè contrarium responsurus esset, imò iam ipse respondit, vbi possessor ignorans foret ea quidem ignorantia, quæ non impediret vsucapionem. Quartò, nostrã hanc sententiam apertissimè tenet glos. in d.l. nec vllam.§.j. verb. sciens. glos. item. in l. pe. & vlti. ff. pro legato. Quas expressim admisere Alex. Ang. Areti. Ias. & alij, qui aduersus Bal. opinionem scripsere, quã hac in parte examinamus. Eandem assertionem, quã & nos probamus, probauerunt Cinus colũ.j. & Corne. col. vlti. in d.l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol. Paul. Castr. in d l. nec vllam.§.j. Nec video quid constanter vrgeat in contrarium: cùm Bart. post glos. in d.l. Iulianus. tractauerit de titulo vniuersali, qui etiam si verus esset, nõ impediret agi, nec tractari iudiciũ petitionis hæreditatis. Deindè & aduersus gloss. in d.l. vlti. profectò satis perstringit ratio, quã præmisimus in initio huius capitis: si quidem statim quod à reo cõuento, petitione hæreditatis allegatur, & probatur titulus, non est cur iudicio hæreditatis petitiõis diffiniatur ea causa, & controuersia: imò conuenit, quòd titulus examinetur in iudicio singulari rei vendicationis. Non negauerim opi. gl. in d.l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol. frequentiori doctorum iudicio probatam esse: & tamen nihilominùs contendam, eam nec satis æquam esse, nec alicubi in iure probari. Quoties equidem agendum est de dominio rei petitæ, non autẽ de vniuersalis tituli hæreditatis iure: nempè, an actor hæres sit, vel reus, non iudicio hæreditatis petitionis, sed rei vendicatione erit examinanda ea controuersia. Sic denique cõstat ex prænotatis; si⁊ne vera Baldi opinio in d.l. vlt. C. de edicto diui Adria tollend.

¶ Quintò, si ad amussim expẽdamus rationẽ verã, & propriam: cur petitiò hæreditatis

non detur contrà titulo possidentem, planè constabit, sit nè
5 verum quod scripsit Bart. in l. cogi. C. de petit. hæred. asseuerans, petitionem hæreditatis dari cōtrà titulo possidentem, quando reus titulū habuit ab illo, qui poterat iudicio petitionis hæreditatis cōueniri, & ad examen forense vocari. Idē repetit Bar. in l. si rem & pretiū. ff. de peti. hære. in prin. Pau. de Castr. in l. vlti. C. de edict. diui Adria. tol Ange. & Imo. in l. si is qui bonis. ff. de acquir. hære. Iason in l. j. C. de inof. testam. numer. x. Sed contrarium eidē Bart. placuit in l. iij. §. opus. ff. de alienat. indic. mut. cau. fact. vbi probat, in hac specie, & similibus petitionem hæreditatis non dari contra possidentē titulo acquisito ab illo, qui poterat petitione hæreditatis ad iudiciū vocari: licet detur actio in factū aduersus hunc, qui poterat petitione hæreditatis cōueniri: quia iniquè, ac dolo fecit, ne aduersus eū petitio hæreditatis daretur, quā opinionē sequitur Iason in d. §. actionū. nume. 220. Idē Ias. in §. sed istæ. eod. titu. nume. 25. Quid enim obsecro refert ad dandā petitionē hæreditatis, quòd reus, qui titulo bona fide possidet, hunc titulū habuerit ab eo, cōtra quem poterat dari petitio hæreditatis? Etenim hic reus titulo possidet, & ideò iuxtà regulam iuris nō est per petitionem hæreditatis ad iudiciū vocandus. Quāobrem opinor veriorem esse hanc vltimā sententiam. Nam & opinio Bar. in d. l. cogi. est accipienda eo casu, quo titulus hic pendēte lite acquiritur, & procuratur, sicuti ex ipso Bartolo deducitur à multis, præsertim ab Angelo in d. §. actionū. nu. 68. atq; hæc sanè sufficiāt quò ad tituli materiam in petitione hæreditatis tractandam, cætera siquidē poterunt peti à Iasone in d. §. omnium. & in d. l. j. C. de inof. testa. quo in loco refert Cæpollam in Cautel. 133. scripsisse, petitionem hæreditatis non cōpetere contra emptorē totius, vel quotæ hæreditatis, vbi bona fide est emptio facta, si petitio proponatur ad ipsum vniuersum, nempè ad hæreditatē, vel quotam hæreditatis partē: dari autem hanc petitionē ad res ipsas singulares ipsius hæreditatis, ea quidē ratione, quòd reus hic totam hæreditatē, vel eius partem quotam possideat titulo iusto: nempè, emptionis: non sic res singulares, quas nō videtur titulo emptionis possidere. Nam is, qui vendit hæreditatem non tenetur de euictione pro rebus singularibus ipsius hæreditatis. l. ij in princ. ff. de hæred. vel act. vend. l. j. C. de euictio. Ergò nō censentur res singulares titulo emptionis possideri.

possideri. Iason tamen dubius est, an hæc opinio Bartholomæi Cæpollæ sit vera:& eã falsam esse censet Carol. Molinæ. in consuetu. Parisi.titul.j.§.23. nume.35.quem nos hac in parte sequimur libenter. Datur siquidem frequenter petitio hæreditatis contrà emptorem hæreditatis, vel eius quotæ iuxta distinctionem Iurisconsulti in l.etiam.§.quod si quis.ff. de peti.hæredi. & l ij.C.eod.titul. & quoties ita datur, dubiò procul competit,etiam pro rebus vniuersalibus:at vbi non datur petitio hæreditatis contrà hũc emptorem, profectò non dabitur contrà eum nec pro rebus singularibus, quas titulo emptionis certè possidet: cùm inspecto euentu, & effectu censeantur vendi res istæ vniuersales, quæ sub hæreditate vẽdita continentur. Nec possèt quis negare, in his rebus emptorẽ dici possessorem cũ titulo, qui possit eas legitimo tẽpore præscribere secundum ea, quæ tradantur in d.l.ij.C. de petitio. hær.vendi. etenim cẽsentur res omnes sub vniuersitate illa hæreditatis comprehensæ: atque ideò non potest iure optimo defendi, quod Cæpolla in dicta Cautela.133. insigniter adnotauit.

¶Sextò ex prænotatis deducitur vera interpretatio in Pauli Iurisconsulti locũ, qui extat sub rubr.ff.de petit.hære.l.iiij. 6 is ita inquit. Si hæreditatẽ petam ab eo,qui vnam rem possidebat, de qua solà cõtrouersia erat,etiã id,quod postea possidere cœpit,restituet. Hactenùs Iurisc̃osultus. Quidam etenim adhuc seriò, & non leuiter expenso Iurisconsulti loco existimarunt, quòd proposita petitione hæreditatis, si in libello sit certa res expressim, & nominatim petita, non poterit alia res in id iudicium deduci. Quam opinionem probant. & sequuntur Panormita. nummer.25.Felin. in versicul. sexta conclusio.in capitul.ij.de libel. oblatio.Alexand ij.colũ. & ibi Iason in l.edita.C.de edendo. Quibus suffragatur glo.in d.l. iiij. dum exponit verba illa: de qua sola, id est propter quã solã.quasi velit Accur.illud Pauli responsum procedere, vbi actum est vniuersaliter petitione hæreditatis,& petierit actor se declarari hæredem.& sibi restitui vniuersam hæreditatẽ: & tamen ea petitio facta est propter vnam solam rem, quam tempore motæ litis reus possidebat. Nam si actor petijsset, se hæredem esse pronunciari, & sibi restitui vnam tantùm rem, quam reus possidebat,tunc planè non erit reus cogendus restituere res, quas post motam litem cœpit possidere. Huic etiam interpreta-

tioni accedit opinio Bart. qui in dict. l. edita. 2. col. ita scribit. Si poneremus esse actum petitione hæreditatis singulariter ad vnam rem non posset fieri emendatio, vel alia editio alicuius rei post litem contestatã sicut in alijs singularibus iudicijs. His equidem verbis Bart. probare videtur intellectum, quem ex Panor. constituimus ad Iurisconsulti locum: quem itidem sequitur, & admittit Maria. Soci. in dict. ca. ij. de libell. obla nu. 139. illud tamen admonere oportet. ne quis existimet Alexan. ita simpliciter hanc opinionẽ probasse, quòd ipsemet Alex. Bart. Soci. & Iacobinus. 3. col in dict. l. edita. existimant etiam si vera sit opinio Panor. eã procedere quoad condemnationem, non tamen quoad executionẽ. Nam etsi in sententia omissa foret condemnatio circa restitutionem aliarum rerum, quã omitti iure oportere censet Alexander, posset in executione fieri aliarum restitutio: in quo Ias. & Felin. contrarium prænotare videntur: & horum opinio tũc admitti deberet: cũ esset antè sẽtẽtiã petita condẽnatio, & restitutio aliarum rerũ post litis cõtestationem, & in sententia tantùm esset facta mentio, & condemnatio restitutionis illius rei, quę ab initio fuerat iudicio vniuersali petita. Nihilominùs opinio Panor. mita. pluribus displicuit. Nam authoritate Iurisconsulti in d. l. iiij contrariam veriorem esse opinantur Anto. col. vij. Imola & Barb. col. pen. in dict. ca. ij. de libel obla Fulgo. Rimi nal. Areti. Soci. colum. iij. Decium 25. Alciat. & Curt. Iunior nu 64. & Purpura. num. 25. in d l. ædita: quorum opinio magis communis est, & probatur in d. l. iiij. & item ex eo, quòd in hoc iudicio satis sit petitio sufficiens, si actor petat se pronuntiari hæredem: cui petitioni accedit officio iudicis rerũ omnium restitutio, si petitor obtinuerit sicuti in initio huius capitis probauimus. Igitur hanc opinionem sequutr censemus, proposita petitione hæreditatis, vt ea proponẽda est, ac præmisso libello, quo quis petit, se pronuntiari hæredem etiam si petierit vnius tantùm rei, quam reus tempore motæ litis poßidebat restitutionem nihilominùs posse reum cogi per sententiam, & per iudicis exequentis officium ad restitutionem omnium aliarum rerum, quas lite pendente cœperit reus poßidere.

¶Nec huic sententiæ oberit Bart. opinio. d. l. edita. poterit enim hunc sensum habere, vt sit intelligenda quando hæres institutus in re certa, petitionem hæreditatis in iudicium deduxerit

deduxerit, eam proponēs tanquam verè institutus in re certa, petens se talem hæredem pronuntiari eique, eandē rem certam restitui, vt hæredi in ea re solū instituto. Nō enim poterit post litis contestationē in hoc iudicio petere aliam rem, nec se pronunciari hæredē in alijs rebus, aut ad alias res consequendas. Sic etenim Bartoli verba intellexit Philippus Corneus in cōsi. 148. lib. 4. erit verò fortaſsis & hic optimus sensus, ne opinemur Bart. contrarium fuisse Iurisconsulto in d. l. iiij. Sed & Barto. Soci. col iij. existimat in d. l. edita. posse aliter accipi Barto. opinionem, vt ipse voluerit nō posse post litem contestatā aliam rem in iudiciū deduci, quoties actor non egit petitione hæreditatis, sed petit rem quandam sibi vt hæredi Sempronij restitui. Poterit ni fallor, Bartoli distinctio, & hunc sensum pati, vt in iudicijs vniuersalibus, vbi actū sit vniuersaliter nulla re expreſsim petita, superflua sit alicuius rei mutatio, aut additio: cùm omnes res veniant absque aliqua rerum additione in hoc iudicium ex natura actionis: at si actū fuerit vniuersali iudicio ad vnā tantùm rē, nō poſsit fieri mutatio, nec additio alterius rei ad hunc effectum, quòd iure mutatiōis, vel additionis de his rebus in iudicio tractetur: nō tamē ex hoc negat Bartol. posse ex natura actionis has res additas in hoc ipsum iudiciū venire, tametsi ratione mutationis, vel additionis, minimè veniāt propter particularem modum agendi. Qua de re amplius cogitare licet.

Ex capite sequenti.

1 Tertius oppositor, & litis defensor ad coadiuuādum admiſsus, adsumere debet litem in eo statu quo erat.

2 Tertius oppositor ad coadiuuandū, non pōt post publicationē, & cōclusionem testes producere.

3 Intell. l. si suspecta. ff. de inoffi. testa. & an procedat illud responsum ignorantibus legatarijs?

4 Res inter alios acta in iudicio, alijs præiudicat, & prodest quoad quandam præsumptionem.

5 Sentētia inter alios dicta plerūque ex propria vi, & natura nocet, & prodest omninò alijs: & ibi latè intell. l. ingenuū ff. de statu homi.

6 Sententia lata super primogenio cum legitimo contradictore, an alijs noceat?

7 Traditur latè interpretatio tex. l. sæpè. ff. de re iudica. in versi. sed scientibus.

8 Intellectus ad tex. in c. penul. de re iudica.

9 Intellell. ad tex. in d. l. sæpè. versi. nā et si libertus. & inibi an sententia lata contra vasallū præiudicet domino scienti.

Quid sit præcipuè obseruandum, vbi qui nōdum litigauit, litis, & causæ examini se offerat: quē tertium oppositorē dicimus.

CAP. XIII.

SAEpissimè cōtingit duobus in iudicio litigantibus, tertium quendā litis, & causæ examini seipsum opponere, & offerre. Etenim vult hic tertius causam illam vel prosequi, vel defendere: quod multis modis accidere potest. Quorum aliquot nos hoc in loco examinabimus ea ex causa, quòd passim viderimus de hac re in supremis Regis tribunalibus satis controuerti. Illud verò receptum est, diúque obtinuit, hunc tertium, qui se liti opponit, admittendum esse hoc sanè modo, vt quoties is litē adsumat ad coadiuuandū reum, vel actorē, vtque ei adsistat: tūc in eo statu causam prosequatur, quo prosequebatur ipse principalis. At si ad iudiciū accesserit hic tertius nō ad coadiuuandū alium, sed ad excludendum vtrunque à rebus, vel a iuribus, de quibus agitur: eo quidē casu admittitur hic ad causam agendā ab initio, ita quidē, ac si ab alio cœpta non esset. omniáque sunt cū hoc repetēda: nec tenetur hic tertius causam in eo statu adsumere, quo ea quidē erat inter ipsos duos cui medius hic accedit, tēpore oppositionis. Hæc distinctio summa denique est totius huius tractatus: & tamen habet adeò dubias & frequētes quæstiones, vt operæpretiū sit eā explicare paulò diligentiùs, maximè ad verā interpretationem eorū, quæ Bar. Inno. & alij. hac de re hactenus tradidere.

¶ Prior verò distinctiōis pars probatur in ca. vlt. vt lit. pend. in vj. sic enim ibidē respondetur. sanè si ad defensionē ipsius litis aliqui quorū intererit, petierint admitti: eos in illo statu, in quo ipsam inuenerint decernimus admittēdos. Hæc ibi ex quibus manifestū fit, nō esse tertiū admittendū, vt nouum statū causæ cōsequatur: si ipse accesserit ad defensionē alterius, qui iam causam fuerat prosequutus. imò tenetur, etiā si defensio eius interesset, in eo statu causam prosequi, in quo erat tēpore oppositionis. Atq; ita visum est Felino in c. cū super. nu. 15. de re iudi. Baldo in auth. nūc si hæres. ad fin. C. de litigio. Ancha. in regu. ea, quæ de reg. iur. in vj. q. xvij. Angelo Areti. in l. si perlusorio. co. 2. ff. de appel. Ange. Perusin. in l. si suspecta

suspecta.col.ij.ff.de inoff.test. Inno.&alijs in d.c.cùm super. quorũ statim mentio in specie proponenda est ad ea, quæ ex hac cõclusione deducẽda sunt. Idem ex d.c.vlt.adnotauit Sebastianus Vantius de nullitat. tit.quis posśit dicere de nullitate.n.25. extat exemplũ huic oppositioni de venditore., qui tenetur de euictione: nã hic op ponit se sæpisśimè liti,& cõtro uersiæ motæ contrà emptorẽ super re vendita.l.venditor.ff. de iudi.l.à sẽtẽtia.&d.l.si per lusorio.ff.de appella.idem erit in legatarijs defendẽtibus scri ptum hæredem in lite, quæ ad testamentũ rescindendum ad uersus ipsum proponitur in d. l.si suspecta. Sunt & alia multa exempla præsertim ex.l.sæpè.ff.de re iud.auth.tunc si hæres.C.de litigio.l.Paulus.ff. de procur.l.si pariter.ff.de libera li caus.c.ij.de procur.in.vj.c.vt circa. de elect.in.vj.clem.con. stitutionẽ.de elect. Igitur quo ties venditor ad iudicium accedit defensurus emptorẽ, contrà quẽ agitur pro re vendita: adsumere debet litẽ in eo statu, quo erat tẽpore oppositionis. Quod & de similibus excẽplis dubiò procul respondendum erit: qua ratione plura deduci poterũt, quæ sunt in praxi maximè notãda ad rectum iustitiæ ministerium, & vt cacalumnijs occurramus, quæ facilimè cõtingunt in his oppositionibus: cùm plerunque fiãt potiùs iniuria,& malitia, quã iure.

¶ Primum ex his colligitur, hunc tertium oppositorẽ, (nã & hac frequentissima locutione vtar) posse in hac defensione allegare,& probare omnia quæ principalis nec allegauit, nec probauit, si ea sint ad causæ defensionem conducibilia. Quod expresśim voluit gloss. inibi communi omnium consensu recepta in d.l.si suscepta in prin.cui similis in cap.ij.de procur. in vj. idemque fatentur omnes, qui statim adducẽtur ad sequentem conclusionem. Etenim nẽmo ex eis dubitauit, hanc opinionem verã esse, quoties tertius hic oppositor vult allegare, & probare intra diem à iudice, vel à iure datum principali ad allegandum,& probandum.

¶ Secũdò hinc apparet, sit ne verũ quod quidam opinãtur existimãtes, posse hunc tertiũ oppositorẽ, quẽ rei & causę defensorẽ diximus probare, allegare,& testes producere in iudicio post publicationẽ, ac denique eo quidẽ tẽpore, quo nõ potest reus ipse principalis. si ignorauit testes produci,&causam agi. Sic enĩ cẽset Bar in d. l.si perlusorio.ff.de appel. quẽ sequũtur Pan.n 7.Feli.n.18.in c.veniẽs.in.2.de testi.& Matth.

Afflı.decisione.235.quibus accedit ratio ex l.sæpè.ff. de re iudica.& l. à sententia.ff. de appella.nã si huic defensori ignoranti non præiudicant acta cũ ipso reo principali, nec eius trãsactio: vt ibidem probatur, profectò nec nocebunt taciti consensus ipsius rei, qui ex eo constant, quod finita sit dilatio, facta sit conclusio in causa, & testiũ publicatio. Contrariam verò sententiam probãt, & sequuntur Innoc. & Anto. nume.18.in d.c.cùm super. Angel.Areti.in d.l. à sentẽtia.col. iij. Angel. Perusinus in d.l.si suspecta.col.ij. Quorum sententia ex eo mihi videtur iure procedere, quod hic defensor adsumere debeat litem, & causam in eo statu, in quo versatur, quẽadmodũ probatur in d c. vlti. vt lit.pend.li.vj. siquidem ipse vult iudicium à reo cœptũ prosequi, & defendere. Nec ipse video qua ratione posśit contrarium probari: cùm hic defensor causæ & litis examini asśistat reũ ipsum defensurus propter præiudiciũ, quod sibi imminet, si reus ipse condẽnetur: Atque ideo veram esse censeo hanc opinionem Innoc.& sequacium, quæ in praxi satis recepta videtur apud suprema huius regni tribunalia: In quibus pasśim obtẽtum est, quòd defensor hic admittatur ad litem, & causam suscipiendã in eo statu, in quo erat tẽpore oppositionis. Nec oberũt ea, quæ Barto.& alij tradidere authoritate Iurisconsultorum in d.l. sæpè.& in d.l. à sententia. Nã vbi tertius hic defensor nõ potest reum principalem excludere à defensione causæ: quia omninò ad illum, nõ ad hunc defensorem pertinet causæ defensio saltẽm primo loco tunc profectò sententia lata in ea causa huic tertio etiã ignorãti præiudicat, non equidem iure, & viribus rei iudicatæ. quæ posś sit aduersus istum cum quo lis nondum est acta, opponi, aut executioni mandari: sed ideò, quod reo principali victo, immineat iure damnum huic tertio. Cuius rei exemplum traditur in vẽditore, qui de euictio ne tenebitur. Etenim huic, etiam ignoranti nocet sentẽtia lata contrà emptorem in re vẽdita, non equidem in vim rei iudicatæ, quæ posśit aduersus ipsum opponi, aut executioni mandari: sed in hoc quod emptor poterit aduersus eũ agere de euictione, & obtinebit in his casibus saltem, quibus non tenetur emptor venditorem requirere, vt adsumat litis, & causæ defensionem. Hoc equidem præiudicium venditori fit ex sententia lata contrà emptorem, etiam si ipse venditor ignorauerit litem cum emptore tractari Nec poterat vendi-

tor emptorem rei venditæ possessorem à defensione litis excludere: tametsi teneretur iure auxilium ferre, & defensioni causæ incumbere propter euictionem. In hac denique specie agitur causa cum possessore rei petitæ: quo victo, res ab eo auocatur, & traditur actori vincenti: nec poterit venditor, etiam ignorans litem tractari, executionem istam impedire. Igitur venditor volens emptorem defendere, adsumere debet litem in eo statu, quo erat tempore oppositionis: nec erit admittendus ad ea probanda, quæ non posset reus ipse principalis allegare, nec probare: quod item deducitur à Iurisconsulto in l. venditor. ff. de iudic. cuius intellectum & nos attigimus superiùs capit. viij. num. iij. sic & huiusce conclusionis poterit aliud exemplum opponi ex d. l. si suspecta. ff. de inoffic. testam hæres enim scriptus in testamento primus, & principalis defensor est, quo victo, etiam ignorantibus legatarijs, in hoc eis præiudicium fit, quod non poterunt legata consequi à victore, quippè qui non fuerit grauatus, nec iussus soluere legata atque item in eo, quod testamentum sit per sententiam latam cum legitimo contradictore rescisum. Sic denique his præiudicat sententia regulariter tametsi causam ipsam agi, & tractari cum hærede scripto prorsus ignorauerint: quemadmodum deciditur ex dict. l. si suspecta. l. Papinianus. §. vltim. l. qui repudiantis § fina. ff. eod. titu. l. à sententia. & l. si per lusorio. ff. de appellat. text. ad hoc in specie insignis in l. si superatus. ff. de pignorib. notant Imo. in dict. l. si perlusorio. Alexand. in dict. l. sæpè. num. 82. quod statim tractabitur in versic. secundò prænotandum. notat expressim Paulus in dict. l. sæpè. num. v. idcircò vbi legatarij velint adsistere hæredi scripto, & eidē in defensione causæ auxilium impertiri, tenentur causam, & litem adsumere eo in statu, in quo est tempore oppositionis: nec quicquam eos adiuuat, quod ignorauerint hactenùs causam cum hærede scripto tractari: cùm & eis ignorantibus noceant quæ in iudicio cum hærede scripto acta fuerint saltem regulariter: nec propter eorum ignorātiam actor, qui litem instruxit cum eo, qui ab eo solùm vocandus est ad iudicium, hoc grauamen pati debet, quod propter oppositionem legatariorum cogatur retrocedere, & ad initium litis redire, qua ratione adamussim obseruata non potest huic quæstioni conuenire, quod Bartol. & alij tradidêre distinguentes scientiam ab ignorantia. Nam Iurisconsultus in dict. l. sæpè. ita

est intelligendus, vt ignorantia profit alteri, qui primas habebat eiusce litis defensiones, cuique primo loco, non litiganti competebat ius defendendi litem illam. Huic enim ignoranti non præiudicat sententia, scienti verò præiudicat, ea quidem ratiõe, quòd qui habet primam litis, & causæ defensionem, & patitur alium causam agere & defendere, videatur consentire, quòd causa illa per illum tractetur, & sententia sibi præiudicium inferat:, quippè qui poterat primam litis defensionem adsumere: cùm in ea tractandum erat de iure, quod ipse habuit ex persona agentis, vel habet modo. Est etenim satis ad hoc præiudicium, quod in ea lite omninò tractetur de iure huius tertij, qui ad causam vocatus non est, & tamen patitur eam tractari, cùm posset repellere ab eius defensione eum, qui causam agit & defendit. Igitur scientia in hac specie requiritur ad hoc, vt præsumamus consensum huius tertij in hoc, quòd causa per alium tractetur in eius præiudicium. At vbi tertius non posset repellere à iudicio ipsum principalem defensorem, sed tantùm poterat eum adiuuare, eique adsistere propter propriũ cõmodum, ac peculiarẽ vtilitatẽ: tunc nihil ei nocet sciẽtia, nec prodest ignorãtia. Nõ enim nocet scientia, vt sententia lata ei præiudiciũ inferat ex ratione scientiæ: cùm res inter alios acta sit. vt probatur in dict. l. sæpè. versicul. nam scientibus, nec prodest ignorantia quoties sententia ius facit inter alios: quia lata est cũ legitimo contradictore. Hæc enim omnibus nocet, quibus iure sancitum est nocere, & inter quos ius facit, etiam ipsis ignorantibus. Hæc latiùs tetigimus, quo ad quæstionem istam vel ex eo quòd Matth. Afflict. in dict. q. 235. malè intellexerit Ange. opinionem in d. l. si suspecta.

¶ Cæterùm vt hæc materia, quæ satis difficilem habet resolutionem, & practicis est admodum obuia: rectiùs examinetur oportet aliquot hîc expedire ad interpretationem Iurisconsulti in dict. l. sæpè. cuius examini præmittendum est sententiam inter quosdam dictam, & prounciatam regulariter alijs nocere, & prodesse quò ad qualem præsumptionem: oritur enim etiam inter alios quędam præsumptio in fauorem illius, pro quo lata fuit. Hanc opinionem manifestè deduxerunt gl. Bart. & doct. in l. si duo patroni. versi. habiturum. ff. de iureiurand. Anton. Abb. & Felinus in capitu. penulti. de re iudicat. glo. in cap. interrogatum. iij. q. v. & in c. dilectus. in ij. ver. dantes. de simon. Alex. in d. l. sæpè. nu. 70. optimè Ias. in d. l. si duo patroni.

patroni.quale verò sit hoc præiudicium, aut quanta sit hæc præsumptio arbitrio boni viri relinquendum est: quod mihi admodum placet:& notat Panormit.in dict.cap.penulti. col.ij. Nam & gloss. opinionem simpliciter probat Socin. in l.j. ff.de except.rei iudica.præsertim hæc sententia erit admittēda quò ad illos, qui aliquam videntur habere in causa communionem,etiam si eis non præiudicet sententia quantùm ad exceptionem rei iudicatæ: vt quò ad cohæredes, compatronos,& his similes.sicuti constat in dict.l.à sententia. in princip. & in dict.l. si duo patroni. vbi Iason & Alexand.in dict. l. sæpè.ita hanc opinionem intellexêre:& Curt. Iunior in l.admonendi.ff. de iureiurand. nume. 59.Nec placet mihi Bart. interpretatiò in l. admonendi. num. 45.dum opinatur ex sententia inter alios lata oriri quò ad alios præsumptionem quandam, quæ efficiat semiplenam probationem.Hoc etenim falsum est: non enim tantùm effectū isthæc præsumptio inducit: atque ita à Bartoli opinione discessere Aretin.in cap.causam quæ. iiij. col.de testi.idem Aretin.in cōs. 165.col.ij.in repeti.dict.l.admonendi.num.242.Imol.in dict.l. si duo patroni.Carol. Molin.in consuetud Parisiensib.titul.j.§. v.num.38.quorum opinio com munis est: quemadmodum asseuerat Ferdi. Loazes in repet.l. filiusfamiliâs.§.diui.ff.de lega. j.numer.329.siquidem & Alex. ipse in d. l.sæpè.nume. 71.satis dubitat,an vera sit opinio Bartol.Quæ non est, vt constat ex præmissis temerè admittenda.

¶Secundò prænotādum erit, sæpissimè contingere sententiam latam ius inter alios facere & alijs prodesse, ac nocere propria vi, & natura eiusdem absque aliqua scientia accidenti.notat Panor.in dict. cap.penulti.numer. 34. Alex.in dict.l. sæpè.nu.109. quod comprobatur ex his,quæ paulò ante scripsimus ad intellectum d.l.si suspecta.Nec enim dubium esse potest,in aliquod casibus sentētiam esse huiusmodi qualitatis, & conditionis, vt cum vno lata multis alijs præiudicet,vel prosit:nempè vbi his tractatur cum legitimo contradictore à quo aliorum ius in eadem re deriuatur,& oritur,& qui primus obtinet in ea controuersia partes. In hac etenim specie sententia lata facit ius quoad omnes,etiā si nec litigauerint, nec vocati fuerint ad iudicium, nec scientiam litis controuersæ habuerint.Probat hanc cōclusionem tex.in l.j.§.vlt.& l.seq. ff.de liber.agnos.etenim,vt ibi respondet Iurisconsult.sententia lata in causa filiationis inter patrem & filium, omnibus alijs nocet,

& prodest, quibus ex ea radice ius alioqui competit. Actum siquidem est cùm legitimo contradictore: nempè patre, à quo causa filiationis in omnes alios deriuatur, ac procedit. & ideò mirum non est si cæteris, etiam non vocatis, nec scientibus prosit, & præiudicet: sicuti constat in dict. §. vltim. cuius ad hoc præter Doct. ibi meminêre Bald. in cap. nihil. colum. iij. de electione, Iason in rubr. ff. de re iudicat. glo. & omnes in cap. penul. eod. titu, conuenitque huic decisioni regia l. xix. titu. 22. parti. iij. quod si lis acta non fuerit cũ patre, quem ista causa præcipuè, & primo loco tangit, & quem aliorum ius consequitur, sed cum aliquo ex transuersa linea, sententia non preiudicat alijs agnatis vel cognatis, quos æquè principaliter tangit negotium quoad eorum causam nec prodest, vbi actum sit de priuato commodo cuiusque eorũ. text. optimus in l. duobus. ff. de liber. caus. l. j & l. patronum. ff. si lib. ingen. esse dicat. notant Bal. in l. res inter alios, C. qui. res iudi. non nocet. Abb. in dict. cap. penult. num. 18. Alexan. in dict. l. sæpè. num. 60. Quorum resolutio in hoc etiam tendit, vt nihilominùs in hac specie quò ad ius publicum, quò ad munera scilicet publica sententia omnibus alijs prosit, & noceat, quoties causa fuerit examinata quatũm ad hoc publicum commodum. l. eum qui. § in popularibus. ff. de iureiur. idem erit in causa illa, in qua tractatur, an quis sit filius legitimus alicujus an spurius: secundum eosdem. Erit & huiusce conclusionis aliud exemplum in causa ingenuitatis, in qua sententia lata cum legitimo contradictore facit ius quò ad omnes alios omninò. textus est celebris in l. ingenuum. ff. de stat. homin. & in l. diui. §. j. ff. de libera. cau. glos. in dict. cap. penulti. Legitimus verò contradictor is dicitur, qui verus est dominus serui, vel verus patronus liberti. glos. insignis, communiter recepta in l. cùm non iusto. ff. de collus. deteg. Igitur si quis contendat se liberum esse, aut ingenuæ conditionis, & ea lis tractetur cum vero domino, vel patrono, & sic cum contradictore legitimo sententia in ea causa lata, qua fuerit pronuntiatus ingenuus, vel libertus, liber, aut seruus, omnibus alijs proderit, vel nocebit. Cuius rei ea est potissima ratio, quòd ex iure illius, qui hac in controuersia cum seruo, vel libero, litigauit, ius itidem omnium pendeat, & deducatur: cùm ille fuerit, aut dicatur fuisse, & esse verus dominus vel patronus, cuius domini aut patronatus ratione hic seruus, vel ingenuus allegatur vel asseritur liber, ingenuus, seruus audi

aut libertus. Hęc sanè ratio sum mè notanda est ad huius quæstionis verum intellectum: qui amplius ex hoc constat, quòd sententia lata non fuerit contra absentem: nam in eo casu non facit ius inter alios: quia præsumitur absens condennatus potiùs ex contumacia, quàm ex iure: & iustitia. l. qui repudiantis. §. vltim. ff. de inoff. testam. Bart. & alij in dict. l. ingenuum. Bald. in l. ij. colum. iij. C. quib. res iudicat. non nocet. l. præses. C. de pignor. tradunt Bart. in l. si superatus. ff. de pigno. & Abb. in dict. cap. perlul. nume. xxj. de re iudicat. quod & regia Partitarū lex sensim probare videtur. Est & locus elegans apud iurisconsultū in l. diui fratres. §. j. ff. de liber. caus. cuius mentionem statim agemus. Idem notat Mathe si. nota. xxv. probatur simili ratione ex l. vlt. iuxta communē eius interpretationem. C. de legibus. tradunt Abb. & alij. in c. in causis. Felin. in cap. cùm Bertholdus. num. xxiij. de re iudic. Alex. in l. apud Iulianū. §. vtrū. col. vltim. ff. ad trebel. text. item singularis in l. si perlusorio. §. vlt. ff. de appel. Alex. consi. 84. col. j. lib. iij. Hippol. sin. 4. & Boerius decisione. 79. nu. 4. ex quibus ita equidē prænotatis pauca libet deducere, quæ forsan amplius aperient huiusce quæstionis obstrusam difficultatē.

¶ Primum etenim constat ex his, quod si lis tractetur super statu alicuius, & is pronuncietur seruus, vel libertus illius, qui cùm eo litigat: hæc sententia nocebit victo quò ad omnes, qui dixerint, & allegauerint, illum seruum esse, quibúsque satis sit, quòd ille sit seruus, aut libertus: nec refert, sit nè seruus litigantis, aut alterius. Cuius conclusionis est manifesta ratio: siquidem hic qui modò vtilitatem ex re iudicata capere vult, id tantùm contēdit, quòd victus sit seruus, vel libertus illius, cum quo lata est sententia: nec petit victum in seruitutem, aut libertinitatē: sufficit enim ei, quòd seruus sit, vel libertus. Quæ quidem qualitas iam constat, cùm constet, victum per sententiam seruum, aut libertum pronuntiatum fuisse illius quidem, à cuius iure qui modò agit iure optimo deducit propriam intentionem quæ in hoc tendit, quòd ille sit seruus, aut libertus alicuius, eiúsque conditionis & status homo. Sic ex cōtrario si quis per sentētiam fuerit pronuntiatus liber, aut ingenuus: hæc sententia proderit ei quò ad omnes & nocebit omnibus qui eum esse seruum, aut libertinum dixerint, nisi probare velint, alterius quā victi seruum vel libertinum fuisse. Tūc etenim sententia ista nō censetur lata cùm legitimo contradictore: & ideò non nocebit omnibus, nec procedit quò ad

omnes etiã si satisfit quò admodo litigãtes victoré libertinum vel seruũesse: nec referat, si liber tus, vel seruus Titij, aut Sẽpron.

¶ Secundò apparet, sententiã pro ingenuitate latam non nocere alteri, qui victus non fuit, vbi hîc allegat, victorem esse propriũ seruum, aut libertum. Etenim in hac specie nõ est sententia lata cùm legitimo contradictore. Quamobrem non nocebit ei, qui ius à se ipso deducit, non à victo. l. duobus. ff. de lib. caus. l. j. & l. patronum. ff. si liber ingenuus esse dicatur. l. cùm non iusto. ff. de collus. detegend. gloss. in l. cognitio. §. j. ff. de liber. caus. verb. nec variè. notat Alexand. in dict. l. sæpè. ff. de re iud. num. 65. sic sententia, qua quis pronũciatur seruus aut libertus Titij, non ei nocebit quò ad alios, qui ab eodem Titio ius non habent, nec ab illius Titij iure propriã intentionem probare contendunt: imò petunt victum in propriam seruitutem, aut libertinitatẽ, seu ius patronatus. Quod satis constat ex ratione superiùs tradita.

¶ Tertiò colligitur hinc, nihil referre ad iurisconsulti responsum in dict. l. ingenuum. quòd quis agat de libertate contraria seruituti, vel de libertate cõtraria ingenuitati. Nã siuè quis pronuncietur liber, & ingenuus in cõtrouersia de seruitute, aut in cõtrouersia de libertinitate, obtinebit decisio elegans Iurisconsulti in d. l. ingenuũ. Quemadmodum tenent Imol. Antoni. Felin. num. x. & alij in dict. cap. penul. idem Imola. & alex. in d. l. sæpè. num. 56. Doct. in l. j. ff. si liber inge. esse dicatur. tametsi Innoc. in cap. causam quæ. in ij. qui filij sint legit. ij. colu. existimet, sententiam latam pro ingenuitate in ea controuersia, in qua agitur, an quis sit libertus & sic de libertinitate, & ingenuitate, non nocere omnibus, nec quò ad omnes prodesse. l. duobus. ff. de lib. caus. l. j. & in l. patronum. ff. si liber inge. esse dicat. quæ quidem responsa tantum abest, vt probent Innocentij opinionem, quòd contrariam potiùs præmiserint. Sed & text. in d. l. ingenuum. palàm Innocentio aduersatur: cùm & inibi Iurisconsultus idem sentiat, ac responderet planè, vbi quis libertinus esse diceretur. Quod si quis rationem paulò antè à nobis expositam pensitet diligentiùs, percipiet facilimè, iure non probari distinctionem Innocentij. cùm & si tractetur, an quis sit libertus, & is pronuncietur liber & ingenuus, iudicium hoc & sententia nocebit omnibus, & proderit quò ad omnes, qui dixerint, illum libertum fuisse illius, qui per sententiam fuerit victus. his verò non nocebit, qui voluerint probare, illum libertum esse alterius, cum quo

his tractata

lis tractata non fuerit. Sic denique Innocentij distinctio improbatur: imò frequentiori doctorum calculo improbata est: vt ipsemet Alex. fatetur post Antoni. in dict. capit. penul. de re iudic.

¶Quartò ex his deducitur, quanam ratione sit accipiendũ, quod hac in re passim adnotari solet, dum ita Iurisconsulti responsum in dict. l. ingenuum. accipitur, vt procedat quando pronunciatur, quis ingenuus: ac secus sit, si pronuntietur seruũ petentis non videri, vel absolua tur à petitione seruitutis. Quasi tunc sententia nõ noceat alijs quã ipsis litigantibus, nec prosit. Ad hoc adducitur tex. insignis in l. diui fratres. §. j. ff. de liber. caus. cuius authoritate hoc ipsum tenuerunt Panormit. in dict. cap. penulti. num. xix. Alexand. in dict. l. sæpè. num. 56. Alberic. in dict. l. diui. §. j. Decius in cons. 445. nu. 38. Bald. in d. l. ingenuum. & in dict. l. ij. colu. ij. C. quibus res iud. non nocet. Ego verò conabor paulò vrgẽtiùs Iurisconsulti sensum explicare, eo præsertim quòd viderim non semel ex eo non rectè intellecto quædam in praxim deduci, quæ maximè senteo aliena esse ab eius integro sensu, & intellectu. Primũ etenim illud cõstituam, quòd negari nequit: nempè quòd vbi causa status agitur absente, & contumace illo, qui contrà libertatem contendit non esse pronunciandum quem ingenuum. sed in hunc modum sententia concipienda est, vt seruus illius non videri pronuncietur: quia absente altero non satis est cognitioni datum, vt quis ingenuus esse pronuncietur in graue quidem præiudicium: cùm fortassis alioqui seruus ob alterius contumaciam liber pronunciaretur. Et hoc obtinet, vt inquit Iurisconsultus, quando quis petit aliquẽ in seruitutem. Quod si quis asserat se liberum, & ingenuum & altero contumace cognitio caus§ tractetur: nõ est pronũciãdus ingenuus, nisi magnę adsint pro libertate probationes, atque ideò tutius est cognitionem circunduci. Ita sane Vlpianus in dict. l. diui fratres. distinguendum esse censet. qui docet qua forma concipi debeat sententia in causa status pronũcianda cum is petit alterum in seruitutem vel à quo quis asserit in libertatem se ipsum contumax est. Priori etenim casu non oportet pronunciari quem ingenuum nec liberum: sed erit satis etiam si cognitio non fuerit circunducta & absolutio ab instantia data: imò sit processum ad cognitionem quòd pronuncietur seruum petentis non videri: posteriori autem vbi cognitioni locus datus fuerit & ideò sit omnino pronũcian

dum, poterit actor pronunciari ingenuus, si hoc ipsum euidẽtes probationes suggerant, alioqui circunducitur cognitio, differtúrque in aliud tempus opportunius. Igitur ex hac Iurisconsulti decisione constant plura. primum quod ea sit admittenda vbi proceditur ad cognitionem altero absente, & contumace, quo quidem casu: siue quis pronuncietur ingenuus, siuè liber, non nocet hæc sententia omnibus, sed tantùm ei, cum quo lata fuerit: quemadmodum superiùs tradidimus ex cõmuni omnium ferè opinione. Secundum, quod ipso actore contumace, qui petebat reum in seruitutem non est pronũciandus reus ingenuus sed eo modo sententia concipienda est, vt pronuncietur, seruum illius non videri. Et idem erit, quoties quis petit se pronunciari ingenuum, & asserit se liberum reo comtumace, nisi probationes libertatis fuerint euidentes. Ita enim Iurisconsulto placuit: à cuius mente ipse deduxerim, posse vtroque casu pronũciari reũ, vel actorẽ ingenuum, si ipse hoc petat: & probationes euidentes ingenuitatis in iudicium adduxerit. Tertiò constat, non esse seruandam sententiæ formulam à Iurisconsulto prescriptam, quoties lis agitur absque comtumacia prę sentibus actore, & reo. Nã tunc necessariò est pronunciandus quis liber, vel seruus. ingenuus, vel libertus. Quandoquidem ea formula fuit à Iurisconsulto excogitata, vt lis diffiniretur certo modo, quæ propter contumaciam alterius deficiente iusta status cognitione, non poterat iure ordinario diffiniri. Quartò mihi iure verum esse videtur, sententiam latam iuxtà formulam Iurisconsulti nocere illi, contrà quem lata fuit, & denique eius successoribus, & hæredibus: non tamen alijs, etiam si hi velint probare, & in iudicium deduxerint, quod ille, de cuius statu agitur, sit seruus, vel libertus illius, qui contumax victus, fuerat. At si pronuncietur, quis ingenuus omnibus his tam victi successoribus, quàm alijs nocet sententia, vt paulò antè tradidimus. Postremò illud mihi probatissimũ videtur, quòd sentẽtia lata cõtra cõtumacẽ in causa status, ea tamen formula, vt quis ingenuus pronnnciatus fuerit propter euidentes probationes, nocere omnibus, & prodesse quò ad omnes, ac si lata foret præsente vtroque litigante. Quod mihi probare videtur ipse Iuriscõsultus in dict. l. diui fratres. alioqui parum discriminis esset inter eas formulas pronunciandi, quas ipsemet imbi tanta iudicij integritate tradere conatur. Idcircò communis interpretatio ad l. ingenuum. Cuius paulò antè meminimus ex Bart.

ex Bar. ibi,& in l. qui repudiātis. C. de inof. testa. vera est, nisi constet latam fuisse sententiā ingenuitatis contrà contumacem propter euidentes libertatis probationes: quasi tunc cesset omninò ratio, quæ mouit Iurisconsultum in d. l. qui repudiantis: vt Accur. inibi verbo: non creditur. visus est insinuare. notat Panor. in d. c. pe. nu. 20. post Bart. in l. si superatus. ff. de pign. & fortasis constitutio diuorum fratrū, cuius mentio fit à Iurisconsulto ad intellectum, & distinctionem illius responsi in d. l. qui repudiantis. §. vlti. & l. seq. Similis admodum fuit distinctioni expositæ in d. l. diui fratres. vt hinc magis aperiatur huiusce difficultatis integra resolutio.

¶ Quintò colligitur ex prænotatis, an responsio Iurisconsulti in d. l. ingenuum. obtineat in sententia, quæ lata fuerit super ætate alicuius. Nam Panor. in capi. cū dilecti: col. vlt. de elect. existimat, idem esse in sententia, quæ lata fuerit super ætate: vt tandem ea omnibus præiudicet: sicut sententia lata super ingenuitate, quod mihi nō placet. Nec enim video rationem vrgentem, ex qua hæc sentētia lata super ætate similis sit illi, quæ fertur super ingenuitate. Cùm diuersa sit omninò ratiò, si rectè pensitemus quæ hec in capite scripsimus ad rationem Iurisconsulti in d. l. ingenuum. licet Panor. in d. c. pen. nu. 20. propriam repetat opinionem.

6 ¶ Tertio, hoc in tractatu potissimè discutiendū erit. an sententia lata super maioratu, vel primogenio: aut super eius bonis contra ipsum legitimū possessorem noceat ei, qui post ipsum vocatur ad illud primogenium? Nam quidem expresim asseuerant, hanc sententiam alteri non nocere, nisi & is fuerit vocatus ad causæ examinationem, vel eius litis scientiam habuerit. Huius opinio. authotes sunt And. Iser. in c. si vasallus, si de feudo fuerit cōtrouer. int. domin. & agnat. vasalli. & ibi Matthæ. Affli. nu. 20. Francis. Curt. in trac. de feu. part. vlt. q. ix. Feli. in c. vlti, nume. v. de maiori. & obedien. Dec. eleganter in consil. 445. nume. 29. Aluarot. in d. c. si vasallus. col. vlti. quam opinionem testatur cōmunem esse Deci. in d. numer. 29. cui accedit conclusio Bart. in l. filiusfamiliâs. §. diui. ff. de legat. j. numer. ix. vbi is scribit, sententiam latam super re prohibita alienari contra prohibitum, non nocere illi, qui ad eā vocatus est post illius obitum: nisi citatus & is fuerit. argum. dictæ l. sæpè. His etiam suffragatur, quòd vocatus ad primogenium post obitū possessoris, nō accipit illud tanquàm hæres defuncti, nec eius personā

repræsentat, nec ab eo ius habet, sed à primo huius maiora tus institutore: quemadmodũ cõstat, & nos olim tradidimus in ru. de testamẽ. iij. par. nu. 26. Igitur opinio ista maximè iure probatur: quam & habere æquitatem Alexan. fatetur in d. § diui. col iij. dubia tamẽ plerisq; visa est hæc sententia Iserniæ. Et ideò ex aduerso sunt qui existiment, sententiã istam nocere ei, qui ad primogeniũ vocatur post obitum illius, qui per sententiã victus est. ita sanè tenuerunt Angel Imo. Cuma. Alexan. Iason Crottus, Ripa. nume. 60. Ferdinand. Loazes. nume. 308. in d §. diui. Alexan. consil. 86. colũ. ij. & consil. 156. col. j. lib. ij. consil. Quorum ea est concors sententia, vt tandẽ iudicium actum, & diffinitum aduersus institutum hæredẽ, vel aduersus prohibitũ res alienare, & rogatũ alteri restituere, noceat ipsi substituto, & fideicommissario, etiã si nõ fuerit citatus ad causam. Idẽ probat Alex. in d. l. sæpè. nume. 99. Felin. in d. c. penul. de re iudi. nume. 16. Fatentur hanc sententiam communem esse Ripa. & Loazes in d. § diui. His adstipulatur Bartol. quem inibi sequuti sunt Angel. & Roma. in l. in diem. ff. de aqua pluuia arcen. a.. euerans, non esse citandum substitutum ad causam, quæ cum hærede instituto tractatur super rebus, quæ substituto restituendæ sunt ex volũtate testatoris. Est & ad idem text opti. in l. ex contractu. ff. de re iudicata. quo in loco respondet Iurisconsultus, sententiam latam contrà institutum nocere substituto, etiã si is ad iudicium vocatus non fuerit. Idem probatur in l. j §. denunciari autem. ff. de ventre inspi. Etenim lis illi tantùm denuncianda est, secundum Iurisconsultum ibidem, qui primũ locum obtinet in successione, nõ his, qui substituti sunt, nec his, qui spem obtinendæ hæreditatis, etiam ex testamento habuerint. Conducit ad hoc tex. in l. si patroni. § vlti. ff. ad Trebel. qui probat iuxtà quendã intellectum sententiam latam contrà hæredem nocere fideicommissario, etiam nõ citato. Hoc ipsum cõstare videtur ex eo, quod ad iudicium, & litis examinationem tantùm vocãdus est ille, quem negotiũ tangit principaliter, non autem sunt illi citandi, quos in quandam consequentiam litis diffinitio põt attingere, quibúsue nocere, aut prodesse poterit. gloss. est insignis, & inibi ab omnibus recepta in l. de. vnoquoque. ff. de re iudicata. cuius omnes præcitati authores meminêre, & præter eos idem Iason, in l. si quis nec causam. ff. si certum petatur. nu. vij. Idẽ in

l. decem.

l.decem.numer.37 ff. de verb. obligatio. Idem in consil.111. col.penult.lib.j.Felin. in cap. exhibita.col.j.& ij. de iudic.& præterea optimè Curt.Iunior. consi.23.ad finem.Sed & hanc partem tuetur ratio quædam, cuius examen hoc in capit.tractauimus. Nam sententia lata cum legitimo defensore,& eo, qui primas, ac potiores habet defendēdi partes,nocet omnibus his, etiam nec citatis, nec scientibus, qui à iure victi, & condemnati ius proprium deducere conantur,& coguntur. d.l.si suspecta.in prin.& §.vlti. l.qui repudiantis.dicta l. ingenuum.& ei similes.Sed possessor primogenij legitimus est huius litis defensor, & is qui primo loco vocatur ad bona maioratus,vt constat. Nam & hunc principaliter negocium tangit: & post eum vocati eodem iure admitti contendunt: igitur eisdem nocere debet sententia,quemadmodum & prodesset, si lata fuisset pro ipso possessore, aut legitimo defensore. Etenim licet sequens in gradu, & possessori proximus vocatus fuerit à primo maioratus institutore:ea tamen vocatio pendet ab eo iure, cuius alter primus, ac legitimus defensor est: & ideò quamuis non habeat proximior in gradu ius ab ipso priori, legitimo defensore, damnum patitur ex sententia lata legitimè super illo iure, cuius primus,ac legitimus,& principalis defensor alter est, quíque damnatus fuit: argument.dictæ l.si suspecta. & si. Quàobrē mihi potiùs placet posterior opinio,quā existimo magis cōmunem esse, quicquid Decius dixerit. ¶ Sunt verò qui cēsent, hanc assertionem ita intelligendam esse, vt sententia lata cum hoc legitimo contradictore valeat, etiam si alij, quorum intersit, non fuerint citati: tamen non præiudicet his, qui post ipsum legitimum defensorē vocati fuerint ad feudum,vel ad primogenium,nisi & hi sciuerint, causam tractari: sic etenim placet Alexand. in consilio 86.colum.ij.& consilio 156.libro ij.eidem Alexander in dicta l decem. & in dicta l. de vnoquoque. Iasoni in dicto consilio 111. colum. vlti. Fabro in §.licet.insti. de adop. Curtio Iuniori in dicto consilio 23.columna penulti.Et est communis opinio, teste Iasone in dicta l. decem. numero 42. qui tamen ab ea, (ni fallor) iure discedit, non enim potest sibi constare tot doctissimorum virorum sententia, si & hi semel improbata Iserniæ, Bartoli, & sequacium opinione, contrariáque admissa, in hanc verè inciderint interpretationem, vt

existiment, sententiam latam cum legitimo,& primo defensore validam esse, non tamen nocere his,qui post illam eodē iure,& titulo vocātur: etenim præterquàm,quod de hoc nemo vsquam dubitauit, nec potuit iure dubitare:siquidē manifesti iuris est,nec potuit negari sententiam istam ei nocere omninò ; cum quo lata est, & qui litem prosequutus eius defensionem ad condemnationem,&summum euentum vsque accepit:vt planè hinc cōstet,tot iuris disputationes, & controuersias in cassum toties agitatas fuisse: dubiò procul hæc communis restrictio tollitur authoritate Iurisconsulti in d.l.ex cōtractu.ff.de re iud. ex quo loco omnes authores, qui posteriorē opinionem sequuti sunt, probationem eius adsumpsere:&tamen inibi sententia nocet,&præiudicat substituto, etiam nec citato, nec scienti litē tractari.Sed & hoc vrgentiùs ostenditur: siquidē in specie, & casu l. si suspecta. ff.de inoff test.&l.ingenuum. ff.de statu hominū. Sententia omnibus alijs nocet, quos negotium tangit,etiam non citatis,etiam si & hi non habuerint scientiam litis controuersiæ: quemadmodum superiùs in hoc ipso capitulo probauimus,imò & in hac quæstione expresśim cōtra communem hanc restrictionem tenuerunt Imol.in dict.§.diui colū. ij. & Alexand.in dict.l.sæpè.nume. 99.asseuerantes,nocere sentētiam istam sequētibus, & post victū vocatis,etiam si nec fuerint citati, nec scientiam habuerint motæ controuersiæ. Atque ita ipse idem probauerim libenter minimè admittens opinionem illam, quam Ias.in d.l.decē.communē esse censet, nec eñ hactenùs satis percepi,quonā iure possit eadē opinio nomen,& titulū cōmunis consensus habere.Cùm & Alexā. in dict.l.sæpè,potiùs cōtrariam sequatur.Non oberit huic assertioni respōsio Iurisconsulti in dict. l. sæpè. quia vbi sciētiam requirit alterius, vt ei noceat sententia contrà alium lata, profectò minimè tractat de his sentētijs,quæ ex propria vi,& natura præiudicant alijs:quemadmodum statim explicabitur. ¶His igitur ita præscriptis superest eiusdē Iurisconsulti distinctionem exponere.Nam tractaturus Marcellus,an sententia inter alios dicta in iudicio, noceat, vel prosit alijs: quadam eleganti distinctiōe vtitur,inquit enim
7 sententiam inter quosdam latam alijs scientibus causam agi quandoque nocere, alijs verò, etiam scientibus minimè præiudicare. Huic distinctioni statim primo loco aptat

aptat Iurisconsultus exemplū de duobus hæredibus ex eodē testamento vnius quidem debitoris. Nam si alter condemnetur, alteri etiam scienti hæc sententia non nocet. cui exemplo & aliud adnectit: quod facilimum est: & vtrunque eodē modo explicat regia l. 19. titu. 22. part. 3. sic denique priùs ponuntur exempla, quæ conueniunt posteriori distinctionis mēbro. Priori autē eius parti statim quasi regulis quibusdā constituuntur exempla, in quibus sententia inter alios dicta, alijs scientibus causam tractari nocet. Primò quidē vbi quis de ea re, cuius actio, vel defensio primum sibi competit, sequentē agere patiatur: etenim in hoc casu ratione tanti consensus eius, qui poterat rei defensionem adsumere, & alium à priori saltem defensionis loco repellere, sententia ei præiudicat. tex. est in d. l. sæpè. & in c. pen. de re iudic. ¶ Sed in specie traditur exemplum de debitore, qui passus sit, creditorē tractare litem super proprietate pignoris. Nam hæc sententia præiudicat, & nocet ipsi debitori, cui verè competit huiusce quæstionis defensio. Ita sanè patet in dict. l. sæpè. iuxta communem & vulgarē lectionem, quæ itidem constat in ipsis Gregorij Haloandri codicibus. At in Florentinis Pandectis, quæ nuper op. ra Taurelli typis traditæ fuere, non subijcitur hoc exemplum: imò potiùs alterum de creditore, qui patitur causam super proprietate pignoris agi, & tractari cum debitore. nam sententia in hac lite lata præiudicat ipsi creditori. Atque hæc est Pisana litera, vt fatetur Accursius in dict. l. sæpè. Prior verò litera probata fuit à multis, quam tamen falsò Pisanā esse censet glo. in d. c penul. Regia verò l. 19. paulò antè adducta manifestè recipit, & admittit Pisanam lectionem. Idcircò agendum est de vtriusque exēpli veritate.

¶ Primùm equidem exemplum mirè conuenire videtur regulæ à Iurisconsulto traditę: cùm debitori propriè, verè, ac primo loco cōpetat actio, vel defensio super pignoris proprietate. Et ideò si creditor agat, vel defendat causam in lite mota super proprietate, pignoris sciente debitore, sentētia lata contra eum debitori præiudicat, & nocet, nō enim potest creditor inuito debitore super hoc iure agere, nec defendere: tametsi possit creditor inuito debitore agere, & defendere causam super iure pignoris, & sic actione hypothecaria in quo quidē exemplo potiùs est cōstituenda actio ipsius creditoris, quàm defensio: cū non

ſatis aptè poſsit dici, creditorē vocatum ad iudicium ſuper re pignori data poſſe defendere ius pignoris,niſi ab eo tractetur de proprietate illius,& an debitor tempore dati pignoris fuerit illius dominus,& eius proprietatem habuerit. Et nihilominùs hæc eſt diſtinctio magis recepta doctorū conſenſu,vt creditor licèt non poſsit tractare litē ſuper proprietate pignoris inuito debitore:bene tamen eo nolente,& refragante poſsit agere hypothecaria, & tractare litē ſuper iure pignoris:in qua controuerſia palàm agitur,an res fuerit tēpore dati pignoris in bonis debitoris l. antè omnia. ff. de proba.l.ſi ſuperatus.ff.de pignor. ſatis etenim eſt creditori,vt obtineat in hypothecaria , quòd probet,rem fuiſſe in bonis debitoris tempore contractus.d. l.ſi ſuperatus . in principio l. & quæ nondum.§. quod dicitur.ff. de pignoribus. licet non probet , ipſum debitorem,tūc temporis dominium rei habuiſſe.Igitur quoties lis cum creditore agitur ſciente debitore ſuper ipſius rei proprietate,& dominio,tunc ſententia lata præiudicat, & nocet debitori propter regulam Iuriſconſulti : quod ſi lis tantùm tractetur ſuper iure pignoris,& creditor velit probare,& allegauerit, rem in bonis debitoris fuiſſe:nō tamen tractauerit ,an verè fuerit illius,&ſub eius dominio, nō nocebit etiā ſcienti debitori ſententia lata contra creditorem. Ita equidē primam hanc lectionem conātur,& communē ſenſum defendere Zaſius in d.l.ſæpè.colum. 7.idē lib.ſingularium intellectuum c.pen.iuxta veterē eius operis editionē.quaſi debitor in priori caſu poſsit repellere creditorē a iudicio, & habeat primā eius litis defenſionē,poſteriori verò nō poſsit creditorē repellere à iudicio, & ideò ei nō noceat ſcientia litis motæ:nec ſententia ſuper ea lata. Quod autē obiter diximus, poſſe creditorē agere hypothecaria,& eſſe eidē ſatis quod probet,rem illam tēpore obligationis fuiſſe in bonis debitoris:nēpè ab eo poſsideri bona fide:nec eſſe neceſſariam dominij probationē:tunc obtinet cū agitur contra eū, qui abſque titulo rem poſsidet: vt expreſsim adnotarūt Bar.in l. ſi ab eo.ff.de pigno.&in l.rem alienam.col.j.ff. de pigno.act. Bald.in l.mater.col.j.C.de rei vendic.& in l.cùm res.C. ſi res aliena pignori data ſit. Cornæus in cōſi 288.lib. 4. Anto. Fanenſis in tracta.de pigno.3. mēbro.2.partis.nu.60. Tandē Barto.in d.l.ſæpè.col.2. exiſtimat,ſententiam latam contra creditorem præiudicare debitori ſcien

tori ſcienti,& tacenti, quoties ipſe creditor agit Hypothecaria aduerſus poſſeſſorem, qui ex eo per ſententiam iudicis defenditur,&abſoluitur,quod probauit dominium illius rei ſibi,non debitori competere. Quo quidem in caſu neceſſarium eſt,quòd debitor ſciuerit non ſolùm litē tractari cū creditore,ſed in ea lite cōtrouerti de dominio ipſius rei Idē erit vbi creditor rem poſsidens actione reali cōuenitur,& ſciente debitore condēnatur. Nam & tunc nocet debitori hæc ſententia:quaſi ſecus ſit authore Barto.ſi creditore agente reus fuerit abſolutus ex eo, quod creditor non probauit dominiū debitoris,nec rem in eius bonis fuiſſe tēpore obligationis vel ex alia cauſa, quæ non probat, nec conuincit, reum illius rei petitæ dominū eſſe, aut eius dominiū habere. Ita planè Bar.rem iſtam explicat. Cuius opinionē tenere,& probare videntur Pau.Caſt. Ang. Imo.nu.19 &Zaſi in d.l ſæpè. col.7.& in d.c.pen.Antoni.& Abb nu.8 in d c.quamuis. de re iudic.quorum ſententia cōmunis eſt, vt fatetur Carolus Molin.in conſuet.Pariſien.tit. j.§.31.num 20.

¶ Cæterùm aduerſus hanc cōmunem ſententiam plura vrgent,quæ difficilimè tolli poterunt.Primùm etenim,quòd in hac ſpecie debitor non poteſt impedire creditorē agere hypothecaria,vel rem ſibi datam in pignus eodē iure defendere & ea ex cauſa de dominio debitoris tractare, ſi id fuerit ei viſum expedire.l. ſi cōuenerit. in 2.ff.de pigno actio.l. de acceſsionibus.ff.de diuerſ.& tempo.præſcript.l.cū notiſsimi.C. de præſcrip.trigin vel quadraginta anno. Ergo huic exēplo nō cōuenit regula tradita per Iuriſconſultum in d.l ſæpè. in priori eius membro imò ea deficiente cōcedendū erit ſententiam latam cōtra creditorē agentē hypothecaria, vel rē pignori datā defendentem etiā præmiſſa quæſtione dominii, non nocere debitori ſciēti.Secundò huic rationi accedit, quòd defenſio rei datæ in pignus quoad ius pignoris, cui adhæret regulariter,& ad maiorem,ac certiorem victoriam, dominiū debitoris primò ſpectat ad ipſum creditorē,quàm ad debitorē:vt cōſtat. Et ideò nō obtinet ratio Iuriſconſulti in d l.ſæpè.Tertiū, quod rem iſtam ampliùs aperit,ex eo deducitur,quia cōmunis cōcluſio nullibi in iure probeť.Etenim ſi ea alicubi probatur, ea probatio colligitur ex d.l. ſæpè iuxta vulgò receptam literam,quæ tamen falſa & impoſititia eſt: cùm in Pandectis Florētinis,quæ olim erāt Piſa-

næ, priori regulæ, aut membro aptetur exemplũ de creditore, qui patitur debitorem litigare super re sibi data in pignus: nec vlla mentio fit eius exempli, quod vulgò traditur, & adhuc in Noricis Pandectis à Gregorio Haloandro probatur. Idcircò aduersus communem sententiam expresſim tradidêre Cuma. & Alex. in d. l. sæpe. nu. 88. & Carolus Moli. in d. §. 31. nu. 19. & seq. sententiam latam cõtra creditorem super dominio, quod debitor habere asseuerat in re pignori data, non nocere ipsi debitori, etiam scienti causam de dominio propriæ rei cũ creditore tractari. Quam opinionem ipse veriorem esse censeo: cùm & litera Pisana, quæ cõstat ex Pandectis nuper Florentiæ excusis, eãdem probet. Hanc verò lectionem, quã Pisanam, & Florentinam dicere verè possumus, admittendam esse alia expuncta censent Alberic. Cuma. & Alex. in d. l. sæpè. Henri. in d. cap. penul. de re iudicat. Carolus Molinæus in dicto §. 33. nn. 19. eandem probat regia partitarum lex 19. titul. 22. parti. iij. cuius authoritas maximã probationem exhibet hijs, qui lectionem Pisanam defendere conantur: quibus etiam suffragatur tex. in l. ab executore. §. alio. ff. de appel. ibi tamen de præsente, vel absente creditore respondetur quòd in d. l. sæpè. de sciẽte, vel ignorante distinguitur. Sic sanè regia. l. iiij. titul. 23. parti iij. transcribens verba Iuriscõsulti in dicto §. alio. de sciente, & ignorante illa interpretatur.

¶ Ex quibus apparet, sententiam latam contrà debitorem super dominio rei creditori datæ in pignus, nocere ipsi creditori scienti litem ea de re tractari. Hoc etenim probatur apertè in d. l. sæpè. iuxtà literã Pisanam, & tenent omnes, qui proximè citati fuêre ad eiusdẽ literæ probationem: præsertim regia lex cõclusionem istã manifestam facit. Ea verò est intelligenda in proprio pignore: nẽpè cùm res traditur ipsi creditori reali traditione in pignus. Nam si quis agere velit rei vendicatione ad rem istam, ipsum creditorem conuenire primò debet, & ad iudicium vocare: quia defensio, & actio pro hac re primo loco, & præcipuè ad creditorem spectat. l. serui nomine. ff. de vsucapioni. Propriè autem dicitur pignus, cùm res ipsa traditur creditori. l. si rem alienã. §. propriè. ff. de pignor. actio. Idcircò huic exẽplo aptisſimè conuenit ratio Iuriscõsulti in d. l. sæpè. vel ex eo, quod prima, & principalis rei defensio, vel pro re actio propriè cõpetit creditori, non debitori. Atquè ita locum Iurisconsulti interpretatur regia lex: atque

atque item Raphael Cuma.& Alexan.in dict.l.sæpè.num. 89. ex quibus Alex. scribit non ita respondendum fore in re hypothecæ iure creditori obligata: non tamen ei tradita. Etenim in hac specie sententia lata contra debitorem, etiam creditori scienti non nocet,nec præiudicat: tametsi Cumanus admodum dubiis tentauerit contrarium insinuare. Nō oberit tex. in l.si superatus.ff.de pign.quo in loco apparet sententiam latam contra debitorem super pignore nō nocere crediiori:quia vel locus ille est intelligendus, vbi creditor ignorauit litē tractari cum debitore super dominio pignoris secundum glos. & communem,vel quoties sententia simpliciter lata fuerit non conuincens, nec ostendens,dominium rei tempore obligationis victoris fuisse. Tandem in summa, vt quæstionem istam absoluamus, ex ipso Iurisconsulto deducimus, tunc demum sententiam inter alios latā aliis nocere: cùm tria concurrunt, simul,non aliâs regulariter. Primum scientia illius cui nocere debet sententia. oportet enim quod is sciat,causam agi, & tractari. Secundum, quod huius litis, & cotrouersiæ defensio, & actio primo loco,& præcipuè, ac directè spectet ad illum,non ad litigantem,etiam si eius intersit victoriam obtinere. Tertium,quòd in hac lite tractetur de iure,& dominio litigantis, à quo,velut ab authore proprio cōstat ius,vel dominium ipsius qui patitur , litem istam cum alio tractari. Hęc manifestè colliguntur ex verbis Iurisconsulti,quemadmodum optimè probat Carol.Molinæ.in dict.§.31. numer.xviij.Imò ex his opinor ipse hanc tantùm regulam à Iurisconsulto tradi in d. l. sæpè. à versic.Sed scientibus. ad versi. Nam & si libertus. cùm omnia exempla inibi tradita pertineant ad rationem istam, quam veluti regulam constituimus., vt constat in exemplo creditoris,& debitoris:soceri, aut vxoris,& mariti,venditoris, & emptoris,locus autem Iurisconsulti hîc equidē est,vt statim probemus,quę modò diximus.Sed scientibus sententia, quæ inter alios data est, obest: cū scilicet quis de ea re, cuius actio, vel defensio primū sibi competit,sequentem agere patiatur,veluti si creditor debitorem experiri passus sit de proprietate pignoris,aut maritus socerū, vel vxorē de proprietate rei in dotem acceptæ:aut possessor venditorem de proprietate rei emptæ. Et hæc ita ex multis cōstitutionibus intelligenda sunt: cur autem his quidem scientia nocet; superioribus verò non nocet, illa ratio est,quòd cùm scit cohęredem suum agere, vel conue-

niri prohibere illũ quominùs vti velit p:opria actione,vel de fensióe vtatur, nó pótis verò, qui prioré dominũ defendere causam patitur,ideò ppterſciẽ tiã præſcriptione rei, quanuis inter alios iudicatæ,ſummoue tur:qa exvolũtate eius de iure, quod ex persona agẽtis habuit iudicatũ eſt.Hactenùs Marcel. Iuriſc.vel Macer li ij.de appel. ex Florẽtinis pãdectis, quæ in eo tm̃ exẽplo creditoris, & de bitoris à vulgata lectione differunt.Ex quibus apparet in tribus exemplis traditis à Iuriſ conſulto,quibus conſtat regu la quæ dictat, ſcientibus aliquando nocere ſententiam in ter alios datam,eam tantùm rationem adduci ſaltem vt ne ceſſariam,& efficacem propo ni,quod quis patiatur prioré dominum,qem ſequentem ap pellat, de iure ipſo tractare, quod ex eius perſona habuit. Quò fit, non eſſe ſatis, vt res inter alios acta, alteri noceat, quòd poſsit quis prohibere cauſam illam ab alio tractari in iudicio.Hoc enim non ſufficit niſi de eo iure tractetur, quod quis ab eo habuit, qui cauſam agit,vel defendit. Denique Iuriſconſultus (niſi & ipſe fallor) cenſet ſatis eſſe, vt ſententia inter alios data,alijs non noceat, etiam ſcientibus, quòd non poſsit quis agẽtem, vel defendentem prohibere actione,vel defenſione vti. Attamen,vt hæc ſentẽtia noceat, non deducit ex contrario rationem vnicam, imò ampliùs requirit,quòd tractetur de iure illo,quòd his qui ſcit,& patitur, cauſam agi, habuit ab agente,vel defen dẽte:& quòd primùm ſibi actio, vel defenſio competat. Hæc enim appa rent ex rationibus,&exemplis Iuriſconſulti,qui & hoc ipſum rurſus repetit in vltima parte illius reſponſi, dum is inquit: nullum tamen præiudicium patior,quia nec ex eo iure,quo Titius victus eſt, vendico, nec potui Titio interdicere, quominùs ſuo iure vtatur. Hæc inquam verba , vt ſententia noceat, per coiunctionem requirunt, & exigunt duo. Primùm,quòd poſsim ego interdicere alteri, ne vel actione, vel defenſione vtatur: quia mi hi competit primo loco defen ſio,aut actio. Secundum,quòd in ea lite tractetur, de iure, quod ipſe ab altero litigante habui,&obtinui.Imò hec duo ad vnum rediguntur,ſi exactè intelligantur.Etenim vbi tractatur de iure,quod in me Titius tranſtulit, poſſum ipſe Ti tio interdicere, ne pro eo iure agat,vel defendat primas obti nens litis,ac defenſoris partes: tametſi me inuito poſsit liti,& cauſæ aſsiſtere,quia plerunque eius maximè intereſt. Vnde aperitur

peritur mihi verus intellectus Gregoriani responsi in c.pe.de re iudic.cuius hic est context. Quanuis regulariter alijs non noceat res inter alios iudicata: ei tamē,qui cùm sibi primum de ea re actio,vel defensio cōpetebat,substinuit sequentem agere:ac illi etiam, qui passus est,eum à quo causam habuit experiri,est præiudicium generatū. His equidē verbis,etiam si videatur multis, duos casus à regula exceptos esse: vnicus tamē casus& vnica tantū exceptio cōtinetur, quę deducitur à Iurisc.in d.l.sæpè.ver.sed sciētibus:cuius mentem manifestè collegit, ac deduxit breui quadā sententia Gregorius ix. & ideò is eundem sensum, ac eandē interpretationem patietur,quā paulò ante Iurisconsulto aptauimus: siquidē prior exceptio per posteriorem apertior fit in hunc sanè modū: vt in vtraque exceptione præiuditium ex sentētia inter alios data constituatur illi,qui primas habens actionis, vel defensionis partes passus est,aliū,à quo ius, & causam, ac dominiū habuit,de eo iure tractare, quod in ipsum iam trāstulerat. Hoc enim in priori exceptione probatur ex eo, quod fit mentio illius:qui de ea re, cuius actio, vel defensio priori loco cōpetebat,sustinuit sequentē agere. Sequens autē hìc intelligitur secundū Iurisconsul.in d. l.sæpè.author,à quo quis causam habuit. Idem in secunda exceptione apertiùs traditur,& cōstat ex rationibus,& exemplis Iurisconsulti in d.l.sæpè.à quo deducitur omninò Gregoriana decisio. Alioqui si quis existimet, priorem exceptionem à posteriori distingui, & eam sufficere simpliciter ad hoc, vt sententia inter alios data alijs præiudicet, multa profectò probabit,quæ admodū aliena sunt à verò Iuriscōs.sensu,&ab his, quæ ex alijs vtriusq; iuris responsis palā deduci possunt. Superest nūc hinc adnotare, quonam sensu accipiendum sit quod ab eodem Iurisconsulto traditur in dict.l.sæpè. in versi.nam & si libertus.inquit enim Macer. Nā & si libertus meus me interneniente seruus vel libertus alterius iudicetur, mihi præiudicat. Communis etenim interpretatio hoc denique probat, vt sententia lata in hoc casu contra libertum præiudicet patrono scienti litem istam tractari cum eius liberto, quem sensum admisit regia lex xix.titu. xxij.part.iij. eundem tenuerunt glo. Ang. Bar.Imo.& docto. communiter,vt fatetur Alex.in d.l.sæpè. nu.90.Abb.in c.cùm super. de re iud.col.vj.Anto.in d.c.pen. nu.vij.Idē Anto.qui asserit,esse hanc opini.communē apud

iuris ciuilis professores in d.c. cùm super. num.16.q.iij. fatetur hoc ipsum Angel.Areti.in l.à sententia.colum.iiij.ff.de appellatio. à quibus libentissimè discedam, quippè qui non possim mihi persuadere aliqua ratione hanc eorum opinionem veram esse: & ideò nisi lex regia, quæ in hoc regno seruanda est, eam probasset, etiam in praxi contenderem, cõtrariam veriorem esse omninò.

¶Primùm etenim constat, huius causæ defensionem, cùm libertus alicuius ab alio petitur in seruitutem, principaliter pertinere ad ipsum libertum, consequenter autem ad patronum l.principaliter.in ij.C. de liber. caus.ergo tunc non potest obtinere regula Iurisconsulti. in dicta l. sæpè. ex qua respondit, sententiam inter alios datam, alijs nocere, quoties is, cui primo eius causæ defensio competebat passus est sequentem agere, vel defendere. Nam in hac specie ipsi liberto primũ cõpetebat huius causæ defensio: igitur nõ nocet ex eo capite patrono, nec nocere potest, etiã scienti sententia lata cõtra libertum. Secundò nec alia ratione poterit quis ex Iurisconsulto communem opinionem deducere: cùm patronus illud ius, super quo controuertitur, nimimè habuerit à liberto, tanquàm ab authore: imò potiùs libertus obtinet libertatem à patrono: & ideò prorsus alienum est à Iurisconsulto, quòd sententia lata contra libertum super seruitute, vel libertinitate noceat patrono, etiam scienti. Deindè tertiò apparet falsam esse communem sententiam, si adamussim obseruemus veram interpretationem.text.in d. l.sæpè. quam paulò ante tradidimus. Quibus tandem fit non posse iure defendi opinionem cõmunem, & ideò respondendum est, sententiam latam contra libertum super seruitute, vel libertinitate non nocere ipsi patrono etiã sciẽti. Quemadmodum tenent Alex.in d.l.sæpè.num.90. & ibi Zasius, idem Zasius lib.ij. sing. intellect.cap.xxvij. Carol. Molin.in d.§.31. num.xxiij. quibus & alia ratio accedit, quòd patronus nõ potest prohibere libertum eandem causam prosequi, & tractare l.inuitus.ff.de fideicom.lib. huic etiam opinioni aduersus communem suffragari videtur Inno.in c.cùm super.de re iud.scribẽs sentẽtiam latam contra subditũ alicuius, aut eius vasallũ domino scienti nocere quò ad possessionẽ: non tamen quò ad proprietatẽ. Cuius distinctionis posteriorẽ partẽ sequuntur Panor.& alij in d. c.cũ super.vbi gl.verb. non noceat.authoritate tex eandẽ opi. probat, quã itidẽ tenẽt idẽ Abb. in c.auditis. v.col. de præscript.

& est com

& est communis opinio secundum Felin.in dict.cap. cùm super.col.v. & Alex. in d.l.sæpè. num. 91.& nume. 102. idem fatentur Imola in cap. penul. de re iudi.num.xij.& Panormit. in dict.cap. cùm super. num. xvij. & Feli. in d. c. auditis.nu. xxv. tametsi contrariū velit tenere Imola in d.l.sæpè.& in d.c.pen. asseuerans, etiam quò ad proprietatem hanc sententiam domino scienti nocère. Idem præmittere,ac tenere videntur Doctor.in cap.j.§.si vasallus. iij. si de feu.fue.contro.inter domi.& agnat.vasa. & in cap.j.§.j.de inuest.& alienat.facta.& in capit. vnico.de controuers. inter vas. & alienum de beneficio. Communem tamen sententiam & Zasius sequitur in dict.l.sæpè.folio vij.nec poterit congruè responderi decretali, cùm super. nisi quis sequutus Imolam dixerit in eo casu non præiudicare domino sententiam, quia is fuerit ignorans. Quod tamen falsum est. Nam data ignorantia nec præiudicium fieret in possessione,nec in proprietate:imò posset quádoque dominus exequutionem huius sententiæ impedire,nè fieret in eius pręiudiciū Qua ratione regia lex 1.Partita rum, quæ probat in dict. l. xix. sententiam latam contra vasallum præiudicare domino scienti est interpretanda secundum hanc communem distinctionem, vt non præiudicet quò ad proprietatem.

¶ Cæterū quod domino præiudiciū fiat quò ad possessionē data eius scientia, si non appellauerit, probare conantur.gol. Inno.& omnes in dict.cap.cùm super.quorum opinionem fatetur communem esse Panor. & Felin.ibi Imol.in dict. cap. pen. Alex.in dict.l.sæpè. & denique omnes,qui & præcedentem asseuerant frequentiori calculo receptam fuisse. Quam etiam sequitur Bellamera decisione. 712. Huius sententiæ probatio adsumitur ex responso Romani Pontificis in dict.capit. cùm super. Quo tamen in loco non apparet, an tertius ille, qui non fuit expressim condemnatus, possideret:imò potiùs deducitur,eum non possedisse tempore sententiæ:& tamen quia eius intererat,non transferri possessionem in ipsum victorem, ex eo forsan quod ab eo difficiliùs quàm à reo condennato eam obtinere,& euincere posset,auditur appellans ad impediendā sententiæ exequutionem, quæ maximum eidem præiudicium inferret,si statim omninò fieret. Huic interpretationi accedit ratio quędam. Nam in dict. capit. cùm super. etiam tertio sciente & non appellante, scribit Papa, sententiam mādandam esse exequutioni, tamen absque eius pręiucio. Quod equidem ma-

ximum ei fuerit. si possessione propria per eam exequutionē priuaretur. Et prætereà quod in eo casu sententia nec quò ad possessionem preiudicet, ex eo deduci poterit, quòd Romanus pontifex vtitur ad eam decisionem regula iuris: res inter alios acta alijs non nocet: nec vtitur aliqua exceptione deducta ex. d.l.sæpè. vnde cùm hæc regula domino, etiam scienti patrocinetur, consequens est, non nocere: nec quò ad possessionem sententiam latam cōtra subditum, & vasallum. quibus tandem rationibus aduersus communem tenuerunt; Car. Abb. & Fel. nu. xij. in d.c. cùm sup: r. idē Abb. in cons. iij. q. x. ij. lib. & cons. 89. col. vlt. lib. j. Bald. & idē. Abb. in ca. veniens. in ij. de testibus. Caro. Molin. in d. §. xxxj. num. xxviij. Panor. in c. auditis. de præscrip. quorum opinio, nisi refragaretur regia Partitarum lex, mihi iure probabilior videtur, praxique iuxtà æquitatem & rigorem commodior. Sed & in quæstione de liberto, & patrono parum vrget pro communi tex. in d.l. sæpè. vers. nam & si libertus. Cū in ea specie sententia lata contra libertum ideò noceat patrono, quia patronus in iudicio, quod cū liberto agitur, interuenerit, idest, ipsius liberti ius, & causam defenderit, sicuti verbum Iurisconsulti intellexere Io. vetus interpres in d.l. sæpè, Inn. Io. And. & Abb. nu. xviij. in d.c. cū super. Alex. in d.l. sæpè. nu. 90. sed & Zasius in d.c. 27. & in d.l. sæpè. censet, non esse necessariam defensionem patroni. Sed satis esse, vt ei noceat sentētia, quòd, interuenerit, idest, præsens fuerit liti. Nā hæc significatio propria est ex Cicerone, & alijs & sequitur Caro. Mol. in d. §. xxxj. nu. xxiij. omnes tamen qui aduersus communem sentētiam stant & eam improbarunt in hoc conueniunt, quod existimant, non sufficere solū patroni scientiam, & profectò absurda est, & ab interpretatione latina, atque à Iurisconsulti mente admodū aliena interpretatio si dictionem illam: me interueniente: accipitur me sciente: cū in eodem responso toties de sciētia planè Iurisconsultus meminerit. Quamadmodum Zasius censet tametsi ex Iurisconsulto Martiano in l. ab exequutore. §. alio. ff. de appellat. quibusdam videri possit, communem significationem congruam esse, maximè iuxtà sensum, & lectionē Pisanam, quā de creditore, & debitore probauimus superiùs, in quo est obseruandum in dict. §. alio. interuenientem ad differentiam absentis, sic præsentem significari. Et ideò ipse potiùs sequor opinionem communi contrariam: etiam si communis regia lege Partitarum recepta sit. Nec incongruit priori Iurisconsulti

sulti responso exemplum hoc de liberto & patrono, etiam iuxta hanc interpretationem, imò eidem aptatur. Quia sicut in prioribus exemplis scientia cum concursu aliarum rationū operatur hunc effectum, quòd præiudicet sententia inter alios lata propter quendam tacitum cōsensum in litis examine, ita & ipsa defensio, vel præsentia patroni in ipsius causæ examine arguit, & ostendit quendam cōsensum quem præstare videtur patronus, vt & de ipsius iure tunc per iudicem decernatur. Quemadmodum Alexd. & alij explicarunt. Idcircò mirum nō est, si sententia in ea causa contra libertum data ipsimet patrono præiudicet. Atque hæc sufficiant pro breui quadam Iurisconsulti interpretatione. Ex quibus opinor ipse priorem partem dicti respōsi secus legi, & tradi ex Pandectis Noricis Gregorij Haloandri industria in publicum emissis, quam ex Florentinis, in quibus lectio ea dem est, quæ modò vulgò circunfertur. At apud Noricū codicem ita legitur.

¶ Sæpè constitutum est, res inter alios iudicatas, alijs, non præiudicare. Quod tamen quādam distinctionem habet. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam etiam scientibus non obest: quibusdam verò etiam si contra ipsos iudicatum sit nihil nocet. Hactenùs prior pars, in qua dictio etiam, quæ primo loco apposita est, faciliorem sensum, & integriorem efficeret, nisi posterius distinctionis membrum dissideret. Et nihilominùs ego ita legendum esse censeō, etiam vtroque codice refragante. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam scientibus obest. Quibusdam verò, etiam scientibus, si contra ipsos iudicatū sit, nihil nocet. vulgò etenim, & in Pandectis Florentinis ita præscripta distinctio legitur. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam, etiam scientibus obest. Quibusdam verò, etiam si contra ipsos iudicatum sit, nihil nocet.

¶ Hinc denique constat, propter præiudicium quòd iuxta distinctionem Iurisconsulti hoc in loco à nobis examinatā, ex sentētia inter alios dicta deducitur aduersus alios, & ne sit necessaria scientiæ probatio, frequēter in praxi peti regias literas ad hoc, vt is, qui nō litigat, certior fiat litis pēdentis, & status causæ ad eū effectū quod ei præiudicēt acta, & sen ētia eo quidē præiudicio, quod iure, & legibus ea ex causa irrogatur. Nā si hic tertius à litigātibus nō accesserit ad iudicium, nec causam fuerit prosecutus, patietur ex sētētia damnū, & præiudiciū illud quod ex Iurisc̄osulti respōso in d.l. sæpè constitutum est alijs ex sententia inter

alios dicta. Et licet Paulus Castrensis, & Alex. in l. seruus plurium. §. j. ff. de legat. j. quendam alium effectum ex citatione deducere conentur, mihi profectò is non placet, & ideò iurisconsulti decisio in dict. §. j. etiam obtinebit, vbi legatarij fuissent ad causç examinationem citati, nec tamen ipsi defensionem eius acciperint existimantes, hæredem, cui prima iure defensio competebat, testamentum, & eius vires absque vlla collusione, fraude, vel culpa, & iniuria defensurum, ac iudicem recto iuris tramite eandem causam proprio iudicio diffiniturum: qua ratione nec scientia litis noceret legatarijs in specie tradita per Iurisconsultum ibidem: sicuti contra Paulum optimè probat Alex. ibi post Angel. & Imolam in dict. l. si per lusorio. ff. de appellat.

Ex capite sequenti.

1 *Sententia lata contra præsentatum, electum, vel institutum: an præiudicet præsentanti, electori, vel conferenti?*

2 *Intellectus ca. cùm olim. de cau∫. pos. & prop.*

3 *Minor, qui se liti opponit ad coadiuuandum, an possit restitui in integrum ad probandum?*

4 *Tertius oppositor, qui ad iudiciũ accedit, actorem, vel reum, aut vtrumque à re petita exclusurus, non cogitur adsumere litem in statu quo versatur: & tamen non potest impedire diffinitionem eius inter actorem, & reum, nec differre.*

Rursus de eadem re, ac de tertijs oppositoribus, quo nàm modò sint admittendi?

CAP. XIIII.

CVM proximè tractauerimus interpretatiouẽ Iurisconsulti in dict. l. sepè. par nunc est inquirere, an ex eo responso possit diffiniri ea quæstio, quam plerique ad vnguem videntur examinasse: quando sententia fertur aduersus beneficij ecclesiastici possessorem super eo beneficio ex ea causa, quod qui illud ei contulerat, non habuerit ius conferendi, Quæritur nunquid sententia lata in hac lite contra illum, cui est collatum beneficium, præiudicet illi, qui contulerat super iure conferendi: cuius causa lata fuerit? Et hanc sententiam præiudicare collatori quantum ad possessionem: non quò ad proprie-
1 tatem, si sciuerit is causam hanc super eo iure tractari: conantur probare, & tenere Cardin. per tex. ibi in cap. cùm olim de cau. pos.

pos. & propric. Imo. Panormi. nume. 23. Feli. nu. 11. in c. penul. de re iudica. idem Feli. in c. ad petitionem'. de accusat. nu. 18. Angel. & Alex. in d. l. sæpè. nu. 54. Lambert. in tractat. de iure patro. lib. ij. part. ij. q. xj. art. ix. Bald. in l. si siue. C. ad Velleia. col. vlt. horum verò authorum eadem est concors sententia, vt idem sit dicendum in sententia lata contra electum, vel cõtra præsentatum ex defectu iuris præsentandi, aut eligendi, vt præiudicet præsentanti, & eligentibus. Ita etenim præ cæteris adnotarunt Imo. Panormi. Feli. & Cæsar Lambertinus in præcitatis locis. Apud quos est & alia omninò recepta opinio, vt è contrario sententia lata super iure eligendi, conferẽdi, vel præsentandi contra electorem, collatorem vel patronum præiudicet præsentato, electo, vel ei, cui beneficiũ collatum fuerat. Sic sanè prædicti authores quæstionem istã diffinierunt authoritate gl. in cap. cupientes. §. cæterùm. verb. nullum præiudicium. de electio. in vj. & in c. hoc quippè. iij. q. vj. ver. His amotis. Sed & prior conclusio probatur ab his authoribus ex ratione text. in d. l. sæpè. qua in parte ponitur exemplum de creditore, & debitore, vt sententia lata contra creditorem super proprietate pignoris noceat debitori sciẽti: quasi visus sit debitor permittere: quod creditor super pignoris proprietate causam tractet. Sic etenim & in hac specie qui contulit beneficium videtur permisisse illi, cui contulit, causam agere, vel defendere super iure cõferendi. Quã rationem adeò falsam esse censeo, vt planè demirer, cur ea tot viris, eisdẽque doctissimis placuerit. Nã & si collator beneficij iure ipso collationis permiserit illi, cui beneficiũ contulit, quò ad illud beneficiũ, & quò ad effectũ defendendi rem sibi collatã, agere & tractare de iure conferendi: non equidẽ par est, nec poterit ratione persuaderi, eidem permisisse, quod de iure conferendi in vniuersum ageret, causãmve de ea re tractaret, præsertim quia is, cui beneficiũ fuit collatũ, quantũ ad illius defensionẽ primas partes à iure habet ad illius causæ defensionem, & examen: cũ tractetur de re, quæ ad ipsum verè pertinet: nec possit collator eidẽ interdicere huius causæ defensionem, & prosecutionem. Qua ratione, & quia in c. supra proximo exemplum illud debitoris, & creditoris impugnauimus, non satis placet cõmunis opinio, quam ipse falsam esse opinor, etiam ex eo, quod dispar est ratio huius quæstionis, & exempli de debitore: siquidem collator be-

po, nec nocere canonicis, quo minùs super proprietate iuris conferendi aduersus episcopũ possint agere, si velint ius suũ in iudicium deducere. Ex quibus plura sunt obseruanda ad huius quæstionis veram resolutionem.

¶ Primùm, quòd dubio procul, cùm lis tractatur inter electum, præsentatum, vel eũ, cui est collatum beneficiũ, & eos, qui ex contrario contendunt, se habere ius conferendi, præsentandi, vel eligendi, sententia lata in fauorem electi, præsentati, vel instituti nocet aduersarijs omninò quò ad illam præsentationem, electionem, vel institutionem: quia ab instituto, præsentato, vel electo victi fuerunt. Hoc etenim cõstat in d.c. cùm olim. de cau. posses. & proprieta.

¶ Secundùm, quòd ea sententia etiam his victis & condemnatis non nocebit, nec proderit præsentanti, instituenti, vel eligenti victorem quò ad causam proprietatis: quemadmodum probatur in eodem capi. cùm olim.

¶ Tertiũ, imò nec quò ad ius possessionis, vel quasi, si velint qui victi fuêre agere interdicto vnde vi secundum Panormi. in d.c. cùm olim. tametsi non fuerit reseruata causa possessionis à romano pontifice ibidẽ, quia constiterat, episcopum fuisse, & esse in quasi possessione iuris conferendi ex eo, quod eã dignitatem his iam cõtulerat: acquiritur enim quasi possessio præsentandi, conferẽdi, vel eligendi ex vnico actu, qui est & fuit effectum sortitus: text. optimus in capitul. consultationibus. de iure patrona. glos. celebris in capitul si verò eod. titu. vbi Panormi. & alij Calderi. consilio 12. de iure patrona. Abb. in consil. 54. libr. j. consil. Abb. idem in capitul. j. de reli. domib. latè Deci. consilio 129. & consilio 149. colum. ij. Ripa. in capitulo cùm ecclesia. de causa possessio. & propriet. nu. 91. Ioã. Milis verb. Patronus ex vnica præsentatione. Socin. consilio 258. libr. j. col. j. Alexã. consil. 74. libr. iiij. col. iij. & ibi Carol. Molinæ. Rochus de iure patronatus. verbo competens. quæstio. 14. quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Cæsar Lambert. de iure patronat. ij. lib. j. par. iij. quæstio. principali, articul. 11. idem asseuerant Ripa, & plerique alij ex præcitatis. præsentatio verò electio, vel collatio pertinet ad eum, qui est in quasi possessione horum iuriũ: cùm sit fructus ipsius quasi possessionis: text. insignis in dicto capitul. consultationibus. de iure patronat. conducit ad idem text. in capitulo querelam. de electio. & in dicto capitul. cùm

ecclesia.est &hoc apud omnes adeò receptū,vt plurima hinc deduci soleant potisimum, quod præsentatus ab eo patrono,qui est in quasi possessione præferendus sit præsentato à vero patrono interim dum nō dum est sententia lata in proprietate iuris patronatus,&sic erit instituēdus modò antè institutionē,& post præsentationem non pronuncietur sentētia in causa proprietatis aduersus possessorem: quemadmodum notant Innocen.&Abb. in dict. cap. consultationibus. Rochus in dict. verb. competens.q.19.Deti. in consil. 127. Ripa in dict.cap.cum ecclesia. col.pen.Card. & omnes in d. cap. consultationibus. Panor. in dict.cap.querelam.ij col. latisime Lamberti.in dict.iij.q. principali.articu,j.optimè Rota in antiquis.q.575. Dinus in regu.j.de regul.iur.in vj. quæstiōe 7.glo.in pragmati.sanct. tit.de pacificis posses.verb.inquirant.§.ordinarij.Abb.in c. nihil col.5 de electio. Ioan. de Selua in tract.de beneficio. ij. parte.q.vij.&q.xij.Ex quibus duo constant, primum, quòd in dict.cap cùm olim. Archiadiaconus ille non esset dignitate priuandus,etiamsi canonici in causa proprietatis obtinuissent aduersus episcopum sibi competere ius conferēdi. Secundum, quod Romanus Pontifex noluit reseruare canonicis expresim iusquasi possesionis,quia præsumpsit, eos minimè acturos ad possesionem,cum ipsismet litigātibus cum Archidiacono ab episcopo instituto probata esset satis quasi possesio ipsius episcopi.

¶Quartò est omninò obseruandum,quid respondendum foret,si in specie proposita in dict.c.cùm olim fuisset tractata lis non cum ipsis canonicis,qui ius conferendi contendebant habere,sed inter archidiaconum ab episcopo,& aliū à canonicis in eadem dignitate institutum vel electū: atque pronunciatum fuisset pro instituto ab episcopo:&profectò iuxta cōmunem opinionē, si causa esset agitata scientibus canonicis,noceret eis sententia quoad possesionem:at verò secundùm eam opinionem quam nos nitimur defendere, nequaquā noceret eis, etiam sciētibussentētia quoad possesionē, tametsi saluo eorū iure nihilominùs sentētia mādaretur executioni aduersus victū, & victori tradenda foret possesio dignitatis,aut ipse in ea defendendus esset,si eam obtineret:absque vllo tamē præiudicio iuris conferendi,vel eligendi,quod canonici habere cōtendebant,etiā quoad quasi possesionem. Et hæc quidē

quan

quantum ad prænotatam, ac propositam controuersiam.

¶ Nunc vero maximè oportet expendere quod proximè diximus: nempè sentẽtiam latam cõtra electores, patronos, vel collatores super iure eligendi, præsentandi, vel conferendi, nocere ipsi electo, præsentato, & instituto, qui sciuerit causam super eo iure tractari. Nã etiam si hæc sit communis opinio, falsa itidẽ est, nec iure probatur. Quod facilimè apparebit si quis examinare velit exceptiones singulas, quæ in d. l. sæpè. & in dict. cap. penu. de re iudic. constituuntur ab illa regula: res inter alios dicta, alijs nõ nocet. Non enim actio, vel defensio super his iuribus primo loco competit electis, præsentatis, vel institutis: imò potiùs electoribus, patronis, vel collatoribus, qui minimè possunt impediri ab alijs, nè litem hanc prosequãtur. Deinde nõ agitur in hac lite de re, vel iure quod in alios litigantes trãstulerint, cùm in neminem per electionem, præsentationem, aut collationem ius eligendi, præsentandi, vel cõferẽdi trãsmiserint. Nec huic casui cõmodè aptari potest, etiam secundum cõmunem intellectum, tex. in dict. l. sæpè. ver. si. nam & si libertus. Quibus equidẽ rationibus fit non posse communem opinionem defendi ex illis exceptionibus, quæ traduntur in dict. cap. pen. & in dict. l. sæpè. vnde hæc quæstio erit examinanda, & decidenda ex ipsa regula iuris, quæ docet, rẽ inter alios actam, alijs non nocere, nec prodesse: & ideò sententia lata contra patronum, vel collatorem, vel electores super iure eligendi, conferendi, vel præsentandi, nõ nocet: nec præiudicat præsentato, electo vel instituto etiam scienti, & ignoranti litem ea de re tractari, quanuis ea sententia lata fuerit super possessione: est siquidem hic institutus, electus, vel præsentatus ad iudicium vocandus, & cum eo causa iterum agẽda ad hunc effectum, vt eius institutio, præsentatio vel electio pronuncietur nulla ea ratione, quod qui eum elegerunt, præsentarunt, vel instituerunt, nec habuere potestatem eligendi, præsentandi, vel conferendi, nec erant tunc in quasi possessione præsentandi eligendi, vel conferendi. Nam vbi sentẽtia lata contra electores, institutores, vel patronos super iure eligendi, præsentandi, vel conferendi, tantùm concernit proprietatem, nec ex ea conuincitur, ipsum victum, & condemnatum non possedisse tempore collationis, electionis vel præsentationis: dubiò procul minimè, nocebit præsentato, instituto, vel electo, cuius ti

tulus ex eo tantùm canonicus & iustus censetur, quod datus ei fuerit ab eo, qui erat tunc in possessione iuris eligendi, conferédi, vel præsentandi: quemadmodum paulò antè probauimus.

¶ Cæterùm hoc eodem tractatu illud est memoria repetendum quod in proximo capite adnotauimus asseuerantes, tertium oppositorem, qui ad coadiuuandum, & defendendum alterum ad iudicium accedit, non posse testes producere post publicationem. Etenim ea conclusio vera est, nisi tertiushic defensor sit mi-
3 nor & petat in integrum restitutionem. Nam ea petita, & concessa, vbi eius intersit, litigantem principalem non vinci, nec cōdemnari, poterit hic minor admitti post publicationem, & conclusionem causæ, & litis ad producendum testes, & ad ea, quæ ipse reus principalis nec producere nec agere posset. Quemadmodum expresśim deducitur ex glo. in l. si parétes. C. de euictio. verbo. ex persona. vbi Petrus à Bella pertica idem asseuerat. meminit eiusdé glo. Anchar. in reg. ea quæ. de regu. iur. in 6. 17. q. & notat Matthæ. Afflict. decisione Neapolitana. 15. quæ insignis est, & singularis. Est tamen quoad eius praxim obseruandū quod ea opinio erit recipienda quoties minor accedit ad iudicium aliú defensurus ratione proprij commodi, vel præiudicij: sicuti constat in specie tradita in dict. l. si parentes. & fortaśsis hæc restitutio erit petenda iure regio intra quindecim dies à publicatione testium: quod lege Madricia statutum est in vniuersum: quãdoquidem restitutio in integrum non potest peti ad probandum post quindecim dies à die publicationis testium. Quod si dixeris, hoc verum esse quoad ipsos principales, & primos litigantes: non autem quoad tertium húc defensorem. Respondeo, secundùm ea, quæ fuère in præcedēti capite adnotata, hunc defensorem admittendum esse ad allegandum ea, quæ allegare, & probare omisit principalis reus, intra tamē id tempus quod ad iure, vel à iudice ipsi reo datum sit: alioqui sequeretur huius causæ examen, & diffinitionem impediri propter tertij defensoris oppositioné. Quod falsum esse probauimus. Nec habet hic defensor maius priuilegium, quàm ipse reus, qué conatur defendere: & quanuis ex proprio priuilegio hic defensor restituendus sit: ea quidem restitutio postulanda est intra diem illam, intra quem foret à reo principali postulãda, si ipse minor esset. Pari námque

Pari námque censura, & iure sunt discernendi reus principalis, & tertius defensor ita quidem, vt si maiores sint, lege maiorum, si minores, lege minorum iudicentur: nec minor defensor possit ea agere, quæ reus principalis etiam minor minimè agere potuisset. Hæc obiter exponimus lectorem admonẽtes, hanc quæstionẽ diligentiori forsan examine indigere. Quòd si quis exactiùs distinguens quæ diximus proximo capite aduersus Bart. & alios, existimauerit, nostram hac de re sententiã tunc obtinere, cùm huic tertio defensori, etiam ignoranti præiudicat res inter alios acta: quemadmodum & nos palàm sensimus, quasi secùs sit, vbi huic tertio defensori non nocent inter alios acta: non equidẽ refragabimur nec recusabimus examẽ subire, etiam huius cõtrouersiæ: an tertius defensor cui vel ignorãti, vel scięti nõ nocẽt acta inter alios, teneatur litis defensionẽ adsumere in eo statu quo lis versatur tẽpore oppositiõis? Et profectò, cùm hic tertius defensor ratione propriæ vtilitatis, & commodi velit iudicium subire ad defensionẽ ipsius rei, vel actoris principaliter litigantis, qua ex parte defensio hæc tractatur in tutelã alterius, qui causam ab initio fuerit prosecutus, non aliter admittenda est, quàm secundùm ipsius litis statũ: & ideò nõ poterit hic tertius defensor producere testes post publicationem, nec allegare post conclusionẽ in causa, ea, quæ litigator principalis in mediũ proferre minimè posset. Alioqui multis pateret fraudibus aditus, nec vsquam lites finirẽtur: quibus incõmodis obuiã ire constituit romanus Pontifex in d. c. ij. vt lit. penden. lib. vj. quo in loco adeò regularis posita est diffinitio, vt planè & hũc casum omninò cõtineat. Nec quicquam in contrarium vrget, quod sequeretur huic tertio defensori maximũ præiudiciũ quoad eius incommoda, quæ manifestè constant, si reus ipse, vel actor principalis victus in iudicio fuerit, ac sententiæ executio sit effectui tradenda. nam huic tertio defensori nihilominùs saluũ manebit ius appellandi ad proprij iuris defensionẽ, vel impediẽdi executionem in hisce casibus, in quibus sibi non nocet res inter alios acta: siquidem non nocebunt ei acta cum principali reo, vel actore, nisi quæ vel ipso sciente, vel defendente in iudicio fuerint tractata ex eo quidem tempore, & statu, à quo sciuerit causam agi, vel defensionem adsumpserit, quod in capite sequenti latiùs disputabitur.

¶Hactenùs de tertio diximus oppositore, qui ad iudiciũ accedit reum, vel actorem defensurus, & ideò de alijs nunc erit agendum. Nam quandoq; quis sese offert iudicio, & litis examini petens, actoré vel reũ ab actione, vel defensione omninò excludi ex eo, quod ea actio, quæ in iudicium deducitur in specie aduersus reum ab actore, sibi nõ illi competat: & idem de defensione proponẽs. Etenim in hac specie, quoties actio, vel defensio huic tertio, non actori, nec reo competit, illi sunt à iudicio excludendi, nè id prosequantur in præiudicium huius tertij, cuius prima est & principalis actio, vel defensio: quemadmodum traditur in l. Titia. ff. solut. matri. & tunc nõ tenetur hic tertius litẽ adsumere eo in statu, quo versatur. imò repetẽda omnia ex integrò sunt: quod Bartol. cõmuniter receptus scribit in l. si perlusorio. ff. de appellatio. quo in loco admonet nõ posse à iudicio excludi eos, quos res ipsa, & si nõ principaliter, cõsequenter tamen tangit, quo minùs iudicium ipsum prosequãtur in eorum præiudicium: vel vt adsistant principali eius causæ actori, aut defensori. Idẽ in d. l. si suspecta ff. de inof testa. probatur. & in l. à sententia. & in l. si perlusorio. ff. de appella. l. si pariter. ff. de liber. caus. authẽ. tunc si hæres. C. de litigio.

¶Quandoque tertius opponit se liti, quæ inter alios tractatur, nec defensurus reum, nec actorem, sed in hoc, vt contendat, actionem ab actore propositam non esse iustam, nec dignam, vt pro ipso feratur sentẽtia: imò rem ab actore petitã sibi dandam esse, ac tradendã, reúmq; cõdemnandũ ad hoc, vt huic tertio, nõ actori tradat,
4 & restituat rem petitã. Huius thematis exemplum frequentissimum est, cũ Titius agit aduersus Caium actione reali ad fundũ, & ea lite pendente Sempronius se obijcit vtrique petens, Caium reum esse condẽnandum ad restitutionem rei petitæ per Titium, vt sibi, non Titiò fiat restitutio. Quæritur tandem, an hæc oppositio Sẽpronij processum causæ pendentis inter Titium, & Caium impediat eo quidem pacto, vt non possit ea lis diffiniri, donec etiam ius, & dominium huius tertij examinetur? & Baldus in c. j. §. duo. de pace tenẽ. & eius violator. col. j. existimat, hãc oppositionẽ Sẽpronij omninò impedire diffinitionẽ litis inter actorẽ, & reũ donec constet de iure huius tertij oppositoris, qui nõ tenetur causam in eo statu adsumere, quo versabatũ tẽpore oppositionis: & ideò, vt Bal. sentit differẽda est litis diffinitio donec appareat de iure Sem

re Semproni tertij oppositoris. Quia responsio Iurisconsulti in l. si is à quo. ff. de rei vendicat. tunc tantùm obtinet, cùm duo reali actione diuersis iudicijs eandē rem ab vno reo petunt: non vbi pendente lite super actione reali, Tertius seipsum liti objiciat petens actorem ab ea reali actione excludendum fore, ac reum ipsum condemnandum, vt Tertio huic oppositori rem petitam tradat, ac restituat: ex Innocent. qui in cap. veniens. el ij. de testib. hanc opinionem probare videtur, dum secundū intellectum explicat ad dict. l. si is à qno. Hoc ipsum & Alex. asseuerat in addi ad Bar. in d. l. si is à quo. Nos verò contrarium iure respondendum esse censemus asseuerantes, Tertium oppositorem, quoties non accesserit ad defendendum reum, andiendum quidem esse ita tamen, vt nullo equidem momento impediatur litis examen, & diffinitio inter actorem, & reum quò ad ipsorum præiudicium, & commodum. Quam opinionem probare non dubitabimus ex ipsa ratione Iurisconsulti in dicta l. si is à quo. Nam si executio minimè impeditur in fauorem eius, qui prius sententiam obtinuit, propter nouam alterius rei vendicationem eiusdem rei: eadem fermè ratione non est impedienda litis diffinitio ad decisionem eius iudicij, quod prius de eadem re cœptum fuerat. Huc etiam pertinet textus in l. penult. ff. de petitio. hæreditat. & quod notat expresśim Angelus in dicta l. si suspecta. colū. ij. scribens, non posse Tertium qui contendit, habere ius rei vendicationis, & eo vtitur, se opponere liti, & controuersiæ super eadem re per alium motæ, ad impediendum processum iudicij prioris, & eius diffinitionem: cuius sententiæ author est Inno. in d. c. cū super. col. iij. quē sequūtur doct. ibi præsertim Anto. nu. 14. & Bellame. nu. xj. quibus accedit elegans decis. Rot. iiij. in anti. tit. de iudi. cuius & Feli. meminit in d. cap. cùm super. nume. xvij. ea etenim decisum extat, non esse impediendam diffinitionem, neque examinationem litis, quæ inter duos tractatur, ex eo, quod Tertius seipsum opponat, & petat rem litigiosam sibi dari, non actori, & alleget, vtrumque actorem scilicet, & reum nullum ad eandem rem ius habere: imò inter actorem, & reum lis diffinienda est absque illius Tertij præiudicio: qui nihilonùs admittendus erit ad proprij iuris probationem, absque læsione illius status, in quo causa inter actorem, &

reum versatur. Non oberit quod ex Innocentio traditur in dict.cap. veniens. nam ipse agens de intellectu Iurisconsulti in d.l.si is à quo. duas conatur ei aptare interpretationes, quarum priorem sequuti sunt ibidem Hosti. Ioan. Andreæ.Henricus, Antoni. nume. 10.Cardi.versicul. oppono ad idem, & Bellamera.nume. iiij. & v. posteriorem, vt incongruam omittentes: & ferè falsam eam esse professi: ex qua Baldus & Alexand. deducere conati sunt propriam sententiam, quam modò nos palàm improbamus. Igitur, vt summatim agamus, constáter asserimus distinctionem hanc, vt quoties tertius accedit ad iudicium reum, vel actorem defensurus propter propriam vtilitatem admittendus sit: in eo statu, in quo causa tractatur, litẽ ipsam prosequuturus absque vllo præiudicio iudicialis ordinis inter actorem, & reum hactenùs seruati: at si tertius accesserit ad iudicium non equidem defensurus actorem, nec reum, sed vel eorum alterum exclusurus ab actione, vel defensione causæ, aut tandẽ vtrũque à re petita: admitti debeat ad allegationem, & probationem propriæ intentionis: ita tamen, vt propter hanc oppositionem nulla in parte differatur diffinitio litis inter actorem, & reum quò ad eorũ præiudicium: præsertim vbi tempore huius oppositionis conclusum fuerit in causa, vel facta sit testium publicatio. Etenim tunc ipse admitterem tertium ad allegandum, & probandum absque præiudicio publicationis, conclusionis, & diffinitionis ipsius litis inter actorem, & reum. Atque ita non semel vidi pronunciari, & pronuntiaui ex collegarum iudicio in hoc regio Granatensi prætorio. Quod æquitati potissimè conuenit, ob frequentes has oppositiones, quę plerũque dolo, & fraude fiunt, non alia ex causa, quàm quòd reus timens iustissimam condemnationem, diem differri velit. Sed & non admodùm huic nostræ opinioni extraneã probationẽ exhibet, imò fortassis valdè conuenientem decisio text. in l. non idcircò. ff. de iudc. Non idcircò iudicis officiũ impeditur, quodquidam ex tutoribus post litem aduersus omnes inchoatam, reipublicæ causa abesse cæperunt: cùm præsentium, & eorum, qui nõ defenduntur administratio discerni, & æstimari possit. Hactenùs Iurisconsultus, ex quo apparet iusta ex causa litis, quæ cum pluribus agitur, quò ad quosdam diffinitionem suspendi, & quò ad alios statim expediri.

Ex capite

Ex capite sequenti.

1 *Tertius appellans causam exponere debet, quæ appellationem ipsam iustificet.*

2 *Tertius, cui sententia nocet ex propria vi, & natura potest appellare intra decem dies à tempore scientiæ.*

3 *Is, cui, etiam ignoranti, sententia inter alios lata nocet, non potest tertiò prouocare.*

4 *Venditor quando appellare posit à sentẽtia lata cõtra emptorem?*

5 *Clausula, appellatione remota: an noceat tertio? & traditur latè intell. c. super eo. de offic. deleg.*

6 *Litigiosa res quando verè ac propriè dicatur?*

7 *Sententia lata inter alios, an sit exequenda directò cõtra illum, in quem fit translatio rerum lite pendente?*

8 *Tertius cui sententia inter alios lata nocet ratione scientiæ, quando appellare posit: & an prouocare valeat à sententia?*

9 *Tertius, an posit impedire trium sententiarum exequutionem ex causa nullitatis? & ibi intellectus ad cle. primam. de re iudica.*

De illo, qui à sententia lata inter alios appellat, quia eius intersit.

CAP. XV.

LIO condemnato is, cuius interest, appellare poterit, authore Iurisconsulto in l. ab executore. §. alio. ff. de appel. c. cùm super. de re iudic. c. super eo. de offic. delegat. l. à sententia. ff. de appellatio. regia l. iiij. & vij. titul. xxiij. part. iij. notatur in cap. veniens. in ij. de testib. & in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudicat.
1 Hæc tamen appellatio admittenda non est, nisi ex iusta causa, à sententia, inquit Martia. inter alios dicta, appellari non potest nisi ex iusta causa. text. in d. l. à sententia. & ibi Barto. probat idem textus singular. secundum Abbat. ibi colum. j. & Cardi. in dict. cap. cùm super. ibi rationabiliter. notat Matthes. nota. 123. ex quo frequentissimè deducitur, hanc appellationem à tertio proponendã expressa causa etiam si alioqui non sit causa exprimenda in appellatione à sententia diffinitiua. Etenim vbi appellatio proponitur contra regulam iuris, propter præsumptionem doli non aliter admittenda est, quàm si expressa causa iustificetur. glo. celebris in capit. Romana. §. si autem. de appellatio. in vj. cuius præter Doct. ibi maxima cum laude meminêre Abb. & Dec. in capitu. consuluit. el ij. de appella. idem Abb. in cap. ad consultationem. de re iudic. col. vltim. & ibi latè Felin. num. xix. Decius in capitu. iij. column. vlti. de appellati. Sed an sit hu

ius causæ probatio necessaria ad impediendam executionem sententiæ, inferiùs oportuniori loco disputabitur. Igitur appellatio admittenda est, quæ per tertium proponitur à sententia inter alios dicta. Quæ quidem appellatio quádoque necessaria est: nempè cùm sententia omninò huic tertio præiudicat iuxta distinctionem textus in dict. l. sæpè. quandoque vtilis, cum sententia saltē quò ad præsumptioné quandam alteri nocet: vt scribit post alios Ang. Aret. in d. l. à sententia. col. ij. & maximè Barto. ibi nu. v. interdum etiam est appellatio vtilis, quia executio sententiæ inferret tertio præiudiciū, aut damnum aliquod: vt probatur in dict. capit. cùm super. & ibi notat Imola post alios. ij. colum. text. optimus in dict. capit. super eo. de offic. delegat. & in dict. capitul. veniens. in ij. de testib. Hæc denique distinctiùs intelligūtur, si articulatim rem istam in summa explicauerimus. ¶ Nocet equidem omninò sententia tertio, qui nō litigauit, plerunque ex propria natura, & vi: quemadmodum tractauimus superiùs in capitu. xiij. & xiiij. & in hac specie necessaria est ad effugiendum hoc præiudicium appellatio tertij: cùm alioqui sententia effectum ha-
2 beat rei iudicatæ, si ab ea non fuerit appellatū. Poterit tamē tertius in hac specie appellare, & tenebitur intra decē dies à tempore propriæ scientiæ computandos: non autem à tempore sententiæ, nec ab eo die, quo reus, vel actor principalis sciuerit, eam latam fuisse: quod expresśim respōdet, & fatetur Alex. in l. sæpè. ff. de re iudi. numer. 82. Nam tempus datum ad appellandum currit à tempore, & die scientiæ. tex. & ibi Alber. in l. ab eo. C. quomo. & quan. iud. l. j. §. vlti. & ibi Ang. ff. quand. appel. sit. Andr. Tiraquel. lib. j. de retract. §. ix. gl. ij. nume. 42. & §. 35. glo. iiij. num. ix. & Paul. in l. iudicibus. C. de appellat. l. j. C. de temp. appel. c. concertationi. de appellat. in vj. glos. in cap. ab eo. sub eo. *ti.* & ibi doct. glo. Imol. & alij in cle. ij. eod. tit. l. ij. partit. iij. l. j. tit. de appella. li. iij. ordi. Hanc opinionem Alexandri quandoque opinatus sum non omninò veram esse, ea sanè ratione, quòd in proposito casu sententia noceat alijs, etiam ignorantibus & non citatis, & sic ex natura rei: quod in dict. ca. xiij. ostendimus: & ideò non videtur eis appellatio permissa eo tempore, quo sententia in rem transierit iudicatam illo non appellante, qui legitimus est causæ defensor ad aliorum omnium, etiam ignorantium præiudicium. Deinde

sententia

ſententia in hac ſpecie alijs nocet,& præiudicat,niſi lata fuerit contrà contumacem.l.qui repudiantis.§.vlt.ff.de inoff. teſtament.&l.ſi perluſorio.§.fina.ff. de appella. vel per colluſioné, aut iniuriam.l. ſi ſeruus pluriũ. §.j.ff.de legat.j. & dict.l.à ſententia.Igitur cũ lata fuerit ſenté tia aduerſus pręſenté, nec collu déte,necper iniuriã iudicis,eano cebit omninò alijs,quos negocium tangit, etiam ignorantibus,& abſque vlla diſtinctione ſcientiæ,& ignorantiæ quò ad appellationem, & tempus, ac diem appellandi. Nihillominus veram eſſe opinor Alexand. ſententiam, quæ probari poterit multis rationibus. Primò ex regula iuris,cuius modò meminimus, qua conſtat tempus appellandi currere, & computari à tempore ſcientiæ, etiam his, quibus iure ordinario ſententia nocet, & qui ſpeciatim ea condemnantur, cùm quibus iudicium fuerit agitatum.nec enim congrua eſt,aut ſufficiens argumentatio iſta. Sententia nocet tertitio,etiam ignoranti:ergo eidem currit tempus datum ad appellandum ante ſcientiam. Falſa equidé eſt hæc collectio, & manifeſtè conuincitur. Nam ei,qui litigat,& cùm quo ſenté tia fertur, ac iudicium tractatur,ſententia nocet,etiam ignoranti eius pronuntiationem, & tamen à tempore ſcientiæ poterit is appellare intra diem à iure conſtitutum: quod modò probauimus. Secunda his accedit ratio,quæ ex eo deducitur, quod æquius ſit,ac iuſtius, tempus appellandi currere à die ſcientiæ ipſi tertio, qui non litigauerit, quàm ipſi reo principali, cum quo iudicium actum eſt &lata fuerit ſententia. dies autem appellationis à tempore ſcientiæ computatur ipſis litigantibus: ergo maiori ratione eadem dies à tempore ſcientiæ computari debet tertio,qui per ſententiam codemnatus nó eſt. Tertiò plurimum huic opinioni Alexãdri patrocinatur,quòd culpa illius, qui per ſententiam damnatus fuit, commiſſa in omiſsione appellationis, ſaltem hunc effectum habet,quod tertius,cui iure illa ſententia nocet ex natura cauſæ, poſsit ab eadé appellare intra diem appellandi à tempore ſcientiæ computandum.Hæc etenim ratio conſtabit planè, ſi conati fuerimus tradere propriam,ac veram interpretationem Iuriſconſulti in dict.l.ſi ſeruus pluriũ.§.j. vnde poterit etiam lector attentiùs perpendere,an ex eius examine poſsit aliquid aduerſus Alexan. ſententiam deduci. Hæc enim ſunt Iuriſconſulti verba. Si hæreditatis iudex contra hæredem pronunciauerit, non agentem cauſam, vel colluſoriè agentem,nihil hoc nocebit legata-

rijs. Quid ergo, si per iniuriam fuerit pronunciatum non tamen prouocauerit? iniuria ei facta non nocebit legatarijs: vt & Sabinus significat. Hæc Iulianus, iuxta lectionem communem, quæ à Pandectarum Florentinarum litera tantùm in eo differt, quòd in his non collusoriè, sed lusoriè, legitur. Bart. etenim ita hunc locum explicat, vt existimet, distinguendum esse vltimum casum ab alijs, ita quidem, quod sententia lata contra hæredem contumacem, vel colludentem, ipso iure absque appellationis necessitate, minimè præiudicet legatarijs, quibus permissum erit, non obstante rei iudicatæ exceptione agere ad legata aduersus victorem ipsum: lata verò sententia contra hæredem scriptum ob iniuriam ipsius hæredis, qui iudicem ad prauè, & iniustè pronunciandum prouocauerit, nec deindè appellauerit, præiudicet quidem legatarijs, vt non possint contrà victorem agere ad legata, quia ipse tutus est rei iudicatæ exceptione. l. si superatus. ff. de pign. quasi ratio differentię manifesta sit ex hoc, quod in primis duobus casibus hæres victus, fuerit in dolo, & ideò subueniendum est legatarijs propter dolum hæredis, etiam contra victorem. l. si per lusorio. §. vltim. & l. à sententia. ff. de appellationib. in vltimo verò casu tantùm contingerit culpa hæredis: atque ob id aduersus ipsum hæredem, non contrà victores sit legatarijs subueniendum. Ita sanè hanc Bartoli opinionem video etiam admitti authoritate Iacobi Arenæi, Alberi. num. v. Cumani in ij. lect. & Iasonis in d. §. si hæreditatis imò Iason asseuerat, cùm Bart. transire communiter alios. Vnde posset hinc adsumi aduersus Alexandrum non leuis authoritas, siquidem hærede scriptò non appellante intra diem iure præfinitum, legitimus hæres victor, tutus est, etiam contrà legatarios exceptione rei iudicatæ: nec culpa hæredis in omissione appellationis tribuitius aliquod, quo possint legatarij subterfugere rei iudicatæ exceptionem. Rursus aduersus Bart. quidam opinantur, hos tres casus pares esse, parique responso à Iurisconsulto diffiniri in d. l. si seruus plurium. §. j. vt tandem sententia lata contrà hæredem, qui fuerit in culpa prouocando iudicem ad iniquam sententiam, & in omissione appellationis, ipso iure non noceat legatarijs absque vlla necessitate appellandi. Quemadmodum ex eo loco adnotarunt. gloss. verb. non nocebit legatarijs. ij. intellectu. Imola. Paul. Castren. Cuman. in j. lectione. Alexand. & Aretin. in dict. §. j. quorum est concers sentẽtia in hoc, quod

quod & aduersus victorem agere posint legatarij ad legata,& docere vim,ac potestatem testamenti,non obstante rei iudicatæ exceptione:quasi culpa hæredis,qui appellare potuit,& nõ appellauit à sententia iniqua non debeat nocere legatarijs: imò ferè sit par contumacia,vel collusioni. Fateor ingenuè, mihi non satis placere hanc opinionem,quippè qui videam à Iurisconsultis,comtumaciam,&collusionem attendi potisimùm ad defensionem ipsorum legatariorum, vt illis res inter alios acta non noceat.dict.l.si perlusorio,& l.à sententia.l.qui repudiantis.§.vlt.& .ff. de collus. detegend.l.j. & l.pen. deindè quia Iason sat est dubius, an opinio Bart.probetur in d.l.si superatus.hac in controuersia ipse censerẽ non omninò admittendam fore Bart. sententiam:neque itẽ eam, quæ eidem contraria est. Idcircò existimo, quoties hæres scriptus fuerit in culpa:quia non prouocauerit à sententia iniquè,& per iniuriam lata, cũ appellare potuisset, sententiam latam contra hæredem scriptũ legatarijs nocere,nè posint agere contra victorem, si ab ea intra tempus legitimum à die scientię conputandum non appellauerint,quòd si legitimè appellauerint, poterunt legatarij causam ipsam prosequi,vim, & valorem testamenti probaturi, vt sententia lata, per iudicẽ appellationis reuocetur. Hanc opinionem tenent Accursius in dict.§rj.in verb. non nocebit.in primo intellectu,&ibi Cumam. in j. lectio. probatúrque isthęc interpretatio communi omniũ consensu:vt testatur eam sequutus Alex.in dict.l. sępè.ff. de re iudcat. num.83. vnde constat, qua ratiõe defendi posit quod paulò antè post Alex. respondimus asseuerantes,posse tertium appellare à sententia, quę eidẽ ex natura causę, etiam ignoranti nocet,intra decem dies à tempore proprię scientię.

¶ Hinc colligitur,posse quandoq;ab hac sententia appellare eum,qui causa cognita cõdemnatus est, non tamen tertium cui ex natura causę ipsa sententia nocet. Nam vbi tertius sciuerit, hanc sententiam latam fuisse prius quàm ipse principalis per eam condemnatus, contingere poterit, priùs excludi ab auxilio appellationis lapsu temporis ipsum tertium, quàm eũ, qui per sententiam damnatus fuerit:tametsi appellãte postea principali reo,posit tertius appellationem ipsam prosequi alio inuito,& non prosequente:sicuti mihi probat etiam in hac specie Iurisconsultus in dict.l. à sententia.versi.idem rescripsit.

¶ Secundò ex his constat intellectus ad legẽ. si perlusorio. & ad l. à sententia. ff. de ap-

pellatio. quibus cõuenit regia. l.4. & vij.ti.xxiij.par.iij.dũ in his responsis permittitur legatarijs appellare à sententia lata contra hæredem scriptum super viribus testamenti. Hactenùs etenim explicuimus, quo tempore sit hæc appellatio proponenda: & modò adijcimus, non aliter his legatarijs permissam esse appellationem, quàm ipsimet hæredi scripto permissa sit:& ideò,
3 si hæres tribus sit damnatus sententijs, aut ea quæ non patitur appellationem, profectò legatarij non poterunt in ea specie appellare. Et licèt quibusdam placuerit, tertium ignorantem posse tertio prouocare, quod statim tractabitur, illud verũ est, vbi sententia non nocet tertio ignoranti, sed scienti iuxta distinctionem l.sæpè.ff.de re iud. at vbi sententia inter alios lata, alijs etiam ignorantibus nocet ex natura causæ, tunc (nisi fallor) non poterit tertius, cui sententia nocet, tertio prouocare, nec item ab ea sententia, quæ prouocationem excludit. Huius opinionis ratio est, quia sententia in præsenti quæstione iure ordinario ex natura sua nocet, etiam ignorantibus non ratione scientiæ ipsius litis:& ideò licèt quò ad tempus appellandi consideranda sit scientia sententiæ, vt diximus, non tamen quò ad hoc, vt propter ignorantiam appellationem patiatur, & admittat, quam ipsemet reus principalis proponere intra vllum diẽ nec potuit, nec potest. Ignorantia siquidem, vel scientia non inducit in hoc casu tertio præiudicium, & ea ratione parum ad rem istam vrget, quod tertius ignorauerit, aut sciuerit litem hanc tractari inter hæredem scriptum, & legitimum. Idem persuaderi poterit ex eo, quod hæres legitimus, qui causam contrà testamentum cum hærede scripto eodẽq; legitimo cõtradictore tractauerit, quiq; ad huius causæ examẽ nõ tenebatur vocare ad iudicium legatarios, sententiam obtinens vltimam exceptionem habeat rei iudicatæ aduersus ipsos etiam legatarios ignorantes.l.si superatus.ff.de pigno. cuius in c.xiij. meminimus latiùs. Ergò apparet, non esse admittendam horum legatariorum appellationem obstante rei iudicatæ exceptione: cùm ab ea sentẽtia, quæ in rem transierit iudicatam appellatio minimè iure sit permissa.l.j.ff.de re iudicat. vbi Iason. j.& ij.col.cap. quò ad consultationem.de re iudi. l. eleganter. §.si post.ff. de cond.indeb.glos. in capit.non solùm.§.innouata. de appellation. in vj. ex quibus deducitur, rem iudicatam perpenso effectu dici, quoties à sententia nequit appellari. Quod tradidêre etiam Abba. & alij in rubr.de re iudic.Roma.consil. 334.Bar-

234. Bart. & Pau. Castren. in l. litigatoribus. C. de appellatio. & ibi glo. Hoc ipsum & alia ratione comprobatur. Regulariter etenim sententia lata contrà hæredem scriptum nocet legatarijs, etiam ignorantibus, tribus exceptis casibus, nempè cùm sententia lata fuit per collusionem, aut contrà contumacem, vel per iniuriam, non appellāte hærede, cùm posset appellare. d. l. si seruus plurium. §. j. ff. de lega. j. sed in hac quæstione sententia lata est cōtrà hæredem præsentem, nō colludentem, nec appellare omittētem, data facultate appellādi, vt constat: ergò legatarijs omninò nocet exceptione rei iudicatæ propter iuris regulam.

¶ Tertiò deducitur vera interpretatio Iurisconsulti in l. ab executore. §. alio. ff. de appel. l. si parentes. C. de euictio. l. iiij. tit. 23. part. iij. quibus in locis statutum est, posse venditorem propter damnū, quod sibi ex euictione imminet appellare à sententia lata contrà emptorē eo non appellante. Hoc equidem ita est accipiendum, vt venditor appellare posit ab illa sententia, à qua emptor appellare potuit: non autem ab
4 illa, quæ etiam emptore appellante transiret in rem iudicatam, quia nullam admittit appellationem. Ergò vbi emptor tertia est cōdemnatus sententia, à qua non licet prouocare, profectò nec ipse venditor poterit appellare: quod satis probatur his rationibus, quas modò explicuimus. Nec in hoc casu venditor minor poterit beneficio restitutionis in integrū ad appellādum admitti ex eo, quod emptore appellante à prima, & item à secunda sentētia, nulla læsio ex omissione appellationis venditori contingit: & ideò cessat restitutionis in integrum auxilium: nec erit admittenda opinio glo. in d. l. si parentes. cuius mentionem fecimus in capitulo proximo. nume. iij. fortasis & in venditore qui appellare vult à sentētia lata contrà emptorem eo non appellante, illud non temerè respondebitur, hanc appellationem proponendā esse à venditore priusquàm aduersus emptorem sententia trāsierit in rem iudicatam: id est intra decem dies, ab eo die, quo emptor sciuerit, sententiam cōtra se latam fuisse. Atque pro ista interpretatione obseruandum erit, sententiam latā contrà emptorem venditori, etiā ignoranti nocere quò ad exceptionem rei iudicatæ, vt is non posit cum victore iterum examen causæ repetere. Nam, etsi posit venditor propter periculum euictionis emptorem defendere, & liti asistere, atque à sententia lata contrà empto-

rem appellare, verè tamen causæ huius defensio ad emptoré pertinet, qui ex contractu venditionis rei dominium acquisiuit, quod venditor in eũ trãstulit, & denique possessioné, cuius causa solus ipse ab actore vẽdicante rem ad iudiciũ est reuocandus. l. in rem. ff. de rei vẽdica. atque ideò finito iudicio cum emptore, dubiò procul finita est rei vẽdicationis causa, nec poterit suscitari ad venditoris petitionem: cùm is omne ius, quod habuit, in emptorem trãstulerit. Vndè licet posit defendere emptoré, & eo non appellante appellare: id tamẽ obtinet, modò sententia nõdum transierit in rem iudicatã cum emptore. Hoc itidẽ probatur: quia sententia lata contra emptorem directè quidẽ, & ex natura, ac propria vi non nocet venditori, nec ei præiudicat: si quidem in ea tractatur de dominio rei petitæ, & de eius traditione, ac restitutione: res verò petita nec quò ad dominiũ, nec quò ad possessioné ad venditorem pertinet: igitur nõ fit eidem damnum, nec præiudicium ex sẽtẽtia directè, sed indirectè: quia de euictione tenetur. Non oberit quod paulò antè diximus de legatarijs, qui dissimilem causam in hac controuersia habere videntur. Nã legatarij directè & ex natura propria patiũtur damnum ex sententia lata cõtrà hæredem scriptum: cùm testamẽtum, in quo legata relinquuntur pronuntietur irritum, falsum, vel inofficiosum: quam ob rẽ mirum nõ est, quòd hi appellare posint intrà decem dies à tempore propriæ scientiæ, etiã post elapsum ipsi victo tempus appellandi, cũ ipse appellare potuisset, & id omiserit: agitur sanè in hac lite de iure, & iustitia ipsorum legatariorum, qui contendunt se ius habere causa, & titulo testamenti: quod ius in neminẽ hactenùs trãstulerunt. Amplius tamen inquiramus huius dissimilitudinis rationem, vt minimè cogamur argumentationem admittere à legatarijs ad venditorẽ. Legatarij etenim iure tuti sunt non obstante rei iudicatæ exceptione, quoties sententia lata fuerit per collusionem: nam poterunt agere contra victorem ex testamenti causa, & titulo. Vẽditor autem in hac specie non potest agere contrà victorem: cùm tutus sit ab incommodo euictionis, vt constat. Item nõ obstante rei iudicatæ exceptione poterunt legatarij agere cõtrà victorem ad legata: vbi sententia lata fuit contrà contumacem: at venditor non poterit tunc causæ examen repetere, quia de euictione non tenetur. l. si ideò. ff. de euictio. capi. vlti. de empt. scripsimus & nos lib. iii.

lib.iij.variar.resolut.capitu.17. nume.ix.quòd si & in hoc casu venditor de euictione teneretur, posset profectò vti aduersus ipsam sententiam his auxilijs,& remedijs,quibus, & eodem pacto, ac modo, poterat ipse reus principalis vti:quemadmodum sensere gl.& Doct. in dicta l. ab executore.§.alio. ver.poterit. Quoties verò hæres scriptus à sententia lata cōtra ipsum potuit appellare, & appellationem omisit:tunc legatarij poterūt appellare, cùm & quibusdā visum fuerit etiā in hoc casu eos seruari illæsos ipso iure:sicuti sæpe iàs cōmemorauimus. Nec tamen idem admittendum est in venditore, nisi & is appellauerit intrà decem dies à tempore quo emptor sciuerit. latam fuisse sententiam. Dispar equidem ratio est inter venditorem, & legatarios, quibus aduersus sententiam subuenitur etiam in his casibus, in quibus ab ipso hærede scripto consequi potuissent legata propter collusionem, vel culpam: quemadmodum traditur in dicta l. si seruus plurium.§.j.ff. de legat.j. Venditori verò minimè permitteretur appellatio, nisi vbi eius interesit propter euictionis periculum. gloss. & Docto.in dicto §. alio.in verb. poterit. Denique pensitatis rationibus his opinamur, venditorem non esse admittendū ad appellandum, quoties sententia ipsa contra emptorem transierit in rem iudicatam, etiam si teneatur de euictione quandoque in hoc casu: quod explicuimus olim in dicto capitul.17. numer.ix.tametsi vbi venditor sit minor, restitui possit ad appellandum, si emptor appellare potuit, & id agere omiserit: quia venditor ipse in hoc læsus fuerit. gloss. insignis in dicta l. si parentes.quæ ita est intelligenda, vt procedat quoties appellatio, quæ vel ab emptore, vel venditore proponi potuit, ab ipsis, vel eorum altero fuit omissa.

¶ Quartò, si ad amussim omnia, quæ hoc in capite tradita fuère, examinentur, maximè conuenit expedire rationem, & intellectum pontificij responsi, quod nobis exponitur in capitulo super eo. de officio delegati.ex eo siquidem deducitur, clausulam illam, appellatione remota: quæ solet plerumque delegationibus, ac commissionibus adscribi, tantùm vim obtinere inter ipsos litigantes, reum scilicet, & actorem: non autem quò ad tertium, qui se liti, vel executioni opponit: sicuti adnotarunt Abbas Bald. Barb. Felin. Dec. & alij in d. cap.super eo.Francus in c. pastoralis.vij.q. de appel.

col.pen.Corsetus in singularibus,verb.clausula.in primo,& verb.appellatio.in primo.Bar. in l.j.§. interdum.ff. à quibus appe.non liceat.nume.4.quorum opinio cõmunis est, quã sequuntur Felin.in c. veniens. in.2.nume.5.de testi.Curti.iunior consi.179.nu. 6. Rebuffus super leges regias part.j.tract. de literis oblig.articu.j.glo.10. nu.11.Bald.per illum text.in l. cum filius.ff.de milit.testa. Iason in l. à diuo Pio. §. si super rebus.ff.de re iudic.col.vltim. Sebastianus Vantius de nullitatibus.titu.quis posit dicere de nullitate.nu.15.Deti.in cap. sua.col.ij.de appel.Feli.in cap. qualiter .in j.num.13.de accusatio.Antoni. in c. vt debitus. nu.14.de appell.Sed si rationibus agendum est,idem probatur, quia rescriptum principis non porrigit vim, & effectum nisi in hos, cum quibus datũ est, & quorum in eo mentio fit.l.j.ff.de cõstit. princip. Decretalis verò pontificis responsio hanc conclusionem non omninò in vniuersum probat, cùm in ea permittatur appellatio non obstante clausula, appellatione remota. illi cui nec ignoranti,nec scienti præiudicat sententia lata per iudicem illum delegatum: & denique illi,de cuius iure, nec actũ est in eo iudicio, nec potuit agi ex eo,quod delegatus ille iudex mãdatum non babuit: siquidẽ ius illud tertij maximè distabat à iure litigantiũ,quod adeò manifestum sit ex illius capitis lectione,vt nihil sit hac in disputatiõe euidẽtius. Etenim commissa fuit delegato causa inter duos de iure,&quasi possessione præsentandi cõtendentesvt delegatus ipse ecclesiam ordinaret appellatione remota, ad præsentationẽ eius,quem constiterit ius præsentandi habere: qua quidem delegatione iudex nullam habuit potestatem tractãdi, nec iudicandi de iure institutionis vt satis probat ille text.& fatẽtur palàm Innocen.& alij.idẽ vlteriùs aperitur:quia sentẽtia illius iudicis episcopo ignoranti non præiudicat:sicuti constat:nec item scienti:nam si ratione scientiæ præiudicare posset,id contingeret propter distinctionẽ Iuriscõsulti in dict. l.sæpè.ff.de re iudic. & summi pontificis in cap.pen. eod. tit. at illæ decisiones quoad vllum earum casum minimè conueniunt liti,& causæ,quæ de præsentatione tantùm tractabatur inter patronos in dict.cap. super eo.ergo non potuit sentẽtia lata ab illo iudice episcopo,etiã scienti præiudicare. sic Innocen.ipse & Bellamera ibi numer.5.fateri planè videntur, ea quæ tractantur, & traduntur in ca.cùm super.de re iudi.

de scientia

de ſcientia, & ignorantia, nequaquam aptari, nec conueni re poſſe illi quæſtioni, quæ in dict.ca.ſuper eo. a ſummo pontifice diffinitur. ¶Quòd ſi ex aduerſo dixeris, in ſpecie propoſita in dict.cap.ſuper eo. inſtitutionem factam à delegato, ſciente, & non contradicente epiſcopo, ad quē iure illa pertinebat, validam omninò eſſe: quemadmodum notant Innocen. Panormi. Imol. colum. ij. Deti. colum. iiij. Felin. col. vlti. in dict.ca.ſuper eo. Cæſar Lamberti. de iure patrona. 3. part. ij. lib. q. ij. art. ij. nume. 17. argumento ſumpto ex ca. ſi ſeruus. 54. diſtin. vbi probatur, valere ordinationem ſerui, vt etiam is liber ſit & ingenuus, ſi facta fuerit ſciente domino & non reclamante. quaſi in fauorem diuini cultus taciturnitas illa haberi debeat pro conſenſu. At idem tendit elegans Panormita. opinio in diſputatione incip. Augerio. ij. dubio, vbi aſſerit inſtitutionem factam ab epiſcopo patrono non præſentante præſente tamen, & tacente. validam eſſe, nec poſſe reſcindi ex eo quòd fuerit facta patrono non præſentante: contra cap. decernimus. 16. q. vij. cap. illud. de iure patronat. & idem erit vbi epiſcopus beneficium contulerit patrono ſciente, & non reclamante ſtatim, etiam ſi abſens fuerit tempore collationis & inſtitutionis. quod latè probat Cæſar Lamberti. in dict. art. ij. nu. 20. Hoc ipſum nō admodum refragatur: etenim etiam ſi vera ſit præſcripta interpretatio Innocentij, & aliorum ad dict. c. ſuper eo. profectò ea non procedit vt ipſi fateri videntur ex ſcientia litis, vel ſententiæ, quæ fertur ſuper quæſtione controuerſa de præſentatione, & ideò non eſt cur hîc aptemus materiam & tractatū illum, an ſententia lata inter alios, alijs ſciētibus noceat: ſed obtinet ex eo quòd epiſcopus ſciens, delegatum inſtitutionis & ordinationis eccleſiæ actum exercuiſſe, & feciſſe, illi non contradixerit: quaſi fauore ordinationis eccleſiæ ea taciturnitas cenſeatur cōſenſus. Nam ſi iudex ille delegatus per ſententiam pronunciaſſet, præſentationem ad actorem, vel reum pertinere, & iuſsiſſet, eam ab eo fieri, vt ipſe inſtitueret: quanuis epiſcopus notitiam habuiſſet huius ſententiæ, nec ab ea intra decem dies appellaſſet: dubiò procul poſſet poſteà tempore collationis, & inſtitutiōis delegato refragari, & eius inſtitutioni contradicere: imò fatetur Detius in dict. cap. ſuper eo. nu. 8. poſſe appellare epiſcopum intra decem dies à tempore ipſius collationis cui non videtur conſentire, licèt ſtatim taceat.

Cæterùm Lector candide, etiam si responsio hęc sufficiés esset,vt probaremus in dict. c. super eo. sententiam à iudice delegato latam minimè præiudicium facere alteri etiam scié ti:nihilominùs liberè proferá, quæ ipse mecum excogitaui ad ea maturiùs intelligenda, quæ Panorm ità,Imola,& alij commenti sunt. Nam eorum sententia tam falsa est,quàm à mente, vero sensu, & iudicio Innocentij,quem eius authorem laudauêre,prorsus aliena. horum vltimum deduxit eleganter Aegidius à Bellamera in dict.cap.su per eo.numer.5. qui existimat Innocétium nõ hoc diffiniuisse quod posteriores ex eo adnotarunt. verba Innocentij hæc sunt.Sed quid si non appellat ordinarius?teneret quod fit à delegato:impùtet enim sibi,quòd sciuerit, & non contradixerit,cum distinctione tamen, vt notatur de re iudic. cùm super.Contra suprà de rescript.ex parte decani.secundùm nos non habét locum istæ obiectiones. Hactenùs Innocentius, qui hoc voluit,quod istæ obiectiones de negligentia appellandi ab institutione à delegato facta, & quæ nulla erat, non haberent locum in hac cõtrouersia:quia huic delegato nec fuit commissa institutio, nec cognitio ipsius causæ ad institutionem pertinétis.& ideò etiam si episcopus sciret delegatú fecisse institutionem,nec contradiceret,non ex hoc consensisse videretur institutiói, quæ nulla fuerit:nempè ab eo facta, qui nullam habuit potestatem instituendi. Atque ita Ioannes Lignianus, Aegidius nu. 5. & Card.in d.ca.super eo. expressim tenent, in eo casu institutionem factam à iudice delegato,nullam esse,nec præiudicare episcopo,etiam scienti,& non contradicenti,quò minùs possit ipse posteà contradicere & petere rescisionẽ eiusdem, vel ea non obstante instituere. ipse etenim romanus Põtifex in d.cap.super eo.fatetur,solú illi delegato cõmissam esse causam,& controuersiam de iure præsentandi:non autem de iure instituendi, nec potest ille delegatus de eo iure tractare, si de institutione, & potestate instituendi esset inter duos atros cõtentio:cũ causa ista nõ sit illi cõmissa.qua ratione aliquot à doctoribus in d.c.super eo.etiá ex ipso Innocentio notantur,quæ si exacta diligétia fuerint examinata,non ita certa,& vera censebuntur vt ipsimet authores fuêre opinati.siquidem Innoc.fatetur per illá commissionem,quæ facta fuit inter duos litigantes,romanú Pontificem nullam gratiam delegato fecisse:sed tãtùm eidem com

dem cōmisisse, vt de iure eam controuersiam inter litigātes diffiniret:vnde nullam illi iudici dedit potestatem instituendi,nec conferendi beneficium ac sacerdotium illud, de cuius præsentatione tractabatur.

¶ Deinde constat,in his, quæ sunt grauis præiudicij,scientiā & taciturnitatem non sufficere ad consensum. l. filiusfamiliâs.§.inuitus.ff.de procur.l.sicut.§.nō videtur.ff.quib.mod.pig.vel hypoth.soluat.etiam si qui tacet sit præsens, vt inibi probatur,& est cōmunis omnium opinio,de qua modò nō vacat longiùs disputare :nam tradidere latißimè gl.Abb.& Feli.in c.nonnē. de præsumpt. Barto.& Iason nu.68.in l.quæ dotis.ff.soluto matri.glo. in c. is qui tacet.de regu.iur. & in l. qui vas.§.vetare. ff. de furtis. Decius in cap.cùm M. nume. 23. de constitutionib. Baldus Imola.Alexander & Ripa colum.j.in l. ij. §.voluntatem ff. solu.matrimo.& plerique alij.

¶ Huic rationi & alia poterit accedere.Hæc enim institutio nulla est,quia fit,vt omnes fatentur ab eo qui nō habet potestatem instituendi ergo non est necessaria appellatio,nec videtur huic institutioni nullæ cōsentire,qui ex ea patitur præiudicium,quamuis non appellet.l.j.C.quando prouoca.non est necess.vbi glo.l.j.C.si à non competen.iudice.l.iiij. §. condemnatum.ff.de re iudic.Clemen.pastoralis.& clem.prima eod.titu.notatur in l.si expressim.ff.de appellat. & in cap.in primis.ij.q.j. & in cap. j. de re iud.quamobrem libēter à Decio ipse quæsierim: vnde deducit in hac quæstione,valere institutionem episcopo sciente, & non appellante. Nam si ex eo deducitur,quòd taciturnitas habeatur pro consensu.nullibi cautum extat, quòd decē dies,& sic tempus iure datum ad appellandum itidem dentur ad contradicendum : imò tenetur quis boni viri arbitrio statim post scientiam,cùm primùm poterit contradicere,ne videatur ex sciētia, simul & patientia consensum tacitum,& à lege præsumptum præstitisse: sicut quoties quis ob præsentiam & taciturnitatem præsumitur consensisse actui,nō poterit regulariter intra decem dies cōtradicere ad effectum, quòd consensus ille tacitus, & præsumptus irritus maneat & in dissensum potiùs accipiatur.At si Decius dixerit ex eo deduci institutionem prædictam validam esse non appellante episcopo:atque inde adsumi consensum tacitum in sententiam iudicis delegati. cap.quoad consultationem.de re iudica. tunc vrget aduersus hanc rationem,huius sententiæ

defectus:quia nulla est:& ideò ex omißione appellationis nō consequitur tacitum consensum illius,cui præiudicat.

¶ Quartò contra Panormit. Imo. & sequaces adducitur iure optimo argumentatio quædam. Nā vel episcopus post factam à delegato institutionem habuit eius notitiam, vel paulò antequam ea fieret,aut eo tē pore, quo facta est sciuit, delegatum velle instituere, eámq; institutionis actū exequi. Priori casu, satis obtentum est, etiā si posset quis actum impedire, non videri consensisse, quāuis taceat, & non contradixerit: notāt expreßim Bartolus in l. quo enim.§.j.ff.rem ratam haberi.l. procurator.in fine,ff.eo. tit.Feli.in d.c. Nonne.de præsumptio,numer.12. & seq.post Panormita. ibi nume.iiij.ergo episcopus non videtur consensisse in ipsam institutionem ex taciturnitate. Nec item in posteriori casu:non enim tenetur qui scit etiam si poßit actū impedire,accedere ad agentes, & contradicere,ac impedire illū: cùm poßit eam contradictionem in tempus sibi vtilius, & opportunius lege non refragante differre; seclusa fraude, quæ ex qualitate actus,temporis,loci, ac personarum præsumi arbitrio boni, ac discreti viri poterit,præsertim vbi eá taciturnitas tendit in alterius captionem: quod mihi videtur posse deduci ex traditis à Panormi. in dict.cap.Nonne.nu.1.& col. iij. Felino ibi numer.12. & 13. Decio in dicto cap.cùm M. de constitu.nume.23. & iuris ciuilis decisione in l.ij.C. si res aliena pig. data sit, & l.ix.titul.13. part.v. Constat igitur,non posse rectè cōsensum episcopi scientis, & tacentis in hac specie cōstitui:cū nulla vsus fuerit fraude qui contradictionē in aliud tempus optimo forsan cōsilio differt. ¶ Huic verò conclusioni, quam probauimus sequuti Lignianum Cardi. & Bellamerам, non oberunt in contrarium adducta. Primū etenim parum vrget text.in dicto cap. si seruus.54.dist.quia duo in ea specie contingunt, & considerātur,quæ minimè nostræ quæstioni conueniunt:vnum equidem est propter libertatis fauorem:quæ inducit, vt seruus pignori datus, sciente creditore, & tacente manumissus,nō posit posteà per ipsum creditorē iure pignoris peti: cùm censeatur ex scientia & patientia ius pignoris remisisse.l.j.C. de remis.pignor.Alterum à fauore religionis constat:eius enim gratia qui tacet, ac sciens non repugnat, consentire videtur. authenti.si seruus.C. de episco. & cleri. notat vtrumque Iason in dicta l. quæ dotis.ff. soluto matri.nume.84. cui etiam adstipulatur

ſtipulatur ſtatus ille maximæ dignitatis, quem ſacris initiatus profitetur,& cui ſeruilis cõditio potiſsimè indecens eſt,& contraria. In hac verò ſpecie nihil eſt, quod fauori tribui poſsit:imò potiùs odio haberi debet hic actus, qui tot canonibus deferẽtibus ius inſtituendi epiſcopis, aduerſatur.capit. quanuis.in princi. & ibi Ioan. Andre.Domi. & alij de præbend.in vj.gloſſ. in clemen.ij. de offic.ordina.Abb. in capit. vltim.de confirma. vtili. idem Abb.in cap.ſi quis contra clericum.de foro compet. col.iij. glo.item in cap.j.verbo proceſſus.de reſcript.lib.vj. Nam ita facilè conſultum eſſe poterat ordinationi eccleſiæ,ſi præſentatus à patrono inſtitueretur: ab epiſcopo:ſicut,ſi ab ipſo iudice delegato inſtitueretur: & fortaſsis faciliùs & dubio procul multò meliùs. Quòd verò traditur ex Pan.in d.diſp.Augerio. licet non omninò placeat Feli.in c. cũ Bertholdus. de re iudic.nu.12.& multis rationibus dubium ſit: tamẽ admitti poterit,vt ipſe Pano. ſcribit.quoties inſtitutio facta eſt præſente, ac tacente patrono. Primò quia patronus, qui facilimè ob prҿſentiam potuit diſſentire,& impedire actum illum inſtitutionis,videatur conſentire: ne alioqui præſumamus tacuiſſe fraude,& dolo,vt illuderet epiſcopo inſtituenti, iuxta eam rationem, quam paulò ante deduximus ex l.ij. C.ſi res alie.pigno.da.ſit.Secũdò hoc probatur ex eo quod collatio beneficij facta præſente & tacente illo,qui ius habet in beneficio, vel potuit illam impedire,valet omninò ſecundum Tancred. Archi. & Præpo.in capit.ſi ſeruus.54.diſtin. Imol. Abb.& doct.in cap. ex ore.de his quæ fiunt à maiori parte capitul.quorum opinio verior eſt, & frequentiori authorum conſenſu recepta, vt aſſeuerat eam ſequutus Paul. Pariſi.in conſi.76.num.14.lib. iiij.qua de re latiùs tractauêre Feli.in d.c. cũ Bertol. & Lamber.in dict. q.ij.artic.ij.Tertiò: quia qui poteſt actũ impedire, ſi præſens ſit,& taceat,conſentire videtur. l.fideiuſſor. §. pater.ff.de pignorib.notant Bar. & omnes in dicta l.quæ dotis. præ cæteris Iaſ.ibi nu.76. Ab. & Felin.in d.c.nonne.notatur in l.Caius. ff.de pignor. actio. tradit Alex.in conſ.j.lib.iij.nume.vij. Quòd ſi inſtitutio facta ſit patrono abſente,ſciente tamen nec contradicente,non valet ea collatio beneficij,imò poterit patronus eidẽ contradicere,ac præſentare miniſtrũ, ad eccleſiæ miniſterium intra quatuor vel ſex mẽſes à iure ſibi datos: quemadmodũ Card. reſpondet in cle.j. de ſupp.ne.

præla.numer.11.cuius opinio, quicquid Cæsar Lambert.scripserit,potiùs placet,& probatur ex his,quæ de tacito consensu,ac præsumpto modo tradidimus ad intellectũ c. super eo.quo factum est,vt possimus hinc colligere,quòd inibi non tractatur de sententia,quæ alteri noceat sciẽti,vel ignoranti:atque ideò conclusio ex eo adnotata de effectu clausulæ, appellatione remota: non omninò constat eius authoritate quò ad tertium, cui sententia nocet ex natura causæ scienti vel ignorãti,aut ratione scientiæ iuxta distinctionem l.sæpè. de re iud.&tamẽ fatemur clausulã,appellatione remota, minimè obtinere vim &effectum quò ad tertium, cui sententia inter alios lata non nocet etiã scienti.item nec quò ad illum, cui sententia nocet ratione scientiæ secundum distinctionem l.sæpè. nisi dixerit quispiam etiam huic nocere clausulam istam: vbi ipse sciuerit, iudicẽ de causa cognoscentem appellatione remota iudicatorum:ex his,quæ in vltima huius capitis parte tradẽtur. Sed nec illis nocebit, appellationis priuatio, quibus sententia ex natura causæ, & propria vi nocet etiam ignorãtibus:quoties condemnatus, & victus per sententiam curauit aut causam prębuit,quòd clausula illa,appellatione remota: cum missioni, & delegationi causæ adijceretur. Alioqui fortassis hæc clausula, etiã nocebit his, quibus ex natura causę,iure ipso,etiã ignorantibus nocet sententia: quod suaderi poterit multis rationibus,quæ deduci possunt ex his, quæ hoc in capite, & pręcedentibus explicuimus.Potissimùm id mihi satis applaudit nocere clausulam istã venditori qui velit appellare à sententia cõtra emptorem lata vt effugiat euictionis periculum. Sic etenim quęstionem istam diffinire constituimus æquo animo laturi,si quisquã certiùs aliquid,iuréq; probabili' hac in re excogitauerit.

6 ¶Quintò admodũ huic tractatui conuenit examinere,an sententia inter alios lata præiudicet omninò illi, qui post litem cœptam rem emerit, de qua quæstio erat.cui controuersię & altera præmittitur,sitne res litigiosa,&litigiosi vitio affecta ex eo,quòd in iudicio fuerit petita.Cõueniunt enim omnes, rem effici litigiosam per solam citationem,quoties ea petitur actione reali,agitúrque de dominio,aut quasi dominio, directo, vel vtili. quod manifestum est in authen. litigiosa. C. de litigios. nec in hoc vlla est contentio inter iuris vtriusq; interpretes: tametsi olim iure Codicis necessaria

fuerit litis contestatio ad vitiũ litigiosi.l.ij.C.eod. titu. Deni que nũc in varias itum est sen tentias super eo,an res efficiatur litigiosa, quoties petitur actione personali.& ad rem ipsa actio personalis proponitur? Quibusdã enim placuit, rem nusquã effici litigiosam, et iam litis contestatione,si ad eam actum sit actione personali:vt actione ex empto, quæ ad rem emptam contra vendi torem in iudicium adducitur. Huius opiniõis authores sunt Petrus à Bella Pertica, Iac.Bu tricar. & Faber in dict.auth. li tigiosa.Bart.in l.i.Cinus Albe. Bald.& Ang.in l.ij. C.de litig. Innocent.& Ioan. Andr.in ca pit.cùm M.de constituti.idem Ioan. Andræ.Abb.num.vij.& Henric.optimè column.iiij.in cap.ecclesia.vt lite pend. Ferrari.in practica titu. de forma libelli in actione reali,num.81. Spec.titu.de appellatio. §.nouissimè.in versi. verùm genera liter est. Matthæus Afflict. in constitu.Neapolita.rubric.41. num.14.vers.& si lite penden. Bald.in l.j.C.communi diuid. num.vj. Vitalis in tract.clausu larum. tit. appellat. pend.colum.ij.Paul.Parisius in cap. di lectæ.num.11.& sequen.de exceptioni.Roma. in consi. 270. qui asserit,hãc opinionẽ communem esse,idem Roman.in l.quanquàm §.j.numc.v. si.de acua pluu.arcen d.scribit,eandem in consulendo maximam habere authoritatem.Cui suffragatur tex.in dict. authen. li tigiosa.&in authen.de litigiosis.in princip.collatio. viij. vbi statutum est,tunc dici rem litigiosam,cùm de eius dominio causa tractatur. & ideò si personalis actio proposita fuerit ad rem,non erit res litigiosa:siquidem de dominio rei eo in iudicio minimè disputatur. huic authoritati accedit & alia ex eadem constitutione de litigiosis.§.Ab hoc autem. inibi etenim respondit Imperator, rem non dici litigiosam, quoties ad eam actum sit actione hypothecaria. Prior tamen ratio tollitur, si obseruemus dili genter Nouellam cõstitutionem in hoc à veteri iure discessisse, quòd ad vitium litigiosi in ipsa re constituendum exigat tantùm citationem ex actione reali:cùm olim esset ne cessaria contestatio litis. Ergo noua constitutio in actione reali tantùm in hoc veterem abrogat,quòd citatio sufficiat, veteri lege requirente contestationem litis:atque ideò in actione personali nihil noui statuit Iustinianus Cæsar:& ea ratione ab antiquis legibus pe tẽda erit huiusce quæstiõis dif finitio:posterior verò authoritas maxima ratione refellitur: quia in actiõe hypothecaria vi

tium litigiosi non est necessarium,nec quicquã nocet actori qui pecuniam debitam exigere poterit ab eo,qui lite mota & pendẽte rem emerit,quæ in eum cum hoc onere æris alieni transfertur,secundũ omnes contrariç opinionis authores,qui ita respõdere conãtur nouellæ constitutioni. Sed si posit plurimùm interesse ipsi creditori agẽti hypothecaria, quòd res efficiatur litigiosa propter plures, & maximi momenti effectus:nihilominùs voluit Iustinianus,non constitui vitium hoc, nec contrahi quò ad rem hypothecç obnoxiam: quia res ipsa transit cũ onere in quemcunque possessorem. Nec refert quò ad vitium litigiosi,quòd sit hypotheca specialis,vel generalis:imò multò magis libera est hypotheca generalis à vitio isto quã specialis.quod ipse Iustinianus fatetur in d.§.Ab hoc autẽ. versic. Ex quo iam claret. qui ita legendus est. ex quo iam claret, quòd generales hypothecas multò minùs litigiosi vocabulo volumus contineri. sic etenim legitur ex codice Græco Nouellarũ,& ex latina Haloãdri interpretatione: vt obiter mirer,cur vulgò absque vlla ratione,& contra mentẽ legislatoris legatur.Multò magis litigiosi vocabulo volumus contineri. Est ergo ratio altera,quæ vitium istud excludit à re hypothecæ titulo obligata: quia hypothecaria actione non agitur de dominio,nec ad dominium rei obtinendũ, sed in effectu actio tendit ad debitam pecuniam consequendam.vnde vbi actio personalis deduceretur in iudicium ad dominium rei obtinendum:nempe actione ex empto, profectò per litis contestationem res ipsa litigiosa efficitur authoritate l.ij.C.de litigio.quæ in hoc nullo modo nouella constitutione abrogatur: qua ratione quoties actione personali petitur dominium rei,vel directũ, vel vtile,sequuta litis contestatione resipsa efficitur litigiosa: secundum gloss.in l.quanquã. §.j.verb.iudicium. ff. de aqua plu.arcen.& inibi Bar. Cuma. Imo.Roma.& Barba.in addit. ad Bart.eundem Bart.& Alex. in scholiis l.iij.in §.vlt.ff. de litigio. Ang.in auth.de lititigio. col.ij.Imol.Dec. & Rip. super glo.vlti.in cap.cùm M. de constitutio. Salicet.in l.ij. C. de litigio.Rauenam in titul.vt lite penden.nihil innouetur.Petr. Iacobi.in pract.titu.de litigio. optimè idem tradit,& probat Iason in con 43.lib.j.idẽ Imo. & Feli.colum.vltim.in cap.dilectæ.de exceptionib.& rursus ipse Imola in capit.ecclesia. in j.vt lite pendente.ij. columnn. quorum sententia mihi potiùs ap

tiùs applaudit. quippè quæ & verior sit, vtiliórque ac conducibilior praxi, & iudiciorum authoritati propter effugiendas, ac vitandas litigãtium calumnias. Sed & ipse Iason in dict. consi. 43. col. vlt. scribit, temerarium esse ab hac vltima opinione in iudicijs discedere.

¶ His vtcunque præmissis est adnotandum, sententiam latam inter alios, nocere omninò, & exequendam esse aduersus illũ qui rem litigiosam, eóque vitio
7 affectam emerit. quod probat ex ratione l. vltim. C. de litigio. Bart. in l. j. §. vlt. ff. de litigio. idẽ Bartol. & Salic. in dicta l. vltim. Paul. Castrens. in dict. l. quanquam § j. Bald. in l. j. C. comm. diuid. expresŝim Bart. in l. iij. C. de pignorib. num. xxiij. Rodericus Xuarez in repet. l. post rẽ. ff. de re iudi. post octauam ampliationem legis regiæ colu. v. Mathæ. Afflictis in cõstit. neap. lib. ij. rub. 41. nu. x. quorum sententiam veram esse constet Angel. in dict. Authen. de litigiosis col. ij. vbi emptor sciuit tempore venditionis rem illam litigiosam esse, vel super ea tractari litem in iudicio. Alioqui vbi is bona fide ignorans emisset rem non est contrà ipsum sententia exequenda. Ego sanè non probo hanc Angeli opinionem, quoties verè res litigiosa est: cũ hæc transeat, ac transmittatur cum litigiosi vitio in quencunque tertium possessorem, etiã ignorantem: tametsi propter ignorantiam, is non sit aliqua pœna multandus. l. vlt. C. de litigiosis. qua probatur, rem litigiosam quò ad pœnam vendentis, vel transferentis, & quò ad ipsum vitium ipsiusmet rei trãsmitti, etiam in ignorantem. Igitur si propter vitium litigiosæ rei sententia mandari potest executioni contrà tertiũ possessorem, nihil refert an fuerit is ignorans tempore emptionis. Hoc ipsum probatur, quia vbi res efficitur litigiosa, non potest eius status mutari in præiudicium agentis quò ad iudicij ordinem, & examinationẽ causæ, nec potest litis cursus impediri, duriórue fieri actoris conditio. l. vltim. ff. de litig. l. ij. C. eo. titulo. tex. optimus in dict. l. quanquam. §. j.

¶ Sed & generaliter, etiam vbi res litigiosa non efficitur per citationem, nec per contestationem: si tamen ea per reũ alienetur lite pendente, poterit executioni mandari sententia lata cum alienante cõtrà ipsum in quem traslata fuerit, si ipse sciuit tẽpore traslationis litem ea super re pendere, vel super ære alieno exigendo, ac soluendo ex bonis alienantis. Quasi ea alienatio propter motam litem, & scientiam ipsiusmet emptoris omninò præsumatur facta in fraudem sententiæ, & eius

exequutionis, nec sit necessaria tunc actio reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudem creditorum. Probat hanc conclusionem tex. in l. chirographis. §. vlt. ff. de administrat. tutor. cuius authoritatē veram esse cōtendūt Bal. in l. ob maritorū. C. ne vxor pro marit. idem Bald. in l. certa forma. C. vt in pos. le. & idem rursus in l. executorem. C. de execu. rei iudicat. numer. xxvj. Paulus de Castro. Vincentius Herculanus num. 43. Iason num. x. Zasius col. iij. in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iud. & licet Bart. in l. iij. C. de pigno. num. xxiij. omninò huic opinioni aduersetur, ea tamen maximam authoritatem habet, vt tādem admittenda sit propter vtriusque vendentis, & ementis, dolum in præiudicium iudicialis authoritatis commissum.

Imò ex hac opinione non incongruè constat, & traditur vera conciliatio inter vtriusque iuris authores, & interpretes, dum ex his quidam censent, sententiam latam contra debitorem posse mandari exequutioni aduersus illum, in quem dolo, & fraude res aliqua ipsius debitoris trāslata fuerit etiam absque reuocatoria cognitione, & sentētia quod tenet Cinus. in l. j. q. ix. C. de alienat. iu. mu. caus. fact. quemadmodum Bar. & omnes existimarunt. Sed contrariū placuit Bart. in dict. §. super rebus, ad finem & ibi Alexa. idem tenet Bar. in dict. l. iij. C. de pignori. nu. xxiij. idem in l. si quis missum. §. iudex. q. penul. ff. de damno infecto & profectò hæc est sentētia, quæ magis iure probatur, & frequentiori doctorum suffragio recipitur, vt tandem prius oporteat agi reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudem creditorum. & reuocata ipsa alienatione, tunc fiet executio in ea re, quæ per fraudem fuit alienata. §. item si quis in fraudem. Inst. de actionib. l. j. §. necessario. vbi Bart. ff. si ventris nom. muli. in poss. Quibus in locis probatur, necessariò esse prius præmittendam, ac tractandam ipsam alienationis reuocationem. Hoc etenim verum est, vbi alienatio fuit facta nondum mota lite, & sic in fraudem creditorum: quod si ea facta fuerit pendente lite, & sic in fraudem iudicialis authoritatis, poterit tunc admitti opinio, quæ Cino ab omnibus tribuitur: nec erit necessaria reuocatio alienationis, vt possit fieri executio contra tertium possessorem, qui rem ipsam emit pendente lite, & sciens litem pendere: quemadmodum Baldus paulò antè citatus non semel diffiniuit. Erit igitur satis in hac specie, quòd petatur executio probata rei alienatione: & scientia ipsius emptoris: & tamen quid quid Paulus ac Vincentius Hercul.

cul.senserint, ad hunc effectum, vt recta via fiat executio contra tertium possessorem, ipse opinor fore necessarium, quoties actione personali agitur ad solutionem æris alieni, quod probetur scientia litis pendentis & inopiæ debitoris: id est, quòd emptor sciuerit, debitorem non habere aliud in bonis, vndè possit creditori satisfacere, si fuerit cõdemnatus. nam ex hoc, quod alienatio fit à debitore pendente lite, non potest colligi fraus contrà executionem futuram, cùm ea fieri posit in alijs rebus quas ipse posidet. Nec item sufficeret scientia inopiæ debitoris, si emptor ignoraret, litem pendere: cùm ex hoc tantùm deducatur fraus contra creditorem, non tamen contrà iudicem, nec in præiudicium authoritatus iudicialis, aut executionis. quod verum esse opinor, etiam si Paul. Castrensis, & Vincentius num. 46. senserint, satis esse probari scientiam quòd debitor aliam rem in bonis non haberet, vndè posset creditori satisfacere, quãuis nõ probetur scientia litis pendentis.

¶ Sed si actione personali actum sit ad rem aliquam petendam, & eius traditionem quanuis iuxta receptiorem sententiam non efficiatur res ipsa litigiosa: quod modò disputabamus, nihilominùs alienatio facta lite pendente, data litis scientia ipsius tertij possessoris, vt facta in fraudẽ iudicis & executionis iudicialis, non impediet tacitè reuocata eadem alienatione absque nouo iudicio executionem fieri contra ipsum tertium possessorem, ex his, quæ modò tradidimus sequuti Baldum in dicta l. ob maritorum.

¶ Hinc etiam deducitur congrua, (ni fallor) interpretatio ad tex. in auth. de litigiosis. §. ab hoc autem. Nam si creditor aduersus debitorem agat, non impeditur debitor lite mota, etiam rem speciali obnoxiam hypothecæ alienare, vt inibi decisum extat, nec adest huic rei vitium litigiosi quamuis actum fuerit hypotehecaria ad eandem rem, & tamen si debitor non habens alias res, vndè creditori satisfaciat, rem istam alienauerit lite mota in eum, qui sciuerit, litem ea de re tractari, & inopiam debitoris: profectò sententia lata contra debitorem mandabitur executioni contra tertiũ possessorem: quia hæc alienatio facta est in fraudem creditoris, simul & iudicis: atque ideò Baldi opinio in hac specie admittenda est, cùm probetur omninò inopia debitoris. nec obert textus in dicto. §. ab hoc autem. quia in eo casu non fit alienatio in fraudem: præsertim vbi ex

precio rei alienatæ soluitur æs alienum, vt inquit ibi Iustinianus, qui non facta solutione ista respondet, saluam superesse creditori actionē hypothecariam. Quòd si non posset fieri exequutio contrà tertium possessorem, in quem per fraudem fuit translata res ipsa hypothecæ obnoxia: oporteret iterum creditorem agere nouo iudicio, & actione hypothecaria, ac præmittere debitoris excusionem: ex quo deterior fieret eius conditio per alienationem lite pendente factam: cùm re non alienata, fieret directò exequutio in ipsa re petita, vel possessa tēpore alienationis ab ipso debitore. Igitur fraus fit in hoc, & idcircò congruum est ita Iustiniani responsum interpretari, vt nulla calumnia fit, in perniciem litigantiū bona fide, admittēda.

¶ Maior, ac iniquior fraus fit, vbi pendente lite super actione hypothecaria contrà tertium possessorem, ipse reus inops, nec habens rem aliam in bonis, quæ possit sufficere ad iudicatæ rei exequutionem, si vt possessor, qui dolo desijt possidere condemnatus fuerit, rem ipsam transtulerit in eum, qui scit, litem motam esse, & inopiā ipsius rei conuenti. Etenim si non potest directò fieri exequutio contrà istum nunc possidentem absque nouo libello, & absque noue litis examine, dubiò procul ex fraude communi tàm alienantis, quàm eius, in quem fit alienatio, deficit rei iudicatæ authoritas, quæ in hoc potissimùm fallitur, quod inanis est: & ideò iterum sunt omnia repetenda contrà istum tertium possessorem, qua ratione æquissimum est, posse sententiam exequutioni mandari aduersus tertium possessorem directè: cùm & in hac specie maximè obtineat ratio Baldi in dict. l. ob maritorū. & aliorum, qui eum sequuti fuêre.

¶ Illud verò libenter addiderim, posse tertium possessorem, in quem traslata est res litigiosa, vel pendente lite, appellare à sententia illa, quæ directè præiudicat eidem quò ad exequutionem, modò appellet intra decem dies, priusquàm sententia transeat in rem iudicatā aduersum illum, qui fuit condēnatus. Non enim vitium litigiosi, nec fraus litis pendentis cauta deducta, ac præsumpta priuat tertiū possessorem iure appellandi à sententia, intra tamen illud tempus, quo potuisset ipse condemnatus appellare, & quo nondum sententia inrem iudicatam transierit cōtrà condemnatū ipsum. Quemadmodum & de venditore diximus.

¶ Hactenus ergò de sententia inter alios lata, quæ alijs nocet ex propria vi & natura causæ, vel ex vitio, aut fraude propter litem

litem pendentem, aut ratione cuiusdam præiudicij euictionis causa imminentis. Nunc verò agendum erit de sententia in-
8 ter alios lata, quę nocet alijs ratione scientiæ iuxtà distinctionem Iurisconsulti in d.l. sæpè. Etenim vbi condẽnatus appellare potuit, & appellare omisit, tertius iure appellare poterit intrà decem dies à tempore, quo sciuerit sententiã latã. Quod probatur ex his, quę statim dicemus, & quæ diximus in hoc capite de his, quibus sententia inter alios lata nocet ex natura causæ. sensere Angelus Perusinus, & Ang. Areti. in l. ab executore. §. vlti. colũ. vlti. ff. de appellatio. Quid autem, vbi cõdemnatus appellare nõ potest, quia tertiò appellare nõ licet: an poßit tunc tertius, cui ratione scientiæ nocet sententia, appellare? Et sanè si tertius hîc in prima instantia, vel in secunda, vel in vltima, prius tamen quàm sit in causa conclusum, sciuerit litem cum alio tractari, non poterit appellare ab illa sentẽtia, quæ iure trãsierit in rem iudicatã ex eo, quòd tertia non potest admitti appellatio: alioqui si tertius ignorauerit litem tractari vsque ad causæ conclusionem in vltima instantia: cum eo tempore nõ potuerit ius proprium ad defensionem in iudicium adducere, poterit appellare, quãuis condemnatus nõ potuerit tertiò appellare. Sic deniq; ex Innocentio ibidem adnotarunt Panormita. nume. 26. Feli. post alios nume. x. in capit. cùm super. de re iudicata. Bart. Imol. & Angel. Aretin. in l. à sententia. col. vlti. ff. de appellationi. atque ita erit accipiendũ quod communi consensu receptum est, nempè regulam illam, quia non licet tertio prouocare, procedere, ac obtinere quò ad condemnatum, non tamẽ quò ad tertium, qui condemnatus nõ est: secundum eosdem, & Deci. in capit. sua. colum. ij. de appel. ipse verò Innocen. Panormitt. Felin. Dec. Bart. & Imol. illud tantùm exigunt, vt tertius appellare non poßit à tertia sententia, quod sciuerit is causam tractari antè illam vltimã sententiam. Angel. Aretin. addit, esse necessariam scientiam istã antè conclusiónem causæ. Scribit tamen Barto. in d.l. sæpè. v. & viij. q. damnum illud, & præiudicium, quod ratione sciẽtiæ sententia inter alios lata infert alijs omninò tolli, & vitari, si quis accesserit ad iudicium, & fuerit protestatus, se minimè consentire in illius causæ examinationem, & quod nullum sibi paretur præiudiciũ. Eandẽ opinionẽ probant Angel. Cuma. Imol. & Alexã. ibi nu. 109. Anto. colum. vlti. Abb. in capi. penulti. de re iudic. nume. viij.

vbi Imol.& Felin.nu.xv. idem tenuerunt. Imò sufficit protestatio extraiudicialis: sicuti responderunt Angelus Imola & Alexand.in d.l. sæpè. & idem Imola & Felin.in d.c.penulti. asserit tamen Imol.quem Alexan.& Felin. sequuntur, hanc protestationem deberenotam fieri iudici, vel parti aduersæ, quoties his constat sciẽtia pro testantis. His non temerè præmissis, mihi iure certius videtur, in hac quæstione, quã tractamus, satis esse, quòd antè sententiam vltimam, & tempore, quo potuit tertius hac protestatione sibi præcauere, & consulere, sciuerit causam tractari cum alio, & hactenùs tractatam fuisse, etiam si sit iã conclusum, quod videntur Innocen.Bart. & alij apertissimè sentire. ¶ Hinc aptissimè deducitur interpretatio vera Clementinæ constitutionis primę de re iudic.qua decisum extat, tres sententias conformes tradendas fore omninò executioni, non obstante nullitatis ex-
9 ceptione in contrarium obiecta, quæ facta executione nihilominùs examinatur. est etenim ea decisio admittẽda quò ad condemnatum, nõ tamen quò ad tertiũ, qui ratione proprij præiudicij, aduersus ipsam sententiam vltimam nullitatem allegat, vel se opponit executioni ad eam impediendam: sic sanè visum est Ioan. Andr. ibi in gloss.verb.contra se. quẽ sequuntur Cardi.q.iiij. Bonifacius col.vij.& alij ibidem Felin. in capit.veniens.in ij.de testib. numer.11. Alexan.& Iason col. vlti.in l. à diuo Pio.§. super rebus.ff.de re iudic.idem Feli.in c.cùm super. de re iudic.nu.18. Roma.in singula.291. Rota in antiquis.441. & Dec. in c.sua. nu.x.de appel.quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Felin.in c.qualiter.in primo.de accusa.nu.31.& constat ex traditis per Sebastianũ Vantium de nullitatibus titul. quis possit dicere de nullitate. tametsi contrariam sententiã veriorem esse censeat Guilelmus, & Barba.in d.clementi.j. vbi Zenzelinus, & Imol. hanc opinionem vltimam sequuntur, vbi tertius certior fuit de omnibus tribus sententijs: primam verò, vbi nullam cognitionem, nec scientiam habuit duarum sententiarum: quæ ante tertiam latæ fuerunt. ¶ Ego verò absque vlla distinctione opinor veram esse communẽ opinionem, quoties sententiæ nec ex natura causæ, nec ratione scientiæ tertio nocent, etiã scienti. Etenim tunc nec est necessaria ab his sententijs appellatio nec nullitatis exceptio: sed tantùm oportet quod tertius vtatur regula iuris, ex qua, res inter alios acta, alijs nõ nocet. Nec

ćet. Nec poteſt hoc eſſe alicui cōtrouerſum. At ſi tertia ſententiā ita nocet tertio, quòd ab eā nequit appellare: quia tertia eſt, nec licet ei tertiò prouocare: profectò non poterit impediri ab ipſo tertio huius ſentētiæ executio propter nullitatis obiectionem. Hæc etenim concluſio palàm probatur ex ratione ipſius clementinæ conſtitutionis, quæ ex hoc conſtat, quòd tertia ſententia non poſsit quò ad executionis effectum impediri ratione nūllitatis ab eo propoſitæ, cui ſententia ipſa vt tertia nocet, & cui ea ex cauſa appellatio iure interdicitur. Igitur qui iuxta proximè traditam reſolutionem non poterit vt tertius, tertiò prouocare, nec poterit executionem ſententiæ impedire nullitatis cauſa. Verùm ſi tertius appellare potuiſſet à ſententia, quæ illi nocet, & id facere prætermiſerit, aut neglexerit, dubiò procùl impediet executionem ſententiæ nullitatis exceptione. Ex quibus conſtat, opinionem Imolæ, & Zenzelini non ſatis iure probari, niſi ſecundum ea, quæ in proxima quæſtione tradidimus: ſic denique apparet quonam pacto communis opinio defendi poſsit: & tandem hæc ſunt obſeruanda quò ad intellectum regiarum quarundam legum, quæ de ſententiarum executionibus eandem ferè rationem habere videntur, quam romanus pontifex in dicta clementi. prima, non admodum obſcurè inſinuauit. de quibus aliâs longius tractabimus.

Ex capite ſequenti.

1 *Tertius, qui executionem ſententiæ impedire vult, docere debet intra breue tempus ius contradicendi.*

2 *Non eſt admittenda contradictio illius, qui ſe opponit executioni ad eam impediendam, quoties calumnia præſumitur ipſius opponentis.*

3 *Intellectus l. ii, à quo. ff. de rei vendicatio.*

4 *Intellectus l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iudica. & eorum, quæ Barto. ibi ſcripſit.*

5 *Tertius ſe ipſum opponens executioni, an ſit admittendus à iudice, qui ad requiſitionem, vel iuſſum alterius ſententiam exequitur.*

De tertio, qui vult executionem ſententiæ inter alios latæ impedire.

CAP. XVI.

GITVR ſæpißimè de ſententijs iudicialibus exequendis, cùm in rem tranſierint iudicatam, aduerſus eos,

qui expresśim fuêre cōdemnati:cui tamen executioni frequẽter tertius aliquis obuiam ire conatur,eam impedire volens, & asseuerās,se ipsum condemnatum non fuisse,nec victum, & præiudicium graue pati ex ipsius sentētiæ executione.Idcircò par est, vt & rem istam summarim explicemus illud prȩmittentes,quod vbi sententia nocet tertiò quoad plenũ præiudicium ex natura causæ, vel ratione scientiæ, aut alio quouispacto,nec posśit tertius appellare:nō est cur tractetur, an ipse posśit executionẽ impedire:cùm minimè sit ad hoc admittendus:ex his,quȩ latiùs scripta fuêre in cap. proximo, & notatur in l.sæpè.ff.de re iudica.& in cap.cùm super.eod. titu. Iam enim est sententia, etiam quoad tertiũ, translata in rem iudicatam: atque ideò eius executio impediri nō debet.Tota igitur versatur controuersia in ea specie, in qua sententia lata inter alios, alijs non præiudicat, nec iure nocet. Nam vbi præiudicat, & nocet, tunc vel potest tertiu appellare,& eo casu executio suspēditur:aut non pōt appellare,& executio suspendi non debet.Quamobrem continge re poterit, quòd tertius velit impedire executionem sentētiæ,quæ rei iudicatæ authoritatem habet contra condemnatum,duobus casibus:primò (inquā)vbi sentētia huic tertio nullo pacto iure nocet: secundò,quoties ea nocere iure potest,& nocet:potuit tamen tertius appellare,& appellauit,licet victus appellare non potuerit, aut non appellauerit. 1
In his tandem casibus vtcunque sit,qui velit impedire sententiæ executionẽ, docere debet summatim,& intra breue tempus, quod sibi damnum fiat ex illius sententiæ executione:alioqui non est admittẽdus: quemadmodum probat text.elegans in c.veniens.in ij. de testib.& ibi Panor.& Feli. idẽ Feli.in c.prȩtereà.col.pen. de testib.cogẽ.probatur idem in l.à diuo Pio. §. si super rebus.ff.de re iudi.&est communis opinio. ita tamen intelligenda, vt sufficiat semiplena probatio,nec sit necessaria probatio integra,secũdùm Innocenr. & omnes in dict.cap.veniens.vbi Felin.in nume.13. hoc ex omnium traditione deducit.Idem Felin.in dict.cap. cũ super.nu.16.de re iudi. quo fit vt quoties tertius à sententia inter alios lata velit appellare, & executionem impedire, nō sit illi satis iustam appellandi causam exponere expresśim in appellatōe:sed oportet illā probare statim intra breue tẽpus,saltem summaria,& semiplena probatione:quod si tantum appel

tùm appellet, nec impedire conetur executionem, satis erit, causam in ipso appellationis libello proponere, quæ appellationẽ ipsam iustificet. ¶ Verùm quoties præsumi posit calumnia tertij appellantis, & se opponentis executioni : tunc nõ est admittẽda eius appellatio, nec oppositio: sicuti constat ex cap. suscitata. de in integrum restitu. gl. Abb. Felin. & Deci. in cap. super eo. de offi. delega. verb. tenebit. Felin. in cap. vlt.
2 col. vlt. de calumniatori. Card. & Felin. nu. 10. in cap. veniens. in ij. nume. 10. de testib. Cardi. in clemẽt. j. q. iiij. de re iudicat. Abb. & alij in dict. cap. suscitata : quorum est cõmunis opinio. Scribit tamen Panormit. in dict. cap. super eo. hanc calumniæ præsumptionem tolli, si tertius offerat proprij, ac grauis præiudicij probationẽ statim, &, (vt aiunt) in continenti: tunc etenim probatio ista recipienda est, & interim ad breue illud tempus differenda executio: quia calumniæ præsumptio cessat. Hæc Panormita. sententia probatur in cap. interposita. in princip. de appel. idem repetit Panor. in d. c. suscitata. nu. 7. tex. optimus in c. literas. de restitu. spolia. versi. prætereà. l. si is, à quo. in prin. ff. vt in posses. legat. Innocen. in cap. post electionem. de concessio. præbend. idem Abb. & Decius ij. colum. in dict. cap. interposita. Non me latet, quì busdam visum fuisse, quòd præsumptio calumniæ non tollatur per oblationem probationis præsentis & statim faciendæ: authoritate glo. in dict. ca. suscitata. verb. sententiæ. vbi Imola. colum. iij. Antoni. Corse. in singu. verb. exceptio. tamen glo. prædicta non omninò probat hoc; imò potiùs idẽ quod Panormi. ex ea deduxit, vt constat in priori eius parte: à qua quidem opinione, & si tentauerit post recedere, non tamen ex[illegible]itè, ac deliberatè discesit. Sic denique licèt opinio Panormita. dubia sit, dum is scribit, exceptionem quamlibet, quæ legitima sit, admittẽdam esse, si offeratur eius probatio statim, etiam si lege, vel statuto nulla sit: alioqui exceptio admittenda. Nam Alexã. hanc sententiam improbat cõ sil. 94. libr. iiij. cui pro Panormita. respondet Decius in cap. ex parte. in ij. colum. iiij. de offi cio deleg. nihilominùs, vbi plena probatio, & integra offertur statim, & incõtinenti, ipse opinor, tolli ex hoc calumniæ suspicionem, quæ profectò sæpissimè tolli non poterit ex probatione semiplena : quod eleganter admonet Felin. in dict. cap. veniens. in ij. num. 10. de testibus. qua in re multum erit tribuendum boni viri, ac

discreti iudicis arbitrio, non tantùm circa probationis qualitatem:sed & circa tempus ipsum, intra quod fieri debet: quemadmodum Panormit. in dict.c.veniens.docet.nu. 11. & post eum alij præsertim Felin. nume.15.¶Sed & si tertius doce reuelit adhuc probatione integra,graue præiudicium sibi imminere,si sententia executioni tradatur, & ea ex causa eam impedire, admittendus non est quoties is ante sententiam sciueri,causam, & litem tractari inter victorem, & victum: sic etenim [illegible]sent rem istam intelligendam fore Antoni. Abb.& Felin.num.10.in dict.cap.veniẽs.in.ij. de testib. Nicol. Boerius decisione 79. colum.j.qui alios authores citat. Horum autem sententia non est ita indistinctè intelligenda: fortaßis etenim malè plerunque intelligitur. Nam vel sententia illa,de cuius executione agitur,& aduersus victum authoritatem habet rei iudicatæ,alteri præiudicat ratione scientiæ:& in hoc casu, vt superiùs adnotauimus, tertius appellatione proposita, si eidem permittitur, impediet executionem in præiudicium eiusdem tertij, non obstante scientia:vel nocet alteri sententia ex natura causæ:& non est tractandum de impedienda eius executione:cùm etiam ad uersus tertium ignorãtem trãsierit in rem iudicatam. Quod si sententia tertio non nocet iure,nec præiudicat,parum refert, quod is sciuerit causam, & litem tractari: quia etiam scienti non infert iure sententia præiudicium aliquod, & ideò quoties in executione huic præiudicium immineat, aut aliqua læsio cõtingere possit,est admittẽdus ipse tertius ad impediẽdam executionem non obbstante scientia litis,& causæ.Igitur opinio Antonij, Abb.Felin.& aliorum tunc erit admittenda, cum tertio præiudicat sententia ratione scientiæ,& ex eadem causa nõ est eidem appellatio permissa. Ita equidẽ authoritates vtriusque iuris ab his authoribus adductę planè sunt intelligendę: quandoquidem in hac specie constitutæ sunt. ¶His tandẽ prænotatis, vtar hac in quæstione cõmuni ferè omnium distinctione, quam tantisper aperiam iuxta praxim,quę mihi ex vsu forensi visa sit expeditior.Est etenim species quædã & casus admodum frequens, cùm aduersus alicuius rei possessorem pronunciatur sententia de eadem re actori restituenda,& tamen qui pendente ea lite, eandem rem ab eodem possessore petierat,ac nõ dum obtinuerit,impedire vult prioris sententiæ,& rei iam iu

dica

iudicatæ executionem. Hoc ſanè caſu non impeditur executio, nec impediri debet licèt cautio danda ſit ipſi poſſeſſori, cũ ab eo res aufertur, quòd ſi ſecundus petitor fundum aut rem euiciſſet, eam præſtabit, aut indemnem ipſum reũ conſtituet. textus celebris in l. is, à quo. ff. dè rei vendication. & l. ſequen. quæ Iuriſcõſulto- rum reſponſa ſic intellexêre Innocenti. Abb. Antoni. Cardin. Felin. numer. 8. Aretin. & alij in dicto capitul. veniens. in ij. de teſtibus. Bartol. Alexand. & Iaſon. colum. penul. & fina. in l. à diuo Pio. §. ſuper rebus. ff. de re iudicat. Felinus, poſt alios ibidem in dicto cap. cùm ſuper. colum. iiij. Quo fit, vt ſi poſt ſententiam, quæ tranſierit in rem iudicatam, cœperit tertius agere contra victum, aut ſe opponat executioni: executio differenda non ſit: nec item cautio præſtanda: imò ſine vlla cautione fiet executio contra poſſeſſorem in re petita: & aget tertius contra victorem rei vendicatione, aliáve actione ſibi competenti: quod probatur in dicta l. is à quo. Et tenent Innocen. Imola, Antoni. & Felin. in dict. cap. cùm ſuper. colum. iiij. idem Felinus in dicto cap. veniens. numer. 8. vbi Aretin. numer. iij. ſcribit, hanc opinionem communem eſſe. quam omnes ſequuntur ibi, vt fatetur Felin. numer. 9. eandem probarunt Imola, & Angelus Aretin. in l. a ſententia. ff. de appella. Alexand. & Iaſon col. vlt. in dict. §. ſuper rebus. ſenſit glo. in dict. ca. cùm ſuper. verb. interpoſitam. in fine. Quod ſi tertius hic executionem velit impedire aſſeuerans, eius maximè intereſſe, illius rei petitæ poſſeſſionem non transferri in duriorem aduerſarium, ſibi imputet, qui prius non egerit ad illam rem obtinẽdam contra priorẽ poſſeſſorem, à quo iuſtè, iuris ordine ſeruato, & abſque vlla fraude aufertur. Sed & ſi ſubeſſet aliqua ſuſpicio fraudis futuræ circa illius rei poſſeſſionem, vt denique hic nouus actor, etiam obtenta victoria, fruſtraretur, poſſet tunc cogi qui rem obtinuit ex ſententia cautionem arbitrio iudicis præſtare: ex qua ſaluum ſit ius illius, qui modò agere vult, & agit quãuis Iuriſconſultus in dict. l. is, à quo. hanc poſteriorem dubitationem minimè tractauerit. Nam & Panormitanus in dicto cap. veniens. numer. 6. expreſsim ſcribit, ac ſenſit Bald. ibi colum. ij. etiam in caſu, quo duobus eandem rem petentibus, qui priùs vicerit, regulariter obtinere debeat rem ipſam in executionis iudicio, poſſe tertium impedire exe-

cutionem, propter duriorẽ causam ex mutatione possessoris contingentem. argu. capi. Pisanis. de restit. spolia. nisi & huic timori fuerit satis cautione successum. Hæc Panormita. à quo Fel. dissentit nu. ix. existimans, satis esse cautionem præstari: si quidem ipsa tutã efficit futuri iudicij executionem. Ego verò perpensa Iurisconsulti mente, atque eius ratione ad amussim examinata, existimo, non omninò improbandam esse Panormita. sententiam, quam iudex prudenti vsus arbitrio poterit admittere, si viderit iuxtà probationem summariam periculi, & iuris, quod in ea re habere contendit secũdus actor, non esse satis tutam, aut æquã executionem sententiæ, quæ lata fuit aduersus possessorem. Idem perpendendum erit ad hoc, vt cautio detur ad tutelã eius, qui post sententiam latã quæ in rem transierit iudicatã impedire vult executionem paratus agere statim, aut tandem agens ad eandem rem sibi tradendam, quod cautè debet examinari, & post examen decerni. Sed si tertius post latam sententiam antè executionem agat contra victum possessorem postea tempore executionis cautio præstabitur à victore quod respondit Chassaneus in consuetudinibus Burgundiæ. rubric. v. §. iij. colum. vij. atque ita obtinebit etiam in hoc casu Iurisconsulti responsio in dicto l. is, à quo.

¶ Secundus casus tunc constituitur, cùm res ipsa, quæ à duobus petitur, vocat, nec est in alicuius potestate quò ad possessionem: in hoc etenim casu admittendus est qui velit impedire executionem, & docere, quòd eius intersit, illius rei possessionem victori nõ tradi: quia faciliùs eam obtinebit vacantem, quàm si alicui tradita fuerit. textus optimus in dicto capitulo veniens. vbi Innocen. & omnes hoc expressim tenuerunt. Est & argumẽtum textus in l. vltima. C. de edicto diui Adria. tollend. notant Bartol. Alexand. & Iason in dicto §. si super rebus. Felinus post alios in dicto capitulo cùm super. numero xj. Bartol. in l. penultima. ff. de petitione hæreditatis. quorum opinio communis est.

¶ Tertia solet tradi species, quando tertius, qui contendit impedire executionem sententiæ, asseuerat, rem petitam esse penes ipsum, & se possessionem eius habere. Etenim hoc in casu dubiò procul non est sententia executioni tradenda: cùm hic tertius rei petitæ possessor nondum fuerit victus ab eo, qui petit executionẽ: Alioqui non fieret executio contrà victum, sed contrà ipsum ter-

ſum tertium, qui nuſquam liti gauerit, nec victus fuerit. probatur hoc dict. cap. cùm ſuper. de re iudica. & in l. à diuo Pio. dict. §. ſi ſuper rebus. idem conſtat ex regula iuris: res inter alios acta, aliis non nocet. l. ſæpè. & cap. penul. de re iudicat.

¶ Quartus caſus ſæpiſsimè cõtingit, quoties lis fuerit tractata ſuper actione perſonali, ſententiáque executioni tradatur in rebus, quæ victor aſſerit eſſe ipſius victi, & cõdemnati. Etenim in hac ſpecie faciliùs executio impeditur ab eo, qui allegat, & ſtatim probare vult, ſe dominum eſſe illarũ rerum, vt conſtat in dict. l. à diuo Pio. §. ſi ſuper rebus. vbi gloſ. verb. fiat. Bar. & omnes Innocen. & alij in dict. cap. veniens. Regia l. iij. titu. 27. part. iij. probatio
4 autem dominij huic tertio incumbit, quoties ipſe non poſſidet: eo autem poſsidente, pręſumitur dominiũ apud ipſum manere: & ideò incumbit probatio in cõtrarium ipſi petenti executionem. glo. in l. ob maritorum. C. ne vxor pro marito. Barto. Paul. Imol. Alexand. Iaſo. & omnes in d. §. ſi ſuper rebus. idem Barto. in l. is cui. §. bonorum. ff. vt in poſ. legat. Ioan. Faber in l. j. C. de priuileg. fiſci. Hæc verò pręſumptio poſſidentem, & contradictorẽ defendit, ſi ſimul allegauerit, ſe poſſeſſorem & dominum eſſe: quaſi neceſſaria ſit dominij allegatio: ex Bart. in l. ſi rem alienam. ij. colum. ff. de pignorat. actio. Salicet. in l. certi iuris. C. locat. eodem Bartol. in l. cùm quid. ff. ſi cert. peta. colum. vlt. Alex. num. 13. & Iaſon. numer. viii. in dicto §. ſi ſuper rebus. Baldo in l. etiam. colum. iij. C. de execut. rei iudica. argumento deducto à Iuriſconſulto in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. idem Pollioni. ff. de adulte.

¶ Sed huic diſtinctioni, ac reſolutioni illud obijcitur, quod ſecundũ eam poterit fieri executio ſententiæ latæ cõtra debitorem in bonis, & rebus ab alio poſſeſsis, modò victor probare velit, res illas verè eſſe debitoris victi, & illũ dominium earum habere. & tamen gloſſ. in dict. §. ſi ſuper rebus. verbo fiat. expreſsim tenet, contradictorem, qui ſe opponit executioni, eam impedire iure tantùm poſſeſsionis, quã ipſe obtinet, etiam ſi non dixerit, ſe dominum, & victor velit propter debitorem victum dominum eſſe: quam opinionẽ ex l. vlt. C. ſi per vim, vel alio modo. ſequuntur Bart. & docto. communi omnium conſenſu, vt fatetur Iaſ. nume. ix. & Zaſius in d. §. ſi ſuper. col. ij. not. Faber in d. l. j. C. de priuile. fiſc. Innoc. & Abb. col. vlt. in d. c. cùm ſuper. eſt etenim maximè iniquum quod quis iudicio ſummario

priuetur possessione alicuius rei: & ideò in hoc iudicio executionis sententię inter alios latæ, satis est ad impediendam executionē, quòd tertius contradictor, qui se opponit executiōi alleget, & probet se possidere: vt possessione minimè sit priuādus ex summaria probatione dominij, donec ordinario iudicio cōuincatur. qua ratione aliquot hîc exponam, ex quibus cōstabit huius quęstionis nō incōgrua diffinitio.

¶ Primū, vbi contradictor possidet, & allegat se dominium illius rei habere, probatio incūbit victori petenti executionē, quòd victus dominus est illius rei secundum communem.

¶ Secundùm: si contradictor possessionem tantùm allegauerit, & verè possideat, victor probare poterit, dominium illius rei esse penes ipsum debitorem victum. Quod Barto. & omnes fatentur: & ea probatio necessaria est, quoties contradictor asseuerat, rem illam nec iure dominij, nec iure possessionis ad victum pertinere. Siquidem ipso victo non possidente, nulla est iuris, nec facti præsumptio, pro dominio ipsius, etiam si possessor non dixerit se dominum esse.

¶ Tertiùm his aptari debet, quòd vbi cōtradictor possidet, & nec allegat proprium dominium, nec fatetur, nec negat victum dominū esse, imò tantùm asseuerat, se rem illā possidere: necessaria est probatio saltem summaria, qualis conuenit iudicio executionis, de dominio victi debitoris: cùm hoc non præsumatur altero possidēte secundū cōmunem.

Quartùm tribus his conclusionibus accedit omninò: etenim in his probato summariè dominio victi debitoris, executio fieri debet in hūc modū, vt victor mittatur in possessionē vel quasi possessionem ipsius dominij, & actionis in rē, quæ potest, & poterat victo competere, vt ea actione iudicio ordinario aduersus possessorē agat & ita fit hæc missio absque pręiudicio ipsius possessoris, & cōtradictoris: quemadmodū eleganter docet Bald. in l. etiam. colum. iij. C. de execu. rei iudi. hæc enim missio fieri potest, licet contradictor, qui possidet non fateatur dominium victi debitoris, vt contra Bar. in di. §. si super. vltim. q. tenent idem Bal. in dict. l. ob maritorum. ij. colum. Pau. Castren. Alex. nu. xij. Vincent. Hercul. col. vlti. & Iaſ. num. 12. in dict. §. si super. post Cuman. ibi text. optimus in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect.

¶ Quintùm ferè deducitur eisdem rationibus. Nam vbi contradictor, qui possidet & se opponit executioni, fatetur, debi

ponit exe-

torem victũ rei petitæ quò ad executionem dominum esse, & tamen probat se posidere, & allegat iustam possessionis causam: erit facienda executio eodem modo absque præiudicio possessionis: licet non probet iustam posidendi causam cùm ea præsumenda sit, si allegetur. Quod sentit Bart. in d. §. si super. in fi. & Alc. ibi nu. 12.

¶ Sextum maiorẽ dubitationem habet, scilicet cùm contradictor fatetur, victum debitorem dominũ esse rei illius, & tamen allegat se posidere, & verè posidet nullam exponens causam, nec titulum iustæ possessionis: videtur sanè præsumendam fore possessionem iniquam ex ratione text. in c. cùm dilectus. de causa poss. & ideò executio fieri debet, etiamquò ad possessionem, ita quidem, vt huic tertio res auferatur non obstante contradictione. quod sensit Bald. in d. l. ob maritorum. & probari quodam modò potest in d. l. à diuo Pio. §. pen. tametsi Alexan. in dict. nu. 12. visus sit huic opinioni sensim refragari.

¶ Septimum ex his cõstat plurimùm interesse, quòd posideat rem ipse contradictor, an ipsemet debitor victus. Etenim ex præmisis cõclusiõibus patet manifestè discrimẽ hoc: quod Bart. & omnes post eum tradidère in d. §. si super rebus.

¶ Octauò hinc colligitur contradictorem, qui se opponit executioni asserentem, sese posidere, & rem in depositum, aut locationem debitori dedisse, teneri ad huius possessionis probationem: quia res in potestate debitoris victi reperitur.

¶ Nonò ipse opinor, parum referre, quod contradictor tertius asseuerans posidere, alleget item, se dominum esse, vt dominus præsumatur, quò ad impediendam executionem efficacem, & rem ipsam defendendam. Nam siue dominus præsumatur, siue non, sed tantùm iustus possessor, necessaria est saltem summaria probatio dominij apud ipsum debitorem, vt posit fieri misio in quasi possessionem actionis realis debitori competentis. Et fortasis hoc erit obseruandum, quòd necessaria sit maior probatio vbi contradictor præsumitur dominus, quàm vbi de dominio nulla est præsumptio. atque ita intellige quæ paulò ante adnotauimus ex Baldo in dict. l. etiam. Alexand. & alijs in dict. §. si super. authoritate Iurisconsulti in §. idem Pollioni.

¶ Decimò ex his constat, an sit verùm quod Ioann. Faber scribit in l. j. C. de priuile. fisci. ad finem. quo in loco probat, non esse admittendum cõtra-

dictorem ad impediendã executionem in re, quæ à debitore victo posſidetur, licet ipſe contẽdat ſe habere ius ad poſſeſsionem euincendam, & in ipſa poſſeſsione: quia nec poſſidet, nec allegat ſe poſsidere. Etenim vera eſt opinio Fabri: ea ratione quòd non ſit impedienda executio, niſi contradictor probare velit dominium, aut poſſeſsionem, & ſummatim probauerit. in hac verò ſpecie nec dominium nec poſſeſſio probatur. Et ideò hic tertius aget interdictis poſſeſſorijs oportuno loco, & tempore, nec impediet ſola interceſſione poſſeſsionis, quam non habet, executionis iudicium. Sic ſanè & opinionem Fabri ſequitur Imbertus Rupellan. lib. j. forenſi. Inſti. ca. 55. ¶ Illud tamen hac in quæſtione libentiſsimè quęſierim: nùm tertius contradictor poſsit ſe opponere executioni coram ipſo iudice requiſito, aut coram mero exequutore: vel teneatur accedere ad iudicem requirentem, vel illum, cuius mandato executio fit, vt apud eum in-
5 tercedat ex cauſa iuſta, ne fiat executio in eius graue præiudicium? Quidam enim exiſtimant, hanc interceſsionem, & oppoſitionem proponendam eſſe coram iudice requirente, & illo, qui executori mero cõmiſit executionem: cùm merus executor non poſsit exceptiones admittere, nec de eis iudicare iuxta ea, quæ traduntur per Barto. & doct. in dict. l. à diuo Pio. in princi. & in cap. paſtoralis. §. quia verò. de offic. delegat. quo in loco glo. Pano. & alij hanc controuerſiam tractauère, quæ modo non eſt à nobis latiùs diſputanda: ſiquidem id tantùm agimus, quod frequentiſsimo omnium conſenſu traditum extat: nempè coram mero executore non eſſe proponendas exceptiones, quæ impediant executionem, ſed apud illum iudicẽ, qui de cauſa cognouit, & ipſam ſententiam pręmiſſa cognitione, actore, & reo vocatis ac præſentibus tulerit. atque ita video quibuſdã placuiſſe: à quibus ipſe diſcedo libentèr, quippè qui exiſtimem iniquum eſſe, quod contradictor, qui ſummatim probare vult ius, quod in re habet: & quod impedit executionem, teneatur ad iudicem requirentem accedere: cùm forſan is longè abſit à loco executionis. Nec enim hic tertius contradictor eidem iudici ſe ſubmiſit, nec ab eo condemnatus eſt, nec iure ſententia ei nocet. Qua ratione ſatis illi erit, ſi coram ipſo executore contradixerit, & allegauerit res, & bona in quibus fit executio propria eſſe, nec debere fieri in his executionem. Hoc

ptobari

probari videtur in d. §. si super rebus. vbi Iurisc̄o. hanc summariam cognitionem defert ipsi executori, vt tandem is cognoscat, quibus in rebus sit faciēda executio. ille verò executor dubiò procul is est, qui à iudice pronunciante sententiam & qui de causa cognouerit, ad executionem requiritur, vt constat ex §. sententiam Romæ. Nec enim negare quisquam poterit, de ipsomet executore tractare iurisc̄osultum in d. §. si super rebus. de quo & tractauerunt in dict. §. sententiam Romæ. Huic rationi accedit & alia, quam Bartol. cōmuniter receptus explicat in dict. l. à diuo Pio. in princ. nu. vj. scribens, executorem sententiæ ab alio latæ, & cui executio tantùm commissa est, posse cognoscere de quæstione ista: quibus in rebus sit facienda executio. Alioqui facilimè iniuriam posset facere executor cuilibet tertio contradictori, qui non ita facilè potest ad iudicem requirentem accedere.

¶ Illud est postremò admonēdum, nullam iniuriā fieri huic summariæ cognitioni, si contradictionis, & oppositionis, quæ à tertio fit, copia detur aduersario, eíque fiat editio, vt eo respō dente intra breue tempus probatio fiat eius iuris, quod contradictor allegat ad impediendam executionem, vt supersedeatur in eadem quod deducitur ex cap. veniens. in ij. de testib. Nec enim fit ex hoc iudicium plenarium sicuti probat tex. in Clement. sæpè. de verb. signific.

¶ Hæc denique obtinent & in oppositionibus quæ per tertiū fiunt in his regnis executioni instrumentorum publicorum: nā quoties non habent contra tertium instrumenta publica paratam executionem, poterit profectò tertius quilibet contradicere, ac se opponere quemadmodum & executioni sententiæ, & rei iudicatæ. Quod probatur ex his, quæ superiùs adduximus. Sed an instrumenta publica habeant paratam executionem contra tertium singularem successorem, tradit optimè Rodericus Xuares in rep. l. post rem. ff. de re iudic. prima limitatione ad legem Regiam.

Ex capite sequenti.

1 *Interdictum hoc interim quo practici vtuntur, vndè originem duxerit, & in quo differat ab interdicto vti possidetis.*

2 *Sententia lata super hoc interdicto, verè, ac propriè interlocutoria est.*

3 *Hoc interdictum omninò requirit possessionem. & quæ possessio requiratur. num. v. ac nu. 6*

4 *Summaria tantùm cognitio est ad huius interdicti pronunciationem necessaria.*

5 *Possessio ciuilis an sufficiat ad obtinendum in hoc interdicto?*
6 *Interdictum hoc an sit concedendum possessori, cui resistit iuris communis præsumptio?*

De illo interdicto, quod practici apud Hispanos, interim appellant.

CAP. XVII.

FORENSIS vsus hactenùs optime lector, ob tinuit, vt pendente lite, & exposito principali libello, iudiciq; oblato, petatur ab eodem iudice, quòd dum ipsa causa, & controuersia diffinitur, & interim pendet: actor, vel reus defendatur, minimèque turbetur in ea possessione, quam tempore motæ litis obtinebat: atque ita frequēter pronunciari constat, præsertim apud suprema Castellanæ reipublicæ tribunalia. Hæc verò interlocutio, licèt similis videri possit interdicto vti possidetis: maximè tamen ab eo distat. Cuius rei ratio consideratur ex hoc, quòd interdictū vti possidetis, quandoque principaliter proponitur, quandoque lite pendente super proprietate in iudicium deducitur, ac verè possessionem respicit, de eáque, & super ea pronunciandum est. Ita quidem Iurisconsultus scribit in l. j. §. hoc interdictum. ff. vti possidet. Hoc interdictum de soli possessore scriptum est, quem potiorem prætor in soli possessione habet: & est prohibitorium ad retinendam possessionem. Subdit deinde. Inter litigatores ergo quoties est proprietatis controuersia, aut conuenit, vter possessor sit, vter petitor, aut non conuenit. Si conuenit, absolutum est & ille possessoris commodo, quem conuenit possidere: iste petitoris onere fungitur. Sed si inter ipsos cōtendatur vter possideat, quia alterúter se magis possidere affirmat: tunc si res soli sit, de cuius possessione contenditur, ad hoc interdictum remittentur, hæc Vlpianus, ex quo in. §. huius autem. & in. §. est igitur. apparet, hoc interdictum retinendæ possessionis, etiam nulla lite pendente posse decerni, nè quis turbetur in possessione. Notant glo. ver. de proprietate. & ibi Doctor. in. §. retinendę. Inst. de interdict. hoc autem nostrum interdictum non eo tendit, vt sententia super possessione feratur, nec in eo agitur, vt diffinitiuè pronuncietur quis possessor: nec est necessarium, litem super proprietate pendere, vt peti possit: sed hoc tantùm agitur, vt lite pendente, quia verè sit in possessione, minimè in ea turbetur, absque præiudicio

Iuris litigantium tàm in possessione, quàm in proprietate, nè contingant inter litigantes offensæ, rixæ, vel iniuriæ. Quam obrem pronunciatur interlocutio quædam, quæ iubet pendente lite absque præiudicio possessionis, & proprietatis, actorē, vel reum in ea possessione defendi, quam tempore motæ litis obtinebat, ac prohibetur aduersarius ei vim super ea possessione inferre, eúmque turbare: exponitúrque expressim ipsius possessionis qualitas, nè incertum sit hoc interdictum. Cuius equidem praxis origo deduci solet à Iurisconsulti responso in l. æquissimum. ff. de vsufruct. quo decisum extat, iudicis officio incumbere ita rem componere inter litigantes, vt ad arma. & contentionem priuatam minimè accedant. eiúsque responsi ratione tradidere multa post alios Curtius Senior in consi. 60. Paulus Parisius consi. 168. lib. iiij. Crotus consi. x. nu. ix. his accedit. text. in l. liberis. §. vlt. ff. de liber. caus. qui probat, oportere summatim tractari de possessione libertatis, vel seruitutis, vt constet, quis actor sit, quisue reus, & quid sit lite pendente agendum. Est & elegans hac de re Iacob. Butrigar. sentētia in l. incerti. C. de interdict: qui praxim istā in specie docuisse videtur. Bald. item in l. vltim. num. x. C. de edict. diui. Adrian. tollen. versic. tertio præmitte. Lanfrancus in rubric. de caus. & proprietat. column. ix. vers. prima conclusio. Sed & eius interdicti, quomodò vtimur, & quod vsu iamdiù proba um est, meminere Palus Castrensis in consil. iij. incip. In causa, quæ vertitur coram domino vicario potestatis Pergami. libr. ij. Capicius in Neapol. decisi. decimatertia, & quinquagesima quinta. ac iterum deci. 189. & 209. idē apud Gallos passim pronunciatur: vt tradidere Aufreri. in stilo parlamenti. titul. de causa nouitatis. & Massuerus vir maximæ apud Francos authoritatis, in practica. titul. de possessorio. Ita enim is scribit. Partibus auditis consueuerunt partes petere recredentiam pendente lite. & interdum, & potissimè in materia pascuorum, in qua agitur de magno commodo, vel incommodo, consueuit Curia ordinare, quòd testes examinentur sub certo, & breui numero, quorum attestationes recipientur, vt valeant tàm super recredentia, quàm super principali. Earundem tamen attestationum non fiet publicatio, quousque inquæsta fuerit, facta super principali negotio. Hæc Massuerus, quæ etiam colliguntur ex Aufrerio in dicto titulo de causa nouitatis. est profectò pulchra, & insig

nis pontificia decretalis respon-sio, quæ forensem istum vsum æquissimum, ac iustissimum, facit in c. cùm venissent. de insti. quo in loco extat interlocutoria sententia ad hoc, vt lite pendente ille defendatur in possessione, penes quê est ipsa possessio atque ibi Inno. Abb. col. penul. Car. Imo. & alij hoc ipsum adnotarunt. Quod si propriam vim huius interlocutionis quis spectet, aptissimè eam interdictum dicere poterit vel ex eo, quòd prohibeat turbari lite pendente possessionem illius, qui tempore motæ litis possidebat. Nam interdicere significat prohibere, ac vetare: quêadmodum ex quibusdam testatur Iustinianus in §. summa. versi. sunt tamen. Inst. de interdict. & nos idem probauimus in c. Alma mater. ij. relect. par. §. 1. At si eiusdem Iustiniani authoritas recipiatur, dum asserit, interdicta etiam propriè dici restitutoria, vt tandem omnia prohibitoria, & restitutoria interdicta appellētur, quasi inter duos dicta, vt in eodē. §. summa. ver. vlt. constat. poterit hæc practica interlocutio interdictum dici, quasi inter duos dictum: tametsi hæc sit potiùs allusio vocabuli, seu vocis similitudo, quā vera dictiōis etymologia: quod & de testamēto idem Iustinianus explicuit in princ. Instit. de testa. est & hac in re quod non immeritò sit obseruandum ad præsentis tractatus expeditiorē intellectum. Nam interdictum propriè dicitur, quo prætor aliquid iubet, vel vetat non perpetuò, sed ad tempus, donec pleniore iudicio de iure petitorij quæratur quasi interim dictū. Queadmodum ex Iulio Paulo lib. v. sentent. tit. de interdictis adnotauit Andræ. Alciatus lib. iij. pareg. cap. 15. idque & testimonio Ciceronis probat ad Herenniū lib. ij. c. ij. inquit enim ist verum horum pueriles opiniones rectissimis rationibus cum voles refellemus: in præsentia hæc interdicere non alienum fuit. Hæc Cicero. apud quem interdicere Alciatus interpretatur interim dicere, non tamen est prætermittendum, locum istum aliter legi, nempè hoc modo hæc interserere: & à quibusdam, hæc interim dicere. Sic enim ex Petri Victorij castigatissimis codicibus legitur. Id verò, quod Alciatus adnotauit ex libro quinto sententiarum Iulij Pauli, potiùs est ex interpretationibus Anniani viri spectabilis, qui Alarici Gothorum Regis iussu Codicem Theodosianum, Institutiones Caij, & Pauli sententias in epitomen deduxit. Hinc denique vulgus apellat hanc interlocutionem, Interim, aut *entre tanto*. Ad cuius ampliorem cognitionem plurima sunt explicanda, ex quibus

faciliùs

faciliùs quiuis percipiet vim, & vtilitatē huius forensis vsus, qui potissimè conducit ad sedandas plurium litigantium molestas contentiones.

¶Primùm ex his apparet, sententiam hac de re latam, propriè, ac verè interlocutoriam esse: cùm ea pronūcietur, vt
2 effectum habeat lite pendente, donec super proprietate, vel possessione lis ipsa principalis fuerit diffinita. Quod expressim notat Paul. Castrensis. in d. consil. iij. col. ij. idem probatur in d. c. cùm venissent. ac fatentur omnes qui huius forensis vsus meminère. Præsertim hoc apparet, quia hæc interlocutio ab ea ratione procedit, quòd lite pendente nihil sit innouandū. Atq; ita in formula huius interdicti Hispani his vtuntur verbis. *Entre tanto, que este pleyto se vee, y determina diffinitiuamēte: sin periuyzio del derecho de las partes en possessiō, y en propriedad.* Quibus item verbis vtuntur Neapolitani teste Capicio in dict. decisione. 55. vlti. colum. & 189. nu. 11. ¶Quo fit, vt hoc interdictum, hoc enim nomine appellabo quod vulgò, Interrim, o *entre tanto* dicimus, habeat locum, & obtineat in causa, & lite possessorij, in qua de possessione agitur. Est etenim ratio manifesta: quia si hæc interlocutio tantum habet effectum, donec feratur sententia diffinitiua, lite pendente, absq; præiudicio possessionis, & iuris actori, vel reo pro ea cōpetentis, deducitur euidēter, hoc remedium, vel auxilium esse itidem admittendum in lite, & controuersia possessorij iudicij: cùm per id nullum præiudicium sententiæ, ferendæ in eo dē iudicio diffinitiuè, fiat nec ei quidquam obstet. Quod palàm ostendit Paul. Castren. in d. consil. iij. col. j. idemque præmittunt omnes practici, quorū modò meminimus ad hoc interdictum iure probandum.

¶Secundò, cauere debet omninò qui petit hoc interdictū, nè asseueret, se expoliatū possessione fuisse ante litem motam, aut possessionem eo tempore penes aduersarium esse.
3 Nam hoc interdictum quatenùs est simile interdicto vti possidetis: possessionem requirit, nec datur nisi possidenti l. 1. §. huius interdicti ff. vti posside. maximè quia rationē habet ab eo iure, quo prohibetur quid lite pendente nouari: & ideò tenetur probare agens hoc remedio, se possidere nunc, aut saltem possedisse tempore motæ litis, & ab alio turbari eā possessionem. Siquidem hoc sufficeret: tametsi in proprio, ac vero interdicto, vti possidetis, probanda sit præsens possessio, & turbatio. Hæc sanè admonitio fit, & colligitur ex Aufrerio in

d.ſtilo.tit. de cauſa nouitat.Io. Fabr.in §.retinendæ.nume.27. inſtitut.de interdict.Petro Rebuffo iij. tomo ſuper leges regias titu.de materia poſſeſſorij arti.j.in prin. & arti.ij.gloſſ.iij. verſic.cauere tamen debet impetrãs cauſam nouitatis. Quo ad interdictum autem vti poſſidetis, quod diximus,traditur à Bart.in l.j.§.vlt.ff.vti poſſide. gl.& Docto.in c. licet cauſam. de proba.gl.in l.extat.ff. quod metus cauſ.latè Alexan.in con ſil.88.libr.v.col.j.qui tradit eſſe neceſſariam ad interdictũ vti poſsidetis poſſeſsionem tẽpore litis conteſtatæ.ex Bar. & alijs probat tex.in §.quorum.inſtit. de interdict.quod ſi rationẽ noſtri interdicti cõſideremus,profectò neceſſaria eſt, & ſufficit probatio poſſeſsionis tempore motæ litis :vt qui eo tempore poſsidebat, lite pendente defendatur in poſſeſsione. Idem ipſe cenſeo quò ad interdictũ vti poſsidetis:nã ſatis erit,quòd eo agens poſsideat tempore litis motæ,vel turbatiõis in poſſeſsione, præſumitur enim & tẽpore litis conteſtationis poſſidere, vt tandem obtinere poſſit. atque ita intelligo quæ Alexand.adducit, & adnotauit in d.conſil.88.& ſuffragatur text. in d.capitul. licet cauſam.& in d.§.retinendæ. & in d.l.j.ff. vti poſ. quod & inferius tantiſper repetam verſi.duodecimo.

¶ Tertiò erit hoc in tractatu obſeruandum, quod ad pronũciandum hoc interdictum præmittenda eſt ſummaria cauſæ cognitio:cũ alioqui,ſi de principali interdicto vti poſsidetis, ageretur, eſſet adhibenda plenaria cauſę cognitio.eſt ad hoc
4 elegans text.in d.c. cùm veniſſent.de inſtit.cui accedit l. liberis.§.vlti.ff. de liber.cauſ.notat Bar.in l.nam & poſtea.§. ſi minor.ff.de iureiur. in ſpecie fatẽtur hoc ipſum Paulus Caſtren. in d.conſil.iij. & alij practici iuniores,quorum paulò ante mẽtionem fecimus.Nam & Maſſuerus in d.titu.de poſſeſſorio. nume.24.teſtatur, ſemper hoc caueri,& decerni,vt in hoc interdicto ſummatim procedatur,breui numero teſtiũ & intra breue tempus. Nos eadem vtimur cautela,quippe qui mãdamus,examinari quinque teſtes producẽdos à reo,& quinque ab actore : ac deindè alios quinque ex officio ea de re, & cauſa interrogari à commiſſario tabellione, quos ipſe elegerit,& cognouerit teſtimonium plenius, ac verius ſuper controuerſa quæſtione dicturos.

¶ Quartùm ex præmiſsis deducitur,probationem iſtã ſummariam , ſi reproducatur, aut præſentetur,quò ad principale ius litis, fidem facere, atque ei dandam eſſe authoritatẽ, etiã ſine noua examinatione,& ratificatione

tificatione testium: quia licet summaria sit, fuit tamen probatio ista facta parte præsente, vel citata: non autem ea absente. quod aleganter Paulus de Castr. admonet, & notat in d. consil. iij. i. libr. col. ij. maximè numer. vij. imò quoties considero quantùm momenti tribuat vsus, & quasi possessio in acquisitionibus iurium, & rerum: & hanc probationem fieri pendente iudicio principali: esseque admodum connexam eidem, mihi maximè persuadeo, huius probationis testes, etiam absque expressa reproductione: cùm sit satis tacita ipsa præsentatio sufficiens, plurimum cōducere ad iuris principalis, de quo litigatur, probationem.

¶ Quintùm est præterea aduertendum, quòd probationes factæ ad hoc interdictum non sunt quò ad solennitatem, vt plenariæ iudicandæ, nec censendæ. non enim sunt seruanda ea, quæ iure in plenarijs requiruntur. Vndè non fit publicatio earum probationū, nec testium: sicuti satis est vsu forensi obtentum.

¶ Sextū ad hæc accedit, quòd in hoc summario iudicio non est cōcedenda in integrum restitutio minori, vel similibus personis ad probandum, si intra diem, & terminum eis præfinitū nihil probauerint, nullámve probationem fecerint, aut quæ necessaria sunt ad obtinendum hoc interdictum minimè probatione iusta, & sufficienti ostenderint, & in iudiciū deduxerint. Hoc sanè multis adductis similibus disputat in specie Anton. Capicius in Neapolita. Decisio. xiij. vbi testatur in regio Neapolitano prætorio bis fuisse hoc in casu negatam restitutionem: quam nec peti, nec concedi vsquam ipse vidi hoc in Granatensi auditorio. tametsi minor læsus in iudicio possessorio, quod principaliter tractatur, sit restituendus. gloss. in l. j. C. si de momen. posses. notant Docto. præsertim Bald. in l. iij. C. qui person. legiti. standi in iudicio habeant. Quibus adde Tolosa. decisionem q. 106. & Mauricium de restitutione capit. 273. qui & Aufreri. in d. q. 106. idē tenuerunt, & ex antiquioribus optimè Bartol. Bald. colū. vlti. & Salicet. in dicta l. vnica. C. si de momen. posses. Ias. in l. j. nu. x. ff. de iurisdictione omnium iudicum. idem Ias. in authentic. sacramenta puberum. nu. 57. vt interim mirer cur idē Mauricius c. 114. dubitauerit, & c. 247. cōtrariū ꝓbauerit asseuerās, id passim determinari.

¶ Septimò est in eadē quęstione obseruandū, non esse hoc in iudicio summario admittēdos defectus aduersus testes produ

ctos: saltem vt fiat eorundem defectuum, & obiectionum probatio, quemadmodum deducitur ex c. veniẽs. in. ij. de testib. cuius authoritate adnotarũt ibi Ioan. And. Abb. Imol. col. iij. Feli. nu. 13. post Ant. & alios, quòd in causa summariæ cognitionis, maximè vbi agitur de præiudicio, quod posit per sententiam diffinitiuã tolli, non admittitur reprobatio testium; nec est admittendus quis ad probandum defectus contra testes ab eodem obiectos. Idem probant Roma. in singul. 588. Lanfranc. Orianus in c. quoniam contra. de proba. verb. testium. nu. 83. simili ferè ratione quoad legem Toleti latam de restitutione agrorum cõmunium alicuius ciuitatis statuit idẽ regia l. iiij. tit. iij. li. vij. ord. cuius meminit ad hoc Petr. Auẽdanius in tract. de exequẽdis mãdatis. c. 4. nu. 14. in specie autẽ huius nostri interdicti nõ tractatur, quis debeat posidere adhuc lite pẽdẽte: sed qs debeat esse in possessione lite pẽdente. Aliud verò est posidere, aliud in possessione esse. l. si qs antè. ff. de acq. poss. præsertim quia per diffinitiuã sententiã reparatur hoc præiudiciũ. Sic denique in materia nostri interdicti respõdit iuxta præmissam opinionem Anto. Capicius in Neapolit. decisione. 55. scribẽs, ita fuisse in supremo illius regni tribunali pronunciatum. Ex quo ipse libenter infero, quod vbi summatim tractetur de præstandis alimẽtis, & expensis litis alicui lite pendente, erit circa testium reprobationem, & similia seruãdum, quod modò de hoc interdicto explicuimus. Nam & hæc causa incidens est, ac summariè tractari solet: & ideò si testes ad summariam cognitionem fuerint producti, nõ sunt admittendi aduersus eos vlli defectus, vt saltem probatio adiectionum minimè fiat.

¶ Octauò ad huius rei faciliorem diffinitionem, & vt quietè, ac tranquillè litigantes ius suum prosequantur, praxis obtinuit in hoc regio, ac supremo tribunali, quòd si ab interlocutiõe huius interdicti causa pronunciata fuerit supplicatum, nulla detur in hoc supplicationis iudicio ad probandum dilatio. Satis enim est ad summariam cognitionem semel datã fuisse dilationem ad probandum. Alioqui esset huius causæ examen omninò plenariũ, & ordinariæ cognitiõi simile.

¶ Nonò, vbi ad huius interdicti pronunciationẽ producerentur in iudicio instrumenta, & scripturæ aliquot, non est admittenda cõtradictio, nec accusatio falsitatis ad impediendam interlocutionem istam, quæ summatim pronũciari debet su

bet super hoc interdicto: quēadmodum expresſim tradit Maſſuerus in practi.tit. de poſſeſſ.nu. 25. niſi ſecundūm eum eſſet aliqua euidens ſuſpicio, quę facilimè poſſet examinari.

¶ Quòd ſi ageretur in iudicio de poſſeſſorio interdicto verè,ac principaliter,tunc admittendi forent defectus, & obiectiones cōtra teſtes,atque earū probatio. Nam etiam ſi cauſa poſſeſſoria ſit ſummatim expediēda,nihilominùs admittūtur obiectiones cōtra teſtes,& earum probatio:authore Bar. in extraua. ad reprimendum. verb.ſummariè. Aretino in d. c.veniens.7.& 8.col. de teſtib. text.optimus in c.pręſentium. de teſtib.in vj.verſi. teſtes.

¶ Decimò eſt optimè inquirēdum,an ad effectū obtinendi in hoc interdicto lite pēdente ſufficiat poſſeſsio illa ciuilis, quæ traditur in l.clam poſsidere.§.qui ad nundinas. ff. de acqui.poſ.Et profectò,hāc poſ
5 ſeſsionē nō ſufficere quoad iſtū effectū tenēt Gui.Papæ.q.552. Rebuf.ſuper leges regias.3.Tomo.tit.de poſſeſſorij materia. art.ij.gl.ij.& gl.iij.& tamen hi authores loquuntur quoad cōſuetudinē Regni Franciæ: vbi nō poteſt agere quis ad poſſeſſionē, vt ipſi dicunt, ex cauſa nouitatis quę eſt ſimilis noſtro interdicto,cōtra eum, qui per annū,& diem poſſederit, etiā naturaliter,ac de facto. Quod & Io.Faber not.in d.§.retinēdæ.Sed & Maſſuerus in practica tit.de poſſeſſorio.nu.43.verſi.itē pro ſola.tradit,nō ſufficere ad cauſam nouitatis detētationē:imò requiri poſſeſsionē ex ſupradictis,vt ipſe intelligo ciuilem,& naturalē. ¶ Ego verò animaduerto,hoc ideò procedere,quia alter, cōtra quem agitur,eſt in poſſeſsione naturali,quæ ab eo nō eſt reuocanda lite pēdente:ſed erit agendum cōtra illum interdictis ordinarijs,& poſſeſſorijs: nempè vnde vi,aut vti poſsidetis.Hoc enim dictat ratio, quæ ex litis pēdentis priuilegio deducitur. At ſi quis habeat ciuilē poſſeſſionē tantū, nondum nactus naturalē,poterit hoc interdictū petere pendēte lite aduerſus eū,qui nō eſt in rerū corporali poſſeſsione. Exemplū traditur in poſſeſsione,quæ ex lege Galliæ,& vſu transfertur in hæredē abſque apprehēſione: atque ita rem iſtā intellexère idem Gui.Papæ in q.552.col.ij. Paul.Pari.cōſi.41.lib.j.col.iiij. ver.nec audiendi ſunt. quē ſequitur And.Tiraq.in tracta.le mort ſaiſit le vif.part.vj.declaratione 9.quod erit itidē obſeruandum ad l.45.Tauri cuius ipſe memini aliquot eius interpretatiōes exponens lib.iij.varia.reſolu.c.5. ¶ Sic ſanè,quicquid Maſſuerus ſcribat,ipſe e-

etiã detinentẽ tantùm aliquã rem defenderem hoc interdicto pẽdente lite: potissimũ ex ratione Iuriscõsulti in l. Attilius.& ibi Paul. Castren. ff. de donatio.& l.officiũ.ff.de reivẽdica.quia hoc interim dictum non tam respicit propriam,& verã possessionẽ,quàm statum illũ rei,qui erat tẽpore motę litis,aut paulò antè.Quod perpendere diligentissimè debet quicunque hac in cõtrouersia interlocuturus sit , & propriã publica authoritate dicturus sententiã.Solet enim varia hac in re contingere quæstionum disputatio.

¶ Vndecimò est animaduertendũ,hoc interdictũ , quo in praxi vtimur,obtinere vim, vt lite pẽdente vtatur quis possessione,quã habet,nec in ea turbetur,etiã si contra eũ pro parte aduersa sit præsumptio iuris
6 cõmunis.Ita equidẽ in iure pascẽdi,& eius quasi possessione in alieno prædio, quod liberũ præsumitur ab hac seruitute, notat elegãter Ant. Capicius. decis.Neapolit.189.asseuerans, sic in illo regio pretorio pronũciatũ fuisse. Cui sententię suffragatur, quod optimè not. Pan. in c.i.vt lite pen.col.j.vbi scribit,nõ esse quẽ turbandũ lite pendẽte in possessiõe, quã habet,etiã si ei resistat iuris communis præsumptio citat Panor.ad hoc Inno.ibi & asserit Doctores cũ eo communiter transire. Hæc enim sunt eius verba.nu.8.hoc ipsum probari videtur ex tex.in d.c. j. & rursus authoritate Inno.in c.cùm venissent.col.iij.de rest.in inte. qui se nsit,sufficere possessionẽ absque bona fide,vbi agitur in terdicto vnde vi,aut interdicto vti possidetis. Verũ opinioni, quã tradit Ant. Capicius obstat tex.in c.cũ personæ.de priuileg.in vj.qui probat, nõ esse quẽ defendendũ in possessiõe, quã habet refragante pręsumptione iuris cõmunis , donec præscriptionẽ sufficientẽ probet & legitimã: nisi ostẽderit, & exhibuerit titulũ saltẽ idoneum ad prescribendũ. Ergo qui iuris cõmunis præsumptionem in sui fauorẽ habet, eo iure vti poterit,etiã aduersus possessorem , nisi titulus idoneus ad præscribendũ fuerit exhibitus.Cui authoritati respondet Capicius eam intelligendam fore,vbi tãtùm agitur absque summaria probatione possessionis:quod si probetur summatim possessio, tunc inquit, non erit locus decisioni tex.in d.c.cùm personę.Imò poterit ex hac summaria cognitione decerni hoc interdictũ. Hanc interpretationẽ sic idẽ author cõfirmat,vt tandẽ asserat, tex. illum procedere pẽdente iudicio ordinario nõdum præmissa cognitione summaria possessio nis.

ſeſsionis. Quæ quidem interpretatio mihi nō omninò placet. Nam in d.c. cùm perſonæ. §. pen. & vlt. ſatis præmittitur, non ſufficere poſſeſsionē abſq; probatione tituli vtcunque ad præſciptionem idonei, quoties præſumptio iuris communis obſtat poſsidenti. Idcircò tria, vel quatuor hac in dubitatiōe exponam, vt tandem poſsit vera reſolutio deduci.

¶ Primùm: vbi de iuribus ad principē iure cōmuni pertinentibus agitur, & quoties pro principe prǽſumptio iuris eſt: tunc ſanè non eſt locus huic interdicto ex ſumaria poſſeſsiōis probatione, niſi probetur titulus aliquis, qui valeat elidere ſaltem ad effectum huius interlocutionis, præſumptionem iuris cōmunis. Etenim Rex nuſquam litigat ſine poſſeſsione in his, quę ſibi, vt Regi ſummo iure cōceduntur: vt ſcribit Petrus Rebuffus in dicto tracta. de materia poſſeſ. arti. ij. glo. ij. num. 26. & ſequen. cui accedit quod nos tradidimus lib. j. variarum reſolu. cap. 16. nu. 11.

¶ Secundò oportet animaduertere, quod & ſi prǽſumptio iuris communis ſit contra poſſidentem, & agentem hoc interdicto, & requiratur titulus ad iuſtificādam poſſeſsionem iuxta reſponſionem Pontificis in dict. cap. cùm perſonæ. erit ſatis ſufficiens titulus aliquis præſumptus, qui robur addat ipſi poſſeſsioni. text. optimus in dicto cap. cùm veniſſent. de institu. ex quo id notat Panormita. ij. colum. & Francus in dicto cap. cùm perſonæ. §. vlti. colum. j.

¶ Tertiò, quoties contra poſſidentem eſt præſumptio iuris communis ſimplex quidem: vt in iure paſcēdi, de quo tractat Neapolitana deciſio, opinor non eſſe negandum hoc interdictum, quod vetat lite pēdente mutari poſſeſsionem. Hoc apertiùs fiet ſi quis obſeruauerit ea, quæ ipſi adnotauimus libr. primo variarum reſolutio. cap. 17. nume. 7. non enim cenſeri debet ſufficiens ad perturbandam quaſi poſſeſsionem alterius lite pendente, præſumptio illa iuris communis, quæ cuiuſque rei priuatæ libertatem fouet, & defendit à reali, vel perſonali ſeruitute.

¶ Quartò non ſic reſpondendum erit, vbi poſsidenti reſiſtit valdè vehemens iuris communis præſumptio, quæ publicæ authoritati fauere ac patrocinari videtur: ſicuti conſtat in exemplis traditis à ſummo Pontifice in cap. j. de præſcriptio. in vj. & in dicto cap. cùm perſonę. Sed fortaſsis quiſpiam ita cōſtanter conabitur defendere hanc vndecimam concluſionem, vt planè aſſeueret locum eſſe huic, Interim

dicto, etiam in hoc casu: quasi pontificia decisio in d.c. cùm personæ non obtineat lite pendente quò ad istam interlocutionem: Qua ratione admonẽdum censeo, etiam si hæc admittatur opinio, perpendendã esse possessionem eiúsque antiquitatem, & adminicula, vt nõ temerè pronuntietur aduersus iuris cõmunis præsumptionẽ.

¶ Duodecimò meritò hac in controuersia quæritur, quid sit agendum vbi vterque litigator probauerit, se possidere tẽpore motæ litis, & possedisse. Oritur enim dubium, cui probationi sit standum. & sanè regulariter ille præferendus erit qui antiquiorem possessionem probauerit. c. licet causam. de probatio. tradidère Bart. in l. si duo. in princip. colum. ij. ff. vti possidet. idem in l. j. col. penul. C. eod. titul. Bald. in l. ordinarij. col. iiij. C. de rei vendicatio. Paulus Castrensis in dicto consil. iij. colum. ij. Multa quę sunt in hac quæstione consideranda, vt iudex percipiat quæ probatio sit potior ad hoc interdictum, explicarunt eleganter Dec. numer. ix. & Augustinus Beroius numer. 54. in dicto capitulo licet causam. & an sufficiat probari, olim quem possedisse, vt præsumatur tempore litis motæ possidere ad effectum huius interlocutionis, ipse scripsi in reg. Possessor. de regul. iur. in vj. ij. parte. §. j. numer. iiij. Nam in corporalibus satis est probare possessionem certi temporis, & proximi antè litem motam: vt censet Ioã. Faber. in §. retinendæ. numer. 23. institut. de interdictis. & in rebus corporalibus etiam sufficiet possessionis probatio, quæ tẽpore turbationis obtinebatur, vt hinc pręsumatur possessio tempore motæ litis, & contestationis quod in regio Neapolitano prætorio receptũ esse asseuerat Matth. Afflict. decisione. 394. nisi alter probauerit, se medio tẽpore possedisse.

Ex capite sequenti.

1 *Testis an sit repellendus à testimonio ob vilem eius opinionem, & infamiam facti?*

2 *Qui clericus esse non potest, an sit admittendus in testem cõtra clericum in criminalibus?*

3 *Inimicus à testimonio repellitur: & quonam modo hæc conclusio sit intelligenda?*

4 *In causa, & lite vniuersitatis, an sit admittendus in testem qui est eiusdem vniuersitatis?*

5 *Obiectiones contra testes admitti poterunt, etiam in causa appellationis, etiam contra testes antè sententiam productos.*

6 *Testes an sint admittẽdi sup eisdẽ articulis, & directò cõtrarys in causa appellatiõis: & quid vbi agitur*

agitur de nobilitate, quam hidalguiam dicimus?

7 *Testis an possit interrogari de his, quæ ad elidendam testimonij fidē aduersus ipsum obijciūtur?*

8 *Traditur latè intellectus l. nullum. C. de testibus. an possit iudex, etiam delegatus testem etiam exemptum, etiam clericum punire propter crimen, quod inferendo testimonio commiserit?*

De testibus hoc in loco traduntur aliquot, quæ præ oculis habere debent iudices.

CAP. XVIII.

IN OMNIBVS equidem contentionibus, quæ iudicum sententijs sunt omninò diffiniēdæ adeò testium fides vrget, & instruit iudicātis animum, vt oportunè Iuris- 1
consultus admonuerit in l. iij. ff. de testib. potissimè aduertendum esse, quibus testibus sit adhibenda fides: atque ideò in eo respōso commemorat multa, quæ solent, & debent explorari diligentissimè. Idem admonet regia l. 28. ti. 16. part. iij. tradit Bal. in l. testiū. col. iij. & iiij. C. de testib. Certum autem quæ considerare debet iudex in testibus & eorum fide. breuiter tradit Ioan. Bessianus in consuetudinibus Auerniæ capit. viij. articul. vij. multa etiam ad hæc congerit Augustinus Beroius in capit. licet causam. num. 32. de probationi. potissimùm integer testis esse debet immunis ab infamia, à macula, & suspicione. text. optimus in cap. j. de exceptionib. cap. testimonium. de testib. regia lex viij. titul. xvj. partit. iij. Quam ob rem nō grauabor quædam hîc adnotare quæ solent frequenter in discrimen adduci: vt liberè quid ipse sentiam, quídue in iudicio probarem apertissimè exponam.

¶Primùm video à plerisque aduersus testem obijci vilem eius opinionem, & æstimationem, quę tamen non procedit ab infamia iuris, sed potiùs ab infamia facti, quę deducitur ex eo, quòd homines grauitate & moribus insignes opinionem quandam improbitatis de aliquo conceperunt ob aliquod eius crimen, vel quia fecerit ea, quæ fieri non solent ab his qui integris moribus operam dederunt. Hæc enim est facti infamia, quæ dubiò procul detrahit authoritati, & fidei cuiusque hominis. Qua ratione testimonium eius qui ea est affectus aliquantulum minuitur. text. celebris in cap. licet. versicu. quidam verò. de probatio. quem ibi commendarunt Panor. Baldus Felin. & Decius. colum. v. idem adnotarunt Abb. colum. iiij. & Feli.

num.12.in capi. testimonium. de testib.ex hoc admonentes, nõ esse dandam fidem in caussis grauibus, & maximi momenti,ac præiudicij, his testibus,qui etiam si non repellantur à testimonio propter infamiam iuris: laborant tamen infamia facti. & hæc, quanuis non repellat quem à testimonio in causis ciuilibus ferendo. glo. in l. iij. §. duæ causæ.ff.ad Carbo.&in cap.testimonium. verb.in hoc casu.paulò ante citato. Tamen propter dubiam eius fidem efficit, vt in criminalibus, & coniugalibus controuersijs & his similibus non sit quis testis idoneus. idémq; respondendum erit etiam in aliquot causis ciuilibus, in quibus de re graui, & maximo præiudicio tractetur: quod latiùs examinauimus in epitome ad quartum librum decretalium.ij.parte capit.viij.§.xij. nume.viij.

¶Secundò, illud etiam iudicibus ecclesiasticis exponimus quòd fortaßis perpensa frequentißima iuris pontificij interpretum sententia, in errorem labi quenquam permittet. Scripsit etenim Fabianus Papa epistola ij. ad episcopos Orientales, non esse testem idoneum in criminali causa contra sacerdotem eum, qui clericus non sit, nec clericus esse poßit. ex quo Panor. & alij communiter in d. cap.j.de excep.& doct.in ca.ipsi apostoli. vbi à Gratiano Fabiani decretum adducitur.ij.q.vij. collegerunt,in criminalibus aduersus clericũ non esse admittẽdum in testem,eum, qui tale patiatur corporis vitiũ, quod à promotione, & sacerdotio repellat.quã opi. sequitur Hippoli. in pract.causa.crimi.§.nunc videndũ.nu.52. eámque cõmunem esse fatentur Feli.& Dec. in d.ca. j.ac defendit ipse Dec. tametsi Feli. satis dubitet, nec ausus sit omninò eam improbare.Sed si verũ sensum canonum,& legũ mẽte repetamus, ipsámque rationem cuiusque ambiguitatis moderatricẽ & interpretem, planè fatebimur hanc opin. cõmunem nõ omninò veram esse,vel nõ ita intelligendã,vt ex aliquo corporis vitio absque vlla animi labe contingenti, fidem cuipiã detrahamus: Constat etenim in testibus illud potißimè esse cõsiderandũ, quòd integræ sint fidei.d.l.iij.& l.j. ff.de testibus. fides autẽ nullã patitur læsionem ex corporis maculis, ægritudinibus,& vitijs, sed ex animi labe,eiúsque detrimẽtis:atque ideò nõ ex hoc minùs integer quis testis erit, quòd vitium corporis habeat impediẽs ordinis ecclesiastici statũ: igitur Fabianus Papa constituens,nõ esse laicos admittendos in

dos in testimonium criminis
contra clericum, scripsit. nec
item eos, qui clerici esse nõ pos
sint, cũ satis esset priorẽ regu-
lam constituere. siquidẽ is, qui
clericus non est, siue clericus
possit esse, siue nõ possit eo in
signiri ordine, admitti nõ de-
bet contra clericũ in criminali
bus ad testimoniũ cùm crimi-
naliter agitur secundũ com-
munem in c. tam literis. de te-
stibus. Si verò clericus sit, & ni
hilominùs patiatur corporis
vitium, quod ab initio impedi
ret eum ordinẽ: profectò non
video cur hic sit à testimonio
repellendus in causa crimina-
li, quæ contra clericum crimi-
naliter agitur, nisi vitiũ id cor-
poris ex aliquo crimine, aut ali
qua equidem animi labe con-
traxerit. Sic etenim est inter-
pretãda Fabiani Papæ respõ-
sio: quam non ita exactè glo. &
doct. ibi intellexisse videntur.

¶ Tertiò, iudex diligẽter ex-
pendere debet ipsius testis affe
ctũ, vt ex amore, vel odio eius
fides dubia sit omninò. Præ-
sertim est obseruãdũ, an testis
sit inimicus illius, qui eius te-
stimonio cõuincẽdus est. quod
Iurisconsultus admonet in l.
3 iij. in princip. ff. de testib. l. j. §.
quæstionum. ff. de quæstio. au-
then. de testib. §. si verò quis di
cat. quæ quidem suspicio mini
mè tollitur per reconciliatio-
nem, quoties nuper ea conti-
gerit: non enim statim post re
conciliationem est idoneus iu
dex, aut testis, qui modò erat
inimicus, cùm adhuc sit du-
bium, an remãserint quædam
reliquiæ odij. Quam ob rem
expectandum est, vt amicitia
longo tempore sit confirma-
ta, & sint obliterata, & obli-
uioni tradita omnia inimici-
tiarum vestigia. textus est cele
bris in cap. accusatores. in ij. &
ibi gloss. iij. quæst. v. glo. in cap.
per tuas. in j. verb. inimicitias.
vbi Anania. colum. iij. & Feli-
colum. vltim. de simonia. Inno
cent. in cap. cùm oporteat. co-
lum. vltim. & ibi Panormit. co
lum. ij. Anania. column. iij. Fe-
lin. nume. iiij. de accusatio. Ro
man. in singula. 319. Iason in l.
apertissimi. C. de iudic. colum.
ij. Hippoli. in l. j. §. prætereà. ff.
de quæstionib. numer. iiij. Ana
nia. & Bologuinus consil. xvij.
Aimon consi. ix. column. ij. li-
bro j. & plerique alij quorum
meminit Andræ. Tiraquell. in
libello de caus. cessante. ij. par.
limitatio. xvj. nume. vij. ex qui-
bus apparet, hanc esse commu
nem opinionem. cui obijcitur
text. in l. athletæ. §. dat remis-
sionem. ff. de excusat. tuto. vbi
nuper reconciliatus inimicus
non excusatur à tutela. Huius
sanè loci authoritate coacti fuẽ
re Ananias, & Felin. in dict. ca
pit. cùm oporteat, fateri, non
omninò certã esse cõmunem

opinionem: imò text. in dict. capit. accusatores. intelligendum fore de eo inimico, qui nondum est reconciliatus: est tamen inimicitia nuper contracta. quod nec mihi placet, nec poterit iure satis probari. Idcircò existimo inimicitiam à tutelæ munere omninò excusare, nisi tutor sit testamento datus: tunc etenim non exexcusatur quis à tutela etiam propter capitales inimicitias, quia qui tutorem Titium filijs dat, quamuis Titius fuerit ei inimicus, visus est omnē prorsus inimicitiæ labem, ac radicem à se quidam abijcere: eáque reconciliatio præsumenda est vera, atque immunis ab omni suspicione, vel ex eo tantùm, quòd proprios filios, & eorum patrimonium ei commendarit. Quam ob rem quò ad ipsum testatorem reconciliatio amicitiæ integra est, & ab omni libera suspicione: ideóque non est cur tutor aliquam excusationem iustè prętendere possit ob capitales inimicitias. qua ratione perpensa existimarem ipse mortuo inimico, nuper tamen reconciliato, nō posse à tutela filiorum eius excusari quem ob inimicitias, quæ reconciliatione simul & morte obliteratæ omninò videntur. Nec est in hac specie ratio illa admittenda, propter quam inimicus olim, nuper tamen reconciliatus repellitur à testimonio: etenim cessat, vt opinor: quia fides detrahitur testimonio ob veteris, & pristinæ inimicitiæ radicem. Sic denique Iustiniani locus in §. inimicitiæ. instit. de excusat. tuto. dum ex eo probatur, non excusari quem à tutela propter inimicitias capitales, vbi reconciliatio contigerit: est intelligendus, etiam si reconciliatio paulò ante facta fuerit. quòd si post scriptum testamentum capitalis inimicitia orta sit, aut prior est testamento: sed ea causa is tutor testamento datus esse videatur, vt eo onere, & negocijs vexetur: aliud erit dicendum. Nā excusabitur is à tutela propter capitales inimicitias. quòd probat tex. in dic. l. athletæ. §. dat remissionē. ff. de excu. tut. quem titulū eleganter è Græco in latinum transtulit Antonius Augustinus, vir omnium consensu insignis eruditionis, & diligentiæ.

4 Quartò iudices admonendi sunt, ab eadem affectionis ratione procedere distinctiōem illam, qua passim vtuntur aduocati asseuerantes, non esse admittendos in testes, vbi de pascuis publicis & communibus agitur, incolas, ciues, & oppidanos illius vrbis, villæ, aut oppidi, cuius nomine vniuersitatis de iure pascendi contenditur,

ditur, quasi secus sit, vbi de eiusdem vrbis iurisdictione, & territorio ad eam exercedã controuertitur: nam in hac posteriori specie ciues, & oppidani legitimi testes sunt. prior huius distinctionis pars probatur authoritate Guidonis Papæ.q.573. & Speculat.titu.de testibus. cuius meminit eum secutus Ioann. Besianus in cõsuetudinibus Auerniæ, cap.28.artit.iiij. quibus suffragatur quod communi omniũ consensu diffinitum est: in l.parentes.& in l.omnibus.C.de testib. in causa vniuersitatis non esse testem idoneum eum, qui sit de ipsa vniuersitate, vbi tractatur in ea lite de iure vniuersitatis, quod vnicuique priuatim commodum, vel damnum infert. Idẽ notant Bald.consi.443.& consi. 445.lib.v.Bart.in l. inantũm.§. vniuersitatis. ff. de rerum diuisione, quorum opinio communis est, vt fatentur Dec.in cap.in super.de testib.& Bald. in dict. cons. 445. num. ix. Franciscus Curtius in tracta.de testib. in capit. quando testes repellantur ratione affectionis.col. penult. Albericus in tracta.de testib.eodem capite, & eadem colum.optima glos.in eius ratione in l. sicut.ver. non debetur.ff. quod cuiusque vniuers.nomi.tradunt omnes in dict.cap.insuper.& in capit.cùm nuntiùs.de testib. Gerardus à petra Sancta in singu. xxiiij. Crottus in tract.de testib. numer.131. atque in hac specie vbi agitur de pascuis, & nemoribus expresim hanc opinionem probant Bald. in dicta l. parentes.columnn.vltim. Felinus latè in dict. capi.insuper.nume. vj.& ibi Deci.colum.ij. Curti. & Alberic.in dicta colum. penult. Stephanus Aufreri in tractatu de reprobation. testium. num.91. Alexand.cons. 68.libr. ij.nume.xiiij. Bartholom. Cæpola de seruitutibus capitul. de seruitute iuris pascendi. num.xviij. quorum opinio dubiò procul communis est, & eadem probat posteriorem distinctionis partem: nam vbi de territorio, & iurisdictione tractatur in iudicio, admittendi sunt ciues, & oppidani: quia in vniuersitatem commodum ipsum defertur nõ in singulos ipsius vniuersitatis: quod & idem Guido Papæ notat quæstione.193. Baldus in dicto consi.445.num.ix.& omnes paulò ante citati post glos.in dicto §. vniuersitatis.& in l. idonei.ff. de testib.. text. optimus in l.sed si hac.§. qui manumittitur.ff. de in ius vocando. Qua ratione quoties de pascuis ageretur ab vniuersitate in hunc sanè modum, vt vniuersitas contenderet de pratis quibusdam non ad vsum publicum singulorum, sed ad locationem pascuorum pro annuo precio in publicum ærarium conferendo, esset ciuis, & oppidanus in ea causa

testis legitimus,&idoneus:quod Bald.respondit in cap.tertio loco.num.iiij. de probation.&sensit optimè Cæpola in dict. num. xviij.Hinc denique constat vera interpretatio ad l. regiam. xviij.titul. xvj.part.iij.qua probatur,in causa vniuersitatis admittendum esse in testem quemlibet ex ciuibus, & oppidanis. est etenim intelligenda ea constitutio secūdum distinctionem modò propositam. Quin & ipse admonendum esse cēseo, etiam in huius distinctionis posteriori membro,fidem testimonij nō omninò integram esse. Iudex etenim æquissimè arbitrabitur in hoc:quia negari non potest, non carere testem affectione, vbi pro iure & honore patriæ, aut eius oppidi, cuius vicinus est, testificatur:atque ita admonuerunt Archidi.in cap. j. xiiij. q.ij.Felin.& alij in dict.capitul. insuper.& ferè omnes, quorum modò mentionem fecimus. Anto.Butrius in cap. cùm nuntius. de test. Deci. in dict. cap. insuper.nume. vij. Alexan.in consil. 43.num.xxiij.libr.iij.tradit eleganter idem Alexand. in dicto cons.68.libr.ij.num.xv.Nec refert quicquam, quòd vtilitas illius iuris,aut rei,de qua in iudicio agitur, non sit singulorum, sed ipsius vniuersitatis: siquidem affectio ex hoc non cessat penitùs: imò adest propter publicum, & communem ipsius rei publicæ, cuius testis membrum,& pars est,euidentem veritatem.

¶ Quintò non erit ab hoc tractatu omninò alienum, quod plerumque controuertitur de tempore, quo admittendæ sunt aduersus testes obiectiones in appellationis examine, aut in secunda,tertiàve instantia,cùm in prima,aut secunda fuerint omissæ. Etenim iure communi 5 aduersus testes sunt obiectiones, & vitia proponenda antè sententiam.capi.j.de exceptioni.idest ante conclusionem in causa capit.cùm dilectus.de fide instru. capitul. audius.de procurator. Idem adnotarunt Abb. & omnes in dict.cap.j.de except.Imò & hæ obiectiones fieri debent antè publicationem regulariter,non pòst: iuxtà distinctionē traditam à romano pontifice in cap.præsentium.de testib.Regia verò lex omni equidem casu permittit, posse aduersus testes opponi crimina,vitia & defectus statim post testium publicationem intra sex dies,sicuti diffinitum extat lege xvj. ex legibus,quæ de iudiciali ordine apud Madritum statutæ fuere. Hoc ipsum ferè olim & regia lex diffinierat.l.j.colum. iij. tit. iiij. lib.iij.ord. ex quibus apparet qualiter in his regnis sit intelligendum,quod iura pontificia hac de re statuerint. Quòd si aduersus testes, quorum publicatio

blicatio facta sit, non fuerint oppositæ exceptiones, aut obiectiones aliquot, ac lata fuerit sententia: solet dubitari, possint ne in examine causæ appellationis contra eosdem testes, aut in secunda instantia vitia, aliique defectus obijci ad eorum eludendum testimonium, fidémque repellendam? Et sane Andræas Isernia in constit. Neapolitanis libro. ij. constitutione vltima numer. vj. & Guido Papæ decisione Delphinatus. 500. tenuerunt, non esse admittendas in appellationis causa reprobationes testium, qui dixêre testimonium in prima instantia, & antè sententiam. Horum rationes facilimè poterunt expendi: sed ea maximè vrgere videtur, quòd ante sententiam data fuerit tacitè, vel expressè dilatio ad reprobationem testium: vt constat in dict. cap. præsentium. & in constitutionibus regijs. & ideò qui intra eam dilationem non obiecit aduersus testes exceptiones, quas sibi competere existimabat, non est postea admittendus. cùm fuerit finita dilatione exclusus. Hoc ipsum amplius, ac fortius vrget, si consideremus dilationem antè sententiam dari ad reprobandum testes, qui tunc producti fuerint: atque item in appellationis cognitione aliam denuò dari, ac repeti, ad opponendum exceptionem contra testes, qui tunc post appellationem testimonium dixerint: qua ratione constat opinionem istam iure veriorem videri, cúmque receptam fuisse in Neapolitano prętorio asseuerat Matthæus Afflict. decisione. 266. nihilominùs contrariam sententiam probare conantur glos. in dict. cap. j. de except. verb. per sententiam. & imbi Panor. Feli. col. ij. & idē Panor. in cap. super eo. de testi. Matthęus Afflict. in dict. constitutione vlt. num. xiij. quam opinionem seruari in regno Franciæ testatur Guido in dict. quæ. 500. ex eo quidem quòd appellatio restituat, ac reponat causam in eum statum, quo erat tēpore litis contestationis. l. per hanc. C. de temp. appellat. cap. cū Ioannes. de fide instru. notatur in l. ita demū. C. de procur. quæ quidem ratio non admodum iuuat cùm ad reprobationem testium antè sententiam productorū non sit quis admittendus post eam diem, quæ tacitè, vel expressè à lege, vel iudice datur ad id agendū: nec quid quam referat, appellatum esse: siquidem ea appellatio vim habet quantum ad probationē iuris principalis de quo in ea lite agitur: nō antē quò ad ea, quæ circà testes, aliáue accessoria, in prima instantia fuerint tractata & discussa ex ratione tex. in clement. vlt. de appellationib. tandem Felin. in dict. capit. j. de ex

ceptioni.col.ij.ex glo. inibi adnotauit, posse post sententiã in causa appellationis opponi aduersus testes exceptiones etiam eas, quæ antè sententiam fuerunt obiectæ, nec tamẽ fuit probatio inducta, sed poti⁹ omissa.

¶ Ego verò illud esse constitutissimum opinor, quòd post sententiam in appellationis cognitione non poterunt obijci 6 defectus, aut vitia contra testes ante sententiam productos: si velit quis id agere post testium publicationem intrà diẽ illum, qui datur ad reprobandos, ad notãdos testes. Nam ea dilatio datur ad impugnandum testes productos in ipsa secunda instãtia, quorum tunc publicatio fit, non autem ad eos reprobandos qui antè sententiam fuerant producti, quorúmque testimonia eo tempore sunt iuxtà iuris ordinem publicata.

¶ Deindè scio receptúm esse apud hoc Granatense tribunal, posse in secunda instantia post appellationem, vel supplicationem proponi aduersus testes productos, & examinatos antè sententiam exceptiones & obiectiones, in ipso tamen libello, quo grauamina sententiæ explicantur, & exponuntur, vt tandem probatio fiat harum exceptionum intrà dilationem datam ad ipsa grauamina probanda. Atque ita praxis admisit opinionem glos. Abb. & aliorum, quæ sic intellecta maximam æquitatem habet.

¶ Sextò præ cæteris obseruare debent Practici, in hac Castellani Regni Republica lege receptam esse canonistarũ sententiã, & opinionem, qua diffinitum est non esse in causa appellationis testes admittendos super eisdem interrogationibus & articulis, qui dati fuere ad testium examinationem in prima instantia antè sententiam nec super eisdem directò contrarijs: extat etenim de hoc regia l. iiij. tit. xj. lib. iij. ordinat. & §. 26. in legibus de Madrid. iure pontificio hoc apertissimè constitutum est in clementina ij. de testibus. quo in loco glos. commemorat contentionem veterem inter canonistas, & iuris ciuilis interpretes, qui contrarium probare conati sunt non satis vrgentibus authoritatibus. Nam & canonistarum partem optimè tutatur authoritas Iustiniani, dum rationem quandam præmittit in authẽ. de test. §. si verò deducens. siquidem inibi prohibet testes recipi super eisdem articulis, & directò contrarijs post publicationem: quemadmodum responsum est in dict. clem. ij. in priori eius parte. & in ca. fraternitatis. de testib. vbi Antoni. Imola. & Felin. col. ij. existimant adeò veram esse canonistarum opinionem, vt eadem in vtroque foro admittenda sit. Idem fatetur Lamfranc.

Lanfranc. in c. quoniam contra. de probatio.verb. testium. nu.60.qua in re illud est cauendum, non ex hoc censeri prohibitam productionem testium super his, quæ fuerũt in prima instantia allegata, & tamen testes non fuère super his allegationibus examinati. Nam poterit quispiam in appellationis causa testes producere ad probationem eorum,quæ ante sententiã allegauerit, & quæ sunt contraria his allegationibus directò, quas eius aduersarius in iudicium deduxerit, modò nõ fuerint testes de his interrogati, nec examinati secundũ Car di.Innocen.& Peli.nu.34. in c. cùm Ioannes.de fide instrumẽ. per tex.ibi.& id satis est iuri cõsonum. ¶ Illud verò solet à quibusdam in discrimen adduci, sit ne regia lex seruanda,& opinio item canonistarum in his causis & iudicijs, in quibus de nobilitate agitur, quã nos Hispani dicunt Hidalguiã etenim consultus hac de re Cæsar inuictißimus Carolus V.primus huius nominis Hispaniarum rex in totius regni conuentu apud Madritum anno M. D. xxxvij. l.124.respondit simpliciter,seruandam fore veterem legẽ regiarum ordinationum, ex quo quidem responso quibusdã visum est, totam controuersiam diffinitã fuisse, vt tandẽ, etiam in his causis omninò sit vetus lex ad vnguem seruanda.Quibusdam verò placuit,adhùc cõtrouersiam istã sub iudice quidem esse,nec responso Madritio diffinitam fuisse, cùm illud tantùm fuerit responsum à rege, quòd vetus constitutio seruetur, quæ nihil de causis nobilitatis statuit. Et sanè,si mentem, & proprium intellectum legis Madritiæ velimus expendere, constabit,id ea sanctione institutum esse, vt etiã in hisce nobilitatis causis vetus constitutio seruetur:nec in his admittantur testes in secunda instantia super his interrogationibus, & articulis super quibus testes fuère antè sententiã examinati, nec super directò cõtrarijs, tametsi in hoc regio Granatensi prætorio contrarium paßim admissum sit. Recipiuntur etenim testes post sententiam primam, & examinantur super eisdem articulis, & directò contrarijs,etiam si quidam ex regijs auditoribus opinentur, non omninò integrã fidẽ adhibendam esse hisce testimonijs propter suspicionem, quæ vel ex corruptione,vel aliundè post publicationem priorũ testium iure præsumi potest. & nihilominus potuit vsus forensis hinc originem ducere,quòd causæ, ac controuersiæ super his nobilitatibus ad statum hominum pertinere videantur ob libertatem illam,quæ à mune-

ribus personalibus, & indictorum, ac superindictorum collatione nobilibus lege Hispana verè cõpetit: causæ autem status, libertatis inquàm & ingenuitatis pares ferè cẽsetur caussis matrimonialibus & criminalibus. l. non distinguemus. §. idem Iulianus. vbi glo. ff. de arbitr. in causa verò matrimoniali testes admittuntur post publicationem super eisdẽ articulis, & directò contrarijs. text. & ibi Panor. in c. sicut ex literis. de sponsali. vbi glo. vlt. communiter recepta. text. optimus & ibi post alios Feli. in c. series. de testi. idem Felin. in c. fraternitatis. eo. tit. nume. ix. post Soci. ibi nume. 64. Bald. in authent. nunc si hæres. colũ. j. C. de litig. etiam si agatur de probãdo impedimento ad matrimonium impediendum, quod nondum contractum est. glo. & communis in cap. j. de consang. & affi. notant Abb. & alij in capit. iurauit. colũ. ij. de probatio. idem erit. & in causa monachatus. glo. in cap. præsens. 20. q. iij. verbo patrem. cuius meminit Fel. in dicto capitulo fraternitatis. numer. ix. atque item in causa criminali: secundum Socin. in eodem capit. fraternitatis. nu. 80. sensit Bartol. in l. j. §. vlt. nu. iij. ff. de quæstio. quibus equidem & multis similibus forsan persuaderi potuit ob causę grauitatem, & maximum eius discrimen, posse recipi, & admitti testes super eisdem articulis, & directò contrarijs post publicationem, & in appellationis examine, quòd si foret in his regnis recepta opinio illa, quam sequuti sunt iuris ciuilis interpretes, parum vrgeret huius rei difficultas. Nam & Bald. in c. j. numer. xij. si de inuestitu. inter domin. & vasalis oriatur, existimans sententiam Canonistarum errorem quendam esse: nihilominùs testatur in curia romana pronuntiari sententiam absque testium publicatione, ne impediatur receptio, & examinatio testium post sententiam, & in causa appellationis super eisdem articulis, & directò contrarijs.

7 ¶ Septimò sese nobis offert non inutilis quæstio: siquidem receptum est vsu forensi, non esse cogendos testes respõdere de his, quæ aduersus eos obijciuntur ad eorum testimoniũ elidendum: & tamen verũ est, non posse testem interrogari, nec ipsum teneri ad respondẽdum super his interrogationibus, per quas turpitudo ipsius testis detegitur, ex ratione tex. in capit. quis aliquando. §. non tibi dico. de pœnitentia distinctio. j. de his verò ex quibus nulla constat ipsius testis turpitudo interrogari potest, & respondere tenetur: sicuti constat ex glo. in cap. quærendum. ij. q. vij.

ij.q.vij.glo.rectè intellecta in c. cùm causam.in j. verbo de causis.de testib.quam Panormita. & alij frequentissimo consensu sequuntur, vt asseuerant Felin.ibi nume. x. & Alexand. in l. si duo patroni.§. idem Iulianus.ff. de iureiurand.colū.vlti. Quam ob rem ex officio iudicis passim interrogatur testis, an sit consanguineus, & cuius ætatis sit:poteritque interrogari, an sit inimicus litigantis, quia inimicitia potest contingere absque culpa,& turpitudine ipsius testis: secundum Ioā. Andr.Henri.Felin.& communem in capitul.inquisitionis.§. tertiæ.de accusatio. vbi gl. hoc sensit.Hinc igitur rationem habet quòd praxi extat obseruatissimum : & deinde aperitur sensus glossi. eiusque veritas in capitul.j.de exceptio.verb.confessi. quæ non satis constanter scribit testem posse interrogari,an crimen commiserit,quod obijcitur ad euertendam eius testimonij fidem:& addit,nusquam vidisse hoc fieri : mirùm etenim non est, id non fieri: cùm esset iniqua , & iniusta ea interrogatio , etiam si crimen sit publicum , vel sit ipse testis eius causa publica nota insignis , quem vulgò dicimus infamatum·quod ex Innocentio in capitul.ij.de confes. quidam adnotarunt, præsertim Imola & Felin.numer.x. in dicto cap. cùm causam . quòd si nihilominùs fuerit interrogatus, & responderit, erit repellendus à testimonio.Bal.in dicto §.idem Iulianus.in fine. Henric. Areti. colum.ij. & alij in dicto §. tertiæ.Hæc verò huiusce quæstionis resolutio deducitur ab ea conclusione, quā passim Theologi , & iuris pontificij professores fatentur , & præmittunt asserentes, teneri quem iure diuino, & humano, etiam de proprio crimine respondere, quoties iure fuerit interrogatus : alioqui posse responsionem subterfugere, & recusare: sic sanè visum est Innocentio in dicto capitul.ij. de confes.& ibi doctoribus. Thomæ.ij.ij.q. 66.art.j. & quæstione 76.arti.j. Dominico à Soto in relectione de secreto membro ij. qnæstio. vij. Martino ab Azpilcueta in capitu.inter verba.xj.quæst.iij. Corol. 64. quam opinionem & nos probauimus libr.j. var. resolut.c.iij.nume.ij.

¶Octauò ex eo, quòd diximus iudicem consianti, & cauto iudicio debere obseruare, quæ nam sit testibus fides adhibenda, oritur & illa dubitatio,num possit iudex punire testem,qui in eius testimonio ferendo aliquod crimen commiserit: nempe periurium , falsitatem, aliúdve simile? Nam in eo iudice , qui habet in testem ipsum alioqui iurisdictionem

ordinariam, satis est manifestum, posse ab eo puniri testē, qui vacillat, varius est, aut falsum dixit in testimonio. Is au-
8 tem iudex, qui nullam in testē iurisdictionem alioqui habet, adhuc poterit eadem vti punitione. tex. est celebris in l. nullum. C. de testib. pertinet & ad idē l. ij. & ibi Bald. C. de sportulis. l. si quis fortè. §. si quos. ff. de pœnis. Regia. l. vltima titu. 16. part. iij. etiam si sit iudex delegatus: quod probatur secundū Bart. & alios in dict. l. nullum. & in cap. super his. de pœnis notant glo. in clem. j. de offic. deleg. in glo. prima. glo. item in l. quęsitum. ff. de testib. Bal. Abb. & Decius in c. præterea. de offi. delegat. Specula. tit. de teste. §. j. versi. quid de delegato. Quibus obijcitur text. in l. diuus Pius. ff. de falsis, & ibi Bart. ex quo Iurisconsulti loco probatur quibusdam, hæc incidentia crimina in iudicio nō posse puniri ab eo, qui iurisdictionem alioqui non habet ordinariam. Quamobrem sunt qui censeant, priorem sententiam veram esse in delegato principis: posteriorem verò in delegato inferioris à principe, qua distinctione vsi fuēre Panor. & Anania in cap. j. de crimine falsi. col. pen. Felin. in c. præterea. de offi. delega. Iason in l. j. §. qui mandatā. ff. de offi. cius, cui mandat. est iuris. col. penulti. & est hæc distinctio frequentiori suffragio iuris. vtriusque interpretum recepta, ciúsq; primus author fuit Ioānes Andr. in addi. ad Specula. in dict. §. j. versi. quid de delegato. qui eam in hunc sensum accepit, vt delegatus inferioris à principe nullo modo valeat testem in hac specie punire, sed teneatur eum puniēdum ablegare, & mittere ad iudicem ordinarium. Non me latet Iasonem in dict. §. qui mandatam. non satis expressè hanc distinctionem tradidisse: imò apparet, maximè dubiū esse in huius quæstionis diffinitione. sicuti & post eum Iacob. de Nigris ibidem anxiè dubitat, & tamen quia Iason ferè vltimo loco Ioan. Andr. opinionem retulerit, eum huiusce distinctionis authorem retuli. Quo fit, vt delegatus principis punire possit hoc crimen non iudicio, nec pœna ordinaria, sed extraordinaria tātùm, quippè qui obiter, & incidēter valeat hanc punitionē exercere. Sunt tamen qui & in quocunque delegato, etiā inferioris à principe, opinentur, posse admitti quoad pœnam extraordinariam priorem sententiam: cuius opinionis authores libenter ipse fecerim, & adduxerim eos, qui priorem partem sequuti sunt, & Salice. in dicta l. nullum. Fulgo. & Curti. Iunio

rem nume

rem num.14.in dict.§.qui mãdatam.quorum sententiam vera esse censerem in eo delegato, qui non haberet iurisdictionem ita restrictam, vt ei sit interdicta punitio criminalis. Nam vbi delegatus sic datus sit, vt nullam habeat puniendi crimina potestatem. profectò non poterit is punire testem huius criminis reum: atque ita forsan est accipiendus locus Iurisconsulti in dict.l.diuus Pius. quemadmodum voluêre Angelus in l.quoties.C. de iudic. & Hippo.in l.j.§.præterea.nu. 34.ff.de sicarijs. Igitur delegatus a principe poterit quoad pœnam extraordinariam vti hac punitione, quæ conceditur, & permittitur ab Imperatore in dict.l.nullum. & idem erit, vt quidam opinantur, in delegato inferioris à principe, modò non sit ei interdicta criminalis punitio. Sed & locus erit huic punitioni, etiam si testis sit speciali priuilegio exemptus à iurisdictione illius iudicis, corã quo testificatur: quod Felin. scribit in ca.verum. col. iij.de foro compet.ex ratione tex.in capit.j.de priuileg.in vj. modò testis non sit clericus, & ecclesiasticæ iurisdictioni ratione ordinis subditus: hic etenim non poterit à seculari iudice puniri, etiam si coram eo inferendo testimonio crimen commiserit: sic sanè authoritate illius generalis constitutionis quæ traditur in cap.si diligenti.de foro competen.& in cap. j.de clericis coniuga.in vj. tenuerunt Innocen.Hosti.Ioan. Andr.Anto.Panormita.num. 18.Felin.in col.iij.post alios in dict.cap.verum. Paulus Castrensis in dict.l.nullum.Ioan. Bernardus in practi.crimi.cap.87. Iason in dict.§.qui mandatã. col.pen.Doct.in cap. dilectus. de pœnis.& in cap.ij.de crimi. falsi. Quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Matthę. Afflict.decisione.230. col.j.eandem sequitur Bart.in dict.l.diuus Pius. ff.de falsis etiam si glo.Cinus.Bal.& Salicet.in dict.l.nullum. Frederic. consil.93. contrariam opinionem fuerint professi, eámque seruari, & passim admitti apud Gallos asseueret Guliel.Benedict.in capit. Rainutius de testamen.verb.& vxorem nomine Adelasiam. numero.434.

¶ Sed & hac in re Matthæus Afflictus in Neapolita.decisione 219.tradit in regio illius regni pretorio diffinitum fuisse, cùm apud ecclesiasticum iudicem laicus quidam falsum testimoniũ dixisset in causa matrimoniali, locum esse preuentioni, ac potuisse iudicem secularem huius criminis punitionem exequi, si in cognitione delicti iudex laicus præuenerit ecclesiasticum, qui non pote-

rit in hac specie inhibere laicũ huius criminis cognitione, & punitione. cuius decisionis authorem citat Baldus in dicta l. nullum. colum. ij. & in l. j. col. vlt. C. quomo. & quando iudex. qui satis abest ab huius cõtrouersiæ diffinitione. Nam in dict. l. nullum. tractat de duobus iudicibus diuersi fori, quorum vnus ex commissione alterius testem examinauerat. & nihilominùs ipse opinor verá esse præcitatam decisionem in hunc sanè sensum, vt iudex ecclesiasticus non possit inhibere laicum iudicem iam præuenientem huius criminis punitione, licet etiam ipse valeat quoad pœnam extraordinariam procedere contra ipsum testem: quod ipse Matthæus Afflictus fatetur in dict. decisione. 210. quasi viri illi doctissimi, qui illius decisionis authores fuêre palàm senserint, posse iudicem ecclesiasticum inhibere laicum hac cognitione quoties ipse ecclesiasticus præoccupauerit huius incidentis criminis examinationem. ¶ Illud verò existimo non esse dubitatione dignum, quòd potest cõtingere, vbi testis clericus falsum apud iudicem secularem dixerit, nullo modo debere admitti inhibitionem iudicis ecclesiastici quoad examinationem, & cognitionem, ac diffinitioné causę principalis quæ apud iudicem secularem tractatur. Hæc etenim erit diffinienda à iudice laico: nec eius examen suspendi debet propter causam, quæ ab ecclesiastico iudice super punitione falsi testimonij aduersus clericum testem expeditur, & examinatur. quod Bald. notat in l. j. col. vlt. C. quomodo & quãdo iudex. & eleganter Frederi. cons. 93. incipienti factũ, quod proponitur. quin & ipse iudex laicus ad effectum pronunciãdi sententiá iustá in ipsa principali causa, & lite poterit planè cognoscere, an clericus falsum dixerit testimoniũ. quod omnes fatentur.

Ex capite sequenti.

1 *Originale, & authenticum, qua in significatione, hac in parte accipiantur?*

2 *Protocolum quid sit? & vnde originem habuerit? & ibi de matricibus, ac matricula.*

3 *Instrumenti publici fides, an periclitetur ex eo quod protocolum non inueniatur?*

4 *Exemplum, & exemplar, quonã modo differant?*

5 *Tabellionis officium, an sit vile: & an infamis possit illud obtinere?*

6 *Spurius poterit esse tabellio, & decurio.*

7 *Nobilis hidalgus tabellionis officio constitutus & eo fungens, non cogitur*

cogitur cum plebeis contribuere in regalibus subsidijs.

8 *Clerici, & monachi, an possint esse tabelliones?*

9 *Prima, ac potissima authoritas instrumenti ex eo deducitur, quod eius author fuerit à principe tabelio constitutus.*

De instrumentorum fide traduntur multa, quæ cũ practicis, tum theoricis erunt fortasse conducibilia.

CAP. XIX.

His, qui iudicialibus controuersijs instruẽdis & diffiniendis operam dare conantur frequẽtissimè obuium est, quæ nam fides iure scripturis, & instrumẽtis data sit, & quãnam forma eisdem vti debeãt ad authoritatem, & fidem conciliandam, vt iudicibus persuaderi possit, vera esse, quæ hisce passim enunciantur. Idcircò non grauabor, imò facturum me operæpretium existimo, si quædam hac de re paucis tradidero, quæ possint esse compendio ad huius tractatus praxim & examen de quibusdam dictionibus vsu maximè receptis aliquot præmittẽs. Passim etenim mentio fit instrumenti originalis, præsertim à gl. in l. ij. ff. de fide instr. Dicitur autẽ originale instrumentum ipsa prima scriptura, quasi origo sit ipsius actus, & omniũ exemplarium, quæ inde deduci ac traduci possunt, quod probatur in c. j. de fide instru. & alijs multis locis maximè in d. l. ij. ff. eo. tit. l. iiij. & l. Põponius. ff. famil. ercisc. c. iciuniũ. 7. dist. tametsi nullibi mentio huius dictionis fiat, quam in hac significatiõe cõmunis recepit vsus. Tertullianus quidem lib. de carne Christi, originalia instrumenta appellat ea testimonia, quæ probãt Christi, quoad humanam, & veram carnẽ, originem, ita enim inquit. His opinor consilijs tot originalia instrumenta Christi delere Marcion ausus est, ne caro eius probaretur. Hæc Tertullianus. Sed & originale instrumentũ, dicitur scriptura authẽtica in d. c. j. & in d. l. ij. de fide instr. atque in his locis, quę modò adduxi mus, ea profectò ratione, quòd Authenticũ dicatur id, quod ipsiúsmet Authoris sit, & ab eomet authoritatẽ habeat nõ aliunde: sicuti explicat optimè Guliel. Budę. in commentarijs linguę Gręcæ. Fol. 683. Qua ratione Authenticum significat quòd certum authorẽ habet, & idcircò instrumenta authẽtica dicũtur illa, quæ certã, & iustam authoritatem, ac fidem habent: nempè ipsiúsmet certi ti authoris. sic Cicero epistola

ad Atticũ.187.li.ix. & rursus li. x.epist. 200. vsus est aduerbio, αὐθεντικῶσ quasi ex certa fide,certóque authore. Nam authẽtes,Græcè αὐθέντης. idem quod latinè author significat. tametsi Theodorus Gaza asse ueret in libr.de mensib.veteres latinos non fuisse vsos hac dictione secundum hanc significationem, quæ quidem huius dictionis propria est,vt ea signi ficetur is,qui propria manu ali quid patrauerit,ac fecerit.& ta men ipse Budæus, & Alciatus libr.ij.parerg.c.46. probare co nātur ex Cicerone, & alijs ma ximè Iurisconsultis, etiã apud veteres eam significationẽ rece ptam fuisse,vt authenticum di catur,quòd certã fidem,& authorem habet.idcircò dicimus Iustiniani nouellas authẽticas, quòd certam fidem habeãt, & sint ex ipsomet Græco originali ad literã traductæ. Igitur authenticum instrumẽtum ex prima,& propriori interpretatione dicitur ipsum originale, quòd sit ipsiúsmet primi authoris,ab eóque,ac non aliundè fidem habens. Deindè dicitur etiam authenticum instrumentum omne illud,quod certam, & indubitatã habet fidẽ.

¶Hinc denique deducitur vera interpretatio tex. in d.l.ij.& in c.j.de fide instrumẽ. nam licet multoties exempla fidem faciant & indubitatam habeãt authoritatem, distinguntur tamen ab authenticis scripturis secundum priorem significationem:quia hęc originalia,& ipsius authoris sunt,illa verò aliũdè consequuntur authoritatẽ, & fidem iuxtà ea quæ traduntur in capit.cùm P. tabellio.& capitul.vlti. de fide instrumen. Aut tandem scriptura authentica dicitur ipsum originale, quia frequẽtius ipsius fides certa est, & indubitata : propter primi authoris signum, subscriptionem, & literam:etiã si quãdoque aliundè conquisita, & conciliata fide exempla : quia legitimam habent authoritatem, non regulariter, nec frequentiùs,sed certis quibusdam casibus,authẽtica dicantur à iure & eius interpretibus. Sic & in capit.ij. de fide instrument. authentica scriptura dicitur illa, quæ originalis & ipsiusmet authoris,licèt ob aliquod caussas non habeat iustam,nec legitimam authoritatem. ¶Fit itẽ in hoc tractatu à nostris mentio de protocolis tabellionũ:& à Iustiniano in authenti.de tabellionibus.§.illud quoque.collatio.iiij.vbi gloss. & Bartol.in l.Gallus.§.idem credendum.ff. de libe.& posthu.olim siquidẽ protocolum significauit quãdam in chartæ capite notam, signũq;, quo videlicet artifice, quóue tẽpore ea cõfecta fuerit: cum Comitis sacrarum largitionum

tionum nomine:vt constat in dict. §.illud quoque. Nunc verò hæc dictio traducta est ad iudicem,memorialémque tabellionis scripturam,qua in codice aliquo gesti actus substantia breuiter adnotari consueuit,vt extēdi deinde,atque absolui poßit quemadmodū tradit Viglius in §.nihil.inst.de testa.Quidā sanè hāc distinctionem interpretantur,vt protocolum duplici l.dicatur.prima rei gestæ concinnatio à colla Græca dictione,quæ dicitur latinè gluten.alijs placuit,protocolum simplici l.dici,quasi primam membranam,aut primū orationis,seu scripturæ membrum:quia Κῶλον membrum significat,atque ita Hermolaus in Plinium libr.xiij.cap.xij. interpretari videtur protocolū quasi primā mēbranā,aut primam chartā,vt & Macrocolū longam chartā ex Plin.in d.c. xij.& Cicerone lib.xiij.episto. ad Attic.vulgò protocolū etiā regestū dicimus,quòd latinè quandoque aliud nomen habet. Nā & matrices dicuntur protocola,idest prima scriptura matrix appellari potest: quia inde traducuntur aliæ,& ab ea originē,atque authoritatem habent.sicuti apud Suet. in August.c.94.Palma matrix dicit̄ à qua, velut à matre palmites alij procedunt.apud Columellam vbi de columbis tractat ita legitur li.viij.c.viij. Nā & octies anno pullos educat,si est bona matrix. Rursus eodē c.nec minùs in agros emittant matrices, quæ ouis, vel pullis incumbant.idē Columella eodem lib.viij.capitu. ij. & iij. & Marcus Varro lib.ij.de re rustica capit. iiij. matrices gallinas appellat eas,quæ ad progenerandum aptæ sunt. Sic & Tertullianus lib.iiij.aduersus Marcionem appellant Hierosolimam matricem religionis.eadem sanè ratione matrix dicitur vrbs,quæ est prouinciæ, & aliarū vrbium caput:vt &ecclesia matrix, quæ aliarum princeps est.cap.sacrorum.63. dist. cap.ex transmissa.de præscipt. cle.j.de senten.excom.cap.j.de præscriptio.clemen.j.§.j.de priuileg. & in alijs plerisque iuris pontificij locis adnotarunt Budæus in l.obseruare. ff.de offi. procon. And.Alcia. libr.ij.dispunct.cap.23.idem in adnotationibus in tres libros Codicis qui in specie tradidere, vrbem matricem dictam fuisse à Græcis metropolim, quia mater sit aliarum vrbium,caput prouinciæ,prima ciuitas, atque item illa,vnde Coloniæ deducūtur. Idcircò metropolis hæc ciuitas dicitur,quæ mater est aliarum.cap.de his.12.distinct. l. j. C.de metropoli.Berito.libr.11. fit & metropolis mentio à Iurisconsulto in dict.l.obseruare.

Hinc & Catò de originibus scribit metropolis fuit Anxur, nunc Tarracina. & Egesippus lib.iij.de excidio Hierosolimitano, de Antiochia inquit, vrbs ea Syriæ sine retractatione prima: ideóque metropolis habetur. Sic etenim se habet metropolis ad Coloniam, vt mater ad filiã: quod ex Thucidide, & Suida Budæus eleganter explicat. Metropolis autẽ dictio græca est à Μητρὸς καὶ πόλεος id est à matre, & ciuitate concinnata, vt obiter error Isidòri manifestus sit, qui lib. vij. etimolog. cap.12. cap. cleros. 21. distin. opinatur Metropolitanos dictos esse à mensura. matrices etiam apud Tertullianum in lib. de fuga in persecutione dicuntur libelli, in quibus Cæsareo fisco pensitantes descripti continebantur: quos libellos beneficiarij, id est Imperiales ad exigenda tributa ministri obtinebant: quod Rhenanus ibidem exponit. Hinc matricula per diminutionẽ apud Cassiodorum variarum libr.11. eadem significatione paulò deflexa pro libello, in quo series, & ordo quorundam hominum continebatur. idem probatur in l.matricula. C. de agenti. in rebus. libro xij. Alberi. aliorum locorum meminit ex Codice Iustiniani in dictionario. verb. matricula. inde matriculati, & inmatriculati: quibus dictionibus & nos Hispani passim vtimur: tametsi Podrones appellẽtur libelli, in quiqus pensitantes tributa describũtur. atque hæc de matricibus sint satis. Modò veluti per transennam expẽdamus locum apud Cæsaream constitutionem in l.eos qui. C. de aquę ductu. lib. 11. cuius hæc sunt verba, Eos, qui aquæ copiam vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerint, ciùs vsum aut ex Castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere: nec earum fistularũ, quas matrices vocant, cursum, aut soliditatem attentare. Hactenùs Imperatores Valentinianus, Theodosius, & Arcadius in l.iiij. titu.ij. libro.xv. Codicis Theodosiani, quẽ nuper Ioannes Tilius Engolismensis typis tradidit. Dicuntur etenim fistulæ matrices, quæ cæteris maiores sunt in ipsis aquæductibus, & ex quibus in minores fistulas distribuitur, ac deriuatur aqua. ita etiam Hispani cloacas immundiciarum, quæ maiores sunt, & quæ minorũ immundicias recipiunt, vt eas in flumen deferant, Matres appellamus. Quamobrem fallitur Andræ. Alcia. dum existimat in d.l.eos. non matrices legendum, sed mastos. nõ enim satis huius dictionis vim expendit, quippè qui asseueret, non conuenire fistulis dictionẽ istã, nec quòd matrices appellẽtur

atque ideò suspicatus est codi cemvulgarem corruptum esse: cùm & in ipso codice Theodosiano, à quo Iustinianus dictã cõstitutionem deduxit, eadem sit litera, quæ & in vulgatis codicibus pasśim legitur. ¶ De his autem Protocolis, & originalibus fit mentio in cap. quoniam contra. de probation. vbi Panor. & alij. tex. item est de hoc in cap. pen. de fide instru. vbi Abb. & Felin. est & regia l. ix. titul. xix. part. iij. quæ appellat hæc protocola registros: & statuit hoc ipsum, vt tandem scriptuta illa quæ primùm est à tabellione confecta, & scripta & quæ penes ipsum manere debet, protocolum appelletur: quod etiam adnotarunt Bal. in l. nostram. colum. ij. C. de testam. Barto. in l. Sempronius. ff. de legat. ij. latè Felin. in dict. cap. quoniam contra. notab. vij. Paulus Parisius consil. 28. lib. ij. num. 21. Vnde tenetur tabellio protocolum hoc, seu registrum penes se ipsum seruare, ac retinere, quemadmodum constat in dict. cap. quoniam contra. & in auth. de tabellion. §. illud. & in dict. l. ix. & ideò si tabellio non confecerit protocolũ, nec seruauerit, punitur arbitrio iudicis: secundum Bald. in rub. C. de fide instrum. num. xxviij. imò iure regio debet non tantùm subscribere tabellio huic protocolo, sed & quolibet anno signum proprium adijcere his, quę eodem anno in protocolo scripta fuerint. l. 31. anno M.D.xxv. & l. 86. anno. D.xxxiiij. quarũ posteriori quod de quolibet anno diximus in specie cautum extat, priori verò generaliter statutum est sub certa pœna, quòd tabellio signũ proprium adijciat protocolis. Quod si aliqua scriptura producatur in iudiciũ, cuius protocolũ con
3 fectũ nõ sit, aut semel factum non reperiatur, non debet haberi fides instrumento, quod notat Bald. in d. rub. C. de fide instru. nu. 20. qui hoc intelligit verum esse, vbi contractus factus fuerit in scriptiss. idem tenuerunt Roma. consi. 174. col. iiij. Dec. in d. cap. quoniã contra. num. 51. qui sequuntur Baldi opinionem, quam ipse falsam esse censeo: quippè qui existimẽ fidẽ habendã instrumento, cui alioqui iure fides habenda est, quãuis nõ appareat protocolũ seu archetipũ, nec probet qui instrumentum producit, illud esse casu aliquo perditum, etiã si in scriptis fuerit cõtractus gestus. Hanc sentẽtiam opinor in praxi admittendam fore, & hactenùs receptam esse. Nam ea scriptura, quæ conscripta est ab ipsomet tabellione protocoli authore, coram quo res acta est, & ab eodem tradita proprio signo signa-

ta originalis est dubiò procul non exemplum.l.vnum. & ibi glo.ff.de testa.Bart.Alex.& Iason in l.si quis. §. prætor ait.ff. de edend.Bar.Bald.Sali. Alex. Iason,&Dec.in auth.si quis in aliquo documento.C.de eden atque inibi Purpurat. & Curt. Iunior. Ant.colum.vlti.in ca.j. de fide instrum.Felin.in capit. vlt.eod.tit.ij.fallent.Abb.Cardi.& Feli.col.ij.in c.Albericus. de testib.Bar.in l.Sempronius. ff.de legat.ij.optimè Caro.Molin.in consuet.Parisi.titu. j.§.v. nume.42.& ideò tabellio, qui semel dedit instrumentũ proprio signo signatũ alicui, non tenetur nec debet regulariter idem iterum ei dare, cùm potest ex repetita editione immi nere præiudicium,vt in instrumento crediti, nisi iudicis authoritate,& parte citata: quémadmodum idem Carolus explicat ex Barto. Alberi. Alex. & Iason in dict. §. Prætor ait. Idem traditur in arte notariatus.ij.tomo cap.de refectione. notat post alios Dec.in cap.j. de probat.nu.54. Quibus satis profectò constat, huic instruméto quod esse originale probauimus fidem dandam omninò esse, licet non appareat protocolum: cùm hoc sit originale, non exemplar. Huius opinionis author est Nicolaus de Matarellis, cuius meminit Bald.in dicta rubric.C.de fide instrumen. quem ipse simpliciter sequor. Nec quicquam in contrarium vrget tex.in auth. de tabellionib.§.illud.quia specialis est constitutio quò ad vrbem Constantinopolitanam: vt ipse Nicolaus scribit. vel ex eo,quia licet ibidem tractetur de forma,& solennitate protocoli,vt absque ea nihil probet. non tamen responsum est nec statuitur, non esse habendam fidem instrumento semel solenniter dato à tabellione, ex causa, quòd protocolum non appareat. Idcircò licet Baldi opinionem sequuti etiam sint Alex.in consi.175.lib.vij. num. iiij.Paul. Castren.in consi.125. colum.vltim.lib.ij. & scripserit Roma.in dict.consi.174. colũ. vltim.hanc opinionem ita receptam esse, vt nõ habeat contradictoré, vt eius verbis vtar: ipse nihilominùs duo vel tria in hac ipsa quæstione libenter respondebo.

¶Primùm,vbi non est actum de contractu in scriptis celebrando, nec in scriptis factus fuerit, iuxta ea, quæ in l. contractus. C. de fide instrumentor.traduntur, omninò fidem facere,instrumentum ab ipsomet authore notario traditum,ac signatum eius sigillo, etiam si protocolum non repe riatur,nec probetur perditum fuisse.potuit enim multis casibus protocolum perdi: & ita præsumi

præſumi potiùs debet, quã quòd detrahatur fidei eius inſtrumenti, quod eſt originale, & ſolenniter confectum. Hanc opinionẽ Bald. ipſe, quique eum ſecuti ſunt, fatentur veram eſſe, & ideò communis erit cenſenda. Idem repetit Bal. in conſi. 464. lib. iiij.

¶ Secundum: etiam vbi actus in ſcriptis præceſſerit iuxta tradita in dict. l. contractus. fides habenda eſt huic inſtrumento, quod ab ipſomet notario traditum fuerit, etiam ſi protocolum non appareat, nec probetur à producente inſtrumentum eius amiſsio. Hanc opinionem nos aduerſus Bald. & communem probamus ſecuti Paul. Caſtren. in dict. l. contractus. colum. vlt.

¶ Tertium conſtat, quòd vbi producens inſtrumentum haberet protocolum, aut præſumeretur id eſſe apud ipſum, cogendus erit petente aduerſario protocolum exhibere, præmiſſo iuramento, aut probatione, quòd illud habeat, etenim æquiſsimũ eſt hoc fieri, vbi ille, cõtrà quem inſtrumentum producitur, allegat illud falſum eſſe, & ad hoc petit protocolum. Hanc ſententiam deduximus ex his, quæ notantur in cap. contingit. & in ca. G. perpetuus. de fide inſtrum. & capit. j. de probat. l. j. §. edenda. ff. de edendo. Nam cùm alter inſtrumentum producat, & econtrariò eius fides ex ipſomet inſtrumento, vel ex eius protocolo, quod idem eſt, impugnetur, tenetur illud edere, qui produxit. Sed & in hac ſpecie adnotauit Carol. Moli. in Alexand. cõſil. 175. libr. vij. tametſi contrarium reſponderit Ferrarienſis in practica rub. de forma opponendi contra inſtrumentum. §. dignoſcitur. nume. 6. De tabellione autem quòd is teneatur omninò exhibere protocolum, quoties de fide inſtrumenti controuertitur nemo negat, nec vſquàm negauit.

¶ Quartò erit obſeruandum, maximam ſubeſſe ſuſpicionem, & præſumptionem falſitatis contra inſtrumentum, quod producitur, quoties reperiuntur protocola ipſiuſmet tabellionis, eiuſdem anni, & menſis, qui conſcripti ſunt in inſtrumento: & tamẽ nulla in his huius inſtrumenti reperitur mentio. Quis enim non videt multum ex hoc inſtrumẽtis ſimilibus fidei detrahi niſi probetur, aut appareat ex ipſis protocolis detractam fuiſſe vel fraude vel caſu partem aliquam, in qua potuerit huius inſtrumenti mentio contineri.

¶ Quintò & illud hinc deducitur, ex proxima cauſa, ac ſuſpicione, vel ex alia præſumptione, tabellionem torqueri poſſe quoties non reperitur protocolum inſtrumenti producti: niſi ipſe probauerit caſu, vel alias protocolum perditum fuiſſe. Quod notant Bald. in rubri. C.

de fide instrum. numer. 28. Lanfrancus Orianus in capit. Quoniam contra. verb. instrumentorum productiones. colum. v. de probationib.

¶ De exẽplaribus scribit Bartol. in l. Sempronius. ff. de lega.
4 ij. Exẽplar ab exẽplo distingui ex eo, quod exẽplar sit scriptura ipsius authoris, & principalis, à qua trãscribitur alia, quę exẽplũ dicatur. quod Barto. adnotauit ex dict. l. Sempronius. quo in loco tradit Iurisconsultus, vnius testamenti factas esse duas scripturas exẽplarij causa. Nec tamen probatur ibidem, exemplar dici originale, sed, quod vnius testamenti fiat duplex scriptura exemplarij causa: nempè, vt duo instrumenta sint ad facilius probandam testamenti seriem ipsius originalis exemplaria. Huic deinde Bartoli opinioni refragatur text. in capitu. j. de fide instrum. quo in loco exemplar dicitur ipsa scriptura traducta ex originali. eadem significatione vsus est Plinius lib. vj. cap. 29. Iuba, inquit, qui videtur diligentissimè prosecutus hæc, omisit in hoc tractatu, nisi exẽplarium vitium est, Berenicem alteram. Idem docet Valla libr. elegantiarum. 6. cap. 33. qui hæc duo passim confundi quò ad significationem probat. quod etiam conatur ostendere Corasius in l. humanitatis. C. de impub. & alijs numer. xvj. Sic & Plinius in epistolis: exemplar, inquit, testamenti quanquam mendosum, misi tibi. Plancus item in epistolis ad Ciceronem, Exemplar eius chirographi misi tibi. De exemplo autẽ, quod ea dictio scripturam traductam ex originali significet, plura sunt testimonia, præsertim in l. ij. ff. de fide instrum. l. j. §. si quis duobus. ff. de bonorum possession. secund. tabulas. l. ij. ff. de edendo. Cicero ad Atticum. Epistolam ad me Cæsaris ostendi eam, cuius exemplum ad te antea misi. Idem Cicero ad Atticum lib. vij. epistola. 141. Cæsaris literarum exemplum tibi misi, quibus locis satis apparet, has duas dictiones eandem significationem habere, nec omninò certum esse quod Bart. ad distinctionem earumdem tradidit: tametsi alia ratione possit harum vocum significatus considerari.

¶ His tandem prænotatis, oportet rem istam radicitùs excutere, quandoquidem non leuis est sed potissimum locum nacta sit in forensibus concertationibus: & ideò primum caput authoritatis, quæ instrumentis adhibenda est, ab ipsomet tabellione constat: nempe à publica persona, quæ reipublicæ delegatione habeat munus istud publica conscribendi instrumenta: quo quidem fit, vt maximo conatu Reges, & alij reipublicæ rectores

rectores sint admonendi, non esse quosuis homines huic muneri præponendos, eúsque potiùs seligendos, qui ætate, moribus, & fidei integritate sint probatissimi. Qua in re non raró fallimur, sed frequenter propter preces falsas, aut varijs affectibus inuolutas, quæ magno cum reipublicæ malo principibus offeruntur: atque ita sæpissimè indigni publicis magistratibus, & officijs præficiuntur culpa eorum, qui hisce falsis suggestionibus, vel incertis operam dedêre: non autem ipsorum principum, qui non possunt ipsimet tot hominum sibi subditorum mores pernoscere, & inquirere. Olim apud Græcos, authore AEmilio Probo in vita Eumenis: honorificentiùs fuit scribarum officium, quàm apud Romanos: hi enim mercenarios existimant, at Græci ad id munus neminem admittunt, nisi honestis natalibus, fidéque & industria cognitum. quòd necesse sit, eos omnium consiliorum esse participes: & quamuis AEmilius non de tabellionibus, sed de scribis principum, ac nobiliũ, quos secretarios dicimus, tractauerit, nihilominùs eius authoritas non admodum est ab hoc instituto aliena: cûm & tabelliones publicam habeant authoritatem, eísque fides omninò sit absque alio testimonio adhibenda: scribas autẽ, quos manuenses, item latini dixere, maximo in honore fuisse constat apud veteres latinos, & Hebræos ex Liuio, & alijs. quem admodum tradit Tiraque. de nobilitate capitu. 34. numer. 37.

¶ Et sanè cũ tabellionibus hodiè merces nõ tã pro opera quã pro industria & publico authoramento constituta sit non videntur tabelliões pro ignobilibus habendi: quòd ex Ciceronis diffinitione libr. primo, de officijs adnotauit Andræ. Alciatus in l. mercis appellatione. ff. de verb. signification. tametsi in contrarium induxerit text. in l. vniuersos. C. de decurion. lib. x. Vniuersos, inquit Imperator, decuriones volumus à tabellionum officijs temperare. Hæc Constantinus Augustus, vt inscribitur in Codice Iustiniani. quo in loco Accursius, & alij notant eius constitutionis eam esse rationem: quia vile officium sit tabellionatus: vt & procuratoris officium, quod eadem ratione interdictum est decurionibus. l. si quis procurationem. C. eo. titul. de decuriomb. libr. x. à quibus ipse planè dissentio, nec enim existimo his authoritatibus probari, tabellionis officium esse vile. Extat etenim in codice Theodosiano libro xij. titulo primo l. tertia constitutio Constantini Augusti ad Mechilium Hilariannum Correctorem Lucaniæ, & Brutio-

rum hisce verbis conscripta. Vniuersos decuriones volumus à tabellionum officijs tempera-re. Nemo autem ad decurionatum vocatus excusare se poterit, eo quòd fuerit tabellio: cùm & huiusmodi homines, si sint idonei vocari ad decurionatum oporteat: lex enim, quæ decuriones à tabellionũ officijs voluit submouere, ad decurionatum tabelliones vocari non prohibet. Hactenùs Cæsarea constitutio, ex qua palàm est, tabelliones viles non esse: alioqui non permitteret lex, eiusmodi homines in decuriones eligi, & adsumi. Eligitur ergo tabellio in decurionem, nec poterit vtroque munere vti: nec decurionis officio fungens tabellionis munus poterit excercere. Hæc siquidẽ est Cæsarum mens, quę etiam si iusserit, decuriones à tabellionis officio abstinere ea ex causa, quòd tabellionis officium non sit dignum viris decurionibus, non ex eo sequitur, tabelliones viles esse simpliciter, sed respectu, & collatione facta in dignitatem decurionatus. quanuis ex dict. l. vniuersos, contrarium deduxerint Bald. in capit. post cessionem col. ij. de proba. Oldra. consil. 75. Angel. consil. 284. Andræ. Tiraquellus de nobilitate. cap. 30. numer. 9. qui tamen optimè tollit rationem illam, qua plures vtuntur asserẽtes, tabelliones seruos esse publicos ex l. non aliter. ff. de adoptionib. l. ij. C. eo. tit. l. ij. ff. rem pup. saluam fore. §. cùm autem. Inst. de adopt. Sunt enim serui reipublicæ, non autem serui, qui libertate, & ingenuitate carent: sed qui proprio munere seruiant reipublicæ, aut sanè, quod Tiraque. probat, in dictis locis non fit mentio de tabellione, vt falsò interpretatur Accursius, sed de seruis ipsius reipublicę, qui serui publici dicũtur, in quibus dominium seruitutis habet respublica: vt in l. j. C. de seruo reipub. manumiss. iuncta eiusdem tituli rubrica. Quod verò decisum extat in dict. l. si quis procurationem. C. eod. titul. de decurionibus. ad hoc pertinet, vt decuriones procurationem patrimonij alieni non accipiant. nec fiant aliorum famuli, ac ferè serui, quorum munus est dominorum patrimonium procurare. Vile etenim est decurioni alterius patrimoniũ titulo procuratoris, quem vulgò *mayordomo* dicimus, procurare. Quasi reipublicæ sit ignominiosũ hęc agere ipsius decuriones: tùm propter vilitatem officij tantæ dignitati contrariam: tùm ex eo quòd non liberè publica negocia expedit is, qui alieno est subditus priuatim ministerio: quod & in hac Castellana republica satis est decurionibus interdictum. extat tamen dicta l. si quis procurationem. multò fidelius

delius typis tradita in Codice Theodosiano.tit.j.libr.xij.l.92. Si quis,inquit, procurationem facultatum suarũ curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, patrimonium eius,quod crediderat curiali, proscriptio fiscalis inuadat.Ille verò,qui immemor libertatis,& generis infamissimam suscipiens vilitatẽ, existimationem suã seruili obsecundatione damnauerit, deportationis incommodo subiungetur. Hæc in codice Theodosiano:ex quo deducitur,qua pœna sit puniendus qui decurionem procuratorem rerum suarum constituerit,& qua ipsemet decurio suscipiens eam procurationem:tametsi Accursius ex breui vulgatæ constitutionis editione scripserit,illum puniẽdum arbitrio iudicis:vulgata verò constitutio, hunc exilij pœna puniendum esse diffinierit. ¶Hinc deniq; fit,vt maturè, ac exacto iudicio sit deligendus is, qui tabellionis officio est præficiendus, & cui publica decernitur authoritas ad omnium ferè cõtrouersiarum certam diffinitionem. Idcircò planè demiror, qua nam ducti ratione viri doctissimi ausi fuerint in hunc labi manifestariũ errorem,vt opinentur, infamẽ posse tabellionem creari: cuius sententiæ authores censentur Bartol.in l.j.C. de manda.prin. Aymon in consil.163.numer.j. Ioan.Lup. in capi. per vestras. de donatio.inter virum & vxo. notabi.iii.§.ix.numer.viii. quibus & hi adiungi solẽt qui existimant, hoc officium esse vile. per tex.in d.l.vniuersos.notant Oldra.in consi.75.Abb.in c.sicut.col.iij. ne clerici vel monachi. Quod an probetur in d.l. vniuersos. paulò antè tradidimus.Sed & si daremus,hoc officium tabellionum nõ esse tãti honoris,quanti sunt alia publica officia, profectò negare iustè possimus, & liberrimè negamus, esse officium vile deinde opinamur,non esse infamẽ ad tabellionis officium eligendum, nec posse iustè, nec iure eligi, si sit infamis infamia iuris. text. est insignis in lege regia partitarũ, quæ secunda est titu.19.parti.iij.hoc ipsum probatur authoritate gloss. in l.ij. §. miles. verb. Sacramento. de his,qui notantur infamia. quæ asserit, infamiam iuris efficere quem ab officio publico alienum.cuius gloss. præter Doct. ibi meminẽre plures pręsertim Panor.in c.sciscitatus.de rescri. col.iij. & tamen nemo poterit negare tabellionis officiũ esse publicum, non priuatum, etiã si dignitas nõ sit: cùm tabellio authoritate pnblica vtatur.ca. cùm dilectus. de fide instru.notatur in c.cùm P.tãbellio.eo.ti. vbi hoc fatẽtur omnes, & pro-

habitur inferiùs. Sed quò manifestiùs rem istã exponamus, expresſim & in ſpecie aliquot cõcluſiones ſubijciam, quia ex varijs interpretum ſentẽtijs video, non ſatis quæſtionem hãc examinatam fuiſſe.

¶Prima concluſio. Infamis non poteſt eſſe Amanuenſis, ſcriba, ſeu notarius principis, quem vulgò Secretarium dicimus.tex.& ibi Bar. ac Salyc.in d.l.j.C.de manda.princip.l.laudabile.C.de aduoca.diuer.iud. & ibi Areti.Bart.in l.eadem.§. hac lege.ff.ad legem Iuliam repe. quorum opinio communis eſt,vt apparet ex his,quos modo citaui, & alijs,quos commemorat And.Tiraquel. in tract. de nobilitate.c.31.nume.viij.ex quibus probatur, hoc munus eſſe dignitatẽ,propterea,quòd ipſius principis ſecreta maximo cum honore tractet: quod manifeſtum ſit ex his, quæ de ſcribarum honore paulò ante diximus.

¶Secunda concluſio. Infamis non poteſt eſſe tabellio in ipſa principis curia, nec in ipſius principis ſummis tribunalibus & prætorijs:non enim licet infamibus curiam principis ingredi, præſertim ad munus aliquod exercendum, Bald.in ru. de offi.iudic.antè finem. idẽ in l.reũ criminis.in fine.C.de procura.textus optimus in l. ſed & milites.§. ſed & ignominia.ff. de excuſat.tuto.notat in ſpecie iſta Ioannes Lupin. in dicto §. ix.nume.viij.

¶Tertia concluſio. Infamis non poteſt eſſe tabellio publicus: ideſt publica cõſtitutus authoritate ad aliquod officium exercendum iure tabellionis. notat Bar.in d.§. hac lege.quẽ ſequuntur Abb.in c.cùm dilectus.nu.vij.de fide inſtrument. Feli.in c.fraternitatis.de hære. col.j. probat hanc concluſionẽ glo.in l.ij.§.miles. cuius modo mentionẽ fecimus. notat Alexan.in conſi.80.lib.ij. nume.ij.

¶ Quarta concluſio. Infamis infamia iuris,de hac etenim hactenùs loquimur, nõ poteſt eſſe tabellio,etiam ex his, qui nõ ſunt à republica conſtituti, vt hoc officium publicè exerceãt. Hos vulgò dicimus regios tabelliones,qui nec ſunt publici, nec de collegio, aut numero publicorum.Hanc verò concluſionẽ proponimus contra Bar. in d.§.hac lege.quẽ cæteri quæſtionem iſtam tractantes probare, & ſequi videntur, & expreſſim Calde.in cõſi.ij.de fide inſtru. eámque probare conabimur authoritate regiæ legis partitarum : & ea profectò ratione,quæ manifeſtè oſtendat, nullam eſſe diſcriminis rationem inter hanc, & proximam aſſertionem quoad ipſius rei ſubſtantiã.Huic etenim tabellioni aut fides eſt publica adhibenda ex

benda ex poteſtate, & vi tabellionis, aut non. In poſteriori caſu non eſt cur de eius infamia diſputemus, ſi is nullam habet publicam authoritatem, cuius ratione ſit eius teſtimoniũ publicè admittendum, vt probatio publica. Priori verò caſu nõ poſſum non mirari Barto. iudiciũ alioqui acre, ſubtile, & omnibus numeris limatiſsimum. Nam fides, quæ tabellioni adhibetur, authoritatem publicã habet ex eo, quod à principe fuerit creatus tabellio, cuius officium ex eo ſolo publicũ eſt, etiam ſi non ſit conſtitutus in collegio tabellionum alicuius vrbis, aut loci: ſiquidem regius eſt tabellio, & huic propter tabellionis officium fides eſt, vt tabellioni, adhibenda: nec hic à priuatis eũ rogantibus, quòd aliquod conficiat inſtrumentũ ad præſtandam authoritatẽ publicam alicui contractui, nullã conſequitur poteſtatem tabellionis, vt conſtat: & ideò, ſi qua publica fides huic inſtrumento danda eſt, ea profectò nõ à priuatorum conſenſu, ſed à publico tabellionis officio, regia beneuolentia eidem commiſſo vim, & robur habet: vndè ſicut infamis non poteſt eſſe tabellio in collegium publicorũ tabellionum alicuius ciuitatis receptus: ita nec poterit eſſe regius tabellio. Quo fit, vt liberrimè decernerem, infamen creatum à rege tabellionem, etiã ſi nondum ſit receptus in numerum alicuius vrbis, non eſſe verum, nec legitimum tabellionem, nec eſſe adhibendã fidem eius inſtrumentis, niſi Rex principis poteſtate infamiam illam tolleret. Deinde quid obſecro confert ratio Bartoli ex eo deducta, quòd poſsint priuati rogare, & adire tabellionem infamen, vt conficiat inſtrumentum alicuius contractus, & ſibi proprio conſenſu præiudicare? Etenim hæc ratio obtineret, vbi ipſe priuatus, contra quem producitur inſtrumentum, fateretur ſe rogaſſe illum tabellionem, vt cõficeret illud inſtrumentum eo modo, quo cõſcriptum eſt, aut cõuinceretur per teſtes. Et tũc non eſt neceſſaria fides publica inſtrumenti, nec tabellionis: quod ſi negaret inſtrumenti fidem, & diceret id falſum eſſe: profectò non probabit contra eum inſtrumentum factum ab infami infamia iuris: quemadmodum contra Bartol. admonet Abb. in dicto capitulo cùm dilectus. de fide inſtrument. numer. viij.

¶ Quinta concluſio. Inſtrumentum confectum à tabellione poſtquã affectus eſt infamia iuris, & ſi ea careret tẽpore creationis, nullam habet fidem publicam. Hãc concluſionẽ ex eo probamus, quòd hic infamis

non poſſit exercere officium iſtud tabellionatus: quemadmodum probatur ex gl. in dicta l. ij. §. miles. ff. de his, qui no tant. infamia. verb. Sacramento. Sic ſanè Barto. in dict. l. eadem. §. hac lege. nu. 4. quique eum ſecuti ſunt: nempè Panor. in dict. ca. cùm dilectus. Card. & Feli. ibi col. pen. idem Feli. poſt alios in dict. c. fraternitatis. Bald. in l. in exercendis. nu. 7. C. de fide inſtru. hanc cōclu ſionem veram eſſe cenſent in tabellione principis, & in eo, qui authoritatē publica conſti tutus eſt ad id munus exercen dum in aliquo loco, & receptus ſit in tabellionum eius lo ci numerū, & collegium. Nos verò hac in parte conſideramus, plurimum referre, quòd infamis ſit creandus tabellio: hic enim nullam conſequi debet à republica authoritatem: & ideò iure probantur, & procedunt quæ modò adnotauimus: vel quod tabellio verus, quíſque habuit hanc à republica authoritatē infamis efficiatur ipſo iure, & iuris infamia. Nam hic interim dum à republica tolleratur, eiúſque infamia latet, & occulta eſt, nec officio priuatur per ſententiam, imò eo vtitur authoritate publica: propter communem errorem videtur eſſe cenſendus eo iure, vt ſit ei adhibenda fides, eiúſque inſtrumētis. l. Barbarius. ff. de offi. Prętor. & ideò hanc quintam concluſionem ego veram eſſe opinor, quoties infamia iuris eſt publica, & idcircò publicè conſtat, ob eam infamiam ipſo iure priuari tabellionem vſu, & exercitio officij: quicūque ſit ipſe tabellio. quod elegāter ſcribit Bald. in l. j. C. de ſum. Trinit. & fide Catholica. num. 6. quē Felin. ſequitur in dict. cap. fraternitatis. & in dict. ca. cùm dilectus. col. pen. Quibus accedit glo. in authen. de tabellio. §. penul. verb. documētis. quę vtitur reſponſo Iuriſconſulti in dict. l. Barbarius. quoad tabelliones, qui iure ſunt eodem munere priuati. cuius gloſſ. meminêre plures per Feli. citati in dict. c. fraternitatis. notat idē Calder. conſi. ij. de fide inſtrum. Igitur vbi tabellio eſt infamis infamia iuris, & publica, cuiúſque ratione officio, & munere priuatur, eius inſtrumentis non eſt fides adhibenda. Fatentur tamen omnes inſtrumenta cōfecta ante infamiā iſtam vim, & authoritatem habere. Innocen. Anto. & Felin. num. 12. in dict. cap. fraternitatis. Barto. in l. ad teſtium. §. j. ff. de teſtam. & eſt communis opinio, quę iure omninò probatur, cū eo tempore, quo inſtrumentum confectum eſt, & authoritatem ſuſcepit publicam, nulla fuerit labe notatus ipſe tabellio.

Hinc

¶Hinc deducitur fidem esse adhibendam instrumentis illius tabellionis,qui cùm infamis esset, creatus fuerit tabellio,eius tamẽ infamia occulta est.Nam propter communem ac publicum errorem,& titulum huius muneris à republica,vel principe cõcessi, eius est scripturis adhibenda fides: secundùm Specul.& Ioan.And. in titul.de instrument. editio. §.restat.versi.quid si is,qui non est notarius.qui existimãt hoc esse verum in eo,qui verè creatus est tabellio,licet aliquo ex vitio fuerit is titulus nullus:nõ autem in eo,qui nusquam fuit tabellio.Nam huius instrumẽtis non datur fides,etiam si cõmuni hominum opinione censcatur tabellio. Idem tenent Paul.& Imola in l.ad testium. §.j.ff.de testam.col.j.sensit Barto.in l.Herennius. ff. de decurio.optimè Felin.in dicto cap. fraternitatis.col.ij.de hæret.& Calde.in d.consil.ij.de fide instru.Alex.consi.80.col.ij,lib.ij.

¶Sexta conclusio.Licet infamia facti aliqua ex parte detrahat instrumentis alicuius tabellionis ea laborantis,eorúmque fidem publicam minuat: nihilominùs infamis infamia facti potest conficere instrumẽta, nec officij exercitio priuatur,etiam si publica sit. Hanc conclusionem tenent Panormitanus,& Felin. in d. c.cùm dilectus.nu.40.de fide instru. quorum opinio multis probari poterit:sed eo maximè,quòd infamia facti nõ priuat quem dignitate, nec officio publico quod omnes fatentur in dicta l.ij. §. miles.

¶Septima conclusio.Infamis infamia facti,quæ ex criminibus oritur,non debet à principe,nec à republica tabellio cõstitui, licèt ipsius cõstitutio ex hoc semel facta,irrita non sit. Posterior conclusionis pars ex eo deducitur,quòd infamis infamia facti nullibi censetur à iure indignus officio isto tabellionatus,qui dignitas non est: licèt minor tunc detur fides. Prior pars probatur:quia multò maior est authoritas tabellionis,cui soli creditur, quàm testis.ca. cùm Ioannes.vbi latè tractant Abb.& Felin. de fide instr. Testis autem infamis infamia facti non admittitur in his,quæ grauia sunt, & ardua, quemadmodum ipse probaui in epitome ad 4.Decre.2. par. §.vlt.c.viij.num.8. quo in loco etiam asseueraui,quacúnque in causa diminui arbitrio iudicis fidem testis infamis infamia facti:qua in re secutus sum Panormita.& alios in ca.testimonium.de testib. Igitur par est non esse ad tabellionis officiũ, quòd authoritatem publicam habet, admittẽdum infamem infamia facti.

¶Primùm ex his deducitur, quanti facienda sit argumentatio quorundam, quos sequitur Ioan. Lupi. in c. per vestras. iij. notab. §. 9. nu. 5. qui censent, posse quempiam non obstante nota, & infamia esse tabellionem, qui tamen non poterat esse testis. Sic etenim argumentantur, vt dissoluant aliquot, quæ eorum opinionibus obijci solent. cùm tamen hæc argumentatio, aut differentia satis leuis sit, & omninò iuris rationibus aduersa. Quis enim non videt, eum repellendum esse à tabellionis officio, qui à testimonio propter vitium, vel infamiam repelli poterat?

¶Secundò constat, spurios posse tabellionis esse, nõ quia infamis potest esse tabellio, sed quia spurius nõ est infamis infamia iuris, nec etiã infamia facti, quæ oriatur ab eius moribus improbatis, ac potiùs ob
6 culpam parentum quadam ad peculiares effectus à iure afficiatur nota, quæ dicitur à multis infamia facti. Hanc conclusionem ipse verã esse opinor in distinctè secutus Cald. in cons. ij. de fide instru. siquidem Angel. in consil. 274. Alex. consi. 8 . lib. ij. col. ij. Tiraquel. de nobilitate c. 34. nu. 26. & c. 15. nu. 15. probare conãtur, & tenent, spurium non posse tabellionẽ esse ad acta iudicialia, & publica conscribẽda: tametsi fateantur, posse esse simplicem tabellionem ex Bart. opinione in d. §. Hac lege. cuius superiùs meminimus. Idẽ notat Ioan. Lupi. in d. §. 9. nu. 7. quorũ ea est ratio, quòd spurius infamis sit. Quam rationẽ falsam ipse opinor esse, verè, (ni fallor,) intelligens, spurium esse infamem quadam infamia facti, quæ potiùs à culpa progenitorũ, quã ab ipsius moribus procedat. Quod tradit multis authoribus citatis Andræ. Tiraq. in d. c. 15. nu. 14. hanc verò infamiã iure canonico, & ciuili à multis dignitatibus expellere ipsos spurios cõstat, non tamen alicubi legitur, eos indignos esse tabellionis munere, & his similibus. Qua de rę pulcher est Iurisconsulti locus in l. spurij. ff. de decurioni. vbi spurij non censentur indigni decurionatus dignitate: imò permissum est, eos posse ad eandem admitti. Idẽ constat in l. generaliter. §. spurios. ff. eod. titu. Nec quicquã vrget in contrarium hic posterior locus, dum Iurisconsultus respondet, quòd si spurius habeat competitorem legitimè natum, is sit præferendus spurio. Nam hæc responsio æquissima est, & in hoc tẽdit, vt melior eligatur ad eam dignitatẽ, ad quam posse spurium eligi nulla dubitatio est: vt ipse Iurisconsultus fatetur, qui hoc ipsum planè negasset, si spurius infamis foret,

mis foret, eáque dignitate indignus: & esset alius eligẽdus omissis competitoribus itidẽ spurijs, nec essent spurij admittendi ad petitionem, & electionem decurionatus.

¶ Tertiò ex præmissis discuti & examinari potest, quod quidam adnotarunt asserentes, nobilem, quem vulgò hidalgum, dicimus, & qui liber est à solutione tributorum, & censuum, quos soluere tenentur
7 plebei, & populares viliani, rei publicæ, & principi, cogẽdum esse cum plebeis contribuere, si tabellio sit, & officium tabellionis exerceat alibi, quã apud ipsum principem, eiúsque curiam. Huius opinionis authores sunt Guido Papę q. 90. Aymon conf. 163. lib. j. Ioan. Mauricius in rep. l. vnicæ, C. mulieres quo loco. pagina. 243. Tiraquel. de nobilitate. cap. 31. nu. 9. nõ alia ratione, quàm quòd tabellionatus sit vile officium, & infamè. Hæc etenim sententia mihi falsa videtur, nec iure probari poterit: cùm hoc officium vile non sit, nec infame: nec vllibi vsquam constet, priuilegia nobilitatis ex eo perdi, & admitti, quòd nobilis tabellio sit. Quam ob rem ipse opinor, hidalgum etiam, si tabellio sit, non esse cogendum contribuere cum plebeis ad solutionem tributorum, & superindictionum, quæ principi soluẽdæ sunt à plebeis. Sed & idem respondendum est in procuratoris officio, quo si nobilis, & hidalgus vtatur, non priuatur nobilitatis, & hidalguiæ priuilegijs, etiam vbi hoc officium exerceat apud ea tribunalia, quæ sunt extra curiam principis, & Regis. Etenim officium hoc, etiam si vile sit, cùm exercetur extra principis curiam, non tamen priuat quem nobilitatis priuilegijs quoad contributionem, & solutionẽ tributorum: cùm hoc priuilegiũ non tam pertineat ad publicũ decorem nobilium, quàm ad ipsorum immunitatem, exemptionémque ab onere soluendi tributa. Quin & receptum est in Hispania his in locis, quibus nobiles bocvtuntur priuilegio immunitatis, eáque tributorum exemptione, minimè cogi nobiles ad solutionẽ, etiam si artem aliquam exerceant mœchanicam, & ex his, quæ nobilitati derogant: quarum Tiraquellus latè meminit in dict. tracta. de nobilitate cap. 30. & seq. tametsi priuilegijs quibusdam, quæ moribus, vel iure nobilibus conceduntur propter publicum decorem ipsius dignitatis, non debeant honestari, nec gaudere nobiles, qui vili funguntur officio. Igitur quod de procuratore nobili modò respondimus, nõ est ab vsu forensi alie-

num: siquidem non semel vidimus fabros lignarios, eiusmodique artifices probata ipsorũ nobilitate, quam Hidalguiam dicimus, pronunciari à solutione, & cõtributione subsidiorũ regalium immunes: licet Guido Papæ q. 89. & q. 388. & q. 399. Chassanæ. consi. 64. col. pe. Tiraquel. in d. c. 20. numer. iij. tenuerint, nobiles exercentes extra curiam regis officiũ procuratoris cogendos esse ad solutionem regalium subsidiorũ, & priuari nobilitatis priuilegio. Quod post omnes alios, omniũmq; latissimè tractat ipse Tiraquellus. Sed & idẽ probare conatur Io. Mauri. in d. l. vnica. pagin. 242. nec tamen ex hoc negamus, officium procuratoris extra principis curiam esse vile: cùm & infamis esse possit procurator. §. vltim. & ibi gl. insti. de exceptio. notant post alios Iason in rubri. C. de procurat. nu. vj. & Tiraquellus in dicto capit. 30. quem legito.

☞ Quartò, ex his perdẽditur ratio eorum, qui censent, clericis interdictum esse tabellionis officiũ ex eo, quod vile sit, nec deceat ordinem clericorũ ob eorum insigne ministeriũ.

8 Hac etenim ratione plerique vtuntur, præsertim Abb. in c. sicut. col. iij. ne clerici, vel mona. quæ tamen nõ est omninò sufficiciens: vt constat ex proximè traditis: atq; ideò ea erit vera ratio, ne clerici se immisceant negotijs, & muneribus. quod probatur in d. cap. sicut. Nam clericus tabellio poterit esse apud iudicem, & forũ ecclesiasticum secundum Hosti. Anton. & Abb. in d. c. sicut. & Floren. iij. part. tit. xiij. c. ij. §. pe. text. optimus in c. j. de postul. & est communis opinio, sic sanè accipienda, vt obtineat in clericis nondum sacris ordinibus insignitis. Nam clericus in sacris ordinibus constitutus, vt ipse reor, non poterit extra romanam curiam in foro, ac tribunali publico tabellionis officium exercere, etiam si non habeat beneficium ecclesiasticũ: quemadmodum deducitur ex authoritate Cardina. in d. c. sicut. & Alberti Trotij in tracta. de vero, & perfecto clerico. li. ij. c. 54. nu. ix. dum ipsi asserunt, clericum in sacris constitutum non posse tabellionis officium exercere, idque verum esse indistinctè in his, licèt in alijs clericis distinctio quędã fieri possit. Sed gl. Abb. col. iij. Io. Andr. & Ant. in d. c. sic tenuerunt, clericum in sacris constitutum etiã extra curiã romanam posse vti hoc officio in foro ecclesiastico, si nõ habeat beneficiũ ecclesiasticũ, vndè possit dignè sibi alimẽta ministrare. Quasi ea sit receptior sẽtẽtia, & distinctio, quòd clerici siue in sacris, siue in minoribus cõstituti beneficium eccle-

cium ecclesiasticum habentes, non posśint hoc officium exercere extrà Romanam curiam, etiā in foro ecclesiastico: qui verò beneficiū nō habuerint, etiam si sint sacerdotes, eo vti posśint in foro ecclesiastico. Ego verò hac in controuersia, vt modò cœperam exponere, quo distinctior sit eius diffinitio tres, vel quatuor constituam conclusiones.

¶Prima Clericus in sacris cō stitutus, etiam beneficium ecclesiasticum habens, poterit apud curiæ Romanæ ecclesiastica tribunalia tabellionis officium exercere. quòd Panor. & alij in d.cap. sicut .propter summi Pontificis consensum tacitum, & tantæ curiæ dignitatem concessum esse fatētur.

¶Secūda cōclusio. Clericus sacris ordinibus insignitus, etiam si beneficium non habeat ecclesiasticum, non poterit officium tabellionis exercere, adhuc in ecclesiasticis publicis tribunalibus. Hanc conclusionem probamus ex dict.cap. sicut.vbi Cardi.eam tenet. & pauló antè citatus Albertus Trotius.nec quidquam impedit eius prohibitionem duòd inibi constituatur pœna priuationis beneficij ecclesiastici, si quis contrarium fecerit. Nam ea constitutio non omninò præmittit, eius prohibitionem intelligendā fore in clericis habētibus beneficiū ecclesiasticū sed ea vtitur pœna: quia frequētisśimè cōtingit, sacerdotes habere beneficia ecclesiastica: & quia vult summus Pōtifex beneficio ecclesiastico priuari eū qui sacris donatus ordinibus tabellionis officio operā dederit, si illud habeat: quòd si illud nō habuerit, alia erit nihilominùs pœna puniēdus. Hāc opinionem asserimus verā esse cōtra Panor.& alios qui voluēre posse sacerdotē non habētem beneficiū ecclesiasticū, tabellionis officiū exercere apud quæcūque tribunalia ecclesiastica. Quorū sentētia vera erit in curia Romana publicè, & extra curiā in negotijs ecclesiasticis, quę priuatim, & nō in foro publico expediūtur. Quod etiam licebit sacerdoti beneficiū ecclesiasticum habenti.

¶Tertia.conclusio, quę communis est, Clericus, etiam in minoribus cōstitutus, habens ecclesiasticū beneficium, vnde posśit congrua sibi alimenta exibere, non poterit vti tabellionis officio, etiam in ecclesiasticis publicis tribunalibus. Hoc enim munus propriè laicis conuenit, aut clericis, qui aliūdè nō possunt sibi alimenta exibere. Hanc opinionē tenent Hostien. Antoni. & Ab. in d.c.sicut.col.iij.vnde cōstat, clericū in minoribus cōstitutū, qui nō habeat beneficiū ec

clesiasticum, posse officium tabellionis exercere coram iudice ecclesiastico, etiam in eius publico tribunali.

¶Quarta cōclusio. Clericus in minoribus nō habens beneficiū ecclesiasticū poterit esse tabellio etiā apud secularia tribunalia publicè: nec hoc prohibetur aliquo canone: atque ideò admittendū erit, nisi lex, vel cōsuetudo aliud induxerit: atque ideò lector poterit hoc in loco repetere, quę nos adnotauimus inferiùs c.33.ver.clerici autē primę tōsurę. Ex cōtrario tamē poterit laicus esse tabellio in foro, & tribunali publico ecclesiastico: quod cōmuni omniū consensu receptū est teste Ripa in c.ij.de iud.num.120.etiā in causis ecclesiasticis.

¶Quòd si sacerdos tabellionis officio vtatur, & aliquod instrumentū cōfecerit, erit ea scriptura publica, & valida, eísque fides adhibetur, si alioqui verè tabellio erat: licet malè faciat, huic officio iure sibi interdicto se immiscēs: queadmodū voluêre Bar. in l. vniuersos. C. de decuri. lib. x. Io. And. & omnes in d.c. sicut. Dec. in l. in ambiguis. §. non est nouū. ff. de regu. iu. idē in d.c.ij.nu.vij. idem in cons.17. quę quidem opinio cōmunis est, vt fatetur Alex. eam secutus in l. Prætor. §. his etiam. ff. de eden. quā & Hippo. sequitur in rub. ff. de fideiu. nu.121. scribēs ex ea, posse sacerdotē scribere, officio tabellionis vsum, testamentum, in quo pater eius instituatur hæres: quod prius notauerat Bar. in cons.61. & hæc quidē vera sunt antè publicum huius officij interdictum: siquidem instrumentū à sacerdote tabellione confectū, postea quàm publicè fuerit interdictū exercitiū tabellionatus, nullum est: secundum Bar. in d. cōs.61. Ancha. & Abb. in d.c. sicut. Iaso. in l.j.§. huius studij. ff. de iusti. & iure. col.pe. Sed si presbyter tabellio non sit, publica creatus authoritate, scriptura ab eo cōfecta priuata erit, non publica. quod Deci. explicat in consilio.120.

¶Monachus verò adeò prohibetur iure tabellionis officio vti, quòd instrumentmu ab eo cōscriptum absque licentia Abbatis est nullū ipso iure, sicuti ex capi.j. & ca. sed nec. ne clerici vel monac. notat in specie Deci. in d.cap.ij.de iudici. nu.viij. tametsi monachus possit post professionem cōplere, & signare instrumentū, quod ante monachatū in eius protocolo conscriptū fuerat ab eodē, vel ipsius authoritate, & corā ipso à cōtrahētibus in conuētionē perfectā deductū: glo. insignis in c. vt officiū. §. verū. de hereticis in vj. quę singularis est, secūdū Frācū ibi Flori. in l. rep.

in l.repetita.ff. de fide instru. quã alij pleriquè miris laudibus efferunt,& sequũtur præsertim Abb.& Feli.in c fraternitatis.de here.col.ij. Ias.in l.j. §.huius studij.ff.de iust.& iu. col.pe.Deci.in d.c.ij.nu.viij.de iudi.Bal.in l.ij.col.vl.C.de sen. & interl.omn.iu. Feli.in c. con suluit.de iudæ.idem in c. cùm I.&.A. de re iudi.colum.v.Ioan. Bernar.in pract.criminali. c.53.Chassanæus in consuetud. Burgund.rubri.j.§.vij.num.22.

¶Hæc sanè latiùs, quã fortassis instituto cõuenire quibusdam videbitur,ex eo tractauimus,quòd prima ac,potissima instrumẽti publici authoritas ex hoc cõstet, quòd sit cõscripta ab eo, qui verè tabellio sit authoritate publica constitutus,& in id munus electus.ca. cùm P.tabellio.de fide instru. Auth.de tabellionibus in prin. regia lex.j.tit.18.par.iij. tradidêre optimè Feli.nu.18.& Deci.nu.16.in ca.j.de fide instru. Qua ratione forensi vsu apud regia tribunalia receptum est: vt si quando producto in iudicium instrumento obiectũ sit illud nõ esse publicũ,nec authẽticũ:quia nõ sit à publico, & vero conscriptũ tabellione: qui illud produxerit, teneatur probare,id à vero,& publico, saltem cõmuni æstimatione, tabellione conscriptũ fuisse.regia lex.115.titu.18.partic. iij.cuius meminit, eleganter Roderi.Xuares in l.post rem.ff.de re iudic.in ij.parte legis regiæ. folio.142.& idem iure communi probat Aymon in tracta. de antiquitate temporis.iij.part. cap.vidimus.num.11.nota t Innocent.in ca.veniens.col.ij.de verbor.significat.At vbi contra publicum instrumentum opponitur, illud falsum esse, tunc qui opponit, probare tenetur falsitatem:alioqui præsumitur pro instrumẽti publici authoritate,quod expresśim diffiniuit regia itidem lex.116. titu.18. partic.iij. etenim sicut in priori casu publica authoritas non præsumitur:ita nec in posteriori delictũ est præsumẽdum.Prior huius argumentationis pars latisśimè traditur à Iasone in l.Barbarius.nu.45.ff. de off.prӕt.& Alciato,de præsump. regul.iij.prӕsumptio.13. nu.15.qui cõmunem secuti opinionem probant adeò hoc verũ esse,vt etiam si cõmuni errore & opinione tabellio ille officiũ exercuerit, nihilominùs instrumentũ sit nullũ, careátque publica authoritate: quod ipse intelligo si aduersus hũc communem errorem cõstet,illũ non fuisse creatum tabellionem.alioqui in dubio dũ cõtrarium nõ probatur,satis erit probari ab eo,qui producit instrumentũ, quòd eius author cõmuni opini. celebra-

tur eo tempore tabellio, & publicè eo vtebatur officio: quẽadmodũ regia lex manifestissimè decreuit: & multis probari poterit, quæ à Iasone, & alijs traduntur. Eiusdem autem argumentationis posterior pars constat, quia pro instrumento publico præsumitur. ca. ad audientiam. de præscript. l. si quis decurio. C. de falsis. l. cùm precibus. C. de probat. & ideò qui allegat falsum esse instrumentum, illud probare debet.

¶ Authoritas autem publica tabellioni à principe dari debet: quod omnes fatentur in d. cap. cùm P. tabellio. notant Bald. & alij in l. j. C. de emanci pat. liber. Iason in l. imperium. num. 27. ff. de iurisdict. omn. iudic. regia l. iij. titu. xix. part. iij. Ioan. Lupi. in introductione c. per vestras. de donat. int. vir. & vxor. num. 20. & an Duces Comites, Marchiones, & alij inferiores habẽtes iurisdictionem in ciuitatibus, villis, & oppidis possit tabelliones constituere, & eligere, ac creare, tradit Innocen. & alij in dict. cap. cùm P. latè Petrus Auendanius in tract. de exequen. mand. regijs. cap. x. Qua de re tractauère regiæ leges iii. titu. xix. part. iij. l. j. titu. xviij. lib. ij. ordin. l. vij. tit. j. lib. vij. l. xxiij. titul. ij. eod. libr. ordinati. l. vj. titul. xiij. libr. iij. l. viij. & l. x. tit. ij. lib. vij. odinati.

¶ Sed & de apostolicis tabellionibus, ac notarijs, quanam ratione, & forma vti debent proprijs officijs in hisce regnis, & quòd in rebus ac negocijs secularibus, & prophanis minimè conficiant publica instrumẽta est regia lex insignis præter alias in pragmaticis Regũ catholicorum folio 196. idque iure iustissimum esse probare conatur Ioan. Faber in l. sciendum. C. de donati. & Ioannes Lupi. in dict. rub. de donation. folio iij. sed & Rebuf. super leges regias in tract. de literis obligat. arti. ij. glo. j. num. 37. multa hac de re tradit, tametsi contendat, iure probari posse contrarium. Quibus adde Rupellanũ lib. j. forensium insti. c. vij.

Ex capite sequenti.

1 *Nomen Domini, an sit necessariò inscribendum initio cuiusque instrumenti publici? & de nomine Imperatoris.*

2 *Annorum domini mentio fieri debet in quolibet instrumento: item diei, & mensis in quo confectum fuerit.*

3 *Locus est expreßim commemorandus in publicis instrumentis.*

4 *Testes necessarij sunt ad solennitatem cuiuslibet instrumenti publici.*

5 *Tabellionis subscriptio item necessaria est.*

6 *Publicum instrumentum, quot testibus reprobari poßit.*

7 *Instrumentum semel in iudicium ab vn*

ab vno prolatum, etiam aduersario suffragabitur.
8 *Instrumenta publica, quo tempore litis sint proferenda.*
9 *Publicum instrumentum, quam fidem faciat inter extraneos, à quibus confectum non est.*

Rursus de authoritate publici instrumenti, quæ oritur ex his, quæ vt solennia eidem accedere debent.

CAP. XX.

PRAETER publicam tabellionis authoritatē sunt & plura necessaria, quæ instrumenti publici solennia censentur, sine quibus minimè consequitur publicam, & authenticam fidem: quorum ea hoc in capite prosequar, quæ potissima sunt ad scripturarū, quas tabelliones conscribere solēt, vim, & robur legitimum, ne ab his, contra quos producuntur in iudicium, valeāt crebris obiectionibus improbari.

¶ Primò etenim quibusdā placuit, fore necessariū, ꝙ in quolibet instrumento publico initiū adsumatur à nomine domini, his equidē verbis. In Dei nomine. glos. in Auth. vt præponatur nomē Imperat. eius constitutionis authoritate, quæ minimè hoc probat: cū inibi hoc tantū scriptū sit, ꝙ illa solēnitas cōficiendi instrumenti statim post illā constitutionē seruetur prima indictione, quæ tunc authore Deo appetit: atque ita, nō esse necessariā inuocationē domini, tenēt Bald. in prima constitutione Codicis co. pen. Abb. & alij in c. j. de fide instru. quorū opinio cōmunis est, vt fatetur Alciatus lib. vj. Parerg. cap. vj.

¶ Secundò, nomē Imperatoris præponendū est instrumēto publico, quēadmodū probat text. in d. auth. vt nomē impe. & id in locis, quæ imperio subsunt. Nā in his, quæ summo pontifici quò ad tēporalia subijciūtur, nomen ipsius Papæ est apponēdū, secūdū Abb. in procemio Gregorij nō co. v. & in d. c. j. quo in loco idem oēs adnotarunt. Idem ipse dicerē de nomine Regis, qui alteri in tēporalibus non est subditus. & tamē hæc solēnitas consuetudine, ac moribus & forensi vsu est antiquata, atque ideò nullū est periculū quò ad vim instrumēti, quod omittatur: tametsi Panor. in cōs. 53. li. ij. probare conetur, hāc cōsuetudinē nō omninò validā esse, nisi sit immemorialis, aut tacito cōsensu principis inducta. Nā ipse non tantifacio hāc solēnitatē, vt opiner, nō posse tolli cōsuetudine saltē quadraginta annorū, & for

tafsis ordinaria: imò hãc fuffice re libenter afſeuerauerim:quid quid hac dere latè Barb.diſputa uerit in rep.rub.de de fide inſtr. num.43.

¶ De indictione autem, an ſit eius mentio neceſſaria in inſtru mento, idem reſpondendum eſſe arbitror, queadmodum ipſe tradidi lib.j. Variarum reſolutio.cap.xij.num.vij.

¶ Tertiò, illud eſt neceſſariũ, quòd in inſtrumentis apponatur annus domini. gloſſ.in cap. inter dilectos, de fide inſtrumẽ. verb.indictionis,quod iure non requiritur,nec probatur: ſed po
2 tiùs conſuetudine.gloſ. in dict. Auth.vt prӕponatur nomen Imperat.quam ſequuntur Abb.in procemio Gregorn.col.v. Abb. Felin.& Deci.col.ij.in dict.cap. j.de fide inſtru. & licèt Barb. in rub.eiuſdem tituli in rep.nu.42. ſecutus Speculat. teneat,neceſſariam eſſe mẽtionem in inſtru mẽtis ipſius anni domini,in quo id confectum fuerit, & id iure probari. Ego duo cenſeo eſſe hac in re notanda.Primum,ſatis eſſe, quòd conſuetudine fuerit hӕc ſolennitas inducta:vt ea omiſſa inſtrumentum ſit nullum. Nec enim poterit controuerti: imò conſtitutiſsimum eſt, mentionem annorũ domini maximi eſſe momẽti, vt conſtet quo tẽpore ſit confecta ſcriptura:deinde apparet,inſtrumẽtum eſſe nullũ,ſi omiſſa fuerit in eo ſolẽnitas conſuetudine tãtùm inducta,modò ea ſit maximi momẽti non leuis.quod tradidère Aloxand.in rub.ff.de noui oper. nũciat.col.vj. Dec.in dict.cap.j.de fide inſtrum.col.ij. Soci.conſ.ij. lib.iij. co.j. igitur nullũ erit inſtrumentũ, quod fuerit ſcriptũ omiſſa mentione annorum domini, ſic denique in praxi receptum eſt,nec vidi vnquã hac de re ambigi:cùm alioqui maxima poſſet contingere incertitudo cuiuſcunque iuris, quod eſſet ſcriptura probandum.

¶ Potiſsimè hoc obtinet in his Hiſpaniarum regnis, in quibus lege regia ſatis cautum eſt,non valere inſtrumentum publicum, in quo non ſit facta mentio annorum domini,quod expreſsim traditur in l.54.& l.tertia titulo decimoſexto part. tertia.

¶ Secundò erit obſeruandũ,in quacũque ſcriptura publica neceſſarium eſſe, quòd fiat in ea mentio annorũ domini,aut ſaltem alio ſigno habeatur ratio eius temporis, in quo ipſum inſtrumentum confectũ eſt:vt cõſtet eius dies,quӕ ad rei cognitionẽ omninò eſt neceſſaria.Sic ſanè apud veteres tẽpus ſignificabatur per Olimpiadas, per Conſules:& nũc Romӕ plerũquè ſignificatur per annos Pontificatus ipſius ſummi Põtificis. De quo multa diximus, & explicuimus aliàs li.j.vari.reſo.c.xij.

Quarto

Quartò eadem ratione adſcribi debet inſtrumentis publicis dies, quo ipſe tabellio rogatus fuerit inſtrumentũ conficere. l. j.§.editiones,& ibi glo.ff.de edẽdo.gloſ.per tex.ibi in dict. Aut. vt præpon.nomẽ Imperat. glo. in dict.ca.inter dilectos.glo.in l. generali. C. de tabular. libr.x. Quarum eſt cõmunis opinio ab omnibus fermè recepta & probata regia l.54. &.11.titu.xviij. part. iij. Menſis autem mentio neceſſaria eſt, vt dies confecti inſtrumẽti certa ſit:alioqui vbi dies certa foret abſque menſis expreſſa mentione,omitti menſis poſſet:vt dies Sancti Ioannis Baptiſtæ:dies natiuitatis domini cæ, & his ſimiles.notant Bart.& alij in l.ſi quis.§.ſi mitium.n.23. ff.de edend. Felin. & Dec.in d. cap.j.de fide inſtrum.co.iij.quibus adde Rom.ſing.238.& Barbat.in dict.rub.de fide inſtrum. numer.68.

¶ Quintò neceſſarium eſt, quòd inſtrumentis publicis fiat mentio loci,in quo ſit contractus,vel actus ipſe,qui in inſtrumento continetur.gloſ.in dict.l. generali.tex.& ibi gloſ.ver. cen 4 ſeretur in cap. Abbate ſanè. de re iud.in vj.tex.optimus in l.optimã.C.de contrahen. ſtipul. & eſt communis opinio, quæ traditur per Abb. Felin. & Dec. iij. col.in dict. ca.j. & probatur in cap. quoniã contra. de probat. atque in d.l.54.tit.xviij.part.iij. id verò adeò iure obtinet & procedit,vt conſiderata diligentiùs authoritate publici inſtrumenti, animaduerſa fide, quã ex ſe ipſo habet,& producitatem penſata eius incertitudine, quã haberet,ſi locus & tẽpus confecti inſtrumenti deficerent,quod,& quãtis falſitatibus hominúmq; dolis, & malicijs locus pateret, multíſque alijs maturè perpenſis,verè ac iure ſit reſpondendũ non valere conſuetudinẽ, imò, iniquã eſſe, quæ induxerit abſque his duabus ſolennitatibus, & requiſitis valere inſtrumenta quemadmodum expreſsim voluere Rota in antiquis,deciſione.440.De.iij.co.in dict.c.de ſi de inſtrum.Stephanus Bertrãd. in conſi.275.lib.iij.col. iiij. Roma.in l.in illa.ff.de verb.oblig. col.x.tametſi Barbat.in dict.rubr.nu.69.ab hac opinione diſcedat:& dubitent Alex.in l.de pupillo.§.qui nunciat.ff. de noui oper.nunciat.num.x.& Felin.in dict.cap.j.col.ij.

¶Sextò, quamuis certum ſit requiri publicis in inſtrumentis, quòd teſtes ſint præſentes eidẽ actui, de quo inſtrumentũ conficitur.l.cõtractus.C.de fide inſtru.notatur in d.c. quoniã contra.& ſcripſerit Accurſius in d. l.generali. eorum ſub ſcriptionem exigi : receptiùs tamen eſt, ac iure veriùs, ſatis eſſe quòd eorum nomina inſcribantur regulariter abſque ſub.

ſcriptione:notant Panor. & doĉto.in diĉt.cap.j.maximè Felin. nu.xiiij.& Deci.nume. xij.probat glo.in Authen. de inſtrum. caut.& fide.§.ſed & ſi iſtrumenta.verb.adijciatur.& in Authe. de hæred.& falci.§. ſi verò abſunt. verb. quantum. Paul. de Caſtro in diĉta l. contraĉtus. col.iij.idem in conſ.325.lib.j.incipi. Non multùm videtur. Matthæ.Afflict. Rub. in conſtitut. Neapol.79. Capicius in deciſione Neapoli.29. quorum opinio communis eſt,ſecundum Barb. in rub.de fide inſtrum.num.93. & Dec.in diĉt.capitu.quoniam contra.nu. xviij. & probatur in diĉt.l.54. & in titul.xviij. part. iij.vnde conſtat intelleĉtus glo. in diĉt.cap.j.& in cap. poſt ceſſionem.de probatio.quæ hac in re idem ferè reſpõderunt, quod glo.in diĉt.l. generali. Erit igitur ſatis, quòd nomina teſtium inſcripta ſint à notario in inſtrumento etiam ſi ſubſcriptio fuerit omiſſa ſecundum communem in diĉt.ca.poſt ceſsionem.

¶ Et licèt iure communi ſufficiant duo teſtes:glo.communiter recepta in diĉt.ca.j. de fide inſtrum. tamen in his regnis ſunt neceſſarij tres. diĉta regia l.54.l.j.titu.9.lib.ij.Fori,quibus & illud adijcitur , quòd in Pragmaticis Regum Catholicorũ ſtatutum eſt folio.190. qua lege ſancitur,neceſſariam fore ipſorum contrahentium ſubſcriptionem in inſtrumentis publicis: quamuis ea iure communi neceſſaria non ſit: vt Panor. & omnes tradidere in diĉt.ca.j. de fide inſtrument.

¶ Septimò ad valorem,& robur publici inſtrumenti neceſſaria eſt ipſius tabellionis ſubſcriptio.tex.in auth. de inſtru. caut. & fide. Item & ipſius ſignum quo ipſe tabellio vti ſolet:quod iure neceſſarium eſſe probat gloſ.authoritate illius conſtitutionis in diĉt. authentic. §. ſed & ſi inſtrumenta. tex. optimus in l.vlti.C.de aſſeſſorib. tenent Panor.col.iiij. Felin.ac Decius poſt alios in diĉt. cap.j. de fide inſtrum. Card.& Felin.col.ij.in cap.penul.eo.titul. Bart. in l.ſi quis.§.ſi initium.ff.de edend.in rep.nu.32. idē Bart.in procemio ff.num.6.optimè Nicolaus Boeri.deciſione.37.num. 10. Petrus Rebuffus in traĉt.de nominationibus.q.x. num. xj. & ſequentibus,maximè num.xvij.&. xviij. penes quos omnes illud conſtitutiſsimum videtur,hanc ſolennitatem potiùs conſuetudinis iure,quàm lege ſcripta induĉtã eſſe: & eius omiſsionem vitiare inſtrumentũ, quorũ vltimũ probat regia l.54. tit. xviij.part.iij.

¶ Hæc ſanè ſunt quæ potiſsimè obſeruari debent, quoties de authoritate publici inſtrumẽti traĉtandum erit:vt poſsimus deprehendere,an ipſum inſtrumentum deficiat ratione alicuius de

ius defectus: cùm multa iure, atque consuetudine sint necessaria pro viribus his, quæ publicis scripturis conceduntur.

¶ Quòd si publicũ instrumẽtum omni ex parte perfectum sit quod ad ea, quæ sunt ei iure solennia: sæpe controuertitur, an testibus possit improbari quoad eius fidem: nẽpè, vt probetur rem non ita cõtigisse, vt
6 ipse tabellio profitetur, & testatur: quã equidem quæstionẽ tradidêre glo. & omnes in c. cũ Ioannes. de fide instru. verbo, quodlibet. gl. in §. item verborum. instit. de inutilib. stipul. & in l. in exercendis. de fide instru. & in c. tertio loco. de probatio. duabus tamen conclusionibus absoluitur.

¶ Prima conclusio. Instrumẽtum publicum, etiam cui fuêre plures testes inscripti, poterit duobus tantũ fide dignis, omníque exceptione maioribus, quò ad eius seriem improbari, licèt hi testes non sint ex illis qui descripti sunt in eodem instrumento. Probatur hæc conclusio in d. c. tertio loco. & in l. optimam. C. de contrah. stipu. & intelligitur siue ea probatio fiat directè siue indirectè, quod omnes fatentur: quibus ea suffragatur ratio, quæ ab authoritate deducitur tabellionis, à quo instrumenti fides pẽdet. c. ad audientiam. de præscriptio. Is autem tabellio vnus est, & ideò quãuis sit eius authoritas publica, nõ debet duobus integris testibus præferri. Quã ob rem licet doctores frequenter hoc cõmittãt arbitrio iudicis, hæc cõclusio vera est, secundũ Inno. Ioan. Andr. Antoni. Calderi. Abb. nu. 13. Felin. nu. 35. in d. c. cùm Ioan. Cinum, & Salic. in d. l. in exercẽdis. Imolam in l. j. §. si quis neget. ff. quemad. testa. aperian. Zasium lib. ij. singulari. respons. capit. 23. quorũ opinio cõmunis est: vt fatetur Deci. in d. c. tertio loco. nu. xj.

¶ Secunda conclusio. Instrumenti publici fides tollitur, & quidẽ maiori ratione per duos testes in eodẽ instrumento descriptos. tex. in c. tam literis. de testib. & est communis opinio secundum Feli. in d. c. cùm Ioãnes. nu. 46. Has verò duas conclusiones multis additis ex iure communi & regio longiùs tractauimus, & examinauimus libr. ij. varia. resolutio. c. 13. nu. x. & xj. quo lectorem mittimus: quippe qui eadem sæpiùs repetere omninò grauamur. ¶ Instrumenta autẽ publica, & aliæ scripturæ ad hoc, vt fides eisdẽ adhibeatur in iudicio, sunt producenda, & exhibenda coram ipsomet iudice. c. cùm dilectus. de fide instru. adeò quidẽ, vt nõ sufficiat ea corã notario & testibus exhiberi. quod probari videtur in c. contingit. & in c. accepimus. de fide instru. latè

Feli. in c. queniam contra.q.j. de probatio.nos itē idem adnotauimus lib.j.variar.resolut.c.j. nu.v. Atque ibidē traditis libēter adijcimus aliquot,quę huic tractatui maximè conueniunt.

¶ Primum illud est obseruandum in eo instrumento, quod plures habet partes, & varia rerum capita distinctos actus cōtinentia, esse omninò, & inte-
7 grè iudici exhibendū,vt ipse totum legere posit,si velit:aduersario autem copiā tantùm esse dandam,aut editionem faciendam illius capitis quo producens vti velit.tex. & ibi glo.cōmuniter recepta in d.c. contingit.tradunt Alex. & Iason in l. argentarius.§.edi.ff. de edend. Feli.in c.j. de probat.nu.29. & ibi Dec.nu.62. regia lex.113.tit. 18. part.iij.text.insignis in c.cū personæ. de priuileg.in vj. notat Felin.in c.j.col.iiij.de libel. oblat. Sed si ille cōtra quem instrumentum producitur, petierit illud sibi integrè edi, vt illius aliqua parte vti posit,vsus forensis obtinuit, hanc editionem integram minimè negari possē,idq; æquisimū est,ac deducitur ex gl.in l.j.§.editiones. verb.die & consulc.ff. de eden. quam inibi Docto. approbant Bal. item & Alex.in l.j.col.iiij. C.vt quæ desunt aduo.iud. suppleat. Dec. post alios in d. c.j. dę proba.nu.35.idem Dec. in c. cùm venerabilis.de exceptioni. nu.22. idē in c.ij.nu.21. de fide instru.Matthesil.notabil.79.

¶ Secundò est hac in re adnotandum, quid iure respondendum sit, quoties qui produxit instrumentum in iudicio existimans id conducere admodum in eius vtilitatē,animaduerterit sibi nihil illud prodesse:ac tandem pœniteat eum productionis, & petat instrumentū tolli ex actis iudicialibus, sibique restitui,& tradi. & sanè Azo in l. j.§.edenda.ff.de edendo.vbi gl. verb. quis vsurus. censuit posse proferentem in iudicio instrumentum,illud auferre, ac petere: nec esse cogendū id iterùm exhibere petente aduersario,vt instrumenti prolati exēplū sibi detur. Huic verò sentētiæ illud planè refragatur,quod scriptura semel in iudiciū prolata, ex quo qui protulit semel vti eadē voluit,cōmunis est vtriq; litigāti:quemadmodū notatur in l.si veteris.C.de fide instr.& in d.§. edenda. Igitur postquā ea communis est effecta, non poterit, qui protulit,pœnitere in præiudicium aduersarij: qua ratione licèt ipse qui protulit instrumētū in iudicio posit pœnitere, & asseuerare se nolle vti eodē, atque ita vtilitati proprię renūciare:aduersarius tamē nihilominùs potest eodē vti,& petere sibi eius exēplū exhiberi: quēadmodum apud Delphinates vsu forensi receptum esse testātur Guido

tur Guido Papæ q.243. & Rupellanus li.j. forensi.instit.c.46. ad finẽ. Nec oberit huic praxi tex.cum gl.in d.§.edenda.cùm ex eo illud tantũ probetur, nõ esse edendũ aduersario instrumentum illud,quo alter vti noluit: etenim nihil inibi respondetur de instrumẽto, quo quis semel vti voluit, & ea ex causa illud protulit in iudicio: licèt postmodum pœnituerit, quod Bald.sensit in d.§.edenda.

¶Tertiò non est à practicis prætermittendũ tẽpus,statúsve causę,in quo sunt scripturę proferendæ. Nã iure cõmuni sunt instrumẽta in iudicio proferenda ante cõclusionẽ causę,&vsq;
8 ad eã proferri possunt.c. cũ dilectus.de fide instru.idẽ probat regia lex vj.tit.xj.li.iij.ordi.cui conclusioni plures intellectus tradidêre Fel.Ab.& alij in d.c. cùm dilectus.Bart.& omnes in l.admonẽdi.ff.de iureiur.Quibus omissis,quid modò iure regni,& praxi obtẽtũ sit explicabimus.etenim regia lex Madricia.viij.statuit,scripturas,& instrumenta esse in iudicium proferenda intra viginti dies à tẽpore litis cõtestationis,quoties à reo sunt proferẽda. Nã actor tenetur ea proferre simul cum ipso libello actionis propositę. quod in eisdẽ Madricijs constitutionibus lege prima cautum extat: & hæc in prima instãtia: si quidẽ in secunda sunt instrumenta producenda priusquàm interloquatur iudex super probatione & dilatione ad probãdum:imò statim cũ ipso libello supplicationis, & responsionis ad eãdẽ:nisi iuramẽto præstito quis instrumenta producit, attestetur ea dudũ comperisse, nec prius etiã diligẽti præmissa inquisitione potuisse habere eorũdem cognitionẽ: tũc etenim poterũt antè prædictã interlocutionem proferri.l. 22. 23. & 24. in eisdẽ legibus Madricijs. quibus illud statutũ est, posse post diem à lege cõstitutũ,scripturas in iudiciũ proferri præstito iuramẽto,quo cõstet,ea instrumẽta nouissimè reperta fuisse,nec potuisse prius reperiri facta diligẽti hac de re inquisitione.Ita sanè dicta lex viij.expressim explicat. Hodiè tamẽ receptũ est posse instrumẽta quælibet ab actore, vel reo proferri in iudiciũ quocũq; litis tẽpore vsq; ad causæ conclusionẽ,quæ fuerit facta vt statim diffinitiua pronũcietur sentẽtia,etiã nullo pręstito iuramẽto:quę quidem praxis iuri cõmuni cõuenit, & legi regię,quę paulò antè nominatim citata fuit:nẽpe l.vj.ti.xj. li.iij.ordi.& l.j.ti.4.eo.li.3.ordi. Nec in hoc vlla põt cõtingere dubitatio,aut cõtrouersia: quæ tamen frequẽtissimè cõtingit vbi instrumenta proferuntur post conclusionẽ in causa.Sunt etenim qui censeant,ea esse ad-

mittenda, etiam post conclusionem in causa: vbi quis ea profert in iudicium iurans, nouissimè ea fuisse reperta, nec priùs in eius cognitionē ea venisse, facta tamen diligenti inquisitione. Sic sanè intellexit pontificium responsum in dict. cap. cùm dilectus. Bart. in l. admonendi. num. 3. ff. de iureiuran. quem sequuntur doct. ibi maximè Iason in rep. num. 58. Baptista de S. Seuerino col. 20. Curti. Senior col. 21. Purpurat. nume. 8. & præter hos Abb. & Imola in dict. c. cùm dilectus. Felin. in cap. pastoralis. nu. 9. de except. quorum opinio cōmunis est, secūdum Ripam in dict. l. admonēdi. nu. 48. eámque sequitur Mathesilla. notabi. 57. & licèt Felin. in dict. cap. cùm dilectus dubitet & plerique alij à Bart. discesserint: quibus regia lex patrocinatur in dicta l. 24. quæ tunc admittit iuramentum istud, & instrumenta nouissimè reperta: cùm nondum sit in causa conclusum, etiā quoad interlocutionē, quæ ad probationem faciēdam pronunciatur: nihilominùs Bartol. opinio plurimùm authoritatis habet ex cap. pastoralis. de exceptio. & adeò recepta est apud regia tribunalia, vt nihil sit in hac forensi cōcertatione frequētiùs: tametsi viderim sæpissimè locum ex hoc fieri multis fraudibus, dolis, & litigantium calumnijs, vt tandem admonendi iudices sint, cautè hæc instrumēta post conclusionē in causa fore admittenda: quæ passim absque vllo iuramento antè causę conclusionem admittuntur. Quibus profectò constat, Bartol. sententiam admodùm receptam esse, eámque iure probari, conatur multis ostendere Roderi. Xuares allegatione 5. faciliùs tamē admittitur, quoties est conclusum in causa ad eam sentētiam, quæ nec appellationem nec supplicationem admittit: quod Paulus de Castro adnotauit in dict. l. admonendi. nu. 26. quem alij secuti sunt: & nos passim hoc ipsum obseruamus. Nam si tractetur, an sint admittendæ scripturæ post conclusionem causæ secūdum eam opinionē, quæ à Bartolo traditur, sæpissimè inquirimus, sit nè reuisionis instantia, vt tunc faciliùs ea opinione vtamur, ac deniq; difficiliùs, si sit prima prouocatiōis instātia.

¶ Est tamen hac in re omninò adnotandum, esse necessarium mandatum speciale ad præstandum hoc iuramētum: speciale inquā, vt procurator iuret nomine domini, & in eius animam, (quod aiunt) illa instrumenta nouissimè à domino reperta fuisse, nec potuisse priùs eorum cognitionem habere facta diligenti per eum inquisitione

inquisitione. Atque ita in hoc Granatensi Prætorio anno M. D. L. generali Decreto diffinitum fuit, & id iure quidem. Nam ad iurandum, speciale mandatum necessariũ est: cũ iuramentum nomine alterius est præstandum, & exhibendum, quod nec negari poterit, nec alicubi est controuersum: vt nos longiùs probauimus in cap. quamuis pactum. de pactis in 6. prima relectionis parte. §. quinto. numer. 8. quod si in hac specie oportet iuramentum fieri super diligẽtissima inquisitione instrumẽti à domino præmissa. & super noua ipsius instrumenti cognitione: ac inuentione ipsi domino contingenti: manifestissimè consequitur, necessarium esse speciale mãdatum ad hoc. Mandatum verò ad iurandum de calumnia, etiam speciale in certa causa sufficiens non esse ad hoc, multis probatur, & prę sertim ex eo, quod ratione huius mandati non licet iurare aliud, quàm quòd dominus principalis nulla vtitur, nec vtetur calumnia, nec malicia in eo iudicio. Hùc etenim tẽdunt omnia huius iuramenti capita. Sed si mandatum speciale ad iurandum de calumnia sufficeret in præsenti specie: profectò satis esset iurare in animã domini, quòd instrumenta nõ proferuntur in iudicium ex calumnia, nec ex malitia, hoc nõ sufficit, vt constat: igitur nõ est sufficiens speciale mandatum ad iurandum de calumnia, vt possit procurator nomine domini iuramentum id facere, ac præstare quod necessarium est ad præsentationem instrumẽtorum, quæ fit post conclusionem in causa. vnde constat mãdatum ad iurãdum de calumnia, nec sufficere ad hoc, nec ad id extendi. Nec quicquam refert cõsuetudine receptum in plerisque locis fuisse, vt ea extẽsio fiat: siquidem ea consuetudo iniqua est ac perniciosa, in contemptumque religionis iuramenti, & diuinæ reuerentię: ideóque non valet, nec est admittẽda. Nam procurator qui iurat in animam domini, instrumentum istud nouiter repertum fuisse, asseuerat vt certum quod apud ipsum incertũ est: etenim absque speciali iussu domini nõ potest ipse in eius animam asseuerare, nouissimè eum habuisse instrumenti cognitionẽ, ergo de hoc est incertus. Asseuerare autẽ maximè cum iuramento, vt certũ quod est incertum, temerariũ est & contra iuramenti religionẽ. His accedit alia ratio, qua constat, à lege requiri, & exigi hoc in specie iuramentũ, quod obliget ad periuriũ ipsum principalem, cuius nomine proferuntur instrumenta, & lis tra-

ctatur. Hoc autem iuramentū absque speciali mandato, si forsan falsum iuratum sit, non obligat dominum, nec eum cōstituit reum periurij: quia ipse non mandauit, nec iussit hoc iuramētum eius nomine fieri, quod satis planum est: ergo nō sufficit iuramentum istud, si fiat absq; omninò speciali mādato. Alioqui si permitteretur iuramentum in hoc casu ab'q; mandato speciali, vel ex mandato illo dato ad iurādum de calumnia: lex equidem fragilis esset, ipsáque iuratio non sufficiens, nec cauta neque christianæ institutioni cōueniens. Quo fit, vt in hac ipsa specie, & quæstione minimè sit satis, quòd procurator habeat mandatum cū libera potestate, & ad præstandum nomine domini quodcunque iuramentum: quia hæc clausula nullum esse ctum habet in iuramentis, in quibus de animæ obligatione tractatur, atque itidem de eius periculo, & ideò speciale mandatum necessarium est: vt notatur in c.vlt.de iura.calū.li.6.

¶Sed & si hæc obseruanda sint regulariter, non tamen diffiteor plerumquè arbitrio boni viri, & æquissimi iudicis admittenda fore instrumēta absque hoc iuramento, & seclusa in integrū restitutione, post cōclusionē in causa ad pronūciationé eius sentētiæ, qua totalis diffiniēda est, & à qua nec appellare, nec supplicare licet, si ea instrumenta palàm actori, vel reo suffragātur, rémque de qua controuertitur, manifestá efficiant. Nec enim æquum est propter actoris, vel rei negligētiam eorum ius omninò perire: atque ita nō semel vidi hoc admissum fuisse quo iuris viri antistites possent in reipublicę vtilitatem iustitiæ ministerio famulari & obsequi. ¶ Hisverò illud veluti coronidem libenter addiderim, publicum instrumentum erga omnes esse æquè publicum, non tantùm eos, inter quos res ipsa acta est, eorúmve hæredes, & successores, sed etiam quoscunque extraneos: ita tamen, vt publica
9 instrumenta etiam inter quoscunque extraneos probent se ipsa: id est rei taliter gestæ fidē faciant: quod notant Bar. in l. cum lite mortua.col.j. ff. iudi. solui. idem Bart. in l.ij.col.ij. & ibi Bald.col.iij. Angel. Salice. col.j. Deci.num.51.C.de edendo. Deci.in c.j.nume.24.de fide instrum. Bald.in rub.C.de fid.instr.col.ij.vers. sequitur videre. tametsi hæc ipsa publica instrumenta extraneis nō prę iudicent, nec noceant, sed tantùm his, inter quos confecta sunt, eorúmque hæredes, & ab his causam habentes: cùm res inter alios acta nō noceat, nec obliget, nec faciat ius inter alios. l. s

lio^c.l.si vnus.§.ante omnia. ff. de pact.&rub.C.res inter alios acta.notat in specie Franciscus Curtius in tractatu Feudo.ij. part.ij.partis. quæstione vj. & eleganter Carolus Molinæus in consuetud. Parisiens.titul.j. §.v.numer.8.

Ex capite sequenti.

1 *Tabellio non potest alteri committere confectionem instrumenti.*
2 *Exemplis regulariter fides non est adhibenda, etiã ab ipso principe.*
3 *Instrumentum publicum, qua forma, & qua solennitate conficiẽdum sit ex protocolo tabellionis mortui?*
4 *Exemplum, vt probet qua ratione & forma sit transcribendum ex originali?*
5 *Quibus præiudicet exemplum solenniter traductũ ex originali?*
6 *Exemplo creditur, & datur fides, quoties id reperitur inter acta iudicij.*
7 *Exemplum traductum ex originali propter antiquitatem exemplationis fidem quandoquè faciat, etiam de solennitate traductionis non appareat, quod latè disputatur.*
8 *De priuilegij exemplatione.*

De publica fide instrumẽtorum, quę non originalia, sed exemplaria sunt.

CAP. XXI.

Actenùs de his
tractauimus pu-
blicis instrumen
tis, quæ ab ipso-
met tabellione
conficiũtur, & originalia sunt:
idcircò nunc subijciam ali-
quot, quæ pertinent ad ea in-
strumenta, quæ exemplaria
vulgò dicuntur. Qua in re vt
faciliùs quæstio ista valeat ex-
pediri, prænotandum est, non
posse tabellionem alteri com-
mittere confectionem instru-
menti, nec posse per alium in-
strumentum conficere. text. in
authenti. de tabellionib. §. nos
igitur. l. generaliter. C. de ta-
1 bular. libro 10. l. contractus.
C. ist. titul. nempè de fide in-
strumentorum. & in authen-
tica de fide instrumentorum.
§. penultim. etenim cùm ipse-
met tabellio testimonium eius
actus, quod propriis sensibus
cognouerit, exhibiturus sit,
id minimè poterit agere per
alterius cognitionem. Et ta-
men receptum est, tabellioné
impeditum posse committere
alteri confectioné instrumen-
ti, etiam non à tabellione, mo-
dò ipse rei gestæ præsens sit, &
subscribat ipsi instruméto, id-
que proprio signo signaue-
rit: & idem erit quò ad tra-
ductionem alicuius instru-
menti ex eiusdem tabellionis

protocolo: siquidē potest eā alteri cōmittere, modò scripturā cū protocolo conferat, eique subscribat proprio apposito signo: quod deducitur ex l. vlt. §. sin autem dubius. C. de iure de lib l. v. tit. 19. par. iij. adnotarūt Cardinalis in c. cùm P. de fide instrumentorum. Panormitain capit. inter dilectos. eodem titu. numer. vij. vbi Felinus. per text. ibi idem Abbas in capitu. quoniam contra. numer. 32. Felin. & Dec. ibi. num. 47. Barto. in l. diuus. §. item senatus. ff. de falsis. Pau. Ange. Alex. & Ias. in l. quædam. §. j. ff. de eden. Matt. Afflict. in constit. Neapo. libr. j. tit. 73. nu. 37. Paul. Parisi. cōs. xij. nu. 122. & consi. 28. nu. 27. lib. ij. consi. Montaluus in l. vij. ti. viij. li. j. fori. qui asseuerat, hanc opinionem vsu receptā esse apud Hispanos. Oportet verò duo in huius praxis obseruatione admonere. Primum, non esse præcisè necessariū impedimentū tabellionis, etiā si eius fiat obiter mentio à præcitatis authoribus. Nam & absque impedimento poterit hoc fieri, quod modò adnotauimus: cū idem sit, aliquid scribi manu mea, vel manu alterius subscriptione mea: secundum omnes authoritate illius tex. in d. c. inter dilectos. Fit igitur ex his manifestum, hōc instrumentum esse originale, non exemplar. Est & ad idē prēmittēda iuris vtriusq;

2 regula, qua diffinitū extat, non esse adhibendā fidē in iudicio exēplis instrumentorū, nec exēplaribus. tex. in c. j. de fide instr. l. ij. ff. eod. tit. adeo, vt Panor. & alij conentur in d. c. j. probare, etiā ipsum supremum principē non posse adhibere fidem exēplaribus: quia negatio prēposita in dicto capitul. j. verbo, possumus. prēcisam inducit necessitatem. idem adnotarunt Roma. singul. 716. Iason in l. Gallus. in prin. col. iiij. ff. de libe. & posthu. Felin. in capitulo cùm olim. numer. xij. de re iudic. qui Panor. sententiā eadem sequūtur ratione. Id verò, quod obiter de negatione diximus, constat ex gl. celebratissima in reg. j. de regul. iur. in vj. cuius ipse veram, ni fallor, interpretationem tradidi in capitu. quanuis pactum. de pactis in vj. ij. parte §. iiij. numer. iiij. & numer. x. ex quibus ego censeo, hæc verba: non possumus: apposita in d. capitul. j. de fide instru. nullam tollere ipsi principi potentiā, nec vllam ei per legem inducere necessitatem præter eā, quæ ipsi principi incumbit ex legē naturali seclusa lege humana & positiua: cùm princeps non possit legem sibi dicere, à qua non liceat recedere. l. digna vox. C. de legib. capitulo innotuit. de electione. quod eleganter & in hac specie probat Fortuni. in l. Gallus. in principio col. 16.

pio col.16.& sequenti Quamobrem poterit princeps lege lata constituere iustis ex causis,fidē adhibendā fore exemplaribus:& idem poterit facere,ac decernere consilio,& iudicio prudentum non equidem lege constituta generali: sed in aliqua lite,ac controuersia,etiam in præiudicium alterius modò id iustis ex causis fiat:quemadmodum sensere Panormitan. & alij.in dicto capit.prim.de fide instrumento.

¶Quod si fiat in aliquo instrumneto per tabellionē confecto mentio alterius scripturæ,nempè mandati procuratorij, quod ab eodem fuerit tabellione scriptum,hęc commemoratio vt originalis, & authentica fidem facit iuxta formā,& seriem ibidem relatam: si verò coram alio tabellione confecta est scriptura ista,cuius mentio fit,exemplum censebitur,nec authoritatē habebit originalis scripturæ. quod probatur in Authen.si quis in aliquo documento.C.de edendo. tametsi præsumptio non leuis oriatur pro veritate huius actus,& instrumenti,sicuti colligitur ex decisione AEgidij à Bellamera.58.cui adde ad intellectum illius constitutionis,quæ in di.Authem.si quis in aliquo documento.traditur præter Deci.& alios ibi colū. vlti. Carolum. Mol.in consue. Parisiensibus. tit.§.v.nu.44.& Soci.Iuniorē cons.57.li.primo.

¶His verò præmissis constat iure ipso Pontificio, & Cæsareo quandoque fidem publicam adhibendam esse instrumentis exemplaribus præsertim vbi tabellione ipso mortuo,vel ægritudine impedito ex ipsius protocolo exemplaria deducuntur:quæ originalia,& authentica instrumenta verè dici poterunt, modò ea seruentur in traductione, quæ
3 iure statuta sunt.ca.cùm P.tabellio. de fide instru.ex cuius responso,& his,quæ inibi traduntur multa necessaria sunt. Primum est necessaria iudici ordinarij authoritas:vt in d.c. cùm P.probatur secúdò,quòd hæc traductio fiat ad petitionem eorum quorum interest: quod constat in d.c.cùm P.tabellio.& in l.si quis ex argentariis. §. pertinere.ff. de edend. Tertiò quòd is,cui hæc traductio à iudice cōmittitur, sit tabellio:tex.iuncta ipsius capitis supra scriptione in d.c.cùm P. Quartò,quòd in hoc instrumentū traducit nihil addat, nec detrahat protocoli scripturæ.textus in eodem capitu. cùm P.tabellio.ibi fideliter. Quintò exigitur ab eadē decisione, quòd traductio fiat in publicā formā.Sextò id potissimè necessariū est,quòd tabellio,qui cōfecit instrumētū in

protocolo, sit morte, vel ægritudine perpetua impeditus, aut saltem eo impedimento effectus, quòd longi tẽporis morã occupet. Bar. in l. quędam. §. nihil. ff. de eden. tex. in dict. ca. cùm P. Septimò, sicut & de hoc impedimento, ita & de fide, integritate, ac fama ipsius tabellionis iudex examinare tenetur summario iudicio testes, ità quidem, quod de fide protocoli minimè dubitetur: atque ita omnes adnotarunt in dict. ca. cùm P. Octauò, est item maximè necessariũ, quòd ad istam traductionem instrumenti citentur hi, quorum interest, & quos negotiũ id tangit: secundum cõmunem in d. authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. & in capit. Albericus. de test. idem tradit asseuerãs hanc opinionẽ communem esse Matthæ. Aflict. in consti. Neapoli. lib. j. tit. 73. nu. 58. latè Nicol. Boerius decis. 36. quibus oportet addere quædam ad interpretationẽ regiarũ quarundã constitutionum.

¶ Primò est obseruandum, quòd in traductione instrumẽti ex protocolo tabellionis mortui, vel impediti conficienda etiam si regulariter iudicis authoritas necessaria sit: tamẽ ea non requiritur nec omninò exigẽda est, vbi donatarius, legatarius, vel hęres ipsius tabellionis habeat protocola, sit. que itidem publica authoritate notarius, & traducere vult, & traducit ex protocolo instrumentum: quemadmodum tenẽt Panormit. in dict. cap. cùm P. tabellio. Bart. per tex. ibi in l. si quis ex argentarijs. §. j. & in l. quædam. §. nihil. ff. de edend. Quibus tamẽ responsis id tantùm probatur, quòd hæres argentarij cogitur edere instrumenta: vt ipsemet argentarius cogeritur. Et ideò nõ satis probatur ibidem Bart. & Panor. sententia. contra quam & necessariam esse iu hac specie iudicis authoritatẽ, atque item alia quæ modò commemorauimus ex dict. ca. cùm P. tabellio. tenuerant Specula. titu. de instrumentorum editione. §. ostenso. numer. 15. & . §. instrumentum ergo. numer. 15. & ibi Ioannes And. in additio. Ioannes Andræ. Antoni. Cardi. & Imol. eius responsi authoritate in dicto capitu. cùm P. tabellio. Paul. Alexand. & Iason in dicta l. si quis ex argentarijs. §. cogentur. ff. de edend. Baldus Ang. & Pau. in dict. l. quędam. §. nihil. quorum opiuio cõmunis est, iuréque satis defẽditur, ac probatur. ¶ Verum ad Panormitani sententiam est adnotãda lex regia. 55. tit. 18. part. iij. vt partim eam admitti obseruemus. Nã vbi tabellio impeditus legitimè, veróque impedimẽto cõmittere velit alteri con-

ri confectionem instrumenti publici eius protocolo deducendi, poterit hoc planè agere, & hac vsus commissione alter tabellio absque iudicis authoritate huius etenim nulla mentio fit in præcitata lege: traducet ex protocolo, quod ei traditum fuerit à delegante, ipsum publicum instrumentum propria ipsius traducentis subscriptione, & signo instructum, & confectum, mentione tamen præmissa eius cōmissionis, quæ ipsi tabellioni traducenti facta fuit ab altero tabellione impedito.

¶ Hoc ipsum plerūque apud Hispanos admittitur in tabellione, qui alteri authoritate regia succedit in officio publico. Etenim hic successor ex protocolis pręmortui tabellionis traducit absque iudicis authoritate, aliisque solennitatibus, publica instrumenta, eáque propria subscriptione, proprióque sigillo ad publicam authoritatem conficit.

¶ Secundò est animaduertendū, quòd mortuo tabellione, aut eius publico munere in alium traslato, iudex tenetur protocola ipsius corā honestis viris statim accipere, & sigillo cōsignare itaque cōsignata tradere ipsi successori recepto ab eo iuramento, quòd cautè, integrè, ac bona fide officio vtetur in traducendis publicis instrumentis ab eisdem protocolis, quòd expressim statutū est in d. regia lege. 55. titu. 18. par. iij. ad si. cui ferè conuenit pragma. constitutio Regum Catholicorum, fol. 37. l. 42.

¶ Tertiò, etiam si iure communi hoc nō sit necessarium: attamen iure regio, quoties ex protocolo tabellionis defuncti, ac pręmortui eius successor authoritate publica in officio, transcribit instrumentum, si duo testes ex scriptis in protocolo vixerint, ac nondū mortui fuerint, debent vocari, instrumento transcripto subscribere. regia lex in d. l. 55. ad finem. Id verò mirùm non est: cū ea traductio fiat absque iudicis authoritate. Sed in republica, & Regno Neapolitano traductio instrumēti fieri non potest ex protocolo tabellionis præmortui, nisi eidē traductioni subscripserint duo testes ex his, qui fuére scripti in protocolo. textus optimus in constitutionibus illius regni libr. primo, titu. 73. in ea l. quæ incipit, Baiulos ¶ Quod si contingat ad confectionem alicuius instrumenti publici rogatos fuisse duos tabelliones, an sufficiat vnius subscriptio tantùm altero scribente, quæstionis est, quam optimè tradit Nicolaus Boerius decisione. 21.

¶ Pręter hæc, quę de traductione instrumenti ab ipso proto-

colo scripsimus, accidere solet quòd petatur solẽnis ac publica traductio publici instrumẽti: non ab ipso protocolo, sed.
4 ab ipsa scriptura originali, que data fuit ab ipso primo tabellione, fitque hæc petitio vt propter eius vetustatem, aliudvè periculum, similemuè, causam ab alio tabellione in nouum exẽplar, & authenticum reducatur. Quod planè fieri potest, & iure permittitur, modò ea seruentur in hac traductione, quæ statim explicabimus. Primũ est considerandũ, quod requiritur iusta causa, vt fiat hęc exemplatio, tex. elegans in ca. vlti. de fide instru. Secundò, hæc exemplatio nõ aliter fieri debet, quàm si fiat ex eo instrumẽto publico, quod probaret omninò, ac fidẽ faceret, esſẽtque originale: sicuti costat in d. c. vlt. quasi aliud dicendũ sit in exemplo, etiam solẽni: cùm exemplo exempli credendum nõ sit etiam si solenniter traducatur. Bal. in l. in bonę fidei. col. iij. C. de reb cred. & iureiu. Cin. Alber. Bal. & Pau. in l. sancimus. C. de diuersis rescri. Alex. consi. 138. nu. iiij. lib. j. Corneus consi. 24. colu. iiij. lib. iiij. Carol. Molinæ. in consuetud. Parisiensib. titu. j. §. v. num. 34. idẽmque apud Gallos seruari asseuerat Ioan. Rupel. lib. primo forensium institutionum. cap. 46. qui tamen scribit, quoties protocolum, & originale, saltem iureiurando asserentis probetur deperditũ, posse authoritate iudicis traduci exemplar ab alio exemplari ritè & solenniter confecto, vt ei detur fides quæ primo exemplari iure dari debet. Bart. tamen in authen. si quis in aliquo documento. ij. col. probare conatur, posse iuxta formam traditam in di. ca. vlt. adsumi exemplum ab alio exemplo solenniter exemplato, & traducto, fidẽmque ei adhibendam fore, quem sequuntur Card. & Felin. in dict. cap. Albericus. col. ij. de testib. Cu. consi. 158. Curti. Iunior in dict. authe. si quis in aliquo. nu. 41. qui tamen nu. 40. post ipsum Bar. fateri videtur Baldi opinionem communem esse, quã aduersus Bar. Decius sequitur in d. Authent. si quis in aliquo. num. 30. verè tamen poterit procedere, & admitti opinio Bar. vbi traductio primi exempli facta fuit serua ta iuris forma, & inter eos, qui vocati fuerunt ad eam traductionẽ, & exemplationem. Etenim inter eosdẽ, & contra eos, cum quibus, eisuè legitimè citatis primum instrumentum solenniter fuit exemplatum, & contrà eorum hæredes, poterit hoc primum exemplum authore iudice exemplari, vocatis, & inuitis ipsismet, eorumuè hęredibus: nisi aliquam

habeant

habeant iustam causam contra dicendi. Nam primum exemplum solenniter exemplatum quò ad eos, qui vocati legitimè fuerint, authenticum est, & vim habet originalis: atque ideò nihil impedit, quin ex iusta causa iterum traducatur authoritate iudicis, & exempletur, præsertim inter eos, & quò ad eos, qui præsentes fuêre, & cõsenserunt, aut non cõtradixerũt primę traductioni. quod Bart. sensisse videtur, & explicat eleganter Carol. Molinæ. in dict. §. v. nume. 35. Tertiò exigitur ad solennem exemplationem vocatio, & citatio eorum, quorum interest: quod notant Innocen. & alij in dict. cap. vlt. de fide instru. Bald. in l. sancimus. C. de diuers. rescr. Bart. & alij maximè Purpurat. & Curti. Iunior in dict. auth. si quis in aliquo documento. De. cons. 36. Nicolaus Boeri. decisi. 37. latè Carolus Molinę. in dict. §. v. nume. 37. qui optimè hanc quæstionem de exemplatione instrumenti examinat à num. 33. Abb. item in cap. iiij. colum. ij. & ibi Felin. col. penulti. de fide instrum. idem Felin. post antiquiores in dict. cap. vltim. qua ratione fit, vt exemplum solenniter traductum illis tantùm præiudicet, qui vocati fuêre ad hanc traductionem, & his, qui horum iura obtinuerint, secundum In-
5 nocent. Abb. & Imol. in dict. cap. vltim. alijs autem non præiudicat, nec quoad eos fidem facit: quod præcitati authores notãt, & iure probatur, ac defenditur à Carolo Moli. in dict. §. v. nu. 37. tametsi quandam præsumptionem inducat pro proferente adhùc contrà illum, qui vocatus, non fuerit ad traductionẽ quemadmodum de sententia inter alios lata diximus hoc libro cap. xiij numer. iij. ex Panorm. in ca. pe. q. iij. de re iudicat. explicat diligenter ipse Carol. nume. 38. qui hac in re multùm defert iudicis arbitrio, & probat, hoc exemplum adeò præsumptionem tantùm facere, vt non faciat semiplenam probationem, nisi eo casu, quo constaret, originale perditum fuisse, aut non extare penes ipsum producentem, nec potuisse ab eo reperiri præmissa diligenti inquisitione. Etenim in hac specie probationem semiplenam facit exemplum solenniter transcriptum contra eum, qui vocatus non fuit ad istam exemplationem: siquidem habet hoc exemplum testimonium authenticum publicæ personæ attestantis diligenter vidisse, ac discussisse originale authenticum integrum, non viciatũ talis tenoris prout in exemplo describitur: quod testimonium procedit à tabellione, qui testis publicus est: & ideò semiplenam probationem facit. Hanc sanè conclusionem optimè tradit ipse Carolus in

dict.nume. 38. & nume. 40. Nam quod Bart. scribit in l. admonendi. ff. de iureiur. nume. 32. ex mente glo. in l. sicut iniquum. C. de fide inst. & in l. ij. ff. eod. scilicet, exemplum à tabellione absque alia solennitate traductum, facere semiplenam probationem, si qui profert illud dixerit, originale fuisse perditum: quod & Felin. sequitur, in d. c. vlt. co. vlt. non est ita planè admittendum: oportet equidem, quod iudex magna cum animaduersione omnium circunstantiarum, rem istam expendat: sicuti deducitur ex his, quæ tractantur ab Alberic. & Iasone in dict. Auth. si quis in aliquo. j. & iij. colu. & post eos, à doctissimo Carolo in dict. §. v. num. 53. atque ita erit in praxi opinio Barto. examinanda non sanè vt ab eo traditur, sed multis instrumenti, sigilli, & tabellionis qualitatibus expensis à iudice, qui diligenter obseruabit, an iuramento, vel testibus possit probari, aut sit probata originalis scripturæ amissio, extinctiõe. Quibus adijcienda sunt quæ notat Felin. in cap. sicut. xij. col. de re iudicat.

¶ Poterit tamen exemplatio instrumenti originalis fieri absque authoritate iudicis à solo tabellione consensu partium, vt ipsis tantùm, vel eius successoribus præiudicet. Barto. communiter receptus in dict. Authent. si quis in aliquo documento. colum. j. modò partes consentiant expressè, vel tacitè exemplo iam trãscripto, & traducto tanquàm conformi cum originali, & veræ traductioni, ex mente Barto. in dict. Authentic. si quis in aliquo documento, & ibidem Aretin. atque Imolæ, in dict. cap. vltim. Caroli Molinei in dict. §. v. num. 56. Nam dum Bartol. & Dec. requirunt in hac specie consensum expressum: Imola & Aretin. tenent, sufficere tacitum. est intelligenda eorum controuersia, vt non sufficiat consensus simplici exemplationi: sed sit necessaria tacita, vel expressa approbatio exempli iam traducti tanquàm veri, & concordis cum originali: quod ipse Carolus notat.

6 Quandoque tamen exemplo fides adhibetur nondum viso protocolo, nec originali: tunc videlicet, quando exemplum reperitur inter acta iudicij, & processus traductum ab ipso originali apud iudicem producto per ipsummet causæ notarium ad integrum originalis tenorem. Sic etenim visum est Angelo & Alexand. in dict. authen. Si quis in aliquo documẽto. & Iacobino in l. ij. ff. de fide instrumen. quod verum est, vbi ex mandato iudicis, eiusque authoritate parte ad hoc vocata, fuerit exemplum illud traductũ ex originali. Abb. & Deci, colum. penult. in capit. quoniam

quoniam contra. de probation. Felin. ibi nume. 50. idem Felin. in capitul. cùm in iure. de off. de leg. nume. vj. ex quibus mihi vi detur hæc opinio communis, quæ probatur in pragmatica. 42. capitul. vij. ex constitutionibus pragmaticis Regum Catholicorum. Satis tamen erit, quòd iudex ad petitionem producentis iubeat notario dare producenti originale instrumentum factа prius eius exemplatio ne: modò hæc petitio, vel iussio iudicis sit cognita parti aduersæ, quæ non contradixerit. Quẽ admodum deducitur ex mente doctorum, quorum modò memini. Atque ita in hoc Granatẽsi prætorio sæpissimè fit cùm aliquot originale instrumentũ profertur in iudicium. Nam petitur statim à producente, darique solet vocato aduersario eo vè citato: manente tamen apud notarium exemplo eiusdẽ scripturæ. Quod eleganter explicat Guido Papæ quæstiõe. 471.

¶ Sed & propter antiquitatẽ fides adhibetur exemplo, licèt non constet in eius exemplatio ne illa fuisse seruata, quæ iure exiguntur ad solennitatem exempli: sicuti tenent Hostien. Ioann. Andræ. Antonin. Imola, & Felin. dicens, hanc opinionem communem esse in capitul. Albericus. de testib. colum. vlt. Doct. in dict. auth. si quis in aliquo documento. præsertim Iason, col. iij. & Dec. Fallentia vij. idem Dec. conf. 35. col. ij. & in conf. 445. colum. iij. Guido Papæ q. 118. & q. 404. Iason in l. ij. nume. v. C. de testament. idem consil. 114. colum. uj. lib. j. Florian. in l. ij. ff. de fide instrumen. Cuman. conf. 158. col. ij. Aret. col. 39. cõs. pe. latè, & optimè Aymon in tract. de antiquit. tempo. iiij. parte. cap. vidimus in genere. nu. xij. Carolus Molinæ. in consuet. Parisiens. titul. j. §. v. nu. 59. quibus accedit ea ratio, qua constat, in antiquis propter difficultatem probationis sufficere leuiores probationes, nec necessariò exigi plenas. l. penult. ff. de probation. cap. cũ causam. eod. titu. cap. veniens. in j. de testib. vbi tradunt omnes, & Socin. conf. 187. col. vj. versic. secunda ratio. lib. ij. Dec. conf. 42. nu. ij. Alex. conf. xij. lib. j. Baldus in authent. quas actiones. col. vltim. C. de sacros. & in probatione nobilitas, quam nos Hispani dicimus Hidalguiam, est idem egregia constitutione decisum in pragmaticis Anno M. cccc. xcij. §. *per o fiel* Abuelo. Vndè & in exemplaribus instrumentis antiquis admittenda videtur opinio communis, quam etiam sequitur Paulus Parisi. consilio 104. numer. 43. libro primo, alijque plures, quorum ipse, & pauló ante citati meminêre. ¶ Cæterùm, quia hac in quæstione plerique

dubitant & controuertũt, quantum tẽporis requiratur ad constituendam hanc antiquitatem: & quæ solennitates possint tempore præsumi ad authoritatem instrumenti exemplaris, conabimur plures distinguere casus ad faciliorem huiuscè controuersiæ intellectum.

¶ Primus etiam constituitur, quoties reperitur exemplum antiquum, non tamen cõstat, an fuerit tabellio, qui id ex originali traduxit, nec constant aliæ solennitates, nec denunciatur in ipso exemplo, quòd fuerit tabellio qui scripsit. Et profectò non video, quòd in hoc casu sit admittenda communis opinio: nec est adhibenda huic exemplo fides: antiquitas equidem potest coadiuuare eam probationem, quæ aliqua est, non tamen inducere de nouo intotum probationem, quæ nulla est. Quod notant Corneus consi. xix. co. vlt. libr. ij. Deci. cons. 36. nu. viij. quamuis faciat hoc exẽplum aliquam præsumptionem ex loco scilicèt, vbi repertum est, ex multis alijs circũstantijs. Quod ipse colligo ex his, quæ doctores hac in re tradidêre, & Carolus Molinęus in dict. §. v. num. 59.

¶ Secundus casus contingit iuxta præcedentem, vbi in eo exemplo enunciatur, esse tabellionem eum, qui scripsit. Et tũc est videndum an præsumatur titulus tabellionis, & quòd verè fuerit tabellio propter antiquitatem. Quam quæstionem latè tractat Aymon in dict. tract. de antiquitate tẽporis. c. vidimus. in iij. totius operis parte. Nam vbi cum antiquitate temporis simul adessent alia adminicula: nempè communis opinio, & fama tabellionatus: dubiò procul sufficeret hoc ad præsumendũ tabellionatum. Quemadmodũ constat ex traditis latè per Aymonem ibi. Præsertim quia & sola communis fama tabellionatus etiam absque temporis antiquitate sufficit ad inducendam istam presumptionẽ: sicuti probauimus hoc libr. c. xix. nu. ix. & quamuis Aymon censeat Innoc. in c. veniens. de verb. signi. quem frequentissimè alij ex nostris secuti sũt, exigere simul ad hãc prę sumptionẽ communẽ famã cũ tẽporis antiquitate. Ego tamen ex ipsius Innocentij verbis opinor, sufficere in hac specie temporis centum annorum antiquitatem, vt præsumatur qui confecit scripturam tabellio ex simplici enunciatione. Idem notat Bald. in auth. quas actiones. col. vlt. C. de sacros. eccles. Iason in l. Barbarius. iij. limit. ff. de off. præt. Alex. cons. 1 o 1. co. iij. lib. vij. Soc. cons. 187. col. iiij. lib. ij. & plerique alij, quorum opinio communis est, vt fatetur Aymon in d. c. vidimus. eandẽ opinionẽ tenet Matthæ. Afflict. in dict.

in decisione Neapolitat.245.& 251. Dec.in d.consil.36.& in c.j. de fide instru.col.vj.versi.quidquid tamẽ sit. Eritq; isthæc opinio admittenda, cautè, tamẽ, cũ nulla subsit suspicio falsitatis, doli, aut corruptionis. Quin & hac ratione diligenter obseruata opinor ipse sufficere ad hãc præsumptionẽ arbitrio discreti iudicis minorẽ antiquitatem, quã ea, quæ sit cẽtum annorũ: scilicet, vt sufficiãt octuaginta, vel septuaginta anni: cuius equidem tẽporis difficilima est probatio tabellionatus ex titulo, vel communi opinione, & fama: quod arbitrarium erit, vt probat Carol. Moli. in dicto §. v.nume.64.

¶ Tertius casus tunc proponi poterit, cùm reperitur exemplum antiquum transcriptũ à notario, & tabellione notæ fidei absque vlla tamen solennitate, & eius enunciatione. Et profectò hoc exemplũ propter antiquitatẽ nõ facit plenã fidẽ. Præsumptio etenim, quæ oritur propter antiquitatem, tollitur per ipsum exemplũ, quod exhibetur, in quo apparet illa requisita nõ interuenisse: quod in specie adnotarunt Paul. Castren.consi.81.col.iij.lib.ij.incipit, In causa, quæ vertitur. & cõsil.202.col.ij.lib.j. Alexan.consil.1.col.penulti.libr.iiij. Guido Papæ in q.118. Dec. apertissimè in dicta authẽ. si quis in aliquo documento. Fallentia vij. & consi.445.nume.68. Iason in l. j.colũ.v.versi. quinto limita.& ibi Dec.nu. vij.C. qui admitti. Matthæus Afflict. in decisione Neapolita. 107. quos sequitur Carolus Mol.in dict.§.v.nu.61. & sequenti. Verum quia Franciscus Areti.consil.36.colũ.vlti. tenet contrarium, & eum sequitur Aymon in d.c. vidimus.numer.18.scribens, huic exemplo propter antiquitatem adhibẽdam esse integram fidẽ: & præsumendum esse omnia solenniter acta fuisse: respõdendũ erit, huic exemplo absque dubio dãdam esse fidem quò ad semiplenam probationem: quod fatetur Carolus Moli. in d.§.v.nu. 62. quin & plena fides huic exẽplo dabitur, vbi fuerit ab eius confectione, & traductione lapsum tempus triginta annorũ cum vsu, & possessione illius iuris, quod in eo continetur: quẽadmodum Aymon obseruauit in d. numer.18. cui suffragatur tex.in capit.peruenit.de empt. cuius meminêre plures, maximè Imola ibi col.iiij. Feli. in c. sicut.de re iudicat.nu.30. idem Feli.in capitul. Albericus.de testib.colum.ij. & in capit.illud. nume.vj.de præsumptio. Alciatus de præsumpt. reg.iij. præsump.x.numer.vij. Bal.in tract. de præscri.j.part.iij. partis princip.q.x. Ripa in l.j.ff.solu.mat. numer.104. Albert. Brunus in

tracta.de forma.folio 9o.col.ij. Didacus à Segura in l.si impera tor.ff. ad Trebel.nu.62. & seq. quorum ea est concors & communis sententia, quòd vbi agitur de magno alterius præiudicio præsumatur solennitas extrinseca ex antiquitate temporis triginta annorum, non minori: per tex.in dicto capit.peruenit.ex quo palàm constat, cũ antiquitate tẽporis simul ibidẽ contigisse possessionẽ, & vsum illius actus, de cuius solennitate tractatur. Quod si in hac specie, de qua disputamus, non contigerit quasi possessio, non sufficiẽt triginta anni: imò erit necessaria antiquitas centũ annorum, vt sine solennitatum renuntiatione adhibeatur fides antiquo exẽplo transcripto ab eo tabellione, qui fuerit notæ fidei, & hoc sanè quò ad fidem plenam videtur intelligẽdum secũdum Areti.& Aymonem: tametsi videam contrarium à multis probari, atque ideò existimem posteriorem hanc sententiam Aretini cautè recipiendam fore in praxi diligẽter examinatis ipsius rei circũstantijs.

¶ Quartus subijcitur casus, vbi exemplum est antiquum transcriptum à tabellione notę fidei, & in eo enunciantur solennitates requisitæ à iure, vt quia ipse notarius refert, se hoc exemplum traduxisse mãdato iudicis, parte vocata, & examinato diligenter instrumẽto originali: & in hac specie opinor omnium cõsensu receptũ esse, quòd propter antiquitatẽ huic exemplo adhibenda sit plena, & integra fides. Cùm hæc verba enunciatiua sint propter se, & principaliter prolata in eo actu, in quo ex eius conditione verisimile est enunciata interuenisse. Sic denique communẽ sententiam interpretatur Carolus Moli.in dicto §.v.nume.61. argumento tex.in capit. bonæ memoriæ.de elect.notat in specie Stephanus Bertrand.cõsi. 40.libr.j.ex his, quæ traduntur à Bart.in l.admonendi.ff.de iureiur.nume.30. & Bal.in l.emancipationes.C de fide instrumẽ. Curtius Senior consi.76.col.ij. Dec.cõsil.375. Sed in hoc quarto casu ipse non exigerem necessariò antiquitatem centum annorum, nec septuaginta, nec adhuc quinquaginta, imò liberè arbitrarer sufficere antiquitatem quadraginta annorum ex eo, quòd à tabellione notæ fidei enunciantur solennia, quę iure requisita sunt: quibus enũciationibus multùm est credẽdum secũdum omnes in l.cùm aliquis.C.de iure deliberand.in capitul.cùm causam.de proba. & in capitul.Albericus.de testibus.Antoni.in capitul. cùm dilectus.de success.ab intest. & Iasonem in l. admonendi.nume. 224.in repetitio.

Quintus

¶Quintus casus oportunè traditur, cùm antiquum exemplar reperitur, cui omnes solennitates deficiunt. Etenim dubium est, an propter antiquitatem temporis præsumantur omnia, quæ iure solennia sunt interuenisse? & Philippus Corneus in consilio 304. columna octaua libro tertio, versicul. quod & secundo videtur. idem in consil. 24. columna quinta. versic. vidi etiam. libro iiij. eleganter scribit non inesse tantam vim, & potestatem antiquitati tẽporis, vt omnia prorsùs, quæ iure solennia sunt, præsumantur in exemplatione interuenisse. Cuius opinio mihi admodùm placet planè intellecta, tametsi Aymon in dicto capitulo vidimus. nume. 20. nõ satis explicuerit Cornei sensum & opinionem, quæ ab eodem Corneo in hunc modum accipitur, vt exemplo antiquo fides adhibenda non sit, quoties, non apparet authorem originalis tabellionem fuisse: nec itẽ ipsum exempli traductorẽ: nec constat de citatione, nec de mãdato iudicis, nec de alijs solẽnitatibus: quo quidem casu non video cur reprobari valeat Cornei sententia saltèm quò ad plenam fidem, item quò ad semiplenam: tametsi multùm poßit conducere exemplar hoc ad coadiuuandam arbitrio iudicis aliam probationem.

¶Sextus casus, à proximo, quò ad eius speciem paululum deriuatur, quoties non est dubium de fide vtriusque tabellionis: quia constat saltèm communi opinione, eos tabelliones fuisse, & tamen deficiunt aliæ solẽnitates requisitę in dicto capitulo vlti. de fide instru. tunc sanè propter antiquitatẽ temporis non magis præsumitur, aliquot solennitates exemplationi accessisse, quã omnes: & ideò præsumitur. exemplum solenniter transcriptum fuisse. Nec est potior ratio pro præsumptione vnius, quàm pro præsumptione aliarum omniũ solennitatum: quod in specie adnotauit Aymon Sauillianus in dicto capitulo vidimus. numer. 20. cuius opinio est intelligenda iuxta ea, quæ modò diximus in tertio, & quarto casibus.

¶Septimum deinde cõstituimus casum, vbi præter defectũ aliarum omnium solennitatũ, quæ præsumendæ sunt, secundum tertiũ & quartum casum, deficit authoritas tabellionis, qui confecit originale: non enim constat, nec communi opinione, nec fama, illum fuisse tabellionem, nec id enunciatur in traductione huius exẽpli facta per tabellionem notæ fidei: & opinor non prodesse exemplum istud etiam ex antiquitate temporis ad ple-

nam fidē:cùm deficiat authoritas,quæ potissima est ipsius originalis,nec præsumptio ita grauis inducenda est ex temporis antiquitate, vt constituamus eum tabellionem fuisse, qui ab alio tabellione minimè enunciatur talis. Non enim foret omissa ea enunciatio,si tabellioni traducenti constaret vtcunque tabellionem fuisse, aut eo titulo subscripsisse illū, qui originale instrumētum cōfecerit:quamuis nō inficiabor, hoc exemplum probationi adminiculum exhibere:quemadmodum diximus hac in quæstione vers.primus.

¶Octauò,suboritur & alia facti species, vbi in exemplo tra traducto absque requisitis à iure enunciatur tabellio,qui originale instrumentum confecit,& traductio fit à tabellione notæ fidei. Etenim propter antiquitatē faciet hoc exemplū fidem:secundùm ea,quæ tradidimus in secundo casu.

¶Nonò,quoties exemplo deficiunt solennia, & prætereà qui cōfecit originale,item qui traduxit exemplū non probatur tabelliones saltem communi opinione, & fama, sed sola nunciatione, maxima est suspicio authoritatis, & fidei:atque ideò plena non dabitur huic exemplo fides,nisi ex antiquitate temporis centum annorum,aut ferè huic simili: cū tot defectus non sint sola temporis antiquitate supplendi:licet opiner arbitrio iudicis,minoris tēporis antiquitatē sufficere ad præsumptionem, vel probationē semiplenā. Quod iudex perpendere debet varijs ex circūstantijs:ex quibus erit examinādum,sitnè tantùm tribuendum temporis antiquitati,vt tabellionis vtriusque authoritas ex sola enunciatione, ac deindè solennia iuris præsumantur in exemplatiōe, interuenisse.

¶Decimò,id liberè admonemus iudices hac de re iudicaturos, præsumptionem scilicet istam,quæ ex antiquitate temporis oritur,diminui,vel augeri ex eo,quòd omnia,quæ iure solennia sunt,exemplationi deficiant,vel aliquod eorum interuenerint,aliquod defecerit. Quod manifestū fit:quia fortior exigitur coniectura vt plura,quàm vt pauciora, & faciliora præsumamus. ¶Est & in hoc tractatu maximè adnotādum, quòd exemplar deductū ab originali priuilegio authoritate solius iudicis,& notarij,fi-
8 dem integram habet,vbi ex eo nullum præiudicium alicui fit in specie: quia non requiritur alicuius citatio,secundùm cōmunem in Auth.si quis in aliquo documēto. C. de edendo. Regia tamen lex.114.titul. 18. par.iij.exigit præter notarij authoritatem

thoritatem in exemplatione priuilegij sigillũ Regis,vel alicuius domini inferioris haben tis publicam iurisdictionẽ. Solet autẽ in priuilegijs & illud contineri expresim,quod detur fides illius exemplari transcripto authoritate tabellionis publici tantùm: quã equidem clausulam ipse censeo intelligẽdam esse absque alicuius lęsione graui. ¶ Nam vbi ex priuilegio damnũ graue alteri fieret, profectò vt exemplar eius admittendum sit,secundùm iuris regulam necessaria est iudicis authoritas,& citatio illius,cui in specie præiudicat. Clausula siquidem prędicta in dubiũ vocatur,& adducitur nondũ viso exempli originali, sed tantùm ipso exemplo transcripto absque iuris solennitate. poterit etenim in cõtrariũ negari clausula illa,cùm de ea nõ aliter apparet quàm ex instrumẽto exẽplari,cuius est iuxta iuris communis sanctiones dubia fides, & authoritas. Quã ratione cõsulerem,vt in exemplatione cuiuscunque priuilegij interueniat iudicis authoritas, & tabellionis notę fidei,ac vocetur tur is, cui in specie pręiudicat. Quod si nulli fiat præiudiciũ in specie,nõ erit alicuius vocatio necessaria:licèt admodum vtilis sit ea citatio,quæ per edictum generaliter fiat.

Ex capite sequenti.

1 *Quo nam modo fiat à testibus recognitio priuata scripturæ?*

2 *Chirographum plenè probat,quoties constat scriptũ, vel subscriptum fuisse ab eo,aut mandato eius,cõtra quem producitur.*

3 *Quot testes sint necessarij ad priuatam scripturam.?*

4 *Testium subscriptorum recognitio an sufficiat ad probationẽ priuatæ scripturæ?*

5 *Priuata scriptura quoad hypothecariam,an sit publico instrumẽto posteriori præferenda?*

6 *Priuata scriptura quando semiplenè probet?*

7 *Epistola recognita probat: & quid si non fuerit recognita?*

8 *Libri rationum,quam probationẽ faciant?*

9 *Sigillum publicum,vel priuatum quando probet.*

De fide & authoritate priuatæ scripturæ.

CAP. XXII.

Vanuis publico instrumẽto fides sit omninò adhibenda,etiã mortuo tabellione, qui illud cõfecerit, ac mortuis testibus,qui illius confectioni præsentes fuerint.c.vlt.& pen. de fide instru.notat Deci. per tex.ibi in c.ij.eod.tit.col.j. regia lex.55.titu.18.par.iij.scriptura tamen priuata non probat,

nec fidem facit.l.instrumenta. l.rationes.l.exéplo.C.de prob. authen.si quis.C.qui potiores in pigno. habeantur. Authen. de instrumen.cautel.& fide. §. verò quisquam.collatio.vj.tex. singul.in dict.cap.ij. Ad cuius quæstionis,& tractatus veram diffinitionem prænotandum est, sufficientem,fore probationem,vbi scriptura priuata pro
1 ducitur,si testes etiam duo,etiã non subscripti deposuerint de tenore priuatæ scripturę,ac de contentis in ea asserentes,eam rem gestam fuisse,ac cõtigisse eo pacto,quo scriptura ipsa enarrat.Hoc etenim ipsum est, rem istam probari ordinaria probatione,ac legitima per testes:quemadmodum præmittunt Abb.ij.col.Imola & omnes in dict.cap.ij.arg.l.in exercendis. C. de fide instrument. notat Bart.in authen.& si contractus.C.de fide instru. cuius verba multùm commẽdat Baptista de S. Seuerino in l. admonendi.conclus. ff.de iure iurand.Folio 7. Quãdoque tamen testes non deponunt de cõtentis in scriptura, sed quod viderint illã scriptam, vel subscriptam à partibus, aut ab eo contra quẽ producitur:& hæc est propria testium recognitio de qua statim multa dicturi sumus:probatúrque ex gl.& Barto.in dict.authen.& si contractus.Alex.consi.123.nu.5. lib.j. & consi.181.lib. ii.& consi.75. lib.iij.col.i.Hippo.in rub.C.de probationi.nu.209. Non enim est satis testes vtcunque legitimos dicere,se certò scire,illam esse scripturã manu Titij scriptam , nisi dixerint, hoc scire, quia viderunt illam per Titiũ scribi:quod ex mente eorundẽ authorum constat,& Soci.cõsil.274.col.10.lib.ij. Alex.consil.150.lib.5.col.5. Aretino consi.64.Paulo Parisio consi.33.nume.12.lib.4. Ripa in d.l. admonendi.nu.104.idem probat regia lex.119.titu.18.part.iij.

¶ Primùm igitur vnica sit de chirographo in hunc modum concepta cõclusio. Priuata scriptura, quæ chirographum est, fidem plenã facit,si probetur, eam ab eo cõtra quem producitur, scriptam, aut subscriptã fuisse.Probatur hęc conclusio
2 in l.scripturas. C. qui potio. in pig.habeant.idem notat gl.cõmuniter recepta in d.c.ij. quæ sensit idem esse quoties scriptura priuata scripta sit ab aliquo extraneo , mandato tamen illius.qui per eam obligatur,licèt ipse nõ subscripserit: quod tenent Imol.nu.viij.& Feli.nume.v.in dict.c.ij.hoc ipsum intelligentes, verũ esse,quandó testes deponerent, ac testificarentur, chirographum aut scripturam illam priuatam scriptam fuisse à Sempronio mandato Titij testibus ipsis præsentibus.

ſentibus. Idem notat Roma. conſi.204.& probatur lege regia.114.& 118.aliâs 119.titu.18. part.iii.Roma.tamen,& Imola,ac Feli.exigunt in hoc caſu, quod teſtes ſubſcripſerint dicentes & ſcripto aſſeuerantes, illam ſcripturam fuiſſe à Sempronio ſcriptam mandato Titij. Idem tradit Ripa in dict. l. admonendi.nu.105. ſcribit verò ipſe,tunc adhuc exigi comparationem literarum ipſius Sempronii ſcribentis, aut qui illam ſcripſit, cuius opinio in hoc aduerſatur Imol.in d.numer.8.& Ioan.Baptiſtæ à Sancto Seuerino in dict.l.admonẽdi. cõcluſio.17.& 18.qui expreſſim voluêre, ſcripturam iſtam priuatam modo, & authoritate prædicta comprobatam, fidem plenam facere abſque alia literarum comparatione: quemadmodum & ipſa gloſſ. ſenſit in dict.cap.ii.atque ita regia lex erit intelligenda ſecundùm ea,quæ ab Imola,Roma. & Feli. traduntur, & inferiùs examinantur. verſicu. quarto.

¶Probatur verò,priuatã ſcripturam ab eo, contra quẽ producitur,ſcriptam fuiſſe,vel ſubſcriptam,per eius propriam cõfeſſionem, & recognitionem. dict.l.ſcripturas.parte prima l. Publia.ff.depoſiti.l.cũ de inde bito.ff.de proba. & lege regia 118.aut 119.titu.18.part.3. quẽadmodum ipſe latiùs tradidi in lib.ij.variar.reſolut.c.11. nu. iiij.quæ hoc in loco non repeto,cùm eadem in his,quæ publica fecerim, repetere minimè conſtituerim.

¶Secundò hoc ipſum poterit conſtare,ſi teſtes ſubſcripti,vel inſcripti,aut qui præſentes fuerint dum ſcriptura conficiebatur, eandem recognouerint ea quidem recognitiõe,cuius paulò ante meminimus ex.glo. & Bart.in dict.l.& ſi contractus. & deinde acceſſerit literarum comparatio,quod omnes fatẽtur:teſtium autẽ numerus requiritur ex tribus,qui teſtificẽtur,ſe vidiſſe illam ſcripturam ſcribi ab eo contra quem producitur, licèt ab eo ſubſcripta non fuerit,text.in authent. de inſtrument.cautela,& fide.§.ſi, quis igitur.& dict.l.ſcripturas. quandoque maior numerus requiritur, iuxta diſtinctionẽ traditam in l.vltim.& authen. ibidem addito.C.ſi cert. peta.

3 Nec requiritur, quod hi teſtes ſint maſculi:vt apparet in dict. §.ſi quis igitur. notant in ſpecie Feli.in dict.c. ii. de fide inſtrument.ij.col.idem in c.quoniam.iij.fallentia.de teſtib.Ripa,poſt Iaſonem in dict. l. admonẽdi.nume.104.Hîc igitur ſecundus probationis modus, erit ſatis expeditus: in quo cõueniũt omnes,vt fatetur Ioannes Baptiſta in dicta l. admonendi. concluſione iiij. regia

verò lex.118.titu.18.par.iij.insinuat, duorum testimoniũ suffi cere.ad cuius legis interpretationem est obseruãdum, quod Spec.titul.de instru.editione.§. nũc dicendũ.scribit,iure canonico sufficere in priuata scriptura duos testes, quidquid sit de iure ciuili. Imò & idẽ esse iure ciuili probare conatur Alex.in consil.181,col.ij.li.ij. nisi cõtractus excedat libram auri.l. vlti. C.si certum peta.authen. de in stru.cautel.& fide.§. si quis igitur. Quo in loco.§.vlti.probatur alioqui sufficere duos testes. Nihilominùs ipse video, nullam in hoc debere cõstitui differẽtiam inter ius canonicũ, & ciuile:secundũ Panor. & Fe li.col.ij. in d.c.ij. de fide instru. qui post alios ibidẽ.Bart.in d.l. scripturas.Baptista de S.Seueri no,Ripa,& Ias.nu.88. indistinctè requirunt tres testes ad cõprobationem priuatæ scripturæ,quoties non deponunt,nec testificantur de veritate cõtractus:sed quod illa scriptura fuerit per Titiũ scripta.horũ equi dem opinio cõmunis est: quæ tamen in d.§.si quis igitur.non probatur: cũ inibi tractetur de contractu excedente libram auri.Nec itẽ in d.l.scripturas.quia ea constitutio in alia est constituta specie, de qua paulò pòst acturi sumus. idcircò verior est opinio Alex.asseuerantis sufficere duos testes in cõtractu nõ excedente librã auri.Regia verò lex eo amplior est, quòd in qualibet priuata scriptura censet, satis esse, quòd duo testes ad eius cõprobationẽ testificẽtur respondentes, eã scriptam fuisse ipsis præsentibus ab eo, contra quẽ producitur in iudicium,aut ab alio eius mãdato, & accesserit literarum cõparatio iuxtà ea, quæ in hoc versic. secundo respondimus.

¶Tertiò probatur, scripturã priuatã, quæ subscriptionẽ habet obligati,subscriptam fuisse ab eo,cõtra quẽ producitur testimonio triũ testiũ eidẽ subscriptorũ,proprias subscriptiones recognoscentium, qui testi
4 ficantur,illã ab eo subscriptam fuisse: nec in hoc casu requiritur cõparatio literarũ, cùm habeat subscriptionẽ partis, & testium:sicuti notant Bar. in d.l. admonendi.cõmuniter ibi receptus: & in d.c.ij. de fide instru. text.optimus in d.l. scripturas. & in auth.de instr.caut.& fide. §.si quis igitur.& seq.Sic neque in hac specie sufficit sola cõparatio literarũ, secundùm Abb. nu.v.Imo.nu.x.Fel.col.ij. Dec. iij.in d.c.ij.Alex.in d.l.admonẽdi.nu.31.quod ratione probat: quia constat idẽ esse,quod scriptura priuata, alterius scripta manu,subscripta sit à Sempronio, contra quem producitur: vel sit eiusdem Sempronii manu scripta, licèt ab eo subscripta non

pta nō sit.tex.in d.l.scripturas. in parte prima l. cùm antiquitas.§. cùm autem.C.de testa.notat Bart.in l.cùm tabernam.§. idem quæsijt.ff.de pigno. Roma.consi.301.Felin.in dict.cap.ij.num.vij. Regia lex. 31.titu.13.part.v.sola verò comparatio non sufficit,quādo chirographū est scriptum ab eo, contra quem producitur propria manu, & subscriptum à testibus.Authent.de instrum. caut.& fide.§.sed si quis Igitur nec erit sufficiens in præsenti casu,quando fuit subscriptum à partibus, simul & à testibus. atque ita ipse veram esse censeo Abb.& aliorum sentētiam: tametsi cōtrarium teneāt Antoni.in dict.cap.ij.& Bart.in l. at si cōtractus.C.de fide instr.

¶Quarto comprobatur authoritas,& fides priuatæ scripturę,scriptę ab eo,cōtra quem producitur,non tamen ab eodem sed à tribus testibus subscriptæ, per eorundē, testium recognitionem,& simul literarum comparationem.Bart. in d.l.admonendi.nu.26.Abb. iij.col.Felin.j.Deci.ij.in d.c.ij. Ripa.in d.l.admonendi.nu.10. scribens,hoc ipsum tenere glo. Bar.& communem in dict.Authē.atsi cōtractus.probat idem gloss.in dict.§.si quis igitur.cui tandē opinioni maximè refragatur tex. in d.§.sed & si quis. dum ibi respondetur, satis esse ad probationem huius scripturę,quòd testes proprias subscriptiones recognouerint, & eis testimoniū exhibuerint. Quā ob rem licet in hac specie non sufficeret sola literarum cōparatio, ad probationem huius priuatæ scripturæ: sufficit tamen trium testium subscriptorum recognitio:& ideò aduersus Bart.opinionem est authoritas gloss.in dict. cap.ij.Ioan. Andr.Hosti.& Imo.ibi nu.vij. eiusdē Imo.& Rom.in l.nuda ratio.ff.de dona.Roma.Alex. num.31. Curtij Iunioris.nu.35. Iasonis in repet. nu.98.in dict. l.admonendi.qui fatetur, hāc opinionem communem esse, quam & Alexand. sequitur in cons.181.columꝹ.j.& ij.libr. ij. idem consil. 239. num.vj. quæ quidem opinio fortiori ratione procedit iure regio ex d.l. 119.tit.18.part.iij.nec pro Bart. vrget aliqua congrua ratio in hoc casu,in quo testes ipsi subscripserunt, nec possunt falli in propriarū subscriptionum recognitione.Scio tamen receptum fuisse à plerisque Barto. opinionem,à qua non esse recedendum in iudicando asserunt Aretin.consil.65. & Socinus consilio 274.libr.ij.columna ix. atque ideò existimarem posse procedere sententiā eiusdem Barto.vbi testes non fuere subscripti, hoc etenim casu sola ipsorum testium recogni-

tio non est sufficiens absque comparatione, nec probat, etiam si à parte sit scriptura subscripta. Nam sicut possunt falli testes in scriptura, ita & in subscriptione. Quod constat in d.§.sed & si quis. vbi requiritur subscriptio testium recognoscentiũ, vel testimonium aliorum, qui de tenore rei gestæ testificentur, id est ita compositam fuisse scripturam. denique in hoc sensu, & in hoc casu, quem de testibus nõ subscriptis exposui, opinor ipse Barto. opinionem intelligendam fore, quemadmodũ intellexêre optimè Corneus in con sil.58.fol.ij.libr.iij. Curt. Iunior in d.l.admonendi.nu.35. versi. tertius casus, qui asserit, Bar. optimè loqui secũdum hunc sensum, & ab omnibus probari, quanuis qui Bart. opinionem sequuti sunt, quíque ipsam reprobarunt, ni fallor ipse, nõ satis distinxerint prędictos duos casus, ad defensionem Bart. siquidem qui ab eo discessêre, etiam in hoc secundo, ac posteriori casu ipsius conclusionem falsam esse opinantur. Etenim Baptista de S. Seuerino in d. l. admonendi. conclu.ix. qui Barto. sequitur in hoc vltimo casu, citat Roma. Imo. & alios à Bartol. in eadem specie discedentes: quibus adamussim expensis arbitror in priori exemplo, & casu, facilimum esse improbare Bart. opinionem. Quia data subscriptione testiũ, parum refert, priuatam scripturã ab eo, contra quẽ producitur, scriptam, vel subscriptam esse: nisi quòd ex subscriptione maior præsumptio oritur: secundum Abb. in d.c.ii. vers. secundus casus. At in posteriori casu veram esse censeo Barto. sententiam: possunt etenim testes frequenter decipi in recognitione scripturæ priuatæ per alium non per ipsos subscriptę aut scriptę ipsis præsentibus: sicuti Barto. admonet in d. auth. at si cõtractus. & in d.l. scripturas. C. qui pot. in pign. habe. Hæc verò, quæ hactenùs tradidimus, obtinent in actione personali, vel vbi agitur contra ipsum in priuata scriptura contentum, aut eius successorem. Nam vbi agitur hypothecaria contra tertium possessorẽ, & adducitur priuata scriptura habens priorem hypothecam cõtra instru- 5 mentum publicum habens posteriorem: non pręfertur agens ex priuata scriptura, etiã si fuerit recognita per eũ, qui ex ea obligatur, nisi etiã simul recognita sit à tribus testibus, qui eidem subscripserũt. Quemadmodum extat elegans decisio l. scripturas. C. qui pot. in pign. habe. cui conuenit regia lex 31. titu. 13. part. v. Quibus omninò sunt ex earundem cõstitutionum mẽte, & sensu aliquot ap

tanda

tanda, quæ oportunè subseruiunt huic tractatui.

¶ Primum illud constat, exigi ab eadē lege tres testes masculos, ita quidem, vt non suffician fœminæ. Hoc etenim probatur in d.l. scripturas. ex qua idem adnotarūt Bald. ibi Dec. in dict. cap. ij. de fide instrum. dicens, hanc opinionem communem esse. quam idem Dec. defendit in cap. iij. col. ij. de testib. idem Dec. & ibi Caro. Molin. in l. ij. ff. de regu. iur. nume. 32. eandem sequūtur Cremensis singulari 145. Hippo. singu. 611. Cattellianus Cotta in memorabilibus dictio. mulier regulariter. Eandem opinionem fatetur communem esse And. Tiraque. in legibus connubialibus, l. ix. num. 54. etiam si ipse ac Feli. in dict. cap. ij. & in dict. cap. iij. post alios, quorum meminêre, ab opinione Baldi conentur dissentire. Quibus ipse responderem, communem sententiam admittendā fore tantûm in casu, & specie dictæ l. scripturas. in ij. parte.

¶ Secundò requiritur ab eadē constitutione subscriptio partis præter subscriptionē testiū: secundum Socin. in cons. 274. libr. ij. col. 10. & Anton. Fanensem in tracta. de pignoribus. v. parte ij. membro. num. 47. qua in re considerās priorem illius legis partem opinor satis esse, quòd scriptura sit à partibus subscripta, vel scripta: aut ab alio, mandato tamē illius, qui ex ea obligatur. Quod cōstat ex his, quæ paulò ante explicuimus. Etiam si Socinus, & Fanensis non satis explicent difficultatem istam.

¶ Tertiò necessariū erit, quòd tres testes eidem scripturæ priuatæ subscripti recognouerint proprias subscriptiones. Bald. in dict. l. scripturas. Socinus in dict. consi. 274. colum. 10. Antoninus Fanensis in dict. membro ii. nume. 47. quibus suffragatur, quòd si in actione personali, & vbi per scripturam priuatam nō fit præiudicium instrumento publico, hoc requiritur secundum præmissam distinctionē, multò magis idem erit necessarium, vbi per priuatam scripturam præiudicatur publico instrumēto. atque ita vera videtur interpretatio Bal. licèt Paul. Castr. in consil. 134. incip. in causa ser Ludoui. lib. j. teneat hanc trium testium subscriptorum recognitionem nō esse necessariam: quia dict. l. scripturas. in ii. parte etiam præmittit, scripturam priuatam esse recognitam à parte: & statuit, quòd licet absque aliis adminiculis tunc contra recognoscentem probaret: non tamen probat contra tertium habentem ius hypothecæ ex publico instrumento, nisi priuata scriptura ha-

beat triũ teſtium ſubſcriptio. nem: eorundémque virorum. Quaſi differat in hoc hypothecaria ab actione perſonali. Eũdẽ intellectum ſequitur idem Paulus in l. comparationes. C. de fide inſtr. nu.iij. qui itidem in d.cõſ.134. in prin. aſſerit hypothecam priorẽ duobus tantùm teſtibus probatam, prȩferri poſteriori. Quod non eſt ſatis expeditum. prȩſertim propter regiȩ legis authoritatem: nam lex.3 .tit.13. part.5. expreſſim probat contrariũ. Et ideò inde maximum deducitur argumentũ pro intellectu Bald. Socini, & Fanenſis cõtra Paulum de Caſt. à quo & ipſe libenter diſſentio, & opinor regiam cõſtitutionẽ eſſe intelligẽdam, & interpretãdã ex his, quȩ hoc in loco adduximus ad intellectum dict. l. ſcripturas.

¶ Poterit tamen hypotheca prior ex priuata ſcriptura probari, & admitti contrà inſtrumentũ publicũ, vbi qui habet inſtrumentũ publicũ fatetur, priuatã illam ſcripturã confectam fuiſſe à parte tempore illo, cuius ſcriptura meminit. Nec hoc poteſt dubium videri. Idẽ erit, quoties priuata ſcriptura antè confectionem publici inſtrumenti fuerit lecta, recognita, & intellecta per tres teſtes in ea ſcriptos, etiã ſi ſubſcripti non fuerint. Etenim in hoc caſu priuata ſcriptura prȩfertur quò ad hypothecam inſtrumento publico, quemadmodum notant Bal. in conſi. 198. lib. j. ij. col. & Baptiſta de S. Seuerino. in repet. dict. l. admonendi. concluſione. 13. & 14.

¶ Hinc ſanè conſtat, qua ratione diſtinguenda ſit probatio priuatȩ ſcripturȩ contra ipſum per eam obligatum, eiuſuè ſucceſſorem, ab illa probatione, quæ ratione prioris hypothecæ neceſſaria eſt aduerſus tertium poſſeſſorem alicuius rei hypothecæ ſuppoſitæ. Et fortaſsis quiſpiam opinabitur nõ temerè, ſatis eſſe ad poſteriorem effectum, quòd priuata ſcriptura ſit recognita per tres teſtes maſculos eidem ſubſcriptos quamuis non ſit à parte ſubſcribente recognita: quaſi d. l. ſcripturas. in ij. parti. non exigat partis ſubſcribentis recognitionem. nos tamen paulò antè in verſ. hȩc verò. cõtrariũ reſpondimus aſſerentes, neceſſariam fore ipſius partis recognitionẽ, ſimul & triũ teſtiũ maſculorũ, & eidẽ ſcripturȩ ſubſcritorũ. Quã interpretationẽ ex eo probamus, quòd ſecũdũ Pau. de Caſt. in d. l. cõparationes. & in d. conſil. 134. lex prȩdicta ſcriptura. in ij. par. prȩmittat priuatã ſcripturã fuiſſe recognitã à parte. ac prȩtereà id ipſum cõprobamus: qua vbi nõ agitur de prȩiudicio inſtrumẽti publici, nec de prȩiudicio

tertij,

tertij, sed tantùm contra ipsum in eadem priuata scriptura obligatum, dubium est, & maximè controuersum, sit nè satis sufficiens probatio per recognitionem trium testium subscriptorum absque comparatione literarum: sicuti hoc in capite tradidimus, vers. quarto comprobatur. Ergò vbi agitur ex priuata scriptura contrà tertium habentem instrumentum publicum, dubiò procul non debet sufficere trium testium subscriptorum recognitio, etiam si testes masculi sint. qua de re censeo maturiùs deliberandum fore. Cæterùm illud est in vniuersum obseruandum in ea quæstione, qua quæritur de authoritate, ac fide priuatæ scripturæ, quòd priuata scriptura semiplenam probationem inducit, quoties adiuuatur comparatione litera
6 rum tantùm, vel testiũ non subscriptorum recognitione: atq; ita est intelligenda glo. in d. l. admonendi. quæ asserit, priuatam scripturam inducere semiplenã probationem. Nam id verum est, vbi ea coadiuuatur aliquo auxilio cõparationis, vel recognitionis testium: secundũ Bar. ibi, nu. 26. Baptistam de S. Seuerino cõclus. ix. Abba. in dict. ca. ij. de fide instr. col. iij. & Feli. ibi col. iiij. Quorum opinio quò ad semiplenã fidẽ & probationem cõmunis est, teste Ripa ibi nu. 113. etenim licet Bart. & quidã alij exestimauerint, quandoq; plenam probationẽ facere scripturam priuatam aliquo auxilio munitã arbitrio iudicis: contrariuũ tamẽ tenẽt Imol. in d. c. ij. nu. x. Ias. in d. l. admonẽdi. nu. 89. quod verius est. Quòd si priuata scriptura, quæ chirographum dicitur, (nam hactenùs de hac egimus) nullo munita sit adminiculo, licèt nõ faciat ꝓbationẽ semiplenã, præsumptionẽ tamẽ in iudicio cũ nõ sit verisimile, quemquam falsam cõfecisse scripturam, eáque vti. Ita visum est Barto. in d. l. admonendi. nu. 26. quem sequuntur ibi Alexa. col. x. Fulgo. Paul. de Castr. & Ias. num. 89. post Alberic. ij. col. Item Anto. Imol. & Abb. iij. col. in d. c. ij. de fide instru. Quorũ opinio cõmunis est, secundum Curt. Iuniorem in d. l. admonendi. nu. 36. & Carolum Molin. in consuet. Parisiens. §. v. nu. 11. qui plures huiusce opinionis authores adducit. Eius sanè constat effectus potissimus ex eo, quod cæteris probationibus paribus ille obtinebit, qui præsumptionem in eius fauorem habet. glo. communiter recepta in l. si duo patroni. in prin. ff. de iureiur. cui addo ipse Imol. in cap. ij. de in integrum restitutio. super glos. ver. in dãmum. Hæc tamen opinio Bartol. dubia videtur Curtio Iuniori in dict. l. admonendi. nume. 36. & falsa Curtio Seniori ibidem folio. 12. col. iiij. vers.

ego solus. Carolo Molinæo in d. §. nu. 11. Decio in d. c. ij. n. viij. & ix. authoritate tex. illius, dum tractatur de scriptura priuata nullo cōmunita adminiculo. respondet etenim Romanus Pontifex, hanc non habere robur alicuius firmitatis. Quam ob rem mihi non admodum placet communis sententia. Hæc diximus de priuata scriptura, quæ chirographum appellatur, multísque alijs nominibus dicitur: nūc paucis agam de epistola, de libro rationum, ac de sigillo. ¶ De epistola illud sit absque controuersia, quòd recognita per scribentem probat contra ipsum. l. publica. ff. deposit. fatentur Panormit. & omnes in dict. capit. ij. de fide instru. quod si negata fuerit,

7 tunc comparatione literarū facta diligenter iuxtà l. comparationes. C. de fide instrument. probabit plenè. Nam in hac specie sola comparatio literarū facit plenam fidem: secundū Bar. in l. nuda ratio. ff. de donat. col. vlt. eundem in dict. l. admonendi. nu. 30. cuius opinio communis est, vt fatentur Felin. in dict. cap. ij. nume. 17. & Dec. nume. 16. Ripa in d. l. admonendi. nu. 132. & ibi Curt. Iunior. num. 41. quam & Alex. sequitur in cons. 58. num. j. & cons. 114. lib. vij. idē asserit, eam veriorem esse in d. l. admonendi. nu. 38. Mihi tamen hæc sententia non placet quò ad plenam probationem, & fidem: non enim video iuris canonici, vel ciuilis congruam authoritatem, nec vrgentem rationē quibus hoc probari possit: idcircò potiùs contrariam opinionem admitterem, quam sequuntur Panor. in dict. cap. ij. nu. viij. Iason. in d. l. admonēdi. nu. 139. & Curt. Iunior nume. 41. eandem Panorm. sententiam sequitur Alex. in consi. 76. nume. viij. lib. iij. quam ob rem iudices admoneo, hac in re non ita liberū eis superesse arbitrium: imò debere omninò cautè circunstantias perpendere, vt communem opinionem sequantur. de literarum verò comparatione vltra Bart. in dict. l. admonendi. num. 24. Alex. Iasonem alios ibi, Pau. de Castro in dict. l. comparationes. post Bald. & alios, lector poterit multa examinare ex his, quæ traduntur per Dec. consil. 615. Matthæ. Afflict. decisio. 181. Paul. Parisi. cons. 55. lib. iiij. colu. ij. Hippo. in rub. C. de probatio. nu. 297. Zasium lib. ij. singulari. respons. cap. 25. quibus adde regias leges. 117. 118. & 139. titul. 18 par. iij. ¶ De libro rationum receptum est, eum probare contra scribentem. l. quædam. §. nūmularios. ff. de edendo. vbi glo. Bartol. & alij, idem Bartol. & Doct. in dict. l. admonendi. nu. 27. Carolus Molinæ. in consuetudi. Parisi. titulo. 1. §. v. nu. 18.

8 quod si dubitetur de scribente librum rationum, ad comparationem

tionem acceditur quæ sola in hoc casu fidem facit: quemadmodum Bart. communiter receptus opinatur in dicta l. admonendi. nu. 29. Qua in re aduertere debet iudex, an hæc cõmunis opinio sit seruanda: sicuti de epistola diximus: examinare si quidẽ debet negotij omnes circonstantias diligenter. de quo Alex. tractat in dict. consil. 76. n. 8. li. iij. Pro verò scribente liber rationum non probat planè l. rationes. & l. exemplo. C. de probat. glo. in dict. cap. ij. & in Clem. j. §. primo, ver. rationum. de vsuris. quorum opinio communis est, vt constat ex Bart. & alijs in dict. l. admonendi. & doctoribus in dict. cap 2. & in dict. §. primo, quandoque tamen ex libro rationum deducitur probatio semiplena concurrentibus alijs adminiculis, quandoq; præsumptio quædam: quod iudex obseruare debet exactissimè, vt inde possit arbitrari, quid iure diffinire valeat. tex. optimus in dict. l. rationes. l. instrumenta. C. de probat. tradunt latè Bart. in dict. l. admonendi. nu. 27. Iason. num. iii. in repet. Curti. Iunior nu. 38. & Ripa. ibi nu. 114. Abb. Imola Felin. num. 21. Decius nu. 17. in dict. cap. ij. de fide instrum. Carolus Molinæ. in dict. §. v. nu. 18. quandoque tamen libro rationum datur plena fides pro ipso scribente, vbi hoc sit moribus, & consuetudine inductum ex causis certis, ac iustis ob vtilitatem publicam commerciorum. Bald. & Salicet. in l. exemplo. C. de probationi. latè Deci. in cap. j. num. 29. de probatio. argu. tex. in capit. cùm dilectus. de fide instru. quæ quidem consuetudo non est temerè admittenda, sed tunc demùm, cùm aliquot ex causis ac circunstantijs iustificetur: & planè tunc adhuc manebit liberum iudicis arbitrium, vt possit hac in controuersia iure, & æquitate quid iustum sit decernere: quod & post alios adnotauit Ioann. Oldendorpius in tract. de actionibus classe prima. viij. actione. ¶ Sed sigillo

9 extat tex. in dict. capitul. ij. qui expressim probat, scripturæ priuatæ fidem adhibendã fore, vbi illa sit munita sigilli authentici authoritate. Quo in loco glos. scribat, eam decisionem nõ procedere in sigillo priuato. Quia priuatum sigillum non magis operatur, quàm subscriptio priuata, quæ indiget recognitione. Bart. Alberi. & alij per tex. ibi in l. si procuratorem. ff. de procurat. l. fideiussorib. §. pater. ff. de pignorib. imò ex Panor. & alijs in dict. cap. ij. oportet, probare quòd sigillum fue appositum ex voluntate illius, qui dicitur sigillasse. Nam licet ipse Panormita. voluerit, quòd priuatum sigillum præsumatur appositũ voluntate ipsius cuius

est, & idem notauerit Bald. in l. j. ff. quemadmod. testam. aperi. & in dict. l. si procuratorem. iij. quæst. tamen vbi priuatus reco gnoscens proprium sigillum, negauerit fuisse id eius volunta te impressum, adhuc non videtur hæc sufficiens, & plena probatio: authore Alberico in dict. l. ad finem. & in dict. l. si procuratorem. ij. colum. argu. l. j. §. sed ne furandi. C. de latuna liber. tollen. & cap. tertio loco. de probation. Nisi quis negaret sigillum illud esse proprium, & posteà conuictus diceret non fuisse impressum eius consensu: hoc etenim casu fidem faceret sigillum contra ipsum. arg. tex. in Auth. contra qui propriã. C. de non nume. pecu. quod Carolus Molinę. notat in dicto. §. 5. nu. xij. qui censet, posse multis ex coniecturis præsumi, sigillũ appositum fuisse voluntate, & consensu illius, cuius est: prætertim cùm agitur de sigillo publico, & authentico, quod solet publica authoritate tradi, & committi viro probo ac fide digno, vt ab eo diligentissimè custodiatur, & nomine committentis imprimatur: aut tandem in loco publico diligenter seruatur, vt ibi literæ sigillentur publica fide: posset tamen Abb. opinio quò ad sigillum, etiam priuatũ obtinere, vt indè præsumptio quędam iudicis arbitrio vrgẽs adsumatur. Nec vbi constat de sigillo est necessaria subscriptio, nisi aliud consuetudine fuerit, vel legibus institutum: sicuti Felin. & Dec. tradidêre id dict. cap. tertio loco. colum. j. quibus adde quæ notat Rebuffus in tract. nominationum, quæst. x. num. xx. & Alexand. in l. quæ dotis. col. vltim. ff. solut. matrimon. qui tenet eandem opinionem, quam Antoni. & Dec. in dict. capitu. tertio loco. tenuerunt, eam intelligentes, quoties agitur contra ipsum sigillantem. Nam alioqui præter sigillum necessaria est subscriptio notarij: secundum Speculat. titul. de instrument. editione §. instrumentum ergò publicum. Felin. in capit. post cessionem. nume. vij. & ix. vbi vtranque conclusionem probat. de probat. notant Rebuffus in d. num. 20. Guido Papæ. q. 175. & q. 481. & hæc est communis opinio Doct. in dict. ca. post cessionem. & in dict. cap. tertio loco. vbi est tex. pro Antonij, Decij & Alex. conclusione. ¶ Quod sigillum dicatur authenticum. præter alia, quæ traduntur in dict. cap. ij. explicat Rebuffus super leges regias parte prima titu. de literis obligatorijs artic. j. glos. vij. Speculat. titul. de procurato. §. Ratio autem formæ. vers. item quòd non est sigillũ. Bart. in dict. l. procuratorẽ. tex. optimus in l. 114. tit. 18. par. iij. quibus adde glo. Abb. Frãcum, & Dec.

& Dec.in c.significauit. de appel. In hac regia Castellana republica regium sigillum cãcellario eius custodi cõmittitur: est etenim in huius sigilli custodia maxima equidem authoritas.l.13.tit.18. part.iiij.l.j.ti.viij. li.ij.ordi.quòd & in regno Fräciæ, atque in Neapolitano fit: vt cõstat ex Philippo Probo in scholijs ad Cosmam in pragmat.Sãctione.ti.vltimo verb. duximus, & Matthæo decisio. Neapol.21.nu.ix.& decisio.253. vbi probat, sigillum regiũ esse substãtiam regiarum literarũ. idem voluit And.Isernia in c.j. de prohi.feudi alienat.per Lotharium tex.optimus in l. Tribunus.§.vlt.ff.de testa.milita.

Ex capite sequenti.

1 *Attentata pendente appellatione sunt reuocanda per iudicem appellationis, & possunt reuocari per iudicem à quo.*

2 *Attentata intra tempus datum ad appellandum reuocari debẽt antè omnia.*

3 *Attentatorum reuocatio quo tempore petenda sit?*

4 *Notorius defectus iuris, an impediat reuocationem attentatorũ?*

5 *Confessio in ciuilibus, & criminalibus an impediat appellationem?*

6 *Appellatio an possit tolli à principe, vel lege humana? & inibi de citatione.*

7 *Attentata non reuocantur, quoties appellatio non habet effectum suspensionis.*

8 *Appellatio, an admittatur à sentẽtia lata in iudicio possessorio?*

9 *Attentata non reuocantur, vbi appellatum est à sententia lata super agris communibus, iuxta legem Toletanam, vel super executione publici instrumenti.*

Appellatione pẽdente nouata, qua ratione per iudicem appellationis reuocentur.

CAP. XXIII.

NON tantùm his iudicibus, qui appellationũ cognitionibus præfecti sunt: sed & his, qui primo loco causarũ controuersias diffinire debẽt, necessarius omninò est tractatus hic de attentatorum reuocatione, vt interim hac dictione vtar. illis sanè, vt iuxta iuris regulas iudicũ inferiorũ executionibus vel deferant, vel eorũ temerarias innouationes propria interlocutione improbẽt. His verò vt cõpertũ habeant, quanã ratione appellatione pendente abstinere debeãt ab executione rei per eos iudicatæ. Idcircò iure cõstitutissimũ esse censemus, attẽtata pendente appellatione ante

omnia esse reuocanda.l. ex illo l.minimè.C. de appel.l.j.C. de bono.pos.secundum tab.l.j.nil nouari appel.penden.capit. an sit.de appel.c. bonæ memoriæ. de confir.vtili,vel inuti.l.sciendum.ff.de appel.recipi. est etenim per appellationé suspensa iurisdictio iudicis, qui sentétiã pronuciauit.c. super eo. in j. de appel.c. vt debitus.c. ad hæc.in j.eo.tit. quibus constat quò ad
1 illam causam,de qua pronúciatum est,suspédi per appellationem iudicis pronunciantis iurisdictioné.& ideò iudex nó potest appellatione pédéte quidquam nouare.Nam si ab eo appellatio recepta est, interdicta est illi nouatio:quia recepta est appellatio.si verò non est recepta,itidem interdicitur,ne præiudicium fiat ei,quò ad deliberetur,an recipienda sit.tex.insignis in d.l.j.in prin.ff.nil nouari appel.péd. His accedit,quòd sententia per appellationé extinguitur inspecto, & considerato præsenti statu.l.j.§.vlti.ff. ad Turpil.& suspenditur, si futurum statú causæ,eiúsque euétum cósideremus.c. venientes. de iureiur. explicát optimè gl. Ioan.Andr.Abb.Imol.& Doctor.ibi,gloss.in d.§.vlt.Abb.ij. col.Bal.& alij in rub. de appel. Alexan.in l.j.col.j.ff.de re iudi. vnde non poterit interim sententia executioni mandari:præsertim,quia ea executio esset in offensam iudicis,ad qué prouocatum est,& ipsius iudicij, atq: in damnum,& iniuriam appellantis: quemadmodú tradidêre Alex.in consil.99.col.iij.li.v. Card.& Francus in c.bonę memoriæ.de appella.tex.oprimus de suspensione iurisdictionis iudicis,à quo appellatum est in l. 26.tit.23.part.iij. quibus tandé fit, vt hæc sit iuris vtriusque regula, qua probatur, attentata esse ante omnia reuocanda:cuius examen ad vtiliorem forensium quæstionum expeditionem,aliquot expositis interpretationibus subire côstituimus, quò facilior sit huiuscè tractatus cognitio.

¶ Prima igit sit interpretatio, quod attentata pendéte appellatione sint omninò reuocáda per ipsum iudicem,ad qué fuerit prouocatum.id etenim probat tex.in c.non solú.de appel. in vj.secundum Ioan.Andr. & communem ibi.quãuis & ipsemet iudex,à quo appellatú est, idem posit agere, etiam si ipse attentauerit: quasi eius officiú posit implorari ad ea reuocanda,quę fuerint lite pédente innouata.text.in c. cú teneamur. de appella.vbi Prępo.& Dec.c. Sollicitudinem. eod.tit.quibus constat quod primo loco diximus, vbi nouatio non fit ab eodem iudice: & si ab eodem iudice fiat:est tex. elegans in c.venientes.de iureiuran.ad finem. Cuius ad

Cuius ad hoc meminêre Francus & alij in d.c.venientes. Barbat.in c.vlt.col.ij.de libel.oblat.tex.item ad idem in c.ij. de matri.contract.côtra interd.eccle. iuncta glo.quam existimat singularem esse Panor.ibi, & Corsetus in singularibus verb. appellatio.nu.v. Nam vtraq; pars huius intellectus authoritatem habet à prædicta decisione. Idcircò in summa deducitur, iudicem, à quo appellatũ est, posse reuocare, quæ ab eodem, vel à partibus nouata fuerint appellatione pendente.

¶Secundò præscripta regula est ita intelligẽda, vt prius omninò constet, appellationem intra decem dies temporevè legitimo propositam fuisse. tex. est in d.c.nõ solũ.vbi gl.& omnes. ad idem text.in c.Romana.§.si verò.de appellatio.in vj. notat Specu.titu.de appella.§.penul. ver.sed pone. & id adeò verum est, quòd non sufficit, hoc probari per confessionẽ partis aduersæ quò ad effectum reuocãdi attentata: sicuti extat elegãs Rotæ responsio.190. in nouis, quam sequitur Francus in d.c. non solùm.

¶Tertia interpretatio in hũc modum colligitur. nã attẽtata reuocãtur ante omnia, nõ solũ ea quæ fuerint attẽtata post appellationẽ propositã, sed & ea, quæ attentata sunt ante ipsam appellationem, & post senten- 2 tiam eo tempore, quod datur à iure ad appellandũ, & intrà quod condẽnatus appellare potest. quod probat text. insignis in d.c. non solùm. in parte prima, quem commendant Francus, & Doctor. ibi & esse incognitum iuris ciuilis professoribus testatur Ant.Corset. in singularibus verb. Appellatio.in princi. idem probat tex.in l.& post.ff.de trãsact.gl.in l. ex iudiciorum.ff.de accusatio.verb.secuta.quã dixêre singul.Bald.in c.quærenti.de offi.dele. Paulus Castrensis in l.eius qui.§.si cui. ff.de testamen.idem in l.seq.& scribit cõmuniter receptã esse Alexan.in l.iij.§. si seruus.ff. de acqui.poss.qua ratione cõstat intellectus ad tex. in d.l.eius.§. vlti. & in l. qui à latronibus.ff. eod. titul.l.xv.titul.j.part.vj. & omnium, quibus damnati ad mortem testari prohibentur. etenim vbi damnatus ad mortem appellatione pendẽte obierit, ac testamentum fecerit, valet sanè ipsum testamẽtũ: quod expressim respondetur in d.l. qui à latronibus.§.vlti.& in d.l. xv.titu.j.part.vj. Idem profectò erit, vbi damnatus ad mortem testamentum fecerit, & mortem obierit eo tempore, quo poterat appellare. Nam licet sententia ipso iure irroget infamiam, atque statim operetur effectum executione legis absq; executione iudicis.

& idcircò trahitur, si fuerit cõfirmata in ipsum tempus sentẽtiæ prioris: id verùm est, quoties sententia viuo condemnato confirmatur, transitque in rem iudicatam, & in his, quæ semel non fuêre sortita effectum. Quasi secus sit dicendũ, vbi condemnatus ante confirmationem sententiæ mortem obierit aut actus iam fuerit semel perfectus, effectúmque habuerit: text. optimus iuncta gl. in l. furti. in princ. ff. de his qui notan. infam. quo in loco traditur de dicto testis, & testimonio eius, qui pendente appellatione testimonium dixerit: cõdemnatus tamẽ ex eo delicto, quòd lata sententia infamiam inducit. idem notant Bald. & Feli. in c. super eo. de testib. idẽ Bald. in cap. dilectæ. de except. quorum opinio communis est secundum Alex. in l. j. col. ij. ff. de re iudic. cui adde quæ ipse scripsi in epitome in quartum decretaliũ. ij. parte. c. 8. §. j. n. 7.

¶ Illud tamen obiter erit hoc in loco adnotandum, quòd in excõmunicationis sentẽtia dispar est huius cõclusionis obseruatio: siquidem licèt excommunicatio lata pòst appellationem sit nulla. c. per tuas. de senten. excom. lata tamẽ post sententiam intra tempus datum ad appellandum valet mero iure, ac ligat. glo. celebris verbo appellatũ. in ca. venerabilibus. §. Porrò. de sentẽ. excom. in vj. etiam si posteà fuerit legitimo tempore appellatum. quã opinionem sequuntur Doctor. ibi cõmuni consensu contra Ioannem Monachum, vt fatentur Domini. col. vltim. & Francus col. iij. commendat Felin. in c. quoad consultationem. nu. 26. de re iudicata. 15. col. ver. quinta conclusio. tradit non esse reuocandam executionem sentẽtiæ, quæ facta fuerit intra decẽ dies datos ad appellãdũ, si posteà non appelletur: licet non debeat sententia mãdari executióni donec omninò transierit in vim, & authoritatem rei iudicatæ, nempè lapso tempore, quo potuit secundùm ius appellare. propriè siquidem dicitur sentẽtia res iudicata, quãdo ab ea non potest appellari: quod glo. notat communiter recepta in dict. ca. non solùm. verbo, innouata. quam cõmendant, & sequuntur Abb. & iuniores col. ij. in rub. de re iudic. Deci. in rub. de appel. col. j. textus optimus in stict. cap. quoad consultationem. cuius ad hoc meminit Iason in l. j. col. iij. ff. de re iudic. & id verùm est irreuocabiliter: nam reuocabiliter etiam quandoque dicitur impropriè res iudicata sententia illa à qua appellari potest. l. litigatoribus. C. de appella. gloss. Bart. Paul. & alij in l. j. ff. de re iudic. id verò, quod de excommunicatione

municatione diximus,lata in-
tra decem dies datos ad appel
landu m,etiam adnotauit glo.
verb.innouata.in dict.c.non so
lùm.& est communis opinio,
vt fatetur Donii. in consil. 99.
col.j.probatur etenim in d.c.
venerabilibus.§.Porrò.

¶ Quartò hæc reuocatio attẽ
tatorum, tunc demùm locum
habet & fieri debet,cùm peti-
ta fuerit,priusquã in causa ap-
pellationis litis contestatio ex
presse,aut tacitè fiat super prin
3 cipali apud iudicem superiorẽ:
alioqui vbi super principali
fuerit in appellationis causa
vtrinque facta litis contestatio
absque petitione reuocationis
attentatorum, iudex superior
agere debet,ac tractare de re-
uocatione, aut confirmatione
sententiæ:non de reuocatione
attẽtatorũ,etiã si ea post hanc
litis contestationem petatur.
huius opinionis author est Bal
dus in cõsi.245.lib.ij.quẽ secu-
ti sunt Iason col.iij. & Vincen
tius Herculanus col.8.in l.j. ff.
de noui oper. nunciat. Guido
Papæ consi.iiij.& cons.124.col.
iij. Vitalis in tracta.clausularũ.
tit.Nil nouari appellatione pẽ
dente.col.iij.versicu.& caueat.
Matthæ.Afflictis decis.Neapo
lita.352.& decis.98.quibus suf
fragatur Speculat.opinio in ti
tu de appellat. §.nouissimè.ad
fin.quẽ refert.& sequitur Bar.
in l.j.ff.nil nouari appella.pen-
den.scribit etenim Speculator
cautè petendam esse reuoca-
tionem attentatorum:ita qui-
dem vt non petatur simul cũ
reuocatione sententiæ. nam si
in eadem petitione litis conte
statio fiat:non reuocantur an-
te omnia ipsa attentata,nisi di
ctum fuerit:peto ante omnia
reuocari attentata.Qua ratio-
ne constat,Speculatorem eius
dem sententiæ esse,cuius Bal.
authorem adduximus. Igitur
quoties appellator dixerit sen
tentiam iniquam fuisse, & ea
ex causa reuocandam fore,nec
petierit attentata reuocari an-
te omnia,& aduersarius respõ
derit,sententiam fuisse iustè la
tam,ac confirmandam esse, &
super hoc fiat conclusio causæ
absque eo,quòd petatur, ante
omnia reuocari attentata: nõ
poterit posteà eorum reuoca-
tio peti:quasi iam sit litis con-
testatio facta super principali
re.Huic etiam opinioni acce-
dit,quod licèt expoliatus antè
omnia sit restituendus: tamen
si super petitorio, & principali
litem contestetur,non poterit
postea petere,se restitui interdi
cto vnde vi ante omnia cũ pri-
uilegio causæ expoliationis.tex
tus in c.j.de restit.spolia.quem
Iason pro Baldo inducit in d.
l.j.Sed tex.ille nõ probat quod
Iason ex eo deducit: essétque
ea cõclusio admodum dubia,
ac deniq; falsa:cùm etiam li-

te conteſtata ſuper petitorio principaliter, poſsit vſque ad cóclusionem in cauſa,qui egit petitorio,agere poſſeſſorio recuperandæ cũ priuilegio prælationis cauſæ, vt ante omnia expoliatus reſtituatur. Probat ergo text. in d.c.j.quod agens interdicto vnde vi,ſi cõſentiat reum excipere de dominio, & offerre probationem eius ſtatim agendam videtur itidem conſentire, quòd diſcutiatur dominij,ac proprietatis cauſa: ſicuti ex eo tex.adnotauit Paulus Caſtren.in l.ſi de vi.ff.de iudic.Dec.conſil. 84.nu.ij. Ripa in l.naturaliter.§. nihil cõmune.ff. de acquir.poſſeſ.nu.165. & ibi Areti.col.8.poſt alios.vnde manifeſtum fit,non probari opinionem Baldi in dict.c.j. Sed & pro Baldo conſiderandum eſt,quòd appellans eligẽdo viam ordinariam ſuper iuſtificatiõe,vel reuocatione ſententiæ latæ renũciare videtur reuocationi attentatorum, & eius petitiõi:quemadmodum colligitur ex his, quæ tradit Bald.in l.ij.C.de execut. rei iudica.dum tractat de executione inſtrumẽti guarentigij. atque hæc ſunt quę Baldo ſuffragari videntur.Ex contrariò tamen aduerſus Baldum eſt elegans deciſio Rotę 57.& 187.in nouis,quæ palàm aſſerit poſſe peti reuocationẽ attentatorũ vſque ad concluſionẽ in cauſa Nam qui appellat,& petit ſententiam reuocari vt iniquam, nõ ex hoc renũciat iuri, quod appellationi adhæret. & quo ſunt attentata reuocãda ante omnia:imò idipſum ſenſim,ac tacitè petit,quòd nihil appellatione pẽdente nouetur.Quod non ita eſt in agente petitorio qui miſſam facere videtur quęſtionẽ poſſeſsionis,quæ à proprietate diſtinguitur.d.§.nihil cõmune. eandem opinionem Rotæ probat Francus in dict. c.nõ ſolùm. citatúrque ad idẽ Ioan.Monachus in c.cupiẽtes. de electio.in vj.nu.155. qui hoc tantùm adnotauit, quòd reuocandùm ſit quicquid appellatione pendente attentatũ fuerit quacunque parte litis, etiã ſi poſt concluſionem in cauſa fiat ipſa nouatio:nec tamen cõcedit reuocationẽ attentatorũ ante litis conteſtationẽ poſſe peti poſtquã in principali cauſa fuerit litis cõteſtatio expreſſè,vel tacitè præmiſſa. Nihilominùs Ioan.Andr.Domi.Ancha. & alij in d.c. nom ſolùm. dum aliquot rationibus vtuntur aduerſus opinionem Spec. itidem ſentiũt,falſam eſſe ſententiam Baldi. Aſſeuerant etenim ſatis eſſe in eodem libello peti ſententiæ latæ,& attentatorum reuocationẽ,nec eſſe impedimento litis conteſtationem,vt reuocentur attentata. cùm cenſeatur litis conteſtatio facta

tio facta sine præiudicio reuocationis attentatorũ, quæ fuit petita: nec oportet in specie peti, quòd ante omnia reuocentur attentata: imò satis erit peti simpliciter reuocationẽ attẽtatorum. Idem ferè voluerunt Raphael, & Ange. Areti. in l. j. ff. ne l nouar. appel. pend. Salic. in l. iij. C. de appel. tenẽtes, posse simpliciter in eodem libello peti reuocationẽ sẽtẽtiæ principalis, & attentatorũ. denique horum authorũ mens eo tẽdit vt litis cõtestatio super principali grauamine facta cesseatur absque præiudicio reuocationis attentatorũ. Sic sanè opinor Rotæ sententiã iure veriorem esse. Nec vidi vnquam hac de re controuerti: nisi eo casu quo litis status proximã habet atq; expectat vltimã causę diffinitionẽ: tũc etenim nõ inconuenit omitti reuocationẽ attẽtatorũ, cuiúsq; tractatũ, & cognitionẽ: cũ statim sit diffinitiua, & vltima sentẽtia pronũciãda.

¶ Quintò hæc reuocatio attẽtatorum fieri debet, etiã si appellãti obijciatur notorius defectus iuris in principali causa etiã in causa, quæ super ecclesiastico beneficio tractatur. tex tus. optimus in c. si constiterit. de accus. cuius authoritate hãc opinionẽ probarũt Ant. & Frã

4 cus vij. differẽtia in c. bonę memorię. de appel. idẽ Frãcus in c. ad decimas. de resti. spolia. in vj. iiij. col. Deci. in c. ex parte. in ij. de rescrip. col. vlt. Vnde fortiori ratione idẽ erit respondẽdum in prosanis rebus, & temporalibus: vt scribit Alexan. in in cõsi. 99. lib. 5. nu. 9. vbi Carolus Molin. testatur, eius opinionem cõmunẽ esse. Quamobrẽ licèt alioqui sit satis dubiũ an ag̃ti interdicto vnde vi, obstet notorius defectus iuris quoad proprietatẽ & frequẽtiùs in eã sit itum sententiã, vt minimè fiat restitutio beneficij ecclesiastici propter notoriũ defectũ tituli: & idem esse quoties agitur de restitutione alicuius rei tẽporalis, & profanę, modò in hoc casu, simul cõstet, expoliãtem dominũ esse: quod nos explicuimus in epitome ad quartum decretaliũ. ij. parte cap. 7. §. 5. nu. 10. Tamẽ vbi agitur ad reuocationẽ attẽtatorũ, nõ obstant hi defectus eã petẽti: quasi maioris sit priuilegij, ac fauoris attẽtatorũ reuocatio, quàm interdictũ vnde vi. Sed vbi lis tractatur super ecclesiastico beneficio cõtrariũ placuit Rotæ 55. in nouis & in eisdẽ decis. 14. & decis. 348. in antiquis, Oldrado cõs. j. Imolę in d. c. bonę memorię, col. iij. cũ beneficiũ ecclesiasticũ non possit possideri absq; canonica collatiõe: sitq; necessariũ aliquo colore saltẽ canonici tituli possessionẽ iustificare: iuxta glo. illã celebratissimã in cle. vnic. de cau. poss.

&proprie.cuius intellectũ & exa mẽ satis in eius probatione va rij tradidêre ibi Card. Imol.& Bonifa.Lanfran.in rub. de cau. poss.col.viij. Abb.in c. in literis. col.v.de restitu.spo.glo. in pragmat.sanctio.ti.de pacificis poss sess.§.ordinarij.verb. inquirant. Rebuffus in tracta. de pacificis possess.nu.32. Aufreri. in capella Tolos.xv.Dec.in c.cùm causam.de proba.Selua,de beneficio.j.parte.q.vij.colũ.iiij.Bellamera consi.x.Rubeus cõsi.vlti. colum.ij.Rota in nouis 408.& 421.Aymon consil.93.Ludoui. Gomesi.in reg. de triẽnali pos. q.27.& q.28. & in reg.de nõ iu dicando iuxta formã supplica. q.v. Gulielmus Cassadorus.decis.iiij.& viij.de restit.spoliat.& decis.iij.eo.tit.Martinus Azpil cueta in c.accepta. de rest.spol. oppo.ij.intel.vj. & oppo.viij.in princ.& oppo.x.ex quibus plerique fatentur, opinionẽ gloss. communem esse,præsertim gl. in prag.Sãct.Ant.Rube.& alij. Cui rationi facilimè quis respõ debit, si obseruauerit hanc opi nionem gl.nõ esse admittẽdã, vbi quis expoliatur lite pendẽte, siquidẽ huic agenti ad restitutionẽ ex ea ratione, quod pẽ dente lite nihil sit nouandum, non poterit opponi defectus ti tuli colorati, vt vulgari dictione interim vtamur, etiã si posset alioqui opponi iustè notorius defectus proprietatis,& iuris. quod notant in specie Rota 14. in nouis. Aufrerius in dict.decis.xv.idem in clem.j.de of.ordi.reg.ij.fallentia 24.ad finẽ.Rebuffus dict.tract.de pacificis pos.nu.32.& in concordatis Galliç ti.de Annatis.verb.possessionẽ. & Martinus Azpilcueta in dict.ij.opposit.vj. intellectu. inducẽs ad hoc rationem. tex.in c.cùm venissent. de insti tut.ex quo illud etiam conatur probare, quòd vbi agitur ad re uocationem attentatorũ, & vt nihil pendente lite nouetur,nõ potest obijci abiuratio spontanea beneficij ecclesiastici. Sed in eo capite potiùs agitur, vt li te pendente nihil nouetur,quã de reuocatione attentorum. Nec constabat ibidem notorius defectus proprietaris: vt idem egregius doctor admonuit: & nihilominùs ipse verũ esse opinor, non posse opponi defectum tituli colorati agenti ad reuocationẽ attentatorum, etiã si expeditũ foret,posse aduersus eum opponi notoriũ defectũ proprietatis.Qua ratiõe fit, vt nõ omninò huic quçstioni,quã tractamus cõueniat in specie authoritas gl.in d.clem. vnic.de caus.possess.& proprie. Idcircò Rotæ opinio poterit cõprobari ex eo, ꝙ appellãtis non intersit, attentata reuocari, vbi notorius obstat illi iuris defectus in ipsa causa, & quæstione principali appellationis.

vnde audi

vnde audiri non debet.capitu. cùm ſuper.de re iudi. Nec oberit text.in dict. cap. ſi conſtiterit.nam ibidem non aderat notorius defectus proprietatis: cùm probationes, & ſententia per appellationẽ ſuſpendãtur, quò ad effectum notorij, & quò ad alios effectus,ſecũdum notata in cap. in præſentia. de renunciat.Imò etiam in rebus temporalibus idem erit,nec attentata reuocabuntur,ſi notorius ſit defectus iuris ipſius appellantis. quod notant Guido Papæ q. 213.idem Guido conſ. iiij.num.iij.& conſ.69. colum. pen.& conſ.124.colum.iij.Afflictis deciſio.98.optima glo.in l.j.verb.fiat ei.ff.nil nouar. appellat.pend.Quam ob rem licèt opinio contraria frequentiori doctorum conſenſu fuerit probata, nihilominùs hæc poſterior admittenda videtur: ſaltem ad hunc effectum,vt nõ fiat reuocatio attentatorum in fauorem, & ad petitionem appellantis, ſed iudex ex officio ſuo tradat beneficium ſequeſtro:vt deducitur ex mente Rotæ in dict.deciſ.14.in nouis.notant Caſſador.deci.iij. titu.de reſtit.ſpoliat.& Matthæ. Afflict.deciſ.352. idémque admittendum videtur in rebus profanis ac temporalibus.

¶Sextò eſt omninò ad huius quæſtiõis,& tractatus examen obſernandum non eſſe attentata reuocanda ante omnia in hiſce caſibus,in quibus appellatio iure non eſt admittenda: ſicuti notat gloſ. communiter recepta in dict.cap.non ſolùm. de appelat.verb.caſibus.vbi eſt text.hac de re apertiſsimus, cuius concluſionis ea eſt manifeſta ratio,quòd tunc appellatio nullum operatur effectũ, nec ſuſpẽſiuum, nec deuolutiuum regulariter.vt conſtat: & ideò non eſt cur de attentatis reuocandis tractetur. Caſus autem quibus appellatio iure prohibetur, poterit lector colligere ex Speculato. titu. de appellatio.§.in quibus.Hippo.in l.vnica C. de raptu virginum. numero 138.Nicello in concordia gloſſarum,concordia vj.& Roberto Maranta in ordine iudiciorum vj.parte cap.de appellatione.num.269.Regula ſiquidem iuris eſt, quòd appellatio admittatur ſemper, niſi ſpecialiter ſit iure prohibita. glo. in l.qui reſtituere.ff.de rei vendicat. quæ ſingularis eſt ſecundum Francum in rubri.de appella. columnn.v.commendant Dec.in capitu.romana.de appellat.col.iiij.Bald.in c.paſtoralis.de appella.col.iij.idem Bal. in l.vnic.C.ſi de momen. poſſeſsione.columnn.ij. Nam & in criminalibus appellatio admittenda eſt, ſecundum Bartol. in l.qui vltimo ſupplicio. ff. de pœnis.notatur ex gloſſ. in di-

cta l.j.ff.nil nouari appellatio. penden. & in dict.capitu. non ſolùm.& ideò, vt ibidem appa ret,non eſt ſententia mandan da executioni interim dum ap pellari poteſt. quod & Felin. communem omnium opinionem tradit in capit.quærenti. de offi.deleg.Abb. & alij in ca pit.ij.de re iudi.etiam in crimi ne læſæ maieſtatis humanæ:cũ & in eo admittenda ſit appellatio.glo.& ibi Aret. in l.Pantonius.§.rei perduellionis. ff. de adquir.hæred. Dec.in dict. cap. cùm ſit Romana.§.vltim. Ioan. Igneus in quæſtione, an Rex Franciæ recognoſcat ſuperiorem.17.& 18.ſpecial.dum allegat l.ij.C.quorum appella. non recipian. Ludo.Carreri.in practica criminali in princip. nume.85.contra Roma. in d.l. Pantonius.§.rei perduellionis. Quod adeò verum eſt,vt,& in crimine hæreſis admittendam eſſe appellationem ſcripſerit Bal.in l.iij. C.de ſumma trini. cuius opinio falſa quidem eſt, vt probatur in cap. inquiſitionis vt.de hæretic. in vj.& fatetur ipſemet Bald. hoc iure canonico verum eſſe, nõ tamen iure ciuili:qua in re fallitur: cũ in hoc hæreſis crimine minimè ſit facienda diſtinctio hac in quæſtione inter ius canonicum, & ciuile: idque in tanti criminis deteſtationem inſtitutum eſt. quod Iacobus Septimancenſis doctiſsimè tractat in catholicis inſtitutionibus ca pit.vj.explicat & repertorium inquiſitorum verb. appellare. In alijs verò criminibus, quia id obiter attigimus, non prætermittam hac controuerſiam compendio quodam diffinire aliquod propoſitis concluſionibus ad eius reſolutionem.

5 ¶Prima concluſio.Conuictus ſimul & confeſſus non auditur appellans nec à iudice,qui ſententiam pronuntiauit, nec ab eo, ad quem prouocatum eſt, quæ quidem concluſio in criminalibus,& ciuilibus, iure admittenda eſt, ac iure procedit tex.& illic omnes in l.ij.C. quorum appel.non recip. Angel.Aret.in tract.de maleficijs. verb. præſente Caio. Imol. & idem Ang.Aretin. qui fatetur hanc opinionem communem eſſe in l.creditor.§.iuſſus. ff.de appellat.Abb. & omnes in ca. cum ſpeciali.§.porrò. de appel lati. vbi Dec. itidẽ aſſerit hanc opinionem communem eſſe: quam latè tradit Ludoui.Carrerius in practica criminali in prin.Hinc ſanè iudices, qui cri minum punitiõi præfecti ſunt quandoq; torquere ſolent reos etiam ſi crimen probatum ſit, vt tãdem reus cõfiteatur delictũ ſitque verè cõuictus & con feſſus,& ideò eius appellatio nõ ſit admittenda. quod fieri poſſe Bald.ſenſit,ac tenet in l.

obſerua

obseruare.nu.ix.C. quo. appel. nõ reci. Quo in loco tex. proba re videtur eandem opinionem quippè qui responderit, negandam esse appellationem ei, qui conuictus testibus, formidine tormentorum territus crimen fuerit confessus. Igitur permissum est iudici legitimè conuictum tormentis subijcere: cùm alioqui lex illa foret perniciosa, nec posset in vsum & praxim deduci. Idem tenuerũt ipse Baldus in l.j.numer.ix.C.de iura.calum. & Thomas Gramma.voto j.col.j. Quibus profectò illud potissimùm refragatur, quòd tormentis locus non est, vbi crimen alijs probationibus apparet: sed tũc demùm iudices his vti debẽt, cùm alijs probationibus delictum non probatur. text. in l.diuus Pius. & l.edictum.ff.de quęstio.cap. illi qui.v. q.v.glo.in summa 15. q.vj. adnotarunt passim iuris vtriusque interpretes, præsertim Gandinus in tract. de malefi.rub.de quæst.in prin. Ang. Are.in tract.de malefi. verb.fa fama publica.q.ij. Paul. in l. si quis in hoc genus.C.de episc.& cleri. Albe. in d.l.ij.C.quor.appel.nõ reci. Francisc. Brunus in tracta.de indicijs, & tortura.q. v.ver.sexto. Ludo. Carreri.in d. practica in princip.numer.188. Cautè siquidem iudices vti debent quæstionibus & tormentis: cùm plerunquè multa mala ex his contingant & sæpissimè torqueatur innocens, vt appareat nocens: & cùm quæritur, an sit nocens, cruciatur, & innocẽs luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quia illud commisisse detegitur, sed quia non cõmisisse nescitur. Torquet etenim iudex accusatum, ne occidat nesciẽs innocentẽ: ac fit tunc frequentissimè, vt per ignorantiæ miseriam, tortum, & innocẽtem occidat, quem, ne innocentem occideret torserat. Hæc, & multa piè & elegãter aduersus tormentorum vsum scribit diuus Augustinus lib.xix.de ciuitate Dei.cap.vj. vbi Ludouicus Viues hoc ipsum inuentum alienum esse à Christiana pietate censet. Sed & Valerius Maximus lib.viij.ca.iiij. refert quæstiões, quibus aut creditũ non est, aut temerè fuit habita fides Nos verò non adeò improbamus tormẽtorum, & quæstionum vsum, etiã in Christiana republica: modò iudices cautè legitimis indicijs præcedentibus optimo zelo veritatis inquirendæ hisce quæstionibus vtantur. Sic plerisque visum est Baldi opinionem falsam esse: & ideò, non esse licitum conuictũ legitimè torquere, vt confessus delictum appellare nequeat. asseuerat idem Bald. sibi parum cõstans in l.qui sententiam.C.de pœnis. vt refert Cur

tius in tract.de indicijs & tortura in dict.q.v. nume.16. eum sequutus:mihi tamen hoc non scribit Baldus.Sed idem tenuerunt Angelus,& illic Ioan.Igneus in l.& si certus. ff.ad Syllania. August. Arimi.in additi. ad Ang. Aret.in dict.verb. fama publica. Andræ. Isernia in constitutionibus Neapolit.tit. de homicid. & damnis clandestinis.num.33.quæ quidem opinio communis est, vt fatentur eam sequuti Hippo.in l.j.ff. de quæstio.num. 11. idem Hippo. in cons.51.num.51. & in practi. §.nunc videndum.num.25. Ludoui.Carreri.in dict.practi.criminali.in princ.nu.188.falsò tamē citatur huius opinionis authorCinus in dict.l.ij.C.quor. appell.non recip. & in l.vltim. C.de quæstio.cùm in his locis hanc quæstionem minimè attigerit. ex quibus apparet, praxim istam qua iudices quidam vtūtur, dubiam admodū esse. Quam ob rem duo vel tria in hac cōtrouersia sunt obseruanda. Primum, posse conuictum testibus, torqueri ad detegendos socios, & participes criminis,in casibus,quibus potest interrogari de socijs criminis. Secundò illud sit certissimi iuris, teneri reū legitimè cōuictum sub mortalis culpæ reatu, si à iudice interrogetur, etiam in tormentis respondere, an crimen commiserit. Nam etiam si iniquè torqueatur iustè tamen interrogatur. & ideò tenetur respondere iuxta Innoc. & communem in capitu. ij.de confess. S. Thomam.ij.quæsti. 69. articul. j. Tertium itidem quibusdam placet opinionem Baldi,æquam esse,ac licitè posse admitti,quoties iudex ex circunstantijs viderit, reū ita conuictum esse,vt reipublicæ expediat, statim non admissa prouocatione publicè puniri: & ipsum iniquè ac per calumniam nolle confiteri veritatem,vt appellatione proposita differat iustam sceleris punitionem.sic etenim rem istam doctè,& resolutè Martinus Azpilcueta distinxit in cap. inter verba 11. q. iij.corolario,64.ad fi.Tametsi ob frequentem quorundā iudicum in puniendis criminibus audaciam,ne dicam sæuitiam temerariam, non auderem omninò Baldi sentētiam probare,quæ tunc falsa est, & manifestè iniqua, cùm iudex non alia ex causa torquet conuictum,quàm vt appellationis auxilium auferat. Nihilominùs fatebor quandóque,etiam si rarò, conuenire publicis sceleratissimorum hominum punitionibus, Baldi opinionem cautè admitti.præsertim in his criminibus, quæ enormia, & grauissima sunt:vt scribit Matthæus Afflictis in constitutionibus Neapolitan.libr.j. rubrica 27.

ca 27. numero 59. Cæterùm ad-milia Baldi sententia quæritur, quid dicendum vbi legitimè conuictus torquetur, & negat crimen commisisse? Nam quidam opinantur eum absoluendum fore: quia probationes legitimæ fuerint per hanc negationem exclusæ, atque purgatę, vt peculiari huius quæstionis verbo vtar: quemadmodum ad notauit ex glos. ibi Albericus, scribens hanc esse communem opinionem in l. edictũ. ff. de quęstionib. idem Alberic. in rub. C. eo. titu. nu. 9. facit etenim necessitas fidem, quæ tùm à corporibus, tùm ab animis nascitur. Nã & verberibus torti, & igni fatigati, quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere: & quæ à perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracũdia, metu, quia necessitatis vim habent, afferũt authoritatem, & fidem, vt Cicero scribit in Topicis ad Trebatium. Cuius meminit glos. in d. l. edictum. eandem opinionem in hac specie probare, ac tenere conantur Cæpola in cons. criminali. 32. dubio. 9. Hippo. in practica. §. nunc videndum. nu. 26. Idem Hipp. in dicta l. edictum. idem in singulari 262. Ex contrariò adducitur glos. in l. j. C. de quæstio. quæ tamen parum vrget: quia non tractat de tormentis ipsius rei accusati, sed testium. Nam licèt probationes integræ, & legitimæ non reddantur debiles propter negationem testium, qui torquentur: non ex hoc sequitur, idem esse in negatione ipsius rei principalis: adhuc tamen est obseruandum, quod glo. in d. l. edictum. nulla lege probatur, vt fatetur Alber. ibi & in d. rub. nu. ix. sed & huius posterioris opinionis authores esse videntur Alex. in addi. ad Bart. in l. vnius. §. reus. verb. nec confitetur. ff. de quæstionb. Thomas Grammat. cons. 12. nu. 24. & Hippo. in singul. 108. qui expresśim asseuerant, conuictũ vrgẽtibus indicijs, aut legitimis probationibus posse cõdemnari ad mortem, & pœnam ordinariam, etiam si in tormẽtis, vel extra tormenta negauerit, se crimen illud cõmisisse, de quo in iudicio accusationis tractatur. Hi verò probare volunt eorũ sententiam authoritate tex. in l. qui sententiam. C. de pœnis. ex qua illud tantùm deducitur, posse quem legitimis probationibus conuictum damnari pœna supplicij corporalis, & ordinaria: quamuis non fateatur ipse conuictus crimen commisisse. & ad hoc ipsum eius legis meminère Bald. & Felin. in cap. ad nostrã. de probation. vrget tamen hęc equidem ratio: quia si legitimis probationibus quis conuictus sit, & poterat ex his iustè pœna ordinaria damnari, non erit ex hoc absoluendus, quod aliqua ex causa tormentis, & quęstioni

bus fatigatus noluerit crimen confiteri. Etenim hoc nullibi in iure probatur. atque ideò & hanc vltimam opinionem veram esse censent Andr. Isernia in cap. j. § publici latrones. de pace tenē da. Paris de Puteo in tract. de syndicatu, ad finem cap. quidam latro tortus. & Matthæ. Afflict. in constit. Neapolit. lib. ij. rub. x. n. 28. Vnde fit, vt iudex omninò expendere debeat probationes ipsas, earúmque vim, & authoritatem, an sit legitimè, plenè, & integrè probatum delictū. Atque hæc dicta sint de prima conclusione, quā conatur Dec. euertere, vbi qui fuit confessus & conuictus aliquam causam exponit appellans, ex qua iustificet appellationem ipsam, nempè si dixerit, confessionem fuisse factam ex errore, ac testes ipsos falsum testimonium dixisse. quæ denique non sunt vero consona, nec vera præsumuntur: & ideò iudex ad amussim, & diligenter cauere debet, ne quem temerè morti tradat, atque item nefcelerausisimos homines appellantes admittat.

¶ Secunda conclusio. Confessus tantùm, etiam si testibus cōuictus non sit, nec in ciuilibus, nec in criminalibus regulariter ad appellādum admittitur. tex. optimus in dict. c. cū speciali. §. porrò. & in ca. Romana. §. fin. autem. de appellat. in vj. vbi Ioan. Andr. Dom. & Francus Abb. & doct. communiter in d. §. porrò. Capella Tolosana, & ibi Aufre. nu. 176. quorum opinio communis est, & ita intelligitur, vt procedat, quoties confessus nullam exponit causam expressim, quæ appellationem iustificet. Nam si causa expressa fuerit, admittē da est appellatio, & suspendenda executio, secūdum eosdem. Tradit latè Nicellus vj. concor. glossarum col. iij. Nam vbi à iure prohibita est appellatio, nihilominùs est admittenda, si causa iusta expressim fuerit in appellatione dicta. glos. insignis in dict. §. fin. antē. verb. mandetur. quā sequūtur illic omnes, & Dec. in c. 3. & in c. cōsuluit. in j. de appel. notat Bart. in l. à sententia. ff. de appellat. Cuma. cons. 60. Lanfrancus in clem. dispendiosam. de iudic. col. iij. Vnde apparet qua nā ratiōe possit procedere quod notauit gl. in d. §. porrò. & plerīq; alij tenētes admittēdā esse appellationē eius, qui ex ꝓpria tantū cōfessiōe dānatus fuerit. ¶ Imò quibusdā placet in aliquot criminibus non esse admittēdam appellationem, siuè quis fuerit tantùm confessus, siuè cōuictus, quasi alterum sufficiat ad executionē sententiæ: vt statim non obstante appellatione ea fieri possit. quod probare videtur tex. in d. l. ij. C. quorū appellatio. nō recip. cui cōuenire videtur regia lex hac de re satis expressa in l. 16. tit. 23. part. quę isthæc

isthęc crimina cōmemorat, latiùs tractat rē istā Lu. Carre i. in d. practica in prin. ¶ Quacunque tamen in causa qui ex confessione dānatus fuerit, etiā si non audiatur appellans à iudice inferiori, audiendus tamē est à superiori, ad quē appellauit. qđ glos. notauit in dict. § finautem. verb. mandetur. quam secuntur doct. ibi Feli. in cap. significasti. in j. de homicid. colu. ij. idē Feli. in c. ad abolendā. de heret. Abb. in capi. pastoralis. in prin. & illic iuniores, de appellat. ¶ Vsus tamen forensis apud Hispanos, & ferè toto in orbe Christiano hactenùs obtinuit vt in criminalibus, quoties corporalis pœna est infligenda, appellatio minimè admittatur ad executionē impediendā. l. 101. stili. siue quis damnetur ex propria confessione, siuè testibus fuerit tantū conuictus. quē vsum ipse probare nequeo, nec opinor, probari iure posse. Idcircò iudices admoneo, vt priusquàm exequantur criminales sententias cautissimè singula expēdant. poterit enim contingere, quē falsis testibus conuictum fuisse, aut iniquissima, ac crudeli admodum quæstione inductum, & coactū esse crimen de se falsum fateri: cuius rei veritas forsan apud appellationis iudicē cōstare poterit. & tamē si manifestū sit, damnatū ad mortē, vel aliā pœnā, iustè, & verè conuictum esse, nō est differenda executio appellationis iniquæ causa, & prætextu.

¶ Non negamus, à lege humana, vel priuilegio principis appellationem, & ius appellandi tolli posse. Nam hoc probatur
6 in cap. j. de rescrip. ca. pastoralis. de appella. ca. super quæstionū. §. si verò. de off. dele. l. j. §. inter dū. ff. à quibus appe. licet. & ca. super eo. de off. delega. Regia lex. 13. tit. 23. par. iij. ad fin. ex quibus hæc constat cōmunis omnium adnotatio. Cui tamē obijcitur, quòd appellatio, defensio sit. cap. omnis oppressus. ij. q. 6. ca. suggestū. de appella. l. j. ff. de appell. defensio autē tolli nō potest à principe. cle. pastoralis. de re iudic. ad fi. qui quidē locus manifestè probat, citationem à principe tolli nō posse: quia ea est naturalis defensio, ac iure naturali instituta, cuius authoritatis passim mētio fit, presertim à Car. ibidē Abb. & alijs in c. j. de caus. poss. & propri. Felino, & Deci. in c. ex parte. ij. co. ij. de off. de leg. Fel. in c. cū olim. co. 9. de re iudic. Dec. in rub. de appell. col. iiij. glo. in extrauag. Rem non nouam. de dolo. & cont. Hippo. in l. vnic. C. de rapt. virg. num. 91. Oldrado consil. 43. Socino in cons. 164. lib. ij. & consil. 87. li. iij. in difficultate sexta. & Fortunio in l. Gallus. §. & quid si tantū. ff. de lib. & posth. colum. 137. Igitur nec appellatio qua ex parte defensio est, tolli debe-

nec potest à principe vtcunquè supremo. Huic ?anè rationi qui dam responderunt non esse par ius appellationis,& citationis:siquidem citatio defensio est iuris naturalis:& ideò non potest tolli à principe. Appellatio verò defensio est non iuris naturalis,sed humani,& positiui:atque ideò poterit à principe tolli. Huius responsionis authores sunt Abb.in cap.dilecti.col.iiij.de exceptio.Angel.Areti.in l.j.vlt.notabil.ff.de appellat. idem Ange. in dict.§.interdum. Dec.in rub. de appella.col.iiij. Ripa in cap. j.de rescript. col. iij. Nos verò rationem, ac responsionem istã non refellimus: sed admittimus eam apertiùs perstringentes. opinamur etenim, citationem iure naturali inductam esse, qua ex parte necessaria est ad defensionem innocentis, & vt ius suum vnicuique reddatur: denique ad iustitiæ ministeriũ. Nam iustitia ratione naturali ministranda est à quocunque principe: alioqui tyrannidem exercebit princeps is, qui ius suũ vnicuique nõ reddiderit. Quod adeò probatissimum est, vt negari absquè maxima iniuria minimè posit: ergò quoties citatio,causæ cognitio, & alia his similia sunt necessaria, vt ius suũ vnicuique reddatur: itidem hæc ratione naturali sunt præmittẽda,nec à principe vtcunquè summo,remitti poterunt. Nonnè obsecro princeps,qui reum sibi delatum, inauditum,absentem, ac non citatum dãnaret: dubiò procul se periculo imminenti exponeret damnandi innocentem? Poterat enim absens legitimè se forsan defendere: atquè ideò cũ necessaria sit absentis citatio ad effugiendam temerariam comdemnationẽ,vocandus omninò absens erit etiam à principe summo,cùm alioqui iustè damnari nequeat absque maximo periculo,& temeritate mortalis criminis, quod committeret princeps, qui sic inauditum iudicaret. Quod si posset forsan absens nullam habere legitimam defensionem,interim tamẽ dum hoc principi certissimum non est: periculo peccandi mortaliter se committit:& ideò peccat, mortalíque culpa irretitur. Idẽ ipse in appellationis defensione cẽserẽ. opinor etenim tũc appellationis,ac prouocationis defensionem à ratione naturali omninò deduci,iurèque naturali censeri institutam, quoties ea foret necessaria perpensis negotij, ac litis circunstantijs, & qualitatibus ad ius suum vnicuique reddendum, & ad iustitiæ verum ministeriũ. Fateor equidem non ita posse frequenter constitui necessariam,ac præcisam istam defensionem in appellatione: sicuti constituitur facilimè in citatione: vtcunquè tamen sit, idem erit in vtroque casu:

casu:vbi par contigerit necessitas.vnde possunt aliquot corollaria deduci, quæ magis nobis aperiant vtriusque defensionis vim,& potestatem.

¶Primùm hinc apparet, posse à principe, lege vel speciali iure, atque item à republica citationem tolli, quę iure humano post conclusionem causæ necessaria est ad sententiam pronunciandam. etenim tunc nulla est alleganda defensio:& ideò potiùs ea citatio iuris est positiui, & humani, quã naturalis. quẽadmodum in specie tradit eleganter Matth. Afflict. in decisione Neapolitana.283.

¶Secundò item cõstat, posse principem citationem tollere in his actibus, quos ipse agere absq; iniuria potest liberè, etiã sine causa,& in alterius præiudicium. Nec enim citatio tunc impedire potest principis liberam voluntatem. quod expressim adnotarunt Soci.in d.cõsi. 164.lib.ij. & alij quos refert,& sequitur Aymon Sauillianus consil.v.col.ij. Qua in re lectorem admoneo, vt diligenter,& cautè perpendat exempla, & themata, quæ sunt huic cõclusioni præmittenda.

¶Tertiò colligitur verus intellectus ad text.in c.j. de caus. possesio.& proprieta. Nam illìc nulla tollitur à principe potestas, nec significatur, in eo deficere potestatem aliquam diffiniẽdi quidquam aduersus inauditam partem ex verbo possumus, præmissa negatione. lex siquidem humana nullam inducit principi præcisam necessitatẽ:sed potiùs materia subiecta, qua ratione à iure naturali necessitatem inducit ipsimet principi, eadem ostendit, principem nihil posse aduersus inauditum, & non citatum diffinire. quemadmodum in specie locum istũ explicat Fortunius in d.l.Gallus.ff.de lib.& posth. in prin.col.xvj.

¶Quartò ex his deducitur intellectus clausulæ illius, quæ frequentissima est in romana curia ad supplendos quoscunq; defectus:vt per eam defectus citationis minimè suppleri videatur:quod expressim notat Staphilæ. de literis grat. & Iustit. folio 145.& optimè Ludo.Gome.in tract. vtriusque signaturæ numer.68.

¶Quintò probari poterit ex prænotata conclusione, posse principem appellationem tollere vbi litis alicuius, etiã grauis diffinitionem cõmittit iudici ea in re peritissimo & integerrimo. etenim iudex ipse procedere debet citatis his, quos negocium tangit, eorúmque defensionibus auditis: quod iure naturali necessarium est. At vbi re diligẽtissimè discussa,& examinata iudex ipse sententiam dixerit:nõ est profectò ratione

naturali appellatio necessariò admittenda: cùm lites non debeāt esse immortales: imò reipublicæ cōueniat easdem citò diffiniri.capi.finem.de dolo,& contumacia.

¶Sextò infertur.Sanctissimè quibusdam legibus quādoque appellationem tolli propter negotiorum qualitatem,quę non patitur iuxtà reipublicæ bene institutæ vtilitatem, executionem sententiæ appellatione proposita impediri.

¶Septimò illud est manifestum,plerunquè temerè,& sine vlla causa tolli à principe appellationem nō examinatis prius negotij, & iudicis qualitatibus: quod fieri iustè non potest. Appellationis etenim defensio nō est à principe tollenda, nisi ex causa: secundum Andr. Iserniā & Matth.Afflictis in Neapolitanis cōstitutionibus in procemio.q.x.

¶Octauò apparet itē, sanctè, ac religiosè in religionibus monachorū appellandi vsum sublatum fuisse.Nam etiam si possit accidere, monachum aliquē iniuria læsum affligi à prælato: tamen multa damna ex appellationibus sequerentur,quę religionis neruum, & decus potissimū macularent.Sic etenim in specie probat Dominicus à Soto libr.v.de iusti.& iure.q.vj. art.iij. ¶Effectus autem huius clausulæ appellatione remota: tradidère glo.& Docto.in cap. pastoralis.in princip. de appel. & in cap.j. de rescript.Anto.& Imola in cap.j.de his,quę fiunt à maior.part.capitul.Præpo.& Decius in capit.vt debitus.col. iiij. de appellatio. quibus adde Nicellum in concordia vj.glossarum.fallentia.68. Feli.in cap. significauerunt. de except.col. penulti.gloss. in capitul.vlti.de hæret.in vj.verb.figura. Iaso.in §.in bonæ fidei. de actio.nu.55. & in l. omnes populi.col.iij.ff. de iusti.& iur.gloss. in clemen. sæpe.verb.mandamus.de verb. significatio.Feli. in capi.penul. de accusatio.

7 ¶Septimò, vt propositā hoc in capite attentatorum materiam prosequamur,constanter, & verè asseueramus, non tantùm reuocationem attentatorum prætermittendā esse,quoties appellationi locus non sit, sed & vbi appellatio iure admittitur quò ad effectum deuolutionis causæ ad iudicem superiorem: modò ea appellatio nō habeat effectum suspensionis, ex qua iurisdictio iudicis à quo appellatum est, interim cesset. & suspēdatur.Hoc etenim plerūque poterit cōtingere, quòd appellatio admittenda sit quò ad deuolutionem, non tamen quò ad suspensionem, quēadmodum adnotarunt Philippus Francus & alij in d.c. pastoralis.in princip.de appellat.

nume.vj.& ibi Imol.col.iij.tex. singularis in capit.pastoralis.§. 8 prætereà.de offic.deleg.ex quo id adnotarunt Panormi.illic & alij.Idem Panormita.in d.c.pastoralis.de appel.col iij. Nā ex eo suspenditur iurisdictio iudicis à quo, in d.§. præterea. per appellationē,quæ non erat admittenda quò ad effectum suspensionis. Quod romanus pōtifex ex certa scientia ipsam appellationem ad eum effectum admiserit,causámque alijs iudicibus diffiniēdam delegauerit. Sed & huic septimo intellectui adstipulatur omninò ratio cui dens: siquidem appellatione pēdente nouata ideò reuocātur, quia nouari nihil potuit pendente appellatione, eáque nouatio iure improbatur, nè fiat iniuria iudici superiori, cui deferendum est: igitur vbi ius ipsum permittit nouationē istā, quia non suspendit iurisdictionem iudicis, à quo fuit appellatum, profectò non est cur de reuocatione attentatorum tractetur. Cui opinioni aliquot exempla non verebimur aptare,quò res ista fiat euidentior: eam etenim probat And. Tiraquellus in tracta. le mort.vj. parte, declaratione vj nume.vij.

¶Primùm equidem exponitur exemplum in iudicio possessorio adipiscendæ, vel recuperandæ: in quo appellatio admittenda non est quò ad effectum suspensionis.l. vnica.C. si de momē. possess. licèt admitti debeat quò ad causę deuolutionem: sicuti probare conantur Barto.in l.ij ff. de appellatio.recipi.nume.vj.Panormit.in cap. cùm ad sedem.de restitutio.spoliato.nume.30. & in consilio 55. libr.ij.Angelus in consilio 107. Aufreri.in capella Tolosana vltima.Quam opinionē in praxi receptam esse testantur Matt. Afflictis decisione 269. & Rebuffus super leges regias tract. de sententijs exequendis art.v. glos.iij.eandem opinionem sequuntur Bald.in l.ij.C.de episc. audien.nu.22. Arch.in §.de possessione.ij.q.vj. Ripa in c.sæpè. de resti.spolia.nume.iij. Paulus Parisius consil.108.nu.20.libr.j. qui scribit,hanc opinionem cōmunem esse.idem fatetur Robertus Maranta in tract. de ordine iudiciorum parte.vj. capi. de appellatione,nume.294.quā probare videtur tex.in capitul. ei qui.§. de possessione.ij.q.vj. & in d.l.vnic.C. si de momen. possess. quam ad hoc expressim inducit illic Albericus. Nec tamen diffiteor, plerisque placuisse, hac in re constitui discrimen inter ius pontificium, & Cæsareum, vt secundum illud in iudicio possessorio omninò admittatur appellatio quò ad vtrumque effectum suspensionis, & deuolutionis: secundum istud

minimè admittatur, nec ad effectũ deuolutionis. sic etenim placuit glo. in c. j. de caus. poss. cuius opinio communis est, vt constat ex Decio cons. 28. & Nicello in vj. concordia glossarũ, fallentia 5. & vj. Ripa in dict. c. sæpè. num. iij. eámque sequitur Practica Ferrariensis in forma libelli expoliatæ possessionis, & plerique alij, quorum meminêre Deci. qui eos sequitur in dict. consi. & Paulus Parisi. superiùs citatus. col. iij. ipse verò controuersiam istã opinor diffiniendam omninò esse tribus conclusionibus.

¶ Prima conclusio iure pontificio à sententia lata in iudicio possessorio appellatio admittenda est ad vtrumque effectum suspẽsionis, & deuolutionis. Hanc conclusionem secuti sunt hi, quos primo loco citauimus: quam esse communem fatetur Panormit. in dict. cap. cùm ad sedem. & post eum in hoc sensu. Nicellus in dict. concordia sexta eandem sic intellexêre Afflictis dict. decis. 269. Bald. cons. 321. lib. iij. idem Baldus cons. 379. lib. j. & cons. 141. eod. lib. num. j. & probatur expresśim in cle. vnic. de sequestr. poss. & fruct. qua decisum est non esse quem priuãdum possessione post vnam sentẽtiam in iudicio possessorio contra eum lata. Hæc eadem conclusio iure regio satis constat: siquidem prima sententia lata in iudicio possessorio regulariter pendente appellatione, vel supplicatione minimè mandatur executioni. quod apparet in l. 28. earum legum, quæ Madritiæ dicuntur ¶ Ex hoc patet falsum esse quod Gozadinus cons. 50. num. iiij. & Aufreri. in dict. capella Tolosana vltima asseuerant tenentes, iure pontificio appellationem à sententia lata in iudicio possessorio non habere effectum suspensiuum, sed tantùm deuolutiuũ. Etenim cõtrarium probatur in dict. cle. vnic. vbi Imola col. vlti. post Lapum hoc ipsum tenet. Nec Cardi. ibi quicquam suffragatur Aufrerio, & Gozadino, nec item alij authores ab eis citati, quippè qui nequaquã tenuerint, nec probauerint, quod ipsis adscribitur. Alioqui nulla esset differentia inter ius pontificium, & cæsareum: quã tamen omnes constituerunt.

¶ Secunda conclusio. Quãuis iuxta veterum quorũdam opinionem, quæ apud iuris ciuilis professores cõmunis olim fuit & adhuc esse quibusdam videtur, appellatio in iudicio possessorio iure Cæsareo nullum effectum habeat. post Bartolũ tamen receptum est frequentiori consensu appellationem istã admittendam fore quoad effectum deuolutionis, licèt executio sententiæ minimè impediatur. Hanc

tur.Hanc concluſionem probamus his authoritatibus,quarum paulò ante mētionem fecimus.Nam & veterem illam opinionem, cuius paſsim mentio fit,ita intellexêre Panormitanus.Bar.Bal.Paulus Pariſius Matthę.Afflictis, Aufreri. Ripa & plerique alij: vt tandem opinemur hanc ſententiam cōmunem eſſe: quod & Robertus Maranta palàm aſſeuerat illud adijciens,quòd vbi cauſa proprietatis non poteſt breuiter expediri,&tractari,tunc appellatio à ſententia lata in poſſeſſorio habet etiam effectum deuolutiuum, & ſuſpenſiuum quæ momentanea non eſt:atque ita hanc concluſionem nouam eſſe cenſet:Ipſe verò falſam opinor ex eo, quod ſuper ipſo poſſeſſorio facilimè poſsit lis finiri,&expediri apud iudicem appellationis,quæ ſaltem habuit effectum deuolutiuum ex quo poterit grauamen per executionem ſententiæ illatū breui manu reparari.

¶Tertia concluſio.Non tantùm iure ciuili, ſed & pontificio appellatio admittenda nō eſt ad ſuſpenſionis effectum ab ea ſententia,quæ fertur in iudicio poſſeſſorio ex cōſtitutione vltima C.de edict. diui Adria. toll. Huius opinionis author eſt Bald.in cōſ.141.nu.j. lib. j. idem Bald.in cōſ.203.lib. iiij. Nam quòd iure ciuili non admittatur hæc appellatio aſſerit Bar.cōmuniter receptus in d.l.vlti.col.ſi.tex.optimus in l. quiſquis.C.quorum appel. nō recipi.gl.itē in d.l.vlt.verb. miſſus eſt.latè Andr. Tiraquellus in tract.le mort.parte vi.declaratione vj.idem eſſe reſpondendum iure pontificio Bald. ex eo cēſet,quòd nullibi ſit eo iure contrariū ſtatutum:&pręterea quia fauore teſtamentorum,& hæreditatū vacantium hoc iudiciū poſſeſſorium ſummariè debeat expediri,nec omninò ſequatur aliorum conditionem iudiciorū,quæ de poſſeſsione plerunque tractantur. Sed & ſi hoc dubiū iure pontificio cuipiā videatur,illud obſecro cōſideret,quā facilè ſit iniquis appellatiōibus legitimos ac veros defunctorum heredes poſſeſsione rerum hæreditariarum interim iniuſtiſsimè fraudare.Quā ob rem Baldus exiſtimat,etiam in hac ſpecie differendam eſſe ſententiæ executionem,quoties appellans cauſam aliquam expoſuerit, quæ iuſta videri poſsit ad appellationem omninò admittendā.

¶Hinc conſtat qua ratione vſu forenſi obtentum fuerit in hoc regio prętorio,quod minimè fiat reuocatio nouatorum, ſeu attentatorū appellatione pendente ab ea ſententia, quæ lata fuit ſuper miſsione in poſſeſsionē bonorum in fauorem

hęredis, iuxta d.l. vl. C. de edic. diui Adrian. tol. etiã si iure regio sit admittenda appellatio ad effectũ suspensionis à sentẽtia lata in iudicio possessorio.

¶ Sic denique mihi non placet quod quidã opinãtur censentes, non esse in hac quęstiõe discrimen aliquod inter ius canonicũ, & ciuile. imò vtroque iure admittẽdã esse appellationem à sentẽtia lata in iudicio possessorio, eo tantũ casu, quo grauamen nõ posit per sentẽtiam in petitorio iudicio pronunciandã reparari: sic etenim placet Angelo in cons. 46. cuius opinionẽ veram esse existimat Oldendorpius in libello de iure, & ęquitate tit. 12. Nam ex ipsis iuris pontificij, & Cęsarei respõsis & cõstitutionibus manifesta est ea differẽtia, quã hoc in loco nos tradidimus: tametsi iure Cæsareo sit recipienda omninò appellatio in iudicio possessorio, vbi grauamen non posit tolli per sentẽtiam latã super petitorio iudicio secundũ communẽ. Eadem fermè ratione regia lex diffiniuit post duas sentẽtias conformes latas in iudicio possessorio nõ esse admittendam supplicationem illã, quæ lege regia fit ad ipsummet regẽ data idonea cautione, & sub fideiussoribus de soluendis mille, ac quingentis nũmis aureis Castellanis, si fuerit cõfirmata sentẽtia lata in auditorio regis à qua extitit supplicatum l. 28. in legibus Madritijs. est etenim ratio huius cõstitutionis potisimum procedẽs ab his, quæ iure ciuili statuta sunt circa appellationẽ quæ proponitur à sentẽtia lata in iudicio possessorio. Pari sanè iure, lege itidem regia quæ lata fuit anno M.D.xlj. decretum est, non esse admittendã quoad effectũ suspensiuũ, supplicationẽ à sentẽtia regij, ac supremi prętorij, qua fuerit pronunciatũ mortuo possessore primogenij, quis sit in possessionẽ eiusdem mittẽdus, secundum ipsius maioratus institutionem. Fit enim huius sententię executio nõ obstante supplicatione propter momentaneam ipsam possessionẽ, quæ statim mortuo possessore trãsfertur iure regio in legitimè vocatũ ad primogeniũ. l. 45. Tauri. nec debet diu vacare occupatione, ac reali apprehensione, pręsertim quia nõ tã agitur in hoc iudicio summario de ipsa possessione, quàm de detentione: vt inquit ipsa lex. Detentio siquidẽ magis momẽtanea cẽsetur, quã ipsa possessio. l. iij. §. vlti. ff. de acqui. possess. iuncta l. non solùm. §. quod vulgò. ff. de vsucap. & nos paucis tradidimus in regula possessor. ij. par. in prin. nu. 2. de reg. iuris in vj. Idcircò quod in l. vnic. C. de moment. possessione traditur

a prius

aptiùs congruit detentationi, quàm possessioni: vt ipse Angelus sensit in d. cons. 46. licèt verè sit etiã de possessione intelligẽdum. ¶ Cæterùm licèt à sententia lata in iudicio possessorio appellatio non sit admittẽda: tamen si appelletur in hoc iudicio ab inordinato processu, erit nihilominùs locus appellationi: secundũ Bald. in c. ex conquæstione. col. j. de rest. spoliat. Barto. in l. ij. col. ij. ff. de appel. recip. Iasonẽ in l. j. nota. iij. ff. de bonor. poss. secundũ tab. & Catel. Cot. dictione appellari. ¶ Idem erit quoties lata fuerit sẽtẽtia in iudicio possessorio circa possessionẽ ipsam restituendam, & ipsius rei fructus perceptos. Nam licèt appellatio nõ sit admittẽda qua ex parte sẽtẽtia possessionem tangit: tamẽ rectè proponitur, & est recipienda quatenùs sententia ipsa condemnat possessorem ad fructus restituendos: quod notant Bald. in d. l. vnic. C. si de momentan. poss. Bart. in l. creditor. §. iussus. ff. de appella. Matthæ. Afflict. in decis. Neapo. 77. ad fi. ex quibus sententiæ executio suspenditur.

¶ Igitur ex his manifestũ sit, quãdoque appellationẽ admittendã esse, nec tamen ex hoc reuocanda fore innouata pendente appellatiõe: vt cõstat in hoc primo exemplo.

¶ Secundũ huius cõclusionis 9 exemplũ aptissimè traditur ex lege regia, quæ Toletana vulgò nuncupatur, quę iudices ipsos instruit, qua forma & modo procedere debeãt in eo iudicio, quo summariè agitur, vt ciuitatibus, & oppidis restituãtur agri, qui cũ communes essent, publici, & ipsius reipublicæ quoad dominiũ vniuersale, occupati fuère à priuatis quibusdã propria authoritate, aut absque titulo iusto, quo solent similes agri iure obtineri. Etenim à sẽtẽtia lata in hoc iudicio possessorio iuxta formam à lege præscripta recipiẽda est appellatio à iudice superiori: quia effectũ habet deuolutionis: est tamẽ sẽtẽtia tradenda executioni à iudice, qui eã pronũciauit. tex. est in l. 5. tit. iij. li. vij. ordin. Cuius intellectũ diligenter explicat Petrus Auẽdanius in tract. de exequẽdis literis regijs c. iiii. nu. 12. fit ergo, vt in hac specie licèt recipiatur appellatio, minimè tamẽ reuocẽtur attẽtata pẽdẽte appellatiõe

¶ Tertiũ exemplũ itidẽ est facilè iure regio. Nam licèt olim fuerit cõtrouersum & frequentiori sẽtẽtia diffinitũ, admittẽdã esse appellationẽ à sẽtẽtia, quę pronũciatur super executione instrumenti publici, & guarentigij secundùm ea, quæ traduntur à Roderico Xuares in l. post rem. ff. de re iud. part. vlti. q. vj. hodie tamen lege 64.

Tauri.sancitũ est,appellatione non obstante finiendã fore, ac peragẽdam executionẽ ipsam: tametsi appellatio sit recipienda quoad effectũm deuolutionis. vnde in hac etiã specie appellatio effectum habet deuolutionis,non tamen suspensionis:& ideò nouata pẽdente appellatione reuocanda nõ sunt, nec reuocantur remedio attentatorũ. Admittitur verò appellatio à iudice, ad quẽ fuit prouocatum,vt prior sententia reuocetur,vel confirmetur:cuius equidem quæstionis cognitio summariè tractatur ita quidẽ, vt inuito,ac remittente ipso,cõtra quem pronunciatũ est,nusquam admittatur aduersarius ad probationẽ. Quia semel executioni tradita sententia,apud iudicem appellationis agendũ est, an iuxta formam à lege regia præscriptã fuerit facta executio. Lex autẽ regia semel tantùm, & intra decem dies probationem admittit. Idcircò nõ aliter est instrumentum mandandum executioni, quàm eadem forma seruata: qua ratione quoties qui appellat allegans, non fuisse factam executionem secundum regiam constitutionem, grauamen hoc ex eisdem actis, non ex nouis erit diffiniendũ: quia si iudex facto potiùs,quàm iure processit,reuocãda est eius executio eodẽ modo nulla expectata probationis iustificatione. quod adnotare videntur Bald. Salyc. & Iason, nu.ix. in l. si pacto quo pœnã. C. de pact. text. optimus in l.j.§.j.ff. si muli. ventris nomi. gloss. insignis in l. minor. in prin. ff. de euictio. vbi est tex. cuius plerique meminẽre: præsertim Alexã. in l. de vnoquoque. ff. de re iudica. colũ. pen. & in l. quod iussit. col. ix. eod. tit. Ioã. Baptista in tract. de debito. suspe. & fugiti. q. vlti. Bertrandus in consil. 187. in noua parte. Feli. in c. qualiter. in primo, de accusat. col. vij. Hinc etiam fit, vt ille, contra quem mandata est executioni sententia lata super instrumẽti publici executione, admittatur ad probationem, si ea vti velit, etiam aduersario refragante. potest enim proprio iuri renunciare. Quod si sentẽtia in hac specie lata, nõ fuerit executioni tradita, nõ erit qui appellauit, admittendus ad probationem altera parte contradicente, in cuius gratiam tunc, dum instrumenti executio facta omninò non est, negatur alteri probatio in appellationis iudicio: atque hæc praxis frequentissimè recepit.

Ex capite sequenti.

1 *Attentata pendente appellatione ab interlocutoria non reuocantur ante omnia, etiã si articulus appellationis sit cõnexus principali.*

Attentata

2 *Attentata post appellationem ab interlocutoria, quò ad legem ipsam, etiam ante inhibitionem nulla sunt, & irrita.*

3 *Inhibitio non aliter operatur effectum, quàm si fuerit canonicè facta. & quae dicatur canonica.*

4 *Attentata per tertium, non sunt ante omnia reuocanda.*

5 *Attentata post appellationem extraiudicialem an sint ante omnia reuocanda?*

6 *Nullitatis quaestione pendente, an sit aliquid nouandum? & an attentata sint omnia reuocãda?*

7 *Nullitas quando dicatur tractari principaliter. quãdo incidenter?*

8 *Succumbens in causa appellationis, vel deserens eam, an possit agere de nullitate, & nullitatis causam prosequi?*

Rursus de reuocatione attentatorum tractantur multa.

CAP. XXIIII.

HACTENVS quidẽ multa explicuimus, quae potissimũm con uenire videntur satis frequenti quaestioni, quae de reuocatione attentatorum in iudicijs agitur. Nunc verò eandem prosecuti materiam libenter & alia tradere conabimur, maximè de reuocatione eorũ, quae post appellationem à sentẽtia interlocutoria, & ab actu extraiudiciali nouata fuerint. Nam & de hoc saepissimè controuertitur in summis curiarum tribunalibus. Extat sanè de appellatione ab interlocutoria text. elegãs in cap. non solùm. §. j. de appella. in vj. quo decisum est, attentata post appellationem ab interlocutoria non esse reuocãda, donec fuerit appellatio ipsa iustificata per probationem: idest, probetur vera causa appellandi. Nisi nouatio fiat post canonicã inhibitionem factã & decretam à iudice appellationis. Haec verò constitutio est in specie intelligenda traditis aliquot interpretationibus ad eius praxim, & forensem vsum. meminit verò huius constitutionis eleganter Rota in nouis, 234. cuius meminêre Panor. in c. j. colum. iij. & Imo. ac Dec. num. 11. in cap. j. de appellat.

1 ¶ Primò quidem prior pars huius decisiõis obtinet, etiam si appellatio ipsa fuerit proposita ab interlocutoria, quę fuit pronũciata in articulo, & quęstione admodũ cõnexa principali cõtrouersię, & causae. nã & in hoc casu nouata pẽdente appellatiõe nõ sunt reuocãda, donec probetur vera, & iusta causa ipsius appellationis. Siquidẽ in hoc distinguitur appellatio à diffinitiua ab appellatione ab interlocutoria: quia prior appellatio statim absque vlla

iustificatione habet effectum suspensiuum omninò: nec est necessaria iustificatio causæ, vt suspensa censeatur, & verè sit suspensa iurisdictio iudicis, à quo prouocatum est. posterior autem appellatio exigit necessariò causę expressam mentionem, vt iustificetur, & eius probatio, vt omninò suspensa sit ad effectum reuocādi attentata iurisdictio iudicis inferioris, qui sententiam pronunciauit. Alioqui, si hæc differentia tantùm seruanda foret in appellatione ab interlocutoria, quæ lata est in articulo non connexo causæ principali, profectò nimis restringeretur insignis responsio Pontificis in d. ca. non solū. §. j. præsertim, quia secundum Panor. in c. super eo. in j. de appella. post gl. ibi & Chosmam in prag. sanctione tit. de causis. §. & ne sub vmbra. versi. interponi. iurisdictio iudicis, à quò appellatur à sententia interlocutoria pronūciata in articulo etiam nō connexo causæ principali suspenditur interim pēdente apdellatione quò ad ipsum adhuc principale negotiū. Ergo si nulla foret constituenda differentia inter appellationem à diffinitiua, & appellationem ab interlocutoria quò ad reuocationem attentatorum: consequeretur admissa Abb. sententia, non esse admittendam decisionem pontificis in dict. cap. non solùm. nec ei locum esse: cùm ex quacunque appellatione ab interlocutoria maneret suspensa iurisdictio iudicis, à quo prouocatū fuit, & ideò essent ante omnia reuocanda ea, quæ post appellationē fuêre nouata. Sed hoc apertissimè refellitur ex ea, quā constituimus differentia. Nam etiam, si appellationis causa, suspensa sit iurisdictio iudicis inferioris: id verò ita est accipiendum, vt hęc suspensio omninò fiat statim, & verè, atque cum effectu per appellationē à diffinitiua: non tamen per appellationem ab interlocutoria: etenim suspenditur iurisdictio iudicis inferioris per hanc appellationem non equidem statim, verè, nec cum effectu: sed in euentum quo probata sit appellationis causa, & sub ea conditione. Quod constat in dicto capit. non solùm. §. j. nec tamen admittimus opinionem Panormit. potiùs etenim contrariam probamus asseuerantes, per appellationem ab interlocutoria pronunciata in eo articulo, qui est connexus quæstioni principali, suspendi iurisdictionem iudicis quò ad ipsum negotium principale: non tamen vbi interlocutoria sit pronūciata in articulo non connexo principali quæstioni. Nam per appellationem ab hac interlocutoria non suspenditur iu-

ditur iurisdictio iudicis quò ad principale negotium, nec tenetur iudex, à quo prouocatur, eidem supersedere: quemadmodum tenuerunt Antoni. Imol. Francus, & Dec. in dict. cap. super eo. idem Dec. in capitu. ad hæc. in j. & in capit. bonæ. eod. titu. colum. iiij. quibus in locis scribit, hanc opinionem communem esse. qua ratione, quoties interlocutoria fuit lata in articulo non connexo, sed separato à quæstione principali, nouata pendente appellatione non reuocantur, etiam si probetur vera causa appellationis, nisi nouatio fiat super eo articulo, in quo prouocatio facta fuit. Quod nos deducimus ex vero sensu, & intellectu eorum, quæ modò adnotauimus. Extat igitur regula iuris, quòd attentata post appellationem ab hac interlocutoria non reuocantur donec de veritate causæ appellãdi constiterit, adeò vt etiã auxiliũ brachij secularis interim peti posśit, secundũ Frede. consi. 163. col. ij.

¶ Secunda igitur constat interpretatio ad textum in dict. capit. non solùm. in hunc sanè modum, vt nouata pendente appellatione ab interlocutoria, etiam ante inhibitionem, & probationem grauaminis,

2 sint nulla, & irrita quò ad legem, quæ certa est, & cui verè apparet iustitia appellationis. text. & illic Panormit. in cap. super quæstionum. §. vltim. de offic. delegat. tametsi quò ad nos, qui sumus incerti, sit expectanda probatio grauaminis, & causę appellationis. idipsum tenent Cardi. & Barbat. in dicto §. vltim. Francus, & Præpo sit. in cap. consuluit. de appella. num. ij. Francus in dict. cap. non solùm. Domi. in cap. concertationi. de appellatio. in vj. idem Domi. in ca. quoties episcopi. ij. q. vj. vbi est text. optimus. Rota item in nouis 11. tametsi Dec. in dict. c. consuluit. colum. vltim. disputet, & probare velit, hæc attentata ipso iure valere, licèt sint postea probata causa grauaminis reuocanda: & loquitur nõ solùm in attentatis post appellationem ab interlocutoria: sed & in his, quæ nouata fuerint post appellationem à diffinitiua. Nos verò cõmunem opinionẽ sequimur, & text. in d. c. non solùm. qui reuocationẽ exigit, etiam in attentatis post appellationẽ à diffinitiua, ita interpretati sunt, vt reuocatio fieri debeat quatenùs de facto fuêre innouata. quod not. Lap. alle. j. & fatẽtur iuniores in d. c. cõsuluit.

¶ Tertiò est præ ceteris obseruandum, inhibitionem illam, quæ necessaria est, vt nouata post appellationem ab interlocutoria statim ante omnia reuocentur, si post inhibi-

tionem fuerint attentata, canonicam esse oportere: vt probat tex. in dict. cap. non solùm.
3 Canonica verò inhibitio dicitur quoties ea facta fuit prævia causæ cognitione ad hoc, vt appellatio sit recipienda ex causa probabili. secundum Innocen. & ibi Feli. num. 14. in cap. dilectus. in ij. de rescript. text. optimus in cap. romana. §. quod si obijciatur. de appellatio. in vj. quod fieri debet citata parte. text. in eo cap. romana. §. si verò. Domi. & Francus in dict. c. nō solùm. Rota in nouis, 412. Feli. in dict. cap. super quæstionum. §. vltim. qui testificatur, se vidisse hoc ipsum à practicis seruatum fuisse. Hæc enim est inhibitio canonica iuxta communem omnium sententiam. cui adde Rotam, 11. in nouis, & idem tractantem Vitalem in tract. clausularum, c. nil nouari appellatione penden. versic. superest nunc videre.

¶ Quartò, Hæc inhibitio canonica, vt nouata reuocentur, tanti est effectus, quod reuocatio fieri debet, etiam si is, qui appellauit, postmodum appellationi renunciauerit: quemadmodum notant Lapus, & Domi. in cap. concertationi. de appell. in vj. col. j. Rota in nouis, 130. idem Lapus allegat. j. ad fi. & Fran. in d. c. non solū. §. illa. j. not. etenim via nullitatis hęc reuocatio fieri poterit, licèt cōtrariū velit Rota pri. in nouis. quod forsā vsus forēsis admisit.

¶ Quintò idem erit, etiam si post inhibitionem non probetur veritas causæ appellationis & pronuncietur malè appellatum. Nam reuocari debent ea, quæ fuerint nouata pendente appellatione post inhibitionē. quod apertè probat text. in d. c. non solùm. §. j. & inibi notat Ioan. Andræ. & Rota in nouis 412. licèt posset huic inductioni respōderi, quòd nouata post appellationem ab interlocutoria, & post inhibitionem canonicam, reuocentur statim ante omnia priusquā cōstet veram esse appellandi causam: non tamen posteà quā apparuerit, eā iniustā, & falsam fuisse: & hoc forsan sensit gl. in d. c. nō solū. verb. reducēdū. vers. redeundo. Verū generaliter est in hoc tractatu cōsiderādū, attētata tūc esse ante omnia reuocāda, cū nouatio fit à iudice, vel ab aduersario: nō tamē vbi nouatio
4 fit à tertio, qui nō litigat. Etenim nouatio ista nō reuocatur per hoc auxiliū lege pōtificia, & Cęsarea decretum. glo. celebris in d. c. nō solū. verb. reducendū. gl. in l. creditor. ff. mād. verb. nō posse. Panor. in ca. pro illorū. col. iij. de pręb. idē Abb. in c. bonæ. col. pe. de appe. Bal. in c. super quęstionū. de of. deleg. col. ij. idē Bal. in l. vlt. in pri. col. vlt. C. de appel. Feli. in c. cū

super.

super.col.iij.de re iudic. Præpo. & alij in d.c.bonæ.col.vj.quidquid scripserit Bal. Nouel.de dote.xij.par.col. antep.nec etenim probat contrarium tex.in c. ex parte A.de testi.quia fit inibi reuocatio attentatorum ex eo, quod tertius habuit causam à iudice nouante,& attentâte: sicuti perpendunt Imo.in d.c.ex parte.& Præpo.in d.c. bonæ. & tandem fatetur id verũ esse Nouel. authoritate glo.in d.c.non solùm. verb. reducendũ. ¶ Hæc verò de appellatione iudiciali. Nam in appellatione extraiudiciali attentata ea pendente non reuocantur ante omnia, sed pendent ex futuro euentu:quia reuocantur,cũ probata fuerit vera causa appellandi:vt demique sit idẽ quod in appellatione à sentẽtia interlocutoria:est ad hoc glos. illîc ab omnibus ferè recepta in d.cap.non solũ. Idẽ tenẽt Abb. in c.cũ nobis.col.v.de elect. Frãcus post alios in c.bonæ. de appellat.vbi Præposi.scribit,hanc opinionẽ cõmunẽ esse:quã etiã sequitur Guido Pape cõs.138. probat text. in cap. cũ inter. de electione. nec vrget in contrarium text.in d.ca. bonæ.quia in eo casu probata fuit veritas causæ appellandi ad reuocationẽ attentatorũ.quãuis ad appellationem ipsam iustificandã satis fuit, probare, appellationẽ positã fuisse ex causa verisimili. & probabili Quod tamẽ nõ sufficit ad effectum, vt reuocentur attentata,tametsi Abb.& Dec.ibi existiment in appellatione extra iudiciali ad reuocationem attẽtatorum sat esse, appellatum fuisse ex causa verisimili,& probabili. Nos etenim Innocen.sequuti opinamur text.in d.capit. bonæ. esse ita interpretandum, vt modò expl'icuimus. Nec tamen dubitamus, attentata post appellationem extra iudicialem nulla esse statim,quò ad legẽ,si vera sunt,quæ superiùs tradidimus de attentatis post appellationem iudicialem ex Abb.in c. consuluit.de appellat. ¶ Postremò,in hac attentorum materia oportet admonere, etiam nihil esse nouandũ pendente nullitate. Nam sententia,quæ dicitur nulla, non est executioni mandanda.& ideò quæ fuerint attẽtata pendente lite super nullitate sunt reuocanda ante omnia:
6 quod deducitur ex Bartol. in l. prim. C.quando prouo.non est necesse. num.18. idem ferè voluerunt Baldus in Authent.quæ supplicatio.ad finem C. de precib.imperat. offer. Iason. in l.j. nume.j. C. de bonorum possess. secundum tabulas. tametsi Bal. post Innoc.in cap. cùm in iure. de offic.deleg.censeat,attentata pendente nullitate non esse ante omnia reuocanda, licèt nihil debeat nouari pendente nullitate,sic etenim Bald. in dict. Authen. quæ supplicatio. Ex Inno-

centio adnotauit. idem Vitalis in tractat. Clausularum capitu. nullitate pendente. Angelus & Imola in l.iiij.§. cōdemnatum. ff. de re iudicat. Rota in nouis 280. authoritate textus in l. vltima C. de ordin. cognitio. idem latè probat Francus in cap. dilecto. quæst. x. de appella. scribēs, non impediri executionem sententiæ ex eo, quod super nullitate ipsius lis pendeat principalis, sitque de ea principaliter actū, quod ex Innocentio in dict. capitu. cùm in inte. Angelo & alijs in dict. §. condemnatum. adnotauit asseuerans, non posse contrarium ex Bartoli conclusione deduci: & veram esse opinionē Innocentij. Cui tamen respon deri poterit, quod illic suberat suspicio maxima nullitatem calumniosè tractari. Vnde mirum videri non debet, non fuisse ante omnia reuocata, quæ fuerūt pendente nullitate attentata. Quam ob rem priorem sententiam probare videntur Paul. & Alexand. in dict. §. condemnatum. & Salyc. in l.j. C. ne liceat tertiò prouocare. ¶ Tandem in hac quæstione adnotandum erit, quandoque nullitatem per exceptionem opponi ad impediendam executionem: & in hac specie, an executio impediatur, tradidēre Bar. Alex. Iaso. & Ripa post alios in dict. §. condemnatum. idem & nos forsan paulò post summatim tractabimus.

Etenim hic casus non omninò conuenit propositæ dubitationi: quia iudex executor de exceptione ista cogniturus est, tenetúrque super ea tacitè, vel expressim sententiā dicere. Quandoque principaliter agitur de nullitate ad rescisionem sententiæ, vel eius actus, qui nullus esse censetur, tunc sanè opinor magis receptum esse, nihil fore nouandum pendente hoc iudicio, donec finita sit nullitatis causa. Huius opinionis authores sunt Barto. Paul. Alexand. & Iason. quorum modò meminimus. Quod si nouatio facta fuerit antè inhibitionem iudicis superioris, qui de nullitate cognoscit, non erunt attentata reuocanda antè omnia: reuocabūtur tamē omninò, si fuerint post hanc inhibitionem attentata: sicuti visum est Paulo Castrensi in dict. Authen. quæ supplicatio. & Francisco Ripæ in dict. §. cōdemnatum. nume. 28. idem sensit Vantius de nullitatibus capitul. quot, & quibus modis. num. 30. licet contrarium teneat Rota in dict. decisione 280. in nouis. quam pro ipso falsò citat Franciscus à Ripa. cùm expressim Rota responderit, non esse reuocanda ea, quæ etiam post inhibitionem fuerint attentata. Quod sequitur Francus in capitul. dilecto. de appellation. numer. 43. atque ita multa poterunt conciliari, quæ passim in

vtranque

vtranque huius dubiæ quæstionis partem solent adduci.

¶ Est igitur non alienum à nostro instituto inquirere, quonam modo nullitas principaliter, aut incidenter in iudicio tractetur: siquidem passim hoc practicis cōtingit: & tunc potissimè dubitatur: cùm aduersus sententiam ita quis conqueritur: dico sententiam nullam esse, & si qua est, appello. Etenim esse hanc nullitatem deductam principaliter, non incidenter: voluerunt Bartolus in l. si expressim. ff. de appellationib. numer. ij. & illic Imola collumn. vj. Iacobus Butrigar l. j. C. quando prouocar. non est necess. Anchara in Clement. j. colum. iiij. de appellati: Iason in l. Titiæ textores. §. j. ff. de legatis j. Francus in capitul. dilecto. de appellationib. quæst. 48. & q. 58. idem Iason in l. j. column. iij. ff. de iustitia, & iure. quorum opinio communis est, secundum Decium in dict. capitul. dilecto. column. vltim. Alexand. consi. ij. lib. iij. numer. xiij. & Sebastian. Vantium de nullitatibus capit. quot, & quibus modis nullitas proponi possit. numer. xij. tametsi Salycet. post glo. ibi in dict. l. j. C. quādo pro uo. non est necess. & Lanfrancus in capi. quoniam contra. de probatio. ver. interlocutoriæ. nu. 59. contrarium probare conenlur, asserentes in præscripta specie, nullitatem deduci non principaliter, sed incidenter. Alijs verò modis in iudicium deducitur principaliter nullitatis causa: vt constat ex Bart. Franc. & Sebastiano Vantio in locis modò commemoratis: habétq; hæc disputatio nonnullos maximi momenti effectus. Nec ambigi poterit, tunc causam nullitatis deduci principaliter: cùm dicitur sententia, vel actus nullus, eiúsque rescisio petitur absque vlla mentione appellationis: quod omnes fatentur, nec de hoc quisquam hactenùs dubitauit. ¶ Sed & si verū omninò foret, attentata pendente nullitatis quæstione principaliter tractata, non esse antè omnia re uocanda: quod superiùs diximus: attamen vbi nullitas principaliter deducitur simul cum appellatione, sunt reuocanda antè omnia, quæ fuerint nullitate pendente attentata propter appellationis priuilegium: quēadmodum fatentur Cuma. in d. l. si expressim. Francus in dict. cap. dilecto. q. 9. numer. 25. & Sebastianus Vantius in dict. cap. quot modis nullitas proponi possit. nu. 34. ¶ Verùm præter alios effectus, qui constant ex hoc, quòd nullitas tractetur principaliter, vel incidēter, ille potissimū à nostris cōmemoratur qui traditur in d. l. j. C. quādo pro. non est necesse. & in c. dilecto. de appe. in cuius examine nō prętermittā initiū sumere à

Bartol.in dict.l.si expresim.nu. x.ff.de appella.is etenim scribit, quòd vbi nullitas fuerit inciden ter tractata: quia condemnatus simpliciter appellauit, & deserta sit appellatio: poterit iterum causa nullitatis non obstante desertione proponi, & examinari. Nam per desertionem videtur renunciatum illi nullitati, quæ suberat incidenter appellationi: non autem illi, quæ principaliter ac distinctè poterat in iudicium adduci. tex. optimus in d. l.si expresim:ex quo idem erit, si is, qui appellauit, fuerit in causa appellationis victus. Quam opinionem Bart. sequuntur Doctores communiter præsertim Panormi.in dict.ca.dilecto. nu. 9. Francus in q.58.ibidem.Imol. in dict.l.si expresim.nu.16. Socinus conf.x.vlt.col.lib. iiij. sed quia Bart.idem vult, vbi deserta fuerit appellatio, quę fuit in hũc modum proposita. Dico sententiam nullam, & si qua est, appello: oportet rem istam vlterius explicare: siquidem sub hac forma inest nullitas, & tractatur principaliter. Est igitur distinguendum: an appellans in causa appellationis fuerit victus, ac succubuerit: an deserta sit ab eodem appellatio. Priori etenim casu planè procedit distinctio, vt iterum agi non posit de nullitate, quę principaliter deducta est in iudicium.l.ij. C.si ex falsis instrum. l.vlt.C. de fide instru. poterit tamen agi de nullitate vbi ea sub appellationis nomine incidenter tractata, & examinata fuerit. quod probare videtur tex.in Cle.j. de re iudic. Ea etenim, que summatum, & incidenter fuère examita, poterunt etiam finito eo examine, iterum principaliter tractari.c.veniens. in ij.de testib.nec sententia lata in principali præiudicat, incidenti, de quo non fuit præmissa plena causæ recognitio.l. à Diuo Pio.§.si super rebus.ff. de re iudi.l.penul.ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris.l.si quisà liberis. §.meminisse.ff. de liber. agnosc. Atque ita distinctionem istam in hac specie admittendam esse censent Bart.in dict.l. si expresim. nume.iij. & in l.j. C. quando prouo. non est necess. colu. penul.Panor.& alij.nume. 9. in dict.cap.dilecto. de appellatio. & illic optimè Franc.q.48.numer.15.Imol.& alij in dict. l. si expresim. Quorum opinio cõmunis est, eámque idem Francus probauerat q. 46. nos verò idem asseueramus ex his etiam, quæ in simili quæstione respon derunt Alex.conf.76.lib.ij. numer.iij.Dec.consi.96.lib.j. Fel. in cap.ea quæ.col.j.de re iudicata. Huius autem distinctionis posterior pars tunc obtinet, cùm simpliciter iudex superior pronunciat, malè appellatum fuisse. Nam si pronunciauerit, malè appellatum fuisse, & optimè iudicatum,

me iudicatum, etiã si nullitas incidenter, & obiter in iudiciũ accesserit, in eóque fuerit examinata, non erit locus vlterius eandem principaliter prosequẽdi, si ab hac vltima sententia non sit prouocatum: quemadmodum voluêre Ioan. Lignianus in clemen. si appellationẽ. vlti.col.de appellat. Panormit. in capit.dilecto.numer.x.Imo. nu.x.col.iiij.vers. item aduerte. & ibi Francus q.48.nu.116.idẽ Imol.in d.l. si expresim.nu.ix. licèt Anto.in d.c.dilecto. contrarium senserit. ¶ Quòd si deserta sit appellatio, tunc iterum est distinguẽdum. Nam vbi incidenter in causam appellationis accesserit nullitas, quod regulariter fit, l. Cornelia Pia.ff. de iure patrona.l. quædam mulier.ff.famil.ercisc.l. si is quem. C.de lib.caus.tunc deserta ipsa appellatione, censetur deserta & ipsa nullitas, quæ appellationi accedebat: poterit tamẽ principaliter iterum nullitas deduci in iudicium.text. optimus in c.licèt. de senten.excommu. in vj. id ipsum probari commodè potest ex capitu.concertationi. de appellat. in sexto. tenet expresim Dec.in capitul.cùm sit romana. de appellatio.nu.27. nõ tantùm in appellatione extraiudiciali, quod Panormi. ibi probat: sed etiam in appellatione iudiciali contra eundem Panormita.tametsi Francus inibi conetur, in vtraque appellatione defendere, causam nullitatis appellationi accedentem ex iuris interpretatione, deserta appellatione, desertam itidẽ censeri, vt tandem non posit vlterius in iudicium deduci. Idẽ asserit Guido Papæ consil.38.nu. ix. Quibus suffragatur Bald.in l.j.C. de senten.præfecti præto. quem Francus idem sequitur in capit.interposita.§.ille denique.iiij.q. de appellat. scribens, quòd qui renunciat expresim appellationi, censetur etiam renuntiare nullitati, quæ ipsi appellationi iure accessoria est. Locus autem Baldi falsò citatur à Franco, & ideò negatur eius authoritas à Dec. scribit etenim id Bald. in l.j.numer.j. C.de senten. ex peric.recitand. Sed & hoc ipsum verũ est, nec propositę conclusioni aduersatur. Nam appellatione deserta, item & ipsa nullitas deserta est, quæ venit accessoriè in causam appellationis: & ideò nullitas principalis, ac principaliter poterit in iudicium iterũ deduci: sicuti idem Francus explicat in dicto capitulo dilecto.q.57.ex Baldo in l. tale pactum.§. qui prouocauit. 12.q.ff. de pactis. Imol.in dicta l. si expresim.numer.16.& Speculatore, titul.de sententijs.§. iuxta.col. penulti. versicul. quid ergo. si appellatur à sententia nulla. Hoc ipsum etiam sensit Bartol. in d.l. si ex-

presſim. nu.x. quem multi ſe-quũtur. Et his accedit ratio ſatis vrgens ex his, quæ proximè tradidimus. Nam vbi iudex, ad quem prouocatum eſt, pronunciat malè appellatum, non tollitur proſecutio nullitatis principalis, & quæ principaliter in iudiciũ deduci poteſt: licèt actũ ſit in examine appellationis de nullitate incidenti, & acceſſoria ipſi appellationi. Ergò idẽ erit fortiori ratione, vbi appellatio, cui acceſsit nullitas incidenter, fuerit deſerta. ¶ Verũ, vbi nullitas ſimul cum appellatione principaliter in iudiciũ adducitur, & deſerta fuerit appellatio: maior contingit cõtrouerſia: ſiquidẽ placuit quibuſdam, tũc deſerta appellatione, non eſſe vlteriùs locum proſequendi nullitatem, quaſi commune ſit tempus appellationis proſequendæ, & ipſius nullitatis examini, ac diffinitioni. Huius ſanè opiniõis authores ſunt Innocen. in cap. ſæpè. de appel. Bald. in l. qui teſtamento. ff. de excuſat. tuto. Salic. in l. j. C. quã do prouocare nõ eſt neceſ. hoc deducens ex gloſſ. ibidem. & Cuma. in d. l. ſi expreſsim. colũ. iij. à quibus libenter diſſentio contrariam opinionem ſecutus: atque ita exiſtimo, in hac ſpecie deſerta appellatione, nõdum finitam eſſe inſtãtiam ad proſequẽdam nullitatem iam in iudicium deductã, quæ non reſtringitur his limitibus, quibus appellatio iure cenſetur reſtricta. Etenim appellatione deſerta hoc ipſum iure cõſtat, ſtatum cauſæ eſſe iudicandũ, ac ſi non fuiſſet appellatum: non tamẽ ex hoc præcluſa eſt via nullitatem ipſam probãdi, & proſequendi. Sic denique in ſpecie opinionẽ hanc, quam nos probamus, probauẽre Bar. in d. l. ſi expreſsim. nume. x. & ibi Imol. nume. xvj. Panor. in dict. capit. dilecto. numer. ix. & ibi Frãcus q. 58. Socinus cenſil. x. colũ. vlti. lib. iiij. quorum opinio mihi cõmunis videtur, ac frequentiori ſuffragio interpretum probata: idcircò cenſeo, eam tutiorem eſſe, & ſeruandam fore, quãuis qui priori loco fuẽre citati contrariam ſequantur. non enim video locum aliquem iuris canonici, vel ciuilis, vbi eorũ ſententia probetur: præſertim, quia cauſa nullitatis ita principalis eſt in hoc caſu, vt ipſa cauſa appellationis: quod ſuperius probauimus.

Ex capite ſequenti.

1 *Executio fieri non debet pendente lite ſuper nullitate ſententia, niſi trium ſententiarum conformium.*

2 *Nullitas euidenter ex actis conſtãs impedit executionem trium ſententiarum conformium.*

Tres ſen

3 *Tres sententiæ conformes, etiam in criminalibus executioni mandandæ sunt.*

4 *Nullitas procedens à defectu iurisdictionis impedit executionem trium sententiarum conformiū.*

5 *Tres sententiæ quando dicantur conformes, & rursus.numer.6.*

6 *Sententia vltima, quæ aliquid præcedentibus addit, vel detrahit, an sit conformis primis? & ibi exponitur opinio Angeli in l. vnic.C. ne liceat tertio prouocare.*

7 *Pendēte restitutionis in integrum lite, an sit locus executioni triū sententiarum conformium?*

Traduntur & in hoc capite plures intellectus ad clemen.j. de re iudicata.

Quando nullitatis obiectio impediat sententiæ executionem, præsertim eius, quæ vel tertia est, ac cæteris conformis, vel in instantia reuisionis lata.

CAP. XXV.

PROXIMO in capite attigimus, an pendēte nullitatis causa sit aliquid nouā dum, posſitvè nouari, & obiter præmiſimus, quandoque executionem sententiæ impediri per nullitatis exceptionē: id verò hac in parte latiùs examinare cōſtituimus ex eo, quòd paſſim præcticis obuium ſit, & ad cuiuſdam regiæ conſtitutionis intellectum maximè cōducat. Conſtituenda igitur eſt cōcluſio quædam in hunc ſanè modum. Sententię executio nullitatis exceptione non aliter impeditur, quā ſi ea probari, expedirique ſummariè, atque intrà breue tempus poſſit. Nam cū ſententia tranſierit in rem iudicatam, & eius executio ſit ſummatim agenda, nihil eſt admittendum ad eam impediendā, quod altiorem indaginem requirat. l. à dĩuo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re iudica. idcircò concluſionem iſtam iure verā eſſe opinantur Rot. iudices deciſi. 280. in nouis, Bart. & omnes in l. iiij. §. condēnatū. ff. de re iudi. Bald. in l. ab executore. nu. vij. C. quorum appellat. non reci. Fran. in capit. dilecto. de appel. q. x. Matth. Afflict. deciſio. Neapolita. 283. text. optimus & illic Doctores in l. vltima. C. ſi ex falſis inſtrumen. quam opinionem communem eſſe teſtantur Alexand. in conſilio 33. numero ix. libro primo. & Sebaſtianus Vantius in tractatu de nullitatibus, capitulo quot, & quibus modis nullitas proponi poſſit, numero 32. Idem fatentur Alexander Iaſon & Iuniores in dicto §. con-

demnatum.col.j. & ij. præsertim Franciscus à Ripa. Quibus adde Rebuffum parte j. super leges regias. tit. de senten. execut. arti. vij. glo. 1 2. num. iiij. qui nu. 3. asserit in regno Franciæ non posse nullitatem proponi, nec tractari absque appellatione. Eandem legere quispiam poterit in tract. de supplicationibus, arti. vij. glo. prima vbi tradit, an in eodem regno admittatur nullitatis allegatio contra sententiam principis, eiúsve supremi senatus: pungitque ibidem, an id iure cõmuni probari possit. Ex his apparet, qua nam ratione intelligẽdus sit tex. in d. §. condemnatum. l. si expressim. ff. de appel. c. j. de re iudic. clem. pastoralis. eo. tit. l. j. C. quãdo prouo. non est necess. l. j. C. si à non comp. iudi. quibus probatur, sententiam nullam non habere vires, nec effectũ sententiæ, nec esse mãdandã executioni. Id enim verum est, modò summariè, & statim probari valeat ipsa nullitàs: secus autem respondendũ erit quoties hæc exceptio longiùs examen requirat. ¶ Huic verò conclusioni est & altera subijcienda, quę manifestè dictat, nõ esse impediendam executionem trium sententiarum cõformium per exceptionem nullitatis. Hæc constat in cle. j. de re iud. cuius decisio eam rationem habet, quòd latis tribus sentẽtijs, quę sunt sibi ipsis cõformes, maxima oriatur calumniæ præsumptio aduersus volentẽ exceptione nullitatis earum executionẽ impedire. Etenim vehemens admodum est præsumptio pro illa sententia, quæ per appellationẽ, aut supplicationẽ suspendi non potest, iuxta ea, quæ traduntur in c. in præsentia. de renun. & in c. quoniã contra. de proba. sic regia lege sancitũ extat, sententiam in secunda instantia reuisionis latam apud suprema regis tribunalia, tradendam fore executioni nõ obstante nullitatis exceptione, aliáve oppositione quacunque l. 25. tit. iij. libro ordin. j. & l. 44. in pragmaticis Regũ Catholicorum. Idem adnotauit Guido papæ q. 5 . scribens, nõ impediri executionẽ apud Gallos sentẽtiæ latæ in parlamẽto principis, etiã in prima instãtia, per exceptionẽ nullitatis. Quia illa adhuc pendente supplicationis iudicio executioni tradenda est more, atque vsu forensi eiusdẽ regni. Regia verò lex apud nos hoc ipso æquissima est, quòd ea sententia non possit per appellationẽ, aut supplicationẽ suspendi. Sed & in eo casu, quo sentẽtia prima, lata in prætorio Regis mandanda foret executioni nõ obstãte supplicatione, quæ admittẽdà est absque pręiudicio executioni sub cau

ſub cautione idonea peragendæ:item & in eo ſimiliter caſu quo ſecunda ſententia ſub eadem cautione traditur executioni nõ obſtante ſupplicatione ſecunda,quæ ad ipſum Regem proponitur.de quibus tãtiſper tractaui.c.22.nu.viij. poſſet optimè admitti vſus ille foréſis,cuius Gui. meminit in d. q.52. vt minimè impediatur executio ſentẽtię per exceptionem nullitatis. ❧Potiſsimùm hoc placet, quia in prætorio principis,quoties nullitas opponitur contra proceſſum ipſum in prima,vel in ſecũda inſtantia,ex eo, quòd ordo iuris nõ fuerit ſeruatus,etiam ſi iam ſit concluſum in cauſa:admittitur opponens nullitatem ad allegandum,& probandũ intra certũ diẽ, vt fiat reparatio eorum,quę videtur minùs ſolenniter facta fuiſſe:& habentur rata ea omnia, quæ acta ſunt iuris ordine non ſeruato, aut quandoque iterum repetũtur.iuxta gl.& illic Docto.in l. 2
mutari.ff.de procurat. notant in ſpecie iſta,&expreſsim Matthæ.Afflict.deciſ.262.col. vlti. & Guido Papæ in d.q.50. quibus illud eſt adijciendum,plures poſſe contingere defectus in ea cognitione cauſarũ, quæ apud ſuprema principũ tribunalia expeditur,ex quibus nõ debet ita facilè cenſeri proceſſus nullus, ac ſi factus eſſet apud iudicem aliquem inferiorem: quemadmodum Rebuffus tradit in d.tract. de ſupplicationibus art.vij.in gl.prima, qui alios allegat,præſertim Innocen. & Felin.in c.in cauſis. de re iud. Afflict.deciſ.28. Pariſi.conſil.218.lib.4.Regia verò conſtitutio,& Clemẽtis Papæ reſponſio ſunt nõ ita indiſtinctè intelligẽdæ,ſed aliquot expoſitis interpretationibus ad earum expeditiorẽ intellectũ, faciliorẽmque praxim, vt verè appareat,quãdo nullitatis exceptio impediat executionem trium ſententiarũ conformiũ, aut eius,quæ vltima eſt in regio prætorio,quæque ſupplicationem non admittit.

❧Primũ igitur ſunt qui cẽſeãt aduerſus tres ſentẽtias cõformes,admittendam eſſe nullitatis exceptionẽ ad impediendã executionẽ,vbi nullitas ipſa notoria eſt,& euidens ex actis:huius opinionis authores ſunt Oldra.conſ.106.Bald.in l.j. C. ne liceat tertio prouoca.Card. & Boni.in d.clem. j. de re iud. Francus in c.dilecto.de appel. q.52.Corneus conſ.204.ij.libr. Imol.in l.de pupillo. §. qui opus.ff.de noui oper. nũciat. Domini.conſi.24. Iaſon conſ. 44.col.j.libr.iij. Gratus conſi. 72.cõſi.80.& conſi.85.col.j.rurſus idem Domini.cõſi.95. col. j.tex.optimus,& illic Felin. in c.inter cæteras.de re iudic.Iaſ.

in l.j.nu.8.ff.de noui oper.nũciat.idẽ Iason.in l.si is,ad quẽ. col.iij.ff.de acquiren. hæredit. Curti.senior cõsi.59.col.6.Curti.Iunior in l. sub prætextu.C. de transactioni.Alcia.libr.j. de verb.signifi.colum.2. Aymon in cõsi.iij.col.j. Ioan.ab Amicis in cõs.128. quorũ opinio cõmunis est,cui videtur suffragari tex.in l.veteres.ff.de itinere, actúque priuat. Ex quibus, vt propriè tot authorũ mentẽ explicemus, constat non idẽ respondendum fore,vbi nullitas quæ obijcitur,offertur cũ probatione statim,& incontinenti,vt aiunt,assumenda: & quæ hoc modo offertur:nam etiam hac nullitate ita opposita,non impeditur executio trium sententiarũ conformium:vt resoluunt Alexã. Iason & apertiùs Ripa in l.iiij.§. cõdemnatum. num.15.ff.de re iudic.alioqui si nullitas quæ obijcitur, atque offertur cum probatione ipsa statim & incontinenti assumẽda,impediret executionẽ triũ sententiarum cõformium,profectò parũ vtilitatis induceret dict.clem. constitutio, ac ferè nullam vim maiorẽ tribuisset tribus sententijs conformibus quàm vni, quæ transisset iam in rem iudicatam,iuxta ea quę in initio huius capitis adnotauimus. Vnde opinio quorundam,qui dubitarunt,admittẽdam fore exceptionem notoriam, & euidentem nullitatis contra tres sentẽtias cõformes ad impediendam earum executionem:vt dubitare visus est Imol.in d.clem.j.col.iiij.Ro.in sing.291.& iuniores quidam in d.§.condemnatum.est accipiẽda in hunc sensum, vt procedat,quoties nullitas nõ est notoria ex actis,sed aliundè.Atq; hæc item sunt maximi momẽti ad intellectum regiæ constitutionis.tametsi Gui. Papæ in d.q.50.senserit non esse impediendam executionem sententiæ latæ in regio prætorio,quoties ea est executioni mandanda cautione data, pẽdente adhuc supplicatione,propter exceptionem nullitatis,quæ euidens sit ex actis.

¶ Secunda constat interpretatio,vt admittenda sit nullitatis exceptio ad impediendã executionem trium sententiarum cõformium; quoties executio semel facta,minimè posset retractari.quod notãt Cardi.in dict.clem.j.col.ij.Bald.in l.si feriatis.ff.de arbitr. Roma. in singul.291.Paulus de Castr. Alexã. Iason & Ripa.nu,21.in dict.§.condemnatum ex Cin. & Bald.in l.ab executione. C. quorum appe.non recip.

¶ Tertia nihilominùs constituitur ad eandem constitutionem cõclusio,secundum quã, in pœnis,quæ postmodum reuocari,ac retractari possunt, –

tiam ita

tiam in criminalibus causis, & quæstionibus tertia sententia primis conformis, non obstante nullitatis exceptione tradi debet executioni. Hanc cõclusionem exponit glo. in dict. clemen. j. communiter inibi recepta, verbo quanuis. Ex qua & illud solet sæpissimè adnotari, quòd licèt alioqui dictio, alius, implicet similes causas, & qualitates: cap. sedes. de rescript. gl. in l. si fugitiui. C. de seruis fugitiuis. tamen si adijciatur dictio ni vniuersali, cõplectitur quascunque etiam dissimiles qualitates: sicuti eiusdem glos. memores respõderunt Imola ibi Panormita. in consi. vltim. lib. j. Socin. consi. iij. col. vlti. lib. iij. atque ita Romæ sententia pronunciatum fuisse, asserit Ludouic. Gome. in regu. de triennali. q. ij. & licèt Feli. in dict. cap. sedes. colum. vij. & Iason in l. si vnus. in fine principij. ff. de pactis. videantur dubitare, an vera sit prædicta communis adnotatio. Decius tamen in dict. cap. sedes. eam defendit, vt saltem procedat iuxta materiam subiectam, & perpensa diligenter ratione legis, & ipsius dispositionis, de cuius interpretatione tractabitur.

¶ Quartò animaduertendũ est, non esse necessariũ ad effectum dictæ clementinæ constitutionis, quòd tres conformes sentẽtiæ latæ fuerint successiuè absque alterius dissimilis media pronunciatione: cùm satis sit eas latas fuisse in eadem causa: secũdum Panor. & Barb. declaratione decima, in d. clem. sicuti nec sufficeret vna sententia lata simul à tribus iudicibus: vt illic explicat Boni. col. ij.

¶ Quintò est eadem cle. constitutio intelligenda etiam in tribus sententijs interlocutorijs. Nam tradentur executioni, si fuerint conformes nõ obstante nullitatis exceptione. glo. ibi communiter probata in dict. clem. j. Alexã. in rub. ff. de re iud. Feli. in eadem rubri. col. 5. Rota in nouis 113. Abb. in cap. causam matrimonij. de offic. deleg. col. ij. tametsi alioqui regulariter appellatiõe sententiæ intelligendum est diffinitiua, non de interlocutoria. glo. Abb. & Felin. in c. cũ olim. de testib. glo. item in l. j. §. Biduum. ff. quand. appe. sit. obtinet ergo hæc quinta cõclusio propter eandem rationẽ, quæ deducta ab eiusdem constitutionis mente planè probat, idẽ esse respondendum in sentẽtijs interlocutoriis, quod & in diffinitiuis, præsertim quia & verba ipsius cõstitutiõis id ipsum significant, dum in parte prima simpliciter sententiæ meminit, in secũda verò expressè de diffinitiua respondet.

¶ Sextò illud in controuersiã

venit an tres sententiæ conformes sint exequendæ, an differēda earum executio propter exceptionem nullitatis obiectæ à tertio, qui nō litigauit, nec fuit per eas condēnatus. Quā quæstionem superiùs examinauimus. c. xv. nume. ix.

¶ Septima his accedit nō omninò aliena, imò satis cōcinna interpretatio, vt executio suspēdi debeat, si aduersus tertiā sententiam alijs omninò conformem obiecta sit nullitatis exceptio ex eo, quòd iudex, qui eā pronunciauit, non habuit iurisdictionem ad cognitionē causæ, nec ad eius diffinitionem: quasi hic defectus adeò sit potens, quòd impediat trium sententiarum conformium executionem: quemadmodum in specie ista tenuerūt Anch. & Ab.
4 in d. cle. j. de re iudic. Domi. in cōsil. 24. col. v. Feli. in c. ca quæ. col. ij. de re iudic. idem in c. pastoralis. col. iiij. de exceptio. nouiores in l. iiij. §. condemnatū. ff. de re iudi. Alex. in consil. 77. nu. viij. lib. ij. Bald. in l. generaliter. col. j. C. de episcop. & cleri. Roma. consil. 42. & consil. 115. Paul. Castr. consil. 99. lib. ij. Hippo. in singu. x. idem in l. vlt. nu. 49. ff. de iurisdi. om. iud. Ludo. Gome. in tract. vtriusque signaturæ. nu. 75. quibus adstipulatur glo. insignis in clemen. vnica. de sequest. pos. & fruct. verb. non obstāte. Quam sequuntur illic Cardi. Abb. & Imol. ex ea notantes, sublata nullitatis exceptione, non censeri sublatam illam, quæ à defectu iurisdictionis procedit. ad idem est optima glo. in c. in nostra. verb. momenti. de procurat. & in simili glo. in c. exceptionem. verb. cōdemnandus. de except. & alia in c. super eo. de crimi. falsi. tradit Barb. in c. iurauit. col. iij. de proba. qua ratione regia lex. ij. tit. xv. lib. iij. ord. quæ statuit, exceptionem nullitatis opponendam esse, aut de nullitate agendum fore intra sexaginta dies à tempore latæ sententiæ: erit fortassis intelligenda, vt procedat in alijs nullitatibus, non in ea, quæ à defectu iurisdictionis oritur. Et quāuis visum fuerit quibusdam hanc regiam constitutionē diem istam præfigere allegationi nullitatis contra sententiam, vbi agitur per actionis viam de nullitate: quasi perpetua sit exceptio nullitatis, vt obijci possit per exceptionem nullitas quocunque tempore. Ego contrariam sententiā potius probarem ex mente legis: & ideò existimo exceptionem nullitatis contra sententiā, iure regio nō esse admittendā post sexaginta dies. Quod poterit multis comprobari: sed præcipuè: quia vbi exceptio principalem vim habet ab actione, nec consistit in puris exceptionis viribus, perpetua nō est, imò perit perem

rit perempta ipſamet actione: ſicuti ex l. vltim. ff. rem ratam haberi. & l. purè. §. vltim. ff. de doli exceptio. deducere videntur Barto. in l. ij. ff. de exceptio. Alexan. Paul. & Iaſ. in l. nam & poſtea. §. ſi minor. ff. de iureiurand. Paulus in l. Titia Seio. §. vltim. ff. de legat. ij. Felin. in c. ſi autem. col. v. de reſcript. vbi hoc ſenſere Abb. & alij. Sed & eleganter idem explicant Decius ibi, & Socin. in dict. l. j. ff. de exceptio. idem in l. qui agnitis. num. 16. ff. eod. tit. quaſi ſecus ſit, quoties exceptio ſolis exceptionis viribus innititur nullam vim principalem accipiens ab actione. dict. l. purè. §. vltim. is enim, qui poteſt agere actiōe illa principali, à qua exceptio potiſsimùm vires accipit, nec agere vult intra tempus datum ad agendum non poterit poſtea vti exceptione illa, quæ omninò & potiſsimè oritur, ac vim habet ab actione ſibi iure conceſſa. Vnde minor læſus non poterit per exceptionem reſtitutionis in integrum beneficium conſequi, nec obtinere, ſi intra diem à lege datam ad eam petendam, omiſit eo auxilio agere, atque illam petere: quod Paulus Caſtrenſis Alex. & Iaſon notant in dict. §. ſi minor. atque hæc obiter dicta ſint ad regiæ legis intellectum. Cæterùm contra hanc ſeptimam interpretationem ſolet deduci authoritas gloſ. in dict. clemen. j. de re iud. verb. pendere. quam inibi ſequuntur Cardina. Imol. & Bonifacius. colum. viij. Corſet. in repertorio, verb. fori competentia. Barb. in rubric. de foro competen. conſtat enim ex dicta gloſſ. tres ſententias conformes mandandas fore executioni, etiam ſi obijciatur nullitas, quæ oritur à defectu iuriſdictionis ipſius iudicis: qui ſententiam diffinitiuam pronunciauit poſt appellationem iuſtè ab interlocutoria propoſitam: quam iuſtam, & rectam fuiſſe pronunciatum eſt à iudice ſuperiori. Attamen vtraque opinio iure defendi poteſt. Nullitas ſiquidē, quæ oritur à defectu iuriſdictionis, tūc impedit executionem trium ſententiarum conformiū, cùm nullam vnquam iuriſdictionem is iudex habuit ad eius cauſæ cognitionem, vel diffinitionem: quippè qui ab initio iuriſdictione omninò caruerit: atque ita eſt admittenda gloſ. in dict. clementi. vnic. de ſequeſtra. poſſeſ. & fruct. at vbi iudex iuriſdictionē ab initio habuit, quę poſtmodùm aliqua ex cauſa defecit, aut eliſa eſt, tres ſententiæ conformes erunt tradendæ executioni non obſtante nullitate, quæ hac ex cauſa oriatur: quemadmodum probat gloſſ. in dict. clem. j. de re

iudica. sic etenim quæstionem istam diffinire videntur Ange. Aretin. in §. appellantur. instit. de excepti. colum. vij. Alexan. in dict. consil. 77. numer. viij. & sequenti. Franciscus à Ripa in dict. §. condemnatum. numer. 25. id verò procedit ex mente gloss. & Doct. quoties tempore vltim e sententiæ iurisdictio non erat omninò extincta, nec elisa, sed suspensa, & elidibilis ex futura iudicis superioris pronunciatione: vt in exemplo gloss. constat. & ideò si iurisdictio semel ab initio verè data, & competens iudici tempore sententiæ fuerit iam extincta, & elisa: quia pronunciatum est, benè appellatum ab eo fuisse, erit nulla sententia ex defectu iurisdictionis: poterítque nullitas hæc opponi ad impediendam executionem trium sententiarũ cõformiũ: quemadmodum ex præmissa resolutione apparet, & Alexan. in dicto consi. 77. optimè probat. Idémque Angel. & Ripa post gloss. palàm asseuerant & optimè Paulus Parisius consilio 109. libr. iiij. colum. ij. scribens, aduersus tres sententias conformes non posse ad impediendam earum executionem opponi nullitatem procedentem à defectu iurisdictionis, quoties iudex iurisdictionem habebat, exceptione tamen elidibilem. ¶Hinc sanè deducitur, posse impediri executionem trium sententiarum conformium, & verè impediri per exceptionem nullitatis ex eo procedentis, quòd sententia lata fuerit à iudice delegato per rescriptum impetratum ab excommunicato. Rota in antiquis 21. & Felin. in cap. exceptionem. columu. iiij. de exceptioni.

¶Octauo loco prædicta constitutio intelligenda est, & intelligitur vbi tres sententiæ vere sunt conformes: non autem vbi duæ sententię sint latæ in principali, & tertia super desertione appellatiõis: nam in hac
5 specie non obtinet responsio pontificis in dict. clementin. j. imò poterit opponi exceptio nullitatis aduersus has tres sententias, vt impediatur earum executio. quod notant Rota in antiquis 417. Roma. in singul. 291. Oldrad. consil. 106. ex quibus apparet, non esse duas sententias conformes, quarum altera lata est super desertione appellationis à priori sententia propositæ: & idem de tribus sententiis respondendum erit, sicuti respondet de duabus Corne. in consil. 14. & in cons. 38. colum. ij. lib. iiij. & Aymon Sauillia. consil. 183. colũ. j.

¶Nonò, ex proxima interpretatione adhuc expendi, & examinari poterit quod Rota scribit in antiquis 424. existimás,

non dici

non dici tres sententias conformes, quoties latis duabus sententijs conformibus, tertia fertur, quæ pronunciat illas duas nullas fuisse: ac demùm pronunciatur quarta quæ reuocat tertiam, & confirmat duas quæ primò latæ fuerunt. Eandem opinionem tenuerunt Roma. in singula. 291. & Aymon in dict.cons. 183.num. iij.dubius tamen. Vnde in hoc casu non erit admittenda constitutio dict.clemen.j.imò poterit executio impediri, præsertim quia licitum est appellare à quarta sententia quatenùs tertiam super nullitate latam reuocat, vt fatetur Aymon: qui negat, ab eadem appellari posse, qua ex parte duas primò latas confirmat, & est eis conformis. Huic opinioni principali accedit, quod ad hoc, vt sententiæ dicantur conformes oportet, in omnibus, & omninò conformes esse: sicuti eadem Rotæ decisio manifestè sentit. Contrariam opinionem possumus ex eo probare, quòd non est necessarium ad impediẽdam appellationem, quòd tres sẽtẽtiæ sint omninò conformes: satis etenim erit, in aliquo articulo eas esse conformes, vt in illo admitenda non sit appellatio: quod not. Paul. Castr. in cons.163.libr.ij. Alex. cons.77.col.j.lib.ij.Dec.in consil.385.Curt.Iunior in cons. 30. col.j. Qua ratiõe cũ in nostra quæstione sint tres sententiæ conformes in principali articulo, consequitur planè, earũ executionem non esse impediendam, etiam si à quarta sententia fuerit appellatũ super nullitatis quæstione. Hanc tamen controuersiam ita dirimere conabimur, vt quoties à secunda sententia fuerit appellatũ, & quia in eam appellationem adhuc nullitatis causa venerit, atque ideò iudex tertiam sententiã pronunciauit, quæ duas præcedentes nullas fuisse declarat: si ab hac tertia demũ appellatur, eáq; reuocata fuerit, & primæ confirmatæ, profectò negari non posit, in hac specie tres esse sententias conformes, nec admittendã fore nullitatis exceptionẽ ad impediẽdam earum executionẽ: quanuis ab hac quarta sẽtẽtia possit appellari ea ex parte, qua de nullitate diffiniuit, & ad eũ effectum, quòd nullitas possit iterum examinari. Quòd si latæ fuerint duæ sẽtẽtię in principali conformes, à quibus appellatũ nõ sit: sed tantũ aduersus eas proposita fuerit actio, vel exceptio nullitatis, & feratur sẽtẽtia, quæ pronunciat, eas nullas fuisse, & ab hac iterum appelletur, & pronuncietur sententia reuocans primã, & declarans, duas sẽtẽtias primas validas fuisse, easque cõfir

mat:tunc (ni fallor) locus erit decisioni Rotæ. Nō enim sunt istæ tres sententiæ conformes super principali. Idque probatur ex eo, quòd iudicium, in quo de principali agebatur, finitum erat per duas sentētias, à quibus non extitit appellatū: nec de principali quæstione agi potest, donec actum, & finitum sit iudicium secūdum, in quo tantū de nullitate controuertitur. Idcircò licèt quartæ sententia cōfirmet primas, non pronunciat super principali, super quo iam extincta erat quæstio: sed quia non obstante nullitate in hac quarta sententia reuocatur secunda, & pronūciatur primas validas fuisse: ideò primæ confirmantur: idest censentur liberę à nullitatis vitio.

¶Decimò nō incōgruè quęritur, an illa sententia dicatur alteri conformis, quæ illā confirmat, adiecto tamen aliquo moderamine: aut sanè aliqua declaratione adscripta, quæ aliquid priori sentētiæ addat? Et
6 quibusdam placet, nō posse dici, has sentētias cōformes: quia posterior aliqua ex parte diuersa est à priori: quod notat Cinus in l. j. C. ne lice. tertiò prouocare. quo in loco eleganter Angelus asseuerat, posse tertiò appellari à sententia, quæ nouuum grauamen infert, quippè quæ coxdemnet reum in id, de quo priores sententiæ minimè tractauēre: idem probant, & secuntur, Bart. Socin. conf. 39. col. iij. lib. iiij. vers. capio tertium. Philip. Franc. in c. directè. de appellat. nume. vj. Aymon in d. cons. 183. ad fi. & Robertus Maranta in tract. de ordin. iudicio. par. vj. nu. 270. c. de appellatione. Qua opinione passim apud supremaRegis tribunalia vtūtur aduocati supplicantes à sententia, quæ reuisionis dicitur, & secundo loco actis iterum visis ab auditoribus regiis pronunciatur, quoties ea priorem sententiā confirmat aliqua declaratiōe, moderatione, vel adiectione apposita. Etenim ab hac noua supplicatur, adiectione authoritate Angeli. Ego verò quoties poterit ex sentētijs deduci eas in aliquo conformes esse: quò ad hanc partem opinor non esse admittendam appellationē, nec supplicationē, nec fore impediendā executionem harum sententiarum si ea fieri commodè potest pendente appellatione super noua tertiæ, vel vltimæ sententiæ adiectione: qua in re omnes mihi conuenire videntur. At si tractemus, sitnè admittenda appellatio, vel supplicatio ab hac tertia, vel vltima sententia quantū ad adiectionem censeo verā esse opin. Ange. vbi super illa noua adiectione non

ne non fuerit in priori instantia nec in primis sententijs actum tacitè, vel expresse: sed tantùm in vltima instantia per sententiam fuerit diffinitum, quod in dicta noua adiectione continetur. Sed si noua vltimæ sententiæ adiectio tacitè, vel expressè fuit in primis instantijs, & sententijs tractata, examinata, & diffinita: non video qua ratione locus sit opinioni Angeli: quia nō potest verè dici vltima sententia prima super ea re: sed propriè vltima: atque ita Angel. ipse in ratione, qua vtitur, hoc ipsum sentit: & ideò cautè opinio Angeli est admittenda, & cautiùs inquirendum est, an exempla, & species contingentes conueniāt eius vnicæ rationi. Quā ob rem ipsius Ange. verba hoc in loco adscribam. Hanc, (inquit) legem limita, quod non liceat tertio prouocare, subaudi, nisi per tertiam sententiam inferatur nouum grauamen: quia tunc ab illo grauamine nusquā exutit appellatum: ergo est opus appellatione. Pone exemplum: Si iudex in tertia sententia condemnauit victum in expensis omnium causarum, de quibus expensis non fuit habita consideratio per iudices primarum causarum, poterit etiam appellari ab ista tertia sententia pro expensis factis in dicta tertia lite: quia de illis non est iudicatum nec primo, nec secundo: & ideò potest appellari: quia semper est prima. Hæc Angelus. cuius exemplum, & rationem libet altiùs expendere. Nam vbi expensæ fuere petitæ ab initio litis: nec fuit facta condemnatio, nec absolutio: si hactenùs super expensis non est lata sententia nec, absoluens, nec condemnans: & modò fertur sententia, in tertia instantia, quæ cōdemnat in expensis triū, omniúmque iudiciorum præcedentium, non constat sibi Angelus dum concedit, hanc sententiam esse primam super expensis & ab ea posse appellari ratione expensarū tertij iudicij: cū & ea prima sit non solū in expensis tertij iudicij, sed & in expensis priorum iudiciorum. vnde perpensa ratione Angeli licebit appellare ab vltima sententia, etiam propter expensas primi, ac secundi iudicij. Nam vbi petitæ sunt expensæ, & iudex omisit earum condemnationē, non censetur absoluisse ab expensis: imò iure omissa est earum condemnatio secundum Antoni. Imolam, & Felinum, in capit. significauerunt. de exceptionb. colum. ij. per l. j. C. si aduers. rem iudicat. gloss. intellectum, quem communem esse fatetur illic Alberic. idem notat & repetit idem Imola in capitul. vltim. colum. vltim. de exceptionib. & poterit comprobari ex traditis à Felino in ca.

cùm inter.de re iudicat.numer. 15. igitur vtcunque exemplum Angeli consideretur, apparet super omnibus expensis esse hâc primam sententiam. Quod si dixeris, per omissionem condēnationis expensarum censeri victum ab eis absolutum, idque Pano. mita. voluit in dict. capit. significauerunt. iij. column. tunc posset opinio Angeli quò ad exemplum defendi: quia hęc vltima sententia prima est super condemnatione expensarum tertij iudcij: & tertia super alijs expensis, in quibus primas sententias tacitè absoluentes reuocat. Et tamen ex hoc sequeretur, quod vbi prima, & secunda sententia expresim de expensis vel codemnando, vel absoluendo meminerint, ac itē tertia idem fecerit, poterit appellari à tertia ratione expensarum vltimæ instantiæ, in quibus est prima non tertia sententia: quod nusquam vidi admissum fuisse: nec opinor in praxi admittendum fore. etenim frequentissimè vltima sententia cō demnauit in expensis vltimæ instantiæ, primis sententijs absoluentibus, vel, condemnantibus. & sicut in principali non admittitur appellatio, nec supplicatio, ita nec ratione harum expensarum: de quibus ab initio iudicij actum est generaliter: quia petita fuit condemnatio expensarū. Verū vbi expensæ ab initio non fuēre petitæ vsque ad tertiam instantiam, in qua fit condemnatio expensarum omnium præcedentium iudiciorum, eandem, & maiorem difficultatem habet opinio Angeli: quia si appellatio admittenda est ratione expensarum vltimæ instantiæ, eodem iure foret admittenda quò ad expensas præcedentium iudiciorum: cùm in omnibus lata sit vnica tantùm sententia super petitione in vltima instantia proposita, quæ prima esse videtur.

¶ Vnde Angeli exemplum, vbi expensæ ab initio petitæ fuerunt, & super eis est facta semper pronuntiatio expressa, non est in praxi admittendum, nec vnquam, quod meminerim, fuit admissum. cùm super omnibus expensis præteritibus, & futuris facta sit petitio: nec potuit fieri condemnatio super expensis vltimæ instantiæ ante sententiā in ea latam. Alioqui semper liceret appellare à quacunque sententia ratione expensarum vltimi iudicij, aut denique supplicare: quoties appellatio, vel supplicatio alioqui admitteretur, si vltima sententia prima censeretur super expensis. Quod si in prima, & in secunda instantia non fuerit facta condemnatio expensarum petitarum ab initio, profectò nulla est ratio, quæ potiùs per-

mittat

mittat appellationem ab vltima sententia ratione expensarum vltimæ instantiæ, quàm secundæ iuxtà Panormi. sententiam: aut quam primæ: cùm & de his vnica tantùm sit lata sententia, secundum opinionem Imol. & idem erit quoties non fuère petitæ expensæ vsque ad tertiã instantiã. quo fit, nõ satis sibi cõstare Angelum ipsum in eius exemplo: idcircò si eius opinio in expensarum specie admittenda est, quæ fortassis admitti potest: vbi nulla est facta expensarum petitio vsque ad tertiam instantiam, aut secundum opinionem Imol. quoties petitæ fuerunt, & tamen omissa est condemnatio, non tantùm erit admittenda quò ad expensas vltimæ instantiæ: sed etiam quò ad omnes.

¶ Vndecimò, prædictæ clementinæ constitutioni aptari potest & alia interpretatio: an sit recipienda, seruandáque vbi latæ sint tres sententiæ, quarum prima condemnat in centum, secunda in octuaginta, tertia in sexaginta aureis? Barbat. in consil. x. lib.j. column. tertia, existimat, has sententias tres esse, & conformes in minori summa. capitul.j. de arbitr. in sexto idem sentiunt Zenzelinus, & Card. in dict. clementin.j. numer. ij. quorum opinio, etiam si vera sit, tunc obtinebit, cùm ille, cui præiudicat diminutio quãtitatis, cõsentit expressè aut tacitè sententiæ latæ in minori summa, & demũ; omnibus quò ad illã minorẽ quantitatẽ: alioqui nõ potest horũ authorũ opinio admitti ex his quę ipse tradidi. li.ij. var. resol. ca.j. ¶ Duodecimò, licet alioqui frequentiori sentẽtia receptũ sit, executionẽ

7 sentẽtię impediri pendẽte lite super restitutione in integ. l. vni. C. in integ. restitution. postulata ne quid noui fiat. Innocen. glos. Abb. & omnes in capitul. suscitata. de in integr. restituti. Rota in nouis, 379. Capel. Tolo. & illîc Aufre. quæstion. 54. Paul. Parisiensis consil. 109. colum vltim. libr. iiij. Imol. Cuma. & Alexand. in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. vbi Iason numer. 26. & Ripa numer. 30. fatentur hanc opinionem communem esse contra Bartol. ibi. Qua de re optimè Ripa. tractat, & Rota in nouis 446. attamen aduersus tres sententias conformes, vt earum executio impediatur, non poterit obijci, quod super restitutione in integrum lis pendeat. Bal. in l. vnic. co. vlt. C. ne liceat tertio prouo. Alex. in d. §. condennatum. col. vlt. cuius opinio quãdoq; Rotæ seruata & admissa fuit, quãdoq; cõtraria: vt asserit Cassad. dec. j. de in integ. rest. Nã contrariũ tenet Sal. in d. l. j. C. ne liceat tertio prouocare. & Capella. in dict. quęst. 54. Mihi verò potiùs

placet opinio Alexand. propter præſumptam à iure calumniam præſumptione admodum vrgenti, quæ in hac ſpecie ſufficit. dict. capitul. ſuſcitata. Item quia ſententia principis mandatur executioni propter ſummam eius authoritatem, etiam pendente lite ſuper reſtitutione in integrum aduerſus eam petita. Sicuti ſecundum alium intellectum ex dict. capitul. ſuſcitata. deduxerunt Innocem. & docto. ibi, Alexand. Iaſon. & Ripa in dict. §. condemnatum. Vitalis in tract. clauſula. capitul. nil nouari reſtitutione in integrum pendente. Aufreri. in dict. quæſtio. 54. Corſet. in ſingu. verb. in integrum reſtitutio. Capitul. in Neapolitan. deci. 53. quin & opinioni Baldi refragatur quod notant gloſ. & omnes maximè Bald. Iaſon & Dec. in l. poſtquam liti. C. de pactis in gloſ. vltim. & tamen ex eadem reſolutione reſpondebitur.

¶ Decimotertiò, etiam ſi non impediatur trium ſententiarum conformium executio per obiectionem nullitatis, impeditur tamen ratione ſolutionis expenſarum, & fructuum, ſi comdemnatus allegat, & probat inopiã ex cap. Odoardus. de ſolution. diſputátque Caſſa. deci. 11. titul. de reſcript. & nos in ſimili multa ſcripſimus lib. ij. vari. reſol. c. j. numer. 9.

¶ Decimoquartò prędict. Clement. reſponſio non ſolùm obtinet in tribus ſententijs cõformibus, ſed & obtinebit in duabus cõformibus ſententijs, à quibus ex lege per principẽ lata nõ eſt permiſſa, nec licita prouocatio: quod Paulo Pariſi. placet in conſ. 109. nu. 15. lib. iiij. poſt Bal. in l. vltim. column. vltim. C. de ſentent. & interlo. omnium iudi. qui idem tenent, quoties prouocatio à duabus conformibus tollitur per ſtatutum hac de re validum.

Ex capite ſequenti.

1 *Quid iura ciuilia de recuſationibus iudicum ſtatuerint.*

2 *Recuſatio iudicis quo tempore ſit proponenda?*

3 *Iure regio, quo tempore recuſari debeant iudices ſummi prætorij, & auditores.*

4 *Minor, & eccleſia, an ſint in integrum reſtituendi ad proponendam cauſam recuſationis.*

5 *Intellectus ad tex. in capitu. ſi contra vnum. de officio deleg. in 6. & quid agendum, quoties vnus ex pluribus iudicibus delegatis recuſatur.*

De recuſationibus iudicum, eorum præſertim, qui ab ipſo Rege in hoc munus eliguntur, vt in eius ſummis prætorijs ius vnicuique reddant.

CAP.

CAP. XXVI.

ETIAM si nulla humana lex hac de re fuisset in specie statuta, optime lector, ratio ipsa facilimè ostéderet eorum iudicia nobis fugienda, omnibúsque modis auertenda fore, quos propter odiũ, inimicitiã, aliamvè causam suspectos habemus, aut tádẽ iustè opinamur, maximè amicos esse, & propensos hisce, qui nobiscũ aliqua de re cõtrouertunt. Idcircò æquissimo cõsilio factũ est, vt nemo cogatur æquũ ferre iudicẽ, qui sibi sit aduersus, suspectus, & inimicus. c. quod suspecti. iij. q. v. l. apertissimi. C. de iudic. qua de re multa tradidêre iuris vtriusque interpretes: potissimè Speculator, & è iunioribus Stephanus Aufre. in tract. de recusationibus. Lanfranc. in c. quoniam contra. de probatio. verbo recusationes. Præposit. in c. postremo, de appellat. & Ioan. Ferrarius in tractatu de recusationibus iudicum: à quibus poterit quispiam plura petere ad hunc tractatũ pertinentia: nos etenim pauca hoc in loco tradere cõstituimus in ea quęstione, qua quæritur, quo tẽpore litis sit proponenda recusatio aduersus iudices regios, qui summis prætorijs assistunt de omnibus totius regni grauaminibus iudicaturi. ¶ Iure sanè ciuili, quoties iudex ordinarius recusatur, & cẽsetur suspectus, nõ tollitur ab eo iurisdictio, imò poterit ipse de causa cognoscere adiuncto sibi simul episcopo loci, quẽ sociũ debet adsumere ad eiusdẽ causæ cognitionẽ, & diffinitionẽ. authẽ. si verò. C. de iudic. moribus tamẽ receptum est, quòd iudex recusatus recipiat sibi sociũ non episcopũ loci, sed aliũ quẽpiam bonum, & candidum virũ ad obscurãdã, quæ de ipso oborta est, suspicionem. queadmodum testantur Paulus Castren. Sali. Bal. Iason & alij in d. auth. si verò cõtigerit. Dec. in c. cũ speciali. in prin. de appel. col. ij. & Alex. in cõsi. xij. lib. vj. col. j. quemadmodum ab aliquibus refertur, qui tamẽ simpliciter disputat de intellectu authẽticę cõstitutionis quę diffiniuit, episcopũ loci adsumẽdum esse in sociũ à iudice recusato: lex verò regia. 22. titul. iiij. part. iij. expressim probat communem totius orbis Christiani interpretationem: atque ita fit, vt passim iudex secularis recusatus adsumat sibi sociũ virũ aliquem doctũ, & integrę opinionis: nec adsumitur episcopus loci: sicuti frequentissimè fit: nec, vsquã hac in re vlla cõtigit forẽsis disceptatio. Eodẽ iure ciuili nulla est necessaria mentio causę ad iudicũ recusationẽ in ipso libello recusationis: sed satis erit, iudicẽ ipsum dici suspectum

cum iuramento, quòd ea recusatio calumniosè non proponitur glo. communis in d.l. apertissimi. quã opinionẽ sequuntur, ac fatentur communẽ esse Panor. in c. si quis cõtra. nu. 12. de foro compe. in repe. Lanfrã. in d.c. quoniam contra. verb. recusationes. col. ij. Aufrerius in tract. de recusationibus, nu. iij. & Dec. in d.c. cum speciali. in princi. imò regia lex. 22. tit. iiij. part. iij. addit, hoc iuramentum tunc esse necessarium, cùm petitur ab aduersario, vel iudice, non alias. Quã ob rem, etiã iure communi maximè dubium est, quod scribit Carolus Ruinus consil. vj. lib. iiij. nu. v. & vj. asseuerans, non esse satis iuramentum hoc præstari ab ipso recusante, sed exigi præcisè, quod feratur à iudice vt recusatio teneat: sicuti latè conatur ipse probare: tametsi praxis cõtrarium admiserit. Sufficit etenim, & id iure satis certum est, iuramentum istud ab ipso recusante fieri, & præstari in ipso libello recusationis, etiam si à iudice non fuerit delatũ. text. optimus in l. vltima. C. de iudiciis.

¶ Recusatio autem proponẽda est ante litis contestationẽ: omnium siquidem dilatoriarum prima censetur, ne per alterius exceptionis obiectum videatur quis in iudicem consensisse, & ideò ipsum recusare nõ
2 valeat. l. apertissimi. C. de iudic. authen. offeratur. C. de litis cõtestat. c. cum speciali. de appel. gloss. optima, & illic communiter approbata in c. pastoralis. de exceptio. verb. protestatę. glo. in c. inter monasterium. de re iudicat. quam dicit esse ordinariam Iason in l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omnium iud. notant idem Iason in l. apertissimi. C. de iudic. nume. xj. Bart. & alij in l. non videtur. in ij. ff. de iudic. idem Bart. & illìc Alexan. & omnes in l. quidam cõsulebant. ff. de re iudicat. col. ij. quam opinionem scribunt cõmunem esse Aretin. colũ. vj. & Dec. nume. 24. in c. j. de iud. Feli. optimè in d.c. inter monasterium. numer. iiij. etenim is, qui alias exceptiones opponit, petere videtur à iudice super illis sentẽtiam, & pronunciationẽ: atque ideò consentire videtur in eius iurisdictionẽ. l. sed & si susceperit. de iudic. ff. & in d.c. inter monasteriũ. Quod si causa recusationis post litis contestationem cognita fuerit ipsi recusanti, & is non habuerit prius eius causæ scientiam, poterit post litis contestationem præstito huius ignorantiæ iuramento iudicem recusare: quod in recusatiõe æquissimum est. argu. tex. in c. insinuante. de officio delegat. præsertim quia & aliæ exceptiones, quæ iure sunt ante litis contestationem proponendæ, admittuntur post litem con

tem conteſtatam, etiam ſi prius fuerint ortæ, modò ipſe reus poſt litis conteſtationem, earũdem cognitionem, ac ſcientiã habuerint. tex. optimus in c. paſtoralis. de except. idque expreſſim probat glo. in l. error. verb. facti. C. de iuris & facti ignorã. cuius opinionem ſequuntur Bart. & Doct. ibi communiter, vt fatetur illic Iaſon nu. 16. eãdem tenuerunt Salic. Alexã. & alij in l. ita demùm. C. de procur. Ant. Abb. & cæteri in d. c. paſtoralis. vbi Dec. nu. 18. fatetur hanc opinionem cõmunẽ eſſe: quã & Feli. ibi probat nu. 20. etiam ſi cõtrarium tenuerit glo. vlt. ibidem. & gloſſ. in l. qui procuratorem dat. §. j. ff. de procurato. verb. omiſerit. Paul. Caſtrẽſis in d. l. ita demùm. Idem in l. exceptionem. C. de proba. col. vlti. Angelus in l. de die. §. ſi ſeruus. ff. qui ſatiſdare cogant. latè Areti. in c. j. col. ij. de accuſ. qui hanc ſententiam veriorem eſſe cenſet. cui ſuffragatur regia lex 8. in legibus Madriti;s. tametſi priorem opinionẽ probauerit l. j. tit. viij. lib. iij. ordi. & verè quoties poteſt aliqua negligentia imputari excipienti ſatis æqua eſt poſterior opinio. quod Alexand. in l. ſi mulier. colum. vlti. ff. ſoluto matrimo. & Carolus Ruinus conſilio vj. nume. ix. li. iiij. tenuerunt. cùm alioqui æquior ſit cõmunis ſententia potiſsimùm in exceptionibus maximi præiudicij: atque ita paſsim ſeruatur: imò etiam poſt litis conteſtationem, & diem datum iure regio ad opponendas quáſcunque exceptiones & poſt ſententiam interlocutoriam, qua vtraque pars ad probandum admittitur, allegantur, proponuntur, ac recipiuntur nouæ exceptiones, & aliæ quæcunque abſque vllo diſcrimine: de hiſque parte petente intelligitur ſententia probationis: vt manifeſtum ſit his, qui praxim optimè tenent. In recuſatione autem illud eſt abſque vlla controuerſia, quòd admittitur quò ad iudicem ordinarium inferiorẽ in quacunque parte litis proponatur. Nam ſi abſque vllius cauſæ expreſsione iure ciuili, ſolo tantùm iuramento præſtito recuſatio admittitur, nec eſt neceſſaria probatio cauſæ, vt diximus, mirum non erit, quòd ea in quacunque parte litis admittatur, etiam ſi ante litis conteſtationem orta fuerit. Vbi verò eſt neceſſaria expreſsio, & probatio cauſæ: tunc ſanè poterit controuerti, ac diſputari quod modò tractauimus, & erit iure ſatis conſtitutum admittendam eſſe poſt litis conteſtationem cauſam recuſationis, quæ antè orta fuit: & tamen nunc acceſsit ad cognitionem recuſantis.

Atque hæc opinio magis communis est, tametsi Dec. in dict. cap. pastoralis. nu. 9. existimet, exceptionem ortam post conclusionem causæ, opponi, & debere admitti, etiam si probationē exigat: cuius opinio admittenda est in praxi quoties à sententia statim pronuncianda nec appellari, nec supplicari potest. hoc etenim dictat æquitas illa, quæ deducitur à ratione tex. in dict. cap. pastoralis. Nihilominùs secūdum opinionem communem regulariter iudicandum est, nisi in exceptione recusationis quæ iuxta opinionem Imolæ, Felini, Decij, & Franci. potest proponi & probari post conclusionē in causa, si orta fuerit tunc.

¶ Sed vbi exceptio ante conclusionem orta erat, & post cōclusionem venit in cognitionem ipsius excipiētis, communiter receptum est, non posse proponi, vt probatio eius admittatur post cōclusionem in causa: quanuis conetur contrarium probare Rode. Xuarez allegat. 5. cuius opinio suffragatur illi sententię, quā de recusatiōis causa dixit Philippus Frācus in dict. ca. cū speciali. Nam & in causa recusationis, vt diximus superius, quædam est peculiaris ratio à cęteris exceptionibus distincta, ex qua faciliùs fit eius receptio post conclusionem in causa, quàm aliarum exceptionum. & adhuc mihi videtur dubia opinio Franci, & non omninò conueniens opinionibus hac in re frequentissimè receptis. ¶ Iure autem regio, quoties recusatio proponitur contra iudices, qui apud suprema Regis tribunalia reddunt ius litigantibus, quíque auditores vocantur: quia probatio causæ requiritur, statutū est in hac materia de recusationibus per pragmaticas huius regni constitutiones Catholicorum Regum Fernandi & Elysabet, recusationem post conclusionem in causa esse admittendam, & probari posse testibus aliísque legitimis probationibus, si recusationis causa fuerit orta post conclusionem litis: in quo pragmatica constitu. conuenit cum opinione Imol. Frāc. Feli. & Deci. cuius meminimus in versi. sic & post conclusionem. Quod si recusationis causa orta est ante conclusionem litis, etiam si post eandem conclusionem, qui iudicem recusare vult, eius cognitionem habuerit, non est admittenda ex ea causa, recusatio post conclusionem in causa, vt probari causa possit testibus, sed tantùm iuramento ipsius iudicis recusati: quod eisdē constitutionibus respondetur: eáque responsio constat iure communi ex cōclusione Ioan. Andræ. & Imolæ in d. c. ij. de

ordi.cognit.nu.19.& Domi.in d.c.iudex.de offi. delega.in vj. quorum mentionem superiùs fecimus. Nam probationi locus non est, bene tamen iuramento iudicis recusati: quia iuramenti delatio nō est propriè necverè probatio: & potest quacunque parte litis fieri: maximè in causa recusationis, quæ non est principalis, nec principaliter examinatur, sed incidēter, ac summariè. siquidem in causis summarijs iudex potest post cōclusionem in causa exigere iuramentum, & interrogare litigantem, etiam ad petitionem aduersarij. gl. in clem. sæpè.verb.interrogabat. de verbor.significat.quā illic sequuntur Cardin. Imol.& Georgius Natan.Francus in c.j.de confess.in vj.& in c.1.de iuram.calu.eo.lib. Hippo.in l.i.§.si quis vltrò. nu.56.ff. de quæstioni.& Alex.in l.iiii.§.hoc autem iudicium.ff.de damno infect. col. iij. Denique opinio Philippi Franti in dict.c.cū speciali.prędicta regia constitutione refellitur, dum ipse Francus opinatur, iudicē posse recusari post conclusionem in causa, si causa recusationis ante litis cōclusionē orta, post eam fuerit nota ipsi recusanti, & super hoc admittendam fore quamcūq; ordinariam probationē. quod manifestè contrarium est legi regiæ, qua passim vtimur.

¶ Cæterùm illud quæritur, an sit locus recusationi iudicis, quoties sententia ab eo est scripta & subscripta, traditáque tabellioni, vel actuario, vt pronūcietur. & Rupellanus lib.j.forensi.Instit.c.48.scribit nō esse admittendam hanc recusationē: cùm iā res sit iudicari cœpta: & nihilominùs eam quotidie apud Hispanos admittimus, illud fortassis apud Gallos frequentiùs est, ac denique vtiliùs ad tollēdas tot calumnias, quibus in iudiciū recusationibus passim litigātes vtuntur. Hoc tamē anno domini M.D. liiij. Regis edicto cautum est, non posse regios auditores, nec eorum quenquā recusari post triginta dies à die, quo acta processus fuēre publicè relata, & visa per eosdem iudices ad sententiam pronunciandam, & item diffiniendam. ¶ Frequenter verò est in quęstione, an minor, vel ecclesia recusans iudicem, regiúmque auditorem ex ea causa, quæ orta fuit ante cō clusionem litis, & tamen eam proponit post ipsam cōclusionem, petitque admitti ad probationem causæ per testes, petita ad hoc restitutione in integrum, sit admittendus, vel admittenda concessa prædicta restitutione ad probationē ordinariam causę? Et profectò videtur multis rationibus non esse hanc in integrum restitutionem con

4

nem concedendam.

¶ Primò ex l. Auxiliũ. §. sexaginta. ff. de minorib. vbi minor nõ restituitur aduersus lapsum téporis dati ad accusandum, cuius authoritatis meminère Bar. in l. j. §. nũciatio. ff. de noui operis nuncia. col. vlt. Bald. in l cũ quidam. §. si pupillo. ff. de vsur. atq; idem erit in dilatione data ab homine, vel iudice ad accusandum: quia licèt Iurisconsu'tus, in d. §. sexaginta. tractauerit, & responderit de die data à iure: eadem videtur ratio in die dato à iudice. Nec enim restituendus erit minor ad accusandum post diem à iudice datam, sicut, nec restitueretur post diem datam à lege. quod notat Aret. in c. licèt. de accusatio. nu. 11. vbi Feli. col. ij. tenet eandem conclusionem, quam nos adnotauimus ex dict. l. auxilium. §. sexaginta. Quin & Bald. in l. vlti. nu. 5. C. in quibus caus. in integr. resti. non est necess. hoc ipsum verũ esse censet, etiã si minor velit accusare patris occisores. quam opinionẽ reprobat Ioãnes. Mauritius in tract. de in integr. rest. c. 160. ex eo, quòd alioqui maxima contingit læsio filio, cui foret imputandum, si patris occisi mortem nõ vlcisceretur, & homicidium puniendum nõ curaret. His accedit, quòd & generaliter ad cuiuscũque criminis accusationem restituitur minor post tempus datũ ad accusandum, si cõstet summariè de læsione: & sic delictũ posse probari secundum Bart. in d. l. j. §. nuntiatio. col. vlt. Abb. in c. auditis. col pen. de in integ. resti. Aegidiũ à Bellamera in decis. 38. Igitur nõ potest minor restitui ad recusandũ iudicẽ regiũ præsertim auditorẽ post diẽ lege regia cõstitutum ad hoc.

¶ Secundò, huic opinioni patrocinatur, quòd minor non est restituendus ad opponendum crimina, vel defectus contra electum. gl. in clem. ij. verb. grauiora. de procura. Specula. in tit. de in integr. restit. §. quis autem. versic. sed pone. Abb. in d. c. auditis. col. pen. Felin. in c. fraternitatis. de testib. num. 6. Cardi. in clem. j. q. 14. de in integr. restit. Feli in d. c. licèt. col. ij. de accusa. Aretin. in l. j. C. de in integ. restit. Præpo. in c. pen. col. vlt. de desponsat. impuber. Ioan. Lupi. in c. per vestras. §. 26. nu. 9. de donat. int. virum & vxor. quo fit, vt pari ferè ratione non sit concedenda minori restitutio ad recusationem iudicis proponendam.

¶ Tertiò eidem opinioni accedit regia lex quæ statuit, minorem non esse restituendum ad opponendum defectus, & exceptiones contra testes: sic etenim cautum extat l. 16. inter Madritias constitutiones: quæ satis iure comprobatur ex pro

ximè dictis: vt ipse Ioan. Lupi. adnotauit.

¶ Quartò, ex eo, quòd retractus legalis iure sanguinis, non sit admodùm fauorabilis, sed fortaßis odiosus: itidem iure regio decisum est, non esse minorem in integrum restituendũ ad retrahendum post tempus à lege datum. l. vij. tit. vij. libr. v. ordi. idem iure Gallico probat latè Andr. Tiraquellus de retract. libr. j. §. 35. gl. ij. scribens id inductũ fuisse ea ratione, quòd ius hoc retrahẽdi sit odiosum: tametsi iure communi non sit neganda in hac specie in integrum restitutio. c. constitutus. de in integr. restit. quibus adde Ioan. Mauritium in tractat. de in integrum restitutione. c. 290. & cap. 293.

¶ Quintò, in eiusdem opinionis probationẽ adduci & illud poterit, quòd minor non est restituendus ad opponendas exceptiones dilatorias post diẽ à lege datũ ad eas obijciendas. secundum Innoc. in c. corã. de in integ. resti. Cardi. in cle. j. eo. ti. q. xv. Alex. in additio. ad Barto. in d. l. j. §. nunciatio. ff. de noui oper. nuncia. Capicium in Neapol. decisio. xiij. Igitur cùm recusatio iudicis sit exceptio dilatoria: vt probat gl. in d. c. pastoralis. cuius nos superiùs meminimus, videtur quidem, nõ esse minorem restituẽdum ad eius propositionẽ. Huius tamen Innocentianæ opinionis ratio ea est, quòd exceptiones dilatoriæ sint modici præiudicij, & ideò restitutio negari poßit. l. scio. ff. de in inte. resti. vt hinc poßit lector expendere, quãtum ponderis habeat hæc quinta ratio ad quæstionem de recusatione iudicis. ¶ Vidi tamen nõ semel, sed frequentißimè contrarium in hoc regio Granatensi prætorio seruatũ fuisse, admissósque minores, & ecclesias, aut rẽpublicam beneficio restitutionis in integrũ ad probandas post conclusionẽ in causa recusationis causas, quæ ante eiusdẽ litis conclusionẽ ortæ fuerunt: quã opinionem aliquot rationibus comprobat Ioan. Mauritius in tract. de in integr. restit. c. 253. ex eo potißimum, quòd durũ sit corã suspecto iudice litigare. d. l. apertißimi. C. de iudic. Nec minori obesse debet, quòd causam cõcluserit absque obiectione & recusatione iudicis propter causam, quæ tunc aderat & orta erat ante litis cõclusionem. nam hoc inconsultè prætermisisse minor cẽsetur, quòd ea in re fuisset diligẽtiùs bonus paterfamiliâs versaturus, vt cũ semper subsistat eadẽ suspicionis causa, debeat simili ratione minor restitui. Denique hæc posterior opinio receptior est: tametsi multis ratiõibus prior probari videatur. ¶ His verò libenter adiecerim id de quo semel scio

mel ſcio dubitatum in cauſa
eccleſiaſtica,quę per querelam
illatæ violentiæ à iudice eccle-
ſiaſtico delata fuit ad hoc re-
gium Granatenſe prætorium.
Etenim iure põtificio quoties
recuſatur iudex de cauſa ipſa
recuſationis cognoſcunt iudi-
5 ces quidam arbitri à litiganti-
bus electi, qui ſi compererint
iuſtè recuſari iudicem,non po-
terit is de cauſa cognoſcere.
text.in capitu. cum ſpeciali. in
princ.de appellatio.cap.ſi quis
contra clericum.de foro com-
peten.cap.ſuſpitionis. de offic.
delega.cap. iudex ab apoſtoli-
ca.eod.titu.in vj.vbi gloſ.& do
ctor.communiter. atque idem
iure ciuili ſtatutum erat in
quodam caſu dict. l. apertiſsi-
mi.C.de iudic.ea etenim con-
ſtitutio diffiniuit, arbitros eli-
gendos eſſe, quoties iudex de-
legatus recuſatur. Sed ſi cauſa
fuerit delegata pluribus iudi-
cibus cum clauſula, quod ſi
non omnes: & vnus ex eis re-
cuſetur, non ſunt arbitri eli-
gendi ad tractandam cauſam
recuſationis, ſed collegæ, qui
non recuſantur, de eadem po-
terunt, & debent de cauſa co-
gnoſcere.tex.elegãs in c. ſi con
tra vnum.de offic. deleg. in vj.
Quæritur tandem,an idem ſit
reſpondendum,vbi cauſa plu-
ribus iudicibus delegatur cum
clauſula: & eorum cuilibet.Et
ſanè quibuſdam fortaſsis vide-
bitur idem propter eandem
rationem, quæ expreſſa eſt in
dict.cap. ſi contra vnum.Siqui
dem ad collegam recuſati ra-
tione dictæ clauſulæ debet co
gnitio cauſæ pertinere: quæ
quidem ratio itidem obtinet,
quoties cauſa pluribus com-
mittitur cum clauſula, & eo-
rum cuilibet.Nam vno ex iu-
dicibus impedito, qui de cau-
ſa cœperat cognoſcere,alter de
eadem cognoſcere,poterit.ca.
cùm plures.de offi.deleg.in vj.
¶ Nos verò contrariam ſenten
tiam rationibus aliquot cona-
bimur inſtruere:imò quòd eli-
gendi ſint arbitri: & primò,
quia in dict.capitu.ſi contra.in
ſpecie ſcribitur, ſecus eſſe in a-
lijs iudicibus, qui dati non fue
rint cum dicta clauſula, quod
ſi non omnes. Hi autem dan-
tur ſine illa,vt cõſtat:imò cum
alia clauſula differenti. Igitur
non erit in his iudicibus, de
quibus agitur, ſeruãda eadem
reſponſio.

¶ Secundò eſt animaduerten
dũ, quòd iudicibus datis cum
clauſula,& eorũ cuilibet,com-
petit iuriſdictio inſolidum:nec
eſt neceſſariũ,ſimul eos,de cau
ſa cognoſcere, nec poſſunt ſi-
mul eam examinare:ſiquidem
vnus tantũ ex eis poteſt de cau
ſa cognoſcere:idcircò dum iſte
impeditus non eſt, cæteri non
poſſunt cauſam ipſam tractare
quia carent iuriſdictione. Er-

go non poterit vti iurisdictione quò ad recusationem: quia nondum apparet, alium impeditum esse, qui verè cœperat iurisdictionem exercere. quod si semel pronuntiatum fuerit, iudicem illum esse suspectum, tunc poterit alius iudex ex collegis causam ipsam examinare. dict. cap. cùm plures.

¶ Tertiò ad idem conducit plurimum maxima ratio discriminis. Nam in priori clausula omnes iurisdictionem habent: & ideò mirùm non est, quòd de vnius recusatione cognoscant cæteri: in posteriori autem non habent omnes iurisdictionem ab initio actualem, sed tantùm is qui ea vti cœperat.

¶ Quartò, in casu prioris clausulæ omnes simul in eodem loco de causa cognoscunt: ideò cum simul procedant, par est, & congruum, quòd ad recusationem collegæ non nominentur arbitri. At in posteriori clausula sæpè cõtingit, iudices esse diuersorum, locorũ atque ea ratione esset maximũ inconueniẽs, quòd si iudex Salmanticensis delegatus recusaretur, esset huius recusationis causa deferenda ad collegam, qui esset Toleti, aut Zamoræ.

¶ Quintò, & aliud accedit argumentum ab absurdo. & inconuenienti: quòd si dẽtur tres iudices cum clausula, & eorum cuilibet: & recusetur vnus: esset maximum discrimen quis ex collegis tractaturus sit recusationis causam: cùm vnus posset eam examinare, & fortassis vellet quilibet ea vti iurisdictione: ac item qui literas obtinuit, vellet eligere vnum iudicem, eiúsque aduersarius alium. Quod si dixeris, hanc electionem pertinere ad eum, qui iudices delegatos impetrauit, nihilominùs facilimè alter electum iudicem recusaret: vnde sequeretur maximum discrimẽ litis, quæ dilatio esset apud alterum litigantem facilima.

¶ Deinde & sextò, collega electus ad recusatiõis causam, dubiò procul pronunciaret iudicem recusatum suspectum esse vt solus ipse cognosceret de causa, cuius cognitio alioqui ad ipsũm nõ pertineret. Quod videtur non omninò conueniens iuris, & iustitiæ executioni. Sic denique hæc opinio probari posset, quæ tamen adhuc dubia videbitur quibusdã, qui re diligentiùs examinata, poterunt dexteriùs hanc quæstionem diffinire.

Ex capite sequenti.

1 *Victus condemnatur in expensis victori, etiam si absque dolo, temerè tamen litigauerit, etiam si iuramentũ calumniæ præstiterit.*

2 *Victus, etiam in criminalibus, victori con*

ctori condemnatur in expensis.
3 *Expensarum condemnatio est omittenda, vbi victus habuerit iustam litigandi causam.*
4 *Statutum municipale conueniens iuri communi, an habeat specialem vim prater ius commune?*
5 *Condemnatio expensarum tum fieri debet, cùm fuerint petita.*
6 *Expensarum taxatio quo pacto fieri debeat?*

¶De expensis, & earum condemnatiõe hoc in ca. capite traduntur multa.

CAP. XXVII.

XTAT vtriusque iuris regula qua instruimur, victum esse victori condemnandũ in expensis. c. calumniã.de pœnis. cap.olim.in ij.de priuileg. capi.finem litibus.de dolo & contum. l.properandum. §. finautem alterutra.C.de iudic. regia l.viij.titu.iij.& l.vij. titul. 22. part.iij. quibus in locis ad hanc condemnationem fre-
1 quentiùs notatur calumnia litigantium, ita quidem, vt hæc malicia causa sit huius cõdemnationis, quæ in fauorem victoris fit, ad reprimendam litigantium calumniam. Propriè verò calumnia in animo consistit, & ex dolo oritur: eáque in hac specie contingit, vt per fraudem aduersarius ne lite vexetur, & nihilominùs huic regulæ locus erit. Etiã vbi quis absque dolo, temerè tamen litigauerit, incõsultè quidem, ac nullo adhibito consilio. probat text. in l.eum quem temerè.ff. de iudic.& in d.§.finautem alterutra. notant Panor. & Doctor.in dict.capit.calumniam. Bartol. & alij in dict.§. finautem alterutra. Lanfran.in cap. quoniam contra. de probatio. ver.expẽsæ.col.iij.quid autem. sit temeritas deducitur ex l.j. in fine. ff. de eo per quem factum erit.capi.nullum.3?. q.v. vnde constituitur prima declaratio ad præscriptæ regulæ intellectum. ¶Secunda eadem fermè ratione traditur interpretatio, vt tandem victus victori condemnandus sit in expensis, etiam si ab initio litis iuramentum de calumnia præstiterit. Bart.& omnes in d.§.finautẽ.Bart.in l.j.§.j.ff.ad Turpi. Bart.in d. l. eum, quem temerè. Abb.&alij in dict.c.finem litibus. nume.21.Soci.in reg.131. Lanfran.in dict.verb.expensæ. numero viij. qui asserit, hanc opinionem communem esse: idem fatetur Abbas in dicto capitul. calumniam. quam & totus mundus sequitur, vt testantur Salice.in l. qui crimen. C. qui accusare non possunt. in fine.& Iason in dicto §. finautem.numero 11.etiam si con

trarium probauerit gl. in dict. cap.finem.& in capitu. in primis.ij.q.j.& in authen. de iudicibus.§.oportet.collat. vj.quarum opinio expresim lege regia.vij.tit.xxij.par.iij.authoritatem iuris habet: quia illic idē statuitur, quod est vsu forensium frequentissimo abrogatum.Nec vidi vnquā hac de re controuerti:imò passim victus arbitrio iudicis condemnatur in expensis,etiam si præstiterit iuramentum de calumnia.

¶Tertiò hæc ipsa regula obtinet,etiam apud iudicem arbitrum:nam & is condemnat victum victori in expensis. Hostien.in summa titu.de arbit.§. qualiter ad effectum.versic.sed nunquit potest.Specu. eod.tit. de arbitris. §. vltim.versicu.sed cùm. & Iason in dict. §. finautem.argum.l.j.ff.de arbitr.

¶Quartò eidem regulę locus erit non tantùm in ciuilibus causis:sed etiam in criminalibus. text.in d. §.finautem. adiuncto initio eiusdem legis. l. penulti.C.de fructi. & liti. ex-
2 pens. Barto.in dict. l.j.in princ. ff.ad Tertul.glo.in cap.finem. de dolo,& contuma. Henri.in dict. cap. calumniam.Iason in d.§.finautem. colum. vij.quorum opinio communis est, secundum Areti.& Feli. in capi. accedens.de accusat.Hippo.in sua practica.§.superest. & in l. patre.ff.de quæstio.num.18. & Nicellum in concordia glossarum 47. licet Lanfr. Orian.in d.c.quoniam contra. verb. expensę. col.j. teneat cōtrarium, & disputet latè Anania in d.c. accedens.est etenim passim receptum, in criminalibus reum victum condemnari in expensis absque vlla fermè exceptione.De expensis ratione contumaciæ factis nulla est dubitatio:nam in his dubiò procul iure fit condemnatio.glo.in cap. cùm dilecti.de dolo, & contu. quæ vltima est.& illic Bald.gl. item in l.qui crimen.C.qui accusare nō possunt.vbi text.hac de re optimus.

¶Quintò,hæc condemnatio expensarum fieri potest,etiam vbi quis fuerit victus per interlocutoriam sententiam. Etenim non expectata diffinitiua pronunciatione,iudex poterit condemnare victum in expensis in ipsa interlocutoria sententia:glo. Abb.& alij in dict.cap. finem litibus.Bald. Salycet. & Paul.in l.sancimus.C.de iudic. Iason in d.§.finautē alterutra. num.19.scribens,hanc opinionem communem esse. Quod si iudex velit condēnationem istam differre ad diffinitiuam, poterit hoc facere:& si nō fuerit appellatum ab interlocutoria,non poterit posteà appellari à condemnatione expensarum,quæ ratione interlocutoriæ fit in diffinitiua,secundum Abb.&

Abb.& Dec. in capit. sæpè. ca. vlt.de appellat.

¶ Sextò,cōdēnatio expensarū tunc iure omittēda est, cū quis habuit iustā litigandi causam. tex.in in l.qui solidum.§. etiam ff.deleg.ij.& illic omnes. glos. communiter recepta in dict.ca. finem litibus.& in d.§. sin autē. latè ibi Iason glos.in c.sacro.de sentent.excom.& in authent.de iudicibus.§. oportet. collat. vj. & in c.j.de electio.in vj. Regia l.vij.titu.22.part.iij.quamuis in dubio præsumptio sit contra victum,quòd non habuerit iustā litigandi causam.glo.in dict.c. calumniam.& in Authent. generaliter.C.de episcop.& cleri. tenent Bald.Salicet. & Iason in dict.§.sin autem alterutra. Bal. & Salicet.in Authen. nouo iure. C. de iudicijs sensit Abb. in dict.cap.finem litibus. num. 22. tametsi glo.ibi hac in re variauerit.Sed & Panormita.in dict. c.calumniam. asseuerat, hanc opinionem communem esse. Hæc verò sexta declaratio non tantùm procedit in prima instantia:sed & in causa appellationis: nam & in ea non fit condemnatio expensarum aduersus eum, qui habuit iustam causam litigandi:vt notant Abb.& omnes in dict.cap.finem litibus.contra glo. inibi. Minor tamen causa excusat ab hac condemnatione expensarum in prima instantia, potiùs quàm in causa appellationis:quemadmodū post alios tradit Dec.in cap.vt debitus.de appellat.numer. 21. sicut & minor causa excusat reum,potiùs quàm actorem: vt idem Deci. scribit in l.qui in alterius. ff. de regul.iuris.

¶ Iudices verò, qui Romæ in Rotæ prætorio ius reddunt litigantibus semper condemnant victum victori in expensis,etiā si is habuerit iustam litigandi causam:nisi ea iusta causa oriatur ex prima sententia pro eo lata,& secunda sententia pronunctetur ex nouis allegationibus, vel probationibus: vt fatetur Ludo. Gometius in reg. de annali possess.q.41.

¶ Hæc tamen sexta declaratio non est admittenda,quoties expēsę debentur iure actionis: Nam ab his non excusat iusta causa litigandi. glos. in dict .§. oportet.quæ singul. est secundum Bald.in cap. breui. de iure iur.& Iasonem in dict.§.sin autem.col. ij. est & similis glo. in l.iij.§.si rem.ff.de leg.iij.quā dixit notab.Iason in.§.actionum. de actio.nume.52. commendāt Areti.& Alex. in l. venditorem. ff.de ver. oblig.tradit latè Hippol.in dict. l. patre, & marito. ff.de quæstion.num.25. quo fit vt qui de euictione tenetur ex contractu venditionis, passim condemnetur in expensis,etiam si iustā habuerit litigādi causā.

¶ Idem erit, vbi expensę de-

bentur ratione contumaciæ: in his etenim fit cõdemnatio etiã si contumax habeat iustam liti gandi causam.glo.in dict.capit. finem litibus.in princ. Salic. & Iason in dict. §. sin autem.col.3. quia hæ expensæ debentur propter primam citationem.glo.in cap.j.de dolo, & contum. in vj. & in summa iij.q.v.notant Lãfranc.in dict.cap. quoniam contra.nu.33.verb.expensæ.glos.in cap.querelam. de procurat. & illic Abb.idẽ Abb.&Fel.n. 15. in dict. cap.quoniam contra. Hippo.in dict. l.patre.nu.43. Abb. & Felin.in ca.ij.de accus.Quo in loco Felin.existimat, vocatũ ad iudicium tribus dilationibus vnica voce datis,& in tertia cõparentem non teneri ad expensas primæ,nec secundæ dilationis,earumuè ratiõe factas. Ego tandem opinor quòd licèt iusta causa litigandi non excuset ab expensis,quæ ratione contumaciæ debentur:tamen ab eisdem excusabit iusta causa non comparendi in iudicio ad diem vsque præfinitam.argum.glos. in cap.j. de dolo & cont.in vj.& l. contumacia. & l.quæsitum. ff. de re iudic.& cap.querelam.de procurat. ¶ Sunt etiam qui opinentur, hanc condemnationem expensarum,quæ fieri debet aduersus temerè litigantes,non esse omittendam propter iustam litigandi causam, si cum iuris cõmunis regula conueniat speciale alicuius vrbis statutum, & 4 municipalis lex,quæ dictet, victum victori condemnandum esse in expensis.Ea siquidem lege victus qui iustam causam habuit litigandi eisdem in expẽsis condemnabitur. Huius opinionis authores fuère Bart.in d. l.iij.§.si rem.ff. de lega.iij. Abb. in cap.vnic.ij.col.de plus petitio.glo.in Auth.de exhibe. reis. ver.causam.quã dixère singularem esse Cremensis in singul. 121.& Corsetus in singular. ver. pœna.5.l.j.quam opinionem fatentur communem esse Hippo. in d.l.patre vel marito. numer. 29.& idem in singu.207. & Ludo.Gomet.in cap.j.nume. 218. de constitut. in vj. à quibus alij citantur, qui huic sententiæ accesserunt. Et his suffragatur, quòd statutum, seu municipalis lex idem disponens quod ius commune, addit speciale vinculum,& maiorem vim iuri communi.textus optimus in cap.ij. de præb.in vj.qui de consuetudine tractat.Eiúsque meminère plures,maximè Barb.in ca.consuluit.de offic.deleg. nu.32. idẽ in c.j. de rescr.n.65. notãt Bart. in l.j.in prin.ff.ad leg.Falc.Bar. in d.§. si rẽ. Abb. in c.vlt.de obseruat.ieiunij.idẽ Abb.in c.cùm venissent.de institutionib. & alij, quorum meminit Gometi. in dict. capitul. j. numer.220. idem voluit Areti. in capitul.j. de rescripti. Hæc tamen conclusio

clusio non probatur in dict.capit.ij. cùm consuetudo, cuius ille mentio fit, non sit conformis iuri communi, quòd eo tempore statutum erat, imò contraria: vt constat. Et prætereà non est conueniens, nec iure satis receptum, quòd lex à principe statuta postquam semel recepta fuerit, ex eo speciale vinculum habeat, præter alias leges, quòd sit diù moribus, & consuetudine idem obseruatum. Idcircò aduersus hanc conclusionem Bartol. in dict. l. j. ff. ad legem falcid. tenent ibi Imola, & Alexand. in princip. column. penultim. glos. celebris verb. facti. quam Ancha. eleganter defendit in dict. capitul. j. de constitutionib. libr. vj. tex. optimus vbi Panormit. idem notat in cap. j. de cognat. spirit. & est argumentum ex capitul. cum aliquibus. de rescrip. in vj. quam opinionem fatentur communem esse Felin. in cap. j. de rescrip. nume. 15. & Ioan. Crottus in dict. capitul. j. de constitutionib. in vj. column. penultim. qui hac de re latè disputat. Sed & in specie opinionem Bartol. in dict. §. si rem. quò ad condemnationem expensarum reprobant Matthesil la. nota. 80. Alexand. in l. properandum. §. sin autem. column. ij. C. de iudic. & ibi Iason latiùs column. ij. & iij. Bald. in l. terminato. C. de fruct. & liti. expens. & Carolus Molinæus in consil. Alexand. 183. libr. v. ad finem. Eandémque sententiam ipse veriorem esse censeo asseuerans, etiam extante statuto, vel lege municipali, vt victus victori cō demnetur in expensis, non esse condemnandum in his eum, qui iustam habuerit litigandi causam. Quod si vera foret opinio Bartol. minimè esset admittenda quò ad leges regias, quæ iuris communis, non statutorum, nec legum municipalium iure censentur. Tunc sanè posset opinio prior obtinere, quando statutum aliquid adderet iuri communi: cuius rei exemplum in hac materia traditur, quoties statutum quòd victus victori condemnetur in expensis. non dirigit verba in ipsum iudicem, sed potiùs inducit obligationē quandam ipsius victi, aut eam victori tribuit: sic sanè, victus teneatur victori ad expensas: vel victor expensas petat, & obtineat à victo. In hac etenim specie, licèt causa iusta excuset victum ab expensis, poterit tamē victor expensas petere à victo. etiam si iudex earum condemnationem omiserit: quasi actionem victor habeat ad eas petēdas: quemadmodum Matthesi. existimat, & post eum idem adnotarunt Alexand. in d. l. j. col. penul. ff. ad legē falcid. idem in d. §. sin autem alterutra. Felin. in dict. capitul. j. de rescripti. idem Felin. in capitu. significa-

uerunt. de exception. column. iij. atque ita est hęc quęstio diffinienda. Nec omninò certũ est Bart. opinionem in dict. §. si rem. communem esse: cùm constet multos iuris vtriusque Doctores contrariam tenuisse, quorũ mentio fit in pręcitatis locis.

¶ Septimò tunc fit condennatio in expensis, cùm fuerint petitæ: alioqui iudex non tenetur victum victori condemnare in expensis. glo. ordinaria in cap. vlt. de rescript. illîc communiter recepta. notant Abb. & Felin. in capit. significauerunt. de exceptio. Alexand. & Iason. in dict. §. si autem alterutra. num. 30. idem Iason in l. vniuersa. C. de precib. Imperat. offerend. co. j. Corset. in singul. verbo, expēsæ. & Hippolit. in singul. 684. iudex verò, si velit, poterit condemnare victum victori in expensis factis post litis contestationem, etiam si non fuerint petitę. glo. in dict. cap. finem litibus. Bartol. & illîc alij in l. iiij. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infect. Dec. in cap. sæpè. de appellat. colum. vlt. Iason in d. §. sin autem. col. ix. argu. l. A Ediles. §. sciendum. ff. de ædilit. edict. duo tamen tradit Iason in dict. §. sin autem alterutra. quæ practicis iure, ac meritò videbuntur dubia. Primum, quòd sit satis, peti ab actore, vel reo ferri sententiam pro se: vt iudex teneatur condemnare victum in expensis: & id voluit Bald. ibi. Alterum quidem, quòd post latam sententiam eodem die poterit victor petere condemnationem expensarum ex ratione. l. Paulus. in prima. ff. de re iudi. Hæc etenim, sicut nec illud, quod adnotauimus ex gloss. in dict. capit. finem litibus. non video in praxi recepta fuisse.

5 ¶ Sed si quis expensarum condemnationem petierit, eáque fuerit à iudice omissa, non poterit appellare victor ab omissa condemnatione expensarum. l. vlt. C. quando prouocare non est necesse. Quæ tunc obtinet, cùm aduersarius appellat à sententia: quia si victus non appellauerit, potest victor à sententia prouocare, qua ex parte omissa fuit condemnatio expensarum, vt eas obtineat: quemadmodum ex dict. l. vltim. adnotarunt eius reationem obseruantes Antoni. Abb. & omnes in capit. significauerunt. de excepti. & idem erit, quoties appellat victus à sententia, in eo, in quo ipsi præiudicat, non in alijs: tunc etenim eadem ratione: cùm appellatio non suspendat sententiam, nec deferat causam ad iudicem apellationis quò ad omissam condemnationem expensarum, quæ ipsi victo vtilis est, nó contraria: sicuti Panormit. & Felin. col. ij. asseuerant in dict. ca. significauerunt. idem Abb. in capitul. cùm Ioannes. column. vltim.

vltim.de fide instrumē. poterit victor ea ex causa prouocare.

¶Cæterùm hęc vera sunt, vbi omissa fuit expensarum condē natio: quia iudex non videtur ab eis absoluere victū: quod no tauimus in c.25.nu.vj. Attamē, si iudex in sententia absoluerit expressè ab expensis: tunc sanè necessaria est appellatio victoris: alioqui transiret quò ad expensas sententia in rem iudicatam, etiam aduersario simplici ter appellante: atque ideò permissa est in hac specie appellatio à sententia ratione expensarum: nec locum habet d.l.vlt. sicuti probare conantur cōtra Panor.ibi.Ant.Imol. & Felin. col.ij.in d.c.significauerunt.au thoritate illius c. iuncta interpretatione glo.ij.idem Imol.in vlti.de except.col.vlti. ¶Sed & vera sunt in expensis, quæ officio tantùm iudicis mercenario petuntur: quasi secus sit in ex- 6
pensis, quæ iure actionis debentur: has etenim poterit victor petere, etiā lata sententia, quæ transierit in rem iudicatam, & omiserit expensarum condemnationem.tex.optimus in l.iiij. C. depositi. notant Imola & Roma.in l. si tertius.§. Celsus. ff.de aqua pluuia arcend. sensit gloss. magna in capitul. finem litibus.de dolo, & contuma.cu ius conclusionis exemplum pa tet in expensis, quæ debentur ex contractu, & verè sunt conuentionales. Item, vt quidā opinantur idem erit in expensis, quæ debentur ratione contumaciæ. Siquidem expensæ ratione victoriæ, siue fuerint factæ ante litem cōtestatam, siue post, debentur officio iudicis: quæ verò causa contumaciæ sunt ante litis cōtestationem, debentur actionis iure, quę autem posteà factę fuerint officio iudicis, secundùm communem in d.c. finem litibus. & Ripam in d.§. hoc autem iudicium.nume.82. atque ita est intelligēda gloss. magna in eodem capitu. finem litibus. quę asseuerat, expensas factas ante litis contestationem iure actionis deberi.

¶Octauò est omninò hac in re obseruandum, expensas, in quibus victus victori condemnatur, taxandas esse à iudice secundum qualitatem litigantiū ex proprio quidem arbitrio, vt tandem pręmissa taxatione victor iuramentum præstet, se verè impendisse quantitatē illā, quæ per iudicem fuerit diffinita. gloss. magna in dicto capit. finem litibus. & in capitul.j.§. ij.de electio.in sexto.gloss.in c. dilecti. de foro competenti.& inibi Panormita. & Doct.text. optimus in capi.olim.de iniur. Abb.in capit.vlti.de his, quæ vi metusvè causa fiunt. Iason in l. si quando.C.vnde vi.nume.20. post alios, quorum ipse meminit. idē probat regia lex.j.ti.18.

lib.iij.ordi: Nam cùm hoc iuramentum sit de veritate, nõ de affectione, oportet præcedere iudicis moderamen ipsum iuramentum. & hæc de iudicialibus expensis: nam de extraiudicialibus qualiter probari debeant, tractant gloss. & Docto. in d. capit. dilecti. glos. in l. vnic. verb. subtilitatem, & illic latè Rebuffus. C. de senten. quę pro eo, quod interest.

Ex capite sequenti.

1 *AEstimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiam si pretium in arbitrium alterius conferatur.*

2 *AEstimatio, an faciat emptionem quoties apponitur clausula, quòd dos restituatur eodem modo, quo data fuit?*

3 *Clausula, quòd res restituantur eodem pretio, quo fuerint aestimata, an impediat, venditionem fieri per aestimationem?*

4 *Intellectus l. si aestimatis. ff. soluto matrimonio.*

5 *Quid operetur clausula, ex qua datur electio quo ad res, vel aestimationem marito, vel vxori?*

6 *AEstimatio quarundam rerum dotalium tacitè à iure constituitur.*

7 *AEstimatio absque certa quantitate, an faciat emptionem?*

8 *Inopia mariti, an impediat praesumi emptionem ex aestimatione?*

9 *AEstimatio an faciat emptionem quoties pretium non est iustum. & inibi intellectus ad l. 16. tit. xj. part. iiij.*

10 *Traduntur alij tres casus, in quibus aestimatio non facit emptionem, & explicantur.*

De his rebus, quæ in dotem dantur æstimatæ.

CAP. XXVIII.

EX multis dotalibus instrumentis, quæ apud regia tribunalia passim in iudicio producuntur, plura vidi, in quibus res in dotem tradūtur æstimatione quadam ad nummorum certam quantitatem diffinitæ: eáque ratione non infrequens contingit dubitatio, an res ita in dotem traditę sint matrimonio soluto restituēdæ omninò, vel an sit satis, quòd restituatur earum rerum æstimatio, aut præcisè ad huius solutionem teneatur ipse maritus, & eius hęredes? Qua in re illud est maximè adnotandum, æstimationem rerum dotalium emptionem, & venditionem constituere, & efficere. text. celebris, qui hanc conclusionem probat in dubio, vbi aliud non fuerit 1 expressum in l. quoties. C. de iure dotium.

re dotium.gloss.in l. si inter virum.C. eod.titul.l. plerunquè.ff.eod.l. ex conuentione.C. de pact. Quo in casu expressè apparet contractus dotis, & subintelligitur contractus venditionis.argumen.l.singularia.ff. si certum petatur.atque ita hác opinionem, quæ cōmunis est, sequuntur plures, maximè Socinus consilio 56. lib.j.versicul. septimus casus.Rubeus in consilio quinto.Soci.Iunior in consilio 141.libr.j.Alexand.consil. 156.nume.j.lib.vj.& alij,quorū meminit Tiraquellus libr.j. de retract.§.j.gloss.xiiij.nume.20. text.insignis in l.xvj.& 18.ti.xj. part.iiij.notat Bartol. in l.si vt certo.§.nunc videndum.ff. cōmodati. col.ij. qua quidem regula constituta,sunt aliquot in practicis exemplis examinãda, quæ ampliùs aperiēt huius tractatus difficultatem.

¶Primū etenim constat, hác opinionem veram esse,etiā vbi ab initio dantur res in dotem absque certa æstimatione, pacto tamē expresso, quòd hæres æstimentur per arbitros ad id electos: atque ita dantur res in dotem æstimatæ illa æstimatione,quæ fuerit per arbitros diffinita, nec illi arbitri eam æstimationem diffinierint. Nā censentur datæ res illæ æstimatæ ea æstimatione, quæ facit emptionem ad pretiū illud, quod tempore traditionis res illæ iustè valebant. Fit enim in hoc casu æstimatio ab ipsa lege: quēadmodum elegáter in hac specie respondet Socinus in consilio 56.libr.j.colū.penulti. huius opinionis authorem allegans quendam ex iunioribus in l. æstimatæ.ff. soluto matrimo.is verò est Bald. Nouellus, quem citat,& sequitur Barthol.Socinus in consilio 60.libr.iij.quasi fauore dotis arbitris non arbitrantibus,locus sit arbitrio boni viri.l.iij.C.de dotis promiss.l. cùm post.§.gener.ff. de iure dotium. de quo statim latiùs versiculo septimo.

¶Secundò apparet ex his, quòd si præcesserit dotis promissio in certa quantitate,& sequuta fuerit rerum quarundā traditio pro dote promissa: illæ res censentur æstimatæ illa æstimatione, quæ facit emptionem: quemadmodum visum est Bartholomæo Socino consilio 69. libro qnarto columna penultima,quem sequitur Socinus Iunior in dicto consil.141.col.ij.

¶Tertiò, quod mihi fortiùs, & audaciùs dictum esse videtur, eidem Socino in dicto consilio 69. columna penulti. placet, quòd si priori marito fuit promissa dos certæ quantitatis, & deinde secundo, ac posteriori marito sit promissa dos absque certæ quantitatis mentione, & res quædam

pro dote tradantur huic posteriori marito simpliciter, censentur datæ pro quãtitate priori viro promissa, & æstimatæ illa æstimatione, quæ emptionem facit. Quia dos data priori viro in dubio videtur etiam posteriori promissa. l. diuus. & l. doté. ff. de iure doti. l. pen. §. vxor. ff. solut. matri. l. cùm maritus. §. Titius. ff. de pact. dota. Cinus in authen. sed quãuis. iij. quæstio. C. de rei vxor. actio. Bart in disputatione incipien. quædam mulier habens amplum patrimonium. hac etenim ratione Socinus ipse vsus est ad huius conclusionis probationem.

¶ Quartò adeò verũ est, æstimationẽ rerum dotaliũ in dubio emptionẽ efficere, ac vẽditionẽ; vt id etiã obtineat, quoties datis rebus in dotem, eis-
2 démque æstimatis, apposita fuerit clausula hæc, quod soluto matrimonio res illæ tradantur, & restituantur his modis, & formis, quibus datæ fuerat. Nam hæc verba hunc sensum habent, vt integra fiat dotis restitutio quoad prætaxatã æstimationem: sic tandem opinatur Antoni. Rubeus in consil. 5. cui refragari videtur text. in l. si inter virum. C. de iure doti. l. vlti. vbi Baldus, Fulgo. & Salycet. C. de pact. dotali. l. si æstimatis. ff. solu. matri. quibus in locis probatur, rerum dotaliũ æstimationem non efficere vẽditionem, vbi adijcitur in contractu clausula illa, quòd soluto matrimonio illæ res in dotem datæ restituantur sub eisdem pretijs. Nihilominùs istæ clausulæ differre videtur: cùm hæc posterior magis aperiat mentem contrahẽtium, à quibus actum esse par est, & præsumi potest, quòd matrimonio soluto fiat earundem rerũ restitutio, non quoad æstimationẽ, sed præcisè quoad ipsasmet res. idcircò prior clausula maximè distincta videri poterit à posteriori, de qua vlteriùs hoc in capite tractabimus. nu. sequan. ¶ Sed ex contrariò cõstitui debet conclusio, quę primam ad praxim, & vsum forẽsem distinctiùs deducat in hũc sanè modum. Rerum dotaliũ æstimatio non efficit venditionem, nec emptionem constituit, quoties deduci potest ex pacto contrahẽtium expresso, vel tacito, æstimationem factã fuisse ad alium effectum, non vt venditionem efficeret. Probat hanc cõclusionem textus in l. si æstimatis. ff. solut. matri. & fatentur omnes vtriusque iuris interpretes, qui quæstionem istam tractauere: præsertim Socinus in d. conf. 56. lib. 1. text. optimus in d. l. si inter virum. C. de iure doti. & illic omnes hoc ipsum adnotarunt. Quod apertiùs explicabitur

traditis

traditis aliquot illationibus, quæ hanc controuersiam attingunt.

¶ Primò ex hoc patet, æstimationem rerum dotalium non efficere emptionem, vbi adijcitur huic æstimationi, quòd soluto matrimonio restituatur
3 vxori pro eodem pretio, quo fuēre æstimatæ. text. singularis in dict.l.si inter virū. & inibi Bald. Bartol. Salicet. & alij post glo.& Cinum.text. optimus in l.vlti.ff.de pact. dotali. cuius æstimationis effectus est, quòd soluto matrimonio res ipsæ æstimatæ, si extant minimè diminutæ,aut nulla ex parte deteriores,restituendæ sunt vxori. At si deteriores fuerint effectæ culpa mariti,tenebitur is ad æstimationem præfinitā in cōtractu:sicuti probatur in dictis locis,& est cōmunis omnium interpretatio. Tenetur tamē maritus in hac specie de culpa leuissima,secūdum Paulum de Castro in dict.l. si æstimatis.ff. solut.matri.nume.iij. tametsi res istæ dotales nihilo minùs sint,de quarum periculo propter præscriptam æstimationem maritus tenetur, si id contigerit ob culpam eius etiā leuissimam:vt ipse Paulus existimat. idē repetit Paulus ipse in l.pen.§.mancipia.ff.solu.matri.qui vtrobique censet,maritum non teneri nec ad res nec ad æstimationem in hoc casu si res perierint, aut deteriores fuerint effectæ absq; ipsius vlla culpa:idem notant glo.vlti. & Salicet.in dict.l.si inter virum. quam sequitur asseuerans, cōmuniter receptam esse Socin. in dict.consi.56.col.ij.libr.3. cū alioqui regulariter maritus pro rebus dotalibus teneatur de dolo,lata culpa,& leui,non de leuissima.l.etiā.§.1.& illic omnes.ff.solu.matri. ¶ Vnde infertur ad intellectum tex.in dict. §.mancipia.quo in loco Iurisconsultus scribit maritum teneri de periculo rerum dotalium æstimatarū, vbi ipsi æstimationi adiecta fuit clausula prædicta,quòd res soluto matrimonio pro eodem pretio restituerentur vxori. Est etenim intelligendum,maritum teneri de culpa leuissima, non tamen de periculo absque eius vlla culpa contingenti. Regia verò lex 20.tit.11.part.iiii. cùm hoc Iurisconsulti responsum in linguam,& sermonem Castellanum traduceret,non tam dictæ clausulæ, quàm pacto expresso tribuisse videtur, maritum teneri de periculo rei datæ in dotem:vt eadem regia cōstitutio fortaßis sit intelligenda quoad periculum absque vlla culpa mariti contingens. quod & regia l.18.eod.titul. in vltimis verbis sensisse videtur: nō quoad culpam leuißimā.

¶ Hinc etiam constat inter-

pretatio huius clausulæ, quæ ita cõcipitur, vt res dotales æstimatæ, soluto matrimonio pro eodem pretio vxori restituantur, est etenim hic verus sensus, quòd si res illæ tempore matrimonij soluti valeant idem pretium, quo fuerunt æstimatæ, sit satis easdem vxori restitui: si verò res sint minoris valoris propter culpam, etiam leuißimã mariti teneatur is ad æstimationem præfinitam in contractu, quod notat Paulus Castren. in d. §. mancipia. quòd si absque culpa viri res perierint, vel factæ sint deteriores, aut ratione temporis earũ valor fuerit minor absque vlla rerum læsione, satis erit easdem res vxori restitui: & tradi à viro, qui nõ poterit inuita vxore res easdẽ sibi retinere soluta æstimatiõe.

¶ Huius autem periculi ratione maritus in hac specie consequitur cõmodum illud, quòd partus ancillarum, alioqui ad vxorẽ pertinẽtes, ipsius viri efficiũtur, nec eos tenebitur restituere vxori matrimonio solut. 4 Partus aũt intelligo matrimonio constante editos. text. insignis in dict. §. mancipia. secundum communem intellectum. Nam Iuriscõsultus nihil aliud ad effectũ istum exigit, quàm periculum marito incumbens ex clausula superiùs tradita: licet regia lex 20. tit. 11. part. iiij. exigat, quòd maritus receperit in se periculum rerum dotaliũ æstimatarum absque venditione, quoad earum interitum, vel diminutionem. Quin & eadem lex sensit, partus ancillarum dotalium ad virum pertinere, si editi fuerint matrimonio constante, quoties ipse periculum ancillarum, etiam nõ æstimatarum in se susceperit quoad interitum, vel quoad diminutionem tantùm. Cuius decisionis æquißima ratio est, & deducitur à responso Iurisconsulti in dict. §. mãcipia. Sed & fortaßis pactum hoc expressim ita conceptum maiorem vim, & potestatem obtinebit, quàm tacitum, quoad hoc, vt maritus teneatur, etiã si absq; vlla eius culpa, etiam leuißima res dotales perierint, vel fuerint deteriores effectæ.

¶ Secundò deducitur ex dicta principali conclusione, æstimationem non facere emptionem, quoties adijcitur pactũ, quòd res æstimatæ soluto matrimonio restituantur vxori, si tunc extiterint, habita tamen ratione augmenti, & diminutionis boni viri arbitratu. text. optimus in dict. l. si æstimatis. quem Paulus Castrens. & alij sic inibi interpretantur: & Socinus in dict. cõsi. 56. col. ij. libr. j. huius autem clausulæ ille potißimum cõstat effectus, quòd res illæ, si soluto matrimonio extant, etiã apud tertium, quia

nondum

nondum perierunt, restituendæ sunt vxori, ab eáque peti poterunt ipsęmet res, aut earum iusta eius temporis æstimatio: vt Paul. Castren. post alios explicat in d. l. si æstimatis. & est communis opinio. Etenim cũ dominium nõ sit verè translatum, imò matrimonio soluto sit penès ipsam vxorem, quia æstimatio nõ fecit emptionẽ, poterunt res istæ ab vxore vendicari. arg. l. quod si fundus. ff. de fundo dotali. Sic sanè in hac specie propter vim, & potestatem præscriptæ clausulæ si tempore matrimonij soluti res extantes sint maioris æstimationis, hoc augmentum cedit lucro mariti, modò nõ sit augmentum intrinsecè contingẽs: si verò sint minoris æstimationis extrinsecè ob culpam, etiã leuissimam mariti damnum hoc marito incumbit: & proptereà consequitur commodũ traditum à Iurisconsulto in d. §. mancipia. nec tenetur maritus de diminutione, aut interitu absque vlla eius culpa contingenti, secũdum Paulum de Castro in dict. l. si æstimatis, & Salycet. in dict. l. si intervirum. C. de iure doti.

¶ Tertiò colligitur, adhuc æstimationem rerum dotaliũ emptionem non efficere, si pactũ sit, quòd res ipsæ matrimonio soluto restituantur. Etenim in hoc casu idem respondendum erit, quòd in pręcedenti, etiam si non fuerit adiecta clausula illa: habita ratione augmenti, & diminutionis: quia hæc censetur tacitè subintellecta: quẽadmodum sensit Paul. de Castro in d. l. si æstimatis. nu. 5. & tenet Socinus in dict. c. nu. 56. versi. quartus casus. lib. j. ideircò ea, quæ proximè diximus erunt & in hoc casu repetẽda.

¶ His verò prænotatis est adnotandum, quòd licèt alioqui res dotalis non possit à marito alienari, etiam consentiẽte vxore, vt Instit. quibus alienare licet, in princi. & per totum. ff. de fundo dotali: attamẽ in his tribus casibus fundus dotalis poterit alienari à viro consentiente vxore: quãuis soluto matrimonio vxor petere valeat æstimationem in ipso contractu dotis diffinitam. text. singularis secundum omnes ferè iuris ciuilis eius interpretes in d. l. si æstimatis. cuius meminêre idem tenentes Bald. Nouellus de dote, part. vij. priuilegio j. numer. 10. Ioan. Campetius de dote parte j. quæstio. 40. probat idem text. in l. vnic. §. & cũ lex. C. de rei vxor. actio. & in l. vltim. ff. de pact. dotali. ex qua apparet, hoc procedere siue res dotalis sit mobilis, siue immobilis secundum Paulum & Romanum in dict. l. si æstimatis. numer. 19 tametsi textus in dicta l. si æstimatis.

loquatur de rebus mobilibus. Quod est hac in materia memoriç, ac menti tenendum. idem notat Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 17. nume. viij. pulchrè Sali. in l. interest. C. de vsu fruct. ¶ Horum autem triú casuum illa potissimùm ratio traditur in d. l. si inter virú. & in l. cùm post. §. cùm res in doté. ff. de iure dot. quod hęc ęstimatio facta sit non causa venditionis, aut emptionis: sed vt cognoscatur, an res sit effecta deterior, vel pretiosior. Vnde Soci. in d. consil. 56. inquit, facta simpliciter æstimatione cú pacto, quòd res ipsæ matrimonio soluto restituantur, tacitè subintelligi clausulam illam, cuius meminit Iurisconsultus in d. l. si æstimatis. Et idem illic tenet Paulus de Castro, vt diximus. Quá 5 ob rem periculum rerum dotalium contingens culpa, etiá leuissima mariti, viro incumbit, non vxori: cui tamé accedit dánum absque vlla mariti culpa eueniens, sicut & ipsius rei augmentú intrinsecum nulla facta per maritú melioratione.

¶ Quòd si hæc vera sunt, vt videntur à doctoribus recepta, inde constabit intellectus ad l. 19. tit. xj. par. iiij. quæ expressim asserit, augmentum, & dánum rerum dotalium æstimatarú, ipsi vxori accedere, & ad ipsam pertinere, quoties æstimatio facta est ad effectum, vt appareat matrimonio soluto, an res sint effectæ viliores, an pretiosiores. Nam quò ad damnum rerum est constitutio intelligenda vbi id cótigerit absque vlla mariti culpa etiam leuissima. Si quidé dánum ipsis rebus ita æstimatis contingens culpa viri, etiam leuissima non pertinet ad vxorem, sed ad maritum. Atque ita erit prædicta regia lex interpretanda, vt conueniat his, quæ iure communi decisa sunt.

¶ Quartò, tunc æstimatio rerum dotalium emptionem manifestè facit, cùm pactú fuerit soluto matrimonio, res ipsas, vel earum æstimationem arbitrio, & electione mariti restituédas esse. l. plerunquè. ff. de iure dot. regia l. 18, titul. xj. part. iiij. notant omnes in d. l. si æstimatis. Adhuc tamen non est hæc ipsa pactio vera emptio. quia si maritus eligat tradere, ac restituere ipsas res, etiam deteriores, obligationi satisfaciet, modò non fuerint deteriores effectæ culpa saltem leui ipsiùs mariti. l. sanè. ff. de iure dot. quá ita explicat Paulus in l. æstimatæ. ff. soluto matrimo. Idem sensit dicta regia lex. 18. ad finem, dú inquit, marito eligente restitutionem earundem rerum, augmentum, & diminutionem ipsarum pertinere ad vxorem, nisi diminutio culpa viri contigerit, aut ipse vir in se susceperit damnum ipsarum rerú dotalium.

talium. Nam vbi æstimatio emptionem effecerit veram: quia præcisè ipsa æstimatio re stituẽda est, dubiò procul dam num, & periculum ipsarum re rum vtcunque contingens, etiam absque culpa mariti le- uissima, ipsi marito imputa- tur: quemadmodum vxori in- cumberet, si nulla fieret æsti- matio rerum dotalium, dam- num absque culpa leui mariti contingens. dict. l. plerunquè. dict. l. xviij. titu. xj. partit. iiij. l. etiam. §. j. ff. solut. matri. ¶ Sed & in hoc quarto casu, maritus re penitùs extincta, etiam abs- que vlla eius culpa leui, vel le- uissima, tenebitur præcisè ad æstimationem quod probatur in dict. l. plerunquè. cum l. se- quen. optimè tradit Paulus de Castr. in dict. l. æstimatę. qui in dict. l. si æstimatis. scribit, posse in hac specie maritum res alie nare absque vllo consensu vxo ris. l. quod si fundus. ff. de fun- do dotali. idem adnotauit Lu- doui. Roman. in dict. l. si æsti- matis. numer. xij. & sequenti. quibus in locis ab his, & alijs receptum est, in dubio quoties in contractu dotis actum sit, soluto matrimonio, res ipsas, vel earum æstimationem resti- tuendam fore electionem ad ipsum maritum pertinere: id- que apertissimè constat in di- cta l. plerunquè. §. vltim. & no- tat Socin. in dict. consil. 56. co- lum. ij. libr. j. quod si electio re- rum, vel æstimationis expres- sim vxori fuerit excepta in con tractu dotis: tunc maritus ma- trimonio constante non po- terit res dotales æstimatas alie nare absque consensu vxoris, dict. l. quod si fundus. harúm- que rerum periculum ad ma- ritum pertinebit, si vxor elege rit æstimationem: sicut & in eo casu augmentũ ipsius erit vi ri. At si vxor elegerit res ipsas, planè augmentũ earũ, & dam- num ipsi vxori accedent: quod satis constat ex l. ix. tit. xj. part. iiij. & dict. l. plerunquè. tenebi- tur tamen vxor melioratio- nes rerum mariti opera, & im- pensis factas ipsi viro soluere: etenim hoc non tollitur per pactionem superiùs comme- moratam.

¶ Quintò, si mentem ipso- rum contrahentium, & ratio- nes Iurisconsultorum conside- remus, manifestum erit, mul- tùm nocere marito æstimatio- nem simpliciter factam in con tractu dotis earum rerum, quę licèt non constent numero, pondere, nec mensura, vsu ta- men consumuntur: tenetur si- quidẽ maritus ad æstimatio- nem præfinitam, etiam si res fuerint consumptæ, vel attritæ per vsum ipsius tantùm vxoris. tex. est celebris in l. æstimatæ. ff. solut. matri. vbi Bart. & om- nes illius responsi rationem, &

decisionem cõmendant ex eò quod hęc æstimatio emptionem in dubio effecerit:& ideò maritus præcisè tenetur ad æstimationem: cùm sit perfecta ipsa rerũ æstimatarũ venditio.

¶Sextò, constituitur à lege absque pacto contrahentium tacita quædam rerũ dotalium æstimatio, quoties res in dotẽ date consistunt in pondere,nu
6 mero,vel mensura:nam soluto matrimonio tenetur maritus ad earum æstimationem, licet fuerint absque eius culpa consumptæ.glo.sing.in dict.l.æstimatæ.ff.solut.matr.per text.in l.res in dotem.ff.de iur.dot.cuius hæc sunt verba. Res in dotem datæ,quæ pondere,numero, mensuravè constant mariti periculo sunt,quia in hoc dantur, vt maritus eas ad arbitriũ suum distrahat: & quandoque soluto matrimonio eiusdẽ generis, & qualitatis alias restituat,vel ipse,vel hæres eius.hactenùs Iuriscõsultus.cuius ideò in specie memini,quòd gl.non satis sensum illius respõsi expli cuerit. Siquidem maritus non tenetur ad æstimationẽ,sed ad restitutionem aliarũ eiusdẽ generis,&. qualitatis,sicuti optimè admonet Paul. de Castr.in d.l.æstimatæ.notat Io. Lup.in rub.de dona.§.17.num.viij.regia l.21.titũ.xj.part.iiij.quæ est singularis:Est ad hoc ratio elegans ex l.ij.§.mutui datio.ff.si cert.petat.quo in loco res istæ dicuntur eius esse conditionis, vt in suo genere functionẽ recipiant:idest, quæ propter naturæ,vel artis similitudinem recipiant promiscuum vsum, ita quòd vna possit alterius vice fungi:vt frumentum cum frumento: vinũ cum vino: oleum cum oleo:aut tandem formalem, & substantialem æquipollentiam res istæ habent in suo genere,vt vna res vniformiter fũgatur vice alterius, & substãtialiter: sic quòd non eadẽ res, &certa in indiuidua specie redatur: sed eadẽ res, & certa secundum veram & realem substantiam genere, & qualitate soluatur:id est,solui posit:quẽadmodum explicat Carol.Molin.in tract. de contract.nu.17

¶Septimò, vt rem istam ampliùs exponamus,non prætermittemus disputationẽ hanc: An æstimatio rerum dotalium efficiat emptionẽ,quoties certa quantitas ipsius æstimationis expressa non fuerit.& Bar. in l.si vt certo.§. nunc videndum. ff.commod.num.v.asse-
7 rit, non constitui emptionem ex hac æstimatione, quæ incerta est. Vnde si dictũ sit in contractu,res illas tradi æstimatas nulla æstimatiõis diffinita quãtitate,non efficitur emptio:atque ideò re perempta non debetur æstimatio.Quam opini. sequitur Curt.Iuni.in l.ex conuentione.

uentione. colum. ij. C. de pact. adducitúrque à Bartol. text. in l. quidam. §. ij. ff. de legat. j. vbi re legata alicui & grauato legatario, alteri pretiũ eiusdem rei restituere: re ipsa perépta non tenebitur legatarius ad pretiũ, nec ad æstimationem: vt Bart. cẽset, quia incerta fuit æstimatio: quasi nõ sit locus Iurisconsulti responso, vbi testator legatarium grauaret alteri certam ipsius rei æstimationẽ restituere: quod tenent idem Barto. in l. vir vxori. ff. de dot. pręle. Pau. de Castr. in d. §. ij. idem Pau. & illîc Ias. in l. Titiæ textores. §. vlti. ff. de lega. j. text. optimus ad hoc in d. l. vir vxori. quam sic intellexêre Alex. in l. quod te mihi. col. ij. Soci. num. xij. Dec. nu. vj. & illîc Purpur. col. iij. & iiij. qui hanc opinionem Bart. sequuntur. licet quò ad intellectũ d. l. vir vxori. dubitauerint, vt statim trademus. Oportet etenim examinare, an opinio Barto. probetur in locis ab eo adductis. ¶ Nam quod attinet ad intellectum l. quidam. §. si tibi. non constat illius responsi ratio ex pretij certa diffinitione, sed à voluntate testatoris, qui legauit per fideicõmissum pretiũ serui respectu, & ratione ipsius serui: & idcircò, videtur dedisse primo legatario, cui seruum legauit, electionem dandi seruum legatum alteri legatario, vel eius pretium: vt scribit glossa illic recepta in dict. §. si tibi. Quam ob rem accedit conclusio illa communis ferè omnium in l. quod te mihi. ff. si cert. peta. cuius ipse memini in lib. j. varia. resolu. cap. iiij. num. 14. asseuerans, non teneri, quem perépta re ad eius æstimationẽ, nec ad illã quantitatem, quæ respectu, & ratione illius rei & speciei debetur, quoties debitor rem ipsam extantem posset inuito creditori dare. Igitur in specie, & casu Iurisconsulti, etiam si quantitas certa foret à testatore nominatim expressa, idem esset dicendũ: quia testator illã quantitatem omninò respectu, & ratione rei, & speciei legauit, & posset primus legatarius tradendo rem ipsam liberari ab obligatione legati: atque ita contra Bart. illum tex. intellexerunt Aretin. & Alex. in dict. l. Titiæ textores. §. vltim. ff. de legat. j. vbi Iason non satis certus est de huius cõclusionis veritate: quæ constat ex dict. l. Titię. §. vlti. & multis alijs locis, & authoritatibus, quæ latè adducuntur in dict. l. quod te mihi. Nec tamen inficior, maximam esse Barto. & Paul. Castr. authoritatẽ quò ad prędictum intellectum, & interpretationem: tametsi videam non satis vrgere rationes ab eis pro hac parte adductas: cũ nõ conueniat Iurisconsultis differen-

tia ista quãtitatis certæ ab incerta. ¶ Eadem ratione respondendum erit aduersus Barto. & sequaces, Iurisconsulti respõsum in dict. l. vir vxori. etiam obtinere, vbi quãtitas esset incerta: quia mortuis dotalibus mancipijs viuo testatore, qui legauerat vxori pro eis æstimationem, aut quantitatẽ, & post mortem eorum non reuocante testatore legatum: voluntas eius constat, vt legatum debeatur etiam mortuis dotalibus seruis: quæ quidẽ ratio ita obtinet, vbi est legata quantitas incerta, ac si certa foret expressim relicta: quemadmodũ Are. & Alex. in d. l. Titiç. §. vlt. & ibi Ias. idem Ias. nu. 15. Dec. nu. vi. Rip. nu. 18. adnotarũt in d. l. ii. quod te mihi. Vnde nõ placet Bart. inductio in d. §. nũc videndũ. pro hoc septimo intellectu. ¶ Sed huic septimæ declarationi suffragatur ratio ab eo deducta, quòd æstimatio censetur quædam propria venditio. l. ex cõuentione. C. de pactis. venditio autem non constat sine pretio. l. empti fides. C. de contrah. emp. §. pretium. insti. de emptio. & vend. Igitur cùm in hoc casu æstimatio fiat adsque quantitate certa, consequitur, eam non efficere emptionem. Nam quod superiùs attigimus in hoc capite versic. primum. procedit. quoties pretij quantitas, & diffinitio collata est in alterius arbitrium: tunc etenim illo non arbitrante fauore dotis, vt res sit periculo mariti, non vxoris, succedit ad æstimationem faciendam boni viri arbitrium, & sic æstimatio faciet emptionem: quod est vxori fauorabile: secus autem vbi pretii, & æstimationis diffinitio in nullius arbitrium fuit collata. quod deducitur ex l. vltim. C. de contrahend. emptio. quo fit, vt hic septimus intellectus ex Barto. & Curtio adnotatus iure possit probari & defendi. legito tamen Fabianum in tractatu de emptione. v. quæstio. versicul. circa tertium. qui tractat, an valeat venditio, quæ fit absque pretio certo, nec collato in alterius arbitrium, vt succedat iudicis æstimatio, maximè re tradita. Illic etenim adducit authores varia probantes: ex quibus disputari poterit contra Bartolum & Curtium Iuniorem, quibus nihilominùs accederem in hac dubia quæstione: multa siquidem sunt supplenda, vt ex incerta æstimatione rerum dotalium, emptionem cõstituamus præsertim rerũ immobilium.

¶ Octauò, quibusdam placet æstimationem rerum dotalium in dubio non efficere emptionem, quoties eo tempore, quo fit æstimatio, maritus dotem recipiens non est

soluẽdo, nec habet bona, ex quibus æstimationem rerum dotalium soluere posit. Huius opinionis censentur authores Bal. & Sali. in l. mea est. ad fin. C. de vsufruct. Cremensis in singul. 19. Ioann. Lupi. in capit. per vestras. in repet. rubr. de donatio. §. 17. num. 8. Iason & Dec. in d. l. ex conuentione. C. de pact. idem Iason in §. actionum. Instit. de actionib. nu. 84. Socin. Iunior. in consi. 141. lib. 3. nu. xij. qui rationem hanc adducit, quòd lex non potuerit fingere pretiũ æstimationis datum fuisse pro rebus vxori à marito inopi, & rursus illud pretium receptum in dotem. Quæ quidem ratio, vt ingenuè fatear, adeò debilis mihi videtur, vt planè censeam, eam indignam esse cuiuslis me diocriter docti authoritate. nã & si fateatur, legem non fingere, impossibilia: attamen nihil in hac specie fingitur impossibile: siquidem maritus ille pauper, potuisset habere natura, & iure pretium illud, quo fuẽre res do tales æstimatæ. Sic tandem ipse opinor, falsam esse opinionem istam, quam in hoc versiculo octauo tradidimus, etiam si tot iuris vtriusque interpretes eandem probauerint, scio etenim, æstimationem rerum dotalium in dubio efficere emptionẽ. nec video alicubi probari, hoc non procedere, vbi maritus res illas accipiens eo tempore non fuerit ita diues, quòd potuisset tũc æstimationis pretium reddere. Imò quidquid Cremẽsis, Iason, Dec. Ioan. Lupi. & Soci. scripserint: Bald. & Sali. in dict. l. interest. hanc conclusionem minimè tenuerunt, vt planè mirer, cur viri diligentissimi sic in re ferendis veterum sententijs fuerint hallucinati. Etenim Bald. & Sali. nihil aliud voluerunt, quã quòd mulier possit vtili rei vendicatione agere ad rem æstimatam, etiam ea æstimatione, quæ emptionem fecerit, in subsidiũ, quoties maritus, aut eius hæres non habet bona, ex quibus soluatur dotis æstimatio ipsi vxori. quod notat glos. celebris in l. in rebus. ver. æstimatæ. ff. de iure doti. quam illic sequuntur omnes, & Bald. Nouellus de dote part. vij. priuilegio. 23. & parte octaua. priuil. vij. atque item Iason in d. § actionum. num. 84. & in l. traditionibus. C. de pact. col. vltim. Bal. in l. ex conuentione. iij. opp. C. eod. tit. idem Bal. & pulchre Salic. in dict. l. interest. qui non negant, æstimationem fecisse emptionem, sed probant, quòd vbi æstimatio emptionem fecerit, posit, etiã tunc in subsidium vxor agere vtili rei vendicatione ad rem æstimatam, quæ per tertium possidetur titulo lucratiuo, vel oneroso. Atque ita non potest verè adduci Baldi authoritas pro hac opinione, quam in hoc ver-

ficulo ex tot authoribus retulimus:& quam iterum paulò diligentiùs retulit Ioann. Lupi. in repe.cap.per vestras.§.21.num. ij.dubitans,an in casu inopiæ,res æstimatæ tali æstimatione, quæ emptionem constituat, pereant ante restitutionem periculo vxoris:& tandem opinatur, eas perire viri periculo Quod ipse absque dubio libentissimè probauerim. Nec refert,quod Bald.& Sali.scribunt.data inopia mariti rem istam ita æstimatam, manere dotalem:quia non intelligunt, quòd verè sit dotalis: sed quò ad effectum consequendi dotem,ne illa pereat. & præterea hi authores non tractant de inopia mariti tempore contractus dotalis tantùm,sed de inopia eiusdem eo tempore, quo dos ab vxore repeti potest: & ideò idem respódissent,quoties tempore contractus maritus esset diues, modò postea pauper fuerit effectus. Illud verò non est prætermittendum,quod opinio glo.in dict.l.in rebus. obtinet, etiam si vxor consenserit alienationi rei æstimatæ,quę facta fuit per maritum eo casu, quo æstimatio fecit vel non fecit emptionem secundum Salic. in d.l.interest.ad fi.& Bal. Nouel.de dote parte. 8. priuilegio vij. Sed si vxor egerit vtili rei vendicatione ad rem æstimatá ea æstimatione, quæ fecit emptionem,iuxta opinionem glos. præcitatæ, adhuc dubitatur an possessor posit condemnationem restitutionis rei effugere offerendo æstimationem ipsius rei.& sanè Maria.Soc.in cons. 224.lib.ij. vers. quinimò. & Iason in l.traditionibus.C.de pact. nu.20. eleganter responderunt, non esse in hac specie, præcisè necessariam rei restitutionem: sed satis esse,quòd tertius possessor offerat pretium æstimationis. Quod probatur ex eo, quod hic tertius possessor ius habens à marito posit vti eisdem defensionibus,quibus maritus vti potuisset:quemadmodum satis cóstat,cùm in ius mariti successerit:maritus autem satis fecisset vxori ad dotem agenti. si æstimationem daret: idcircò satis manifestú est quod Socin.& Iason adnotarút.Deindè vxor nó potest agere ad ré æstimatam quádo ęstimatio fecit emptioné nisi in subsidiú: quia ex bonis mariti nó potest cósequi æstimationem propter eius inopiam. Ergo tantùm ei competit vtilis rei vendicatio in effectu ratione illius æstimationis:& verè,licèt sit vtilis rei vendicatio:tamé hæc non differt quò ad restitutionem dotis ab Hypotheca: quanuis quò ad prælationem, & alios effectus posit differre: quam ob rem sequor ipse Soci. & Iasonis sententiam, etiam si latè reprobet Socini opinioné Antoni.de Fano in tract.de pignoribus

gnoribus v.part.membro.iij.numer.28.qui multa alia tradit hac in re,quæ sunt memoriæ commendanda: eum legito, licèt eius assertio qua ex parte Socinum improbat, mihi nusquam placuerit.

¶ Nonò, est egregiè obseruandum,æstimationem rerum dotalium tunc efficere emptioné, cùm æstimatio fit ad quantitaté dignam pro ipsarum rerum pretio iusto,quasi dicendum sit,nó efficere venditionem æstimationem illam,quæ non fuerit facta
9 pro pretio iusto:secundum Bal. Salicet. Iaso. & Deci.in dict. l. ex conuentione.Ioann.Lupi. in capitul.per vestras.de donatio. inter vir.&vxorem super tex.§. 21.numer.iiij.Aretin.consil.84. colum.ij.Bald.in l.j.quæstio.iij. C.commodat.Barbat. in consil. xix.columm.iiij. libr. iiij. Socin. Iuniorem in dict.consil.141. lib. j.colum.iiij. quibus suffragatur glo.in l.j.§.j.verb.agendo.ff.de superficiebus, quæ probat ex quantitate pretij præsumi contractum venditionis, vel alium ab eo dissimilem. Cuius meminère Corsetus in singularibus verb. contractus. Iason in l.j. colum.v.C.de iure emphyteu. Panormita.in consil. 116.libr.ij. col.vltim.sic denique hanc nouam conclusionem communi omnium sententia probatam ac receptã esse asseuerat Socinus Iunior in d.consi.141.nu.21.quo in loco ad eius probationé post Sali.inducit duos text. scilicet, l.iij.§.j.ff.de condict. caus.data. & l.si is.C.si mancip. ita fuerit alienat. Ego verò hanc opinionem tunc admitterem, cùm æstimatio facta fuerit pretio minus iusto ex deceptione vltra dimidiam:etenim in hoc casu propter maximam pretij iusti diminutionem, vel augmentum præsumitur ad alium effectum factam fuisse æstimationem, non ad constituendã, nec efficiendã emptionem:quod mihi probatur, & fit verisimile ex ipsius Salic.verbis in d.l.ex conuentione.qui scribit,æstimationem constituere,& efficere emptionem, vbi facta sit pro pretio iusto,vel ferè iusto. Alioqui enim,si indistinctè contrariũ admitteremus,cũ varia contingãt de iusto pretio sępissimè testimonia,nec pretiũ iustum consistat in indiuidua certitudine, maximis esset locus litibus hac de re &controuersijs,nec posset frequenter ad praxim induci cõmunis illa regula, ex qua diximus,æstimationem rerum dotalium in dubio emptionem efficere. His accedit regia lex satis insignis in l.16.ti.11.par.iiij. qua cautũ extat,in æstimatione rerũ dotaliũ quę simpliciter facta fuerit, nõ esse pmittendũ, quod vxor,vel marit⁹ aliquã, etiã intra dimidiã iusti pretij, lęsioné patiãtur:imò si æstimatio fiat plu

ris,vel minoris iusto pretio,læsio est reparanda:vt eadem lex respondet. Igitur lex illa non statuit, æstimationem factam pro pretio minori, vel maiori, quam iustitia commutationis patiatur,non efficere venditionem:sed maximè censet eam factam esse,modò iustum pretiũ per additionem,vel diminutionem constituatur. Vnde text. hic satis posset induci cõtra Bals. & communem: nisi fortassis regia constitutio ita intelligatur,vt obtineat quoties læsio contingit intra dimidiam,quòd si vltra dimidiam læsio in pretio contigisset,tunc locus sit opinioni Baldi, & aliorum,vt æstimatio non faciat emptionem, saltem vbi læsio esset in vxoris damnum.

¶ Decimò, Regula iuris, quã superiùs tradidimus,est vera,& procedit vbi res dotales alicuius minoris traduntur marito
10 æstimatæ authoritate tutoris,& decreto iudicis, ac denique ea forma, & solennitate, quæ iure necessaria est in alienandis rebus minorum. Nam,etiã si quibusdam visum fuerit,posse res minorum dari in dotem pro ipsis minoribus absque decreto iudicis,& id fortasis non sit à publica vtilitate alienum: receptiùs tamen est, decretum exigi vltra tutoris authoritatem ad dationem dotis, illarum equidẽ rerum, quæ non possunt absq; decreto alienari, eritque dotis causa sufficiens ad iustitiã alienationis.text.& ibi glos. & Doctor.in l.lex quæ tutores. C. de admi. tutor. notatur in l.j. C.si aduers.dotem tradit Bartol.in l. si constante.ff. soluto matrimo. numer.77. optimè Fabianus de Monte in tract.de emptione.q. v. vers. sequitur videre de forma. col.26. totius quæstionis. Nec potest iure dubitari de hac conclusione, quoties non tantũ agitur de simplici datione in dotem,sed de datione illa,quæ per æstimationem emptionẽ facit, & est vera, propriáque alienatio.dict.l.ex conuentione. C.de pact.Vnde opinor, æstimationẽ rerum dotalium minoris nõ efficere emptionem absq; decreto iudicis, etiã si tutoris authoritas accesserit. Qua ratione posset contingere, æstimationẽ rerum dotalium partim emptionem efficere:vt potè, si quædã ex rebus dotalibus æstimatis sint eius conditionis,& qualitatis,vt à tutore absque decreto alienari possint: & facta fuerit æstimatio absque decreto iudicis. Etenim in hac specie æstimatio facit emptionem quò ad res illas, quæ possunt per tutorem alienari absque decreto. Quod est notandum omninò:quia passim contingere potest.

¶ Quod si rerũ immobilium facta sit æstimatio à tutore absque decreto iudicis, & ita datæ fuerint

fuerint res in dotem, poterit vxor soluto matrimonio ratã habere hanc æstimationem, & pretium illius eligere ac petere, si sibi ea electio visa sit vtilior. Hanc sententiã ex eo probamus, quòd episcopus ratam posſit habere alienationem rerum ecclesiæ absque solennitate sede vacante factam. gloss. in c. j. ne sede vacante. verb. sede vacante. quam commendant, & sequuntur Abb. in c. causam quæ. in ij. de iudic. col. vlt. idem in capit. diuersis fallacijs. col. ij. de cleri. coniug. & in consi. 84. lib. ij. Areti. in consil. 77. col. penulti. Iason in l. non eo minus. nume. iij. C. de procura. quibus accedit Matthesil. notabil. 155. Fulgosius, & Iason in l. cùm hi. §. eam transactionem. nu. iij. ff. de transactio. tex. optimus in l. Iulianus. §. si quis à pupillo. ff. de actio. empt. pulchrè Innoc. in c. j. & illic omnes. de his, quę fiunt à præla. sine consen. capi. minor etenim, vel ecclesia poterit ratum habere contractum factum absque iuris solennitate, nec potest alter huic ratihabitioni contradicere: quod probat text. in d. §. si à pupillo. & idem erit in ecclesia, secundum Innocen. & alios, quorum modò meminimus. Sicut contractus dolo contrahentis gestus, licet sit nullus, potest ratus haberi ab altero, qui dolum non adhibuit. gl. Bal. & omnes in l. iurisgẽtium. §. Prætor ait. ff. de pact. gl. in l. eleganter. ver. nullam. & illic Barto. ff. de dolo. Iason in §. actionum. nume. 41. de actioni. & tradit Bal. in l. dolũ. C. de pericul. & commo. rei vẽ. idem Bald. in l. j. C. plus valere quod agit. col. ij. Sic igitur vxor potest ratam habere æstimationem rerũ dotalium, & immobilium factam absque decreto iudicis, vt talis æstimatio emptionem faciat in ipsius vxoris vtilitatem, si ipsa velit matrimonio soluto eligere æstimationem. Nisi quis dixerit, gloss. & communem, cuius modo meminimus, procedere in vera, & propria venditione, quæ fuerit absque vllo dubio facta, nõ tamen in hac æstimatione rerum dotalium, quæ ex præsumptionibus venditio censetur: atque ideò hæc pręsumptio cessare videtur ex vtraque parte, quoties non accesserit contractui ea forma, quæ ad verã venditionem est necessaria: quasi ob defectum formæ dici posſit contrahentes noluisse vti æstimatione ad effectũ vẽditionis.

¶ Vndecimò, illud hoc in tractatu non erit obliuioni tradẽdum, quod rerum dotaliũ æstimatio emptionem facit, quando fit statim tempore traditionis, aut tempore, quo dos constituitur, vel paulò post: secus autem erit, vbi semel dote tradita, & constituta ex interuallo

postea matrimonio constante fit æstimatio: hæc enim non facit emptionem: cùm non sit verisimile contrahentes per nouationem à priori contractus lege discessisse: & prætereà nec donatio fieri posʃit inter virũ, & vxorem, nec alienatio rei dotalis, quæ forsan ex hac æstimatione, quæ emptionem efficeret, sequeretur. atque ita hanc vndecimam conclusionem tenent Bald. Salic. Iason & alij in d. l. ex conuentione. Areti. in d. consil. 84. col. ij. Barb. consil. 19. col. iiij. lib. iiij. Soci. Iunior in d. consil. 41. col. iiij. nu. 24. Ioan. Lupi. in repeti. c. per vestras. super tex. in prin. §. 21. numer. iiij. de donatio. inter virum & vxo.

¶ Duodecimò, ne quem deciniat iunioris cuiusdam dubitatio, non verebor adnotare, minimè fore necessarium ad hoc, vt æstimatio faciat emptionẽ, quòd res æstimatæ sint præsentes. Nã dubiò procul sicuti rerum absentium fit vera, & propria venditio, ita & hæc præsumpta per æstimationẽ. Quod nemo vsquam negauit ex his, quos memoria teneo me legisse. Quãuis Ioannes de Neuizanis in Sylua nuptiali. c. ampliãt primo. nu. 72. de hac opinione dubitauerit propter Bar. authoritatem in l. si propter. ff. rerum amotarum. & Iuriscõsulti in l. eius. & in l. hæc si res. ff. de rei vendica. à quibus illud tantùm probatur, quòd rei æstimatæ dominium non transit in illũ, cui per æstimationẽ venditur, nisi præsens ipsa res sit. Id verò non vrget, nec dubitationẽ inducit, si quidem & in vera venditione, ac perfecta non transit dominium ante traditionem, & nihilominùs vera est, propria, & perfecta venditio ex ipsa conuentione. Sic & in æstimatione conuenta cõsensu cõtrahentium venditio à iure cõstituitur, etiam si res æstimata præsens non sit: quia hoc nõ est necessarium. Imò ipse censeo, etiam re præsenti per æstimationem non transferri dominiũ, nisi ipsius rei traditio fiat. nec contrarium probatur in d. l. eius. & in l. hæc si res. nec in d. l. si propter. Quibus in locis quædam specialia tradũtur responsa, quæ specialem rationẽ habent, quæ palàm constat ex ipsorum Iurisconsultorũ verbis.

Ex capite sequenti.

1 *Creditor prior hypothecam, & priuilegium prælationis habens potest agere contrà posteriorem creditorem, cui fuit soluta pecunia, etiam sit ea bona fide cõsumpta.*

2 *Creditor habens hypothecã absque priuilegio, vel priuilegiũ absque hypotheca in actione personali, an eodem iure vti possit.*

3 *Et quid vbi posterior creditor habet causam*

bet causam onerosam.

4 *Hypotheca generalis, etiam tacita futura bona debitoris complectitur.*

De creditore priuilegiũ habente, an posſit agere ad pecuniam ſolutam poſteriori creditori, qui eam conſumpſit.

CAP. XXIX.

XTAT pulchra, & inſignis Cæſarum conſtitutio in l. pecunia. C. de priui. fiſci. qua expreſsim reſpondetur, fiſcum priorem creditorẽ agere poſſe ad pecuniã poſteriori creditori à debitore ſolutã, etiã ſi ea iam cõſumpta ſit bona fide, ſi debitor ſit inops, nec habeat bona, vnde poſsit fiſco ſatisfacere. idem probat tex. in l. deferre. §. vlt. ff. de iure fiſci. Nec in fiſco eſt aliqua cõtrouerſia: cùm is dubiò procul hoc priuilegiũ habeat. Sed practici maximè dubitant, ſit ne idẽ in quocunque priori creditore, qui priuilegium habeat, & præſertim in vxore ratione dotis agente. Nã hoc dubiũ vidi ſemel, atque iterum in hoc regio Granatenſi prætorio maximè diſputatum fuiſſe propter varias iudicũ, & aduocatorũ ſententias. Accur. ſanè in d. l. pecunia. palã aſſerit, idẽ eſſe in quocũque priori creditore priuilegium habẽte. 1 & ad hoc citat l. ex facto. §. vlt. ff. de peculio. l. ſed an hic. ff. quod cum eo. quarũ authoritatum prior tractat quæſtionem iſtam, quoties tempore ſolutionis, quæ ſit poſteriori creditori, cautio ab eo exigitur, de reſtituendo quantitatem, quã acceperit, ſi inferatur poſteà quęſtio priuilegij à priori creditore aduerſus patrem de peculio filij, cuius nomine à patre ſit ſolutio creditoribus. poſterior verò idem ferè tradit reſpondens, creditorem priuilegiariũ præferendum eſſe his, qui non ſunt priuilegiarij, & hoc tẽpore ſolutionis debitorum fieri debet. Vnde ex his locis non deducitur quod gloſſ. in d. l. pecunia. ſcripſit, & adnotauit. Similis tamẽ gl. eſt in d. l. ſed an hic. & in d. l. deferre. §. vlti. Quibus in locis Accurſius deciſionem l. pecunia. interpretatur ita benignè, vt obtineat, & ſeruanda ſit in quocunque creditore, cui priuilegiũ iure competit prælationis. Eandẽ concluſionem in hoc creditore priuilegium pręlationis, & hypothecam habẽte, probant, & ſequuntur Petrus à Bella Pertica, Paulus de Caſtro, & Ialicet. in d. l. pecunia. Iacobus de Aren. & Barto. in l. pupillus. ff. quę in frau. credi. & Matth. Afflict. in deciſio-

ne Neapolita.190.qui fatetur, hanc opinionem communem esse, quod sensim asseuerare videtur Cuma.in dict.l.pupillus. col.ij. His etiam, vt quidá opinantur, patrocinatur text.in l. vlti.§.& si præfatam.C. de iure delib.versi. si verò hæredes.vbi hoc ipsum in quibuscúque creditoribus priuilegium habentibus statutum est, vt possint condicere pecuniam solutam posterioribus creditoribus, qui nō habent idem priuilegium. Sed eá cōstitutio procedit, quádo ab hæredibus per iudicem coactis, & compulsis fit solutio debitorum ipsius defuncti: quasi aliud sit dicendum, quoties pecunia liberè, & spontè soluitur à debitore creditori posteriori. Nam in hoc casu prior creditor habens priuilegium non poterit hanc pecuniam condicere, etiam extantem, nisi habuerit hypothecá, nec tunc agere poterit, vbi fuerit pecunia cōsumpta.dic.l. pupillus.§.vlti.qua ratione maximè dubia est cōmunis Accursij, & aliorum interpretatio: quæ item improbari potest ex eo, quòd etiam dominus alicuius pecuniæ, si ea per alium alteri sit absque eius consensu data, & deinde cōsumpta, nequaquam agere aduersus illú, cui pro solutiōe debiti, & æris alieni data fuit, poterit: nec ad hoc vllum habet iure auxiliú.l. si filiusfamiliás.ff.si cert.petat. Igitur multominùs poterit agere qui tantùm habet hypothecá, & prælationis priuilegium contra illum secúdum, aut posteriorē creditorem cui à debitore pecunia soluta est, & denique consumpta per eú, ita vt penes ipsum non extet. Idcircò Fulgosius elegáter in d.l.pecunia.ab opinione glos. & aliorum discedit asseuerás, illam constitutionē solùm obtinere in fauorē fisci, & in eo esse specialem, nec admittendam fore in fauorem aliorum creditorú quoruncunque, etiá quibus hypotheca cú prælatio nis priuilegio cōpetit. Idem repetit propriam sententiá mor dicus tenens ipse Fulgosi. in l. cùm fundus.§.seruum tuú.iiij. nu.ff.si cer.pet.idem in l. ex facto.ff.de pecul.in fi.hoc ipsum tentat tenere Cumanus in d. l.pupillus.col. ij. quibus accedit elegans sententia Baldi in l.vbi adhuc.C.de iure doti.col. 5.versi.sed pone maritus. Nam licèt mulier habeat hypothecam ad bona mariti, poterit maritus liberè, ac tutò merces, & alias res venales vendere, atque earum ratione contrahere: nec vxor ius habet per actionem hypothecariam petendi res illas pro dote: & hoc sanè fit, ne commerciú impediatur: idem tenet Paulus Parisius in cōsi.69.lib.iiij.nu.iij.sic etenim

in pecu

in pecunia,cuius vsus adeò necessarius est ad humana commercia,si ea fuerit soluta per maritum creditori,& denique bona fide consumpta, non poterit mulier actione,quę ad dotem datur,agere contra creditorem ad illius pecunię restitutionem. Fit igitur, vt communis sententia non sit omninò certa,& fortaſsis in fiſco ſit ſpecialis deciſio tex.in d.l.pecunia Nihilominùs vidi semel in hoc regio pretorio iudicum sententia receptam fuisse communē opinionem in causa, & priuilegio dotis:tametsi res fuerit diligēter disputata. Nam & Bar. in l.j.ff.solu.matri. scribit, fisci priuilegiū etiam doti cōpetere. l.ij.C.de priuileg. fisci. licèt hoc receptum sit quoad hypothecā,non ita quoad alia fisci priuilegia. ¶ Sed illud est diligēter obseruandum,dictam scilicet constitutionem,quę priuilegium hoc tribuit fisco, eiúsque communē interpretationem,quæ idē admittit in quocunque creditore priuilegium prælationis habente, & hypothecam nō esse seruandam in alijs prioribus creditoribus habentibus priorem hypothecā, non tamen prelationis priuilegium:in his etenim locus non est d.l.pecunia.vt elegāter tradit Matthæ.Afflict.in d. decis. Neapolit.190.scribens, ita pronunciatum fuisse in prætorio Regis Neapolitani,etiā si plures viri doctiſsimi, & maximi nominis apud Italos contrarium consulti respondissent. Quicquid hac de re Capicius voluerit decisio.73. dum conatur probare, quod responsum imperatoris in d.l.pecunia. habeat locum in priori creditore priuilegiato quoad actionem personalem,etiam si is non habeat hypothecæ ius,nec priuilegiū.quod, (ni fallor,) est aduersum communi omnium interpretationi,& sententiæ.

2 ¶ Quòd si vera est communis opinio, ea erit admittenda nō tantùm quoties pecunia bona fide consumpta, fuerit soluta secūdo creditori ex causa lucratiua,sed & vbi soluta est secūdo creditori ex causa onerosa: siquidem lex illa,quæ traditur in d.l.pecunia.& eius priuilegium obtinet,etiam si ille posterior creditor, cui est soluta pecunia,& ab eo bona fidē cōsumpta, sit creditor ex causa onerosa:quemadmodum illic omnes interpretes sentire videntur:licèt Ioan.Faber in. §. item si quis in fraudem.nu. 25. Insti.de actioni.eandem cōstitutionē, & communē eius intellectū ita intellexerit,vt procedat in secundo creditore ex causa lucratiua, qui pecuniam sibi solutam bona fide cōsumpsit:nō autem in creditore posteriori ex causa onerosa. cesset

etenim Faber, aduersus hunc creditorē, qui posterior est, & pecuniam sibi solutam titulo, & causa onerosa, bona fide cōsumpserit, fiscum, nec priorem creditorem, vtcunquè priuilegium habentē agere nō posse. Quod mihi falsum videtur, si cōmunis est admittēda interpretatio ad prçcitatā l. pecuni.

3 ¶ Cæterùm, quādo hac in parte de hypothecaria actione nō vulgarem quæstionem attigerim, libentissimè aliam itidem adnectam, quę semel atque iterum in hoc regio tribunali fuit per sententiā diffinita. Creditor etenim egerat cōtra tertiū possessorē cuiusdam rei actiōe hypothecaria, & iuxta iuris regulas res fuit illi adiudicata, vt eam teneret in pignus, & hypothecam, donec quātitas debita solueretur: quemadmodū nos explicuimus lib. j. variarū resolutio. cap. viij. nu. j. tandem ipse creditor sibi tradita re iure pignoris, vidēs ipsum teneri ad cōputandos in sortē fructus ipsius rei: atq; ita cogi ad recipiendum particulares solutiones in maximū, & graue ipsius creditoris damnum, petit à iudice, vt sibi liceat in publica subhastatione rem illam vēdere, si possessor ille tertius, à quo illam euicerat, intra diem iudicis arbitrio datam non sol ueret sortem ipsam principalem, rémque ipsam acciperet. quæsitum est, an iustè hoc petatur, & fieri possit? Nam hic tertius possessor non tenetur ad solutionē debitæ quantitatis, nec est in mora, etiam si ipsam non soluerit intra decem, aut viginti annos. Et tamē decisum fuit per sentētiam, quòd creditori liceret publica subhastatione pignus sibi addictum vendere, vt ex pretio debitam quantitatem perciperet, nisi tertius ille possessor intra diē præfinitam arbitrio iudicis debitam quantitatem soluisset. Hæc verò diffinitiua sententia multis rationibus apparet iusta, quas hìc repetere omittā, quippequi eas tradiderim lib. tertio variarum resolutionum. cap. 18. nu. iiij. Nec tamen illud est prætermittendum, quod practici frequētissimè commemorant, nec alienum est ab intellectu dict. l. pecunia. cùm & quæri possit, an ea responsio procedat in pecunia per debitorē post contractum prioris creditoris acquisita? Sed huic quæstioni respondet altera cō

4 stitutio, quæ vltima est. C. quæ res pignori obliga. poss. l. 5. tit. 13. partit. 5. hypothecam generalem bonorum alicuius non tantùm comprehendere bona illius, quæ tunc habet, sed etiā ea, quæ postea habebit: & sic bona futura. Quod obtinet etiā in tacita hypotheca. l. hac edictali. §. his illud. C. de secundis nupt.

dis nupt.gl.communiter recepta in d.l.vlti.quam opinionē sequuntur Roman. in singul. Matthæ.Afflict.decisione Neapolit.335.latissimè tractat hâc quæstionē Ripa in l. j.col.j. & seq.ff.de pigno.qui & hoc aper tissimè probat:sicut & constitutum, siue precarium habet vim transferendæ possessionis non solùm in bonis præsentibus,& iam quæsitis:sed & in futuris quoque, & quærendis. Cuius rei extat exemplum: si quis donet omnia bona præsentia,& futura,atque constituat se possidere pro donatario.Nam tunc,eo casu,quo donatio valida est, ex huiusmodi constituto transfertur possessio bonorum illorum futurorum tunc,cùm erunt acquisita sicut & nunc præsentiū: quemadmodum diligētissimè disputat Andræas Tiraquel. in tractat.de cōstituto ampliatione. 30.idcircò Cæsaris constitutio in d.l.pecunia.etiā erit admittenda quoad pecuniam quæsitam à debitore post obligatio nem cum priori creditore con tractam.

Ex capite sequenti.

1 *Sterilitas quando dicatur continge re ad effectū remittēdi pensionē.*

2 *Regia Partitarum lex adducitur, eiúsque intellectus examinatur.*

3 *Inquilino alicuius domus,an sit facienda remissio pēsionis propter pestē,similémve causam, cuius ratione vti nō potuit domo conducta.*

Qua nam ratione practici vtantur in remittenda colonis sterilitatis causa pensione.

CAP. XXX.

IVre Pontificio, & Cæsareo constitutum est pēsionem locationis colonis remittēdam esse propter sterilitatem absque culpa ipsorum colonorum contingentem. c. propter sterilitatem.de locato. l.licèt.C.locati.& in l.si vno.ff. eod.titu.& illic l.ex conducto. §.si vis.& l.si merces.§. vis maior.quibus cōuenit regia l. 22. titu.8.partit.5.ad quarum omnium decisionū aptissimè cōgruentem intellectum dubitatur,quādo hæc sterilitas,vt remissio mercedis fiat, dicatur cōtingere.Quidam etenim opinantur,hoc iuxta vulgi opinionem iudicandum fore, ita quidē,vt licèt fructus colligantur ex predijs conductis, si tamen vulgus iudicauerit cōmuni sententia,& opinione,sterilitatem cōtigisse,fieri debeat re missio mercedis.glo.in d. l. licèt.vbi Salycet. asserit hāc opi 1 nionem cōmunem esse. idem

tradit Alexand.in consi.iij.li.j. Bart.in d.§.vis maior.idẽ Bart. in d.l.si vno.§. vbicunque. rursus idem Alexan.cõsi.107.li.iij. nume.18. sic sanè licet hæc probatio non sit omninò tuta, & sufficiens, quippè quæ sit incerta quandoquè tamen ab aduocatis exhibetur ad testium examen huiusmodi interrogatio, quæ vtilis est,& ad causæ diffinitionem plurimùm conducit, Alijs placet, hoc relinquendũ esse arbitrio iudicis ex Baldi opinione in l.j.C. si aduers.vendit.pignor.quo in loco dũ tex. mentionem facit de dãno graui, Bald.existimat, damnum illud graue cẽseri, quod iudex fuerit arbitratus. atque ideò Barbã. in d.c. propter sterilitatem.censet, arbitrio iudicis relinquendam huius dubitationis diffinitionem, vt ipse arbitretur, an contigerit ea sterilitas, quę iuxtà iuris vtriusque regulas sit sufficiens ad mercedis remißionem, idem ipse libẽtissimè probauerim, modò illud sit constitutißimum, hoc iudicis arbitrium non posse cõmodè, nec iustè adhiberi, nisi priùs per probationes testium, & his similes ipsi iudici constiterit, quot fructus fuerint ex prædio conducto percepti: vt inde possit arbitrari, an damnum intolerabile colonus passus fuerit, & ideò fieri debeat remißio mercedis, non enim quodcunque damnum sufficit ad mercedis remißionem, sed illud est necessarium, quod sit intolerabile.l. si merces.§. vis maior. & cap. propter sterilitatem. & l. licèt.de locato. quò fit, vt necessaria sit quædam hac in re probatio damni contingentis, ex qua iudex commodè arbitrari valeat sitnè propter sterilitatẽ merces remittenda. Hoc igitur arbitrium instrui debet ex his opinionibus, quas iuris vtriusq; interpretes hac de re tradidêre, & maximè poterit iustificari ex communi vulgi opinione: vt modò commemorauimus. & ideò hoc in loco adscribam alia, quæ video paßim recepta hactenùs fuisse. Est etenim quorundam sententia in hoc sterilitatis tractatu non prętermittẽda, ex qua tunc constat sterilitas ad remißionem faciẽdam, cùm colonus ipse patitur damnum in tertia parte fructuum, quos ex illo fundo colligere solitus erat. Sic Bartol.in d.l. licèt Ioan. Andr. & Panormita. in d.capi. propter sterilitatem. nume.xiij. & plerique alij opinantur: quibus minimè accedo, quippè qui existimem, hoc damnum non sufficere regulariter, vt pro rata, pensionis remißio fiat. Quam ob rem pro priùs ad veritatẽ accessere, qui existimarũt, sterilitatẽ ad pẽsionis remißionẽ eo casu sufficere quo tanta contigerit calamitas, vt

tas,vt colonus minimè collegerit fructus, qui deductis expensis valeant dimidiam pensionis partem.quasi necessaria sit deceptio vltra dimidiam habita ratione pensionis conuentæ:& ipsius temporis, ac fundi conducti sterilitate,vt pro rata fiat remissio ipsius pensionis. Ioan.Andræ.Panormit. num. 12.& alij in dict.capit. propter. Cinus,& Bartol.in dict. l.licèt. Paulus Castren.in l.ex conducto.§.si vis. ff. locat. Antonius de Butrio in dict. cap.propter sterilitatem.Alexand.in consi. 112.& consi.3.lib.j.Paulus Parisius in consi. 38. lib.j. quæ quidem opinio communis est, secundum Aretin. consil.52. colum.ij.& Ludoui.Gozadinum cons.74.colum.j.idem fatetur Parisius, probátque eandem sententiam iterum Alexan. in consi.307.lib.iij.nume.18.idem notat Franciscus à Ripa in tractat.de peste.ij.parte.nume.25. Sed & hæc sterilitas ad remissionem pensionis solet tunc diffiniri,quoties Colonus non colligit dimidiam partem fructuum,qui ex eo prędio colligi solent.gloss.in l.si vno. in princip. ff. locati.Alexander in dicto consil.iij.& in dicto consil. 107. num.15. Antoni.& Imola numer.15.in dicto capitul.propter sterilitatem. Bal. in dict.l. licèt Paul.Parisius in dict.consil. 38. column. vltim.quorum opinio satis conducit ad huius controuersiæ certam, aut saltem iustam decisionem. Nam & eam esse communem asseuerat Carol.Ruinus in consil. 81.& consil.87.libro j.Bartolus verò in dict. l. si merces. §. vis maior.ff. locat.in ea est sententia,vt opinetur,propter sterilitatem pensionis remissionem faciendam fore, vbi colonus deductis expensis nihil ex prædio conducto percepit. Idem tenet Aretin. in dicto.consil. 52.colum.ij. Paulus Parisius in dicto consil. 38.columm.vltim. hanc tamen opinionem Panormitan.reprobat in dict. capitul. propter.numer.13.ex eo, quód si esset vera, semper ratióne sterilitatis fieret remissio totius pensionis, non autem alicuius partis pro rata damni contingentis: quod falsum est quia etiam remissio pensionis fieri debet pro rata, seu ratione damni contingentis,quamuis damnum id non acciderit ad omnium fructuum calamitatem, deductis expensis. Idque constat ex dict.capit. propter sterilitatem.

2 ¶ Verùm regia lex 22.titu.viij.part.v.hanc quæstionem aliter diffiniuit, duo subijciens responsa quæ singularia sunt. Primum etenim tractat de sterilitate illa, quæ tantam induxit colonó calamitatem,vt nullos fructus omninò collegerit ex fundo

conducto, & quidem nec ad expensas: nam in hoc casu lex aptissimè voluit, prorsus esse colonum liberum à pensionis solutione: quia nulla est iniquitas in ea liberatione: cùm & ipse colonus expensas, & semina perdiderit: ideóque mirùm non est, quòd dominus ipsius prædij locati pensionem nequaquam accipiat. Alterum eiusdem legis responsum celebrem apud practicos decisionem habet his sanè verbis contextam.

¶ *Pero si acaesciesse, que los fructos no se perdiessen todos, e cogiere el labrador alguna partida de ellos: estonces en su escogencia sea, de dar todo el arrendamiento al segnor de la heredad, si se atreuiere a darlo, e si no de sacar para si las despésas, e las missiones, que fazen en labrar la heredad, e lo que sobrare de lo al segnor de aquella cosa, que tenia arrendada.*

¶ Hactenùs regia constitutio. Ex qua palam probatur, verè dici ad remissionem pensionis sterilitatem contigisse, etiam eo casu, quo præter impensas, aliquot fructus collegerit colonus. Nam & tunc liber erit à pensione tota, si deductis fructibus ad expensas soluēdas necessarijs, velit reliquos fructus tradere ipsi domino fundi locati. vnde huius legis authoritate Bartoli opinio in dict. §. vis maior. refellitur: cùm & si colonus fructus aliquot perceperit vltra expensarum valorem, & æstimationem: tamen propter sterilitatem lege regia liber erit à solutione pensionis, si fructus illos deductis expensis domino restituerit. Iure autem communi quoties verè contigerit sterilitas, & colonus fructus perceperit, etiam vltrà expensarum æstimationem, remissio pensionis fieri debet pro rata: idest pro ratione illius partis, quæ à solita fructuum collectione sterilitatis causa defecit: iuxta textum in dict. capit. propter sterilitatem. ¶ Illud verò est animaduertendum ad regiæ constitutionis intellectum, quòd est necessaria sterilitas ad praxim huius secundi responsi: cuius modò mentionem fecimus. Qua ratione obseruandi sunt præscripti modi, quos tradidimus ad probandam sterilitatem: vt ea probata locus sit electioni, quam prædicta lex colono tribuit: vt vel integram pensionem soluat domino, vel deductis expensis fructus perceptos restituat eidem fundi locatori. Vnde si sterilitas non contigerit, huic electioni locus non erit: imò tenebitur colonus integram pensionem soluere domino. nec poterit ab eius solutione excusari ex eo, quòd velit deducere sibi expensas, &

fructus residuos domino tradere. Hoc etenim satis apparet ex dicta regia lege, quæ calamitatem in fructibus propter sterilitatem requirit: tametsi nō diffitear colonum posse sibi consulere auxilio l. ij. C. de rescinden. vendit. quod maximè differt adhuc secundum legem regiam ab hoc auxilio, quòd sterilitatis causa iure canonico, & ciuili colono competit. Hoc ipsum constat ex eo quod subsidium ex l. ij. deducitur à læsione, quæ contingit ab initio contractus in conuentione pensionis. remissio autem sterilitatis causa fit, & fieri debet, quoties post conuentionem, etiam iustissimè factam calamitas acciderit in ipsius fundi fructibus. Et ideò potest fieri, vt locus non sit actioni. l. ij. & tamen sterilitatis causa remissio fiat, sicuti & ex contrario absque vlla sterilitate potest ipse colonus agere ad rescisionem contractus ea ratione, quòd in conuentione pensionis fuerit læsus vltrà iusti pretii dimidiam: nec refert ad actionē istam, quòd contingat sterilitas: cùm sit læsio consideranda ex tempore contractus, post quem calamitas in fundi fructibus dānum graue colono intulit. Igitur quoties in conuentione colonus non est læsus vltra dimidiam iustæ pensionis, etiam si læsionem patiatur: nec post ea calamitas cōtigerit: quia absque vllo casu fortuito fructus ex agro collegit, quos, ferè solebat ager ille reddere: tunc sanè colonus nec poterit sibi consulere actione l. ij. nec electione regiæ constitutionis, quæ palam ad eius praxim sterilitatem exigit. Sed colonus is, qui vti voluerit propter sterilitatem regiæ constitutionis electione, quò res ista tutiùs, aciustiùs fiat debet ipsum fundi locatorem interpellare, & requirere, vt per se, vel per alium præsens sit, vel adsistat messium collectioni ad hoc, quòd ipso præsente constet, quot fructus colonus perceperit, ex ipso fundo, eósque deductis impensis accipiat. Etenim hoc cautissimè fit ad exactam legis regiæ rationem. Quod si colonus hac vti cautela omiserit, adhuc poterit vti legis regiæ electione per actionem, vel exceptionem, modò legitimè absque vlla fraudis suspicione constare possit data sterilitate, quot fructus ex fundo collegerit, quantásque fecerit impensas. Vidi tamen non semel in hoc regio Granatensi prætorio in quæstionibus sterilitatis omissa legis regiæ forma, cùm de sterilitate non planè apparet, aut sanè de ea constat: non tamen est, nec tanta censeri potest, vt planè sit locus omninò

ris vtriusque constitutionibus: nec fructuũ perceptorũ quantitas, nec impensarum ratio ita cõmodè haberi potest propter controuersas, maximéque va- 3 rias testium responsiones: tametsi admodũ vrgeat aliqua sterilitatis probatio. vidi (inquam) in hac specie per diffinitiuam sententiã remissionem fieri pẽsionis arbitrio iudicantium pro ratione tertiæ, vel quartæ partis. His verò iudicijs ipse sæpissimè subscripsi, propter maximam huiuscè diffinitionis æquitatem, & propter rationem earum constitutionum, & respõsorum iuris communis, ex quibus in hac de sterilitate controuersia obtentum esse apparet, pensionis remissionem pro rata (vt aiunt) seu pro ratione sterilitatis faciendam fore. Nam & ea quæ superiùs scripsimus versic. aliis placet. & versic. ex qua palam probantur. huic opinioni suffragantur. His autem omnibus multa sunt adijcienda ex gloss. & illîc doctoribus in d. cap. propter. item ex l. 23. titul. viij. part. v. Bald. in dict. l. licèt. quæstio. ix. Hippol. in singu. 85. & in singula. 134. Gozadino consi. 83. & Paulo Parisio consil. 40. li. j. Hæc planè obtinent in fundis conductis ab his, qui Coloni dicuntur: atque ideò quæstionis est, an inquilino alicuius domus, qui eam habitare propter pestem non potuit, sit pensio remittenda. Et legibus, earúmque rationibus congruit, posse inquilinum propter pestem à domo locata impunè abire, soluendo tamen pensionẽ ad eum vsque diem, quo abierit: argum. text. in l. habitatores. §. iterùm. ff. locat. l. j. §. si pensio. ff. de migran. l. item quæritur. §. exercitu. ff. locat. text. optimus in l. si fundus. ff. eod. adnotarunt Calde. in consil. v. titu. de locat. Socin. consil. 44. lib. j. Ioan. Baptista de S. Seuerino in l. diem functo. quæstio. 40. & illîc Curt. Iunior. ff. de offic. assesso. Fulgo. in l. si in lege. §. si domus. ff. locat. post glos. ibi, idem Fulgos. in l. cùm in plures. ff. locat. in princ. Hypolit. in singular. 615. Francisc. à Ripa in tracta. de peste. ij. parte. nume. 8. Arnold. Ferronus in consu. Burdegalensibus, tit. viij. §. iij. quorum omnium opinio teste Ripa communis est in hunc sanè sensum, vt ratione pestis sit inquilino remittenda pensio pro eo tempore, quo nõ potuit causa pestis domum habitare. Hæc etenim opinio manifestè deducitur ex his authoritatibus, quas hi authores adduxerunt ad probationem huius assertionis. Idcircò sunt cautissimè intelligenda multa, quæ hac in quæstione solent tractari. Nã quòd ratione pestis possit inquilinus om

nus omninò dimittere domum cōductam, ita vt cessante peste non teneatur eam habitare, ac soluere pensionem eius temporis, quo potest eadem domo vti ad habitationē cessante peste, mihi falsum videtur: nec alicubi, quod sciam, probatur: tamet si Panormit. in dict. capitu. propter. §. verum. Hippol. in dict. singul. 615. & Ferronus in dict. §. iij. hoc ipsum probare fuerint conati, vt ipse Ferronus existimat ad idem allegans Fulgo. in d. l. cùm in plures. idem ipse Ripa tribuit Panormit. in dict. ca. propter. qua in re falluntur Ripa, & Ferronus. Nam Panorm. numer. viij. nihil aliud scribit, quàm quòd inquilinus propter pestem possit dimittere domū. quod & nos modò probauimus ex comuni sententia, quam etiā sequitur Rebuffus in authenti. Habita. C. ne filius pro patre. priuilegio 11. non tamen ex hoc sequitur, velle Panormit. quòd cessante peste, & eius temporis causa remissa pensione, non teneatur inquilinus domum vlterius habitare, nec stare contractui conductionis. Hoc etenim nec Panormit. nec Fulgosi. nec Hippo. tenuerunt. Qua ratione in hoc fallitur Ripa, quòd hanc sententiā Panormitano adscripserit, etiam si ipse eandem opinionem quam nos probamus, multis rationibus probet.

¶ Imò excepta causa pestis nō est par ratio, nec par est ius domini locantis, & inquilini cō ducentis. Siquidem dominus propter vrgentem necessitatem quæ post contractum continge rit, potest inquilinum expellere, & domum sibi accipere, vt si vxorem ducat. Inquilinus verò, etiam in hoc casu tenebitur stare locationi, nec poterit domū dimittere absque solutione pensionis: quemadmodum tenent Barb. colum. iiij. in dict. capitul. propter. Roma. cons. 432. Ripa in dict. ij. parte numer. 18. ex eo, quòd maius priuilegiū habeat ipse dominus domus locatæ, quàm eius inquilinus: & ideò licèt ob vrgentem post contractum necessitatem possit dominus domum locatam ad habitationem propriā petere, & à contractu discedere: ipse tamen inquilinus, etiam si propter vxorem post conductionem ductā maiori domo indigeat, non ex hoc à contractu iure discedit: nec potest domum deserere absque solutione pensionis. Quam opinionem ego veriorem esse opinor: etiam si existimen Panormitta. sequutus, posse inquilinum domum conductam deserere absque solutione pensionis ex causa pestis, & ex alia qua cunque simili: nempè propter bellum graue, & periculosum: atque hoc est, quod Panormitan. ipse verè sensit in dict. capitul. propter. numer. viij. & Ful-

gosl.in dict. l. cùm in plures. & Hippolit.in dict. singul 615.

¶ His verò adijciam libentissimè, Panormit. in dict. num. viij. asseuerasse difficillimum fore, eius opinionem, quam de pensione remittéda tempore pestis adduximus in practicis forensium actionibus admitti. Cui cõuenit quod Matthæ. Afflictis decisione. 238. scribit, ex consilio iuris prudentum Alfonsum secũdum Neapolis Regem contrarium decreuisse. Quod equidẽ decretum potiùs pertinet ad illius Regni consuetudinem, quã ad iuris rigorẽ, vt ipsemet Matthæus sensim insinuat.

Ex capite sequenti.

1 *Clericorum exemptio à potestate iudicis secularis, an sit iure diuino, vel humano instituta?*

2 *Expenditur text. in cap. futuram. 12. q. 2.*

3 *Exemptio clericorum potuit à Romano Pontifice iure humano induci, etiam, si non fuerit iure diuino statuta.*

4 *Eexemptio clericorum, & eorum priuilegia quo ad forum, & canonem, an possit tolli, vel limitari per Romanum Pontificem?*

5 *Consuetudo, an possit hanc exemptionem clericorum restringere?*

6 *Summus Pontifex iustè potuit priuilegium fori quò ad clericos cõiugatos temperare in capitul. vnic. de cleric. coniug. in 6.*

7 *Clerici coniugati quò ad ciuiles causas subditi sunt iudicibus secularibus.*

8 *Quæ dicantur vestes clericales? & quid in hoc possit consuetudo efficere?*

9 *Clericus coniugatus, an sit cogendus soluere gabellas, censum, & alia munera indita per principem secularem?*

De seculari, & laica iurisdictione in eos clericos, qui prima tantùm tonsura sunt insigniti.

CAP. XXXI.

ECCLESIAsticam, & spiritualẽ potestatem ita à temporali distinctam esse, ac fuisse constat, vt nihil deroget illi, aut detrahat, quominùs & diuina Dei Optimi Maxim. ordinatione seculares principes propriam exercere valeant iurisdictionem absque vlla veterũ canonum, & conciliorum vniuersalium læsione, & iniuria: præsertim ex eo, quòd & ipse summus ecclesiæ pontifex non semel testatissimum faciat, se minimè velle regiam, ciuilem aut secularem perturbare iurisdictionẽ. Idcircò cautissimè agẽdum est ab his, qui vicaria pontificem,

vel

vel Regum vtuntur potestate, nè aduersus eorum principum instituta, quibus ministrare, & subseruire tenentur, alienam vsurpent iurisdictionem: cùm & in hoc potissimè diuinæ maiestati offensa fiat. Nec mihi animus est, quenquam speciali notare culpa, scio etenim hoc maiori cum examine, diligentiorique censura, grauiori eue authoritate inquirendum, ac decernendum fore: tametsi illud inuestigare conabor, quanam ratione sedari iure possint frequentissimæ iudicum ecclesiasticorum, ac rursus ex aduerso laicorum magistratuum querelæ super ea iurisdictione, quæ in primæ tonsuræ clericos exercenda est. Nam hac de re ita passim controuertitur, vt non alienum sit ab huius operis instituto, nostrisque conatibus tractare, quando clerici primæ tonsuræ possint per seculares iudices puniri, si crimen aliquod in republicæ, vel alterius offensam commiserint? Quo in articulo multa sunt iuris pontificij, & cæsarei, & regij responsa, quæ videtur quæstionem istam absoluisse; quorum intellectũ tractaturi illud necessarium esse opinamur, vt perscrutemur, quónam iure, diuino, vel humano clerici fuerint à iudicibus, & iurisdictione seculari exempti. Nam & hinc apparebit, quid iura humana potuerint hac de re statuere, ac

diffinire. ¶ Et sanè glo. in ca. si Imperator. 96. distin. verb. & discuti. scribit, clericos ante omnẽ humanam legem iure diuino fuisse, & esse exemptos à iurisdictione seculari. idem notat glo. 1
illic ab omnibus recepta in capitul. quanquam. de censi. in vj. quam opinionem secuti sunt & omnes in dict. capitul. si Imperator. optimè Card. in repet. capitul. perpendimus. vij. oppo. de sentent. excom. Roma. in singu. 419. Abb. Felin. & Dec. ij. col. in capitul. ecclesia San. Mariæ. de constit. Rota in antiquis. 840. & in antiquioribus ij. titul. de consuetudine Abb. in capitul. at si clerici. numer. 23. de iudic. Aufreri in clemen. j. de officio ordin. versic. ad quæstionem. eandem sententiam itidem sequuti asserunt communem esse Feli. in capitul. ij. colum. j. de maior. & obed. Rochus Curtius in capitul. vltim. de consuetud. folio paruo. 51. colum. iiij. Rebuffus in concordatis rub. de protectione. quorum omnium ea est concors sententia, quòd hæc clericorum exemptio sit omninò iuris diuini, cui per humanam legem derogari non possit. Idem probare conatur Driedonius de libertate Christiana folio 109. Huius autem conclusionis probatio à multis locis adsumitur, quorum aliquot ipse prætermittam libentissimè, quia vel perti-

nent ad leges diuinas veteris testaméti, quæ noua lege, & Christi morte abrogatæ fuerunt, vel nihil ad ius diuinum attinent, quippè quæ ex humanis referantur legibus, quarum mentio fit in veteris testamenti libris. Adducitur tamen locus insignis ex testimonio Dauid prophetæ psalmo.104.dicentis. Nolite tãgere Christos meos. Quo in loco Deus exemisse videtur à principibus Christos eius: idest, sacerdotes, qui Christi, hoc est vncti, & consecrati dicuntur. Secundò ad idem adnotari solet locus ex nouo testamento apud Matthæ.capit.17. vbi Christus, cùm ab eo exigeretur census Petrum interrogat, dicens. Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filijs suis, an ab alienis? Cúmque Petrus respondisset: ab alienis. Christus collegit conclusionem. Filij ergò liberi sunt. Nè autem eos scandalizemus, vade, & staterem, quem aperto ore piscis inueneris, da eis pro me, & te. Ex hoc etenim loco argumentantur quidam, Christum exemisse à tributis principum secularium clericos, qui filij eius dicuntur, & qui sub Christo, & Petro, qui caput est ecclesiæ, fuerũt significati. Tertiò est ad hoc textus in dict. capitul. si Imperator. vbi Ioannes Papa testatur, ex diuina institutione clericos non à secularibus principibus, sed ab ipso romano Pontifice, & ecclesiæ prælatis esse iudicandos. Quartò hoc ipsum & summus Pontifex manifestè asseuerat in dict. capitul. quanquam. de censibus in vj. scribens, clericos, & eorum res iure diuino eximi à principibus secularibus, & ab eorum tributis, & exactionibus. Quintò his accedit testimonium Constantini Imperatoris, qui præsidens in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata est: cùm querelam quorundam clericorum conspiceret coram se deferendam, ait. Vos à nemine iudicari potestis: quia ad Dei solius iudicium reseruamini: vt refert Gratianus in capit. continua. 11.q.j. & in capitul. futuram. 12. quæst. j. quem locum ex testimonio Melchiadis Papæ adducit, falsò tamen, vt illîc admonet glo. & constat: quia Melchiades Papa ab Imperatore Maximino martyrio est occisus: & Maximinus

2 Constantinum præcessit in imperio: vt tradit Platina. Nec enim Melchiades Papa potuit mentionem agere conuersionis Constantini, eiusuè donationis in ecclesiam collatę, nec aliorũ, quæ in dicto can. futuram. commemorantur: cùm post ipsius Melchiadis obitum sub Papa Syluestro contigerint: quemadmodum ex chronicis constat, & probat eleganter Augustinus Eugubinus lib. secundo de donatione Cõstantini aduersus

Vallam

Vallam pag.148.& rursus ex testimonio Theophanis pag.159. Quamobrem potiùs est asseuerandum text. præcitatum deductum fuisse ab illo capite, quod de primitiua ecclesia,& munificentia Constantini magni habetur primo conciliorũ tomo, fol.32. ante edictũ Cõstantini. Sed & illud, quod in eodem c. futuram. adducitur de Constãtino præsidente apud Nicœam synodum,& iudicium in clericos recusante, traditur à Ruffino lib.x.Historiæ ecclesiasticæ, c.ij. & Sozomeno lib.ij.tripartitę.c.ij.sic sanè quod in eodem can.futuram. exponitur: nẽpè, Constantinum primum Imperatorem Christianũ fuisse: vel ex eo falsum est, quòd multò ante M. Iulius Philippus primus omnium Imperatorum Christianus Romæ factus fuerit: sicuti ex Historicis admonet Corasius lib.miscel.iiij.c.23. sed & in lege diui.C. de natur. liber.nequaquã dicitur, primũ Imperatorem Christianũ fuisse Constantinum, sed eum primum fide Christianorum Romanum muniisse Imperium: quia ecclesiarum ædificationẽ permiserit, omnibúsque romani Imperij subditis legem profiteri Christianam, publicè quidem, quod nemo Cæsarũ antè ipsum fecerat: quo in sensu accipiendum est, quod in d.c.futuram.traditur, vt verũ sit eius testimonium, etiam refragãte Corasio. Atque hę sunt authoritates, ex quibus receptũ est, non humana lege, sed diuina ordinatione clericos à potestate seculari exemptos esse, simul cum eorũ rebus. Contraria opinio: imò quod clerici lege diuina non sint exempti a iurisdictiõe, & potestate seculari, nec item eorum res sed potiùs humana probare,& tenere conãtur Innocen.in c.ij. de maiori. & obedient. Petrus Ferrari. in practica, titul. de confessoria.§. plenam.col.j. Alciatus in capit. cùm non ab homine.col.ij. de iudic. Carolus Molin. in addit. ad consil. Alex.vi j.libr.j. Hanc item opinionem multis probat, & asserit veram esse Ioannes à Medina in tracta. de restitutione.q.xv. Et potissimũ hęc sententia constat, primùm ex eo, quòd nulla sit euangelicæ legis,& noui testamẽti lex, quę clericos à iurisdictione principum secularium exemerit: & ideò dici poterit, eos lege humana exemptos esse: cùm non appareat diuina lex, quæ verè diuina sit, & post Christi aduẽtum vim, & potestatẽ habeat, ex qua clerici fuerint cum eorum rebus à iurisdictione principum secularium exempti. Secundò: quia in primitiua ecclesia clerici, & eorum res iurisdictioni Regum, & Imperatorũ suberant: vt constat ex multis

Imperatorum, etiam Christianorum legibus, & constitutionibus latis de personis ipsis, & rebus ecclesiasticis, omnique disciplina ecclesiastica, quæ continentur sub titulis C. de sacrosanctis ecclesijs. De episcopis & clericis, & de episcop. audi. maximè in nouella constitutione 83. vt clerici apud propri. episc. vbi Iustinianus ad supplicationem episcopi Constantinopolitani dedit clericis priuilegiũ fori in ciuilibus tantùm, & episcopo non impedito · aliâs & omninò in criminalibus eos reliquit sub iudice seculari. Plures alias hac de re Cæsarũ constitutiones refert Carolus Molinæus ad edictum Henrici ij. Gallorũ Regis in præfatione, numer. 20. tametsi opus illud cautissimè sit à Catholicis legẽdum: siquidem is author multa tradit aduersus ecclesiasticam iurisdictionem, quæ ipse libentissimè subticuissem, & subticenda esse censerem: ne vel minima ex parte ob peculiares affectus, summæ romanorũ Pontificium authoritati præiudicium fiat. Nam & Remundus Rufus, Apostolicæ sedis aduersus ipsum Carolum Molinæum defensionẽ edito nuper libello acerrimè suscepit. Tertiò principalis conclusio deducitur ab authoritate Pauli, qui cùm videret, causam suam iniquè tractari, ad Cæsarem appellauit, à quo eum oportere iudicari dixit. Actu. capitu. 25. Quartò, idẽ manifestè constat ex eodẽ Paulo ad Romanos capitu. xiij. vbi scribit, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quo in loco Chrysostomus adnotauit, illic obedientiã iniungi omnibus, etiam si quis euangelista sit, aut propheta: cũ ista subiectio pietatem minimè subuertat. Et tamen in eo capite Paulus de secularibus potestatibus tractat præcipuè: vt lector facilimè deprehendere valeat, locum illum satis hanc posteriorem opinionẽ probare. Quæ efficaciùs quò ad exemptionẽ à tributis inibi fulcitur: cùm Apostolus scribat, omnem animam, & sic etiam sacerdotes, subditam esse potestatibus secularibus, & ideò eisdem tributa præstare, & debere. Atque ita diuus Thomas ibidem asserit, iure humano non diuino sacerdotes, à tributis exemptos esse. Quintò, hæc ipsa opinio comprobatur testimonio Petri in prima epistola capitul. ij. ita ad omnes, etiam sacerdotes, scribentis. Subditi estote dominis vestris, siue Regi, siue ducibus ab eo missis. capitulo magnum. xj. quæst. j. Quibus tandem locis, & testimonijs hæc posterior pars defendi potest nõ obstantibus his, quæ priori loco tradita fuêre, vt quidam opinantur. ¶ Non enim obstat locus ex

locus ex authoritate Dauid, apud quē ſcriptū extat ore prophetico, Nolite tangere Christos meos. quia illud pertinet ad hoc, vt nulla fiat iniuria, nec vis ſacerdotibus & clericis: non autem illic prohibetur iudicium principum ſecularium in ipſos clericos iuxta iuris ordinem exercendum: cùm & in veteri teſtamento antè legem euangelicam dubiò procul ſacerdotes à principibus ſecularibus iudicarentur. Nam quāuis dominus inter Leuitas ſacerdotes,& alios quò ad officia,& rerum ſeu terrarum poſſeſſionē diſcrimen conſtituerit,& voluerit Leuitas, & ſacerdotes ſacra tractare:attamē viuente Moyſe illius iudicio cæteri omnes tàm qui ex Leui, quàm qui ex alijs deſcendebant,erant iudicandi.

¶Secundò, non oberit locus apud Matth.capitul.17.quia illic non cēſentur à Chriſto omnes ſacerdotes, & clerici liberi, & immunes à tributis:cùm nō omnes ſacerdotes ſint verè filij Regum:ſed ex reſponſione Petri infert Ieſus libertatem filiorum Regis ad ſubintelligendā aliam concluſionem: ergo liber ſum ego qui ſum naturalis filius æterni Regis,& omnipotentis, qui vniuerſum regit, vt illic plures interpretes locum illū intellexêre. Quamobrem damnatus olim fuit error Marſilij Paduani aſſeuerātis,Chriſtum ſoluiſſe tributum, aut cenſum illum Didrachmi neceſſitate obligationis coactum. vt refert Cardinalis à Turre Cremata libro quarto de eccleſia. capitul. 37. partis ij. ex conſtitutionibus Ioannis.22.

¶Tertia verò probatio, atque item quarta parum vrgēt, quippè quæ ſint intelligendæ iuxta morem in canonibus,& pontificijs conſtitutionibus obſeruantiſsimum. Nam frequenter dicitur aliquid iure diuino ſtatutum ex eo, quod à veteri lege diuina, aut ab aliqua veteris teſtamenti authoritate originem duxerit: ſicuti nos probauimus libro primo, variarum reſolutionum. capit. 17.tractatum de decimis exponētes. Atque ideò cùm aliquot in locis teſtamenti veteris conſtet, ſacerdotes ex principum priuilegijs exemptos fuiſſe à tributis, fit ſanè, vt & apud pontificias ſanctiones ſcriptum ſit, hanc exemptionem iure diuino, aut lege diuina inductam fuiſſe: præſertim quia plerunque dicitur ius diuinum, quod in vetuſtiſsimis eccleſiæ vniuerſalis concilijs, & ſynodis ad imaginem, & imitationem veteris legis fuerit ſtatutum. Quod in dicto capitulo adnotauimus. Nec tamen ex hoc probatur aliquid lege verè diuina,quæ vim hodie,& authoritatem habeat, nempè euāge-

lica ſtatutũ fuiſſe. Sed & illud manifeſtum eſt, etiam ſi propriè ſint intelligendi præcitati canones de lege verè diuina, id accipiendum eſſe quoad quædam, & quoad illa, quę verè, ac propriè ſpiritualia ſint, de quibus ſtatim agemus, ſic & illa Conſtantini publica apud Nicenam ſynodum confeſsio eſt ad hæc referenda: aut beneuolentię potiùs principis Chriſtianiſsimi, quàm verè iuri diuino tribuenda. ¶ Nos tamen omiſsis aliorum opinionibus, quæ videntur rem iſtam iuxta rigorem diffiniſſe abſque vlla congrua diſtinctione: aliquot concluſiones exponemus, ex quibus, quid verè ſit in hoc reſpõdendũ manifeſtè cõſtabit.

¶ Prima concluſio. In his, quę verè, ac propriè ſpiritualia, & eccleſiaſtica ſunt, clerici à poteſtate, & iuriſdictione principis ſecularis iure diuino eximuntur. Hoc probatur: quia poteſtas eccleſiaſtica, quæ circa ſpiritualia verſatur, ab ipſo Deo eſt ſupernaturaliter lege Euangelica inſtituta, & Petro vt principi, ac cęteris Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus omninò commiſſa, non principibus ſecularibus: vt cõſtat. ergo principes ſeculares nullã in his rebus poteſtatem habent. Qua ratione conſequitur, non lege humana ſed diuina clericos in hiſce rebus ſpiritualibus à principibus ſecularibus exemptos eſſe. Nam ſi clerici in his, quæ pertinent ad ſpiritualia non eſſent lege diuina exẽpti à principibus ſecularibus: ſequeretur, ipſos ſeculares principes aliquam lege diuina habuiſſe poteſtatem ſpiritualem, & eccleſiaſticam: quod adeò falſum eſt, vt id fuerit iam diu velut erroneum aduerſus Marſilium Paduanum in eccleſia Catholica improbatum. Cauſæ verò, quæ ex natura ſua ſpirituales ſunt, & ad poteſtatem eccleſiaſticam peculiariter pertinent, ſunt, quæcũque de ordinibus, gradibus, ſacramentis, obſeruationibus, aliiſque rebus eccleſiaſticis quæſtiones, & controuerſiæ: quicquid denique inter quoſcunque Chriſtianos contingens ortum habens ex aliquo, quod ſpecialiter ad eccleſiam, legem, fidémue Chriſtianam pertineat: quemadmodũ doctè tradit Albertus Pighius lib. iiij. de eccleſ. Hierarchia. c. ij. col. 5. ſic ſanè omnes rationes, quibus probari poteſt, clericos à iuriſdictiõe ſeculari exẽptos fuiſſe iure diuino: ita accipiendæ ſunt, vt ad hanc primã concluſionem referantur.

¶ Secunda cõcluſio. In rebus tẽporalibus, & in criminibus, quæ ſpiritualia non attinent, clerici & eorum res non ſunt iure diuino à iuriſdictiõe principũ ſecularium exẽpti. Hęc conclu-

conclusio constat ex his, quæ tradidimus ad probationē posterioris opinionis contra communem. Atque ideò, si iure diuino absque humanis constitutionibus res esset examinanda, respondendum foret, in hisce temporalibus nec clericos, nec eorum res à iurisdictione seculari immunes esse. Vnde quia per leges canonicas, & pōtificias cōstitutiones clerici & eorū res regulariter sunt à iurisdictione principū seculariū exemptæ, constituendę sunt & reliquæ conclusiones.

¶ Tertia conclusio. Potuit nihilominùs summus ecclesię pōtifex clericos, & eorum res à iurisdictiōe seculari eximere: idque cōueniens fuit, & est christianæ reipublicę, non tantùm in spiritualibus, quod iure diui-
3 no iam erat institutum, sed & in temporalibus. Huius cōclusionis author est Innoc. in c. ij. de maio. & obed. quem alij cōmuniter sequuntur præsertim Cardi. in repet. cap. perpendimus. de senten. excōmu. oppo. vij. & Aufrerius in clemē. j. de offic. ordinar. verſ. ad quæstionem. Hoc probatur: quia summus Pontifex potestatem habet ferendi leges in his, quæ sunt ecclesię regimini, & administrationi conducibilia: conducit autem plurimùm, quod ministri ecclesiæ non implicēt se negotijs secularibus, secūdæ ad Timothe. cap. ij. cùm non posſint commodè vacare ministerio diuino, si trahi posſint, & conueniri apud iudices seculares: ergo vtile quidem est, & denique necessarium ad liberiùs, & rectiùs ministrandū ecclesijs, quòd clerici, & eorū res sint à iudicibus secularibus immunes. Præsertim ex eo, quòd hęc immunitas maximā originē ducat à diuinis veteris testamenti institutionibus, à sanctorum patrū testimonijs, à publicisque Imperatorum quorundam confesſionibus: vt tandem totus ferè orbis Christianus in hanc exemptionem propter publicam vtilitatem consenserit: eáque præter summorum pontificum authoritatem hunc tacitum, & expressum quandoque cōsensum habuerit. Hæc autem exemptio clericorum quoad fori priuilegiū multis in locis probatur, sed potisſimè in c. at si clerici. c. clerici. & c. qualiter. de iudic. c. ij. de foro compet. c. continua. & multis illius quæstionis capitibus. 11. q. j. l. vlt. tit. ij. lib. 16. codicis Theodosiani. & plerisque illius tituli constitutionibus ante Iustinianū latis l. 57. titu. vj. part. j. l. vj. titu. iij. libr. j. ordinat. de qua re latisſimè tractauerunt iuris canonici interpretes in præcitatis locis: & preter eos Aufreri. in rep. clemē. j. de offic. ordinarij. Gulielmus

Benedict.in cap.Rainutius.de testam.verb.& vxoré.in ii. nu. 321.& nu.410.Carolus libr.ij. Regalium Franciæ.c.17. Chasſa.in conſuetud.Burg.rubric.j. §.5.verſ.Archidiaconus.n. 44. & Rupellanus lib.4.forenſium Inſtitutionum c.34.Nicolaus Boerius deciſione.69. Eadem exéptio quoad tributa,& cenſum conſtat expreſsim in cap. quáquam.de cenſib.in vj.cap. nó minùs.de immunit. eccleſ. traditur latè ibidem,&per Doćto.in l.placet.& in l.ad inſtru ćtionem.C. de ſacro. eccleſ.in c.ſi tributum.11.quæſt.j. Abb. in c.vlt.de vita & honeſt.clericor.Felin.num.76. & alij in c. eccleſia.de conſtit.Ripa lib. ij. reſpóſorum cap.22. Chaſſanę. in conſuetud.Burgun. rubri.j. §.iiij.nu.17.Aufreri. in clem. j. de offic.ordi.reg.ij.fallent.27. Dricdonius de libert.Chriſtiana pag.109.& 198.Ioan.Mauricius poſt Bart. in rep.l.vnic.C. vbi mulier.& in quo loco fol. 45.& pluribus ſeq. Regia lex hac de re optima in l.j.tit.iij. libro j.ordinat.l.51.& 54.tit. vj. part.j.l.presbyteros.C.de epiſcopis & clericis.

¶Quarta concluſio. Quáuis exemptio clericorum à iuriſdićtione iure ſeculari tãtùm humano ſit inducta:princeps tamem ſecularis,vtcunquè ſummus.ſit,non poterit huic immunitati,aut exemptioni proprijs legibus,propriáue authoritate derogare.Hęc concluſio multis probari poterat,ſed pręcipuè probátur ex his,quæ proxima in concluſione adnotauimus.Nam ſi ad romanú pontificem, vt ſummum eccleſiæ rećtorem iure pertinet clericos eximere à poteſtate ſeculari:& ea exemptio ab eo eſt ob publicam eccleſiaſticæ reipublicæ vtilitatem inſtituta:planè conſequitur,non poſſe hanc exemptionem ab alio,quàm ab eodem pontifice reuocari: cùm omnes ſeculares principes ſint in ſpiritualibus, & eccleſiaſticis rebus ſummo pontifici inferiores,nó ſuperiores,nec æquales:& ideò legem ſuperioris poteſtatem eam ferendi habẽtis tollere non poſſunt. Deinde cùm tota reſpublica Chriſtiana & ipſimet principes ſeculares in hanc exemptionem conſenſerint, eam minimè poterunt reuocare. quod probatur ex his, quæ notátur in cap.nouit. de iudic. & præterea hæc reuocatio maximè fieret contra eccleſiaſticam libertatem: vt conſtat.Igitur fieri non poteſt à principibus ſecularibus. ſecundum ea, quæ traduntur in cap.nouerint.de ſenten.excommu.in cap.eccleſia.de conſtitu.& cap.vlt.de rebus eccleſ.

¶Ex his ſanè concluſionibus multa poſſent deduci,& diſputari,quæ iuſtum profectò volumen exige

men exigerent,& postularent. potißimùm tamẽ aliquot hoc in loco tractare conabimur, quæ sint huiusce tractatus resolutioni conducibilia.

¶ Primùm etenim sese nobis obtulit Cardinalis sententia in cap. perpendimus. de senten tia excom. in repetitio. opposi. vij. qui expreßim probat, & asseuerat, summum Pontificem non posse tollere clericorum exemptionem à iurisdictione seculari quoad omnes clericos & quoad omnes causas in vniuersum: licet optimè poßit eã exemptionẽ quoad quosdam clericos, vel quoad quasdam causas reuocare: sicuti & potest priuilegium canonis in vniuersum abrogare. hanc opinionẽ Cardi. sequitur Feli. in c. ij. de maiori. & obed. col. j. Barthol. Chassa. in cõsuetud. Burgund. rubri. j. §. 5. vers. Archid. nu. 47. Aufreri. in clem. j. de offic. ordi. reg. prima. Ex quibus constat, iure tantùm humano pontificio non diuino statutũ esse quòd clericum percutiens sit excommunicatus ea excommunicatione, à qua non poßit per alium, quàm per romanũ Pontificem absolui. Quod verum est, nec negari potest: siquidem Innocentius ij. in concilio Lateranensi primus eam constitutionẽ edidit, quę extat apud Gratianum. 17. q. iij. c. si quis suadente. vt cõstat ex Platina & Philippo Bergomate in supplemento Chronicorum. vnde in c. non dubium. de senten. excom. ea constitutio concilio tribuitur: tametsi apud Gratianum ipsi tantùm Innocentio ij. fuerit adscripta. Nec tamẽ ex hoc certum esse existimo quod Cardin. scribit. Nam etiam si poßit romanus Pontifex cum Cardinalium consilio canonis illius censurã tollere, quia iure humano fuerit indita: nihilominùs illius censuræ abrogatio reipublicæ Christianæ conueniens non est, nec expedit illi honori, qui clericorum ordini iure debetur: vnde si Papa canonẽ hunc tolleret: proculdubiò existimarem à censura excommunicationis liberum illum, qui clericum percusserit: etiam si summum ipsum pontificem à culpa, & peccato minimè excusarem. Nam quamuis mutatio legum humanarum, quæ vim & potestatem à voluntate, & consensu principis accipiunt, cõmissa sit libero arbitrio principũ, ita quidem vt cessante voluntate legislatoris legẽ ipsam reuocatis, cesset ipsius legis potestas: attamẽ vt princeps ipse sit immunis à culpa, peccato, & iniuria, quę reipublicę fit, necessaria est regulariter causa, quæ legis mutationẽ ac reuocationẽ iustificet: cũ teneatur princeps eas leges ferre, pro-

mulgare nouas,& veteres omninò seruare illæsas,quæ maximè necessariæ sint,vel vtiles ad optimũ reipublicę regimẽ,eius tutelam,& conseruationem:sicuti nos adnotauimus in capi. Alma mater.de senten.excom. in vj. secunda relectionis parte in princip. Quam ob rem non omninò hac in parte accesserim Cardinali. Sed & dum ipse præmittit,exemptionem clericorũ à foro seculari iure diuino fuisse institutam, & concedit, posse summum Pontificẽ quosdam clericos,aut quasdam clericorum causas ab hoc legis diuinæ instituto eximere:non satis sibi constat: quia si illi clerici, aut illæ clericorum causæ iure diuino sunt à foro seculari immunes,non potest summus pontifex illam immunitatem tollere absque læsione iuris diuini,quę nec in vniuersum,nec in vlla sui parte tolli potest à principe humano:tametsi possit per summum Pontificẽ declarari:quod nos satis probauimus in epitome in iiij. librum decretalium. ij. parte.c.vj.§.ix. & lib.iij.variar.resol.c.vj.nu.ix. Sed quia superiùs asseuerauimus, hanc fori emptionem clericis iure tantùm humano cõpetere, non diuino: cõclusionẽ Cardi.eius ratione omissa probamus ex ea deducentes, non posse summum Pontificẽ hanc exemptionẽ clericis à foro seculari competentem in vniuersum tollere. Esset enim hęc abrogatio maximè iniuriosa ordini,& statui clericali,& sacerdotali:nimisque ministeria diuina perturbaret funditùs euertens sacrosanctam illam sacerdotũ, & ministrorum Dei majestatẽ à tot Cæsaribus, Regibus, & principibus pluribus priuilegijs ab initio, & exordio militantis ecclesiæ hactenùs cõmunitam,& ornatam:atque ita eã dem opinionem Cardin. sequitur Iacobatius in tracta.de cõcilijs lib.x.arti.vj.col.ij.illud tamen ex eodem Cardinali,& sequacibus palàm admittimus, & probamus:nempè summum Pontificẽ posse iustè, & sanctè, quoties id visum fuerit expedire Christianę reipublicæ,tẽporali, & spirituali,hanc exẽptionem à foro seculari clericis iure humano datam limitare, ac restringere, vel quò ad quosdã clericos,vel quò ad quasdã causas. Probatur etenim hoc ea ratione:quia hæc exẽptio iure humano iustis ex causis data est: & ideò poterit ex publica vtilitate restringi,certisve limitibus distingui,ne quid in perniciem communitatis concessum esse videatur. Hoc verò cõstabit amplius ex his,quę in sequentibus corolarijs, & illationibus tradentur ad huiusce quæstionis vberiorem cognitionem.

¶ Secundò,ex præmissa resolutione

lutione cõſtat, quid poſſit con ſuetudo circa exemptionem iſtam clericorum à foro ſeculari. Nam text. in capit. clerici. de iudic. tradit non valere conſuetudinem, quòd clerici in cri
5 minalibus apud ſecularem iudicem conueniantur: quo in loco glo. idẽ generaliter reſpondiſſe videtur conſiderata ratione ipſa, qua vtitur: & idem illîc Panormi. & Doct. notant Rota in antiqu. 840. & ij. in antiquioribus. titul. de conſuetu. Rochus Curt. in c. vlt. de conſuetud. folio paruo 39. & item 51. colum. iiij. etiam ſi conſuetudo ſit immemorialis. Quorum omnium ea eſt potiſsima ratio: quòd hæc exemptio fuerit inſtituta iure diuino, cui nulla conſuetudo derogare poteſt, iuxta text. in dict. cap. vlti. Hæc verò ratio non eſt omninò certa: imò in pleriſque caſibus falſa, vt probauimus: & ideò dubia eſt opinio communis: præſertim quia conſuetudo mixta procedens à tacito conſenſu clericorum & laicorum maximã vim habet etiam in his, quæ eccleſiaſtica ſunt: quemadmodum adnotarunt glo. & docto. in cap. vir autem. de ſecund. nupt. text. optimus, & illîc Abb. in cap. cùm veniſſent. de eo qui mittit. in poſſeſ. cauſ. rei ſeruand. & in cap. cùm cauſa. de re iudic. tractat Rochus in dict. cap. vltim. de conſuetud. folio paruo 67. colum. ij. Quam ob rem etiã ſi exiſtimem, non poſſe conſuetudinem tollere hanc exẽptionem clericorum, nec ita reſtringere, ac limitare: vt inde maximè clericis, & ordini eccleſiaſtico iniuria fiat, grauiſsimúmque immineat præiudicium ex eo, quòd miniſtri Dei paſsim ad forum ſeculare inuiti trahantur, opinor tamen aliquot in caſibus poſſe per conſuetudinem legitimẽ præſcriptam exemptionẽ iſtam reſtringi, ac limitari. Iuris etenim eſt poſiti ui & humani immunitas hæc, & ideò, niſi ea ex parte, qua dedecus imminet ordini eccleſiaſtico, & graue damnum infertur quieti, ac tranquillitati miniſtrorum Dei, poterit reſtringi conſuetudine legitimè præſcripta, quæ procedat à tacito conſenſu clericorum, & laicorum ſimul. Qua ratiõe conſuetudo Anglorũ, apud quos clerici quicunque, etiam coniugati in ſacris cõſtituti coram iudice ſeculari litigare coguntur ſuper actionibus realibus, mixtis, & perſonalibus tãtùm: mihi non ſatis iuſta, & rationabilis videtur: niſi moderamen aliquod publica inſtitutiõe ad iuſtitiæ modum obtinuerit: & ideò meritò à iuris pontificij profeſſoribus reprobatur: vti eam improbant Rotæ iudices in d. deciſ. 840. in antiquis. &

decis.ij.in antiq. Hęc siquidem consuetudo multùm impedit clericos, ac retrahit à ministerio cultus diuini: cùm passim cogantur quacunque ex causa coram secularibus iudicibus actoribus respondere: non ita iniqua est, imò fortassis aliquot ex causis admittenda, nec admittenda, nec admodùm improbãda, etiam si iuxta sacrorum canonum rigorem aliud respondendum foret, consuetudo illa, qua Galli absque vlla retractatione vtuntur: secundum quã clerici in actionibus realibus conueniuntur corã iudicibus secularibus: vt testãtur Ioannes Faber in dict. §. vltim. colum.ij.instit.de satisdat. Aufrerius in clem.j.de offic. ordi. regu.ij. nume.v. & Guilielmus Benedictus in cap. Rainutius. de testament.verb. & vxorem. in ij.numer.322. Boerius decis. 69. nume. 20. & Andr. Tiraq. in lib.j.de retract. §. 32. glo.j.numer. 81. & plerique alij. Non enim audeo forensem istum Gallorũ vsum, & praxim vtique damnare: etiam si apud Hispanos nusquã viderim opinionem istã admitti: siquidem clerici, etiam in realibus actionibus apud iudicem ecclesiasti cũ non seculare conueniũtur.

¶ Tertiò illud est obseruandum, quod etiam si exemptio clericorum à foro seculari, & eius potestate ac iurisdictione foret secundũ communẽ opinionẽ iure diuino inducta, id obtineret quò ad sacerdotes, diaconos, & subdiaconos, atque itidem clericos primæ tonsuræ, qui tamen actu ministerio diuino vacarent, & ecclesię propriũ exercẽtes officium seruirent: ac ministrarent. Illi etenim clerici prima tantũ tonsura donati, qui solo nomine clerici sunt, nulli ecclesiæ, nec ecclesiastico ministerio seruientes, quíque nihil à laicis differunt, non videntur à seculari iurisdictione excẽpti, nec immunes ex illo iure diuino, quod hanc exemptionẽ concessit illis clericis, qui vel sacris sint ordinibus insigniti, vel ministerio ecclesiastico seruiãt & vacauerint. Tametsi & hos primæ tonsuræ clericos iura pontificia decreuerint excẽptos fore à iurisdictione principum secularium: quemadmodũ cõstat ex notatis in c.vnic.de cleric. coniuga.in vj.& in l. præsbyteros. C.de episc.& cler. Imò & Ioannes Bernardus episcopus Calaguritanus in practi.criminal.c. 90.ad finem, indistinctè censet, primæ tõsuræ clericos iure tantùm humano, nõ diuino à potestate seculari fuisse excẽptos. & idem notat Carol. Molin. in Alex.consi.viij.colum.j.

¶ Quartò deducitur ex his, posse faciliùs romanũ pontificem exemptionẽ istam clericorum à

rum à iurisdictione seculari restringere, ac limitare circa primæ tonsuræ clericos, quã erga clericos in sacris constitutos:
6 quãuis in vtrisque iure tantùm humano statuta fuerit hæc clericorũ exemptio. Hoc corollariũ probatur ex his, quæ proximè diximus: cũ clerici primæ tõsuræ ferè nullũ ministerium ecclesiasticũ exerceant: & præterea, quia prima tonsura potiùs est gradus quidã ad cæteros ordines, quã ordo verè ecclesiasticus, & propriè: sicuti & nos adnotauimus in cap. quia nos. de testam. num. iij. & iiij.

¶ Quintò hinc apparet summũ põtificẽ iustè quidẽ potuisse hanc clericorũ exẽptionem à iurisdictiõe seculari, circa primæ tõsuræ clericos cõiugatos certis quibusdã temperare, ac restringere limitibus, qui traduntur in dict. c. vnic. de cleric. coniu. in vj. Hæc etenim exemptio iuris est humani non diuini: & licèt iure diuino foret inducta, potuisset Papa illud ius diuinũ ità interpretari, vt clericus cõiugatus nõ aliter hac immunitate gauderet, quã si tonsurã, & vestes, quæ sunt clericorũ insignia, detulerit. Aequissima profectò est Põtificia constitutio: cũ alioqui clerici coniugati nullo fungãtur in republica ecclesiastica ministerio: imò sint ab eo separati: quippè qui vxorẽ acceperint. c. Ioãnes. de cleri. coniug. Quòd si liberè & indistinctè clerici coniugati essent à potestate seculari exẽpti, maximam haberent immunitatẽ, & ex ea licẽtiam, atque audaciam multa committẽdi scelera, & delicta: nec essent clerici ad aliũ finem, & effectum, quàm vt immunes essent à potestate seculari, liberiq;, & exempti: quò possent tutè absque metu iustæ punitionis multis darc operã criminibus in reipublicæ perniciẽ, arma, & seculares, laicásue deferentes vestes, mille negotijs secularibus impliciti. Hoc præsertim tẽpore, quo tanta clericis primæ tõsuræ, qui minimè ecclesiasticis ministerijs, & officijs funguntur, delinquendi occasio datur ex eo, quòd à iudicibus ecclesiasticis etiam ob homicidium voluntarium, leuissimè puniantur, & benignè absque vllis cõpedibus, & carceribus ante punitionẽ tractentur: grauissima, & maxima pœna digni, qua essent omninò lege iustitiæ ab ipsis ecclesiasticis iudicibus iuxta canonicas sanctiones puniẽdi. Idcircò Bonif. viij. æquissimè cõstitutionẽ præcitatã edidit ex qua decisũ extat, clericos primæ tõsuræ cõiugatos tũc priuilegio fori, & canonici gaudere cũ vnicã, & virginem vxorẽ acceperit tõsuram, & vestes honestas, ac clericis cõuenientes detulerint: etiam si

Speculator in tractatu de concilio, parte secunda capit. quarto, scripserit, constitutionem istam reuocandam fore à concilio vniuersali, quia fuerit aduersus libertatem ecclesiasticam promulgata: atque ideò magis è republica esse Christiana, quòd clerici coniugati ablque vlla distinctione immunitates habeant veteribus canonibus, & legibus clericis concessas: quod ipse minimè crediderim. licèt Ioann. Monachus in dict. cap. vnic. doleat, constitutionem illã editam fuisse: cùm & illic Ioan. Andræ. iij. colum. scribat, querelas principum secularium iustam dedisse causam eius editioni. Nec omninò adsentiar Iacobo à Bello visu, seu potiùs Iordano Bretio in repetit. §. contrahentes. de foro competen. in vj. qui num. 93. prima oppositione censet clericos coniugatos, etiam si tonsi, & vestibus induti honestis, & clericalibus incedant, quò ad omnia subditos esse iudicibus sacularibus: nõ obstante constitutione prædicta: quæ tantùm erit secũdum eum obseruanda in his prouincijs: quę fuerint quò ad temporalem iurisdictionem romano Pontifici subiectæ. ¶ His ita prænotatis operæ pretium me facturum opinor, si ad vsum forensem, & praxim aliquot tradidero huius, de clericis primæ tonsuræ coniugatis, constitutionis interpretationes, quò expeditior sit eius intellectus.

¶ Prima igitur cõstituitur interpretatio, vt ea constitutio intelligenda sit in causis criminalibus: cùm in ciuilibus clerici coniugati non sint exempti à iurisdictione iudicis secularis: imò coram ipso sint cõueniendi, etiam si tonsuram & vestes deferant clericales. Sic etenim voluêre Ioan. Andræ. Domin. Anchar. & Banchelius in dict. cap. vni. Lapus allegat. 118. Cardina. & Imola in cap. ex parte. colum. i. de cleri. coniug. Montal. in l. 25. titu. ix. partit. prima, & est cõmunis opinio, etiam si idem Lapus allega. 41. & Francus in dict. ca. vnic. contrarium probare conentur ex verbis illius constitutionis: dum in ea expresim decisum extat, clericum coniugatum cum vnica, & virgine, tonsuram, & vestes clericales deferentem, non esse trahendum ad iudicem secularem criminaliter, nec ciuiliter. Et tamen verus sensus in hoc constat, quòd clericus hic coniugatus pro criminibus, & in criminalibus causis non conueniatur coram iudice seculari nec criminaliter, nec ciuiliter id est etiam si pro crimine ciuiliter agatur: atque hęc est communis, & manifesta huius textus interpretatio: etiam si non non desint qui aliter præcitata

verba interpretentur,ita quidē, vt etiam in ciuilibus clerici con iugati quò ad carceres,&ipsorū capturam liberi sint à iurisdi-ctione seculari.Nam licèt possit iudex secularis de causa ciuili cognóscere,& eā diffinire,nō ta mē poterit clericū coniugatū ca pere,& in carcerem pro execu-tione detrudere,si ipse clericus ea seruauerit, & fecerit, quæ in dicta Bonifacij viij. constitutio-ne continentur:quod præter a-lios placet Ancha.in dict.c.vnic. & Ripæ in lib.j.responso.ca.13. col.iij. quæ quidem opinio com munis est,& in hunc sensum in-telligitur,vt iudex secularis in canonis excommunicationem in-cidat,si clericum coniugatum in hisce causis in carcerem mise rit,secundum Montaluum in d. l.25. Qui tamen cōtrarium pro bat,& iure quidem, (ni fallor). Clerici etenim coniugati hæc duo tantùm priuilegia non ob-stante matrimonio retinent:sci-licet priuilegium fori, quò ad criminalia,& priuilegium cano nis:vt in dict.ca.vnic.expressim probatur:vndè in ciuilibus nul-lam habet fori præscriptionem, nec priuilegium: imò manet in his sub potestate iudicis secula-ris,qui immeritò incidet in excō-municationem canonis ex eo, quòd licitè clericum sibi subdi-tum in carcerem ad executio-nem contractus, sententiæ vel alterius ciuilis rei causa miserit.

Atque ita passim apud Hispa-nos absque vlla controuersia in causis ciuilibus clerici coniuga ti,vbi hoc iuris,& iustitiæ mini-sterium exegerit,à iudicibus se cularibus capiuntur, & detru-duntur in carcerem.

¶ Secundò,hæc Bonefacij de-cisio est ita examinanda,& intel ligenda,vt non sit satis clerico coniugato vnam tantùm defer-re vestem clericalem,si alias ve stes sit indutus inhonestas, & se culares. Cùm sit necessarium, clericos coniugatos ad hæc pri-uilegia obtinenda, vestes om-nes induere clericales, & hone-stas:illas saltem,quæ facilè vide ri possunt. Quemadmodum ex dictione pluralis numeri proba-tur in d.cap.vnic.secundū Do-mini.& Doct.inibi.text. optim. in ca.si iudex laicus.de sent.ex-com. not. decisio Tolosana & illîc Aufreri.q.252. & 227. qui-bus adde l. 16. titul.de *los per la-dos*. libr.j.ordinat.& quæ tradē-tur in cap.sequenti.

¶ Tertio,vt locus sit huic con stitutioni de clericis coniugatis duo sunt ab eisdem clericis pro banda.primum,quòd tonsuram; secundum,quòd & vestes detu-lerint clericales: quemadmodū in d.cap. vnic. apparet,ac notat Rota in nouis,202. Bald. in l.si qua per calumniam.C.de epis. & cle.& Guido Papæ quæ.138. Imola in c.Ioannes.de cler.con iugat.nu.iij.& Car.in d.c. per-

pendimus.vlt.opposi. & præterea necessarium est, quòd probent, vxorem vnicam, & virginē duxisse: vt illic respōdetur: quāuis in hoc vltimo non ita præcisam exegerint probationem: cū vnicum tantū matrimonium, & fœmina virgo præsumatur: nisi contrarium probatum fuerit.

Quartò, illud est obseruandū, quonā modo diffiniri valeat, ac certis limitibus præscribi, quod de vestibus clericalibus in dicta constitutione continetur. Nam in c.penult.de vit. & honest.cleri.& in clem.ij. eo. titul. etiam si quædam vestes clericis fuerint interdictæ, non tamen est satis cautum, nec omninò diffinitum, quæ vestes sint honestę & verè clericales: iderco gl.illic communiter probata in d. c.pe. verb. deauratis. respondet, eas censeri clericis vestes honestas, quæ communi vsu fuerint admissæ ea in prouincia: vt tandē non dicatur clericus indecoris vestibus indutus, qui iuxtà regionis consuetudinem, vsum, & morem vestitus incedat. Hoc ipsum in hac specie probat Alex. in conf.149.numer.12.lib.vj. idē conf.8.col.vlt.lib.j. glo. insignis in c.si quis virorum.30. dist. ad idem optima glos. in cle.j. ver. secularis.de elect.& glo.in summa.24.q.j.notāt Card. in d.cle. ij.ad finē, Abb.in c.j.de apostat. Rochus in c. vlt.de consuet. folio paruo.28.c.ij.&50.co.4. tex. optimus in c.Io.de cler. coniu. quæ quidem opinio potest multifariā intelligi, & accipi. Primū etenim quibusdam fortassis placebit, satis esse, quòd clerici coniugati his vtantur vestibus, quibus cæteri laici, & seculares, qui vxores habent, secundum communem regionis vsum vtūtur. hoc verò non sufficit ad hoc, vt sit locus priuilegijs, quæ in d.c. vnic.cōmemorantur. vt expressim asserit Fulgos.in consi.224. co.j. atque ideò illic idē author existimat, illam consuetudinem sufficere, quæ legitimè præscripta induxerit, clericos coniugatos priuilegiū fori habere, etiā si vestibus non vtantur clericalibus, nec tonsurā deferant. idē probant & sequuntur Rochus Curtius in d.c.vlt.de consuetu. fol.51.co.j. Albertinus in ca.j.de hære.in vj.q.13.vers.Septima declaratio.nu.19.& Chassanæus in consuetud.Burgundiæ.rub j.§. v.vers.Archidiaconus.nu.59. atque ita intelligi poterit quod Alex.& alij adnotarunt: quamuis eorum propius, ac verus sensus sit in hunc modum deducendus vt possit satisfieri canonibus, ad effectum, quòd clerici coniugati priuilegium fori & canonis retineant, & habeant, si ipsi illis vestibus vtantur, quibus ex consuetudine, & vsu regionis honestè vtuntur eiusdē qualitatis, & conditionis homines: nempè clerici primę tōsurę coniugati. Nā cum

cùm ius canonicum secundum cõmunem minimè diffiniuerit vestium qualitatem, & modũ, potuit cousuetudo diffinire, quę vestes censeantur clericis coniugatis honestæ: cũ illud sit cõstitutissimũ, non omninò, nec præcisè illis vestibus vti debere, quibus indui debeant clerici in sacris ordinibus constituti, vel in minoribus, ecclesiastico tamen ministerio vacantes: quod sensit summus Pontifex in d. ca. Ioannes. de cleric. coniug. Scio tamen, & sæpissimè certis testimonijs cõpertum habui, à multis iudicibus ecclesiasticis pronunciatum fuisse, clericos coniugatos, qui ensibus, armis, & vestibus omninò laicis vsi, & induti fuêre communiter, & nihil ab omninò laicis differẽtes: nec adhuc ipsa tonsura: gaudere priuilegio fori, & ea ex causa iudices seculares inhibitionibus nõ satis canonicis & censuris minimè iustis passim adeò grauari, & lædi: vt non temerè possimus asseuerare, hoc ecclesiasticos iudices nihil censere propriùs iurisdictionis ecclesiasticæ, quã meros laicos, & sceleratissimos homines, in graue reipublicæ dispendiũ, & diuinæ, atque humanæ iustitiæ læsionẽ, à iudicibus secularibus eximere. Quod quã iustè, sanctè, ac piè id fiat, viderint ipsi, qui tot sacris canonibus obstãtibus maximã laicis, qui nullo ecclesiastico ministerio vacant, delinquendi licentiã præbere satagũt: præsertim post Alexandri vj. constitutionem, cuius mentionẽ in capite sequẽti facturi sumus.

¶ Quintò postremũ est adnotandũ, clericos coniugatos non ex hoc amittere fori priuilegiũ, quòd semel aut aliquando tonsuram, & vestes clericales dimiserint, modò tempore delicti tõsi fuerint, & vestibus clericalibus induti, Non etenim aliqua canonica constitutione statutũ est, priuilegiũ hoc ea ex causa prorsùs amitti, si tẽpore cõmissi criminis, aut alio in specie requisito tõsuram, & vestes clericales deferãt clerici: quasi eo tãtùm priuẽtur tẽpore his priuilegijs, quo vestes, & tonsurã dimiserint: sicuti responderũt Io. Andræ. & illic omnes in d. c. Ioan. & idẽ in d. c. vnic. de cleri. con. in vj. quorũ opinio cõmunis est vt eã secutus asserit Alex. in cõsi. viij. lib. j. & cõs. 149. li. 6. Hipp. in sin. 480. authoritate text. in cle. j. & ibi gl. verb. quandiu. de vita, & honest. clericor. idem probatur expressim ex Alexandri vj. constitutione, quæ inter huius Regni sanctiones est memorabilis. Nam ex ea satis est, quòd clerici primæ tonsuræ vestibus, & tonsura vtantur tempore commissi criminis, & quatuor mensibus proximis fuerint vsi. ergò si antè quatuor menses à tempore

commisſi criminis veſtes dimiſerint, & tonſuram, non amittunt clerici priuilegium fori. Sic ſanè clericus coniugatus, qui tempore commiſsi criminis tonſuram & veſtes deferebat, non erit priuatus hoc fori priuilegio, etiā ſi poſt delictum commiſſum veſtes dimiſerit, nec tonſura vtatur: quemadmodum ex mente omnium Alexan. reſpondet in dictis conſilijs. Eadem ferè ratione clericus coniugatus, qui tamen vnicam vxorem, virginémque acceperit, ea mortua, & matrimonio ſoluto conſequitur, & habet omnia priuilegia, quæ clerici primæ tonſuræ non coniugati iure habent, & obtinent, ſecundum Abb. in c. clericus. in ij. de vita, & honeſta. clericuius opinionem ferè vnanimi ſententia probant omnes in d. cap. vnic. de cleri. coniug. in vj.

¶ Sextò, eadem priuilegia quę in dict. cap. vnic. conceſſa clericis coniugatis, tonſis quidem, & clericalibus veſtibus amictis, etiam conueniunt his clericis coniugatis, qui negotiationi operam dant: cum his coniugatis licita videatur quædam honeſta victus cauſa negociatio, quāuis alioqui clericis alijs ſit interdicta: arg. cap. Ioannes. de cleric. coniugat. Atque ita notant Francus in dict. capit. vnic. col. iij. & Alex. in dict. conf. viij. col. vlt lib. j. tametſi Ioann. Imolenſis in dict. cap. Ioannes. colu. ij. contrarium probare conetur.

9 ¶ Septimò hæc omnia ſunt ſic adamuſsim intelligenda, vt conſtet, clericos coniugatos cū vnica, & virgine, tonſura, & veſtibus clericalibus vtentes tantū hæc duo fori, & canonis priuilegia obtinere: quò ad reliqua verò clericorum priuilegia laicos omninò cenſeri. text. eſt ſing. & ibi gl. communiter recepta verbo. cæteris. in dict. cap. vnic. de cleri. coniug. in vj. vbi Francus multa commemorat priuilegia, quæ clericis coniugatis iure negantur, cùm alioqui clericis ſint non coniugatis conceſſa. Idem fecêre Card. in clem. j. de vit. & honeſt. cler. Aufrerius in cleme. j. de offi. ordi. nota. iij. Dominic. in cap. j. de offi. vicar. lib. vj. col. vlti. & Paulus Pariſius in conſi. 40. nu. 20. lib. iiij. præſertim clericis coniugatis, etiam cum vnica, & virgine & qui veſtibus, ac tonſura vtantur, iure negatur priuilegium immunitatis, quò ad gabellas, munera ſecularia. indictiões, collectas, aliáue quęuis regalia obſequia, cenſum, & his ſimilia. Nam hæc ſubire tenentur hi clerici, ſicuti ſubeunt, & præſtant omninò laici. quod in ſpecie adnotarunt glo. memorabilis in dict. cap. vnic. verb. in cæteris. & ibi omnes. Panormit. in capitul. ex parte. de cler. coniugat. Guido Papæ quæſtione. 383. Bertachinus in tracta de Gabellis. 7. part. nume. 12. Angelus in auth.

in auth.de monachis.§.penul. Ioannes Mauricius in repeti.l. vnic.C. quo loco mulier. munera subire soleant.lib.x. pagi. 75.quorum opinio communis est,& ab omnibus probatur in d.c.ex parte. atque itē lege regia l.23.tit.iij.li.ordi. & l.13.ti. iij.lib.j.ordi.quibus quidem legibus constat diffinitum esse, quòd clerici primæ tōsuræ nō coniugati liberi sint & immunes ab omnibus subsidijs,censibus, ac tributis, & indictis, à quibus clerici in sacris cōstituti liberi censentur. Quam opinionem iure probant Guido Papæ,& alij authores modò citati.Et est cōmunis opinio atque intellectus ad omnes iuris canonici constitutiones, quibus clerici eximuntur ab his muneribus secularibus personalibus quidē,& mixtis. Hoc ipsum poterit probari multis locis vtriusque iuris, in quibus appellatione clericorum continentur & clerici primæ tonsuræ:de quibus agere nunc omittam: traditur etenim in capit. clerici.de iudic.& in rubric.de vita & honestate clericorū.per Dec.in c.ij.de præbend.textus elegans in hac specie in l.presbyteros.C.de episcop.& cleric. Sunt tamen qui opinentur, hanc conclusionem admittendam fore, cùm clerici primæ tonsuræ probam & honestam viuēdi rationem sectentur, saltem vestes,& tonsuram nō dimittentes: quod deducere videntur ex Innocentio in c.j. de apostat. Thomas Parpalias in repetitio.l. placet.C. de sacrosanct.eccle.Ioan.Mauricius in d.l.vnic.pagi.73 tenet idem Guido Papæ,quæst.381. Nam, vt refert Matthæus Afflict. in constitutio. Neapolita.rub.iij. numer.13.Carolus ij. Neapolis Rex per constitutionem regiam idē visus est statuisse ita iura pontificia interpretatus. Quæ quidē interpretatio non est fortassis à mente iuris canonici aliena hisce præsertim temporibus,quibus tot clerici primæ tonsuræ absque tonsura,& vestibus passim vagātur, moribus, & vitæ honestate à cæteris laicis minimè distincti: imò propter priuilegia peccādi licentia ipsis multò peiores in maximū Christianæ reipublicæ dispendium:potissimùm hac in re,cùm alij laici sint horum clericorū onera subituri: quod illis satis graue & molestum est, quippe quibus cōstet hos clericos primæ tōsuræ,qui ab his oneribus immunes esse contendunt, nec vestibus,nec tonsura clericos esse,nec alicui ecclesiastico ministerio vacare,nec id ipsum vel minima ex parte cogitantes. Vnde cùm hæc exemptio iure sit tantùm humano instituta, plurimùm poterit circa eius vim, & vsum

consuetudo legitimè præscripta: maximè non erit eius quęuis interpretatio reipublicæ cōuenicns abijcienda, cū de muneribus agatur, quæ mixta sunt, & ratione rerum temporaliū personis quò ad census, & pecuniæ contributionem indicuntur. Etiam si iuxta iuris canonici rigorem clerici primæ tonsuræ non sint priuandi hoc priuilegio ex eo, quod tonsuram, & vestes dimiserint, nisi prius tertiò moniti in hanc inciderint contumaciam: sicuti notat Imola in capit. vlti. col. j. de vita, & honestate clerico. & idem probat regia lex 12. ti. iij. libro primo ordinationum. sufficeret tamen ea monitio, quæ fit per publicationem constitutionis Alexandrinæ, cuius statim capit. sequen. mentio fiet. Vidi semel regias literas in hoc decretas, vt clerici primæ tonsuræ etiam non coniugati, cogantur soluere decimam partem pretij, quo res proprias, etiam seclusa mercimonij, & negotiationis causa, vendiderint. Quod ius Alcauala Hispani, alij Gabellam appellāt. cùm tamen ius Pontificium in dicto capitulo quanquam. de censibus. in sexto, non minùs hāc exactionē, quàm alias in clericorum rebus, & personis prohibuerit. Vnde fateri oportet, posse multùm in hisce immunitatibus consuetudinē.

Ex capite sequenti.

1 *Traditur Alexandri Sexti constitutio, qua de tonsura, & vestibus clericalibus tractat.*

2 *Clericus in sacris constitutus, quādo puniri possit per iudicem secularem absque degradatione, & traditione.*

3 *Clericus primæ tonsuræ puniri potest quandoque per secularem iudicem absque vlla solenni degradatione.*

4 *Ordo ecclesiasticus post delictum assumptus, quando liberet quē à iurisdictione iudicis secularis.*

¶Rursus agitur de clericis primæ tonsuræ, qui nondùm matrimoniū contraxêre.

CAP. XXXII.

HACTENVS, etiam si de clericorum exemptione tractauerim', illud peculiari conatu agere constituimus: vt quid de clericis primæ tonsuræ apud iudices seculares seruandum sit, summatim respōderemus, distinctionem illam explicaturi, quæ frequenter fieri solet, dum clerici coniugati ab his, qui vxores nondum accepêre, quò ad aliquot iuris effectus segregantur. de cōiugatis autem

tis autem iam multa diximus: & ideo nunc de his, qui coniugati non sunt, expedit quædã practicis vtilia explicare. Clerici sanè primæ tonsuræ, qui cõiugati non sunt, quò ad criminalia, & ciuilia exempti à potestate seculari censentur secundum communem in dicto capitul. vnic. de cleri. coniuga. in vj. & in c. qualiter. & c. clerici. de iudic. quæ probatur in c. j. de foro compe. moribus tamẽ receptum est, quòd clerici primæ tonsuræ, etiam non cõiugati non possint vti præscriptione fori in ciuilibus: nec temerè quidẽ præsertim quò ad clericos, qui nec tonsura, nec vestibus vtuntur, nec ministerio ecclesiastico vacare satagunt. Idcircò illud erit prænotandum, clericos primæ tonsuræ, qui coniugati non sunt, quò ad criminalia exemptos esse à potestate iudicum secularium. Nec hi clerici priuilegiũ istud amittunt ex eo, quòd vestibus, & tonsura non vtãtur, donec tertiò moniti fuerint, & nihilominùs in eadem perseuerent cõtumacia: quemad-
1 modum probatur in capitu. in audientia. de sentẽ. excom. gl. communiter recepta in capit. ex parte. in ij. de priuileg. Panor. in c. tuæ. de apostat. Henr. in c. cùm non ab homine. de iudi. Ful. consi. 157. Alex. in cõsil. viij. col. pe. lib. j. & est cõmunis opinio, in c. vnic. de cleric. coniugat. licet in hisce coniugatis clericis hæc monitio necessaria non sit, vt illîc omnes fatentur. Extat tamen inter regias huius Regni leges Alexãdri vj. Pontificis maximi constitutio hac de re lata, etiã quò ad clericos primæ tonsurę, qui coniugati nõ sunt. Etenim illîc statuitur, clericos primæ tõsuræ quoscunque, etiã si liberi sint à matrimonio nõ esse exẽptos, nec immunes in criminalibus causis a iudicibus secularibus, nisi tempore commissi criminis, & quatuor proximis ante mensibus, tonsura, & vestibus clericalibus vsi fuerint. Quæ quidem constitutio continetur inter huius Regni practicas. l. 21. & data fuit anno Domini M.ccccxcij. cuius interpretationem tradere conatur doctissimus Petrus Auendanius in tractatu de exequẽ. mandat. capitu. 22. sed & idem omninò concessum est à Leone x. Pontifice Maximo Francisco Gallorum Regi: quemadmodũ meminère Nicolaus Boerius decisione 69. nume. 13. Chassa. in consuetudini. Burgun. rubr. j. §. v. versicul. Archi. nu. 46. Carolus Degrassalius li. ij. Regalium Frãciæ. iure. 17.

¶ Est tamen vtraq; sanctione cõstitutũ ad eius vim, & vsum, quòd à iudicibus ecclesiasticis, & prælatis publicetur, &

promulgetur hęc summi Pontificis cõstitutio tribus primis dominicis quadragesimę. quasi hæc publicatio sit sufficiens monitio ad constituẽdum clericos primæ tonsuræ in ea contumacia, ex qua sit satis, vt priuilegio fori priuetur ipso iure. Hęc verò publicatio passim à iudicibus ecclesiasticis prætermittitur nõ alia ex causa, quã vt eis liberum sit, quoscunque primæ tonsuræ clericos, qui dimissis vestibus, & nulla tonsura ornati delictum commiserint, censuris, & excommunicationibus à iudicum seculariũ euellere, ac impunitos dimittere data criminũ impunitate: sic etenim quotidiè fraus fit Alexandrinæ constitutioni. id ipsum fieri in Regno Neapolitano conqueritur Matthæus Afflict. in cõsti. Neapolit. rubr. iij. num. 12. Qua ratione regiũ supremum Castellani Regni prætorium huic malo obuiam ire poterit, si per literas regias quolibet anno admoneat iudices ecclesiasticos sub his comminationibus, quæ eis fieri solent, vt Alexandrina vtantur constitutione: aut præcipiat secularibus iudicibus, quod ecclesiasticos datis semel literis regijs requirant ad prædictæ constitutionis publicationem, cuius testimonium publicum accipiant. Qua quidem in re oportet, non mediocrem diligentiam adhiberi ab ipsius Regis aduocatis fiscalibus, quibus in his, & similibus reipublicæ, & secularis iurisdictionis defensio dubiò procul incumbit. ¶ Sed ex Alexandrina cõstitutione primũ hoc deducitur, quod iuris cõmunis responsis contrarium palàm videtur: nempè sufficere generalem monitionem, vt primæ tõsuræ clerici non vtentes tonsura, & vestibus, priuilegium fori amittant ipso iure: cùm alioqui iure communi ad hoc foret, & est necessaria monitio specialis in personã nominatim facta: vt probat tex. elegãs & illìc Cardina. Imolæ, & omnes iu clem. j. de vita & honestate clericorum, atque ita hãc constitutionem esse in hoc iuri cõmuni contrariam, asseuerat Nicolaus Boerius in d. decisio. 69. num. 13.

¶ Secundò ex eodem Alexandri vj. decreto apparet, clericũ primæ tonsuræ: qui post monitionem illìc præscriptam non fuerit vsus tonsura, & vestibus clericalibus, quocunque in crimine puniri posse per iudicem secularem absque vlla degradatione, & traditione solenni facta ab ipso iudice ecclesiastico. Etenim cùm isthæc generalis monitio censeatur ab Alexandro summo Pontifice sufficiẽs vt clericus primæ tonsuræ iure ipso priuilegium amittat fori manife-

manifestè consequitur, posse ipsum capi,& puniri à iudice seculari absque vlla solenni degradatione legitima, siquidem monitio idem operatur, quod actualis degradatio. c. cùm nō ab homine. de iudic. notat expressim Anchar. in reg. ea quę. q. 12. de reg. iur. in vj. Qua in re hæc constitutio quid nouum inducere videtur, secundū Boerium in d. decis. 59. num. 17. qui non satis explicat, an hoc sit in quocunque crimine intelligendum: nec quid olim iure veteri fuerit statutum: idcircò exponere oportet huius quæstionis breuem quādam resolutionē: vt distinctè percipere possimus quę nam fuerit olim, & sit nūc doctorū hac in re cōtrouersia.

¶ Primùm etenim illud constat omninò distingui à prædicta specie, & quæstione illam disputationē, qua tradi solet, an clericus in sacris cōstitutus,
2 qui grauissimū, & atrocissimū cōmiserit crimen, sit à iudice ecclesiastico degradandus, & tradendus iudici seculari. Nā & ista quæstio tunc etiā obtinet, cùm nulla sit facta dimissio tonsuræ, nec vestium clericalium: quemadmodū nos tractauimus in libr. ij. variarum resolutio. c. 20. nu. vij. est etenim, vt fatentur omnes, necessaria degradatio, & traditio, nec iudex secularis punire poterit clericū in sacris constitutū absque degradatione, & traditiōe propter quodcunque grauissimū crimen. quod apparet ex notatis in c. cū non ab homine. de iudi c. nouimus. de verb. signi. c. ad falsariorum. de crimi. falsi. c. ad abolendam. de hæretic. tametsi propter crimen Assassini iure pontificio sit statutū clericum, etiam in sacris absq; vlla degradatione puniri posse per iudicem secularem: sicuti probat tex. in c. i. de homicid. in vj. cuius verā interpretationem ipse itidē tradidi in dict. cap. 20. nu. 10.

¶ Secundò est adnotandum, clericum, etiam in sacris constitutum, qui tamen sit verè incorrigibilis, posse absque vlla degradatione puniri per iudicem secularem. textus singularis in d. c. cùm non ab homine. de iudic. quem ita intellexēre Ioan. Andr. Cardi. & Imol. ibi. quorum opinio mihi communis est: siquidem ferè omnes hanc quæstionem tractantes idem manifestè præmittunt, & probant. Nam si rem istam diligēter scrutemur, ratio hoc ipsum probat: cùm ex dicto c. cùm nō ab homine. ad hoc vt censeatur clericus incorrigibilis multa, quorū illic mētio fit, sint necessaria, ex quibus meritò deducitur, ex trina monitione, & ex alijs iustissimè fori priuilegium amitti à clerico ita incorrigibili, & contumace.

¶Tertiò his erit adijciẽdum, quòd clericus in profundum malorum delatus, quíque dimissis tonsura,& vestibus clericalibus,multis se immiscuit enormibus delictis, ipso iure est priuilegio clericali etiã fori destitutus,quãuis sacris fuerit ornatus ordinibus,atque ideò poterit absque degradatione, & traditione puniri per iudicẽ secularem:modò ita sit his sceleribus deditus vt inueteratus dici possit scelerum minister. Nec est in hoc casu necessaria trina monitio,quæ alioqui iure ordinario requiritur. Huius opinionis authores sunt gloss. in capit.ex parte.in iij.de priuileg.Hostien.Ioan.Andræ.& Anto.in c. perpendimus.illius capitis authoritate,de sent.excõ.ext. Ancha.in reg.ea quę.q. 12.de reg.iu.in vj.quorum opinio cõmunis est:vt asserit Aufrer.in cle.j.de off.ordi.regu.j. fallen.19.quibusque patrocinatur tex.in c.vnic.de vita,& honest.clericor.vbi traditur casus in quo clericus,etiam in sacris absque vlla degradatione amittit priuilegium clericale omninò ipso iure,etiam quò ad forum iuxta communem illius text.interpretationẽ.His item accedit text.in ca.j.de apostat. quo itidem cõmunis hæc probatur sententia,à qua non audet dissentire Henricus in c.ex literis.col.pe.de vit.& honest. cleri.scribítque Chassa. in consuetu.Burg.rubr.j.§.5.vers.Archidiaco.nu.55.e andẽ opinionem communiter in praxi receptã esse.& nihilominùs multis hoc displicet, quippè quibus graue nimis videatur,clericum nulla legitima monitione pręmissa,priuilegio fori priuari ex eo,quòd dimissis vestibus & tonsura multis etiam enormibus criminibus operam dederit, & seipsum immiscuerit, Sic etenim Ancha.in d.c.j. de apostat.scribit,illius capitis responsum non esse seruandum, nisi in specie &casu,quo loquitur.Panor.item & Cardi. in d. c.perpẽdimus.illã decisionem tantùm intelligunt quoad priuilegium canonis:non autem quoad forũ. quod etiam probant Alex.consi.8.libr.j. nu.ij. Soci.consi.12.lib.j.col.vij. dum Abbatis distinctionem sequitur. & Angelus verb. clericus. 10.quæst.j.& Syluest.verb.clericus iij.§.9.nec oberit text. in d.c.j.de vita &honest.clericor. in vj.quia illa constitutio penalis est,& ideò nõ est ad alium casum extẽdenda. Vnde mihi potiùsplacet posterior opinio aduersus communẽ, maximè in clericis constitutis in sacris ordinibus.Nam in his non video,quo iure satis probetur cõmunis opinio, nisi forsan crimen aliquod ita in reipublicę perniciem fuerit à clerico perpetratum

petratū vt pium sit,& æquissimū,cōmunē admitti sententiā,eo præsertim casu,quo,si de gradatio iudicis ecclesiastici expectanda foret,subest maxima suspicio libertatis, & impunitatis.¶ Vtcūque tamē sit,opinor ipse,moribus receptā esse communē sententiā in clericis primæ tōsuræ,quāuis & hi sint solenni bus quibusdā ceremoniis degradādi: vt in lib.pōtificali tra
3 ditur. Nā vsus obtinuit forensis,vt hi clerici primæ tantùm tonsuræ,si dimissis vestibus,absque tonsura enormia crimina frequenter cōmiserint,absque vlla degradatione puniantur à iudice seculari.Sic etenim cōmunis opinio admitti poterit, vt tandem priuilegium fori ex hoc omninò amittatur ipso iure à clericis in minoribus ordinibus cōstitutis.Et idem erit, vbi clericus primæ tōsuræ,etiā tonsus, nec dimissis vestibus, crimen aliquod atrocissimum commiserit, propter quod foret in sacris cōstitutus alioqui curiæ seculari tradendus præmissa degradatione.Hic equidem absque degradatione puniri poterit per iudicem secularem:quod cōstat ex traditis exemplis ab Aufrerio in dict. limitat.19.& Boerio decisio.69. nu.17.notant optimè Chassanęus in cō suetu.Burgū. rub.j. §.5.vers.Archidiaconus.nu.66. Guliel.Benedictus in c.Rainutius.de testam. verb. & vxorē in ij.nu.440.Petrus Auendanius in tract.de exequēdis mādatis c.22.nu.iij.ex quibus accedit quod de clericis primæ tonsuræ tradit Ioānes Bernardus Episcopus Callagurritanus in practica criminali,c.90.quo in loco censet opinionē Abb. & Ancha.de degradatione clericorum cōmittentium atrocissimum crimē,& traditione curiæ seculari alioqui dubiā: vt illic ipse tradit,& nos disputauimus lib.ij. variar, resolut.c.20. admittendā esse in clericis primæ tōsuræ tantū:non in alijs, qui sacris ordinibus fuerint donati. sed & ad hanc opinionē Chassanæi,Gulielmi, & aliorū plurimū conducūt,quę nostra didimus in c.quia nos.de testa. nu.iiij.vbi mētionem fecimus obiter huius cōsuetudinis,receptęq; apud practicos iudices, opinionis.atq; itē adduximus ea,quę in contrariū citari poterant. Sic intelligēda sunt quæ nimis succinctè in hac specie diffinire tentāt Hippo.in cōsi. 9.num.17.& Carol.Molinę.in Alexādri.cōsi.8.lib.j.col.iii. litera B.¶ Ex quibus deducitur in omnibus,& quibuscūq; criminibus admittēdū esse quod Boerius ex Alexādri cōstitutione intulit:vt absq; vlla degradatione,& traditione solenni, iudex secularis punire possit clericum in minoribus ordini

bus constitutum, qui contra illud Alexandri edictum non fuerit nec tonsura, nec vestibus vsus clericalibus. Quod satis manifestum fit ex ipsius constitutionis mēte, & verbis. ¶Sed & tertiò principaliter ex dicta constitutione Alex. cōstat elegans, ac noua in hac quæstione conclusio ad hoc quidem, quòd licet is, qui post commissum crimen ordinē ecclesiasticum acceperit, possit per iudicem secularē puniri quò ad rerum, & bonorū condemnationem, non tamē quò ad corporis pœnam iuxta communem, doctorū sententiam ex iure veteri deductam: hodie tamē authoritate dictæ constitutionis
4 clericus, qui eū assumpserit ordinem post crimē cōmissum, poterit à iudice seculari puniri, etiam corporalibus pœnis: quia tempore commissi criminis nec tōsura, nec vestibus vtebatur clericalibus. Sic sanè nouam istam conclusionē à constitutione Alex. deduxit doctissimus Auēdanius in tracta. de mand. exequendis c.22. nu. vij. Ego verò satis dubius sum hac de re, quippè qui opiner, summū Pōtificē nihil voluisse mutare circa clericos illos, qui post delictū commissum ecclesiasticū ordinē acceperint: cùm de his tantùm tractauerit, qui tēpore delicti tenebantur iure Pōtificio tōsura, & vestibus clericalibus vti. esset enim satis à re proposita, & petita omninò alienum, tōsuram, & vestes clericales exigere in his, qui essent verè laici, nullo quidē ordine ecclesiastico insigniti. Nam de his, qui laici erant, cùm crimen fuit perpetratum, nihil est petitum à summo Pōtifice, nec ab eodem respōsum, aut decretū. Si quidem hi non tenebantur tunc, nec poterant tonsura simul, & vestibus clericalibus vti: eósq; voluerit summus Pōtifex culpa notare ad amittendum fori priuilegiū, qui tenebantur tonsura, & vestibus clericalibus vti: vt constat ex ipsius constitutionis serie. vnde sequitur, quòd si quis fuerit prima donatus tonsura, quā & vestes clericales nusquam dimiserit, & tamen intra tres menses à die tonsuræ crimen aliquod cōmiserit: non erit per iudicē secularem puniendus ex eo, quòd quatuor mensibus ante crimen cōmissum tonsura, & vestibus non fuerit vsus clericalibus. Nec iudex secularis ius habet puniendi hunc propter Alexandri constitutionē: cùm illa tantùm afficiat, & complectatur illos, qui culpa notari possunt: quippè qui nec tonsura, nec vestibus vsi fuerint clericalibus tempore commissi criminis, & proximis quatuor mēsibus: non autem illos, qui culpa hac in re omninò carent:

quia non

quia non tenebantur vel tempore delicti commissi, vel qua tuor proximis mensibus tonsura, & vestibus vti, nondum eo tempore ecclesiasticum ordinem habentes. Quod si ratio viri doctissimi esset admittenda, necessariò esset à iudice seculari puniendus is, qui tribus, aut duobus mensibus ante delictũ, acceperit ordinem primæ tonsurę, qua, & vestibus fuerit legitimè vsus post eius adsumptionẽ: non tamen anteà, & sic quatuor mẽsibus ante commissum crimen quod mihi nec placet, nec videtur iure probari posse. Quã ob rem censeo nihil noui posse deduci ab illa constitutione Alexandri vj. circa illos, qui post delictum fuerint promoti ad primæ tonsuræ gradum. Ideircò eorum ius, & exemptio à iudice seculari erit examinanda his rationibus, & authoritatibus, quibus examinari, & expediri poterat ante prædictã constitutionem. Qua in re, licèt multa sint ab alijs tradita, nos pro facili huius quæstionis cognitione aliquot explicabimus conclusiones.

¶Prima conclusio. Ecclesiasticus ordo post delictũm commissum ab aliquo absque vlla fraude susceptus, eum omninò liberat à iurisdictione iudicis secularis. Hoc probatur argu. text. in l. hos accusare. §. hoc beneficio. & versi. itẽ magistratũ. ff. de accusat. vbi Ang. & Alberic. & in l. qui cum vno. §. reus. ff. de re militar. notatur in capitul. proposuisti. de foro competent. & in l. si quis posteà. ff. de iudic.

¶Secunda conclusio. Ordo ecclesiasticus post delictũ ab aliquo adsumptus, fraude tamen & dolo, vt iudicis forum declinet, non liberat eum à iurisdictione iudicis secularis. Quod probatur in d. l. hos accusare. versi. dum non retractãdi causa. l. si maritus. §. legis. ff. de adulter. l. vlt. ff. de re milita. l. j. C. qui. milit. non poss. lib. xij. ex quibus, & alijs vtranque conclusionem tenent Oldrad. consil. iiij. Bartol. eleganter in l. j. ff. de pœnis. Ioan. Andr. & alij in cap. j. de obligat. ad ratiocinia. quorum opinio communis est: vt constat ex citatis per Aufre. in cle. j. de offi. ordina. reg. j. fallentia 11. per Hippolit. in singular. 534. latissimè Lamber. in c. j. de hæret. in vj. quæst. xiij. qui has cõclusiones post alios, quorum ipsi meminêre, sequũtur, quicquid scripserit Bellamera in cap. proposuisti. q. ij. de foro competenti: qui absque vlla fraudis distinctione censet, non posse hoc crimen puniri à seculari.

¶Fraus verò maximè præsumitur, si quis post delictũ commissum: & ante susceptũ ordi-

nẽ fuerit accusatus, vel denũciatus, aut sanè infamatus. tex. optimus in l. vlti. ff. de bonis eorum qui mort. sibi consci. & in d. l. vlti. ff. de re mili. notatur in l. si quis posteà. ff. de iudic. & in l. si adult. §. si eo tempore. ff. de adulte. quemadmodum Bart & alij fatentur: sed & in vniuersum fraudem præsumi ex eo, quòd post crimen commissum timore secularis punitionis quis ordinem susceperit, asserit Bal. in l. j. num. ij. C. an seruus ex suo facto.

¶ Tertia conclusio. Vbi ratione fraudis qui post delictum ordinem assumpserit ecclesiasticum, adhuc manet sub iurisdictione iudicis secularis, non poterit per eum pœna corporali puniri: sed tantùm bonorum, & rerũ multa, & amissione. Hanc cõclusionem probant, & sequuntur Ioan. And. in c. j. de obliga. ad ratiocinia. Bar. in d. l. j. & omnes paulò ante citati, ex quibus hęc est communis opinio. Atque ita hanc opinionem asseuerat communem esse Aufrer. in dict. fallentia 11. Erit tamẽ hoc in articulo illud obseruandum, quòd si crimen mortis pœnam exigat, aut mutilationem mẽbri, erit clericus hìc degradandus per episcopum, & tradendus curiæ seculari: vt opinantur Guliel. de Cuneo. Iacob. Butri. & Bartol. in d. l. j. ff. de pœnis. Iason in l. cùm quædam. ff. de iurisdictio. omn. iud. nume. 10. Baldus in l. j. nume. ij. C. an seruus pro suo facto. Dinus in l. item Vlpianus. ff. de excusat. tuto. Anchar. in regul. ea quæ. de regul. iur. in vj. q. xiij. Aufreri. in dict. fallen. xj. Et quia iudices ecclesiastici, & episcopi nolunt vti hac degradatione, fortassis iustè, cùm nullibi iure pontificio hoc in casu sit permissa, teste Antonio Butrio in dict. capi. j. colum. iiij. de obligatio. ad ratiocinia. seculares iudices absque hac solennitate nihilominùs propriam sententiam ad mortem vsque exequi solent: licèt malè faciant, vt testantur Barto. & omnes modò nominatim commemorati. Sed si clericus hic tantùm sit prima tonsura donatus, poterit absque vlla solenni degradatione per iudicem secularem puniri etiam mortis pœna: ex his, quę superiùs diximus in vers. vtcunque tamen sit. ¶ Cæterùm quidam hac in quæstione opinantur, satis esse, vt laicus criminis alicuius author effugiat forum iudicis secularis: & eius punitionem, quòd antè delictum votũ fecerit vel religionis, vel ordinis sacri suscipiendi. Nam ex hoc non poterit puniri per iudicem secularem: cùm votum hoc delicti commissi tempus pręcesserit, Sic sanè visum est Iaso. in d. l. cũ quę da. n. nu.

dam.num.11.Hippo.in singul. 534. Gerardo in singul.51. Chassaneo in consuetu.Burg.rub.j. §.v.versi. Archid.nume.68. qui tamen scribit, se non credere, quòd hæc opinio à practicis admittẽda sit. citatur ad hanc sentẽtiam Bald.in l.j.C.an seruus ex suo facto. qui illud tantùm asseuerat, quod qui ante delictum votum emiserit, & post delictum sit effectus voti executione clericus, aut religiosus, non possit puniri per iudicem secularem: quasi maxima sit præsumptio bonæ fidei, & nullam subesse fraudem mutationi status. atque in hunc sensum qui proprius est, & à præcitatis authoribus traditur, posset admitti opinio Iasonis, à quo plurimùm hoc cõmendatur ex eo, quòd probatio voti fieri possit iuramento proprio ipsiusmet vouentis. In his etenim, quæ in animo consistunt, probatio sufficiens iure censetur ea, quæ proprio iuramento fit. glos. elegans in cap. significâsti. in j. de homici. vbi omnes, glo. in cap. si verò. in ij. de senten. excom. alia in §. sed istæ. & illic Iason nu.89. Instit. de actio. glo. in l. atqui natura. §. cùm me absente. ff. de nego. gest. text. optimus in c. pastoralis. de exce. latè Hippo. in rubr. de proba. nu.122. Alci. in tract. de præsum. reg. ij. præsump.10. Bart. in l. inter omnes. §. rectè. ff. de furt. Aret. in l. interdùm. §. quod ex naufragio. ff. de acquir. posse. quæ quidẽ cõclusio tunc admittenda est, cũ de modico præiudicio agitur: non autem vbi de maximo sit præiudicio agendum. tunc etenim maior, ac certior probatio requiritur, saltem ea erit necessaria, quæ fieri ea de re communiter possit: vt notant Domi. in cap. eos. de temporib. ordin. in vj. Abb. in cap. quosdam. de præsumpt. Felin. in cap. cognoscentes. de constit. nume.14. & Hippoli. in sing.635. Vnde cùm in hac specie de maximo agatur præiudicio, nempè de graui, ac enormi læsione reipublicæ, & iurisdictionis secularis: ac denique Baldi, & Iason. sententia non sit satis iure probata, nec conueniat criminum iustæ punitioni, minimè mirabimur, etiam si viderimus, eam in praxi refelli. opinor equidem non esse iustum, eam admitti, præsertim recepta illa tantùm probatione, cuius à Iasone mẽtio fit. Nam & si probetur plenè votum olim à delinquente factum, non est omnimò exclusa illa suspicio fraudis, quæ solet in hac specie subesse, ac contingere propter frequentes hominũ cautelas, quibus passim vtuntur hi, qui iurisdictionem iudicis secularis ad liberiùs delinquendum effugere cogantur.

Ex capite sequenti.

1 *Iudex ecclesiasticus, non secularis co gnoscit de quaestione illa: an clericus sit remittendus ad forum ecclesiasticum.*

2 *Exceptio declinatoria fori proponi poterit. à clerico apud iudicem secularem, etiã post sententiam, qua transierit in rẽ iudicatam.*

3 *Clericatus quo modo probari possit.*

4 *Lite pendente apud iudicem ecclesiasticum clericus detineri debet reclusus in carceribus.*

5 *Remissio clerici, cuius expensis fieri debeat?*

6 *Clerici prima tonsura, qui semel regiam, & secularem iurisdictionem declinauerint, qua patiantur iure regia incommoda.*

7 *Clerici arma portantes, an possint per iudicem secularem puniri.*

¶ Agitur item de iurisdictiõe seculari quò ad clericos: præsertim ad breuem interpretationem cap. si iudex laicus. de sent.excõ. in vj.

CAP. XXXIII.

OLENT non leuẽs oriri contentiões inter iudices ecclesiasticos, & seculares super criminali punitione clericorum: & frequẽtissimè controuertitur de his clericis, qui tantũ primæ tonsuræ gradum assumpserint: cùm de his puniendis iudices seculares plerunquè contendant propter communem cum laicis viuendi rationẽ. Et tamen summus Pontifex in cap. si iudes laicus. de sentẽ.excom.in vj. regulam quandam edidit, & constituit, ex qua certa posset assumi diffinitio in ea quæstione, an pendẽte lite super exemptione, & clericatu, sit statim clericus à iudice seculari captus remittendus ad ecclesiasticũ, vel manere debeat apud secularẽ donec probatione, atque ordinaria cognitione fuerit decisum per sententiam clericum illum habere priuilegiũ fori, & ideò remittendum esse, etiam quò ad principalis causæ cognitionem ad iudicẽ ecclesiasticum. Hæc etenim Pontificia responsio est semper præ oculis habẽda, quia celebris est, & eam prę ter doctores ibi maximè commendarunt Bald. in l. si qua per calumniam. colum.ij.C.de episc.& cleri.& Cæpola in consil.11.colum.iij. & consi. 10. qui quamlibet eius constitutionis partem peculiari adnotatione perpenderunt. idcircò & nos multa hoc in loco summatim eius intellectũ adnotauimus.

¶ Primũ illud est prænotandũ, quòd huius causę cognitio eiúsque diffinitio pertinet ad iudicẽ ecclesiasticũ, non ad secularem

cularem: atque ideò iudex ecclesiasticus tractabit, an captus per secularem iudicem, vel apud eũ accusatus sit clericus, & ecclesiasticę iurisdictionis. quod probatur in dict. capit. si iudex. vbi huius rei ratio traditur ex eo, quòd de re spirituali, vel ecclesiastica sit agendum: idest, de ordine. Eandem opinionem, quæ satis communis est, & probant, & sequuntur omnes in dict. ca. si iudex. & in cap. vnic. de cler. coniug. in vj. præsertim Francus illic column. nj. Rotæ iudices de cis. 201. in nouis. Fulgosi. in consil. 124. Alexand. in consil. vnj. col. iij. libr. j. quibus etiam suffragatur, quòd vbi contingit quæstio inter iudicem ecclesiasticũ, & secularem super iurisdictione, iudex ecclesiasticus propter maiorem authoritatem cognoscet, an sua sit iurisdictio, secundum Antoni. Butri. in cap. cæterùm. col. iij. de iudi. Feli. & Dec. in cap. pastoralis. in princ. de rescript. & Iason in l. ij. ff. si quis in ius vocat. non ierit. colum. v. atque ita apud Hispanos hæc sententia omninò seruatur: siquidẽ iudex ecclesiasticus cognoscit de clericatu, de tonsura, & vestibus. Quod non tantùm iure põtificio verum est, sed æquissima ratione constat: modò iudices ecclesiastici non temerè, sed iuxta iuris canonici decreta, romanorum Pontificum sanctiones, & ipsius reipublicæ vtilitatem negotium hoc absque vllo animi peculiari affectu tractare, & expedire conentur, zelo quidẽ iustitiæ, non ambitione defendendæ iurisdictionis, & liberandi sceleratissimos homines, reipublicæ pestem, & perniciem à iustissima iudicum secularium punitione. Apud Gallos huius cõtrouersiæ cognitio ad secularẽ iudicem pertinet, ab eóque lis ista tractatur, & expeditur non admissa, nec recepta decisione Bonifacij viij. in dict. c. si iudex. sicuti testantur Guido Papæ q. 138. Ioann. Gallus quæstion. 38. qui quidem authores conantur vsum istum forensem Galliæ defendere, quasi non sit omninò contrarius responsioni Pontificis: quæ intelligenda est: quoties de clericatu tractatur: vt tunc cognitio pertineat ad iudicem ecclesiasticum, non ad secularẽ: qui tamen poterit de causa ista cognoscere, vbi sit quæst. de vestibus clericalibus: an his fuerit vsus, qui apud secularem accusatur, aut detinetur in carceribus. Sic sanè Galliæ iudicialem stilum præcitati authores, & intelligunt, & iure verum esse cẽsent. Sed vtcunquè sit ipse non dubito, hanc opinionem Guidonis, & Ioannis Galli falsam esse, & omninò contrariam communi omnium sententiæ, ac denique pontificiæ responsioni, quæ in hoc tendit, vt cognitionẽ clericatus, & eius quæstionis, vtrũ

captus à iudice seculari gaudere debeat priuilegio fori, deferat iudici ecclesiastico, non seculari. Id etenim, vel ex eo probatur, quod summi Pontifices, & eorum constitutiones formam præscripserint, qua in tonsura, & vestibus vti debent, & tenentur clerici: vt constat. Et ideò iudices ecclesiastici ius habent: non seculares ad cognoscendum, an clerici iuxta canonicas sanctiones fori priuilegium amiserint ex eo, quòd tonsuram, & vestes clericales dimiserint: cùm hoc totum negotium iuris sit Pontificij, non Cæsarei. Quam ob rē non potest iure defendi forensis Galliæ vsus etiam, ita intellectus vt Guido, & Ioannes Gallus intellexêre, præsertim, quòd vsus ille itidem obtinuit, vt iudex secularis nullo non in casu cognoscat, an clericus captus sit remittendus ad iudicem secularem, siuè agatur de ipso clericatu, siuè de tonsura, vestibúsque clericalibus: vt fatentur Carolus Molinæ. in Alexand. consil. viij. libr. j. colum. iij. & Ioannes Rupellanus libr. quarto forensium institutionum. capitul. vj.

¶ Secundò est & illud obseruandum, quòd clericus alioqui quoad criminalia exemptus à iurisdictione iudicis secularis, poterit hanc fori præscriptionē, & exceptionem declinatoriam opponere quocunque tempore, etiam post sententiam, quanuis ad eum vsque diem ipse tacuerit, ac ipsum defenderit, & litigauerit coram iudice seculari. Nō enim potuit clericus hic consentire in iurisdictionem iudicis secularis expressè, nec tacitè saltem in his criminalibus causis, vbi agitur de coercitione, & punitione personali. cap. si diligenti. de foro compe. cap. significasti. eod. titul. cap. at si clerici. in prin. de iudi. sic sanè in hac specie notant Chassanæus in consuetudi. Burg. rubr. j. §. v. versi. Archidiaco. nume. 45. Nicolaus Boerius in consuetud. Bituricensibus. tit. de iurisdictione. §. 21. in fine. & Ioann. Rupellanus in dict. capitul. vj. præmittit Decius in consi. 241. asseuerans ita iudicatum fuisse. Huius opinionis ratio illa quidem reddi solet, quòd declinatoria fori, quæ reddit iudicium ab initio nullum ex defectu iurisdictionis, quæ nec prorogari potuit, nec prorogata censetur, potest quandocunque etiam post sententiam opponi, & impedit executionem illius sententiæ, à qua non posset alioqui appellari: quemadmodum tradit Felin. in cap. exceptionem. numer. 28. de except. post Anto. Abb. & Imolam ibi. ext. optimus secundum vnum intellectum in cap. ad petitionem. de accusationib. Imò hæc exceptio impedit executionem trium sententiarum: sicuti notat

notat glos. ibi communiter recepta in clemen.j. de re iudica. atque ita intellecta ex alia glos. in clemen.j.de sequestrat. poss. & fruct. quarum interpretationem & nos tradere conati sumus hoc in opere capi.25.num. iiij. Igitur sententia lata per iudicem secularem est omninò nulla,quanuis clericus tacuerit, nec fuerit vsus fori prescriptiõe. quod & Socinus respondit,consil.12.lib.j. colum. vij. quem sequitur Petrus Auendamus in tract. de exequend. mandatis. capitul.22.numer.ij.His accedit quòd & ipse iudex ecclesiasticus potest clericos repetere à secularibus iudicibus,etiam si ipsi clerici confessi fuerint,se laicos esse: sic etenim visum est Baldo in l.si qua per calumniam. col. ij .C.de episc. & cleric. Domi.& Franco in dict.capitul,si iudex. quorum opinio satis iure probatur, si consideremus rationem illam elegãtem, qua vtitur summus Pontifex in dict. capitul. si diligenti.de foro compet. Qua ratione mihi non placet arestũ illud,cuius meminit Rebuffus in leges regias prima parte. tractat.de sentent. execut. arti. iij. gloss.ij.dum refert à senatu decretum fuisse,quòd clericus cõdemnatus à iudice seculari ad honorabilem emendam non possit executioni opponere primæ tonsuræ exceptionem.Nec enim Bald. ab eo citatus in l.in contractibus.colum.j.C. de nõ numer.pecun. hoc ipsum quidquam iustificat, imo potiùs, (ni fallor) improbat.

¶ Clericus verò, qui accusatus apud iudicem secularem omisit vsque ad sententiam, vel eius executionem opponere declinatoriam fori exceptionem, meritò est in expensis condemnandus, secundum Nicola.Boeri.Dec. & Rupellanum paulò ante citatos post Felin.col.j & alios in dict. cap. exceptionem. vbi est tex.ad huius conclusionis probationẽ satis celebris. Cuius authoritate idem tenet Aufrer.in cle.j.de offi.ordi.regula. ij.nu.33. AEgidius a Bellamera in decis.226.quæ quidem expẽsarum condemnatio fieri debet per iudicem secularẽ:vt existimat Boerius: cuius opinio apud Gallos recepta est in praxi:teste Rupellano qui tamen,& Decius probant contrarium & id iure verius est: atq; ideo iudex tãtùm ecclesiasticus iurisdictionem habet ad hanc condemnationem, non secularis: qui sicut non est iudex competens quò ad principalem causam, ita nec erit quò ad incidẽtem,& sic nec quò ad mulctam,nec quò ad expensas:sicuti constat ex Panor. in cap.si diligenti.col.pen.de foro competent.Bal.in l.si ex aliena.colum.j.ff.de iudi.& in l. generaliter.col.ij.C.de episc.& cle. verb .per hoc soluitur . subdit

tamen Dec.in dict. consil. 241. clericum ab his expensis oportere absolui ab ipso iudice ecclesiastico eo casu,quo post prolatam clericatus scripturã actor nihillominùs apud seculare per sistit,ac perseuerat in accusatione,& sententiæ executione tandem in lite principali: cũ ex hoc sit verisimile, quòd & si in litis exordio reus fecisset fidem de clericatu,ab ea tamen actor nõ fuisset discessurus. Vnde nihil nocuit dilatio editionis, & præsentationis scripturæ,qua clericatus probatur. Sed hæc opinio Decij meritò displicet Ioanni Rupellano in d.c.vj. Nam si ab initio clericus edidisset,ac protulisset in iudicium scripturam clericatus,omninò euitaretur dãnum illud expensarum, quod actori contingit,dum in casu suum litem principalem apud secularem iudicem hactenùs prosecutus est. Nam vbi actor producta scriptura clericatus remissioni consentiret, vel non refragaretur,planè statim remissio fieret:saltem nulla culpa notari actor posset:quod si ipse remissioni contradiceret, lis tractãda foret super sola remissione suspenso negotio principali,iuxta decisionem tex.in dict.cap.si iudex.atque ea ratione in vtrumque euentum, si ab initio clericus literas clericatus produceret,vel se clericum esse dixisset, actor nullas fecisset expensas in prosecutione litis principalis apud iudicem secularem. Igitur opinio Decij non satis est tuta, nec iure probatur. Clericatus autem iure ordinario, & regulariter probari debet per scripturam. quod deduci videtur ex l. si qua per calũniam. C.de epis. 3 & cleri. vbi Iaco. Butrigarius & cap.legum.ij.q.j.tradit latè Rebuffus in practi. benefic.titul. de forma literarum tonsuræ, nu.22.& seq. probari tamen potest per testes, maximè vbi scriptura,fuerit amissa, & perdita. l.testium.C.de testib.l.si solennibus.C.de fide instru.glo.communiter recepta in dict.capit. si iudex verb.fecerit.notat Guido Papæ,q.474. In hac tamen specie, quam tractamus, quoties agitur de iurisdictione iudicis secularis declinanda ex causa clericatus, probari debet plenè per scripturam,vel per duos testes clericatus ipse: cùm de maximo præiudicio tractetur: quod satis constat, & tenent Bal.Alberi.post Cinum in dict. l.si qua per calumniam.text.optimus in cap.tuæ fraternitati.de clericis peregrinis. nã licèt Bal. in cap.licet vniuersis.& illic Felin.de testib.Iason in repet.l.admonend.num.198.ff.de iureiur. Hippo.in l.j. §.idem Cornelio. ff.de quæstionib. in fine Gerardus in singu.49. Chassanæus in consuetud.Burgundiæ.rub.j. §. vj.vers.ponderanda. numer. 11. scripserint,

ſcripſerint, primam tonſuram probari poſſe vnius teſtis teſtimonio: vbi de alterius præiudicio non agitur. & Rebuffus in d.titu.de forma literarum.nu. 24. & Matth. Afflict. in cõſtit. Neapolita. titu.iij.nu.12. velint Baldi ſententiam adducere, & probare quò ad controuerſiã inter iudicem eccleſiaſticum, & ſecularem ſuper iuriſdictione in clericum exercenda contingentem. Mihi tamẽ vera videtur opinio Baldi. vbi verè non agitur de alterius graui præiudicio: & ideò temerariũ eſſe cenſeo, eandem ſententiã huic contentioni aptare, quæ ſuper iuriſdictione diſcutitur: cũ ea res ſit grauiſsimi, & enormis prgiudicij. Quod ſenſit eleganter Ludouic. Gometi. in regula de annali poſſeſſor. q.36. nume.v. qua in re cauendũ eſt, nam quandoque Doctorũ allegationes nõ ſatis diſtinctè fieri ſolent. His accedit quod vnius teſtimonium non eſt regulariter admittendum. c. licet vniuerſis. c. veniens. & c. in omni negotio. de teſtib. c. Deus omnipotens. ij.q.j. & §.j.ij.q.iiij. l. vbi numerus. ff. de teſtib. etiã ſi præclaræ ſit authoritatis, & dignitatis. c. Ego ſolis. ix. diſt. gl. in c. ſicut. de ſentẽ. excommu. cuius meminẽre Abb. in capit. cùm in eccleſijs. de maiorit. & obedien. Felin. in cap. ad eminentiam. de ſenten. excommu. idem Felin. in cap. poſt ceſsionem. colũ. iiij. de probationib. tex. optimus in cap. cùm à nobis. de teſtib. & in l. iuriſiurandi. C. de teſtib. notant Abb. & Docto. in capitul. conſtitutus. de appellatio. latẽ Iaſon in dicta repetitio. l. admonendi. nu. mer. 189. & Coraſius lib. iij. miſcellaneorum. capit. vij. & idem erit reſpõdendum, etiã, ſi quis de proprio facto teſtificetur nullum inde conſecuturus cõmodum: adhuc etenim hoc teſtimonium non eſt ſufficiens in præiudiciũ alterius: quemadmodum tenet Paulus Caſtrenſis in conſil. 3̃77. li. j. col. iij. verſicu. item non obſtat. quem ſecutus eſt Aymõ Sauillianus in conſil. 178. colũ. iij. quanuis maior ſit huic, quàm alteri adhibẽda fides: vt ſentit Socinus in conſil. 28. col. ij. li. iij. tametſi idẽ Paul. de Caſtr. in l. quicunque. C. de ſer. fugit. probare velit, quòd huic ſit plena, & integra fides adhibenda. ¶ Fortaſsis in hac materia, quam tractamus ſufficeret primæ tonſuræ probatio per vnicum teſtẽ ad ſummariam cognitionem, vt clericus captus remittendus ſit ſtatim ad iudicem eccleſiaſticum adhuc pendente lite ſuper clericatu, & ante ipſius diffinitionem: ſicut & ad hunc effectum ſufficit fama publica: vel clericalis veſtitus tempore delicti cõmiſsi, modò ante id

temporis non fuerit laicis vestibus ipse clericus vsus:itẽ sufficit communis æstimatio clericatus:vt explicat tex.in d.c.si iudex. ex quo apparet, in his casibus esse statim remittendũ clericum ad iudicem ecclesiasticum, vt ab ipso custodiatur pendente lite super clericatu, quæ ab eodem est examinãda, & diffinienda. Certius tamen est, (vt opinor) quod non sufficiat vnicus testis ad probatio nẽ tonsuræ, vt clericus captus statim ante omnia pendente adhuc clericatus quęstione remittatur ad iudicem ecclesiasticũ. Nec enim casus hic par est, & similis casibus illis, qui in dicto capitu.si iudex laicus. exponuntur:cùm in illis consideretur status ille clerici capti, quo vtebatur tempore cõmisi criminis.Imò & hodie vsus ob tinuit, remissionẽ minimè fieri, donec causa clericatus per ecclesiasticum iudicem senten tia,quæ transierit in rem iudicatã,fuerit finita. Quãuis statim iudex secularis teneatur su persedere cognitioni criminis, & ad hoc posit compelli per iudicem ecclesiasticum suscepta prius summaria probatione primæ tonsuræ: quod satis deducitur ex dicto capit.si iudex.in vltima eius parte. Quo quidem casu sufficiet probatio tonsuræ per vnicum tãtùm testem ad suspensionis effectũ, vt iudex secularis nulla vtatur nouatiõe.¶ Quod si iudex laicus de criminali causa cognouerit aduersus clericum nondum ab eodem captũ, qui tamen ad iudicem ecclesiasticũ accedit petens, se pronuntiari clericũ,exemptũ à iurisdictio-
4 ne seculari, & ideò per cẽsuras canonicas postulet, secularem iudicem inhiberi cognitione il lius causæ: debet interim pendente lite clericus hic detineri à iudice ecclesiastico in publicis,& tutissimis carceribus,ita quidem,quòd non dimittatur à carcere sub fideiussoribus, nec detineatur in ecclesia, aut monasterio his locis veluti car cere inclusus. Quod in maximam reipublicæ vtilitatem,& quietem decretum est ab inui ctissimo Rege Carolo Burgis anno Domini M. D. xxiij. & rursus Pintiæ ab eius supremo consilio, & Senatu anno Domini M.D.xlv.alioqui,si clericus hic non detineatur reclusus in carceribus, capi poterit à iudice seculari, & in carcerẽ mitti. Idque non tantùm fieri debet pendente lite super clericatu, sed & pendente lite super ipsius criminis punitione: tametsi quidam iudices ecclesiastici conentur regia decreta intelligere, lite pendente super clericatu:quasi ea finita nõ dum punito crimine liberum sit iudicibus ecclesiasticis, cle-

ricos iam

ricos iam per eorum sententiã redditos, & effectos immunes à iurisdictione seculari: item à carcere dimittere, vt delicta maneant omninò impunita, & verè dici posit, in hisce clericis primæ tonsuræ, nihil aliud ordinem hunc ecclesiasticum esse, quàm liberam delinquendi licentiam, & immunitatem tutissimam, qua freti audaciores fiant ipsis omninò laicis. quod satis est à qualibet republica bene instituta alienum.

¶ Sed & quoties remissio fit à iudice seculari, clericus ipse remittendus erit cum custodibus expensis ipsiusmet clerici:
5 quemadmodum notant Aufreri. in cle.j. de officio ordin. q.ij. nume.22. idem Aufreri. in capella Tolosana 273. Nicol. Boerius decisio.303. col. penul. ex Bald. in l. generaliter. §. his præsentibus. C. de reb. credit. argumen. text. in l. quoniam liberi. C. de testib. & in l. cùm sæpè. C. de erogat. milit. anno. lib. xij. quòd si clericus sit pauper, remittendus erit expẽsis ipsius episcopi, qui remissionem petit, secundum eosdem. Et videtur notare Bald. in titu. de pace Cõstantiæ. §. si iudex. ¶ Clerici autem primæ tonsuræ, qui semel vsi fuerint fori præscriptione aduersus iudicem secularem, eiúsque forum declinauerint, petentes causæ remissio
6 nem, & personæ ad iudicẽ ecclesiasticum: lege regia indigni censentur publicis officijs secularibus. l.17. titu. iij. lib. j. ordin. idque æquissimum est authoritate tex. in cap. sacerdotibus. ne cleri. vel monach. quo capite officia secularia clericis interdicta censentur. Huic authoritati accedit ratio, quæ deducitur à publica vtilitate: cùm esset maximè absurdum, & iniquum, eos admitti ad officia publica secularia, qui non possunt à iudicibus secularibus puniri, si deliquerint in officio. Siquidem clericus in minoribus etiam constitutus, qui ad officium seculare admissus in eo deliquerit, non poterit à iudice seculari puniri, secundum gloss. & Doctor. in dicto capit. sacerdotibus. quam opinionẽ dixit cõmunem esse, licèt apud Gallos minimè receptam Aufreri. in dicta clemen.j. de offi. ordi. regul.j. fallen.17. tradit latè, & optimè Gulielmus. Benedict. in capitulo Rainutius, de testamentis, verbo. & vxorem, secunda decisione. numero 447. qua ratione regia lex in d.l. 17. etiam si permittat clericos coniugatos nõ deferentes tonsuram, nec vestes admitti ad officia secularia: prohibet tamen ad ea clericos primæ tonsurę non coniugatos eligi, & admitti: quod non satis diligenter seruatum hactenùs fuisse, palàm cõstat.

Hinc etiã deducitur ratio ad pragmaticam constitutionem Ioannis Regis ij. quę extat inter huius regni pragmaticas l. 109. & lib. tertio ordin. tit. j. l. 9. Est etenim statutum, clericũ primæ tonsuræ iurisdictionem iudicis secularis declinantem, ipso iure priuatum esse omnibus, & quibuscũque stipendijs, muneribus, & officijs publicis quæ ab ipso Rege obtinuit. Aequum siquidẽ est, quòd clericus officia, vel munera secularia, publica, & regia nõ obtineat, si eius iurisdictionem est fori præscriptione declinaturus. Hæc verò pœna forsan nõ obtinebit, vbi super ipsa exceptiõe fori declinatoria nõ fuerit pronunciatũ, nec exceptio habuerit effectũ, quasi ad hãc pœnã non sufficiat solus conatus, nisi fuerit secutus effectus. Quòd ita visum est Baldo in l. si quis in suo. in princ. ad fin. C. de inoff. testam. & Felin. in tract. quãdo conatus. col. pen.

¶ Est & illud hoc in tractatu commemorandum, Carolum Cæsarem, Hispaniarum Regẽ anno Domini M. D. xxvj. publico decreto statuisse, clericos primæ tonsuræ, qui semel iurisdictionem secularẽ fori exceptione declinauerint, & fuerint ab eorum punitione libe-
7 rati, non posse arma ferre, nec armis vti, etiam illis, quæ sunt alioqui regia lege laicis communiter permissa: ac ideò posse per iudices seculares hisce armis hos primæ tonsuræ clericos licitè expoliari. Extat hoc regis edictum datum Hispali: & rursus Granatæ inter huius Granatensis auditorij ordinatiões folio 74. col. ij. quod quidem poterit examinari ex illa quæstione, qua tractari solet, an clerici arma portantes possint puniri per iudicem secularem. Et sanè de interdicto armorum vsu generaliter extat rubrica Codicis Iustiniani: vt armorum vsus inscio principe sit interdictus lib. 11. & in authen. de armis. vbi hac de re tradidêre interpretes: & in l. armorum. ff. de verbo. signific. atque illic Alciat. & Cattellia. Cotta. in memoralibus. verb. armorũ. & alij statim citandi. Lex autẽ principis secularis, quæ de interdicto armorum vsu generaliter lata fuerit in reipublicæ vtilitatem, dubiò procul etiam clericos cõplectitur: cùm & his iure pontificio sint arma illa interdicta, quæ solent frequentissimè varijs legibus laicis permitti. c. clerici. de vita & honesta. clerico. Vnde palàm fit, clericos non posse arma portare, quæ lege laicorum sint interdicta. text. optimus in c. j. §. si clericus. de pace tenend. & eius violat. De eo tantùm articulo controuerti poterit, an super hac re & interdictis armis clerici possint

rici possint per iudices seculares puniri. Nam Ioan. de Platea in.§.item lege Iulia. Instit. de pub.iudic.col.iiij.& Ioann. Lupi.in c.per vestras.de donatio.inter virum & vxor.ij. no-
1 tab.§.j.nu.12.existimat, pœnā lege seculari statutam,& dictā portanti arma vetita,non posse peti contra clericū apud iudicē secularē, sed petendā esse apud ecclesiasticū,etiā si pecuniaria sit. Quod mihi admodū placet. Imò fortassis non tenebitur iudex ecclesiasticus pœnam illam aduersus clericum exequi, sed poterit iuris canonici pœnis,& pecuniaria mulcta eius arbitrio clericum punire. Apud Gallos ex priuilegio romanorum Pontificum obtentū est, posse clericos per regios iudices puniri pœna pecuniaria propter armorū vsum lege regia vetitū, quemadmodum tradidère Ioan. Faber in l.addictos. C. de episcop.audi. Chassanę.in consuetud. Burg. rub.j.§.5.vers. Archidiaconus. nu.79. Carolus Degrassalius libro ij.Regalium Franciæ.iure 17. Aufreri.in clem.j.de officio ordina.regula prima. Fallēt.12. Guliel. Benedictus in c. Rainutius.de testam.verb.& vxorem nomine Adelasiam.ij.decisio. nu.436. ¶ Vtcunque tamen sit ipse censeo, clericum quencunque arma prohibita portantē posse per secularem iudicem, & ministrum laicæ iurisdictionis armis his expoliari, & priuari absque vllo metu excommunicationis: quia hoc ad secularem iudicem, & reipublicę rectorem dubiò procul pertinet, nec compelli poterit iudex secularis à iudice ecclesiastico arma illa restituère. Siquidem laica lex arma prohibere potuit: eáque prohibitio clericos etiam complectitur, vt probauimus superiùs. Et licèt non possit iudex secularis punire clericum arma prohibita portantem pœna etiā pecuniaria, ipsa tamē arma quibus armatus deprehensus clericus est, iu-
2 stissimè poterit eidem auferre. Nec est lex diuina, vel humana, quæ contrarium probet: imò hæc consuetudo, aut tacita iuris permissio sanctissima est, atque in maximam vergit reipublicæ vtilitatem. Alioqui clerici liberè vagarentur armati, cùm iudex ecclesiasticus nō habeat ministros, qui noctū possint clericos armatos capere, armáque ab eis tollere. Præsertim, quia frequentior est in toto ferè orbe Christiano illa cōsuetudo, quæ obtinet, arma non amitti, nisi quis fuerit deprehensus armatus, etiam si cōstet illum arma portasse. Idem quandoque iure probari poterit, si verba legis prohibentis arma exactè perpendantur, vt examinentur, vt docet elegan-

ter Corneus conſ.2c.lib.iij. cui adde Alex.in l.poſsiden.§. Neratius.ff.de acqui.poſſ.Roma. & Alberi. in l.j.§.hoc reſcriptum.ff.ad Syllania. & Bal.in l.iij.§.j.ff.de offi.præfecti vigil.

Ex capite ſequenti.

1 *Laicus,qui ſimul cum clerico delictum commiſerit,an poſsit ſeculare iudicium declinare?*

2 *Intellectus l.ſi communẽ.ff.quemadmo.ſeruit amitt.*

3 *Pœnitẽtes ex iudicio eccleſiaſtici ſententia,non ſunt quoad alia crimina iudici eccleſiaſtico ſubiecti:vt neceſſariò ſint apud eundem accuſandi.*

4 *Expenditur intellectus cap.aliud. 11.quæſt.j.*

5 *Intellectus ad text.in cap.vt commiſsi.§.nec non faciendi. de hæretic.in vj.*

¶Inquiritur adhuc,an quãdoque poſsit à laicis forũ ſeculare declinari in criminibus puniẽdis.

CAP. XXXIIII.

OLET interdum, etiã à laicis iuriſdictio ſecularis declinari ad effugiendam criminis punitionẽ:& ea ex cauſa plures diſputantur, ac examinantur quæſtiones,& inquiruntur caſus, quibus laici immunes, liberique cenſentur à iudicibus ſecularibus: ex quibus apud authores frequentiſsimus eſt ille,quo traditur, an iudex eccleſiaſticus excluſo prorſus ſeculari poſsit cognoſcere de crimine cõmiſſo,& perpetrato ſimul à laico, & clerico, nõ tantũ ad puniendũ ipſum clericũ,ſed & ad ipſius laici punitionẽ. Et ſanè quidam opinãtur,cognitionẽ & punitionem criminis ſimul à clerico,& laico cõmiſsi ad iudicem eccleſiaſticũ pertinere, non ad ſecularẽ etiã quoad laicũ,vt tã-
1 dem is ſit ab eccleſiaſtico iudice,nõ à ſeculari puniẽdus. Huius opinionis authores ſunt Antoni.à Prato in l.j.in fin. ff. quę ſent.ſine appel. reſcindãt. Maria.Soci.in cõſi.12.lib.j. idẽ Soci.in c.ij.col.iiij.de mut. petit.Felin.in c.j.col.iiij. de præſcript.Ferrari.cautel.10.Ferdi. Loazes in tracta. de matrimo. 10.dubitatione nu.20.Soci. Iunior conſ.34.lib.ij.col.j.Barth. Soci.in l.cùm ſenatus.ff.de rebus dub. in fin.qui ſcribit,hãc opinionẽ in praxi ſeruatã fuiſſe.Idẽ teſtatur ſe Mediolani vidiſſe Chaſſanæ.in cõſuet.Burgund.rub.j.§.j.verſ.Archidiaconus.nu.70.eandem opinionem ſequitur Robertus Marãta de ordine iudiciorum parte iij.diſtinct.11.num.22.cùm tamen ſtatim

men statim num.24.rationem huius opinionis veram esse cen seat in indiuiduis, non autem in diuiduis. Quod & Soci. sen sit in dict.consi.12.col.vj.sed & Feli.ac plerique alij hoc ipsum verum esse censent, quoties po test laicus condignè per iudicē ecclesiasticū puniri: cùm alioqui sit puniendus laicus à iudi ce seculari. Hanc verò sententiam, quam tot authores secuti sunt post Antoni. à Prato probare conantur multis, quæ societatis, & cōmunionis causa fuêre inducta, quorum mētionem latissimam faciunt Iason in l.si emācipati.C. de collatio nib.& Petr.Rebuffus in auth. Habita. C. ne filius pro patre. priuilegio 106. potissimū huic opinioni suffragatur tex.in c. per tuas.de arbitris. vbi ratione societatis laicus potest arbiter esse de causa spirituali simul cū clerico. Cuius decisionis præter doct.ibi meminē re Feli.in dict.c. j.col.iiij. & Hippol.in singula.180. qui palàm sequitur opinionē Antonij de Prato Veteri. Est etenim ratio satis sufficiens ad responsionē pontificis ex eo, quòd laicus non prohibeatur esse arbiter in causa spirituali, quia incapax sit, sed iure cuiusdā honestatis: vt explicat Abb. in c. cū dilectus.de arbit. Hæc verò honestatis ratio cessare videtur, quoties simul laicus, & clericus arbitrium susceperūt de re spirituali. Alioqui si laicus incapax esset non posset in eum & clericum simul compromitti.l. Pædius.ff.de arbitr.tametsi lai cus censeri soleat incapax ad iudicandum iudicis authorita te de re spirituali. cap. ij. & iij. de iudi. Imò nihil refert, quòd compromissum de re spirituali fiat in duos laicos, simul & vnum clericum. Nam & fieri potest, vt constat in dicto cap. per tuas. quo probatur, actum indiuiduum nomen accipere à digniori parte, etiam si ea mi nor sit numero, & quantitate: quoties plures considerantur vt singuli: non vt collegium: quod Deci. censet in cap. ex literis.de constitut. existimans secus esse, vbi plures considera ri debent vt collegium: nam eo casu in indiuiduis denominatio fit à maiori parte, licèt ea non sit dignior. glo. celebris, & illic omnes in cap.j.de loca. verb. sub excōmmunicatione. Abb.& omnes in dict. cap. ex literis. vbi Feli. & Deci. multa tradiderunt, ex quibus apparet, hanc opinionem esse communem. Quáuis Antoni. Burgensis in cap. cùm dilecti. nu. 14.de empt.& vendit. authori tate text. in dict. cap. per tuas. & glo.in cap. quod in dubijs. de consecra. eccles. vel alta. & in l.j.in prin.ff.de verbo. obligatio.verb. stipulatio. probare

conetur, collegium clericorũ simul, & laicorum, dici ecclesiasticum, etiam si minor pars sit, & cõstet ex clericis. Quòd si par sit numerus laicorum, & clericorum, receptũ est, vniuersitatem, & collegium à clericis nomen accipere, & ecclesiasticum censeri. Et tamen adhuc decisio text. in d. c. per tuas. nõ probat opinionem Antonij à Prato. cùm in hac quæstione, quã tractamus, res diuidua sit quò ad cognitionem causæ, & punitionem criminis: & ideò possit facilimè iudex ecclesiasticus punire clericum, & secularis laicũ absque vlla vtriusq; iurisdictionis læsione. Adducitur item & pro Antonio text. in l. si communem. ff. quẽad. seruit. amit. vbi Iurisconsultus respondet, posse quem per socium retinere viã & eius vsum, quam per se nõ poterat. Sed id responsum refertur ad eã vtilitatem, quæ diuidi saltem commodè non potest: aut simpliciter indiuidua est. Nos verò hac in parte tractamus de re, & causa, quæ commodè diuisionẽ admittit. Idcircò ego opinor, falsam esse opinionẽ prædictam nec video, qua ratione iustè potuerit à practicis quandoquè admitti, nisi id fecerint maximo studio fauendi laicis de crimine accusatis. Sic multis rationibus omniũ latissimè hoc ipsum probat Aymon Sauillianus in consil. 232. li. ij. cui accedit tex. elegans in l. si quis vxori. ff. de furt. in princ. vbi in delictis socius criminis minimè gaudet priuilegio socij. Nã si vxor, & Titius à marito res surripuerint simul, Titius tenebitur actione furti, licèt vxor ab ea libera sit, & solùm teneatur actione rerum amotarum. Quem locum expendit cõtra priorẽ sententiam Ioan. à Neuizanis in sua Sylua nuptiali. libr. vj. nu. 38. Hanc verò posteriorem opinionem receptã in praxi fuisse, & passim admitti, asseuerãt Rebuffus in d. auth. habita. priuilegio 106. Ioã. Rupellanus lib. iij. forensium institutionum c. xj. Philippus Probus in pragmatica sanctione titul. de concubinarijs. §. ipsas. verbo arcere. in additionibus ad Cosmam. Rursus idem Rebuffus in proœmio regiarum cõstitutionũ. gl. v. nu. 117. imò & Nicolaus Boerius cõsuetudinibus Bituricẽsibus tit. de iurisdictione. §. ix. scribit, priorem opinionem nusquam in praxi seruatam fuisse. Quod si cõtingat, causam esse indiuiduã, & communem ita quidẽ, vt nulla possit congrua distinctio, nec
2 diuisio fieri inter socios, quorũ alter fori priuilegium habet: tunc tota causa, etiam quò ad socios non habentes priuilegium, erit tractanda coram iudice illius, qui fori priuilegiũ

habet:

habet: ſicuti ex dict. l. ſi communem. adnotarunt Aretin. conſi.25.colum.ij.Barthol. Socin.in conſi.82.libr.iij.verſ.nona concluſio.Bald.in l. præcipimus.C.de appellatio.§.eadem obſeruando.notatur in l.j.C.ſi in communi eadémque cauſa in integr.reſtit.poſtulet. à quibus varia hac de re traduntur exempla:omnes etenim reſpõſum Iuriſconſulti in dicta l. ſi communem.intellexêre in indiuiduis:non in his, quæ diuidua ſunt. Idem tenent Dec.in l.ſi emãcipati.poſt alios, num. v.C.de collationi.idem Dec.in authen.caſſa,& irrita.num. ix. C.de ſacroſanct. eccleſ. Angel. in d.l.ſi communem. Roman. in conſi.195.ad finem. Iaſon in conſ.238.colum.vltim.lib.ij.vnde falſa profectò eſt, & omninò à iuris authoritate aliena opinio Hippo.qui in dict. ſingul.180.exiſtimat,fratres ſimul habitantes, & patrimonium commune habentes cum fratre, qui ratione clericatus, vel alia ex cauſa immunis eſt ab oneribus publicis ratione rerum indictis,itidem liberos eſſe,& immunes ab eiſdem oneribus mixtis, cenſibus, vel indictionibus publicis. Nam cùm onera iſta poſsint commodè diſtribui pro parte illius patrimonij adhuc indiuiſi, quæ competit fratribus, & ſocijs laicis, quíque nullam habent immunitatis cauſam,nulla ratio patitur hos liberos, & immunes cenſeri. Atque ita huic opinioni ſuffragantur expreſsim Speculat.in tit.de cleric.coniugat. verſicu.quid ſi clericus.& Dec. in dict.authenti. caſſa & irrita. num.ix.& in dict. l.ſi emancipati.nu.v. ¶ Eſt in hoc eodem tractatu de laica poteſtate, & iuriſdictione inſignis, & elegans quæſtio,quam ſcio ſemel ſatis diſputatam & controuerſam fuiſſe:ſcilicet, an pœnitentes, qui à iudice eccleſiaſtico per ſentẽtiam propter aliquod crimen eccleſiaſticum damnati ſunt ad agendam pœnitentiam,& ea ſub forma fuêre admiſſi ad eccleſiam,veniámque criminis conſequuti ſunt, poſſint à iudicibus ſecularibus, cũ ſint alioqui laici,ob alia crimina puniri,&ad punitionẽ capi, atq; in ſecularẽ carcerẽ mitti? Extat ſanè text. celebris in ca. aliud.11. q.j. quod repetitur in c.aliud.de pœnit. diſt.j. ex epiſtolis Leonis Papę Primi.Nam Gratianus in dict.c.aliud.11.q. j.ad finẽ deducit ex ipſius diui Leonis teſtimonio, hos pœnitentes non tantũ in criminalibus,ſed & in ciuilibus apud iudicem eccleſiaſticũ conuenien dos eſſe.Idem probant ſimpliciter Hoſtien. in ſumma titul. de for.cõmp.§.ex præmiſsis patet.Specu.tit.de compet.iudic. addit.§.j.verſic. decimus ſepti-

mus. Anton. Butrius in cap. ij. de for. competen. col. ij. & illic Barbat. num. 61. hi etenim authores opinionem istam secuti sunt absque vlla distinctione censentes, hos pœnitentes publicè non posse per iudicem secularem puniri, nec cõdemnari, etiã ciuiliter, qui sunt ecclesiasticæ iurisdictionis: vt & aliç personç ecclesiasticæ. ¶ Sunt tamen & alij, quibus placet, hoc ita admittendum fore, modò intelligamus sẽtẽtiã istam de solenniter pœnitẽtibus. Sic sanè voluêre glo. in dict. ca. aliud. quam docto. inibi nec expressim reprobant, nec palàm probant, licèt sensim eam admiserint. Item Cald. in specie in cõsil. vij. titu. de iudi. repertorium inquisitorum. verb. pœnitentiam pecuniariam. Solẽnis autem pœnitentia est illa cuius mentio fit in cap. 50. distin. quç maximè differt à publica, & priuata: quemadmodum nos latiùs ostendimus lib. ij. varia. resolutionum cap. 10. nu. iij. ex quibus, etiam si opinio Gratiani, & aliorum vera foret, obtineret vtique tempore illo, quo solennis agitur pœnitentia: ea verò finita nulla prorsus ratio est, quæ prænotatã conclusionẽ probet in illo, qui solẽnem egerit pœnitentiã: cũ nec is clericus, sit nec clericus esse posit, nec vllũ habeat fori ecclesiastici priuilegiũ. Sed & Anto. Burgens. in c. ij. col. vlti. de empti. & vẽd. obiter attingẽs huius quçstionis intellectum opinatur, Antonij Butrij sententiã procedere in eo, cui est iniũcta publica, & perpetua pœnitentia. per tex. in d. c. aliud. Atque ita censet, esse intelligendos omnes authores, qui illiùs capitis authoritate prædictam tenuerũt opinionem. Rursus Barbat. in dict. cap. ij. num. 61. asseuerat, non probari Antonij conclusionem in d. c. aliud. cùm Leo Pontifex Maximus illic potiùs cõsilium, quàm necessitatem, aut præceptum tradiderit: & tamen veram eam esse ostendere conatur ex eo, quòd publicè pœnitentes sint personæ ecclesiasticç. Quod nullibi probatur in iure, & ideò falsum esse constat. ¶ Sic & Innoc. in ca. significantibus. de offiç. deleg. aliter quæstionem intellexit, dum scribit, pœnitẽtes esse sub protectione ecclesiæ, sic vt sunt aliæ miserabiles personç: vt tandem non posit ab eis declinari iudicium seculare, tametsi valeant, & posint iudicem ecclesiasticum adire quoties fuerint vi, potentia, vel iniuria oppressi: aut secularis neglexerit eis ministrare iustitiam. Qua de re nos tractauimus superiùs in capitu. vi. huius operis. qua ratione planè deducitur Innocentium velle, atque asserere, pœnitentes non esse necessariò con

niò conueniendos, aut accusandos apud iudices ecclesiasticos imò posse id fieri apud seculares, neque eos habere ius declinandi forum seculare. Idcircò authoritatem Innocentij secuti expresſim tenent pœnitentes indistinctè posse apud iudicem secularem conueniri quò ad criminalia, & ciuilia. Panormit. numer. ix. & illic Aretin. colum. ij. in dict. cap. ij. de foro competen. Maria. Socin. in capitu. j. eod. titu. versicu. decima declaratio. nume. 13. ex iunioribus optimè, ac diligenter Iacobus Septimancensis regius in Pintiania curia consiliarius in catholicis institutionibus capitul. 46. numer. 16. Huius opinionis ea mihi placet ratio, quòd secundum regulam iuris laici subsint quò ad criminalia, & ciuilia iudicibus secularibus: & nullibi iure canonico, vel ciuili ab hac regula publicè pœnitentes reperiantur exempti, & immunes. Huic rationi accedit maximum & penè perniciósum reipublicæ dispendium, quod dubiò procul ex contraria opinione publicę disciplinæ, & scelerum punitioni contingeret. Etenim cùm à iudicibus ecclesiasticis ordinarijs, & episcopis laici posſint admitti ad publicam pœnitentiam, facilimè posset multis laicis ministrari, & exhiberi delinquendi audacia nullā seueram nec grauem timētibus punitionem. Non oberit huic posteriori sententiæ tex. in d. ca. aliud. variè siquidē intelligitur, etiam ab authoribus prioris opinionis: atque ideò non erit adeò facilè iudicare, quęnā sit frequentiori suffragio recepta sententia, cùm quidā eum locū de solenniter pœnitentibus, alij de publicam, & perpetuam agentibus pœnitentiam, alij de omnibus intellexerint: quin & quibusdā placuerit, illic non probari conclusionē. quò fit, vt saltem hoc fit maximū argumentum, non satis tutā esse opinionem istā, quę ita incertā probationē habeat. Nihilominùs ille tex. intelligitur, vt potiùs cōsilium det, quàm præceptū tradat: quasi consilium sit ipsi pœ-

4 nitenti cōmodum, iudicem ecclesiasticum adire, non secularem. quod Barb. not. in d. nu. 61. cuius interpretatio minimè procedit vel ex eo, quòd nullo pacto consiliū cōueniat, vbi necesſitas iuris adest. Nā si pœnitēs actor est, omninò debet reū vocare apud ipsius rei iudicem: nec est in eius arbitrio hunc vel illū iudicē eligere: quemadmodū fatētur oēs in d. c. aliud. & probatur multis in locis vtriusq; iuris. Quod si ipse pœnitēs reus, is certū iudicē habet, quē declinare nō poterit, cū sit satis apud propriū iudicē conueniri: & ideò si actor pœniten

tem conueniat apud illũ iudicẽ, qui eius est proprius, nõ est in eius arbitrio iudiciũ illud declinare. Quamobrem nõ conuenit prædicta interpretatio, si de cõsilio velimus tractare, vbi nulla electio alioqui iure datur ipsi pœnitẽti, cui necessitas incumbit, vel ad agendum, vel respondendum coram certo iudice. Igitur cùm detur consiliũ ad electionẽ, quę pœnitẽti non incũbit, nec cõpetit: absurdum videtur responsum Leonis Papæ ita interpretari, vt cõsilium detur pœnitenti. Nisi constitueremus, pœnitentem habere duos iudices, quorum alterum agendo, vel defendẽdo posset liberè eligere. quod non probatur iure, nec probari potest. his adde quæ ipse notaui lib. j. variar. resolu. cap. 18. num. vj. quo in loco de electiõe plurium iudicum tractaui.

¶ Secundò, Intelligitur Leonis Papæ responsum à quibusdam ita quidẽ, vt obtineat in illis religiosis, qui olim dicti fuêre pœnitentes, publico ipsius instituti nomine: quorũ mentio fit in ca. de his. & cap. sequ. 33. q. ij. & in concilio Agathensi. cap. 11. & in concilio Toletano. iiij. cano. 53. Hi etenim cùm religiosi sint, & verè religionẽ fuerint professi, mirùm nõ est, quòd sint excẽpti à iurisdictione seculari, & ecclesiasticæ tantùm subsint. quod probat Iacob. Septimacensis in d. c. 46. num. 18. quemadmodum & in simili de heremitis profitentibus pœnitentiam tradit Aret. in dict. cap. ij. de foro compet. nu. 12. scribens communiter receptum esse, hos iurisdictioni tantũ ecclesiasticæ, non seculari subijci. quod glos. notauit in cap. qui verè. xvj. q. j. & in l. ij. ff. de in ius voc. quanuis Abb. in d. c. ij. num. 10. Cardi. in cle. per literas. de pręb. & Aufre. in cle. j. de offi. ord. regu. ij. fallent. 33. num. 37. teneant cõtrarium. & id seruatum fuisse in praxi asseueret Aufrer. eorũ etenim opinio procedit in simplicibus heremitis, nõ in his, qui sunt heremitæ pœnitentium religionem professi, etiam si glos. præ dict. & glo. in c. nulla. 92. distin. priorem opinionem absque vlla distinctione probauerint. & Innocen. in cap. cùm ad monasterium. de statu regul. Sic nuper nempè anno domini M. CCCCXC. exordium habuit apud Lutetiam Parisiorum ordo pœnitentium fœminarum authore Ioanne Textore Minorita: vt scribit Robertus Arboricensis in tracta. de tuendo cœlibatu tomo ij. qui etiã cõmemorat, hoc institutum ætate beati Ludouici sedẽ tenuisse propè muros Parisienses in cœnobio diui Antonij Cãpensis: & tamen labentibus annis illis successisse conuentũ virginum, qui

num,qui hodie extat sub Cister ciensum regula. Sed an hæ pœnitentes fœminæ pertineant ad iurisdictionem ecclesiasticam constabit ex earum regula,& religionis professione. Ipse verò non possum mihi aliquo pacto persuadere, restringendum fore Diui Leonis responsum ad religiosos illos qui re, & nomine pœnitentes ex peculiari religionis,& ordinis instituto dicebantur. Nec enim de his Leo Papa cogitauit, sed de pœnitentibus laicis, quibus liberum erat res seculi tractare, loquitur euidenter, non de religiosis ordinem certum,seu institutum,aliquod religionis profitentibus. Vndè secundus hic intellectus non satis conuenit præcitatæ Pontificis sanctissimi responsioni.

¶ Tertiò Panormit. in dict. c. ij. numer. 9. aliter existimat intelligendum esse text. in dict. cap. aliud, asseuerans, pœnitentem posse conueniri apud iudicem secularem:licèt ipse possit agere contra quencunque coram iudice ecclesiastico. Quæ quidem interpretatio ex eo displicet Barbatio ibidem, quod opinetur,non posse hæc duo simul constare,pœnitentem actorem posse agere apud iudicem ecclesiasticum, & eundem reum posse conueniri apud seculare. atque idem mihi videtur. si constituamus,pœnitentem esse & cẽseri personã ecclesiasticam.cùm si hoc iure,quia persona ecclesiastica est, potest agere apud ecclesiasticum: poterit fortiori ratione apud eundem conueniri,& declinare forum iudicis secularis,quamuis Panormit. húc sensum habere possit,& verè habet,quòd pœnitens & miserabilis persona possit agere apud iudicem ecclesiasticum, licèt teneatur conuentus respondere coram seculari. Etenim in pauperibus & miserabilibus personis possunt hæc duo procedere, & obtinere:vt colligitur ex Innocent. quem citat Panormit. in d. cap. significantibus: & nos obiter diximus superiùs in cap. vij. & tamen non omninò conuenit Panor. intellectus. quia pœnitẽs non est persona ecclesiastica, nec vt miserabilis poterit regulariter coram ecclesiastico iudice agere: quemadmodũ paulò ante probauimus. vndè falsa est omninò,nec probatur à doctoribus opimo glo. in dict. capit. aliud. in ij. intellectu,dum illud responsum intelligit,quoties pœnitens reus est. Nam omnes ferè, quorum superiùs meminimus,paucis exceptis, dum diligenter examinant verũ sensum c. aliud. planè illud intelligunt in pœnitente actore:non in reo. vt ex modo traditis,& statim explicandis constabit.

Quartò: frequentiori doctorum suffragio respõsio Leonis Pápæ in actore intelligitur: vt

tandem, pœnitens, si causam habeat, quam forsan negligere nō debeat, possit reum vocare ad ecclesiasticum iudicium: eáque vocatio sit necessaria, quoties reus ipse clericus est. at vbi reus sit laicus, consilium potiùs, quā necessitas inducatur: & id consentiente eo non aliâs: cùm nō habeat maius priuilegium pœnitens, quā clericus sacerdos, qui laicum reum debet necessariò conuenire apud iudicem laicum. cap. cùm sit generale. de for. compet. cap. experientiæ. 11. q. 1. Nec quidquam vrget pœnitentiæ fauor, vt reus inuitùs ad alienum trahatur forum, fiátque eidem, ac iudici seculari iniuria: cùm potiùs abstinere debuisset pœnitens, dum pœnitentiam agit, ab actione proponenda, quā damnum & iniuria irroget alteri eum inuitum trahendo ad eum, qui eius iudex non est. atque ita hunc intellectum tenuêre glo. in d. cap. aliud & ibi Domi. Præposit. & Card. à Turre Cremata post alios, quorum sententiam mihi probare videtur tacitè Aretin. in dict. cap. ij. col. ij. & expressim Septimancensis in d. c. 46. n. 19. qui citat & ad hoc ipsum alterum eiusdem diui Leonis locum ex epistola. 94. ad episcopos, & prsbyteros intra Thraciam constitutos. in cuius epistolæ calce sic ait, Sanè si clericus laicū pulset, priùs se audiri ab episcopis poscat: tū si petitioni suæ laicum videris obuiare, ex permissu episcopi sui in seculi moderatores disceptatione confligat. Hæc sanè sunt, quæ à multis adnotari solent circa veram interpretationem epistolæ diui Leonis Papę, cuius pars à Gratiano adducitur in dict. ca. aliud. Forsan eius capitis intellectus apertiùs constabit, si literam, vt extat apud Leonem Papā, hoc in loco subijciamus, ex epistola 90. ad Rusticum Narbonensem episcopum cap. 8. egerat enim sanctissimus ille Pontifex de his, qui pœnitētiam agere differunt, segnitiem istam à dæmonis persuasione sensim hominum mentibus illapsam impensissimè reprobans: tandem, subdit. Aliud quidem est, debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniā postulantem, oportet multis, etiam à licitis abstinere. dicente Apostolo omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. vndè siquis pœnitens habeat causam, quam negligere fortè non debeat, meliùs expetit ecclesiasticū quàm forense iudicium. Hactenùs Leo Papa. Ex cuius contextu apparet manifestè, si Apostoli verba, quibus vtitur, considerentur, & deindè distinctio iusta reposcentis à contemnente proprio perfectionis amore, diui Leonis epistolam necessariò intelligendam fortè in actore, non in

non in reo: Hûc etenim pertinet totus responsionis contextus: nec potest commodè aliud deduci ex ipso penitissimo pontificis sensu: cùm actori detur, nō reo, agendi libertas, electio, & arbitrium: de quibus illîc manifestissimè agitur. Sic & illud cōstat, in eodem capite arbitrio, & electioni pœnitentis committi actionem ipsam coram iudice seculari, vel ecclesiastico secundum communem: ita tamen, vt quamuis non peccet, nec crimē committat agendo apud iudicem secularem, melius tamen faciat, si coram iudice ecclesiastico negotiū prosequatur. Hinc sequitur, non probari authoritate Leonis Papæ, etiam si sequamur communem eius interpretationem, pœnitentem publicè, ac perpetuò ita esse subditum ecclesiasticæ iurisdictioni, quòd non possit apud secularem iudicē cōueniri. Nō enim loquitur Leo pontifex in reo, sed actore. Nec illîc datur libertas declinādi iudicium seculare in præiudicium eius, qui pro iure proprio exigendo pœnitentem vocauerit ad eum iudicem, à quo nulla lege, vel canone expressim immunis, & liber censetur. Atque hæc quidem dicta sint iuxtà eū sensum, quem Archid. glo. Do. Præpo. & Cardinalis à Turre Cremata, & plerique alij tradidêre ad Leonis pontificis maximi responsum. ¶ Ipse verò minimè pretermittā & aliter Leonis epistolā accipere, ac interpretari, sic quidē, vt constituamus pœnitentem ex eo velle pęnitentiā differre, quòd agere decreuerit pro rebus proprijs apud iudicem exigendis forensi strepitu, & actione. Nā quilibet potest iustissimè reposcere quæ sibi iure debentur: tametsi perfectionis sit, hæc temporalia remittere, & contemnere. Potissimè tamē pœnitētibus cōuenit, hac vti perfectione, & id expedit, quoties differri per strepitū iudicialē pœnitentiā contingit, quibus sanè perpēsis, etiā si pœnitēti liceat actiōe forēsi vti pro causa quā forsan negligere non debeat: meliùs tamē erit ex cōsilio Leonis Papę iudiciū ecclesiasticū pœnitētię, quā forēse, idest rerū exactionē, expetere. Etenim nō arbitror Pontificē sanctissimū in præcitata epistola constituisse discrimen inter iudiciū seculare, & ecclesiasticū, sed inter iudiciū pœnitētię, & forense. Cū huic distinctioni conueniant omnia, quę ab eodē pōtifice tradūtur. Nec potest dubitari, forēse iudiciū rectè dici, iudiciū fori exterioris, etiā si ecclesiasticum sit. capitul. forus. de verbo. significatione. Est igitur diui Leonis responsio sic accipienda, vt ecclesiasticum iudicium exponamus, idest, iudicium pœnitentiæ: forense autem, idest iudicium externum.

pro rebus petendis. Deniq; melius erit & consultius pœnitentibus exactionem forensem, etiã iustam differre, quàm eius causa penitẽtiam ad tempus remittere. ¶ Gratianus autem in dict. cap. aliud. versi. non ait minimè tractat de pœnitentibus, sed ex multis authoritatibus per eum adductis colligit, in ciuilibus, & criminalibus apud iudicẽ ecclesiasticum clericum esse conueniendum: non apud secularem: nec de pœnitentibus verbum aliquod illic expressum, aut sub intellectum extat. ¶ Illud verò in hac quæstione disputari solet, an hæretici ecclesiæ reconciliati, qui habitum gestant publicè pœnitentium sint sub iurisdictione inquisitorum, vt & pro alijs criminibus, quæ ab hæresi distincta censentur, ab ipsis tantùm inquisitoribus puniri debeant, non ab alijs iudicibus ecclesiasticis, vel secularibus? Et planè si questio ista est examinanda, & diffinienda ex authoritate Lonis Papæ, satis constat, quid sit hac de re omninò respondendum. Forsan poterit alijs authoritatibus, & rationibus persuaderi hos pœnitentes ab ipsis inquisitoribus puniendos fore, non ab alijs iudicibus: & si mihi hactenùs fuerint incognitæ: tamen pro arbitrio cuiusque iuxta reipublicæ vtilitatem, & commodum expẽdendæ sunt: atque ideò erit postulanda decisio, regia authoritate stabilita, præmissa consultatione à summis curiæ regiæ consiliarijs, qui bus hoc negotium, & alia commissa sunt, quæ ad fidei catholicæ cultum, & tutelam, pertinẽt: quos minimè verebor admonere, Cogit enim reipublicæ zelus, nè liberam perniciosis hominibus, & semel in Christianam religionem perfidis, præstent delinquendi occasionem, audaciã, atque immunitatem, & nihilominùs illud constanter asseuerare non dubitabo, nihil ad huius quæstionis decisionem pertinere. text. in capitu. vt commisisi. §. nec nõ faciẽdi. de hæreti. in vj. cuius hic est literæ cõtextus. Nec non faciendi à quibuslibet assignari vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ, ac processus per quoscunque authoritate sedis apostolicæ, vel legatorum eius habiti contra hæreticos cõtinentur: & illorum, qui vestris mandatis obedientes humiliter stant propter hæresim in carcere, vel muro reclusi, pœnã vnà cum prelatis quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi, vel mutandi, cum videritis expedire. Hactenùs Bonifacius viij. Illa siquidem verba, quorum iurisdictioni subsunt, ad prælatos palàm referuntur, & referenda sunt: vt tandem constet, illos prçlatos simul cum inquisitoribus habere ius mitigandi, vel mutãdi pœnam

ad pœnam, quorum ipsi accusati, & hæretici iurisdictioni subsunt nō alios. Deinde quāuis ea verba forent referēda in ipsos inquisitores, planè intelligi debent quò ad punitionem hæresis, & quò ad ea, quæ pertinent ad hæresis crimen, non quò ad alia: queādmodū omnes homines vnius prouinciæ sunt subditi inquisitoribus illius, & eorū iurisdictioni quò ad hæresis punitionē, non quò ad alia crimina. & præterea illic tractat summus Pontifex in specie de mitiganda, aut mutāda pœna semel hæreticis post recōciliationem imposita. Nā licet alioqui pœna à iudice per sentētiam nominatim inflicta nō posit per eum mutari, nisi incontinenti. l. Paulus in j. ff. de re iudica. quam latissimè explicat Felin. in c. qualiter. in j. de accusat. pœna etenim arbitrio iudicis mitigari potest. l. & si seuerior. C. ex quibus caus. infamia irrog. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui notā. infamia. modò id fiat ante sententiam. glo. communiter recepta in d. §. pœna. tamen in crimine hæresis hoc est speciale, vt etiam post sententiam possit iudex pœnam mitigare, & mutare, si id viderit expedire. text. elegans in d. c. commissi. quem passim Doctores ibi ad hoc ipsum adnotarunt, & Gōsalus à Villadiego in tracta. de hæret. q. 17. Nec est ad hoc necessarium, quod hæc mitigādi pœnam facultas in ipsa sentētia fuerit à iudicibus inquisitoribus excepta, aut reseruata: cæteri siquidem iudices possunt regulariter in sententia sibi ipsis reseruare diminutionē pœnæ, ipsiusvè declarationē: modò declaratio contraria nō sit pœnæ per sentētiam diffinitæ: quemadmodū tradidēre Baldus in authenti. interdicimus. in fine. C. de episcopis & cleri. & Felin. in d. c. qualiter in l. de accusatio. nume. 31.

Ex capite sequenti.

1 *Causa possessoria rei spiritualis, an sit temporalis, & an possit per iudicem secularem tractari?*

2 *Decimarum causa quandoque potest apud iudicem laicum expediri.*

3 *Regia, & suprema tribunalia ius habent in his Regnis tollendi vim, & violentiam, quæ à iudicibus ecclesiasticis appellantibus fieri solet.*

4 *Nuntiorum Apostolicorum potestas à summis Regis cōsiliarijs examinari potest.*

5 *Exteri non possunt in his regnis ecclesiastica beneficia obtinere.*

6 *Obiter attingitur, an liceat quandoque non obedire literis Apostolicis, quæ falsis precibus in publicum dispendium impetrantur.*

❡De rebus & negotijs ecclesiasticis, quæ solent apud huius Castellani regni prætoria frequenter examinari.

CAP. XXXV.

PLERVNQVE fit, vt pro maxima reipublicæ vtilitate, & quiete causæ quædã ecclesiasticæ ad Castellani regni suprema auditoria deferãtur multis sanè de causis, quæ solent in disputatioñe adduci, ne vlla ex parte distinctis iurisdictionibus, & tribunalibus læsio fiat. Primùm etenim controuertitur de causa possessoria, quæ contingit circa beneficia, & sacerdotia obtinenda. Nam quidam existimant, causam possessoriam rei spiritualis, vel quasi spiritualis temporalem esse, ideóque posse iudicem secularem de ea cognoscere ad eius vsque diffinitionem, quod probare multis conantur: præsertim ex glo. in c. literas. du iuramen. calum. quæ asserit causam possessionis cuiuscunque rei spiritualis temporalem esse, & censeri. notant Vincenti. in capi. vlti. de iudic. Bald. in capit. j. apud quem vel quos controuersia debeat dici. glo. & Docto. in c. cũ dilectus. verb. iuramento. de elect. Cardi. in clemen. dispendiosam. de iudic. iij. opposit. x. q. est & ad
1 hoc text. optimus in c. vlti. de iudic. & c. petimus. xj. q. j. & in c. causam quę. in ij. qui filij sint legi. quibus authoritatibus cõstat, iudicem secularem, etiam inter clericos esse competentẽ ad cognoscendũ de causa possessiõis rei spiritualis, vel quasi spiritualis, vt quidam opinantur, qui ex hoc conantur defendere vsum Galliæ forẽsem, qui diu iam obtinuit, & Martini Papæ literis extat comprobatus, quòd iudices seculares cognoscant, etiam inter clericos de possessorio cuiuslibet causę spiritualis. Huius enim forẽsis vsus meminẽre Guido Papę. q. j. & q. 71. ac rursus q. 85. Guliel. Benedict. in d. c. Rainutius. de testamẽ. verb. & vxorem. in ij. decisio. nu. 331. Nicolaus Boerius in decisio. 69. nu. 23. Aufreri. in cle. j. de of. ordin. regula ij. fallent. 24. Ioannes Dayma in proœmio pragm. sanctionis. §. postremo. folio 112. Thomas Grammati. decisio. 78. optimè Ioã. Gallus q. 155. qui scribit iudicem secularem apud Gallos inhibere, & prohibere iudiciũ petitorium, donec fuerit lis finita super possessorio. Huius item consuetudinis, & priuilegij meminit latè Carolus Degrassalius lib. ij. Regaliũ Franciæ iure.

ciæ iure.v.& Ioan. de Selua in tract.de benefic.j.par.q.vij.col. iiij.sed an hîc Galliæ forēsis vsus iure procedat ex sequentibus conclusionibus manifestū fiet.

¶ Prima conclusio. Quoties causa possessoria rei spiritualis mixtam habet proprietatis rationem, non potest per iudicem secularem expediri, sed est omninò per ecclesiasticū examinanda. Hæc conclusio probatur ex eo, quòd possessoriū istud iudiciū minimè dici possit temporale: cùm habeat admistam cognitionem iuris spiritualis.c.tuam. de ordi.cogni. c.causam quæ.in ij.qui filij sint legiti. atque ita Panor. in d.c. literas.de iuramen.calum.probat istam conclusionem: & illic Anto. Barb. & alij, præsertim, & in specie ex Iunioribus Augustinus Beroius in rubri. de iudic. nume.51. Ex quo patet, non posse laicum iudicem secundum rigorē iuris cognoscere de causa possessoria beneficij ecclesiastici: cùm ad iustificandam possessionem in hoc casu sit necessaria quædā summaria probatio alicuius tituli apparētis, nec aliter possit possessio obtineri, etiā quò ad interdicta possessoria: iuxta glos. celebrem in clementi. vnic.de caus.posses. & proprieta. cuius mentionem nos fecimus in c. 23.huius operis.nu.iiij.quanuis Augusti. Beroius in d.rubri.de iud.censeat, posse iudicē secularem cognoscere de causa possessoria recuperandæ, ac retinēdæ in beneficiorum ecclesiasticorum cōtrouersijs, etiā si non possit de possessorio adipiscendæ tractare. Nam vbi locus sit opinioni præcitatæ glo. iudem & locus erit huic primæ cōclusioni. & in vniuersum latissimè hoc probat Ioan. Dayma. in dict.§.postremò. Quam ob rem opinor, iudicem secularē nec in interdicto adipiscendæ, nec retinendæ, nec recuperandæ posse cognoscere de causa possessoria beneficiorum ecclesiasticorū: maximè quia in hac specie non solet controuersia contingere, nisi inter clericos: & ideò cùm reus clericus sit, ad iudicem ecclesiasticum erit causa deferenda perpensis iuris vtriusque principijs, & conclusionibus admodū receptis: licet causa possessoria nihil haberet mixtū proprietatis, nec esset in ea quid spirituale, imò tota esset omninò temporalis. Quod est potissimè aduertendū. Nā & causa possessoria in beneficijs ecclesiasticis ad forū ecclesiasticū pertinet, & beneficialis dicit: cle.j. de caus.pos. & proprie. Cōducit ad idē tex.in cle.vnic.de sequest.pos.& fruc.

¶ Secunda conclusio. Causa possessionis rei spiritualis, vel quasi spiritualis per laicū iudicē examinari pōt, & quandoq;

debet, si nihil proprietatis mixtum habeat. Hoc constat authoritate gloss. in dict. cap. literas. quo in loco ita eam intellexit Panormit. item hoc ipsum tenere videntur Vincen. Ioan. Andræ. & Doct. in c. vlt. de iudic. vbi est text. ad hanc conclusionem singularis. & in d. c. petimus. 11. q. j. notat Guido Papæ in dict. q. j. quibus accedit opinio Bart. quę cõmunis est in l. Titia. ff. solut. matrimonio. cuius & nos meminimus in epitome ad iiij. lib. decretalium ij. parte c. 8. §. 12. nu. iij. vnde quoties tractabitur de causa possessionis decimarum, iuris patronatus, iuris præsentandi, iuris eligendi, quia in hisce casibus non est ad possessorium ius necessaria proprietatis examinatio, iudex secularis erit competens, & coram eo poterit causa expediri: quia temporalis censetur. Verum, si diligẽter examinauerimus rationes, & authoritates, quibus hæc secunda conclusio probari solet, planè manifestum fiet, nõ esse satis certã, nec tutam: imò prorsus destitutam omni legum, & canonum, quibus standum sit, auxilio censeri. Est etenim regula iuris Pontificij, quæ dictat, causas ecclesiasticas tractandas, & examinandas fore apud iudices ecclesiasticos, nõ apud seculares. cap. ij. de iudic. Ecclesiasticas autẽ causas intelligo, non de rebus temporalibus ecclesiarum, sed de rebus spiritualibus, & de his, quę quasi spirituales censentur. & constat, causam possessoriam, etiã simplicem, & indistinctè dici ecclesiasticam: vt probari, ac deduci poterit ex text. in dict. clement. vnic. de causa possession. & proprietatis. & clemen. vnic. de sequestratio. possessio. & fruct. & ideò falsam esse censeo hanc secundam cõclusionem ex authoritate Anton. in dict. cap. vlti. de iudic. & aliorũ quos sequuti sunt Ioan. Dayma. & Augustinus Beroius in præcitatis locis. Nõ oberit gl. in dict. cap. literas. quia ea communiter reprobatur: vt asseuerat Aufreri. in decisione 470. & præterea priuatam, non publicam authoritatẽ habet. textus autem in dict. c. vlt. de iudi. facilimè ab hac controuersia excluditur, cùm illic tractetur de officio, & dignitate seculari, & electione ad eandem constituenda: non de dignitate ecclesiastica: vt inibi glos. & doct. communiter admonent. Sic & in dict. cap. causam quę. qui filij sint legit. causa possessoria, quæ temporalis censetur, & rectè, ad hæreditatem bonorum temporalium pertinet: non ad matrimonium, nec ad aliud, quod sit spirituale, sicuti probat elegãter Robertus de Freta Rotæ auditor in cõs. Aegidij à Bel-

dij à Bellamera 40.col.17.deinde in dict.c.petimus.11.q.j.seculare iudicium potiùs in auxiliũ ecclesiastici requiritur,& postularur, quàm ad principalẽ causæ ecclesiasticæ cognitionem, & examen. Nec quicquã vrget Bart.opinio in dict.l.Titia. nã & ea non est omninò certa: vt in dict.§.duodecimo obiter attigimus.nec est admittenda in distinctª,sed in ipsamet stricta specie, de qua ibidem agitur, & omninò simili. Ex quibus opinor vsum forensem Galliæ admodum refragari iuris pontificij receptis conclusionibus: tametsi quandoque reipublicæ conueniat, illum etiam apud nos admitti. Idcircò sequentia non temerè adnotabimus.

¶ Primùm etenim illud existimo constitutissimũ esse, quòd non possit iudex secularis quicunque sit, quoties agitur res inter clericos, aut reus tantùm clericus est de causa possessoria tractare, etiã si fateremur, eam esse temporalem: cùm clericus sit apud ecclesiasticum iudicem conueniendus ex vtriusque iuris regulis. maximè probatur in cap.qualiter.de iudic. authen.statuimus. C. de episc. & cleri.cap.placuit.cap.Inolita.11.q.j.imò nec valet consuetudo in contrarium: vt censet Rota in antiquis. 840. cuius meminit Martinus Azpilcueta in capi.cùm cõtingat.de rescript. primo remedio, pagin. 154. quo in loco hanc primam conclusionem, quam nos proponimus, palàm asserit. & tamen decisio Rotæ non satis in hac specie loquitur, sed in alia, quam nos superiùs examinauimus cap.31.nu.5.

2 ¶ Secundò erit illud obseruãdum, quòd clerici poterunt apud iudicem secularem petere laicum solutionem decimarũ recusantem cõpelli ad eas soluẽdas: cùm tantùm agitur, an decimæ sint solutæ, vel an teneatur ille soluere, vel alius: nõ autem de iure decimarum, nec de exemptione, aut priuilegio ab earum solutione liberanti. Ecclesia siquidem duos ad hoc iudices habere poterit: nempè secularem, & ecclesiasticum: vt probare vult Frederic.in cons. 245. tametsi referat quosdam voluisse, quòd vbi tractatur tãtùm de quæstione facti super decimis non de quæstione iuris, causa contra laicum solùm pertineat ad iudicem seculare. Quod ipse non admitterem, quia video, posse laicos ad solutionem decimarum censuris, & alijs modis per ecclesiasticũ iudicem compelli: vt constat ex tota rubrica, & titulo de decimis, etiã si quæstio facti tantùm sit examinanda.cap. peruenit. cap. nuncios. cap. cùm homines. cap. de terris. de deci. clement. ij. de iudic. atque ita

regia lex hoc ipsum probat l. 34. & vj. titul. j. libr. iij. ordina. & est, ni fallor, communis opinio.

¶ Tertiò, Quoties decimæ à romano Pontifice beneficiario, feudariòue iure translatæ fuerint in principem laicum: poterit iudex secularis, vtcunque causa tractetur, de decimis cognoscere: imò ad eum pertinet huius causæ cognitio priuatiuè. Quod in Regno Franciæ seruari tradunt Carol. Molinæ. in consuetudin. Parisiens. titu. j. rubri. & §. 46. q. iiij. Ioannes Rupellanus libr. j. forensi. Institu. cap. 25. sic semel ex literis regijs vidi decimarum causam tractari inter ecclesiasticos apud hoc Granatense Prætorium, ex eo, quòd reges Catholici Fernandus & Elysabeth decimas huius Regni Granatensis obtinuerint à pontifice Maximo, cum onere dotandi ecclesias.

¶ Quartò erit & ad hæc obseruandum, causam decimarū quandoque in his regnis tractari apud regios Auditores: nempè cùm laici contendunt, decimas ab eis exigi, quæ legitima temporis præscriptione minimè debentur, & sunt remissæ, denique conqueruntur contra morem & consuetudinem decimas ab eis exigi: nam & si condemnētur à iudice ecclesiastico, nihilominùs ex querela causa retinetur apud regia prætoria. Siquidem & literæ regiæ passim dantur à supremo senatu ad id, vt laici nō cogantur decimas illas soluere, quæ solui legitima temporis præscriptione non consueuerunt: quemadmodum ipse adnotaui lib. j. variar. resolut. cap. 17. num. 8. vers. nono. & idem fieri apud Gallos testatur Carolus Degrassalius lib. ij. Regali. Franciæ iure. 7. col. 5.

¶ Quintò, nō video congruā rationē, qua defendi iure valeat, laicum decimarū conductorem posse conueniri absq; vlla fori præscriptione apud iudicem ecclesiasticum. In hac etenim specie non agitur de iure decimarum, nec de decimis soluendis ab his, qui tenentur eas soluere: sed de soluendo precio, quo conductæ fuēre decimæ alicuius parochiæ, & iam à colonis, & à quibuscunque prędiorum dominis solutæ. Et ideò rectè poterunt hi conductores apud iudicem secularē conueniri: imò iure ordinario debet ab eo causa tractari, poterítque iudicium ecclesiasticum declinari. Quamuis iure regio expeditum sit, conductores istos posse apud ecclesiasticum iudicem conueniri, quoties in conductionis contractibus se cōductores submiserint iurisdictioni ecclesiasticæ, censuris, & alijs canonicis legibus,

aut iura-

aut iuramentum præstiterint. vt est text. in l. vj. titu. j. libr. iij. ordin. idem sensit l. iij. eiusdem tituli.

Sextò non negamus, posse iustissimè iudices regios, qui prætorijs assident, & inibi iura partium regio & supremo nomine tutantur, extraordinariè tractare causam possessoriam, in qua de possessione beneficij disputetur, ad effectũ, vt quieta respublica sit, nec fiat alicui iniuria, & violentia, aut indebitè possessionẽ, quam obtinet, expolietur. Hoc enim etiam in neapolitano Regno sæpè fieri testatur Matthæus Afflict. decisio. 24. scribens in hoc iudicio potiùs agi de defensione extraiudiciali, quàm de iudiciali ordinaria cognitiõe. quia tantùm id agitur, quòd quis restituatur ad possessionem, qua iniquè, & per violentiam fuerat expoliatus à iudice ecclesiastico.

Cæterùm in hac regia, & castellana republica illud obseruatissimũ est, & diu obtinuit à tempore, quod memoriã hominum excedit, posse ab his, qui à iudicibus ecclesiasticis vi, & censuris opprimuntur, regios auditores, & consiliarios qui apud regia suprema prætoria iura litigantibus reddunt, omninò adiri, vt vim auferant,
3 & compellant iudices ecclesiasticos ab ea inferenda cessare. Extat inter huius regni leges lex regia. 5. titu. j. lib. ij. ordina. Expeditiórque constat instructio, quam regium decretum exhibuit anno Domini M.D. xlviij. qua & modo vtimur, & olim item vsi fuere regij consiliarij. Nã vbi lis agitur apud iudicem ecclesiasticum etiam inter ecclesiasticos: qui per sententiam condemnatus appellauit: iudéxque non vult deferre appellationi, & ideò pro executione multis afficitur censuris, & grauaminibus, conqueritur simplici querela coram regijs auditoribus ex eo, quòd non deferatur appellatio, quã ad sedem apostolicam proposuit: tũc sanè statim ex sola simplici querela dantur literæ regiæ, quibus præcipitur tabellioni sub certa pœna, quòd intra breue tempus mittat ad curiam acta causæ, & processũm, & rogatur iudex ecclesiasticus vt absoluat excõmunicatum ad aliquot dies, qui sufficiant missioni, & examinationi processus: quòd si cõtumax iudex sit, dantur secundæ literæ, ac tandem tertiæ, & id agere cogitur pœnis quibusdam, quarum inferiùs mentionem agemus. Viso autem processu, & visis actis causæ, tantùm illud agitur, an iustè ille iudex deferre noluerit appellationi. Et deniquc si compertum sit, appeltionẽ esse friuolã, causa ad eun

dem remittitur: sin autē iusta visa fuerit appellatio, tollitur illa vis, & iniuria, quæ aduersus sacros canones, & authoritatem sedis Apostolicæ fit appellanti ad eandem: & præcipitur illi iudici, quòd appellationi deferat, & absoluat excō municatum, omniáque acta post appellationem retractet, ac reducat in eum statum, in quo erant tempore appellationis, & sentētiæ. At si laicus per iudicem ecclesiasticum grauetur, nec ipse iudex sit illius causæ competens, quia reus laicus est, & causa profana. tunc etiā si grauatus appellet, dantur literę regiæ ad hoc vt iudex ecclesiasticus nō cognoscat de ea causa, & remittat eam ad iudicem secularē, vel mittat processum ad curiā, quo viso, si causa pertinet ad seculares iudices non agitur de deferēda appellatione, sed inhibetur ecclesiasticus iudex cognitione illius litis, & remittitur causa ad secularem iudicem: quemadmodum latiùs apparet ex regia instructione, quæ typis extat tradita inter Granatēsis curię ordinationes, fol. 16 . Nec regij consiliarij cognoscunt de iustitia appellationis ad summum Pontificē deferēdæ, ad hoc, vt ab ipsis sentētia confirmetur, vel reuocetur: sed tātū ad hoc vt tollatur vis illa, quę à iudice ecclesiastico iniustissimè fit appellanti, dum eū cēsuris iudex opprimit pro executione sententiæ, quæ nōdum transierit in rem iudicatam pendēte appellatione ad summū Pontificem proposita: cui tenebat ut iudex omninò deferre, iuxta canonicarū sanctionū decreta. Hic autem forensis vsus, & praxis, qua regij consiliarij vtuntur, multis rationibus iustificari potest, & primò propter maximam eius vtilitatē, quæ reipublicæ accedit: cùm alioqui nisi remedium hoc, & auxiliū aduersus iudices ecclesiasticos adhiberetur, grauissimè opprimerentur innocentes à iudicibus ecclesiasticis, qui procul à romana curia passim iurisdictione, & potestate ecclesiastica abuterentur.

¶ Secundò, probatur authoritate tex. in c. filijs vel nepotibus. 16. q. vij. vbi constat, episcopis, & Archiepiscopis negligētibus punitionē eorū rectorū, qui bonis ecclesiasticis abutūtur, posse regē adiri, vt illi malo medeatur, & licèt Pan. in c. qualiter & quan. de iudic. aliter illius capitis verba interpretari velit, & dicat, illū text. corrigi per iura noua. profectò nulla extat iuris noui correctio ad hūc effectū, vt princeps secularis oppressos violētia iudicū ecclesiasticorū inferiorū liberet interim donec à summo Pōtifice præstet iure debitū auxiliū.

Tertiò ad

¶ Tertiò ad idem conducit plurimùm text.in cap. principes.23.q.v. quo in loco testimonium Isidori à Gratiano adducitur in hoc,vt sciamus,principes seculi intra ecclesiam eam potestatem habere,vt superborum ceruices comprimant, & quod fieri non potest per iudices ecclesiasticos,ab ipsis iuxta disciplinam reipublicæ vtilem executioni mādetur. Ergo vbi præstò non est,qui liberet oppressos à iudicibus ecclesiasticis,potestate quidem ecclesiæ, ipse princeps secularis poterit auxilium miseris ministrare.

¶ Quartò his accedit Hieronymus in commentarijs ad capit.22.Hieremiæ,c.Regum.23. q.v. Regū inquit, officium est proprium facere iudicium, atque iustitiam,&liberare de manu calumniantium vi oppressos. Idem constat authoritate Ioannis Papæ viij.quæ ab ipso Gratiano traditur in ca.administratores.xxiij.q.v.

¶ Quintò iustitia huius praxis ex eo deduci videtur, quòd cùm omnes ferè Christiani orbis principes seculares hac vtā tur,& tot annis fuerint vsi potestate consilio prudētissimorum virorum, qui iustitiæ zelo & Christiana pietate id ipsis persuaserint, credendū omninò est,hoc in maximā fieri reipublicæ vtilitatē commodū,& ad rectūvtriusque spiritualis,& temporalis iurisdictionis vsum, & compendium.Quod si quis contendat à principibus secularibus hanc tollere potestatem, statim, non quidē serò comperiet experimento manifestissimo,quantū calamitatis reipublicæ inuexerit.Hic verò forensis vsus non tantùm in his Castellanis regnis Hispaniarū ditionibus, & principatibus, sed & apud Gallos,aliósque Christianę reipublicę seculares principes est equidē receptissimus vt commemorant omnium, quos ego legerim diligentissimè Martinus Azpilcueta in c. cùm contingat. de rescript.remedio primo,pagina 146.Carolus Degrassalius lib.ij. Regalium Franciæ iure vij. Stephanus Aufrerius in cle.j.de offic. ordi.regu.ij.fallen.30. Aduersus verò clericos, & ecclesiasticos iudices illa est frequētissima pœnæ comminatio,quę fit ad amissionem rerum temporalium,quas obtinent in his regnis,& deindè quòd censebuntur extranei ab eisdem. Cuius comminationis mētio fit in l. v.tit.j.lib.iij.ordin. eiúsque meminère Guliel. Bene.in c.Raimitius.de testa.verb.&vxorem nomine Adelasiam.ij.decisio. num.460.& Garolus Degrassalius lib.ij. regaliū Franciæ iure vij.col.pen. Sed & ex multis alijs causis in his Hispaniarū regnis itur ad supremos Regis

consiliarios,& ad eiusdem Regis auditoria pro ecclesiasticorum negotiorum expeditione, quæ maximam affert reipublicæ vtilitatem,si quæ diu obtinuerunt,& quæ nuper ab inuictißimo Carolo,eiúsque catholicis,simul,& prudẽtißimis cõsiliarijs hisde rebus decreta fuère,ad vnguem seruata fuerint. Habent etenim regia prætoria formam,& modũ à Rege præscriptum,quo vti debent in hisce negotijs examinandis,& expediendis. Nos verò hac de re vlteriùs agere prętermittimus, quod cõpertũ sit, hoc onus, & munus alios suscepisse,qui prę sua egregia eruditione, praxi, & multa electione præstantiùs potuerũt pro rei dignitate tractatũ istum absoluere: & tamẽ obiter lectorẽ admonebimus duo,vel tria in hac materia interim adnotari posse.

¶ Primũ,quod paulò ante itidem dicebamus,maximum extat huius praxis fundamẽtum ad eius iustitiã cõprobandã ex eo,quòd idẽ fiat apud Gallos, & pleráſque Christiani nominis gentes. Nã sicuti apud Hi-
4 spanos potestas legatorum,seu nunciorum apostolicæ sedis examinatur, vt admoneri possint à summo Regis prætorio, qbus vti cõueniat dispẽsationibus & cõmißionibus, ne quid fiat in reipublicę dispendiũ,cũ plerunquè nũcij apostolici exteri sint,nec satis nouerint,quę sunt omninò præcauenda,ne falsis precibus, & suggestionibus decipiantur. ita & idẽ fieri solet apud Gallos, teste Carol. Molinæo in reg. cancel. de infirmis resignantibus.nu.139.ita enim inquit de regno Francię. In quo nec legatus quidem Papæ, siue lateralis, siue missus, quidquam authoritate papali exequi potest in regno, nisi priùs permißionem expressam à Rege obtinuerit homologatam à supremo tribunali Regio, in quo Legatus vult aliquid exequi:nec in terris regni quæ nuper adhuc erant in possessione Regis Frãciæ,sine consensu Comitis Flandriæ, vt vidi per progrãma Caroli v. Imperatoris,qui ibi idẽ ius conseruat:cuius progrãmatis exẽplar habeo,sub data. xiij. die Maij. anno M.D.xxxj.Hactenùs Molinæ.ex quo apparet,nõ tantũ in Hispania,sed in Flandria,& apud Gallos hoc ipsum frequẽtißimè fieri.Sic etiam in his regnis multis in casibus,& negotijs literæ apostolicæ ante executionẽ earũ ad regia mittuntur auditoria,& tribunalia:idque fit ex regio decreto,vt illìc examinẽtur,ne quid fiat,& obtineatur falsis precibus, & importunis suggestionibus à summo Pontifice aduersus regni, Regũque Hispaniarũ priuilegia,& apostolicas cõceßiones:

denique

denique nè literæ summi eccle
siæ præsulis contra publicã spi
ritualis, ecclesiasticæ, & tempo
ralis huius prouinciæ vtilitatẽ
præter ipsius cõcedentis volun
tatẽ, & consensum executioni
mandẽtur. Etenim & alij Chri
stiani orbis principes eodẽ iure
vtuntur & hactenùs vsi fuère:
quẽadmodũ manifestũ fit ex
testimonio Ioãnis Driedonij,
viri & moribus, & sacræ Theo
logiæ professione insignis. Is
(inquam) in lib. 3. de libertate
Christiana, pag. 183. distinguẽs
aliud esse, potestatẽ secularẽ ab
solutè mandare aut cõstituere,
ne quisquã pareat literis apo
stolicis iustitiã, aut gratiã con
cernentibus: aliud verò esse, po
testatẽ secularẽ mãdare aut cõ
stituere, vt sine suo beneplaci
to, & examine nemo pareat hu
iusmodi literis, nec executioni
mãdet easdẽ. Primũ quidẽ im
probat: secundũ verò admittit
his sanè verbis. Secundũ autem
videtur posse fieri absque con
temptu potestatis ecclesiasticę
& absque iniuria, & tedio, aut
grauamine, seu pro iudicio ec
clesiasticæ libertatis, & sanctæ
sedis apostolicæ, vel literarum
eiusdẽ. Potest etenim cõtinge
re, quod princeps quispiã, aut
ex priuilegio, seu cõmissiõe Pa
pæ hoc faciat: sicuti Carol. Im
per. habuit ex priuilegio Syno
di, ne sine suo cõsensu cõsecra
retur, vel institueretur episco-
pus, aut ex causa rationabili se
cundũ congruã loci, & tẽporis
ad sic statuendũ atque mãdan
dũ moueatur propter abusus
tollẽdos, ne præficiãtur extra-
nei, aut nõ idonei, qui vel per
nimiã importunitatẽ, falsásq;
suggestiões literas apostolicas
impetrarũt, vel impetratis abu
ti volunt ad oppressiones pau-
perũ, qui alioqui sub prætextu
literarũ apostolicarũ longis li-
tibus, grauibúsque sumptibus
vexari possent: non ꝙ potestas
secularis velit sibi aut iudiciũ
ecclesiasticarũ rerũ vsurpare,
aut viros idoneos authoritate
apostolica institutos impedire
aut super illorũ idoneitate iu-
dicium sumere, sed quod velit
ad ædificationem reipublicæ
statum ecclesiasticum promo-
uere. Hæc Driedonius.

¶ Secundò adnotandũ est, ius
hoc, quod Castellanus hic prin
cipatus, & regia obtinet respu
blica, ne dẽtur ecclesiastica be-
neficia exteris, nõ tantũ proce
5 dere à cõcessiõe romanorũ Põ
tificũ, præscriptione, & vsu im-
memoriali: vt constat l. xviij. &
seq. lib. 3. ordinat. tit. iij. & mul-
tis aliis pragmaticis à Carolo
v. Hispaniarũ Rege primo edi
tis: sed & à maxima & euidẽti
regiminis spiritualis, & eccle-
siastici vtilitate, ita quidẽ, vt ex
cõtrario vsu, & praxi plures cõ
tingãt ecclesiarum ministerio
calamitates, quarũ si certã ha-

buerit summus Christi vicarius cognitionẽ, dubiò procul præ illius supremæ dignitatis, quã summus totius ecclesię pastor, & rector obtinet, integritate, iustitia, & diuini cultus zelo, tantis, & tot malis medelã adhibebit: cuius equidem rei iudicium nec nostrum est, nec præsentis tractatus iam coronidẽ exigentis examini pro eius dignitate committi debet. Sed & iuri, quo vtimur, suffragatur text. in c. bonæ. in ij. colum. vltim. de postulat. prælator. item text. in cap. vltim. de cleric. peregrin. text. in cap Aphros. 98. distinct. c. nullus inuitus. 61. distinct. c. neminem. 70. distin. ex iure ciuili text. in l. in ecclesijs. C. de episcop. & cleric. l. vna. C. non lice. habitat. Metroco. lib. xj. l. ij. C. de anno. ciuil. eod. lib. cum multis alijs, quæ traduntur per Guliel. Benedic. in cap. Rainutius. vers. & vxorem. decisione ij. nu. 1044. de testa. glos. Cosmæ in procemio prag. sanctionis. §. nam ecclesiarũ. verb. exterorum. Ioannem Daima. in procemio eiusdem prag. sanctio. incip. Franciscus. verb. vendicabant. fol. 60. Seluam de beneficio. iij. part. q. 26. Petrũ Rebuffum in tractat. de benefici. tit. de rescriptis mixtis. pagina 576. Ludoui. Gome. in reg. Cancellariæ de idoneitate q. j. Rursus Seluam de benefic. ij. parte q. vlt. Caro. Degrassa. lib. ij. Regalium Franciæ iure octauo. Quibus accedere poterit glo. celebris in cap. si proponente. de rescript. cuius præter alios meminẽre Corset. in singu. verbo subreptio. & Feli. in c. sicut tuis. de symon. item & optima glo. in c. si pater. de testa. in vj. verb. pauperes. cuius nos meminimus in cap. cùm tibi. de testam. num. 14. glo. etiam in ca. hortamur. 71. distinct. cuius rationem expẽdit Rochus in tractat. de iure patro. verbo honorificum q. 18. & Lambert. de iure patro. ij. lib. parte j. q. vij. articu. 24. ex quibus omnibus poterit lector multa longiùs deducere ad iustificationem, & defensionem huius iuris & priuilegij, quo aduersus exteros in ecclesiasticis beneficijs passim vtimur. Vnde sanctißimũ esset, & reipublicæ consultißimũ, quòd summus ecclesiæ Pótifex, aut OEcumenica Synodus sanciret, vt omnia cuiuscũque Diœcesis beneficia saltẽ curã animarũ habẽtia, patrimonialia efficerẽtur, ad quæ non reciperentur, nisi ciues, vel qui inde sunt oriũdi. Quod in cõcilio Tridẽtino summo omniũ cõsensu consultatum fuisse, testis est Domin. Soto libr. iiij. de iust. & iur. q. vj. artic. ij. pag. 258. Ne verò quis existimet, quidquam apud regia Hispaniarũ prætoria in hisce rebus, & negotijs ecclesiasticis fieri, quod vel mini

vel minimum deroget summi pontificis potestati: absit enim hoc à Catholicis Hispaniarum principibus, qui sacrosanctæ romanæ ecclesiæ, eiúsque summi, & totius Christiani orbis Pontificis decreta, & mandata maximo conatu exequuntur, & venerantur: is obsecro candido animo expendat, literarum Apostolicarum executionem quandoque differri ac suspēdi regij prętorij decreto, & authoritate, vt maximus Christi vicarius interim certior fiat, quot, & quantis afficiatur incommodis, & grauaminibus respublica ista propter multa, quæ ab ipso falsis precibus, & suggestionibus impetrantur, quæ minimè sanctissimus Pontifex foret cōcessurus, si per synceram, iustámque narrationem certò sciret, quid spirituali, ecclesiastico, & temporali huius regni, & principatus recto regimini sit conducibilius. Quòd non aliter percipi valet, quàm per delationem omnibus numeris absolutam, quæ à viris prudentissimis, atq; in huius reipublicæ administratione diù exercitatissimis ipsimet Pontifici fiat. Interim igitur dum pontifex summus instructior hisce de rebus, publicæ vtilitati consulere decernit, aliquot literarum apostolicarum executio differtur eo quidem consilio, quòd pontificia & Cæsarum responsa passim exhibent: præsertim in c. si quando. de rescript. & in l. si vindicari. C. de pœn. cap. cùm apud Thessalonicam. 11. quæst. iij. quorum nos longiùs meminimus in regu. peccatum. in prin. de regul. iur. in vj. numer. v. & in lib. ij. variar. resolutionum, cap. viij. numer. j. quibus accedit tex. in cap. sunt quidam. 25. quæst. j & cap. j. 40. distinct. ca. manet. 24. q. j. & cap. si quis non recto. 24. quæst. iij. ex Hieronymo, vt opinatur Gratianus cùm potiùs sit ex Origene homilia. 14. ad caput. 2 4. Leuitici, item glos. in auth. de manda. prin. §. deinde competens. verb. nūciās. cuius meminêre Bald. & Felin. in dict. cap. si quando. est illi similis glos. in auth. vt determinatus sit numerus clericorum. §. vlt. collat. j. verb. contradicere. extat & elegans decisio Innocētij in cap. inquisitioni. col. vltim. de senten. excomu. quem sequūtur ibi Ioann. Andr. Anto. & Abb. super consilio Basiliēsi numer. 14. idem in quæstio. prima numer. 22. vers. Tertius casus. incipit quæstio. Episcopus quidam. Felin. in dict. capit. si quādo. numer. 4. Dec. in consil. 151. num. v. Cardin. in cons. 150. col. vltim. & cons. 147. his etiam congruit ratio text. in cap. cùm teneatur. de præbend. & glos. in can. ij. 62. distinct. cum multis, quæ à Felino traduntur in cap. nihil. de præscriptionib. sed & præter alia sunt adnotanda ver

ba cuiusdam Cardinalis, quę Felin. refert in dict. cap. si quando. colum. ij. versicul. per istũ text. Dominus noster. & quae scribit S. Thomas. ij. ij. quaest. 69. art. 4. vers. respondeo. & Caieta. admonet. 2. 2. quaest. 39. articul. j. vers. in responsione ad secundum. Et idem Caietanus in tracta. de authorita. Papae, & consilij ca. 27. vers. ad secũdam rationem. quae prius scripsêre. Cardin. à Turre Cremata lib. 2. de ecclesia. capitul. 106. Card. Alexand. in summa. 15. distinct. nume. 41. & Card. Iacobacius in tract. de concilijs lib. viij. art. iij. vers. quintum remedium. quae tamen omnia sunt cautissimè legenda, ne quid temerè fiat aduersus iuris diuini Pontificiam institutionem. Nec enim nobis oportunum est, rem istam latiùs in disputationem, & examen adducere, quippe quibus maxima subsit spes summũ Christi vicarium, ecclesiae Catholicae caput, & rectorem his de rebus certiorem factum, ea adhibiturum remedia, quae sint salutι vtriusque reipublicae spiritualis, & tẽporalis praesentissima, Deum verò optimum, maximum Iesum precamur supplices eos reipublicae spirituali, ecclesiasticae, & temporali dignetur praeficere principes: quibus sceptra tenentibus contentiones omnes procùl eliminentur. quod planè fiet diuino auxilio, si quisque princeps spiritualis, & temporalis publicani vtilitatem prae oculis semper habuerit.

Ex capite sequenti.

1 *Iuri patronatus laicorum licet Papa derogare possit, non censetur derogatum, nisi expressa eius mentio fiat.*

2 *Ius patronatus laicorum, quo pacto ab ecclesiastico distinguatur.*

3 *Derogationes iuris patronatus laicorum in his Hispaniarum Regnis minimè admittuntur.*

4 *Quid vbi beneficium iuris patronatus laicorum vel patrimoniale, & his simile in curia vacauerit?*

5 *Quid de iure patronatus ecclesiastico, quod habuit à laicis, & eorum patrimonio originem? & de iu. patronatus clerici, & laici.*

6 *Quid de iure patronatus adquisito per praescriptionem, aut priuilegium: & de patrono possidenti.*

7 *Derogatio iuris patronatus laicorum, an sit admittenda vbi beneficium erat in curia litigiosum?*

8 *De iure patronatus competenti alicui fraternitati laicorum.*

9 *Agitur de permutatione beneficiorum, quorum praesentatio pertinet ad patronos laicos: & de simplici resignatione.*

10 *Pensio an possit constitui super beneficio iuris patronatus laicorum absque eorum consensu?*

De vnione

1 *De vnione beneficiorum iuris patronatus laicorum.*
2 *De dispensatione ad retinendum beneficium vacaturum.*

De iure patronatus laicorum ad differentiam iuris patronatus ecclesiastici, & vtriusque derogationem.

CAP. XXXVI.

AETERVM præter multa, quę in ecclesiasticis controuersijs, & quæstionibus solent apud suprema huius regni tribunalia tractari, illud frequēter in litem incidit, & disputatur, quā nam ratione ius patronatus laicorum distingatur à iure patronatus ecclesiastico: cũ vtrunque iure pontificio ad pręsentationem, & ordinationem ac regimen ecclesiarum pertineat. Extat enim edictum Caroli Cæsaris, Primi Hispaniarum Regis, quo quidem prælatis iniungitur, & regijs magistratibus præcipitur, vt diligentissimè curent, ne authoritate literarũ apostolicarum derogatio fiat iuri patronatus laicorum. Atque ideò ex ea pragmatica sanctione regij consiliarij apostolicas literas, quibus iuri patronatus laicorum derogatur, examinare conantur: & denique earum executionem suspendunt interim, donec per supplicationis auxilium summus ipse Pontifex certior fiat, quantum detrimenti hinc reipublicę immineat, quàm graue scandalum suboriatur ex hisce frequentissimis derogationibus, vt tandem huic læsioni publicæ occurrat, ne alioqui laici à pijs operibus, ecclesiarum dotatione, constructionéque magno religionis incommodo abstineant. Illud verò imprimis iure respōdendum erit, posse summum pontificem derogare non tantùm iuri patronatus ecclesiastico, sed & iuri patronatus laicorum. glos. communiter recepta in clem. ij. verb. Apostolicis. de præb. Archid. in cap. Piæ mentis. 16. q. vij. Inno. & omnes in c. cùm dilectus. de iur. patronat. Abb. in cap iij. notab. ij. idem in cap. illud. ad fin. eo. titu. & in disputatione incip. Augerio. col. v. Ioan. Andræ. Domin. & Fran. in c. ij. de præb. in vj. latè Felin. in tract. quando literæ apostolicę nocēt patro. c. ij. Rochus in tract. de iure patronat. ver. honorificũ. q. iij. post Archid. in d. c. ij. Cæsar Lāber. in tract. de iure patro. j. lib. iij. par. q. 9. art. ij. quorũ opinio dubiò procul cōmunis est. Quæ tamē ita est intelligēda, vt minimè iudicemus, summũ pontificē derogare iuri patronatus laicorum, nisi id expressim ex literis constiterit. Sic etenim concordi

omnium propè sententia diffinitur: quemadmodum apparet ex Lapo allegat. 96. glos. in dict. clem. ij. verb. apostolicis. Nec in hoc aliqua est controuersia: siquidem omnes iuris vtriusque interpretes, quorum modò meminimus, & alij, qui ab his nominatim citantur, passim asseuerant, non aliter censeri à summo pontifice derogatum iuri patronatus laicorum, quàm si id fuerit in literis expressum. Quod non est longiùs inquirendum, vel ea ex causa, quia ab alijs fuerit satis rationibus, & iuribus probatum. Nam & hoc discrimen passim cōstituitur inter ius patronatus ecclesiasticū, & ius patronatus laicorū, vt priori derogatum censeatur per collationem à summo pontifice factam, etiam si nulla fiat eiusdē patronatus in literis mentio: posteriori verò necessaria sit ad eius derogationem mentio specialis: secundum omnes in dict. cap. ij. de praeb. in vj. tradit Cassador. decision. 4. tit. de probat. prȩter Feli. in d. tracta. quādo literae apostoli. col. ij. Angel. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius vocand. Lanberti. in dict. q. ix. artic. iij. Rota in nouis. 331. columnn. penultim. est ad hoc text. optimus in capit. super eo. de offic. delegat. Imò si ius patronatus pertineat ad Regem aliquem, Ducem, aut Marchionē, non sufficit, quòd in literis mentio fiat iuris patronatus laicorum, nisi & illud fuerit adiectū, quòd illud ius patronatus ad Regem, Ducem, vel Marchionem spectat. Est enim adhoc regula Cancell. 40. quae multis alioqui rationibus poterat comprobari, quas non temerè hac in parte missas facimus: tradidēre tamen Feli. in tract. quando literae Apost. ampli. viij & Lambertinus in dict. quaest. 9. art. 11. Rebuffus in praxi beneficiorū. iij. parte signaturae. numer. 62. & Ioann. Lupi in tract. de benefi. vacanti. in curia. §. 11. Quod autem diximus de derogatione iuris patronatus laicorum adeò verum est, vt quamuis in literis apostolicis dictum fuerit: ad cuiuscunque collationem, seu prȩsentationem beneficium pertineat: nihilominùs non comprehenditur beneficium, quod spectat ad praesentationem laicorū: sicuti ex eadem ratione scripsēre Lapus allegat. 84. numer. vj. Domin. in cap. cùm in illis. §. j. de praebend. in vj. colum. vltim. Ioann. Andrae. in capit. dilectus. de offic. legat. Felin. in dict. tracta. quando literȩ apostolicȩ c. iij. Barbat. consf. 23. c. vij. lib. j. Ioan. Staphilaeus de literis gratiae, & iustitiae fol. 54. co. ij. Cȩsar Lamberti. in dict. q. ix. art. vj. & vij. quorum opinio communis est: & tandem etiam constat authoritate eiusdem Lapi. alleg. 96. numer. iij. Anchar. & Franc.

Fran. in d.c. cùm in illis. §. cùm autem. His accedit, quòd & reseruatio iure communi statuta de beneficijs vacantibus in curia, licèt comprehendat beneficia iuris patronatus ecclesiastici, & clericorum, non tamen afficit, nec includit beneficia iuris patronatus laicorũ. quam distinctionem ex authoritate glo. ibi deduxerunt omnes vnanimi cõsensu in d.c. ij. de prebend. in vj. eandem secuti sunt Lapus in dict. allegat. 96. Ioan. Andr. in d. capi. dilectus. Cardin. in clementi. ij. q. vij. de prebend. Et quanuis quibusdã visum fuerit glo. in d.c. ij. verb. collatio. contrariam sententiã potiùs, quàm istam probare: verius tamen est, hanc distinctionem ab ead. glo. deduci, si eius quæstiones distinxerimus. Sed & hæc distinctio itidem traditur à Rota decision. 331. in nouis, à Felino in d. tractat. quando literæ apostolicæ. colũ. j. & penulti. & in c. in nostra. corol. 78. de rescript. Rocho Curtio in tractat. de iure patro. verbo competens. q. 24. Ioanne Lupi. in tractatu de beneficijs vacantibus in curia. §. xj. eádémque sequuntur asseuerantes, cõmunem esse Guliel. Cassador. decisio. j. de dilationib. Petrus Rebuffus in tractatu de nominatio. q. viij. numer. 21. idem in praxi beneficiorum. iij. parte signaturæ. verb. Necnõ iure patronatus. numer. 20. multa faciunt ad huius opinionis probationem, quæ tradunt Ioan. de Selua in tractatu de benefi. iij. parte. q. xj. colũ. viij. & Cardin. consi. 67. Cæsar Lamberti. de iure patrona. j. parte ij. libr. vj. q. artic. ij. qui non semel itidem testatur, hanc esse cõmunem opinionem Cui suffragatur tex. in capit. dilectus. de officio legat. quo probatur, posse legatum à latere conferre beneficia iuris patronatus clericorum: idque verum est, etiam in nuncio apostolico habente potestatẽ legati de latere: quẽadmodum responderunt Decius consil. 128. & Ioan. Crottus in l. j. ff. de legat. j. nume. 13. tametsi legatus, etiam à latere missus non posit conferre beneficia iuris patronatus laicorum, nec huic iuri derogare: sicuti distinxit gloss. in d.c. dilectus. & glos. in capit. cùm dilectus. de iure patro. & illic omnes. Rochus Curtius in tracta. de iure patronat. verbo. honorificum. q. iij. numc. x. & sequẽ. Lambertinus. iij. parte ij. libr. q. vij. Ex quibus & illud constat, beneficia iuris patronatus laicorum minime comprehendi sub apostolicis reseruationibus, etiam quæ iure communi sunt statutæ, quod idem Feli. repetit in dict. tract. quando literæ aposto. secundę limilat. & Lãbertinus de iure pa-

tronat.ij.lib.iij.parte,q.ix.arti. 16. Sunt & alia discrimina, ac plures differentię inter ius patronatus clericorum, & ius patronatus laicorum,quas poterit lector nominatim deducere ex his, quæ diligentissimè Rochus Curtius,& Lambertinus de iure patronatus scripsere. Distinguitur autem ius patronatus clericorum à iure patronatus laicorum in hoc,quod illud adquiritur, quoties ex ecclesiæ bonis ecclesia construitur,vel dotatur:aut denique ratione ecclesiæ,vel dignitatis ecclesiasticæ cōpetit alicui. Hoc verò à rebus proprij & secularis patrimonij originē ducit. gl.in cle.ij.verb.præsentare. de iure patro.Panormi.in capitu. eam te.col.vlti. & in cap.illud. de iure patronat.Feli. in tract. quando literæ apostolicæ.col. vij.gloss.in dicto capitul. dilectus. de officio legat. Rochus Curt.verb.ius.q.vij.Cæsar Lāberti. de iure patro.lib.j.q.j.artic.v.& alibi sæpissimè.Idē tradit Paulus Parisius in consilio 128.lib.iiij.vbi explicat,quid in dubio sit præsumendum,ac iudicandum post Felin.in capit. ex literis.ij.colum.de constitu. & Rochum verb.ius.nume.18. iiij.q.accessoria.vij.q.principalis.Idem tradit Cęsar Lamber. ij.li.parte.j.q.vj.arti.vj.numer. 36. Nec refert, patronum esse clericum,siquidem & is patronis laicis adnumerabitur,si ius hoc nactus fuerit ratione proprij patrimonij.Quod ōmniū consensu receptū extat. ¶ Constat igitur ex prænotatis,summum Pontificem posse derogare iuri patronatus laicorū, tametsi necessaria sit expressa derogatio,vt de ipsius pontificis voluntate constet. Hæ verò derogationes an reipublicæ Christianæ conueniant ,præsertim vbi frequentissimæ contingāt sollicitis nimium precibus,ne dicā ambitiosis, ac falsis expositis causis aduersus piam ipsam sanctorum Pontificum voluntatem impetratæ: ipsi viderint,qui nihil aliud curant,quàm hisce, vel aliis modis contra testatorum vltimas 3 voluntates, & veterum canonum decreta nullum ecclesiæ ministerium exhibentes,pluribus sacerdotijs, & beneficijs iniquissimè ditari. Apud Hispanos minimè derogationes istæ admittuntur, nec admitti consueuere.Imò suprema Regis tribunalia,& qui regio nomine illîc iustitiæ ministerio præsunt, statim apostolicas literas examinantes propter publicam vtilitatem earum executionem suspendunt,earumdem vsum grauissimis pœnis, & comminationibus interdicentes. Idem & apud Gallos fieri testantur Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum . iij. parte signa

parte signaturæ, verb. Necnon iure patronatus. numer. 12. & 36. Idem Rebuffus in tractatu de nominationibus, quæstione decimaquinta. numero secũdo. & Carolus Molinæus in regul. cancel. de infirmis resignanti. nu. 32. ¶ Olim in his Hispaniarum regnis, multò ante Cæsaris, qui nunc regnat, principatum, supremus Regis senatus id maximè curabat, vt his derogationibus obuiam iretur in his beneficijs, & dignitatibus, quę pertinent ad ius patronatus ipsiusmet Regis. Quod latè tractat Ioan. Lupi. in tractatu de benefic. vacant. in curia. §. xj. & xij. Ad id verò pertinet gloss. in capitulo dilectus. de præbendis, verb. Regis. & alia multa, quæ nos explicuimus in regula possessor. de regulis iuris in sexto. secunda parte relec. §. x. nume. v. Sed & ipse Carolus Cæsar Hispaniarum Rex anno Domini M. D. xxv. Toleti edictum pronunciauit, ac emisit in omnia Hispaniarum regna in hoc Decretum, vt nullus à summo Põtifice impetraret apostolicas literas ad dignitates, vel beneficia, quæ sunt regij iuris patronatus, aut impetratis vteretur in derogationem consensus, ac præsentationis, quæ à Rege ipso postulanda est ad eadem beneficia obtinẽda: idque grauissimis pœnis stabiliuit, eius consiliarijs, alijsque huius regni magistratibus præcipiens, vt diligenter obseruẽt, ne quid aduersus regium ius patronatus fiat authoritate literarum apostolicarum: quarum executio passim ea ratione suspendi tur præmissa supplicatione ad ipsum summum ecclesiæ Pontificem, vt & ipse Christi vicarius auditis Hispanorum querelis, quod vtilius Christianæ reipublicæ sit consultissimo suffragio decernat, candido animo expendens, quantum intersit, regia iura illæsa seruari. Hoc ipsum fieri & idem regium edictum iniunxit in beneficijs patrimonialibus, quæ præuio examine incolis & indigenis secundum cuiusque eruditionem mores, & doctrinam conferenda sunt in diœcesibus Palentina, Burgensi, ac Calagurritana: cùm ex immemoriali consuetudine, tum ex sedis apostolicæ priuilegio: quod vtinam vbique locorum obtineret: fieret vtique, vt ecclesijs, & sacerdotijs, ac diuino cultui sanctiùs, & diligentiùs exhiberetur ministerium. Demùm anno Domini M. D. xliij. Madricij idem Carolus Rex decreuit, idem seruãdum fore, quoties apostolicæ literæ fuerint obtentæ in derogationem cuiuscunq; iuris patronatus laicorum: aut in præiudiciũ illius

iuris, quod ex romanæ ecclesię priuilegio, cathedralium ecclesiarum collegia, & capitula obtinent ad electionem doctorũ virorum in sacra Theologia, & iure pontificio, vt quosdam canonicatus obtineant qua ratione Philippus Caroli primo genitus, Anglię, Neapolis Rex Hispaniarum princeps, quo vtilius edicta parentis mandarentur executioni, summa cum sedis apostolicę veneratione, nulla in parte eius authoritate læsa, quis esset in his controuersijs ordo seruandus apud regia tribunalia pręscripsit anno domini M.D.xlviij. ac deniq; decreuit, prę mittendam fore supplicationem ad summũ ipsum pontificem vt interim apostolicarum literarum executio iustiùs suspendi posset. ¶ Nos verò hoc in capite aliquot lectoribus quæstiones exponemus breui quodam compendio ad ea faciliùs intelligenda, quæ hac de re solent in praxim incidere apud regia Hispaniarum prætoria illud præmittentes, regia edicta in hoc promulgata, & decreta fuisse, vt quoties derogatio iuris patronatus laicorum necessaria sit, & fiat tacitè, vel expresſè: tunc supersedendum sit in executione literarum apostolicarum: & supplicatione ad summum pontificem proponenda: ne derogatio ista effectum habeat. Sic & supersederi solet: atq; interim suspenditur executio mandatorum, quæ dantur in derogationem aliorum iurium, quæ paulò antè cõmemorauimus.

¶ Primũ etenim illud quæritur, an & regijs edictis vtamur, vbi beneficia in curia vacauerint, & per summum pontificẽ fuerint alicui collata, cum expressa derogatione iuris patro-
4 natus laicorum? Et sanè si vera sunt quę modò adnotauimus, erit locus in hac specie supplicationi ad pontificem proponendæ, & regijs edictis, quemadmodum & locus esset, si beneficium extra curiã vacaret. Nam beneficia iuris patronatus laicorum minimè comprehenduntur sub illa reseruatione: quæ statuta est iure cõmuni in dicto cap. ij. de præbend. lib. vj. quamuis multa habeat illa reseruatio priuilegia: quæ tradit post alios Ludoui. Gometi. in reg. de triennali possessore. q. 31. nu. 19. & ideò necessaria est specialis derogatio iuris patronatus laicorum, vt collatio beneficij vacantis in curia valeat: siquidem iure reseruationis valere nõ potest. Ergo sicuti receptum est in his Hispaniarum regnis, non esse admittendam derogationem iuris patronatus laicorum, vbi beneficia extra curiam vacauerint: ita nec admittitur, nec admitti solet, quoties beneficia

apud

apud sedē apostolicā vacare cō tigerit: cùm ad beneficia iuris patronatus laicorum nequaquam pertineat reseruatio illa quæ in dict.cap.ij.statuitur. Sic Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum. in iii. parte signaturæ. verbo. & iure patronatus. num.64. refert quoad ius patronatus regibus competens, statutum fuisse ab Alexandro vi. per regulas Cancell. titulo de derogatione iuris patronatus, quod ei nusquam derogetur, etiam expresśim, etiam si beneficia vacauerint in curia, Staphilæus item de literis gratiæ & iustitiæ, folio 54.col.j. asserit, nusquā derogari iuri patronatus Regum, etiam si beneficia vacauerint apud sedem apostolicam. Idē scripsēre Ioannes Monach. & alij in dict.cap. ii. Cardin. in cap. præterea. in j. de iure patro. & in consi.57. Felinus in cap. nihil. ii. col. de præscript. Ioannes Lupi. de beneficiis vacant. in curia. §.11. quod non solùm obtinet in beneficiis iuris patronatus regij, sed etiam in his beneficijs, quorū collatio ex priuilegio ad Reges pertinet, aut ex præscriptione. Quæ quidem beneficia Regalia dicuntur: & ea non confert Papa, etiam si in curia vacauerint: quemadmodum ipse Ioannes Monachus & doctor. fatentur: ac Ioann. de Selua in tractatu de beneficio. ij. parte. quæstio.23. Aeneas de Falconibus in tracta. de reseruatio. iij. quæstio. princ. nume.13. & Rebuffus in tracta. de nominationibus. quæstio.15. num.9. quòd imò & idem erit si hæc beneficia pertineant ad præsentationem, vel collationem Ducum, Marchionum, vel Comitum ex ratione reg. 40. cācell. quod ipse Aeneas à Falconibus asseuerat. Sed si derogatio fiat iuri patronatus laicorum quoruncunque, etiam si beneficia vacauerint apud sedem apostolicam. Idem pasśim seruatur cū idem iuris in hoc casu obtineat, quod denique obtineret, si beneficia extra curiam vacarent: sicuti superiùs explicuimus. Tametsi Ioannes Staphilæus in dicto tracta. de literis gratiæ, & iustitiæ. folio 54. testetur, consueuisse Papam derogare iuri patronatus laicorum, quoties per obitum vacauerit beneficium apud sedem apostolicam. Hæc tamen derogatio apud Hispanos non admittitur ex his rationibus, quibus nec admitti solet, quando beneficia extra curiam vacauerint. ¶ Similiter, si beneficia patrimonialia, vel canonicatus cathedralium ecclesiarum qui Theologis, Magistris, & iuris pontificij doctoribus ex electione sunt conferendi, apud sedem apostolicam vacauerint non facilè admittitur deroga-

tio huius priuilegij, vel consuetudinis, nec recipitur summi pontificis collatio in præiudicium ecclesiarum, quibus maxima vtilitas comparatur, si ad vnguem, & exactè iura ista seruentur. Hoc ipsum comprobari poterit ex glo. celebri in cap. cùm in ecclesia. de præbend. libro vj. quæ ad finem probat, hæc beneficia, quæ ex consuetudine magistris, aut doctoribus sunt conferenda, non comprehendi sub reseruationibus, nec sub literis apostolicis, quæ Expectatiuæ dicuntur. cuius glo. opinionem præter docto. ibi sequuntur Ludoui. Gometi. in tract. de expectatiuis nu. 93. Gaspar Perusinus in tracta. de reseruationibus, & Aeneas à Falconibus in eo. tracta. q. iij. num. 22. Non tamen diffiteor, opinionem istam dubiã esse, quoad hæc patrimonialia beneficia, & canonicatus propter verba illius reseruationis, cuius mẽtio fit in dict. cap. ij. quæ adeò generalia sunt, vt & hæc beneficia comprehendere videantur. Proptereà lectorẽ admoneo hac in controuersia, quòd diligenter obseruet, quid praxi receptum fuerit, & quid sit Christianæ reipublicæ, ac ministerio diuino conducibilius; siquidem admodum conducat, hæc beneficia non comprehendi vllis reseruationibus.

¶ Cæterũ ad hanc reseruationem, quæ de beneficijs vacantibus in curia tractat, duo libet adnotare obiter, ne quis eius vim propriam ignoret. Nam glos. in cap. statutum. de præb. in vj. existimat, idem esse vacare beneficium in curia: & apud sedem apostolicam. Idem vidẽtur doctor. illic probare communiter cùm alioqui maximũ sit inter hæc duo discrimẽ. plura siquidem beneficia vacant in curia, quæ non dicuntur vacare apud sedem apostolicam. idcircò erit obseruandũ, quòd beneficia vacãtia apud sedem apostolicam dicuntur vacare in curia: non tamen vacant apud sedem omnia ista beneficia, quæ dicuntur vacare in curia. vacant enim apud sedẽ apostolicam, & in curia beneficia illa, quæ reseruantur in dict. c. ij. & in dict. cap. statutum, & in cap. præsenti. eod. titu. nempè per obitum contingentem in ipsa curia romana, vel intra duas dietas. vacant autem in curia, & nõ apud sedem beneficia, quorum resignatio fit in curia romana, licèt ille, cuius nomine resignatio fit, lõgè sit à curia remotus. Archidiac. in dict. cap. ij. glo. optima in clem. j. vt lit. penden. verb. collato. & illic Bonifacius conclu. 10. Parisi. consi. 10. lib. iiij. Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum. cap. de procuratore ad resignãdum, nu

dum,numer.28.& omnes in dicta clemen.j.illius gloss. authoritate,quam sequuntur Abb. in cap.cùm in cunctis. §. cùm verò.de elect. Socinus consilio 112.colum.vltim.libr.1.Felinus in cap.vltim.colum. 5. de foro compet.& in hac specie idem notat Roma.consil.342. cuius opinio,& responsum in illatione quadam licèt placeat Ludouico Gometio in regul. de infirmis.quæstio.30. & quæstion. 33.optimè tamen refellitur à Carolo Molinæo in eadem regula de infirmis resignantib. numer.103.Item beneficia familiarium,& officiali um Romani Pontificis quocunque loco vacauerint,dicuntur vacare in curia.Thomas Fastolus dubio Rotæ.51. nō tamen apud sedem apostolicam. Sic beneficia reseruata,si vacauerint tempore reseruationis, & ea nondum finita,vacare dicuntur in curia non tamen apud sedem: quod constat ex Calderi. consil.9.titu.de præbend. siue vacauerint in loco à curia remoto,siue propinquo. Hanc sanè distinctionem probat latè Ludouicus Gometius in regul. cancell.de triennali possessore quæstione 31.colum.j.Sed quāuis hæc reseruatio iuris communis non includat, nec comprehendat beneficia iuris patronatus laicorum,quoad tollendam patronorum præsentationem:benè tamen ea complectitur quoad institutionem quæ prælatis competit. Nam illa petenda est à summo Pontifice secundum gloss.reg.cancell.40.ad finē.Cuius opinionem probarem ipse in Episcopatibus, Abbatiis, Prioratibus Decanatibus, & aliis dignitatibus,quæ summo Pontifici reseruantur per regu.ij.& iij.cancell.in his etenim laici patroni vtuntur præsentatione, & eam exhibere tenentur romano pontifici. non prælatis inferioribus. At in beneficiis minoribus, si pertineant ad ius patronatus laicorum ,vel alia ratione minimè comprehendantur reseruationibus: præsentatio fieri potest apud episcopum ordinarium:cùm hæc beneficia excepta sint & exempta omninò à reseruationibus & ideò nec qnoad institutionem,nec quoad pręsentationē sub eisdem cōtinentur. Atque ita receptū est in beneficijs iuris patronatus laicorū,quę vacant mensibus apostolicis, vel per obitū illorum,quorū beneficia sedi apostolicę vel iure cōmuni,vel regulis cācellarię,vel extrauagātibus constitutionibus fuêre reseruata. fit etenim pręsentatio per patronū laicū episcopo,& ab eo petitur,ac fit institutio iuris ordine seruato.

¶Secundò illud erit obseruādum omninò, ac menti tener

dum, quòd licèt ius patronatus originem habuerit èx patrimonio alicuius laici: fuerit tamen vel ab initio, vel posteà donatione, testaméto, aut alio quouis titulo in ecclesiã trãslatum, aut in collegium ecclesiasticum canonicorũ regulariũ, vel secularium, ita quòd ad id collegium pertineat præsentatio: dicitur planè hoc ius patronatus clericorum, & ecclesiasticum, non laicorũ. tex. hoc probat satis apertè in c. vnic. §. vlt. de iure patro. in vj. notant idẽ Maria. Soci. in c. de monachis, de præben. vlti. col. Feli. in tracta. quando literæ Apost. vj. limitat. Cæsar Lambertinus in tract. de iure patro. li. j. q. j. arti. viij. qui hoc ipsum expresim asseuerant nõ tantùm quò ad priuilegia, sed etiam quò ad derogationem: quemadmodum tenet glos. verb. ecclesiasticus. illic cõmuniter recepta in d. c. vnic. §. vlti. idem respõderũt in specie Paulus Paris. cõsi. 128. nu. 19. & seq. lib. iiij. Cæsar Lãbertinus in d. tract. lib. ij. part. iij. q. ix. art. 20. qua ratione cùm hoc ius patronatus etiam quò ad derogationem censeri debeat clericorũ, & ecclesiasticũ: minimè pertinet ad huius regni edicta, nec sub illis continetur. Quo fit, vt reseruatio iuris communis, cuius mentio fit in d. c. ij. de præbẽd. in vj. in his obtineat beneficijs, quæ ad hoc ius patronatus pertinent.

¶ Tertio oportunè quæritur, quid respondẽdum sit, vbi ius patronatus pertineat ad clericum, simul & ad laicum. Nam & in hac specie quò ad derogationem hoc ius patronatus cẽseri ecclesiasticum tenet Rota in antiquis. 266. Ioan. Staphilæus de literis grat. & iusti. fol. 54. colũ. ij. quibus suffragatur glo. in d. c. vnic. §. vlti. quæ censet, hoc ius patronatus propriè, & verè dici ecclesiasticũ, & vt tale iudicandum fore. quã opinionem sequuntur Abb. in c. de quarta. colũ. v. de præscript. Feli. in d. tracta. quando literæ Apost. col. iiij. Rochus Curtius in tract. de iure patro. verb. ius. q. vij. principali. & q. j. accessoria. ac plerique alij. Nã & opinio glo. communis est: quæ tamen procedit quò ad priuilegia, & commoda iuris patronatus ecclesiastici. Hæc enim ratione communionis sortitur patronus laicus: non autem dãna, & incõmoda. Et ideò quò ad derogationem, & reseruationes verius est, quod hoc ius patronatus sit censendum iure laicorum, non autẽ iure patronatus ecclesiastici: quemadmodum tenuerunt Fredericus cõsil. 66. scribens hãc opinionem communem esse. Panor. in c. vlti. de iure patrona. idem in c. dilectus. de officio delegat. Felin. & Rochus Curtius in locis paul ò

cis paulò ante citatis. Gulielmus Cassadorus decis.vij.de iure patr. Hieronymus Gigas de pensionibus.quæst.24.Barbat. in dict.cap.dilectus Domin.& Francus in dict.cap.vni.ad fin. idem Felinus in cap.in nostra. corol.38.de rescri. Cæsar Lambertinus de iur.patro.ij. lib.iij. part.quęst.ix.arti.ix.Petrus Rebuffus in tract. de nominationibu.quæst.15.nume.vij.Sic sanè in hac specie clericus gaudet priuilegio socij laici:aut potiùs laicus minimè patitur preiudiciũ,nec pati debet ex societate clerici. Hoc etenim æquũ est,quòd in re indiuidua non patiatur quis præiudicium ratione societatis,quæ illi cum altero communis est. Et vt præsens quæstio alicuius sit ambiguitatis oportet cõstituere primitùs, quod in hac cõmunione clericus habet ius patronatus ecclesiasticum ratione ecclesię:non ratione patrimonij. Igitur cùm & in hoc casu huius quæstionis quò ad derogationes ius hoc patronatus laicorum sit,non clericorum,omnia illa sunt cautè obseruanda, quæ iure cõmuni, & huius regni consuetudine, forensi vsu, & regijs edictis circa derogationem iuris patronatus laicorum sunt statuta. Quòd si ius patronatus ad laicum vnum, & ad duos clericos ratione ecclesiarum pertineret, ita quidem quòd maior pars ex duobus clericis,& potentius suffragium constaret quò ad præsentationem posset admitti huius patronatus derogatio: quia maior pars, quæ in præsentatione iura potiora obtinet, huius cõditionis est, vt derogationem admittere teneatur. Huius conclusionis exemplũ constitui potest:quando ius patronatus pertinet ad decanum ecclesiæ alicuius, & ad priorem monasterij, & ad Petrum laicum. Qua in re oportet legere quæ notat Lambertinus libr.j. de iure patro.j.quæ.articul.vij. nume. v. Nam vbi omnes patroni essent laici non solet admitti derogatio in totum, nec in parte:nisi sub ea clausula:cũ maior patronorum pars consenserint.quo casu profectò nõ admodum necessaria est derogatio iuris patronatus:siquidẽ præsentatus ab ea maiori parte instituendus esset ab episcopo: vt in hac specie admonet Petrus Rebuffus in practica beneficiorum numer.iij. parte signaturæ.verb.& iure patronatus.num.65.qui num. 12.testatur,apud Gallos admitti derogationem,quæ à summo pontifice fit,iuri patronatus laicorum: quoties minori numero patronorũ derogatur: tametsi apud romanã curiam passim derogetur iuri patronatus laicorum pro parte dimidia se-

cundũ Staphi.in tract.de liter. grat.& iusti. fol.55.col. ij.quòd nec apud Gallos,nec apud Hispanos admittitur. Igitur vbi maior pars patronorũ ius patronatus ecclesiasticum obtinet,derogatio admitti poterit, quippè quę minori numero patronorũ laicorũ fiat in effectu.

¶Quartò frequentissimè poterit dubitari quid dicendum sit,vbi laicus ius patronatus,
6 aut ius præsentandi per priuilegiũ,aut præscriptionẽ acquisierit? Nam in hac specie posse conferri beneficiũ perPapam, & valere collationem, etiam absque speciali derogatione, etiam si nulla mentio facta fuerit iuris patronatus laicorum: & cõprehendi sub reseruationibus: atque item à legato de latere sedis apostolicæ per institutionem, & collationẽ alicui dari:probare conantur Fre de.consil.65.Card.consi.69.col. ij.Domini.consi.45.colum.iij. Calde.consi.19.titul.de iure patron.Alexan.consil.74.lib.iiij. col.vltim. Nam licèt illud responsum non fuerit Alexand. statim tamen subscriptio Alexan.consi.75.idem tenent Anton.Cardi.& Abb. in cap. dilectus.de offic.legat. Dec.in consil.117.& 126.& consi.149. Aymon.consi.63.nu.vj.Ioã.de Selua in tract.benefi.ij.parte q.iij. col.viij.& iij.part.q.xj.co.xviij. Rochus Curt.de iu.patr.verb. Honorificum. quæst.iij.numc. xij.Hierony. Gigas de pensionib.q.24.Feli.in tract. quando literæ apostolicæ.limit.xj. Rursus idem Rochus Curt. verb. competens. quæst.24. Gulielmus Cassador. decis. iiij.de iure patro.& decis.vltim. eodem tit.& decis. iiij. de probat.Cæsar Lambert.de iure patron.ij. lib.iij.part.quæst.ix.artic. 25.& quæst.viij.articu.iij.vbi asseuerat,hanc opinionem communem esse, & idem Rochus, & alij iuniores passim fatentur. Nec quisquam controuertit, hanc sententiam frequentiori doctorum suffragio receptam esse,vel ex eo,quòd cesset ratio qua iura Pontificia prohibuerunt has derogationes:cùm in hisce casibus nihil laici contulerint in ecclesias. Atque ita omnium consensu hæc opinio admittitur,siue ius præsentandi cõpetat præscriptione,consuetudine,vel priuilegio Papę: tametsi Anton.in dict.cap. dilectus.ab alijs dissentiat,vbi laicus habet ex priuilegio Papæ ius patronatus. Eandem opinionem communem sequitur Ioan.Staphil. de literis gratiæ, & iusti.fol.55.column.j. & licèt Ioan.Imol.in capi. dilectus. de offic.lega. existimet,hanc opinionem communem non esse tutam, nec veram: quia laici adhuc abstinerent ab ædificandis,ac construendis, & dotandis eccle

ẜis ecclesijs,si viderent,passim derogari iuri patronatus laicorum vtcunque quæsito. Hæc opinio Imolæ posset procedere,vbi laici allegarent, ius patronatus,& ius præsentandi sibi competere ex dotatione, constructione, vel fundatione, & ad hoc probandum vtuntur temporis cursu, eiúsque præscriptione,pluribúsque præsentationibus: ex quibus nulla probata fundatione, dotatione, vel constructione probatio sufficiens constet ipsius iuris patronatus legitimè adquisiti iuxtà iuris communis statuta,nempè dotatione, con structiõe, vel fundatiõe. Quẽadmodũ sensêre Felinus Decius Lambertinus, & Cassado rus in præcitatis locis: alioqui opinio Imolæ omnium consensu refellitur,ipse tamen quã tum praxim attinet duo, vel tria in hac quęstiõe adnotabo.

¶ Primùm, In his Hispaniarum regnis minimè admittitur derogatio iuris patronatus laicorum,à quibus non allega tur, nec proponitur temporis vsus,vel præscriptio ad ipsius patronatus acquisitionem, sed ad eius probationem: qua si temporis vsu,plurimísque præ sentationibus probetur, ius patronatus adquisitum fuisse non præscriptione, sed vel dotatione,vel constructione. etenim in hoc casu non differt hoc ius patronatus quò ad derogationem ab illo, quod verè constat constructione,vel dota tione acquisitum fuisse.

¶ Secundum, In iure patronatus regio: nempè quòd Regi,etiam quò ad præsentationem tantùm ex priuilegio,aut legitima præscriptione adhuc nõ admittitur derogatio,quãuis ea fiat authoritate sedis apostolicę,aut per ipsum summum pontificem expresim facta mentione regiæ dignitatis. Imò nec consueuêre summi pontifices his derogationibus vti propter regiæ dignitatis celsitudinem. Idem erit in iure patronatus competenti alicui Duci Marchioni,vel Comiti. Nam & hi quò ad derogationem Regibus pares censentur in reg. 40. Cancel.

¶ Tertiò, In hac quæstione propter generalia verba edicti regij, & generalem huius regni consuetudinem, fortassis nõ admittetur derogatio,quę fit iuri patronatus laicorum, consuetudine, præscriptione, aut priuilegio adquisito: atque ita quandoquè obtentum fuisse certò scio: tametsi nusquàm in hoc Granatẽsi prętorio hac de re, quod ego sciam, fuerit cõtrouersum. Sic & in hac specie, has derogationes, etiam apostolicas non admitti apud Gallos, asseuerant Petrus Rebuffus in praxi beneficiorũ iij.

parte signaturę.verb.& iure patronatus.nume.24.& Carolus Molinæus in regul.Cancell.de infirmis resignantibus.numer. 34.& idem in Alex.consil.74. lib.iiij.colum.vltim.

¶Quartò est & in hac quæstione obseruandum, quòd in dubio ius patronatus præsumitur à laicis adquisitum ex constructione, dotatione, vel fundatione. Nam his modis iure communi acquiritur. ca.iij. de iure patronat.cap.piæ mentis. & ibi gloss.xvj.q.vij.cap.Abbatem. in ij. xviij.q.ij.& hi modi æquipollent inuicem: vt in eleganti casu tradit Gulielmus Cassadorus decis.vj.de iure patron.atque ideò in hoc dubio, vbi de origine acquisitionis dubitatur, præsumptio iure constituta videtur, quòd acquisitũ fuerit ius patronatus dotatione,constructione, vel fundatione:sicuti explicat Panorm. per text.ibi in cap. querelam. col. iij.d electi. idem Panor. in consil.76.& 106.lib.ij.& Cassador. decisi.vj.de iure patro.num.vj. sensit Card.consi.69. quem legito. Nam & eius responsum examinat optimè Cassador. in dict.decis.vij.

¶Quintò principaliter quæritur,an regia edicta, & cõmunis Hispaniarũ praxis sit admittenda in eo casu, quo patroni, qui posidẽt ius patronatus, & quibus ratione possessionis incumbit,& competit ius pręsentandi,veri patroni non sint, & aliis verè hoc ius quò ad proprietatem cõpetat? Etenim.in hac specie posse admitti collationẽ Romani põtificis,& esse validam,etiã nulla facta mentione iuris patronatus laicorũ: atque ideò nõ agi hoc in casu de vlla derogatione, asseuerat Ioan.Staphil.e.de literis gratię & iust.fol.56.colum.1. authoritate Card.in dict.consi.69.in ij. dubio.versic.sufficit enim. Sed dubiò procul doctissimus Staphilæus fallitur: nec quicquã eius sententiam coadiuuat ipsius Card. responsum. vtitur sanè ipse Staphileus ad probationem huius conclusionis hac argumentatione. De laicis, qui sunt in possessione iuris patronatus,& præsentãdi,nõ est necessariò facienda mentio ad derogationem:quia patroni non sunt,sed tantũ ius habent pręsentandi ex possessione:nec itẽ de veris patronis, ex quo per literas apostolicas eis nõ fit pręiudicium quò ad præsentationem,quæ ipsis,licet sint veri patroni,non cõpetit,sed possessoribus:igitur non est in derogatione huius iuris patronatus necessaria mentio alicuius patroni laici.Imò nec in hoc casu iuri patronatus laicorũ derogatur,nec aliquod laicis patronis præiudiciũ fit. vnde omnia cessant,quę iure commnni

& edictis

& edictis regijs circà derogationem iuris patronatus laicorum fuère statuta. Hæc verò argumentatio palàm deficit ex eo quòd licèt non sit facienda mentio ad derogationem validam iuris patronatus laicorum de ipsis veris patronis, sicuti notat Feli. in dict. tract. quando literæ apost. limitat. 9. ex responso Card. necessariò tamen fieri debet, & sufficit, si fiat de ipsis possessoribus iuris patronatus, quibus ratione quasi possessionis cõpetit ius præsentandi. Quod in specie tradit Card. in d. cons. 69. ad finem quem sequitur Lãbertinus de iure patronat. ij. lib. iij. part. q. 9. art. 23. & Dec. in cõs. 117. & idem multa in huius opinionis confirmationem adducit in cons. 153. ex cap. consultationibus, de iure patro. vbi. glo. elegans communiter recepta. latè Rochus Curti. de iure patrona. verb. competens. q. 19. idem Deci. cons. 127. Imola. col. fi. & Ripa c. pe. in c. cũ ecclesia Sutrina. de caus. posse. & propri. latissimè Cæsar Lãber. ij. li. de iure patronat. j. part. q. iij. apud quos plura tractantur hac de re, quę nos obiter alio in loco adducimus, & hac in parte non temerè omittimus. Ex quibus mihi satis constat, esse necessariò faciendam mentionem in hac derogatione ipsorum laicorum, qui ius patronatus possident licèt alij veri patroni sint, de quibus non est facienda mentio interim, & dum possessores ius illud, quod ratione & causa possessionis sibi iure datur, conuicti & per sententiã condemnati nondum amiserint. Deinde semel constituto iure patronatus, vbi verus patronus alter sit à possessore, fieri nequit quin vel vero patrono, vel possessori per derogationem præiudiciumũ fiat. Nã si omnia quæ à doctoribus traduntur exactè, & ad amussim examinentur, cõperiet lector, vel possessori, vel vero patrono ius præsentandi competere. Si quidem vbi possessor vel causa malæ fidei, vel quia per sententiam conuictus est, non habet ius præsentandi, verus patronus admittendus est omninò ad præsentationem, nec priuari debet iure præsentandi: vt docet optimè Lambertinus in d. q. 3. artic. vij. quidquid alij absque vlla ratione scripserint. Igitur quoties patroni laici possessoris mentio necessaria non est, erit profectò necessaria mentio veri patroni laici: & ideò in casu huius quintæ quæstionis non est admittenda opinio Staphilęi: nec differt hęc species ab alijs, in quibus patronis laicis non debet fieri præiudicium, & in quibus derogatio iuris patronatus laicorum praxi, & consuetudine minimè admittitur.

¶ Sextò ad eandem rem itidem controuertitur an sit ad-

mittenda derogatio iuris patronatus laicorum,& collatio beneficij facta per summum pon-
7 tificem absque patroni laici præsentatione, vbi beneficium erat apud curiam romanam litigiosum:& Gulielmus Cassador.decisione.3.titulo vt lite pendente.probare conatur, posse summum pontificem absque consensu patroni laici conferre beneficium vacans in curia,si illic erat litigiosum eo tempore,nec requiri hoc in casu expressã derogationem iuris patronatus laicorum,nec aliquam eius i ei mẽtionem:quia patronis laicis non habentibus in hac specie ius præsentandi,vt verè ipsi non habẽt, nullum præiudicium fit.Atque ita scribit,in Rotæ prætorio pronunciatum fuisse. Hanc opinionem itidem tenet Ludouic. Gometi.in regu.Cancell.de impetranti.per obit.famul. Cardi. q.8.nume.vij. Horum authorũ ea est potissima ratio,quòd lite pendente apud summum pontificem inter duos super aliquo beneficio, non est ab inferioribus habentibus alioqui ius conferendi,vel eligendi procedendum ad electionem,vel collationem, siue vterque litigantiũ, siue alter tantùm moriatur in romana curia:iuxta distinctionem text.in clement.j.vt lit.pendent.& in capitul.j.& ij.eo.titu. li.6 ergò si inter duos præsentatos à patronis discordibus lis tractetur apud summum pontificem siue vterque moriatur in ipsa romana curia, siue alter illic,ve' abbi, patroni nõ possunt præsentare,nec habent tunc ius præsentandi. Qua ratione collatio à summo pontifice facta nihil eorum iuri derogat, & ideò non obstante cõsuetudine, & praxi Hispaniarum, atque regijs edictis admittenda videtur. Nihilominùs vlterius est hac de re inquirendum, ne quem forsan decipiat generalis admodũ, & indiffinita conclusio à prædictatis authoribus probata:oportet enim aliquot casus distinguere ad huius quæstionis apertiorem intellectum.

¶ Primus casus constituitur, quoties lis tractatur in curia romana inter duos præsentatos à patronis discordibus super eadem præsentatione, nondum secuta institutione.Et tunc,etiam si vterque moriatur Romæ,non est locus constitutioni clement. j.vt lite pendent.nec dicitur vacare beneficium in curia: nec est illius collatio summo pontifici reseruata: quia nondum erat per collationem ius illis adquisitum in beneficio, nec vlla vacatio beneficij datur glos. ab omnibus recepta in dict.clemen.j.verb. collato.in princip. vbi eleganter Bonifacius num. 47.& Collectari.in capitul. accedens.de concess. præbendæ.

¶ Secundus casus contingit, vbi

vbi lis tractatur in curia romana inter duos præsentatos, & institutos, ac lite pendente vterque moriatur Romæ, vel possessor beneficij Romæ, alter extra curiam: tunc sanè in iure patronatus ecclesiastico obtinebit reseruatio, quæ fit in dict. clemen. j. at in iure patronatus laicorum illa reseruatio locum nō habet, sicut nec alia, quæ traditur in capitu. ij. de præben in vj. & ideò quæ superiùs de illa diximus, erunt & in hac specie adhuc quò ad edicta regia obseruanda. Nec quidquam vrget text. in cap. j. & ij. vt lite penden. in 6. quia iam est lis finita per mortem vtriusque litigantis, & ea ratione vacat omninò beneficium, ac poterit patronus liberè præsentare. vndè si conferatur beneficium à romano pontifice ex hac vacatione, necessaria est derogatio iuris patronatus laicorum expressa: imò in his Hispaniarum regnis ex praxi & consuetudine, atque regijs edictis supersedebitur huius collationis executioni. Illud verò, quod diximus, litem esse finitam per mortem vtriusque, ita quidem vt ex tunc collatio, vel præsentatio fieri possit iure ordinario: probat text. elegans in dict. clem. j. vt lite penden. in prima eius part. vnde Gulielm. Cassador. & Gomeri. non videntur quæstionem in hac specie tractasse.

¶ Tertiò, Quandoque lis agitur in curia romana inter duos præsentatos à patronis discordibus, & alter tantùm mortē obierit Romæ, vel alibi: nam hoc nō refert quantùm ad decisionem modò proponendam: & in hoc casu quidam existimant, pendente lite, non posse pati onum etiam laicum alium præsentare: quia impeditur authoritate tex. in dict. ca. j. & ij. vt lit. pend. lib. vj. Huius opinionis authores sunt Lapus allegat. 22. Carderin. cons. 1. vt lite pendent. & cons. 18. de iure patro. Domi. & Francus in dict. capitul. j. quorū opinionem asserit communem esse Rochus Curti. de iure patro. verb. Honorificum. quæ. 23. Ludo. Gomet. in reg. de subrogandis collitig. quęst. 13. quam & ipse probare videtur in dict. capitul. ij. ibi prę sentetur. ac tandem eadem ratio persuadebit fortassis ad hoc, quę datur ad prohibitionem electionis, & collationis, quę planè prohibentur in dict. capitul. j. & ij. Sed ex aduerso alijs placet, patronum laicum, etiam pendente lite posse alium prę sentare vel accumulando, vel variando, quoties institutio sequuta non est prę sentationem ab eo factam: quia licita est laicis intra quatuor menses variatio, nec libertas ista lite pendēte tollitur: & ideò nō obtinet hoc in casu prohibitio, quę fit in dicto capitulo primo cùm

illic tractetur de electionibus, & collationibus, in quibus non est variatio iure permissa: imò expectandus omninò est litis euentus. Sic sanè opinionem istã tenuerunt Card. in cap. pastoralis. q. vlt. de iure patro. Ioan. Andræ. in dict. cap. j. vt lit. pend. in vj. Idem alij. sensêre, quos sequitur scribens, hanc opinionẽ cõmunem esse Cæsar Lãbertinus de iure patron. ij. lib. j. parti. vj. quæst. articulo. 12. qui respõdet ad tex. in dict. cap. ij. esse intelligendũ in præsentationibus patronorum, etiam laicorũ, quas secuta fuerit institutio: aut saltẽ quoties ex duobus præsentatis alter fuerit iam institutus: nam & possessionẽ adeptus est: vt illic expressim probatur. Quo casu non licet pendente lite variare, nec alium presentare, etiã patronis laicis: vt probatur in d. capitul. ij. His accedit, quòd Bonifacius in dict. clem. j. vers. Tertia cõclusio. asseuerat, illũ text. nõ procedere in præsentatione, quæ tribuit ius ad rem nondum secuta institutione. Et idem tenet gloss. ibi, cuius paulò ante nos meminimus. Nam & idẽ Gometius in d. reg. de subrog. q. 6. ꝓpter rationes Bonifacij, dubius est in hac cõtrouersia. In qua ipse cui cõsidero potissimã rationẽ, verè, ac propriè innitur posterior hęc sententia: nempè, quòd licita sit patronis laicis variatio intra quatuor menses, & ideò lite pendente non impediatur alium à litigantibus præsentare. Quam rationẽ falsam esse probare conabor ex eo, quòd sola ipsius litis pendentis controuersia impediat patronorum præsentationem. Ergò siue præsentatus fuerit institutus, siue nõdũ habuerit institutionem, non poterunt patroni pendente lite prę sentare. Consequens euidentissimè constat, si verè litis pendentis ratio impedimentum præstet præsentationi. Antecedens verò probatur ex decisione text. in dict. capitul. ij. Nam si præsentato, & instituto lite pendente mortuo non licet patrono, qui illum præsentauerat, alium pręsentare cessante omninò per mortem præsentatione, & institutione: planè sola lis præsentationem impedit: quia ea nõ pendente tunc liberè patronus non tantùm laicus, sed & clericus potuisset præsentare etiã absque priuilegio variationis. Igitur pręsentatio ratione litis pendentis impeditur: atquè ita fit, vt parum referat, quod patronis laicis sit variatio permissa: cùm & alioqui vbi propter obitum prę sentati, & instituti, eis liceret pręsentare, propter litem pendentem præsentatio sit prohibita: vt probatur in dict. capitul. secundo. ex quibus opinor in hac quęstione veriorem esse, & magis communem sententiam Calder. cui nõ obstat ratio illa, quę

quæ deducitur à iure, & permißione variandi, quæ laicis patronis conceditur: quia hæc variatio lite pendente impeditur: ne litigia prorogari cótingat in dispendium ecclesiarũ, propter nouos aduersarios, qui malitiosè interdũ petitoribus subrogantur: sicuti romanus Pontifex asseuerat in d. capi. ij. Hęc enim ratio vniuersalis est, & vtroque casu locum habet. Forsan adhuc quispiã pro contraria opinione illud conabitur adducere, quod in d. c. j. & ij. impediãtur collatio, electio, & præsentatio, quæ fiunt ratione mortis, vel cesionis lite pendente cótingentis: non tamen illìc impediatur electio, vel præsentatio, quæ fieri posit ex iure antè litem motam competenti: vt sensit Bonifacius in dicta clemen. j. versicul. Tertia conclusio. & item versi. octaua conclusio. & gl. in reg. cancellar. 27. in alia quæstione. Sed si quis ad amußim expenderit rationem illam, qua vtitur summus Pontifex in d. c. ij. vt lite pendente, libro sexto. planè comperiet, illìc prohiberi pendente lite collationes, electiones & præsentationes, quæ fieri alioqui poterant, etiã vtroque superstite litigante nó tantùm illas, quæ fieri possunt propter mortem alterius litigãtis, vel eius cesionem, & sic iure post litem motam cópetenti. Etenim si fiat adhuc electio ex iure competenti ante litem, & ante mortem alterius litigãtis, superest iudiciũ cum superstite, quod vult Pontifex summus finiri absque eo, quòd noua electione alter constituatur illi aduersarius. & ideò vtroque casu prohibita videtur electio, vel præsentatio: si quidem ex illa nouus datur superstiti collitigator. id ipsum deducitur ex prooemio dict. regul. cancel. 27. de subrogandis collitig. vbi Ludoui. Gometi. q. vltima hanc opinionem probare videtur, dum examinat Bonifacij conclusionem. Præsertim quod, & si vera sit Bonifacij opinio, & ideò lite pendente, mortuo, vel cedente altero litigante, posit quis acceptare beneficium ratione, & titulo literarum apostolicarum, non vt vacans per obitum, vel cesionem litigantis, nec ex iure illius, nec ex causa mortis, vel cesionis, sed ex eo, quòd ante litem competebat acceptanti ius ad illius beneficij cósecutionem: quod & plures alij probant per ipsum Ludoui. Gometi. citati. nihil hoc conducit contra communem opinionem, nec ex hoc sequitur, patronum laicum posse præsentare pendente lite inter præsentatos nondum institutos: quia etiam si illi liceat variare intra quatuor méses, non

tamen licèt pendente lite inter præsentatos ius illud, quod iam alteri concesserat, vel variando, vel cumulãdo, vel subrogando alij dare, nouúmque litigantẽ constituere: cùm hoc sit iure prohibitum in dicto capit.ij. & capitu.j. etenim in acceptatione beneficij, quæ ante litem competebat, non tractatur de iure litigantis vel mortui, vel cedentis acceptanti tradendo. Vnde si pendente lite patronus siue clericus, siue laicus, qui nondum præsentauerat, velit præsentare, & pręsentet alium à litigantibus, iustè hoc facit: nec fit vlla fraus canonibus: cùm hic patronus vtatur suo iure, quo nusquam fuerat vsus, nec illud in aliquem ex litigantibus trãstulerat præsentando, vel eligendo, aut cõferendo. Sic sanè mortuo altero ex litigantibus, vel cedente, aut denique quouis casu, etiã vtroque litigante superstite poterit patronus intra tempus, quo licet illi variare, aut cumulare collitigantem præsentare, quem nõdum præsentauerat. quod Rochus Curtius fatetur: nec negat Lambertinus in dicto arti.xij. ad finem. Non oberit gloss. in dicta clemen.j. vt lite pendẽ. cùm illa vera sit, & procedat vbi vterque litigator Romæ mortem obierit, & sic quò ad vacationem in curia quemadmodũ superiùs explicuimus in hac quæst. versic. Primus casus.

¶ Quartus ad hanc quęstionem constitui poterit casus in decisione regulæ cancellariæ, quæ de subrogandis collitigãtibus statuta est: nempè, vbi lite pendente inter duos præsentatos à patronis discordibus, alter mortem obierit: an possit authoritate summi Pontificis absque consensu patroni laici, qui defunctum præsentauerat, collitigator subrogari? & Ludouicus Gometi. in dicta regula de subrog. nd. collitigan. quæstione sexta, & quæstione decimatertia, ex conclusione communi proximè tradita probare conatur, posse subrogari collitigantem, nec distinguit patronum laicum ab ecclesiastico: imò indistinctè hoc asseuerat. Et profectò vbi cessaret omninò suspicio fraudis in patroni laici læsionem: & collitigator fuerit præsentatus à vero patrono, quanuis discordi præsentatione, admittẽda erit subrogatio facta iuxta regulã cancellariæ. non enim edicta regia, & Hispaniarum consuetudo videntur, hanc subrogationem impedire: quæ dubiò procul in curia romana æquissima, ac iustissima censebitur.

¶ Quintò, ad idem ferè subijcitur casus ille quo authoritate summi Põtificis mortuo altero liti-

tero litigãte subrogatur exterus quidam, siue tertius à litigantibus: non denique ipse col litigator, & ea subrogatio fit absque consensu patroni laici. Et in hac specie facilimè admittetur subrogatio apud curiæ romanæ prætorium propter authoritatem summi Põtificis, & opinionem illam, quã in principio huius quæstionis adduximus. Atque ita Ludo. Gometi. in præcitatis locis in ea est sententia, vt opinetur, summum Pontificem liberam habere collationem beneficij litigiosi, quoties id vacauerit: quia & si sit iuris patronatus laicorum, ipsi laici pendente lite non possunt præsentare. Et idem prius responderat Guilielmus Cassadorus. in dict. decisio. iij. vt lite pendente. à quibus libentissimè ipse quæsierim, qua nam ratione beneficium litigiosum in curia romana fuerit ipsius pontificis collationi reseruatum vbi alter litigantium mortem obierit: nã vbi vterque mortuus fuerit, quid tunc sit dicendum superiùs scripsimus in huius sextæ quæstionis initio. Et sanè non aliter mihi poterunt respondere, quàm vel ratione litis pendentis in curia romana, vel quia illic apud sedem apostolicam per obitum, ius alterius litigantis vacauerit. Prior equidem ratio nihil aliud iure probat, quàm patronos, etiam laicos, electores, collatorésve ordinarios non posse lite pendente apud sedem apostolicam beneficium conferre, aut ad id præsentare, vel eligere. textus optimus in dicto capitulo primo, & secundo, vt lite pendente. & in dicta clementina prima eodem titulo secunda parte: nec tamẽ ex hoc sequitur induci per ea iura reseruationem aliquã summo Pontifici: tametsi posset ipse hanc reseruationem, sicut & alias, noua lege lata constituere, & inducere. Quod euidenter constat in dicta clementina prima, vbi probatur, mortuo altero litigante, siue is fuerit possessor, siue petitor, causam esse ad finẽ vsque prosequendam, vt tandem sententia lata pro iure mortui, collatio pertineat ad Papam, si mors illi contigerit in curia: alioqui ad ordinarium, si extra curiam mortem obierit. Ergo manifestum fit, ratione litis pendentis in curia non induci aliquam reseruationem. Cùm mortuo litigante altero extra curiam, causa sit ad finem vsque examinanda, vt episcopus ordinarius conferat beneficium illud: si pro iure defuncti contra superstitẽ fuerit pronunciatum. Posterior autem ratio tũc obtinet, cùm alter ex litigan-

tibus,cui ex euentu litis appa- ret ius cõpetijsse,mortuus fuerit in curia:& ideò hęc reseruatio inducitur ex cap.j. de præbend.in vj. quòd in beneficijs spectantibus ad ius patronatus laicorum non obtinet:quẽadmodum hoc in capite probauimus. Igitur apparet pendente lite inter duos præsentatos à patronis discordibus, siue secuta fuerit institutio, siue non:iure ordinario,aut iure reseruationis alicuius,cùm hęc non afficiat beneficia iuris patronatus laicorum, non posse summum pontificem, nisi expreßim iuri patronatus laicorum deroget, mortuo collitigante tertium quendam subrogare. Quod si dixeris,in hoc casu hanc derogationem iuris patronatus laicorum esse omninò admittẽdam, etiam sine mẽtione iuris patronatus laicorum:quia laici patroni pendente lite in romana curia inter præsentatos nõ habent ius præsentandi:& ideò illis pręiudicium non fit. profectò facilis est responsio ex dict. clemẽ. j.vt lite pendente. qua cõstat, pendente lite in romana curia mortuo altero litigante non posse beneficium interim conferri,sed expectandum esse litis euentum:vt si pro mortuo lata fuerit sententia,& is extra curiam obierit,fiat collatio ab ordinario. Ergo romanus põtifex præiudicaret ordinario, si interim loco defuncti alium substitueret,& subrogaret:sicuti apertißimè illa constitutio exponit, dum in vltima parte admonet, posse nihilominùs Papam,si ipse velit,hoc præiudicium ordinario irrogare, & eius collationem impedire. In his verò beneficijs, quæ pertinent ad ius patronatus laicorum,vel clericorum,etiã mortuo altero litigante, vel liti cedente: causæ & controuersiæ diffinitio expectanda est omninò ad effectum vt si pronunciatum fuerit ad defunctũ beneficiũ pertinuisse,vel ad neutrum,tunc fiat præsentatio ad beneficium illud per patronos vt omninò vacãs. gl. insignis & illìc ab omnibus probata in dicto cap.ij.vt lite pendente lib. vj.verb.finita. Quod & tex.ille probat & deducitur ex dicta clemen.j.eod.titu.vnde pendẽte lite inter præsentatos non currit patronis tempus ad pręsentandũ.atque ita inibi gloss. præcitata satis in specie diffiniri videtur:& post eam Ioãnes Andr.col.pen.Cardi.in oppo. post 9.quæst.in cap.iij. de iure patronat. Idem Ioannes And. in cap.cùm vos. de offic. ordi. Cæsar Lambertinus in tracta. de iure patronat.ij.libr.ij.parte quæstio.j.artic. 9.num.16.& num. 14. quorum opinio vera est,& ęquitati potißimum accedit.

cedit. ¶ Ex his ergo deducitur, collationem beneficij apud curiam romanam litigiosi mortuo vtroque litigatore, vel subrogationem altero mortuo, à summo pontifice factam absque vlla mentione iuris patronatus laicorum, ad quos id pertinebat, minimè valere: atque ideò, vt collatio, vel subrogatio valida sit, necessariam fore derogationem expressam iuris patronatus laicorum. Quę quidem derogatio apud Hispanos admitti non solet: vt nō semel admonuimus: idcircò hac in re oportet diligentißimè cauere, atque expendere ne vlla fraus fiat. Nam summus ecclesiæ pōtifex hisce de rebus consultus non permittet ita paßim patronorum laicorum iura tolli, & quãdoq; prorsus abrogari.

¶ Septimò quæritur de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus, & præsentationem alicuius fraternitatis laicorum qui solent causa pietatis collegia quædam constituere, quæ
8 nos Hispani *cofradias* appel'amus, de quibus ipse tractaui quæstionem quandam in cap. officij. numer. 12. de testament. Nam & horum laicorum ius patronatus ecclesiasticum esse & censeri, quoties fraternitas, seu collegium adhæret alicui ecclesiæ, à qua nomen accipit, & titulum: vt Fraternitas sancti Petri: & sancti Michaelis in vrbe Toletana probare conatur Cæsar Lambertinus de iure patronat. lib. j. quæst. j. arti. 10. num. iiij. idem ante ipsum tenuerat Hieronymus Paulus in pract. cancell. folio mihi 41. vers. in causa mea maioricensi. qui loquitur in specie de iure patronatus competenti laicis magistris fabricæ alicuius ecclesiæ. Ego verò censeo, hoc ius patronatus, & ei simile nō esse ecclesiasticum, sed laicorum. Nam etiam si hoc collegium causa pietatis constitutum adhæreat, & sit affixum alicui ecclesiæ: ipsi tamē, ex quibus collegium, & vniuersitas constat, & ad quorum voces, ac suffragia præsentatio fit, laici sunt omninò, & ad hanc vniuersitatem laicorum præsentatio pertinet, non ad ecclesiam, nec ad aliquam ecclesiasticam dignitatem. Sic sanè aliquot alijs rationibus adductis hāc opinionem veram esse censet Pelin. in tracta. quando literæ aposto li. limitatio. iiij. & Rochus Curtius de iure patronatus. verb. ius. quæstio. vij. iij. accessoria. numer. 17. vnde omnia, quę cō ueniunt iuri patronatus laicorum erunt planè applicanda & aptanda huic iuri patronatus competenti fraternitatibus laicorum, etiam si hæc collegia adhæreant alicui speciali ecclesiæ. Atque ideò apud Hispanos non admittuntur dero

gationes, quæ fiunt in præiudicium præsentationis, quæ ad hæc collegia pertinent.

¶ Octauò ad eandem controuersiam alia suboritur dubitatio, An vbi apud sedem apostolicam fuerit facta permutatio beneficiorum, & eius causa secuta sit collatio à romano pótifice obtéta sine consensu patroni laici, possit patronus laicus conqueri ratione huius tacitę, vel expressę derogationis? Qua in quęstióe posset examinari difficilis illa disputatio, qua solet expędi, An permutatio absque cósensu patroni facta, vel eo non vocato, sit nulla ipso iure, vel eo contradicente, per sententiam rescindenda? Quam equidem quæstionem tractauêre Frederi. in tracta. de rerum permut. quæstio. 30. & illic Lapus in additionib. Panormita. in cap. cùm dilectus. de iure patrona. idem in c. significatum. de præben. Imola in cap. vlt. col. 8. de rerum permut. Felin. in c. cú Bertol. col. 5. de re iudi. idem in c. quoniã. col. iiij. in prin. vt lite non contesta. Rota in nouis. 307. Ioan. Andræ. & Francus in c. vno. de rerum permut. in vj. Abb. col. iiij. & Felinus nume. 19. c. cùm accessissent. de cóstitu. Decius cons. 224. Ioannes Lupinus in rubr. de donat. inter virum & vxo. §. 22. col. iij. Domi. cons. 50. Chassanæ. cons. 17. Aymon có sil. 82. Ioannes Staphil. de literis gratiæ & iustit. folio 56. colum. ij. Rochus Curti. in tract. de iure patrona. verb. Honorificum. quæst. iij. omnium latissimè Cæsar Lambertinus de iure patrona. ij. libr. parte 1. q. vj. art. vj. Panor. in quæst. 5. nume. vij. vers. Item apertiùs. Petrus Rebuffus in praxi beneficiorũ iij. parte signaturæ verb. & iuri patronatus. numer. 40. & in c. de permutatione. numer. 21. Nos tamẽ eam modò missam facimus, cùm solùm sit hoc in loco agendum de derogatione, quæ fit iuri patronatus laicorum. Omnes etenim conueniunt in hoc, quod vbi permutatio fuerit facta sine consensu patroni laici, vel ecclesiastici: vel ipso iure, vel per sententiã rescindenda est, si patronus intra tempus datum ad præsentandum iustam contradicendi causam exposuerit. iustitia verò huius causæ ad hunc effectum ex eo tantùm constat, quod permutatio non fuerit facta propter vrgentem ecclesiæ vtilitatem. Hæc siquidem iustificat permutationem absque patroni consensu factam; quod si hæc vtilitas maxima ecclesiæ deficiat, non erit satis permutationem factam absq; patroni consensu non esse in ecclesiæ damnum, neque ex ea nullum ecclesię pręiudicium imminere; quia euidens vtilitas ad

tas ad hoc exigitur ipsius quidem ecclesiæ, sicuti latè deducit ex pluribus authoribus Lãbertinus in dict.artic.vj.nume. 30.& numer. 38.vbi maiorem vtilitatem exigit ad hoc,vbi ecclesia habeat patronos laicos, quàm vbi patroni sint ecclesiastici.Cui distinctioni non admodũ refragabor,nec ita strictè causæ necessitatem,aut vtilitatem exigam: modò illud constet, non aliter hanc permutationem inuitis,& contra dicentibus patronis validam fore,quàm si ea facta sit in ecclesiæ magnam vtilitatem. id etenim videntur Doctor.concedere,præsertim Panormitanus in dicto cap.cùm dilectus. Cardinal.in clement.vnic.quęstio.iiij.de rerum permutatio. & idem in rep.cap.quæsitum. de rerum permut.quæstio. 36. & 37.Aegidius Bellamera decisio.181.& alij plerique ex modò citatis, quorum opinio ex eo potissimè admitti debet, quòd & multi constanter asseuerauerint,permutationem factam absq: patronorũ consensu nullã esse ipso iure & id indistinctè,atque indiffinitè probant Calderi. consi. ij. de rerũ permutatio. Aegidius à Bellamera decision. 179. & Paulus de Citadinis in tract. de iure patronat.vj.part.articu.9.quęstio.52.Stepha. Caietan.in rep. cap.vltim.de election.in vj.col. 20. Tametsi frequentiori consensu,& communiori sententia receptum sit ex authoritate Rotæ & Frederic.permutationem factam absque consensu Patroni ecclesiastici, vel laici non esse nullam ipso iure, sed per sententiam posse rescindi,patrono ex iusta causa contradicẽte intra tempus datum ad præsentandum, secundum Rochum Curtium in dict. verbo Honorificum. quæstion.iij. & Felin. in tracta. quando literæ apostolicæ noceant patron.ampliatione 9.quo in loco minùs diligenter asseuerat, ex hac opinione cõmuni posse deduci, quòd valeat permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta romani Pontificis authoritate, etiam si nulla fiat mentio ipsius iuris patronatus laicorum, nec specialis derogatio. Nam permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta in curia romana summi Pontificis authoritate, non præmissa mentione iuris patronatus laicorum est nulla ipso iure in casibus, quibus apud episcopum,& ordinarium esset nulla: & deinde per sententiam erit rescindenda, quoties foret iudicis sententia infringenda, si facta fuisset apud ordinarium inferiorem: quemadmodum iure probatur, & explicat optimè Cæsar Lamber-

tinus de iure patronat.ij. li.iij. part.q.ix.arti.xij. & Franciscus Pauinus in trac.de potest.cap. sede vacante.ii.q.ij.q. principa li.versic. adde etiam quòd non valet.idem probat Lapus allegat.96.nu.iiij.scribens,permutationem beneficij iuris patronatus laicorum factam in curia absque expressa mentione, & derogatione iuris patronatus non valere,& esse surreptitiam atque ita pronunciatum fuisse à Gregorio xj.à quo nũquam potuit quidam Cardinalis obtinere,quòd ex causa permutationis fieret derogatio iuri patronatus laicorũ. His denique præmissis, quod attinet ad beneficia,quæ pertinent ad ius patronatus regium, expeditissimum est in his Hispaniarum regnis, non admitti permutationem, etiã authoritate summi Põtificis factam, etiã si in specie derogetur iuri patronatus regio,nisi Regis consensus huic derogationi, ac permutationi accesserit.Idem practici ex edicto regio, & cõsuetudine respondebunt in alijs beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorum quoruncunque in his casibus, quibus non potest permutatio fieri eis contradicẽtibus,& ideò vel sit nulla,vel per sentẽtiam rescindenda.Nam derogatio,quæ in hoc casu fit iuri patronatus laicorum,minimè admittitur: nè fiat præiudicium præsentationi, quæ patronis iure cõpetit, & facilimè tolleretur per varias,ac frequentes permutationes absque eorũ consensu alioqui permittendas.Sic sanè Carolus Molinæus in regul.cancella.de infirmis.nume.32.scribit apud Gallos non admitti has permutationes,quæ fiunt, etiam authoritate apostolica de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorũ:tametsi multa ipse Carolus hac in quæstione addiderit,quæ vera iure nõ sunt,nec tuta quidem:cùm nimis derogent summi Pontificis potestati.Vnde cautissimè sunt examinanda, quæ modò ad huius quæstionis examen, & decisionẽ adduximus:siquidem ex his satis constat,quandò necessaria sit derogatio iuris patronatus laicorũ ad eorũ consensum,alioqui necessariũ, omninò excludendum: & an sit admittenda in his Hispaniarum regnis. Quod si post sciẽtiam huius permutationis patronus laicus intra tempus datum à iure ad præsentandũ, non contradixerit, receptum est frequentissimo doctorum iudicio, permutationem validam fieri.Patrono autem contradicente, an possit ipse præsentare, vel clericus, qui ex causa permutationis renunciauerat beneficio, in id beneficium restitui.tradit Lambertinus de

nus de iure patronatus.libr.ij. parte j.quæstio vj.articu.vj. numer.49. post Domini. in capi. nemo deinceps. de electionib. invj.colum.iiij. Eadem ratione non admittuntur apud Hispanos permutationes,quæ fiunt ab his, qui obtinent canonicatus & præbendas illas cathedralium ecclesiarum quę ex literis romanorum pontificum,& Tridentini concilij decreto,magistris, aut doctoribus sacram theologiã, aut ius pontificium profitẽtibus per electionem sunt conferendæ. Nam etiam si authoritate romani põtificis permutatio fiat supplicatio ad põtificem proponitur,& supersedetur executioni literarum apostolicarum propter publicam, & euidentem vtilitatem. Sic sanè permutationes istæ minimè admittuntur in beneficijs,quæ patrimonialia dicuntur in diœcesibus Palentina, Burgẽsi,& Callagurritana. quod expresim Regio Caroli Cæsaris edicto cautum fuit anno M.D.xlviij.

¶ Nonò ad eadem regia edicta,& derogationem iuris patronatus laicorum illud palàm pertinet,quòd nec per simplicem resignationẽ, nec item illam, quæ in fauorem alterius strictè,& pręuia conditione fit, admittẽda est,nec iure admitti debet collatio beneficij iuris patronatus laicorum absque eorundem consensu, quẽadmodum satis iure constat, & adnotauit Deci.consil. 224. colum.ii.post Innocen.in cap. vltim.de renunciatio. Abb. in cap. significatum.de præbend. vbi Imol.colũ. j. idem Abb.in cap. de multa. column. iiij. de præbend. Rochus de iure patrona.verb.honorificum.quæstion.iij.Lambert.iij.libr.quæstio.v.articu.v.& nos alibi tractauimus. Quod si ex causa simplicis renunciationis fiat absque patroni laici consensu per summum pontificem beneficij collatio cum speciali derogatione iuris patronatus laicorum, præmissa supplicatione ad pontificem, querela defertur ad regia prætoria, & illic literarum apostolicarum executioni supersedetur: siue sit ius patronatus regium, siue alicuius laici priuati. Et idem fit in beneficijs patrimonialibus,& canonicatibus,quæ per electionem sunt, theologiam, & ius pontificium profitentibus conferendi. Alioqui facillimè præsentationibus patronorum laicorũ, & veteribus pontificum decretis, ac quarundam diœcesum circa beneficia patrimonialia priuilegijs, & æquissimis consuetudinibus fieret præiudicium.

¶ Decimò præter ea,quę iam explicuimus, suboritur & de pensionibus quæstio. Etenim

ex beneficio iuris patronatus laicorum pensio iure constitui potest à summo pontifice, absque ipsius patroni consensu:
10 quia per hanc pensionis constitutionē nulla læsio datur, nec contingit patrono quò ad ius pręsentationis: vt expressim tradit in hac quæstione. Petr. Rebuffus in praxi beneficiorum in iij. parte signaturæ, verb. & iuri patronatus. num. 28. & 48. latiùs Hieronymus Gigas in tractat. de pensionibus. quæsti. 13. cuius rationes in hoc tendunt, vt constet, posse constitui pensionem ex beneficio iuris patronatus laicorū absque patroni consensu in omnibus casibus, quibus ex alijs beneficijs iure constitui potest. Sed & potissimum adducit ipse Hieronymus Gigas textum in capitu. penultim. de iure patronat. quo probatur, posse rectorem alicuius, ecclesiæ præsentare aliquem clericum absque patroni consensu, vt sacris ordinibus donetur, ad titulum illius beneficij: nempè ad hoc, quòd ex redditibus percipiat alimenta, & sibi victum necessarium. Hæc verò inductio minimè sufficiens est, si exactè cō sideremus verum intellectum textus in dict. cap. penul. Nam vbi rector beneficij absque patroni consensu clericum aliquem præsentauerit ordinandum ad titulum illius beneficij, mortuo rectore, eiusdem successor à patrono præsentatus, & ab episcopo institutus non tenetur ex redditibus beneficij clerico à rectore præmortuo pręsentato aliquid dare. Esset enim tunc grauis lęsio ipsi patrono, cui competit ius præsentandi, si ab eo ad beneficium vacans præsentatus onus hoc subire teneretur. Sic sanè Panormit. colum. penulti. post glos. & alios ibidem intellexit text. in dict. cap. pen. Cui equidem interpretationi & illud accedit, quòd licèt rector ecclesiæ possit absque patroni consensu vicarium temporalem, vel ad vitam ipsius rectoris constituere. glo. in capit. ad hæc. de offic. vicar. & ibi doct. Henric. Abb. & alij in dict. ca. penulti. Cardin. in clem. vnic. quæst. de offic. vica. Rochus 12. de iure patronat. verb. honorificum. q. iij. Cæsar Lambert. de iure patronat. lib. iij. quæstio. v. articul. vij. tamen non poterit idem rector absque consensu patroni, etiā authoritate episcopi perpetuum vicarium ad ecclesiæ ministerium eligere: quemadmodum sentiunt præcitati doctores, & in specie tenent Cardin. in dict. quæstio. xij. Panormit. in dict. cap. pen. colum. vltim. & Lambertinus in dict. arti. vij. Ergo ex his deducitur, non esse leuis momenti læsionem istam, quæ patrono infer-

no infertur ex eo quòd beneficium, ad quod ipse ius habet præsentandi, efficiatur obnoxium solutioni pensionis annuæ: & ideò necessarius erit patroni consensus, nec sufficiet rectoris voluntas, vt pensio per pet''a, scilicet ad vitam pensionarij soluenda, constituatur super eodem beneficio. Derogatur etenim iuri præsentandi, si reditus beneficij, ad quod præsentatio cōpetit, fuerint diminuti. Vndè in hac quæsti. tria, vel quatuor erunt adnotanda.

¶ Primùm, Quod sit nececessaria mentio specialis iuris patronatus laicorum in literis apostolicis, in quibus pensio constituitur ex reditibus beneficij iuris patronatus laicorum. quod probat Hierony. Gigas in dict. tracta. de pension. quæstio. 24. quo loco sentit, in his pensionibus constituendis aliquantulum derogari iuri patronatus laicorum: cùm alioqui non esset necessaria mentio, quam ipse Gigas in hisce literis apostolicis requirit.

¶ Secundò est obseruandum, non admitti apud Hispanos constitutionem pensionis in his beneficijs, & dignitatibus, quæ pertinent ad ius patronatus regium, nisi ipsiusmet Regis consensus accesserit summi pōtificis cōcessioni, & pensionis cōstitutioni. Idem & apud Gallos exacta diligētia seruari tradit Carol. Moli. in reg. Cancel. de public. resignat. nu. 226.

¶ Tertium, quod in hac controuersia tractari potest, pertinet ad alia beneficia, quæ censentur, & sunt iuris patronatus laicorum priuatorū. Nam vbi pensio constituatur à summo pontifice causa dirimendæ litis, quæ Romæ tractabatur inter duos præsentatos à patronis discordibus, iusta videri potest pensionis cōstitutio, etiam sine consensu laici patroni: ex his, quæ diximus superiùs hoc in capite q. vj. versi. quartus, in alijs verò casibus nō solet summus pontifex pensionem constituere, nisi ex causa permutationis, renunciationis, vel similis actus in quibus derogatio nō admittitur in his regnis Hispaniarum in damnū, & læsionem iuris patronatus laicorū.

¶ Quartò, Quoties pensio in titulum beneficij datur, & constituitur, etiam per romanum pontificem, ex reditibus beneficij pertinētis ad ius patronatus laicorum: tunc omnia sunt examināda & cēsenda: vt censeri, & iudicari debet ipsummet principale beneficiū, tàm quò ad derogationē, quàm quò ad alia, quæ solent in quæstionem incidere. quod notat Hierony. Gigas in d. q. 23. ad fi. tex. opti. in d. c. pen. de iure patro. Nam licet pensio vt frequentissimò constituitur loco beneficij

in stipendium pauperum clericorum secundum Gomet.in regul.de annali possessore, quæstio.xxj.non sit propriè beneficium:tamen vbi cõstituitur in titulum beneficij cũ onere alicuius ministerij ecclesiastici: tunc beneficium propriè dicitur:& leges consequitur beneficij ecclesiastici: vt notant Cardin.in clem.j.§.eadem.de supplend.neglig.præla.tradit Hierony.Gigas de pension. quæst. j.quibus accedit optima gloss. in clem.vlt.verb.quodcunque. de vita & honest.cler.cuius meminit Ioann.Staphilæus de literis gratiæ, & iustit. foli. 107. colum.ij.& sensit idem foli.22. text.optimus,vbi Panor.in ca. conquerente.de cleri.non residentib.Igitur in constitutione huius pensionis, quæ in titulum beneficij dantur, absque patroni laici. consensu, palàm derogatur iuri præsentandi: & ideò quæ vel iure cõmuni vel consuetudine,aut regijs edictis sunt inducta circa derogationem iuris patronatus laicorũ, itidem erunt obseruanda,& in hac pensionis constitutione.

¶ Quintò illud est satis expeditum,quòd in beneficijs patrimonialibus nulla pensionis cõstitutio apud Hispanos admittitur: cùm ea tendat in maximum grauamen clericorum patrimonialium, quibus beneficia illa sunt secundum dignitatẽ doctrinæ, & morũ liberè absque vllo onere conferenda. Idẽ erit in canonicatibus, qui conferri debent ex veteri instituto magistris,& doctoribus. Atque ita passim receptũ est: idque deducitur ex regio edicto,quod de patrimonialibus beneficijs decretum fuit anno domini M. D.xliij.Nec vidi vnquam à summo pontifice pensionem ex his beneficijs constitui, nisi causa litis dirimendæ,quæ absque vlla fraude inter electos, aut institutos tractabatur.Qua in re oportet diligenter inquirere, & examinare, ne fraus vlla fiat veteribus huius regni priuilegijs, antiquis institutis,& iure legitimo inductis consuetudinibus.

¶ Vndecima quæstio ad vniones pertinet, quæ quandoquè fieri solent authoritate apostolica,vel ordinaria.Nam per epi-
11 scopum vniri nõ potest beneficium aliquod alteri absque consensu illius, qui habet ius conferendi, eligendi, vel præsentandi,siue sit patronus ecclesiasticus, siue laicus: quemadmodum probatur ex gloss. verb.rector.& illic Abb.Cardi. opposit.iij.& quæstion.xiiij.in clement.vltim.de rebus eccles. Abb.colum.ij.& alijs in capit. cùm accessissent. de constitut. Socino consi.j.columen. ij.libr. iij.Rocho de iure patronat.verbo honorificum.quæst.iij. Decio in

cio in consil.174. colum. vltim. Lamberti.de iure patronat.lib. iij.quæst.6.articul.ij. qui tamen fatetur post alios, posse hanc vnionem fieri authoritate summi pontificis, modò fiat expressa mentio iuris patronatus laicorum, quoties per vnionem tollitur ius præsentandi, aut eidem derogatur. Et hæc est communis opinio. Quo fit, vt in literis apostolicis, quibus ecclesia iuris patronatus laicorum ita vnitur alteri, quod iuri præsentandi derogatio fiat, eadē sint omninò obseruanda, quæ iure pontificio, praxi, & consuetudine, atque regijs edictis obseruanda sunt, & obseruari solent in derogationibus, quæ fiunt iuri patronatus laicorum: sic etenim vel ratione surreptionis, aut supplicationis ad summum pontificem proponendæ obuiam iri poterit damno, & læsioni, quæ patronis laicis ex vnione ecclesiarū, quò ad ius præsentandi cōtingere possunt.

¶ Duodecimò adnotandum est diligēter nullū fieri patronis laicis grauamē, nec vllū damnū dari etiam quò ad præsentationem, vbi summus ecclesiæ pontifex electum episcopum instituerit aut confirmauerit cum retentione beneficij alicuius, quod is obtinet, & alioqui proximè vacaturum erat per consecrationem iuxtà capitul. cùm in cunctis.de electio. Nam, etiā si hoc beneficium pertineat ad ius patronatus laicorum, cū non dum vacauerit, poterit Papa etiam absque speciali derogatione & expressa mentione dispensare, vt electus illud obtineat simul cum episcopatu: nec per hoc derogatur iuri patronatus laicorum. Quia patronus non habet præsentandi ius quò ad effectum, donec beneficium vacauerit. Papa verò impediat per dispensationem vacationem illam, & ideò nullam læsionem patronis infert, nec iuri præsentandi derogatur: quemadmodū probant Rota.381.in nouis. Felin.in tract.quando lite. apos.no ceant patron. limitat.v. Ioann. Staphilæ.de literis gratiæ, & iustit.folio 56.vers. quartus, & vltimus. Rochus Curti.verb. honorificum.4. quæsti. principali. Cæsar Lamberti.de iure patronat.ij.lib.iij.part.q.9.articul.19. & licet Aret. & quidam alij ab eis citati contrarium scripserint asserentes, hanc dispensationem non esse validam, nisi expressa fiat mentio iuris patronatus laicorum: prędicta opinio verior est, & magis communis: ex qua constat, hanc dispensationem validam esse, etiam si generaliter fiat nulla adhibita, nec adscripta mentione iuris patronatus laicorum. Quibus quidem laicis nulla in hac specie lęsio ex hoc contingit, nec eorum iuri patronatus derogatur: atque

ideò multa cessant, quæ sunt de derogatione iuris patronatus laicorum alioqui statuta.

¶ Hæc verò scripsimus, vt facilius, & commodius, percipere quis valeat quæ in hisce controuersijs regij consiliarij passim in praxi hactenùs obseruauerint, & obseruent: non quo arbitremur, vel in minimis executionem literarum apostolicarum impediendam fore. Hoc etenim & catholica regia maiestas animo Christianissimo exhorret, multisque legibus, & edictis præcauendum esse omninò censuit, pœnisque decretis puniendos esse frequentissimè constituens mandatorum apostolicorũ trãsgressores: idemque sollicitè, ac diligenter apud regia Hispaniarum prætoria pium ipsum Regis zelum exequentes quotidiè conantur efficere: in aliquot tamen casibus, quibus hæc respublica existimat, & experimento cognouit, maximè lædi, & multorum hominum suggestionibus, falsisque precibus grauari, per supplicationem multis nominibus obsequentissimam ab ipso sanctissimo pontifice remedium sperantes.

Ex capite sequenti.

1 *Habens in aliquot oppidis iurisdictionem: an habeat aliquot ius in pascuis publicis ratione ipsius iurisdictionis?*

2 *Agri priuati dominus: an possit eundem agrum pratum efficere, & constituere?*

3 *Quidquid nascitur in agro priuato, etiam absque labore, & industria domini, ad ipsum omninò pertinet.*

4 *An liceat priuatis in agro proprio nouellare?*

5 *Dominus agri priuati liberè potest mutare eiusdē agri culturam.*

6 *Agri communes duabus ciuitatibus: an possint ab altera earum coli, si per hanc culturam impediatur communis pastus, altera minimè consentiente?*

7 *Vicus exemptus à ciuitate: an retineat ius pascendi, quod antè exemptionem habebat in territorio?*

8 *Quid in agris communibus, cultis tamen, præscriptio temporis efficere valeat?*

¶ De pascuis, & de iure pascendi, tàm lege iuris communis, quàm ratione seruitutis constitutæ.

CAP. XXXVII.

MEMORIA teneo, me in his, quæ hactenùs scripserim aliqua de iure pascendi, & de pascuis publicis, ac priuatis adnotasse, obiter quidē & præsertim li. 1. var. resol. c. 17. n. 11. & in reg. possess. de re. iur. in vj. ij. rele. par. §. 3. n. 2. quibus etiam si

etiã si multa addi possent, quædam hoc in capite adijcere constitui: vt faciliùs tractatus iste de iure pascendi examinari valeat: nõ ignarus quã latè pateat hac de re disputatio. Illud sanè præ cæteris est obseruandum, quod dominus alicuius ciuitatis, villę, vel castri habens in his locis iurisdictionem ciuilem, etiam & criminalem, nullũ habet ex hoc iure dominium in pascuis publicis illius territorij, intra quod iurisdictione vtitur, & vti potest. Hęc etenim Pascua ad vniuersitatem pertinent, & sub eiusdem vniuersitatis dominio cẽsentur. l. in tantũ. §. vniuersitatis. de rerum diuis. l. omnes. in ij. C. de operib. publ. l. duumuirum. C. de decurion. l. omne territoriũ. C. de censib. regia l. 4. tit. 28. par. 3. & in hac specie tradidêre optimè Stephanus Bertrandus cons. j. lib. 3. col. ij. & 3. & idem cons. 37 lib. j. & rursus cons. 75. lib. 2. nu. 15. ex Host. & Ioann. Andr. in c. nimis. de iureiurand. Mattæ. Afflict. in consti. Neapol. rub. 85. n. 8. Petrus Auendanius in tracta. de exequend. mandat. c. 4. numi. 20. tametsi dominus habens iurisdictionem posset vti pascuis publicis vt habitator, & incola illius loci, illîc habitet, secundũ Bertrandũ, eo tamẽ numero pecudum, qui sit arbitrio boni viri moderatus iuxta territorij, & pascuorũ qualitatẽ, ita quidem, quod maximè sit attendẽda vicinorũ aliorũ, & ciuiũ hac in re læsio: sicuti præcitati authores latiùs explicãt post Alberic. in l. Imperatores. ff. de seruit. rustico. præd. & in l. si testatrix. §. j. ff. si seruit. vendicet. Quis verò dicatur propriè incola idẽ Bertrandus docet cons. 75. lib. 2. alios ad hoc adducẽs, & Auendanius in dict. c. 4. nu. 20. tex. optimus in d. l. iiij. & in l. ciues. C. de incolis lib. 11. l. Labeo. ff. ad municipal. l. ij. C. vbi senator. vel. clariss. l. cùm scimus. C. de agri. & cens. lib. 11. l. mulieri. ff. quib. mod. vsufruct. amit. notat Bald. in l. j. col. j. ff. de statu homin. Felin. in cap. quoniam. de offic. ordin. nume. 3. Cæpola in l. ij. ff. de ver. significat. nume. 21. vbi Bar. & alij. Est tamen omninò cauẽdum, ne incolarum nomen latè in hac specie adsumatur propter præiudicium & damnum, quod alioqui veris immineret habitatoribus. Sed & iurisconsultus incolæ diffinitionem tradit in l. pupillus. §. incola. ff. de verb. signifi. vbi Alciatus. Dec. cõs. 283. Abb. in cap. vlt. de paroch. & Socinus late in cõsil. 129. 1. n. co. iiij. Est denique apud Hispaniarum auditoria ex forensi vsu receptum, posse dominum alicuius oppidi ratione iurisdictionis, quam illîc habet tot propria animalia in pascua publica mittere, quot possunt duo incolæ, & habitatores, quibus lege, vel moribus plura immittere lice-

bit. ad hoc verò adducunt practici authoritatem Collectarij in cap. ad quæstiones. de rerum permut. nume. v. qui scribit, militem habitantem in aliquo loco debere consequi ex communi vsu ciuium duplam vtilitatem. l. Imperatores. ff. de seruit. rust. prædior. & vt videas, lector candide, quæ portenta praxis ex prauo, ac difficili quorundã iudcio induxerit, expende obsecro Iurisconsulti locum in dict. l. Imperatores. nihil omninò ad hanc rem pertinere: vt tandem Collectarius absque vlla authoritate propriam sententiam scripserit. Nam & text. in l. ij. C. de pascuis public. lib. 11. id tantùm probat, quòd militibus, qui actu militiæ operã dant, permittatur pascuis publicis vti ad alendos proprios equos militares, & quod ad hoc deputetur locus ex pascuis publicis cõgruus, & sufficiens. Qua ratione palàm fit, militibus, etiam actu militantibus non licuisse præter equos militares propria pecora in pascua publica mittere, nisi & in eo loco sint veri habitatores: & tunc ea lege, qua cæteri habitatores vtuntur. Vndè omninò falsa est opinio Collectarij. Sed & si ea vera foret planè obtineret in militibus, qui actu reipublicæ seruiunt, cuius ministerij causa plura consequuntur milites priuilegia: quæ non sunt extendenda ad alios, qui & si nobiles sint, non tamen militare ministeriũ reipublicæ præstant: præsertim, quod & possunt multi dominiũ, & iurisdictionem alicuius oppidi habere, qui tamen nobiles non sint. Et ideò euidenter constat, perperàm à practicis Collectarij opinionem probatam, receptam. & in vsum forensem deductã fuisse. Nam quod Bal. scirbit in l. precibus. C. de impuber. nume. 30. & Alex. in l. Centurio. v. col. & illìc Socin. & alij. ff. de vulgar. tenentes, priuilegium datum iure militibus quò ad testamenta, & substitutiones, etiam competere dominis oppidorum, & vrbium habentibus iurisdictionem: vel est falsum prorsus, vel intelligendum in principe, aut in eo, qui iurisdictionem habet, ac simul potestatem derogandi legibus, & iuri communi: quemadmodum apparet ex ratione per Bald. tradita: & ex l. pen. C. de donat. inter vir. & vxor. quam ipse Bald. adducit, atque ita explicat Lancelot. Galiaula in dict. l. Centurio. col. 9. ¶ Sed & in hoc tractatu de pascuis publicis oportunè illud erit inquirendum: Quid iure respondendum sit de his, qui proprios habẽt agros & in eis dominium speciale distinctum à dominio publico, & vniuersali, an collectis frugibus, & fructibus possint prohibere conciues, & alios habitatores, & incolas, ne propria animalia in eos

lia in eos agros mittant ad pascendum herbam illic sua spõte nascentem. Et sanè herbam istam cõmunem esse,nec posse hæc pascua prohiberi à priuato domino fundi post collectos fructus, interim dum agri vacãt à semine ac frugibus, asserunt Chassa. in consuetudin. Burgund.rub.xiij.§.ij.ver.quę ro quid operentur.nume.ij. & §.seq.numer.v.& Auendanius in tract.de mandat.exeq.c.iiij. numer.24.ex decisione,& authoritate Ioan.Fabri in princ. institut.de lege Fusia Canina. Quorum ea est potissima ratio, quòd possit quis facere in alieno fundo quod ei prodest, & domino fundi non nocet.l. ij.§.j.ff. de aqua pluuia arcen. sensit idem Roderi. Xuares in allegat.xv.ver.item quia. Imò ipse doctissimus Auendanius scribit ex eadem ratione, non posse quem in proprijs,ac priuatis agris,& fundis prata cõstituere: quæ nos Hispani *dehesas* dicimus. Citat huius opinionis au horem etiã Matthæ.Afflict. in cõstitutionibus Neapolita.rubr.85.numer.viij. qui tamen nõ tractat quæstionem istam,sed aliã longè ab ea differentem: nempè an dominus habens in aliquot oppidis iurisdictionem,possit saltus,& prata ad sui commodum efficere non equidem in agris proprijs, & in quibus dominium priuatũ habet, sed in agris totius territorij ciuibus, & incolis quò ad vsum publicum cõmunibus, quos *baldios* dicimus. Alioqui non magis hoc tractaret Afflict. de domino volente hoc facere iure iurisdictionis,quàm de quolibet priuato.Maximè quia domini habentes iurisdictionem, & vasallos solent constanter sibi hoc ius, & hanc potestatẽ asserere, incolis subditis contrariũ vendicantibus: & asserentibus,ipsius territorij vsum quò ad pascua,nemora,arboresque cędẽdos communem esse ipsis:non proprium domini,nisi quò ad iurisdictionẽ:quod tradit Bertrandus in d.consil.j.& consil. 37. & legibus partitarum probatur. Iure denique communi multis rationibus probari poterit,quod in proprijs,ac priuatis agris dominus possit cõstituere prata, & *dehesas*, eosdẽmque agros reducere ad pascua, omissis alijs fructibus, quos ex ipsis agris, eorũdẽmq; cultura solebat percipere.

¶Primò, Quia hoc nullibi fuerit iure prohibitum. Nec enim locus aliquis adducitur à præcitatis authoribus ad contrariæ conclusionis probationem. Nã quod Faber scribit, & refertur à Chassanæo,profectò nihil ad rẽ istam pertinet. Atque ideò lectorẽ admoneo, vt pẽsitet maturè quæ ab alijs

traduntur priusquã ex his obscura, & dubia quæque deducat. Sit enim verum quod Faber adnotauit, nec enim modò refellã eius opinionem, nõ indè sequitur quidquam contrà eam sententiam, quam hac in disputatione constituimus examinare. Quia dominus priuati agri vult eius culturã prætermittere, & illũ reducere ad pascua, & fructũ ex herbis percipiẽdum, tradito iure pascẽdi annuatim in cõductionẽ. Quo quidem casu, si vicinus eo inuito, & gratis nullo dato pretio herbæ, quæ pecunia æstimari solet, velit animalia propria immittere in eum agrum ad pascẽdum: dubiò procul damnũ infert domino ipsius fundi. Quod, authore ipso Fabro, nõ licet: & ideò is pro nobis est: cũ ex eius ratione constet, non posse vicinum mittere propria animalia in agrum alienũ ad pastum, quoties fit hæc missio cum iactura, & dãno domini, qui agrum possidet: posse verò hoc fieri, cùm nullum præiudicium ex hoc fit agri domino. Vnde si quis proprium agrum colit ad fruges, & messes percipiendas: tunc collectis frugibus, nullum ei damnum fit, si mittantur in fundum animalia ad pascendum herbam natura ipsa illìc nascentem, quam nec ipse agri dominus venditurus est, nec vendere consueuit. Atque hæc est Fabri mens in hoc tantùm referẽda, quia nullum domino agri fit præiudicium: & idcò vbi aliquod præiudicium agri domino fieret, non possent animalia mitti ad pascendum, ex sentẽtia Fabri.

¶ Secundò, Quia iure cõmuni absq; vllo priuilegio potest quis habere dominium prati, in quod nemini licet domino inuito animalia mittere ad pastum. l. pratum. & ibi gloss. ff. de verborum significatione. Qua ratione dominus huius agri potest herbã falce secare: cũ & in hoc constet illius agri fructus ad eius dominum pertinens. text. optimus ad hanc rationem in l. j. ij. iij. C. de pascuis pub. & priuat. vbi probatur, posse priuatos iure cõmuni habere prata, quorum herbam cõductoribus vendere liceat. Idem deducitur ex glo. in d. l. j. verb. priuatæ. Igitur herba priuati agri ad eum pertinet, qui dominium eiusdẽ habet. Ea siquidem est in fructu: atque ideò legari, vendi, & donari poterit. tex. & ibi omnes in d. l. pratum.

¶ Tertia constat ratio ex eo, quod ius pascendi in alieno agro, & priuato adquiri potest iure seruitutis per vicinos. l. j. & l. ij. iij. iiij. & v. ff. de seruit. rusti. prædio. l. vj. tit. 31. part. iij. fatentur omnes, qui de seruitutibus scripsère. Ergo nemini licet propria

propria pecora in alieno agro pascere:alioqui frustra de ea re imponeretẽ seruitus. Qua quidem argumentatione vtitur Ioanes Corasius in l.j.ff. de ser uitutibus. nu.137. facit ad hoc ratio Iurisconsulti in l. Quintus.ff. ad legem Aquiliam.vbi permittitur domino agri expellere ab agro animalia, quæ ibi pascuntur eo inuito.

¶ Quartò cõstat, Quia herba naturaliter producta, & sponte nata in agro meo, mea est, ex ratione text.in l. qua ratione.& in l.adeò.§.vlti.ff. de acquiren. rerum domi.l.solũ.§.j. ff. de rei vendicat. ergo nullus poterit eã depascere me inuito. Quam rationẽ expresim tradit Stephan. Bertrandus in consil.j.nume.vj.lib.iij.

¶ Quintò, Si iure seruitutis potest competere alicui ius pascendi in agro alieno: ergo & pretio,ac pecunia constitui poterit illa seruitus. Quod nemo negabit, qui seruitutum mate riam tractauerit:cùm & cõuẽtione constitui posit seruitus data pecunia.l.quoties.in ij.ff. de seruitut. vnde non debetur gratis pastus ipse: & ideò herba vendi potest, atque itẽ prohiberi à domino fundi pastus animalium, etiam si fructus pendentes non sint.

¶ Sextò, ad rem istã ampliùs aperiendam expendere conabor rationes, quibus authores contrariæ opinionis vtuntur, vel vti possunt. Nam illa opinio probatur vel ex eo, quòd pastus domino agri non noceat,vtilis verò fit pascenti pro pria animalia. Et profectò hęc ratio cessat, quia domino agri volenti herbam illic nascentẽ vẽdere,locare,falce secare,aut proprijs animalibus pascendis illæsam seruare,damnũ,& prę iudicium fit,si eo inuito herbã illam alter depascere tẽtauerit. Vel eadem sententia stabilitur ea ratione, quia herba, vt fructus naturalis nulla industria, nec labore proueniens sit omnibus vicinis cõmunis, vt quidam opinãtur:& hæc ratio de ficit authoritate Iurisconsulti in d.l. pratum. est etenim pratum aget ad pascendũ natura ipsa paratus,vel ad herbã falce secandam oportunus: qui iure absque vllo priuilegio potest esse priuatus. Ergo herba est il lius domini,cuius est ille ager.
3 Conducunt & ad hoc omnes leges probãtes omnes fructus non tantùm industriales, & ci uiles, sed & naturales ad domi num agri pertinere, de quibus aliâs tractauimus,nempè lib.j. varia.reso.c.iij.nu.vj.& præterea sequeretur ex ratione cõtra ria,quòd glãdes, & alij similes fructus prouenietes absq; vlla industria hominis nõ pertinerẽt ad dñm agri,ex quo proue niunt,& in quo nascunt:quod

falsum est ex l.vnic.ff.de glande legen. Sic sanè nulli dubiũ esse poterit aquam, & aquæ fontem sponte sua, & natura ipsa in meo agro scaturientem meam ac propriã quidem esse. l.aquam.C.de seruitu.l. in con cedẽdo.& l.seq.ff.de aqua pluuia arcend.cùm & à me constitui posit gratis, vel pretio seruitus hauriendi eandem aquam in fauorem prædij vicini:atque ita non tantùm constituitur seruitus ductus aquæ, sed & haustus.l.j.§.vlt.ff.de ser uitut.rusti.prædio.l.si priùs. §. via publica.&.§.vlt.ff.de aqua pluuia arcend.l.iij.cum seq. titu.31.part.iij.tradit Cœpola in tract.de seruitutib.cap.de seruitute haustus aquæ.& sequẽ. quod si fons aquæ in meo fun do scaturiens absque mea industria,& labore, iure seruitutis quoad haustum aquæ vicino dari,& vendi potest: cõstat non esse illam aquam commu nem omnibus ciuibus,& vicinis:quod dubiò procul verum est,etiã si ex aquę haustu nullum ego damnum patiar:quia ipsa fontis aqua mihi, & alijs sit sufficiens. Hoc ipsum comprobatur ex constitutione seruitutis cretæ,& arenæ fodiendæ.l.j.§.vlti.l.ergo.ff. de seruitutib.rusti.prædio.l.vij.titu.31. part.iij.etenim in omnibus his quæ absque vllo hominum labore, & industria proueniunt, & nascuntur in agris priuatis, etiam dominus ipsius agri do minium priuatum habet, & speciale:ergo nullus ex vicinis, & conciuibus poterit his vti domino inuito: vnde planè cõ sequitur,posse dominum prohibere harum rerum omniũ communem vsum. Alioqui sequeretur,quod dominus agri, in quo natura ipsa, & spontè nascũtur arbores ad odorem, medicinam & alia multa admodum vtiles, & ea ex causa magni pretij, & æstimationis, non posset prohibere conciuibus earum arborum communem vsum. Et idem respondẽdum foret de herbis odoriferis,vel pretiosis,quę absq; vlla cultura nascuntur in agris pri uatorum. Quod equidem falsum est. His accedit quod de lapidicinis in l.diuortio. §.si vir in fundo.ff.solut.matri.l.item si fundi.& in l.nouissimum.§. proinde.ff.de vsufruct. regia l. 37.tit.11.part.iiij.nam lapidicina in meo agro,etiam nullo la bore inuenta,mea quidem est: nec potest quis me inuito lapides ex ea, etiam suis expẽsis cedere, & extrahere. Constat enim huius agri fructus ex hac lapidicina:& ideò ius cedendi lapidem vendi,ac legari poterit.l.idem Iulianus.§.si q ais ali cui.ff.de lega.j.regia l.27.tit.9. part.vij. Nec refert, quòd ager priuatus ad nihil aliud vtile sit,

quàm

quàm ad lapidicinarum vsum: quia nihilominùs eius sunt lapidicinæ, & in eis dominium habet,etiam si cedentes lapides minimè impediant aliorũ fructuum perceptionem, nec domino fundi noceant quoad culturam agri. Satis siquidem est, vt instè agri dominus conqueri poßit,quod eo inuito cedantur lapides,& vtatur vicinus iure cędendi lapides,quod ipsi tãrùm domino competit. text.celebris in l.venditor.§. si constat.ff.communia prædior. Si verò dominus agrum alioqui pinguem, & fructiferum reduxerit ad lapidicinas: quod in dict.§.si vir.adnotatum est: hoc magis probat, posse quępiam agrũ proprium eius cultura omissa,ad herbarum fructũ,& pastum mutare,ac reducere.Et ideò cessat omninò ratio illa, qua vtũtur qui Fabrũ secuti sunt. Sed & ipse Faber est intelligendus, quoties dominus fundi non percipit fructum ex herbis, nec vult, nec consueuit herbam vẽdere, nec falce secare.Præsertim hæc interpretatio admittẽda est.quia & si verum sit me nõ posse in agro meo,aut solo illud facere quod mihi non prodest,& alteri nocet:quemadmodum probant iura per Fabrum citata: tamẽ quòd poßit quis me inuito vti re mea,etiam si ex ipso vsu mihi non noceat, dubium est,& fortaßis planè falsum,& ideò nec poterit quis me inuito ingredi domum meam, vel fundum meum, poßum enim iure prohibere.l.diuus.ff.de seruitu.rustic.prædio.maximè ad vsum rei meæ.nec l.ij.§.i.ff. de aqua pluuia.arcend.probat Fabri opinionem: vt palàm esse poterit lectori. Fossa etenim illa erat vetus & iure vetustatis fundus ille tenebatur seruitute,eiúsque dominus ad purgãdam fossam.text.verò in l.j.§. ijdem aiunt.vers.Marcellus. ff. eod.de aqua pluuia arcend. nihil aliud probat, quàm quòd quis non poßit in suo agro, & solo id agere, vel ædificare, quòd sibi non prodest,& alteri nocet.Constat igitur ex his, non probari contrariam opinionem ea ratione, quòd herba natura ipsa in agris priuatis nata,sit omnibus cõmunis.

¶Septimò ad probationem eiusdem conclusionis, quam hactenùs probare conati sumus,accedit text.in l.vltim.C. ad leg.Aquil.quo in loco apparet,teneri quem lege Aquilia, si propria animalia in alienum agrum miserit ad pastum domino inuito. Idem statutum est legibus Iustiniani,quas ipse de rebus rusticis,&agricolis tulit, quásque tradit Constantinus Harmenopulus epitomes libr.vj.c.5.de damno. optimus text. in l. qui seruandarum. §.

riti.ff.de præscript.verb. Extat & de pastu pecoris inter leges duodecim tabularum.l.14.

¶Octauò probatur hoc ipsum ex loco, & argumento ab speciali per text. vbi Bald. in c. j.§.vlt. de pace tenend. & eius violat. vbi permittitur viatori equũ suum pabulare in agro alieno vtique ad refectionem equi ex herba. Ergo regulariter id non potest fieri domino inuito, quia eius est herba illius agri, cuius dominium habet. Sed & speciale istud viatoris priuilegiũ tradidére Albericus in dict.l.vltim.C. ad legẽ Aquiliam & Cæpola de seruitutibus iuris pascendi. nu. vij. & viij. sic & lege Mosaica Deutero.cap.23. licebat ipsi viatori ex vineis, & frugibus alienis accipere, vt præsenti necessitati subueniret. Ex legibus item Iustiniani paulò antè citatis adnotari poterit paragraphus ti tu.de furto. qui secũdus est his verbis, Qui vineas, aut hortos ingrediuntur tantùm, vt vuas, aut fructus edant, indemnes sunto. Ad idem de discipulis domini colligentibus spicas traditur Marci cap. 12. & in c. discipulos. de consecrat. dist. 5. glo. in cap. omnes leges. j. dist. Imò quod Iustinianus permisit est intelligẽdum etiam extra casum necessitatis, vt liceat viatori comedere vuas in vinea alterius, non tamẽ inde exportare: vt notat Ripa in l. damnum.ff. de damn. infect. col. ij. tendit & ad idem quod Plato scribit lib. de legibus octauo. Quicquid sit iure communi, regia lege Hispaniarum forensi receptissimum est, & denique diffinitum, non posse priuatos agrorum dominos absque speciali priuilegio Regis, vel legitima præscriptione, prata, quæ *dehe'as* vocamus, ex eisdem agris efficere, ac constituere, ad hoc vt herba naturali vi absque vlla industria nata, vendi, vel locari posit. est siquidẽ herba ista omnibus conciuibus, & incolis communis collectis iam frugibus, & fructibus. Atque ideò agri priuati dominus non poterit vsum istum communem prohibere. Hoc probatur ex pragmaticis huius regni constitutionibus l. 73. & in ea pragmatica sanctione, qua reuocatur Abulensis ordinatio. fol. 170. Nam & in his publicis edictis regia authoritate promulgatis expressim asseueratur, esse cõtra huius regni leges, quòd quis proprios fundos, & agros absque Regis permissione prata, & pascua ciuibus, & incolis interdicta efficiat: quamuis possit liberè quilibet proprios fundos, & agros colere, qua ei libuerit cultura: ita tamen vt fructibus collectis, & agris vacantibus à semine, pascua sint omni-

omnibus habitatoribus cōmunia,quam equidem legē multis experimentis compertum est satis reipublicæ conuenire, iustissimámque,ac æquissimā esse.Hinc sanè fit,vt possit agri priuati dominus nihilominùs vites & oliuas in eo plantare, etiam si per hanc plantationē pastus hic cōmunis omnium conciuium animalibus impediatur:cùm in oliuetis,&vineis nullo anni tempore permitti possit absque arborum læsione animaliū pastus,quippè qui vitibus,& oliuis nocet. Huius illationis ratio est:quia habitatores, incolæ & vicini nullum habent pascendi ius in agris priuatorum,nisi postquā fruges,& fructus fuerint collecti, donec alij seminentur. Igitur eo tēpore, quo priuatus ager pendentes habet fructus, vel vites, aliásue arbores, quibus nocet animalium pastus, non
4 licet cuiquam in eum agrum animalia mittere ad pascendum.Hoc enim est, quod eleganter sensit Cæpola de seruitu.rusti. præd.cap.de seruitute iuris pascendi.num.26.quo in loco scribit distinguēdum esse agrum,in quo quis habeat ius pascendi seruitute,vel alio titulo absolutè,ab illo agro in quo quis habet ius pascendi vt incola,ciuis,vel habitator: nempè collectis frugibus,&eo tempore,quo ager a cultura vacat, nec ei nocet pastus. Priori em̄ casu asserit Cæpola, non posse dominum reducere illum agrum ad culturam,quæ impediat vllo tempore pastum, & ingressum animaliū ad pascendum : imò tenetur illum agrū semper ad pascendum liberū habere. Posteriori verò casu potest dominus agrum illum colere, seminare, plantare vites,& alias arbores,etiam si pastum impediat,modo permittat illum pastum eo tempore, quo fructus sunt collecti, nec damnum aliquod ager ille ad fructus ferendos patiatur.

¶Subinfertur ex his,quòd dominus agri,in quo vicini,& cohabitatores ius habent pascendi collectis fructibus : licèt hactenùs eum coluerit,& seminauerit ad fruges colligēdas, vel ad alium fructū his similē: poterit nihilominùs in eodem agro nouellare, vites, & oliueta plantare:quod Cæpola sensim probare videtur.Tametsi non ita expresśim diffiniat hāc dubitationem. Tradit enim casum,in quo seruitus iuris pascēdi eo tēpore,quo fruges collectæ sunt,particulariter est constituta:&inquit,quòd collectis fructibus manet melior ager ad pastum : deinde permittit plantationem vinearum,&vitium,quę toto anno pastū omninò impedire videtur.Sic deniq; ciuitas,aut municipiū,cu

ius agri, etiam si priuatos dominos habeant, sunt collectis fructibus, omnibus ciuibus ad pastum communes: nō potest iure ordinario, nisi aliud lege regia cautum sit, prohibere dominos agrorū vites in eis plantare, ac nouellare: tametsi hactenùs agros ad fruges, & his similes fructus colligendos coluerint. Vidi tamen semel regium decretum, quo priuati agrorū domini prohibiti sunt nouellare prope istam vrbem Granatensem in eo pago, qui vulgò *vega* nuncupatur. Qua de re lis pendet in hoc regio prætorio ex causa, quòd multi non obstante regio edicto nouellauerint. Causa verò huius prohibitionis ea traditur, vt sit vberior, ac facilior pastus animalibus, quæ ad hanc vrbem ducūtur pro publico victu carnium, & deinde vt frumēti sit maior copia. Sic olim Domitianus Imperator ad summam vbertatem vini, frumenti verò inopiam existimans, nimio vinearū studio negligi arua: edixit, ne quis in Italia nouellaret: vtque in prouincijs vineta succiderentur, relicta vbi plurimum dimidia parte, nec exequi rem perseuerauit. Quēadmodum meminēre Suetonius in Domitiano, Eusebius in chronicis, Philostrat' in Apollonij Tianæi vita, & Ludouic. Cælius lib. antiq. lectio. xj. c. xj.

Sed & hoc adeò verum est pro libertate colēdi propriū agrū, quòd si dominus agri hactenùs eū coluerit ad fruges colligendas: nunc autem velit mutare culturam, vt ex eo agro percipiat alium fructum nulla lege prohibitum: mutare poterit agri cultum: imò defendendus est in quasi possessione colendi agrū ad eos fructus colligendos, quos plantare, & seminare voluerit. Nec poterit aduersus eum allegari, quòd non est in ea possessione: quia mutat speciem fructuum, & agri culturam. Est ad hoc tex. celebris in c. cùm in tua. de decim. Vbi probatur, quod possidēs, & ratione possessionis pręscribens ius percipiendi decimas ex certis agris, censetur præscripsisse illud ius nō tantùm quò ad fructus consuetos colligi, & percipi: sed & quò ad nouiter plātatos, & seminatos. Etenim illic ita notant Anto. Panor. & alij communiter, & Francisc. Balbus de præscriptio. ij. parte princip. iij. effectu. Ecce igitur quòd possessio in vna specie fructuū, quæ procedit ab vna radice, nempè à iure decimandi, prodest, ac censetur obtineri, quò ad alias quascunque fructuum species, quæ eodem iure possunt peti, & vēdicari. quod & in præsentiarum satis nostram sententiam probat: cùm ius colendi agrū, & percipiēdi

quoscunque

quoſcunque fructus ex eo, pro cedat à dominio, & iure domini. ¶ Supereſt ergò ex his tractare, quid reſpondendum ſit, vbi duarum vrbium, vel oppidorum agri ſunt compaſcui, & quò ad paſtum communes, licet quò ad iuriſdictionem, & alia ſint omninò diſtincti: An
6 poſsit altera ex his ciuitatibus agros hactenùs incultos colere, ac in eis nouellare inuitis ſocijs, aut ſanè culturam mutare in præiudicium, & læſionem iuris paſcendi? Qua in re obſeruanda eſt diſtinctio illa, quam paulò ante ex mente Cæpolæ tractabamus. Ná ſi expreſsim conſtet, quid præſcriptum, aut actum ſit iure conſtitutionis ſeruitutis, pacti, ſocietatis, vel alio quocunque, illud erit obſeruandum. At in dubio deueniendum eſt ad coniecturas: quibus ceſſantibus videtur, quòd non poſsit agrorum cultura paſtus communis impediri. vt ſcribit Cæpola in dict. ca. de ſeruitute iuris paſcendi, nume. 25. quia nihil poteſt fieri in præiudicium ſeruitutis, quæ debetur ad paſcendum, nec ſocietatis, quæ ex iure paſcendi conſtat. Sicuti multis authoritatibus illic probat Cæpola & Rodericus Xuares in hac ſpecie allegatio. 15. nos item idem tradidimus libr. j. variarum reſolutio. cap. xvij. numer. 10. impeditur autem communis vſus ad quem agri illi ſunt deſtinati, per ipſorum culturã. Quia iuri communionis, ac ſocietatis, agri hactenùs inculti, quos *baldios* dicimus, ad paſtũ communem, & alios communes vſus fuêre deſtinati. Quod plaǹe ita verum eſt in dubio, & in his agris, qui hactenùs inculti nullum priuatim dominum habuêre. Non enim poteſt alia præſumi, nec deduci cauſa cõmunionis, & ſocietatis, quę ius paſcendi reſtringat. Vndè ad perfectam huius quæſtionis diffinitionem cõſiderandi ſunt aliquot caſus, vt poſsimus ex coniecturis expendere, quam conditionem, & legẽ ſeruitus iſta, vel cõmunio iuris paſcendi omninò habeat. Primus equidem caſus proponitur in agris priuatis, in quibus priuati dominium habent ſpeciale: & in his reſpondendum erit, poſſe dominum eos colere veteri, vel nouo cultu, etiam ſi paſtus communis ex hoc impediatur. Quia in his agris priuatorum, & qui ad dominium particulare alicuius pertinent: communio ipſis vniuerſitatibus, & oppidis competens quò ad ius paſcendi, eſt intelligenda collectis fructibus ita quidem, vt non impediatur ipſorum agrorũ cultura: niſi aliud ex vſu, lege, vel pacto conſtiterit. quemadmodum paulò ante notauimus. Secundò po-

test contingere, quòd vicus qui dam eximitur a ciuitate quò ad iurisdictionem intra limites quosdã speciatim designatos: & tandem contendit, vt sępissimè in hoc regio prætorio fuit diffinitũ, adhuc post exemptionem manere inter ipsam
7 ciuitatem, & vicum communionem quò ad pascua, & alios communes vsus, in hoc sanè casu: cùm ista communio sit illa, quæ ante exemptionem aderat, vt sublatis fructibus permissus esset omnibus communis pastus, etiam in agris priuatorum: profectò poterit quilibet ciuitatis incola agros colere, & in eis nouellare, veterémque cultum omninò mutare: quemadmodum poterat ante exemptionem prædictã. quod palàm probatur ex præmissa distinctione. Hæc verò conclusio, quæ proponit, vicum exemptum à ciuitate retinere adhuc post exemptionem communionem quò ad pastus, & alios communes vsus: probari solet authoritate Barto. qui in l. hostes. col. ij. ff. de captiu. non semel fatetur, vicanos & incolas vici exempti quò ad iurisdictionem, manere quò ad priuilegia, & omnia alia ciues romanos: id est ciues illius ciuitatis, à qua fuêre exempti, & eius legibus communibus subditos esse quò ad commoda, & priuilegia. notat optimè Paulus Castrensis in cons. 307. lib. ij. idem & quò ad statuta ciuitatis, & alias leges in vniuersum probare conatur Curt. Iunior consil. 10. numer. 12. quoties ita vicus eximitur, quòd non adijciatur alteri ciuitati, nec constituatur sub protectione principis eximentis. Sic denique visum est Curtio post Alex. consil. 151. lib. ij. numer. v. qui idem scribit. Sed hanc opinionem ipse admitterem quò ad consuetudines & priuilegia: non tamen quò ad statuta ciuitatis, quæ vim habent à iurisdictione ipsius vrbis, à qua castrum fuit, & est exemptum. argum. c. ij. de consti. lib. vj. ex quo constat, statuta vim accipere à iurisdictione statuentium. Præsertim hoc obtinet quandò castrum exemptum à ciuitate adijcitur coronæ regiæ, & ipsi Regi quò ad iurisdictionem, quam statim ipse princeps tradit ipsimet vniuersitati castri exempti, quò ad primam instantiam, seu primam causarum cognitionẽ. Quod in specie notat Curti. Iunior ex ratione tradita per Alexandrum: licet castrum, vel vicus exemptus non adijciatur alteri ciuitati. Sed & Paulus Castrensis in dicto consilio 307. column. vltim. scribit castrum istud exemptum à ciuitate, non retinere priuilegia illa, & iura ciuitatis, quæ non potest

potest exercere, & quibus non potest vti absque præiudicio illius ciuitatis, à qua fuit exemptum, & cuius onera nõ subit, quemadmodum anteà subire solebat. Exemplum huic conclusioni aptat ipse Paulus in officijs, & magistratibus, quorum electio pertinet ad ciuitatem, comitatum, & territorium: vel sunt ad eorum munera eligendi ciues, & incolæ ciuitatis, ac territorij. Quod equidẽ exemplum ipse admitto, quia hæc officia pertinent ad vsum iurisdictionis, & ei sunt omninò accessoria: atque ita cùm vicus sit exemptus à ciuitate quò ad iurisdictionem, non est admittendus ad communionem magistratuum, nec ad electionem eorum, à quibus est iurisdictio exercenda. sed quò ad communem vsum pascuorũ, qui non potest competere castro absque præiudicio ciuitatis, videamus an sit admittenda ratio Pauli Castrensis, & an sit ex ea sumẽda probatio aduersus opinionem hactenùs receptam.

¶ Primum enim vbi exemptio castri fit motu proprio principis, non ad petitionem ipsiusmet castri: vt vel princeps sibi retineat, vel alicui nobili det iurisdictionem: opinor, non obstante ratione Pauli Castrensis veram esse opinionem, quam praxis admisit: vt adhuc remaneat communio inter castrum, & ciuitatem quò ad vsum pascuorum, aliósque communes, ac publicos vsus. Etenim castrũ istud habebat hoc ius priusquàm eximeretur, nec eo iustè priuari potuit absque consensu. Idcircò cùm ab initio vicus exemptus nõ consenserit exemptioni, nec eam petierit: nõ est vlla ratione dicendum exemptionẽ amisisse ius pascendi, quod erat sibi, & alijs eiusdem ciuitatis oppidis commune. Nã & hoc ius, licèt quò ad administrationem ad ciuitatis decuriones pertinuerit: tamen quò ad cõmodũ, vsum, & vtilitatem verè pertinet ad ciuitatem, & omnes eius vicos titulo vniuersalis dominij. l. in tantùm. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuisi. Nec huic opinioni quidquam oberit, quòd incolæ oppidi exempti nõ subeant onera ciuitatis, quæ subire tenentur ipsius ciues. Nam onera, quæ ratione communium pascuorũ subire ciues, & incolæ tenentur, etiam castri, & oppidi exempti habitatores subire tenebuntur: cætera verò minimè, cùm illa indicãtur, & immineant ciuibus ratione aliarum rerũ, quibus castri exempti incolæ non vtuntur. Et præterea incolæ oppidi exẽpti onera illa subeunt, & ad ea tenentur, quæ ratiõe ipsius oppidi & rerum illìc existentium iure subeunda sunt, & habita-

toribus incumbant: à quibus ciuitatis incolæ omninò liberi dubiò procul censentur: cùm & onera totius territorij pro parte congrŭam inter ipsam vrbem,& vicum exemptū sint planè diuisa,nec ex ipsa exemptione damnū vllum quò ad onera publica ciuitas patiatur.

¶Secundò,maior est dubitatio,quoties ipsum castrum petit à Rege exemptionem quò ad iurisdictioné: & ea sibi conceditur vel gratis, vel pecunia: & adhuc, licèt res sit dubia, probarem ipse practicam opinionem ex eo, quòd princeps tantùm exemerit vicum à iurisdictione:non à communione pascuorum. quod princeps facere potest: cùm eius sit iurisdictio. Et ideò manet adhuc communio pascuorum inter vicum,& ciuitatem:quemadmodum & antè exemptionem aderat,& erat in vsu.Hęc verò communio etiam est vtilis ciuitati: quia possunt incolæ ciuitatis vti pascédi iure intra agros, & limites agrorum ipsius castri, vel vici exempti. Vndè sicut vicus exéptus quò ad iurisdictionem, non possèt impedire habitatores,& incolas ciuitatis,quin vterentur pascuis ipsius castri exempti: ita nec ciuitas potest impedire incolas castri,ne vtantur pascuis communibus ipsius ciuitatis. Igitur quoties communio pascuorum oritur ab hoc capite: quia duo castra erant olim sub eadem vrbe, & eius limitibus: vel quia castrū,& ciuitas erant olim vnita:& sic quoties communio pascuorum & ius pascendi competit collectis fructibus, & sublatis frugibus: licet omninò priuatis dominis agrorum eosdē agros colere: etiam hactenùs incultos,& item nouellare in eisdem. Hæc autem vera sunt in his agris, qui dominum priuatum habēt: nam in communibus,& publicis ius pascendi absolutè cōpetit omnibus incolis,& habitatoribus territorij: & ideò non poterit hoc ius vlla cultura impediri absque consensu corū, qui iure illo vti possunt.Sed & an princeps posit hos agros publicos, & communes donare,vel vendere,modò non vacat examinare:nec id pertinet ad nostrū institutum.

¶Tertiò principaliter accidere potest: quod communitas, vel societas agrorum sit inter duas vrbes, vel vicos quò ad proprietatem ipsorū agrorum non tantū quò ad ius pascendi:& tunc non potest altera ciuitas absque alterius consensu colere agros illos cōmunes,nec in eis nouellare, nec illis vti ad alium vsum, quàm illum, quo hactenùs vsa fuerit.Ille siquidē vsus censetur communi vtriusque populi consensu permissus

in illis

in illis agris vtrique populo publicis, & communibus, etiã quò ad proprietatem: atque ideo qui aliter his agris vtitur impedit præsertim per plantationem illum vsum, ad quem fuêre agri communes destinati. Maximè ex eo, quòd qui ex socijs plantat agrum, eo insolidùm vtitur, & percipit eius vtilitatem, impedit que socium eodem vti quò ad pastum, & ius pascendi: quod est contra legem societatis: argum. notatorum per glo. & Doctor. in l. Sabinus. ff. commu. diuidun. & in l. parietem. ff. de seruit. vrb. prædio. per Soc. in l. serui electione. §. j. ff. de leg. j. fortaßis poterit socius ad annuum fructum agrum communem colere, si nolit alter ea cultura vti, modò non fiat societati præiudicium: tametsi circà hoc fieri soleant peculiares inter vicos, & ciuitates conuentiones, ac statuta: aut denique vsus horum agrorum communium quibusdam legibus ac moribus receptis distinguatur. Nam & in hac specie per me proposita, iuris rigor planè dictat, nihil posse fieri inuito socio in læsionem, & præiudicium communis, & societatis, quæ competit quò ad pastum, qui communis est, & esse debet qualibet parte anni: cũ agri videantur ad vsum pascendi, aliásque similes vtilitates iure communionis hactenùs destinati.

¶ Quarto est & in hac controuersia considerandum, quòd potest dari cõmunio inter duas vrbes, vel duos vicos ad pascendum in certo agro ad eũ vsum ab antiquo destinato ita quidẽ, vt is ager prati communis nomen habeat, & fuerit hactenùs *dehesa* nuncupatus. In hac sanè specie dubiò procul respondendum est, ciuitatem habentẽ huius agri dominium, & proprietatem non posse illum colere, nec arare nec seminare, absque consensu illius ciuitatis, quæ illìc habet communionem quò ad pascendum titulo seruitutis, alióue quocunque. Impeditur etenim per hanc agri culturam pastus ipse communis. Et præterea ex nomine, ac destinatione agri ius pascendi competit vtrique ciuitati absolutè, non autẽ sub ea limitatione, quæ pastum permittit collectis frugibus & eo tẽpore, quo vacat ager à cultura quod est maximè notandũ.

¶ Quintò exceptis hisce casibus in dubio vbi nullus est locus coniecturis, sed sit quæstio ista diffinienda absque vllo præsumptionis adminiculo, ipse arbitror non posse agrum communem quò ad pastũ, proscindi nec coli noua cultura, nec vitiũ. plantatione: cùm per hoc impediatur ius pascendi, quod impediri non potest. ex his, quæ tradit Cæpola in d. ca. de seruitute iuris pascẽdi. maximè nu. 26. &

28. quo in loco explicat, quid agendum sit, si ager hic communis plantatus fuerit. Quod si in hoc agro commum ad pastum nouellatum fuerit, vel fuerint plantatæ oliuæ: aut denique in preiudicium iuris pascēdi ager sit ad culturam redactus: poterit ius plantantis, & colētis agrū defendi ea præscriptione, quæ
8 alioqui iure ordinario est omninò sufficiens. Ita sanè si plantatio sit contra vniuersitatem, erit necessarium, & sufficiens tempus quadraginta annorū. l. omnes. C. de præscrip. longi tempo. trigint. vel quadrag. ann. l. 7. ti. 29. part. 3. cum alijs, quæ ipse latiùs tradidi in reg. possessor. de reg. iur. in 6. 2. part. §. 2. nume. 9. Nec oberit, quòd eadem regia lex prohibet præscriptionē contra vniuersitatem in rebus ad rempublicā pertinētibus: quia illud obtinet in via publica, & his locis, quæ specialiter sunt cōstituta ad liberum omnium hominum vsum, eandémque necessarium: vt via publica, pratū: item ad aream publicam, pastū publicum nomine hoc speciali designatum: nempe: *dehesa, o exido*. Aliud verò est respondendū in his agris, qui & si communes sint alicuius vniuersitatis: non tamen sunt ad aliquem specialē vsum, & publicum, ac liberum, constituti, quemadmodum eleganter docet Rodericus Xuares allegat. v. ad cuius distinctionem sunt notanda ea, quæ ipse scripsi in regu. peccatum. de regu. iur. in vj. ij. relect. part. §. 9. nu. 8. atque omninò erit obseruandum, quod in his regnis decisum extat lege, ac pramagmatica sanctione 71. & l. 3. tit. 3. li. 7. ordinat.

Ex capite sequenti.

1 *Fideicōmissum familiæ, vel agnationi relictum, vt proximiores admittantur: an proximiori testatoris primi, vel vltimi possessoris deferatur?*

2 *Frater vtrinq; cōiunctus: an præferatur in iure accrescendi: & ex pupillari substitutione?*

3 *Expenditur tex. in l. cùm ita. §. in fideicōmisso. ff. de leg. ij.*

4 *Filius fratris præmortui: an admittatur cū patruo ad fideicommissum familiæ relictum? & nubi intell. glo. in dict. §. an fideicommisso.*

5 *In successione descendentium erga ipsos ascendentes: an filius repræsentet patris personam, & in eius locum admittatur, etiam vltrà pronepotes?*

6 *Primogenituræ ius defertur omninò nepoti patruo excluso: & ibi regia Tauri lex traditur.*

7 *Nepos etiam ætate minor præfertur in primogenio, & maioratu patruo ætate maiori.*

8 *Neptis in maioratu patruo etiam præferenda est.*

9 *Filius secundogeniti mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo*

patruo filio tertiogenito vltimi possessoris.

10 *Filius in maioratibus patrem repræsentat & ideò nepos patruo præfertur, etiam si omninò agatur de succedēdo trāsuersalibus.*

11 *Nepos præfertur patruo in maioratibus, etiam si post primogenitū expreßim vocatus fuerit secundo genitus.*

12 *Intellectus l. cùm auus. ff. de condi. & de monstra.*

13 *Feuda emphiteusis, & ius patronatus, an admittant repræsentationem istam, vt filius locū patris præmortui obtineat cum patruo vel vt eum excludat?*

Quo ordine agnatio, vel familia sit admittēda ad ea bona, quæ vel ex fideicōmisso, vel primogenio, familię, vel agnationi deferuntur.

CAP. XXXVIII.

QVAMVIS testatores, & hi, qui agnationis familię nominisque gentilitij causa, maioratus & primogenia instituere decreuerint: multis eisdéque cautissimis clausulis vtantur, quo vllo vsquā tēpore inter eorū posteros de ea re minimè controuerti posit: id tamē negotij vel morbo grauati, vel peritorum consilio destituti, aut tandē præ 1 nimia festinatione impediti, & quia humana iudicia non omnibus futuris casibus cōsulere valent. non ita cautè possunt expedire, quin super primogeniorum eorundem successione nō rarò mille pateat locus quæstionibus, & his frequentissimè maxima ex parte difficilibus. Idcircò præter alia multa, quæ hac in re ab alijs hactenùs fuêre adnotata, & passim adnotari solēt interpretari conabor, pro publica iuris vtriusque professorum vtilitate, Iurisconsulti responsum in l. cùm ita legatur. §. in fideicommisso. ff. de legat. ij. is etenim ita scribit. In fideicommisso, quod familiæ relinquitur, hi ad petitionem eius admitti possunt, qui nominati sunt, aut post eos omnes extinctos, qui eo nomine fuerint eo tēpore, quo testator moreretur, & qui ex his primo gradu procreati sunt: nisi specialiter defunctus ad vlteriores voluntatem suam extenderit. Hæc Modestinus ex lectione Pandectarum Florentinarū, & Gregorij Haloandri. Nam vulgaris lectio habet loco: primo gradu: ꝓximo gradu: quod non admodum refert. Maior est ad huius loci interpretationem dubitatio, & practicis vtilior: quia sæpè tractatur de primogenijs, aut fideicommissis ita familiæ, agnationi, vel genti relictis, vt primò quidam nominati vocentur, & his extinctis proximior agnatus, aut de familia. Quæritur etenim, an cen-

ſeatur vocatus proximior vlti-mi poſſeſſoris, & nominati, an proximior ipſemet teſtatori? Et ſanè videtur hac de re text.elégans in dict.l. cùm ita legatur. §.in fideicommiſſo.dum iuriſcõ ſultus reſpondèt. Et qui ex his primo gradu. Nam hinc proba tur,vocatum cenſeri ad fideicõ miſſum proximiorem ipſi gra-uato,& vltimo poſſeſſori, licèt ſit alius proximior teſtatori,vel maioratus inſtitutori. Atque ita eius loci authoritate hanc opi-nionem primus omnium palam aſſeuerauit veram eſſe Bartho. Soci.in l.ſi cognatis.nu.40.ff.de reb.dub.idem in l.hæredes mei. §.cùm ita.col.6.ff.ad Trebel.& idem Soci.in conſ.73.lib.4. nu. 14.& verſ.86.col.6.ver. aliquan do,& quarto.& conſi.43. col. 2. lib.iij.& conſ.51.nume.31.lib. 4. & conſ.249.lib.2.col.13.ver.cir-ca ſecundam difficultatem.Cor neus conſ.22.lib.2. colu.3. idem Corne.conſ.96.lib.j.column.6. Curt.Iunior con.125. numer.4. Antoni.Rubeus conſi.36.&.37. & conſil. 38. omnium latiſsimè Soci. Iunior conſ. 126. lib.j. vbi ſcribit,hanc opinionem commu nem eſſe:idem fatetur eam ſe-cutus Ludo. Gozadinus conſil. 4.numè.31.qui & num.17. ean-dem tradiderat.Huic opinioni ſuffragatur, vt quibuſdam pla-cet,text.in cap.j.de natura ſuc-ceſ.Feud.vbi iuxta communem intellectum in Feudi ſucceſsio-ne conſideratur perſona vltimi poſſeſſoris,nõ primi eiuſdẽ feu-di authoris, quò ad proximita-tem.Sed ille tex.procedit in feu do hæreditario: non autem in eo feudo, quod hæreditarium non eſt:in quo primus eius au-thor,à quo ius oritur,attenden-dus eſt.tex.in cap.j.§.vlt.tit. de ſucceſſ.fratrum, vel de gradib. ſucceſſ.& ibi Bald.idem Bald.in cap.j.col.j.&illic Laudenſis co. ij.de eo qui ſibi,& ſuis hæredib. tradunt hanc diſtinctionẽ Cal-deri.conſ.13.tit.de feudis. Ange lus conſ.110.Cardi.cõſ.124. Ru beus conſi.85.ad finem. Andr. Tiraquellus de vtroque retra-ctu.lib.1.§.11.glo.prima nu. 19. qui hac in controuerſia, & opi-nione per Socinum, & ſequa-ces probata non audet certam ſententiam eligere. ¶ Sed&prò Socini opinione adducitur ſen tentia Bartoli in l. re coniuncti. col.penult.verſi. Tertiò quæro. ff.de legat.iij.vbi examinat quę ſtionem quandam Dini & eius opinionem,qua aſſeuerat,repu diante vno ex fratribus hæredi tatem patris,ad eius partem ad mittendos eſſe fratres vtrinque coniũctos, & præferendos eſſe fratribus non ita coniunctis:tan dem ad eius intellectum ſcribit Bartol. hanc opinionem falſam eſſe in ſubſtitutione vulgari, & in iure accreſcẽdi,&deindè quo ties ſucceditur teſtatori: quia in hiſce caſibus omnes admittun-tur:quippè

tur: quippè qui pari gradu, & nexu eidem testatori coniunganturveram autem esse opinioné Dini vbi agatur de substitutione pupillari, ex qua succeditur pupillo ex testamento patris, non autem patri testatori. Etenim tunc præferédus est frater vtrinque coniunctus. Priorem autem Bar. opinioné contra Dinú tenent, & sequútur idem Bart. Imola, Alexan. Areti. Iason, & omnes in l. Lucius. ff. de vulga. Alberi. in rep. rub. ff. e. tit. q. xvj. Bar. q. v. Angel. Salice. & Romanus in l. in testamento. C. de testa. milita. tex. optimus in l. vnic. §. i, s autem. C. de cadu. tol. idem adnotarunt Dec. consilio 304. Ioan. Crottus in d. l. re coniuncti. ad fin. super q. Barto. quorum opinio communis est, vt fatentur eam sequuti Alexan. consil. 3?. lib. ij. col. ij Imola in c. Rainutius. de testamen. in materia reciprocæ substitutionis. Ripa in d. l. Lucius. col. vlti. Aymon Sauilli consil. 43. Curtius Iunior consi. 25. col. j. vbi diligenter expendit text. in l. vlti. ff. ad Trebel. pro huius probatione conclusionis: quá & Corne. tradit in consil. 248. li. ij. & hæc mihi videtur verior opinio: licèt multis rationibus conetur eá euertere Ludouicus Villalóga Hispanus in d. l. re coniuncti. fol. 57. ¶ Posteriorem vero Bar. opinionem, quæ admittit sententiam Dini in substitutione pupillari, à plerisque video receptam fuisse. Nam & eam sequuntur Bart. Soci. in d. l. si cognatis. nu. 38. ver. quarta cóclusio. & Curtius Iunior in d. consil. 125. numer. iii. quibus suffragatur, quod notant Bald. ij. notabil. & ibi Paulus in l. vlti. C. de verborum significat. Sed & Iason in d. l. Lucius. non audet discedere à Bartolo propter eius magnam authoritatem. Imò & Antonius Rubeus in l. Gallus. §. quidam rectè. col. xv. ff. de liberis & posthu. licèt dubitet de opinione Bartoli, asserit tamen ipsam esse tenédam & non semel, sed ter asseuerat communem esse. Verú Franciscus Aretinus in d. l. Lucius. & illic Ripa colum. vlti. Ioan. Crottus in dict. l. re coniuncti. colum. 51. Aymon in d. consil. 4?. hanc posteriorem Bartoli sententiam improbant existimantes, etiam in substitutione pupillari admittendos esse ad successioné pupilli omnes fratres non tantùm vtrinque coniúctos. Quod procedit propter voluntaté ipsius patris testantis, quæ consideranda est, non voluntas pupilli præsumpta. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffic. testamen. idem in specie tenent Bald. consilio 424. li. v. & Anto. Rubeus consil. 26. col. vlti. qui scribit, hanc opinionem communem esse.

Idem Anton. Rubeus in d.§. quidam rectè.fol.x.col.j.minimè dubius huic opinioni Aretini accedit contra Bart.quem aliquot rationibus expugnat. Ex quibus ipse opinor, non satis diligenter communem censeri opinionem Bartoli.Sed & duabus rationibus non rectè adducitur Bar. opinio ad intellectum Iurisconsulti in d.§. in fideicōmisso. Primò,quia eius opinio falsa videtur. Secundò, quia etiam si vera esset, agitur illic de pupillari substitutione, ex qua succeditur pupillo,non testatori.Idcircò proSocini sententia solet adduci alia & tertia ratio,quæ ita quidem concipienda est, in fideicommisso familiæ,vel agnationi nomine collectiuo relicto, successio ex præsumpta testatoris volūtate secundum ius cōmune, & eius regulas deducta, obseruāda est eo modo, quo inter cōprehensos sub nomine collectiuo ab intestato iure seruari,& admitti debet.quemadmodum probat text. celebris in d.l.vlti.C. de verb.significa.cuius authoritate ferè omnes vtūtur, qui Socinum secuti sunt. & prætereà Paulus Pari.latè consil.30.consil.36.& consil.37. & seq.lib.ij. sensêre Barto.nume.iiij.Ange. Imol.Cuma.& Paulus Castrē. per tex.ibi in d.l.hæredes mei. §. cùm ita. vnde par est, quod ad fideicommissum post vltimum possessorem admittitur qui eidem proximior est, & ea ex causa successor à lege cōstituitur ipsi ab intestato decedēti: licèt is non sit proximior ex omnib' agnatis testatori. Hæc tamen ratio non omninò conuincit: quia & si sit seruandus modus successionis ab intestato iure communi constitutus: poterit quispiam dicere, hanc successionem ab intestato censendam esse, & cōsiderandam respectu testatoris,cui succeditur ex fideicommissaria.l.cohę redi.§.cùm filiæ.ff. de vulgari. & ideò admittendus erit proximior ipsi testatori, non proximior vltimo possessori. Hoc denique id ipsum est,quod manifestè constat in d.l.vlti.C.de verborum significat. iuxtà ea, quæ ibi notantur à Paulo Castrensi,& à Decio consil.j.etenim ipse libentissimè deduxerim ab eiusdem decisionis responso, seruandum esse in his fideicommissis ordinem à iure datū successioni ab intestato: respectu tamen ipsius testatoris,non respectu grauati.Quia si succeditur primo testatori,illius persona est consideranda, & successio erit secundum illā deferenda:quanuis & huic rationi quidam conentur satisfacere ea quidem ratione, quòd & si successio detur,& deferatur ex ordine, ac voluntate, & institutiōe primi testatoris ad

ipsius patri-

ipsius patrimonium: quod in d. §. cùm filiæ. probatur: nõ tamen ita propriè ipsi testatori succeditur, sicuti vltimo possessori & grauato, cui immediatè subrogatio fit & succeditur verè. Huic tamen responsioni voluntas obuiat primi testatoris, quam obseruare tenemur omninò: & hæc potiùs proximiori sibi agnato, quàm remotiori suffragatur, etiã si vltimo possessori sit proximior hic agnatus, qui à primo testatori remotior est. Deindè quia tex. in d. §. in fideicommisso. adducitur pro Socini sententia, & cẽsetur expressus: oportet expendere quid illic Iurisconsultus responderit. Nam mihi potiùs probat Iurisconsultus opinionem contrariam: tantũ abest, vt eidem adstipuletur. Siquidẽ illic relicto fideicõmisso familiæ, primò admittuntur nominati expressim à testatore, qui grauati sunt, & post eos omnes extinctos, non admittuntur proximiores his grauatis, & nominatis: sed proximiores ipsi testatori: vt ibidem cõstat. Igitur apparet, Iurisconsultum nõ admittere communem interpretationem, imò contrariam probare. Non obstat, quod illic dicitur: & qui ex his primo gradu. est etenim aduertendum, ne quem decipiat Iurisconsulti locus. Mortuo enim testatore nominati admittuntur, & his omnibus extinctis: qui tempore mortis testatoris erant de nomine, & familia ipsi testatori proximiores. Ecce quòd tunc proximiores testatori, & non proximiores grauato, admittuntur. Deinde post hos inquit Iuriscõsultus, qui ex his primo gradu, ex his scilicet, proximioribus testatori, non ipsis nominatis: secundum intellectũ gloss. ibi verb. & qui. in vltima eius interpretatione, quæ magis communiter recepta videtur, & verior est. Hi verò proximiores sunt testatori: quia si secundo loco admissi erant proximiores testatori: his deficientibus & extinctis, qui primum gradum obtinẽt etiã respectu illorum, iam sunt testatori proximiores. Proximior etenim gradus testatori admissus fuit: & eo deficiente subintrat sequens gradus, & primus post proximiorem, vel secundus ab illo respectu testatoris. Ergo deficiente gradu proximiore, & primo, secundus gradus subintrat, & est proximior ipsi testatori. Fit igitur ex his manifestum, semper attendi personam testatoris: nõ autem ipsius vltimi possessoris, vel grauati. Sic sanè aduersus opinionem Socini, Cornei, & aliorum contrariũ probare conantur Ias. in consi. 215. libro ij. & consilio 159. lib. iiij.

Deci.consil.546.col.vlti. Ioan. Crottus in l. filiusfamiliâs. §. diui.fol.penultim. vers.quartò quæritur.ff.de lega.j.& ibi Fer dinãdus Loazes nu.545.&Ripa nu.31.idẽ Ripa in l.Lucius. ff.de vulgari col. vlti. magis in specie idẽ in l.ex facto.in princip.nu.vj.ff.ad Trebell. Anto. Rubeus cons. 126. idem Rubeus cons.38.colum.vlti. licèt illic asseueret,nõ esse recedendum in consulendo,aut iudicãdo ab opinione Socini.quã & ipse Rubeus rursus reprobat in dict.l.Gallus.§. quidam rectè.fol.9.col.iiij.vers.sexta,& vltima conclusio. Quo in loco propositis duabus conclusionibus:quarum prior falsa est, nõ satis rectè videtur intellexisse Iurisconsultum in d.§. in fidei commisso.licèt eandem distinctionem repetat in consil. 82. col.vlti. Prior enim est secundum eum cõclusio.Quoties testator fideicommissum Titio, & Petro specialiter nominatis ac familiæ reliquerit: proximiores ipsis nominatis admittendi sunt,ac præferendi ipsis proximioribus primo testatori:atque in hac specie loquitur Iurisconsultus in d. §. in fideicommisso.vt ipse censet. quod falsissimum est ex ipsius Iurisconsulti verbis & contextu. Secunda conclusio, Vbi testator familiæ nullis nominatis fideicommissum reliquerit,successio ita est obseruanda, vt proximiores ipsi testatori præferãtur proximioribus ipsi grauato,& vltimo possessori. Ego verò hanc vltimam conclusionem veram esse opinor,etiam in primo casu aduersus Socin. Corne.& alios:nisi ex voluntate testatoris vel expressã,vel tacita cõtrarium deduci valeat. Est etenim maximè obseruandum in vltimis voluntatibus, quid testator ipse voluerit,prę sertim in hac quæstione adnotanda erit, ac menti tenenda decisio,& responsio Iuriscõsulti in l.cùm auus.ff.de cõdit. & demonstra.& in l.generaliter. §.cùm autem.C.de institut.& substitu.Nam ex ea poterit obtinere frequenter opinio Socini:quam alioqui falsam esse cẽseo extra casum ibi à iurisconsulto,& Cęsare decisum:ac rursus in l.cùm acutissimi.C. de fideicom. Nam & contra Socinum optimè conducit quod Bart.scribit.in l.peto.§.fratre. in princip.ff.de lega.ij.& in l.si cognatis.col.vlt.ff.de reb.dub. versi.quæro hic dicitur, quod legauit.asseuerás,in dubio censeri à testatore vocante agnatos post aliquẽ nominatũ, vocatos fuisse potiùs agnatos ipsiusmet testatoris, quàm illius grauati, & nominati. Ex his poterit perpendi veritas glo.in dict. §. in fideicõmisso.quę in
4 verb.proximo.asserit, in fideicommisso

commisso relicto familiæ sub nomine collectiuo, filios fratris præmortui admitti simul cum fratribus, eisdémque patruis. Quam sententiã sequuntur ibidem Imola. Paul. Castr. & Angel. de Periglis col. vlti. Alexan. consi. 88. lib. j. Bal. consi. 488. lib. iii. Paul. de Castro. & Corne. in l. vlt. C. de verb. sig. ac plures alii, quorũ diligẽter meminit Andr. Tiraquel. in tract. de primogenijs. q. 40. nu. 184. & seq. maximè nu. 188. vbi nu. 189. eandem opinionem sequitur, quam asserunt magis communẽ esse Alexã. cons. 26. libr. iij. nu. 13. & illic Carol. Molin. in additio. Ludoui. Gozadinus cons. iiij. nu. 31. Anto. Rubeus in d. §. quidã rectè. fol. 10. col. iij. eandem opinionẽ seruandã esse in praxi scribit Corne. in d. l. vlti. & æquiorem esse profitetur Angelus de Periglis in d. §. in fideicommisso. Huic verò sententiæ suffragatur potissimùm ea ratio, qua constat, testatorem fideicommissum relinquentem familiæ, vel agnationi, tacitè ad huiusmodi fideicõmissum vocare agnatos, & alios de familia eo ordine succedendi, qui à lege datus est, & constitutus ab intestato. Sed à iure filius fratris admittitur simul cum patruo ad successionem, & hęreditatem patrui intestati auth. cessante. C. de legit. hęredib. l. 5. titu. 13. parti. vj. l. viij. Tauri. ergo conclusio gl. vera est: cũ id, quod præmisimus probetur in d. l. vlti. C. de verb. significa. Sed hęc ratio tantùm obtinet in casibus, quibus iure communi, & lege filius fratris admittitur simul cũ patruis, & subintrat locum patris. vnde illis casibus exceptis nõ esset admittenda, etiã in fideicommisso opinio glos. in d. §. in fideicommisso. Sic sanè cõclusionem ab eadem gl. deductam reprobant Bald. & Cuma. ibi Deci. cons. j. & cons. 217. Iason & Deci. in l. si auiæ. col. ij. C. de success. edict. idem Deci. in l. j. nu. 14. C. de secund. nupt. Alexan. cons. 204. nu. vj. lib. ij. & consi. iiij. nu. 10. lib. iiij. idem cons. 129. nu. iiij. lib. 5. Angel. Areti. in. §. cùm filius. Inst. de hęreditat. quę ab intest. deferun. colum. j. Curti. Iunior. in tract. de Feud. ij. parte, col. penul. idem latiùs in cons. 22. nu. 9. & plerique alij nominatim ab Andræa Tiraquello citati in d. quæstio. 40. nu. 185. Anto. Rubeus cons. 36. & Iason inter eiusdem Rubei responsa. col. 37. rursus ipse Rubeus consil. 38. & ibidem statim Ioãnes Crottus cons. 39. & illic Carolus Ruinus consil. 40. Paulus Parisi. consi. 30. num. 61. & consil. 37. nu. 70. Rursus idem consil. 39. & consil. 40. nu 37. libr. ij. Cumanus consil. 106. quorum opinio communis est, vt

fatentur Iason in d. conf. 27. nu. 5. Ioan. Crottus in dict. con sil. 39. nu. iiij. Paulus Parisi. in dict. conf. 37. nu. 74. Deci. consil. j. col. penul. Curti. Iunior in l. ij. nu. 11. C. de succe. edict. vbi Deci. nu. vj. & conf. 408. col. ij. inquit, Romæ in prætorio Rotæ secundum hanc opinioné iudicatum fuisse. ¶Huic opinioni aduersus conclusionem à glo. deductam accedit iuris ciuilis regula, quæ probat, regulariter filium quoad successionem non repræsentare patris personam: nisi vbi agitur de successione ascendentium, §. cùm filius. Institu. de success. quę ab intesta. defer. aut de successione patrui. §. reliquum. in auth. de hæredit. quę ab intest. in dict. authen. cessante. in alijs siquidem casibus manet ius vetus illæsum, secúdum quod filius non subintrat locú patris. §. si plures. Instit. de legit. agnato. success. notant Barto. in authen. post fratres. C. de suis & legiti. hæredib. Angel. in d. §. reliquum. Hæc tamen ratio non omninò sufficiens est ad impugnationem glo. in d. §. in fideicommisso. imò eius opinio saltem erit vera, quoties fideicommissum sit relictum ab aliquo ascendentium, vel à patruo. quia tunc obtinebit sententia gl. ex præmissa ratione: sicuti & plures opinantur ex his, qui à glo. discessere.

¶Secundò contra glo. est alia ratio. Nam in fideicómissis succeditur testatori. l. cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulgar. testator auté maiorem dilectioné, & affectioné pręsumitur habere erga proximiorem, quá erga remotioré. §. si plures. Institu. de legiti. agnat. successio. l. iij. §. si duo. ff. de legit. tuto. l. hæredes mei. §. vlt. ff. ad Trebell. Igitur frater tanquá proximior testatori excludit filium fratris ex voluntate præsumpta testatoris. quod confirmatur ex eo, quòd vbi vocatur ad aliquam rem proximior, nusquá pręfertur nepos ex fratre ipsi patruo imò patruus erit pręferendus nepoti. quemadmodum tradit elegáter Paulus Castrés. consi. 164. col. vij. lib. ij. versi. ad secúdum respondetur. Sed & hæc ratio facilimè tollitur. Nam doctores, etiá reprobátes gl. passim fatétur fideicómissum relictum familię sub nomine collectiuo, esse interpretandum secundum ordiné succedendi in testatis qui à iure datus est: vt superiùs probauimus. Hîc auté ordo filios fratris præmortui admittit cú fratre. Igitur & in fideicommissis erit idem ordo admittendus. Sic licèt iure cómuni, aut lege vocetur ad hęreditatem proximior ipsi defuncto intestato: nihilominùs admittútur filij fratris cú fratre. quod manifestú fit ex legibus & au-ho

& authoritatibus paulò anteà nominatim adductis. nec dubitari poterit, ab intestato præferri proximiorē remotiori. l. vlti. C. de verb. sig. authen post fratres. C. de legiti. hæred. §. reliquum. in auth. de hæredit. quę ab intest. defer. & ideò licèt ab intestato vocetur à lege proximior, adhuc filius ad hanc successionē subintrat locū patris, & filius fratris præmortui admittitur cū fratribus, eisdémq; sibi patruis. Quā ob rem Pauli Castrēsis cōsiderationem reprobat Tiraquell. in d. q. 40. nu. 157. post Soci. consi. 252. lib. ij. col. 14. versic. ego respondeo.

¶ Ex quibus infertur, ac deducitur, quanti sit æstimanda sententia Bald. & Cuma. in d. §. in fideicōmisso. distinguentiū inter dispositionē hominis, & dispositionē legis. Nā ipsi opinantur, filiū fratris nō esse admittēdum cū patruo, quoties agitur de successione ex dispositione hominis: benè tamē admitti quoties agitur ex dispositione iuris, & legis: quā opinionem ferè omnes sequūtur, qui gl. in d. §. in fideicōmisso. reprobant, præsertim Alex. consi. 129. col. ij. lib. 5. & Deci. consi. 1. etenim hæc differentia nō subsistit, nec defendi potest. ex eo si quidem tollitur, quòd dispositio hominis, quę tractat de successione, vel de vocatione proximiorū, aut cognatorum ad fideicommissum, est intelligenda secūdum ius commune: vt fatentur omnes: iure autē communi admittitur filius fratris. Ergo & ex dispositione hominis idem erit, quod ex lege: cū dispositio hominis sit iuxta legem, & ius cōmune interpretanda. & prętereà, si fideicommissum familiæ nomine collectiuo relictum, ita est intelligēdum secundum omnes, vt proximiores admittantur. l. vlti. C. de verb. signifi. l. si cognatis. ff. de rebus dub. l. peto. §. fratre. ff. de legat. ij. l. j. C. de secund. nupt. cur obsecro eadem hominis dispositio non erit iuxta iuris regulas interpretanda in eo modo, & ordine, qui à iure datur circa proximiores admittendos: qui ita admittuntur, vt filius subintret locum patris proximioris iam defuncti. qua ratione differentiam Baldi, Cuma. & aliorum reprobat, & in hoc optimè Andræ. Tiraquellus in dict. q. 40. num. 187.

¶ Verum ad huius quæstionis resolutionem plura erant adnotanda, & distinjenda in specie, quam hactenùs confusè nimis fuerint ab alijs tradita. variè siquidem & olim, & nunc hac in re fuit, & est controuersum.

¶ Primùm, in d. §. in fideicommisso. & vniuersaliter quoties fideicommissum est relictum familiæ sub nomine quidem

collectiuo: nō admittuntur simul omnes de familia: nec cessat fideicommissum proximioribus admissis. Imò adhuc integrum ius eius permanet, vt ex fideicommissaria substitutione gradatim cæteri de familia admittantur: & vocentur successiuè. Hoc notat expresśim Paulus Castrēsis in d. §.in fideicommisso. Cuius opinio cōmunis est sicuti nos tradidimus in c.Rainutius.de testamen.§.ij.nu.vij.Nec est necessaria alia prohibitio alienationis ad hoc fideicōmissum: quod mihi satis probatur in d. §.in fideicommisso.& in l. peto.§.fratre.ff.eod.titu.in l.vlti. C. de verborum significatio, quidquid alij dixerint.

¶Secundò adnotādum est, quod Bald.in d.§.in fideicommisso, scribit, quoties fideicōmissum relinquitur familiæ, quibusdam tamen nominatis, vt prædilectis, nominatos esse præferendos,& primo admittendos: non tamen omnes simul, sed ex eis primò proximiores ipsi testatori.& hoc placet Baldo ex verisimili testatoris voluntate.Quam opinionē sequitur Barthol. Socin.in l. si cognati.nu. 40.ff. de reb.dub. quibus accedere videtur opinio Bar.in l.Gallus.§.quidā recte.ff.de liber. & posthu. cuius ipse memini in d.§.ij.in princ. Illic tamen ex frequētiori docto.sententia hanc opinionem improbaui: & ideò nunc censeo Baldi opinionē falsam esse sequutus Areti. & Soci.col.iij. in d.§.quidam rectè.& ibi Lancel Dec.col.ij.Galiaulá nu. 65. Quorum opinio magis cōmunis ex eo mihi videtur, quod & aduersus Barto.cuius authoritate sententiā Baldi plurimū instruebatur, & defendi poterat,omnes ferè, saltem frequētiori suffragio scripserint. tametsi quod Bal.adnotauit procedere valeat in duobus casibus à me in d.§.ij. traditis.ij. & iij.conclusio.

¶Tertiò ad intellectum glo. est obseruandum quod vbi ad fideicommissum relictum familiæ vocantur à testatore expresśim proximiores,filius fratris, vt quidam opinantur, nō admittitur cū fratre,& patruo, nec filius repræsentat personā patris prædefuncti.Hanc conclusionem facilimè admittent Bal.& alij, qui glo.reprobarūt constituentes differentiā inter dispositionē legis, & hominis: quæ in hac specie obtinere videtur: nempè cùm ab homine vocantur proximiores,non autem, vbi tantū apponitur nomem collectiuū: tunc enim ordo datus à lege omninò seruādus est. Nam etiā si à lege vocentur proximiores, & eadem vocatione præmissa filius admittendus sit in locum patris per repræ-

per repræſentationem ſimul cum patruo.id mirum nõ erit, quia & tũc agitur de interpretatione legis,non de interpretatiõe hominis, qui expreſſim vocauerit proximiores: quo caſu aperta eſt eius voluntas in hoc, quòd verè proximior admittatur non is,qui per fictionem proximior cẽſetur.Siquidem per fictionem & repręſentationẽ filius fratris in locum patris admittitur ad ſucceſsionem cũ patruo:vt explicat Baldus in authenti. ceſſante.C.de ſuis,& legiti.hæredi.col.vltim. qui ſcribit, hanc vocationem, &admiſsionem fieri per fictionem iuris. Hæc verò nõ eſt admittenda in fideicommiſſo ab homine relicto: quia in fideicommiſsis veritas nõ fictio attendenda eſt. l.fideicõmiſſum. ff.de conditio.& demonſtra.l. Statius Florus.§.Cornelio Fœlici.ff.de iure fiſc.Huic opinioni accedit quod paulò antè ex Paulo Caſtrenſi adnotauimus verſi.ſecundò contra.glo.item quod notat Bal.in l.iubemus. §.vltim.iuncto principio C.ad Trebellian.ſcribens,quòd licet aliâs quandoquè ſequẽs in gradu repræſentet proximiorem: tamen vbi in diſpoſitione hominis fit mẽtio de gradu, non comprehẽditur ſequens in gradu:quãuis, vt dixi, talis ſit, qui iure repręſentet proximiorem. Ad idem optimè cõducit text. in l.ſi libertus præterito.§.ſi libertus.ff.de bon. libertor. Igitur quamuis ex legis interpretatione , vbi fideicommiſſum familiæ relinquitur admittendi ſint proximiores:& quoties lege proximior admittitur, filius quibuſdam caſibus repræſentet patrem præmortuum: hoc ita verum eſt, quia in hac ſpecie verba legis loquentis de proximiore interpretamur.Nõ tamen idem erit quoties diſpoſitionem hominis proximiorem vocãtis interpretabimur: cùm ea ſit propriè,ac iuxta veritatem ſecluſa fictione interpretãda. Ex quo poterit etiam diſſolui ratio quędam,quę adduci ſolet contra cõcluſionem iſtam,quam hoc in loco probare conamur. Nam ſtatuto vocante proximiorẽ, filius patrem repræſentat, & in eius locum admittitur:ſecundũ Alexan.conſi.83.lib.3. Iaſon conſi. 159.colum.iiij.lib.iij. Dec.conſil.484.colum.ij.& in l.j.nota. xiiij.C.de ſecund.nupt. Tiraq. in tract. de primogenijs,q.40. numer.20. etenim licèt ſtatuta ſint ſtrictè interpretanda:nihilominùs recipiunt interpretationem paſsiuam ex regul.iur. communis.l.j.§.j.ff.ad leg. Falcid.Bart.& alij in l. ſi quis ſeruo.C.de furt. Sed & principalis concluſio ex eo maximè deducitur,quod cùm alioqui,vbi teſtator grauauerit filium one

fideicommissi, legis interpretatione id fideicommissum cesset, si filius decesserit relictis liberis. l. cùm auus. ff. de cond. & demonstrat. l. cùm acutissimi. C. de fideicom. & hæc legis interpretatio sit intelligenda de liberis legitimis, & naturalibus. l. generaliter. §. cũ autem. C. de instit. & substi. Attamen fideicommissum ita expressim à testatore conceptum: si sine liberis institutus decesserit: intelligitur de liberis naturalibus tantùm: licèt non sint legitimi. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebellia. & illîc glo. cõmuniter recepta. Vnde non immeritò constitui potest ad intellectum glo. in dict. §. in fideicommisso. distinctio ista, ex qua palam deducitur hæc tertia conclusio, quam in hac specie adnotarunt, & tenuerunt hi doct. quorum ad probationem quartæ & statim sequentis conclusionis mentio fiet: ac prætereà Paulus Parisius consil. 30. num. 58. & seq. & consil. 37. nu. 57. & 70. atque iterum consi. 40. num. 25. lib. ij. His accedit text. optimus in authen. post fratres. C. de legi. hære. vbi post fratres, & fratrũ filios qui proximior est admittitur: & tamen post fratrum filios, non repræsentat filius personam patris: vt receptum est. Ergo non alia ratione quàm, quòd tunc propriè, & verè fit proximior admittendus. idcircò hæc tertia interpretatio glo. in dict. §. in fideicommisso. videtur iure congrua & vera: eò præsertim, quòd opinio glo. propter multa difficilis sit, ac multis displiceat: tametsi Ias. in consil. 159. lib. iiij. eandem glos. sententiam etiam in casu huius tertiæ conclusionis probet, & admittat, post Bal. in cons. 488. libr. iij.

¶ Quartò, vbi fideicommissum relinquitur à quocunque testatore sub nomine familiæ hac apposita cõditione, & clausula: vt ad id admittantur qui sint de familia, salua gradus prerogatiua: tunc filius nõobtinet locũ patris, nec eius personam repræsentat: quemadmodum probatur in authen. defuncto. C. ad tertulli. ex propria illius decisionis ratione: vbi Paulus de Cast. hoc sensit, & expressim asserit Dec. in di. consi. j. col. iij. Paulus Paris. in dict. responsis presertim in consil. 37. num. 57. libr. ij. Corne. in dict. auth. defuncto. col. ij. post Fulgo. ibi, Curt. Iunior in l. ij. C. de succes. edict. nu. 15. & Decius iterum consil. 408. numer. 12. licèt & in hac specie opinionem glo. sequatur Soci. Iunior in consi. 128. lib. j. num. xj.

¶ Quintò idẽ erit ferè eadem ratione, quoties testator ad fideicõmissum relictum familię certum gradũ nominatim vocauerit. Nam eo casu sequẽs in

gradu

gradu idest, qui sequenté gradū obtinet, nō admittitur per repræsentationē in locum patris præmortui, qui fuerat ex gradu priori. quod videntur notare, qui duas proximas cōclusiones tenuerunt: & in specie Curt. Iuni. consil. 22. nu. vij. viij. & xj. Idem in l. ij. nu. 14. C. de succes. edict. Pau. Paris. cons. 37. nu. 53. & 57. lib. ij. Carol. Molin. in Alex. cons. 204. libr. ij. & in cons. 26. lib. iij.

¶ Sextò constat ex his, & ex dictis in vers. secundò. Quod in specie, & casu d. §. in fideicommisso, ex duobus nominatis & prædilectis à testatore, altero mortuo nō obtinere eius filium locū patris ad obtinendum fideicommissum. Alter etenim solus nominatus illud obtinebit: siquidem illi nominati grauati censentur, vt vnus alteri post mortē restituat: secundum Paul. Castr. & cōmunem ibi. Quod deduci poterit ex eodem §. in fideicommisso. vbi est text. optimus ibi: & post eos omnes notat latè Paris. in d. cons. 37. nu. 49. & sequ. quam opinionem ipse censeo communem esse.

¶ Septimò hinc cōstat, quòd si testator ad fideicommissum vocauerit filios, & nepotes: deniquè vocauerit filios, vt constituentes vnicum tantùm gradum à sequenti, & nepotibus distinctum: ita quidem, quòd appellatione filiorum nō comprehendantur nepotes, mortuo vno ex filijs, eius filius non obtinebit per repræsentationem locum patris, nec admittetur simul cū patruis. & hoc sanè duplici ratione. Prima ex eo, quòd tradidimus superiùs. vers. v. Secūda ex eo, quod notauimus proximo versicul. vj. etenim quoties filij vocantur ita vt gradum vnum constituant, nec cōtineant nepotes: nominati censentur vocati, & ideò filius in hoc casu nō subintrat locum patris. Atque ita tenent Cuma. & Alex. in l. heredes mei. §. vlt. ff. ad Trebelli. iunct. glo. Curt. Iunior in dict. l. ij. nu. 14. & idē in d. consil. 22. Paul. Parisi. & alij modò citati.

¶ Octauò est aduertendum, quòd etiam si fideicōmissum instituatur à testatore, qui expressim vocauit plures sub nomine collectiuo, salua tamen gradus prærogatiua admittendos seruato ordine successionis ab intestato, vel à iure traditto: tūc filius repræsentabit personam patris, & in locum eius admittetur ad fideicōmissum, quod reliquerit ascendentium aliquis, patruus, amita, vel matertera. Quemadmodū in specie Dec. probat, & respondet in cons. 79. col. ij.

¶ Nonò, seclusis hisce casibus erit admittenda opinio glo. in fideicommissis, & filius perso-

nam patris repræſentabit, vt cum patruo illud obtineat fideicommiſſum, quod familiæ delatum fuerit, quoties fideicommiſſum eſt relictū ab auo, vel aſcendente, aut à patruo, amita, vel matertera, etiam ſi ſimpliciter vocata fuerit familia ſub nomine collectiuo. Hec etenim eſt propria intentio gl. in d.§.in fideicommiſſo.quam in hoc ſenſu intelligunt, & ſequuntur Dec.conſil.j.columnn. ij.& conſ.79.optimè, atque in ſpecie idem Dec.conſi.217. Carolus Ruinus inter conſi. Rubei conſi.40.nume.iiij.& ipſe Rubeus conſi.82.colum.vltim. Curti.Iunior in l. ij.numer.xj. C.de ſucceſ.edict.Caro.Molin. in additio.ad Alex. conſ.26.libro iij.vbi ſenſit ita eſſe intelligendum reſponſum Alex.ibi qui dixit, communiter approbari glo.in dict.§.in fideicommiſſo. Quin & in hoc ſenſu deſcripſit, hanc eſſe communem opinionem Pariſi. conſil. 36.colum.ij.libr.ij. eandem tenent in ſpecie ita glo. interpretati.Bartho.Socin.conſi.51.lib. iiij.num.19.Aretin.conſi. 164. columnn.penulti.Imola in dict. §. in fideicommiſſo. Denique omnes, qui gloſſ.ſequuntur ita eam intellexêre, & prætereà Curtius Iunior conſ.128. num. 11.pulchrè Iaſon conſil.125.lib. ij.& conſi.159.lib.iiij.Sed & Socin.Iunior conſil. 126.nu. 10.libro j.aſſeuerat, hoc ſine dubitatione verum eſſe.Hi verò authores non ſatis aperiunt an in ſucceſsione aſcendentium deſcendentes omnes etiam vltra pronepotes admittantur per repræſentationem. Id ete-
5 nim eſt hactenùs ſatis controuerſum.Nam tex.in §.cùm filius.Inſtit.de hæredita.quæ ab inteſta.defer.tantùm de pronepotibus tractat. & ſtatuit hos eſſe per repræſentationem admittendos ad ſucceſsionē proaui. Et ideò ſunt qui teneant, vltra pronepotes non eſſe admittēdam repræſentationem, vt filius locum patris præmortui omninò teneat. Hoc ſanè, etiam ſi locus mendoſus appareat, tenet Faber in dict.§.cùm filius. & illic Angelus Aretin. column.j. idem Angelus in §. multis. Inſtit.de ſucceſsi.liber. col.j. latiſsimè omnium Sigiſmūdus Lofredus in Paraphraſibus feudalibus titu. de natura ſucceſsi.feudi.fol. 51. citatur pro hac parte Bart. in l.j.§. ſed ſi quis.ff.de ſui.& leg.hære.qui de pronepotibus fatetur non tamen negat de vlterioribus. idem Bartol.in dict. auth. poſt fratres. ſcribit, repræſentationem tātùm eſſe admittēdam, vbi agimus de ſucceſsione patrui,vel aui: non tamen excludit ſucceſsionē abaui, ſicut nec poſſet excludere ſucceſsionem proaui.Ego quidē& ſi videam non poſ

non posse hanc controuersiam deduci in praxim: quia rarò pronepotes agũt de proaui successione: eã verò esse omninò necessariam ad interpretationem fideicommissi ab abauo, & alijs vlterioribus relicti, & instituti, quò ad præsentẽ quæstionem opinor: & deinde censeo contrariam sententiam veriorem esse. Idcircò mihi potiùs placet, vltrà pronepotes esse locum repræsentationi, etiam in decimo gradu. quod expressim tenet glo. & illic Ioan. Faber in dict. §. mulus. verb. ad quintũ. Rolan. in tract. de success. ab intest. 11. co. versi. Sed si cum filijs. Cinus in tract. de success. ab intesta. licèt Sigismundus neget, illud opus esse Cini. eandem opinionem repetit ipse Faber in §. cæterùm. Insti. de legit. agna. success. num. iij. Salyc. in auth. in successione. in fi. C. de suis, & legit. lib. Eguinarius Baro in dict. §. cũ filius. quorum opinio probatur in §. item vetustas. versic. ita tamen. Institu. de hæredita. quæ ab intestato deferũt. vbi in successio ne hereditatis ascendẽtium succedunt nepotes, pronepotes, & aliæ personæ descendẽtes ex masculo, vel fœmina, in stirpes, & nõ in capita. Idem ferè traditur in d. auth. in successione. Quod si vlteriores personæ post pronepotes succedunt ascendentibus in stirpes vt constat: planè sequitur, filios admitti in locum parentum præmortuorum per repræsentationem: alioqui non datur successio in stirpes. Atque ita est hæc conclusio diffinienda, vt appareat quid referat intellexisse opinionem glo. in fideicommisso. post Deci. & alios eo modo, quo in hoc ver. nono, intelligimus. Tametsi, etiam iuxta hunc intellectum reprobet glo. Antoni. Rubeus con. 36 col. vlt. & cons. 38. col. 2. atque in hoc Bal. & alij inclinent dũ constituere conantur discrimen, ac differentiam inter dispositionẽ hominis, & legis: quæ non satis congruit huic disputationi, vt superiùs probauimus, vbi fideicõmissum sub nomine tantùm collectiuo familiæ simpliciter relinquitur: & ideò ipse opinor glo. admittendam esse in prædicto sensu.

¶ Decimò apparet ferè ex cõsensu omnium qui & glo. improbant, & sequuntur, ad fideicommissum relictum familiæ, etiam simpliciter nomine collectiuo, ab eo testatore, qui non fuerit ex ascendẽtibus, nec ex patruis, materteris, aut amitis, non esse admittendos filios fratris præmortui cum patruis superstitibus. & hæc est proculdubiò cõmunis opinio. Sed & in hoc casu, & denique in hac controuersia ad præsentem dubitationem admonendus est lector, vt diligentissimè obseruet voluntatẽ, etiam præsumptam testatoris, &

disponentis: atque item an illud sit verum, quod in initio huius capitis tractauimus: nempe attendendam esse quo ad fideicommissa, & alia vincula, personam vltimi possessoris, & sic grauati, vt eius respectu successio deriuetur, & debitum ordinem habeat.

¶ Vndecimò illud est obseruãdum adhuc in fideicommissis, quod vbi ad fideicommissum relictum agnationi, vel familię sub nomine collectiuo vocantur agnati, vel cognati iure primogenituræ, & maioratus, filius primogeniti præmortui præfertur patruo, & filio vltimi possessoris, subintratque filius in locum patris iure primogeniti. probat hoc in successiõe regia lex partitarum. ij. tit. 15. part. 2. & in omnibus maioribus regia lex. 40. Tauri quæ hoc ipsum statuit non tantũ vbi tractatur de successione in primogenio ascendẽtibus, Sed & si tractetur de succedẽdo transuersali, vt ipse intelligo, etiã vltimo possessori, non solũ maioratus institutori. Sed & iure communi hanc eandem opinionem probant, & sequuntur plures: præsertim Oldrad. cõsil. 224. Alberi. in proœmio Pandectarum. §. discipuli. col. antep. Bald. in l. liberti, libertæque. C. de oper. liber. nu. 18. Paulus de Castro in l. maximum vitiũ. nu. 3. C. de lib. præt. idem in l. is potest. nu. 2. ff. de adquir. hære. & ibi Iason nu. 32. idem Paulus cõs. 164. lib. 2. Abb. conf. 85. lib. 1. idem Abb. nu. 8. Ancha. nu. 18. & Card. quæst. vltim. in cap. licet. de voto. Præposit. in cap. 1. de Feudi Marchiæ. ducatus & comitatus. Quam sententiam & plerique alij tenuerunt, quos sequitur, & omnium latißimè refert Andræas Tiraquel. in tract. de primogenijs, q. 40. Ioan. Crrer de primogenitura lib. 1. q. 25. & 26. quæ quidem opinio seruatur de consuetudine tanquã verior, secundum Carol. Molin. in Alexand. conf. 4. lib. 4. eandẽ sequuntur Thomas Grammaticus decision. 1. lib. 8. pareg. cap. 15. vbi hanc esse magis communem sententiam. Idem fatentur & plures alij, quorum meminit Tiraquellus in dict. quæst. 40. nu. 11. qui latißimè tradit, apud quas gentes fuerit, & sit hæc opinio recepta. ¶ Nec tamen olim defuêre qui pro patruo aduersus nepotem respõderint: idẽque & iuniores quidam fecere. Huius etenim partis authores, & defensores sunt Oldradus sibi contrarius consil. 94. Ricardus Malũbrius, Cinus, Baldus, Salycetus & Paulus Castrensis in l. Si viua matre. per illũ text. C. de bonis mater. Dominicus & Francus in capitul. Grandi. de supplend. negligent. prælat. Fulgosius in l. vt intestato. C. de suis & legitimis hæredi. Chassanæ. in consil. 53. Antoni. Rubeus consil.

consil.149. & plerique alij per Tiraquellum citati. quæsti. 40. nume.13. quorum opinio magis communis est secundum Alex. consi.4. lib.4. Dec. consi. 443. & Matthæ. Afflict. in rub. de succ. feudi. nume.88. lib. feudorũ. Sed quia res ista, & controuersia iam est diffinita per regiam constitutionem, non est cur toties hæc repetatur disputatio: præsertim quod Andræ. Tiraquellus, Matthæ. Afflict. Ioann. Cirier, & Thomas Grammaticus latissimè hanc quæstionem disputauerint. ❡ Ipse verò etiam seclusa lege regia arbitror opinionem, quæ nepoti fauet aduersus patruum, veriorem esse. Et ideò omissis rationibus, & au thoritatibus que optimè ab alijs traduntur, rationem quandam ex coniectura & præsumpta mẽte testatoris deducam: ac deindè legem ipsam regiam, & Taurinam constitutionem interpretari conabor ad praxim, & vsum quandoquidem possunt plura contingere dubia ad eius intellectum. ❡ Etenim qui primogenium constituit, & maioratũ, hoc planè in fauorem agnationis vult, quòd primogenium illud deferatur gradatim primogenijs per lineam rectam, ita quidem, vt vni detur, & competat, qui ex linea recta primogenitus sit, & primum gradum obtineat in eadem linea post vltimum possessorem, eiusdẽm quæ gradus primum locum habeat. Nam quod iure traditur de patruis admittendis cum nepotibus, obtinet, vbi res ad plures deuenire potest. At quoties vni tantùm, & primogenito defertur fideicommissum: primogenitus vnius gradus semel admissus reliquos de illo gradu excludit interim dum gradatim potest primogenium in posteros deferri: cùm gradus descendentium ordinem efficiant, & constituant. nec distingui aut mutari possint, nec numerari ex pluribus in eodem gradu existentibus. quod est satis manifestum. Vult & prætereà primus maioratus author, quod si primogenium in transuersam lineam transierit, aut locum obtineat idem in ea seruetur ita, vt semper descendat ab illo, qui vel vltimus possessor est, vel post illum primum locum obtinet ad primogenium. Igitur si gradatim primogenium defertur primogenitis per lineam rectam: consequitur necessariò, quod mortuo possessore ille primogenitus ad maioratum vocatur qui eadem in linea recta sequentem gradum constituit: & efficit iure primogenituræ: vndè mortuo filio primogenito viuẽte patre possessore maioratus, eius filius maior, & primogenitus gradatim subintrat, & primum locum obtinet in linea recta deficiente patre, & gra-

du primo, quem ipse pater constituebat, atque ideò primogeniũ habere debet. Hæc etenim linea recta semper est consideranda, nec est diuertendum ad transuersales: cùm ea sit natura primogenij constituti ad deferendum aliquod patrimonium vni eidémque maiori, & primo genito, vt gradatim linea recta semper sit obseruanda, neque digressio fiat ad transuersales qui à maiori, & primogenito eiusdẽ gradus fuêre exclusi. is siquidẽ loco omnium eiusdem gradus primogenij iura obtinuit. Quod etiam constat, quia mortuo possessore maioratus relictis fratribus & filijs, defertur dubiò procul primogenium filio maiori, & primogenito, non fratribus. Nempè ex eo, quod gradatim in deferendis primogenijs sit successio distribuenda per lineam rectam, dum fieri poterit descendendo ab vno in alium, nullo pacto transuersales admittendos. Summa ergo totius rationis est, in maioratibus, & primogenituris ex mente testatoris, aut primi institutoris, successionem gradatim deferri ad descendentes primogenitos per lineam omninò rectam, si fieri possit, ità vt vni, & primogenito, ac maiori patrimonium detur. Quæ quidem ratio deducitur à mente testantium obseruata ratione tex. in l. vlt. C. de verb. significat. & in l. ij. titu. 15. part. 2. quæ lineam rectam obseruat. Ad hęc accedit, quod per institutionem maioratus videatur maior, & primogenitus in singula linea vocari, & ita quidem inuitari, vt durante linea primogeniti, non fiat transitus ad secũdogenitum. tex. in c. j. in fine de natura & success. feudi. quẽ tex. ad hoc induxit Alci. inter respõsa Grati. consi. 8. & Soc. cons. 252 lib. 2. col. 8. idem probare conatur ex capitu. j. de success. feud. tex. tamen aptior est in dict. c. j. de natura & success. feudi cuius & ipse Soc. meminit. Sed & ratio ista deduci poterit ex Paulo Castren. in dict. consi. 164. & Præpo. in dict. capit. j. fundamento, 19. pro nepote.

Prima Taurinæ legis pars.

¶ *Enla sussesion del Mayoradgo, aunque el hijo mayor muera en vida del tenedor del mayoradgo, o de a quel. a quien pertenesce: si el tal hijo mayor dexare hijo, o neito, o descendiente legitimo: estos tales descendientes del hijo mayor por su orden, prefieran al hijo segundo, del dicho tenedor, o de aquel à quien el dicho mayoradgo pertenescia.*

Hactenùs prima legis regiæ pars, ex qua deducuntur plura.

¶ Primùm ex hac regia decisione apparet non tantùm præferendum esse nepotem patruo quoties primogenitus post patris obitum maioratũ obtinuit, & tandem

& tandem moritur relictis filio, & fratre. In hoc etenim casu nulla videtur apud authores controuersia: quia conueniunt, omnes etiam qui partes patrui conati sunt defendere, nepotem esse admittēdum, & filium fratri præferendum in successione. tex. optimus in c. licet. de voto. & ibi Cardinal. & Abb. vltimo notabi. tex. etiam in c. Grandi. de supplen. negli. præla. in sexto. & illic Anchar. & Francus. Martinus Lauden. in tract. de primogenitura col. penulti. & Corsetus de potest. Regis. q. 115. Dec. consilio 443. versi. quinto non obstat. Bal. in l. tutela. §. si duo. ff. de legit. tutel. ac plures alij, quos sequitur Andr. Tiraquel. in d. q. 4c. statim in prin. dicens, hoc à nemine ferè negari: idque ex historijs probat. sic & in regno Castellæ Ioannes Rex II. huius nominis regnū obtinuit mortuo Henrico III. eius patre, qui regnum possederat, etiā si Henricus fratrē reliquerit Ferdinandū, qui dictus est Infans Antequeræ, & postea regnum Aragoniæ legitima successione fuit consecutus: & ipsum aliâs factū est sæpissimè: vt ex Chronicis apparet, & idem Tiraquellus cōmemorat. Sed & nepos patruo præfertur lege regia, etiam patre primogenito vltimi possessoris mortuo in vita ipsius patris, & aui. quod palàm probatur in dicta lege: & ita est hæc constitutio pro his, qui partes nepotis iure defendūt aduersus illos, qui hoc in casu patrui ius tutātur. Atque in hoc conuenit Taurina constitutio cum lege partitarum, quæ in successione regni idem statuerat.

7 ¶ Secundò ex eadē regia decisione, si ad amussim expēdatur, constat nepotē patruo esse præferendum, etiam si ipse sit ætate minor patruo. quod satis dictat regia lex, & probat ratio paulò ante à me adducta: idémque iure communi tenuerunt omnes, qui pro nepote scripsere aduersus patruum, saltem magis communiter, eorúmque rationes in hoc tendunt. Nā vbi nepos ex filio primogenito esset maior ætate patruo, & ad primogeniū vocatus esset simpliciter primogenitus vt frequenter fieri solet, profectò etiam seclusa lege regia, etiam ex sententia defendentium iura patrui esset nepos præferendus: quemadmodum ipse Matthæus Afflict. tradit. & tenet in d. rub. de success. feudi. nu. 91. Bal. & Fulgo. in l. vt intestato. C. de suis & legiti. Alexand. in l. is potest. colū. ij. & ibi Iason colum. vij. ff. de acquirenda hæreditate. Alexan. consilio iiij. libro iiij. colum. ij. Dec. consil. 447. colū. iij. Tiraquel. in d. q. 40. nume. v.

¶ Tertiò ex eadem ratione, & lege regia deducitur, nepotem esse prȩferendum patruo, etiam si fideicōmissum, & primogeniū ab ipso testatore fuerit delatū primogenitis, & maioribus natu. Nam etiā in hac specie nepos locum patris primogeniti obtinet, & prȩfertur patruo in maiori ætate. Hoc ipsum in specie notat Paulus Castrensis in d. consil. 164. libr. ij. & latè Socin. consil. 252. libr. ij. Quorum opinio verior est perpensa hac lege Taurina, & ratione, quam superiùs cōstitui: & deinde perpēsis his, quæ tradit Tiraquellus in d. q. 40. nu. 102. & seq. Quanuis Alciat. cōtrarium respōderit inter Grati responsa consil. viij. & libr. viij. parerg. c. xv.

¶ Quartò, licèt in maioratus, & primogeniorū successione mares fœminis præferantur in eodem gradu, & linea, etiam si mares sint ætate minores fœminis primogenitis. quod notauimus lib. iij. varia. resolutio. c. v. nu. v. Attamē filia primogeniti iam præmortui viuente patre excludit patruū masculum secūdogenitum, vbi ex cōditionibus, & legibus, primogenij non excluditur fœmina. Hoc enim eadem ratione, & lege regia probatur: & tenent expresśim Sebastianus Neapodanus in cōsuetudinibus Neapolitanis tit. de success. ab intestato super verbo ex masculis. Thomas Grammati. decisio. j. nume. 28. qui refert, ita pronūciatum fuisse in regno Neapolitano per ipsum Regem Fernandum I. anno M. cccclxxx. quod etiā cōmemorat Matth. Afflict. in tit. de natura succe. feudi. nume. 54. qui ab hac opinione non audet discedere: tametsi maximè dubitet, quippè qui semper in hac cōtrouersia magis declinauerit in fauorē patrui contra nepotē. Sed opinionem istā, quam hoc in versiculo, quarto intellectu probamus, tenēt Andr. Isernia in c. j. in prin. nu. ij. de eo, qui sibi, & hæredi. suis masculis. Præposit. in c. j. de feudo Marchiæ, ducatus, & comitatus. xv. fundamēto pro nepote. & Sigismundus Lofredus in consilio 39. nu. 28. optimè Tiraquellus de primogenijs, q. 14. quem legito. Nam plerunquè hac quæstione erratur, dum opinionem istam falsò etiam sequuntur quidam in eo casu, quo expresśim à primogenio fœmina excluditur. Qua in re non satis se ipsum explicat Lofredus: sicuti nec Ioan. Lupi. in rub. de donatio. 69. nume. 26.

¶ Quintò ex præmisśis illud est obseruandum, regiam legē, & opinionem, quȩ pro nepote aduersus patruū probata est, admittendā esse, siue ex dispositione, ac institutione maioratus vocetur

tius vocetur filius primogenitus, siue primogenitus, simpliciter. Nã vtroque casu idẽ erit ex illa ratione, quam constitui mus pro hac parte & ex lege regia, quę satis generaliter hoc explicare videtur. Atq; in hoc tendunt ferè omnes rationes, quæ à doctoribus pro hac opinione tradũtur: tametsi in priori casu quando filius primogenitus expresśim vocatur, patruum esse præferẽdum nepoti etiam maiori & prius nato asseuerent Bald. & Fulg. in d. l. vt intestato. C. de suis & legit. liber. Alex. in l. is potest. col. ij. & ibi Iason col. vij. ff. de acqui. hæredi. idem Alexã. consil. iiij. lib. iiij. col. ij. ad finem.

¶ Sextò, Regia lex & opinio quæ nepoti fauet etiã obtinet non tantùm in filio primogeniti mortui viuente patre: sed & in filio secundogeniti, qui mortuus est viuente patre, ac superstite primogenito, qui tamen posteà mortem obierit absque liberis viuente patre. Nam hic filius secundogeniti subintrat locum patris aduersus tertiogenitum, & in maioratu mortuo auo prefertur tertio. Quod eisdẽ rationibus probatur, & notant latiśsimè Socin. consil. 252. libro secundo. & Thomas Grammaticus. decisio. j. numer. 30. sensit Areti. in consilio 164. si obseruetur factum super quo consultus respondit.

¶ Septimò ex his ipse infero, quod vbi constaret aliquod patrimonium esse maioratũ, nec tamen cõstaret de clausulis fideicommissi: esset omninò seruanda legis regiæ responsio: quia in dubio ea videtur fuisse mẽs testatoris, & illius, qui maioratum instituit. Hoc ipse adnotaui lib. iij. variarum resolu. c. v. nume. viij.

¶ Octauò huius legis regiæ, & Taurinæ verbã ibi. *En vida del tenedor del mayoradgo, o de aquel a quien pertenesçe*, possunt habere duplicem sensum. Primò enim intelligenda sunt de illo, ad quem primogenium iure nunc pertinet, quamuis id alius possideat iniquè, & iniustè. Etenim si huius filius primogenitus moriatur patre superstite, nepos, filiusque primogeniti subrogatur patri, vt ad maioratum omninò admittatur, vel ad prosequendum ius illud euincendi primogenium ab iniquo possessore. Secundò potest constitui exemplum de filio primogenito, qui filium habet nepotem possessoris, & hic nepos moriatur viuentibus auo possessore, & patre primogenito, relicto tamen filio pronepote possessoris: is enim pronepos erit admittendus ad maioratum omninò post mortem proaui, si & auus iam

morté obierit ante proauum, excluditque patruos, & item fratres aui primogeniti.

Sequitur secũda legis pars.

¶ *Lo qual no solamente mandamos, que se guarde y platique en la succession del mayoradgo a los ascendientes: Pero aun en la succession de los mayoradgos a los transuersales de manera, que siempre el hijo, y sus descendientes legitimos por su orden representen la persona de sus padres. Aunque sus padres no ayan succedido en los dichos mayoradgos.*

¶ Hęc legis pars quoad exempla variè potest intelligi. Etenim primò eum sensum habet quod hic ordo sit seruandus quoad successionem per repræsentationem, vbi maioratus fuerit ab initio constitutus ab ascendenti, & demùm successio delata fuerit in eum, qui non habuit, nec habet descendentes, sed trãsuersales, ad quorum vnum primogenium deuenit: tandem vltimi possessoris filius primogenitus morté obierit in vita possessoris eiusdem relicto filio, & fratre. Nã in hoc casu nepos pręfertur patruo per repræsentationem, licèt semel in transuersam lineã transierit primogenium. Hoc autem exemplum ferè nullam dubitationẽ habet, sicut nec illud, quod constituitur: vbi per lineam rectã deriuatur successio in primogenitos absq; vllæ interruptione, ita vt nusquàm ex transuersa linea quisquam fuerit admissus. Semper enim in his duobus casibus agitur de successione ascendentium, vel ascendentis, qui maioratũ constituit. Quemadmodũ in initio huius capitis explicuimus. Hic siquidẽ vltimus possessor ex linea transuersa, omninò descendit à testatore: & ideò repręsentatiõis ius in eius successione locum obtinet: vt superiùs præmisimus. qua ratione quoties maioratus author, & institutor est de ascendentibus, & ab eo descendit vltimus possessor, regia lex palã procedit, & iure cõmuni, siue iam linea directa in transuersam mutata fuerit, siue permãserit: omnes enim à primo testatore descendunt.

¶ Secũdò potest hæc regia respõsio intelligi in maioratu, & primogenio constituto ab aliquo transuersali: nempè à fratre in fratrẽ, & fratris filios, ac descendentes. Etenim quamuis iure cõmuni non sit locus repræsentationi in successione lineæ transuersæ, nisi cùm agitur de successione patrui: tamẽ in primogenio, & maioratu regia lex hoc statuit, vt semper sit locus repræsentationi, ita quidem, quòd nepos patruo præferatur. Quæ sanè decisio admitti

admitti iure poterit propter rationẽ, quam superiùs tradidimus hoc in capite vers. etenim qui primogeniũ. Et hoc exemplum planè obtinet, vbi vltimus possessor maioratus est itẽ de ascendentibus, ab eóque patruus, & nepos, qui modò contendunt, proximam originem ducunt.

¶ Tertiò ad intellectũ huius regiæ constitutionis illud erit obseruãdum, eam equidẽ obtinere, & admittendam fore nõ solùm vbi cõtenditur inter patruum & nepotẽ vltimi possessoris descẽdẽtes, quod modò adnotabã: erat enim patruus filius secũdo genitus vltimi possessoris: & ipse nepos primogeniti prẹmortui filius: sed etiam quãdo vltimus possessor moritur absque liberis relicto fratre minori, & filio fratris secũdo geniti maioris iam prẹmortui. Etenim & in hoc casu sicut frater secũdogenitus iam præmortuus, si viueret, obtineret primogeniũ excluso fratre tertio genito: ita & filius eiusdem fratris secundogeniti prẹmortui est admittẽdus excluso patruo, fratre tertiogenito ipsius vltimi possessoris, etiam si maioratus fuerit institutus ab aliquo ex transuersa linea. Nec me latet contrariũ quibusdam placuisse, qui existimant, non esse locũ regiẹ decisioni, quoties primus author maioratus, quíque illum in fauorẽ agnationis instituit: & eiusdem primogenij vltimus possessor sunt ex linea transuersa familiæ, & agnationis, nõ de ascendentibus: imò tandem vterque fuerit transuersalis. Vnde consequẽter opinantur, nepotẽ excludi à patruo quoad maioratum institutũ ab aliquo transuersali, vbi patruus & nepos nõ descẽdunt ab vltimo possessore: imò vterq; eũ attingit linea transuersa cognatiõis vel agnationis. Quasi post filios fratrũ locus nõ sit iure cõmuni reprẹsentationi quoad successionẽ transuersaliũ: & ideò iuxta iuris cõmunis regulas, & legem ordinariẹ successionis secundũ hanc opinionẽ non est ad primogeniũ à transuersali cõstitutum admittẽdus per reprẹsentationem filius prẹmortui fratris, qui post vltimũ possessorẽ eius fratrẽ primogenitũ foret admittẽdus si viueret, excluso fratre minori: potiúsq; tertius hic frater, & minor vltimi possessoris, excludet omninò nepotẽ, eiusdémq; filiũ fratris secundogeniti: qui viuẽte fratre primogenito, & vltimo possessore mortẽ obierat. Cui opinioni iure cõmuni astipulatur authoritas Antonij de Butrio in cõsi. 47. qui asserit, in successione transuersaliũ nõ esse admittendã prærogatiuã proximioris, & primogeniturẹ per reprẹ

ſentationem. Et tractat in eo reſponſo facti illud, in quo vltimus poſſeſſor tráſuerſalis eſt, & à tranſuerſali ſucceſsio habuit originē. ſic & Andr. Iſernia in conſtit. Neapolit. tit. 24. lib. iij. adnotauit, quòd primogenitura non habet locū quādo ſucceditur fratri: ſed cū patri ſuccedendū eſt. Itē & Matthę. Affli. in c. omnes filij. ſi de feudo fuerit cōtro. inueſti. nu. 12. palā aſſerit, in ſucceſsiōe primogeniorum nō eſſe admittēdā repręſentationē quoties vltimus poſſeſſor tráſuerſalis eſt. ídē tamē Matth. Afflict. in conſti. Neapol. li. iij. d. tit. 24. nu. 23. dubitat de cōcluſiōe Antonij, quoad repręſentationē: & profectò, (ni fallor ipſe) meritò. Nam quod ipſe in d. c. omnes. nu. 12. ſcripſit, falſum eſt, & iure regio manifeſtè ſublatū. Id verò quod Iſernia tractat parū facit: quia vel falſum itidē eſt, vel minimè cōueniens legibus primogeniorum: cùm ipſe nō vnū fratrē, ſed omnes fratres admittat poſt fratrē vltimum poſſeſſorē. Quam ob rem ipſe ſub cuiuſque doctioris cenſura veriorē eſſe opinor eam cōcluſionē, quam in initio huius tertiæ interpretationis exponere conabar: eandémque à theoricis, & practicis iure admittendam fore. Nam & mortuo fratre vltimo poſſeſſore, admittēdum eſſe ad primogeniū filiū fratris ſecūdogeniti, & pręmortui excluſo fratre tertiogenito eodémque patruo: reſpōderūt Andr. Tiraquel. in tractatu de primogenitura. q. 41. & Soci. conſil. 252. lib. ij. per totū præſertim col. viij. verſ. pręſuppono etiā, & Areti. cōſ. 104. ipſéque Afflict. in d. titu. 24. nu. 33. refert, ita reſpōdiſſe plures iuris vtriuſq; Doctores. Nec quicquā refert dicere quod hi Doctores hāc opinionē probauerint vbi maioratus habuit originē ab aſcendenti. Nam eorū rationes nō ita reſtringuntur: ſed in hoc tendunt, quod primogenito deferatur iure, conſuetudine, vel teſtamēto ſucceſſio. Et deinde cōſiderāt Areti. & alij perſonā vltimi poſſeſſoris ad coadiuuādam eorū opinionē, probātes in ſucceſsione tranſuerſalium admitti, etiam iure cōmuni repręſentationē. Hanc verò ſententiā, & interpretationē ex eo probare mihi videor, quòd ratio regię legis, & quæ ſuperiùs à me tradita fuit ad ſucceſsionē primogeniorū, omnes has ſpecies, & caſus cōplectitur: nec reſtringitur ſucceſsio iſta, quę ad primogenia cōpetit, legibus ordinarię ſucceſsiōis, & legitimę, quę ab inteſtatis deferturnec item legibus fideicōmiſſi, quod familiæ, aut agnationi ex teſtamento relinquitur. Qua ratione in vniuerſum regia lex quò ad ſuc-

ad succeſsionem primogeniorum,& maioratuum repręſentationẽ admittit: niſi cõtrariũ fuerit à primo teſtatore cautũ, & decretum. Quis enim non videt,ex lege regia etiã ſi alioqui vera foret opinio, quòd in ſucceſsione aſcendentiũ vltra pronepotes nõ ſit locus repręſentationi:nihilominùs in maioritatibus,& primogenijs admittendã eſſe repræſentationẽ iſtam in quibuſcũque deſcendentibus,teſtatoris aſcendentis ſucceſſoribus?Perpetua em̃ eſt,nec hoc negatur,repræſentationis vis,& poteſtas nõ tantùm in maioritatibus,ſed &in fideicõmiſsis,quoties ſucceſsio de qua tractatur,cõtingit erga teſtatorẽ aſcẽdentẽ.Et licet dubia eſſet hæc opinio in fideicõmiſsis in maioritatibus,&primogenijs nec dubia iure regio videri poteſt:nec itidẽ iure cõmuni rationibus & authoritatibus deſtituta eſt: imò hactenùs frequẽtiori doctorũ calculo,& ferè omniũ gentiũ praxi, & vſu recepta videtur.¶Sed & vbi primus teſtator,& maioratus author ex tranſuerſa linea vocauerit ad primogenium agnatos, vel ab initio , vel poſt eius liberos:& tandẽ ad tranſuerſales ipſius primi teſtatoris deuenerit primogeniũ : dubiò procul ex lege regia reſpõdendum erit,vt paſsim cõceditur, filiũ primogeniti pręmortui viuente patre vltimo poſſeſſore, patrẽ ipſum repræſentare ,& pręferendum eſſe patruo filióque ſecũdogenito vltimi poſſeſſoris.Et tamen ſecũdum regulas iuris cõmunis,&ordinarię ſucceſsionis ab inteſtato,in linea tranſuerſa nõ erat admittenda repręſentatio vltra filios fratrũ.Ergo regia lex , atq; itẽ lex primogenioru m nõ ſequitur regulas ordinarias,quę iure cõmuni conſtitutæ ſunt de repręſentatione ad ſucceſsionẽ quę defertur ab inteſtato , vel iure fideicõmiſsi.Quod ſi dixeris , ideò in hac ſpecie admitti repræſentationẽ.quia & ſi primus maioratus author fuerit tranſuerſalis,vltimus tamẽ poſſeſſor eſt de aſcendentibus : & in his grauaminibus cõſideratur perſona vltimi poſſeſſoris, & ſic grauati vt in initio huius capitis diſputabamus ex dicto §.in fideicommiſſo. Hoc non admodùm vrget aduerſus hãc interpretationem , quam ipſe probare conatus ſum: quia vel illa Socini opinio eſt falſa, vel potiùs pro nobis eſt, retorquetur ita prædicta argumentatio. Quia ſi perſona vltimi poſſeſſoris eſt attendenda: cur obſecro filius fratris non repræſentabit perſonam patris ad ſuccedendum patruo vltimo maioratũs poſſeſſori? Cùm ſecũdum regulas iuris communis in ſucceſsione

patrui admittẽdus sit filius in locum patris per repræsentationẽ? Dices forsan, vtriusque personam primi testatoris, & vltimi possessoris considerandam esse. Primi in quam à quo patrimonium primogenij capitur: vltimi possessoris: quia ei gradatim immediatè succeditur. Sed tunc cùm vterque in huiusce nostræ quæstionis specie proposita fuerit transuersalis, & ex agnationis transuersa linea, verè succeditur in maioratu transuersali. Quod lex Taurina præmittit in ii. parte: ergo & locus est repræsentationi: cùm eadem constitutio statuerit, in successione primogeniorum, etiam quando succeditur trãsuersali, locum esse repræsentationi. In hac etenim specie quam proponimus, siue consideremus personam primi testatoris, siue vltimi possessoris, siue vtriusque, semper trãsuersali succeditur. Nec quicquã oberit, quòd prima huius legis pars tractet de filio possessoris: quia tunc non tractabatur de successione transuersalium, sed de successione descendentium.

Tertia legis pars.

¶ Saluo, si otra cosa està nuestro dispuesta por el que primeramente constituyo, y ordeno el Mayoradgo: que en tal caso mandamos, que se guarde la voluntad del que lo instituyo.

¶ Hæc autem voluntas expresßim constare debet aut sanè ita tacitè, quod in dubiũ reuocari nõ valeat. Quid igitur si primus author & institutor maioratus voluerit expresßim primò admitti ad maioratum ex suis descẽdẽtibus, vel agnatis primogenitũ maiorem, &
31 post illum secundogenitũ: an & tunc nepos patruũ secũdogenitũ excludat: cùm ipse sit filius primogeniti præmortui viuente vltimo possessore? Et sanè, quòd in hoc casu volũtas testatoris ea sit, vt minimè excludatur secũdogenitus à filio primogeniti præmortui. respõderunt Bartholo. Chassa. in cõsil. 53. qui latè, ac lõgè opinionem istã defendit, & Anto. Rubeus cõsi. 149. vterq; tamẽ sententiã istã non tã iure ordinario, & regulis iuris communis: quã ex verbis præscriptis, & adiectis à donatore, & primo maioratus autore præter præmissam vocationẽ secũdogeniti, conatur deducere, & probare. atq; ideò ipse cẽseo, etiã in hoc casu admittendã esse huius legis decisionem. Cui opinioni in maioratu cõstituto ab ascendenti satis adstipulatur Iurisconsulti responsum in l. cum auus. ff. de condictio. & demonstrationi. & Iustiniani in l. cùm acutissimi. C. de fideicommis. & l. generaliter. §. cùm autem. C. de institut. & substitu. l. x. titu. iiij. part. vj.

part.vi. Ex quibus apparet, cõditionem illam, si sine liberis decesserit: semper subintelligi, quoties aliquis de descendentibus grauatur alteri restituere fideicommissum. Nam ea dispositio est intelligenda, si grauatus ille decesserit absque liberis. Etenim quẽadmodum testator prædilexit primo nominatum, & honoratum: ita & eius liberos prædilexisse videtur. Sic denique: vbi secundogenitus vocatur ad primogeniũ, post primogenitũ, ea vocatio est intelligenda post primogenitum & eius liberos, & quoties primogenitus absq; liberis mortẽ obierit. ex d.l.cùm auus. & simi. Quæ etiam obtinent, vbi restitutio faciẽda est descendẽti à testatore, vel eius filio: quemadmodũ ex eadem l.cùm auus. adnotauit illic Cuman. & Bald. colum.i. in dict.l. cùm acutissimi. atque illic Salicet. & Paulus Castro denique plures quorum meminit Andr. Tiraqu. in l.si vnquam. C.de reuocand.donat.verb.donatione largitus. nu.140. idem in tract. de primogeniis, q.40. num.91. Dec.cons.568. Iason in dict.§.cùm autem.colum.ii. & ibi Dec.column.iiij. & Guliel. Benedict. in c.Raynutius.de testam.verb.si absque liberis.in j. Quin & itidem Iurisconsulti responsum adhuc obtinet in contractibus, & donationibus inter viuos: sicuti optimè probat Bartholo. Socin. in dict. l. cùm auus.num.97.vers.quò autem ad secundum. text. optimus in dict.§.cùm autem. ibi, reliquerit, vel, dederit. Idem etiã erit in donationibus causa mortis glo. ibidem à Baldo, Salice. & aliis recepta in l.j.C. de donat.caus. mort. Imola in l.si cui.ff.eod.tit. Socin. in dict. l.cùm auus.nume.98. Quod si dixeris, hæc vera esse iuxta rationem Iurisconsulti in dict. l. cùm auus. quę secundum commune non obtinet inter alios, quàm descendentes à testatore. Nam in aliis nõ subintelligitur prædicta conditio. Tunc respondeo, primogenio constituto ab extraneo, qui non sit de ascendentibus, esse considerandam testatoris mentẽ, quæ ex materia subiecta & natura rei hæc est, vt primogenium in primogenitos, & eius liberos per lineam rectam deferatur: nec vnquam secundogenitus admittatur, donec linea primogeniti, quem prædilexerit, defecerit. Hæc etenim est vera, ac propria regula interpretandi testantium, & aliorum dispositiones: nempè iuxta naturam rei, materiam subiectam, & iuris regulas. Quod præsertim apparet ex illa ratione, quam superiùs ad legem regiam constituimus. Idcircò siue primogenium fuerit insti-

tutum ab ascendenti, siue ab alio transuersali, siue in testamento, siue in contractu, donatione inter viuos, vel vltimâ volũtate, etiam si post primogenitum vocetur secundogenitus, erit obseruanda huius legis regiæ decisio. Nam secundogenitus cẽsetur vocatus post primogenitum, & eius liberos: vel primogenito mortuo absque liberis. ¶ Quid verò dicemus de hac repræsentatione quò ad feuda? Nam & hæc solent à quibusdam similia primogenijs censeri? Et quod in successione feudi filius personam patris repręsentet, & eius locum obtineat. probat text. in cap. j. & ibi gloss. verb. solus.
13 Bald. & alij titu. de natura successio. feudi. & in capit. j. & ibi docto. de succes. feud. cap. j. versic. his verò desinentibus. & illic Isernia. Bald. & alij, titul. de successio. fratr. vel graduum successio. cap. j. de feudo Marchię. §. si capitanei. Alberic. in auth. cessante. C. de legit. hæred. Fulgos. in authen. post fratres. eo. titul. Curti. de feudo. iij. parte. quæstio. xij. & plerique & alij, quorum meminit Andræ. Tiraque. in tract. de primogenijs, quæst. 40. numero. 18. quæ quidem opinio procedit in feudo hæreditario, non in alijs feudis, quæ potiùs concessione principis, quàm iure hæreditario deferuntur. Bart. in d. auth. post fratres. in ij. Cum. in dict. l. cùm ita. §. in fideicommisso. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure. quæst. vj. Rubeus in consil. 82. numer. iiij. Alexand. consi. 204. colum. ij. lib. ij. Idem Rubeus consil. 85. Curt. in tractat. de feudis. parte ij. colum. penult. & tamen cum feudum frequentissimè sit hæreditarium, & in dubio tale censeri debeat, nisi aliud constet: intelligitur enim dari pro successoribus, & hæredibus. vt notant Docto. in cap. j. titul. an agnat. vel filij repud. hęred. cap. filius. titu. qui curi. vendide. & capit. j. de gradib. successio. tradit Ludoui. Gozad. consi. iiij. num. xj. & plerique alij. Sed diligenter Alexan. in consi. 19. lib. v. refértque alios Andræ. Tiraquel. in tracta. de primogenijs, quæsti. 35. numer. xj. idem ipse quibusdam distinctionibus explicui libr. ij. variar. resolut. cap. xviij. vbi & de emphyteusi priuata, & ecclesiastica respondendum erit, hanc repræsentationem eodem modo frequentissimè admittendam esse: sicuti in successionibus hæreditarijs iure communi statuta est. Sic & in emphyteusi scribit Corne. in consi. 24. colum. vltim. libr. ij. filium obtinere locum patris per repræsentationem, & patruum excludi à nepote, vel nepotem admitti simul cum patruo. Idem notat Tiraquel. in dict. quæst.

dict.quæst.40.num.19.responditque Corne.hoc ipsum à pluribus ex consultatione probatum fuisse. idem sentiunt Angel.& Alex.in l.Gallus. §. quidam rectè. column.vltim.ff.de liber.& posthu.& licèt contrarium responderint, ac tenuerint plures, quorum meminit ipse Tiraquel.in dict.q.iiij.numer.185.ex eo,quòd hæc repræsentatio tãtùm sit admittenda in successione legali,nõ in successione quæ defertur ex hominis dispositione:vt superiùs diximus ad intellectum gloss. in d. §. in fideicommisso. tamen in emphyteusi priuata quæ ecclesiastica non sit,opinio Cornei & aliorum dubiò procul vera videtur Alexandro in cons. 129.lib.v.colum.vltim.quia priuata emphiteusis hæreditaria est,non ita ecclesiastica: quod & nos tradidimus in dict. cap. xviij.lib.ij. Variar.resolu. ¶ Sed & in iure patronatus ecclesiastici, admittendum esse filium fratris præmortui cum patruis per repræsentationem,vt in successione legali, tenent Ioan.Faber & Ang.Aret.in §.cũ filius. instit.de hæred. quæ ab intesta defer.Guliel. Benedict. in d.c. Raynutius.vers. & vxorẽ nomine Adelasiam.nu.618.Tiraq.in dict.q.20.num. 19. & ni fallor, deducitur ex nota. per doct.in cle.ij.de iur.patr. per Rochum in tract.de iure patro.verb.ipse vel is.col.ij.Lamber.eo.tract.ij. parte 3.q.arti.25.& 26.ac deinde arti.22.q.ij.principalis. Nam & ius patronatus ecclesiasticum hæreditarium est, vt satis iure cõstat:& ideò hæc opinio verior videtur: modò cautè, & diligenter seruetur responsio põtificia, quæ traditur in dict. cle.ij. ¶ Ego verò ad huius regiæ legis intellectum opinor, quoties feudum, emphyteusis priuata,vel ecclesiastica,aut ius patronatus agnationi gẽti, vel familiæ iure primogenij, aut maioratus defertur, ita quidẽ quod ad vnum tantùm deueniat,eundémque maiorem, & primogenitũ,obseruandam esse regiam istam cõstitutionem & cõclusionẽ ab ea deductam, etiam si ex concessione principis,vel alterius hominis hæc vocatio primogenitorũ fiat.Nam hæc est vera, & propria primi authoris,testatoris, vel principis concedentis voluntas: quẽadmodũ deducitur ex superiùs traditis,si diligẽter fuerint examinata. Alioqui vbi non iure maioratus, sed aliter alicui familiæ,genti,vel alicuius successoribus feudũ, emphyteusis ecclesiastica, vel priuata, aut ius patronatus defertur, ita sanè vt plures simul admitti possint si non alia sit controuersia in successione,quàm illa,an filius fratris sit cũ patruis admittendus,& an filius per repræsenta

tionem locum patris obtineat: cùm & per succeſsionem defe rantur prædicta iura, vel à teſtatore, vel à principe, vel ab alio primo authore, tunc cenſeo obſeruandas eſſe cõcluſiones illas, quas hoc in capite latè tradidimus tam de ſucceſsione legali, quàm de ſucceſsione quæ defertur per hominis ordinationem, vel diſpoſitionem, in ea quæſtione, quam examinamus, an filius per repræſentationem in locum patris admittatur, vt patruum excludat, vel cum eo ſimul ſuccedit? Exiſtimo etenim præſcriptas concluſiones, & deciſiones plurimùm conducere ad huius quæſtionis diffinitionem, ſi earum rationes exactè, adamuſsim obſeruauerimus.

FINIS

DIDACVS COVARRVVIAS A LEYVA ARchiepiscopus S. Dominici designat. Licentiato Antonio Couarruuias Fratri amantissimo, & Salmanticæ in Collegio sanctissimi Saluatoris Collegę ornatissimo, atq; vtriusq; Iuris egregio professori, S.

OST EDITVM A ME AVRIARVM *Resolutionum opus, Frater amantissime, cum aliquot eius capita relegissem statim percepi, breuiùs, quàm fortassis par erat, quorundam veterum, & huius regni numismatum valorem, nondum ab initio petita æstimationis ratione adnotasse. Id verò tunc feci, vt operis instituto partim subseruirem, ac deindè, quod mihi satisfecisse videbar, si re ista obiter incidenti, testimonia doctissimorum virorum, & ex vtroque iure Regio, ac Cæsareo loca quædam selegissem, ex quibus iudicarem, posse facilimè deprehendi, quibusnam rationibus, quæ illic scripseram in publicum edere constituerim. Verùm dum ipse diligentius rem istam perpendissem, necessarium duxi veterum numismatum valorem, eorundémque rationem, quam cum his, quibus modo vtimur, vel omninò parem, vel ferè similem habere possunt, iuxtà proprias vires explicare. Sic sanè veteres æreos numos cum his æreis, qui modò expenduntur, Argenteos cum Argenteis, Aureos cum aureis conferre curaui: ac simul exquisiui, quam nàm æstimationem ex huius ce ætatis, numis vetera huius regni numismata habere poßint: his & de numorum publica mutatione, ac de crimine falsæ monetæ quædam adjiciēs, quæ ab operis instituto nec aliena sunt, nec lectori ob exactam breuitatem fastidio esse poterunt. Scio equidem tractatum istum maiorem diligentiam exigere, quàm à me, homine tot negotijs impedito, adhiberi potuit, præterquàm quod multorum authorum, & veterum Chronicorum lectione ob publicum munus, & huius Regij tribunalis magistratum priuatus, ea forsan prætermiserim, quæ his ce difficultatibus expediendis viam omninò aperire potuissent. Feci tamen quod potui, libentißimè cuiúsque diligentioris censuram subiturus, quā in his, quæ hactenùs edidimus nusquàm detrectauimus, nec in posterum detrectare censemus. Te interim egregie vir, exoratum volumus, vt si ex lectione huius opusculi perceperis, id alicuius futurū esse vtilitatis, Andreæ à Portonarijs nobili Salmanticensi Typographo, meo nomine statim tradas, quo & tuo limatißimo iudicio, eiú sque diligenti opera prælo traditum in publicum prodire poßit. Vale. E Granata Idibus Aprilis. Ann. 1556.*

OPERIS HVIVS SVMMARIA COGNITIO.

¶ Caput primum, De æreo Numismate Romanorum tractat: ac deinde inibi numi ærei, quibus modò vtimur, expenduntur.

¶ Caput secundum, In quo deargenteis Græcorũ, Romanorum, & Hebræorum agitur: & de his, qui modò apud nos regia sunt authoritate percusi.

¶ Caput tertium: Vbi aurea numismata latè, ac longè examinantur: Aurei, & Solidi discrimen perpẽditur: multáque de auri, & argenti bonitate traduntur.

¶ Caput Quartum, In quo traditur ratio, ex qua libra in iure examinanda sit: item de Sestertio neutrius generis, ac de Talento.

¶ Capitulo Quinto: Enel qual se declaran algunas monedas, deque hazen mencion las leyes Reales, y Corinicas de estos Reynos: en especial los Marauedis, y Sueldos

¶ Capitulo Sexto: Enel qual se considera el peso, y valor de algunas monedas de oro: y plata antiguas de estos Reynos, para entendimiente de muchas leyes Reales.

¶ Caput Septimum, De mutatione monetæ quò ad põdus, & quò ad valorem eius: vbi. §. primo, examinantur omnia, quæ à Ba. tradũtur in l. Paulus. ff. de solutionibus.

¶ Caput Octauũ tractat de crimine falsæ monetæ, ac de pœnis ad eius punitionem statutis.

VETERVM COLLATIO NVMISMATVM CVM

his, quæ modò expenduntur publica, & regia authoritate percusa: Authore Didaco Couarruuias à Leyua, Archiepiscopo Sancti Dominici designat.

CAPITIS SEQVENTIS SVMMARIA.

1 *De numis æreis, qui percussi fuerunt iussu Regũ Catholicorũ Fernandi Quinti, & Elysabeth.*
2 *Moneta de Vellon, quæ dicatur.*
3 *Asses quod pondus habuerint apud Romanos: Et quod nostris Marauedinis conueniant.*
4 *De dupondio, semisse, quadrante, triente, semuncia, & sextula.*

De æreo numismate.

CAP. I.

PLINIVS author est libro Naturalis Historiæ 33. capitu. 3. Romanos primùm ærea pecunia: deindè multò post argentea, ac demùm aliquot lapsis annis aurea vsos fuisse. Non enim rude illud seculum, quo Roma morum integritate maximi principatus initia stabilire conabatur, auream pecuniã adinuenerat. Sic sanè Seruius Tullus Romanorum Rex æreos numos primus Romæ percusit, quemadmodum idẽ Plinius asseuerat. Sed & ante Romanorum originem multis quidem annis penes alias gentes fuit numismatum vsus: quod apparet ex Aristotele in Politicis, Platone, & alijs, præsertim Strabone libr. 8. Plutarcho in Lysandro: Pausania in Laconicis: Vergilio Polydoro de inuentor. rerum libr. 2. c. 20. Georgio Agricola lib. 1. De precio metallorum, & monetis: Stepha-

no Forcatulo in Necyomantia iuris, Dialogo. 48. Carolo Molinæo, de contractib. quæstion. 100 nu. 795. Ludouico Cælio lib. lect. antiquarum. 6. ca. 2. qui passim testimonia multa ex Hebræis, & Græcis ad huius rei probationem adducunt. Nos igitur primum æreos veterum nummos ad rationem eorum, qui nostra ætate, vel iussu Regum, Catholicorum Fernandi Quinti, & Elysabeth, & Caroli Primi, Romanorum verò Imperatoris Quinti, percussi fuerunt, pro nostro conatu conferemus; quò possit quilibet faciliùs veterum Historicorum numismatũ valorem ad numos, qui hodiè expenduntur, deducere, vtriusque æreæ pecuniæ rationem adsequutus. ¶ Anno denique. M. CCCCXCVII. Reges Catholici Fernandus, & Elysabeth cudi iusserunt æream monetam, quã de Vellon dicimus, ad hanc rationem, vt ex quolibet Marcho, nempè ex octo vncijs, signarentur. cxcij. numi ærei, quos Blãcas appellamus. quarũ duæ cõstituunt æreum Marauedinũ quo modò vtimur: atque ita secundum hanc computationem ex libra romana duodecim vnciarum cuduntur. cclxxxviij. numi ærei Blãcæ dicti: qui reddũt centum quadraginta quatuor Marauedinos. hæc igitur est æstimatio præsens vnius æreæ romanæ libræ, quæ ad numos redacta publicæ monetæ nomen, ac vices sortita: sicuti apparet ex Pragmatica constitutione Regum catholicorum l. 118. quæ de monetis, ac renumaria fuit statuta. Postmodùm percussi sunt ærei numi, quorum quilibet duorum Marauedinorum valorem habet: & sic quatuor blancas valet. Item percussus est numus æreus ad rationem quatuor Marauedinorum: qui quartus dicitur vulgò, & valet octo blancas. Cæterùm hac in parte Marauedinus, non tam est numus, quàm numorum numerus, qui constat ex duabus blancis: aut coronatis sex, vel denariolis decem: quemadmodum in cap. 5. huius operis tractabimus, quo in loco varia huius regni numismata expendentes conabimur veterum historicorum dictiones in hac re numaria ad amussim explicare. Moneta verò de Vellon, dicitur non tantùm ea, quæ ex ære percuditur admista parte aliqua argenti: sed & illa, quæ cuditur ex argento, cui mista sit tertia, vel quarta, aut sanè quinta pars æris: vt asseuerat Carolus Molinæus in tract. de contractibus, quęstione, 100. nume 783. Ex hac materia nuper expendebámus in hoc regno numos quos Tarjas dicebamus, quorũ quilibet nouẽ et is marauedinis æstimabatur. Vtar in hoc tandẽ libel. sæpius è hoc dicendi modo, vt quadrantes passim

tes passim appellē eos numos, quos vulg⁹ marauedis propria huius regni dictione nominat. Apud Romanos authore Plinio lib.33.c.iij.libralis,& dupōdius appendebatur asśis. libræ autem pondus æris diminutū bello Punico primo cùm impē sis respublica nō sufficeret: cō-
3 stitutúmque, vt asses sextantario pōdere ferirentur:ita quinque partes factæ lucri: dissolutúmque est æs alienum. Posteà Hannibale vrgente Q. Fabio Maximo dictatore asses vnciales facti: placuítque denarium sedecim asśibus permutari: quinarium octonis: sestertium quaternis:ita respublica dimidium lucrata est:in militari tamen stipēdio denarius pro decē asśibus datus. Mox lege Papyria semunciales asses facti. Hæc ferè Plinius, à quo deducuntur plura.

¶Primùm: Dupondium numum æreum fuisse duarū equidem librarum:idque M. Varro declarat. Dupondius, inquit, à duobus ponderibus, quod vnū pondus asśipondium diceretur:id ideò, quod as erat libræ pondus.

¶Secundò apparet, hos numos æreos adeò graues fuisse, vt inde dicta sit æris grauis pœna, secundum Plinium in d.c.iij. Siquidem populus Romanus pro numo, ære graui vtebatur.

¶Tertiò inde manifestum fit, ante primum bellum Puni cum numum assem libralem fuisse,& dupondium bilibrē.

¶Quartùm deducitur, in ipso primo bello Punico assem pondere, non valore diminutum, duarum vnciarum pondere percusum fuisse:& sic sextantarium.

¶Quintum colligitur ex his, Hannibale vrgēte Italiam assem vncialem factum, eiusdem quidem valoris quò ad stipendiū militare. cùm denarius pro decem asśibus daretur:tametsi, quò ad alia valor sit aliquantulum diminutus, pluris sanè tertia parte: siquidē denarius decem, & sex asśibus permutabatur, ac sestertius quatuor.

¶Sextùm ex hoc constat, frequentiori veterum æstimatione decem asses denario argenteo æquales fuisse, & quinque quinario, duos autem,& dimidium sestertio. Quod manifestiùs probabitur cùm denarij æstimationem expendemus.

¶Septimò hinc itidem probatur, post varias asśium mutationes eos fuisse semunciales lege Papyriana, eodem quidem valore manente.

¶Octauò, ex hac ratione censeo, veterem assem quò ad valorem cōferendum esse nostris quatuor quadrantibus, quos modò marauedinos dicimus. Id etenim probatur quia si de-

narius argenteus decẽ asses valebat, quod satis receptũ est, & nos inferius examinabimus saltem iuxta frequentiorẽ æstimationẽ, & idẽ argenteus denarius æstimatur huius præsentis monetæ quadraginta æreis marauedinis: planè deducitur, veterem romanum assem meritò conferri nostris quatuor marauedinis. Hac etenim perpensa ratione viri docti, & qui diligentissimè hanc rem expẽdere solent, sententiam istam apud Hispanos probarũt. quãobrem & ad eandem rationẽ veteres alios numos æreos æstimabimus: cùm idẽ iuris sit de illis quippe ad assem sint omninò referẽdi. Quod si veterũ ex ære numismatum pondus consideremus, cõstabit, etiã asses semiũciales viginti quatuor ex libra romana cudi solitos fuisse. Quorũ valor nostris cõfertur nonaginta sex marauedinis: cùm hodie ex libra romana duodecim vnciarũ cudi soleant centũ quadraginta quatuor ærei marauedini, quod mirũ non est, siquidem nostra ærea moneta partẽ quandã argẽti admistam habet. Etenim argenteus numus regalis, & dimidius marco cuilibet æris misceatur: atque ideò hæc præsens ærea moneta de Vellon nuncupatur. Dupõdius olim æreus fuit numus, sicuti sanè probabimus, qui duos asses continebat: idcircò vetus illæ dupondius erit hodie æstimationis octo quadrantũ, seu marauedinorum. Græci autẽ, vt ex Cleopatra refert Georgius Agrico- 4
la lib. ij. de externis põderibus, assem semiuncialẽ appellauère dupõdium: quia is duo assaria pẽderet. Assariũ autem, seu assarius numus erat æreus, quorum duo assẽm efficiebant semiuncialem: vt tandem hic dupondius esset præsentis monetæ quatuor marauedinorum: assarius verò duorũ. Sic M. Varro li. j. Analogiæ, inquit: & nõ equum publicũ mille assariorum esse. Semis numus erat æreus, qui iuxta hanc rationem duos quadrantes valebat: quia dimidium est aßis. Qua dictione vtitur P. Vatinius cũ Ciceroni scribit: Simius nõ semißis homo contra me arma tulit, & eũ bello cœpi. Quadrans quarta erat aßis pars, & eiusdem rationis numus æreus, qui præsenti marauedino æqualis est: quod apud nos paßim admittunt viri maxima eruditione præditi ex denarij argẽtei æstimatione, Itẽ ex Italorũ cõmuni vsu loquẽdi: ipsi etenim quadrantẽ quatrinum nominant: quatrinus verò Italicus nostro æreo marauedino ferè similis est. Sed & ex nostris non recusabo testem citare Florianum Occampiũ lib. v. Historiæ c. 25. vbi hanc horum numismatũ collationem

collationem probat: cuius viri diligentiam in hisce, & alijs rebus perscrutandis meritò mul ti faciunt omnes. Quadrás verò vocatus est triuncis à tribus vncijs, teste Plinio in d.cap.iij. Et inde Teruncius, qua dictio ne vtitur M. Varro. Terúcius, inquit, à tribus vncijs dictus, eiusdem numi meminit Cicero lib.iij. de finibus, & lib.v.ad Atticum. Sic & Triens numus erat æreus tertiá habens asśis partem; népè quatuor vncias: qua ratione maior est quadrã te, & valet apud nos octo coronatos, quos vulgus Cornados appellat. Hæc enim est tertia pars quatuor nostrorum marauedinorum. Huius numi meminit Plinius in d.libr.33.c.iij. Iuuenalis Satyra iij.

Infelix, nec habet, quem porrigat ore trientem.

Vbi hoc in scholijs adnotauit Cælius secúdus Curio, vir mehercle doctus, ac diligẽs in hisce adnotationibus. Sextula itẽ erat numus æreus, cuius multi meminêre: non equidem sexta asśis pars: Sed authore Varrone minimus erat numus ex ęre habens sextam vnciæ partem. Ex præsentibus numis, aut de nariolis non video, cui sextula conuenire posśit, valeret tamẽ tres Meajas, ac paulò plus. Nam duo coronati efficiunt vnciam totius asśis, & hi valent viginti meajas. Igitur sexta pars harum erit sextulæ valor. Erat & Semuncia numus æreus, vicesima quarta pars asśis: cuius numi mentio fit ab Asconio Pædiano, & Gulielmo Budæo libr.iij.de Asse. Est autem hic numus similis nostro coronato. Hinc ipse libenter adnotauerim, falsò Cælium secundum ad Iuuenalem in scholijs sensisse, Trientem minimam omnium monetam fuisse: cùm multò minor ex ære fuerit quadrans, item semuncia, & sextula. Nam quòd Donatus censet, Obolum fuisse minimam, & vltimam monetam, ad argenteos numos referendum est, de quo alibi tractabitur: etiam si ipse Cælius Donatum hac in parte lapsum fuisse asseueret: Et id iure quidem: cùm ex numis argenteis sint aliquot minores obolo.

Ex capite secundo.

1 *Argentei numi, quo tempore primùm Romæ signati.*
2 *Argentei numi apud Hispanos signati, quibus modò vtimur.*
3 *Libra vetus diuiditur, & expenditur: & inibi de granis.*
4 *Marcha pondus, quid sit.*
5 *Vncia, quot drachmas appendat.*
6 *Denarius olim cudebatur ex argẽto puro: quãdoque ex mi$to.*
7 *Denarij, & quinarij pondus examinatur.*

8 *De Sestertio, libella, & obolo numis argenteis.*

9 *Sulus argenteus apud Hebraeos, cuius pondus fuerit: & ite aureus.*

10 *Examinatur glo. in c. Si quis aliquando. §. in Leuitico. de poeniten. distinct. j.*

11 *Denarij, & sestertij valor traditur: & intellectus l. vltim. C. de donationibus.*

12 *Sterlingus, quis numus fuerit.*

De veteribus argenteis numis.

CAPVT II.

RGENTEA pecunia Romae primùm signata est: quinque annis ante primũ bellum Punicum, anno ab vrbe condita DLxxxv. Q. Fabio Consule, vt scribit Plinius lib. 33. c. iij. quo in loco annorum numerus manifestum errorem habet, qui leuis nõ est, quippè qui centũ annos addiderit: atque ideò legendum est apud
1 Plinium anno ab vrbe condita. 484. is etenim annus Q. Fabij consulatui conuenit iuxta Chronologiam Henrici Glareani, & Haloandri. constat sanè ex Polibio lib. j. Solino libr. j. c. ij. Aulo Gellio libr. 17. c. 21. primum bellum Punicum initium habuisse anno ab vrbe cõdita CCCCLXXXIX. Nec quicquam vrget in contrariũ quod Paulus Orosius, ac Dionysius alio sub annorũ numero initiũ primi belli Punici cõstituerint: siquidẽ diuersa tẽporis ratio in paucorũ annorum numero penes authores sit, cõcordi sẽtẽtia huius belli initiũ statuentes intra quingentesimum ab vrbe condita annum: quemadmodum diligẽter probat Io. Vasaeus in priori Chronicorũ Hispaniç parte. Sed & Plinij locũ mendosũm esse admonuerunt Ludoui. Viues ad Augustinũ de ciuita. Dei libr. ij. c. 18. & Henricus Glareanus in dicta Chronologia ad Titũ Liuiũ. Igitur primus apud Romanos numi argentei vsus contigit anno antè Christi natale Ducentesimo septuagesimo quarto: aut Ducentesimo septuagesimo sexto, iuxta varias hac de re opiniones. Argenteũ
2 autem numisma non tantùm apud Romanos, sed & apud Graecos, caeterásque orbis gentes olim invsu coepit esse. apud Hispanos verò moneta argentea variè in vsum venit, quod alibi explicabimus: modò etenim tantùm expendemus prçsentem argenteam pecuniam, qua vtimur, vt ad eius rationẽ veteres Romanorũ argenteos numos excutiamus eorum valorem tradentes. Et sanè anno Domini. M.CCCCXCVII. pragmatica sanctione Regum

Catholicorum.l.118. statutum est,vt ex quolibet marco argē-ti percutiantur sexaginta septē numi argentei,quos reales vulgus appellat:horum autē quilibet valorē habeat triginta quatuor quadrantum,quos maravedis dicimus. Atque ad eandem rationē iussum est, vt cuderentur argentei minores numi:nempè dimidius argenteus valoris.xvij.quadrantum: quē medio real dicimus.Itē quartus,qu ēquartillo appellamus, & est valoris octo quadrantū, & dimidij:sic & octauus,id est ochauo de real, valoris quatuor quadrantum, & dimidiæ blanchæ.Sed nō omnes hi numi argentei modò in vsu sunt. Paucos enim expēdimus quartos,& ferè nullos octauos. Frequentissimi sunt ipsi argentei regales integri: item dimidij, tandem in Hispania, & Messici apud Indos cudū tur Regis Hispaniarum iussu maiores argentei numi,quorum quidam pondus habent duorum argēteorū regalium, quidam quatuor,alij trium: alij octo: & hi vnciales ferè sunt. Qui in Hispania percutiuntur habent altera ex parte insignia Regum Catholicorū:ex altera Hispaniarum , & horum regnorū signa.Qui verò Messici cuduntur altera facie scutum habent Castellæ, & Legionis: altera quidē Caroli Regis insignia: duas inquam columnas cum titulo.Plus vltra.Cęterùm quo rectiùs veteres numi argentei nostris conferantur, oportet priùs examinare pondera, quibus apud nos fabri argentarij vtuntur,& aurifices in appendendo argento,& auro: atque itidē an ea sint similia his , quibus Romani vtebātur. Romanorum libra distribuitur in vncias duodecim.Vncia quęlibet habet octo drachmas. Drachma tria habet scrupula, quę grammata dicuntur à Gręcis: scriptula rectiùs alij appellant, vt Agricola,& Antonius Augustinus adnotarunt.Scriptulum , seu scrupulum in binos obolos diuiditur.Item Siliquę hoc est ceratia sex scrupulum faciunt. Grana verò quatuor siliquā. Est igitur scrupulum vicesima quarta vnciæ pars: quod & glo.notat in l.j. C. de metallarijs libr. 10. vnde constat,vnciam habere vigintiquatuor scrupula: sicuti tradidêre Antonius Augustinus libr. ij. emendationum cap.9.Et Nebrissensis in Lexico iuris ciuilis,dictio.scrupulum.Hoc verō in opere nō semel,imò passim ipsos fabros argentarios, simpliciter argētarios appellabo, ad faciliorem propositę materiæ intellectum:nō ignarus apud veteres aliam fuisse potiorem huius dictionis significationem: cuius inferiùs mētio-

nem faciemus. Duella constàt ex duabus sextulis: Sextula verò sexta pars est vnciæ: & ideò duella erit tertia vnciæ pars. Sicilicus cõstat ex duabus Drachmis atque ideò adsumitur pro quarta vnciç parte. l. liberto. §. filium. ff. de annuis legat. quod notant Isidorus libr. 16. Etymologia. cap. 24. & Antonius August. emẽdat. cap. viij. Hæc sanè est veteris romanæ libræ ratio, & diuisio præsenti tractatui necessaria: quam deduximus ex Budæo libro j. de asse. Leonardo Portio in tract. de monetis: Volusio Metiano de asse: Rhemnio Fannio Poëta de ponderibus. Alciato titul. de metallariis libr. c. 11. Georgio Agricola libr. quarto de ponderibus Romanis: à quibus & alij huius rei authores citantur. Hinc denique illud obiter deduxerim, frumenti grana olim in vsu fuisse ad ponderis iusti rationem. vnde grana quatuor cõstituunt siliquã: grana viginti quatuor scrupulum: grana verò septuaginta duo drachmam: quod Alciatus fatetur: adnotauit Agricola lib. iij. de pretio veterũ monetarum. Idem ipse rursus probat in libro de restituẽdis ponderibus, atque mẽsuris ex Greco Nicandri interprete, & Serapione Mauro. Hęc grana Budęus appellat momenta libr. tertio de asse. & tamen cõstat, grana frumenti eo, quod robusta differant ab inanibus, recẽtia à vetustis, nõ esse certa, nec tuta ad iusti ponderis rationẽ: sicuti docet elegãter ipse Georgius Agricola lib. de restituendis ponderibus. Qua ratione Catholici Reges Hispaniarũ Fernandus, & Elysabeth anno. Milesimo quatercentesimo octuagesimo sexto, pragmatica sanctione. 123. statuerunt, frumenti grana prorsus ab vsu ponderum esse abijciendа: atque grani pondus æquale iuxta rationem vnciæ ex orichalco faciẽdum, vt legitima, certáque sit iusti ponderis ratio. Nostri verò fabri argentarij, & aurifices iam diu ex vetustissimo vsu, aliam quàm romanæ librę, ponderis rationem
4 habent: siquidem vtuntur Besse romanę libræ pro iusto, & summo ferè pondere: quem bessem regiæ leges Marchum appellant: isque in vsu est apud cæteras Christiani orbis gentes, à quibus Marcha Germanico nomine appellatur: quod Budæus libr. ij. de asse, Georgius Agricola lib. de restituendis ponderibus, & Carolus Molinæ. de contractibus, quæstio. 200. numer. 780. non semel fatẽtur. Habet hæc marcha octo vncias romanæ libræ: quamobrem romana libra proportionem sortitur ad marchum sesquialteram. Erit verò marcha ista sesi

ista selibra nostræ vulgaris libræ decem, & sex vnciarum: quæ quidem libra, habet ad romanam libram proportionẽ ἐπίτριτον. id est super tertiã. Ea tamen, quæ de marcho diximus probantur in l. 1. titul. 24. in ordinationib. Regis Alfonsi XI. compluti statutis æra. M.CCCLXXXVI. Illud planè receptissimum est apud veteres, ac iuniores, qui de libra romana scripsere, romanam libram duodecim vncias habuisse, vt hinc mirum sit, Gulielmum Budæum, virum hac in re, vt & in plerisque alijs diligentissimum libr. ij. & iij. de asse absque vllo certo authore scripsisse, romanam libram habere vltra duodecim vncias dimidiam: & sic duodecim vncias, & quatuor drachmas: cuius opinionẽ multis probatissimis testimonijs, & authoritatibus refellit Georgius Agricola libr. iiij. & 5. de mensuris & ponderibus. exacta ratione deducens, libram romanam à Græca mina, atque ita ab Attica libra in hoc differre, quòd Græca centum drachmarum sit, Romana verò nonaginta sex tantùm drachmas habeat. Eum legito, qui de his multa tradit. Sed & de vncia nostra plerique dubitarũt, sitnè æqua
5 lis vnciæ romanæ. Nam Leonardus Portius, Alciatus, & Budæus scribunt vnciam, qua vtimur, & vtuntur argentarij, & aurifices, eandem esse cum illa veteri Romanorum vncia. Ab his dissentit Georgius Agricola in libr. de restit. ponder. ea ratione, quòd non vna eadémque sit vncia apud Christiani orbis gentes. Nos verò quandoque conati sumus rem istam ad iustam ponderis rationem experimẽtis quibusdam examinare. ex quibus planè deprehendimus multis coniecturis vnciam, qua modò Hispani argentarij, & aurifices vtuntur, eiusdem esse ponderis, cuius erat vetus illa Romanorum vncia. Habet enim nostra vncia octo partes: nempè diuiditur in octo argenteos regales iustissimi põderis, quibus argentarij, & aurifices ad pondus vtuntur. Quilibet autem argenteus habet duas drachmas minores, quarum quælibet triginta sex grana continet. Sic sanè vncia diuiditur in decem & sex nostras drachmas, quæ veteres octo drachmas efficiunt: cùm vetus dracgma habuerit septuaginta duo grana: quæ habent nostræ duæ drachmæ, atque ideò eiusdem ponderis est vncia vetus Romanorum octo drachmarum, cuius & nostra vncia decem, & sex drachmas continens. His accedit, quòd octaua nostræ vnciæ pars, quę ad iustum põdus ex-

acta, regalem numum efficit, quo aurifices vtuntur, ita cum denario veteri conuenit, vt planè maioris ponderis denarius sit iuxtà eam proportionē, quę ex denariis septem nō attritis, nec corrosis constituat nostrā vnciam, sicut & veterem romanam cōstituebat: quam nostri octo regales numi iusti ponderis itidem efficiunt. Vnde par est, nostram vnciam veteri romanæ conuenire. Est tamen illud hac in parte admonendū, veteres Romanorum denarios cudi solitos ex puro argento,
6 quod vulgò acēdrado dicimus absque vlla æris mistura: cuius argenti valor, & æstimatio maior est, quā argēti mixti: quod nostri argētarii, & aurifices expēdūt: siquidē hoc habet æris, aut stanni mistutam secundū eam proportionem, quam ipsi aurifices facilimè diiudicare solent. Sed & veteres Romani postea in cudēda moneta æris octauam partem argento miscuerūt: primúsque id fecit Liuius Drusus in tribunatu plebis teste Plinio lib.33.c.iij. idem Plinius eodem lib.c.ix. cōqueritur, Antonium trium virum denario miscuisse ferrū. Sic & auro misceri solet argentū, aut æs non tantùm ad cudendam monetam: sed etiam, vt ex eo solidiores, ac fortiores fiāt imagines, annuli, & alia, quę essent admodū mollia, si ex auro puro fierent. Hac tamen in re varios hac ratione tradit numos Georgius Agricola li.j. de pretio metallorum, & monetis, quorum & nos inferiùs mentionem iterum faciemus. Argenteus autē regalis, quo vtuntur ad iusti ponderis rationem argentarii, & aurifices, quíque octaua est vnciæ pars, differt ab argenteo numo itidem regali. Nam numus minoris pōderis est, ad expensas quidem, quę fiunt in cudenda moneta: siquidem ex marcha percutiūtur sexaginta septem numi: & tamen eadem marcha pendet sexaginta quatuor regales argenteos iusti, & legitimi pōderis quò ad aurifices, & argentarios. Sic denique numus argēteus minor est tricesima secunda parte, quàm ipse iusti ponderis argenteus regalis, quo aurifices vtuntur, & profectò aliquantò pluris, ac ferè tribus granis.

¶Primum omnium ad vetera numismata intelligenda, quæ ex argento cudebantur,
7 est de denario tractandū. Denarius verò est octaua vnciæ pars: siquidem olim ex vncia octo denarii cudebantur: vnde fit, vt drachma Attica, & denarius Romanus eiusdem ponderis fuerint. Hoc probatur authoritate Plinij qui lib.21.cap. vltim. inquit, Drachma Attica (ferè etenim Attica obseruatione me-

tione medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Item ex Liuio libro 34. dum scribit, redemptos fuisse mille, & ducentos captiuos constituto in capita quingẽtorum denariorum pretio:eámque cẽtum talentis stitisse. Constat verò ex Polluce, & alijs, sex drachmarum millia in talento Attico esse: atque ideò manifestũ fit, Liuium drachmam, & denarium eodem pondere, eadémque æstimatiõe accepisse. Idẽ multis alijs testimonijs cõprobatur,quibus Latini drachmas Græcas,denarios interpretantur:& eodem iure Græci denarios Latinos in drachmas Gręcas transferunt. Sic sentẽtiam istam conantur probare,& ostendere veram esse Leonardus Portius,Budęus lib.j.& ij. de Asse. Andræ. Alciat.libr.ix. parerg.cap.ij. Qua ratione, si velimus denarios conferre numis argenteis Castellanis, quò ad pondus,respõdendum erit, denarium romanum similem fuisse quantum ad pondus argenteo regali Castellano iustissimi ponderis,quo aurifices vtuntur. Et eadem lege denarius hic erit ferè similis numo argenteo regali Castellano: ac denique tãtò maior pondere, quantò maior est argenteus regalis,quo aurifices vtuntur,numo argenteo regali, quem passim expendimus. Vnde valor denarij erit itidẽ constituẽdus ad rationẽ numi argentei regalis,& paulò pluris: cũ propter iusti ponderis rationem: quia octaua est vnciæ pars,tum propter argentei qualitatem: tametsi & olim apud Romanos non omnes denarij argenti puri materiã habuerint:nec item eiusdẽ fuerint,ac legitimi ponderis: quemadmodum statim trademus. Erit igitur iuxta Budei sententiam denarius Romanus octaua vnciæ pars, & numo argẽteo Castellano, qui regalis dicitur,ferè similis pondere,ac valore. vndè licèt denarius apud Romanos valuerit quadraginta quadrantes, non valebit apud nos quadraginta æreos marauedinos: atquè indè consequitur, pluris æstimari apud nos æreum marauedinum, quàm olim fuerit apud Romanos quadrans æstimatus:cùm argẽteus numus eiusdem ponderis valuerit apud Romanos quadraginta quadrãtes:idest decẽ asses: & idem apud nos modò æstimetur triginta quatuor marauedinis,& paulò pluris ob legitimum argentei denarij põdus:imò etiã si denarius cõstituatur ex argẽto puro absque vlla mistura,& valorem præsentem considere mus argenti puri ad rationem duorum mille,& quadringentorum marauedinorum pro quolibet marcho adhuc dena-

rius ille Romanus ex purissimo argēto signatus, erit apud nos æstimandus ferè triginta octo marauedinos. Hæc tandem obseruatio & illud efficit, vt sexaginta quatuor denarij constituant marchum, nonaginta sex libram duodecim vnciarum, & idem erit dicēdum de argenteis regalibus, quibus ad pondus legitimum vtuntur aurifices, quorū quilibet octauam habet vnciæ partem: aut drachmam veterem vnam. Ad rationem istam expendi poterit æstimatio numi argentei veteris, qui dictus est Quinarius: idem & Victoriatus. Hic enim numus pars est dimidia denarij. Item sestertius argēteus numus, erat pars quarta denarij. Libella itidem argenteum numisma partem decimam denarij habuit. vicesima denarij pars erat Sembella. quadragesima Terūcius, qui quidem omnes numi sunt omninò æstimandi ad rationē denarij: atque ideò constituta prænotata æstimatione, & collatione facta cum numis argenteis Castellanis, facilis erit ad rationem ipsius denarij & reliquos numos æstimare. Verùm aduersus Budæi opinionē quibusdam placuit denarium Romanum à drachma differre; ita quidem, vt licèt drachma sit octaua vnciæ pars, denarius tamen sit septima: qua ratione denarij septem vnciam efficiunt integram. Huius rei testimonium primum adsumitur ex Plinio, qui libro 33. cap. ix. inquit, miscuit denario Antonius I I Ivir ferrum miscuit æri: alij è pondere subtrahunt, cùm sit iustum octuaginta quatuor è libris signari. Hæc Plinius. Quòd si libra Romana octuaginta quatuor denarios habuit, palàm est, quam libet vnciam ex septem denarijs constare. Idem constat testimonio Cornelij Celsi libr. v. cap. xvij. qui hoc ipsum expressim asseuerat, sic & Scribonius Largus in præfatione probat, libram octuaginta quatuor denariorum esse. Sed & authoritate Appiani Alexandrini libro ij. bellorū ciuilium, & Suetonio simul in Iulio Cæsare. Hanc sententiam defendit Georgius Agricola lib. iiij. & v. de ponderibus, & mensuris. idem repetit in eo libello, quem scripsit aduersus Alciatum de ponderibus, ad ea verò, quæ Budæus, Portius, & Alciatus tradidêre, respondet, drachmam Atticam Grçcū numum fuisse minoris pōderis, quàm denarius Latinus: sed quia drachmæ pondere, & æstimatione admodum similis est Latinus denarius, consueuisse veteres authores Latinos, dum Græcorum libros traducebant, drachmam in denarium vertere: ac rursus Græcos, qui Latinum

in Græ

in Græcam linguam vertebāt, denarium drachmam interpretari. Sed & illud certisſimum eſt, vel Plinio authore libro 33. capit. ix. denarios non ſemper eiuſdem ponderis fuiſſe: atque ex Tito Liuio lib. 44. & Hicandri interprete oſtendit Georgius Agricola in libro ad ea, quæ Alciatus, denarium pendere drachmam Atticam cum dimidia: & denique denarium legitimo pondere diminutum leuiorem fuiſſe: vt tandem hic denarius fuerit drachmę æqualis. idcircò de eo forſan accipienda eſt Budæi, Alciati, & aliorum ſententia: non denario graui, nec illo, qui frequentiùs ex pondere legitimo tractabatur. Etenim poſt Claudium Cæſarem Imperatores è libra ſignarunt nonaginta ſex denarios, quorum quilibet drachmæ erat æqualis, teſte eodem Agricola in libro ij. de pondere monetarum: & in libro ad ea, quæ Alciatus. Denarium igitur, iuxta ponderis rationem, quam habuit Plinius in dicto cap. ix. exiſtimo fuiſſe illum, qui apud veteres Romanos iuſti ponderis fuerit ſeptimam habens vnciæ partem: qui quidē erit ſeptima ex parte maior drachma Attica, & argenteo regali Caſtellano, quo aurifices vtuntur ad pondus legitimum. Idcircò huius denarij æſtimatio, proportione noſtri numi habita, erit ferè quadraginta quadrātum, aut pręſentium marauedinorum, ſi argenti mixti valorem conſideremus. Nam hoc argentum & nunc, & olim in vſu eſt, ac fuit ad numos cudendos: quemadmodū ex Plinio probauimus. Sic denarij Romani quinquaginta ſex efficiūt marchū, qui eſt octo vnciarum: cùm ſecundum Budei ſententiam drachmæ, & denarij ſexaginta quatuor efficerent marchum, qua ratione poterit quis facilimè expendere, qua ex parte maior ſit denarius hic noſtro argenteo regali numo: ſiquidem tanti ponderis ſunt quinquaginta ſex denarij, quanti ſexagintaſeptem noſtri numi argentei regales, ex quibus conſtat marcha iuxta regiam conſtitutionem. Sic etiam deducitur, quota ex parte ſit maioris æſtimationis denarius Latinus, quàm ſit noſter numus argēteus. Noſter enim numus valet triginta quatuor marauedinos: ille quadraginta. Imò ſi ad æſtimationē argēti puri denarij cōſtituātur, valebit quilibet quadraginta tres quadrantes marauedinos: quod & Flori. Occāpi. obiter adnotauit lib. v. Hiſto. c. 25. Et hęc quidē dicta ſint quò ad denarij numi, & drachmæ legitimū pōdus, & ęſtimationē. Latinus ergo denarius decē aſsibus olim fuit æſtimatus quēad

modũ Plin.& alij pasſim teſtã tur. Quinarius,qui & Victoria tus dictus eſt ab eiſdẽ authoribus,quinque aſsibus æſtimabatur:eritque noſtræ pecuniæ æſtimationis viginti quadrantum:& ſic viginti marauedinorum. Seſtertius numus itidem argenteus erat quartã habens denarij partem, vt tandem ſit noſtræ monetæ æſtimationis decem marauedinorũ. Habuit autem duos aſſes,& dimidium quò ad valorẽ,& ita decẽ quadrantes. Erat & apud veteres Libella numus argenteus, qui vnius aſsis æſtimationẽ habuit cùm eſſet decima denarij pars: vt Budęus lib.j.de Aſſe probat, & teſtis eſt M. Varro lib. iiij.de lingua Latina. idem tradit Georgius Agricola lib.ij.de pondere,& tẽperatura monet. Ex Plinio hoc ipſum deducitur libro 33.cap.iij.qua ratione libella numus argenteus quatuor efficit noſtros æreos quadrantes. Eſt & apud Voluſium Męcianum alia libella, decima inquam pars ſeſtertij, quæ iuxta ſeſtertij ſuperiùs traditam æſtimationẽ,erit modò vnius quadrantis valore cenſenda,aut vnius marauedini. Huius item libellæ meminit Georgius Agricola libr. v. de ponderibus Græcis. Obolus apud Græcos numus fuit argenteus,qui erat ſexta pars Atticę drachmę. Scribit etenim Plutarchus in Lyſandro,apud prius ſeculum ſic omninò habuiſſe, vt numorũ loco ferreis vterentur virgulis: ideſt obelicis: pleriſque & æreis, à quibus hoc etiã tempore numerum obolos vocari certum eſt,& obolos ſex vnam conficere drachmam, quia tot manus ipſa complecteretur. Ergo ex Plutarcho apparet , obolum ſextam fuiſſe drachmę partem quòd ex Plinio lib.xxj. cap.vltim.adnotarunt Budæus lib.v. de Aſſe,& Georgius Agricola lib.ij.de pondere & temperat. monet.idem lib.v.de ponderibus Græcis hoc ipſum docet ex Polluce, Suida,& Xenophõte: quamobrẽ obolus valet ſex ferè noſtros marauedinos. Obolum autem olim dictum fuiſſe Phollen, teſtis eſt Suidas in dictione, Phollis.& in dictione, Cermata. vtirúrque ea dictione diuus Auguſtinus libr. vltim.de ciuitate Dei. cap.viij. vbi Ludouicus Viues, & Alciatus ad xij.librum C.hoc adnotarũt. Obolus ergo ſex noſtros valet marauedinos: ſemiobolus tres: triobolus decẽ,& octo. Noſtri verò aurifices appellant Tomin, quẽ nos obolum diximus: idque obtinet quò ad põderis rationem: nam tomin non eſt numus. Apud Hebræos erat olim in vſu numus argenteus dictus à Ioſepho Siclus,ab ipſis Hæbreis Sicel: quę dictio & pondus ſignificat auri, vel ar

9

ri,vel argēti: quod ipse numus appendit, nempè quatuor Atticas drachmas, authore Ioseph. lib.3. Antiquita.capitul.10.& li. 7.de bello Iudaico capitul. 26. & Hieronymo lib.3. capitul. 4. commentariorum in Ezechielem.idem ipse Hieronymus probat in traditionibus Hebraicis super Genesim capitul. 24. atq; ideò hoc pondus, aut numus cōtinet viginti quatuor Græcos obolos: Hebręos autem obolos habet viginti: sicuti constat Levitici capitul.27. Exodi capitu. 30. & Numerorum.capit.3. Hebræus verò obolus maior erat obolo Attico quinta parte. Nā viginti quatuor oboli Attici efficiebant siclum sanctuarij, quē efficiunt viginti Hebræi oboli. Cautum etenim erat lege veteri, cuius mentio fit in dict. capi. 30. Numerorum, sicli partem dimidiam domino offerendam esse: qua ratione à Cæsare Augusto procurante Iudæam Cærino Præside id tributum Iudæis indictum est, vt singulis annis quilibet binas drachmas solueret: atque ideò Matthæi cap.17. didrachmus censetur numus ille, qui pro tributo à Iudæis Cæsari reddebatur. Quod & Budæus explicat lib.v.de Asse. Sed & Iosephus scribit in lib. 7. de bello Iudaico cap.26. à Vespasiano Cesare stipendium Iudęis indictum, vt vbicunque degerent binas drachmas inferret quisque in capitolium ita, vt antè Hierosolymorum templo pēdebant: quo in loco palàm Iosephus probat dimidium siclum, quem Iudęi templo pendebant olim ex lege, cuius mentio fit in dict.c.30. Numero. didrachmū fuisse: & ideò siclus integer erit quatuor drachmarum. idem siclus ab eodem Iosepho simpliciter dictus est argenteus lib.9. antiq. cap.2. Alibi idem Iosephus siclum interperetatur planè, ac vertit.lib.7.cap.9. Et hęc de siclo sanctuarij cū de eo expressim agatur in locis ex vetere testamento paulò antè adductis: siquidem siclus sanctuarij à vulgari siclo, quo in commutationibus Hebręi vtebantur, in hoc distinguitur, ꝙ siclus sanctuarij quatuor, siclus verò vulgaris duas drachmas pendebat: quemadmodū ex magistro Salomone adnotauit Georgius Agricola lib.2.de pondere monetarum. Et probat Carolus Moli.in tract.de cōtractibus q.100. nu,795. Ex quibus fit satis, siclū sanctuarij quatuor appendisse drachmas Atticas, & viginti obolos Hebręos: quod & idē Agricola tradiderat lib. 2. de externis pōderibus, qui scribit, Obolum istum Hebręum dictum fuisse Gera. Quamobrem multa poterunt deduci non omninò vulgaria in huius rei, & numi examine, quę subseruient, & plurimū conducent ad multarū

authoritatũ interpretationem.

¶Primùm constat, statere numum, cuius meminit Matthæus cap. 17 censendũ esse ponderis, & valoris quatuor Atticarum, drachmarũ, denique sicli sanctuarij: cũ is soluẽdus esset pro Christo, & Petro: & quilibet Cęsari soluturus esset didrachmũ: idest numum duarum drachmarum: dimidium nempè siclũ sanctuarij & integrum siclum vulgarẽ Hebræorum: qui quidẽ numus cũ duas habeat ponderis drachmas, conuenit quò ad pondus, & æstimationem ferè duobus numis regalibus argenteis, quibus modò vtimur ex constitutione Regum Catholicorũ: denique similis omninò est duobus argenteis regalibus legitimi ponderis; quorum rationem aurifices, & vascularij obseruãt: sic didrachmus erat quarta vnciæ pars, & eius ponderis numus argenteus.

¶Secundò hinc deducitur, siciliciũ quẽ diximus apud Latinos quartam fuisse vnciæ partẽ: re, & nomine similẽ cẽseri Hebręorum siclo vulgari.

¶Tertiò ex hoc sicli pondere, & æstimatione poterit perpendi, cur septuaginta interpretes Numeror. cap. 3. & Exodi. c. 38 siclũ interpretentur didrachmũ cũ locus ille palàm tractet de siclo sanctuarij, quẽ ex authoritate Iosephi, Hieronymi, & aliorũ constat, quatuor drachmas appendisse. Existimarunt enim septuaginta interpretes, siclũ sanctuarij, & vulgarẽ pares fuisse põdere, & vtrunque duarũ drachmarum pondus tantũ habuisse, vt tandẽ siclus etiam sanctuarij fuerit ponderis duarum drachmarũ. Eandem sententiã sequitur, & probat Epiphanius Salaminis vrbis Cypri Episcopus, cognomento Magnus, alioqui Cõstantiæ præsul: nã & Salamin ita dicta est, qui omniũ tã ponderũ grauitatem, quàm capacitatem mensurarum, quæ sunt apud septuaginta interpretes, & Euangelistas explicat: cuius tamẽ opinionem tradito vero sicli sanctuarij põdere improbat Georgius Agricola lib. 2. de externis ponderibus. Habet etenim siclus sanctuarij põdus drachmarum quatuor Atticarum.

¶Quartò eadem ratione facillimum erit examinare põdus Armillarum aurearum, quibus seruus Isaac donauit Rebechã. Pendebant enim duæ illæ armillæ siclos decem. Genes. cap. 24. Nã si locus hic de siclo sanctuarij sit accipiẽdus põdus duarũ armillarũ erit cẽsendũ iuxta quadraginta Atticas drachmas: vel quinque vnciarum: aut denique quadraginta numorũ aureorũ, quos ex constitutione Regum Catholicorũ signatos simplices Ducatos appellamus. Quod si de siclis vulgaribus intelexerimus locum præcitatum, pondus armil

dus armillarū erit viginti drachmarum Atticarum: atque ideò viginti numorū aureorū, quos diximus ducatos simplices. Hieronymus tandem in traditionibus Hebraicis super dict.ca.24. locum illum de siclo sanctuarij palàm intellexit. Nam & hic frequentissimus est in sacra veteris testamenti Historia.

¶ Quintò ad eiusdem loci congruam interpretationem est idē obseruandum pondus inauriū, quas idem seruus Isaac Rebechæ donauit, inquit enim tex. sacer. protulit vir inaures aureas appendentes siclos duos. Vndè apparet, vtranque inaurē siclos duos appēdisse: idest octo drachmales aureos, quibus vtimur, & quos simplices ducatos appellamus: denique vnciā auri. Et hæc iuxa valgarem editionem, & valorem sicli sanctuarij: cū pōdus inaurium secundum vulgarium siclorum rationē esset quatuor drachmarum: atq; ita quatuor aureorū drahmaliū, quibus nos Castellani vtimur. Quod si editio illa sit obseruanda, quæ ex Hebræo sermone traditur in hunc modum: protulit inaureā aurem, dimidium sicli pondus eius: quemadmodū Diuus Hieronymus traduxisse videtur, & probant Eugubinus, ac Georgius Agricola lib. 3. de pretio. veterum monetarum admodū differt inauriū pondus: siquidē est censendum, ac reducendum ad duas drachmas Atticas habita ratione sicli sanctuarij. Quo fit, vt Aloysius Lippomanus in Catena super Genesim.ca. 24. existimet, septuaginta interpretes non discrepare in eius loci translatione ab Hebræis dicentibus, inaurem aureā fuisse ponderis, semisis, vel dimidij sicli, etiam sanctuarij, si apud interpretes septuaginta exponatur, & adsumatur, ἀνὰ δραχμὴν distributiuè, vt sit sensus, quòd quælibet inauris erat ponderis vnius drachmæ. Sic etenim vtraque inauris erit ponderis dimidij sicli sanctuarij: nempè duarum drachmarum. Cui rationi accedit, quòd septuaginta interpretes sanctuarij siclum semper, & vbique didrachmum interpretantur: quemadmodum superiùs probauimus, & manifestū fit, Numeror.cap.3.& Exodi. c. 38. idcircò existimantes cū Hebræis, vtranque inaurem appendisse siclum sanctuarij, & earū quamlibet dimidium sicli, interpretati fuerunt distributiuè cuiuslibet inauris pondus esse censendum ad rationē vnius drachmæ, & ita dimidij sicli sanctuarij. Sic sanè fallitur doctissimus Eugubinus dum in dict.cap.24 miratur, quod septuaginta interpretes siclū verterint drachmā: siquidē ipsi septuaginta interpretes nō interpretātur, siclū drachmā esse: cū vbiq; eū didrachmū esse cēsuerint: sed existimarunt,

Hebręos cuiuslibet inauris pondus tradidisse ad rationem dimidij sicli, quem interpretes cõstituerunt integrum ex duabus drachmis, & dimidium ex vna tantùm drachma. Sed adhuc discrimen constat, si Hebræi de siclo sáctuarij, & põderis quatuor drachmarum intellexerunt locum illum, etiam si vtriusque inauris pondus fuerit ab eis significatũ ex dimidio siclo: quia septuaginta interpretes siclum integrum solent constituere ex duabus drachmis: Hebræi verò ex quatuor. Sic multò maior est differentia, si dixerimus ab Hebræis pondus cuiuslibet inauris ad dimidium siclum constitutum: nã vtraq; inauris erit quatuor drachmarum ex pondere integri sicli sanctuarij: qua ratione vt Aloisij Lippomani sententiam probemus, oportet dimidium siclum apud Hebræos accipere pro pondere cuiuslibet inauris, & de siclo duarũ drachmarum intelligere. Etenim tũc iuxtà interpretes septuaginta quælibet inauris appendebat drachmam vnam, & secundum Hebræos dimidiũ siclũ. Quod si dixeris, Hebræorum Codicẽ intelligendum fore de siclo sanctuarij quatuor drachmarũ: & vtriusque inauris pondus ab eis significatum ex dimidio siclo: tunc interpretes septuaginta notari possent ex hoc, quod dimidium siclum duabus appenderint drachmis, quo pondere ipsi censere soleant integrum siclũ. Editio verò vulgaris, & quæ ab Ecclesia Catholica constitutissimam habet authoritatẽ: vt conueniat editioni Hebraicæ, quæ pondus significauit sicli dimidij, erit intelligenda de siclo vulgari: vt tandem quælibet inauris ex Codice Hebræorum appenderit dimidium sicli sanctuarij quatuor drachmarum, & vtraque integrum siclum: sicque quatuor drachmas. vel duos siclos vulgares, quorum quilibet didrachmus erat.

¶Sextò hinc planè deducitur, sibi non constare doctissimum Eugubium, qui Leuit. capitul. 27. scribit, siclũ apud Hebræos esse quasi sesternum masculini generis apud Latinos. Est enim hic manifestus error. Nã siclus, etiam si eis esset vnius drachmę, haberet ferè quatuor sestertios Latinos, & multò plures, si is duas drachmas, aut quatuor pẽdebat.

¶Septimo apparet indè, an certum sit diuus Hieronymus in dict. capitul. 24. Geneseos tradit, scribens, siclum Hebræum esse vnciam, & vnciam vnam pendere. idem asserit Isidorus lib. 16. etymologi. capitul. 24. Nam hoc incertũ sit vel ex eo, quod idẽ Hieronimus fatetur, siclum pendere quatuor drachmas: & tamen vncia constat ex octo drachmis. Vndè verius dixissent

xissent hi authores, siclum esse semunciam. Quod ex authoritate Isidori tradit Anto. Augustinus lib. ij. emendationum, c. viij. cùm ipse Isidorus asserat, siclum vnciam esse. Igitur vtcunq; sit siclus sanctuarij quatuor Atticas drachmas appendit: & ideò semuncia est.

¶ Octauò expendi poterit ex his numus ille, cuius mẽtio fit apud Xenophontem libr. j. de Ciri ascensu ad Babylonem. Is enim dictus est Siglus, & vt eius eodem Xenophonte deducitur, pendit septem obolos Atticos, & dimidiũ. Sed & Hesychius tradit, siglũ numũ esse Persium, aut Sardianicũ: & valere octo obolos Atticos: pendit ergò hic munus drachmã vnam, & tertiam alterius partem. idẽ probat Agricola li. ij. de pondere monetar.

¶ Nonò hinc erit examinanda gl. in c. si quis aliquando. §. in Leuitico. de pœni. distinct. j. vbi mentio fit sicli Hebraici. Ioannes etenim Theutonicus hæc confinxit carmina.

Tres siclos obolus : obolos tres drachma: sed octo
Vncia fert drachmas: duodena dat vncia libram.
Siclus habet drachmas septẽ obolo minus vno.

Hæc sanè carmina parũ sibi constant. Nam si obolus habet tres siclos, fieri nõ potest, quòd siclus habeat septẽ drachmas obolo minus vno. Idcircò Antonius Augustinus in d. lib. ij. emendatio. c. viij. doctè & diligenter probat, primum carmẽ aliter legendũ esse: ità equidẽ.

Tres siliquas obolus: obolos sex drachma.

Item admonet, siclũ viginti pẽdere obolos Hebræos: quod nos paulò antè probauimus. Superest tamen adhuc error: etenim si ex Antonio Augustino legendũ est in primo carmine: obolos sex drachma, qua ratione fieri potest, vt siclus habeat septẽ drachmas vno dempto ex his drachmis obolo? haberet siquidẽ siclus quadraginta, & vnũ obolos: quod satis refragatur eidẽ Antonio Augustino: atque ideò nec ipse sibi constat. Nos verò arbitramur authorẽ horum carminũ nõ satis percepisse rationem, & vim huius numismatis: nec itẽ intellexisse drachmæ pondus: tametsi primũ carmen, vt & alia conueniant sit ita legendum.

Tres siliquas obolus, obolos sex drachma.

Ita enim fit, vt siclus habeat septẽ drachmas obolo minus vno: idest viginti obolos: quos licèt Hebręos verè siclus habet. Hic dubiò procul est huius autoris sensus, etiam si plurimũ ab scopo errauerit: dum drachmã effecerit trium obolorũ, & ipsa verè sex obolos appendat. sic etiã decipitur dum vi-

ginti obolos Græcos ex his, quos drachma Græca pendit, tribuit ſiclo, qui viginti quatuor Græcos obolos pendit: deinde ſiclum exiſtimat habere ſeptem drachmas: cum omniũ ſententia maior ſiclus, qui dicitur ſanctuarij ponderis ſit quatuor drachmarum. Cæterùm, licèt ea, quæ de pondere
21 denarij, ac ſeſtertij ſcripſimus, ita recepta fuerint, vt indè poſſimus horũ numiſmatum valorem ad noſtrã argenteã monetam conferre abſque inſigni æſtimationis, & pretij errore: de valore tamen, quem hi nummi apud veteres habuerint, maxima eſt cõtrouerſia. Nam & ſi ab initio denarius decem valuerit aſſes, & quinarius quinque: ſeſtertius duos, & dimidium: ſunt planè qui exiſtiment, paulò poſt valorem iſtũ mutatum fuiſſe, & denarium æſtimatum eſſe decem & ſex aſsibus: quinariũ octo: ſeſtertiũ quatuor. Hoc enim apparet ex Plinio lib.33.c.iij. qui id contigiſſe ſcribit Hannibale vrgente rempublicam Q. Fabio Maximo dictatore. Eiuſdem ſententiæ authores ſunt Voluſius Mætianus in li.de Aſſe. Et Vitruuius li.iij. de Architectura. quorum authoritatem ſecutus Anto. Auguſti.lib.ij. emendationum c.vij. à Budæi, & aliorum ſententia diſcedit. Huius opinioni accedit locus inſignis apud Corneliũ Tacitũ li.j. quo in loco, vbi agitur de ſeditione Pannonica, cõqueritur Pãnonicus miles, quòd decem aſſes, nõ denarium acciperet: cõſtat igitur apud Tacitũ denarium pluris quã decem aſsium æſtimari. Nam & ex Plinio in d.c. iij. apparet, in ſtipẽdio militari ſemper denariũ decem aſsibus æſtimatũ fuiſſe, & idcircò decẽ aſſes militi dari ſolitos pro denario, qui erat diurnũ ſtipẽdium. Sed & Plinius ipſe palã aſſeuerat, eius ætate denarium æſtimari decem & ſex aſsibus, & ſeſtertiũ quatuor. Voluſius item Mætianus in d.li.de Aſſe. qui Iuriſconſultus fuit, & floruit ſub Antonino Pio, Hadriano, & Antonino Philoſopho, manifeſtè, & eo tempore hanc fuiſſe horũ numiſmatum æſtimationẽ ſcribit: vt hinc ſatis probatũ eſſe videatur aduerſus Budæũ, & alios, quæ fuerit vera ſeſtertij, ac denarij æſtimatio. Sic ſanè intelligẽda eſt Iuſtiniani Cæſaris cõſtitutio in l. vlt.C.de dona. Verba (inquit) ſuperflua, quæ in donationib⁹ poni ſolebãt: ideſt ſeſtertij nummi vnius: aſsiũ quatuor, penitùs eſſe reijcienda cenſemus. Etenim ad interpretationẽ ſeſtertij, nè quis ea verba intelligeret de ſeſtertio neutrius generis, adiectũ eſt aſsium quatuor: cuius valoris erat ſeſtertius, ſecundũ Mætianum. Quę

quidem

quidem interpretatio placet Anto. Augustino. Cui libenter addiderim, illa verba (sestertij vnius) in donationibus: ideò esse superflua, quòd cū verè donatio fieret, simulatè vnius numi pretiū apponebatur, vt videretur vēditio, quæ vnius numi pretio apposito ficta iudicabatur. l. Si quis antè cōduxerit. ff. de acqui. pos. & ex Suetonio in Cæsare, & Valerio Maximo li. v. adnotauit Budæus lib. j. de Asse. Et in rub. ff. de in diē adiectione. Vtcunq; tamē sit, etiā si à Budæo Mętianum sequuti discedamus, iterum admoneo, nō esse admodū incertā denarij, & sestertij æstimationē ad nostræ pecuniæ rationē, & pōdus, ex quo certa poterit cōstitui, & diffiniri æstimatio. Sed & illud planè cōstabit, ad Hānibalis tēpus, & Q. Fabij Maximi dictaturā denariū decem assibus æstimatū fuisse: sestertiúmque duobus, & dimidio: tametsi posteà cōtigerit maior horū numismatum ęstimatio. Quod si quis adhuc sequi Budæi sententiā velit, ac existimet, frequētiorē fuisse in republica Romana denarij æstimationē ad rationē decē assiū, & sestertij ad rationē duorū, & dimidij: deniq. Mætiani æstimationem opinetur tēporariā fuisse, habet profectò graues authores Varronem li. iiij. de verbo. origine. Priscianum. libr. vj. & Sextum Pompeiū, qui censent, denariū decē asses valuisse, quinariū quinque, sestertiū duos, & dimidiū: tametsi admodum vrgeant authores in contrariū citati, ex quibus apparet, hanc æstimationem fuisse receptam ad Q. Fabij dictaturā, & post eam denariū pluribus assibus æstimatum esse. Fortassis, vt & hoc obiter adnotemus argentei, quibus Christus diuēditus est, non erāt denarij, sed numi didrachmi: vt censet Budæus li. v. de Asse. ex numo quodam illorum, qui apud Gallos in sacrario ecclesiæ cuiusdam maxima cū veneratiōe seruatur. Sic sanè erant illi numi sicli vulgares Hebræorū. Fit deinde mētio aliquot in locis Sterlingo-
12 rum quorundā: erat verò Sterlingus numus argenteus Anglicus ex vicesima sexta parte vnciæ: nam viginti sex numi argentei sterlingui vnciam pendebant authore Virgilio Polydoro in historia Anglica. li. 16. dictus autem est hic numus, vt idem author tradit, sterlingus, quod Sturnus auis, Anglicè Sterling. vulgò Storniño, in altera parte numi esset impressa. Erit igitur quilibet sterlingus paulò maior sestertio Romanorum: siquidem viginti octo sestertij vnciam apud Romanos efficiebant, quam apud Anglos itidem constituunt viginti sex

sterlingui:atque ideò erit sterlingus tertia nostri numi regalis argentei pars: aut numus paulò minor tertia Castellani argentei parte. Horum sterlingorum mentio fit in cap.constitutis.de procurat. & in cap. iij.De arbitris.

Ex capite sequenti.

1 *Aureus numus apud* Romanos, *quo tempore fuerit percusus.*

2 *De aureis, numis quos signari iusserunt* Reges Catholici Fernandus *&* Elisabeth, *eorúmque nepos Carolus inuictissimus.*

3 *Solidus aureus, cuius mētio fit à Iustiniano, quod pondus habuerit.*

4 *Solidus, qua ratione sic dictus fuerit. Et inibi de tremissibus, & semissibus.*

De veterū aureis numis.

CAP. III.

1
VREVS numus apud Romanos cœpit, post annum sexagesimum secundum, quàm argenteus, teste Plinio libr.33.cap.iij. Nempè anno ab vrbe condita quingentesimo quadragesimo sexto, ante Christi natale anno ducentesimo duodecimo. Græci itidem numis áureis vsi fuêre: quemadmodum passim cōstat ex Historicis, Græcísque autoribus: tametsi Lycurgus numo aureo, & argenteo expuncto, ferreum solum vtendum imperauerit sicuti Plutarchus scribit in eiusdē Lycurgi vita. Reges autem Catholici Fernādus, & Elysabeth anno Millesimo quatercentesimo nonagesimo septimo, cudi iusserint

2 monetam auream in his regnis ad hanc rationem, vt ex quolibet marcho percuterentur sexaginta quinque numi aurei, & tertia alterius numi pars. Sic etenim ex libra auri duodecim vnciarum percussi fuêre numi aurei nonaginta octo. Hi verò numi ex ipsa regia constitutione appellantur Excellentes, eiúsque ponderis dupli fuêre. itē signati alij numi aurei, quos Doblones vulgus appellat, & demū alij, qui quinque decem, viginti, aut quinquaginta numos excellentes penderent: quos sæpissimè & nos vidimus: atque ita cautum extat pragmatica constitutione.118. Hac denique deprehensa horum numismatū pōderis ratione, apparet, quēlibet horum, numorū, quos Ducatos dicimus, & qui Excellentes regia lege nuncupātur, drachmalem esse, & ferè habere Atticæ drachmæ pondus. Nā drachmæ Atticæ sexaginta quatuor Marcum efficiunt: nonaginta sex romanam librā

duodecim

duodecim vnciarum. ¶Quã ob
rem ex aureis his drachmali-
bus integri ponderis ſexagin-
ta quatuor, tot detrahuntur
grana, quæ efficiunt numum
alium, & alterius tertiam par-
tem: ſic ex nonaginta ſex tot
grana ſubtrahuntur: quę duos
numos aureos excellentes con
ſtituunt. Drachmam autẽ hac
in parte intelligo Atticã, quæ
appendit ſeptuaginta duo gra
na: quæ quidem Attica dra-
chma duas cõtinet drachmas
vulgares, quibus aurifices vtun
tur. Valet autem quilibet nu-
mus aureus ex his vndecim re
gales argẽteos huius regni nu
mos, quorum præcedenti capi
te meminimus, & vltra vnum
marauedinum æreum: atque
idcò valet CCCLXXV. æreos
marauedinos. Expẽdebatur in
his Hiſpaniarũ regnis ab hinc
decẽ, viginti, & triginta annis
aureus dictus Caſtellanus, cu-
ius pondere & nunc aurifices,
fabríque argentarij vtuntur.
Erat verò is numus probi qui-
dem auri, & pendebat octo to
mines, quorum quilibet pen-
dit duodecim grana; duóque
efficiunt ſcriptulum: ſic ſanè
numus aureus Caſtellanus, ap
pendit Atticam drachmã, &
ſcriptulum vnũ: habétque ſex-
tam vnciæ partem: qua ratio-
ne quadraginta octo Caſtella-
ni efficiunt marchum vnum
pondere quidem iuſto: & ſex
vnciam: quemadmodum ex ip
ſius numiſmatis verò pondere
ſatis apparet. Huius numi au-
rei Caſtellani valor eſt planè
quatercentorum octuaginta-
quinque marauedinorũ, quo-
rum in primo capite memini-
mus. Demùm Carolus Cæſar
Hiſpaniarum Rex percuti iuſ-
ſit aureos numos, qui Corona
ti, aut Coronæ dicuntur. Hi
modò frequentiores ſunt, quo
rum ſexaginta octo faciũt mar
chum: & octo dimidius vnciã:
triginta quatuor pendunt vn-
cias quatuor: centum & duo
efficiunt libram romanã duo-
decim vnciarum. Valor cuiuſli
bet numi ex his cẽſetur ad ter-
centum quinquaginta mara-
uedinos. Denique numus hic
aureus decem regales argen-
teos numos, & decem æreos
marauedinos in æſtimatione
reddit: ſicuti ſtatutum eſt ab
ipſo Carolo in Pintiano totius
regni conuentu anno. M. D.
xxxvij. l. 104. Habet autem au-
reus hic numus pondus ſexa-
ginta octo granorum, confici-
túrque, & ſignatur ex auro nõ
ita puro, & pretioſo, vt eſt illud
ex quo excellentes aurei numi
ſignabantur. Olim à Romanis
numus percuſſus fuit, qui ex
auro ſignatus ſimpliciter au-
reus dicebatur, cuius numi paſ
ſim mentio fit à Iuriſconſultis,
3 & veteribus Hiſtoricis: ſed quia
ab eiſdem traditur plerunquè

numus aureus, qui dictus est solidus, nondum satis constitutum est, imò adhuc controuertitur, an aureus, & solidus eiusdem ponderis, & valoris fuerint. Ipse verò post tot egregios authores rem istam breuiter examinabo, rationes vtriusque opinionis, & authoritates adducens: ne videar temerè alteram ex his sententiam elegisse, & vt palàm sit, posse vtranque habita ratione temporum verè, & constanter asseuerari.

¶Primùm enim illud sit absque controuersia, solidum aureum, cuius mentio fit à Iustiniano, & alijs paulò ante Cæsaribus, sextam fuisse vnciæ partem: atque idem appēdere drachmam Atticā, & scrupulum vnum: quo fit, vt sex solidi efficiant vnciam, & septuaginta duo libram. Quod constat ex Isidoro libr. 16. Etymologiarū cap. 14. Constantino Harmenopulo libr. iij. epitomes titu. vij. textus ad hoc insignis in l. quoties. C. de susceptoribus & Arcarijs, libr. 10. cuius literam, & contextū subijciam ex ipso Codice Theodosiano, vt lector percipere possit facilimè quantum differat à vulgata lectiōe, & aliqua Accursiū adnotasse, quę planè subticuisset, si integrā constitutionē legisset. Extat igitur cōstitutio hęc lib. 12. Cod. Theod. l. 13. ti. de susceptoribus, pręposìtis, & Arcarijs.

Idem. A. A. ad Germanianum Com. S. L.

Quotiescunque solidi ad largitionum subsidia perferendi sunt, nō solidi, pro quibus adulterini sæpè subduntur, sed aut idem in massam, redacti si aliundè quis soluit potest habere materiam auri obriza dirigatur, pro ea scilicet parte quam vnusquisque defendit: ne diutiùs vel allecti, vel prosecutores, vel largitionales adulterinos solidos subrogando in cōpendium suū fiscalia emolumenta conuertant. Illud etiam cautionis adijcimus, vt quotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos, libra feratur accepto. & cætera.

Dat. vj. Idus Ianuarias, Romæ Lupicino, & Iouino Consulibus.

HAec in Codice Theodosiano nuper typis tradito Ioannis Tillij Angolisinensis diligentia, & opera: tametsi in Iustiniani Codice tantùm apposita sit vltima huius constitutionis pars: his equidem verbis. Quotiescunque certa summa Solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto. Huius constitutionis authores

thores fuêre Valens,& Valẽtinianus Imperatores,ac Cæsares. Vndè manifestum fit, solidum aureum, sextam fuisse vnciæ partem:& ideò sex solidos vnciam, septuaginta duos auri libram duodecim vnciarum efficere. Hanc sententiam etiam probant,& admittunt, præter Isidorum, & Constantinum, Gulielmus Budæus libro 5. de asse. Georgius Agricola libro ij. de pondere & temperatura monetarum. & Alciatus libr. iij. Dispunctionum. cap. 9. Solidus autẽ ideò dictus est, quod nihil illi deesse videatur. Solidum enim antiqui integrum dicebant, secũdum Isidorum, & probatur in l. ergo. §. creditoribus. ff. de fideicommiss. libertat. testis item est & Horatius scribens: aut partem solido demere de die. Idémq; Nebrissensis adnotauit in iuris ciuilis lexico. Ea verò dictio, de qua modò agimus, etiam aureis conuenit,& in vsum accessit ad discrimen constituendũ inter aureos integros, & semisses, ac tremisses: cùm semisses ex dimidia auri parte, tremisses ex tertia constarent: sicuti apparet ex Aelio Lampridio in Alexandri Seueri vita. & in l. iubemus. C. de erogatione militar. annonæ libr. 12. & titulo de veste militari. l. iij. eodem libro, quo in loco inquiunt Archadius,& Honorius. Fortissimis militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis clamidibus, sed singulos solidos dari pręcipimus. Sic Volusius Mætianus de asse, libram integram solidum appellat. Prima, inquit, diuisio solidi, id est libræ. Ex quibus deducitur, non ex eo dictum fuisse solidum, quia de solido, & puro auro factus fuerit, à soliditate: vt falsò existimat glo. in l. vnic. C. de veteris numismat. potestat. libr. 11. Nam & ex his quæ hoc in capite nos adnotabimus, constabit, aureos veteres, & solidos frequentissimè percussos fuisse ex auro mixto, non ex puro, & obryzo. Solidus tamen hic numus aureus. xxiiij. siliquas appendit: & ideò octaua eius pars tres habet siliquas: vt probat Antonius Augustinus ex Nouella Gręca constitutione. 130. de vsuris nauticis, nondum typis tradita, etiam si falsò alij contrarium scripserint, quorũ error manifestè deprehenditur ex eo, quod sexta vnciȩ pars, quam appendit solidus, constet ex drachma Attica, & scriptulo: drachma verò ex obolis sex, & sic decem, & octo siliquis: scriptulum ex duobus obolis atque ita ex siliquis sex: quemadmodum in cap. præcedenti probauimus; vnde solidus xxiiij. habet siliquas. Hinc tandem fit, vt solidus hic nu-

mus aureus, qui sextam habet vnciæ partem, omninò similis sit numo aureo Castellano. Et hoc quidē obtinet quò ad pondus; nā de valore, & pretio ipsius solidi paulò post in hoc ipso capite dicemus: tametsi hæc ferè iā olim tradiderimus lib.j. variar.resolut.c.xj. Hæc igitur sunt planè accipienda, & absq; vlla controuersia de solido aureo, cuius mentio fit in ipsius Iustiniani Codice & in eiusdē Cæsaris constitutionibus.

Ex §.sequenti.

1 *Aureus, quòd sexta fuerit vnciæ pars, multis probatur rationibus.*
2 *Rursus traditur, aureum à solido differre, & quartā efficere vnciæ partem.*
3 *Quæ fuerit hactenùs auri ad argētum, argentíve ad aurum proportio.*
4 *Auri bonitas traditur, & qua ratione cognosci ea possit.*
5 *Aurum obrizum, quid.*
6 *Argēti bonitas itidē distinguitur.*
7 *Argentum pustulatum, quid.*

§.Primus.

DE AVREO sanè quidam opinantur, eū numū pōdere similem fuisse solido: atq; ideò sextā fuisse vnciæ partem. Hæc sententia placuit aduersus Budæum Aemilio Ferretò institut. de pœna temerè litig. Antonio Augustino li.ij.emēdat.c.ix. Eandē probat, veriorem, ac certiorē esse censet Ioā. Arce ab Otalora olim in hoc Granatensi Prętorio regius cōsiliarius, qui nunc Pintiæ eodē munere fungitur, vir equidem ob singularem eius eruditionē ab omnibus, sed à me præ cæteris suspiciēdus. Is inquàm in eleganti opere, quod de nobilitate Hispana publicū fecit, parte ij.c.iiij.scribit, solidū, & aureum idem esse, nec pondere, nec valore differre. Horum autorum rationes exponā: vt facilius deprehēdi possit, quò tēdat huius controuersiæ status.

¶Prima eorum ratio adsumitur ex d.l.quoties.qua constat, numum aureū, qui solidus dictus est, sextam fuisse vnciæ partem. Idē probatur authoritate Isidori, & Constantini Harmenopuli, quorū modò meminimus, Igitur satis apparet, aureū numū apud veteres, & Iuriscōsultos sextā fuisse vnciæ partē, & sic omninò similem extitisse solido pondere quidem, & item numo aureo Castellano.

¶Secūda ratio adducitur ex l.vnic.C.de collat.æris.li.x. Ea etenim constitutione quilibet aureus solidus æstimatur vicenis libris æris, idest, interprete

Antonio

Antonio Augustino centum viginti sestertijs. Sed si solidus minoris ponderis esset, quàm aureus, verisimile non sit, eum pluris æstimari, cũ aureus centum tãtùm sestertijs fuerit æstimatus. Consequitur ergo, cùm constet de solidi certo pondere, idem pondus & aureum habuisse. Tertiò idem probatur in l. si verò. §. Prætor ait. ff. de his, qui deiecer. vel effud. pœna etenim ibi statuta est iure Pandectarum decem solidorum, quæ per Iustinianũ expressim traditur nomine decem aureorum. in §. item is. vers. cui similis est. instit. de obligat. quæ ex quasi malefic. nascunt. Ex quibus duo libet adnotare. Primũ apud Iurisconsultos in Pandectarum libris mentionem fieri solidorum: quæ itidem fit in l. quia vulgò. ff. de ædilit. edict. Secundum, promiscuè à Iurisconsultis, & Iustianano accipi solidos, & aureos vt idem omninò sint. Quartò, hoc ipsum stabilitur ex l. j. in princip. ff. de his, qui deiec. vel effu. quo in loco pœna constituitur quinquaginta aureorum: quam sub eadem quantitate, & eodem aureorum nomine repetit Iustinianus in dicto §. item is. versicu. ob hominem. vt hinc planè constet, Iustinianum veterem aureorum monetam minimè mutasse, sed manifesto argumento comprobasse, eam solido parem esse: cùm in eadem materia, quæ per veteres leges tradita fuerit sub promiscuo aureorum, & solidorum vsu, ipsemet quandoquè solidorum, quandoquè aureorum mẽtionẽ fecerit. Quintò idem probare conantur ex eo, quòd Iustini. in §. vlti. instit. de pœn. temerè liti. pœnam à Iurisconsultis quinquaginta aureorum numero statutam in l. si libertus. ff. de in ius voc. l. ij. l. in eũ. & l. vlti. ff. in ius vocat. vt eant. quinquaginta solidorũ nomine expressit. Sextò constat, à solido aureum non differre, nec pondere, nec valore, ex regia l. vij. titu. xviij. part. j. vbi aduersus occidentẽ Episcopũ, presbyterum, aut Diaconum pœna solidorum statuta est sub certo numero. cùm idẽ numorum numerus videatur sub aureorum nomine iure communi diffiniri pro eiusdem criminis pœna. c. qui subdiaconum. xvij. quæst. iiij. Septimò hoc ipsum probari potest, quia in quibusdam regijs cõstitutionibus mentio solidorum fit in his casibus, in quibus apud ipsos Iũrisconsultos aureorum nomen exponitur. Nam & aurei, quorum meminêre Iuriscõsulti in l. j. §. j. & §. ij. ff. de sepulch. viol. solidi nominantur in l. j. & ij. lib. iiij. fori. Octauò eadem opinio comprobatur authoritate Accursij. Bart. & doct. in d. l.

quoties.& in l.quicũque.C. de seruis fugitiu. Abb.& Felin.in cap.conquerente.de offic.ord. quorum, & aliorum communi consensu decisum extat aureum Iurisconsultorum,& solidum Iustiniani eiusdem valoris,& ponderis fuisse. Nonò & his rationibus ipse aliam adijcio,certò sciẽs quantùm ea sit roboris habitura. Etenim cùm regiæ Partitarum leges plerunque, ac frequentissimè aureos, & solidos veterum Iurisconsultorum,& Iustiniani in eandem monetam Hispaniarum transtulerint,satis est probabile,doctissimos illos viros, qui Partitarum operi strenuã dedêre operam, planè existimasse,eiusdem ponderis, & valoris aureum,& solidum fuisse. Verùm ex contrario alijs visum est aureum veterẽ à solido Codicis Iustiniani differre proportione sescupla ita quidem, vt aureus sit sescuplo maior pondere ipso quidem solido.atque
2 ideò quatuor aurei vnciam efficiunt: quadraginta octo auri Libram duodecim vnciarum: triginta duo marchum octo vnciarum.Sic etenim censent, & opinantur Gulielmus Budæus lib.iij.& rursus lib.v.de Asse Leonardus Portius libro j.de monetis,& ponderibus. Alcia. lib.iij. dispunct. c.ix. Georgius Agricola libr.ij.de pondere,& temperat.monet.quorum sententia multis probari potest. Primò ex ipsismet numis aureis veteribus, quorum viginti quatuor testatur Budæus in d. libr.iij.expendisse,atque ex iusti põderis examine deprehendisse,ipsos appendere sex auri vncias. Scribit tamen aureis viginti quatuor addidisse duas drachmas,& grana quædam, ex quibus perduxit rem ad æquilibrium.Sic factum est,vt viginti quatuor aureis duę ad iustum & exactum pondus deficerent drachmę.Id que mirum non est ob eorum vetustatem ex qua cõsumpti, & corrosi ali qua ex parte fuêre.Igitur huius doctissimi viri diligentia probabiliùs est, aureum quartam fuisse vnciæ partem:cum viginti quatuor sex vncias appenderint duabus propter vetustatem eorum deficiẽtibus drachmis. Secundò ad hoc ipsum & locus Plinij conducit lib.33.ca. iij.Etenim ex emẽdatione Leonardi Portij,Agricolæ,& aliorum ita is scripsit. Aureus numus post annũ sexagesimum secundum percussus est,quam argenteus, ita vt scrupulum valeret sestertijs vicenis quod efficit in libras ratione sestertiorũ,qui tunc erãt. V. DCCLX. sestertios.Post hæc placuit,quadraginta duo signari ex auri libris paulatímque principes imminuere pondus, minutissimè verò ad xlviij. Hæc Plinius, ex quo ap-

quo apparet, aureos quatuor vnciam fecisse, & ætate ipsius Plinij ex auri libra romana percussos fuisse aureos quadraginta octo. Tertiò his accedit Iulij Pollucis authoritas, is etenim libro iiij. de vocabulis ad Commodū Cæsarem inquit, Aureus numus duas drachmas Atticas habebat. Vnde par est vt quemadmodum denarius romanus ferè drachmalis ponderis fuerit:ita & aureus romanus duas drachmas habuerit:vnde manifestum fit aureo quartam fuisse vnciæ partem: cum vncia ex octo drachmis constet. Erit igitur hic aureus romanus iuxta pondus istud similis ferè habita ratione ponderis aureo numo duplo, quē vulgus Doblon appellat. Est enim duplus hic numus aureus ponderis ferè duarum drachmarum: siquidem dupli aurei Castellani, quos cudi iusserunt Reges Catholici Fernandus, & Elysabeth, triginta duo efficiunt marchum addito alterius dupli aurei Besse, aut duobus adiectis tremissibus: atque ideò quatuor ex his vnciam ferè constituunt. Quartò ad hanc rem diligentiùs expendendam oportet prænotare, aureum illum veterem, qui absque vlla controuersia viginti quinque denarios argenteos valuit, si is foret solido similis ita vt drachmā, & scrupulum appenderet, maximè dissimilem constituere proportionem, & analogiam auri ad argentū, multúmque diuersam ab ea, quæ Cæsarum temporibus, & multò antè Romæ habita fuerit. Qua de re illud est constituendū, quod olim cùm
3 Romę fuit auri penuria, authore Plinio, ea fuit proportio auri ad argentum, quæ est quindecim ad vnum: drachma etenim auri quindecim argenti drachmis æstimabatur. Erat ergo quindecuplex auri ad argentum analogia, seu æstimationis proportio. quod palam deducitur ex Plinio, qui libr. 33. cap. iij. scribit, scrupulum auri vicenos sestertios valuisse: sed viginti sestertij quindecim argenti scrupulos cōtinebant: nempè appendebant quinque drachmas, aut denarios, quorū quilibet, si denarius omninò drachmæ similis est, tria scrupula pēdit: igitur ex Plinio deducitur, tunc auri ad argētum esse proportionem quindecuplā atque ita Budæus Plinij locū lib. iij. de asse inducit, & interpretatur. Deindè apparet, Romæ vnā auri partē decē argenti partibus aliquando æstimatam fuisse. Cuius rei testis est Liuius lib. 38. agēs de conditionibus pacis, ad quas Aetoli conuenerant cum Romanis, inquit enim: de pecuniæ summa, quam penderent, pensio-

nibúsque eiusnihil ex eo,quod cum consule conuenerat, mutatum, pro argento si aurum dare mallēt,dare cōuenit,dum pro argenteis decem aureus vnus valeret.Idem & Iulius Pollux lib.ix.de vocabulis ad Cōmodum affirmat ex Mænādri comœdia, quæ depositū apud argentarium dicitur. Huius loci Budæus, & Georgius Agricola meminēre. Et licèt Carolus Molinęus.de contractibus, quæst.100.num. 779.existimet parùm cautè Liuij locum ad rem istam adduci, opinor ipse optimè hoc ex eo probari: cū sit vero simile, de aureo, & argenteo eiusdē ponderis actum fuisse. Herodotus autē in Thalia vnum auri talentum taxauit tredecim argenti talentis. Romæ verò Sergij Galbæ temporibus vna auri portio æstimata fuit argenti portionibus duodecim,& dimidia:quod ex Tranquillo, & Cornelio Tacito in hunc modum deducit Georgius Agricola. Scribit enim Suetonius Trāquillus in Othone Siluiō.Nullo igitur officio,aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cœna principem acciperet,aureos excubāti cohorti viritim diuidebat. De eadem quoque largitione ita loquitur Tacitus, eo paulatim progressu, vt per speciem conuiuij, quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos diuideret. Nā cùm centum numi sestertij efficiant quinque, & viginti denarios, & aureus duorum denariorum pondus habeat, vna quidem auri pars,argenti partibus duodecim,& dimidia æstimata fuisse videtur, Hipparchus apud Platonem apertè asseuerat, vnam auri portionem esse pretium duodecim argenti portionum. Sic etenim constat ex Platonis dialogo,cui titulus Hipparchus, vel de lucri cupiditate. Deindè Vespasiani temporibus, vnam auri portionem,argēti portionibus duodecim æstimatam à Romanis fuisse,deducitur ex Plinio, qui libr. 19.capitul.j.Proximus,inquid,Byssino,mulierum maximè delicijs circa Elin in Achaia genito , quaternis denarijs scriptula eius permutata quondam,vt auri.Habēt enim quatuor denarij pōdus duodecim scrupulorū, seu scriptulorum. Erítque paulò maior auri ad argentum proportio, si denarium maiorem drachma constituamus,nempè si septem denarij efficiant vnciam,quæ cōstat ex viginti quatuor scrupulis,tunc sanè quatuor denarij pondus habebūt ferè quatuordecim scrupulorū: atque ideò auri ad argentum proportio hæc erit constituenda, vt vna pars auri ferè quatuordecim argenti par

genti partibus sit æstimãda. Sic denique tempore illo, quo Romæ solidus sextularis erat, auri portio vna, quatuordecim argẽ ti portionib' æstimabatur: quẽadmodum ex l. 5. C. de argenti pretio. lib. 10. deducitur: & adnotarunt Carolus Molinæ. de contracti. quæstion. 100. num. 779. Anto. Augustinus lib. 2. emẽda. cap. 8. Hoc ipsum & multò antè obtinuerat, vt ex Plinio modò probauimus, & ex Suetonio, ac Tacito paulò antè citatis idẽ obseruandũ erit, si ex sept ẽ denarijs vnciam, & ex duabus drachmis aureũ veterẽ constituamus: siquidẽ viginti octo drachmę, & aliquid plus cõstent ex viginti quinque denarijs. Fit igitur satis manifestũ, olim Romę tẽpore, quo solidus erat in vsu ex sexta vnciæ parte, & itẽ eo, quo aureus publica percudebatur authoritate, auri ad argentum eã fuisse proportionẽ, quę est vnius ad quatuordecim. Quod si hęc vera sunt, nec vnquã pluris fuerit aurũ Romę æstimatum, quã ad rationem vnius pro quindecim argenti partibus, fieri nõ potest: nec est verosimilè, aureum pendentẽ drachmã, & scrupulũ, & sic similẽ pondere Iustiniani solido, valuisse viginti quinque denarios argenteos: cũ esset tũc ea proportio auri ad argẽtum, quæ est vnius pro vndeuiginti, quod nullibi legi, & si diligẽter inquisierim. Et hęc quidẽ si de- 4 narius pondere drachmę similis constituatur. Quod si denarius Plinio authore, septima est vnciæ pars: multò maior erit auri ad argentum æstimationis analogia, & proportio. quia vna pars auri æstimanda est vna & viginti argẽti partibus. Hãc sanè rationẽ ipse quandoquè probaui pro Budæi, Leonardi Portij, & aliorum sententia, quam vlteriùs exponam illud primùm prę fatus, minimè controuersum esse, apud veteres aureum viginti quinque denarios valuisse, quod minimè negant Ant. August. & Ferretus: idemque nos inferiùs euidenter ostendemus. Nostra verò ætate vna quidem auri pars vndecim argenti partibus, aliquando duodecim æstimatur, & pluris ob auri inopiã, vel eius æstimationem ex eo cõtingentem, quod aurum sit purum absque vlla argenti, vel æris mistura. Hæc autem tàm varia æstimatio auri, præter rationem illã, quæ ab eius inopia sumitur, poterit contingere ex ipsius auri, vel argenti qualitate. Hæc tandem qualitas inde constat, quod quantò purius est ipsum aurum, vel argentum: tantò est maioris æstimationis: sic & minoris æstimandum erit, si mistum sit alterius metalli maiori portione. Auri etenim bonitas in vigintiquatuor caractis indicaturæ pro ratione marchi consummatur. Nostri siquidem

aurifices &, argẽtarij fabri ad legẽ, & bonitatẽ auri indicandã & deprehendendã vtũtur caractis, quã dictionem à Ceratio verbo Græco deflexêre. Est enim Ceratium minimi ponderis vocabulum à grano siliquæ ductum, qui fructus est arboris prædulcis digitorum hominis longitudine, & pollicis latitudine. nos Hispani Garrouas dicimus: intus sunt grana, quæ ceratia dicuntur nomine cum fructibus communicato. Sic Columela li. 3. Siliquam, inquit, Græcam quidam ceratium appellant. Hac tamen in parte ceratium non ad pondus veteris ceratij, aut siliquæ referendum est, sed ad auri indicaturam: quod & Budæus admonet lib. 3. de asse. Nam aurifices Marchum diuidunt in viginti quatuor caracta, quæ vulgò Quilates vocamus: cuilibet autem vnciæ conueniunt tria caracta: aut tres quilates, qua ratione cùm dicimus, oro de. 24. quilates, intelligimus aurum purum, & obryzum, quod nullam habet mixturam alterius metalli, nec argenti, nec æris. Hinc sanè fit, quod aurum illud est omninò purum, quod totum legitimum vnciæ, vel marchæ põdus id est in marcho. xxiiij. caracta, habet ex vero auro, nullo admixto metallo, nec argento, nec ære. Quod si marchæ auri sit admixta vicesima quarta æris, vel argenti pars, dicetur aurum istud viginti trium caractorum: nos dicemus vulgari sermone, oro de. 23. quilates. Sic si in auri marcha sit duodecima portio argenti, vel æris, dicetur aurum hoc viginti duorum caractorum. id est, oro de. 22. quilates. Hanc verò auri bonitatẽ facillimè deprehendunt aurifices, lydio lapide aurum probantes. Nam & Plinius libr. 33. cap. 8. de eodẽ lapide lydio tractans inquit. His coticulis periti cùm è vena, vt lima rapiunt experimentum, protinus dicunt, quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel æris: scrupulati differẽtia mirabili ratione non fallente. Hæc Plinius, qui scrupulum dixit, quod nos quilate dicimus. Hæc tamen Castellana dictio quò ad pondus quatuor habet grana vulgaria. Hinc ergò planè intelligitur constitutio Regum Catholicorũ, cuius in hoc capite meminimus, dum iubet, aureos numos, quos excellentes appellat, ex auro percuti, quod aurum sit de ley. de. 23. quilates, y tres quartos. Est enim hoc aurum nõ omninò purũ, sed quod habet argenti, vel æris admixtã nonagesimam sextam partem: sic habet aurum istud æris, vel argenti quartam vnius caracti partẽ in auri marcho, vel in octo vncijs. Eadem ratione constat intellectus ad l. 104. Caroli Cæsaris, Hispaniarum Regis anno. 37. Pintiæ latam, qua consti-

tutum

tutum est, vt numi aurei percutiantur, & hi Coronæ dicantur, ex auro quidem.22. caractorũ, idest, de. xxij: quilates. Habet enim hoc aurũ in quolibet marcho duodecimam argẽti vel æris admistam portionem: & sic vnius vnciẹ duas partes è tribus. Dicitur aurum istud apud latinos duo&vicenarium:quia duodecima parte ab auro purissimo deficiat, & habeat viginti duo caracta.Eodem fermè modo aurum dicitur vicenarium quod est viginti caractorũ. Et item aurum duodeuicenarium quod habet.18.caracta:&id differt à purissimo quarta parte: quemadmodum Budæus diligẽtissimè explicat lib.3.de asse scribens, vasa rarò ex auro purissimo fieri:ideò,quòd illud aurum vsurā non fert,nec attrectationẽ sine magno intertrimento:idcircò consultò temperatur.Et idẽ fit in anulis,catellis,spirisque, & mundo muliebri, ne facilè frãgatur,aut torqueatur. testatur & ipse Budeus apud Gallos numos aureos percuti ex auro quod vno tantũ seratio deficiat in ipsa iudicatura: cùm constet ex viginti tribus caractis.Sed & hinc aperitur sensus Suetonij Tranquilli,qui in Cęsare scribit c.54.in Gallia fana,tẽpláq;Deũ donis referta expillauit, vrbes diruit sæpiùs ob prædam, quàm ob delictum: vndè factum, vt auro abundaret, ternísque millibus numũ promercale in Italia,prouincijsque diuideret. Etenim ex hoc Suetonij loco manifestum fit,auri libram æstimatam fuisse ad rationem ferè vnius auri partis pro argenti octo partibus:cùm de sestertijs numis sit Suetonius intelligendus:vndè coniectare possumus,aurum illud,nempè vasculárium, fuisse duodeuicenariũ & apurissimo auro quarta parte deficere,vt tandem fuerit aurum de.18.quilates,quod& ipse Budæus admonet.Hæc quidem de auro puro adnotauimus, & de mixto,aurum verò purisimũ passim obryzum vocatur :atq; inde obryzati solidi dicuntur in l.Vniuersos.C.de veter. numismatis potest.&in l.j.C.de oblatione votorum lib.12.qui ex purissimo auro fuerint signati. Plinius ad hæc lib.33.capit.3.Auri, inquit,experimento ignis est,vt simili colore rubeat, quo ignis, atque ipsum obryzum vocant. Sic & ad bonitatem auri, & ad eius pondus examinandum iubet lex constitui publicum iudicem, quem, Zygostatem appellat:nos Contraste dicimus. l.j. C.de ponderatori. & auri illatione lib. 10. Olim Romæ lege lata à Mario Gratidiano statutus est ludus,id est schola,probandi numismatis,vt ægrè falle re possent numi adulteratores, teste Plinio li.33.c. 9. Cõmemorat ad hęc Georg^9 Angli. l.j.de

pretio metallorum. Dariũ Regem Persarum, cùm cuperet talem monimentum sui relinquere, quale nullus Rex reliquisset, ex auro, quod quã fieri potuit, purissimum excoxit, numos percussisse, qui Darici vocati sunt. Daricus autem hic numus pendebat duas drachmas: vnde similis erat duplo aureo numo, quẽ percuti iusserunt Reges Catholici Fernandus, & Elisabeth: quẽadmodum ex dicto pondere cõstat: quod proprium huius Darici numismatis fuisse ex Xenophonte, & Aristophanis interprete docet idẽ Agricola lib. 2. de põdere, & tẽperat. monet. aduersus Budæum, qui existimat, Daricum octo drachmarũ pondus habuisse. Erat ergò Daricus pondere similis aureo romano iuxta posteriorem sentẽtiam: habebátque ex altera parte imaginem Darij, ex altera Sagittarium incisum, authore Plutarcho in vita Artaxerxis. Tyberius item Imperator, qui Iustino successit, Chilpericum Regẽ Frãcorum aliquot puris aureis ad eum missis donauit: quorum quilibet libram pendebat, & altera cuiúsque pars exprimabat imaginem Imperatoris cũ hac inscriptione: Tyberij Constantini perpetui Augusti: altera currum quadrigatum, cui insidebat auriga cũ hac præclara inscriptiõe: Gloria Romanorum. cuius rei meminit Georgius Agricola lib. j. de pretio metallorum: atque item Sabellicus Aeneade 8. li. v. Sed & Paulus Aemylius de rebus Francorum li. j. idem scribit adijciens, hos numos fuisse quinquaginta: tametsi non scripserit, eos fuisse ex auro purissimo signatos. Aurũ verò hoc purissimum obryzũ vocatur, quasi ophirizũ, aut ophirisiũ authore Hieronymo ab Ophir insula Aethiopiæ, vnde purissimum aduehebatur. Latini autem & pro obryzo obrussam dixêre: vt Seneca Epistola 13. hæc, inquit, est eius obrussa: id est summa bonitas: vt interpretatur Andræ. Alciatus li. v. Parergon. c. 9. Qui etiam censet, hinc deduci prouerbiũ, ad obrussam: idest ad summum perfectionis: quo Cicero in Bruto vtitur. Expurgandus est, inquit, sermo, & adhibenda ad obrussam ratio, quæ mutari non potest. Aurei item numi obryzati meminit Agathias Historicus. Locus sanè diui Hieronymi, cuius simpliciter Alciatus meminit, est, ni fallor, in Commentarijs in Hieremiam lib. 2. c. 10. super illa verba: Argentum inuolutum, siue productũ de Tharsis affertur: aurum de ophaz, opus artificis, & manus ærarij. Hieronymus ita inquit: septem nominibus apud Hebræos appellatur aurum, quorum vnum ophaz dicitur: quod nos dicere possumus obryzum. Idẽ adnotauit

tauit doctissimus Beroaldus apud Suetoniū in Nerone c. 44. ex Fortunato interprete ecclesiasticarū dictionū. Quæ tamen verba minimè probāt, Hieronymū voluisse obryzū aurum inde deducere, quasi ophirisiū ab Ophir. Nā & si dixerit, aurum ex Ophir propter eius summā bonitatē posse dici à Latinis obryzum, non tamen significat, obryzū dictum ab Ophir: quasi ophirisiū. Potuit sanè obryzum dici quasi ἄβρυζον id est syncerum, delicatúmque. Dictio autē, obrussa, agnoscitur ab Erasmo in adnotationibus ad Senecā ex ratione auri obryzi. Apud Ciceronem in Bruto vulgata lectio hęc est. Expurgādus est sermo, & adhibēda quàm obrusa ratio, quæ mutari nō potest. Sed & Petrus Victorius in adnotationibus, obrussam ex veteri codice agnoscit existimans, in vtraque lectione subesse mendum. Fit & auri obryzi mētio Danielis c.x. vbi Hieronimus ex aquila, aurū Ophaz interpretatur. Suetonius itē in Nerone c.44. eiusdē auri obryzi mentionem fecit. Argenti lex, & bonitas non ex caractis, sed ex denarijs, & granis à fabris argentarijs distinguitur. Accipitur enim hic denarius nō ad pōdus, sed potiùs ad bonitatē.
6 Idcircò est duodecima pars integræ, seu totius puritatis materiæ cuiuslibet massæ: vt explicat eleganter Carolus Molin. de contractibus. quæstio. 100. nume. 182. & 189. Nos tamē ad marchū in praxi denarios hos deducemus: si quidem marcha habet duodecim denarios, quorum quilibet diuiditur in grana xxiiij. Summa igitur bonitas in argēto ea est, vt marchus quilibet habeat duodecim denarios argenti: atque ita marchus totus erit argenti puri, quod nullā habet æris, aut stāni mixturam. Quod si marcha habuerit duodecimam partē æris mistā argento: tunc argentum hoc erit vndecim denariorum: quia duodecimus denarius nō argenti, sed æris est, alteriúsve metalli. Sic sanè constitutio regia in Pragmaticis dū statuit, numos argenteos esse cudendos ex argento, *que sea de ley de onze dineros, y quatro granos*, est ita intelligenda, vt numi argentei percutiātur ex argento, cui tantùm mixta sit æris, aut alterius metalli pars duodecima minus sexta parte: atque ita vnius denarij quinq; partes ex ipsius denarij sex: denique habet argētum hoc misturam alterius metalli ad rationem decimæ quartæ partis, & paulò pluris. Quilibet igitur marchus huius legis & bonitatis habet alterius metalli quatuor Atticas drachmas, & ferè dimidiā vel semunciam, &

plus:nempè dimidiā fermè Atticam drachmā. Hanc verò rationem bonitatis auri,& argēti præter Budæum, & Carolū Molinæū tradidit optimè Albertus Brunus in tracta.de augmento, & diminutione conclusione vltima. Ex argēto purissimo numos percussit Ariādes,quem Cambyses Aegypto præfecerat.quare Herodoti etiam tēporibus argentū Ariādicum fuit purissimum:meminit huius numismatis Georgius Agricola lib.j. de pretio metallorum. Romani verò denarij, etiam qui tempore Consulum percussi fuēre, non sunt ex puro argēto confecti.Si quidem æris habent partem octa-
7 uam, quā Liuus Drusus Tribunus plebis miscuit argento, qui ab Imperatoribus signati sunt maiorem habēt æris portionē: quod eleganter, ac diligentissimè tradit Georgius Agricola li.ij.de ponderib.& tēperatura monet. qui & in d.li.j.de pretio metallorum,& monetis,vtrinque rationes adducit, an expediat reipublicæ, numos ex auro,vel argēto purissimos percuti:an potiùs vtile sit, auro, & argento misceri æris partem aliquam ad numismata cudēda. Ipse vidi multos Cæsarum denarios argenteos, quorum aliquot signati videbantur ex argento, cui mixta erat decima,vel duodecima æris pars: aliquot autem ex minoris bonitatis materia nēpè ex argēto,cui fuerit mixta sexta,vel quinta æris pars. Nec diffiteor apud Romanos, & Græcos, vt & apud Hispanos varias ob causas sæpissimè ex reipublicæ instituto,rē istam numariam mutationem in argēti, & auri materia accepisse. Denique in auro, & argento ratio iudicaturæ cōmunis est, vt quod excoctissimum sit, vel aurum,vel argentū,id fit à mixtura alterius metalli purgatissimum. Argētū purissimū,quod nos Hispani *Acēdrado* dicimus, à Latinis Pustulatū nuncupatur ex authoritate Suetonij in Nerone c.44.& Iuriscōsulti in l.in naue Saupheli.ff.loca.quo in loco Budæus hoc adnotauit, & Philip.Beroaldus ad Suetonium in d.c. 44. Cattellianus Cotta in dictione. Argentum. Hoc ipsum Aulus Gellius appellat li.vj.c.v.argentū purum, putum. Qua de re multa tradidere Alciatus li.vj. Parer.c.iiij. Carolus Molin.in tract.de cōtractibus q.100.nu.785.& Stephanus Forcatulus in Necyomantia iuris dialogo vj. Quibus non omninò placet dictio Pustulatum apud Suetonium, nec apud Iurisconsultū, apud quem in Pandectis Florētinis legitur,Pusulatum. Sed à multis proditū est,aurū, & argentum nō posse ita excoqui,quin

aliquam habeat, etiam summa diligentia excoctũ, alterius metalli portionem. Secũdum hos in auro est summa bonitas ad quartum, & vicesimum ceratium ad quadrãtem absolutũ: idest, vt quadrans tantùm ceratij in tota massa, aut marcho æreus sit, aut argẽteus. Sic equidem aurum illud, cuius meminit præcitata regia cõstitutio, erit iuxta hanc rationem purissimum, & obryzum. Argentũ autem ex hoc illud erit purgatissimum, cui tãtùm mistus est alterius metalli denarij quadrans: nẽpè quadragesima octaua totius massæ pars. Verùm Guliel. Budæus libr. iij. de asse. cõsentiens huic opinioni veterum, & asseuerans, aurũ, & argentum ad præscriptam bonitatem summũ cẽseri: nihilominùs ex iudicio, & testimonio peritorũ huius seculi probat, argentũ ita decoqui posse, vt nihil penitùs præter merũ argentũ superſit: aurũ verò adeò posse igni purgari, vt ad bonitatem absolutam, & summam non sit in eo æris, aut argenti quicquàm præter decimã sextam vnius caracti portionem. Et sanè huic auro, vt verè sit viginti quatuor caractorum: de xxiiij. quilates: solum deficit vnius caracti decima sexta pars: nempè totius massæ portio trecentesima octuagesima quarta. Quæ omnia ideò hoc in loco adduximus, quòd existimemus fore necessaria, aut saltem vtilia esse ad cognitionem eius rei, quã hoc in opusculo tractandam suscepimus. Scribit & præter hæc Plinius lib. 33. c. iiij. Omni auro inest argentũ vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantùm Galliæ metallo, quod vocant Albicratense, tricesima sexta portio inuenitur, ideò cæteris præest. Hactenùs Plinius. His ergò rationibus probari poterit Budæi, & aliorum sententia, quæ asserit, & diffiniuit, aureum veterũ Romanorum quartam fuisse vnciæ partem, & à solido, ac numo aureo Iustiniani, & aliorum Cæsarum sescupla proportione distingui.

Ex §. sequenti.

1 *Aureus apud Romanos non fuit semper eiusdem ponderis, nec eiusdem bonitatis: quãuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars.*

2 *Aureus, quo tempore fuerit diminutus ad sextam vnciæ partẽ.*

3 *Aureus dictus est solidus, etiam eo tempore, quo erat quarta vnciæ pars.*

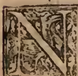
4 *Intellectus l. vnic. C. de collat. æris lib. x.*

5 *Solidi æstimatio, & valor.*

6 *Intellectus l. vnic. C. de argenti pretio lib. x.*

7 *Intellectus cap. qui subdiaconum. xvij. quæstio. i ij.*
8 *Argentei Turonenses, qui fuerint? Et intellectus. clemen. ij. de magistris.*
9 *Intellectus cap. Conquerente. de officio ordinarij.*
10 *Siliquam Accursius falso solidum interpretatur: & quinos solidos decem.*
11 *Solidi aurei in sacris Biblijs & ibi de Siclis aureis,*
12 *Stater aureus vbique.*

§. Secundus.

ON me latet, rem hanc difficilem esse: cùm & in ea viri diligentissimi in varias ierint sententias, quarum modò mentionem fecimus: conabor tamen quibusdam expositis assertionibus huius quæstionis nodum pro viribus explicare: vt hinc constitutissimũ sit, habita ratione temporũ vtranque sententiam defendi posse.

1 ¶ Prima conclusio. Aureus apud Romanos non semper eiusdem ponderis fuit, nec eiusdem bonitatis. Prior assertionis pars cõstat ex authoritate Plinij libr. 33. cap. iij. cuius verba proximo. §. retulimus. Nec hoc poterit negari, nisi ab eo, qui Plinium nusquàm legerit. Idẽ tradidere Leonardus Portius libr. j. de sestertio. Budæus li. iij. de asse. & Georgius Agricola lib. j. de monetis, & precio metallorũ. Posterior verò pars itidem ab eisdem probatur: cũ ex eis appareat, à Principibus Romanis auro numismatico duodecimam partem argenti, vel æris, quandoquè maiorem, quandoquè minorem mistam fuisse: quemadmodum & hodiè fit. His accedit Pomponius Iurisconsultus in l. numismatũ. ff. de vsufr. ita enim inquit, Numismatum aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis vti solent, vsusfructus legare potest.

¶ Secunda conclusio. Aureus Romanorum multo quidem tẽpore fuit quarta vnciæ pars. Hæc deducitur ex Plinio in d. cap. iij. eius etenim tempore, & sic sub Cæsaribus Vespasiano, & Tito aureus hoc ponderis habuit, vt quarta fuerit vnciæ pars. Idem constat ex Numismatis à Budæo appensis ad vsque tempora. M. Antonini Philosophi, Aurelij, & Seueri. Iulius item Pollux, qui ad Cõmodum Cæsarem de rerum vocabulis scripsit, testis est, & aureum quartam fuisse vnciæ partem. Sunt & Aureliani Imperatoris aurei quidam, qui duos denarios appendunt, quorum aliquot hodie extant: vt commemorat Georgius Agricola lib. ij. de pondere, & temperat. monet.

Tertia

¶Tertia cõclusio. Aureus romanus sub Constantino Impe-
2 ratore, aut sub Iuliano ita ponderẽ diminutus est, vt sextam effecerit vnciæ partem. Hanc propositionẽ multis sanè coniecturis, & fortasis certis testimoniis probare quis poterit, si consideret, proximè cõstitutas conclusiones veras esse. Etenim sub Cæsaribus, qui hos præcesserunt, aureus quarta fuit vnciæ pars: ab his verò Imperatoribus vt sexta vnciæ pars iudicatur, & expenditur: igitur cõstat, horum Cæsarum Imperio aureorum pondus diminutũ fuisse. Quod & Georgius Agricola itidẽ asseuerat in d. lib. ij. idẽ deducitur ex aureorũ pretio habita analogia, & proportione aurei ad argenteos numos: sicuti proximo paragrapho quarta ratione colligebamus. quamobrem satis certum fit, olim sub consulibus, & denique sub Cæsaribus ante Cõstantinum aureum fuisse quartam vnciæ partem.

3 ¶Quarta conclusio. Aureus etiam eo tempore, quo quartã appẽdit vnciæ partẽ, dictus est solidus tunc primũ: cùm Alexander Seuerus Imperator ex aureo tremisses, & semisses percuti iusit. Ad huius assertionis probationem Aelij Lampridij verbis vtar, qui in Alexãdro Seuero ita scribit. Vectigalia publica in id cõtraxit, vt qui decẽ aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiã partẽ aurei pręstarẽt: hoc est tricesimã partẽ. Túncq; primũ semisses aureorum formati sunt: tunc etiã cũ ad tertiã partem aurei vectigal decidisset, tremisses, dicẽte Alexandro, etiã quartarios futuros, quòd minùs non posset quos quidẽ iam formatos in moneta detinuit expectans, vt si vectigal cõtrahere potuisset, & eosdem ederet. Sed cùm nõ potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantũ, solidósq; formari, formas binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atq; ampliùs vsq; ad bilibres quoque, & cẽtenas, quas Heliogabalus inuenerat, resolui pręcepit. nec in vsu cuiusquã versari: atq; ex eo his materiæ nomẽ inditũ est, cùm diceret, plus largiẽdi hãc esse Imperatori causam, si cũ multos solidos minores dare posit, dans decẽ, vel ampliùs vna forma triginta, & quinquaginta, & cẽtũ dare cogeretur. Hęc Lãpridius à quolibet deducere, aureos, quorum quilibet appendebat quartã vncię partẽ, solidos ex eo dictos fuisse, quòd integri aurei essent, non semisses, nec tremisses, qui tunc primũ percusi fuẽre: Semisses quidẽ ex dimidia aurei parte, tremisses ex tertia. Sed & sub Alexãdro Seuero, aureum etiã habuisse

quartam vnciæ partẽ, constat ex proxima cõclusione, & ex his, quę ad eius intellectũ adduximus. Item deducitur ex eodem Lampridio, aureos veteres tunc ex ea ratiõe solidos dici cœptos. Nam & hac dictione iuxta significationẽ istã antè id temporis apud Latinę linguę authores rarꝰ fuerat vsus. Aureos verò duarũ drachmarum ideò minores solidos appellat Lampridius, quòd distinguerentur ab his, quos binarios: id est quatuor drachmarum: ternarios sex drachmarũ: quaternarios octo: denarios viginti: Bilibres centum nonaginta duarum: centenarios ducentarũ drachmarũ Heliogabalus cudi fecerat. Sic Vlpianus, qui sub hoc Cæsare Alexãdro floruit, in l. Quod vulgò. ff. de Aedili. edict. & in l. Si verò. §. Pretor ait. ff. de his, qui deiecer. vel effude. Pretorũ, & Aediliũ vetera edicta referens pro aureis solidos apposuit, ex eo forsan, quòd & si eius dictionis non fuerit apud veteres frequens vsus. vsi tamẽ ea quãdoque fuerint veteres Pretores, & Aediles: vel ex ea ratione, quòd Iuriscõsultus ipse dictionem tunc in vsum deductã veteri substituerit: cũ frequẽtior sit mẽtio aureorũ in ipsis veterum Pretorũ, & Aediliũ edictis. Eadẽ ratione, & ipso quidem tempore, quo aureus, siue solidus sexta appẽdebat vnciæ partẽ, percussi fuêre aurei numi semisses, & tremisses. Tremissis autẽ numus aureus tertiam pẽdebat solidi partẽ: ita, vt solidus ex tribus tremissibus cõstaret: tremissis verò ex octo siliquis. Fit mẽtio de tremissibus in l. iij. C. de milit. veste. & in l. iubemus. C. de erog. mil. anno. lib. 12. & in Nouella. 28. & 29. Sed & de solidis aureis Iustiniani, & de tremissibus expressim meminêre Gothorũ inclyti Reges, qui apud Hispanos leges olim tulêre ante Roderici Regis calamitatẽ: vt patet ex Foro Iuzgo maximè lib. vij. l. vlti. & lib. viij. titu. iiij. cõtextus etenim latinus illarum legũ solidi aurei, passim meminit: itẽ & tremissis numi cum expendens ad tertiã solidi aurei partẽ. Extant sanè leges istæ & nunc eo quidẽ sermone, atq; idiomate, quo fuêre olim scriptæ: nempè latino, & rursus è regione Hispano, quo tũc Gothi vtebãtur, quo & nunc paululũ antiquatis nouatisque dictionibus, vtimur.

¶ Quinta cõclusio ex premissis hunc in modum deducitur. Quãuis aureus à solido, nec re nec nomine in effectu differat, nec vsquam ei dissimilis fuerit numus: tamen hic sub Cõsulibus, & Cæsaribus ferè ad Constantinũ vsque maior pondere fuit, quàm qui sub Constanti-

no, &

no,& successoribus fuerit postea signatus. Hæc ideò probatur,quod iam dixerimus, aureum,etiam ponderis duarum drachmarum, & qui quartam habet vnciç partem, dictũ esse solidum. Deinde quia numus hic qui olim appendit quartã vnciç partem,postcà sub Constantino, & Iustiniano sexta fuit vnciæ pars. Qua ratione nos libr.j. Variarum resolutio num.cap.11.asseruimus,&nũc constanter asserimus, aureum veterum Iurisconsultorum ab aureo codicis Theodosiani & Iustiniani ex eo differre, quòd aureus ille vetus quarta fuerit vnciç pars:aureus antẽ,vel solidus Iustiniani,& aliorum Cęsarum,qui à Constantino imperium obtinuère,sextam tantùm appẽderit vnciæ partem. Atque ideò rem istam obiter tetigisse videntur,qui discrimẽ hoc hac in controuersia nondum constituère.Superest nũc his satisfacere rationibus,quæ pro contraria sententia fuère adductæ.Non enim obstat textus in d.l.quoties. C. de susceptor.præp. & arcar.ea siquidẽ constitutio edita fuit à Valentiniano,& Valente Cęsaribus, vt constat ex libro.12. Codicis Theodosiani tit.vj.quo tempore aureus vel solidus iam erat pondere diminutus,maximéque à veteri dissimilis,quippè qui sexta esset vnciæ pars. Errant ergo qui eam constitutionem Alexandro Seuero,vel Iustiniano tribuendam esse censent.Non igitur quidquam nostram opinionẽ diuellit, quod ibidẽ solidus sexta vnciæ pars censeatur:sicut Isidorus,& alij scripsère.Secunda ratio ab Antonio Augustino collecta ex l. vnic.C.de collat.æris.libro 10.
4 non admodùm vrget, quod ostendere conabimur priùs statuentes rationem ipsius inductionis,qua vir ille doctissimus vtitur.Is etenim existimat, ab eadem constitutione libras æris viginti solido vno æstimari, atque ideò solidum valere centum viginti sestertios:cùm quęlibet æris libra efficiat viginti quatuor asses semunciales ex quibus constituitur valor sex sestertiorum ad rationem quatuor assium pro quolibet sestertio:vnde deducitur, solidũ ea lege valuisse centum viginti sestertios: & sic triginta denarios. Hinc sanè Antonius August.existimat, solidũ eius fuisse ponderis,cuius fuerit aureus: cùm tanti sit valoris,imò pluris æstimetur.Posset equidẽ pluris hæc inductio fieri, si vtamur lectione,secundum quam dict l.vnic.legitur in C.Theodosiano libr.11.titu. 22. l.ij.his equidem verbis.

Arcadius, & Honorius. A. A. Hilario,

Aeris pretia,quę à prouincia-

libus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinque libris æris solidus à possessore reddatur. Dat. V. Calē. Ianuar. Mediolani. Arcad. IIII. & Honorio. III. AA. & Conss. Hinc vides, Lector cādide, iuxta Antonii August. rationem, vnum solidū aureum æstimari centū quinquaginta sestertijs: denique; triginta septē denarijs. quam æstimationē maximè iniquam esse satis constat, si legitima proportio auri ad argentū obseruetur: idcircò nō possum ipse mihi persuadere, solidū aureum tanti vnquā æstimatum fuisse, vt triginta septē argenti denarios valuerit: id etenim nec memini, me alicubi legisse, nec Budæus, Alciatus, Leonard. Portius, Agricola, ipseve Antonius Augustinus tantæ æstimationis mentionē fecēre. Nam & si solidus, vel aureus quarta fuerit vnciæ pars, ac duas appenderet drachmas, si tāti æstimaretur, esset proportio auri ad argentū ad rationē vnius pro decem, & octo parti bus. Quòd si solidus constituatur ex sexta vnciæ parte, vt ad d.l.vnic. constituendus est. profectò esset hæc proportio ad rationē vnius portionis auri pro viginti & octo argenti portionibus. Quod adeò absurdum est, vt facilimè refelli queat. Sed etsi lectionem communē admittamus, quæ vulgò recepta est, & authoritatem publicam habet, minimè permittā, nec cōcedā, ex d.l.vnic. adnotari solidū vnū valuisse tēpore illo centū & viginti sestertios: idest triginta denarios. non enim est credendū, aurum eo tēpore, quo maiorē habuit æris, aut argenti portionem, quàm olim habuerit, pluris tūc, quā olim æstimari, cū eius esset in Italia penuria. Præsertim hæc æstimatio admittenda non est vel ex eo, quòd multū dissimilis sit, & iniqua proportio auri ad argentum, sic sanè nō verebor asserere, solidū aureū sub Arcadio, & Honorio Cæsaribus nequaquā tanti fuisse valoris, quanti ipse Anto. Augusti. inductione diligēti opinatur. Ipse verò cōiecturis quibusdā, & his à iustitiæ rectitudine deriuatis contendā, solidū aureū, tertia parte veteris aurei diminutum, itidem & tertia æstimationis, ac pretij parte à veteri deficere: qua ratione cū vetus ille aureus valuerit viginti quinque denarios argēteos, solidus Iustiniani, & aliorū Cæsarum à Constantino, erit æstimandus denarijs argēteis ferè decē & septē: hæc enim æstimatio congruit proportioni auri ad argētū, quæ eo tēpore iusta censebatur, sicuti nos superiùs tradidimus. Et probatur in l.j. C. de argenti. pre. li. x. vbi libra argenti, quæ constat ex octuaginta qua-

ginta quatuor denarijs, quinque aureis solidis æstimatur. Eandem opinionem probauimus lib.j.variar.resolut.cap.xj. quo in loco deduximus Iustiniani solidũ ad hũc, quem modò exponimus, valorem. Cæterùm quod aureus olim habuerit hanc æstimationẽ centum sestertiorum, aut viginti quinque denariorum tradidêre Gulielmus Budæus, Alciatus, Georgius Agricola, & alij hanc rem tractantes, nec negat ipse Antonius Augustinus. Sed & hoc manifestum fit ex Tranquillo, in Othone, & Cornelio Tacito, quorum superiùs meminimus ad probandã eius ætatis proportionem auri ad argentum. Idem & Leonardus Portius palam, & apertè asseuerat. Nam & tot doctissimorum virorum sentẽtia, qua valor aurei constitutus est ad centum sestertios, etiam cùm erat quarta vnciæ pars: omninò euerteretur ex dict.l.vnic. si Antonij Augustini interpretatio foret admittenda: cùm ex ea aureus æstimandus sit centum viginti sestertijs numis, & tamen erat tunc aureus ponderis eius, quod constat ex sexta vnciæ parte: idcircò ipse, ni fallor, existimarem certiùs esse, Cæsares ipsos Arcadium & Honorium in tributis exigendis à prouincialibus, quamlibet æris libram minoris æstimasse, quàm ea redacta ad numos æreos publica authoritate percussos Romæ æstimaretur. Idque factũ est, ac fieri potuit, vt prouinciales minus grauarentur in exactione tributorum: & inuitarentur ad soluendum aurum pro ære, si de æris exacta æstimatione aliquid ea ratione remitteretur. Item quia vilior erat æstimatio æris in prouincijs, quàm Romæ, & in Italia. Ex quibus statutum est, vt in tributorum exactione, ærísque collatione satis esset pro viginti æris libris aureum solidum conferri. Qui quidem solidus æstimationis erat decem, ac septem denariorum: quia sextam vnciæ partem pendebat: atque ita pro qualibet æris libra soluebantur sestertij tres, & ferè dimidius, secundũ ea, quæ paulò antè adnotauimus. Huic interpretationi, quam ad dict. l. vnic. adduximus, accedit & altera constitutio in l.vnic. C. de argenti pretio. lib.x. qua statutum est, in publicis pensitationibus posse pro qualibet argẽti libra quinque solidos aureos solui. Et est hęc constitutio Imperatorum Arcadij, & Honorij ad Euthychianum præfectum prætorio: extátque in Codice Theodosiano libr.13. titu. ij. Nam si solidus quilibet æstimaretur sestertijs centum aut centum viginti: & sic viginti

quinque denarijs aut triginta: vt censet Antonius August. esset profectò iniqua commutatio,& iniuriosa his,qui tributa soluere tenẽtur:cùm pro octuaginta quatuor denarijs, ex quibus argenti constat libra, soluerent ipsi centũ viginti quinque denarios: quos efficiunt quinque aurei solidi: aut sanè centum quinquaginta denarios iuxta ipsius Antonij Augustini æstimationem. Quod si solidus quilibet constans ex sexta vnciæ parte, æstimetur, vt æstimari debet, decem & septem denarijs ferè tunc planè constat, quinque solidos effice re octuaginta quatuor denarios,ex quibus libra argẽti conficitur.Hęc ergo Cęsarum constitutio ita intellecta plurimũ iuuat eam æstimationẽ, quam nos constituimus ad solidum aureum,cuius mẽtio fit in Codicibus Theodosiano,& Iustinianæo,ex quo,ni fallor,secunda ratio tollitur.

¶Tertia ratio non oberit nostræ opinioni,si exactè considerentur conclusiones quas hoc in §.constituimus. Non enim negamus,solidum aureum cuius à Iustiniano mẽtio fit, sextam esse vnciæ partẽ aureum verò veterem quartam fuisse vnciæ partẽ constanter asseueramus. Iustinianus autem, vt moris est apud legislarores, cùm vellet veterum Senatus consultorum,Prætorum,& Iurisconsultorum responsa lege noua confirmare,aut interpretari monetam, & numos priorum legũ,aureos quidem, aut solidos, sui tẽporis numis aureis exposuit,& significauit, licèt pődere fuerint diminuti. Liberum enim est hoc legislatori. Voluit sanè Iustinianus deinceps pœnas legum antiquarum expendendas esse ad rationem numorum, quibus eius principatu romani vtebãtur.Probatur hoc apud eundẽ Iustinianum in §. sed nostra. Instit.de success.liber.vbi agens ipse Imperator de libertis Centenarijs Papiam legẽ referens, quæ de centum mille sestertijs loquebatur eius quantitatem ad centum aureos deducẽs ita scribit:vt pro mille sestertijs vnus aureus computetur. Non enim voluit Iustinianus, mille sestertios vnius aurei tantùm æstimationem efficere, id quidem falsum esset siue accipiamus aureum veteris ponderis, siue solidum Iustiniani, qui est sexta vnciæ pars: sed veterem summam ad minorem deduxit: vt tandem centenarius libertus olim ex lege Papia centum sestertia in bonis habens, hodie dicatur is,qui centum solidos habuerit aureos ex Iustiniani constitutionibus. Atque ita locum illum Iustiniani explicarũt Enguinarius Baro ibi

Budæus lib. ij. de asse, Alciatus lib. iij. dispunct. c. ix. Antonius August. libr. ij. emendatio. cap. vij. sic regia partitarum lex x. titu. xxij. part. iiij. cum esse cen set libertum centenarium, qui habeat in bonis cẽtum aureos marauedinos: quos ipse interpretor numos aureos nostra se rè ætate dictos Castellanos, & similes aureo solido Iustiniani, qui sextã appẽdit vnciæ partẽ.

¶ Quarta ratio eodẽ iure tollitur, siquidẽ leges veteres, quò ad pœnam aureorum veterum reducuntur ad nouos aureos, seu solidos, qui sub Iustiniano Cæsare expendebantur.

¶ Quinta contrariæ opinionis probatio eandem adsequitur solutionem. Nam Iurisconsultorum responsa intelligenda sunt de veteribus aureis, quorum quilibet quartam habuit vnciæ partem. Decisio verò Iustiniani est accipienda de solidis, & aureis eius temporis quorum quilibet sextam appendebat vnciæ partem. Hic tamẽ ex hoc sequitur, aureum veterem, & eum, qui sub Iustiniano percutebatur, eiusdem põderis fuisse: siquidẽ pœnam veterem aureorũ, cum hi non essent tũc in vsu, nec eius ponderis percuterentur, transtulit Iustinian. in aureos, & solidos minoris põderis, qui tunc percutebantur, & publicè signati expendebãtur. Sic sanè nos fatemur tex. in dict. §. vlti. inst. de pœn. teme. litig. esse intelligendum de solidis, quorum quilibet sexta erat vnciæ pars. Nec in libro primo variar. resoluti. cap. xj. contrarium scripsimus: imò nec vsquã mente cogitauimus, quippe qui palam, & apertissimè aureum veterem distinxerimus à solido Iustiniani, cuius est præcitata decisio, & Iustiniani solidũ non semel sextam vnciæ partem fecerimus

¶ Sexta ratio poterat profectò vrgere aliquantulum, si in d. c. qui subdiaconum: mentio facta fuisset de aureis cũ in lege regia partitarum eadẽ decisio sermone Hispano sub mentione, & nomine solidorum expressa fuerit. Etenim tũc probaretur, aureum, & solidum idem esse, & hos numos eiusdem põderis fuisse. At cũ in d. c. Qui subdiaconum. de solidis mentio fiat: sicuti & in d. l. regia, nullo quidẽ modo probatur illic aureum, & solidũ eiusdem ponderis fuisse. Præsertim quia fortasis hæc inductio ad aureos non pertinet, nec ad solidos Iustiniani. Nã solidi, quorũ in hac specie mentio fit in d. c. Qui subdiaconũ. aurei nõ erant sed argentei, nec erant tanti valoris & pretij, quanti 7 censentur solidi aurei Iustiniani, & aliorum Cæsarum, quorum constitutiones referuntur in Codicibus Theodosiano, &

Iustinianæo. Ad hoc verò probandum summè adnotádum est, Gratianum in dict.cap.qui subdiaconum. xvii.q.iiij.decretum illud adsumpsisse ex Iuonis Carnotensis decretorum libro, qui & id deduxerat ex libro v.capitularium. Sicuti constat ex lib.viij. Iuonis tit.de eo qui clericum interfecit. Liber autem Capitularium, vt& hoc obiter explicemus: cùm à Gratiano sæpè fiat eius métio, continebat leges quasdam à Carolo Magno latas de rebus ecclesiasticis: vt inquit Francisc. Balduinus in prolegomenis: pag. 120. Huius libri seriem & rationem diligentissimè expendit Carolus Molin. in commentarijs ad edictum Regis Gallorum Henrici Secundi, pagin. v. vbi inquit, seipsum librũ hũc legisse, & Angesisum Abbatem quatuor libellos quodam certo ordine distinxisse ex capitularibus Caroli Magni, Ludouici Pij, & Lotharij. quorum duobus primis leges de rebus ecclesiasticis refert. Idem scribit Rhenanus in adnotatio.ad Tertullianum libr.de Corona militis. hoc ipsum palàm asseuerat Trithemius de scriptoribus eccles. qui testatur hos Angesisi libros seipsum legisse, & vidisse. Sed & in hac specie, quam tractamus, Burchardus Vuormatien. episco. libr. vj. decre. c. v. refert ex concilio apud Theodon villam habito. ca. iij. Decretum quoddam, quo misericors admodum, & benigna cẽsetur pœna prædicta per Carolum Magnum in capitularibus statuta: & ideò ea ibidem augetur, vt pro homicidio subdiacono episcopo soluantur pro compositióe 400. solidi. pro homicidio diaconi. 600. solidi: pro homicidio presbyteri. 900. pro homicidio episcopi duo mille, & 700. Rursus idem Burchar. c. vj. adducit decretum Concilij Prouincialis Triburien. quo eadem augetur pœna, aut pecunia pro cõpositione soluenda Episcopo, saltem quò ad homicidiũ presbyteri & episcopi. Nam pro homicidio presbyteri episcopo soluendi sunt mille, & ducenti solidi. pro homicidio autẽ episcopi triplex redditur hęc compositio: nempè soluuntur ter mille: & sexcenti solidi. Hinc ipse conijcio aliquot rationibus, hos solidos nõ esse aureos nec similes his, quorum memi nerit Iustinianus. Primũ, quòd annis ferè tercentum post Iustinianum tam varia Imperij romani mutatione non est admodùm veritati consonũ, eosdem aureos solidos percuti publicè, & expédi. Deinde quia in cõcilio præcitato apud villã Theodõis misericors admodũ existimatur punitio capitulariũ Caroli Magni, quę certè nõ esset quò

esset quò ad pecuniariam compositionem, si solidi illi aurei, & veteres cēserētur: maximè quia præter aliam iudicij secularis punitionem, pecunia in dictis canonibus definita pro compositione soluitur episcopo, vt homicida ad pœnitentiam, & absolutionem admittatur. quæ ex causa satis grauis est pecuniæ definitę solutio, etiam si de solidis argēteis intelligatur. Et pręterea cū capitularia Caroli Magni de nummis Gallicis, & Germanicis sint intelligenda, non cōuenit ratio aureorum solidorum Iustiniani apud eas gentes, quæ tunc maxima ex parte ab imperio Cæsarum, qui Constantinopoli sedē habuerant, ad Francorum reges & alios desciuerant. Sed & in legibus Salicis, quæ apud Frācos veteres admodum, & antiquæ censentur, mentio fit solidorum quorum valor, & pretium ex denarijs æstimabatur authore Rhenano lib. 2. rerum Germanicarū: quo in loco distinguitur solidus duodecim denariorum à solido quadraginta denariorū. Ex Gallicis autem numis solidos ipse Turonicos, aut Turonenses memini me expendisse apud Budæū lib. v. de Asse, hac habita ratione, vt quilibet solidus Turonensis, qui ex argēto, & ære mistis, vt conijcio, percussus est, valeat duodecim denarios Turonēses. Septem autem solidi Turonenses à Budęo æstimantur didrachmo veteri: & sic duobus argēteis denarijs romanorū: quia Budęus denariū, & drachmam idem esse semper censuit. Hic igitur solidus Turonensis æstimari poterit apud nos tertia vnius argētei numi Regalis parte, denique paulò minùs: nēpè ex eo, quòd iuxta Budęi sententiam septem hi solidi efficiant apud Gallos æstimationem duarum drachmarum, quę apud nos constant ex duobus iustissimi ponderis argēteis, quibus aurifices, & fabri argentarij vtuntur ad pondus, quorum quilibet aliqua ex parte maior est numo argenteo regali, quem in commutationibus expendimus. vnde perpendere licebit quemlibet ex ijs solidis Turonensibus valere nostros æreos vulgares marauedinos decem. Denarius verò Turonensis minoris valoris est, quam noster hic numus æreus, marauedinus vulgò dictus. Quamobrem poterit non temerè ad hos solidos Turonenses deduci decisio à Gratiano ex capitularibus tradita in d. c. qui subdiaconum. Forsan & ad eosdem referenda est compositio, quę solutis certis solidis iniungitur in c. cū deuotissimā. 12. q. ij. Ex epistola Gregorij Papę. 33. lib. 4. ad Constantiam Reginā Gallię. Cuius itē meminit Burchardus lib. 11. ca. 2. Percussi etiā olim fuēre Turonis numi argētei, dicti Turonenses argentei,

quorum mentio fit in Cle.ij. de de magiste. ad constituendum modũ expensarũ, & sumptuum, qui fieri solebant in dignitate doctorali suscipienda. Hi numi variè quidem ab interpretibus æstimantur. sed in extrauag. prima de censibus. inter cõmunes §. Porrò. ita examinãtur, vt duodecim argentei Turonenses efficiant Florenũ Florentinũ aureũ. Hic tamẽ Florenus Florẽtinꝰ aureus maior videtur octaua ex parte Florẽo Aragonio ex l. 62. Henrici regis 2. Tauri statu-
8 ta æra Mcccccvij. At Florenus Aragonius octo ferè valet argenteos numos regales Castellanos: ex quo, & ex his, quæ simul tradidêre Barto. in l. Paulus. ff. de solut. col. j. & Alciatus lib. 3. dispunct. ca. 9. poterit Florenus prædictus Florentinus nouem argenteis numis Regalibus Castellanis æstimari. Sic sanè argẽteus Turonensis, cuius mentio fit in dict. clemẽt. ij. erit minor ferè quarta ex parte numo argenteo regali Castellano, qui drachmam argenti appendit: qua ratiõe vndecim ferme argẽtei Turonenses efficiunt vnam argenti integram vnciam: & ideò quilibet Turonensis argenteus æstimabitur viginti quinque nostris æreis marauedinis. idcirco Panor. in d. cle. ij. tria millia Turonensiũ argenteorũ, de quibus illic traditur, ad ducẽtos, & quinquaginta Florenos de camera deducit, existimans, hãc esse veram illorum æstimationẽ. Quã ob rem iuxta illam constitutionem nemo poterit in doctorali gradu, & honore adipiscendo expendere vltra ducentos simplices aureos, & ducatos Castellæ: quorũ quilibet vndecim numis argenteis regalibus æstimatur. Quòd si quis solidos capitulariũ Caroli Magni, de quibus in dict. c. qui subdiaconum. interpretari velit argenteos Turonenses: non admodũ refragabor. Nã & tunc satis sufficiens erit cõpositio. Solidi autem quorum mentio fit in c. vlt. de rerũ permut. nõ sunt ad solidos Iustiniani, nec ad aureos veterũ Romanorum referendi: sed ad solidos Vngaricos argenteos, vt opinor, qui percussi fuêre regis Vngariæ authoritate: & ideò in d. ca. vlt. solidi regales dicuntur, vt inde non temerè opinemur, eos numos non esse veteres Romanorũ: nec Imperatorum authoritate, imò regia fuisse percussos. De his solidis, qui referũtur in c. conquerente. de offici. ordin. maior est dubitatio. Siquidem glo. in c. Placuit. 2. q. iij. scribit, solidos illos pares esse, & similes aureis, & solidis Iustiniani. Quod mihi multis ex causis placet. Primò, quia Bracharense cõsilium secundum, in quo statuitur, Episcopos nomine cathedratici nõ posse exigere vltra duos solidos à qualibet ecclesia. c. placuit.

cuit.modò citatum celebratum fuit ſub rege Sueuorum Theodemiro,&rege Gothorũ Athanagildo, anno Domini.D.LX.IIII.vt conſtat ex diuo Iſidoro in Hiſtoria Sueuorũ,& Gothorum,vt interim,&obiter admoneam lectorem in libro Conciliorum,qui vulgò circunfertur, tempus celebrati huius concilij Bracharenſis vitio erratum eſſe Et enim inibi ita ſcriptũ. Anno Secũdo Regis Ariamiri Aera. D C X. ſub Honorio Papa I. Eſt equidem,ita legendum:Anno Secundo Regis Theodomiri Aera.D C.II.ſub Ioanne Papa Tertio.Cuius rei teſtis eſt diuus Iſidorus,iſque maximæ authoritatis author illis temporibus proximus, qui in hiſtoria Sueuorum ſcribit,Theodomirũ cœpiſſe regnare anno Domini DLXIII.Et cum eius Regis ſecundo anno congregatum fuerit hoc Bracharenſe Conciliũ ſecundum,apparet,eius certum tempus tribuendum eſſe anno Domini.DLXIIII.Aeræ.D C-II.quò tempore ſummum Pontificatum obtinebat Ioannes iij. Nã Honorius electus eſt multò poſt anno quidẽ Domini D C-XX.II.Hoc autẽ Bracharẽſe cõcilium iuxta hanc rationem planè cõtigit Iuſtiniani Cæſaris ætate:&ideò mirũ nõ eſt,quòd ad eius numos: ideſt ad ſolidos aureos referatur.Secũdò,quia hęc eadẽ deciſio de duobus ſolidis ab Epiſcopo exigendis pro iure cathedratici traditur à Gratiano in cap.inter cætera. x. q. iij.Ex concilio Toletano quarto:ſeu potiùs ex concilio Toletano ſeptimo capitul. 4. vt ad monuit Antonius Democbares: quod concilium celebratum eſt anno Domini. DC.xlvj.quo tẽpore,ac poſteà Reges Gothorũ vtebantur proprijs in legibus,& conſtitutionibus ſolido aureo Romanorum: quemadmodum iam ſemel admonuim*,&modò iterũ admonemus ex Foro Iuzgo lib.7.capi.vltim.& lib.8.titu. 4.Tertio ex eo in hanc acceſsimus ſententiam,quòd ſub Iuſtiniano Pelagius Papa primus paulò ante hoc Bracharẽſe cõcilium ſtatuerat,duos tantũ ſolidos exigendos eſſe ab Epiſcopo iure cathedratici:vt apparet ex cap.illud.& capit.vlt.x.q.iij.. de quo eſt ſanè conſtituendum eum intellexiſſe de ſolidis aureis,quibus eo tempore Romani,apud quos ſummum agebat pontificem,vtebantur, &de quibus leges tunc latæ,ab Imperatoribus erãt intelligẽdæ.Quod non latuit virum illum doctiſsimum Martinum Bracharenſem Epiſcopũ,qui huic præfuit ſecũdo Bracharẽſi cõcilio,quique à Pelagij Papæ decreto canonẽ Cõcilij deduxit. Septima ratio ad leges Fori Caſtellani pertinet,quarũ authoritas pẽdet ab vſu,&praxi,iuxta quãvaria ſemp

fuit in hoc regno solidorum æstimatio. Sed & apud leges istas hac in specie nihil aliud legimus, quàm quòd pœna legibus Romanorum statuta sub aureorum mentione, sit item repetita sub eadem solidorũ quãtitate: quod & Iustinianus fecit, & fecêre viri illi doctissimi, qui Partitarum leges Alfonsi decimi iussu & authoritate concinnârunt. Nec tamen id opinioni Budæi refragatur: quemadmodum superiùs adnotauimus, & statim repetemus. Præsertim, quia regia lex Partitarum. 12. tit. 9. part. 7. dum leges illas de sepulchro violato refert, nõ appellauit aureos Iurisconsultorũ solidos, sed marauedinos aureos, lex autem 14. tit. 13. part. 1. statuit non minoris æstimandã iniuriam sepulchri violati, quã centum marchis: cũ de centum aureis hoc ipsum dixerit lex. iij. ff. de sepulchro violato. & dict. l. 12. tit. 9. part. 7. quod discutere conabimur inferiùs.

¶ Octauæ rationi responsurus illud profectò præfabor, me multum in qualibet dubia concertatione Accur. Bar. Bal. & huius ce classis authoribus tribuere, quoties de perscrutando vero Iurisconsultorum sensu, aut de cognitione earum dictionum, quæ huius nostræ professionis propriæ, & peculiares cẽsentur, agendum sit. At vbi de veterũ latinarũ dictionũ interpretatio ne tractetur, existimo nõ ita certam esse eorum authoritatem. Temporis siquidem vitiũ fuit, non ita propriè ab his authoribus aliquot Latinæ linguæ dictiones acceptas fuisse. idcircò cũ hac in parte tractemus de veterum numisinatum põdere, & æstimatione potiùs credendum erit Græcæ, & Latinę linguę eius temporis vetustissimis scriptoribus, & nostræ ætatis hominibus, qui magno cum labore collatis veteribus numis rem istam diligentissimè explicarunt. Quòd si quis de verborum significatione credendum omninò Accursio, Bartolo, & alijs cẽsuerit, planè percipiet ex Budæo, Alciato, Nebricensi, Antonio Augusti. & his similibus, quot passim errores illi necesse sit probet, & admittat. Quis enim, vt interim alia omittamus, credet Accursio? qui in l. vnic. C. de argenti pretio lib. 10. quinos solidos aureos in collatione pro singulis 10 argenti libris soluendos decem interpretatur, maximo, & ferè puerili errore ad intellectũ ipsius constitutionis plurimũ conducente: cũ illic quinque potiùs solidi fuerint intelligendi. in eundem errorem labuntur ipse Accursius in l. nã & si fur. § vlti. ff. si cert. petat. in l. si ita stipulatus fuero, si Titius. in prin. ff. de verbo. obligat. in l. vt agendi. C. de cursu publico. in l. qui textrini. C. de murilegulis. li. 11. in l. sciendum

dum.ff.de leg. idem Accurſ.in Proœmio Digeſtorũ verb. denarum.& in l.ſtipulatio iſta §. Eum qui ita.ff. de verb.oblig. Alberi.& Iaſo.in l.vlti.ff. de in ius voc.Bart.in d.§.Eũ qui ita. quo in loco ſcribit, etiã in legibus pœnalibus dena viginti ſignificare : quod adeò manifeſtũ eſſe cẽſet, vt nulla indigeat benigniori interpretatiõe. Sic ſanè Bar.lege lata,vt bini digiti amputentur falſi crimen cõmittenti , facilimè iudicaret, quatuor digitos illi fore amputandos.Qua ratione ob errorẽ grauiſsimum in re ferè elemẽtaria quis contra legem duos amitteret digitos.Quis itẽ obſecro ferat ? hac in re præiudicium facere opinionẽ Accurſ. in l.vnic.C.de imponen.lucra. deſcript.quẽ illîc perperã Pyrrhus ſequitur,dum ſiliquã ſolidũ interpretatur : cùm ſiliqua ſit ſolidi viceſima quarta pars: ſicuti ex adnotatis ſuperiùs deducitur:atque in ſpecie probãt Budæus li.v.de Aſſe.idem in l. qua vulgò.ff.de ædili.edict. Alciatus in l. frumẽta.ff. de verb. ſigni.Ant.Auguſt.li.ij. emẽda. c.vij.& c.ix. Georgius Agricola li.v.de ponderibus. Etenim cũ ſolidus habeat drachmam vnã,& ſcrupulũ,planè conſtat, ſiliquã, quæ eſt ſexta ſcrupuli pars, eſſe viceſimã quartã ſolidi partẽ. Nã & drachma decẽ, & octo ſiliquas appẽdit , & ſic tria ſcrupula.idem explicat eleganter Carolus Molin. de contractibus.q.4.nu.64. & 68. hoc ipſum & Iſidorus ſcripſit,cuius mentionẽ fecit idem Accur.in authẽ. nullum credit. agricolla.v.verbo.ſolidum.vt hinc magis miremur viſo eo Authore Accurſium toties hallucinatum fuiſſe.Ex quibus iridẽ intelliges , quanti ſit æſtimanda ſiliqua aurea in authẽ.Sed hodie.C.de epiſ.& cleri.& in authen.de ſanctiſsimis epiſcopis. §.Sportularũ.erit equidem viceſima quarta pars aurei numi Caſtellani, cuius ſpeciali hoc nomine ſuperiùs meminimus: atque ideò ſiliqua numus aureus æſtimabitur noſtris viginti æreis marauedinis.Hęc longiùs adduximus, quã ab initio conſtitueramus,vt admoneremus, numiſmatũ,& veterũ Latinarũ dictionũ interpretationem non ab Accurſio , & eius adſeclis,ſed ab alijs probatiſsimis authoribus petendã eſſe. Cui rei,& negotio egregiã dedere operã quò ad iuris ciuilis libros Guliel. Budæus , Alciatus, Zaſius,& noſter Nebriſſenſis , & Antonius Auguſtinus, atque alij plerique.

¶ Nona ratio facilimè tollitur:ſiquidẽ viri illi doctiſsimi, qui Partitarũ leges edidere, ſequuti Iuſtinianũm, eiúſque cõſtitutiones,quibus ſolidus ſexta vnciæ pars cenſetur, omnes

Couar.Numiſ.Col. Q

veteres aureos absque vllo discrimine pares fuisse solidis Iustiniani existimarūt. Atq; ideò veteres leges, & Iurisconsultorum responsa, quibus mētio aureorum facta est, ad monetam deduxere eandem: nempè ad aureos marauedinos. vnde nō magis obstāt Partitarū leges, quàm Iustiniani responsa. Nā etiam si cōditores legum regiarum notam habuissent distinctionem veterū aureorum ab his, quorum meminit Iustinianus: attamen videntur veteres aureos in huius Regni numos itidem aureos tunc vsui publico percussos cōmutasse: quéadmodùm fecit ipse Iustinianus. Quòd si viri illi eruditissimi opinati sunt, eiusdem pōderis fuisse veteres aureos & Iustiniani solidos, seruabimus in hoc regno eorū sententiam regia authoritate diffinitā in iudicijs, & alijs actionibus: nō tamen inde certū erit, aureū veterem sextam, vt Iustiniani solidum, fuisse vnciæ partem. Cū harum legū authoritas extra Castellæ Regnum minimè sit admittenda: nec ex ea iure possimus Budæum, Portium, Alciatum, & Agricolam cōuincere. Non tamen prætermittam in hoc ipso libello aliā regiarū legum interpretationem quātum ad numismatum æstimationē distinctiùs tradere, quippè qui videam operæ pretium me facturum, si huic negotio operam qualemcunque præstiterim: vel in hoc, vt doctiores ansam hinc capiant, rem istam non admodū vulgò cognitam in publicam vtilitatem diligētiùs tradendi, & examinandi. Igitur oportet Iuriscōsultorū veterū responsa, & Iustiniani cōstitutiones, aliorúmque Cæsarum, constituta ratione tēporum omninò distinguere ad propriā, ac veram aureorū, & solidorū æstimationem. Sic Budæus lib. v. de Asse. hanc aureorum, & solidorum differentiā testatur, se deprehendisse appēsis aureis numismatis Cæsarū ab Augusto Octauiano ad Cōmodum, & Mamæam Alexandri Seueri matrē, quę quartam appendebant vnciæ partē: rursus aureis numis Constantini Magni, Iuliani Magnentij, & Iustiniani, quorum pōdus sextam efficiebat vnciæ partē. De aureis item solidis mētio fit in
11 sacra scriptura. Primo Paralipomenon c. 29. Polliciti sunt itáque principes familiarū, & proceres tribuum Israel, Tribuni quoque, & Centuriones, dederúntque in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & solidos decem millia de eadē re tractās Iosephus li. vij. antiq. c. xv. inquit, Oblata sunt auri quidem talenta quinque millia, & stateres decē millia. Etenim qui solidi in sacris Biblijs dicun-

bhijs dicuntur, à Ioſepho ſtateres appellantur:vt planè intelligamus, ſolidos iſtos aureos fuiſſe quatuor drachmarum: nempè ſiclos Hebræos ſanctuarij, de quibus ſuperiùs in c.ij.latiorem mentioné fecimus. Nã licèt Atticus ſtater didrachm⁹ fuerit: frequentiùs tamẽ ſtater non tam numus eſt,quàm pōdus quatuor drachmarũ,quòd ex Cleopatra,Epiphanio,Hieronymo,& Heſychio adnotauit Georgius Agricola libr.ij. de externis ponderibus. Idem probat Budæus lib.iiij.& v. de Aſſe. Solidus igitur hîc ſacrorum Bibliorum erit quatuor drachmarum, & idem qui ab Hebræis ſiclus dicitur; atque ideò ſtater hîc ſeu ſolidus aureus appẽdit noſtros quatuor aureos drachmales ferè, quos *Ducados ſenzillos* dicimus. Stater verò & argẽteus, & aureus fuit:cùm certum pondus,& ſæpè eius ponderis numum ſignificet. Erat & olim aureus numus ſtater Cræſius dictus, cuius pondus par erat numo au-
32 reo,& ſtateri Darico,quẽ duas drachmas habuiſſe, ſuperiùs oſtendimus.Cræſius igitur aureos duarum drachmarũ Atticarum pōdus habuit: ſicuti ex Ariſtophanis interprete probat Georgius Agricola libr.ij. de pondere monet.Qua ratione Cræſius hic par erit aureo veteri Romanorum, & aureo noſtro duplo: quem vulgus *Doblon* appellat.Stater itẽ Cyricenus aureus numus erat: qui valebat viginti octo drachmas Atticas argenteas: vt apparet ex Demoſthenis oratione ad Phormionem: idcircò habita proportione auri ad argentũ probari videtur,aureum iſtum appendiſſe duas drachmas, & dimidiá,ac fortaſsè plus ad rationé vnius drachmæ auri pro decem argenti: quod ferè Budæus, & Agricola fatentur. Eiuſdem ferè pōderis erant aurei,ſeu ſtateres Macedonici, & Regũ, qui Alexandro Magno ſucceſſerunt:vt idem Agricola cenſet lib.ij.de pondere monetar. Budæus tamẽ li.v. de Aſſe teſtatur,ſe vidiſſe numũ aureũ Lyſimachi Regis, quem non potuit appẽdere,& tamen ſuſpicatur, cũ quatuor drachmarum pondus habuiſſe. Illud ſanè prætermittendum non eſt, quandoquè aureũ, ſtaterẽ quò ad pondus quatuor drachmarum,dictũ eſſe eiuſdem ponderis numiſma. Quin & Minæ, hoc eſt libræ pondus, dictum fuiſſe ſtaterem, ſcribit Iulius Pollux de rerum vocabulis, vt quidam interpretãtur. Ipſe verò cenſeo, minam, & libræ, & numi nomẽ fuiſſe; atque ideò apud Pollucem, mina, vt numus,ſtater dicitur:quod Ludoui.Cælius adnotauit libr.vj.lectio.antiq.c.ij.qua ratione ſta-

habent tamen aliquã æris partem admistam. Ex his, etiam constat interpretatio l. properandum. §. sin autem vtraque. C. de iudi. & l. vnic. C. de ratio. oper. publico. quibus constitutionibus pœna infligitur librarum auri certo quodã destincto numero. Est enim quælibet libra ex his referenda in
2 septuaginta duos solidos: seu aureos numos Iustiniani, vel quadraginta octo aureos veteres Romanorũ: aut duplos aureos in his regnis signatos authoritate Regum Catholicorum Fernandi, & Elysabeth. Hoc ipsum notãdum est ad l. Si quis sepulchrum. C. de sepulchro violat. Quandoquè libra non põdus, sed numus est, qui hoc nomine censetur: aut sanè hoc libræ nomine paucorum numismatum numerus significatur. Quod Budæus explicat
3 libr. iiii. de asse. Ex quo refert Carolus Molinæ. de cõtractibus q. 100. nu. 781. Circa tempora Iustiniani libram staterẽ fuisse aureum non magni ponderis: atque indè deducit, etiã olim libram fuisse numeralem longè minorem iusta & põderali duodecim vnciarũ. Quod inde forsan procedit, quia Iulio Polluce authore, cuius in c. præcedenti meminimus, stater aureus, mina dictus sit: minam autem Græcam dictionẽ plerique libram Latinè interpretã tur: tametsi ad exactã libræ, & minæ rationem discrimen sit inter hæc duo pondera constituendum: sicut probat Georgius Agricola. libr. de ponderib. & mensuris. Quamobrem stater pondus quatuor drachmarum libra dici potuit, & ea ratione numerus quatuor drachmarũ auri, & numus itẽ aureus quatuor drachmarum dici potuit tunc libra numeralis. Quod mihi admodũ arridet ad plerasq; Iustinianæi Codicis leges intelligendas: præsertim vbi pœna grauissima videri potest, si auri libra ad rationem duodecim vnciarũ iudicetur. Hinc deniquè existimat Carolus l. vlti. C. de cupressis libr. xi. non dè libra auri põderali, & sic duodecim vnciarũ, sed de libra auri numerali, aut numaria fore intelligendam. Statutum enim est in d. l. vlti. Quod plantãti singulas nouellas cupressi luco Daphnẽsi, vel littori Antiocheno dentur singulæ auri libræ, qui verò vel vnam cupressum è sylua tulerit in pœnam quinquaginta libras auri soluat. Nam si auri libra illa põderalis intelligatur quæ septuaginta duos solidos aureos appẽdit, nulla esset nec pretij, nec pœnæ proportio: qua ratione videtur, non esse hanc constitutionẽ intelligendam de libra ponderali, sed de numerali, vel numaria: quãuis

incertum nobis sit, quanti hęc fuerit pretij, vel æstimationis: siquidé quod de libra auri quatuor drachmarú diximus, non est ita certum, nisi eam senten tiam ad libram quis retulerit, quam explicuimus in vltimis pręcedentis capitis verbis. Id equidem admonemus obseruádum esse ad plures leges iuris ciuilis, quarú aliquot in initio huius capitis tradidimus: item & ad l. addictos. C. de episcop. audient. Sunt tamen qui in d. l. vlti. C. de cupressis. non quinquaginta libras, sed quinque libras auri legant: idq; magis conuenit. l. j. C. eo. titu. atq; ita in Codice Gregorij Haloádri legitur. Apud Gallos in vsu est, & à quingétis annis in vsu fuisse legitur libra numaria, quæ valet viginti solidos Turonenses, quorú quilibet valet duodecim denarios Turonéses: vt scribit Carolus Molinæ. in d. quęstio. 100. nu. 781. Septé auté solidi Turonenses didrachmum efficiunt, vt ex Budęo explicuimus in c. pręcedéti. §. vlti. nu. vij. atque ideò hæc libra numaria, quę valet viginti solidos Turonéses, valebit sex Regales numos argéteos, quos drachmales esse apud nos probauimus in c. ij. aut paulò plus propter ponderis diminutionem. Andræas item Alciatus libr. iij. dispunctio. c. 9. alterius Italicæ libræ numeralis memi nit, quæ nostris conuenit centum æreis marauedinis, scribit etenim, sestertium neutrius generis valere centum libras monetæ Bononiensis, aut Italicæ.
4 Hoc autem sestertium valet, & iuxta propriam eius æstimationem cótinet mille numos sestertios: vel ducentos, ac quinquaginta denarios. Vndè prædicta libra valet duos denarios & dimidium, sic sanè decé numos sestertios. Habent & Valentini in Hispania Tarraconensi suam numariam, & numeralem libram, qua passim vtuntur. Quæ quidem libra valet viginti solidos itidem valentinos, quorú quilibet valet decem & octo æreos nostros marauedinos. Idcircò valet hæc libra decem Regales numos argenteos, quibus modò vtimur & viginti æreos marauedinos. Poteritque libra ista æstimari decem argenteis drachmis, & dimidia. Cęterùm quòd modò diximus sestertium neutro genere valere mille sestertios numos, probatur à Gulielmo Budæo aliquot authoritatibus libro j. de asse: eiusdem sentétiæ sunt Leonardus Portius libr. j. de Sestertio. & Alciatus lib. iij. Dispunct. c. 9. & lib. 5. Parerg. c. 27. Quamobré sestertium neutrius generis valet, ac appendit ducentos quinquaginta denarios argenteos romanos: atque ideò apud nos æstimabit decem mil-

cem millibus æreorum marauedinorum, seu quadrantum, quibus vtimur. Erit autem pō deris marcharum quatuor, & dimidiæ, atque insuper vnciæ dimidiæ. Sed Georgius Agricola libr. ij. de pondere, & temperat. moneta. existimat, sestertium neutrius generis non differre à sestertio masculini generis, atque ideò sestertia eiusdem valoris esse censet, cuius sunt & sestertij: vt planè secundum hanc opinionem sestertium fuerit quarta vnius denarij pars. Et profectò is autor iure videtur dissentire à Budæo dum is censet, sestertium ita dictum esse genere neutro, quod duas efficiat argenti libras, & dimidiam: nempè ducētos, ac quinquaginta argenteos denarios. Nam libra non constat ex centum denarijs, nec adhuc ex centum drachmis: quemadmodum ipse Agricola diligentissimè omnium ostēdit libro iiij. de ponderibus romanis, nisi quis velit deductionem Budæi probare ab ea opinione, quæ denarium ferè drachmæ æqualem facit, ac deinde libram centum drachmis constare: quæ quidem sententia defendi nequit, si rem exactè ad propriam rationem, & verum pondus deducamus. Quod si res ista sit ad pondera nōn ita exactè æqualia referenda, poterit ipsa Budęi deductio admitti, aut tandem asseuerabimus sestertium ita dictum fuisse, quòd constet ex ducentis denarijs, & dimidia alterius centenarij parte: quasi habeat duos centenarios numeros, & dimidium. Sed & his omissis nos potiùs admittimus discrimen à Budæo traditum inter sestertia, & sestertios, vt tandem sestertium generis neutrius mille sestertios, aut mille nummos complectatur argenteos, quorum quemlibet ad valorē decem marauedinorum superiùs constituimus. Hæc verò æstimatio constat ex multis veterum authorum locis, quorum aliquot hoc in loco subijciam. Nam apud Ciceronem actione iij. in Verrem, ducenta quinquaginta sestertia dicuntur semel, quæ paulò antè significata fuerant ducētis quinquaginta millibus sestertiorū. Repentè, inquit, recitatur vno nomine sestertium ducenta quinquaginta millia iussu prętoris data. de eadem pecunia reddita à Verre paulò post loquutus inquit, numerantur illa ducēta quinquaginta sestertia Syracusanis. Ad hoc ipsum & Tranquillus in Othone inquit, Ante paucos dies pro impetrata dispensatiōe seruo Cęsaris decies sestertiū excusserat. Hoc subsidium tāti cœpti fuit, ac primo quinque speculatori-

bus cōmiſſa reseſt,deinde decē alijs,quos ſinguli binos produxerant:omnibus dena ſeſtertia repræſentata,& quinquaginta promiſſa:per hos ſollicitati reliqui.Hæc Tranquillus. Idem manifeſtú fit ex Plinio,& Macrobio. Nam Aſinium Celerē Mullum piſcem ſeſtertijs octo emiſſe,ſcribunt,quidā,cùm Plinius li.ix.c.17.memoriæ tradiderit, Aſiniū Mullum emiſſe octo millibus numū, & de eodem Macrobius libr.iij. Saturnaliorum c.16.teſtatur, Mullū emiſſe ſeptem millibus numū, audi tandem de Criſpino Iuuenalem Satyra. 4.

Mullum ſex millibus emit,
Aequantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

Etenim Mullus ſex millibus emptus numis,& ſic ſeſtertijs maſculini generis pendebat libras ſex pro numero ſeſtertiorum generis neutrius, quibus emptus fuerat.Et apud eúdem Iuuenalem Satyra prima ſatis apparet,ſeſtertium generis neutrius multo pluris eſſe æſtimandum, quā ſeſtertius numus æſtimetur. Alioqui ridiculus eſſet tantus Poëtæ conatus, qui aleam maximoperè vituperat, ac reprehēdit ex eo, quòd pecuniæ maxima quantitas in ea perdatur. ita enim inquit.

Et quādo vberior vitiorum copia? Quando
Maior auaritiæ patuit ſinus? Alia quando
Hos animos? Neque enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, poſita ſed luditur arca.
Prælia quanta illic diſpenſatore videbis
Armigero: ſimplex nè furor ſeſtertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere ſeruo?

Quod ſi, vt opinatur Agricola,ſeſtertiū generis neutrius quarta eſſet,vt ſeſtertius,denarij pars,furor hic ludētis poſita arca, nec tunicam ſeruo reddentis ad viginti quinque reſerendus eſt denarios argēteos, quos vel quilibet loculus caperet, quorúmque ſumma eſt adeò modica, vt ſolus hic Iuuenalis locus cóuincat Agricolæ ſentētiam. Præſertim quia ipſe multa authorum loca mendū habere cēſeat,quæ noſtrā hanc rationē potiſsimùm adiuuant: cùm,& notā ſeſtertij cū nomine numerali diſtributiuo aliter interpretetur, quàm ſit cōſonū cōgruæ interpretationi. Sic enim H—S.deni:ab eo decē ſeſtertij intelliguntur:at ſeſtertiū dena millia ex hiſce notis. H—S. dena: intellexit, multáque adducit teſtimonia ex Cicerone,Plinio,& Suetonio,apud quos nos ſeſtertia interpretamur:nō ſeſtertiū in genitiuo caſu pluralis numeri. Sic Trāquillus in

quillus in Caligula. Compererat Prouincialem locupletem ducenta H-S. numerasse vocatoribus. Ducenta enim sestertia interpretamur. Item apud Plinium lib. 29. c. 1. Dum is scribit, multos prætereo medicos, celeberrimósq; ex his Casſios, Carpianos, Aruntios, Albutios, Rubrios. ccl. H-S. annua mercede is fuere apud principes: intelligimus ducenta quinquaginta sestertia. Sic denique apud Tacit. Annaliũ lib. ij. qui ita scribit, daturum liberis eius ducena H-S. singulis, qui sexus virilis essent. Ducena sestertia, non ducena sestertium accipimus, etiam refragãte Agricola, qui in æstimatione constituenda omnibus his summis non dissentit à nobis: cum & si intellexerit ducena sestertium: nihilominùs interpretatur bis centum mille sestertios, qui efficiunt ducenta generis neutrius sestertia: quam summam & nos admittimus. Fit igitur vt sestertium generis neutrius valeat mille sestertios generis masculini: quod & Antonius Sabellicus in Suetoniũ adnotauit. Quin & Andręas Alcia. in adnotationibus ad Cornelium Tacitum libr. xj. legit inibi dena sestertia: & asserit ea æstimari decem millibus sestertiorum generis masculi. Illud verò non prætermittam, quod Budæus, & Agricola scripsere, nempè maximum esse discrimen inter hęc duo: decem millia sestertium, vel numûm, sestertiorum inquam, vel numorum: & decies sestertium, vel sestertiorum. Nam decem millia sestertium, significant decem neutrius generis sestertia: at decies sestertiûm: idem est, quod decies cẽtena millia sestertiorum: id est mille sestertia. Hoc ipsum tot probatur authoritatibus, vt posſimus easdem hic omittere. Nam quẽadmodum cùm à numis sestertijs ad sestertia genere neutro fit transitus numerus millies multiplicatur, ita cũ ad eam locutionem ventum est, quæ per aduerbia numeralia enunciatur, sestertia singula conduplicata crescunt, si genitiuo in casu sestertiorum mentio fiat. Etenim si centum sestertia dicam, cẽtum millia sestertiorum intelligere debeo, quòd si centies sestertiũ dicam, non iam centum sestertia: sed centies centena sestertia subintelligenda sunt. Est apud Martialem locus satis hac de re insignis lib. j.

Si dederint superi decies mihi millia centum.
Dicebas nondum Scæuola factus eques.
Qualiter O viuam, quàm largè quámque beatè.
Riserunt faciles, & tribuere Dei.
In [illegible] fallax, atque inficiator eamus.

Aut viue: aut decies Scæuola red de deis.

Plutarchus hoc idem testatur in Antonio ita scribẽs. Romani quinque, & viginti myriades drachmarum, decies nominant. Constat etenim sestertiorum decies, centena millia efficere denariorũ: Drachmarum verò ducẽta quinquaginta millia: aut viginti quinque denariorũ myriadas. Nã Græci myriada dicunt decem millia. Sed & hãc locutionem præter Budçum, & Agricolam ita explicarunt Andr. Alci. in adnotationibus ad Corneliũ Tacitum lib. 13. & Baptista Egnatius ad Tranquillum in Augusto: & in Caio Cçsare. Eandem significationem ipse Budæus libr. j. de Asse. per casum ablatiuum singularis numeri pronũciat, & insinuat in hũc modũ: decies sestertio, à quo dissentit Agricola vbiquè legens. decies sestertiûm: nõ decies sestertio. Decies igitur sestertiûm significat decies cẽtum mille sestertios: aut mille sestertios: aut mille sestertia, quæ summa efficit apud nos decem cõputos: vulgò dicemus: *diez cuentos*. Extat & de sestertio neutrius generis pulcher locus apud Aeliũ Lampridium in Heliogabalo. ita enim inquit fertur, & meretricem notissimam, & pulcherrimam redemisse. C. H--S. [illegible]que intactam velut virgine coluisse. Huic eidẽ priuato cùm quidam diceret: nõ times pauper fieri? dixisse dicitur: quid meliùs, quã vt ipse hæres mihi sim: & vxori meæ. Hęc Lãpridius ea cõmemorans inter immodicas Heliogabali largitiones. & ideò centum sestertia apud eum intelligo in genere neutro: vt hæc summa sit apud nos vnius computi, vt vulgari dictiõe vtar, quod si apud Lampridium de sestertijs masculini generis intelligeremus, non esset profectò vel pilifacienda in homine ditissimo ea liberalitas: nec verosimile cẽseri potest tam vile pretiũ meretricis pulcherrimæ, & notissimæ. Cõputum autem Hispani dicimus, quem vulgò Itali, & Galli millionem appellant: qua dictione & nos vtimur quò ad summã aureorum, & millionẽ aureorum dicimus million, id est decies centũ millia ducatorum seu aureorũ vulgarium: cõputi verò vocabulo vtimur quò ad quadrãtes, & marauedinos. sic Budæ. libr. ij. de Asse scribit. Lingua nostra millionẽ vocat decies centena milia, Latine dicere possumus mille millenarios, vel millies mille. Hæc ille, ex quo & idẽ significabimus dicentes Chiliada Chiliadũ: aut centum Myriadas. Extat & apud eundẽ Lampridiũ in eiusdẽ Heliogabali vita locus satis euidens pro Budæo aduersus Agrico-

Agricolam,sic sanè. Idem nunquam minus cẽtum H-S.cœnauit:hoc est argenti libris triginta. Hęc Lãpridius. Qui sub dit. Aliquando autẽ tribus millibus H-S.cœnauit, omnibus supputatis,quæ impendit. Etenim si locus hic de sestertijs masculini generis foret intelligẽdus, minimè cõueniret tàm vilis impẽsa immodicis Heliogabali sumptibus, quos Historici passim improbant, & execrantur. Hæc itẽ sestertiorum summa par esset triginta libris argenti,quarũ meminit Lampridius: si consideremus, quot sestertij argenti librã efficiant. Sed & si de sestertijs neutrius generis locus hic intelligatur, vt est verè intelligẽdus, adhuc apparet centũ sesterria nõ tantùm cõstituere triginta libras argenti,sed & multò plures,atque ideò Baptista Egnatius cẽset,illic legendum. Hoc est auri libris triginta:vt minor sit lapsus,ipse vero legerem, hoc est auri libris viginti. Nam ex centum sestertijs neutrius generis constant viginti auri libræ, & paulò plus. Si exactè obseruaue mus, quot aurei libram efficiant, & deindè, quot argenteos denarios contineat aureus, & quot sestertium neutrius generis. Quę quidem omnia superiùs examinauimus. Hac etenim in re vetera illa tempora, & eorum æstimatio auri ad argentum sunt examinanda:vt constet centum sestertia nondum efficere vnam, & viginti libras auri,habita illorum temporũ auri ad argentum ratione. Mille siquidẽ constabant numi aurei ex centum neutrius generis sestertijs: & sic viginti quinque mille argentei denarij. Ex his verò aureis numis veteribus quadraginta octo efficiebant auri librã. Idcircò ex centum sestertijs constant viginti auri libræ: saltem non cõstant vna & viginti:desunt enim octo aurei. Sępè veteres scriptores solo aduerbio numerali vsi sunt,vt significarent totidẽ centena millia sestertiorum masculini generis: quemadmodũ ex eisdem authoribus constat. Sed vbi nomine numerali vtuntur in neutro genere adiectiui, tot sestertia significarũt,aut tot millia minorum sestertiorum. Sic Iuuenalis Satyra prima.

Sed quinque tabernæ
Quadringenta parant.

Idest quadringenta sestertia: aut quadringenta millia sestertiorum minorum:vt & illic adnotauit Cœlius Curio in scholijs. Est autem hæc summa ex nostris quadrantibus,aut marauedinis quatuor computorum. His subscribit omnibus vnico ferè verbo Antonius August.lib.ij.emendatio.capi.vj.ea deducẽs ad aliquot Iuris-

consultorum responsa latinè, & verè interpretāda. Primùm inquam hinc constat intelle-ctus ad l. propemodùm. ff. de verb.sign.& in l.Offidius.in fi. ff.de lega.iij.quibus in locis:cē ties aureorum, scriptum extat in hac significatione, vt cēties centena millia aureorum intel ligamus.Hāc itidem interpre-tationem in specie probat Haloander in Epistola nuncupa-toria Codicis Iustinianæi: ex his, quæ proximè adnotauimus ex Budæo,cui consentit Andræ. Alciat.lib.iij.dispunct. cap.j.& ij.idem & Portius lib. j.& si concisè nimis scripserat. Vulgò tamen non centies aureorum in dictis responsis, sed centum aureos legitur: in Pan dectis Florētinis centies aureo rum.Deindè in l.cū de in rem verso.ff.de vsuris.scribitur.Imperator quoque noster Seuerus filiæ Flauij Atenagoræ, cu ius bona fuerant publicata de fisco ideò numerari decies cen tena dotis nomine iussit,quod ea patrem præstitisse dotis vsu ras allegasset. Decies centena millia sestertiorū numorū, hic interpretamur:aut mille sester tia:quę nostrę monetę efficiūt decem cōputos. Ad hoc item conducit l. Auia.§. pater. ff.de cond.& demon.Cùm vxori,in quit Iurisconsultus, mādatum esset,vt moriens filię communi decies restitueret. Ita enim legitur in pandectis:& significatur his verbis numerus is,qui computus,aut millio quadran tum,aut marauedinorum dici tur, vulgò aliter legitur apud Iurisconsultum. Hinc deduci tur vera interpretatio ad textum in l.Cùm hæres. §. j.ff.de statu liber.Non est,inquit Pau lus,statuliber, cùm libertas in tam longum tempus collata est,vt eo tempore is,qui manu missus est viuere nō possit, aut si tam difficilem:imò impossibilē conditionem adiecerit, vt aliundè ea libertas obtingere non possit:veluti,si hæredi mil lies dedisset.ita sanè legit Ant. August.asseuerans,hanc quan titatem esse ditissimi liberi ho minis patrimonij: nempè mil lies cētum millia sestertiorum numorum. Quæ quidē quantitas efficit mille cōputos: aut mille milliones nostrorū marauedinorum numorū,ac fermè duos milliones,& dimidiū aureorum numorum, quibus modò nos Hispani vtimur. Igi tur cōditio dādi hāc summam impossibilis cēsetur à Iuriscon sulto,tametsi frequēs lectio, ac vulgò recepta non millies, sed mille habeat,quæ facilē indu-cit cōditionem: secundū Ant. August. Mihi tamen nō ita fa cilis videtur. Nam mille signi-ficantur sestertia neutrius generis,quæ efficiunt nostræ mo netæ decem computos:ac ferè

27. millia ducatorum aureorũ. Et quamuis nomen hoc, mille, possit referri ad sestertios,& ad sestertia:ratio tamen subiectæ materiæ,& loci ab scriptore tractati nos docebit, vtram significationem admittat, qua ratione vtitur Georgius Agricola lib.2.de pondere moneta. Facilis profectò esset cōditio, ac vanus esset Iurisconsulti sensus, si hoc in loco sestertios mille intelligerimus:vnde cùm mille sestertia intelligi possint cōgruo sensu: lectio vulgaris defendi poterit. Eadem fermè ratione constat interpretatio l.lecta.ff. si cert.pet.vbi Lucius Titius accepit à P. Mæuio quindecim mutua numerata:quorũ vsuræ inibi à Iurisconsulto examinātur. Est etenim intelligēda hęc summa de quindecim sestertijs neutrius generis:quę nostræ monetæ efficiunt centũ quinquaginta mille quadrantes, aut æreos marauedinos:ex Romanis autē argenteis denarijs continet ter mille,septingentos,quinquaginta denarios:atque ita prædictā summam constituit Andræ. Alciatus lib.3.dispunctio.cap.2.& in d.l.lecta.qui aduersus Paulum Castrensem,& alios rationem vsurarum ibi traditā expēdit. Hoc ipsum fecère Gulielmus Zagarus Selandus in relectione dictæ l. lecta. diligētiùs Antoni. August.lib.2. emendat, capitul.x.eos legito: nec enim omninò inter eos conuenit, quæ sit genuina lectio apud Iurisconsultum in alio eiusdem responsi loco. Ex his etiam patet propria interpretatio Iurisconsulti in l.Si quis stipulatus.ff.de solution. Si quis, inquit, stipulatus fuerit decem in melle. Decē enim sestertia intelligemus: tametsi hoc in loco, vt& in plerisque alijs summæ istæ,& numeralia nomina, itidem & aduerbia exempli causa potiùs, quàm ex rei gestæ veritate exponantur à Iurisconsultis,& legum latoribus. Quam verò quātitatē, & nummorum numerum diximus hoc aduerbio simplici decies significari, eādem inducit,& significat hic locutionis modus: decies centena: idest decies centū millia sestertiorū masculini generis:atque ita decem Hispanos computos, seu marauedinorum milliones: quod Budæus doctè tradit lib.1. de asse. vt hinc planè constet, Horatianos interpretes, etiam viso Budæi opere hallucinatos fuisse lib.1.sermonum Satyra.3. Super illud.

Decies centena dedisses
Huic parco paucis contentos quinque diebus
Nil erat in loculis.

Nec tantum Acron,& Badius in hoc fuère decepti sed & ipsi lyncei adnotatores: verùm post hæc quæ de sestertio diximus, oportet & de talento agere. Gręci enim vsi fuère hoc vocabulo

ad pondus, & ad numismatum numerum significandum, variáque fuêre talēta:sed omnia propemodum ad vnam formulam. siquidem talentum sexaginta minas appendit cuiúsque gētis: atque ideò sicuti minæ pondus alibi maius est,ita & talentum ipsum, quod ex Iulio Polluce lib.9.de rerum vocabulis explicant Budæus lib. 4. de Asse. & Georgius Agricola libro.v. de ponderibus Græcis. Quorũ sententias summatim hîc referam ad æstimationem talentis constituendam ex numis,aut ponderibus Castellani principatus. Talentum igitur Atticum minus sexaginta minas Atticas appendebat:quarum quælibet cētum Atticas drachmas continebat:& ideo talentum Atticum minus valet sex millia drachmarum Atticarũ ex argēto. Hoc constat ex Polluce,Festo,Fannio,& alijs,quos hac in re diligētissimè adducit Agricola, nec dissentit Budæus Appendit ergò hoc talentum sex mille numos regales argenteos iustissimi ponderis,quibus aurifices,& fabri argentarij vtuntur:& quorum octo iustam efficiunt vnciam apud nos, sic & hac ratione idem talentum appendit nonaginta tres nostros, marchos, & sex vncias. Est & talentum Atticum maius, quod est octogenarium, & habet proportionem ad talentum minus tertiariam.Sic etenim appendit,& valet octuaginta libras centum drachmarũ,aut octo drachmarum millia, secundum Budæum & Agricolam, qui in hoc conueniunt. qua ratione talentum Atticum maius appendit idem quod minus,& tertiam alterius minoris partem:denique continet octo millia regalium argenteorum iustissimi ponderis, quibus passim hac in republica vtuntur argenti ponderatores. Talentum Euboicum Festus scribit appendere quatuor millia denariorum latinorum. Cuius loci meminêre Budæus lib. 2.de Asse.& Agricola lib.2. de pondere monet.ideò æstimabitur hoc talentum æreis nostris marauedinis centum sexaginta millibus. Quod si Budæi opinio de similitudine drachmarũ & denariorum admittenda sit, hoc talentum appēdet quatuor mille argenteos regales numos iustissimi ponderis ex numis Castellanis:attamen si denarius septima ex parte maior est ipsa drachma,tunc erit septima pars quatuor mille argenteorum adijcienda. Qua in re sunt illa repetenda, quæ de denario, & drachma superiùs scripsimus. Sed idem Agricola, & Budæus lib.4.de Asse.ex Herodoto censent, talentum Euboicum esse minus Attico talento minori tribus minis, & quadrante, minus autem hîc intelligo libras centena

centenarias. Sic sanè talentum istud Euboicum appendit quinquaginta.sex libras centenarias & septuaginta quinque Atticas drachmas:qua ratione iuxta cõputationem istam continet talentum istud quinque mille, sexcentas, & septuaginta quinque drachmas Atticas,& sic nostros totides argenteos numos regales iustissimi ponderis,quorum octo efficiunt vnciam integram: vndè proximè accedit hæc talentum Euboicum ad talentum Atticum minus: atque ideò maxima subest suspicio, non satis certam esse Festi hac de re sententiam:aut eius codices vulgò in denariorum numero vitiatos circunferri. Talentum Aeginæum decem millia drachmarum appẽdebat, authore Polluce in dicto libro decimonono quem Budæus,& Agricola ad huius rei cognitionem testem adducũt:& ideò appendit hoc talentum centum libras centenarias:ex nostris numis,& ponderibus habet decem millia regalium argenteorum iustissimi ponderis, quorum octo integram vnciam appendunt. Babylonium Talentum eisdem authoribus valuit septem millia drachmarum: totdémque apud nos valebit regales argenteos numos iustissimi ponderis. Quam ob rem poterit lector hîc repetere quæ de his regalibus argenteis numis superiùs capitul. 2. tractauimus. vt facilimè talenta omnia possit nostris numis æstimare. Syrium Talentum appendit, & valet mille quingentas drachmas Atticas: atque ideò totidem numos argenteos regales iustissimi ponderis, quibus in Hispania vtuntur aurifices,& fabri argentarij: quorúmque nos sæpissimè mentionem fecimus. Aegiptium autem Talentum appendit octuaginta libras Romanas, teste Plinio libro 33. capitul. 3. Drachmas verò Atticas ad rationem nonaginta sex drachmarum pro qualibet libra, habet hoc talentum drachmas septem mille, sexcentas, octuaginta: totdémque numos argenteos iustissimi ponderis, quibus in his regnis vtimur, quorúmque octo vnciam integram efficiunt. Denique appendit hoc talentum centum & viginti marchos argenti. Rhodium Talentum, authore Festo lib. v. valuit quatuor mille,& quingentos denarios, iuxta quam rationem potest à nobis æstimari centum octuaginta millibus quadrantum, seu marauedinorum, quibus ex ære vtimur, & de quibus in huius operis capitulo primo, tractauimus. Ego verò, quod & Agricola sensit, hos Festi denarios drachmas esse interpretor Atticas: & ideò hoc Talentum æstimabitur apud nos

quatuor mille,& quingentis argenteis numis regalibus iustissimi ponderis:eorûmque ratione constabit facilimè huius talenti æstimatio. Siculum Talentum vetus quatuor,& viginti minas: id est,libras centenarias valuit. nouum verò duodecim,authore Suida,cuius & Agricola meminit lib. 2. de pondere monet. Vetus ergò appendit bis mille, & quadringentas Atticas drachmas:totidémque nostros argenteos numos regales iustissimi ponderis:libras romanas viginti quinq;, marchos verò;quibus vtimur,triginta septem,& dimidium. Idcircò poterit facilimè constitui pondus, & valor talenti Siculi noui:cùm id dimidia ex parte sit minus talento Siculo veteri. Hæc sanè ita constituenda sunt, si apud Suidam legamus minas, aut minas. Budæus etenim lib.4.de Asse:non minas sed numos legendum esse apud Suidam censet ex Iulio Polluce lib.9.de rerum vocabulis, cuius authoritate opinatur,Talentum Siculum maius,& vetus senas drachmas valuisse: nouum ternas:& quia Budæus in ea est sententia;vt denarium parem faciat drachmæ Atticæ, & Pollucem de numis sestertiolis intelligit,planè significat,istud talentum vetus æstimari sex denarijs latinis, nouum verò tribus, atque ideò erit satis facilis, & diuersa huius talenti æstimatio.

Talentum Byzantium apud Vitruuium lib.10.capit.31.centum viginti romanas libras habet. Huius meminere Budæus lib.2. de Asse.& Agricola lib.2.de externis ponderibus. qua ratione huius talenti pondus constat ex vndecim mille,quingentis,ac viginti drachmis:aut sanè ex centum octuaginta marchis quorum quilibet appendit octo vncias:vt non semel admonuimus. Apud Hebæos talenti pondus duplex fuit. Talentum equidem sanctuarij, quod pendebat centum minas Hebræas: & talentū congregationis,quod quinquaginta: vtrunque autem dictum est eorum lingua Cicar.de talento sanctuarij est ad hoc examen testimonium Ioseph.lib. 3. antiquit.capit.7.qui hoc ipsum expressum explicat. idē probat Georgius Agricola lib.2.de externis pōderi.quo in loco.quod diximus de talēto Hebreo minori deducit ex cap. 38. Exod. & ex magistro Salomone:quælibet antem mina Hebrea pendebat sexaginta siclos, quorum quilibet quatuor efficit, & habet Atticas drachmas:atq; ideò quęlibet libra Hebrea, siue minaappēdit duas libras romanas, ac dimidiam:quod Iosephus asserit libr.14.antiquit.capitul.12. qua quidem perpensa ratione talentum Hebręum maius complectitur viginti quatuor millia drachmarum Atticarū:totidem

que

que nostros ex arg̃to regales iusti pôderis numos. Minos autem talentum Hebræum appẽdit duodecim millia drachmarum: totidémque numos argẽteos. Atquè hæc de talẽto Hebræo ex Agricola diximus: tametsi Budæus libr. iiij. de Asse. diuersam rationem hac in re sequatur. Sed & hæc obtinent quò ad Hebræum talentũ pôdus significãs. Erat etenim & talentum non pondus, sed numus aureus apud Hebræos, qui siclum appẽdebat: ita quidem talentum vbi non pro pôdere, sed pro numo aureo apponitur, siclũ significat: idest, staterem aureum quatuor drachmarum: quod Budæus li. iiij. de Asse. probat authoritate Eupolemi, cuius mẽtio fit ab Eusebio li. ix. de præparat. Euãge li. c. iiij. Deinde adducit Pollucẽ, qui lib. ix. scribit: valebat autem talentum auri tres aureos Atticos: argenti verò sexaginta minas Atticas. Aureus autem Atticus valuit duas drachmas auri, quas appendebat: quod idem Pollux scripsit. Sed & Homerus libr. 23. Iliados. talentum auri pro summa non magna posuit. His accedit quod de siculo talento paulò antè dicebamus: vt hinc constet, talentum non tantũ pondus significasse: sed & numum non multi valoris, nec summę. Hoc & præter Pollucẽ Festus adnotauit scribens, Alexandrinum talentum valuisse duodecim denarios, seu drachmas. Neapolitanum sex: Syracusanum tres: Rheginum victoriatum, & sic quinarium vnũ. Idem & Agricola obseruat libro secundo, de pondere & temperat. monet. Atque hæc de Talentorum ratione, ex qua expendi potest Plutarchi locus in vita Pauli Aemilij, dum is inquit. Tuberoni genero argenteam phialam quinque talentorum pondo largitus est.

Suma del Capitulo siguiente.

1 *Marauedi Castellano nueuo, y viejo como se han de estimar y apreciar segun vna opinion.*

2 *Reduzense a cõcordia algunas leyes Reales cerca de esta materia.*

3 *Notanse en particular algunas cosas conforme a esta opinion.*

4 *Marauedi bueno y Marauedi de oro como se han de estimar.*

5 *Pepiones, que moneda aya sido.*

6 *Tomase otra manera de apreciar el marauedi bueno y el de oro y el Comun.*

7 *Sueldos que moneda ayan sido y como corresponden a las monedas, que agora vsamos.*

8 *Resolució de lo dicho y examinado, conforme a la dos opiniones.*

Enel qual se declaran algunas monedas antiguas, y modernas de estos Reynos.

CAP. V.

EN LOS quatros capitulos passados he trabajado reduzir las monedas antiguas de los Romanos, Griegos y otras gentes, a las que al presente en estos Reynos se vsan y corren, y han corrido cincuenta años atras, no haziendo mencion de muchas monedas, que en estos Reynos de España se labraron y corrierō en tiempo de los Godos y despues a ca: de las quales se haze memoria en las leyes y Coronicas antiguas de estos Reynos con harta obscuridad, por no declararse todas vezes el peso, ni valor de ellas. Por tanto vsando del vulgar Castellano quise con breuedad examinar el peso y valor de las dichas monedas reduziendolas a las que al presente tratamos, y vsamos. Bien veo que es materia dificultosa: pero dire lo que alcaçare, y si en esto no correspō diere la obra al desseo, que es de acertar, por vētura resultara de aqui vn prouecho publico, y sera dar ocasion a que otros mas curiosos y diligentes acierten a emēdar lo que yo vuiere errado y se sepa la verdad.

Esta palabra Marauedi es muy ātigua en España y muy comun ansi en las leyes, como
1 en las Coronicas antiguas: pues de ella se haze mencion enel foro Iuzgo, donde estan recopiladas muchas leyes, que ordenaron los Reyes Godos antes del Rey don Rodrigo. significa y ha significado muchas vezes vna cierta moneda y otros ciertos numeros de monedas o dineros, ansi mesmo se ha aplicado a dineros, y monedas de oro, otras vezes y las mas a monedas de cobre, y de vellon, como paresceera por lo que se dira adelante.

Primeramente es necessario entēder la moneda que al presente corre conforme a su valor muy por menudo: y aūque esto se ha apuntado en los capitulos passados, sera conueniēte boluerlo a repetir en suma, quanto a la moneda cobreña, o de vellon pusimos en el capitulo primero el marauedi presente diuidido en dos blācas y en seys cornados, y en dies dineros, y en sesenta meajas lo qual paresce ser ansi: y que el marauedi de que agora vsamos, valga diex dineros, prueuase por las ordenanças, que se hizierō para esta real audiēcia de Granada

de Granada el año de M.D. xxiij. dõde veynte y quatro dineros se reduzẽ à cinco blãcas este mesmo valor de diez dineros, y seys cornados ha tenido, y valido muchos años ha en estos reynos el marauedi, como se prueua claramente en las ordenãças, que hizo el Rey don Henrique segũdo en Toro era de M.ccccxj. y el Rey dõ Iuan el primero en Viruiesca año de M. ccclxxxvij. esto paresce ser ansi por otras ordenãças, que hizo el mesmo Rey dõ Henrique segundo en Alcala era de M.ccccviij. por la prefacion de ellas esta biẽ claro, y aueriguado, que dos cornados valieron tres dineros, y dos meajas. de donde ansi mesmo se saca, que seys cornados valieron y valen diez dineros: pues valierõ nueue dineros y seys meajas. por manera que se prueua de las dichas leyes, el marauedi en nuestros tiempos y mucho antes auer valido diez dineros: o seys cornados: o sesenta meajas, y que cada dinero valia seys meajas, y cada cornado diez.

En el ordenamiẽto real, que mandarõ recopilar los Reyes Catholicos don Fernãdo y dõña Isabel de gloriosa memoria, se haze mẽcion algunas vezes de moneda vieja, y de marauedi viejo. Este marauedi viejo en las varias resoluciones en el lib. j. c. xj. declare que venia a valer y auia valido tãto como al presente valen tres blancas y algo mas: porque seys marauedis de los viejos se reduzen a diez de los que agora tratamos y vsamos. Esta opinion segui estõces por las razones siguiẽtes, delas quales resultara quan bastantes, authoridades tuue para seguir la dicha cuenta: pues la saquè de las mesmas ordenãças reales como al presente por authoridad publica, y real andã impressas, para que por ellas juzguemos y determinemos los pleytos en estos reynos.

Lo Primero que ami parescerse deue cõsiderar es, que do dizen las ordenãças reales moneda vieja tienen respecto ala que corria en tiempo del Rey don Alõso el onzeno, o antes del, o poco despues. esto se puede colegir de algunos lugares, que enlas leyes reales yo he notado. mayormente en la l. iij. y iiij. ti. xij. li. viij. ordi. donde poniẽdo se pena de seyscietos marauedis en vn caso, y de dos mil en otro, y de seys mil marauedis en otro, se añade que sean estos marauedis de moneda vieja. y siendo estas leyes del Rey dõ Alõso onzeno fechas en Alcala de Henares era de M.ccclxxxvj. ti. 20. l. 12. y. 13. poniendo se la mesma pena no dize de moneda vieja: sino, pecho cada vno seys cientos ma-

rauedis de esta nuestra moneda. luego bien se prueua, que enlas ordenanças reales se llaman moneda vieja y marauedis viejos. los marauedis que corriam al tiempo del dicho Rey don Alonso, onzeno: que fue el que hizo las dichas leyes, y por cuyas se ponen en las ordenanças reales nueuas lo qual paresce por el libro de las leyes y cortes, que el dicho Rey hizo: el qual yo tengo de mano, y otros muchos en el reyno. este mesmo marauedi se llamaua viejo en tiempo del Rey don Juan el primero, como consta por la.l. 5. del segundo ordeniamento, que hizo el dicho Rey en Guadalajara año del señor de M. cccxc. donde castigando a los que perseueran en excommunion dize. el que estuuiere por espacio de treynta dias descomulgado pague cient marauedis de los buenos, que son de moneda vieja seyscientos marauedis. esta mesma ley esta referida en las ordenanças reales.l.j.tit.5.lib.viij. aunque algo differete de lo que esta de mano en las ordenaças antiguas, porque en las ordenanças nueuas conforme ala letra comun de todas las impressiones la pena se pone en esta manera: que el descomulgado que estuuiere en su rebeldia y excomunion por treynta dias pague cient marauedis: el que por espacio de seys meses mil marauedis y passados los dichos seys meses cadadia sesenta marauedis pero en la dicha l. 5. del Rey don Iuan el primero, y en la peticion.lxj. de las cortes, que tuuo en Madrid el Rey don Alonso, onzeno era de M. ccc lxvij. se pone esta pena en esta manera. que el descomulgado por xxx. dias pague ciet marauedis, y si perseuerare por vn año mil. y passado el año cada dia sesenta marauedis: en esta mesma forma se resumen estas leyes en el repertorio, que hizo en latin alas ordenanças reales el mesmo doctor Montaluo, que fue el recopilador. auisamos de esto porque en la l. 9. tit. vlti. libr. viij. ordinat. se pone otra ley tambien muy semejante, y conforme a la dicha.l.j.tit. 5. y es del Rey don Hérique tercero fecha en Madrid año de M. cccc. y esta en las ordenançasviejas de mano algo differéte de las impressas,

Boluiendo el marauedi viejo de que se haze mention en la dicha.l.j.tit.5. y en las ordenanças del Rey don Iuan el primero digo que enestas ordenanças se confirma la ley del Rey esto se hizo en la qual haze métion Alonso onzeno, que sobre cion de seyscientos marauedis por pena al que estuuiere.xxx. dias descomulgado, sin dezir, que sean

que sean viėios. Estos mesmos
llama el Roy don Iuau el pri-
mero marauedis viejos y redu
zelos a cient marauedis de los
buenos:como tambien los re-
duxo el mesmo Rey don Alõ
so:porque quanto a esto no re
uoco su ley que tenia hecha an
tes con la pena delos seys cien
tos marauedis:pues solamente
reuoco la primera ley a este ef-
fecto, que no lleuassem al de-
scomulgado passados los xxx.
dias sesenta marauedis por ca-
da dia.

Que el maruedi viejo corre-
sponda y se estime en maraue-
di y medio de losque al presen
te corren,prueuase por autho-
ridad de los que recopilaron
por mandodo delos señores
Reyes catholicos las ordenan
ças reales en esta manera El
marauedi buenovalio diez ma
rauedis de los de agora como
esta expressado in l.j.tit.9.libr.
viij.ordi.y.cient marauedis de
los buenos valen seys cientos
delosviejos segun lo declara la
l.j.titu.5.libr.viij.ordinar. y las
leyes del Rey don Iuan el pri-
mero poco antes alegadas.lue
go siguese,que el marauedi vie
jo vale tanto como marauedi
y medio de los que agora cor-
ren:pues seys marauedis viejos
se estiman por vno de los bue-
nos y el marauedi bueno esta
en las dichas ordenanças esti-
mado en diez de los presentes
y ansi est amuy prouado, que
seys marauedis viejos valen
diez marauedis de estos que
al presente gastamos.

Allende de esto el marauedi
llamado viejo en las ordenan-
ças reales.y en las leyes del rey
dõ Iuã el primero en muchas
2 partes,valio quinze dineros y
algo mas el que alpresente cor
re y ha dias, que se vsa, vale
diez dineros y no mas luego
muy biẽ se collige,que el mara
uedi viejo valio quinze dine-
ros.a esta opiniõ pudo dar grã
de occasiõ la.l.22.tit. 32. de las
ordenãças,que hizo el Rey dõ
Alonso onzeno en Alcala era
de M.ccclxxxvj.do dize:por ca
da en que vno tomare algu-
na cosa de mantenimiẽtos por
fuerça,trecientos sueldos, que
mõtan de esta moneda dociẽ-
tos y quarẽte marauedis,si fue
re lo que tomare de labrabo-
res.y si fuere de hijo dalgo,qui
nientos sueldos,que mõtan de
esta moneda quatrociẽtos ma
rauedis. Esta mesma ley se pu-
so en las ordenãças que oy dia
tenemos.l.11.tit.11.lib.iiij.ordi
nat.de lo qual paresce, q̃ estos
marauedis viejos,porque tales
se han de entender por correr
en tiẽpo del Rey don Alonso
onzemno:son la quinta parte
mayores, que los sueldos. el
sueldo bueno vale doze dine-
ros como lo prouaremos ade-
lante.luego el marauedi viejo

valia quinze dineros, y ansi tã to valiã dos marauedis viejos como tres de los que agora vsamos. pues estos valen a diez dineros, y los otros a quinze. otra ley esta enlas mesmas cortes del Rey don Alonso onzeno en el mesmo titulo y es l. 30. la qual tenemos en las ordenanças reales, aunque no tã cũplida como esta en las cortes del dicho Rey, que andan de mano. esta ley dize. que el hijo dalgo, que tomare en la behetria mas cõducho del que 3 se le deue, pague por cada cosa cinco sueldos de los buenos al Rey, que son quatro marauedis de esta moneda. dize mas. en campos que son los carneros mayores, el carnero cinco sueldos, que son quatro marauedis de esta moneda. en Castilla quatro sueldos que son tres marauedis, y dos dineros de esta moneda. En la montaña y en las Asturias y en Galicia el carnero a dos sueldos y medio, que son dos marauedis. En Campos de la gallina seys dineros, de esta moneda. por el ansar siete dineros por el capon ocho dineros. en Castilla por la gallina cinco dineros, por el ansar seys dineros: por el capon siete dineros. e enlas Asturias, en la mõtaña, en Galicia por la gallina quatro dineros, por el ansar cinco dineros. de estas leyes, por las quales se siguierõ los que entẽdieron en ordenar las ordenãças reales en tiẽpo delos Reyes catholicos don Fernãdo y doña Isabel, para que se publicassen y imprimiessen como al presente andã impressas. yo saco algunas illaciones en esta materia.

Lo primero y principal, que estas leyes hablã del marauedi viejo, pues tratã del marauedi cobreño, que corria cõmunmẽte entiẽpo del Rey don Alõso onzeno, el qual marauedi auer se llamado viejo esta prouado al principio de este capitulo.

Lo segũdo, que este marauedi viejo es maior que el sueldo bueno la quinta parte: loqual paresce ansi por el tenor de las dichas leyes.

Lo tercero, que el marauedi viejo valio mas que el que agora corre la tercia parte. Esto claramente esta prouado por las mesmas leyes de las ordenãças reales: y ansi mesmo se colige, si el marauedi viejo valio xv. dineros y mas que el sueldo, y el de agora vale solamẽte x. dineros.

Lo quarto es, que el marauedi viejo valia algo mas, que quinze dineros. esto paresce, porque dize la ley quatro sueldos, que lo tres marauedis y dos dineros, y si quatro sueldos son a doze dineros cada vno quarẽta y ocho quedã tres marauedis en quarẽta y seys dineros

Lo quinto, que teniendo esta

cuẽta cõ razon se reduzẽ seys marauedis viejos à diez de los presentes, aunq̃ aya alguna differẽtia. porque seys marauedis viejos hazẽ nouẽta y dos dineros. y diez marauedis delos q̃ agora vsamos, hazẽ ciẽt dineros. Pero es costũbre antigua en reductiõ de monedas viejas a las nueuas no mirar en alguna pequeña differencia. Ansi Plutarcho, Tito liuio, Plinio y otros llamarõ denario a la drachma Atica: siendo el denario mayor vna setena parte, que la dicha drachma Atica.

¶ Lo sexto, que delo susodicho se puede sacar es aduertir: que no ay contrariedad alguna en la declaratiõ de los marauedis viejos y nueuos, que puse en el lib. j. de las varias resoluciones. c. xj. porque el marauedi viejo valia quinze dineros y el nueuo diez y ansi el sueldo de doze dineros es mayor que el marauedi nueuo, y menor que el marauedi viejo.

¶ Lo vltimo es que segũ esta opinion sacada de las mesmas ordenãças reales no se puede desir que el marauedi viejo aya sido de maior valor que marauedi y medio delos presentes, ni se puede prouar, que aya sido de oro, cobreño, o de vellõ. pues por las ordenãças reales se differẽcia el marauedi bueno del viejo, y de los que agora gastamos, estimãdose el bueno en seys delos viejos y en diez marauedis de los p̃sentes.

Esta estimaciõ y cõparacion del marauedi viejo con el que agora corre, como tẽgo dicho, tuuierõ por muy aueriguada y cierta el doctor Mõtaluo y los demas, que entẽdierõ en recojer las ordenãças Reales en tiẽpo de los Reyes catholicos dõ Fernãdo y doña Isabel por cuya authoridad, examinãdo se primero en su muy alto cõsejo se publicarõ las dichas ordenãças reales. y teniendo esta opiniõ por muy acertada la segui en las varias resolutiões. Aunq̃ adelante porne otra manera de estimar el marauedi viejo sin prejuyzio del authoridad de losque ordenarõ el dicho libro de leyes y ordenanças. Ansi mesmo se haze mẽcion en las leyes de estos reynos del marauedi bueno como de moneda differẽte del marauedi viejo, y ansi es que no puede dudarse, que el marauedi bueno y el viejo ayan sido muy differentes. porque el Rey dõ Iuan el primero en Guadalajara los pone por tales en la ley, que hizo de los descomulgados: como parece de las cortes, q̃ el dicho rey hizo y de la l. j. tit. 5. lib. 8. ordi.

El valor de este marauedi bueno viene a ser diez marauedis de los que al presente corren, y se vsan. Lo qual prueua la l. j. ti. 9. lib. 8. ordin. do dize que el

hijo, o hija que denostare a su padre, o madre en publico, o en escondido, este en la carcel publica por veynte dias, o pague al padre, o a la madre seyscientos marauedis de los buenos, que son seys mil marauedis de esta moneda. Esta ley hizo el Rey don Iuan primero de este nombre en Birbiesca año de Mccclxxxvij. y en los libros de mano, que yo he visto: do está muy cumplidas las leyes y cortes del dicho Rey, no está aquellas palabras: que son seysmil marauedis de esta moneda. Demas de esto el doctor Montaluo en el repertorio de l:s ordenanças. verbo filius. refiriendo esta ley del Rey don Iuan. solamente haze mēció de los seys cientos marauedis. De manera que la dicha clausula fue declaracion hecha por los que entendieron en ordenar las dichas ordenanças: y ansi su authoridad sera de mucho credito e importācia para prouar que el marauedi bueno viene a ser de estimacion de diez marauedis de los que agora gastamos.

Este mesmo valor y precio corresponde al valor que pusieron los doctores Vicente Arias y Montaluo in l.j.tit.v.libr.ij. Fori al marauedi del Rey don Alonso decimo, que hizo recopilar el fuero. porque escriuen, que aquel marauedi valia ocho sueldos y tres dineros cada sueldo de estos doze dineros comunes que hazen diez vn marauedi de los de agora. Estas son las palabras, que estan en la dicha glossa. Segun esto ocho sueldos hazen nouēta y seys dineros: mas tres: son nouenta y nueue dineros, que vienē a ser diez marauedis de los que agora vsamos: pues vale cada marauedi diez dineros. Por esta causa en el dicho c.xj. de las varias resoluciones tuue, que este marauedi bueno vale diez de los de agora: y que era elque se vsaua en tiempo del Rey dō Alōso decimo, que llamo alli el legislador; y entiēdo, que se vsaua estōces por marauedi bueno, y maior, o de oro.

E porque los dichos doctores que teniam mas noticia de monedas antiguas, que nosotros al presente dizen, que este marauedi en tiempo del Rey don Alonso decimo era de oro tambien escreui en el dicho c.xj. quel marauedi de oro en tiēpo del Rey don Alonso decimo, valia diez marauedis de los de agora y este se dezia marauedi bueno biē sospecho, que en aquel misso tiempo se dezia marauedi, cierta summa de dineros menudos, que venian a igualar cō diex marauedis de los que agora corren. lo qual paresce, porque en la historia del mesmo Rey dō Alōso decimo

ſo decimo cap.primero eſcriue el author de las monedas, que eſtonces corriã y dize, que vn marauedi tenia tãtos dineros, que alcançaua al marauedi de oro eſte capitulo de eſta hiſtoria porne adelãtre porque me pareſce es conueniente ala materia que tratamos,

Eſte marauedi de oro es el menor de los marauedis de oro, que yo he hallado en las leyes, y coronicas de eſtos reynos: y anſi cõſiderando la ley del eſtilo.114. trabaje de la explicar y entender en el dicho ca.xj.l as palabras de la ley ſon eſtas.

Es a ſaber,que en las leyes do dize pena de marauedi de oro, que ſe juzgo anſi por el Rey don Alõſo, que fallaua, el que al tiẽpo, que acaeſcio fue anſi eſtableſcido: que la moneda que corria eſtonces, que era de oro.E fizo ante ſi traer los marauedis de oro que andauan al tiempo antiguo: e fizo los peſar con ſu moneda: e por peſo fallaron, que los ſeys marauedis de la ſu moneda del Rey, que peſauan vn marauedi de oro:y anſi el marauedi de oro ha ſe de juzgar por ſeys marauedis de eſta moneda. De eſtas palabras ſe ſaca:que el marauedi del Rey don Alõſo decimo era de oro,porque de otra manera non cõuenia peſar le con el antiguo, que tambiẽ era de oro:pues ſiendo differẽtes metales en ninguna manera quadraua, ni puede quadrar, que por el peſo de ambos en vnas meſmas balanças ſe ſacaſſe el valor que tenia vno mas, que otro.mayormente que eſta ley dize,auer ſe peſado ſeys marauedis de los del Rey don Alonſo:e auer peſado tãto ellos ſeys como vn marauedi de oro de los antiguos.

E ſi el marauedi bueno, que corrio en tiempo del Rey don Alonſo decimo, era differente del marauedi,que llaman las leyes de eſtos reynos viejo, y valia tanto vno como ſeys de los viejos,ſegũ pareſce por las leyes del Rey don Iuan primero,y por otras, que hemos arriba allegado:y el vejo correſponde a vno y medio delos de agora: y el marauedi bueno mõta diez delos preſentes, el marauedi de oro mas antiguo que peſo ſeys de los buenos, viene avaler ſeſenta marauedis de los que al preſente vſamos.

El Rey don Alonſo onzeno en las cortes,que tuuo en Leõ era de M. ccclxxxvij. en la peticiõ ſegũda tambien eſtima el marauedi bueno en ſeys de moneda vieja,diziendo:peche ciẽt marauedis dela buena moneda,que ſon ſeys cientos de eſta moneda. De manera que eſta ley pudo anſi meſmo dar cauſa ala eſtimaciõ,q̃ hizieron los que ordenaron las ordenãças

reales, poniendo el marauedi bueno en diez delos preſentes, y el viejo en vno y medio, laqual eſtimacion ſe ha ſeguido ſiẽpre por los juezes en la exequcion de las dicha, leyes. Para todo lo ſuſo dicho ſe ha de aduertir que las leyes del eſtilo ſe hizierõ en tiẽpo del Rey dõ Alonſo decimo padre del Rey. don Sãcho el quarto.ſegũ conſta del principio de ellas: dõde ſe da a entẽder,que aquella recopilaciõ por la mayor parte contiene leyes del tiempo del Rey don Alonſo decimo.

En la coronica del Rey don Alonſo decimo capit.primero tratãdo el author del Rey dõ Hernando el tercero, y del dicho Rey don Alõſo ſu hijo pone las palabras ſiguientes.

Ca en aquel tiempo del Rey don Fernando daua el Rey de Granada la mitad de todas ſus rentas,que erã appreciadas en ſetecientas vezes mil marauedis de la moneda de Caſtilla. e
5 eſta moneda era tan grueſſa, y de tãtos dineros el marauedi, que alcançaua a valer el maradi tanto como vn marauedi de oro.y porque en aquel tiempo del Rey don Fernando corria en Caſtilla la moneda delos pepiones.y en el Reyno de Leõ la moneda de los leones: y de aquellos pepiones valia ciento y ochenta el marauedi.e las cõpras pequeñas haziã las metales,que fazian de ciocho pepiones el metal: diez metales el marauedi:y de eſtos marauedis ſerã apreciadas las rẽtas del reyno de Granada en ſetecientas vezes mil marauedis: y dauan al Rey don Fernãdo la mitad de aquellas y el Rey don Alõſo ſu hijo en el comiẽço de ſu Reynado mãdo deshazer la moneda delos pepiones:y fizo labrar la moneda delos burgaleſes que valia nouẽta dineros el marauedi:y las compras pequeñas ſe hazian a ſueldos, y ſeys dineros de aquellos valian vn ſueldo: y quinze ſueldos el marauedi. eſto ſe eſcriue en el cap. primero.y en el cap.vij.dize el coroniſta como el meſmo Rey don Alõſo año de M.cclviij. mando deshazer la moneda de los burgaleſes: e hizo labrar la moneda de los dineros prietos. y de eſtos dineros haſian quinſe el marauedi, de manera que quinze dineros hazian el dicho marauedi.

De eſta coronica ſe podria muy biẽ ſacar el valor de marauedi de oro, q̃ corria en tiẽpo del Rey don Alõſo decimo: ſi pudieſſemos biẽ auerjguar como correſponda el pepion ala moneda,que corre al preſente.

En vn libro de mano antiguo halle vna breue relaciõ de monedas viejas y alli lei,que el pepion valia dos meajas,y el burgales dos pepiones, o quatro

meajas

meajas. Segú esto el marauedi del tiépo del Rey don Alonso decimo viene a valer sesenta dineros que hazé cadavno a seys meajas seys marauedis de los q̃ agora corré. Si esto es ansi no se puede dudar tomádo las palabras de la dicha coronica y haziendo por ellas la cuéta, sino que este marauedi del Rey don Alóso decimo es el que se llama bueno, y igual al marauedi de oro, que en aquel tiempo corria: del qual hazen menció las leyes del fuero y otras tápoco ay duda sino que el marauedi cobreño o de vellon andando el tiempo vino a baxar mucho y no valio tantos dineros: como lo hemos prouado al principio de este capitulo.

De aqui se sigue la duda que tiene la estimació de los marauedis bueno y viejo puesta en las ordenáças reales de los Reyes catholicos, y en las demas, que hemos arriba citado estimando el marauedi bueno en diez marauedis de los q̃ agora corré porque reduzidos diez marauedis de los presentes a dineros hazé ciét dineros: y ansi tiené mas dineros q̃ el marauedi bueno: o de oro, que corria al tiépo del Rey don Alóso decimo pues aquel atéta esta vltima cuenta valia sesenta dineros. pero esta tan determinada la primera estimació del marauedi bueno y del viejo en las dichas ordenáças reales como al presente andan impressas y examinadas y passadas có publica authoridad de leyes, que paresce temeridad apuntar lo cótrario. aunque sin prejuyzio de la authoridad que tuuieron los que las recopilaró, pues no toca la estimació de las monedas tanto en la substácia de la ley, que se máda guardar cóforme a su decisió antigua, y se haze incidéter. no dexare de tratar otra manera de estimar el marauedi bueno y el viejo poniédo adeláte muy en particular la differencia, que puede auer entre las dos opiniones, o maneras y modos de apreciar esta moneda. Paresce de las leyes antiguas de estos reynos, que esta distinció de moneda vieja y nueua procedio por razó y causa, que las monedas para remediar las necessidades publicas se alçauá y subian del
6 valor ordinario y a las vezes se labrauá demas baxa ley que dádo el valor antiguo en su fuerça. todo esto se prueua por el principio de las ordenáças que hizo el Rey don Henrique segúdo en Toro era de M.ccccxj. y el mesmo en Alcala era de M.ccccviij. si por la ley del Rey don Iuan primero en Burgos año de M.ccclxxxviij. dóde dize, que el marauedi viejo y nueuo sean de vn valor, e iguales, aunque los dineros nueuos seá de

mas baxa ley. Por manera q̃ el marauedi viejo, y de moneda vieja valio siempre diez dineros, y seys cornados entendiendo, como entiẽdo del marauedi comun, que corria en tiẽpo del Rey don Alonso onzeno: porque este tal llamã las leyes viejo y de moneda vieja: pues estõces no auia auido mudança, ni nouedad en baxar de ley la moneda, ni subir la de valor, loqual acaescio en tiempo del Rey don Henrique segundo, hijo del dicho Rey don Alonso onzeno. Ansi mesmo se confirma lo suso dicho por las leyes, que tengo alegadas enel principio de este capitulo, por las quales yo entiendo se prueua: que el marauedi comũ que corria en tiempo del Rey don Alõso onzeno el qual llaman las leyes marauedi viejo, valia diez dineros nomas: o seys cornados: y que se llama viejo teniendo respecto a la nouedad: que despues vuo en las monedas por remediar las necessidades publicas: como se da bien a entender en las dichas leyes y ordenanças. a esta cuenta podria quadrar mucho la estimaciõ de los sueldos tiniẽdo por la historia del Rey don Alonso decimo, que el sueldo comũ valia seys burgaleses de a quatro meajas cada vno y poniendo el sueldo bueno en doze burgaleses de estos de manera que hiziessen doze burgaleses ocho dineros: como adelãte diremos y ansi quedaria el sueldo bueno, de quien hazẽ mencios las leyes del Rey don Alõso onzeno en ocho dineros. de lo qual resulta q̃ cinco sueldos buenos hazen quatro marauedis comunes en tiempo del dicho Rey don Alonso onzeno segun cõsta por las leyes, q̃ del mesmo Rey tẽgo alegadas, por las quales el marauedi es la quinta parte mayor, que el sueldo bueno. por manera, q̃ quedara el marauedi del tiẽpo del Rey don Alonzo onzeno en diez dineros como el de agora: puesto que se aya llamado en muchas leyes marauedi viejo. Esta distinction de sueldo bueno y de otro menor con esta mesma estimacion del marauedi comun en tiempo del Rey dõ Alõso onzeno vi notada en la memoria que tẽgo alegada de monedas antiguas, que vi de letra muy antigua, De lo qual paresce quedar assentado, que el marauediviejo, y comũ differencia do del que las leyes, y coronicas llamaron bueno, valio diez dineros: o seis cornados. como vale el que al presente vsamos. Aunque el marauedi del tiempo del Rey don Alonso decimo, que se llama bueno y era de oro, o de tantos dineros: que igualauan al marauedi de oro como lo

testifica

testifica su historia valia mucho mas: pues viene a valer seys marauedis de los que agora corren. En la mesma historia del Rey don Alonso decimo y en otras se haze mencion de cierta 7
moneda llamada Tornes: la qual dize la coronica que era de plata y esta creo yo era moneda francesa, q̃ corria en Castilla por auerla traydo los frãceses, q̃ vinieron estõces a estos reynos y mirando los tienpos paresce ser esta moneda el argenteo Turonẽse, de quien trata la clem.2. de magistris, y tratamos en el cap.3.§.2.numer. 8. en esta presente obra. donde le estimamos en veynte y cinco marauedis cõforme ala estimaciõ q̃ agora tiene el real de plata castellano. porq̃ el tornes pesaua tres partes de quatro de vn real: o tres quartillos: y en aquel tiempo valdria tanto como dos marauedis comunes. podria dezir alguno que esto tornes fuesse el sueldo turonense, de quien tractamos en el mesmo. §.2.nu. 7. y le pusimos en peso dela tercera parte de vn real: q̃al presente sale en onze marauedis: y estõces valdria vn marauedi comum: por lo q̃ adelãte diremos cerca de las monedas de plata, que solian correr en estos reynos. Aũque yo sospecho que el sueldo tornes tenia mucha mezcla de cobre, y no tanta plata.

Ansi mesmo en las leyes reales muchas vezes se haze mencion de sueldos: los quales hã sido differentes, como delas mesmas leyes, y de las coronicas paresce. no tratare aqui del sueldo contenido en el foro juzgo, y leyes Gothicas, porque adalãte se ofrescera mejor coiunctura y lugar.

Otros sueldos ay, de los quales hazen mencion las leyes del Rey don Alonso onzeno: y por ellas paresce, que cada sueldo de estos era menor la quĩta parte q̃ el marauedi comũ, q̃ estõces corria, ansi lo prueua la l.11. y la.l.19.tit.11.lib.4.ordinat.l.22 y.l.30.tit.32. de las ordenenças, que hizo el dicho Rey dõ Alõso onzeno en Alcala era de. M. ccclxxxvj. esto mesmo prouamos poco antes: pues por aquellas leyes valen tanto quatro marauedis como cinco sueldos: y conforme a vna opinion pusimos este tal marauedi en valor de quinze dineros diziendo ser el que llamã las leyes de moneda vieja: por tanto este sueldo valia doze dineros y era mayor la sexta parte, q̃ el marauedi, q̃ agora vsamos, pues este vale solamẽte diez dineros, por lo qual paresce, que cinco sueldos de estos vienen a valer seys marauedis de los de agora. en esta mesma estimacion en las varias resoluciones lib.1.cap.xj. declaramos los sueldos cõtenidos enlas leyes del Rey don Alonso onze-

no. antes muchos tuuieron esta opinion el doctor Vicēte Arias y el doctor Montaluo in.l.1.tit. 3.&.l.1.titu.5.lib.2. forti.el mesmo Montaluo en el repertorio que hizo alas ordenanças reales verbo.solidus.dōde añade vna cosa y es.que el sueldo bueno valio ocho marauedis de moneda vieja, que segun su cuēta vernia a ser de valor de doze mrauedis delos presentes, que agora gastamos: alega para esto vna ordananaça del Rey don Alonso onzeno en Alcala. que comiença: si el hijo dalgo tomo mas & cæ. l. 11 tit. 11. libro, quarto ordinat. esta ley enlas ordananças reales nueuas dize ansi. y es la.l. 19. el que tomare mas, pague por cada cosa cinco sueldos de sus bienes al Rey, que son de esta moneda quatro marauedis. siendo esta ley la mesma que alega Montaluo, claro esta, que no prueua lo que el quiere. Ansi mesmo en las ordenanças antiguas del Rey don Alonso onzeno dize. pague por cada cosa cinco sueldos de los buenos al Rey que son quatro marauedis de esta moneda. de lo qual resulta auer tenido el doctor Montaluo el libro errado. y esto es cosa muy clara: pues la mesma ley. y las otras del mesmo titulo por vnos mesmos sueldos, marauedis, y dineros van tassando las viandas, y en todos los demas passos haze el sueldo tal, que cinco valgan quatro marauedis. de manera, que no prueua auer valido el suelsio en aquel tiempo ocho marauedis delos viejos. llama, y pudo llamar el Rey don Alonso estos sueldos de a doze dineros sueldos buenos, a differencia de otros, que a mi parescer eran menores, delos quales haze meucion el Rey don Henrique segundo hijo del mesmo Rey don Alonso, en las ordenanças, q̄ hizo en Toro era de M.cccc xj. donde en el proemio dize, q̄ valgā tres sueldos quatro dineros: como soliā valere de lo q̄l se sigue, q̄ este sueldo tal valia poco mas, q̄ vn dinero: ensin vn dinero y la tercera parte de otro. de manera q̄ este sueldo menor llega a valer ocho mejas, o tres sueldos q̄ corrierō en tiēpo del. Rey don Alōso decimo: como paresce de su historia capit. primero. valia cada vno de estos seys dineros burgaleses, q̄ a mi parescer tenia cada vno y valia quatro mejas segū q̄ del dicho capitulo primero se puede en alguna manera colegir, porque valia cada vno por dos pepiones segū esta cuēta este vltimo sueldo valia veynte y quatro meajas, que son quatro dineros de los que corrieron despues en el Reyno, de los quales el marauedi valio, y vale diez como tengo ya tratado.

En la ley. 2. tit. 9. lib. 8. ordinat. esta

esta dispuesto, que el que dixere a otro por injuria, alguna delas palabras en la dicha ley contenidas, peche trecientos sueldos. estos sueldos, como note en las varias resoluciones, algunos juezes mayormente los inferiores estiman cada vno en dos marauedis: otros como son los alcaldes de corte aquatro marauedis de los que al presente corren: esta ley se saco del fuero libro quarto titulo tercio l. secunda y en aquel titulo en la ley primera, se pone tambien esta pena delos trecientos sueldos en otro caso. ansi mesmo en la. l. tertia titulo quinto libro quarto fori. haze mencion de sueldos. y alli el doctor Montaluo entiende sueldos burgaleses conforme ala. l. 1. titul. viij. libr. primo fori. y de clara en la. l. 1. titul. 5. libr. secundo que este sueldo burgales valia doze dineros. de manera. q̃ excede dos dineros al maraqedi presente, que agora gastamos. Por lo qual estos sueldos tienen tanto valor. que cinco de ellos hazẽ seys marauedis delos presentes. por tanto segun esta cuẽta los treciẽtos suejdos auiã de estimarse en treciẽtos, y sesẽta marauedis de esta moneda q̃ al presente gastamos

E si estos doze dineros no son de a seys mejas, sino burgaleses de a quatro mejas, como tengo apuntado seria cada sueldo de a quarenta y ocho mejas: y menor la quinta parte, q̃ el marauedi comũ, de manera q̃ cinco sueldos valdrian quatro marauedis de los que al presente gastamos y ansi los trecientos sueldos serian docientos y quarenta marauedis de esta moneda. Puesto que en esta cuenta siempre tenemos por contrario al doctor Montaluo, y a los que siguierõ su opinion.

En esta materia de sueldos, y de injurias es razon notar dos leyes del estilo bien antiguas, pues aq̃lla obra se hizo del tiempo del Rey don Alonso decimo y de las leyes, q̃ estonces se vsauã por la mayor parte, la vna es l. 85. la otra es. l. 131. por las quales paresce, q̃ el q̃ injuriare de palabra al hõbre hijo dalgo ha de pagar quiniẽtos sueldos, aunq̃ las iniurias dichas a otros hõbres, q̃no son hijos dalgo, no tienẽ tãta pena. De estas leyes noto el muy magnifico, y en letras y rectitud de justicia señalado varõ el liceciado Arce de Otalora del cõsejo de su Magestad en su real audiencia de Valladolid en el libro de las hidalguias. 2. parte. cap. iiij. nu. 11. la causa y razon porque dizẽ en Castilla hidalgo de vengar quinientos sueldos segun fuero de España y que sea esta: porq̃ alos hidalgos por su nobleza les compete este derecho especial de estimar y pedir sus injurias por quinientos sueldos. haze ansimesmo pa-

ra losuso dicho vna ley que esta entre los fueros de España lib.3.tit.de las prendas. y dize ansi

Si el caualleró deue algo al franco, o a otro hombre de rua, por aquella deuda, ni por otra cosa del mundo no traue ala bestia, que caualgare, ni de las riendas: y si lo fiziere peite. D. sueldos de calũnia. ccl. sueldos sean por el Rey: e los otros. ccl. sean para el cauallero, por la honra que auia recebido. Esto mesmo que esta ley dize se prueua por otros fueros antiguos de estos reynos. E aunque se suelen dar muchas y diuersas razones para entender el principio, y origen que tuuo la dicha manera de hablar, en comprobacion de la razon suso dicha yo considero la ley. xj. titu. xj. libro. iiij. de las ordenancas reales, donde se refiere vna ley del Rey don Alonso onzeno fecha en Alcala era de M. ccclxxxvj. diziendo. por cada solar en que vno tomare alguna cosa de mantenimientos por fuerca pague trecientos sueldos, si fuere lo que tomare de labradores, e si fuere de hijos dalgo quinientos sueldos. Ansi mesmo se puede aplicar otra ley del foro juzgo libr. 8. titu. 4. comiença la ley. Si algun hombre ha buey brauo. Donde estimãdo se los daños hechos por animales, y las muertes de hombres en ciertas quantidades, en la del hõbre de hõrra dize que peche el Señor del animal quinientos sueldos, por el omezillo. Tambien se puede en alguna manera aplicar lo que escriue Rhenauo en el libro. 2. de las cosas de Alemania. diziendo, q̃ entre otras leyes salicas, q̃ tenia los francos, auia vna donde se estimauã las injurias para la pena de ellas. en esta manera, que si el Salico frances injuriasse a otro pagasse el sueldo estimado en doze dineros: pero si el Frigio, o saxon injuriasse al Salico frances auia de pagar el sueldo por quarenta dineros estimado de arte que el sueldo para satisfazer la injuria echa al Salico se auia de contar, y tomar de mayor valor y auia de ser de quarẽta dineros. los de mas de doze lo qual se hazia por ser Salicos franceses gente nobilissima y de tanta suerte, y qualidad, q̃ de ella eran elegidos los reyes francos, sus consejeros, legisladores, y los de mas, por cuya prudencia y voto se gouernaua la republica. de lo qual, y de las leyes salicas trato en el cap. primero numero. 8. de las questiones practicas.

Conforme a lo suso dicho es necessario destinguir las dos opiniones, y segun cada qual de ellas resoluer la estimacion de las monedas, en que esta o puede estar la differẽcia. es ansi que

attenta

attenta la opinion del doctor
8 Montaluo, y la declaracion de las ordenanças reales de los reyes catholicos don Fernando y doña Isabel, hase de tener lo siguiente.

El marauedi bueno, que ygualaua al de oro del tiẽpo del Rey don Alonso decimo, viene a valer diez marauedis de los de agora.

El marauedi viejo, que era comun en tiẽpo del Rey don Alõso onzeno, corresponde a tres blãcas poco mas, de manera, que seys viejos hazen de los de agora corrẽ diez mareuedis.

El sueldo burgales valio doze dineros, y porque el marauedi presente vale diez dineros valio este sueldo la sexta parte mas que el marauedi, que agora corre: y la quinta parte menos, que el marauedi viejo, este sueldo se llamo sueldo bueno.

Pero teniẽdo, e siguẽdo otra cuenta se deue notar otra manera de estimaciõ en la forma siguente.

El sueldo menor valio vn dinero y dos meajas: por manera que vale ocho meajas y ansi se llamo ocho sen: como lo hemos prouado.

El sueldo bueno valio doze burgaleses, llamo se este sueldo sueldo burgales: lo qual se prueua por la l. j. titu. de los escriuanos lib. j. fori do paresce, y quiere la ley sentir, que este sueldo burgales se diuida y estime por dineros burgaleses, y quasi da a entender, que seys dineros burgaleses hazẽ medio sueldo.

El dinero burgales valia quatro meajas: como esta notado en aquella memoria antigua, que tengo allegada.

De lo qual se collige, que el sueldo burgales no vale doze dineros de los nueuos, que tienen a seys meajas: de los quales hazen diez el marauedi de agora: como quiso Montaluo. Sino doze burgaleses de a quatro meajas. que son ocho dineros de los nueuos y de a seys meajas.

Ansi mesmo se saca delo suso dicho, que este sueldo bueno: llamado burgales, es del que tratan y hazen mẽcion las leyes del Rey dõ Alonso onzeno, que tenemos arriba allegadas: y dizen: que este sueldo es menor la quinta parte, que el marauedi pequeño: y comun pues el marauedi valia y vale diez dineros de a seys meajas: y ansi cinco sueldos de estos, que son quarenta dineros, hazẽ quatro marauedis, que ansi mesmo valen, y valieron quarẽta dineros. Esta mesma estimacion quadra ala l. 30. del Rey don Alõso onzeno en Alcala: sin auer que quitar, ni que añadir do dize quatro sueldos, que son tres marauedis y dos dineros. siendo este sueldo de

a ocho dineros hazen quatro de ellos treynta y dos dineros: y siendo el marauedi de a diez dineros hazen tres marauedis treynta dineros: ansi que quatro sueldos hazen tres marauedis, y dos dineros. segũ la otra cuenta auiamos puesto el sueldo en doze dineros: y el marauedi no le podimos poner en quinze dineros, porque no quadraua: y por tãto le poniamos en mas, que en quinze dineros, lo qual no es verisimil: pues siẽpre el marauedi tuuo dineros ciertos y enteros.

El otro sueldo: de quiẽ se haze mẽcion en la Coronica del Rey don Alõso decimo, valia seys burgaleses, y era la mytad que el sueldo bueno burgales: de manera que este sueldo valia veynte y quatro meajas, o quatro dineros de los de a seys meajas. Este sueldo se puede llamar mediano. Lo qual se collige de la dicha coronica y de lo que por ella se da a entender y de lo que luego diremos.

El marauedi bueno que igualaua al de oro en su valor, segũ en la mesma coronica se escriue valio ciento y ochẽta pepiones cada pepiõ era dos meajas: ansi mesmo valia este marauedi diez metales, cada metal diez y ocho pepiones. cõforme a esto este tal marauedi tenia y valia sesenta dineros de a seys meajas que correspõden a seys marauedis de los que agora corren.

Dize la mesma historia del Rey don Alonso decimo, que el marauedi de aquel tiempo, que alcançaua al de oro, valia nouenta burgaleses, cada burgales tenia dos pepiones: los quales se deshizierõ y fueron reduzidos los cientos y ochenta a nouenta. valia ansi mesmo este marauedi bueno quinze sueldos. cada sueldo de estos tenia, y valia seys burgaleses: por manera, que este marauedi correspõde a seys delos que al presente vsamos.

Ansi mesmo los quinze prietos, que la mesma historia del Rey dõ Alõso decimo escriue haziã el marauedi, vienen a ser de tãtos dineros que igualã cõforme ala dicha cuenta a seys marauedis de los presentes: por manera, que este dinero prieto valia quatro dineros comunes.

A esta cuenta correspõde las leyes del Rey don Iuan el primero, dõde tasan el marauedi bueno por seys de los viejos, los quales hemos puesto en el mesmo valor que los presentes aunque en diuersas partes los marauedis viejos han sido, y son interpretados, y estimados por particulares fueros algunas vezes a dos: otras a tres, otras a quatro marauedis de los que agora corren.

De aqui

De aqui se saca, que el marauedi de oro antiguo, que, por la ley del estilo valia y pesaua tanto como seys marauedis de oro del Rey don Alonso decimo, se estimaua y apreciaua en treynta y seys marauedis de los que al presente gastamos.

La ley ij. titu. 33. part. vij. pone marauedis prietos, y marauedis blancos dando a entender claramente, que el marauedi prieto valia mas, que el marauedi blãco. Por ventura llamo marauedi prieto el marauedi bueno que montaua quinze prietos. y blanco al marauedi mas baxo y comũ, que mõtaua diez dineros como mõta el que agora vsamos loqual puede ansi mesmo prouarse por lo que diremos luego del blanco.

Estas monedas antiguas aũque eran de vellon, creo y sospecho tenian mas mezcla de plata que notienen las blãcas, quartos, y ochauillos que agora corren. Esto se puede sacar en alguna manera de la coronica del Rey don Alonso onzeno. capit. 98. encuyo tiempo y antes en tiempo del Rey dõ Fernãdo quarto su padre, y de otros Reyes el marauedi comun vino a estimarse por nouenes, y cornados: como paresce de la mesma historia, y valio lo que al presente vale, lo qual se puede creer por lo siguiente.

Lo primero, porque de las leyes del Rey don Alonso onzeno, que cerca de los sueldos hemos allegado y examinado, paresce, que aquel marauedi valia diez dineros como al presente vale, y no mas.

Lo otro: porque valia diez nouenes el marauedi, y cado nouen de estos valia y era tanto como vn dinero de a seys meajas: lo qual esta claro por el ordenamiẽto, que hizo el Rey don Henrique segundo en Toro era de M.ccccxj. dõde dize, que el marauedi valga diez dineros, o diez nouenes, o seys cornados: y que doze cinquenes valgã vn marauedi: dos cinquenes vn cornado: de lo qual paresce, que aquel marauedi valia seys cornados, y diez dineros. como vale el que al presente vsamos: y que doze cinquenes hazian tanto, y montauam como diez nouenes: por manera, quel nouen valio seys meajas. pues el cinquen era de cinco. todo loqual quadra cõ el marauedi que agora gastamos.

De aqui ansi mesmo se prueua, que el dinero nouen no valio estonces mas que seys meajas: y no nueue. aunque es possible que en algun tiempo las aya valido.

El cruzado moneda menuda en Castilla solia valer ordinariamẽte dos cornados no le subiendo por alguna necessidad

como lo prueua el ordenamiẽto, que hizo el Rey don Henrique ſegũdo en Alcala era de M.cccvij.

Blanco fue tambien moneda y aunque pudoſer auerſe labrado antes, como lo da a enter la ley dela partida.ij.tit.33.partit.vij.tambiẽ la mãdo labrar el Rey don Iuan el primero, y le puſo en valor de vn marauedi de a diez dineros: deſpues abaxo cada blãco a ſeys dineros, que viene quaſi a lo que es oy vna blãca y vn dinero mas loqual pareſce por el ordenamiẽto: que hizo el meſmo Rey don Iuan en Biruieſca año de M.ccclxxxvij. y en Burgos año de M. ccclxxxviij. eſte blanco baxo a valor de vn cornado el Rey don Henrique tercero en Madrid año de M.cccxcj.

En tiẽpo de eſte meſmo Rey don Henrique el tercero corria en eſtos reynos la moneda de los Agnusdei, y valio primero vn marauedi: deſpues vino a labrarſe de tã baxa ley, que valio vn cornado. anſi lo cuẽta y trata la coronica del dicho Rey don Henrique tercero.

Anſi meſmo ſe vſarũ y labraron antes de agora y antiguamente en eſtos reynos medias blãcas: como conſta por las leyes, que hizo el Rey don Iuan el primero en Segouia año de M.cclxxxx.

Haſe de aduertir, que las monedas antiguas de oro, y plata aunque vayã en eſta obra eſtimadas algunas vezes al precio antiguo, pero ſaluo el peſo, que tenian ſe han de reduzir alas que al preſente corren por la ſemejança en quantidad del peſo: y eſtimarſe el tal peſo como agora ſe eſtima: pues ſe han de cõſiderar por el dicho peſo, y quantidad de oro, o plata.

Sumario del capitulo ſiguiente.

1 *Conſideraſe el precio, y valor delas coſas en tiẽpos antiguos quãto a eſtos reynos: en eſpecial del marco de plata.*

2 *Trataſe del peſo y valor del real caſtellano en tiempo del Rey don Henrique ſegundo, y deſpues, y antes.*

3 *Dobla caſtellana, de que peſo y valor aya ſido.*

4 *El marauedi de oro que peſo, y valor aya tenido en los tiẽpos paſſados.*

5 *Examinãſe muchas leyes de las partidas, y del fuero, que hablan de marauedis, y otras monedas.*

6 *Francos, que moneda aya ſido, y de que peſo y valor.*

En el qual ſe trata y cõſidera el peſo de las monedas de oro y plata antiguas de eſtos reynos para mejor entendimento de las leyes.

Cap.

CAP. VI.

QVANTO al entēdimiento de muchas leyes de las partidas y fuero real conuiene examinar el valor, y peso mas departicular de las monedas de oro y plata, que eneſtos reynos ſoliā correr, pues aunque ayamos dicho y declarado el precio del marauedi de oro viejo y nueuo por eſtimacion de mareuedis comunes y dineros menudos, ſera bien, por lo que adelante tocaremos, auerigar el peſo, y quantidad, que eſtas monedas teniā: ſi quiera para entēder la grauedad de las penas conforme a lo que oy en dia ſe vſa: y porque veamos, ſi vn marauedi de oro era liuiana pena: y anſi meſmo la pena de otros marauedis comunes. Para lo qual ſehan de conſiderar algunas antiguedades.

Quiē vuiere leydo las coronicas de Caſtilla, y las leyes antiguas del reyno hallara, que las viādas, mātenimiētos, y las de
1 mas coſas neceſſarias para la vida humana, valian tan barato y en tā baxos precios, que con vn real del peſo meſmo, que los de agora tienē, ſecōpraua y podia cōprar lo que en eſt tiēpo noſe podra cōprar cō diez, ni con quinze reales, ni por vētura con veinte. lo meſmo ſe puede dezir del marauedi comun pues eſtonces era de mas vtilidad para cōprar vn marauedi que agora quinze niveynte. eſto pareſce ſer anſi no tratando de tiēpos mas antiguos por las ordenanças, que hizo el Rey dō Alonſo onzeno. en Alcala era de M.ccclxxxvj. y largamēte por las leyes, que hizo el Rey don Henrique ſegūdo en Toro era de. M. ccccvij. deſde la ley. xxix hasta la ley. lxiij.

Itē ſe deue notar: que en tiēpo del Rey don Alonſo onzeno, y de don Henrique ſegūdo y haſta oy el marauedi por dō de ſe apreciarō y aprecian en las dichas leyes todas las coſas era y ha ſido de ſeys cornados: o diez: dineros: como por las meſmas leyes pareſce, y por lo que tenemos allegado en el capitulo antes de eſte: pues eſte marauedi no era el bueno, ni el de oro ſino el comum.

Pareſce anſi meſmo, que en tiempo del Rey don Alōſo onzeno valia el marco de la plata ciento y veynte y cinco marauedis: como ſe prueua por ſu hiſtoria c.98. y deſpues en tiēpo del Rey don Iuan el primero valia dociētos y cincuēta marauedis. lo qual conſta, y eſta cierto por las cortes. que el meſmo Rey don Iuan hizo en burgos año de M.ccclxxxviij. y anſi en eſto como en las de mas coſas neceſſarias en la republica ſe-

hallara por las coronicas del reyno,que quãto mas nos acercaremos a este tiempo tanto mas han subido y encarescido se en los precios todas las cosas que comunmẽte gastamos en comer en vestir y en otros tratos,y actos necessarios. loqual sin coronicas por experiencia hemos visto de treynta,o quarenta años a esta parte: por tanto no nos marauillaremos de lo que leyeremos cerca de los precios que tuuierõ los mãtenimientos y otras cosas docientos años atras.

Segun esto no va descaminado el precio de los reales Castellanos en aquel tiẽpo. estos reales eran de tanto peso, que ocho de ellos haziã vna onça,
2 como la hazen agora. ansi lo prueua la ley,que hizo el mesmo Rey don Iuan en Biruiesca año de M.ccclxxxvij.do dize que por ocho reales deuidos se pague vna onça de plata, y que este es su justo precio.

Por el valor del marco de plata podemos sacarla diuersidad del valor del real de plata del dicho peso,el qual valio en tiẽpo del Rey dõ Henrique segũdo tres marauedis: y porque esta moneda se labro debaxa ley a causa delas necessidades publicas,el mesmo Rey baxo este real a marauedi:como paresce por su coronica en el c.8. del año sexto y por las ordenãças,que hizo en Alcala era de M.ccccviij.despues esta moneda se boluio a labrar de buena ley como la vieja.quiero dezir como la que corria antes que se labrasse de baxa ley,y ansi el real viejo,como el nueuo valierõ en tiẽpo del Rey don Hẽrique segundo tres marauedis cada vno. Esto se prueua por las leyes del mesmo Rey en Toro era de M.ccccxj. de las quales paresce,que poco antes con las muchas necessidades se auia alçado el real deplata da buena ley a doze marauedis:y luego se boluio a baxar a tres.andãdo el tiẽpo reynando el Rey don Iuã el primero valio el real del dicho peso quatro marauedis.y entiẽdo el peso del real de esta manera,que ocho reales hazian y pesauan vna onça algo menos.

Por razon que en las monedas siẽpre falta el peso justo para la costa de labrarlas.y q̃ entiẽpo del Rey don Iuã el primero aya valido el real quatro marauedis,prueualo la ley que el mesmo Rey hizo en Burgos año de M.ccclxxxviij. despues cõ subirse la plata ha venido a valer el real vnas vezes doze marauedis,y estõces se lamarõ quartos las monedas que valieron tres marauedis:porque erã quartos del real. el qual valio ansi mesmo dies y seys marauedis: y de aqui se llamaron

quartos

quartos las monedas de a quatro marauedis. en fin como al presente, ansi en los tiempos passados la moneda de plata se respecto al valor de la mesma plata poco mas: como es notorio.

Item se haze mencion enlas coronicas y leyes del Reyno de monedas de oro. en especial se vsaron en Castilla las doblas y por las leyes del Rey dõ Hẽrique segundo en Toro. era de M.ccccvij. en la ley. lxij. paresce que en aquel tiẽpo la dobla castellana valia treynta y seys marauedis de los comunes, que cada vno valia diez dineros, como el de agora. despues alço la moneda el mesmo Rey don Hẽrique, y valio la dobla castellana ciẽto y veynte marauedis y luego boluio esta moneda à reduzirse a su justo valor, y valio treynta y cinco marauedis ansi lo prueuã las leyes del mesmo Rey don Hẽrique fechas en Toro era de M.ccccxj. en tiẽpo del Rey don Iuã el primero valia la dobla Castellana cincuẽta marauedis: lo qual paresce por las leyes del mesmo Rey don Iuã en Birujesca año de M. ccclxxvij. y en Burgos año de M. ccclxxxviij. estas doblas en tiempo del Rey don Iuan el segũdo corriã de muy baxa ley algunas de ellas: y las buenas y las malas auian subido en su valor: como han subido los precios del oro, y plata: y de todas las otras cosas segũ paresce por las peticiones, que se dierõ en Madrid en las cortes del año de M. ccccxxxv. en vn contracto de venta que se celebro en tiempo del Rey dõ Iuan el segundo en el año de M.cccc. y xxxv. de cierto heredamiento en tierra de Seuilla vi echa mencion de las doblas moriscas que eran ygualadas por las leyes reales a las castellanas, en sesenta marauedis cada vna. lo qual se sufre por razon que las moriscas corrian abaxadas de su ley, como las castellanas en aquel tiẽpo. hizose el dicho contracto en v. de Deziẽbre. por el qual doña Leonor Gutierrez Tello Abadessa y las monjas de la orden de Sancta Clara vendieron el heredamiento de villa nueua de Balbuena a Frãcisco de villa franca por precio de dosmil y docientos y cincuenta doblas moriscas cõtada cada vna dobla a setẽta y vn marauedi. Esta dobla castellana ennuestros tiempos ha corrido o solia correr, pero no de tan buena ley, ni de tanto peso como las que tengo dicho: que corrian en tiẽpo del Rey don Hẽrique segũdo, y del Rey don Iuan el primero: y valian las vltimas de agora treynta años, y quarenta. cada vna treciẽtos y sesenta y cinco marauedis

Las doblas antiguas entiẽpo del Rey don Iuan el primero valiã doze reales en plata amonedada; y en plata quebrada onça y media y vna ochaua de plata: ſegun pareſçe por las dichas leyes.

Demas de lo ſuſo dicho cõuiene para lo que adelantre diremos examinar eſta dobla Caſtellana de que peſo era, para ver el oro que tenia, y creo a todo lo que puedo alcançar, que eſta dobla tenia peſo de vn caſtellano, lo qual haſta agora entiendo anſi por lo ſiguiente.

Lo primero porque el Rey don Iuan el primero en Segouia año de M.cccxc. hizo la ley de la ſegũda ſuplication con la pena de las mil y quiniẽtas doblas, no ſeñalando mas que doblas ſin dezir el precio de ellas. por tãto ſe hã de entẽder eſtas doblas caſtellanas, y de aquellas, que ſe contienẽ en las otras leyes del meſmo Rey lo qual ami pareſcer eſta claro. en nueſtros tiẽpos, y antes de agora, deſpues que la dicha ley ſe hizo eſtas doblas ſe han juzgado por peſo, y precio de caſtellanos luego biẽ ſe prueua, que la dobla caſtellana de aquel tiẽpo era de peſo de vn caſtellano. Anſi meſmo creo, que eſtas doblas ſon las que dizen de cabeça: por lo que dize la ley primera del Rey don Iuan el primero fecha en Biruieſca, dõde haze mẽcion de cierto ſeruitio de doblas, que el Reyno le prometio por cabeças mayor y menor en cierta forma. llamã ſe eſtas doblas de cabeça en las prouiſiones dadas por ſu mageſtad año de M.D.xxxix. ſobre las ſuplicaciones con las mil y quinientas doblas.

Lo otro porque en las conſtituciõ es de la vniuerſidad de Salamanca, que ſe hizierõ año de M. ccccxxij. poco antes, ſe mãdãdar dos doblas a cada doctor en los licẽciamiẽtos, y doctoramientos, las quales no ay duda ſino que ſe hã de entẽder de las caſtellanas, que corrian a la ſazon en eſtos reynos. y eſtos ſiẽpre ſe han eſtimado a peſo y valor de caſtellanos, como es notorio: y no ſe puede negar ni dezir otra coſa.

A todo lo ſuſo dicho correſpõde el precio y eſtimaciõ de las doblas por reales de plata del peſo de los de agora: pues eſta cierto, que al preſente vale vna parte de oro onze partes de plata. y por la eſtimaciõ del oro y plata la qual ha ydo ſiẽpre creſciẽdo alomenos nunca en Caſtilla valio tãto como al preſente vale: ſe puede collegir, que la dobla eſtimada en doze reales, que hazia onça y media de plata tenia mas oro, que no el ducado de noſtro tiẽpo anſi que verna a ſer el peſo de las dichas doblas a vn caſtellano,

mayorméte ſe prueua eſto por que en las dichas leyes van ygualadas las doblas caſtellanas con las doblas moriſcasque pareſcen ſer las doblas Zahenes o Azenes. las quales peſan à Caſtellano y antes mas, que menos.

Conſiderando el tiempo del Rey don Henrique el ſegúdo quádo la dobla Caſtellana valia treynta y ſeys marauedis Comunes:y que eſtóces no valia menos el oro y plata, que en tiempo del Rey dó Alonſo decimo podemos,dezir,que el marauedi de oro del tiépo del
4 Rey don Alonſo decimo, el qual valia ſeys marauedis de los comunes ſegun vna cuenta,era depeſo por lo menos de la ſexta parte de vn Caſtellano,y ſegun eſto eſta moneda de oro ſi ſe labraſſe oy valdria conforme al precio preſente quaſi dos reales y medio poco menos;y por menudo ochẽta marauedis. De eſte marauedi de oro ſe han de entender las leyes del Rey don Alonſo decimo, que el hizo. Aunque ſegun la cuenta del doctor Montaluo paſſada por las ordenanças Reales,que agora tenemos eſte marauedi valia diez de los comunes,que eran de diez dineros como los de agora.

El otro marauedi de oro mas antiguo,al qual ſe han de referir las leyes antiguas de eſtos Reynos fechas antes del Rey don Alonſo decimo: y las que de ellas ſe ſacaró,peſauá ſegun la ley del eſtilo ſeys de los paſſados,por lo qual viene à ſer de peſo de vn Caſtellano: aunque eſtóces valia treynta y ſeys marauedis comunes: los qualles vienẽ a ſer el dia de oy mas de quatro cientos y ochenta marauedis: y por reales quatorze.

De todo lo ſuſo dicho ſe ſaca en limpio, que el marauedi de oro contenido en las leyes de las partidas, ſe ha de entender y juzgar de peſo de vn Caſtellano: pues los que hizieron aquellas leyes tuuieró reſpecto ala moneda antigua de oro traſladando como traſladaron leyes tan antiguas y haziendo recopilacion de ellas.Para eſto ay vna razó a mi juyzio de mucha fuerça.los que hizieron las dichas leyes de las partidas y las recopilaró entẽdieró muy bien el peſo del ſuledo aureo de Iuſtiniano, y como peſaua lo que peſa vn Caſtellano.Tuuieron anſi meſmo entendido que el ſueldo,y el aureo erá de vn meſmo peſo:y con eſto eſta llano que los dichos authores no quiſieron alterar coſa alguna en las leyes que traſladauá, y ſi alguna vez alteraron algó fue peſando, que no haziá mudáça alguna, y no entendiẽdo las leyescomo ſe han entẽdido por otros y anſi en todos los

lugares do el de recho comun haze mẽciõ de ſueldo, o aureo traſladaron marauedi de oro o marauedi ſimplemẽte entendiendo de oro, de lo qual pareſce, que los dichos authores dieron a entẽder, que el marauedi de oro contenido en las leyes antiguas de eſtos Reynos fechas antes del Rey don Alõſo decimo, y del Rey dõ Hernando tercero, ſu padre y otros reyes proximos a eſtos, era del peſo que es agora vn caſtellano, quiero dezir la ſexta parte de vna onça de oro: y tal que ſetẽta y dos hazian vna libra Romana de xij. onças.

A eſta declaraciõ y pareſcer ſe allegã las leyes de los reyes Godos, que en Eſpaña reynaron antes del Rey don Rodrigo, de las quales el dia de oy ſe tiene noticia por el libro que dizen y intitulã Foro juzgo fecho en latin, y anſi meſmo en aquel Romance antiguo, que eſtonces ſe vſaua poco differente del que al preſente vſamos. En eſtas leyes Goticas ſe haze muy a menudo mẽciõ de ſueldos de oro, en el texto latino: y eſtos meſmos en el texto eſpañol ſe llaman marauedis, o moruis de oro, y otras vezes ſimplemẽte maranedis, o moruis, eſtos ſueldos de ore, entiendo yo auer ſido del peſo de vn caſtellano como el ſueldo romano, de quiẽ haze menciõ Iuſtiniano en ſu Codigo: para lo qual ſe puede preſumir, que en tiẽpo de los Reyes Godos corrian en Eſpaña en la cõtractacion y comercio los ſueldos de los Romanos y de Iuſtiniano: pues en tiẽpo, que los Godos reynarõ en Eſpaña los Romanos no del todo eſtauan excluſos de ella antes gouernaron parte de Eſpaña haſta que el Rey Suintilla viceſimo ſexto Rey de los Godos, que començo a reynar año de. Dcxxj. acabo de echar a los Romanos de toda Eſpaña y de la Francia Gothica quedando ſe con la monarchia deſtas prouincias como lo eſcriue ſant Iſidro, el Arçobiſpo don Rodrigo, y el obiſpo de Burgos don Alonſo de Cartagena aun que Paulo Emilio en la coronica Franceſa attribuye eſta monarchia al Rey Siſebutho, que fue el 24. Rey de los godos y començo a reynar año de Dcxij. Como qera q̃ ſea pues Iuſtiniano auia tenido el imperio romano y muerto. 60. años antes poco mas o menos: veriſimel es que quedarian ſus monedas y ſueldos de oro: y otras ſemejantes mãdades labrar por los emperadores que le ſuccedieron, quanto a la contratacion y comercio en Eſpaña, por cauſa de la parte que los emperadores en ella tenian, y deſpues de ellos echados de ella, por lo que ſuelen

durar

durar y tratarse semejãtes monedas de tan excelente metal, y tam estimado.

Lo mismo se puede sacar de las mesmas leyes Gothicas, en las quales estos sueldos de oro se diuiden por tremisses como parece de la l.vlti.tit.vlt.lib.vi. & libr.viij.titu.iiij. en la ley. Si algun hombre talcomo a cauallo, y en la ley, que comiença si algũ hõbre encierra ganado. donde en el texto latino se haze mencion de los tremisses de oro, como parte de los sueldos, y segun prouamos arriba en el cap.iij.num.iiij. el sueldo de Iustiniano tambien se diuidio en tremissesde oro. Por manera que ansi por el nõbre, como por la mesma diuision, y por la contrataciõ con los Romanos podemos entẽder con mucha razon, que los sueldos de oro contenidos en las leyes Goticas eran del mesmo peso, o los mesmos que los de Iustiniano. y por tanto vienen à ser de peso de vn Castellano. desta manera se pueden entẽder muchas leyes del foro juzgo mayormente en el lib.vij.y viij. y en otros muchos lugares dõde el texto latino vsa de sueldos, y el español de marauedis de oro: o de marauedis simplemẽte

E si quisieremos dezir, que los Reyes Godos no ayan tenido cuẽta cõ la moneda Romana, diremos que ellos mesmos mãdarõ labrar sueldos de oro a imitaciõ de los sueldos de los emperadores y del mesmo peso, y con esto concurre que Pedro de Alcocer en la historia, q̃ cõ mucha diligencia, y curiosidad hizo y recopilo de la insigne, y Imperial ciudad de Toledo lib.j.cap.32. affirma y testifica auer visto medio marauedi de oro del tamaño de medio castellano labrado en Toledo en tiẽpo de los Reyes Godos: de la vna parte tenia la figura de vn Rey con esta letra. Vuitigis Rex: y de la otra tenia por letras. Toleto pius. Verdad es q̃ Alcocer llama a esta moneda Meaja de oro: y las leyes del Foro juzgo llamã el tremisse meaja de oro: como paresce de la l. vlt.tit.vlt.lib.vij. dõde el texto latino puso tremissem y el vulgar traslado meaja de oro y siẽdo esto ansi la meaja de oro no podia ser la mitad del marauedi de oro: sino la tercia parte: como lo prueua la ley, q̃ comiença: Si algun hõbre talcoma a cauallo.tit.iiij.lib. viii. y es cosa cierta pues el tremisse de oro era la tercera parte del sueldo en tiẽpo de Instiniano segũ lo tenemos prouado en el ca.iij. y esta es su propria significacion a la qual no obsta la ley que comiẽça. Si algun hombre encierra ganado. en el mesmo ti. iiij. dõdeel texto latin puso. tremissem vnũ pro duobus capi-

tibus: y el texto vulgar traſlado las dos partes de vn marauedi: porque eſta claro el error: pues tremiſsis no quiere ſignificar, ni ſignifica las dos partes de vn marauedi: ſino la tercia parte del marauedi, o ſueldo: pero penſando que la ley latina ponia por cada cabeça de las dos vn tremiſſe en el texto vulgar puſieron por dos cabeças dos partes de vn marauedi entendiẽdo dos tremiſſes por manera que la moneda de que haze mẽciõ Alcocer era medio marauedi, o medio ſueldo de oro: el qual ſe llama en las leyes de Iuſtiniano ſemiſsis: y no tremiſsis: por tãto no era meaja de oro, que es el verdadero tremiſsis ſegũ pareſce de las meſmas leyes Gothicas.

De todo lo ſuſo dicho pareſce que los marauedis de oro que vſaron los Godos partidos por ſemiſſes y tremiſſes, erã del peſo que el ſueldo aureo de los emperadores, y que el caſtellano de oro que en Caſtilla ſolia en nueſtros dias correr. De eſte ſueldo hazen mẽcion las leyes del dicho foro juzgo, que tengo allegadas, y otras muchas: mayormente la ley 17. & 18. libro ij. titu. j. Aunque el doctor Montaluo en la gloſſa de fuero in l. j. ti. v. lib. ij. Fori. dize que eſte ſueldo aureo del foro juzgo valia ciento y tres aureos Haſta el preſente no he viſto authoridad por dõde ſe pueda prouar eſta opinion. antes por la ley que comiẽça. Porque veya muchos juezes, y muchos merinos en el dicho tit. j. lib. ij. del foro juzgo eſta claro a mi pareſcer, q̃ eſte ſueldo era menor q̃ vna onça de oro: y por eſto no puede ſer que aya valido tãtas monedas de oro: como el doctor Mõtaluo eſcriuio

Antes del Rey don Alõſo decimo corria en eſtos Reynos vna moneda de oro llamada moruies Alfonſies, que erã marauedis de oro Alfonſinos. de eſtos ſe haze mencion en vna carta, o inſtrumento que tiene la ciudad de Toledo, donde ſe contiene la venta que el Rey don Hernando tercero haze a la dicha ciudad de Alcocer. Herrera y otros lugares por quarenta y cinco mil Moruies Alfonſies de lo qual haze mẽcion el doctiſsimo licenciado Arce de Otalora en el inſigne tractado de les hidalguias ij. parte ca. iiij. Pedro de Alcocer en el libro que tengo alegado poco antes lib. j. cap. 84. y eſtimã cada Morui Alfonſi quaſi en vn Caſtellano, que es la ſexta parte de vna onça de oro. Eſta eſcriptura eſta preſentada en el pleyto que trata en eſta corte y cãcellaria de Granada la ciudad de Toledo con el Marques de Gibraleõ y cõde de Belalcaçar, en el qual pleyto ay

to ay testigos q̃ deponẽ auer sido el dicho Morui Alfonsi del peso y valor de vn castellano. Aũque cerca deste valor no he visto testimonio ni authoridad alguna de Historias o leyes antiguas: y la parte del marques pretende auer sido el Morui Alfonsi de menos valor y peso, verdad es que si este Morui es el marauedi de oro antiguo, que pesaua seys de los buenos conforme ala ley del estilo, clara y manifiesta es su estimacion y peso por lo que tenemos ya tratado: por loqual ansi mesmo paresce, que si este Morui Alfonsi era delos marauedis de oro que corriam quando començo a reynar dõ Alõso decimo, y antes algũ tiempo, que seis de estos pesan vn castellano. No digo mi parescer por ser articulo, que toca à pleyto pẽdiente. despues de auer tractado la estimacion y peso de algunas monedas antiguas de estos reynos conuiene sacar delo dicho algunas declaraciones, y entendimientos a muchas leyes delas partidas porq̃ de esto podria resultar claridad alguna para entender otras leyes reales.

La primera ilaciõ sera cerca del entendimiento dela. l. 7. tit. 13. par. 6. dõde trasladãdo el auth. Preterea. C. vnde vir & vxor dize pero esta quarta parte no deue montar mas de ciẽt libras de oro esta mesma suma de libras de oro puso la nouella de Iustiniano en este caso in auth. vt liceat matri, & auiæ. §. quia vero el. 2. y si hemos de seguir la estimaciõ de la libra de oro que haze Iustiniano in l. quoties. C. de susceptorib. & arcar. que es cada libra en sẽtẽta y dos sueldos de oro, o castellanos: montã estas cient libras de oro siete mil y dozientos castellanos de oro porque la ley delas partidas se ha de entender conforme ala ley q̃ traslado: laqual se entiende delas libras Romanas de a doze onças y setẽta y dos castellanos cada vna de manera que la dicha ley esta conforme à esta cuenta clara quanto a la quantidad, que quiso limitar.

La segũda ilaciõ toca ala. l. 4. titu. 13. par. 1. donde tractãdo de la injuria hecha alos sepulchros, y enterramientos como se ha de estimar dize que el juez no la estime menos de cient marcos. esta ley esta sacada dela l. iij. §. si nemo erit. & §. qui de sepulchri. ff. de sepulchro violat. y alli se pone esta pena en cient aureos, y no en ciẽt Marcos, en lo qual va mucho: pues esta claro: que ciẽt marcos ora seam de oro, o de plata son mucho mas q̃ cient aureos. por tãto se ha de aduertir à esta variedad dela ley de la partida, y ha q̃ la. l. 12. tit. 9. par. 7. poniendo al mesmo delicto pena y trasladãdo la mesma ley de los Romanos en los

mesmos terminos pone ciẽt marauedis de oro, y no ciẽt marcos ansi mesmo la.l.2.3.tit.18.li.4.fori tratando delas mesmas penas las pone en ciẽt sueldos de oro teniendo entendido los q̃ hizierõ aquellas leyes. que el aureo y solido de justiniano erã vna mesma cosa y vna moneda de vn mesmo valor y peso delo qual trate largo à tras en el ca. 3. En esta mesma materia d'elas injurias hechas en las sepulturas de los muertos dize la mesma.l.12.tit.9.part.7. el que qual tare piedras, o ladrillos de las sepulturas, o las abriere para despojar los muertos delos paños peche al Rey dos libras de oro. laqual ley esta errada y ha de dezir diez libras de oro por la l.qui sepulchra. C. de sepulturis violat. en loqual se ha de notar, que esta pena se puso primero de veynte libras de oro por la.l.2.tit.17.l.9. Codicis Theodosiani: laqual hizo el emperador Constantino poniẽdo la mesma pena al juez, que no castigasse el dicho delicto de dõ de salio la.l. siquis sepulchrum. C. de sepulchro violat. despues el mesmo emperador en el mesmo caso puso la pena de diez libras de oro, en la l.4. eodem titulo.17.li.9. del codigo Theodosiano. y de alli se saco la dicha.l.qui sepulchra. Hãse de entender estas libras de oro cada vna por setenta y dos castellanos: y ansi se ha de interpretar la ley delas partidas demanera que dos libras de oro serã ciẽto y quarẽta y quatro castellanos: y si son diez libras de oro seran seteciẽtos y veynte castellanos. si por costũbre o fuero no estuuiere otra cosa dispuesta y rescebida. Lo que tengo dicho cerca delas dichas leyes reales se ha de entender conforme ala intenciõ que lleuarõ los que recopilaron las dichas leyes en el peso y valor del sueldo: porque conforme al valor delos aureos antiguos, de quien tratã los jurisconsultos como tenemos tratado en el.ca.3. cada aureo pesa va tanto como pesa oy dia vn doblõ y valia por monedas de plata veynte y cinco denarios, q̃ son quasi treynta Reales de los presentes que gastamos.

La tercera ilacion se ofresce quanto ala l.9.tit.18.part.1. que pone nouecientos sueldos de pena al sacrilego. esta ley se saco del cap. siquis contumax.17.q.4 y del concilio Triburiense celebrado en el año de Dcccxcv. estos sueldos no se han de entender de oro, ni delos sueldos de Iustiniano: sino otros sueldos de menos estimacion delos quales tratamos en el cap. 3.§.2. explicando el entendimiento del canon subdiaconum.17.q.4.

La quarta ilacion se ha de examinar quanto ala.l.7.titu.18. part.1. donde trasladãdo los suel

dos

dos del dicho capitul. qui subdiaconum 17. quæst.iiij. dize la ley, que estos sueldos se han de entender marauedis. y en la verdad si se entiendem marauedis de oro del peso de los sueldos de Iustiniano, como lo tienen por costũbre las leyes delas partidas, la estimacion es bien crescida y la pena an gran quantidad: por lo qual y por otras consideraciones enel dicho §.2. tauimos, que estos sueldos no eran de oro, sino sueldos frãceses de plata y aun mezclada.

La quinta ilacion es cerca de la.l.10.titu.18. parte prima que pone treynta libras de plata por pena al sacrilego, que hiziere violencia a las iglesias. Estas libras por todo lo suso dicho han de ser de doze onças la libra de manera que sera esta pena quarenta y cinco marcos de plata, conforme a lo que notamos en el cap.4. sobre el. entẽdimiento del cap. quisquis.17.q.4.

La sexta ilaciõ toca ala practica de la l.18.titu.4.part.3. don de tractando de la iurisdiction mediana, o misto imperio dize, que ala tal iurisdiction pertenesce conoscer: o determinar pleoto de trecientos marauedis arriba: y ala iurisdiction menor pertenesce sentenciar de trecientos marauedis de oro en aiuso estos marauedis por lo que tengo dicho han de estimar se cada vno por vn castellano: por que ansi es el estilo de las leyes de las partidas. E la dicha ley se saco de la nouella de Iustiniano titulo de defensoribus ciuitat.§.&iudicare. Donde estos trecientos marauedis de oro los llama vna vez solidos, y otra luego aureos.

La septima ilacion se ha de notar quanto ala .l. 8. titulo. 7. partida.3. donde se pone alos litigantes rebeldes pena por las rebel dias de ciertos marauedis. Los quales a mi parescer no hã de ser castellanos de oro como son otros muchos de los contenidos enlas leyes de las partidas porque enlos otros casos vam las dichas leyes de las partidas cõ intẽto de trasladar derecho comũ. en este caso yo entenderia estos marauedis conforme a la estimacion. q̃ tenia el marauedi de oro, o el bueno en tiẽpo del Rey dõ Alõso decimo, q̃ es seys delos de agora: o diez segũ otra cuẽta. alo qual fauoresce la l.1.ti..4.li.1.fori. que pone los mesmos cient marauedis de pena al Rebelde citado y ẽplazado para ante el Rey: como la dycha ley dela ptida: y los marauedis de las leyes Fuero entẽde mos siẽpre de los buenos, quiero dezir de oro, q̃ corriã enel tiẽpo del rey dõ Alõsõ decimo: o sus yguales por suma de monedas cobreñas, o de vellõ. De esta manera se hã de entẽder los marauedis puestos por pena alos Rebel

des in l.1.2.3.4.titu.3.li.2.for. y los sueldos de q̃ alli se haze mẽcion conforme a lo q̃ hemos notado del valor y estimaciõ delos sueldos esta mesma interpretaciõ delos dichos marauedis: q̃ sean delos buenos, se colige de las leyes.24.25.y.26. del estilo. las quales tienẽ respecto al marauedi bueno del Rey dõ Alonso decimo. La mesma opiniõ tuuo el doctor Hugo Celso en el repertorio verbo emplazamiento aunque estas rebeldias se lleuã conforme ala costũbre, de otra manera en algunas partes.

La octaua ilaciõ pertenesce ala.l.3.ti.8.part.3.dõde pone pena de ciẽt marauedis en vn caso y de diez en otro, quãdo el posseedor resiste, y impide que no se haga, ni execute el assẽtamiẽto. Estos marauedis sehã de entender, de los buenos, quiero dezir delos que principalmẽte se vsauã entiempo del Rey don Alõso decimo, y erã de oro, o iguales al de oro: conforme ala cuẽta, que hemos seguido y examinado. esto se prueua porque la dicha ley no es sacada de derecho comũ, ni de otras, q̃ yo aya visto por tanto la tẽgo de entender conforme ala moneda del Rey, que la hiz o, que fue don Alon so decimo.

La nouena ilaciõ toca ala.l.20 ti.23.par.3.dõde para el caso de corte tiene y juzga por pobre al que no ha valia de veynte marauedis si se ha de entender conforme ala moneda del Rey, que hizo la ley: pues quãto à esta suma aloq̃ al presente me acuerdo, no la podemos referir a otras leyes antiguas, cada marauedi vale diez de los presentes, o seys por otra cuenta y es delos buenos. montan los dichos veinte marauedis alomenos que es à seis cientos y veinte marauedis delos presenees de a diez dineros losquals en aquel tiẽpo valian en Reales de plata y del peso delos de agora mas de quarẽta Reales: y eram mas que no son oy dia tresmil marauedis cõsiderando el precio de todos los mantenimientos: como lo he mos prouado por las leyes antiguas del Reyno, y al presente damos por probre para el caso de corte al que no tiene tres mil marauedis de hazienda.

Quanto à que vno sea obligado à arraigarse por pobre la, l.1.tit.v. lib.2. Fori, dize, que el que tuuiere cient marauedis de hazienda no sea obligado a arraigarse, estos marauedis en tendio Mõtaluo cada vno por diez delos de agora. yo por otra cuẽta estimo cada vno en seys delos presentes, y erã en aquel tiẽpo estos ciẽ marauedis mucho mas, que agora son cincuenta ducados segun las cosas corriã en baxos precios.

Ansi mesmo quãto a que por pobre no pueda vno ser acusador

dor la l.ij.ti.j.part.vij.dize que aquel es pobre, que notiene cincuēta marauedis de haziēda. esta ley fue sacada de la l. nōnulli.ff.de accusat.la qualpone cincuēta aureos para este efecto.los quales cōforme en la opiniō comū en derecho, que las monedas contenidas en las leyes antiguas se hā de estimar cōforme al tiēpo, que las leyes se hizierō: y teniēdo lo que yo proue en el cap.iij.se hā de appreciar por peso de oro cada aureo en vn doblon: o en la quarta parte de vna onça de oro: en plata por veynte y ocho reales y mas:pues valia cada aureo sin cōtradiction alguna veynte y cinco denarios:los quales haziā tres onças y media de plata y algo mas. en moneda cobreña, o de vellō cada aureo valia mil quadrantes o quatrines,que vienē quasi a ser otros tantos marauedis de los que agora cōrrē en Castilla. Esta mesma declaraciō,que es la propria, y verdadera de la l.nōnulli se aplica a la ley de las Partidas,si entēdemos:que los authores de ellas no quisieron hazer nouedad:pero porquesu intēciō fue declarar el aureo antiguo por el mesmo precio, y valor,que el sueldo de Iustiniano, hemos de estimar y reduzir la dicha suma a cincuēta castellanos de oro y a su valor conforme alo que arriba dexamos notado.

La ilaciō decima es cerca de la l.41.ti.ij.partit.iij.dende interpretando el authē. nisi breuiores.C.de sentētijs ex periculo recitādis,dize que las causas de diez marauedis abaxo son y han de ser tenidas por breue de arte, que no sea necessario poner la demanda por escrito. esta quantidad no estaua tassada por derecho comun:como paresce por lo que se nota enel dicho Authētico. Por tāto hemos de tener entēdido, que la tassa es conforme ala moneda de marauedis principales, que corriā al tiēpo que la ley se hizo,que son de los buenos segū vna cuēta adiez de los presentes cadavno:o segū otra a seys. de manera,que erā cient marauedis,o sesenta, los quales en aquel tiempo por los baxos precios delas cosas montauā tanto como agora dos ducados, y mas.

La onzena ilacion esta bien manifesta quāto ala l.ix.ti.iiij. part.v.de la donaciō que se puede hazer sin insinuarse hasta en quiniētos marauedis de oro. esta ley esta sacada de la l. sancimus. y la l. penultima.C. de donatio. dōde se haze mencion de quinientos sueldos.los quales eran cada vno en aquel tiēpo de peso de vnCastellano, o la sexta parte de vna onça de oro. y ansi la ley de la partida

ſe ha de entender en eſta meſma eſtimacion: que cada marauedi de oro ſea vn caſtellano: como lo tratamos en el li.j. de las varias reſoluciones capi.xj.

Dozena ilació ſe deduze para entendimiento de la l.ij.tit. xj.part.iij. donde en las cauſas de diez marauedis abaxo ſe ha de deferir el juramento, quando ay prouança de ſolo vn teſtigo eſta quátidad dexo el derecho comun en aluedrio de los juezes: por táto no ſera inconueniente entéder algunas vezes eſtos marauedis por los sueldos de Iuſtiniano, que ſon Caſtellanos de oro, aunque el proprio entendimiento viene a ſer por los marauedis del tiépo en que Reinaua el Rey don Alonſo decimo, que eran ſeis de peſo de vn Caſtellano como tenemos tratado en lo que haſta aqui eſta declarado.

Hazeſe mencion en algunas Hiſtorias de Caſtilla de vna moneda llamada Frácos. Eſte Franco era de oro, y valia diez
6 reales de plata del meſmo peſo, que tienen los que agora corren y hazé ocho vna onça. Era el franco menor, que la dobla Caſtellana de aquel tiépo que examinamos en eſte capitulo, la ſexta parte: como ſe deduze y puede bien ſacar de vna ordenança, que hizo el Rey dó Iuan primero en Viruieſca agno. de M. ccclxxxvij. De manera que el Fráco peſaua algo mas que vn ducado de los que al preſente corren.

Ex capite ſequenti.

1 *Numiſmata, an poßint pluris æſtimari, quàm materia, ex qua fuerit ſignata.*
2 *Ariſtotelis locus expenditur ad intellectum Iuriſconſulti in l.j. ff. de contrahen. empt.*
3 *Pecunia, an poßit pluris æſtimari in priuatis commercijs, quàm publicè ſit æſtimata.*
4 *De cambio ad pecuniæ permutationem, & de campſoribus.*
5 *Numiſmata an ſint cudenda publicis expenſis.*
6 *Princeps an poßit mutare pecuniæ valorem.*

❡ De mutatione monetæ, quò ad pondus, & valorem eius.

CAP. VII.

OBITER ſuperiùs non ſemel diximus, in his Hiſpaniarú regnis numiſmatú pondus & valoré mutatum fuiſſe regia quidé authoritate. idcircò quæritur an ea mutatio licita ſit, & iure fieri poſſit. Et ſanè quoties mutatio monetę fit quò ad pondus, & eius valoré, planè omninò licita eſt, nec in hoc aliquid

hoc aliquid potest cōtrouerti. Etenim si numismatum aureorum pōdus augetur vel minuitur, æquum erit, quod & valoris, ac æstimationis fiat diminutio, vel augmentū. Erit igitur huius quæstionis cōtrouersia in hoc, an numismata pondere eodem possint quandoq; pluris æstimari, & valere authoritate principis? cui quæstioni & illa accedit, an moneta cudenda sit expensis reipublicæ, vel principis?

1 Et quibusdam visum est, numismata nō pluris esse æstimāda regia authoritate, quàm æstimetur, & valeat ipsa massa auri, vel argēti, aut pondus, ex quo constant. notatur in l.j. ex Accursio ibi, ff. de cōtra. empt. vbi de pecunia Iurisconsultus inquit, Electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationū æqualitate quātitatis subueniret: eáque materia forma publica percussa, vsum dominiúmq; nō tā ex substātia præbet, quā ex quantitate: nec vltrà merx vtrumque est, sed alterius pretium vocatur. Hactenùs Iurisconsultus, de cuius intellectu paulò post tractabitur, vt videamus, an illic probetur opinio Accursij.

¶ Secundò ad hanc rē adducitur tex. in l.j. C. de veteris numisma. potest. quo in loco apparet, numismata esse vbiq; cudēda & expēdēda debitū pondus habentia. Sed ea constitutio nihil aliud probat, quàm quòd numismata publica percussa authoritate, debeant esse iusti pōderis, & debiti: nempè eius ponderis, quod lege publica fuerit diffinitū: non tamen sequitur ex hoc, quod numi sint habituri eūdem valorem, quē valet ipsa materia, ex qua fuēre signati.

¶ Tertiò in idē tendit tex. in l.ij. C. eod. titul. de vete. numis. potest. iuxta Accursij interpretationem, quæ videtur probare, quòd diminutis numismatis quò ad pondus quidem, etiam eorum æstimatio diminuenda sit. Sed nec hîc text. quidquā vrget: est etenim eius sensus secūdum Bar. quod minuta æstimatiōe solidi, minuitur æstimatio rerū quæ vēduntur ad solidū. sicut itidē cōtingit, vbi æstimatio monetæ augetur & crescit. Nā eadē ratione crescūt pretia rerū omniū, quæ eadē moneta emi solent: quēadmodū notant Ang. in l. Paulus. ff. de solutio. Purpur. in l. cùm quid. ff. si cer. pet. nu. 171. Quod verū est, & procedit, vbi omnes monetæ minores pari proportiōe augētur, vel minuūtur: tūc enim pretiū augetur vel minuitur omniū rerum vniformiter diminuta, vel aucta æstimatiōe omniū monetarū: atq; ideò pretiū rerū, cū sit vnifor-

miter variatū, æquipollet veteri pretio. Quod si vna tātū species auri, vel numismatis minuatur, reliquis monetis mantibus in statu suo: tunc pretia rerum manent in priori statu respectu aliarum monetarum stantium: respectu autem aurei minuti non minuuntur, imò augentur rerū pretia. Sic ècontrario in augmēto vnius numi respectu aliorum, qui nō fuêre aucti, pretia rerū manent in eodem statu, respectu verò illius aucti numismatis pretia rerū minuuntur, quemadmodum eleganter considerat Carolus Molinæ. de contractibus. q. 93. numer. 716.

¶ Quartò hûc pertinet l. iij. cod. tit. C. de veteris numisma. potest. qua decisum extat, numismatum pretia vbique debere eandem æstimationē habere, denique & vniformē. Sed & hęc cōstitutio eo tendit, vt vbique eadem sit æstimatio, idem sit valor eiusdem numismatis: non tamen sequitur ex hoc, quod tanti sit numus æstimandus publica authoritate, quanti æstimatur ipsa materia, ex qua conficitur.

¶ Quintò hæc ipsa opinio deducitur ex c. quāto. de iureiur. quo in loco apparet, principē teneri omninò monetam cudere, & publicam facere ea lege, vt valor iuxta pondus ei cōstituatur: alioqui si princeps posset pro sua libidine pretiū constituere numis quodcūque pondus auri, vel argenti habentibus: iuramentum illud, quod tanto conatu romanus Pontifex illicitum esse censet, minimè foret vlla ex parte reprobū atque ideò fateor, hanc decretalem decisionem admodum vrgere aduersus principes qui hanc legem nequaquam obseruant in numismatis cudendis.

¶ Cæterùm contrariam sententiam plurimùm comprobat ratio ab Aristotele deducta libr. 5. Ethi. cap. 5. & libr. j. Polit. cap. vj. inquit enim numum lege consistere, ac suam vim retinere, non natura. Siquidem ipse princeps, ipsa respublica, denique ipsa lex numum constituit: atque ideò nūmisma dicitur, quasi nomisma à νόμῳ, id est lege, à qua pretium, & valorem certum accipit: cuiúsque libera potestas est numos semel percussos inutiles efficere, ac reddere. Hæc Aristoteles, à quo libet nō temerè argumentari. Nam si non natura ipsa, sed à principe numismata vim, & potestatem accipiunt: ab ipsóque legem reuocante inutilia effici possunt. profectò non tanti æstimatur materia ipsa auri, vel argenti, quanti numus ipse: cùm si tanti æstimaretur natura ipsa nō lege, pretium, & vim numus haberet. Huic rationi Plut. suf

fragatur

ſfragatur in Phocionis vita ſcribens,numos eos eſſe præſtantiores,quo in minori materia plus valoris,ac pretij complectantur.Simili ferè ratione ſuffragatur textus in l.Titię.ff.de auro,& argen.leg.vbi Iuriſconſultus reſpondet, legatis alicui decem pondo auri, ſatis iuſtè legatum ſolui,ſi vel aurum,vel pretium auri præſtetur. idem probatur in l.j.§.vltim. ff.eod. titul. Etenim ſi pecunia, qua aurum ipſum æſtimatur,aurea quidem tanti ponderis eſſet quanti ipſum aurum,nulla ſubeſſet ratio,cur hæc vt diuerſa ab ipſo Iuriſconſulto nominentur:ſiquidem nullo diſcrimine conſtant.Sed nec iſtæ rationes aduerſus principum cenſores omninò vrgent. Locus equidē Iuriſconſulti diuerſa cenſet aurum,& pecuniam, vel numos aureos, & meritò: quia numi propter formam, & caracterē publicum à maſſa, & materia rudi diſtinguntur:quemadmodum ſtatim probabitur.

¶Sic locus Ariſtotelis rectè intellectus eum ſenſum habet,vt plurimum interſit,Sitnē maſſa metalli informis,&rudis,an in numos redacta. Hoc enim & ipſe Ariſtoteles explicat elegāter in dicto cap.vj. Nam cùm inquit,quæque neceſſaria non facilè poſſet vltrò,& citrò comportari,publico gentium conſenſu conſtitutum eſt ad permutationes faciendas, vt tale quidam inter ſe darent,& acciperent, quòd cùm eſſet ipſum ex genere rerum accommodarum ad vſum vitæ facilè tractari poſſet:cuius modi eſt ferrū, & argentum, & ſi quid aliud eius generis habetur,quod initio magnitudine, ac pondere ſimpliciter erat definitum:poſtremò etiā caractere fuit percuſſum, vt homines liberi eſſent à ſollicitudine examinandi.nam caractere quantitas numi ſignificatur.Hæc Ariſtoteles.Ex quo primum adnotandum eſt, authoritate publica effectum fuiſſe, vt numi certā habeant &ponderis,& æſtimationis rationem, quæ & ipſo caractere,&forma cōſtet abſq; alio examine, quod quidē neceſſarium foret, ſi maſſa auri, vel argenti daretur abſque publica forma pro aliqua alia re ad humanum vſum neceſſaria. Quo fit, vt licèt numus eiuſdem ponderis ſit, cuius & ipſa materia, ex qua conſtat: attamen admodum vtilis fuerit numiſmatum vſus, vt abſque alia hominum ſollicitudine conſtet ex publico caractere,quanta ſit eius materiæ æſtimatio, quod manifeſtiſsimè Ariſtoteles explicat. Deindè conſtat ex eodem, numum ipſum authoritate publica cōſtare, non tàm ex ſubſtantia, quàm ex quantitate: ita enim

ipse legendum esse censeo in l. j.ff. de contrahend.emptione. Etiam si Budæus inibi,ex qua litate legerit. Est enim sensus quòd in numis iam ipsa substantia materialis non consideratur,sed quantitas:id est valor imposititius publicè,& perpetuò constitutus: quam equidẽ quantitatem,publicam,& perpetuam æstimationem vocauit paulò ante idem Iurisconsultus.Quantitas igitur ab eodem appellatur publica illa numismatum æstimatio, qua intelligitur,& significatur,quanti numisma quodlibet locabile sit.

5 ¶Hinc sanè deducitur illius quæstiõis definitio,an aliquod aureum numisma possit permutari, aut vendi pro numis argenteis,pluribus tamen quã lege,aut publica æstimatione fuerint definiti? Et quia isthęc æstimatio numismatum publica est:& pretia cuiusque rei publica lege constituta, non liceat peruertere:quibusdam visum est,non posse vendi pecuniam cariùs,quàm lege valeat: nisi excessus ille recipiatur ratione officij, vel consuetudinis, vel eius, quod verè intersit ipsius recipientis illum excessum ratione damni emergentis, vel probatissimi lucri cessantis.Sic etenim cẽset doctissimus Ioãnes à Medina de restitutione; vbi de cambijs agit . folio 157 . sed vt hæc quæstio faciliùs intelligatur, aliquot subijciam conclusiones

¶Prima conclusio. Pecunia duplici ratione in pretio habetur:scilicet tanquam res & tãquam signatum numisma.Probatur hæc assertio, quia valor metalli, nec perit, nec mutatur propterea, quod sigillum publicum impressum habeat: siquidem æstimatio publica in id tendit, vt ea obseruanda sit quoties illud aurum, vel auri massa vt numisma expenditur. Hanc denique conclusionem eleganter exponit Dominicus Soto libro vij.de Iustitia & iure.quæstio.ij.cui suffragatur locus insignis apud Iurisconsultum in l. numismatum. ff. de vsufruc.quo in loco veteres numi ex auro forsan purissimo percussi, vt gemmæ, & pretiosæ res ita seruantur: & custodiuntur,ac æstimantur, quod vsusfructus potest in eis constitui: sicuti & in rebus vsu non consumptibilibus.

¶Secunda conclusio .Secundum metalli naturam poterit iustè numisma aureum, vt aurum,permutari,aut vendi maiori pretio,quàm sit illi à republica prætaxatum: modo augmentum illud sit exiguum. Hanc opinionem tenuerunt Syluester verbo,vsura.iiij.§.iij, Dominicus Soto in dict. quæstione ij, Caieta.licet dubius in

tractatu

tractatu de Cambijs capitu.vj. Huius casus erit exemplú quoties numismata aurea dantur, &vénduntur ad deaurandum, ad ornamentum, ad annulos, inaures, torques,& his similia conficienda.in hac etenim specie locus non est publico pretio,quod tantùm obtinet, vbi numismata permutantur, & in commercijs expenduntur. Qua ratione tollitur Ioannis Medinæ opinio, quæ contrariam huic sententiam potiùs admittit. Quod est maximè notandum. His adde Aymonem Crauetam.consilio vj.numer.15.& sequen.qui hac de re non nihil agit.

4 ¶ Tertia conclusio. Licitum nihilominùs est, numismata vt numismata sunt,&ea ratione, permutare, aut cambire, nonnullo ab alterutra parte concesso alteri pretio. Hæc probatur. Nam licèt primus, & proprius vsus pecuniæ sit ad emendum,& vendendum, vt sit alterius rei pretium:iuxta l. j.ff.de contrahend. emptione. Aristotelem libr.j.Politic. cap. vj.& quoad hanc partem nulli liceat transgredi eius æstimationem à lege taxatam: est tamen & alter pecuniæ vsus improprius nempè vt permutetur pecunia cum pecunia, & ad hoc non habet à lege taxatam certam quantitatem, nec valorem: vt docent Sanctus Thomas libro ij. de regimine princip.cap.14.Syluester verb. vsura.iiij.quæstio.ij.& iij.sic sanè licèt proprius vsus calcei sit ad tegendum pedem:alter tamen eius vsus improprius est vt cum alia re permutetur, sicuti ex eodem Aristotele deducitur in dict.cap. vj. & cap.vij. Hoc ipsum hac in re & Caieta. adnotauit in tractat. de cambiis cap.5.deindè commutatio ista pecuniæ admodum vtilis est reipublicæ, dum numularius auream pecuniam dat pro minuto argento, aut vice versa minutum argentum pro aurea pecunia. Contingit enim sæpissimè, vtiliores esse alicui minores numos argenteos ad faciliorem vsum, & expensas, quàm aureum numisma:atque itidem alteri erit vtiliùs numisma aureum ad translationem, quàm argentei minuti numi. Qua ratione ob faciliorem.ac commodiorem vsum est vtilis valdè isthæc in republica permutatio.ideò mirum non est, si permittatur mercedem aliquam dari his,qui labore proprio, & industria paratos habent numos aureos, & minutos argenteos ad huiusmodi cambia,modò pretium hoc tenue sit,ne fraudibus locus aperiatur.Præsertim constat, hoc licere publicis cãpsoribus,ministris reipublicæ,ab eáq; constitutis. His etenim hoc licere

aſſeuerant noſtri doctores paſſim,quorũ meminit eos ſequutus Laurentius Rodulphus in c.conſuluit. de vſur. in repetit. q.26.Ioã.Lupi.in c.per veſtras. notabi.vj.in §.ix.nu.13.de don. inter vir.& vxo.Florentinus iij. parte.ti.j.c.vij.§.47.Conradus de contractibus q.99. quorum opinio cõmunis eſt,ſecundum Syluestrũ verb. vſura iiij.§.vij. Qui tamen & ſi pręmittant,ſe tractare rẽ iſtam quò ad publicos cãpſores:non tamen negãt expreſsim,idem licere priuatis perſonis.Sed Caiet.in tract. de cãbijs,c.v.in ſpecie aſſerit,non eſſe hoc cãbiũ licitũ priuatis: ſed tãtùm his,qui ab ipſa republica ſunt ad id munus electi: cuius contrariũ Syluester in d. verb.vſura iiij.§.vij.probare mihi viſus eſt,& idem tenet maxima ratione Dominicus Soto in d.q.ij.Etenim ſi hæc permutatio genere ſuo pecunia æſtimabilis eſt,vt conſtat,nihil vrget,cur non ſit licita cuicunq;, etiam priuato: quòd equidem verũ eſt ex ipſa natura rei: niſi lex huius cambij vſum priuatis interdixerit: tũc etenim nemo poterit officium hoc exercere, niſi is,qui à republica fuerit electus:alioqui mortale crimen is cõmitteret,& teneretur ad reſtitutionem lucri ex ea re percepti:ſicuti ipſe Domini. Soto probat in d. q.ij. ſic lege regia j.tit.viij.lib.v.ordi.interdictum eſt officiũ iſtud priuatis,& omnibus,niſi in curia principis habentibus ab eo ſpecialem commiſsionem,& licẽtiam: in alijs verò ciuitatibus, & locis permittitur his, qui à collegio Decurionum fuerint nominati, & electi.Hac ſanè ratione dicti ſunt ab initio Cãpſores hi, qui paratas habebant pecunias ad permutandũ minores pro maioribus, & vice verſa maiores pro minoribus ſeruata cõpenſationis æqualitate. Habuit verò hæc dictio originẽ à verbo: Cambio, ideſt permuto:& inde vetera illa: campſi, cãpſum: & cãpſo,campſas: eadem ſignificatiõe authore Priſciano li.x. c.ij.qui ex Ennio citat. Leucatem campſant:ideſt permutãt. tradit Andr.Tiraquellus lib.j. de retractu.§.30.in princi.inde campſores.Cambium autẽ dictio non eſt à Latinis recepta: tametſi vtatur eadem libri feudorum author in c.j.§. ſi quis dominus.quo tempo.miles.& in c.j.§.cùm autem.de contro. inueſtit.vbi Bald.notat, Cambium eſſe permutationem nõ tantùm ſpeciei ad ſpeciẽ, quæ propriè eſt permutatio: ſed & ſpeciei ad genus: vt domus cũ frumento: & etiam generis ad genus: notat Iaſon in l.j.colũ. vlti.ff.de rerum permuta.ſic & regia partitarum lex j. titul.vj. parti.v. permutationẽ cãbium appellat. Illa verò merces,quæ

campsori datur pro permutatione pecuniarum dicta est à Græcis Collybus:& inde campsores Collybistæ: quod Budæus adnotauit in l.vltim.ff. de pignorat.actio. Dicti etiam fuêre Numularij. Sed & argentarij,qui trapezitæ, & mensularij appellantur,non tantùm pecuniarum permutationi dedêre operam maiorem: siquidem simul negociationem exercebant.Nam pecunias custodiendas accipiebant,propriásque,& alienas fœnori dabant. Vnde apud Plautum argentarius pro fœneratore accipitur. His solebant in publico ad longum tempus tabernæ locari. l. qui tabernas argentarias.ff.de contrahend. emptio. 5
quo in loco labitur Accursius dum interpretatur argentarias tabernas, in quibus argentum venditur. Iidem argētarij men sas publicas, & officinas Romæ in foro habebant propè Castoris ædem, ex Plauto in Curgulione:in Persa: & in Asinaria. Terentio item in Phormione. Qua ratione argentarij foro cedere dicebātur: cùm tabernis, idest mensis suis cedentes, aliò fugientes habitatum migrabant, fallebántque creditores: quod longiùs explicat Gulielmus Budæus in l.si hominem.ff.depositi.§.quoties. vbi Iurisconsultus huius loquutionis meminit. Dicti etiam fuêre argētarij collectarij à colligēdis numis in l.quisquis.C.si cert.peta.vti explicat Alciat.in lib.iiij.dispunctio. capitu.22.ex Suida. Horum autem argentariorū officium, & ministeriū causam publicam habebat.l.argentarius. in princip.ff.de edendo. Nam & alij rationes conficiebant,ad quarum fidem recurrebatur.l.Prætor ait.cum l.sequē.ff.de edendo. notat & de his aliqua Carolus Molin.de contractib. numer.59.Ad propositam ab initio quæstionem rursus accedens illud ex multis adnotabo præ maxima authoritate text.in capitu.quanto.de iureiurando. numismata expensis publicis esse cudenda,nec pluris fore æstimanda, quàm materia ipsa absque publico caractere æstimaretur. Hanc sententiam probat gloss. in dicta l.j.ff.de contrahend.emption. Barto.in l.Paulus.ff.de solutio. ij.column. item Barto.in l.qui falsam.ff.de falsis,& in l.j.§.vltim.ff.de auro & argen. legat. cuius opinionem communem esse asseuerat Curt.Iunior in l. ij.§.mutui.numer. xij.ff.si certum petat. vbi Bartol.eandem opinionem probat, & tenet, quam etiam sequuntur Matthæ.Afflict.decisio.90. & Petr. Velluga, in speculo principū, titul. de mutatione monetæ, numer.vij. Nihilominùs con-

trariã exponimus cõclusionẽ qua constanter asserimus, posse principem in cudendis numis eam obseruare legem, vt aliquid lucri percipiat pro ratione expensarum, quæ fiunt in ipsa moneta signanda. Non enim tenetur princeps proprijs expensis numos percutere. Idcircò poterit à principe numismatum pretium taxari vltra ipsius materiæ æstimationem: quod cõsuetudo iamdiu toto in orbe Christiano recepit, secundum Innocen. Abba. numer. xj. Imol. colum. iiij. & ibi docto. in dict. cap. quanto. de iureiurand. Imol. in dict. l. Paulus. ff. de solutioni. imò & de hac consuetudine Bart. ipse testatur in dict. l. ij. §. mutui. ac Martinus Laudens. in tract. de monetis. columm. j. Petrus Vellu. in dict. numer. vij. Boerius decisio. 327. numer. iij. & Albertus Brunus in tractat. de augmen. & diminuti. conclusione vltim. colum. j. qui eandem approbat, vbi lucrum id sit exiguum. Ego verò hac in re non video admodùm vrgere contra principes text. in dicto capit. quanto. potuit enim in ea specie detrimentum in numismate contigisse eo pacto, vt præter valorem materiæ, & modum legitimum expensarum pretium foret constitutum: quod illicitum est, deinde consultius est, numismata expensis publicis percuti, & eundem habere valorem, quem ipsa habet materia: & tamen cõsuetudinem, cuius paulò antè meminimus: non ita contrariam iuri opinamur, vt admittenda nõ sit. Ea etenim principes ipsos excusabit omninò. Sic in his regnis apparet ex pragmaticis constitutionibus, quarum in primis huius operis capitibus mentionem fecimus, consuetudinem istam planè seruari in numis argenteis, & aureis: tametsi modò ob auri penuriam pluris æstimemus, & faciamus aurei numismatis materiam, quàm numus ipse lege regia sit æstimatus: atque ita hanc sententiam quam recepit consuetudo, crebriorem esse asserit Carolus Molinæ. de contractibus. quæstio. 100. nume. 798. quam probare videtur. Gabriel in iiij. sent. decisio. 15. quæst. ix. col. ij. quin & idem Innocent. Abb. & alij in dicto capitul. quanto. hoc principi licere arbitrantur vltra expensas necessarias, quæ fiunt in cudendis numis, si ipse princeps sit in aliqua inopia constitutus. Nam ad subueniendum publicæ necessitati, publicisque impensis, poterit pluris monetã æstimare, quàm numismatum materia æstimetur. Imò & hoc ipsum quandoquè vtile reipublicæ est, ne pecunia aurea, vel argẽtea extra re-

tra re-

trà regnum aut extrà prouinciam exportetur: quemadmodum admonent ipse Innocen. & Guid.Pap.in dict. cap.quanto.column.iij. constat sanè ex constitutionibus Henrici Regis secundi, & Ioannis primi, ob publicas necessitates ab ipsis Regibus numismatum pretia augmentum accepisse. Sed & consensu populi, aut ciuitatum regni, etiam absque publica inopia poterit idem princeps efficere, secundum Innocent.Panor.& alios in dict. capitul. quanto. Romæ itidem hoc factum olim fuisse ob publicam inopiam ab ipso senatu,testatur Plinius lib.33.ca.iij. Hinc denique poterit & alteri
6 quæstioni responderi: an princeps possit mutare pecuniæ valorem, & æstimationem? qua in re Aristoteles inquit libr.j. Politico.cap.vj.& v.Ethico. capitu.v. esse in potestate reipublicæ, & principis numismata semel signata mutare,& reddere ac efficere inutilia. Mutata siquidem voluntate vtentium numis, vt numum valere nolint,ipse numus, vt numus est, inutilis efficitur. Hic enim est sensus Aristotelis tametsi Michael Ephesius in dict.capit.v. aliter interpretetur locum illum: scilicet ex vsu permutationis.Ita equidē inquit, Nam si voluerimus ea,quę habemus dare,& quæ non habemus accipere,inutilis prorsus vsus numi euadet: ipse tamen opinor, non esse hūc sensum proprium Aristotelis:sed eum, quem modò tradidimus. Mutatio verò pecuniæ,si fiat ex consensu populi,erit planè licita vtcunquè fiat: cum accedat cōsensus eorum, quibus præiudiciū ex ea mutatione fit: quod fatentur Hostien.in titu.de censib.§.ex quibus.Innoc.& docto. in d.c. quanto.Albert. Brunus in tracta.de augmen.conclu.vlt.col. ij. qui expresśim admittūt mutationem monetæ, vt licitam, quoties ea sit ex iusta causa:nēpè quia materia numismatum facta est vilior,vel pretiosior cō muni hominum æstimatione: vel quia nō habet iustam æstimationem seruata proportione materiæ,ex qua ipsa cōstat. quod & Andr. Isern. scribit in c.j.quæ sint regal.nu.18. & seq. qui num.24.etiam probat, licere principibus pretium monetæ augere tēpore publicæ necessitatis:modò ea cessante fiat subditis restitutio dāni illati ab ipso principe, qui posset id restituere.Quod si mutatio monetę fiat absque iusta causa pro principum libidine, id est omninò illicitū secūdum omnes, quos modò citauimus. quamobrem dum Ioan.Fab.in prin. insti.qui.mod.tolli.obli.& Boerius decisione.327.num.vj.scribunt posse principem absque

consensu populi mutate monetam est intelligendum, modò fiat ex iusta causa: vel absq; populi præiudicio. Qua ratione S.Tho. in tract. de regi. princip. lib. ij. c. xiij. admonet principes, ne numismata pro libidine propria mutent. De eadem re multa tradit Caro. Moli. de contra. q. 92. & 93. qui nu. 696. conatur improbare cõmunem modum loquendi: dum pecuniæ bonitas distinguitur in extrinsecam, & intrinsecam: bonitas enim intrinseca dicitur substantia ipsa metallorũ tàm in bonitate, quàm in quantitate, seu põdere: bonitas verò extrinseca appellatur valor impositius: vt scribũt omnes in dicta l. Paulus. ff. de solutioni. & in l. cùm quid. ff. si cert. peta. & in dicto capit. quanto. Etenim existimat Carolus, bonitatem intrinsecam pecuniæ esse publicam illam æstimationem, & valorẽ impositium: quia est eius propria, specifica, substantialis & formalis bonitas, & essentia, quæ dat ei esse, qua sublata, publica videlicet approbatione remota, desinit esse pecunia. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignorati. actio. l. Iulianus. §. si quis. ff. ad exhiben. bonitas autem extrinseca secundum eum dicitur ipsa numorũ materia: scribitque is author, ita loquutos fuisse olim Azonem, Iacob. de Bellovis. Odofred. ac Cin. in l. in minorum. colum. iiij. C. in quib. cau. in integrum restitutio non est necessar. Et tamen ad intellectum eorum, quæ in hac materia tractantur, obseruandus est cõmunis dicẽdi modus: quem etiam sequitur Albertus Brunus in dict. conclus. vlti. col. v.

Ex §. sequenti.

1 *Obligatus soluere in certa numorum specie, an possit in alia soluere?*

2 *Pecuniæ bonitas intrinseca: an sit consideranda iuxta tempus contractus, vel solutionis?*

3 *Numismatum bonitas extrinseca, quomodò sit obseruãda quò ad solutionem debiti?*

4 *Mutatio pecuniæ post moram, an noceat, vel prosit creditori?*

5 *Promissio solutionis in certa pecunia sub certa æstimatione: quo pacto sit obseruanda?*

§. vnicus.

SVPEREST modò ex Barto. in d. l. Paulus. aliquot conclusiones deducere, vt breui quodã examine quę ipse adnotauit, explicentur: saltem iuxta cõmunem aliorum traditionem.

1 ¶ Prima conclusio. Quoties obligatio cõcepta fuit sub certa specie monetæ non tenetur creditor

creditor recipere quamlibet aliam monetam, etiam probam, ad monetæ promissæ æstimationem, si sit alterius materiæ. Hãc conclusionem quidam probant ex eo, quod aliud pro alio inuito creditore non soluitur. l. ij. §. j. ff. si cert. petat. & l. eum à quo. ff. eo. titul. denique in specie assertionem istam tenent Bart. in dict. l. Paulus. nume. 3. idem Barto. in l. j. §. vlt. ff. de auro, & argent. lagat. idem Bart. Alexand. Aretin. & alij in dict. l. ij. §. j. ff. si cert. pet. Imol. & docto. in dict. l. Paulus. Antoni. & Abb. co. vlti. in dict. capitu. quanto. Bald. in l. si quis argentum. in prin. C. de donatio. & in l. libera. C. de sentent. & interloq. omni. iudic. Boerius decisio. 327. column. iij. qui tamen vnanimi consensu fatentur consuetudine contrarium receptũ esse. Quod etiam asserit glo. in dict. l. si quis argẽtum. Curti. Senior in tract. monetarum super l. cùm quid. quæstion. 9. ff. si cert. petatu. Afflict. decision. 90. de qua consuetudine scribit Carolus Molinæ. de contract. quæst. 92. numer. 709. non omninò obligare eam: cùm ex ciuilitate, & benignitate creditorum processerit, non ex necessitate, nisi in his casibus, in quibus nihil interest creditoris: quod est notandum ex multis, quæ tradit Albert. Brunus in d. cõclusion. vltim. colum. 7. hanc tamen consuetudinem iure procedere, conatur probare Curtius Iunior in dict. l. cũ quid. numer. 25.

¶ Secunda conclusio, etiã vbi obligatio concepta fuit sub certa specie monetæ, cogitur creditor monetam diuersæ formæ, & caracteris recipere, modò eiusdem materiæ sit, & ad eandẽ æstimationem, quæ debetur, solutio fiat. Hoc expressim Barto. & omnes paulò ante citati probant ex dict. l. Paulus. quæ est secundum hanc conclusionem intelligenda.

2 ¶ Tertia cõclusio. Pecunia mutata in bonitate intrinseca: nẽpè in materia, vel pondere soluenda est secundum eam bonitatẽ, quam habuerat tempore contractus, non autem secundum illã, quam habet tempore solutionis probatur ex ratione l. cũ quid. ff. si cert. petat. vbi eam tenẽt doctor. & in capitul. olim. de censibus notant Barto. & alij in dict. l. Paulus. colum. 3. tex. ad idem in capitul. cum canonicis. de censib. quam opinionem fatẽtur cõmunem esse Panorm. in capit. quanto. de Iureiur. colum. pen. Iason in l. ij. q. 36. C. de iure emphiteu. Socin. Iunior consi. 145. lib. 1. numer. 94. idẽ fatentur omnes, qui hanc materiam tractauerunt, præsertim Curti. Iunior in l. cùm quid. ff. si cert. petatu. nume. 23. Gratus consi. 12. nume. 30. & consi. 13. & 14. 1. vol. Alber. Brunus in tra. de augm. & dimi.

cōlusione vltim.ver. His sic pręmissis. qui latè hāc materiā examinat, & Boeri.decis.327. eandē sententiam constat communem esse ex his quæ latisimè tradit Andræ. Tiraquel.lib.10.de vtroque retract.§.1.glo.18.num.26. Contrariam in hoc opinionem tenet Ioan. Faber in auth. Hoc nisi. C. de solution. Idem in principio. insti. Quibus modis tolli.obligat. ad finem: eiúsque sententiam pluribus rationibus conatur defendere Carolus Molinæ. in tract. de contract. q.100. quem legito. Nam pulchrè expendit intellectum tex. in dict. cap. olim. & c. cùm canonicis. de censibus, & eleganter, atque erudite probat, solutionem debitæ pecuniæ rectè fieri, si fiat ex pecunia proba tam in materia, quā in forma, quę ex publico decreto valet summam, & quātitatem debitam, etiam si certa species pecuniæ, aut monetę debeatur. Etenim si centum Castellani deberentur ex contractu, vel aliâs: etsi forent publica authoritate diminuti in materia, vel in pondere, nonique percusi eiusdem valoris, & pretij publica authoritate constituti: satis esset, centum numos aureos ex nouis soluere: nec teneretur debitor centum Castellanos veteris pōderis creditori dare. Sed & hāc sententiam aduersus communē latisimè amplìat, & limitat ipse Carol. sicuti & communem diffusè explicat Albert. Brunus in dict. conclusi. vltima. Quod si veteres numi essent nō tantùm in pondere, & materia mutati, sed simul & in valore, ac pretio publico: tunc cōuenimūt oēs esse omnino distinctos numos nouos à veteribus: & ideò soluēdos esse veteres numos, aut eorum propriam, ac veterum æstimationē. Quod est rationi adeò congruum, vt temerè cōtrarium admittatur. Etenim hæc est propria species, & casus cap. cum canonicis. de censi. Vt ipse Carolus probat eleganter: cum ibi diffinitum sit, non teneri debitorem soluere creditori iuxtà nouorum numismatum æstimationem, sed iuxtà veterum qualitatem, & valorem, quoties veteres extrinsecus, & intrinsecus fuēre mutati. Quod Ioā. Faber notat in princip. Instit. quibus modis tollit. obligat. ad finem.

3 ¶ Quarta conclusio ex Bart. hunc in modū colligitur. Quoties pecunia eodem pondere, & materia manentibus, vel augetur vel minuitur extrinsecus quò ad eius pretium, & æstimationem, ea mutatio ante moram & nocet, & prodest creditori. Hæc conclusio communis est, & probatur ab his, qui proximā probauēre paucis exceptis, quorum statim mētionem agemus. Bartol. etenim & omnes alij expresim eam veram esse censent in locis paulò ante citatis. Nam simul

simul has duas conclusiones iuris vtriusque interpretes exponunt,& explicant.Igitur in hac specie satis erit creditori, quod debitor ei soluat centum Castellanos,quos in conuétionem deduxit,etiam si hi numi modò publicè minoris æstimentur, quã tempore cõtractus. Eadémque ratione debitor tenebitur centum Castellanos reddere creditori,etiam si hi modò pluris publico decreto æstimentur,quàm tẽpore obligationis fuerint æstimati: atque ita omnium consensu receptum est,presertim eo rum,qui citãtur ab Andræa Tiraquello in dict.glo.8.nume.27 & Albert.Bruno de augmento, &diminut.conclusione vltima, limitatione prima & alijs.Cæterùm Carol.Molin.de contractibus quæst.92.doctissimè profectò hanc quæstionem examinat multis ad huius cõclusionis probationem, ad eiúsque impugnationem adductis, quæ subtilia sunt,tantique viri iudicio, & ingenio digna. tandem propositis pluribus quæstionibus in specie:nempè in mutuo,in dote,testamento,& contractu emptionis,ac venditionis existimat,vbi nullum aderat tempore contractæ obligationis periculum crebræ mutationis monetæ,variationísque sordidæ, minimè admittendam esse communem sententiam: imò mutationem pecuniæ quò ad bonitatem extrinsecam nocere, & prodesse, etiam antè moram ipsi creditori. Sic sanè iuxta opinionem istam qui teneretur soluere creditori centum aureos Castellanos,& hi essent post contractam obligationem extrinsecus diminuti, tenetur omninò soluere creditori æstimationem illam, quam tempore contractus habebant centum Castellani,& sic numerum augere.Quod si Castellanorũ valor esset auctus,satis esset, & satisfit creditori, si debitor soluat pauciores Castellanos, qui iuxta nouum augmentum æquipollent centum illis in obligationem deductis.Quam sententiam veram esse opinantur, præter Carolum laudissimè eam probantem, Antoni. & Abb. in dicto capitulo quanto. column. penultim.Curti. Senior column. tertia & Iunior numer. xxiij. in l.cùm quid.ff.si certum petatur in eámque inclinat Antonius Burgens.in capitu. cùm dilecti. de emptione numero trigesimo nono, quos omninò legito: siquidem hi latissimè rationes vtriusque partis expendunt longiori profectò examine, quàm locus hic nostri tractatus expostulet.In pecunia tamẽ tradita ex mutuo,vel dote, fini siue causa semper aduerte ad id quod notat ipse Carolus in d.q. 92.nu.701.&q.97. nu.737. Hac vero in re olim in his Castellæ regnis latæ fuere leges quędã

ab Henrico secundo Tauri Aera.M.cccc.xj.& à rege Ioanne primo Biruiescæ anno domini. M.ccc. lxxxvij. quibus, vt opinor, legibus plurimum comprobatur opinio ista posterior aduersus Barto.& communem.

4 ¶Quinta conclusio, Mutatio pecuniæ promissæ, & in obligationem deductæ cõtingens post morã, ipsi omninò nocet, qui in moram inciderit, probatur in l. iij, in.fi.ff.de actio. empt. quam cõclusionem in hac specie Bar. & alij probant in dict.l.Paulus. col.3.& in dict.l.cùm quid. docto.item in dict.ca.quanto.imò licèt Barto.ipse,& plerique alij, hanc conclusionem veram esse censeant, vbi mutatur moneta maior, quę per minorem æstimatur: contrarium probantes, vbi mutata fuerit moneta ita minuta, quod per aliam minutiorem æstimari non possit. Etenim tũc minimè nocet variatio ei, qui est in mora. Nam cùm moneta hæc minuta per aliam æstimari non possit, licèt mutetur eius valor, non dicitur mutata respectu æstimationis suæ, quia non habet aliquid, quo æstimetur. Idcircò creditor lucrũ amitteret, non autem pateretur damnum: qua ratione debitori moroso nõ imputatur amissio lucri creditoris.l.si sterili.§.cùm per venditorem.ff.de actio.empt. nec oberit l.numis.ff. de in litem iuran. vbi constat in numis dari interesse extrinsecum. Quia id obtinet in damno, non in lucro. vnde qui esset debitor certæ quantitatis soluendæ in pecunia minuta,& post moram contingerit mutatio huius monetæ minutæ, nihil obesset debitori: quia pecunia non censetur effecta deterior. Hæc sanè sunt Bart. verba in dict.l.Paulus.nume.8.quẽ imbi,& in dict. l. cùm quid. sequuntur doct.magis communiter: vt cõstat ex Alberto Bruno in dict. tract. de augmento. conclus. vlt.limitation.j. Qui tamen contrariam opinionem existimat veriorem esse, sequutus Antoni. Abb.& Imolam in dict. capitul.quanto. Curtium Seniorem in dict.l.cùm quid.2.quęst. & Marti. Laudensem in tract. monetarum quæst.14.& profectò nulla congrua ratio constitui verè potest quæ Bartoli opinionem probet: siquidem pecunia minuta potest, vt planè constat, per monetã maiorem æstimari: cùm etsi vnus numus minor non possit æstimari per plures numos maiores, nec per vnũ equidem: plures tamẽ numi minores possunt per vnum maiorem æstimari. Quod satis est, vt constituamus interesse damni. Quin & vnus numus minor respectu maioris quò ad commutationem potest pluris, vel minoris æstimari. Et ideò damnũ proculdubiò cõtingit in mutatione pecuniæ minutæ. Quod palàm

palàm Bartoli rationem euertit. Vnde nõ est prædicta quinta conclusio ex Bartoli distinctione restringenda: præsertim quia ratio lucri quò ad interesse obseruanda est: quoties id lucrum est certum: vt in hac specie, vel verisimile secundum ea, quæ traduntur in l.j.C. de senten. quæ pro eo, quod interest. per gloss. Bartol. & Doctor. in l.j.§. vltimo.ff. de eo, quod certo loco. Sed quòd attinet intellectum l.numis.ff.de in litem iurand.non vacat modò examinare, licèt illic Iurisconsultus censeat, in numis non esse locum iuriiurando in litem, ea quidẽ ratione, quòd dum in numis ex Aristotele,& eodem Iurisconsulto in l.j.ff. de contrahenda emptio. vniformis,& perpetua durat æstimatio, non potest affectio contingere, nec aliud interesse intrinsecum: quòd si numi mutentur, non potest controuerti, nec ambigi, cõtingere posse in numis interesse iuxtà ipsius mutationis qualitatem, nõ tamen affectionis rationem habendam, ex d.l.numis.

¶Sexta conclusio. Mutatio numismatum, quæ modico, & breui tempore durauit, nullo pacto cõsideranda est, nec eius erit habenda ratio. Hanc tenet Bartol. in dicta l. Paulus. colũ. penul. quem communiter, alij sequuntur, vt Panor. fatetur in dicto capitul. quanto.col.pen. text. optimus in l. pretia rerũ. ff.ad legem Falcid.

¶Septima cõclusio. Quoties ab initio in contractu, vel in alia quacunque dispositione ob metũ mutationis monetarũ, sit cautum de pecunia sub certa æstimatione soluenda: ea pactio planè seruãda erit: nec mutatio numismatum contrahentibus nocebit, nec proderit. textus optimus in l. penulti.§. si mãcipia.ff. soluto matrimo. notant Bartol. in dicta l. Paulus, in fine.ff. de solutionibus. Imol.& Alexand. in dicto §.si mancipia. & plures alij, quos refert Albert. Brunus in tract. de augment. & dimi.vlti.conclusio. versiculo octauo fallit. Eandem opinionẽ scribit cõmunem esse Carolus Moli. de contractib.q.97.nu.735. quidquid ipse Barto. scripserit in d. §.si mancipia. Erit sanè huius conclusionis duplex exẽplum cõstituendũ. Primùm quidem quoties ita concepta sunt verba. Promitto soluere centũ numos aureos Castellanos ad æstimationẽ quadringentorum octuaginta quinq; marauedinorũ, pro quolibet Castellano. Etenim etsi creuerit, vel diminutus fuerit valor Castellani publica authoritate, nihilominùs solutio fieri debet secundũ æstimationẽ taxatam ab initio cõtractus: atq; ita exẽplum hoc

aptat Caro.Moli.in d.nu.735. Est & alterũ exemplum,quod Barto. scilicet depono apud te centum libras in florenis hoc pacto,quod reddas in florenis sub eadem æstimatione. tunc enim soluendæ sunt centum libræ in florenis iuxta veterem æstimationem, quæ tempore depositi vigebat. Et nè quis in exponẽdo hoc Bart. exemplo quãdoq. hæsitet,illud rursus a periã ex ipsius authoris mente in hunc modum, vt tot floreni sint soluendi omninò,quot iuxta veterem æstimationem efficiunt centum libras: licèt modò tempore solutionis pauciores floreni efficerent centũ libras:vel qui olim tẽpore contractus efficiebant centum libras, tempore solutionis non efficiunt octuaginta. Hic sanè sensus ex Barto.deprehenditur perpensis his,quæ in quæstione præcedenti scripserat, quæ statim examinabimus,quò fit, vt in specie,huius conclusionis augmentum,& diminutio numismatum cedat damno, vel lucro ipsius creditoris. qua ratione hic idem sensus non obtinet in primo exemplo: vt patet ex traditis per ipsum Carolum Molinęum:quia in illo augmẽtum,& diminutio Castellanorum cedit lucro,& damno debitoris. Sensus autem exempli traditi à Bartolo planè ita explicatur per Alber. Brunum in dicta conclusione vlti. limitatione.viij.col.iij.

¶Octaua conclusio. Obligatio soluendi certam quantitatem in certa numorum specie nulla constituta illorum æstimatione,ita intelligẽda est, vt illa quantitas soluatur in numis nominatim designatis sub incerto numero,iuxta eã æstimationem, quæ viget tempore solutionis.ita sanè visum est Barto.in dict.l.Paulus. ad finẽ. Cuius opinio cõmuni omniũ sententia probata videtur.notat Albert. Brunus in dict.viij. limitatio.ij.col.Et in eadẽ conclusione vltima 5.ampliatione.

¶Nona conclusio. In contractibus,& alijs similibus actionibus hæc verba:centum libræ traduntur in florenis: vel ista centum millia marauedinorũ in castellanis:eam significationem habẽt,quod illi numi aurei castellani,aut illi floreni traditi, aut depositi, nec pluris, nec minoris æstimantur, nec vnquam æstimandi sunt, quã centum libris,vel centum millibus marauedinorum. Hęc est opinio Barto.in dict.l.Paulus. penult.q.cuius sententiam magis cõmunem esse fatetur Albertus Brunus in dict. limitat. viij.& probatur ex his, quæ notantur in l.Si stipulatus sim decem in melle.ff.de solutionib. Et ideò his cõceptis verbis tot illi floreni,vel castellani, quot traditi

traditi fuêre tempore contractus, & obligationis, pro illis centum libris, vel centum mil libus marauedinorũ, vẽditi videntur ad æstimationẽ tot librarũ marauedinorũ. Et ea ratione satis erit quocunque tẽpore reddi centum libras, vel centum mille marauedinos, etiam si floreni, vel castellani tẽpore solutionis pluris æstimẽtur, quàm eo tempore, quò traditi sunt, fuerint æstimati contrahentium conuentione. Atque ita est accipienda hæc cõmunis conclusio.

¶Decima conclusio. Quoties certæ speciei numismata non sunt in obligatione, sed in facultate soluendi, & sic in solutione, debitor liberatur illa numismata reddens, etiam in pretio, & æstimatione diminuta. Hæc conclusio traditur per Curtium Iuniorem consil. 24. nu. vj. & Soci. consi. vj. lib. j. Angelum in l. Si stipulatus sim decem in melle. ff. de solutio. Albertum Brunum in dict. limitatio. viij. vbi ipse, & Curtius Iunior hoc conantur deducere ex Bartol. in dict. l. Paulus. quæstio. penultim. quasi velint hi doctor. quod in casu proximæ conclusionis sit in facultate debitoris soluere florenos, vel castellanos sibi traditos secundum eam æstimationem, quæ solutionis tempore vigebat, & viget, additque Brunus, hanc esse communem opinionem, quæ etiam obtineret, vbi numi certæ speciei essent in obligatione iuxta conclusionẽ octauã paulò antè expositam, quæ tamen obtinet, vbi numismatum incertus numerus est promissus: quasi secùs sit, quoties certus numorum numerus, & certæ speciei est in obligatione. Sed & his omnibus addere lector poterit Aretin. in consilio ij. & consilio iij. Antonium Rubeum in consi. 75. gloss. in regul. Cancel. 23.

Ex capite sequenti.

1 *Quæ dicatur falsa moneta.*
2 *Numi falsi latinè, & græcè quibus dictionibus significentur.*
3 *Quæ sit huius criminis pœna.*
4 *Pœna expendentis falsam monetã.*
5 *Fundens monetam, radens, aut tingens qualiter puniatur.*

¶De falsa moneta, & eius authoribus puniẽdis.

CAP. VIII.

POSTREMO de crimine falsæ monetæ paucis agam, veluti coronidẽ huic operi adijciens, vt & prauam, infamẽmque numismatum mutationem itidẽ perstringam. Est 1 enim falsa moneta illa, quæ cu

ditur ab eo,qui non habet publicam cudẽdi authoritatem. quod Barto.notat in l. qui falsam.ff.de falsis. Nam authoritas reipublicæ,vel principis vires tribuit numis:secũdum Iurisconsultum in l. j.ff. de contrahen.emp.in princip.Aristotelem lib.v.Ethico. cap.v.& libro j.Politicor.capi. vj.qua ratione obtentum est,ad principem,& rempublicam pertinere hoc ius cudendi monetam. cap.j.& ibi doctor.quæ sint regaliæ.l.j.partita.ij.l.j.titul. v.libro iiij.ordinat.Quod adeò iure receptum est,'vt minimè sit vlterius necessariò probandũ. Igitur nemo præter principem monetam cudere potest.& idcircò falsi censendi sunt numi, qui non fuerint regia authoritate percussi. text. optimus in l.penul.titu.vij.part.vij. Dicuntur itẽ numi falsi, qui ex adulterina materia fiunt etiã si facti sint, & signati ab his, qui huic fabricæ, & muneri sunt à Rege præpositi,& instituti.Sicuti & hi,qui non habent formam à lege, vel principe statutam: & hi, qui pondus legitimum non appendunt, ex Baldo in Margarita Innocentia. verbo,moneta.Ange.in l. j. C. de falsa monet. Platea in l.j.C.
de veteris numism.potest. Mat 3
thæo Afflict.in constituti. Ne-
2 poli.lib.iij.tit.40.colum.ij. Numismata verò falsa, latinè dicũtur adulterina:ita etenim ea appellat Constantinus Imperator in l.j.C.de fals.monet.libr. ix.Codicis Theodosiani tit.21. & in l.ij. eod.titu. quæ est prima titul.de falsa moneta.in C. Iustiniani.sic & huius criminis author dicitur adulter solidorum,& numorum in l. ij.C.de falsa moneta. quæ deducitur à l.v.eod.titu.sub Codice Theodosiano.Cicero lib.iij.de offic. Si sapiens, inquit, adulterinos numos acceperit imprudens pro bonis. Est etenim adulterare, arte aliqua quidpiam pro vero assimilare, & rẽ synceram corrũpere.Græcè autẽ falsi numi,aut falsa numismata dicuntur paratypa, & paracharagmata:& ipsi qui cudunt falsos numos Paracharactæ vocantur. dicuntur etiam hi numi parasemi: quod Ludouicus Cælius adnotauit libr.vj.antiq.lectio c.ij.sed & in Codice Theodosiano extat tit.de falsa moneta Valentiniani lex viij. in hunc equidem modum. Falsæ monetæ rei, quos vulgò Paracharactas vocant,maiestatis crimine tenentur obnoxij.Sed & Gulielmus Budæus in commentarijs ad linguã Græcam quæ Cælius eleganter explicat pagina 550.

¶Pœna autem huius criminis variè iure veteri est statuta. etenim domus, in qua falsa moneta cuditur, fisco addicitur,nisi

tur,nisi dominus lōgè absens, & ignorans excusetur ab huiusmodi damno.l.j.C.de falsa monet.quæ dominū, etiam ignorantem hac pœna afficit, si in proximo is constitutus sit, ob grauem eius negligentiam, quod multò distinctiùs explicatur in l.ij.& l. iiij.titu.de falsa monet. lib.ix.Codicis Theodosiani.idem probat regia l. vltim.tit.vij.part.vij.qua de re diuus Hieronymus in vita Antonij eremitæ scribit,huius criminis authores, ne ipso strepitu deprehenderentur,ad eū vsum in eremis antra sibi parasse: vt furtiuæ, & falsæ monetę essent officinæ.Qui verò falsam monetam effecerit, aut hoc crimen commiserit sub imagine Imperatoris, ipsiúsue Imperatoris falsam monetam percusserit, igni comburendus est.l. ij.C.de falsa monet.secundum communem eius interpretationem,quam ibi tradidêre gl. Cinus, & alij. omniáque eius bona publicantur:vt eadem lege constitutum est. Idem erit in committente crimen istud circa regiam monetam. text. elegans in l.ix.titu.vij.part.vij. Imò & proditionis crimē committitur, ac humana maiestas læditur hoc perpetrato scelere:& ideò huius criminis reus itidem est, & læsę maiestatis sceleri obnoxius: quod probatur in dict.l.ij. & in dict.l. Valentiniani: atque in l. j. titu. ij. part.vij.dicitur enim vulgò aleuosos ac dimidiam ex ea causa bonorum partem amittit.l. iiij.titu.vj.lib.viij.ordinat.quibus adde l.vij.tit.xij.lib.iiij.fori. Quod si quis hoc crimen commiserit circa numismata principis inferioris, qui non sit Imperator puniendus erit pœna capitali. text. in d. l.j.C. de falsa moneta. notāt omnes in dict.l.ij.gloss.& doctor.in dict. cap.quanto.de iureiuran. Nec in huius criminis punitione quò ad prædicta quidquam refert, sit moneta aurea, ærea, vel argentea: sicuti visum est Saliceto in dict.l.ij.& Matthę. Afflict.in dict.titu.40.colum. ij.probat regia lex ix. titul. vij. part.vij. Hæc autem pœna capitalis,de qua in dict.l.j. deportationis est.gloss.in l. vltim.C. de veter. numisma. potest. lib. xj.notat Salicet. in dict.l.ij.latè Alexan. in consi.104. libr.j. column.ij. post Baldum in eadem l.ij. atque hæc dicta sint iuxta frequentissimam iuris vtriusque interpretationem. Ego verò ex ipsis Cæsarum constitutionibus aliter rem istam opinor esse intelligendam. Nam pœna ignis in ea tantùm specie constituta est, vbi quis solidos, numos inquā aureos, & Cæsareos adulterauerit. textus insignis in l.v. titul.de falsa moneta.lib.ix.Co-

dicis Theodosiani,quę quidem constiturio data est à Constantio Augusto Antiochię.Qua ratione nõ admodum absona,nec absurda,imò propria est interpretatio glossi.in dict.l.ij C. de falsa monet.dum illius legis pœnam adulteranti aurea Imperatorum mumismata infligendam esse opinatur: tametsi communis interpretatio hoc ipsum nõ admiserit, sed siquis alia, etiam Cæsarum,& Imperatorum numismata fecerit adulterina,pœna capitali puniendus erit.l.j. C. de falsa monet.quæ deducta est à l.ij.eiusdem tituli lib.9. Codicis Theodosiani. Nec vnquam mihi placuit, nec iure probari potest,eam constitutionem tractasse de his puniendis, qui crimen hoc in numismatis inferiorum perpetrauerint:cũ ius istud cudendi monetam solis compe tat summis principibus, quẽadmodum paulò antè probatũ est, de quibus Cæsares ipsos intellexisse adeò est veritati consonũ, vt planè censeã,nec vsquã aliud cogitasse.Hęc sanè capitalis pœna,vt cesset omnium doctorum in hoc controuersia, explicatur apertissimè in l.j.C.de falta moñet.lib. 9. C. Theodosiani qua quidem constitutione Imperator Constantinus ad Verũ Constantinopoli diffinuit,Decurionem,vel Decurionis filiam à patrio solo exilij perpetui conditione ad ciuitatem in lõginquo positam mittendum:ac Cæsarẽ ipsum consulendum super facultatibus ipsius delinquentis: plebeium rebus amissis perpetuæ dari damnationi:seruum autem vltimo supplicio afficiendum esse. Hæc sanè dicta lex, ex qua maximè probatur Saliceti interpretatio in d. l.j. C. de falsa monet. Hinc etiam apparet l.ij. C. de falsa moneta.in princip. vsq; ad versi.cuius obnoxij.deductã fuisse à l.j.quæ est Constantini ad Tertullum Præfectum Africæ.vers.autem cuius obnoxij.ex l.8.quæ est Valentiniani,Theodosi, & Arcadij Imperatorum. & versicul. Prænno accusatoribus proposito. deduci ex l. v. quæ est Imperatoris Constantij ad Leontium.titu.De falsa moneta lib.9. Codicis Theodosiani.tametsi in Codice Iustiniani tota ea canstitutio tribuatur, & ascribatur Constantino ad Tertullum Præfectum prætorio. Is verò,qui monetam propria authoritate, iusti tamen ponderis, & materiæ, ac formæ legitimæ percusserit:eadem pœna puniẽdus est, qua punitur adulterinã monetam fabricans.gl.in l.ij.C. de falsa monet. notat Alexand. in l.singularia.num.26.ff.si certum petatur sensit Bartolus in l. qui falsam.ff.de falsis. vbi Hippo.numer.66.scribit,hac in specie pœnam extraordinariam fore infligendam. Quod mihi nõ placet:prȩsertim,quia regia lex. 9.titul.

9.titul.7.partita 7.etiam hâc criminis speciem ignis pœna puniendam esse statuit. Excusatur autem qui adulterina numismata fecerit ex eo, quòd scelus id cōmiserit in moneta, quæ in ea prouincia nec expenditur, nec in vsum commerciorum admittitur: notat Alexand. in consil. 104 libr. 1. Affl. in dictis constitutionibus Neapolitanis lib. 3. rubri. 40. tradit Hippo. in l. qui falsam. numer. 73. paulò ante citata. Saltem excusabitur hic hac ex causa ab huius criminis pœna ordinaria, & extra ordinem punietur. Sed & an in hoc crimine conatus ipse nondum perfecto, nec consummato delicto sit puniendus, traditur à Iurisconsulto, & eius interpretibus ibi in dict. l. qui falsam. & à Thoma Grammatico decisione. 74. nos itidem aliquot de conatu adnotauimus in clemt. si furiosus. de Homicid. secunda part. in princ. numer. vj.

¶ Sed si quis falsam monetam sciens expenderit, si numi plumbei, vel stannei sint, punitur pœna ordinaria falsi, quæ traditur in l. ij. §. vlt. ff. de falsis. Si numi alterius materiæ sint, pœna erit extraordinaria. Sic sanè tradidêre Bartol. per text. ibi in l. lege Cornel. ff. de falsis. Et Abbas. in cap. quanto. ij. colum. de iureiuran. Sed Sal. in l. ij. C. de falsa monet. existimat, indistinctè ordinariam pœnam falsi esse hoc in casu infligendam: quē alijs ad id citatis sequitur Hippo. in dict. l. qui falsam. num. 71. dicens, hanc opinionem seruari in praxi, idem eam sequi videtur in consilio. 47. nume. 11. Pragmatica tamē regia, quæ de monetis est à Catholicis Regibus Fernādo, & Elysabeth statuta. §. 6. hic punitur pœna exilij quatuor annorū, & publicatione dimidiæ partis bonorū. quam constitutionem ipse intelligerē, vbi qui expendit indicat illū, à quo falsos numos habuerit: alioqui puniendus erit pœna ordinaria falsi. textus optimus in l. 78. Stili, quæ vel ex eo procedit, quòd is præsumatur falsę monetę reus, si non indicauerit illum, à quo ea numismata adulterina habuerit: sicuti voluerūt Petrus, & Cinus in l. Maiorem. C. de falsis. nōtat. Aretin. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. vndè cōstat, etiā ignorantiam falsi præsumi eius, qui expenderit adulterinos numos, si eū indicauerit, à quo eos habuerit.

¶ Tondens autem monetā, eam radens, vel tingēs, si liber est, bestijs subijcitur, si seruus vltimo afficitur supplicio l. quicunque. ff. de falsis, vbi est communis omnium adnotatio. Et item in l. ij. C. de falsa monet. & in cap. Quanto. de iureiur. quod procedit in tondente radentéve monetā auream, aut auro tingente numos alterius

metalli, non in alio: secundum Hippol. in consil. 71. Regia tamen l. ix. titul. vij. part. vij. probat, huius criminis reum arbitrio Regis puniendum fore. Sic & Constãtinus Imperator ad Leontium Præfectum Pretorio scribit, eum, qui circuli mensuram exterioris in solido aureo adroserit, puniendũ esse capite, vel flammis, vel alia pœna mortifera. vt expressim cautum est in l. j. titul. 22. lib. ix. Codicis Theodosiani. pragmatica verò Regum Catholicorũ, quæ de monetis cõstituta est. §. 67. in hac ipsa specie sanxit, tondentem monetam, aut numismata, puniendum esse indistinctè pœna mortis, & amissionis omniũ bonorũ. Quod quantum attinet mortis pœnam deducitur à præcitata lege Constantini, & ex l. vltima. C. de veteris numisma. potestate. libr. xj.

FINIS.

EXCVDEBAT Hector Penet, impensis hæredum Iacobi Iuntæ.

Ego Joseph Ant.º Rhodius Praepositus.

